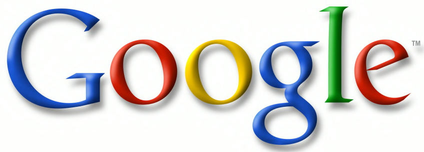

Google

KVĚTY.

Odpovědný redaktor a vydavatel

VÁCLAV ČECH.

ROČNÍK XXII. KNIHA XLV.

DRUHÉ POLOLETÍ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8½ tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 5 K, jednotlivé sešity po 1 K 80 h. Adressa: „Květy“ v Praze, Soukenická ulice č. 9. nové.

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA. — MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1900.

OBSAH.

Vyobrazení: Šest kreseb Mikuláše Aleše k národním pohádkám a pověstem: Bílá paní. — Smrt Bertolda z Bertoltic. — Železný muž v Platnýřské ulici. — Pramen sv. Václava. — Čtenářové čarodějné knihy. — Boleslav II. a medvěd. — K článku „O staročeských obrazech tabulových“: Kristus na kříži. — Sv. patronové čeští. XIV. stol. — Madonna Krumlovská. — Kristus na kříži. XIV. stol. — Madonna. — Návštěva Panny Marie u sv. Alžběty. — Madonna zlatokorunská. — Madonna česká z XV. stol. — Madonna třeboňská. — Madonna březnická. — Sv. Václav. — Vera ikon. XIV. stol. — K článku „San Marco ve Florencii“: Nádvoří kláštera sv. Marka. — Fra Bartolommeo: Podobizna Savonaroly. — Snímání s kříže. — Beato Angelico: Svatí králové. — Ježíš mezi rouhači. — Henryk Sienkiewicz. — K článku „Zkamenělý archiv“: Poslední obyvatel Hrádku. Kreslil Al. V. Vraný. — V útrobách Hrádku. — Kostra z I. vrstvy na Hrádku. — K článku „Fotografie dalekohledná“: Dvě fotografie průčelí florencké kathedraly. — Dvě fotografie hory „Panny“ ve Švýcarsku. — Dvě fotografie hory „Popocatepetl“ v Mexiku. — K článku „Aquileja“: Přístav. — Basilika. — K článku „Monte-Carlo“: Sál rouletty. — Celkový pohled na Monte-Carlo. Monaco. — K článku „Pisa“: Dóm. — Battistério. — Šikmá věž.

— — — —

Kniha XLV. ČERVENEC. Sešit I.

Nové písně poutníka

od Jaroslava Vrchlického.

I.

Dél jsem doma nepobyl,
bratrův hrob jsem ozdobil,
dítě sestry pokolíbal,
hlínu z hrobu matky slíbal.

A zas divný pud mne hnal
v cizinu, v kraj, dál a dál,
ten cit, vidět v touze bolné
nad sebou kol nebe volné!

Volné nebe! — Toť vše jest!
Ať strž mračen ať strž hvězd!
Jen když dýchat volně mohu,
vše rád odevzdám již Bohu.

Širák s škeblí vtlačím v skráň,
poutnickou hůl chopí dlaň,
tak jdu světem, trním, květem,
modlitba jen chví se retem.

Za ty, v dálku tajemnou
kdo šli tady přede mnou,
padnu kdesi jako oni,
ať tam aspoň routa voní.

Růže nechci — jejich dech
rval by mne i po letech;
pochován kdes v pustém koutě
rád vše svěřím trpké routě.

V té chci dýchat, v té chci žít,
ta máj nejlíp zjeví cit
zahořklý tak do únavy . . .
Routu vsaďte mi kol hlavy!

—

II.

Květe šeřík. — Co to je,
srdce, nemáš pokoje?
Co tě láká
písní ptáka
nového zas do boje?

Květe šeřík — modř i běl.
Já jsem doň se zahleděl.
Kolem včela
přeletěla
s hudbou svou, — já oněměl.

Květe šeřík. — Kdož co ví?
Svaté Máje tajemství
dál se snuje,
odhaluje
tomu, kdo mu odpoví.

Květe šeřík — vůně dech
kol se chvěje v atomech
jak dech matky
milý, sladký,
dnes tak jako v aeonech.

Květe šeřík u všech cest.
Co tu modrých, bílých hvězd!
Věčná síla
promluvila,
mně tak při tom volno jest!

—

III.

Starý pan učitel u školních vrat
se usmál, vlídně všem kynul.
Děti se rozprchly v pole i v sad
a večer hynul v mhách, hynul.

Starý pan učitel housle své vzal,
ton za tonem ze strun hned plynul,
sobě a Bohu snad hrál on a hrál
a večer hynul v mhách, hynul.

Ten s dětmi stálý a úmorný chvat
přec v stínech večera minul!
Kolem jda, cítil jsem, slyše jej hrát,
s čím večer hynul v mhách, hynul!

Slyšel jsem kterak hrál — mnil že je sám —
jak zrnka by růžence vinul,
ton každý mluvil vstříc noci a tmám
a večer hynul v mhách, hynul . . .

Starý pan učitel v zem shrben již
(zvuk houslí se čárně v dál linul!)
nezřel mne v stínu, však uhod mou tíž
a večer hynul v mhách, hynul!

—

IV.

Já všady byl jsem host
a všeho zřel jsem dost,
v ruch života i spád
já mohl naslouchat.

Za stínem opony
odvěké zákony
ty stejně znám a ctím —
však zůstati chci svým.

Já všady byl jsem host
a vždycky — pro věčnost,
kam vložil jsem svůj spár
byl květem suchopár.

A brzy budu něm,
zvěst dávná mladým všem,
však přec jich srdcí plam
ví komu plát a kam.

Já všady byl jsem host,
Zda milost, nemilost
jde se mnou, jedno mi
starými pod stromy.

—

V.

Na severu do města jsem přišel,
sotva jsem si used na hospodě
k sýru, černé řetkvičce a vodě,
již jsem slyšel,
sousedé u vedlejšího stolu
co si vyprávěli spolu.

Konšelův syn s hochem starostovým,
otci dobří, zdá se, kamarádi byli,
právě disputaci podstoupili
na koleji Otců řádem novým.
Těžká these byla hochům dána,
do večera hájili se z rána
před učeným sborem doktorů,
mezi mistry, popy, bakaláři
hádali se oba v potu tváří,
sylogismy tahali se dolů, nahoru,
konec konců byl:
primatorův synek zvítězil.

Čert vždy šeptne v ucho náhodě.
Teď se otci sešli v hospodě,
karty přinesla sklepnice mladá.
Netkli se jich, víc je baví váda,
konšel s primatorem zle se hádá:
„Můj hoch jen si palmu zasloužil!“
otec starostův děl velkopansky,
„Můj zas po těch tretách netoužil!“
odpovídal konšel furiantsky.
„Jestli syn můj podleh tvému hochu,
náhody v tom může býti trochu.
Ale teď si hoďme; líp to jest,
nežli rváti navzájem si čest.“

Vášeň boje v konšelovi schladla,
zamícháno — karta padla,
vítězem tu zas byl primator,
smíchem popukat se mohl sbor.
„Mám to smůlu!“ ten dí polohlasně,
„Mám to štěstí!“ karta padla krásně,
primator dí s hrdým čelem
rozhlednuv se po vůkolí celém:
Kmochu, nic již nelituj,
jedno vždy si pamatuj,
vždycky primator jde před konšelem!“

—

VI.

Což opravdu již umlkám?
Ba nechci tomu věřit sám,
však datum přesvědčí mne,
i Homer že si zdřímne.

Byl čas, kdy vždy jsem píseň měl.
Proč jsem tak dlouho oněměl?
Což neměl jsem co říci
k své duši sténající?

Ach, ano, leccos jsem jí řek,
leč vlastního se slova lek
a verš jsem nedozpíval,
spíš v mlčení se skrýval.

A vím, to klamný nebyl blud,
to básnický byl pouze cud,
co srdci nejvzácnější,
tlít nechat v jeho skrejši.

Dnes nitro své když přehlížím,
tu ztěžka již je zatížím
závažím písně novým —
teď líp si v chládku hovím.

A na siestu patře svou,
se dívám, jak se jiní rvou
o lauru jeden lupen,
jenž zítra bude stupen.

—

VII.

Někdo se vysloví lehce,
jiný se vyslovit nechce.

Chtíti se nevyslovit,
je po tmě ryby lovit,
a vyslovit se cele,
je banální a smělé.

Tož nejlepší jest rada:
Mlčet — ať kdo chce, hádá.

—

VIII.

Víc v širém světě nenajdete,
než co vám v srdci vlastním zkvete.

Nechť máte jmena přebarvená,
vás uhájí jen vlastní cena.

Ó hleďte na svět s mračnou lící,
jen dobří zbudou vítězící.

Jen srdce v kapsu nestrkejte,
jinak, jak libo, dál se smějte.

Jsem z mody, potlesku se bráním,
zní hezky dost — leč co je za ním?

A proto klňte dál jak chcete,
víc v širém světě nenajdete,
leč co vám v srdci vlastním zkvete.

—

IX.

Jen k tomu bodu v žití doplouti,
kde nemožno se něčím pohnouti.

Kde nezalekne snící duši nic,
ni ve zrcadle vyzáblá tvá líc.

Jen v sobě, v sobě býti zakotven
a na vše hledět na marný jak sen.

Jen to, co drahé, vedle sebe mít, —
pak chtěl bych znovu zkusit, co je žít!

—

X.

Onoho dne těžkou, trapnou cestu
zkusiv plně blížil jsem se k městu,
ač se dosti blízké zraku zdálo,
přece v mhách dál o pár honů stálo,
a já zmdlen byl přespříliš.
V tom jsem spatřil chýš,
nebyla však příliš hostinná;

však co platno, pozdní hodina
nutila mne zaklepat
u těch vrat.

S loučí muž ven vyšel šedobradý,
statný, velký, tvrdých rysů v tváři,
při louči, jež smutně září,
ptal se drsným hlasem, co chci tady.
Já šept „Nocleh“ —
„Nemohu jej dát!“
„Co v tom brání?“ děl jsem plaše.
„— Urážek je metou chatka naše,
sotva byste mohl u nás spát.“

„A proč ne?“ —
— „Nu já jsem kat!“

Děl to hrdě, však též ironicky.

„Příteli, dím, ubohý červ lidský
po tom málo ptá se,
jen je rád,
nocleh když mu někde otvírá se.

„Jak je libo.“ Muž ten krátce děl,
zvedl louč, já za ním šel.
Seděli jsme dlouho proti sobě,
málomluvný statný stařík byl,
k půlnoční když táhlo době,
v přístěnek mne k loži provodil.
Krátce „dobrou noc“ mi dal,
odešel — já leh a spal.

Náhle, nevím, co to bylo,
cos mne probudilo.
Sen snad hrůzný zdrtil moje spaní.
Rozhlednu se jizbou v chvíli raní,
jakýs lesklý pruh zřím září mihotavou,
přihlednu blíž zděšeně,
katův meč tu visel na stěně,
katův meč — a zrovna nad mou hlavou.

Konec spaní! — Myšlenek tu vírem,
celá moje bytost byla schvácená,
meč ten, vlasatice plamenná,
vyšel nad mé duše svatým mírem,
všecky jeho zřel jsem oběti,
slyšel jejich ston a prokletí,

děsný boj, když k špalku kat je táh,
klekli, blysk a trysk v sled krve nach,
já zřel tváře starých galejníků,
zhýralců a výstředníků,
i žen šíje nahé a prs bílý,
těch, jež svoje děti utratily
za jedinou blaha chvíli.
Kolikrát jej vládce jeho vzpjal,
do nevinných ťal,
byť i vinni zasloužili,
já jsem cítil, tento trest
kterak surový a nekřesťanský jest.

Tu jsem cítil starou tíž
(já jsem usnout nemoh již)
těl, jichž hlavy srubal tento meč;
mně se zdálo, že jsem padl v léč,
v zálohu — v tom děsný zjev,
mně se zdálo, ten meč potí krev;
včera, ráno dnes, on ze všech sil,
ťal jím v bratra šíj, jej klidně pověsil
a jej neotřel,
k ženě spáti šel,
kde já jsem dnes snil.

A mne chytla bázeň jako běs,
já jsem po tmě hodil na se šat,
oknem skočil, dal se v chvat,
běžel tam, kde les
ostrou čarou v obzoru se tměl.
Kat mne více neuzřel.

Na mech při svítání když jsem kles,
udiven kol hleděl,
teprve jsem zvěděl,
jaký předsudek mé kroky v dálku nes.
Oč jsem lepší nežli tento kat?
Meč on pověsí nad chudé lože svoje
a jde klidně spat.
Nás však tíží denně nové, kruté boje.
Mečem se my polekáme,
který na zdi visí, ne však oním ale,
pro své viny stále
který v srdci vlastním denně viset máme!

—

XI.

Trpké slovo resignace!
Jím jsem často kolem sebe házel,
teď když přišla — těžká práce!
símě její abych v srdce házel.

Co má v sobě — teprv cítím,
když ji do opravdy v srdce hroužím,
otravným kým vzplá mi kvítím,
cítím . . . Bože, já se nedotoužím.

Cizí sobě v středu lidí,
děckem bych se v sukně matky schoval,
pozdě, v tom již oko vidí,
že jsem v skutku na vše resignoval.

XII.

Piniovou šišku z Apenin
přinesl jsem v penatů svých stín,
dlouho těsně uzavřená zcela
těžítkem na papírech mých dlela.

Náhle přijda domů v noční čas,
vidím šišku otevřenou v ráz,
odchlípeny listy všecky byly
a za každým listem bod byl bílý.

Semínko jsem viděl. — Na tom dost!
Nezdolají léta budoucnost;
síla žití na povrch se dere,
rozchlípí i šišky krovky steré.

Suchá šiška —! Kolik to let jest?
Chce žít znova, bujet, kypět, kvést,
otvírá své krovky do daleka . . .
símě v nich — to trpělivě čeká.

Srdce lidské! Oč jsi lepší v tom?
Malé semínko být může strom,
ať se každá struna tvá chví, leká . . .
símě myšlenky — to tiše čeká.

Vůně smrti.

Novela od Emila Trévala.

Paní Anežce Karnetové.

eště nikdy nevršily se industriálce slečně Sabině Šenkéřové kominnické schody v městě Boleslava Mladšího do takové úmorné příkrosti jako z večera květnového dne, kdy vystupovala po nich, vracejíc se ze soukromé hodiny z podolecké továrny do svého bytu na Vrabčíně.

Podivná, neústupná malátnost nalila olova do jejích údů, zmrtvila křepkost svalů, ochabila pružnost svazů a rozbolestnila klouby, že nerady a lenivě poslouchaly povelů vůle, jež ostatně sama jako by chvílemi podřimovala. Sukovitě hrbolatý, deštěm a šlápotami vydrásaný hřbet dřevěných stupňů jako by neviditelnými chapadly přissával se k její noze a zadržoval její výstup v surovém škádlení a vzdoru.

Obtloustlá, nakloněná postava učitelky v černém žaketu a hnědé sukni vlékla se nahoru napjetím všech sil, supajíc namáhavě. Krev bušila nepravidelně ve spáncích politých potem, smývajícím pudrový poprašek s brunatné pleti. Potácivě dostoupila slečna posledního stupně schodů a octla se na Kozím náměstí.

Zalykajíc se dušnou únavou, stanula. V uších zahučelo jí, hlava se jí zaklátila a nohy rozechvěly se tak silně, že nucena byla opříti se o zeď pěstí, v níž svírala rukověť slunečníku. Budovy rozkomíhaly se jí před očima jako padající kulissy, věž kostela sv. Jana zabodla se hrotem do země, jež počala pod nohama ubíhati kamsi pryč v šíleném letu.

Slečna Šenkéřova ztratila již pocit rovnováhy a divila se, že ještě drží se z příma. Dvě děvčata ji pozdravila. Poděkovala jim. Pohlédly na ni udiveně a obě sestupujíce, přiklonily k sobě hlavy, obrátily se a dívaly se za ní.

Vydechla z hluboka a vzpamatovala se. Závrať minula. Vydechla ještě jednou a pohlédla do zrcadlícího se okna. Poopravivši na stranu sešinutý klobouk, brala se dále pivovarskou ulicí, školním parkem. Šla nyní po rovině a krokem jistějším.

Teplým vlhkem prostoupený vzduch šoumal kol její hlavy, před očima zahořely jí plameny květů na záhonech parku, zavoněl dech fial a bezu,

a tenký vodotrysk zacinkal drobnými penízky ve svém tanci. Vytáhlý, bledý student seděl ve stínu rozložitého ořechu nad knihou, na niž strom střásal zvadlé jehnědy. Nepozoroval toho, zahleděv se snivě kamsi do dáli.

Až zase v průjezdu domu, v němž bydlila, chytlo to slečnu znovu. Tentokráte zavřela oči na tak dlouho, až cítila, že vlnění v hlavě se utišilo. Když prohlédla, spatřila domovnici, jak, kývajíc se v kyčlích, se zlomyslným úsměškem ze dvora na ni pohlíží.

„Dobrý večer, slečno!“ zahuhlala domovnice, spouštějíc podepřené ruce a pokračovala v přerušeném zametání dvoru.

„Dobrý večer, paní Votápková,“ děkovala učitelka hlasem, jenž jí samé přicházel cizím.

„Co zase té staré panně přelétlo přes nos?“ zaslechla slečna ještě na schodech domovnici hubovati.

„Prosím tě, nestarej se o ni,“ odvětil chraplavý, rozpitý hlas Votápkův.

Přede dveřmi svého bytu cítila slečna, že to na ni silně jde. Rychle vyndala z taštičky klíč a otevřela.

Sotva že stačila zavříti dveře, přepadla ji zimnice. Podťala jí nohy, že klesla bezmocně do dřepu a rozklepala jí všecky kosti v těle. Malomocně svíjela se v křečích třesavky, jež nedovolovala jí ni jediného samovolného pohybu. Jen v naprosté nehybnosti byla krutost záchvatu snesitelnou.

Oči její zatím bloudily po pokoji. V okně rdělo se východní nebe odleskem červánků a růžový jas hrál na hnědě malovaných, lacinými rytinami vyzdobených stěnách. Celý pokoj hleděl nevlídně a nehostinně. Přímé čáry, ostré úhly, naprostá čistota a střízlivě účelné rozestavení nábytku, vše to působilo na příchozího strnulým klidem klášterní koby. Nebylo tu ni výšivek na nábytku, nebylo záclon v okně, nebylo pohovky.

Puch askese, odříkání, snad vzdoru tísnil tu dech. V ovzduší rvaly se vůně růží s jasmínovou a společně utlačovaly slabý dech vanilky od okna.

Na stole stála laciná vasa s kyticí.

Slečna Šenkéřova na okamžik ulpěla nechápavě zrakem na květech jasmínu a růží. Měla ráda kontrasty ve všem a těšila se, když plebejský jasmín surovcu vůní svou udolal královskou růži.

Pojednou si vzpomněla.

Zajisté že od Stásy. Dnes jsou její narozeniny. Čtyřicáté narozeniny. Vzpomněla si na to ubohá Stása trochu pozdě, až k večeru. Ach, jak ta hlava bolí!

A tu cítila, že to, čemu se po tak dlouhá léta bránila, zrádně, průlomem na neznámém jí místě, s lomozem a hlučením na ni kvačí, že nitro její otvírá se k výbuchům veškerého rmutu, jejž zápasy dlouhých let do něho zavály, a strašidelný roj oblud, v něž vtělila se utrpená příkoří, že číhá za dveřmi, jejichž závory již již povolují.

„Ne, ne!“ vyjekla zoufale a vstávajíc, setřásala se sebe tíhu zimnice. „Jen ne vzpomínat!“

Chvatně odložila klobouk a oděv svrchní na věšák. Jemné závany mrazivé probíhaly jí po zádech.

Jistě je nemocna. Leč jaká to je nemoc? Z čeho povstala? Z nastuzení asi. Ale nyní v letním již čase? Kde chodila poslední dny? Co

jedla, co pila? Trvá to již přece několik dní, zapírala to až dosud i samé sobě, ale nyní více nelze. Co jen těm holkám na schodech řekla, že se tak za ní dívaly? Chvílemi jí tak divně hučí v uších. Nějaká neodbytná myšlenka tane jí stále na mysli, ale čím více vzpomíná, tím dále jí uniká, a to ji trápí. Proč se ve škole dnes tak často mýlila, počítajíc oka v pletivu? Zdětiněla, seslábla. Včera zapomněla úplně na umluvenou návštěvu u paní Švaniglové a nechala dobrou paní tu marně čekati. Ale ne, ne, překoná to zase, jako dni minulé, rozpálí kamna, navaří čaje, horkého čaje a zapudí ji, tu úkladnou chorobu, lámající její dosud skalopevné zdraví. Když člověk chce, mnoho provede. Vzpomínala, jak naučila se překonávati dráždění ke kašli, lehtavé, neodolatelné stahování hlasivek. A nyní také chce, chce!

Rozsvítila s chvatem a energicky lampu, rozdělala v kamnech oheň a postavila vodu na čaj. Uzamknula dveře z vnitř a rozestlala postel. Na to zalila květiny v okně a vyměnila vodu ve vase.

Ke kamnům přisunula stoličku a usedla na ni. Pohlížela otvorem dvířek do výhně, zatínajíc zuby ve rty, aby překonala vnitřní mráz. Šťourala v plameni, otvírala dvířka a foukala do uhlí, až zapraskalo jí v uších, zalehl sluch, a zředěný vzduch v jícnu a dutině nosní způsobil jí vlnění v mozku, tentokráte příjemné, projasňující zrak jako v opojení.

Večeře postavené na stole, talířem pokryté si ani nevšimla.

Choulila se mimoděk víc a více a v dusivém teple pokoje třela své chladné ruce.

Voda na plotně kamen zaklokotala, a slečna připravila si čaj. Pila jej horký, necukrovaný, hustý jako nápoj ten Číňané připravují. Na to zhasila lampu, svlékla se docela a ulehla.

Za chvíli rozlil se žár po všech jejích žilách, v očích jí zasvědělo, ve tmě roztančily se před ní ohnivé mušky, a hlava se jí roztřeštila.

Položila si na čelo studený obkladek, napila se vody a ulehla znovu. Ne na dlouho. Peřina, podhlavec, prostěradlo, vše jako by na ní hořelo, a po zdi plazily se tmavé, hadovité stíny.

Odhodila pokrývky, svezla se s postele, popošla k oknu a otevřela je. Venku byla tichá hvězdnatá noc, a světlá mlha vystupovala z úvalu pod oknem.

Osvěživši se, usedla na židli ke stolu.

Rozhodně staví se zítra u lékaře. Není to nic dobrého a nepřekoná to již ani heroickou trpělivostí.

Polila ji vlna horka, ne však z horečky, leč jiná, vlna studu. To trapné vyšetřování lékařské! Proto se vždy zuby nehty bránila lékařskému ošetřování, kdykoli jí bylo nevolno. Ani ženám, babám zaříkačkám, nebyla by se ukázala za nic na světě. Uznávala, že to ostych neodůvodněný, téměř idiosynkrasie stydlivosti, ale nemohla si pomoci. Ať v tom není ani stopy nestoudnosti ani úmyslné bezohlednosti, ať si je to pro rozpoznání nemoci věcí nutnou, ba povinností sebe šetrnějšího lékaře odhaliti choré místo, proklepati, ucho přiložiti, to vše odpor její přece zmenšiti nemohlo. Urážela ji to strašně a proto zanevřela na celý stav lékařský.

Vyměnila si obklad na hlavu, ulehla a zavřela oči. Cítila však, že neusne. V kamnech vyhaslo.

Lože rozhoupalo se pod ní, a fantasticky barevné vzorky tapet zasvítily ve tmě.

Pojednou šlehlo to změtí kolujících představ elektrickou jiskrou. Zatajila dech, sledujíc tento záblesk, jenž rozléval svou zář po jejím vědomí jako východ jistoty, vše překonávající pravdy.

Chtěla seskočiti s lože, ale úděs oloupil ji o vládu těla, jen údy její se zvolna protáhly.

„Tedy tak, tedy tak!“ zašeptala vyprahlými rty, a jazyk její přilnul k patru.

Byla zde v městě již na osmnáctý rok a dosud jako divem zůstala prosta nemoci, jíž okolí tak neblaze proslulo. Nyní to tedy přišlo, přece tomu neunikla.

Týf, střevní týf.

A již kombinovala rozpálená obraznost dále. Před týdnem horkem schvácena napila se ze stojanu čerstvé vody. Pocítila ihned podivný chlad v žaludku, ale nedbala toho dále.

Ano, ano, je tomu tak, od té doby churaví. Vše se shoduje, co slýchala o nemoci, to mrazení na večer, bolení hlavy, malátnost, nechuť k jídlu, ta podivná zapomnětlivost, ty chvíle polosnu, ten zvláštní úkaz slyšeti slova a teprve po chvíli chápati jejich význam.

První pocit po tomto poznání byl úlek, elementární strach všeho, co žije, před rozkladem, smrtí.

Týf znamenal smrt, alespoň smrt její. Myšlenka ta vpadla jí neodolatelně do vědomí a obemkla svými spáry pevně její smýšlení, tak že nepochybovala ani dost málo, že se .vyplní.

Avšak již zalehla v sluch její jiná vlna, velebný hlahol zvonů, ryk protáhlý, vítězoslavný, přecházející v žalobnou ukolébavku.

Vztyčila se na loži a usedla. Chaos myšlenek bezuzdně proplétal se její hlavou. Drkotala zuby, opakujíc zas a zase: Konečně!

Smrt nebyla pro ni již dávno něčím hrozným. Sdružovala pojem ten s pocity silnými a ne vždy nepříjemnými. Snila kdys o polibcích s příchutí smrti, vzácné okamžiky opojení dožívala s přáním: A nyní zemříti! A palčivost útrap když nejtrýznivěji na ni dorývala, zda nekonejšila ji úvahou: Vždyť zemru!

A tak, zabývajíc se v mysli své tajemnou rozlukou těla od duše, zvykla si vkládati do představy o smrti všecku bezednost snivosti, sladkost zádumčivosti, v ní zářil východ z prozatímnosti, rozluštění nedosněných tajemství. Smrt byla jí ne kostrou, leč andělem, vznešeným ničitelem bolesti, vše srovnávajícím Demokratem, zplozeným z lůna Nekonečnosti. Dychtila po setkání se s Ní, neznámou přítelkyní, v okamžik, jenž bude jistě největší ze vteřin jejího vědomého života. Neodvažovala se vylíčiti si jej rozumem, leč cítila jej rozplývavým pudem ženským, jenž blíže dospívá k pravému poznání, než sebe bystřejší a pronikavější rozumování.

Spodní proudy velkolepých představ vyhloubily během let v duši její sluje, jež v temnotě a svitu jejího osamoceného kabanu omývány byly jen hořkými vodami resignace, od té již dávné doby, co znevážila si světa a ochladla ke všem.

Nyní tedy je to tu! Kýžený konec, konec!

Vdechla hluboko, a pronikavá vůně jasmínová naplnila jí hlavu. Květ smrti, květ její, té Kýžené, bledé, plné klidu, květ úmrlčí bledosti, dýchající pronikavou, těžkou vůní, v níž hlava rozbolí, omámená kloní se, umdlévá...

Vůně smrti! Neovanula ji poprvé, ač nikdy dosud ne tak z blízka. Chřípí její protáhle vssávalo chladnou vůni, jakoby vdechovalo lakotně zmar a smrt a vyráželo horký dech života s ošklivostí ze sebe...

Nyní, kdy ví, že zemře, ať jdou si na ni vzpomínky, nebojí se již těch hlodavců jalové lítosti, ano přeje si, aby přišly, zaťaly do ní své drápy a zuby, nakapaly do duše svého jedu, vždyť to jen uspíší její konec. Což, nedopřeje si před smrtí ještě jednou hrdé rozkoše utrpení, jediné, jejíž požitek jí nebyl zkracován?

Tedy jen blíže panstvo, pantomima nastává k závěrku komedie, a pak konec a ústup komediantky bez bengálu!

Leč chaos v hlavě dosud se neusadil, a vlny jeho stále mocněji bily do temene hlavy.

Hučení podlahou a okny otřásající, brčení jako ohromného tkalcovského soukače. Pásma provazců jak telegrafní dráty letí hlavou, rovnoběžně, na to jeden, druhý se zadrhuje, vše vázne, plete se, modrchá, a neviditelné ruce úsilovně rozmotávají, rozuzlují, hladí, rovnají. Teď vše svine se v klubko. Plochou, jíž dříve běžely dráty, kmitl se stín jezdce, mávajícího palašem. Dupot koně zní tak dřevěně. Náhle vše zmizí, smazáno neznámou houbou, a čistá prázdná spodina tetelí se jako osvětlené plátno panorámy ve výši.

A z dalekého pozadí, z šedých mlh neskutečnosti vystupoval obraz Říkova, rodiště jejího na Moravě. Rozjasňoval se znenáhla a nabýval intensivní světlosti, přehlednosti a soustředěnosti. Vybledly tvrdé barvy obrazů skutečnosti a přítomnosti, leč zblednuvše, naladily se přimykavě k spojitosti a celku.

Postava otce Šenkéře, zámeckého lokaje u pana Krchlebce na Říkově, vyplula tiše, bledá, s rukama na prsou skříženýma, jak viděla ho Sabina v rakvi, když nebylo jí ještě deset let. A jiný bílý stín za ním, matička, jež od malička vyrostla na zámku a jakožto komorná staré paní vzala si otce. Pak vynořila se před ní pošmourná Olomouc, kam s matkou přesídlila za bratrem Toníkem, jenž v městě studoval na německém gymnasiu.

Na Říkově zůstala i mezi dětmi osamocena. Byla terčem nemilosrdného posměchu dětského k vůli bratrovi. Nač rodiče doma žehrali, to děti po nich Sabině ve škole i venku na návsi vyčetly, že Toník chce býti Němcem, zapříti své rodiče. Trápilo ji to, zlobila se, plakala, leč smáli se jí a vyváděli ještě hůře. Neměla nikoho k zastání. Tak vzata jí byla záhy sladká, egoistická illuse dětská, že je středem, kol něhož se ostatní svět točí.

Ale otec, dokud byl živ, na úsměšky lidí nedal.

„Však oni přestanou," těšil broukající matku i Sabinu. „Pán můj je Němec, podporuje synka mého ve studiích, a nemohu mu to udělati, abych dal synka na slovanské gymnasium. Proto se však ještě poněmčiti nemusí."

V Olomouci zřídili si střižní obchod v litovelské ulici a žili skromně a počestně. Sabina navštěvovala školu německou, nerozumějíc jazyku německému a vřaděna byla následkem toho mezi děvčata osmiletá. Jí bylo dvanácte let. I tu žila osaměle. Matka její byla povahy družné a v brzku seznámila se se sousedkami. Stěžovala si jim na svůj osud, chlubila se se synem, jen o Sabině mlčela. Tato však pozorovala brzy, že matka žvavostí svou byla lidem často obtížna a předsevzala si v duchu vystříhati se této chyby. Čím hovorněji vedla si matka, tím zarytěji mlčela dcera. Rozdíl povah ochladil i vzájemný poměr jejich příbuzenský, alespoň u matky. Sabině zdálo se, že veškeré teplo lásky mateřské soustředěno je v bratrovi, drobném, snědolícím studentu s úzkými rty a hustou, černou kšticí vlasů. Zase ševelilo jí v uších mručení jeho, sedícího nad knihou a šepot matčin, upozorňující Sabinu, jak je Toník hezký, zcela jinak než ostatní studenti. Aby jí, dospívající dívky, si všimla, matku věru nikdy nenapadlo.

Tak uplynulo šest let, tichých, jednotvárných. Toník vstoupil do theologie. Pak rozbřeskl den pláče a zoufalství pro vdovu. Prudký zánět plic zkosil nadějný život Toníkův. —

Zase to drnčivé hrčení, letící dráty telegrafní, zadrhování kliček, úsilné rozmotávání, klubko, jezdec a světlá plocha.

Sabina cítila, jak horečkou dřevění jí špička jazyku a patro v ústech; zuby vylézaly jí z čelistí a konečky prstů obalovaly se vrstvou plsti.

Lapala dech a polykala vzduch jako tonoucí doušky vod. Krůpěje potu vyrojily se jí ze všech pórů rozžhavené pokožky.

Vstala a pila dlouhými doušky vodu. Vědomí se jí zase projasnilo.

„Můj jedináčku, krásný jedináčku," zazněl jí v uších hlas hořekující matky, jež vrhala se zas a zase na mrtvé tělo Toníkovo. Nepřijímala od dcery ani útěchy, vždyť bylo jediné její dítě mrtvo.

Pak vstoupila Sabina do kursu industriálního. Bylo jí osmnácte let. Byla tak plachá, nesmělá, světa neznalá, že vzbuzovala posměch ostatních chovanek. Hovoru jejich nerozuměla, touhy jejich nebyly jejími, snů jejich nesdílela, a zamilovaný problem jejich hovoru, jenž zval se muž, nevábil její mysl. Měly ji za duševně zakrnělou. Sotva že složila zkoušku, onemocněla jí matka. Na smrtelné posteli teprve jako by se vzpamatovala a prohlédla. Pozdě uvědomila si, že nepochovala jedináčka, ale že zůstane tu po ní ještě jedno dítě nezaopatřeno. Přivinula se k Sabině v pozdní, marné lásce. Nepouštěla její ruky a neodvracela od ní svých zraků, víc a více se kalících. Poznala křivdu, jíž dceři činila a chvěla se před soudem Božím.

„Myslila jsem," omlouvala se jako sama před sebou přerývaným hlasem, „myslila jsem, že Toník nás jednou, až bude farářem, obě k sobě vezme. Měli jsme to tak ujednáno. Pán Bůh usoudil jinak. Odpusť, milé dítě, odpusť pro Toho, jenž na kříži za nás trpěl."

Zemřela v náručí své dcery. Útraty pohřební hradil konkurrent z ulice, jenž obchod střižný po paní Šenkéřové převzal.

Sabina, majíc na paměti radu umírající matky, odejela do Říkova. Chtěla prositi pana Krchlebce ne tak o hmotnou podporu jako spíše o radu. Bylať tak světa neznalá!

Uvedli ji do knihovny v zámku a řekli, by na pána čekala. Za chvíli přišel starý pán. Dosud vidí ho před sebou s prošedivělým vlasem, zlatými brejlemi na mohutném nosu, s pohyby rychlými a nervosními.

Vyslechl její německy vykoktanou řeč a prohodil několik banálních vět útěchy a soustrasti; zvuk jeho hlasu byl dušený, nasládlý. Navrhl jí místo v Blaudenbachu na severu od Olomouce a slíbil, že pro dceru starého služebníka svého něco udělá.

Odcházejíc, chtěla mu políbiti ruku. Zadržel její ruce pevně a druhou rukou svou zdvihl bradu její k sobě do výše. Vzhlédla a setkala se s pohledem jeho světélkujících, žlutých očí, plápolajícím tak podivným smutným ohněm, že se jí hrdlo sevřelo a srdce neznámou lítostí se rozechvělo. Hlava její octla se na jeho prsou — okamžik — a bičovaná děsem vyběhla z knihovny, padajíc po schodech dolů a stavíc šílený svůj let teprve v širém poli.

A znovu naplnil nitro její nevýslovný hnus a stud, když došla k této vzpomínce. Otřásla se hrůzou z úkladnosti toho poličku, jenž zasazen byl její cti. Trýzeň nezaviněné hanby dorážela na ni znovu svými důtkami.

„Ale co mi již po tom?“ konejšila se Sabina zdřevěnělým jazykem, odvracejíc svou mysl násilně jinam, „vždyť umírám!“

Se stolu svítily na ni dvě skleněné tečky jako skla brejlí, kol nich vlají šedé stíny, jako vousy — pán z Říkova. Protřela si oči, byla to láhev s vodou a sklenice podle ní, na něž padal paprsek měsíční. Do nosu začpěla jí vůně jasmínu ostře, drážďíc spíše nerv citlivý než čichový. Leč víčka prudce zamžikala, a oči nevydaly slz.

Drnčivé vrčení, letící a splétající se dráty, klubko, hlava dětská a ona nad ní s nožem, hmoždíc se rozkrájeti ji na pěkné melounové řízky. Musí jich býti zrovna šest, na vlas šest. A zase jezdec a vlnivá jako hady podlézaná plocha . . .

Sabina sáhla po novém obkladu na hlavu. Dech její těžký, nepravidelný závodil s tikáním hodin, zavěšených na nerovné stěně, tak že druhý kyv jejich zkráceně dopadal, poklesal. Dech a kyv stíhaly se, střetly se, zněly chvíli souhlasně, na to rozbíhaly se, uklidňovaly, ztrácely se v dálné, neznámé tiši . . . Byla kdysi hezká? Hezká nehezká, alespoň neřekl jí nikdo, že byla ošklivá.

A k čemu ostatně je na světě krása žen?

Svrhněte, svrhněte rychle s pósy rytířskosti mužské zvíře, obnažte jeho rvavé drápy, posvěťte na jeho světlaplachou zbabělost, sestupte až do nížin jeho bídáctví a uslyšíte divoké mručení jeho sobecké duše, uvidíte nestoudnou modloslužbu mrzkých bohů!

Proč ošklivila si toho Krchlebce? Proč by mu byla nejraději do očí naplivla? Proč raději by chtěla zhynouti, než předstoupiti před něho znovu? Že byl starým, měl býti snad úctyhodným? Měl ctíti se sám, aby byl ctěn? Pošetilosti! Byl přece též členem svého pohlaví, otrokem vzešlým z krve bezectnější než psova, z černé, zrádné, nízké krve Jidášovy! Zda nebylo to, než důsledkem mužské povahy, že týž Krchlebec, jak dočetla se později v Blaudenbachu v starých novinách, v nichž zabalenou dostala obuv, v sezení zemského výboru při položce o nalezinci, rozhorlil se nad nemravností prostého lidu, moravského lidu.

A potom život v Blaudenbachu, nazvala to hnízdo Čertovem, život industriální učitelky s roční almužnou půl druhého sta zlatých. To nebylo ani živoření, nýbrž povolné vyhladovění těla i duše, toužících po vývoji, radosti, požitku mládí a zdraví. Žila tu jako v pekle, tísněna zaslepeným strannictvím národním a nevážností mužskou. Rděla se, nerozumějíc tomu, co před ní neostýchali se mluviti, čemu se často mužové surově rozchechtali a ženy rozhýkaly. Viděla jen z jejich rozšklebených tváří a nevysvětlitelných posunů, že šprýmují svým způsobem, totiž neslušně. Před ní ubohou českou dívkou Schenkerovou neuznali za nutné svůj rozmar krotiti.

Neměla ni otce, ni matky, ni bratra, ni sestry ani přítele — kdo se jí měl zastati? Duch její, slabý, poddajný, nesamostaný, zmítal se jako utržený list na vodách.

Vzbouřily se v ní někdy nevole, vzdor a tvrdě prorývaly se jí vzhůru hrdlem, ale rty zůstaly pevně zamčeny. Lokajská krev! Trp a služ! Není pro tebe v světě úcty, není radosti, není budoucnosti mimo rabství, tedy utiš se!

Čtyři léta prožila v Čertově a byla by otupěla tělesně i duševně, nebýti šťastné myšlenky přivinouti se k náboženství, zahloubati se do tajů a hlubin bible. Prosté pravdy písma mluvily k srdci jejímu útěchou, již žádné lidské slovo nebylo by nahradilo, a pouhá existence této knihy přesvědčila ji, že i ona má právo zúčastniti se hodů v domě Otcově. Po denním prachu nořila se duše její z večera do očisťující lázně nebeských parabol, a rány duše její hojily se a jizvily. Z bible čerpala své podivné výklady života, snila o duševním pobratimství s mužem, o plýtvání city, nikdy však o lásce těl. Četla ponejprv myšlenku neodporovati zlu, již nebyla s to pochopiti. Jen tolik domyslila se, že zlo musí býti, jinak by nebylo stvořeno. Přemýšlela ve svém úkrytu o tom i o mnohých jiných věcech, jež jinou mladou dívku nezajímají. Poznávala a prohlédala se svého zorného úhlu prostředí, v němž až dosud slepě tápala, soudila lidi, s nimiž vlastně nikdy ve styk nepřišla, a duše její obrňovala se proti útokům, jež dříve ji ranívaly.

Zalíbila se, sama nevědouc jakým způsobem, továrnici paní Švaniglové, dlící zde na letním bytě a na podzim dostala od ní list z Mladé Boleslavi, zda nepřijala by v městě místo industriální učitelky. Zažádala tedy a místo dostala. V Boleslavi zajištěna jí pomocí odporučení paní Švaniglové existence mnohem lepší než v Čertově.

Přišla do jiných společenských kruhů a pokusila se pomocí paní Švaniglové účastniti se společenského života. Navštěvovala zábavy, provázela jednou o prázdninách rodinu Švaniglovu až na Šumavu, ale bylo jí všude tak cize a úzko, že i chování její stalo se nuceným a nemotorným a počáteční zájem o ni brzy utuchl. Bylť se již příliš vžil v povahu její pud oddělovati se, pozorovati, skrývati se s city, nemluviti, netoužiti po smíchu, tanci a jiných kratochvílích, jež vyplňují duševní život mladé krasavice. Dávno oloupena již byla o bezstarostnost mládí, o lehkověrnost šťastných, viděla mnoho, o čem vrstevnice její neměly zdání. Dlouholetá samota vypěstila v ní snahu vše analysovati ve složky, jíti za pohnutkami a příčinami lidských skutků a tvořiti si úsudky i před-

sudky. Odtud její zdrželivost, jež nebyla prosta též domýšlivosti. Bála se, že zavdá příčinu k posměchu a byla ve společnosti jako na trní.

Chodívala na procházku sama, buď v létě časně z rána, kdy nikoho nepotkávala, neb pozdě večer do parku městského, někdy též po pěšině podél Jizery a zacházela co nejdále mohla. V zimě vyhledávala osamělé cesty, neb zašla daleko od města.

Bylo to zimního večera, když za metelice uvázla v závěji na silnici kosmonoské a byla by se z ní nedostala, nebýti náhodou touže cestou se ubírajícího staršího kaplana mladoboleslavského, pátera Okatého. Pomohl jí a doprovodil zkřehlou do města. Byl to prvý a jediný muž, jejž nezahrnovala v soubor své hluboké nedůvěry, muž, jenž prokázal jí dobrodiní z čisté lidskosti, nedoufaje a nežádaje odměny. Za pozdějších příležitostných rozmluv s ním seznala, že liberální náhledy jeho blíží se více ideální lásce Kristově, než bouchavá hesla všech zelotů a řinčících bojovníků církevních. Hovořila s ním někdy o thematech z bible a shledala, že je trpělivým, shovívavým a snášelivým.

Takoví jiní kněži, zvláště moravští, nebyli.

Po té setkala se s ním . . .

Zase drnčivý, šílený let drátů, přetrhovaných dorážejícími psy, vlky, medvědy. Pojednou vytryskla jí na mysl vzpomínka předešlých dnů. Nalezla ve škole na stolku zapomenutou knihu učitele Mrázka. Nahlédla do ní. Jedno místo utkvělo jí v paměti: Jakmile plynoucí průměr metafysické, čtyřdimmensionální tělo jistého člověka na jistém místě prolne, ihned vstoupí uvědomění jakožto přířadek k tomuto průměru na jevo. — Co je to? Dva dni pronásledovala ji tato věta, nutíc ji přemýšleti, rozluštiti její smysl. I nyní tančí před ní dotěravě. Ale vari! Vždyť umírá!

Voda v umývadle byla již teplá. Sabina vstala, přehodila sukni přes sebe, otevřela dveře a s láhví plížila se ven na chodbu. Tiché temno přerušil šum vody a kloktání v láhvi. Bílý stín Sabinin mihl se zase ve dveřích.

Ha, jak to chladí, jak to ulevuje zmořené hlavě! Ulehla znovu.

Vozáb, Vozáb! ševelilo to kol Sabiny, a již vynořil se z mlh minulosti zjev mladého, lepého, bujarého muže, touhy mladoboleslavských krasavic, on sám, náčelník Sokola, společník hledaný, elegantní, ohnivý Jan Hus Vozáb.

A za ním vystupuje sympatický orientální profil jediné její přítelkyně důvěrné, Dolorosy Hrulové!

Na břehu Jizery pod půvabným hřbitovem krnským to bylo, kdy poprvé oslovil ji Vozáb. Bylo v červnu a lípy počínaly kvésti a vábiti včely. Teplý medový dech zavanul kol Sabiny.

Jak třásl se mu hlas, jak plály mu prosebně oči, jak chýlila se krásná jeho hlava a šíje, jakoby padnouti chtěla před ní v měkký prach silnice.

Co koktali oba první okamžiky svého setkání, nevěděla. V uších jí zalehlo, horko a zima rozlily se jí v žilách, zrak byl jako slzami zalit.

Provázeje ji ke stanici nádražní, vyprávěl jí, že zná ji déle, že stíhá ji již dávno neviděn, že musí na ni stále víc a více mysliti, jak často již chtěl ji osloviti, že v rozhodném okamžiku pozbyl vždy odvahy.

Jak půvabna byla ta nesmělost u něho, rozhýčkaného miláčka tak mnohých žen!

Rozešli se před nádražím; nedovolila mu, aby ji doprovázel domů. Bála se, ach, bála se tak velmi a toužila býti sama. Naléhal, kdy že ji uvidí. Odepřela mu dostaveníčko, odkazujíc ho na náhodu.

O noci bezsenné, plné sladké bázně a bdění všech smyslů, blažené touhy, rozkošný neklide! Noci plné praskotu osamělého plání, plné tajemných vichřic, hukotu krup v parnu, jarního tání, kataraktu závratí! Vy pohledy roztržité, v nichž blýská to padajícími hvězdami, jež objímáte svět a zveselujete až k slzám srdce lidí milujících Člověka! Vy kouzla magická, měnící zvuky ve zpěv, zpěv v harmonii, harmonii v blahé rozplynutí! Není sporu, není ohavnosti, není zla ani nešvarnosti.

Za tyto dary, za tyto chvíle, za tyto v duši její rozlité jasy hotova byla Sabina zapomenouti všech předchozích příkoří, veškeré následující prázdnoty duševní, hotova jest žehnati dosud, až do své smrti. Komu? Jemu? Hahaha! Ne, tisíckráte ne, proklíná ho i za tyto chvíle, neb bez něho byl by život její nepřetržitým řetězem muk a utrpení, v tom by byla jednolitost, v tom harmonie, v tom velkolepost. O to on ji připravil. Leč tiše, tiše srdce, malý diblíku! Nač to plýtvání málem? Čas kvapí a ona přece umírá!

Vídala ho potom v parku, na silnici a naslouchala jeho slovům jako zpita. Ne, nikoli zpita! Jen pravdivě! Oblíbila si ho hned prvním pohledem šílenou láskou na celý život, láskou ohromnou, proti níž cit jeho byl trpaslíkem, láskou nesmrtelnou, že nepřestal býti modlou ve svatyni i když tuto dávno byl opustil, když sám zkrušil obraz svůj v jejím srdci. Tiskla k sobě i ty trosky ideální své lásky, zbožňovala i poskvrněnou jeho památku!

Oh, snad mohlo vše býti jinak, kdyby byla jako ostatní dívky a ne divous. Spílala v samotě svého čistého pokojíku své nemístné, až hloupé stydlivosti, pošetilému strachu před něčím, čemu jiné dívky čelily se smíchem. Vždyť sama by klesla před ním na kolena, líbala by mu ruce a nohy, byla by jeho psem... ha! A zatím když ji líbal, když chtěl ji sevříti do své mužné náruče, tu vytrhla se mu s hrůzou a jektajíc zuby, protože v oku jeho poděsil ji týž truchlivý požár, jako kdys tam v Říkově. Bahno hnusu zalilo celé její vědomí, a celá bytost její odtrhovala se a spěla pryč, pryč z dosahu muže.

Snad mohla býti nyní jeho manželkou, matkou — — — kdyby se nebyla styděla svého štěstí. Pozdě, pozdě! Nyní nezbývá než zemříti!

Na to přidružila se k ní smutná dívka židovská, opustivší svou víru, své rodiče z lásky k němu, k Vozábovi.

Jako zpovědníkovi vyznala se Dolorosa Hrulova Sabině ze své lásky, a Sabina přijímala mlčky, leč na celém těle se chvějíc, jed této zpovědi do svého nitra. V přívalu vnitřních slz zalit a udušen byl plápol jejího mladého, roztouženého srdce.

Ach, její zrození, její vývoj nebyl ještě právem ku štěstí. Naopak, pouhá existence její byla křivdou na spolučlověku, té dívce, jež před ní stála, spáchanou. Její krev ponižovala se, podrobovala se, vylučujíc všecek boj za vlastní zájmy.

Uznala starší nárok cizí a uznavši, chtěla mu dopomoci k platnosti. Spravedlnost zocelila její vůli, přerušila s Vozábem všecky styky náhle a neodvolatelně. Hleděla na sebe chladně, jako na osobu cizí, přemýšlela o sobě v třetí osobě. Rozkotala vlastní rukou lampy před oltářem její lásky hořící, a střepy jejich do krve ranily její cit. Vozáb prosil, šílil, zuřil. Chtěla oběť svou dovršiti, domlouvati mu, aby vrátil se k Dolorose, když ne z lásky, tedy z povinnosti, neb spíše aby ji zase miloval, leč takový heroismus přesahoval její síly. Ne, k tomu se nikdy odhodlati nemohla.

Vozáb vzdal se jí konečně, ale k opuštěné Dolorose se nevrátil. A ona, Sabina, měla z toho hříšnou radost, že se nevrátil. Z furiantství pil, hýřil a naplňoval svými prostopášnostmi celé město pohoršením. Tehdy byla přesvědčena, že její odmítnutí je příčinou jeho zoufalství, čím více divočel, tím větší spokojenost naplňovala její nitro. Očekávala dychtivě jakousi katastrofu. Nadešla, ale jiná než se nadála.

Nyní pohlíží na vše chladněji. Více než deset let uplynulo od té doby. Nyní spatřovala v tom jen nízké mravní niveau mužské povahy, sprosté vzdory, výstřelky zvířeckosti.

Dolorosa, přítelkyně její nyní nerozlučná, bydlila u své příbuzné, jež rovněž k vůli manželi před léty se dala pokřtíti. Trpěla, doufala a čekala. Sabina nepochopovala, čeho ještě Dolorosa od Vozába čeká, več klade naději. Až jednou se jí Dolorosa svěřila.

Sabina vyvalila oči. Ta útlá, bledá děva že by státi se měla matkou?

Hned na to kmitla jí hlavou strašlivá myšlenka. A což já? Cítila chladnou křeč u srdce. Opakovala hlasitě a bezděky tuto otázku.

Dolorosa na ni bystře pohlédla a zašeptala jí do ucha nějakou otázku. Sabina nerozuměla.

„Líbala jsem ho," procedila konečně drkotajícími zuby.

Dolorosa znovu na ni pohlédla a pojednou zachvátil ji tak křečovitý smích, že zrudla v tváři, dech se jí dral v hysterickém škytání z hrdla. Záchvat stal se hrozivým, až, chechtajíc se, svalila se na zemi a svíjela se ve skutečných křečích. Ustrašená Sabina omývala ji studenou vodou, nevědouc jak pomoci. Konečně uklidnila se Dolorosa a vstala. Přemáhala se, tiskla ruce k srdci, aby ukrotila rozlehtanou bránici a zas a zase vyhrkávala v smích.

Po drahné chvíli teprve překonala se Dolorosa úplně, a po té zvěděla Sabina poprvé to, co jí dosud bylo tajemstvím. Dolorosa, dívka osmnáctiletá, otevřela oči Sabině, dívce čtyřadvacetileté. Byla tak dětsky nevědomá, a Dolorosa, smějíc se a plačíc zároveň, zulíbala ji celou.

Vyprávěla Sabině dopodrobna celou historii své lásky, jak vznikla, jak pod dojmem jeho nelíčeného citu, jeho přísahy, již více než před rokem oddala se mu celá, opustila víru svou a vypuzena z domu rodičů, měla jen v něho veškerou naději. A po prvním opojení on náhle vystřízlivěl, a přihodilo-li se, že znovu vzplanul, byla to jen spojení smyslů, odporná, otrocká. Zasvětila Sabinu do veškeré mravní bídy ženy opuštěné a zkarrikovala tak ještě více znešvařený obraz povahy mužské v duši Sabiny.

Když pak stěžovala si jí Dolorosa, že vídati Vozába v zlopověstných domech, tu vytřeštila na ni Sabina podruhé oči.

Jest možno, aby byly takové ženy, ženy prodávající lásku na světě?

Tedy i ženy mohou klesnouti tak hluboko, že zhostují se toho jediného, čím vynikají nad muže? Bylo jí z nového poznání toho tak strašno, tak nevýslovně žalno, že proplakala nad tím celou noc. A on, s takovými vyvrhely ženskými . . . Jak bídný je ten svět!

Rychle po sobě sledovala pak rána za ranou. Dolorosa odjela do Prahy, odkudž stihla později zvěst, že zemřela horečkou omladnic. Vozáb se oženil s dívkou venkovskou. Zřídil si střižní obchod, ale šlo to s ním s kopce. Klesal mravně, chytl se karet a sklénky, zanedbával obchod, až zdlouhavá choroba přivedla ho úplně na mizinu. Před smrtí Vozábovou octla se rodina jeho v nejkrutší bídě a mluvilo se o tom, že přestěhováni budou do městského chudobince. Tu došla Vozába z Prahy zásilka několika set zlatých z neznámé ruky. Zda tušil Vozáb, kdo vzpomněl na něho v posledních okamžicích jeho života, zda viděl v tom daru hrdost ženy, jíž bylo nesnesitelné pomyšlení, že muž, jehož kdysi milovala, umírá nouzí a strádáním, že byl v tom daru opovržlivý plat za krátký sen blaženosti? Či přijal ten dar otupen, ubit a ponížen osudem až k duševnímu žebráctví? A ona chtěla býti kdysi jeho sestrou!

Vdova po Vozábovi vdala se brzy na to po druhé za muže pijana, jenž tloukl ji i dvouletého sirotka Stásu.

K vůli dítěti tomu podporovala Sabina matku, z prvu tajně, pak i zjevně, až dostalo se jí v odplatu nejošklivějšího podezřívání od matky Stásiny. Nešťastná žena ta z hoře oddala se také alkoholu a v opilství počkala si na ulici na Sabinu a vychrlila na ni proud sprostých nadávek, spílajíc jí tajných hříšnic, svodnic ženatých mužů a vyčítajíc jí hanebnosti, jež démon lihu v mozku jejím vypařil. Vystřízlivěvši, přišla ovšem plačky prositi za odpuštění, ale něco špíny z těchto veřejně jí ve tvář metaných urážek zůstalo na Sabině vězeti, to cítila v jednání i řečech celého svého okolí. Družky v povolání, jež zachovávaly až dosud jakž takž kollegiální formy, vyhýbaly se jí a šeptaly po straně, za to mužové, dosud v uctivé vzdálenosti kol ní kroužící, přibližovali se dotěrněji, číhajíce na příznivý okamžik, aby se na kořist svou vrhli.

Sabina trpěla, ale zachovávala zevní klid. Znala svou cenu, nedostihovala své kollegyně snad dary ducha neb společenskou routinou, ale přesahovala je všecky svým odříkáním. Velké pohrdání vtáhlo do její duše a usadilo se na nejvyšším jejím prestolu. Uzavírala se stále pevněji, čerpajíc z protivenství samostatnost a prohlubujíc svou nedůvěru ke tvoru, jenž zval se člověkem.

Rok na to zemřela bývalá paní Vozábová, a Stása, nyní pětiletá, dána byla v opatrování vzdálené příbuzné svého zemřelého otce.

Sabina přispívala chudé ženě na výživu sirotkovu a když dospěla Stása školních let, vyučovala ji, začež jí Stasa poklízela byt a obstarávala posílky. V neděli chodívaly spolu na hřbitov. A zase oblétali ji mužové, v jejichž zracích setkávala se s plápolem rmutu, o němž srdce jejich nevědělo. Odkopávala je jako hroudy bláta se své cesty.

Léta míjela, Sabina stárla a vadla. Žila dále svůj poustevnický život uprostřed lidnatého města. Duše její jakoby kornatěla v ovzduší všednosti, bezvýznamnosti maloměstské, rysy její tváře ztrnuly a znevlídněly, zvuk

jejího hlasu nabyl nepříjemné ostrosti, krok její a pohyb pozbyly pružnosti a staly se vláčnými. .

Často zachvátil ji neznámý křečovitý vír, rozlehtal ji a roztočil kol osy, rozdivočil hustou krev k nemožným, nestoudným vznětům. Tu padala na kolena, modlila se k Tomu, v Něhož věřila, modlila se beze slov, ve výkřicích, krve stenání, nořila hlavu i ruce do studené vody, až schvácena, zlomena klesala ve hluboký spánek.

Leč i to minulo, a jednotvárný stav její existence klepal dále monotoně, vrzavě a zasmušile . . .

Chladné závany kol hlavy omamovaly více než uspávaly Sabinu a zrychlený, hvízdavý dech označoval krátkou dřímotu.

Pojednou skroutilo se tělo její, jakoby jím projel elektrický proud a pronikavé zaskučení vyšlo zadrhlým hrdlem. Tělo její napjalo se na loži v oblouk, vymršťovalo se do výše jako ryba nad vodu, za stálého, kloktavého, spíše vytí než pláči podobného křiku. Křečovitý záchvat skončil všeobecným ochabnutím.

Sabina vstala. Horečka poklesla úplně, páry obluzení opustily její mozek.

Přistoupila ke stolu, rozsvítila lampu a vztáhla ruku na skříň pro zrcadlo. Tvář cizá, podivně naduřelá a lesklá, s modrými kruhy kol očí, jež pohlížely na ni jako sklennou tabulí, vynořila se v zrcadle. Suché, rozprýskané rty obličeje stáhly se v koutcích dolů s úsměškem smrtelné křeče. Dlouhé, černé vrkoče vlasů pojednou prokmitávaly šedinami.

A tu znovu pojal ji týž pud, totéž napjetí vůle, jež několikráte dříve už nutilo ji prokázati, že není stínem, že má sílu, krev, že dovede něco provésti. Dříve trhávala pracně zhotovené pokrývky i jiné ruční práce, záclony, házela je do ohně. Nejsouc s to tvořiti, ničila a pociťovala při tom úlevu.

Nyní mrštila zrcadlem prudce o zeď, až rozstřiklo se v střepiny, za zrcadlem následovala sklenice a láhev s vodou.

Na to obrátila se a zrakem dutým měřila prostor své světničky. Zde v těchto čtyřech stěnách žila osmnácte let lidská bytost, zapředená jako pavouk v koutě, nemilována, přátelíc se v samotě s šerem a tmou, noříc se sama v sebe a zakusujíc se do svého vlastního srdce přeplněného černou, melancholickou krví. Jsouc zrozena ženou, to jest kořistí, nesplnila ovšem svého poslání, nevzdala se vůbec a proto oloupena byla o tak zvané štěstí. Kdož ví, není-li to vlastně odměnou a ne trestem?

Silná vůně jasmínová zaproudila pokojem, a nervy, narkotisovány omamujícím příbojem vůně, poddaly se měkce vlnění vod myšlenkových, valících se v majestátním hučení blíž a blíže.

Smrt zavoněla jí mocně do rozšířených chřípí a dechla na ni předtuchou věčnosti, mlčelivou předzvěstí hrobového ticha, na jazyku zasládla jí chuť rozplývání.

Na temnosti její lokajské krve svítalo to majestátem osvobození.

Přistoupila k oknu a rozevřela je. Mechanicky sáhla na prkno pod oknem. Po zvyku nadrobila něco housky na odkapovou plochu a odstoupila. Ptáci však nepřilétali. Tu teprve vzpomněla si, že je léto a ptactvo že nemá potřebí podpory její jako v zimě.

Nebe pokryto bylo mraky. Nad Jemníky den šedými hřebeny pročesával temné kučery noci. Mrazivý vánek vrazil do světničky a rozevlál Sabině vlasy nad čelem.

Táhlé šumění splavu znělo z hloubi šedých par, pod nimiž spala Jizera. Černé silhouetty komínů továrních míhaly se v hustém šeru jako ohromná, neslyšná kyvadla.

Sabina stanula jako do země vryta a jako obryně zdvihala již hlavu do mračen, unikajíc vezdejším věcem, jako ledovec strměl duch její nad lesy, vodami, mhou, zvukem i světlem. Byla hostem jiných krajů, hrdé mlčení zamykalo jí ústa, uzavíralo pory smaltem, nepropustným vlivům probouzející se země.

Byl jí pojednou zřejmým důvod hrdinnosti prvních křesťanů i jiných průkopníků ideálu, vždyť i ona nyní proniknuta byla touž smyslně omamující rozkoší dobrovolného rvaní vlastních vnitřností, ničení prozatímnosti a hmoty a probouzení svobody a trvanlivosti. Zvonař otlouká hliněnou formu, aby vyprostil zářící spěž.

V náhlém všeobsáhlém soucitu přála si míti moc, aby všecky ženy, všecky lidi stejně strádající mohla uvrhnouti na jedinou hranici a ji zažehnouti. Život toť pokuta, smrt dar.

Jáma zívá, spadne tam kus těla, rov zaroste travou nepaměti, nivellující, deptající mdlou marnost, jež bubřila se nějaký čásek na světě. Oběť dovršena, odměna nastává. Jaká odměna? Blaženost věčná, jednotvárná, absolutní, nepochopitelná a nehybná? Či druhé narození, křest, život — aneb snad nic, nic a — zmizení . . .?

Den zatím byl se již rozbřeskl, východ řeřavěl jako zážeh úmrlčích pochodní, temné údolí polila sinavá záře. Mraky se rozprchly, a na indigovém pozadí, klamné barvě Prázdna, vystupovala zvolna plamenná nicka — slunce. Vodorovný, úzký mráček přetrhoval je na příč. Billance uzavřena, účet vyrovnán!

Stromy v hlubině zahučely vzdechem, vody proudící zašuměly pláčem, vítr zavál puchem hořících voskovic, a tichounce z prvu, pak mohutnícím chorálem zazvučelo z hrdel ptáků smuteční Miserere.

Tajemné vibrace zadmuly z hloubi.

Sabina spatřila s úžasem ženu jakousi, stojící hluboko dole v otevřeném okně, klonící hlavu na prsa, jež hrozila puknouti srdcervoucím štkaním. Jak kroutí se ten ušlápnutý červ, zbaběle, bezmocně a směšně, tak směšně! Sestoupila k ní dolů, a v okamžiku byla to zase ona, klidná, pohrdavá, nedotknutelná a silná, protože při ní stála Smrt.

Dostala chuť ukončiti vše rázem. Jen výskok na prkno okenní, a pak dolů — ven! — leč nohy neposlouchaly více popudu vůle. Ostatně k čemu? Vždyť již umírá.

„Fi! Jak je ten svět ošklivý!“

Do výkřiku toho vlila všecku trpkost ponižovaných a opuštěných. Obrátila se těžce od okna do světnice a pokročila k loži. V tom prošlehly před ní plameny, země probořila se pod ní, a ona řítila se kamsi do hloubi. Zablábolila něco, padajíc.

* * *

„Velmi těžká infekce," kroutil hlavou dr. Ganzwohl při odpolední lékařské návštěvě v isolačním domku všeobecné nemocnice. Stál s assistentem před postelí, na níž ležela slečna Šenkéřova.

„Včera měla 41 stupňů," podotknul assistent dr. Lasice, podávaje primářovi úzký pruh papíru, „kdežto dnes klesla teplota na 36 stupňů. Též vědomí se, jak se zdá, dnes konečně vrátilo, ač slečna dosud nepromluvila."

Primář kroutil hlavou, měře ve své ruce tep nemocné.

„Kollaps," prohodil lakonicky. „Sherry a aether! Račte, pane kollego, obstarati."

„Prosím, pane primáři."

Oba lékaři opustili pokojík nemocné.

Slečna Sabina Šenkéřova byla již skutečně od rána při vědomí, ale smrtelná vysílenost ležela na ní jako hlína, nepřipouštějíc nejmenšího pohybu, ani pohybu hlasivek.

Teprve když vrátivší se lékař podal jí aether podkožně a ústa její svlažil lžicí vína, rozproudila se hustá její krev, tak že, když lékař odešel, volala k sobě opatrovnici významnými pohledy.

Stará, kostnatá ošetřovatelka její přistoupila a sklonila se nad nemocnou.

„Přejou si něčeho, slečno?"

Nemocná s namaháním ovládala neohebný jazyk.

„Kde to jsem?"

„Ve špitále, dušinko, ve špitále," opakovala opatrovnice hlasitěji, pochopujíc, že nemocná nedoslýchá.

Trvalo to chvíli, než nemocná vzpamatovala se z hrozné únavy, kterou jí vyslovení několika slov bylo způsobilo.

„Jakou nemoc mám?" zněla druhá otázka.

„Horkou nemoc, slečno, hlavničku, týfus, jak tomu také říkají. Rozumějí? Jo, jo, týfus," rozvázala hovorná babice, šukajíc po pokojíčku, „jsou u nás již tři neděle, zrovna tak dlouho je tomu, co jich sem přinesli v truhle. Všecko v bytě prý potřískali, slečno, inu z fantasu, známe to. Jo, jo! A měli jsme jich tu co držet co vyváděli, já a Manka, jako moje dcera. Ona sem vlastně nesmí, ale co bych si já stará osoba často sama počala? Ale vezmou ještě trošku vínečka, to je ňáká posila! Mrtvého to vzkřísí! Jen s tím dolů!"

„Ptal se někdo po mně?" tázala se Sabina po drahné chvíli.

„I byli zde lidé v kanceláři. Ale to vědí, slečno, náš milostpán sem někoho pustit, toto! To ho neznají, jak je přísný, ale moc hodný pán. A pan doktor Lasice, ten je ještě horší, ale také moc hodný pán, inu zrovna tak hodný jako milostpán Kocbula. Vědí, slečno, on se má pan doktor Lasice ženit, tamhle jednu slečnu z kraje — ale já tu hloupá povídám a zapomínám, co mi tuhle řekl pan děkan. Vědí co, slečinko, když jim Pánbíček seslal zase zdravý rozum, nechtěli by snad — jak bych to jenom já sprostá ženská takové slečně řekla — inu člověk nikdy neví — a proto ještě nikdo neumřel — když se vyzpovídal. Také milostpán primář nic proti tomu nemá. Tak už je to venku, to jsem ráda!"

Nemocná kývla přisvědčivě očima, a opatrovnice odkvapila vše potřebné obstarati.

Zaopatřiti nemocnou přišel sám děkan.

Když odešel kněz, nedovedla opatrovnice dlouho udržeti jazyk na uzdě. Točila se stále kol postele a posléze spustila.

„Ráčejí odpustiti, slečno, já jim přeju, aby ve zdraví a s boží pomocí ještě s námi dlouhá léta pobyli a na můj pohřeb, jak se říká, šli, ale já na jejich místě, myslila bych na všecko. Pro cizího přece člověk nehospodaří. Co myslejí, slečno? Maj' nějaký testament?“

„Není třeba, paní,“ odvětila nemocná. „Jsem nemajetna.“

„Ale přece, nábytek, prádlo, šatstvo, peřiny, to není nic?“

„Dejte to, komu chcete,“ odtušila nemocná nevrle a zavřela oči.

Zase tanulo jí na mysli ono neznámé předsevzetí, jež trápilo ji od rána, jakási stará touha, a nebylo, nebylo možno si vzpomenouti, rozluštiti záhadu, jež ji pronásledovala.

Pojednou vstoupilo jí to na mysl.

Přáním jejím vždy bylo odpočívati na hřbitůvku krnském, uprostřed obydlí lidských, pod viaduktem, na němž denně jezdí vlaky. Z okna vozů viděti lze hřbitov jako na dlani. Ona, samotářka života, toužila po společnosti živých po smrti.

Protože to bylo místo, kde jeho poprvé spatřila . . .

K večeru upadla nemocná do mrákot, jen chvílemi mumlala sotva slyšitelně:

„Jsem čista, čista!“

Na to zapadly jí oči do důlků, jako ku věčnému spánku, a jako lehounký dech cítila duši svou na jazyku . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sabino! Sanuško! Sabino!

Ve válejících se hmotách mrakových, ve tmách zívajících propastí, jaké to vítězné výkřiky, jaký to neodolatelný vichr, jaký známý, drahý hlasu zvuk!

Velký stín bílého anděla stál na prahu Něčeho, co hodlala překročiti, zadržel ji jeho hlasem, ozvukem nejblaženějších chvil lásky, a zabraňoval jí vstup.

Z tváře anděla sršely na ni jiskry nepalčivé a padaly jí přímo do srdce.

Poznala fantom Lásky nepozemské, absolutní, nesmrtelné, a duše její pozbyla jakési přítěže, rmutu, jakoby otevřela se na místě, jež dosud pevně uzamčené rezivělo.

Bylo jí pojednou lehce, a vláha vyrazila na celém jejím těle. A zase vše zmizelo . . .

„Jest mimo nebezpečí,“ slyšela nad sebou hlas lékařův. „Jen překonati asthenickou nedokrevnost mozkovou, a organismus vyjde z boje vítězně.“

Sabina Šenkéřova otevřela oči.

Bylo slunné jitro červencové, a otevřeným oknem proudil prohřátý, čistý vzduch do pokojíku. Drsná a přece jaksi mateřsky šetrná ruka opatrovnice vlhkým, měkkým ručníkem přetřela tvář nemocné. Jak to osvěžovalo!

Údy své nemocná necítila, bylo to cizí nehybné těleso, jež leželo tu na loži. Komu náležela ta hubená, svraskalá, modrými žilkami posetá ruka na pokrývce?

Jakési nelibé podráždění zaplavilo Sabinu. V uších zněl jí výrok lékařův, a zakalené dosud vědomí její se do něho zakouslo jako křeček. Kdo může tvrditi, že se uzdraví? Kdo zná její pocity, její pravý stav zdravotní? Tak může mluviti jen lehkomyslný břídil a ne věci své znalý lékař. Ona to ví lépe, nekonečně lépe. Umře, umře zcela jistě a rozhodně. Kdyby neumřela, dala by se do pláče. A slzy vyhrkly jí skutečně z očí.

Ale jaké to divné, cizí myšlenky má v hlavě! V uších zaznívá jí chvílemi jako bzučení čmeláka v prázdné láhvi a zase jako vzdálený štěkot psí, jenž se blíží, již jej vidí, psa, jak na ni doráží, vše se kol ní točí, zavírá oči.

Několik dní později seděla již Sabina na loži. Pojídala polévku, pohlížejíc při tom na své hubené lokty. Nevydržela dlouho seděti, opatrovnice vzala talíř a uložila ji. Na to ji obrátila a mastila, bylať proleželá —

Lékaři potřásali nad ní hlavou. Ležela tu již tolik neděl a posud nemohla se ani odvážiti opustiti lože. Primář vyšetřoval ji často a důkladně. Jindy by to bývalo pro ni hrozné, nyní bylo jí vše jedno.

„Infarkt cévy stehenné levé," obrátil se primář jednoho dne k assistentovi. Na to řekl k opatrovnici:

„Slečna bude po důkladné desinfekci a lázni přenesena na č. 6. do hlavní budovy."

Tak dostala se slečna Šenkéřova do pokoje velkého mezi jiné nemocné ženy. Choroba její sdruženou a následní chorobou, jež byla s týfem v příčinném spojení, se značně provlékla.

Z prvu ležela tu Sabina bez účasti pro své okolí, belhala se ponuře od postele k oknu a zpět. Dosud nevěřila ve své uzdravení, a vše, co zakoušela, bylo jí jen prodlužováním smrtelného zápasu. Melancholie, přerušovaná někdy záchvaty manie ničivé, samovražedné, zakalovala dosud její vědomí. Střežili ji pečlivě. Znenáhla projasňovalo se její nitro. Elektrisováním a massáží léčili chorou její končetinu. Počátkem září sešla poprvé do zahrady.

Vlnění volné prostory překonávalo a dusilo ji. Teprve po chvíli zvykla si.

Dvakráte navštívil ji v nemocnici pan děkan. Též ostatní nemocní, lékaři i jeptišky, učitelky, jež ji navštěvovali, byli podivně k ní vlídní. Nikdy jí nikdo tolik dobrého neprokazoval.

Ztrnulý, ztuhlý duch její odmítal s počátku projevy cizího soucitu nevrle, hledaje v nich po starém zvyku skrytý výsměch, škodolibost, urážku. Však proti vůli její jakousi otevřenou záklopkou uzavření jejího draly se teplé paprsky úsluh přátelských, úsměvů i vlídných slov do jejího nitra, a tam lámalo se cos s praskotem a odplavovalo se jako tříšť ledová.

V noci mívala vidiny. Spatřovala v parách a červáncích mystického Člověka a cítila pokušení přitisknouti svou tvář ku tváři jeho. Však převládaly dosud chvíle, kdy zdvojenou silou ovanula ji touha po tom, co unikalo již již z jejího dosahu, po smrti. Cítila se odstrčenou, oklamanou o odměnu očekávanou, dramatu jejího života vzata byla effektní závěrečná scéna, poetická spravedlnost.

Ale přece netratila zcela naděje. Mívala chvíle ochablosti, závratí, mdlob a pohlédla-li na své vyhublé tělo, na němž šaty její nyní neladně visely, cítila se přece ještě bližší smrti než životu.

Přemítala hluboce o svém životě a pozorujíc jeptišky, tázala se sama sebe, zda je rozdíl mezi odříkáním jejich a jejím. Seznala, že jest rozdíl a veliký. Jejich obětování radostí života je dobrovolné, její resignace nutná, neoprávňující k hrdosti, jejich odříkání radostné, její zatvrzelé, jejich povahy družné, její samotářská. Jejich zásluha převyšovala její. Je možno, aby v jejich asketismu byl půvab mučenic? V jejím půvabu toho nebylo. V podrobení jejím bylo skřípění zubů, v jejich pokora, v její dobročinnosti pohrdání, v jejich láska, u ní tutlavá bouře, u nich zjevný klid. Trpíce, neobviňovaly a povznášely se, kde ona cítila snížení. Nechtěla Boha znáti jinak než spravedlivého, a ony milovaly v Něm zdroj absolutní Cnosti, jiné než té jednostranné lidské, Cnosti, prýštící z všeobsáhlé Lásky.

Což vskutku by mohlo býti pravdou, že svět žije a trvá láskou a ne sobeckým pudem sebezachování?

Ale to není možno, vždyť pak by celý dosavadní život její byl lží, její bezradostné mládí lží, její panenská čistota lží, její dobré skutky lží, její očekávání do budoucna lží, vše, vše, v co věřila lží a to jedině proto, že o svých bližních nelaskavě smýšlela. Uznati to, znamenalo by vše sbořiti a započíti znovu, a k tomu byla již příliš syta života.

A přece ne deduktivně, leč ze skutků svých vycítila jakýsi falešný ton, blýskání pavím chvostem, konala dobro štítíc se a trpěla pohrdajíc. Snad i vlídná slova patří k dobrému skutku. Kněz tázal se jí, zda splnila všecka přikázání boží na zemi. Tehdy směle přisvědčila. Nyní nebyla si své věci již tak jista. Křivdu trpěti není ještě býti vyvoleným, ale v lásce ji snášeti patří k dokonalosti.

Sabina nerozuměla již sama sobě, bylo jí jako by za nemoci jí byli vyměnili mozek a vštípili do její hlavy jiné myšlenky, neb jako by svět se byl za tu dobu zjinačil. Nepoznávala ani sebe více ani svět. Ty bývalé silné idey její byly nemocí jako vymořeny, sestínovatěly.

Naivní, kouzelné obrázky z jejího dětství přicházely jí zase na mysl, ne více otráveny a rozrušeny žíravinou ironie a lepšího náhledu, leč v původní své mystické vůni.

Dlela jednoho dne v kapli domácí pohroužena v přemítání. Posvátné ticho tísnilo a prostupovalo nervy její tajemnými vlnami. Pohlížela na oltářní obraz bohorodičky v bílém rouchu. Připevnila na rám jeho kytici bílých růží, dar to od Stásy. Děvče to jevilo větší příchylnost k ní než se nadála.

Dveře kaple se otevřely, a vešli dva muži, kaplan Zendulka a neznámý, rusý mladík elegantně oděný.

Tajtrlík, kmitlo hlavou Sabininou, jež nevážila si strojné úpravy zevní, zvláště u mužů. Oba příchozí požehnali se svěcenou vodou a popošli dále, hovoříce spolu šeptem.

Sabina podivem strnula. Tajtrlík poklekl před oltářem, skutečně kolena jeho dotýkala se země. Sklonil na chvíli hlavu.

Pokrytec!

Srdce její překypělo ošklivostí. Vyšla ven. Na schodech poněkud ochladla. Proč se tak pohoršila? Byly časy, kdy sama nevěřila a přece vykonávala obřady neupřímné, pokrytecké. Což ona! Byla žena a z lokajské krve, ale muž? Má jeho brutální síla potřebí přetvářky?

Vešla do otevřené knihovny a požádala jeptišku o nějakou knihu. Sešla do zahrady a usedla, rozevřevši knihu, na lavici.

Ale což kdyby to nebyla přetvářka? Jsou lidé, již dovedou si zachovati i do úplného duševního rozvoje dětskou, čistou víru; znala mnohé ženy takové na Moravě. Ale muž? To by přece bylo podivné!

„Má úcta! Slečna ponořena v knihu?“ oslovil ji náhle páter Zendulka, stanuv u ní s neznámým pánem.

„Dobrý večer!“ děkovala oslovená ostýchavě a nevědouc ve zmatku co činí, podávala knězi knihu. Tento ji vzal a nahlédnul do ní.

„Bible,“ obrátil se k soudruhu svému. Tento smekl podruhé.

„Dovolte, slečno Šenkéřova, abych vám představil svého přítele Viléma Bitnara.“

Plaše vzhlédla Sabina a uklonila se. Zcela všední člověk, pomyslila si, jen oči má jasné. Velebníček pokračoval.

„Vzdáváme svou poklonu, slečno, za krásnou ozdobu obrazu v kapli.“

„Není v tom zásluhy, prosté bílé růže,“ odtušila Sabina.

„Ale jsou to symboly,“ namítl průvodčí velebníčkův živě.

„Bílé růže, bílé máti toho, jenž otevřel nám studnici vody živé, bílé Madonně. Jak šťastný projev duše se pozdravující, srdce láskou zhojeného, jak krásný výraz díků za nový život, za druhé zrození!“

„Můj přítel je poetou, slečno,“ podotknul velebníček.

Sabina zaražena chytala dychtivě smysl blouznivých slov poetových. Což viděl na ní její boje a pochyby? Či vytušil je divinací uměleckého ducha?

„Lid praví,“ vydechla konečně, „že bílá růže je květ mrtvých.“

Rty páně Bitnarovy zvlnil úsměv, Sabině zdálo se, že milý, snivý.

„Ale též květem rozbřesklého života, bílých zjevů dětských, symbol rozhluklé písně zvonů o vzkříšení ducha, prvotní duše růží všech barev.“

„Myslíte, pane, že květiny mají též duši? tázala se Sabina, pohlížejíc vzrušeně kamsi v dál.

„Duši? Snad nikoli. Cit? Zajisté, že mají,“ přisvědčil pan Bitnar horlivě. „Neulomil jsem, slečno, věřte mi, v životě svém ani jediné, ani jediné.“

Řekl to tonem tak opravdovým, že v duši Sabiny jako ozvěnou zazvučela struna příbuzná. Pohlédla mu pozorně do tváře a rázem ho poznala. Z očí jeho vyzíral na ni zármutek citupiných a štěstím odstrkovaných.

„Pravil jste, pane,“ hledala Sabina namahavě přervanou nit hovoru, „pravil jste, symbol smrti a zároveň dětství. Což lze tyto dva pojmy vůbec spojiti?“

„V našem případě velmi dobře, slečno. Bílá barva je vlastně pojem záporný, pouhé sluneční světlo, smíšenina různých barev, neb chcete-li nedostatek positivní barvy. Symbol něčeho zdánlivého, nejsoucího, složka mnohého neznámého, utajeného. V tom bodě stýká se smrt se základnou

narození, jsou obě jako magické trojhrany do sebe vklíněny, neb lépe ještě jako v kruhu, symbolu věčnosti, v bodě, kdy existence lidská není již, neb není ještě spoluvinníkem všeho a všech na světě, ve smrti a zrození, v dočasnosti a bezčasí."

„Snad dovolíš, abych to slečně populárněji vyložil," vmísil se velebníček do rozhovoru.

„Nikoli, děkuji, důstojný pane," zdvihla se Sabina kvapně. „Pochopila jsem úplně. Prosím však pány o prominutí, jsem ještě slabá a musím zase zpět."

Odcházela.

V nitru jejím vzbouřil se poslední na dně zbylý kvas, ale zároveň počaly duši její prohřívati jako vysoušenou novostavbu blahodějné paprsky, plašiti a rozptylovati mlhy a mátohy, v nichž bývalé její melancholické škarohlídství se odpařovalo.

Mladík, jenž k ní právě mluvil, mohl býti jejím synem a přec byl jejím bratrem, vlastním, krevným bratrem jejího smýšlení. Jaké to pojetí lidské existence! Tak životně teplé, tak pravdivé! Projev duše se pozdravující, srdce láskou zhojeného! Nový život! Druhé zrození! A člověk již svou existencí, že stává se spoluvinníkem všeho a všech na tomto světě! Jaké to netušené průzory prolamovaly se do jejího šera? Prohlédala na kořeny své duše a seznala, že v tmavé prsti, z níž strom její vyrostl, hledají a rozpínají se dychtivě po lásce, poznávala, že vůně smrti byla hallucinací její chorobné touhy po lásce. Nebyla dosud schopna jasné rozvahy, ale zápolila duševně, ne více již, aby vrátila se ke svým starým názorům, leč aby uspíšila převrat svého smýšlení, převrat, jehož se více nebála, jejž podstoupiti chtěla s odvahou a sebedůvěrou dvacetileté dívky.

Dva dni potom doručena jí byla velebníčkem veršovaná improvisace věnovaná: Dívce obětující bílé růže.

Píseň o růžích.

Od Viléma Bitnara.

Ó květy nádherné a plné sladké vůně,
ó růže mystické, vím, z tajůplné tůně,
z níž krásy útvary se od věků již rojí,
jste bílou dostaly a tichou pramáť svoji.

A břehů neznámých té tůně chytila se
a vláhu pila z nich a koupala se v jase
a bujíc výš a výš, svou krásou květy jala,
ta růže panenská jich královnou se stala.
V sny hlubé vnořena — to byly její plesy —
se v dálky dívala a chvěla se, že lesy,
ty lesy zelené, v své bujné kráse snící,
jsou velkou sokyní, jež panství vzrůstající
dál nepustí již nikdy na výboje smělé . . .
A přece toužila jít dál v ty světy skvělé.

Tož na cestu se sama vydala kdys tiše,
šla sady vzkvetlými, v jichž houští rozkoš dýše,
a po pahorcích šla a v údol sestoupila
a dary dávala a požehnání lila.
V šer hvozdů dumavých, v stín habrů, dubů, buků
a v mechy vonící, v ples slavičího tluku
tak božsky vstoupila, že náhlým plesem
se píseň údivu tím starým nesla lesem.

Pouť slavná byla to až v samé kraje světa,
pouť máje královny a blaženého léta,
neb kam jen vkročila, tam poupata se chvěla,
a byla růžová pak mladá země celá.

Ó růže nádherné, jen jedna pramáť bílá
vás světem rozsela a půvaby vám vlila,
a přece záříte tak mnohých barev svitem,
jak duha velebná v svém kruhu obrovitém.

Vás znám, vy růže bílé ze šáronských plání,
i vás, jichž bílé líčko v slunce zulíbání
se jemně zardělo; vás temné růže skvoucí,
jichž čela nevinná se v proudech krve vroucí
kdys stápěla a vás, jež pláte snivým zlatem . . .
V sad růžový já vzhlížím v opojení svatém.

A byla Madonna jen Jedna tichá, bílá,
ta světem kráčela a půvaby své lila,
a jedna její Cnosť, jež tisíc cností jímá,
se světem rozlila a svět ten obejímá.
A tatáž Madonna v snech Lukášových stála,
když Rafaela jala, v jiných krásách plála
a tisíc nadšených, jimž byla krásy zdrojem,
Ji odívali věčně měnícím se krojem,
jenž z vlny mystické je na stavech tkán zlatých,
a čela tkalců září gloriolou svatých.

To bílá Madonna se na pouť světem dala
a kouzlem opojným jim hlavy obtěžkala,
sny jejich plastické se v toku barev žhoucích
pak koupaly a slily v dílech nehynoucích.

Je nyní vidíte jak v taji starých chrámů
zde v rámech ze zlata a v záři drahokamů,
tam v oknech gotických a na oltářích bílých
a v trůnech poutnických, jež v slunných, letních chvílích,
tlum dívek vyzvedne a s hymnou na rtech spěje,
tam v šeru jeskyně, kde modlitba vod chvěje,

při chladu studánek, na starých kmenech lesa,
v němž píseň dětinská v svých svěžích trylcích plesá,
líc božskou skrývají. Ta jiným kouzlem plane
tam v Čenstochově tichém, jinou krásu vane,
zjev Montseratu snědý, Loretánská Panna,
zář božská Jediná, však kol všech obetkána.

Ó květy nádherné a plné sladké vůně,
ó růže mystické, vím z tajů plné tůně,
z níž krásy útvary se od věků již rojí,
jste bílou dostaly a tichou pramáť svoji.

*

Šla sady vzkvetlými, v jichž houští radost dýše a po pahorcích šla a v údol sestoupila a dary dávala a požehnání lila, šeptala Sabina znovu a znovu, a vše v ní bylo pojednou světlé a jako ozlaceno, a velký nekonečný úsměv rozlil se po celém širém obzoru. Oči sester opatrovnic laskaly ji, vážný rys v tváři primáře jakoby se vyhladil, kdykoli pohlédl na ni, i ironický pohled hejskovského doktora Lasice zjemněl vůči ní. Obvyklé sdělnosti kollegyň, jež přicházely ji navštíviti, nehořkly více neupřímností, a chování spolunemocných dýchalo zjevnou blahovůlí. Stása pak, jak nyní viděla, ji přímo zbožňovala.

Shledávajíc sebe jinou, poznávala i lidi.

Choroba její rychle se lepšila, a koncem října opustila slečna Šenkéřova v povoze nemocnici. Bylo počasí pošmourné, leč vnitřní radostná nálada rozjiskřila Sabině pruhy deště, jež chvílemi šlehaly zemi, zarůžověla šedou tkaň mraků a rozhodila náplň barevných pablesků po mokré, stelivem uvadlých listů pokryté zemi.

Neviděla v tom předzvěst odumírání, a vůně smrti vyčpěla jí i z této pomíjejícnosti na dobro. Naopak, z vadnutí vůkol vycítila tolik neužitých, živých sil, tolik plýtvání tvořivosti, tolik příbuzné, marně rozkvetlé panenskosti, hynoucí před zráním, že místo smutku útěcha lila se jí do duše.

Vzpomněla si na svou návštěvu Šumavy před lety, na dojem pralesa, kde kmeny jadrné v zelenavém polosvitu neužity válely se a tlely, kde v pustých tůních voněly čarokrásné květy nikomu k radosti, kde umíralo tisíce rostlinných existencí bezúčelně, neplodně a skrytě . . .

Lidé, jež šli kolem, dívali se jí přímo do tváře — snad dosud se sama pohledům jejich vyhýbala — a pozdravovali buď sami neb srdečně na pozdrav děkovali. Povoz jel zvolna, aby konvalescentka otřásáním netrpěla, a dámy některé oslovily ji několika něžnými slovy lidské soustrasti. I pomoc svou jí nabízely.

Domovnice přivítala ji radostně, a muž její, mávaje rukama, vyběhl z dílny své, aby Sabině ruku stiskl.

„Scházeli nám, slečinko," usmíval se dobrodušně. „Nu pán Bůh pomohl, a vše bude zase dobře. Jen se šetřejí, má stará jim ráda pomůže."

„To už bez řeči," dotvrzovala domovnice horlivě.

„Děkuji vám, dobří lidé," vydechla Sabina, jejíž síly krátkou cestou byly vyčerpány. „Ale proč se namaháte, paní Votápková?"

„Ale vždyť jsou jako pírko, slečinko," namítla domovnice. „Inu, sebralo jich to pořádně."

Se Stásou slečnu téměř vynesla nahoru a uložila do připraveného lože. Světnička byla znovu vymalována, okno umyté, podlaha čistě vysmejčena, na nábytku nebylo ani prášku. Na stole byla kytice růží. Prádlo prosyceno bylo umělou vůní jasmínu, patrně nápad Stásin. Ostatně dotýkala se vůně ta velmi nelibě čichu a záliba Sabinina k tomuto parfumu jakoby zmizela. Přemáhala se, až rozbolela jí z vůně té hlava. Kázala Stási otevříti okno a hned vydechla volněji.

Cosi milého, jasného poletovalo v ovzduší světnice, známé předměty mluvily k jejímu citu řečí vlídnou, konejšivou, kamna blahodárně dýchala, broukajíc jako lichotící se kočka.

Poslala Stásu pryč a vstala. Přikročila k oknu. Nebe posud bylo zatažené a divoké chmury honily se na něm. Sabina vzpomněla si na ono jitro, kdy loučila se s tímto světem. Tehdy bylo nebe její při hvězdném třpytu i jasném slunci zoufalé, dnes lilo se z temnosti jeho do její duše celé moře světla.

Tehdy ještě nevěděla, že bez lásky nebylo její konání ničím, a láskou že má býti prohřát i hrob, nejsa určen k spánku leč ku Probuzení, že v lásce je pravá vůně života i smrti. Že k tomu poznání došla, zda nebylo důkazem, že přece byla milována Někým, od něhož kdysi ve vzpouře odvracela zrak. A vina její měla za následek nevidomost celku. Opravdový svět lidí byl jí tehdy zemí neznámou. Viděla v lidech, jsouc sama vinna, zase jen vinu, bez vysvětlení, bez míry a nepochopitelnou, neznala jejich utrpení, neviděla v nich Boha, nehledala v temnosti jejich žádné jiskry a místo, co by žehnala a žádala požehnání jako dítě boží od dítěte božího, hledala samotu, útěk ze života, jehož poslání nenaplnila.

Tehdy ještě nevěděla, že láska a štěstí nejsou pro každého slova souznačná, že pravé štěstí je ve volnosti a pravá volnost v zapomenutí sebe, volnost, jež není osamělá a truchlivá a nikdy jalová, leč plodná.

Nevěděla dále, že mimo pohlavní lásku je ještě jiná vyšší láska, hlubších vznětů, teplejších rozkoší. Naučila se za nemoci znáti své tělo, znáti ženu a seznala, že ku kultu pohlaví není příčiny. Duch její dříve skleslý v sama sebe, nevšímavý, trpný, milující skrytost a stín, rozepjal křídla, střásaje pouta samolibé nečinnosti. Soustředivá tíseň sobeckosti rozlétla se před mocným odstředivým pudem, dmoucím do perutí ku vzletu do výše, nad hlavy všech, do jasu a paprsků vše prohřívajícího Života, v jehož ovzduší rojily se jako okřídlené hlavy dětské pravé úsměvy resignace.

Tehdy ještě nevěděla, že pravým povoláním ženy není manželství, ale svoboda. Madonna stala se, jsouc pannou, bohorovnou a plodnou. Tehdy nevěděla ještě, že jakmile sezná věrnou podobu svou, nalezne i lidstvo a pozná proč svého narození. A s poznáním tím, že dostaví se přirozeně pokora, a tato že rychle pohrobí bývalou hrdost jako zrno do země.

Pohlížejíc oknem do kalného obzoru, do kouřící se šeré kotliny pod sebou, v níž černaly se výhrůžně stíny komínů továrních a lačně ječela rozvodněná řeka, dala se Sabina do tichého, šťastného popěvování. Naklo-

nila se z okna ven a ssála do sebe dychtivě vlhký výpar vydechující země. Oči její naplnily se vlahou tiše splývající, a do šelestu dešťových kapek vmísil se šťastný její šept:

„Jak je ten svět krásný!"

Obrátila hlavu zpět, na vlasech prošedivělých zářila jí rosná čelenka. Na prahu dveří stála Stása s očima hledajícíma lásku, záštitu, domov a vychování.

Sabino, Sanuško, Sabino!

Ozvuk výkřiků těch zalkal v duši tak úpěnlivě, tak bolestně — — Otec prosil za své dítě.

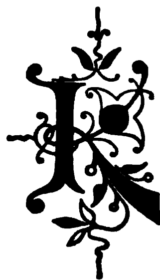
Beze slova rozpřáhla Sabina náruč a sevřela pevně Stásu, plačící a smějící se zároveň.

Seznala poslání svého života.

Moral insanity.

Referát z knih a ze společnosti.

Podává dr. Jaroslav Květ.

vědám, v nichž jsou výrazy a pojmy dosud velice nevyjasněny, náleží v první řadě psychiatrie. Pojem o tom, čemu se říká „moral insanity", v této nevyjasněné vědě jest nejnevyjasněnější — dle svědectví samých psychiatrů, na př. dr. E. Müllera z Dalldorfu, který k vysvětlení tohoto pojmu sepsal objemnou studii, uveřejněnou letos v Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten svaz. XXXI. str. 325—377.

Protože tento pojem slýchán a pronášen bývá často v nejširších kruzích, aniž možno říci, že se ho užívá vždy přiléhavě a dále také proto, že dle mého mínění stokráte více ubožáků, na které se pojem „moral insanity" hodí, běhá po světě nežli chováno jest v ústavech pro choromyslné, bude snad ku prospěchu obou stran, znalců i obecenstva, když si poněkud blíže povšimneme zajímavého tohoto zjevu v moderní společnosti lidské a pokusíme se nakresliti obraz takového porušení duševního. Je to zajisté těžko společnosti lidské, která má jakés takés tušení, že ten či onen člověk zasluhoval by označení takového (obecenstvu slouží pojem „moral insanity" více za nadávku nebo za výraz pohrdání nežli za seriosní diagnosu) zaujmouti případné stanovisko k moral insanity. Štítiti se takového nešťastníka, vyhýbati se mu, či dokonce naprosto ho vyobcovati ze společnosti jako individium nespolehlivé, ba přímo nebezpečné? Či naopak politovati ho jako tvora choroduchého neb aspoň duševně odchylného? Mnohý, i dobře smýšlející, jest věru na rozpacích, jak si počínati, zdali šetrně či opatrně či bezohledně.

Pokusím se, na základě názorů, dnes v psychiatrii panujících, ukázati, jak asi soudí věda o tom předmětu a na základě svých subjektivních názorů a vzpomínek ze společnosti naznačiti, jak soudí o něm lidská společnost. Srovnáním obou těchto stanovisek stane se jasným, má-li se společnost chovati k těmto odchylným psychám jinak než dosud, a jsou-li názory nejširších kruhů o „moral insanity“ správné a věcné čili nic. Předem lze napověděti, že věcné a správné nejsou. Ostatně učiní si čtenář po přečtení této stati, která je více referátem z literatury, nežli výsledkem veskrze samostatného bádání, úsudek svůj sám.

* * *

Jméno moral insanity vynořilo se ve vědě asi uprostřed let třicátých a bylo přikládáno porušení duševnímu, které před tím nazýval Pinel, jeden z nejslavnějších francouzských psychiatrů starší doby, „manie sans delire“. Výrazem tímto označována odchylka duševní u osob, u nichž rozum nebyl porušen, které však ovládány byly pudem zloby, jakoby byl u nich porušen cit. Za příčinu zjevu toho prohlašoval Pinel vychování špatné neb žádné nebo převrácenou přirozenost, příčící se veškeré kázni (un naturel pervers indisciplinable).

Učení toto převzali pak jiní, rozšířili je nebo pozměnili. Velice trefně vyjadřuje se německý badatel Grohmann. Každá schopnost duševní má svůj typ činnosti, má svůj pořádek a své odchylky. Jedna může býti zdravá, druhá chorá. Choroby duševní mohou stejně jako tělesné postihovati buďto celek, všecko to duševní těleso, nebo jen část. Z řady moralních poruch duše uvádí vrozenou tupost, vrozenou surovost a morální blbost. Rozum může býti při tom veliký a bystrý. Další zásluhou Grohmannovou jest, že upozornil na tento předmět se stanoviska kriminálního. Tací lidé mohou se dostati v kollisi se zákonem a býti odsouzeni.

Terminus sám, jak zřejmo, je původu anglického. Uvedl jej Prichard r. 1835 ve svém díle Treatise on insanity*) a vyrozumívá jím takové porušení duševní, kde trpí charakter vůbec, nikoli jen moralních čili ethických pojmů. Nevztahuje se tedy moral na mravy v běžném smyslu, nýbrž na všecku citovou sféru člověka. Proto překládají Němci moral insanity „Gefühls-Irrsein“.

Prichard pod tímto jménem popisoval různé choroby, komplexy příznaků a náhodné projevy jiných četných chorob, právě tak jako dnešní společnost si počíná, právě proto že není složena z moderně vyškolených psychiatrů. Ale ukazuje se tu znova zajímavé faktum, na které upozornil Klencke, že totiž názory školní mediciny pronikají do obecenstva velmi zvolna, až po několika desetiletích pronikne úplně do širších kruhů nějaký takový, kdysi školní, vědecký názor, kdežto zatím věda, rychle po-

*) Insanity neznamená v angličině to, co by si někdo latinskou etymologií (sanus zdravý, insanus nezdravý) mohl vysvětlovati. Angl. insane je choromyslný, šílený, insanity, choromyslnost šílenství. Ostatně už Římanům znamenal insanus, 3, šílený.

kračující, přijala již názor nový, lepší. Ale obecenstvo, které je ve věcech vědy velmi konservativní, drží se původního mínění půl století a buď ho vůbec nezanechá, nebo zase pozvolna přijme jiné o věci mínění, když se některý znalec při některé příležitosti, na př. při sensačním procesu nějakém, vynasnažil, vpraviti lidu mínění moderní, tedy pravé (na ten čas). Vysvětlíme to na příkladu. Prichard popisoval v letech třicátých jako moral insanity různé případy hysterie, epilepsie, slabomyslnosti — a hle! Přesvědčil jsem se, že i obecenstvo dnešní (zvláště intelligentnější vrstva jeho, která se ráda blýská cizími slovy) nazývá moral insanity různá individua, odchylně se chovající, která mohou trpěti rozmanitými chorobami duševními a nervovými. Tím chci říci, že rozsudek moral insanity v ústech dnešní společnosti nemá platnosti diagnosy, jako nebyl přesnou vědeckou diagnosou v knize Prichardově. Je to pouhá domněnka, že by se snad na toho či onoho cizí to slovo mohlo hoditi.

Novému pojmu psychologickému vyrůstali přívrženci a odpůrci. Mnozí neporozuměli slovu „moral", chápajíce chorobu jako porušení ethické či mravní (podnes naše společnost tak činí), jiní kritisovali případy Prichardovy; a když tento v druhém svém spise, r. 1842 vydaném, pojem té choroby změnil, nechav padnouti zprvu zastávanou úplnou zachovalost rozumu u těchto chorých, vznikly zmatky, které vyvodily velikou literaturu. Jest vskutku uměním vyznati se v ní. Muller, který nakreslil dopodrobna vývoj této nauky, získal si nemalou zásluhu o vyjasnění pojmů. Přišli badatelé, kteří tvrdili, že moral insanity zakládá se na onemocnění nebo na zastaveném vývoji určité části tkaně mozkové. Jiný autor tvrdil, že „může býti isolované onemocnění mravní stránky duše, jako existuje barvoslepost při normálním jinak vidění" (Schuele). Týž autor pravil: „Jsou to mravně slepí, protože jich duševní sítnice je necitlivá." To je sice hezká metafora, ale přece se nám zdá, že zrak a mozek nelze jen tak „promiscue" bráti, neboť mezi těma dvěma orgány je jakýsi rozdíl.

Také Maudsley mluví o porušení morálky. Jsou lidé, kteří od narození jsou bez veškeré morality. Autor tento mluví o vlivu dědičnosti. Také Despine, Brièrre de Boismont a j. mluví o onemocnění té části duše, která zastává morálku. „Můžeť tato," praví de Boismont, „onemocněti sama, jako intellekt nebo fysické tělo."

Němci, budujíce na základě realisticko-psychologických názorů Herbartových, hájili naproti tomu jednotu duše.

Proti stanovení nové choroby duševní „moral insanity" vystoupili ostře soudní lékaři Casper a Liman, upozorňujíce, že nové toto učení přivádí do vědy zmatek a že jím soudní lékaři před soudem o všechen kredit přicházejí. Liman žádá, aby se terminus ten z vědy vyhodil, protože to není žádné zvláštní samostatné onemocnění, nýbrž jen „vrozená nebo získaná duševní degenerace". Dle toho autora je to defekt, který přichází při nejrozmanitějších duševních chorobách a odchylkách i u epileptiků, alkoholiků, dědičně zatížených atd.

Leidesdorf pokládá učení o moral insanity za nebezpečné vědě, protože by se pak každá nemravnost, každá nízká vášeň a sprostá zloba dala omluviti jako porušení duševní.

Knop popírá, že je to samostatná nemoc. Arndt vidí v moral insanity mírnou formu pomatenosti. Intelligence nemusí býti porušena, naopak může býti vynikající, což proto poznamenáváme, že v tom smyslu béřou i někteří pozorovatelé vad lidské společnosti moral insanity, jak uvidíme ještě níže.

Jednání člověka není doktrinováno jen altruistickými myšlenkami, nýbrž spíše bázní před trestem a péčí o dobré jméno. Při moral insanity scházejí nejen tyto altruistické pomysly, ale i strach před trestem a péče o dobré jméno. Tuto ztrátu vysvětluje Hollaender slavomamem.

Přemnozí badatelé pokládali moral insanity za výraz slabomyslnosti nebo mírné blbosti. U lidí, kteří nedovedou svůj poměr k bohu, k lidem a k sobě samým rozumně pochopiti a dle toho žíti, lze jistý mírný stupeň blbosti rozpoznati, píše Zeller.

Jiní, jako Mendel, mluví o idiotismu. Westphal podotýká, že takoví lidé často myslí správně a logicky, ale myšlení jich přestává u představy o mravnosti, o vyšších sociálních poměrech atd. Slavný Meynert také vidí v moral insanity slabomyslnost. A četní jiní. Viděti z toho, jak i ve vědě často jeden přebírá od druhého.

Až zase Morel, slavný francouzský psychiatr, činí výjimku, a ke cti jeho lze prohlásiti, že šťastně. Poukázav na dědičné zatížení osob moral insanity stižených, pokládá chorobu jejich za degeneraci nervstva, dodávající celému člověku ráz tvora inferiorního. Celý nervový život takových osob jest abnormní. Již v dětství byli nervosní, trpívali křečemi. Později stali se velice dráždivými, ke prudkým hnutím mysli náchylnými, blouznění, křeče hysterické a epileptické vyskytovaly se u nich, zkrátka celá řada tělesných projevů provázela tuto degeneraci. Na tuto dědičnost upozornil také známý psychopatholog Krafft-Ebing, který však později také přidal se k názoru, že moral insanity je slabomyslnost. Hofmann pro úplnou nepřístupnost těchto osob k cizí logice čítá je též mezi slabomyslné.

Tak také počínají si i ostatní odborníci, pokládajíce „moral insanity“ buď za zvrhlost nebo slabomyslnost. Magnan dělí dědičně zvrhlé ve čtyři skupiny: Na idioty, u nichž není žádného duševního života; na blbé, u nichž jest ještě jakási výchova možná, kteří však pro nedostatek rozumu sami své osudy říditi nemohou; na slabomyslné,*) kteří nejsou bez schopností a mohou určité místo v životě a ve společnosti zastávati, třeba i místo vynikající (viz proces hrab. Waldsteina); a na nestálé (déséquilibré), na lidi bez duševní rovnováhy, kteří mají při některých dobrých schopnostech některé intellektuelní a morální mezery.

Bývá také citováno mínění Lombrosovo, který stírá hranice mezi zločinem a duševní chorobou. Protože učení toto musí se teprv dokázati — posavadní důkazy nedostačují — přeskočíme jeho mínění o moral insanity, jako pochybné, a skončíme závěrem, k němuž jsme tímto přehledem literatury s dr. E. Muellerem dospěli.

Resumujeme-li z pověděného, jak se otázka moral insanity vyvíjela, vzpomeneme, že jedni mluví o odchylce morálky, druzí, přidržujíce se

---

*) Dle toho rozdělení je „dědičně zvrhlý“ širší pojem, „slabomyslný“ užší pojem, podrážděný.

věrněji prvních badatelů o tom předmětu, kladou váhu na porušení **sfery citové**. Jiní zase čítají moral insanity k pomatenosti a slabomyslnosti, a větší počet badatelů dobrého jména popírá, že by moral insanity byla samostatná nemoc, tvrdíce, že jednou běží o epilepsii, jednou o hysterii, jindy o slabomyslnost. Mnozí vážní badatelé mluví o **zděděné degeneraci**. Při tom pokládají rozum jedni za porušený, druzí za defektní. Tolik lze však uzavírati ze všech těchto, z části se různících názorů, že **moral insanity jesť vrozená porucha duševní. Její podstatou je defekt nebo zvrácenost mravních citů a mravních žádostí.**

* * *

Zbývá ještě pojednati o **příznacích**, **příčinách** a **léčení** tohoto zjevu, jak dnešní věda o tom soudí. Dosud mluveno bylo jen o pojmu samém.

Co do příznaků dlužno poznamenati, že už u dítěte jest nápadný defekt ve sféře citové, zvláště v ohledu mravním. Dítě takové nemá lásky k rodičům, nejeví žádné příchylnosti, oddanosti a přítulnosti jako jiné děti téhož věku. Srdečný úsměv matky v duši jeho nevyvozuje vzájemného hnutí ani radosti. Zůstává při všech něžnostech milujících rodičů tupé a lhostejné. S přibývajícími léty zvrácenost neb odchylnost cítění stává se zřejmější. Chování jeho je nevlídné, odpuzující; dítě je neposlušné a vzdorovité vůči rodičům i vychovatelům, je svéhlavé, nepodajné, zlé a lstivé v obcování se soudruhy, surové a bezcitné ke zvířeti, které s oblibou mučí. (Tento zjev myslím je společný všem neb aspoň většině méně pečlivě vychovávané mládeže a není tedy charakteristický pro moral insanity.) „Mnohé z takových dětí," vypravuje **Savage**, anglický psychiatr, „jsou strašlivě ukrutné, jiné ďábelsky mstivé. Pozoroval jsem, jak děti takové malá zvířata, která se nemohou bránit (jsouť při své krutosti velicí sketové), žhavým železem, hřebíky, jehlami mučily nebo je polévaly terpentinem nebo lihem a zapalovaly".

Všecko vychovávání míjí se u nich s účelem. Jsou postrachem učitele svojí leností, prolhaností a sprostotou. Tak odpuzují tito nešťastníci již od útlého věku svou neláskou, nedostatkem všech lepších citů a pudů, nesrdečností a lhostejností k blahu i utrpení bližních — a čím jsou staršími, tím tupějšími jeví se býti ke všem ušlechtilejším hnutím mysli. Nemají zájmu pro nic vznešeného a krásného, smysl pro vespolné dobro, lásku k vlasti, smysl pro povinnost, věrnost u vykonávání závazků jsou jim cizí. Slibu nedostojí. Jsou čiří sobci a srazí-li se při svých zájmech se zájmy jednotlivce nebo společnosti, vystupují místo lhostejnosti nenávist, pomstychtivost, a jejich brutálnost a bezohlednost nezná mezí.

Člověk koná časem také svá pozorování odborná ve společnosti a na ulici. Naprostým defektem citu a ohromující surovostí překvapil mne kdysi výjev tento. Kráčeje Kateřinskou ulicí, došel jsem povědomého vozíku dvoukolového s plátěnou bednou, ve kterém vozívají se mrtví k sekcím z nemocnic nebo z města, když při stavbách, na drahách a jinak přišli o život. Dva zřízenci vezli právě bezduchý trup nějakého sebevraha, který skočil se značné výše na dlažbu, hlavou narazil na chodník a roztříštil si lebku. Dopravní pomůcka — pouhá plátěná kra-

bice — byla tak nedostatečná, že krev, vytékající z ubohé rozbité hlavy, kanula zvolna k chodníku, takže zůstávala na dláždění, kudy vozík jel, červená stopa. Zjev takový mohl každého jen zaraziti. Normálně myslící člověk, naplněný hlubokým soucitem k nešťastné oběti sebevraždy, mohl nanejvýš rozčiliti se, že instance, která má na starosti obstarávání podobných truchlivých doprav, neopatří aspoň takový vozík, aby neprodyšně uzavíral mrtvolu a nepropouštěl krev na ulici.

Za vozíkem poskakovali dva chlapci asi 10—12letí. Se zálibou pozorovali, jak krůpěj krve za krůpějí kane k zemi. V tom jeden vykřikne s hrozným, u 10letého chlapce hrozným smíchem.

„Koukej, Pepku, kape malinová. Lízni si!" Tato dissonance nejde mi s mysli. Litoval jsem učitele, který má takovou mládež vychovávati a litoval jsem i společnost, které dorůstá takový člen . . .

Nebyla to moral insanity?

Takovým bytostem schází ovšem i svědomí, jehož výčitky mohly býti korrektorem jednání, schází lítost nad činem, kterým utrpěla společnost nebo některý úd její. Za to škodolibost, radost nad spáchaným zlem zaplavuje celé jejich pole duševní. Zvýšený egoismus vede jen k negaci práva jiných. Protože však právo druhých obmezuje domnělé právo jednotlivce, vede neukojení bezuzdných žádostí takového surovce k veliké rozdrážděnosti, a proto lidé tací rádi se prou, jsou hašteřiví, svévolní a neústupní.

Také neodůvodněné změny nálad pozorují se časem u nich. I v pohlavním životě, jak a priori lze souditi z pověděného, vyplývají z povahy takového sobce mnohé anomalie, onanie, v 9—10 letech už zřejmé znepokojování dospělých jiného pohlaví, ba i sodomie. U žen jeví se náchylnost k prostituci, u mužů pozorují se ve sféře té výstřelky až i zvířecké surovosti. U jiných bývá zase pravý opak — úplná netečnost k druhému pohlaví pozorována.

Intellekt je při tom široký, ač může míti mezery. Tyto defekty však dovede takový vyvrhel zakrýti uhlazeným zevnějškem, obratným, bezvadným chováním, napapouškovanými frasemi moralisujícími a aesthetickými. Slabomyslnosti takových nemocných nasvědčuje, že nejsou schopni nápravy a že nedovedou nahlédnouti špatnost svého jednání. Také se těžce učí a nesnadno chápou, positivních vědomostí neosvojí si tak lehce a nedovedou abstraktně mysliti. Nadání jednostranné (hra na klavír, počítání, kreslení) nevyvrací naše tvrzení, nýbrž je potvrzuje. I obyčejný slabomyslný člověk může dobře hráti na klavír.

Ovšem nutno znáti celý životopis takového člověka, aby se jeho mezery v intellektu mohly oceniti, neboť stupeň vzdělání, který jistý člověk jeví, může býti vzhledem k výchově, jíž se mu dostalo, nedostatečným, pathologickým, kdežto u druhého, jemuž výchovy pečlivé se nedostalo, který do škol nechodil, může znamenati neobyčejné nadání a schopnosti. Kdo pokládá formálně správné myšlení a účelné jednání za důkaz neporušeného intellektu, neshledá u moral insanity tím směrem poruchy. Ale přes všecku vychytralost a prohnanost v provádění nemorálních činů je přece jen takový intellektuelně degenerovaný slabochem neproduktivním, skutečného povolání životního, řádné činnosti neschopným, povrchním,

jednostranným, obmezeným. Tyto vlastnosti nejsou třebas nápadny, a při povrchním pozorování může býti ten či onen defekt přehlédnut. Schloess praví krátce: Takový degenerovaný je neschopen tvořiti z praemiss závěry. Trefnou poznámku činí Tilling: „Při vysokých duševních schopnostech bývá často slabě vyvinuté svědomí a kolísavá morálka.“ (Případy toho druhu i společnost označuje často za moral insanity.) Tento psychopatholog charakterisuje tuto anomalii nad míru vhodně takto:

Většina takovýchto individuí vyvíjí se pozdě, je leniva, učí se špatně; ale někteří vyvíjejí se záhy a projevují přímo neobyčejné schopnosti. Jsou předčasně zralí; jejich zlá kritika, jejich čilá činnost smyslů a vynalézavost v životě, jakož i nemalé sebevědomí bývají brzy nápadny. Další vývoj však selhává. Učí se i při dobrém nadání neradi, a zřídka podaří se jim dojíti k maturitě. Nanejvýš proklouznou. Dále už to nejde v životě, kde člověk je sám na sebe odkázán, při úplné svobodě vůle. V dětství projevují mnohoslibné vlohy, učí se snadno, a jsou talentovaní. Ale vlohy jich se dále nevyvíjejí vinou lenosti, nestálosti. Když dorostli, je průprava jejich ke každému povolání nedostatečna. Často ve společnosti excellují svými domnělými vlohami a vědomostmi. Ode všeho vědí něco — dohromady nic.

Tyto extremy jsou pro moral insanity význačné: na jedné straně nadání, na druhé straně enormní neschopnost.

Intellekt musí pracovati nejen občas, nýbrž i stále bezvadně. A toho u „moral insanity“ nebývá.

Další vlastností těchto degenerovaných je neschopnost věrně reprodukovati dojmy. „Mají moc živou fantasii,“ říká obecenstvo o takových lidech, čímž je řečeno, že se všemu nesmí věřiti, co povídají. (Tato vlastnost objevuje se ovšem v dnešní naší společensky prolhané [viz „Le Mensonges“ Bourgeta], diplomatické a politické době tak často, že by byl moral insanity každý druhý člověk; toto kriterium tedy samo o sobě nestačí.) Pud lháti, vymýšleti si, vynalézati příběhy, které se nezběhly, předstírati atd., bývá u nich druhdy tak vyvinut, že je zrovna význačný. Delbrueck napsal o té pathologické lži pěkné pojednání (Stuttgart 1891), kde ji nazval pseudologia fantastica. Na druhé straně jsou zas neobyčejně lehkověrni a nekritičtí.

Podivuhodná je zručnost, s jakou dovedou špatné své činy hájiti. Všelikými momenty vysvětlují a odůvodňují své počínání a ubrání se svým raisonnováním často nejpřísnější logice. Povrchní pozorovatel by z toho usuzoval na bystrý rozum a řídkou výmluvnost, znalec však pozná, že je to všecko řeč dutá a nicotná. „Je to dialektik, ale mělký, povrchní, který své vnitřní odpory nekorriguje, jenom frasemi se blýská, ve všech oborech dilettuje,*) ale produktivně je jalový a rozběhlý.“ Při tom je sebevědomí jejich velmi vyvinuto, což některé pozorovatele vedlo k mínění, že běží o slavomam. Za doklad lze přivésti z dějin některé Caesary. Když něco spáchal takový nešťastník a jest za to trestán, nedostatek

*) Je zpěvák, hraje kopanou, zakládá zábavné spolky, dobře hraje karty, řeční o politice, při čemž současně navazuje s různými stranami, snad i maluje (aspoň dámám do památníků) atd.

autokritiky nepřipouští mu poznati, že vina je na něm, nýbrž obviňuje společnost, která jej svými výkonnými orgány postihla, a pokládá se za tvora nenáviděného, pronásledovaného. Nenávidí rodičů, příbuzných a představených, viní je ze svých neúspěchů, a stav ten hraničí zas až na slavomam. To jsou pak jen logické důsledky jejich duševních odchylek. Společnost je logická, oni nikoli.

Ještě některé podrobnosti z psychologie takových morálních vyděděnců zaznamenávají jiní badatelé (budiž mi odpuštěno unavující uvádění jmen, když jde jen o věc). Už jako dítě liší se od ostatních dítek při hře, která ho nezajímá a netěší. Ve škole učitele a spolužáky svým vzdorem a nepodajností právě tak trápí jako doma rodiče. V životě pak nedovede se rozhodnouti k určité snaze a při ní setrvati. Jeho rozhodnutí závisí na náhodě. Chce každý den něco jiného. Pod přísným dozorem může občas vážně pracovati, býti pilným a svědomitým, ale ani pak není práce jeho důkladná, je diletantská, netěší ho a nevytrvá v ní. Nejmilejší jeho těkavému duchu jsou všelijaké kumšty, kejkle, malba a hudba nízkého druhu, čemu Němci říkají „flott". Těžká tělesná práce se mu protiví, a nehodí se ani jeho nedokonalá tělesná konstituce k takovému povolání. Jsou rození lenoši a mravní slaboši. Přes to myslí vysoko. O svých schopnostech a důstojnosti málo si nemyslí. Chtěli by zaujímati vynikající postavení ve společnosti. Jsou-li sami sobě zůstaveni, vedou život těkavý. Jsou lumpy a vagabundy. Tato náchylnost ke zlému a zapovězenému jeví se již záhy, a umějí si v tom počínati záhy nad míru raffinovaně. Tu vyvedou něco, co je pouze podivné, tu dokonce spášou zločin nebo nemravnost. Kradou, opíjejí se, provádějí výstřednosti pohlavní, často jen občas. Náchylnost ku **krádeži** projevují jako nepřekonatelný pud. Kradou všecko, ať se jim to hodí čili nic, bez ohledu na to, potřebují-li ukradené věci nebo ne. Jindy však uzmou jen takové předměty, kterými lze se obohatiti nebo kterými možno si život zpříjemniti. Někteří jsou v zlodějství specialisty. Kradou jen podobizny nebo jen tobolky. Jindy takové věci ve velkém množství kupují, buďto za vlastní nebo za vypůjčené peníze, načež je pohodí. Náklonnost k **toulání** jest u některých nejobyčejnější příznak „moral insanity". Rádi mění působiště. Při tom vedeni jsou k jiným nezákonnostem: osvojují si jiná jména, vybásní celé romány o své minulosti. **Ufer** líčí potomka z jisté degenerované rodiny, který se potuloval jako náčelník lupičů v okolí Altenburgu. Osobám, které ho potkaly, představoval se jako náčelník lupičů.

Jejich dráždivost duševní je veliká. Na nepatrný podnět upadají do hrozného hněvu, v němž provádějí zločiny. Sem patří vášnivci, kteří po nepatrné hádce se sousedem tomuto založili ve stavení nebo vraždy se dopustili. Bývají nervosní, hypochondři, hysteričtí, někdy jeví epileptoidní příznaky. **Nesnášejí lihovin.** Pod vlivem nepatrného množství požitého alkoholu z malých příčin dají se strhnouti k závažným zločinům. Někdy koktají nebo šilhají. Trpí křečemi nebo častým hlavy bolením. I jiné tělesné odchylky jeví (lid říká jim „znamenaní"). Mívají buď abnormně malou hlavu nebo velmi velikou, nepravidelně neb nesouměrně tvořenou, uši velké neb malé neb odchylného tvaru, bez lalůčků, nepravidelné zuby

nebo přespočetné zuby. Všecky tyto a jim podobné známky samy o sobě nic neznamenají, ale připočtěny ke všem ostatním doplňují obraz duševní zvrhlosti několika rysy zvrhlosti tělesné. Gleitsmann líčí případ, kde chlapec ani při nejcitelnějším tělesném trestu neplakal. Scházíť degenerovaným často citlivost neb je otupena.

To vše je výsledek jednoho a téhož pochodu — porušeného, zvrhlého nervstva.

* * *

O příčinách, průběhu a dalších osudech i konci těchto nešťastníků možno krátce konstatovati toto: Co se příčin týče, jsou dnes odborníci v tom za jedno, že běží o vrozenou odchylku. Nanejvýše by sem ještě mohly čítány býti případy, které vznikly v útlém dětství, kdy ještě o charakteru nemůže býti řeči. U získaných forem „moral insanity“ mohla by býti příčinou pomíjející onemocnění mozku, kterým národ říká „zánět mozku“ a všelijak podobně (božec atd.) a také poranění, která postihla hlavu. U ostatních, t. zv. vrozených případů sluší hledati příčiny u rodičů a předků vůbec. Všecky příčiny, které vedou u ascendentů k chorobám duševním, nervosnosti, epilepsii, mohou přivoditi takovou degeneraci potomstva. Sluší s výrazem vytknouti, že je to zase především zlopověstný kazimír Alkohol. Tu se pozoruje, že choroba duševní, je-li po více generací v jisté rodině domovem, prohlubuje, rozšiřuje, zkrátka závažnějšími činí zděděné poruchy u descendence. Podivuhodným způsobem mohou však celé generace zůstati ušetřeny, až se u pravnuků nebo ve vedlejších liniích objeví stopa, třebas jen ve formě tak zv. neuropathické konstituce, t. j. náchylnosti k nervovým chorobám. Ale pak může trpěti nejen psycha, nýbrž i ústřední čivstvo. Nervové choroby ascendenta mohou však právě naopak vyvoditi psychosu u descendentů. V takové půdě vyrůstá moral insanity.

Jiní uvádějí jako příčinu „moral insanity“ i „vliv prostředí“. Nám k vysvětlení vzniku této anomalie dědičnost úplně postačí. Že i špatné vlivy okolí na průběh takové duševní odchylky nejsou bez vlivu, je jisto. Ale samy ji vyvoditi nemohou. Což nemáme příkladů, že z rodiny ne spořádané vyšli dokonalí, ba vynikající mužové? Ostatně může býti vinna dědičnost, o které se neví, právě v těch případech, kde se obviňuje milieu. Nanejvýš tenkráte, kde máme rozhodnouti, je-li daný případ chorobou či neřestí, pohne nás milieu spíše k diagnose, že běží o neřesti, špatným vychováním a zlým příkladem vyvolané.

Že moral insanity není žádným pomíjejícím stavem, vyrozumí čtenář sám už z toho, co bylo výše pověděno. Moral insanity neopouští své individuum po celý život; může sice ovšem býti mírnější, méně nápadnou, ale zase se přiostřuje v jistých periodách vývoje člověka dotyčného, když vstoupí do školy a duch jeho počne se methodicky cvičiti, v době pohlavního dospívání, když přichází do praktického života. Pro ženy je manželství osudnou etapou, kdy mnohdy mravní defekt poprvé v plné síle propukne. Také výstředním životem psychická odchylka tato se přiostřuje.

Pečlivým vedením mladé duše, dozorem a výchovou, bedlivou a imponující, může se zase dociliti umírnění tohoto pochodu, který časem činí dojem, jakoby bylo nastalo uzdravení. Lékař jeden vypráví podobný případ jakéhos děvčete, které jevilo od nejútlejšího mládí „moral insanity“; u něho rozumnou dietou docíleno tolik, že často po léta jen ojedinělé extravagance se dostavovovaly, upozorňujíce, že chorobný stav duševní na dobro nepominul. Teprve po provdání vypukla moral insanity plnou silou, i bylo vícekráte třeba ženu tu na nějaký čas v ústavě léčiti.

Při tom může dosáhnouti člověk nemocný třebas i vysokého stáří. Mnozí však záhy v morální i fysickou zkázu upadají, nejednou v Americe, kam je rodina s oblibou posílá, když všecky ostatní prostředky, aby se z nich stali užiteční členové společnosti lidské ve vlasti, byly nadobro selhaly. Ne nepatrný počet „nenapravitelných“ příslušníků polepšoven a káznic patří do kategorie moral insanity. U těch ani domluva duchovního ani tresty disciplinární nic nezmohou. Odsouzeni byvše, odpykají svůj trest a brzy přicházejí před soudce pro nový delikt nějaký.

Ve vysoce postavených rodinách za takových poměrů spíše podezření na chorobu vznikne, třebas o ni ani neběží a jde o pouhého darebu, nežli ve středních vrstvách.

Baer, který si získal veliké zkušenosti v oboru soudní psychopathologie, naproti tomu tvrdí, že v trestnicích je mravně blbých jen zcela nepatrný počet.

Léčení je věcí odborníka. Jen tolik budiž pro všeobecnou útěchu ještě poznamenáno, že naděje na polepšení, třebas pomíjející, není vyloučena. Ve výchově, v rozumném vedení vězí všechen úspěch, ač nelze se v té příčině oddávati žádným ilussím, „pokud nebylo vynalezeno umění, na místo seslabeného a porušeného mozku, vsaditi nový, normálně pracující“.

Čím dříve zlo poznáme, čím dříve přijde dítě do povolaných rukou, tím více lze doufati. Skoro vždy bude nezbytno, aby dítě přišlo z rodiny do jiné rodiny, kde by léčivý vliv vychovávací naň mohl výhradně působiti, nebo do ústavu; ne do blázince, nýbrž do zvláštních asylů pro slabomyslné dítky.

* * *

Slyšeli jsme, jak o věci soudí povolaní znalci. Seznali jsme všechno spíše nežli jednomyslnost. Nebude divu, že ani společnost, která nemá příležitosti studovati v blázincích a při soudních přelíčeních duši odchylnou, nesoudí o moral insanity stejně. Úsudky obecenstva vyznějí v diametrální rozdíly. Z toho vysvítá, že obecenstvo vůbec nemá pojmu o tom, co má moral insanity nazývati. Není divu, z lékařství popularisuje se všecko spíše, nežli psychopathologie. Psychologie přednáší se i na gymnasiích a jest předmětem doktorů filosofie a stolice na filosofické fakultě, ale měli by se jí obírati lékaři, neboť je to fysiologie duše a stejně jako anatomie a fysiologie spadá do mediciny. Jakožto východiště pro posuzování odchylek, vad a chorob duševních (pro psychopathologii) patří do oboru lékařova. Cítí to zajisté psychologové sami. Píší na př. o duševních vadách člověka nebo jiných objektech psychologie a poněvadž

nepraktikovali v blázincích, nemohou si učiniti obrazu úplně jasného o té které odchylce, neviděli nikdy záchvatu hysteroepilepsie, neměli příležitosti dopodrobna ohledávati kretiny a polokretiny, nemohli vniknouti do biologie choroduchého, mohou jen spekulovati a opisovati knihy. Prosím, aby se slova ta nebrala osobně. Zvolen pouhý příklad. I lékaři opisují a jsou nuceni opisovati, mají-li se dopracovati jistého logického závěru ve spletité otázce. Ale jim tane na mysli zásobný tlum představ z klinické psychopathologie, oni viděli všecky formy psychos, stáli-li o to, oni mohli pozorovati všecky fase života takového duševního mrzáka, a tuto zásobu představ berou k poradě, nežli se rozhodnou. Tento tlum představ, tato průprava filosofům schází. A to je chyba. Doporučoval bych, aby filosofové, kteří se chtějí věnovati psychologii a zvláště anomalie její chtějí sledovati, nejen poslouchali na fakultě lékařské psychopathologii, ale navštěvovali i nemocné s lékařskými visitami, třebas jen jako svědkové.

Ale odchýlil jsem se od věci; svedla mne dobrá vůle a snaha dokázati, že, ač se psychologie obecenstvu činí přístupnou i gymnasijními studiemi, psychopathologie, které potřebuje přece psycholog co chvíli, aby opřel svá tvrzení a názory učinil věrohodnějšími, je vzdálena jak psychologům z povolání, tak a to tím více i vzdělanému obecenstvu. Toto si pak tvoří velmi dobrodružné názory o věci a dle nich jedná.

Většina osob, se kterými jsem rozmlouval, jak rozumějí pojmu „moral insanity“, odpověděla mi takto: Jsou to lidé, jejichž mravní zásady jsou jiné, nežli správné, horší, vždy takové, jak to jich prospěch žádá, bez ohledu, zdali jim to v očích známých uškodí čili nic. Jich jednání je však vždy takové, aby nepřišli v kollisi se zákonem, aby nebyli odsouzeni. Jejich jednání není sice mravné, ale není ještě nezákonné.

Dle jiného mínění hledí tyto odchylné mravní zásady stajiti, ale jednají dle nich, což snaží se všemožnými důvody ospravedlniti. Tu by bylo tedy zřejmo, že jmenovaný člověk je si vědom, že nesprávně jedná, on poznává, co je dobré a co zlé, ale nemá síly přidržeti se dobra, když mu ze zlého kyne prospěch (peněžitý atd.).

Prvé i druhé mínění přisuzuje lidem, projevujícím moral insanity, **bázeň před trestem**. Za kriterium pokládají: žádná kollise se zákonem. Toto kriterium nedá se udržeti. Mohliť lidé tací spáchati čin trestný, který mohl zůstati utajen. Mohou to býti zločinci, kteří pášou zcela uvědoměle a promyšleně zločin, jsouce si jisti, že nebude vyzrazen. Tu je kollise se zákonem, ale skrytá, u člověka takového podle hoření definice byl by moral insanity, protože neupadl v kollisi se zákonem, a zase by to nebyla moral insanity, protože tu de facto kollise byla, třeba ne veřejná.

Tato definice tedy nedostačuje, nehledě ani k tomu, že je neurčitá, a že počítá se sprostou nepoctivostí, nikoli s psychologickými měřítky, dobře definovanými.

Zase jiní dávají za příklad židy, kteří udělali bankrot, ale vyrovnali se třebas na 30%, nebo snaživce, ucházející se o nějaké místo úplatky, při čemž nevylučují „moral insanity“ u těch, kteří úplatky béřou a místo potom podplatiteli udělují.

Všecky možné neřesti lidské prohlašují lidé za moral insanity. Ze svých studií se pamatuji, že mnozí kollegové mluvili o moral insanity

spolužáka, který pilně antichambroval, profesorům na paty se věšel, pilného předstíral, aby si získal přízně a výše na společenském žebříku vylezl — zkrátka šplhavce. Jiný student, který zpronevěřil peníze studentskému spolku, nazýván zase „moral insanity“. Neříká se „moral insanity“ o chuďasu, který z bídy ukradl bochník chleba (abychom se přidrželi běžného rčení), ani o sprostém zlodějovi. Jsou to příslušníci lepších tříd, u nichž, když něco odchylného od morálky (nikoli v ohledu sexuelním) provedli, soudí společnost na moral insanity. Jako to nebývají nemravové v obyčejném slova smyslu, tak nerozumí společnost tím jménem ani zloděje, které raději slovem kleptomanie omývá. Spíše podvod, spáchaný někým z lepších kruhů, slovem tím se časem ve společnosti označuje. Ale jak výše řečeno, **bývají tak nazývány nejčastěji činy, které přímo paragrafům neodporují, ale také s pojmy o cti se nesrovnávají.** Míti na př. ženu legitimní, poslati ji na letní byt a na čas přijmout k substituci manželské — lehčí zboží nějaké — to stává se ve společnosti, zvláště velkoměstské, často, ale nenazývá se jednání takové moral insanity, ačkoli se nijak nesrovnává se ctí a paragrafům obyčejně se vymyká. Čemu společnost říká „moral insanity“, to se zkrátka jednou větou definovati nedá, protože různí příslušníci společnosti různě cizímu tomu slovu rozumějí a v různém smyslu ho užívají. Nejběžnější názor jest ovšem ten, který jsem podtrhl, on má však zase tu vadu, že i pojem cti v moderní společnosti, jak trefně praví hrabě Trast v Sudermannově „Cti“, jest velmi nestejný. Je rozdíl, řekne-li prohnaný kramář israelita o svém souvěrci „Ja, das ist ein ehrlicher Mann“, a prohlásí-li vážný vzdělanec o někom „On je poctivec“; to je obrovský rozdíl. Vysvědčení tohoto znamená vzornou bezúhonnou povahu, kdežto dobrozdání prvého značí muže, jenž dovede dobře jednati ke svému prospěchu. Jako jsou v naší společnosti pojmy o cti velmi rozličné, neshoduje se a nebude nikdy shodovati pojem o morálce a tím i názor o moral insanity. Více nežli kde jinde cítíme tu pravdu pořekadla „kolik hlav tolik smyslů“.

* * *

Závěrečná poučka pro čtenáře, jak má své chování k moral insanity (ale skutečné, nikoli domnělé) zaříditi společnost, zněla by: Lidská společnost musí se chrániti před činy z moral insanity jednotlivých jejích příslušníků vyplývajícími, protože jsou jí na škodu. Ale nešťastníci tito, jakožto dědičně zatížení, zasluhují politování, nikoli opovržení nebo pronásledování.

Úprava zákonodárství vzhledem k těmto nešťastníkům nespadá do naší kapitoly, která chtěla jen poučiti obecenstvo o běžném slově, jemuž se nerozumí.

Pokládal jsem za potřebné látku tuto učiniti obecenstvu širšímu poněkud přístupnější nežli je v psychiatrickém archivu: učitel a vychovatel vůbec, mistr, soudce i porotce a společnost vůbec často se stýká s podobnými zjevy, a nemůže býti na škodu, bude-li na ně hleděti promyšleněji, zkušenějším zrakem.

Z básní B. Salvy.

Víš, co to je?

Víš, co to je, se probuditi z rána
a zašeptati ještě v polosnění:
„Mám Tebe z celé duše ráda!"
a vzpomenouti si v tom okamžení,
že zmizel navždy žití blahý den?

A s každým slunka svitem chvět se znova,
se s bolem setkat v každém procitnutí,
a vědět, žal jen v lůně den že chová,
že bodne duši každé vzpomenutí,
že duši mír dá jenom věčný sen?

Nemohu!

Chtěj smírné zvuky najít duši na souhlas!
Mám srdce hluché!
Chtěj spatřit barev lepý čarokras!
Mám oči slepé!
Chtěj ducha povznést k nebe výšinám!
Mně křídla vzali!
Chtěj vystavět si pevný pravdy chrám!
Mně pouta dali!
Nuž vyzpívej, co bolí, jako pták!
Můj žal je němý!
Kdy ale mír Tvé duši vzejde tak?
Až v černé zemi!

Ta černá země.

Ta černá země z jara tolik voní,
a moji duši jímá touha po ní.

V ní položte mne; ale v rakvi žádné,
jen tak v ní zakopejte moje tělo chladné.

Ať k němu přimkne pevně se a hebce,
bych tiše spala v ní jak děcko na kolébce,

ať dotýká se čela, očí, skrání,
ať moje srdce před bolestí chrání!

Až přejdou časy, až s ní v jedno splynu,
rozsévač hodí zrna v černou hlínu,

a z nich vyrostou hrdé zlaté klasy,
tak bujné, dlouhé jako moje vlasy —

a kde se semkly moje věrné oči,
snad chudou pomněnku tam bystré zraky zočí —

a kde mé srdce v černé zemi stlelo,
snad bílý polní květ své čisté zdvihne čelo.

Z básní Josefa Náměstka.

Večer a ráno.

Spadlo na zem něco rosy,
spadlo v zelenavou trávu,
kde se perlou zachytilo.
Spadlo v srdce něco žalu —
zalesklo se v černých očích
vlahým svitem hořké slzy.
— — — — — — — — —
Spadlo na zem něco štěstí —
skanulo k ní zlatým deštěm
paprsků — jež slunce slalo. —
A do srdce mír a pokoj
naklonil se tváří bledou,
jeho bílá, velká křídla
v ranním vánku vlnila se
jako peruť cherubínů.
Bylo srdce spokojeno —
nevidělo zlatých šípů
slunečních — a píseň ptačí,

která rajskou melodií
v okno jizby zalétala,
nebyla mu více zpěvem.
Spalo srdce — spaly oči,
v jejichž řasách slzná rosa
uschla jako venku v trávě. —
Tam ji slíbal jas a život —
a zde — chladné rety smrti.
— — — — — — — — —

—

Andante.

Ještě jsem se ohléd zpátky
za sebe. — Byl jarní večer,
a má dobrá, stará máma
kynula mi v rozloučení.
Stála mlčky na zápraží
chalupy u nízkých vrátek,
šedé vlasy pocuchané,
suché rety chvějící se,
svadlou ruku nataženou
v tichém-němém: „S Pánem Bohem!“
Tatík, který zastavil se
opodál a uzlík nesl,
aby mne tak doprovodil —
kývl hlavou a vzdych trpce:
„Tak už pojď, můj hochu zlatý!“
A já nemoh pohled strhnout
od své staré chudé mámy. —
Chtělo se mi vrátiti se,
zůstati tu v naší chatě,
chudé svoje rodné hnízdo
nikdy — nikdy neopouštět. —
Minula už mnohá léta —
a jen vzpomínka má letí
do hor zpět, kde moje máma
dávno spí kdes na hřbitově.
— — — — — — — — — — —
Dnes je zase jarní večer —
stín se v sirou duši klade —
v duši, která v poušti světa
nemá ani krůpěj lásky,
leda v hloubi upomínek
ono němé „S Pánem Bohem!“

—

Rodná chatrč.

Dneska se mi o ní zdálo. —
Nahrbená její střecha
klenula se nad mou hlavou
plná netřesku a mechu. —
Drobná okénka jak dlaně
propouštěla zlaté svazky
paprsků, jež dopadaly
na zčernalou zem a stěnu.
V jizbě bylo svaté ticho —
i stav mlčel; bez pohnutí
odpočíval po své práci.
Tatík právě vyšel s dílem,
by je odved ve Vrchlabí,
matka stála u okénka,
dívala se za ním mlčky
v přemítání chudých lidí,
kteří pro ten kousek chleba
plahočit se musí stále,
aby oni a jich děti
nezhynuli někdy hladem.
Já jsem snídal — krajíc chleba,
bílý chléb, jejž otec přines
od sedláka z Pozdětína.
Sám nejedl dobrák starý:
Ať má synek taky svátek!
— — — — — — — — —
Dneska se mi o ní zdálo. —
A když ze snů v den jsem procit,
leskly se mi v očích slzy
stesku po té bídné chatě —
po tátovi — horském tkalci —
po těch zasněžených horách —
a po dobré, zlaté mámě!

Z Alešových kreseb k národním pohádkám a pověstem.

Z básní Adolfa Grégra.

Pro věčnost.

(Rondeau.)

„Pro věčnost“ máš psáno na svém štítu víry,
duše moje, jež jsi země plachý host,
co si neseš, opuštěný hosti sirý,
pro věčnost?

— Slzu, již mi v oči žene lidská zlost,
závisti své věčné upíry a štíry,
jen tu slzu nesu sobě v útrpnost.

Slzu duhou písně spjatou v křišťál čirý,
jediný ten vzácný nesu sobě skvost,
slzu, slzu posvěcenou zvukem lyry
pro věčnost.

To byly sny . . .

To byly sny . . . Tak luzné, vábné
jak spousty květů sněhobílých,
jež obestlaly větve stromů
svou něhou v jara sladkých chvílích.

Však zvadly jarní květy bílé,
v kraj širošírý větry divé
rozvály jejich úběl čistý,
a s ním i mládí kouzlo snivé.

To byly sny . . . Ach uprchly mně
tak náhle, kamsi v mlžnou dáli,
a co jsem po nich vzpínal rámě,
již trpké plody žití zrály.

Těch květů neželel bych tolik,
jen přál bych sobě za to kvítí
mít hojnost plodů medonosných,
a ne ty — hořké plody žití.

To byly sny . . . Já vzpínal paže,
svět chtěje k hrudi přimknout celý,
vždyť plál mi vstříc tak jasně bílý
a v akkord čistý rozzvučelý.

Oh, fata morgana to byla —
v ráz rozplynul se přelud luzný,
a v oku zrcadlil se pravdy —
oh, trpké pravdy — obraz nuzný.

Dřív každý den mi nové blaho
a nové jasu štěstí nesl —
dnes vstává každý s chmurou v zoru,
by bez radosti v temno klesl . . .

Bohdan Brněnský.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Karlík Kamberských neřekl mladému Věkovi ani slova, když ho vedl do té místnosti, jež byla šerá a tichá jako krypta. Jak vstoupili, hnal se k mandlu; pokleknuv u něho, vytrhl zásuvku, až v ní zarachotilo a potutelně se usmívaje, vzhlédl k Vašíkovi a hlásil:

„Vidíš, Emánek!"

Vašík si leknutím uplivl.

Hromada bílých kostí a mezi nimi lebka, lidská lebka! To byl Emánek, ubohý, rozmetaný, nehodně uložený; na novo zachrastil, jak Karlík do něho hrábl, až se Vašík otřásl. A pak se musil Emánkovi podívat do prázdných důlků, na jeho bílé, vyceněné zuby, jak Karlík postavil lebku ze zásuvky na tabuli mandlu.

„Kdo to byl?" ptal se Vašík tišším, stísněným hlasem.

„To já nevím. Carda povídal, že to je nějaký voják vyvařený, a stará Kačka říká, že to je oběšenec."

„Proč ho tu máte?"

„Pantáta ho potřebuje, učí na něm mládence z officiny; víš, to musí znát každou kostičku," vykládal vážně jako učenost, „všecko, aby to znal, když přijdou se zlámaninou."

Vašík naslouchal dychtivě, bylo mu však nevolno v tom šeru a tichu vůči té lebce, jež s tabule jakoby přímo na něj zuby cenila. Pojednou se začervenala, nach mihl se po bílém její temeni, jak zlatě zardělý přísvit západu prošlehl okénkem za mandlem.

„Dej ji pryč!" žádal Vašík neklidně.

„Bojíš se!" Karlík se zasmál a jako naschvál, pro hrdinství, vzal lebku, pokolébal ji na dlani až ji spustil opět do nehodného lože. Zásuvka zaskřípěla, Emánek zmizel. Ne však Vašíkovo vzrušení a zvědavost. Ubohého rozdrobeného kostlivce bylo mu líto a byl by přece rád zvěděl, kdo byl, čím byl, a jak se sem dostal. Karlík ani to dobře nevěděl, jen to, že pantáta jej má po dědečkovi. A dodal:

„Dědeček byl taky chirurg jako pantáta, a Franc bude taky.“ Mínil staršího bratra, jenž té doby byl v páté, poslední třídě gymnasia.

„Proč tomu kostlivci říkáte Emánek.“

„Nevím, kdo mu to jméno dal, to mu jen tak říkáme.“

To už jednali nahoře, kdež se kolem nich projasnilo v prostorné, vybílené světnici se starým, těžkým nábytkem, s několika ztemnělými obrazy svatých na plátně a obrázkem nějakého patricia městského v tmavém obleku, v plášti, v kadeřavé paruce, jak klečí a má ruce sepjaté. Byl také všechen zašlý a ze zčernalého pozadí vyrážely nejjasněji hladký, dlouhý obličej, sepjaté ruce a žloutnoucí již, kdysi bělostné tacle.

V této velké světnici se studentíci nejmíň zdržovali; obyčejně ve vedlejší světničce na levo, nesběhli-li dolů na dvorek nebo vrátky ven na val pod staré kaštany nebo někdy do sousedství, do truhlářské dílny v zadu. Vašík z velké světnice vždycky pospíchal, protože se tam nejspíše mohl setkati s Karlíkovým otcem, jenž měl na pravo svůj pokoj. Nebál se ho, otec Kamberský, hladce oholený, zardělých, plných tváří, usmívavý, vždycky v tmavém kabátě a bílém šátku na krku, vždycky s holí s třapečkem v ruce, chlapce rád viděl. Vždycky se u nich zastavil, ale vždycky spustil latinsky; a toho se Vašík lekal. Neuměl plynně odpovědět; a když by i na něco dovedl, přece váhal, aby nechybil.

Starý Kamberský pokaždé, když s chlapci pohovořil, zastavil se na rozloučenou u „maminky“, u své ženy, nevelikě, slušně okrouhlé, svěže zardělé, jíž bílý čepeček na tmavých vlasech k čelu přičísnutých pěkně slušel. „Po domě“ chodila v kabátku nebo šátek křížem přes prsa, v modré zástěře a s kapsářem pod ní, v pantoflích, pořád jako čečetka, čiperná a svěží, veselá, nic zpanštělá, čistotná, pečlivá hospodyně a znamenitá kuchařka —

Když nebyla ve světnici, šel za ní chirurgus do kuchyně a pokaždé kolem ní jako holub, vlídně a něžně, pokaždé „tak maminko s pánem Bohem, a sedni si trochu, uběháš se, tak s pánem Bohem —“ A ona zas pokaždé „tak pantatínku, s pánem Bohem a dejte si pozor, ať se neuhřejete“ (nebo „ať nenastydnete“), dle počasí a pohody. Když hlásil, že se staví na víně, přichvalovala ochotně, „tak, tak, jen si jděte, to je pro vaše zdraví, tatínku —“

Takto se k sobě měli, co se vzali. Pořád láska mezi nimi, teď už klidná, tiše hřejná. Před pětadvaceti lety hořela, tenkrát, když Franc, Petr Paul Josef Kamberský byl v kondici u Mikuláše Zöllnera, chirurga litomyšlského, vedle jehož zahrádky zelenala se a prokvétala zahrádka souseda Pšeničky, nezkoušeného městského radního.

V té zahrádce zjevovala se dcera jeho Majdalenka, jako laňka byla, a tam ji vídal, a tu se s ní seznámil ten „mládenec“ z officiny Mikuláše Zöllnera. Mladý Kamberský stával často u plotu mezi zahrádkami, pak jej i přeskakoval jako srnec, obyčejně v soumrak, kdy se tam pod starými stromy tajemně stmívalo.

Po nedlouhém čase strhl se u Pšeničků křik, velký křik, a také pláče bylo dost. Starý se vztekal, Pšeničková chlácholila, a Majdalenka plačíc, pořád jako jeptiška. Ani se na síni neukázala, ani na podsíni, ani na zahrádce, pořád jen doma jako zakletá, a pořád smutná. Pak za

krátko z ničeho nic přijel otec mládence vedle z officiny, panský chirurgus z choceňského panství. Se synem zavřel se na jeho komůrce; a zase tu se strhl křik, až pak starý Kamberský vyšel, všechen zachmuřený, a rovnou do sousedství k Pšeničkům. Druhého dne odjel se synem, jenž vystoupil z kondice.

To bylo v lednu, a 15. Februarii měl Franc Petr Paul Josef Kamberský kopulaci s Maří Majdalenou Pšeničkovou; 18. Februarii odjel s ní, ne na svatební cestu, toho zvyku tenkráte neznali, nýbrž do Prahy „vybejvat“ svá examina z chirurgie a accouchementu. Najali si pokojíček, ostávali na ostrově Kampě, František Kamberský se pilně připravoval, až 15. Junii vybyl examen pro patronat chirurgie*) a 11. Julii pro accouchement.

O tom pak někdy vypravoval, když seděl u Rojků ve vinárně u kulatého stolu ve své společnosti, když zkoušení radní a purkmistr vzpomínali na studie, jak bývalo za studentských let. To se chirurgus Kamberský pochluboval, tak že žádný z nich nestudoval, s manželkou, co to bylo, po svatbách a studovat, jak hospodařili auf der Insel Campa, jak „maminka“, tenkrát, bodejť, jako květ, měla ještě větší strach nežli on, jak se modlila, a co to tenkrát peněz stálo, že za ten čas, co v Praze byli, než examina vybyl, 15. Junii pro patronat chirurgie a 11. Julii pro accouchement, že za ten čas utratili sedm set padesát zlatých, totiž za taxy pro examina, za knihy chirurgické, za instrumenta a za stravu a kvartýr —

To vypravoval, všechno na den uďal, že do Prahy jeli 18. Februarii, tři dny po svatbě, že tam byli do 11. Julii, a dvanáctého, hned jak examen odbyl, že jeli domů k nebožtíku pantátovi. To však zamlčel, co si zapsal do svého sešitu různých poznamenání, že již dne 27. Julii v pondělí ráno v 10 hodin, tedy pátého měsíce po svatbě, Bůh jim seslati ráčil k jejich potěšení dceru, která na křtu sv. obdržela jméno Anna po své paní kmotře, jejíž muž byl Franc Volf, krajský sekrytář.

Ta malá Aninka však zesnula již v srpnu t. r. Po ní přišla Silvie, pak Regina, pak Franc a posléze Karlík. Tyto děti narodily se již v Litomyšli, kde zdědila jejich matka dům po rodičích, dům a pole. Chirurgus sám také dědil po otci; kromě značné sumy peněz také Emánka.

Mnoho let uběhlo, patronus chirurgie však a jeho „maminka“, jimž oběma za tu dobu přibylo na váze, pořád jako holub a holubice. Třeba již tak nevrkali jako tenkráte, když jeli „vybejvat examina“, jasno však mezi nimi zůstalo, něžná pozornost, šetrná ochota a vzájemná starostlivost. S dětmi měli štěstí. Obě dcery dobře provdali, hoši ve škole prospívali. Po veškeré domácnosti klidná zář sousedského štěstí a blahobytu.

Chirurgus rád si přál i rodině; do roka se našlo vždycky dost dní, o kterých se slavilo, t. j. o kterých se líp a více vařilo a strojilo. Tohoto však roku stýskal, že si doma neudělali ještě ani jediný dobrý den, a jak by bylo možná, když je taková drahota a když lidé tak špatně platí, a jak by platili v takové nouzi, když se za všecko, nač člověk pomyslí, musí tak nekřesťansky platit a nejvíc za chleba, on že musí dát denně

*) Titul tenkráte byl: „Patron chirurgie“.

půl druhé zlatky jen za chleba, a což to ostatní, od nového roku že spotřeboval pro domácnost šest set zlatých, šest set, že si to všechno píše!

Toto často vykládal, a skoro denně ve vinárně u Rojků na podloubí, nevelké, ne hrubě světlé, jemu však útulné, zvláště v koutě u kulatého stolu, kdež sedal každý den, i tohoto zlého roku, purkmistr Helm a zkoušení radní Beduzzi a Przikriwatsch, majitel knihtiskárny Tureček a časem poštmistr Grünwald nebo některý ze zámeckých úředníků.

To Kamberský vykládal, ostatní trnuli a pak zas oni vykládali, počítali a stýskali. Poštmistr přinášel noviny, jak je ve světě, že se zase nějak chmuří, oh, chmuří, že by za to nic nedal, že zas — A když ten Napoleon, ten Bonapart takové kusy vyvádí, že nemá dost císařské slávy, že zrušil italskou republiku, a že se dá korunovat, to že už jisté, na krále der Lombardei, ten že všecko na ruby obrátí, pokoje si nedá —

Těchto starostí neměl ani Karlík Kamberských ani jeho kamarád Vašík Věkův. Mladistvá mysl nedbala dalekých končin. Jejich světem byla škola, velká světnice nebo vedle sednička, dvoreček, na vale pod kaštany i v sousedství, v truhlářské dílně, kde jim třísky šustěly pod nohama jako listí, kde páchlo dřívím a klihem, kde na stěně se lesklo náčiní, nejdivnější dláta a dlátka, hoblíky, kladívka a nebozezy, kde mohli postát u Václava, mladého tovaryše, a přihlížet, jak hbitě se ohání hoblíkem, až třísky jako zkadeřené pentle jen pršely a odletovaly od jeho nástroje.

Václav, přijměním Vytlačil, vlasů nad čelem mírně skadeřených, červený, zdravý, hladkých tváří, jasných, dobrých očí byl z Pazuchy, nedaleké vsi, ze statku. Poněvadž starší bratr, prvorozený, měl hospodářství podědit sám, jak bývalo, musil Václav na učení. Vyučil se tu u mistra Sobotky a teď mu tovaryšil. Při svém díle zpíval jako pták na větvici. Písniček uměl, všecky si je z domova přinesl, ze statku, ze „seknice“ za zimních večerů, z pole, z pastvy, písniček jako květů, veselých, smutných —

Vašík se tak nejedné naučil, a nejdříve té „Překrásné hvězdičky, což jste vy maličky“ a „Zazpívej slavíčku vesele na tej naší dolině“, protože tyto Václav zpíval nejraději a nejčastěji. Také uměl povídat pěkné pohádky, a celý poklad jich měl. Chlapcům často vypravoval a ochotně, v dílně při práci, na večer u kamínek nebo jak se oteplovalo, venku na vale pod kaštany. Vašík Věkův býval u něho často sám, protože Karlík vždycky nevydržel nebo nedočkal a odběhl buď domů nebo jinam, za hochy, nebo ani nepřišel. Jemu u vesnického tovaryše nebylo tak milo jako Vašíkovi, jej, městského synka, tak nevábilo, když se Václav tovaryš, „dětina“, jak mistr o něm říkal, rozhovořil o domově, o polích, o lese a co na pastvě dělávali.

Za to Vašíkovi jakoby se milá, známá nota z daleka ozvala, jakoby zavanulo od nich, z rodné krajiny. A mohl také o ní promluvit; dobrácký tovaryš, jejž spolky netěšily, jenž do hospod nechodil a rád vypravoval, rád také naslouchal a ještě se vyptával, aby pak obrátil, a to že zas u nich, doma — —

Tam se tovaryš často rozběhl, obyčejně v neděli, nebo již v sobotu na večer, vždy plný dychtivosti, a vracel se do města v neděli v noci. Těchto jeho návratů Vašík nikdy neviděl, jak bývaly vždycky teskné, třeba že se mu povedlo promluvit se svou milou, kterou tatík její, rychtář,

hlídal jako drak, když se doslechl, že Vyskočilův Václav přišel z města. Tak ji Václav někdy jen zahlédl, ale ani slova s ní nepromluvil, a někdy ji ani okem nespatřil. Nadarmo šel, nadarmo obcházel rychtářův statek, čekal za humny u starého javoru nebo jinde a číhal až do pozdní noci. Anička nesměla, nemohla ven, neboť tatík ji zavřel do komory nebo na srub, z kterého by jenom ptáče mohlo vyváznouti.

To pak bývaly teprve smutné návraty smutnou nocí polem, lesem a po noci smutný den, kterého v dílně do sykavého strouhání hoblíků a šustotu třísek neozvala se žádná píseň. V takový pondělek zdál se Václav Vašíkovi zamyšlený a málomluvný.

Na Vašíka však i na těchto svých návštěvách pamatoval. Jednou mu přinesl od nich ze vsi nevelkou knížku s hrubými dřevoryty, „Enšpígla“, o níž se o jejich podvečerních besedách zmínil, po druhé pak pohádku o krásné Meluzině, kterou Vašík doma na zahradě přečetl, a na ráz, v koutku, pod košatou, starou hruškou, kdež u plotu bujelo husté houští malinové i angrešt.

Četl ji tajně, jako by bylo něco zapovězeného. Jednal z neurčité obavy, že by teta Baruška hubovala, cože čte, aby se raději učil, a teta Máli, ta že by třeba ukázala na tlustou, starou knihu v tmavých, kožených deskách, v níž byly samé životopisy svatých a již mu v zimě kolikrát podala, aby si četl.

Při té mu tak nebývalo jako při tom vypravování o Meluzině. Svět kolem jakoby se ztratil, zmizel, a kolem, nad ním hned jakoby se tmělo od hustého, divokého hvozdu a hned zase jakoby se zjasnilo, jakoby se nad ním sklenulo nádhernou komnatou. Když s třesoucím se povzdechem dočetl a hlavu od knížky pozvedl, jakoby se vrátil odjinud, a okamžik, nemoha se vzpamatovat, hleděl před se zahradou a dále do polí.

To nastal již letní čas, kdy bylo po praefektově svátku, jenž byl ferialním dnem, i po svátku (rovněž pro ně ferialním), jejich professora, pro nějž sebral první „bankaufsér“ ve třídě peníze jako sváteční dar. Jen dvacet zlatých sehnali a ty ten první vyměnil na poště za dukáty a pak peníze a kytici zanesl ještě s dvěma do kolleje professorovi — Nepodali tolik, mnoho-li se nadál, a proto zvlášť laskavě neděkoval. Ale také se nezlobil a nevyčetl jim to, jak by se jinak stalo, neboť uvážil, že je zle.

Bylo, bylo, o peníze, o chleb, o všecko. Čím dále tím hůř. Sobotní trhy, jindy tak šumné, pestré, hlučné, kdy dlouhým náměstím stával těsně vůz vedle vozu a každý plný obilí, chlably a pustly. Ze vsí skoro nikdo nepřijížděl na trh. Neměli, nebylo obilí a kdo je měl, lichváři obilní, žádali za korec pšenice 36 zl. a za korec žita 50! Když v náměstí bylo tak světlo a volno, tichly i podsíně v ty sobotní trhy. Ševci, čepičkáři, kožešníci vyvěšovali sice jako jindy své výrobky na rohatiny, punčocháři, soukeníci, plátenící vykládali své zboží — Ale komu? Sotva kdo přišel, a zastavil se, a ten se jen optal, jen vyslechl cenu, a šel dále; tolik neměl nebo nemohl dáti.

Vašík do nouze posud nepřišel. Tety dost stýskaly, hladu však mu nedaly, u Kamberských pak pořád mu ještě přilepšovali; a jinak bylo ještě líp. Ze školy mu již nepadal tak děsivý stín. Tvrdl v němčině, líp

rozuměl a tím snáze chápal učení; píle zmohla mnoho a „privátek“ pomahal tlačit. Signum nevrazili mu již ani jednou, a tak se uchránil dolejší přítmělé chodby v gymnasiu. Dostal se tam však pod ruku starého kuchtíka Kotínský, jenž signum opravdu roztrhal a zahodil, jak před tím pohrozil. Za to Plocek, smračiv houští šedého svého obočí, vysázel mu, ne pařenou metlou, nýbrž rákoskou tak a tolik, že Kotínský z chodby sotva odlezl.

Vrátil se však jako hrdina. Rozkřiklo se mezi hochy z praeparandy i mezi principisty, že ani nehlesl, naschvál ne, že jen zuby zaťal, že ani nepovzdechl, ač se starý Plocek vysoko rozpřahoval a vztekle mu sázel ránu za ranou. —

A velkým jasnem zjasňovalo se před Vašíkem. V plném, zářivém světle jako líbezný zjev faty morgany vznášíval se před ním rodný kraj v nádheře kvetoucích luk i ve zlatě plavých lánů zrajícího obilí, vonné meze mezi nimi a les, a v pozadí vrchy, kopce v hluboké, tajemné modři, jak to vše měl v nejkrásnější paměti. Jak léta přibývalo, jak žně nastaly, tím častěji vídal ten obraz, tím častěji vyběhl si ven kolem katovny a „Babky“ za město na mýtskou silnici a hleděl po ní ne steskem sklíčen, nýbrž zrakem nadějí vyjasněným, že už brzo, už brzo tady přijede tatínek a že ho tudy odveze domů na vagací, k mamince.

XI.

Mladý Věk se doví tajemství Václava tovaryše.

Ale dřív na té silnici kolikrát uviděl, jak se náhle na ni mezi obilnými lány vyvalily oblaky prachu, jak se z nich blýskalo ostrými, krátkými pablesky. Vojsko táhlo, většinou pěší, v bílých fráčkách, větší, menší oddělení. Zastavovali se v městě, odpočívali a pak opět dále k nedalekým hranicím moravským, za něž ještě dále mířili, „dolů“, do Italie, jak se obecně mluvilo. Za pěšími jízdní, švališéři, kyrysníci v bílých uniformách, v černých kyrysech, už bez copů, s helmicemi vysokých hřebenů na hlavě.

Bouřliváci byli, vojnu nesli. Mluvilo se o ní, že bude, že se jistě strhne, že je všude veliké hnutí mezi vojskem, že se sbírá a chystá do Italie i do říše, do Němec, tam zvláště česká armáda. Na zámek k hraběti Jiřímu z Valdštejna přijeli z Mýta šlechtičtí důstojníci, kteří tu často bývali návštěvou, naposledy. Hrabě je uctíval v komnatách starého, někdy pernštejnského zámku, krásného díla italského, připíjeli si na zdar války a snad i na shledanou v poli.

Myslili na to, co hrabě učinil před pěti léty, kdy byla císařská armáda v Italii i v Němcích tak sevřena, kdy sám na svém panství sehnal přes tisíc mužů, jež vojensky vypravil zbraní, oblekem i hudbou, a s nimiž chtěl vytáhnouti do pole proti Francouzům. Ale Lunevillský mír zmařil sotva začatou výpravu, za niž zůstala hraběti na památku hodnost plukovníka.

Zámek stichl i poddané vesnice, v nichž vojsko bytovalo. Vojáci odevšad odtáhli. Zvláštní bidélko, jež měli v selských světnicích nad

kamny, aby na něm mohl si voják sušiti svůj nabílený fráček i řemení, bylo prázdno, „maštálky“ pro vojanského koně na statcích opuštěny.

I z pevností vojsko vytáhlo. Vašík slyšel, že z Josefova všecko, co ho tam bylo, celá posádka, že tam ostali jen nemocní a něco důstojníků, na „varty“ a hlídky že chodí josefovští měšťané a že jim také jaroměřští vypomahají. Slyšel o tom u Karlíka Kamberských.

Chirurg sám to přinesl a vážně o tom vypravoval „mamince“, stoje na prahu kuchyně, v níž na bílých stěnách se rudě svítily měděné pánvice, kotlíky, formy na bábovky kulaté, divně rýhované a prolamované i v podobě šupinatých ryb. Chirurgová u rožně v bělostném čepečku, v modré zástěře, v pantoflíčkách, zardělá, očí od ohně lesklých, žasla a povzdechovala, když muž dále vypravoval o tom, co měl od poštmistra, že v Praze je jako v Josefově, z Prahy že také odchází vojsko, že tam ani noha neostane, i tam že měšťané, od choru, granatýři a šorfšicové budou zastávat vojsko při branách a jinde na vartách.

„A všechno táhne do Bavor proti Francouzům, celá česká armáda.“

„Tolik vojska! To zas bude mrzáků! To jich zas padne!“ vzdýchala chirurgová.

„A ještě vojska není dost, ještě shánějí — Bude zas odvod.“

„Odvod!?“ Kamberská se lekla. „Teď, v tenhle čas?!“

„Bude, povídal radní Beduzzi, a na zámek to už také přišlo, aby sbírali.“ V tom se chirurg ohlédl, jakoby něco řekl, co neměl. Upokojil se však. Nikdo tu nebyl, jen hoši, a ti dál v světnici u stolu, a oba tak zabraní. Karlík vystřihoval z podlepeného archu vojáky, rukou kolorované, granátníky v medvědích čepicích, a Vašík Věkův je lepil mazem z mouky a vody na malé špalíčky, aby vojáčky mohli stavěti. Karlík si ani nevšiml, co pantáta mamince povídá. Vašík však dobře slyšel. Vypravování jej zajímalo, zvláště jak začalo o jeho rodné straně, o Josefovu.

Odcházeje domů, zastavil se u Sobotků v dílně a vypravoval Václavovi, co slyšel. Václav se zarazil, pak zavolal mistra.

I mistr Sobotka zvážněl; zamyslil se, pak řekl:

„To abys domů ani nechodil.“

Vašík tomu nerozuměl a když s Václavem osaměl, zeptal se, proč pan mistr tak radil.

„Víš, kdyby odváděli na vojnu, mohli by mě doma chytnout —“ Neřekl však, že by jejich rychtář, vykonávaje rozkaz ze zámku, přede vším si dal na tom záležet, aby jej, Václava, dostal, aby ho vzali na vojnu, na čtrnáct let, tak že by se ho nejlíp sprostil.

„A tady by vás nevzali?“ optal se Vašík.

„Tady na mě přece tak nemůžou; spíš se tu schovám nebo se odtud dostanu —“

„Tak to nechoďte domů!“ radil Vašík starostně.

Tovaryš se smutně usmál a pokýval hlavou. — —

To bylo ve čtvrtek a příští sobotu opravdu zůstal v Litomyšli, i také v neděli. Ani na krok nevyšel. Ale když Vašík se v pondělí u Sobotků zastavil, Václava v dílně nezastal; a nikde v celém příbytku. Byl pryč, doma. Zastavil se tu kdosi od nich, z Pazuchy, a pověděl mu, že jeho matka, Vytlačilová, stůně, že leží již kolikátý den. Ihned nechal Václav

práce a domů. Mistr ho marně varoval. Nedal se udržet; od malička byl „maminčin“, matka ho měla nad jiné ráda a on ji. Starost o ni jej hnala z města, a odhodila opatrnost i strach z vojny a z úkladů jejich rychtáře. — —

To bylo samý konec srpna měsíce, kdy Vašíkovi zbylo z dlouhé řady čárek, jež si před měsícem křídou namaloval na boku své truhličky, už jenom patnácte. Patnáct bylo napsáno a čtrnáct jen počítal, za čtrnácte dnů že již pojede domů!

V úterý se schválně stavil u Sobotků v dílně, je-li už Václav doma. Nebyl a nepřišel ani příštího dne. Když se Vašík druhého dne, ve čtvrtek, probudil, zeptala se ho stará Jetmarová, slyšel-li, co se v noci dělo. Nevěděl nic, tak tvrdě spal; ani to nezaslechl, že vedle k sousedům vrazilo již samou noc městské „právo“ a že jim vzali tovaryše; a tak na kolika místech že odvádějí na vojnu tu i po vsích všude.

Houfek takových odvedenců spatřil Vašík ještě toho dopoledne, když vyšel z gymnasia. Přiváděli je svázané z Němčic, z té strany, kde byla také Pazucha; šli s nimi zámecký písař, mušketýr a dva rychtářové, jeden z Němčic a druhý z Pazuchy, jak se studenti doslechli. Vašík s Karlíkem a s několika spolužáky protlačil se za rekruty sebrané násilím a většinou v noci, až do zámeckého nádvoří.

Všichni se tam drali ze zvědavosti, on však, aby se přesvědčil, není-li mezi nimi Václav Vytlačil. Nebyl. Oddechl si, byl rád, že ho nedostali, a že se teď asi brzo navrátí. Soucitně prohlížel si chycené synky, většinou chudé, jak smutně čekali na nádvoří; dva z nich byli plni modřin, a jeden měl i zaschlou krev v obličeji, jak se bránili, když se chtěli vytrhnout a škubali se z pěstí, jež jim braly svobodu.

Vašík uviděl oba rychtáře, když se vrátili z kanceláře. Pozoroval zvláště pazušského, ač nic nevěděl, že je takový nepřítel Václavův ten ramenatý sedlák dlouhých vlasů, v širáku, v nedělním, modrém kabátě krátkého života a dlouhých šosů, v punčochách a ve střevících, zardělý, vrasčitý, přísného vzhledu. —

Toho dne přivedli ještě z jiných vesnic chycené rekruty. Dva houfce táhly také kolem Jetmarova domu před branou; Vašík je viděl z okna, některé svázané, všecky vzrušené, buď smutné nebo hulákající, zpívající v divém žalu, že musí do vojanské služby, na tak dlouho, na plných čtrnáct let!

Přešli, odtáhli, v městě se stišilo, divná však zaraženost zůstala, trpký dech těch zármutků násilně odvedených a nejistá bázeň, co ještě horšího přikvačí.

Jen Vašík jako většina studentů se těšil. Konec školního roku se blížil kvapem. Na praemium, na medaili nemohl pomýšleti, věděl však, že projde a že otec bude i tak spokojen. Jen Václava, Sobotkova tovaryše se nemohl dočkati. Denně se ptal Kamberských Karlíka, viděl-li ho již, a také sám se u Sobotků zastavil. Tovaryš tam nebyl; Sobotkovi ani nevěděli, vrátí-li se a kdy. Jen to mohli na jisto říci, že ho na vojnu nevzali a také to, že Vytlačilová, jeho máma, tyto dni zemřela. —

Vašíkovi se kmitlo, že by se mohl za ním rozběhnout do jeho vsi. Pomyšlení rozněcovalo touhu. Rád by s ním zas promluvil, a také aby

Václav viděl, že na něj myslí. Škola ho však držela, a tety. Ty by ho samotného nenechaly. Než přece se vyptával na cestu a počítal, že když by se po škole rozběhl — Než den za dnem utekl a již scházely jenom dva do konce.

Toho předposledního dne ráno se Vašík pevně rozhodl, že se odpoledne rozběhne do Pazuchy, ať už se pak tety zlobí nebo ne. Než odpoledne přinesl mu Karlík od pantáty vzkaz, aby na večer k nim přišel, že by pantáta s ním rád o něčem promluvil.

Tento vzkaz byl rozkazem, jenž mařil tajnou výpravu do Pazuchy. Vašíka znepokojil velmi. Proč má jít k chirurgovi, co mu chce, co jen chce — Karlík nevěděl nic, a jen to přidal, pantáta že opakoval, aby Vašík na večer přišel, dříve ne, a doma aby nic neříkal.

To bylo neklidné odpůldne až do chvíle soumraku, kterého se Vašík nemohl dočkat, ač na něj se záchvěvy strachu pomýšlel. Jen se začal vzduch protmívat, vytratil se z domu, aby se ho babička nebo tety snad neptaly nebo ho nezdržely. Jindy vesele vbíhal do síně starého chirurgova domu a dychtivě chvátal po schodech do zvýšeného přízemí vzadu, do velké světnice. Toho dne šel volněji; na síni padly mu do očí staré dveře do komory, kde v zásuvce velkého mandlu nehodně odpočíval Emánek. Mihlo se mu, jak tam je teď asi šero, temno, a kdyby Emánek — —

Vyběhl do schodů. Nahoře v sednici byl Karlík sám se starším bratrem, jenž si rozsvěcel lampičku. Karlík snesl to a ono, Vašík se však nedal do ničeho upřímně, čekaje čím dál tím nejistěji, co chirurg, brzo-li přijde, neb začne-li latinsky — Konečně se ukázal ve dveřích svého pokoje a volal, ovšem latinsky:

„Václave, pojď sem!“

Vašík jako by šel k praefektovi gymnasia. Srdce se mu ozvalo a prudčeji ještě, když stanul v úzkém pokoji osvětleném lojovou svíčkou; pokojíkem vanula divná, neurčitá, dost ostrá vůně. Nad stolem viselo několik silhuett vedle armárky plné malých zásuvek s bílými štítky s nápisy. Byla to příruční apateka, pod níž stál stolek s různými lesklými nástroji a divnými lahvičkami, opodál stojanu plného tlustých knih.

Chirurg Kamberský v zarudlé záři ještě červenější usedl do černého křesla u stolu, pohleděl na Vašíka, jenž k němu pln dychtivosti i ustrašen pozvedl oči, položil mu ruku na rameno a zeptal se s úsměvem:

„Umíš mlčet?“

„Umím,“ vyhrkl Vašík a polkl sliny.

„Chceš vidět Sobotkova tovaryše?“

Vašík stuhl. Václava vidět, teď, tady — Kývl prudce hlavou.

„Tak jdi na špitálský plácek a tam u kostela na mne počkej.“

Václav vyrazil od Kamberských a nedbal, že Karlík za ním volá. Mžikem přeběhl napříč náměstím a pobočnou ulicí na malý plácek, obklopený zady domů z náměstí a z druhých dvou stran nevýstavnými domy, nad nimiž v pozadí na vyšině do šera se nesl piaristský chrám s věžemi ztrácejícími se v tmavém mlhavu. Skoro prostřed nevalného toho náměstí stál starý, nevelký kostelík gotický chudé výstavnosti příslušný k chudobinci. Vašík stanul u kostela a vyhlížel.

Za chvíli přišel chirurgus v čepici a v plášti.

„Pojď. Václav tě chce silně vidět, ale to ti povídám, ať mlčíš, ať žádnému nic neříkáš! Žádný nesmí o něm vědět, sic by musil na vojnu!“

Nešli daleko od kostela. Vkročili do starého domu o nevysokém patře šindelové střechy, a ne do světnice, nýbrž rovnou do jakési nízké komory, jejíž okno bylo zabedněno okenicí. U toho okna na posteli ležel Václav, bledý, přepadlý a smutný. Volně, netečně otočil hlavu; ale jak spatřil Vašíka, oživly mu oči a maně vztáhl proti němu ruku.

„Vašíčku! Vašíčku!“

Vašíkovi zdál se hlas jiný, nějak teskný. Žasna i dojat pohledem na trpícího tovaryše i zvukem jeho hlasu, nemohl hned promluvit a mlčky mu podal ruku. Chirurg Kamberský dal se hned do přehlídky. Odhodil přikrývku, prohlížel obvázanou nohu v deskách, vyptával se na to ono, pak nemocného přikryl, dal lékařské poučení, co dále činit a ohlédnuv se po Vašíkovi, zdvihl ukazovák a vážně opakoval:

„Tace! Tace! Nic, nikomu, to ti povídám, aby tady Václav — — Když tě tak chtěl pořád vidět —“

Vešel soused Sokol, majitel toho domku, v kamizole, v punčochách a střevících, a s ním asi patnáctiletá dcerka jeho, nesoucí džbán vody. Soused pohovořil s chirurgem a vyprovodil ho, dcerka, přeptavši se Václava s netajeným účastenstvím, jak je a chce-li ještě něco jíst, odešla za nimi. Přátelé nerovní věkem osaměli.

„To jsem rád, to jseš hodný,“ liboval si Václav, jemuž se ve tváři zjasnilo, „už jsem kolikrát Vašíčku o tebe říkal, ale báli se, aby se to nerozneslo. Až teď, když už máš odjet, to mně přece povolili. Pojď, sedni, tadyhle u postele, tadyhle, na židli. To jsis nemyslil, že jsem tu, viď, a tolik dní už —“

Vašík pověděl, jak se po něm sháněl a zeptal se, co se mu stalo, co s nohou —

„Pan mistr mě zrazoval, abych domů, do Pazuchy nechodil,“ začal tovaryš, „však víš; ale když mně máma stonala! Šel jsem dost opatrně, ale ve vsi mě přec někdo shlíd', rychtář zvěděl, že jsem přišel domů. On má na mě zlost, víš, on —“ tovaryšova víčka se přiklopila, „že chci Aninku, jeho dceru, on to nechce, má už pro ni jiného, a tak on — aby se mě zbavil, třeba mě zničit. Na vojnu mě chtěl dostat. Právě jak to dostal ze zámku, jako skrz vojnu, skrz ten odvod, přišel jsem domů. To se mu hodilo, a hned že mě v noci chytnou. Já myslil, že žádný o mně nic neví, a tu najednou, jak sedím u nemocné mámy, bylo jí zle, přijde stará Sehnalka, celá bez sebe, víš, ona pomahala u rychtářů, a rovnou ke mně a před mámou sype celá vyděšená: Aninka ti vzkazuje, ať hned utečeš, chystají se na tebe, přijdou pro tebe, za chvíli tu budou! Lek' jsem se, ale máma ještě víc, div že neomdlela. Do noh se jí to vrazilo, ani hnout se nemohla, a hned na mě, ať uteču. Já, že se schovám, ale ona ne, že by umřela ouzkostí, ať se schovám v lese. Musel jsem. Dal jsem jí s pánem Bohem, jen tak na kvap. To jsem si nepomyslil —“ Zamlčel se, zadíval se před se do stěny. Vašík seděl jako socha, ani se nepohnul.

„Já se pustil do tmy,“ pokračoval tovaryš, „a utíkám do Kozlovských lesů, do Kozlova, k strýci Starému. Tam mě schovali a bylo dobře.

Byl jsem v jistotě, na hoře na stáji, v seně. Ale máma mně nešla z hlavy, pořád jsem na to myslil, jak to je doma, mámě že se jistě přitížilo, když se tak lekla, když pak do seknice vrazil rychtář s drábem a prohledal a prošťoural celý statek. Nic jsem nevěděl, za mnou od nás nikdo nepřišel, a taky nemoh'; jen strýc ke mně chodíval. Ten mně povídal, že vzkázal domů, k nám, že máma už ví, kde jsem a že se mně už nic nestane. Ale pohonč, kterého k nám poslal, zas přines', že je mámě hůř. To bylo v té skrejši! Celý den ani na krok, pořád zavřený, a nejvíc mě trápilo pomyšlení, co máma. —

Třetího dne na večer přijde strýc Starý a tak nějak divně začal, a měnil se mu hlas (nebožka máma byla jeho sestra), tak divné začal, tak že já hned na něj: ‚Viďte strejčku, máma — umřela. —‘ Umřela, nemoh' to zapřít a druhého dne měla mít funus. A já jí už neměl ani okem uvidět!“

Že se dal do pláče, tovaryš neřekl, a hned začal o tom, že chtěl té chvíle domů, strýc však že ho nenechal, protože nebylo jisto. Ale jeho že by ani na řetězu neudrželi.

„Čekal jsem,“ vypravoval tovaryš, „a když se smrákalo, vylez' jsem, spustil se dolů a rovnou domů, polem, lesem, abych už tam byl. Ale když jsem uviděl náš statek, to jsem se vzpamatoval. Nešel jsem k němu rovně, ale oklikou, opatrně a čekal jsem až bude všude tma. Už skoro nikde nesvítili, jen u rychtářů měli světlo. U nás, ve statku byla tma. Ale ještě jsem čekal a teprve až za hodnou chvíli plížil jsem se jako zloděj do stavení. Pes se dal do štěkotu, ale hned přestal, jak mne poznal. Bratr, čeládka, všichni spali a nikdo se nezbudil. A já je nechal. Já chtěl jen mámu uvidět a hned zase zpátky. To mně nenapadlo, že Štyndl, jako rychtář, víš, ten chlap — bude čekat a číhat. Hned na to případ, že budu chtít vidět mámu, a tak na mne s drábem číhal; a tu noc zas. Viděli mě, ale já jich ne.“ —

„A nechali vás —“ zeptal se Vašík tišším hlasem, nespouštěje očí s Václava a taje skoro dech.

„Nechali mě do statku, to bylo pro ně jistější, venku bych se jim byl vytrh' a ubránil. Tak jsem se dostal do stavení, na síň, bylo tam tma, a po hmatu jsem tiše lez' do sedničky, vedle seknice. Chtěl jsem si rozžít, byl tam troudník, a podívat se se světlem přes síň do komory. Myslil jsem, že tam je máma, že ji tam odnesli. Ale jak tak po tmě hmatám, nahmátl jsem postel a v tom studenou ruku. Lek' jsem se, ale hned jsem vzpomněl, že to máma. Sáhnul a nahmatal jsem tvář, nos, čelo, studené jako led. — A tu jsem zapomněl na všecko. Klek' jsem u postele“ — Ustal, a neřekl jak se dal do pláče a jak tak chvilku klečel, až mu připadlo, aby vstal a rozsvítil. Ale jak chtěl k troudníku a ocílce, venku křik a hřmot.

Václavovi se zablejsklo, co to, že to snad rychtář. Vyběhl ze světničky na síň a jak zaslechl Štyndlův hlas, vyrazil do chléva, z chléva na dvůr a ven do noci, ale ne zpátky ke Kozlovu, k strýci Starému, nýbrž směrem k městu, k ovčínu.

„Tam je takový travnatý důl,“ vykládal Václav Vašíkovi, „a tím se točí cesta. Tou jsem hnal, ale jak jsem byl spletený a v té tmě, ne-

všiml jsem si, že se cesta najednou zatáčí, a tak jsem běžel rovně, skočím do tmy a sletěl jsem s cesty srázem dolů a zlámal při tom nohu. Byl jsem jako omráčený, když jsem dopad', ale to jsem pak přece zaslech', když se za mnou hnali, nade mnou tou cestou, a já ležel dole v bramborách a hnout jsem se nemoh'. A ty bolesti! —

Tak jsem ostal do rána ... Ráno šli lidé nade mnou cestou, ale já ani nehles', neozval jsem se, ze strachu, abych se neprozradil, že by mě odvedli. Pak jsem shlíd' bratrance, šel tam tudy, na toho jsem křičel, a ten hned běžel, a řek' to bratrovi. Přijeli pak s vozem plným slámy, do toho mě opatrně naložili. — Ah to bolelo, a cestou! — Zarovnali mě slamou a zavezli tajně sem, k Sokolovi; to je náš starý přítel, už nebožtíka otce, a tu mě tak laskavě přijali, a tak se starali, aby žádný nic nevěděl a pan doktor taky."

„A maminku jste už neuviděl —" vzpomněl soucitně Vašík, jejž to nejvíce dojalo.

„Ba ne, už neuviděl;" Václav povzdechl, „tak divně jsem se s ní rozloučil! Utéct jsem musil, ani křížek jsem jí nemoh' udělat" —

Toho večera Vašík doma silně lhal. Přišel nad obyčej pozdě a dostal ostrou domluvu od tety Barušky; nic u ní nezmohlo, když se vymlouval, že byl u Kamberských, že si s Karlíkem hráli. Tetino kárání přijal však odevzdaně a z plna ho ani neslyšel. Měltˇ mysl pořád v té nízké komůrce se zabedněným oknem, u Václava tovaryše, i pak, když osaměl v sedničce, když ulehl.

Také na rychtářovu dceru vzpomněl, co ta, ví-li, co Václava stihlo a kde je. Nezeptal se ho na to, netroufal si, styděl se.

Na zejtří navštívil Václava zas, ale to již šel sám a dřív. Když se s ním loučil, zeptal se ho, bude-li zas u Sobotků, až se pozdraví, bude-li moci tu ostat.

„To bych už asi moh', protože už bude s odvodem pokoj. A taky tam asi budu, nepůjdu-li do světa na vandr." Řekl to zasmušile a nedopověděl, co tu, když je konec milování, když teď starý Štyndl Aničku chudáka jistě donutí, aby si vzala toho, kterého jí sám chystá. — —

Ráno bylo v gymnasiu slavné čtení známek a rozdávání praemií. Praefekt gymnasia, professoři v slavnostních sutánách, studenti ve svátečních oblecích očekávali hosti v největší síni guirlandami a kvítím vyšperkované, hosti zámecké, hraběte Jiřího z Valdštejna, hraběnku, vicedirektora gymnasia děkana Vorla, jako zástupce direktora, hejtmana chrudimského kraje barona Koce z Dobrše, městské hodnostáře, otce a matky studentův. —

Bylo slavnostních řečí a básní, latinských, německých, trouby hlaholily u vír kotlů, když praefekt hlásil jména těch, kteří byli praemio donati, když paní hraběnka jim připínala na prsa medaile s červenou mašlí. —

Vašík nedostal nic, ale nezáviděl nikomu. Povznášela jej radost, že projde, že bude moci postoupit; ještě víc nežli ten šťastný konec vzrušovalo ho, že dnes pro něj tatínek přijede a zítra že se vypraví domů.

Věk přijel až po obědě. Vypravoval, že chtěl dorazit už dopoledne, aby mohl slyšeti „Klassenvorlesung", ale že jej u Mýta zdrželo ráno

vojsko, jež se rojilo silnicí a spousta vozů za ním, tak že nebylo ani hnutí a musili zaraziti, poněvadž silnice vojskem ani netrhla.

S tím, jak Vašík pochodil ve škole, byl spokojen. Uznal, že se dost přičinil, na přes rok však, že jistě budou lepší známky, poněvadž ho němčina již nebude tak sužovat. U Jetmarů vyseděl skoro celé odpoledne. Teta i sestřenice vypravovaly mu o Vašíkovi; z jejich horlivosti vycítil, že mluví o něm jako o svém, že si ho upřímně oblíbily. Vzpomněly na to, na ono, co se sběhlo za ten rok, jak se školou, učením, privatem i signem. O tomto pověděly, když Vašík odběhl ku Kamberským se rozloučit.

Věk slyše o synově pokutě, strachu a jak psal trest za to, že vykřikl ve svém mateřském jazyku, schmuřil čelo a vyrazil ostře, až příbuzné užasly:

„To je pitomost!"

Jetmarová i Máli začaly omlouvat Vašíka, Věk však jim vskočil do řeči, usmáv se trpce:

„Ne, já k vůli hochovi nic, tomu to nemám za zlé. Ale ten professor! Jaká je to převrácenost, jaká, jaká — —" mluvil rozčileně, „no, nerozum!" Přemáhal se. „Takhle trestat — ne! —"

Sestřenice mu nerozuměly. V duchu se divily, co má tak proti němčině. Nechápaly, poněvadž byly přesvědčeny obecným názorem, že to tak musí být, že přece je němčina hlavní věc, co že by bez ní —

Věk vida, že nedošel souhlasu a že by bylo marno vykládati, obrátil řeč. O vojně zas mluvil, o drahotě jako prve hned jak se sešli, jak je zle teď i po žních, že u nich ceny opadly sotva o poznání. Co v listech Vašíčkovi jen naznačoval, vylíčil šíře, zvláště, když se stará teta horlivě dotazovala na svůj rodný kraj. Vypravoval, že se v D . . . ce nemohou po tom ohni vzpamatovat, drahotu že u nich každý cítí dvojnásob, jemu že obchod nejde tak jak se na jisto nadál. Leda teď, že se začíná zas hýbat obchod plátny. — Ale jinak všecko zaraženo a peněz není, to jest pravých, skutečných peněz stříbrných, o dukátech ani nemluvě, za to dost falešných bankocedulí, nejvíc z cizozemska že docházejí; pak že jich lecjaký člověk má jako smetí a tu že ovšem dá za korec obilí kdo co chce. Vypravoval jak je u nich dál v horách, tam že není dost chleba ani z otrubů; a nad to ještě ten odvod na vojnu! Jakého tu bylo pláče a nářku všude!

„Všecko ženou do pole, rekruty i vojsko cvičené. U nás a dál do kraje nikde ani vojáčka, z Hradce vojsko odtáhlo, z Josefova taky, tam je jako po vymření, tuhle jsem tam byl. Všecko vojsko táhne za hranice, do Bavor; teď už tam asi jsou, arcikníže Ferdinand jako nejvyšší, a s ním generál Mack. Tam se to brzo semele, Francouzi táhnou od Rejna proti našim."

„A v Italii?" ptala se Máli.

„Tam zas je arcikníže Karel, tam ono bude líp, a snad už to tam začalo."

„Jen aby to na nás netrhlo, ten Bonapart —" lekala se stará Jetmarová.

Věk se usmál.

„To ne, tetičko, to jistě ne, ani pomyšlení. Ale i tak zkusíme dost. Je to zlý rok a já často s ženou jsme v duchu vám děkovali, že jste Vašíka přijali, že je u vás. Kdyby byl v Hradci, snad by to ani nešlo, opravdu! Děkuju ještě jednou na stokrát —“ mluvil vřele a podal příbuzným ruku.

Když pak osaměl na okamžik s Máli, vyslovil jí svou vděčnost zvlášť, že ví od Vašíka, jak byla na něj hodná a že mu přeje.

„Však se mně bude po něm stýskat, teď teprve tu bude smutno —“ řekla sentimentalně a povzdechnuvši sklopila oči. Věk porozuměl, nezbylo, nežli se zeptati, je-li pán pater Kornel dosud ve Strážnici.

„Je, a letos se už sem nedostane. Psal,“ zarazila se, čelem se jí mihl nachový stín, a kvapně dodala: „onehdy, mamince — Ale Vašíček se těší, ten má radost, nemůže se již dočkat —“

„A matka doma!“

„Za to naše mutrle, ta bude počítat! —“

XII.

Musa inter arma žalostící.

V druhé polovici října proskakovaly poplašné pověsti při západních hranicích, hlavně v těch stranách při hlavní silnici od Plzně k Domažlicům a přes Klenč do Bavor. Jak tomu dávno, co tudy táhly prapor za praporem, pluk za plukem, císařští myslivci, granátníci a jiná pěchota, švališéři, huláni, kyrysníci, dělostřelba, vozatajstvo, co děl, co vozů, celá armáda. Jak tomu dávno — Po žních bylo. S jakou odvahou, s jakými nadějemi postupovalo tenkráte všechno do Bavor s Napoleonem spojených! A jaké zprávy docházely od polovice října!

Nikdo nevěděl nic jistého, ale zrovna z té nejistoty rojily se nejdivnější noviny, pravé Jobovy zvěsti. Povídalo se, s jakou ohromnou armádou přitrhl Napoleon od Rýna do Švábska, že se vojska jeho rozlila jako záplava, že zatopují se všech stran císařskou armádu, ta že je na ústupu, nebo již sklíčena, že se již nemůže ani hnout, že Francouzové táhnou dál, že snadno a brzo by mohli dorazit až sem, k hranicím, a kdože je již zadrží —

Formané, kteří před čtrnácti dny vyjeli a kteří měli být zase již doma, nepřijeli a nebylo o nich ani hlasu. Pak už také nepřijela švábská pošta a přestala na dobro. Jen kurýr se někdy mihl Klenčí, projel tryskem ani se nezastaviv nebo zarazil na chvilku, co na poště přesedl na čerstvého koně a hnal opět pustou silnicí dále k Plzni —

Pašerové, vandrovní, kvapně se z Bavor vracející jako ptáci před bouří, roznášeli děsivé zprávy jaký strach, jaká hrůza všude v Bavořích, reservní vojsko že netáhne ku předu, za armádou, do ohně, nýbrž zpátky a jakými rychlými pochody, že Francouz už jim v patách, když zničil hlavní armádu, že císařští tu budou co nevidět a ostanou tu při hranicích, tady že se to pak semele, až přitrhnou Francouzové a budou chtít do Čech.

Válečné hrůzy vyvstávaly jako přízrak. Všude si připomínali a malovali přehnanými barvami, jaké výpalné Francouzové ukládají a drancují, co vsí a měst už vyžehli — A v tom se vojsko pojednou objevilo. Oddělení císařských myslivců v šedých pláštích, v černých gamaších přitrhlo do Klenče. Z Bavor přitáhli. To bylo zjištění všech těch divokých, zmatených zpráv, to je stvrdilo.

Myslivci v Klenči nezůstali. Samý podvečer, kdy začalo poprchávat, přibyli do Domažlic. Všecko město se poplašilo ne tak praporem vojáků, ale tím, že byli na ústupu, že za nimi táhnou jiní, všechna záloha. Vojáci nevěděli, jak je u hlavní armády; jenom to slyšeli, že je za Lechem, na samém konci Bavor, někde u Ulmu.

Kde kdo z Domažlických měl se ochotně a soucitně k myslivcům zabláceným a dlouhým pochodem zmořeným. Jen Vio, ředitel divadelní, německé společnosti je proklínal. Kazili mu večer. Sic jiné dni se mu Domažličtí také nehrnuli proudem, ale toho večera sotva kdo se z nich u kasy zastavil. A vojáci a důstojníci si ani nepovšimli, že je dnes představení. Přišli jen na noc, ráno měli táhnout dál, aby bylo místo pro jiné. Přišli hladoví, a mnohý byl tak znavený, že se natáhl, jak jen došel na byt, a usnul rázem.

Nikoho neulákalo, že ředitel ohlásil divokou frašku s Bernardonem, kus hrubě zastaralý; v menších místech však vždycky ještě působil, tu se Bernardonu ještě rádi smáli a snesli i hrubé šprýmy hansvurstovské.

Direktor, hladce oholený, v opelichalém kožichu a v čepici s beránkem a štítem, nohy v sešlapaných bačkorách, asi padesátník, seděl v studené síni nad schody před „sálem“ u stolku, na němž planula lojová svíčka u dvou talířů na sebe položených. Nic necrnčely penězy, nepřicházely duše, které by složily obolus, aby mohly do ráje Thaliina.

Před chudým její stánkem, v nevytopené, mrazivé místnosti, jejímž šerem mrkaly na „lustru“ čtyři lojové svíčky, skoro prázdno, ač už osmou pověžný ohlásil a odzpíval. Za oprýskanou, odřenou oponou, jejíž modrým nebem proráželo na kolika místech tkanivo hrubého, režného plátna, bylo skoro živěji.

Dva herci, už vystrojení, přecházeli jevištěm, až prkna vrzala, v kulisách na levo stála ředitelova dcerka, naivka i milovnice, v lehkých šatech promodrávajíc zimou ve svěží posud, pohublé tváři. Vedle v kumbálku, jejž osvětlovala svíčka, zastrčená v láhvi u škatule s líčidlem, v „garderobě“, seděla stará herečka v čepci, zachuchlaná obnošeným, velkým šátkem, „komická stará“ a „heroická matka“ společnosti s paní Thamovou, „heroinou“, dnešního večera mladou, bohatou vdovou, kteráž také přitahovala velký šátek k tělu přes vybledlé, kdysi nákladné šaty staromodní, rokokového střihu. Pohublou tvář měla ostře, do červena nalíčenou, obočí namalováno, vlasy napudrované.

Stará hubovala na vojsko, to že byl čert dlužen na té štaci mizerné; v Klatovech že nebylo nic, ale tady, a teď ještě ty kobylky —

„Kdo ví, sehrajeme-li —“ ozvala se Thamová hlasem jako unaveným.

„Ať sehrajem’, nesehrajem’; díl nedá, chlap —“ vyjela ostře stará herečka, žehnajíc řediteli. Pojednou se obrátila k Thamové:

„Večeřelas?“

„Nevečeřela. Nepřišel, ani nic neposlal —"

„Sám někde chlastal."

„Ne, dnes ne. Byl snad na faře —"

„Na faře?! Objednat si a nám funus?" Stará se zkrátka zachechtala.

„Tady ne, tady bych nechtěla —" Thamová potřásla prudce rameny.

„Jen si vybírej!" pošklíbla se stará. „Psí konec všude! Ale o té faře, jaks povídala —"

„Pozvali ho, snad děkan; to, co jsme v Čechách, už asi třikrát ho takhle pozvali — Jistě si něco přines' zas na penězích —"

„Co bys povídala! Na faru zvát komedianta!"

„Toho ne, to vím. Ale spisovatele. On je tak na českých farách prohlášený," mluvila Thamová ironicky, s uštěpačnou pochlubou. „Český spisovatel! To vynáší!"

„To je něco jiného!" Stará se smála. „To se budeš dnes mít!"

„Budu!" Thamová pokývla hlavou. „Budu se mít jako jsem se měla a mám. Pozvu vás na večeři, chch —" Přitáhla šátek přes ramena těsněji k ňadrům. Vedle na nevysokém jevišti, k němuž vedly z kumbálku tři dřevěné schůdky, strhl se smích. Heroická stará vystoupila kvapně na schůdky.

Jen vyhlédla do nevelkého nízkého jeviště, nad nímž se táhla suffita, pruh světle modře natřeného, opryskaného plátna, a již se hnala do protějších kulis, kdež se shlukli oba herci i naivka jako vrány na výra; to na výrostka, Benjamina společnosti, jenž z předu, v „sále" nadzvedl přední oponu a protáhl se pod ní na podium se džbánem piva. Chtěl s ním nepozorovaně do kulis v pravo. Měl ho tam z dolejší šenkovny tajně zanést jejich „garderobieru" Thamovi, jejž napadla jako často před samým vystoupením pekelná žízeň a jenž už nemohl do šenkovny, protože byl nalíčen a přistrojen.

Čekal v koutku za kulisami v kmitavém svitu olejové, nečisté lampy, sedě vedle pušky o zeď opřené, na nevysoké, kované bedně, křiklavě nalíčený v staré paruce s copem a s vukličkami nad spánky, bez vousů, v usmoleném klobouku na tři facky, zdobeném velikou, rozčepejřenou kokardou, v tmavomodrém fráčku vojanském s červeným vyložením, s širokým, vojanským nákrčníkem, v punčochách, v sešlapaných střevících s přezkami, celý ošumělý v ošumělé úloze zastaralého, komického Bernardona s nábojnicí, se šavlí na řemeni přes rameno, zjev směšný i ubohý.

Pil ze džbánu, hltal z něho jako přissátý, jakoby neslyšel, jak na něj pokřikují, že už dost, už dost, ať jim také nechá, ať to všecko nevytáhne nenasytné hrdlo vysmolené. Doráželi na něj, komická stará chytala ho za rameno. Tham však pil a pil, až pojednou odtrhl džbán od úst, to jak se nad ním ostře ozval hlas jeho ženy.

Oddechnuv si, zardělý, maje rty mokré, upřel na ni tmavé oči svítící mdlým, kalným leskem, s kterým už přišel do divadla, a podával jí džbán. Ale jen ruku vztáhl, už nádoba letěla, křápla. Thamová ji vyrazila; střepy se rozskočily a kaluž piva zaleskla se na špinavých prknech. Herci, naivka i stará pokřikovali úžasem i lítostí nad pivem, co ho ještě bylo, Thamová zlostně vyčítala, na pivo že má, ale na večeři ne, to ne.

„Halt! Ticho! Co je to!" zajelo ostře do toho hluku za kulisami. Ředitel dokročil na svou společnost. „Seberte se!" poroučel mrzutě.

„Nebude se hrát. Pitomci zatr... pitomí šosáci — ničemu to nerozumí, neví, co to je divadlo, co kumšt. Franci, gardinu vzhůru! Umělec ať hlady chcípá —“

„A co díly, pane direktor! Chceme večeřet! Díly!“ hlásila se stará důtklivě, a herci s ní. Ředitel mávl majestátně pravicí:

„Pst, promluvím nyní k obecenstvu, k těm — Mlčet!“

Důstojně, v kožichu, v bačkorách pokročil, jak se opona zatím vyhrnula, až na kraj chudého jeviště, smekl čepici, poklonil se, přihladil od čela do týla prošedivělé, dlouhé vlasy a oznamoval, skoro do prázdna a do šera, hlubokým hlasem, patheticky, že se velectěnému obecenstvu oznamuje, že se dnešní výtečná a veselá, velice směšná hra na pozejtří odkládá, když tu má velectěné obecenstvo vzácné hosti, slavné obránce vlasti, že zaplacené entrée platí na příští představení, pro dnes že přeje vzácnému panstvu, pánům a dámám šťastnou, dobrou noc —

Poklonil se, „panstvo“ se hlasitě ozývalo, výrostci pokřikovali, ale Franci spustil prudko oponu až spodní bidlo uhodilo o podium. Ředitel, otočiv se zády k panstvu, promluvil na novo, ku své společnosti, ale ne již tak patheticky:

„Tady není žádná štace, potvorné hnízdo, uchystejte se, zítra odjedeme!“ Nedbaje návalu naléhavých žádostí, ať vyplatí díly, ať mají na večeři, volal do kulis: „Herr Gardorobier, pakovat, zejtra pryč, ani den už nepřidám.“

Bral se vážně do „šatny“ a ven; za ním skoro všecka společnost hlučíc o výplatu. Za kulisami zůstal jen Bernardon Tham a jeho žena. I ta kvapně odešla, jak Tham, prohledav kapsy, podal jí nějaké drobné peníze. Nechala ho. Vstal, odkopl střepy, otevřel víko bedny, na které seděl, hodil do ní klobouk, paruku, fráček, nábojnici, šavli, stál chvilku nad tou bernardonskou maškarou, ne jako do půdy zarostlý, ale jako nejistý, pochýlený rákos, náhle plivl do bedny, přirazil víko a šel zvolna, ne zcela jistě do „garderoby“ se umýt a přistrojit.

Zastal tam jednoho z kollegů, jenž, vrátiv se, svazoval svůj mundur do uzlíku.

„Kde je má žena!“ zeptal se Tham drsným, přichraptělým hlasem a nalil z konve vody na hliněnou mísu.

„Šla s mutter —“

„S tou čarodějnicí — tou —“ nedořekl, zkrátka se zachechtal, a začal si drhnout obličej.

„Stavíš se dole?“ volal na něj kollega. „Všecko tam šlo, je tam vojsko, něco by mohlo kápnout. Budou vojákům zpívat —“

Tham se vztyčil jako prut, mokrý, maje líčení po tváři rozmazané a z prudka se optal:

„Žena taky?“

„Ne, ta šla se starou na kvartýr —“

Tham se zas nahnul nad mísu a myl se dále. — (Pokračování.)

O staročeských obrazech tabulových.

Napsal F. Hradecký.

ejstarší stopy malířského umění českého, které jako každé primitivní umění vyrůstalo především z potřeb náboženských a církevních, vedou hluboko do středověku, jsouce hned od počátku v těsném spojení s křesťanstvím. Praví se, že již sám sv. Method byl malířem, a byť i zpráva tato byla pouhou pověstí, musíme přece první zdroje malířství českého hledati v době velmi dávné, musíme nutně předpokládati velmi staré umělecké tradice, poněvadž jinak nemohli bychom si vysvětliti dalekosáhlou činnost a rozkvět umění, jaký pozorujeme v klášteře Sázavském a hlavně u opata Božetěcha ve 2. pol. XI. stol. Tuto vůdčí úlohu kláštera Sázavského převzal později, ve stol. XIV., klášter na Slovanech, založený Karlem IV. r. 1349.

Zda nejstarší tyto tradice umělecké byly domácího či cizího původu, o tom liší se názory velmi podstatně; zdá se však, že bylo by stejně jednostranné, kdybychom chtěli vysvětlovati celý rozvoj staročeského malířství pouze z tradic domácích, jako kdybychom vykládali jej pouze z cizích, a především německých vlivů.

Spíše podobá se pravdě, že účinkovaly tu různé momenty vývojové právě tak jako v uměleckých kulturách jiných, a sice tak, že k nejstarším tradicím domácím, které mohly býti ve spojení s byzantinismem, připojily se během rozvoje vlivy italské, francouzské i německé.

Toto spojení s byzantinismem, které zejména již Vocel obhajoval, není tak zcela fiktivní, jak s německé strany se tvrdívá, poněvadž nejedná se o nějaké naprosté přejmutí hotových schemat, o otrocké napodobení, které v každém umění a v každé době znamená úpadek, nýbrž pouze o převzetí některých elementů, ať již v typu nebo v technice, které vskutku, přizpůsobeny tehdejším našim potřebám a našemu uměleckému nazírání, na některých obrazech doby Karlovy najdeme. Věc ta dá se ostatně dosti přirozeně mysliti. Jest známo, že typisování křesťanských postav, zejména Krista, vskutku vycházelo z umění byzantinského a jeho symboliky, které, hlavně v X. a XI. stol., vedle anticko-římského umění působily na celý západní svět. Konečně jest známo, že řecká princezna Theophano, jakožto manželka císaře Otty II. a jakožto regentka za nedospělosti Otty III., značně přispěla k rozšíření se tohoto vlivu. Není tedy závažného důvodu pro domněnku, že by vlivy ty nebyly také u nás působily a že by naši malíři z nich rovněž nevycházeli.

Některé momenty, vyplynuvší z těchto vlivů, udržely se všude po celý středověk; jest to především bohaté vyzdobení zlatem a zlaté pozadí, které teprve od doby vynálezu barev olejových ustupuje krajině a obloze.

Poněvadž tedy tato prvotní typisace křesťanského umění měla vliv velmi dalekosáhlý, a rozvoj další na základě obdobných idejí dál se velmi

analogicky, nemusí nás překvapiti sebe větší podobnosti malířství starokolínského a staročeského, a nemusíme předpokládati při tom nutně závislost jednoho na druhém. Jest tudíž tvrzení, jakoby škola staročeská byla pouze odnoží školy kolínské, při nejmenším velmi odvážné a positivně nijak dokázati se nedá.

Naopak jest známo, jak často stýkali se král Jan i Karel IV. s Francií a Italií; na výpravy své do těchto zemí brali si četné průvody, v nichž nescházeli asi mniši umění znalí, a zdá se, že i umělce z nich s sebou do Čech si přiváděli. Konečně nesmíme přehlédnouti, že vkus umělecký nešíří se jen skutečnou malbou, nýbrž i výrobky uměleckého průmyslu, který tehdy byl ve vysokém rozkvětu. Nelze naprosto předem popírati ku př., že buď dary, neb jiným způsobem nedostala se k nám italská nebo francouzská bohoslužebná roucha vyšívaná a pod. Že by konečně žádný z českých umělců na svých cestách nebyl šel jinam než do Němec, nedá se také dokázati, právě tak, jako že zase k nám chodili jen umělci němečtí. Konečně sluší uvážiti, že utvoření a ustálení slohových typů nelze přičítati pouze jediné škole neb generaci, poněvadž historie učí, že k ustálení takovému bylo vždy potřebí celé řady generací.

Kristus na kříži.
(V kapli sv. Kateřiny na Karlštejně.)

Poněvadž tedy tyto nejstarší vlivy vzájemné nejsou ještě patřičně osvětleny, nemáme v dějinách těchto period posud daleko tolik světla, kolik třeba by bylo k neomylnému ohraničení škol a jejich vzájemné závislosti, a můžeme předvídati, že stane se ještě mnoho oprav v pojmenování a určení jednotlivých prací, a to nejen vzhledem k periodám a mistrům, ale i vzhledem k celým školám.

Tolik chtěl jsem v stručnosti předeslati k označení stanoviska, že totiž vývoj umění dál se ve XIV. stol. u nás obdobně jako všude jinde. Byly tu zajisté jednak vlastní starší domácí tradice a vedle nich starý

vliv byzantinismu a novější vlivy italské, francouzské a německé. To jest proces, který prodělává každé umění, a který jeho národní cenu nijak nezmenšuje, pokud nejde o prosté přejímání a otrocké napodobení. Výtku naprosté závislosti našeho umění ve XIV. stol. sluší tudíž rozhodně odmítnouti.

Že v umění českém XIV. věku jde vskutku pouze o šťastnou adoptaci některých detailů cizích k domácím starým uměleckým tradicím, o tom zdá se svědčiti též ta okolnost, že i úsudky německých učenců o českých obrazech diametrálně se liší. Jest známo, že ku př. Grueber připisuje madony jihočeské Tomášovi z Modeny, tedy škole italské, kdežto dr. Neuwirth připisuje je škole kolínské. Aby také původ zbraslavské madony vysvětlil, vymýšlí si Grueber mythického Vlacha, který prý jako přívrženec Giottův v Čechách žil a pod. Rovněž tak na madoně v galerii strahovské spatřuje Kugler vliv norimberský, kdežto zase Förster vliv italský.

Okolnosti tyto zdají se samy nasvědčovati, že základem vývoje bylo vskutku původní a domácí umění.

Že na umění české mohly působiti vlivy francouzské a italské jako na celou duchovou kulturu naši již od prvé pol. XIV. stol., jest dobře známo. Byla to doba, kdy počaly krystallisovati se nové malířské principy. Romantický středověk rytířský doby Hohenštaufské, vyvolaný křižáckými výpravami, počal již ustupovati reálnějšímu názoru a počínají se již projevovati humanistické snahy. K tomu třeba uvážiti francouzské vychování Karlovo a jeho delší pobyt v Italii. Také církevní knížata jsou ve stycích s Francií.

Jest známo, že Jan IV. z Dražic, biskup pražský za Jana (1301—1343), veliký přítel umění, žil po několik let (1318—29) na dvoře papežském v Avignoně. Tento dlouholetý, bezděčný pobyt biskupův při dvoře avignonském měl pro umění české velmi prospěšné důsledky. Na dvoře papeže Klimenta V. a Jana XXII. byl na tu dobu značný ruch umělecký. Tam seznámil se Jan z Dražic, jak známo, také se stavitelem Vilémem, kterého povolal do Roudnice ku stavbě velkolepého mostu.

Konečně také hlavní okolnost, která nejvíce přispěla k rozkvětu umění v Čechách, to jest založení chrámu sv. Víta, k němuž základní kámen položen r. 1344, jest úplně pod vlivem francouzským, poněvadž ku stavbě té povolal Karel IV. Matyáše z Arrasu, rovněž z Avignonu.

Pokud týče se obrazů tabulových, jest zcela jisto, že na rozkvět tohoto odvětví v době Karla IV. zase mistři italští měli vliv velmi značný. Avšak právě tak, jako těžko bychom si vysvětlili provedení tak velikých staveb jako chrám sv.-Vítský, nebo jako byl most roudnický bez zkušených domácích stavitelů, pomocí jichž mistři francouzští myšlenky své prováděli, tak musíme též předpokládati, že již před dobou Tomáše z Modeny a Dětřicha Pražského, to jest před dobou prvních známých malířů doby Karlovy, byla u nás technika tabulových obrazů známa, a musíme vznik její klásti již do doby Janovy, poněvadž zachovaly se obrazy, které na starší originály poukazují, a poněvadž shledáváme, že v době Karlově technika tato jest již značně vyvinuta a předpokládá sama starší, prvotní pokusy.

Sv. patronové čeští. XIV. stol.

Na další vývoj této technické tradice mělo pak italské umění velmi značný vliv, a mistři italští mohli velmi pravděpodobně asi v třicátých letech XIV. stol. do Čech přijíti. Jest známo, že Karel IV. meškal v Italii r. 1331 za příčinou nepokojů lombardských, a dá se souditi, že seznámil se tam s vynikajícími umělci, které do Prahy povolal; že by však teprve tito italští mistři malířskou techniku u nás byli zavedli, jak domnívá se Grueber, jest tvrzení ničím nezdůvodněné. K mínění tomu přiveden byl Grueber mylným náhledem, že madonny jihočeské, které považuje za první tabulové obrazy v Čechách, pochodí od Tomáše z Modeny; novějším bádáním však zjištěno, že v náhledu Gruebrově jest dvojí omyl; pocházejí madonny tyto teprve ze stol. XV., a tudíž nikoliv od Tomáše z Modeny.

Vlivu italského na těchto jihočeských Madonnách popírati ovšem nelze, a můžeme vliv ten připustiti také na ztraceném originálu Madonny doudlebské, která po Madonně březnické jest asi nejstarší.

Vedle uvedeného již předpokladu starší domácí tradice malířské z důvodů technických, najdeme však také zvláštní detaily, které oproti jiným školám školu českou charakterisují; jsou to především obrazy patronů českých na rámcích, sražené proporce těl a konečně i zvláštní tvar korun, jimiž zdobeny jsou hlavy Madonn; koruny tyto poukazují vesměs na původ francouzský a shodují se s tvarem královské koruny české ve XIV. stol.

Všechny tyto uvedené okolnosti svědčí dostatečně, že vliv porýnského umění nebyl u nás daleko tak mocný, a zejména ne výlučný. Jest známo, že ani vliv Mikuláše Wurmsera ze Strassburku, jenž v Praze se zdržoval, nedá se v žádném konkretním případě na jisto prokázati, poněvadž i domněnka, že pochodí od něho obrazy v Marianské kapli na Karlšteině, byla pouhou hypothesou, která zvrací se nyní opět ve prospěch Tomáše z Modeny. Rovněž ani žádný tabulový obraz té doby nedá se Wurmserovi přičísti, a obraz, který pod jeho jménem visí ve vídeňském museu, sluší připsati Theodorichovi. Že pak do Čech přicházeli nezřídka tovaryši z Německa a z jiných zemí, jest ovšem nade vši pochybnost, poněvadž jinak byly by vydané artikule proti cizím tovaryšům bezpředmětné. Ale tyto artikule, které zakazovaly každému tovaryši, jenž nebyl by v cechu, práce přijímati, nedopustily, aby takový cestující malíř mohl působiti větším vlivem.

Konstatujíce tedy, že vlivy školy kolínské nemohly býti nijak větší než vlivy italské a francouzské, musíme také trvati na dále netoliko na vlastních domácích tradicích uměleckých, ale i na tom, že ani tradice byzantinského umění nebyly našim prvním středověkým malířům neznámy. Dokladem toho jest několik obrazů z doby Karlovy, v nichž tradice tyto ještě jasně vyznívají; jest to ku př. Veronika sv.-Vítská, Madonna doudlebská a především Madonna březnická, malovaná dle nápisu r. 1396 pro krále Václava IV. dle obrazu roudnického, nyní ztraceného, obrazu to, který připisovala pověst sv. Lukáši.

Rozhodněji než ve XIV. stol. projevil se vliv německého umění u nás ve stol. XV., ale jest známo z dějin umění, že v době této německé umění samo stálo již pod mocným vlivem nizozemským, tak že

působení a vliv jeho na umění české nebyly již nijak čistě německé, nýbrž spíše zprostředkované nizozemské.

Obsahem svým sloužilo malířství, jako všude tak i u nás, v době, o níž jednáme, po výtce účelům církevním. Jako veliká stavba chrámová nebo socha a práce uměleckého kamenníka, truhláře, kovolitce, měl i obraz v měnivém světle chrámové lodi povznášeti ducha věřících poukazováním na příklady dokonalosti a cnosti křesťanské. A byla to především Panna Maria, kterou malíři nad míru často na obrazech svých předváděli; nebylo asi malíře, který by nebyl maloval Madonnu, a to ne jednou, nýbrž mnohokrát. Prohlížíme-li záznamy oltářů (libri erectionum), musíme žasnouti, jak veliký počet marianských oltářů shledáme. Také mistrovský kus každého malíře, chtěl-li do cechu býti přijat, býval obyčejně obraz Madonny. Nacházíme sice, že v cechu malířů a sklenářů na Starém městě žádalo se, aby malíř ukázal: „Kus loketní dobře malovaný neb řezaný anebo dobře ode skla udělaný“, ale víme odjinud, že obyčejně bývala to Madonna. Ve Strassburku žádalo se ku př. r. 1516: „ein Marien byld von öly farben mit eym Kindelin sitzende oder stende“ (Pangerl 17), nebo Ukřižování Krista: „Item ein Crucifix mit eym getrenge, als Marien, Johannes um andere Frowen, darby die Juden zu Ross und Fusz inn einer lanttschaft von lymfarben.“

Madonna krumlovská. XV. stol.

Značný počet obrazů Madonn vysvětlíme si především kultem marianským, a u nás v Čechách specielně též zvláštní úctou, již Karel IV. k Madonně choval.

Také počet malířů ve XIV. a XV. stol. byl velmi značný, a stačí projíti jen záznamy v knize malířského cechu pražského nebo vyhledati zmínky o malířích v Tomkových „Základech“. Z malířů těchto nebyli ovšem všichni umělci ve smyslu našem, ale, soudíme-li dle poměrně dosti četných obrazů, které se zachovaly a které jsou jen malým zbytkem

umělecké činnosti tehdejší, připustíme, že bylo dosti malířů vskutku nadaných a vynikajících.

Přední z nich a jaksi zástupce pražské školy v době Karlově byl Dětřich Pražský. Byl malířem královským a patřil mu dle „Základů“ Tomkových (III. 172) r. 1359 jeden dům na Hradčanech: „domus malerii imperatoris Theodorici“.

Dále ví se o něm, že dne 28. dubna 1367 osvobodil Karel IV. jeho dvůr ve vsi Mořině u Karlšteina od daní.

Podobné výsady, a zejména udílení hodnosti dvorské malířům, nebyly nijak řídkým zjevem; také Mikuláš Wurmser ze Strassburku byl dvorním malířem Karla IV.; rovněž v XV. stol. uvádí se ku příkladu Ješek, malíř Václava IV. (1405), a nástupce jeho najdeme v knize malířského cechu pražského mezi zemřelými k r. 1435 „mistr Kuncz kraluov malerz“; jest to týž Kunc, který vyskytá se v letech 1405—1429 v „Základech“ Tomkových (I. 78, 79).

Kristus na kříži. XIV. stol.

(V klášteře na Slovanech v Praze.)

Dále z 2. pol. XV. stol. rovněž z Tomkových „Základů“ stačí uvésti k r. 1459: „Nicolaus pictor domini regis“ (tedy dvorní malíř krále Jiřího) (Z. III. 10). Bohužel, že všem těmto zajisté asi vynikajícím malířům nemůžeme přičísti žádných určitých prací.

Když Grueber přičetl Kuncovi některé práce na Karlšteině, byl to jen libovolný pokus, který vedl ke skutečným konfusím, zejména proto, že stotožnil ho Grueber s mužem Cunzel Bohemus, jenž byl r. 1310 z Norimberka vypověděn. Tento Cunzel byl frater Nicolai pictoris (Murz, Journal für Kunstg. XV. 1787, 25), což přimělo Passovanta, že učinil ho bratrem jmenovaného již Mikuláše Wurmsera, umělce asi o 100 let staršího.

Vedle Dětřicha Pražského a Mikuláše Wurmsera ze Strassburku najdeme z doby Karlovy pověřená díla italského umělce Tomáše z Modeny, a velikým dílem těchto tří jmenovaných malířů jest umělecká výzdoba hradu Karlšteina.

Omezuje se pouze na malbu tabulovou, doufám, že mohu předpokládati, že každému z vlastní zkušenosti znám jest přímo pohádkový dojem, jaký činí svatyně tohoto nejznamenitějšího hradu českého, jenž býval bez odporu nejbohatším klenotem uměleckým v celé střední Evropě.

Stavba jeho počata r. 1348, kostely a kaple vysvěceny byly r. 1357 vyjma křížovou kapli ve věži, o jejímž slavnostním vysvěcení r. 1365 za arcibiskupa Jana nacházíme zprávu u Beneše z Veitmile.

Z kostela marianského, nyní farního, jehož stěny zdobeny byly malbami nástěnnými, jdeme chodbou do kaple sv. Kateřiny, zdobené 1049 broušenými drahokamy, karneoly, amethysty, achaty, chrysoprasy a chalcedony. V oltářním výklenku této kaple nalézá se nástěnný obraz trůnící Madonny s Ježíškem, u jejíhož trůnu klečí císař a císařovna. Na mense oltářní pod tímto obrazem jest pak tabulový obraz Ukřižování Krista se skupinou hořekujících žen, sv. Janem, pohanským setníkem a žoldnéři. Oba tyto obrazy projevují rozhodný vliv sienský a sluší je přičísti Tomáši z Modeny.

Tomáš z Modeny byl na svou dobu malířem znamenitým. Že zdržoval se v Čechách, nelze sice dokumenty doložiti, ale pobyt jeho zde musíme přijati za velmi pravdě podobný, poněvadž nedá se dobře mysliti, že by díla takových rozměrů jako pověřené práce Tomášovy na Karlšteině byly pro Čechy zhotoveny v Italii. Jest známo, že Karel IV. meškal na podzim r. 1354 v sev. Italii, zejména v Padově a Udine, a můžeme se domýšleti, že seznámiv se tam se jmenovaným mistrem, do Čech ho povolal. Rok ten souhlasí ostatně dosti s ostatními zprávami, které o Tomášovi máme. Tak víme, že vyzdobil malbami svými r. 1352 kapitulní síň dominikánů v Trevisu. Mohlo tedy jeho povolání do Čech státi se teprve po tomto roce. Další termín, do kterého tak státi se mohlo, udávají další dva obrazy jeho na Karlšteině, a sice 2 křídla oltářní (Bičování Krista a Madonna s dítětem), která provedena byla pro kapli Mikulášskou. Poněvadž tato kaple byla r. 1357 již v užívání, přišel Tomáš z Modeny do Čech mezi rokem 1352 a 1357, což souhlasí s dobou, kdy Karel IV. v městech severoitalských se zdržoval. Střední obraz, patřící k těmto dvěma posledně jmenovaným křídlům oltářním, se nezachoval; zdá se však, že byl to první oltář Tomášův na Karlšteině. Zvláště důležito jest, že na křídle s obrazem „Bičování Krista“ umělec plným jménem se podepsal: „Tomas de Mutina fecit“. Na rámcích obou křídel malováni jsou andělé a svatí, v oblouku nad Madonnou okřídlený anděl s páskem se žalmem: „Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiuvandum me festina“; na druhém obraze v oblouku archanděl Gabriel s páskou: „Ecce concipies et paries filium“. Tato patrná záměna nápisů byla ovšem teprve později provedena.

Hlavním dílem Tomáše z Modeny jest však trojdílný oltář P. Marie, původně v křížové kapli pod oltářním obrazem Dětřichovým, nyní ve dvorním museu ve Vídni chovaný. Uprostřed Madonna v tmavomodrém, zlatem zdobeném plášti chová na levé ruce Ježíška, hrajícího si s psíkem. Na levém křídle sv. Václav s červeným vévodským kloboukem, jenž má tvar dožecí čepice, drží v pravici praporec; levici klade na stříbrný štít s orlicí. V pravo sv. Palmatius; na dolním okraji středního obrazu podepsal se umělec: „Quis opus hoc finxit, Thomas de Mutina pinxit, Quale vides lector Barisini filius autor“.

Vyobrazení sv. Palmatia jest svědectvím, že tato práce Tomášova vzniknouti mohla teprve po r. 1356. Jest známo, že reliquií sv. Palmatia získal Karel IV. v Trevíru r. 1356 a že na počest tohoto světce zbudoval kostelík v Budňanech pod Karlšteinem. Jest tudíž velmi blízka domněnka,

Madonna.

že oltář Tomášův určen byl původně pro tento nový kostel, ale pro znamenité provedení umístěn byl v kapli křížové. Nasvědčuje tomu i ta okolnost, že obraz jest nastavován, aby hodil se do čtvercového místa, které nově mu bylo určeno. Poněvadž pak kaple křížová vysvěcena byla r. 1365, byl obraz proveden mezi lety 1356—65.

Tato křížová, neboli královská kaple, do níž uvedl nás právě zmíněný obraz Tomáše z Modeny, nalézá se ve třetím poschodí hlavní věže a bývala zajisté nejkrásnější svatyní netoliko celého hradu, ale vůbec snad celé Evropy. Zde nalezneme díla hlavního zástupce pražské školy Dětřicha Pražského; jsou to vesměs tabulové obrazy, které ve dvou až čtyřech řadách tvoří souvislou výplň, táhnoucí se kolem stěn, zdobených s nevídanou nádherou a bohatstvím broušenými drahokamy. Zevní orámování jejich zdobeno jest routami a rosetami na zlaté půdě. Dojem, jakým působila veliká tato řada obrazů v záři světel a svitu drahokamů na stěnách, nedovedeme si snad dnes ani představiti, a jsou známa nadšená slova Balbínova (Historiae beat. virg. etc.), která po návštěvě této svatyně napsal. Jednotlivých obrazů, představujících církevní otce, evangelisty, světce, světice a panovníky, můžeme tu napočítati 125 (původně asi 133). Malbou těchto tabulových obrazů zaměstnán byl Dětřich, nepochybně s několika pomocníky, asi do r. 1364, poněvadž kaple již 9. února 1365 byla vysvěcena.

Že malby tyto od Dětřicha Pražského vskutku pochodí, dokazuje známá listina, kterou Karel IV. osvobozuje dvůr Dětřichův v Mořině od od daní dne 28. dubna 1367: „Karolus quartus etc. Notum facimus tenore praesentium universis, quod advertentes artificiosam picturam et solemnem regalis nostrae capellae in Karlstein, qua fidelis nobis dilectus magister Theodoricus pictor noster et familiaris ad honorem omnipotentis dei etc. tam ingeniose et artificialiter decoravit."

Bohužel, že hlavní z těchto obrazů nenalézá se již na svém původním místě, právě tak jako Madonna Tomáše z Modeny; jest to Dětřichovo Ukřižování Krista, které pod nesprávným označením zdobí rovněž sbírky dvorního musea vídeňského. Obraz tento jest pro pražskou školu nanejvýše charakteristický, hlavně pokud se týče tvarů těl, jaksi sražených a robustních. Pod křížem s jedné strany stojí Marie, s druhé Jan; na všech jeví se velký duševní bol. Obraz další, který nalézal se pod Ukřižováním, jest posud na svém původním místě; představuje Krista v tumbě, s dvěma anděly a třemi sv. ženami. Pod tímto obrazem nalézá se zmíněný již obraz Madonny se sv. Václavem a Palmatiem od Tomáše z Modeny.

Na všech těchto obrazech Theodorichových v křížové kapli poprvé vystupují charakteristické známky pražské školy malířské; mají v koncepci a v celkovém charakteru mnoho společného se soudobým uměním evropským, ale vyskytují se na nich mimo to různé momenty, jimiž od ostatních škol a hlavně od školy Kolínské dosti podstatně se liší. Shledáváme tu sraženější a zavalitější proporce těla, jednodušší a kulatější záhyby rouch, hlavy širšího oválu a velké oči; ruce bývají vždy s velkým porozuměním modelovány, a ústa mívají zhusta stažené koutky, což působí dojmem vážným a důstojným spíše než něžným; rovněž vlasy provedeny jsou od-

chybným způsobem v masách, jednotným nánosem barvy, a nikoliv čárkováním; celkový kolorit jest bledý s šedivými tony ve stínech, které velmi účinně modelují a tvarům plastičnosti dodávají.

Také pohyby všech světců a světic Dětřichových podány a motivovány jsou velmi přirozeně tím, že nesou kříže, berly, štíty a pod.

Zdravé a silné typy, s jakými se na těchto obrazech shledáváme, svědčí o tom, že umělec studoval a znal lid, mezi nímž žil, a důležitý význam jeho spočívá tudíž i ve šťastném použití naturalismu; ale nejen tvary těla, tedy formovou stránku, odpozoroval umělec ze života, nýbrž snažil se, aby vyjádřil i nitro, život duchový a povahu jednotlivých osob: vidíme ku př., kterak sv. Augustin, zdvihaje péro k ústům, ponořen jest v hlubokou spekulaci theologickou a pod.

Toto pojímání niterné jest zcela nové a charakterisuje pražskou školu doby Karlovy jako skutečný pokrok, který stal se jaksi synthesou celého předšlého vývoje domácího. (Dokončení.)

Z nových básní Jana Rokyty.

Tvá duše vešla v stín mých cypřiší . . .

Tvá duše vešla v stín mých cypřiší,
chlad jejich doteknul se mého čela,
šla's jimi v hřbitovní mé zátiší
a na mých hrobech Jsi se zamýšlela.

A bádala Jsi, co mně stlívá v nich,
co smutkem z tajemství těch hrobů čiší —
zač duše moje, v černé říze mnich,
se v těžkých dumách modlí pod cypřiší . . .

Já viděl Tě tam liljí rozkvétat,
kde sny mé minulosti pochovány,
Tvůj pohled tázavý v mou duši pad'
a soucit balsámem v mé kanul rány.

A když ten pohled skryl se v závoj řas
a duše Tvoje tiše odcházela —
já musil jít, kde vlál Tvůj tmavý vlas
a probělával obrys Tvého těla.

Já šel, kam zjev Tvůj bělostný mne ved',
kam zval mne soucit ve Tvém laním oku —
a za mnou mizí cypřiší mých svět
a splývá v dálce s mlhou zašlých roků . . .

Viděl jsem, duše, Tvou sílu ...

Viděl jsem, duše, Tvou sílu, duhové peruti Tvoje
(kdysi jen motýlí křídla) volně se rozpínat v šíři,
nad malé vznášet se strasti, nad malé vznášet se boje,
nad prach, jenž v mravenčím žití lidském se vznáší a víří,

nad bolest, která Tě rvala, schvátila bílé Tvé tělo,
nad osud, který v své zlobě hořké Ti podával věno;
viděl jsem tichý Tvůj úsměv, důstojně poklidné čelo —
setřel jsem slzu a v žasu zvolal jsem: Ženo! ó, ženo!

Co jsem já se vší svou snahou ve stínu křídel Tvé Psychy?
Co jsem já s pochodní muže před měkkým svitem Tvých očí?
Červ, který nemoha vzlétnout v zemské se zarývá lichy,
kovkop, jenž v podzemním temnu kahancem pátrá, kam kročí.

Oči Tvé pod bílým čelem v duši se dívaly moji,
tiše, jak z prostoru dálek září nám souhvězdí bílá:
člověk se ztajeným dechem pod nimi na zemi stojí
cítě, jak v jiskrách těch hoří tajemství hloubka a síla ...

Na bílé podušce líc Tvá v černavém rámci Tvých vlasů,
v ruce mé ruka Tvá — ptáče, jež spadlo únavou k líše:
ale Tvá duše se vznáší nad prostor dálky i času,
rostou jí duhová křídla, čím nad zem povzlétá výše.

A já, jak v pohádce známé, pouta své zemskosti cítě
obejmu labutí šíj Tvou, ke Tvojím přimknu se křídlům,
cítě svou slabost, já muž se ruky Tvé chopím, ó, dítě:
buď mojí perutí silnou, povznes mne ke svojím zřídlům!

Tou ulicí rád chodím ...

Tou ulicí rád chodím k denní práci,
kde družívalo k nám se Tušení
v čas, jenž se jako barvy v šeru ztrácí,
jak vykácených lesů šumění ...

Ty vlahé večery tam zas mne hřejí
a májového vánku pocely,
Tvé oči z myšlenek se na mne smějí
a stisk Tvé ruky cítím nesmělý.

Ze starých zahrad slyším drozdů pění
a přes zeď ke mně šeřík zavání —
a zase cítím čísi políbení
a měkkých křídel lehké zavlání.

Jak třetí kdos k nám druží se, já tuším,
krok svůj jak s naším řídí přetichý,
jak sestersky se sklání k našim duším
a dýchá v jejich bílé kalichy.

A zase cosi rozlévá se hrudí,
čím plnilo ji tehdy tušení:
zřím, jitrem z šera barvy jak se budí
a příštích lesů slyším šumění . . .

—

Zasnubuji se s Tvou duší . . .

Zasnubuji se s Tvou duší
od věků mně předurčenou,
než jsme přišli na zem boží,
krví, potem prosycenou.

Než jsme přišli věčnou drahou
slzavého do údolí,
kamení kde místo chleba,
trní kde nám roste z polí.

Zasnubuji se s Tvou duší
na pouť údolím tím bolů,
kde nás život s výše ducha
strhuje vždy k zemi dolů.

Zasnubuji se s Tvou duší
věčným, svatým zasnoubením —
staneš se mé duše srdcem,
staneš se mé mysli sněním.

Ty budeš mým sluncem jitřním,
Ty budeš mým dechem vesny,
Ty budeš mé duši křídlem
při vzletu nad obzor těsný . . .

Zasnubuji se s Tvou duší
na pouť v zemi zaslíbenou,
za bránu až, lidem těla
na sto zámků uzamčenou.

Bůh když jednu dříve vezme,
druhá duše počká na ni
za tou branou, která duším
otvírá se v umírání.

A pak naše cesta bude
jak nit časů nekonečná,
ode hvězdy k hvězdě půjde,
jako život duší věčná.

Věčná, jako než jsme přišli
do údolí utrpení —
nežli naše rety vzplály
v našich duší zasnoubení . . .

—

V Tvých očí záři.

Nač ptával jsem se kdysi s bolestí,
co sápalo mne ostřím orlích drápů
a hnalo od rozcestí k rozcestí —
vše, zdá se mi, že nyní lépe chápu
v Tvých očí záři, v úsměvu Tvých úst
a v květů vůni, jež kol cítím růst.

I smysl života, i věků tajemství,
jež temnou řečí mluví k lidským duším
a hvězdami se v nočním nebi stkví —
vše, zdá se mi, že nyní jasně tuším
v Tvých očí záři, v úsměvu Tvých úst
a v květů vůni, jež kol cítím růst.

I vlastní duši lépe rozumím,
již touha neznámá vždy hnala k předu;
to žádost štěstí byla, nyní vím —
a zlaté sny si o něm tiše předu
v Tvých očí záři, v úsměvu Tvých úst
a v květů vůni, jež kol cítím růst . . .

—

Bílé květy, sněhobílé květy . . .

Viz, drahá, sad můj žití na stráni,
když prchli zimy dnové krušní,
jak plane v slunce Tvého usmání,
jak začernalé větve hrušní
jsou jen květy,
bílé květy,
sněhobílé květy . . .

Zde celému jsem světu skryt,
sem nezří oko, krví vášně rudé —
sem padá jonom Tvého slunce svit,
a v něm, kam pohled stačí, všude
planou květy,
bílé květy,
sněhobílé květy . . .

Sem nedoléhá všední vřavy ruch,
jenž osamělou duši děsí —
zde v slunci Tvém jen tetelí se vzduch,
a s větví v oslnivé směsi
planou květy,
bílé květy,
sněhobílé květy . . .

Mých dávných přátel rozptýlil se řad
po širošíré žití pláni;
laur pro své čelo uchvátí si snad —
a mně v Tvém tichém usmívání
planou květy,
bílé květy,
sněhobílé květy . . .

Rok na vsi.

Leden.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Bál.

Na den sv. Anežky.

„Rebář na každé způsob bode dělat bál — —" byla zpráva, do které se Habrůvka zapřádala už po celých čtrnáct dní.

Do pivovaru sládkovi Rybář důtklivě vzkázal, aby mu „na neděla nachestal to nélepší pivo, jaký má —" a strýček Kuchyňka zas věděl, že si Rybář zamluvil u forta „štere zajíce". — —

Pak zas viděli Rybáře, jak přivezl a s vozu skládal vepříka, koupeného z blízkých Havranic. „Takovýho pěknýho, bělučkýho a tlustýho — no, serové se može jest —" chlubil se Rybář před hosty, a také tato prasečí zvěst dosvědčovala Habrůvce, že Rybář opravdu chystá bál.

„Co vás nemá! Bál! — Deť nemá groša!" usoudila hned partaj jedna.

„Neměl — a huž zasik má — —" odpověděla partaj druhá — — „Rebář a nemět peníze, dež hjich potřebuje! — Dnes nemá a zétra má a v pozétřku třeba zas nemá a popozétřku, dež chce — má zas — — Skópí ti celýho haji s Habrůvkó!"

Tak prostřed týdne bylo už po partajích. Vědělo se a pevně se už i věřilo, že „bál bode — a velké". Muziku objednal Rybář z Louček a celou bandu. Byla sice nejdražší, ale zas „népěkněc hrajó štrajch", tvrdil Rybář.

„Šak huž dlóho nebél v Habrůvce bál."

„Bode temu, meslím, tak štere roke. — — To bel tenkrát smutné bál. Přišle jen hale štere páre, páté bel hospodské s hospodskó a šisté jeho pacholek s děvečkó. Mozekanti, dež měli začít, spustile pohřební marš a belo po bále. Všechno hospodskýmu zvostalo a škode měl pré na padesát renskéch, jak be naplul. Chcél si pomôct a zatím nedodržel potem hani pacht. Bál je bál — to néni mozeka! Rebářovi šak Bůh ví jak to dopadne. Možná taky se zachlemtá."

„Nedělal be Rebář báln, debe nebel hjisté. Rebář néni Dolíhal. Rebář je chytřéší. Chestá pré se huž včil kde kdo, a Rebář začal pracuvat huž po vánocích.“

Koncem týdne zájem pro bál vzrostl tak, že v sobotu Habrůvka stála už jak na jehlách. Co bude a jak bude, kdo všecko půjde či nepůjde — jiné starosti v tu dobu nebylo.

Sefka Rybářova už od časného rána až po samé poledne roznášela po Habrůvce „karetky“ a těmi vyhnala z dědiny poslední pochybnosti o tom — bude-li bál či nebude. A odpoledne se vypravil z Habrůvky i hlásný Chocholáč, aby s karetkami v ruce zval i hosty přespolní.

Byly to malé, tenké tištěné lístky a na nich stálo následující:

Pozvání

ku společenskému plesu,

který se odbývati bude

*dne 21. ledna 189**

v obecním hostinci v Habrůvce.

S úctou své

Vstupné 20 kr. — *Rosalie Rybář*

Hudebníkům dle libosti. — *hostinská.*

Rozalie Rybář proto, že Rybář hospodu najal na jméno ženino a ne už své.

Tak se karetky ocitly na každém stole a dlouho potom zastrčeny zůstaly za rámečkem obrázku v rohu světnice nebo mouchami hojně pošpiněného zrcádka.

„A nezapomeň na žádnýho!“ nařizoval Rybář ještě dcerce, když nafrnčená na vysokých špalíčcích svých botek otáčela se ve dveřích. — „Di vod chalupe k chalupě a žádnó neveneché! A na fáru dé dvě: Pro paua faláře a frajlinku Tóni taky. A ve škole dé taky dvě — panu rechtorovi a haji Jenuši. A v zámku — dobře si spočíté, kolik je vosob! Tam pudó všeci.“

„Šak,“ odpověděla Sefka už v síni a nadula rty. Raději by byla zůstala a pomáhala v kuchyni, kde maminka s kmotřenkou Plhalovou, „svatební i hóvodní“ kuchařkou, ohrnovala v putýnce na čisto umyté ruce a chystala se k smažení koblihů. — — Ale šla.

V šenkovně nádennice drhly podlahu, až jim s čela velikými krůpějemi kanul pot. Děvčata s kovářovou Petrušou jak veverky vzpínala se po všech úhlech nálevny a krášlila smutné její zdi. Mezi okna pověšeno bylo velké Anežčino zrcadlo, druhé, zrovna tak velké, vypůjčené od Křivánků z chaloupky, viselo hned naproti prvnímu. Uprostřed šenkovny od

zčernalého trámu spuštěna byla velká, ze školy vypůjčená lampa, po stěnách souměrně od sebe rozhozeny byly vycíděné lampičky hospodské.

Otevřely se dveře a vešel Krištof s nádenníky, nesoucími mocné náruče smrčí. — — Krištof na zdi přibíjel smrkové ratolesti, v jejichž zeleň děvčata hned pod rukou připínala červené a bílé, žluté i modré růže a kytičky. — — Ty pak o půlnoci trhala děvčata se zdí a zdobila jimi prsa svých tanečníků. — — Po celý týden robily je z barevných papírů a zhotovily i velké barevné řetězy, které se všech stran šenkovny v prohnutých vlnách se houpaly pod červotočivým stropem trámovým. Za šprlením nálevny vydrhnuté nádobí jen zářilo, po stěnách stříbrem svítily plechové štítky svítilen, obtočených zelenými věnci. Do světského hávu oblékly i sv. Jana Křtitele, věncem obtočily a růžemi zasypaly i zčernalou sošku Panenky Marie s ušpiněným Jezuletem v náručí a odřenou korunkou na hlavě. — I plakáty z továrny na náhražkovou kávu, sodovou vodu a umělá hnojiva obtočeny byly kvítím jak nejvzácnější obrazy, a v průčelí dokonce, rozpustile jak v tanci a podnapilém stavu zároveň, křivila se řada písmen ze smrkových větviček, upravených ve slova „Vítejte Nám“. — To byla chlouba a práce Krištofových, nějak toporovitě narostlých rukou.

Nikdo v Habrůvce neviděl dosud něco tak krásného. Černé peklo habrůvských hříchů proměněno bylo v nebeský ráj. A děvčata stále ještě měla co spravovat, rovnat, a znalecká očka znovu a znovu přehlížela blaženě výsledky samorostlého vkusu. Ruce stále ještě poletovaly po stěnách, hned aby srovnaly věnec kolem černého, litinového kříže, pak zas načechrávaly růžičky a kvítí, a zas — papírový řetěz kváskem špatně slepený přetrhl se v půli a utrženým koncem musil padnout zrovna do putýnky se špínou — — Nová práce — Muzika ještě nehrála, bál ještě nebyl, a hlava šla už kolem.

V kuchyni bil hrom. Nádobí jen řinčelo — oheň trouby rozpaloval tváře do žhava, s vůní smažinek rostla pitomost kuchařek. — Kus pečínky nadobro se spálil, a líbezný dech nadívané telecí rázem se zvrhl v popálený, ošklivý smrad.

Sotva děvčata upravila šenkovnu, jak litá zas vrhla se na obě světnice zadní. I tam už Krištofův pomahač rozestřel zelené dekorace smrčin, a než minulo poledne, byla „napucována“ jizba, kde sedět měli sedláci s chalupníky a docela vzadu malá jizbička s odřenou pohovkou, jež určena byla pro „páne a paničke“. —

Konečně byli se vším hotovi. — Z tváří všech zírala usmívavá jakási pýcha, zamilovaný úžas nad veselou, okázalou čistotou, jindy tak černé a zamračené, dnes vyšňořené a neobyčejně důvěrné a milé šenkovny. Jak v „háju“ tu bylo.

I umývačky domyly zašlapanou podlahu, kterou venkoncem drhnout musily třikrát za sebou, a aby zůstala ve své vzácné, snad za čtyři léta jen jednou se zjevující čistotě dochována až do chvíle rozhodné — — posypaly ji ječnou slamou — — „Šak před bálem hunem se to smete a vehodí na dvůr; podlaha potem bode jak médlo.“

Neodzvonili ještě poledne, a Sefka s roznášením pozvánek byla hotova. Musily sebou hodit kamzičí její nožky, než všechny oběhla a všude zanesla

maškarní své poselství! Když se vrátila — hospody ani nepoznávala. — Na nikoho nezapomněla. Vlezla do každé chalupy — kde nebyli doma, aspoň pod dveře podstrčila pozvánku, ve vážnějších domech nechala „karetky“ dvě, někde i tři — pro každého pacholka, pro každou děvečku nechala po lístku a v zámku rozdala dokonce lístků dvanáct. Pozván byl i pan hrabě, karetky dostalo se kuchařce, děvečkám, panským, lokajům, pradlenám, kočím, starému Pajkrtovi, komorné, „hofmajstrovi i kubernantce“. Na tři sta těch barevných lístků vydala a když přišla až do chaloupek nad humny, už jí věru ani nestačilo. Dávala všude už jen po jedné.

„Vopravdu nezapomněla's na žádnýho? V zámku — kolik že's hjich nechala? — — Panu hraběti — já vím — kde pak — hale habe nebele huražení! — — Nezapomněla's teda na žádnýho?“

„Ne!“ zajezdily Sefčiny oči s obdivem a trnoucím srdcem nad krásou šenkovny. A ostrý její nos jaksi sám sebou se protáhl a zamířil svou špičkou po dveřích kuchyně.

„Hu Vondruške-Burde — bela's?“

„Bela.“

„Hu Horbišků?“

„Bela.“

„A v chalópkách a pod kerchuvem — ve všech bela's?“

„Ve všech sem bela,“ odpověděla Sefka a zamračila se. Bydlila tam Vrbčena.

Rybář se upokojil.

Nepřijdou všichni — to Rybář věděl, o většině věděl, že nemají ani na zemáky, nerci-li na bál — ale „je tu vo tú vostudu — debe karetky nedostale; nestálo be to za tú domluvu a hřiche!“

„Co pak já za tú karetku nestojím? Dež haji na bál třeba nemožu hjít — nemožu bét haspoň pozvané? Su já hjiné člověk než druzí? Cigánské, nebo člověk ledajaké? — —“ řval u rybníčka na celou dědinu před čtyřmi léty Ondruška-Burda a hrozil hospodě svou sukovicí, jakou nosívali snad jen v lese skrytí divoši. A „táto vostuda, táto nehúcta“ nevyšla Burdovi z paměti až do dnešního dne. Bývalého hospodského nenáviděl proto až na smrt a teprv zas poctěn Rybářem cítil se před celou dédinou jaksi „znovuzřízeným člověkem“.

Bylo jen v zájmu pokoje a dobré míry, aby opominuta nebyla osoba žádná. —

V neděli dopoledne bylo v hospodě lidu natlučeno. Přišli na „tichó“ i ti, kteří Rýbářův práh nepřekročili jak je Boží rok dlouhý. Vichrem roznesla se Habrůvkou zvěst, že to „hu Rebářů majó jak v ráju“.

S přibývajícím dnem přibývalo i splašeného jitření. Ba „po požehnáňú“ — k večeru zmocňovala se některých už běsnost horečky. Nejvíc ženských —

Cibulčena, sousedka Hložkové, stála na zápraží své umazané chalupy a Potvorovsku s prahu předčítala celý rejstřík Rybářových podlostí; — suchý nezůstal na něm ani vlas. Sefka přece jenom zapomněla. Karetku dala Hložkové, okrajující v síni zemáky a okolo Cibulkových jen frčela,

jakoby tam nikoho ani nebylo. A Cibulčena čekala! Pití koze držela už v rukou a nechala je raději vystydnout, než by se byla v tu chvíli vzdálila ze síně. — — Přes týden už pracovala v mužově mozkovici, aby si přece dal říci a na bál obětoval rynský nebo dva — a včil — — Zůstala v síňce stát jak opařená — — Až do slzí jí bylo — — Jakoby Cibulkovy chalupy ani nebylo, ale nějaký jen chlívek! — —

Mnohem těžší a „nákladnější“ kříž položila muži na bedra Jurčákova žena — Eva. Nevěděl jak se v ní vyznat a rozjímal:

„Nepudeš — bude ti to večítat celé život. ‚Chudší tam beli a me, jak tí — krťaři z pastóške — duma jak zakletí. Mám to muža!‘ — A pudeš-li, zas hjí půl roku bude líto téch peněz, co hutratí,“ posteskuul si Jurčák sousedovi a v rozpacích nevěděl, jak si poradit.

„Já to s mó mám taky tak,“ přidal Očadlík. „Jen tak špásem pruboval sem říct ‚nepudu‘, a takové mně z teho hudélala luft! Vod rána chodí nadutá jak papuč, nepromluví, nezeptá se, uos spuščené k zemi, a všecko hjí v rukách jen hoří. — — A debech bel řekl ‚pudeme‘ — začne tereutit a snese mně na hlavu všecke hříche, co hjich mám za celé svůj věk. ‚Ba seď radš, staré chlape, duma! — — Budeš lozit po bálech! Ešče ses málo nadělal neplech?‘ — — A tož taky nevím, co mám dělat. Hale meslím, že spěš pudem jak nepudem.“

Prudčena byla v sobotu a v neděli nejméně čtyřikrát ve škole na přezvědy, „pudó-li pan hučitel, či nepudó“.

Mladá Švástová lítostí až plakala, že se jí to zrovna „v tú dobu moselo přihodit, dež je v Habrůvce bál“. — Těžká rada, když byla „v kótě“.

„Máš kalendář, podruhý se podívé a zrychtuj si svó dobu v hjiné čas,“ vysmál se jí muž.

U Mikuliců onemocněli, ještě na bále ani nebyli. Už po dva dny chodil „on“ a chodila „ona“ okolo sebe jakoby se neznali. „On“ i „ona“ chtěli vlastně totéž, ale muž se nechtěl „podložit“ — — a žena zas — už by byla řekla „pojďme!“ — ale „ešče bech dostala po nose“. — — A tak mlčeli oba a jen skrytě pokukovali po sobě, „kdy že to přeci z keho veleze!“

Křivonohá a nehezká Řeřuchova Rozára v úzkostech už poběhala celou dědinu, aby z chasy šel někdo s ní — a dosud nikdo se nepřilepil na sladká její slova, která trousila, kudy chodila — — Až pětku slibovala a s pětkou všechny požitky, jaké jen poskytnout může bál. — — Neopovážíť se jít „bálovník bez bálovnice, párnica bez párníka“ — Pár, celý pár musí být jak od Boha stvořený a pro sebe navzájem určený, jak toho žádal starý zvyk a mrav. — — „Mozeka jak mozeka — — Jak do stáda dež přinde a ze stáda zas vodende — — hale bál! —“

„Jak s terpentýnem běhá to děvčisko — a budete vidět, že přeci nekeho napíchne,“ vyjádřil-se o ní vlastní její bratr Martin. — — —

„Takový tichóčký nebe hu nás nebelo vod svarbe jak tento téden —“ smál se zas Šuhajík své hubaté ženě, kterou pro řeč chtěl už jednou i před soud vést. „Jazek najednó jakobe hjí načisto zdřevěněl.“

Hůř na tom byla Dosoudilova Rozina. Ženich její, Pavel, chtěl jít na bál; ani Rozina nebyla od toho, ale peněz, že ona sama nedá. Prý musí šetřit na svatbu.

„Tak jen pěkně šetř!“ řekl Pavel chladně. „A haž hušetříš, možeš se dobře mět haji sama,“ podotknul ještě a nechav ji celou zaraženou za žudrem stát, odešel po svých. — — V sobotu večer už jí vzkázal, že „habe huž na ně nemeslila, že má párnicu hjinó“. —

Rozině bylo pojednou, jakoby do ní špendlíků napíchal. Kam jenom sedla, hned odtud vstala — Zem pod ní jen hořela. Celou chalupu by teď byla obětovala na bál, aby Pavla vrátila, a když nadešla neděle, kmotřenku hned po požehnání vypravila k Pavlovi, že to řekla jen tak pro žert, na bál že dá třebas „celó pětku“.

Pavla doma nebylo. Jakoby se v Habrůvce byl propadl — nikde ho nebylo možno najít. Konečně došlo vzkázání „habe si pětku skovala, kam dává te vostatní — jednó šak ju može potřebuvat“. — —

„A pudu! Just pudu! Sama třebas pudu!“ nadula Rozina vzdorně rty, když okolo její chalupy přecházeli Loučenští muzikanti, sněhem vlekouce ohromnou basu i s bubnem; — skočila opravdu na hůru a za chvíli už byla jako kytečka pěkná — připravená na bál. — — — —
— —

V provlhlém krámě žida Maxla stál Ondruška, vulgo Burda zvaný, a důkladně cosi židovi domlouval. Široká, hranatá, jako ze skály několika rázy vyseknutá jeho postava zalehla skoro celý krám.

„Nemám —“ byla odpověď židova.

Nová prosba snesla se s tlustých Burdových rtů.

„Povídám ti, že nemám — — Seš huž dnes třetí,“ polo úsměšně hovoří žid.

„Hale, pane Katz — — Haspoň renské jen — — Pozétřku zas voplatím — Mám na Silůvce stát nekolik renskéch — dnes tam hjít nemožu, kasír dnes nedá — Pozétřku só peníze tu — — Rád bech to hudělal ženě k vůli.“

Žid lhostejně se dal do vážení malých porcí cukru — do zásoby.

Chvíli ticho.

„Tak nepůčijó?“

„Ne,“ směje se žid. „Mně to přinde tak k smíchu — — Chceš hjít na bál a vepůčuješ si zlatku. A dnes tu bel vopravdu huž třetí člověk.“

Ondruška dopil a chystal se k odchodu.

Vešel Prokop.

„Kam ideš?“ zastavil Burdu ve dveřích.

Burda ani neodpověděl. Jen cosi zavrčel tlustými svými rty a nakračuje nějak ze široka, jakoby měl koně pod sebou, ubíral se k domovu.

„Co je Burdovi?“ ptal se Prokop žida.

„Hale — včil se smiju — — Chce hjít na bál a vepůčuje zlatku.“

„A meslím ste mu nepůčil?“ zkoumavě ptal se Prokop.

„Co pak já strojím bál, habech na ně pučoval peníze? Kdo strojí, hať pučí. Já nemám. Platil sem dáňku, včera móku, do posledního se nemožu vydat. — Taky chcu hjít na bál,“ vyrážel Maxl Prokopovi už předem z ruky zrovna takovou žádost, s jakou přišel Burda.

Prokop zamlknul. Ani nalít si nedal.

„Paklíček tabáku,“ řekl pak a položil na pult pěťák. — — — —
— —

Bylo tak po sedmé hodině večer, když habrůvským ženkám a děvčatům pojednou jakoby přes srdce švih'. Rozechvěly se ruce, křaplo nádobí. —

Od hospody rozletěl se dědinou ryčný „marš".

Muzikanti, kruhem rozestavení před hospodou v houfu výrostků na bílém sněhu čerstvě padlé zimy, svolávali bálovníky k hodům.

V síni za stolečkem v plné šířce svých bezpočetných vlňáků a šátků seděla už cukrová bába a při slzavě hořící lampičce na olejový ještě knotek — rozkládala před sebou své chutně se usmívající zboží.

Hospoda zářila.

Jak byla jasná! — Jak byla teplá! — Zářila jak knížecí síň. — — V jasu plamenů, skrytých do ratolestí vonného smrčí, rdíc se růžemi, srdíčky, kytkami a věnci, ověšená na všecky strany jak paprsky se prohýbajícími řetězy, jakoby s úsměvem sama shlížela se ve velkých zrcadlech, zavěšených proti sobě. — —

„Vebírání hantré svěřím Studýnkovi, habe to belo slavněší — —" chlubil se ráno Rybář svým nápadem.

A skutečně, u dveří k malému stolečku pokrytému běloučkým ubrusem a osvíceném dvěma bílými svícemi — jak za předsednický stůl vážně a důležitě zasedal vymydlený, oholený, jak dítě lesknoucí se Studýnka v tmavém, ošumělém už žaketu, který mu za marhulku kdysi daroval pan rechtor. Na prstě levé ruky měl i prsten — na prsou, to nebyla košile, to byl sníh — a na krku benzinem ze špíny vypraná světlá kravatta jiskřila skleněným brillantem. — — Věděl Rybář, koho má zavolat. — I kníry měl navoskované; — vytažené do špičky nesly se od nosu do dálky jak dva nastavené dráty — —

Urovnal na sebe složené dva porculánové talířky, zapálil si „bálovó cigárku" a když se rozhlédnul od svého trůnu po vyšňořené šenkovně, celým vzezřením svého nalahoděného těla, řekl: „tak — včil to huž može začít".

Z kuchyně celou hospodou a z hospody na náves dýchala rozkošná vůně pečeně a škvařících se zajíců. Rybářova děvčata v milých kordulkách a nadýchaných rukávcích jen šuměla v chvatném jakémsi krůčku přísně sešněrovaných nožek a v poslední chvíli ještě rovnala a uštipovala na křivo visící pentličky, ozdůbky, sešinuté růže, pokleslý řetěz — ratolest, kde povolila, lampu, kde chabě svítila. Petruša, růžová a bílá jak čerstvě puklý kvíteček, přenášela svícny a nikdy nezapomněla zhlídnout se ve velkých zrcadlech. — — Julka, spěchem a nedočkavostí v tváři zrudlá jak krocan, nahonem ještě přehazovala přes stoly v poslední chvíli pozvypůjčované ubrusy. — — —

Kamna hřála — podlaha svítila čerstvě rozsypaným klouzkem.

Rybář už narážel bečku piva a stočiv do sklenice, zkoumal barvu nápoje přetékajícího vzbouřenou pěnou. — Žena s Anežčiným děckem v náručí jednou rukou přerovnávala ještě sklenice, a byl to snad jediný den v celém roce, kdy ji možno bylo vidět veselou, úsměvem celou jaksi zjemnělou; ani ty oči neměla jak jindy. Byly čisté a neuplakané. — — Také děcko vyšňořily. Běloúnké, jak z cukru by je vystrouhal — pohazovalo karkulkou na živé hlavičce a těma očima zrovna hltalo všechen ten blesk s nádherou bohatě vystrojené světnice. — —

Muzikanti dohráli před hospodou už třetí kousek a prodírajíce se davem z bálu vyloučených výrostků, vešli konečně do šenkovny. Za stolem pod krvavě prozařujícím transparentem se slovem „Sláva“ — bylo jejich místo. To dělal sám Studýnka. „S“ bylo obráceno v „ƨ“ a „a“ mělo břich nějak strašně zohavený v nabubřelou obludu. — „To nic. Přeci je to pěkný,“ pohodil hlavou rozšafný Dlabka, hrající na „flíglhorn“ — a první zasednul na určené sobě místo. Řádkem nadějně, líbezně zazářilo na vyvýšeném místě osm vyholených, skvostně umytých, muzikantských tváří. Sváteční oblečeni, s „metály“ na prsou, na hlavách oficírky — vyleštěné nástroje v rukou, teprv dodali bálové síni náležitého rázu.

Sotva se napili, připravili hned noty a nasadili. Prázdnou šenkovnou nějak zoufale zavřískala strašná ouvertura. — Pak kvapík.

Když dohráli, v náhlém na to tichu — šenkovna jakoby zapadala v nevysvětlitelnou dřímotu. Nikdo nemluvil na hlas, všechno jen šeptalo, zdálo se, jakoby ani v hospodě nebyli, ale v chrámu. —

To trvalo tak chvíli, až Studýnka z téže nevysvětlitelné příčiny začal u kasy opravdu podřimovat.

Pojednou — zrovna do něho udeřil a ze sna jej vybouřil ryčný „marš“.

Vytřeštil oči — stál před ním Pavel s kovářovou Petrušou — celou jak holuběnka čistou a bělounkou.

První pár!

Petruša zahořela studem, když viděla, že je první a na talířku dosud ani šlupky. Honem se skryla v kuchyni. Pavel rychle zaplatil vstupné dvou šestáků (Petruša zadarmo, protože krášlila „bál“) a zašel do zadní jizby. I jemu bylo jaksi nevolno a v rozpacích dal se do čtení po stolech rozložených papírků.

„Jídelní lístek“ — bylo napsáno a podškrtnuto v čele každého lístku — a hned následoval celý rejstřík přichystaných radostí — bez udání cen.

„Řísky z komplotem aneb z bramborovým salátem.
Vepřová pečínka ze zelím.
Zajíc z máčkó.
Párke s křenem
Čaj
Koblihe
Černý kafé — —“ bylo znění vlastnoručně Rybářem napsaných lístků, vytržených patrně z „notesu“.

Už půl deváté a mimo první pár nebylo dosud nikoho. — — Rybářka v kuchyni spínala už ruce — Rybářovy oči, zdálo se, něco hledaly a nevěděly co. Každou chvíli se otočil a rozjasnil oči. Vždycky na márno. To výrostci otvírali dveře a nakukovali do vnitř, aby aspoň něco shlédli z toho ráje, který pro dnešek jim zůstal zapovězený. Studýnka nestačil zavírat. Už nespal. Sám byl jako na trní.

Pojednou venku cosi cinklo — zařehtalo — v šumotu zazvonily rolničky. Muzikanti rázem se vzchopili ze své zmrtvělosti a chápali se rozložených plechových nástrojů.

Rybář vyběhl — div hlavu neztratil a rozhazuje před sebou houf do cesty se mu pletoucích výrostků — ve dveřích už vítal Silůveckého sládka s podstarším a mysliveckým mládencem v okázalé uniformě zelené své říše.

Křepce, vesele jak bouře zajásal šenkovnou nějak novou krví podpálený marš.

„A — a — my jsme první tu?“ zahučel sládek jako z hrobu a vytáhnul zlaté hodinky.

„Hano, pane staré! Nélepší počinek!“ třel Rybář ruku o ruku a upřímně se usmíval. „Přijó si pivo, víno? — —“

Netrvalo ani čtvrt hodiny a muzikanti nástrojů už téměř ani neodkládali. Marš za maršem vítal pár za párem. Studýnka, u pokladny rozložený jako nejzkušenější, ke všem nevšímavý a opravdu pro svůj úřad jako schválně zrozený kasír, nestačil ani do spodního talíře shrabovat všecky ty dvacetníky a desetníky, jak rychle mu pršely pod ruku. Pár za párem tak vcházel, jakoby se byly smluvily a jen čekaly na určitý, pudem jim vyměřený okamžik. Jednu chvíli srazilo se jich u dveří několik zajednou.

S ženou domluvil se Jurčák, Mikulicu paňmáma přece dostala k slovu, Očadlík nedoslovil ještě ani, co vlastně chtěl říci už týden, a ženě z úst vyjelo: „no, poďme — šak co! —“ Přišel i pan rechtor se svou utrmácenou, po celý rok až na dnešní den rheumatismem polámanou paní, hned za ním Prudek s obromnou svou manželkou, Duffek Cyrill a Vojtek, Prelátů Josef a mladý Straka s ženami — Přihnali se stárci se svými stárkami a ostatní starší chasa, majstr Pštros s kovářkou, zahradník a fořt s paničkami. Dóbka strhnul s sebou kmocháček Hřebačka, Dóbek zas s postele sehnal marně s pokušením zápasícího Fraňka; ženu ani pobízet nemusil, ta beztoho čekala ještě cosi zašívajíc při lampičce v kuchyni. Za Šuhajíkem a jeho ženou přichvátal na rychlo oblečený Řeřucha s ženou a za nimi Rozára. — — Konečně se jí podařilo najít párníka — mladého Marečka Ludvíka — když mu nabídla dva rynské a na jisto slíbila i třetí. — Slavně, po starosvětsku se vyšňořil zachovalý sedlák Stéskal. Žluté koženky sotva stačily svalnatým jeho nohám, kolem lýtek svižně říznutých, jen pro zvláštní příležitosti dochovaných holínek lítaly dlouhé modré třapce. Záda a prsa leskla se zlatem a stříbrem ve sněhu bělounčkých rukávců rozkošně do modra zahrávající kordule.

Děvčata — všecka v habrůvském kroji — celá v bílém, jen barevné kordulky na prsou a zádech, hlavy v rudých záušnicích — postavěla se kruhem v překrásný věnec. — Mladé ženky ani poznat nebylo možno, že by byly vdané. Doběhly, svižné a mladé jak děvčátka. Stéskalce šuměla hedvábná, tmavočervená sukně, prsa zdravé a silné této mlaďuchy zrovna kvetla pod bílou, vyklenutou košilkou, krytou do pola jak pancíř zlatem a lesklými perličkami bleskotající kordulkou. Majstr Pštros, co byl snad na světě, nikdy se neobjevil před tváří lidskou v tak bezúhonné a vymyté podobě jako dnes. Nikdo by byl ani neřekl, že pod tou vrstvou očadlého umouněni se kryje plet tak bledá a jemná. Žena jeho pak sama vypravovala se smíchem, že „na ně vepotřebuvala půl kila médla a kartáčem jé drhla jako podlahu“. Kouřil cigárky a jak se choval — to už

nebyl ani majstr Pštros, ale moudrý a usedlý pan Vincenc Šafránek, zkoušený mistr kovářský.

Dvorkem do kuchyně protáhla se jako kočka Rozina Dosódilova a jen čekala ještě, až se sejde děvčat víc, aby nepozorovaně vpletla se v jejich řad.

Mnozí byli by už rádi tančili, ale maršům nebylo konce. Habrůvka jak posedlá hrnula se otevřenými dveřmi ze síně. Přišel mlynář s mlynářkou, mladý Srnec s děvečkou z fary, s ženou i Ondruška vulgo zvaný Burda. Odnesl židovi poslední míru ječmene, schovaného na setí, a tak se konečné přece dostal na bál. A zas vcházel Plhal Mikuláš s ženou, za ním Béla, radní Chalupa s dcerou, Bláha a opět noví a noví.

Muži se klidili do zadních světnic, odkud prorážel veselý a radostný hluk, ženky posedaly na lavice kolem zdí, stále větším a větším, bíle podlitým věncem stavěla se do kola bezúhonně vystrojená děvčata.

„Kde's bel tak dlóho, Mikulášu?“

„A kde te? Pětkrát sem bel hu vás pod voknem a pořád se's neměl k temu. Čekál's, meslím, jak já — haž hjich tu bode věc.“

Kdykoliv zařval nový marš, kde kdo ze zadní světnice hrnul se ku dveřím šenkovny — co to za nový pár. A každý byl uvítán s takovou náhlostí, jakoby se vracel z konce světa. Bouřlivý hlahol vyjel z úst — a tak každý ječel zrovna radostí, že „v tem hříchu a bálovým bláznovstvjú“ ocitnul se zas jeden „nesvobodný pár“. Starostu Filipka i na ramena vyzdvibli a rozšafný Prudek Jakub, když došel, vznesl se jak pírko nad hlavy, radostí jak opojené. S největší bouří uvítán byl žid Katz s dcerou Zelmou. Toho nikdo nečekal.

„Chcela mě zavýst do blázinca, dež sem řekl, že bech rád na bál — a potem bela spěš hustrojená než já,“ sděloval Šuhajíček.

„A kde máte Terku?“ obořil se na Prudka Jakuba „pan hádjunk“.

„A nemá párníka, tož sedí duma a brečí.“

„Tak! A já zas nemám párnicu, vezmu si ju teda k sobě!“

„I pro mě!“

Adjunkt chopil se čapky a za chvíli už je vítal marš.

Také ženy se domlouvaly.

Už klekání zvonili a žádná ještě nevěděla „pudó-li či nepudó“ — Teprv když z hospody dolítla „štaffeta“, že „huž só tam ten a ten a ti a ti, moc hjich — teprvá to s náma jako trhlo“. —

„A to je to pěkný!“ rozhlížely se po šenkovně s jakýmsi zadostučiněním, že samy zasazeny byly do rozkošného toho rámce. „To moselo stát práce a běháňó!“

„A čích je to zrcadlo? To druhý? Deť só skoro vobě sténý!“

„Křivánkovo pré.“

„A podívéme se! Takový zrcadlo! Jest to nemá co a takový zrcadlo!“

„To je meslím po tý dceři, co se votrávila ve Vídňu.“ —

Došel ještě lokaj ze zámku se služkou, mladší kočí s panskou a starý Pajkrt.

„A kde majó bálovnicu?“ zastavil Mikulica Pajkrta, kouřícího dnes hraběcí doutník, zasazený ve vzácné jantarové špičce se zarostlým mravencem; na ruce se mu leskly tři těžké prsteny.

„Bude pšijít."

Marše přestaly. Děvčata už netrpělivě přebíhala s místa na místo a znovu se stavěla v půlkruh, který u dveří kuchyně končil jak přetržený věnec. Jen kovářova Petruša byla bez kordule, celá bílá — a křiklavě se lišila židova Zelma ve svých panských šatech. Chalupova Mařka, ostře svítíc cikánskýma svýma očima, zapalovala jimi každou nit na statné postavě mysliveckého mládence.

V řetěz děvčat prosmykla se konečně i Dosoudilova Rozina.

Rybář už měl páry sčítané.

„Dvátřicet párů," oznamoval v kuchyni, kde s úsměvem se ke komusi obracel, přeje-li si kubovky nebo krátké.

Muzikanti zahráli a ve chvilce zavichřilo kolo.

Točil se kde kdo.

Pavel tanče s Petrušou, zahlídnul náhle osamotnělou Rozinu a střihnul po ní několikrat očima. Rozina celá jakoby se tratila pod zlým jeho pohledem. Už jakoby tušila, co se bude dít. Ale nohy se pod ní třásly, nebyla ani s to s místa se hnout.

Dohráli.

Muži hnali se ke sklenkám, děvčata a ženky daly se do nejživější rozprávky.

Rozina oči měla sice sklopeny, ale s Pavla neušlo jí jediné pohnutí. Pavel ledva děvčicu pustil z náručí, rychle se hnal k nálevně a cosi poroučel. Hned na to Rybář mu podal do rukou veliký plecháč piva a Pavel s plecháčem, s hlavou vztyčenou jak páv zaměřil rovno k muzikantům.

Hrklo v Petruši. Zmateně ohlédla se kolem a div nepadla, cítíc, jak cosi jako žhavé olovo se jí lije do nohou. Pak už ničeho neviděla. Všechno přikryly mžitky a bouřlivě ji přepadající mrákoty.

Pavel zatím zavdal muzikantům, hodiv na talíř peníze. Ondra chopil se nástroje. Také ostatní už nasazovali ke rtům.

V Rozině ztajil se dech.

„Bóže — — snáď — —," a tak sebou zakolíbala v kolenou — jakoby ji podtínal — — Bledá vytřeštila oči.

„Marš!" zařval Pavel do prvního taktu a stočil pánovitě hlavu po své dosavádní nevěstě.

Hudebníci hráli marš.

Rozina už nečekala. Zahořevši v tváři jak krví podlitá — vyškubla se z věnce a jak vyštvaná náhle laň s děsivým výkřikem prolítla síní na náves.

Teprv u kovárny na okamžik se zastavila a chytila se zdi. — Vzlykla bolestně a pustivši se rychle jak bez očí letěla do bílé noci ke své tolikrát už oplakané chaloupce.

Toho se přece nenadála!

„Ježiši Kriste, takovó hanbu! — — Maminko! Ma-min-ko!" — —

Se vším co tlačilo jí v krku a nemohlo ven — jakoby ji pěstí srazil, padla vedle matčiny postele na zem. — — — — — — — —

— —

— —

„Proč to děláš?!“ zastavil Pavla stárek.

„A patří se to? Tak sama! — —“

A Pavel umlknul. Náhle i jemu jí bylo jaksi strašně líto.

Zmlkli i ostatní.

Rychle, jakoby nepěkný dojem hleděli zažehnat, zahráli muzikanti kvapík.

Do kola se vtrousil i majstr Pštros. Obřadně, jakoby měl promyšlený každý krok, nohu stavěl k noze a usmívavý, tichý jako beruška — držel svou manželku za ruku vzhůru, jak když se učí tančit děti. — Mikulica se rozháněl se svou ženou jak na louce když seče trávu — chvílemi jakoby panáčkoval uprostřed kola — zas zbrbacen rozehnal se s ženou kolem do kola. — S paní tancující žid Hauser už chvíli stal na jednom místě a packuje neustále, marně kroutil hlavou, kdy přece s hudbou vejde v krok! — — —

V tom přiskočil Rybář ke kapelníkovi.

„Huděléte hunem konec! De nové pár.“

V síni opravdu čekal nový pár a čekal až bude po tanci. Nechtěl přijít o skvělý marš.

Byl to mladý Kuchyňka s ženou, silnou a svalnatou robou potvorně svítících očí.

„Deť huž je přes deset hodin!“ vítali je se smíchem.

„No ja! Kotila se nám koza, tož sme moseli počkat.“

„A lídi!“ převrátila se paňmáma Řeřuchová sousedce do náručí — a smích dlouho nemohl najít konce. Smál se s ní kde kdo.

„I totok je to veselý!“ chválil si bál Šuhajíček a jak když do vody skočí — vrhnul se do kola.

Tančil už i zahradník s bradou mocnou a bílou jak Mojžíš, s vyschlou svou paní jaksi na drobno a přece důstojně to nabíral i pan fořt, a mlynář poskakuje s manželkou s jedné nohy na druhou na každé špičce dvakrát — odnášel svou mlynářku drže hlavu jaksi nepřirozeně vyvrácenou ke stropu.

„Jak to ten menář tancuje? To sem jakživa neviděla. — Jako dež si hrá.“

„Te nevíš? Tak tancují páni. Decke dvakrát na levý a potem zas dvakrát na pravý noze a při tem se točí — Co me tancujem, to je tajč, nebo jak se temu za stara říkávalo — sósedská. —“

„To je nás, to je nás! Lídi, to je bláznů!“ bylo slyšet Dóbka na prahu a brzy na to v kole. „To nepudu dum, dokaváď nebodo vidět Hlóžkovu chalupu.“

„A kde je Cibulka? Deť chcél hjít!“

„Nebel pozvané.“

„Tak! Co's dělal, Rebářu? Pré Cibulka nebel pozvané. A sestřičke z kláštera taky že bc bele šle a taky's hjim karetke neposlal. Tak vidíš, co seš te zač!“

Tanec už ani nepřestával. Ženáči předstupovali před hudbu a dávali zahrávat. V zádu rozlehla se píseň, která strhla celou hospodu i s hudbou.

„Za Habrůvkó na kopečku
stojíjó tam dvě panenky
vobě vokaty — — — —“

Tanec stíhala píseň — píseň v půli přetínala taktovka a po krátkých přestávkách bylo v kole zas jak ve mlýnici. Majstr Pštros tančil do strhání, přednosta Filipek jak chasník svlékl se až do košile, celá hospoda byla rozverbovaná jakoby se blínu byla napila; nebylo jednoho mezi všemi, kdo by deset let nebyl nechal doma na lůžku mezi dětmi.

Po jedenácté hodině rozlehnul se ještě jednou marš — provázený zdivočilým řevem celé shromážděné Habrůvky. S ženami vešli mladý Buček s Václavem Ryšánkem. — — Do jedenácti hodin seděli u Maxla a že nepůjdou nikam. Ale když doslechli, co se v hospodě děje a že je tam bezmála celá Habrůvka — už, kdyby jim židovka zlatem strojila na stůl, nezdrželi se v krčmě ani minutku. Sehnali ženy s postelí a — na bál. V jedenáct hodin! Za to oba letěli do výšky.

K půlnoci už tanec téměř ani nepřestával. Bálovníci musili se rozdělit na dvě části — „svobodnó a huž svázanó" — aby nemusili tancovat jeden na druhém. Kdo se neměl k tanci, tomu zavedli, a aspoň jednou do kola musil i chromý Studýnka. — „Hóvrati, hóvrati! —" křičeli zpocení tanečníci, a muzikanti ani se nenapili, ani si neoddechli a už zas nasazovali nástroje a hráli „hóvrati". Přehráli „hóvrati na dolním koncu" a musili hrát „hóvrati ještě na koncu horním". Veselí vzrůstalo až do bláznovství.

Buček už trochu podnapilý — upadl s ženou uprostřed tance.

„Štvrtku, štvrtku!" volal celý „sál", a Buček jen se ščuřil, když pokutu platil. Za to podruhé už vyletěl nad hlavy.

„A dež je to tak pěkný — haji já dám štvrtku!" nějak hazardně prohlásil přednosta Filipek, který jakoby byl převzal nad bálem protektorát.

„Haló — mozekanti sólo! Pro pana starostu sólo!"

„Ne, na žádné způsob nebodo tancuvat sólo," zdvihl obě ruce starosta a spustil je. „Hale — já vám neco povím: všecí šediví hať tancujó sólo se mnó!"

„Plesnivý sólo, plesnivý sólo!"

A do kola s přednostkou, širokou jako káď, musil i Pajkrt a i ten jakoby s pětasedmdesáti let ztratil ne jednu desítku, ale dvě najednou — S mlynářkou tancoval starý žid Katz s hlavou jak starý kocour, s Mikulicovou zahradník, a v kostech svých chřestící svou paní do kola si vedl prokvetlý fořt.

„Bóže — te to vidíš!" sprásknul ruce nad tou Sodomou v potu se koupající Filipek. —

O půlnoci zahráli muzikanti poslední „Krach-polku" — a páry se klidily do zadních sednic k večeři. V šenkovně stárci upravili stůl pro svobodné, v jizbě zadní zasedli „páni", v prostřední sedláci. — Taneční sál i vedlejší místnosti rázem se změnily v svatební síň, kde každý svou párnicu vedl k sobě za hodovní stůl.

Rybář zářil. Děvčata jeho s odloženými fěrtoušky a přivázanými bílými zástěrkami jen lítala a nosila pečínky, zajíce, saláty, pivo a biřtle — co si hrdlo ráčilo, okusit chtěly oči — všeho bylo do boha.

Stéskal večeřel už po třetí. Sládek — aby „přece něco utratil" — jen poroučel; ani nejedl, jen vždycky okusil a „podal na zub" dál.

Ondrušková snědla už vepřovou se zelím, uzenky s křenem a ještě žďuchala muže pod stolem, „habe poručil nějaký koblihe“.

Burda svolil a poručil koblihy. „Deť šak sme na bále.“

V zádu podstarší dal se ještě do zajíce. — A telecí řízek se salátem.

Majstr Pštros po třech čajích s rumem rozvazoval — ale pohrozili mu prstem, že je na bále a majstr zkrotl v holoubě. Chválu na bál ze široka vedl Buček. Snědl už „zajíca z máčkó a štere párke a ešče vepřovó“. — — Ondruška se biřtlí ani nasytit nemohl a černou kávu míchal už se slivovicí.

Po stolech množily se už sklenice s čajem přesyceným cukrem i rumem, koblihami podělovaly se navzájem bálovnice. Ženky po jedné ztrácely se do síně k cukrářce, aby za pár krejcarů „bálu“ nakoupily domů pro děti. V šenkovně děvčata, rozložená za stolem jak bachantky, dala se do zpěvu. „Pan starý“ všem děvčatům poručil po sklenici čaje.

Povečeřeli už i muzikanti a ladili struny, aby hráli teď už jen „štrajch“.

Stárci uklizeli stůl.

Zavřískala trubka.

„Ženská vůla!“ křičel rozdováděný Mikulica.

Děvčata a ženky užívajíce své ženské vůle braly si teď k tanci samy koho chtěly a kdo se jim napletl do cesty. — — Největší povyk nastal teprv teď, když se toho chopily ženské.

Mikulica výskal a rozháněl sousedku, jakoby tu byl sám. Filipek po starodávnu s hlavou bujně vztýčenou jako kůň — provázel svou tanečnici z koutu do koutu, dupnul, hodil hlavou a zas chvíli se točil uprostřed jak děťátko.

„Hóvrati, hóvrati! —“ křičel už celý dotlučený Ryšánek Václav — a „hóvrati!“ křičeli za ním ostatní.

A „ženská vůla“ nemá konce.

Uřícená, jak satan divým tancem rozďáblená Chalupova Maryša přihnala se pro udýchaného pana přednostu.

„A dé mně pokoj! Já huž nikam nemožu — to jak su mokré!“ rozhaloval prsa přednosta a ukazoval zateklou svou hruď. „Co pak s takovó mladó! Deť mě roztrháš! Co pak huž nemáš keho napopácat, než mě?“

Konečně si dal přece říci a spustil se i s Maryšou.

Po volence v tanci polevilo.

Za to vzádu bylo soudno. Přednosta Filipek vysokým tenorem se sousedy zpívá „svý starý“. Bučkovi k vůli zazpívali „kréčířskó“ — a bývalí vojáci zpívali Laudonskou: „Jede, jede, jede jenerál“. A všickni všecky písničky zajednou. Vřava, jaké neslyšely nikdy ani zdi pomatených.

Majstr Pštros ocitl se pojednou v ohni. „Zakukyryhal“ dvakrát, třikrát, ale vzpamatoval se, když Ryšánek spustil litanii. Sbor odpovídal: „nic pro nás, nic pro nás“. — — —

Zpěváky rozehnala stará, věčně krásná, věčně naše a veselá: „Šla Nanynka do zelí — —“

V tanci se ocitnulo všechno a kradl kde kdo.

A pak už tančili jen staré: „špacírku, šátečkovó, zametavó“ a Mikulica s Dóbkem vybrakovali ze svých stárkovských let i jakousi nesmírně

rozpustilou hru s tancem a „posenkama“, která vyhnala všecka děvčata do síně. — — —

„Kde ste bel?“ chytal Mikulica za rameno oblečeného žida Hausera, vracejícího se odkudsi z venku.

„Ale —“ pohnul žid malomyslně rukou, „votelila se nám kráva a žádné nic nevěděl — — A tele už studený — — —“

„Tak! To je čisté bál!“

Ke čtvrté hodině domů musil zas Katz. Rybářovi už nestačilo ani kávy ani cukru a Krištofovi už také došla zásoba. Kilo kávy a tři cukru musil tedy na výpomoc přinést Maxl.

Marš prvnímu odcházejícímu páru zahráli muzikanti teprv, když kostelník na věži dávno už odzvonil klekání.

Za prvním párem odcházely i páry jiné, ale nikdo nešel rád; každý dlouho nějak ve dveřích otálel — ještě se vracel a oblečen, zakutlán — ještě se pouštěl do tance.

Sládek třikrát kožich oblékl a zas svlékl a tance nasytit se nemoh'.

„A dyž už je to takový — zahréte mně ešče jeden „walzer“! — Já si ešče zatancuju habe tele vokřilo!“ hodil žid dva rýnské na „kruchtu“, shodil zimník a dal se do běhu za svou ženou.

„Jurko! Hložkovu chalupo huž je vidět! Dum!“ křičel Mikulica na Dóbka.

Dóbek se podíval oknem na Hložkovu chalupu a opravdu už tam prorážela v ranním svítání. Usmívaje se, šel, ale jen ženu zavedl domů, už tu byl zas.

Bílý den rozehnal i ostatní páry. Ale nerozehnal bálovníky.

Byla tu ještě Rybářova děvčata a vytrvalejší tanečníci měli teprv nyní celou šenkovnu pro sebe.

Pryč byla nádhera Habrůvského bálu. Růžičky otrhány — zem polita pivem, potáhané ubrusy zely skvrnami rozlité kávy, zbytky z doutníků, kosti z pečínek válely se po stolech, ztrávený, zkyslý vzduch těžce zaléhal dech.

Několik bálovníků zasedlo ke stolu a snídali zbytky. Pili čaj a černou kávu, pili víno a zas kávu a zas víno.

A písničku zpívali za písničkou.

Žid mezi nimi. Platil.

„Tele scíplo a tak ať scípne aji kapca! Víno sem!“

Vlastní „svůj“ bál teprv teď zahájil majstr Pštros.

Už zvonili do kostela na mši a ještě seděli.

Už děti šly do školy a ze školy a ještě seděli.

Už poledne zvonili a — seděli ještě.

A nerozešli se, až když do hospody dorážet začaly ženy.

„Takové bál ešče v Habrůvce nebel!“ volal rozmařilý Buček, vraceje se od tance s ženou, která přišla pro něho.

Teprv k jedné hodině s poledne muzikanti zahráli poslední marš.

Něco jarního...

Napsal Aug. Eug. Mužík.

K. V. Raisovi.

ěco jarního — je tento motiv, tak naivní a smutný, tak groteskně podivný, jarním, vskutku jarním?

A přece jest. Na jaře zdá se, jakoby Smrt a Život podávali si ruce a dlouho hleděli si do očí... Loučí se spolu na dlouhé časy... oba vedou za sebou celou kohortu svých oddaných, kteří bolestně ohlížejí se za sebe... Ale jaro letí divoce kolem, klene se modrou oblohou, hoří bílým sluncem, svítí dnem plným zlaté záře. Stromy pějí svými květy, ptáci kvetou svými písněmi a všecko třeští a křepčí, divoce, šíleně pomícháno, opojeno, zmateno a přece tak z hluboka do dna šťastno... jenom pro nevyléčitelné nedužívce, kteří měli již v zimě — podle obecního mínění — umříti, ale dodnes neumírají, toto jaro nese v sobě osten smutného, palčivého stesku. Pod tímto žhavým sluncem zdají se bezkrvé jejich tváře ještě bledšími, oči jejich planou horečně jako již z jiného světa, chůze jejich je vrávoravá, ale celé tělo jest tak lehké — — ne, již jen se vznésti jako ti ptáci vysoko od země, daleko, daleko navždy... jak ten jarní dech vysiluje a napíná k letu ty, pro něž není místa v celé obromné dílně přírody!

Země voní nasládlou vlhkostí jako novorozené dítě, právě vykoupané, napojené a do čistého prádla uložené. A podivná ta vůně dráždí prsa k lehkému, ale tím strašnějšímu, poslednímu kašli; úzká hruď souchotináře křečovitě sebou hýbá a život z ní ubíhá tak rychle, jako zbylé kapky vína ze sudu nahnutého. Ba zrovna to všady zaráží tím zdravým, čpavým dechem, tím kypícím kvasením přírody, jež bujněji rozviřuje každý živý nerv a pudí do závratného koloběhu prudce pracující krev srdce a těla. A běda tomu, kdo nyní okáže se slabým a bezdechým. Stranou se postaviti a toliko nečinně všemu přihlížeti není možno; zde lze jenom s jinými hnáti se o závod ku předu, růsti a šířiti se, byť i přes jiné, sice všecko půjde neuprosně přes jeho hrob! Život je boj a jenom zdraví a silní si vybojují své místo, kde budou moci zapustiti kořeny a široko rozkládati větve. Což — vždyť všecko bylo jednou zdrávo a kvetoucí — — nuže, nastal-li dnes tvůj čas, kdy ti odejíti, kdo se nad tím pozastaví? Zdržeti to není možná — — to jen mžik, jediný pohled za mrtvým, a zase již hraje se divoký, závratný pochod ku předu!

Sotva si již na to vše vzpomínám — na tu nevelkou krajinku, uříznutou po obou stranách úzkým obzorem nízkých návrší podkrkonošských a všecku zatopenou přívalem takového jasu slunečního, že se zdálo, jako asi ve všech takových krajinkách: nikde jinde nemůže býti krásnějšího a rozkošnějšího jara. To jakoby zde až do hlubin země sáhalo; i lidé zdáli se býti „hodnějšími“, měkčími, citupluějšími a šťastnějšími; bladové tváře přijaly cizí, klamný odlesk slunce, jakoby byly zdravé

a neustále syté, staří lidé zapomínali nad tou krásou jísti, děti hrály si celý den venku a nedbaly o jídlo též, a tak bylo všady rázem dostatek a hojnost.

„Vždyť ten vzduch zrovna sytí“ — říkali skromné, dobromyslné lidičky, věčně resignované a z kolébky vychovávané k tichému zatrpklému životu — — a teď náhle nebylo třeba krásti palivo v panských lesích... ano, s jarem se všecko polepší, a bůh je dobrý a milostivý, ten nádherný bůh, který boháčům skytá stálou hojnost všeho a tím i tisíce cností a věčnou za ně odplatu, protože oni nemusí ani krásti ani záviděti a také toho nečiní, ti dobří, něžní, počestní blahobytníci, kteří mohou žíti stále s milým Pánem bohem pěkně „ruku v ruce“ a zbavivše se u „správy boží“ všech drobných poklesků, cítí se nyní tak volnými a povznesenými nad veškeren kal a bídu této žebrácké, hříšné země, že by okamžitě mohli se státi nejpřednějšími svatými!

Zatím chuďasové krádežemi svými po vrchnostenských lesích co hříchů za tu zimu nahromadili! Den ze dne a noc co noc — V tu noc dlouhou, mrazivou a plnou černých nebezpečí — krásti a hřešiti, věděti, že hřešiti je zakázáno bohem a přece v hříchu setrvati — — k očistění takovýchto duší třeba nyní mnoho mýdla a řádného louhu duchovního. I ženě, byť byla sebe tišší a pokornější, není možno zůstati stále bez hříchu — a ne všecko možno složiti na Pánaboha a svatou Pannu Marii, když surový a svárlivý muž přichází domů opilý za poslední groš rodiny a jme se práti do ní ranami slov i těžkých svých pěstí — kolik tu zase hříchů napácháno! Ona je dobrou katoličkou a cítí, že křesťanskou její povinností jest rány ty trpělivě snášeti. Ale rvána a rdousena neustále, zašlapávána věčně do bláta aspoň slovy brániti se musí — vždyť i to zvíře bito neustále jednou přece kousne — a to už je hříchem, který ulpí tíží na svědomí ubohé duše. Skvrny ony přenáší v to jasno božího, slunečního, jarního dne. Jich se nemožno zbaviti nikterak, o nich ví toliko matka boží, ta jediná přítelkyně a pomocnice všech týraných žen a matek — — tam v dalekn, na zázračném obraze v kostele, postaveném za takovýto krvavě vydřený groš chudých lidí! K ní vede dlouhá, nábožná, několikadenní „pouť“, a na tu třeba tedy za každou cenu se vydati. Snad také ona teskná, do neurčitých dálek se rozpínající jarní touha působí k tomu, ale pouť bude, musí býti! To osudné slovo ozývá se příliš živě v srdcích těchto ubohých ženských, až stane se skutkem a tělem jako ty jejich děti, ve vědomém hříchu zplozené, kdy křehká žena podlehne posléze zase svůdnému lákání ďábla, ač ví, co vše ji potom očekává: dlouhé, trapné, vysilující těhotenství, bolestné rození dítěte (ještě slyší ta strašná slova knězova od posledního svého úvodu: „žena když rodí, zármutek má, neboť ví, že přišla hodina její“ a zdá se jí, jakoby jenom z těch její zoufalých bolestí byla vznikla slova ona!) a potom to dlouholeté, unavující, vysilující živení a hlídání dítěte, den co den a noc co noc, a přírůstek nového, věčně hladového krku k zásobám, jež se tak rychle menší její zahálkou — — jakžby se tedy neměla státi skutkem tato pouť, kající cesta ubohých, zlomených žen, jež se na ni měsíce připravují, těší a hladoví, aby sehnaly nejnutnější peníze na cestu onu a mohly zakoupiti aspoň několik laciných obrázků, jež potom budou rozdávati doma mezi

své nejbližší s nadšeným odkazem ukojené, novou vírou a silou k utrpení naplněné duše: „Panna Maria tě pozdravuje!...“

Kolik zločinů by musilo býti napácháno, kolik vražed a sebevražed! Neboť není déle možná takovýto život snášeti! A zatím stačí jeden den zoufalého plížení se po holých kolenách před obrazem Bohorodičky, několik krejcarů do bezedné kapsy těch kněží, šťastných majetníků zázračných zjevení těch, horoucná kající zpověď, zapomenutí sebe a všeho v úplném pohroužení se do modlitby, až potom zase nastává bolestný pochod zpáteční a návrat do starého otroctví. A když přijde jaro a první, nejnaléhavější polní práce jsou odbyty, tu již není doma stání. Zvony zazvoní, korouhve zavlají, a dlouhý průvod venkovského lidu — ponejvíce žen — s ranci na shrbených zádech táhne císařskou silnicí... Barevné, vyrudlé laciné látky šatů tvoří špinavé skvrny v bílém zvíření prachu, a táhlé těleso posunuje zvolna své neurčité, netvárné obrysy podél svěže se zelenajících polí, kde lidé pozvedají hlavy od němé, celodenní práce své a volají teskně se slzami na lících za poutníky zvolna kráčejícími: „Pozdravujte ode mne Pannu Marii“ neb „Vzpomeňte si na mne taky s otčenáškem!...“ A dívají se dlouho do daleka za procesím... jejich němé rety by měly toho tolik co říci té Utěšitelce zarmoucených! Daleko do polí rozlehá se zbožná, prostá píseň marianská. Verš za veršem rozvíjí se bez konce z myšlenkového kužele neznámého, naivního skladatele, jenž vylil do neumělých slov svých celé moře citů a nelíčené pokory. Neznámá, sotva jindy slychaná slova zvučí v ní plnými hrstmi zlata a drahokamů; a titule baronů, hrabat a knížat, nejvyšších to pánů na venkově blednou před císařským majestátem čisté ženské bytosti, vyvýšené až nad hvězdy a oblaky. Lid pějící cítí s neznámým, dávno mrtvým skladatelem, že k této ženě, matce i panně možno se přiblížiti mnohem snáze než k chladnému, studenému božstvu mužskému. I ta pole jakoby náhle rozkvetala pod svěží rosou prostých těch rýmů, v nichž zvoní cosi nekonečně sladkého, žhoucího a růžového, co opojuje srdce i mozek a noří mysl do božské hlubiny blaženého zapomenutí, zapomenutí aspoň na chvíli na celý život, na vzdalující se domov, jenž dovede jenom rváti a mučiti a vyjídati mozek i srdce jako požírá zdivočilá kočka lapeného, oškubaného vrabce.

Jenom muži souchotináři, sedící věčně za stavem jako mrtvola napjatá na mystický jakýs přístroj nebo tesající si každým úderem sekery svůj náhrobní kříž, usmívají se ironicky této pouti. Měli by očekávati se žhavým nadšením živé, divy tvořící víry návrat těch, kteří za ně podnikají onu pouť, aby jim přinesly od Matky boží nejvzácnější klenot: zdravá silná prsa, plná nové, svěží krve, již by mohli zase ponenáhlu vylévati po kapkách do své úmorné, nekonečné práce. Ale to jakoby nějaký zloboh stál u nich a smál se a šeptal jim: „Chtěl by's, přál by's si, drahoušku!... Víra tvá tě uzdravila...“ ale ty nemáš takové víry, já ti ji vzal... nebude z toho nic, zdraví se nevrátí!... Ale, můžeš-li, věř si, věř, nechať tě uzdraví víra tvá, nechať dokáže rázem víc, nežli zmohlo tvoje dření, dření od dětství, nevyspání a nenasycení ani brambory! Já počkám, zdali tě tvá víra uzdraví!...“ A nemocný, duševně tak mučený muž cítí veškeru hrůzu svého zničení: zdá se mu chvílemi, že

by jej takováto úplná, silná víra, která prý i horami hýbe, přece uzdravila. Věřil by rád, z celého srdce, ale všecko se v něm tomu vzpírá a brání a posmívá se tomu marnému utrácení času i peněz, zatím co on bude zde sám, opuštěn, zcela oddán zákeřnému neduhu svému.

Truhlářský mistr Václav Mařík vyšel si dnes do zahrady. Nemohl to už déle vydržeti na svém stuchlém, temném lůžku, jakkoli věděl, že podle obecného mínění jarní vzduch přímo zabíjí. Jeho žena šla také s poutníky, orodovat za jeho zdraví, neboť ji vždycky zamrazí na nejžhavějším slunci, pomyslí-li si, že by jí a jejich sedmi dětem on mohl odejíti... Ne, toho Panna Maria nesmí dopustiti! Ale tedy nutno prositi Ji, prositi úpěnlivě, tak dlouho, až učiní zázrak ten... Děti rozprchly se za prací do polí i do školy a jenom nejmladší klouček, práskající od rána do večera primitivním bičem, hlídá se zatím doma s tátou navzájem. Dílna je opuštěná a mlčí. Poslední dělník odešel s posledním zákazníkem. To je dílna mrtvých, kteří zde řezají neslyšnou pilou bez ustání živým prkna na rakve... Mistr se klame, myslí-li si, že unikne svému osudu, když sám sobě rakev nezhotoví! Zhotoví mu ji s tajnou škodolibostí jeho konkurrent a učiní ji úzkou a těsnou, aby se ten mrtvý v ní nemohl již pohnouti.

Den je tak krásný, jako ze zlata vykrojený. Venku je tolik záře, tepla a vůně, až oči i smysly přecházejí. Mistr sňal s postele chudobný, papěrkový polštář, na němž ztěžka uléhává jeho hlava, potem se koupající, dobelhal se do kouta pro svou starou hůl — ta dobrá hůl, kolik s ním konala dlouhých cest za marným upomínáním neplatících sedláků! — a zvolna jako duch vleče se do zahrady. Je v obličeji hubený a bílý, jako to plátno jeho polštáře, a řídké šedivé vlasy vinou se mu kolem hlavy jako ten květný obal stromů, jež kolem stojí tak vážně, jakoby se byly náhle odmlčely. Malý klučík běží za tatíkem. Jemu se zdá, že všecko to kolem pučí a kvete jenom k vůli němu, aby on mohl se váleti po zeleném trávníku, trhati si ty květy a do syta se vyskotačiti. Teď vidí otce, vlekoucího těžký bílý polštář — proč? Aby si také usedl do té trávy — — ale proč na polštář? On se ponálí v holé trávě. Ale velcí lidé už musí seděti na polštáři, sice by je to tlačilo. Polštář je těžký, to ví, vidí, kterak otec namáhavě se s ním vleče. A z vrozené dobromyslnosti obrací se k tatíkovi a žvatlá dotěrně:

„Okažte, tatíčku, já vám ponesu ten polštář!“

Otec s úsměvem podává mu svoje břímě, pod nímž se dítě zapotácí, ale jež potom nese s úsilím lidí velkých, a mžouraje při tom po otci, a vida, jak těžce i bez polštáře kráčí, opíraje se o svou hůl, myslí si, že hůl ta je obtížným břemenem jeho otci. Neví dosud praničeho o smrtelných chorobách a těžkém chodu starých, ale rád by prospěl a polehčil. Proto si poskočí, očka mu zahrají hrdostí, jakoby byl nové světy odhalil, sahá drobnou, slabou ručkou po holi a škemrá:

„Okažte, tatíčku, ponesu vám taky hůl!“

O výživě rostlin.

Napsal V. M. Kořánek.

I.

ako živočichové k svému vzrůstu potřebují výživných látek, které přijímají v potravě, tak i rostliny k svému žití potřebují živin. Ale zvláštní jest rozdíl výživy rostlin a živočichů: tito přijímají a přeměňují potravu způsobem dosti zřejmým, ony však nikoli. Zelené rostliny, žijíce ve dvou prostředích, přibírají z obou svou potravu: ze vzduchu ji vyšší rostliny čerpají listy, z vody a půdy svými kořeny.

Atmosfera, obklopující naši zeměkouli, složena jest z plynných prvků kyslíka a dusíka, z kyseliny uhličité a vodního plynu. Nynější vzduch na povrchu zemském (zbaven vodní páry) má dle objemu 20·87% kyslíka, 78·31 dusíka, 0·03 kysličníka uhličitého a jeví ve větších výškách nad povrchem země v příčině kyslíka nepatrné odchylky od tohoto složení. Množství kysličníka uhličitého ve vzduchu všude kolísá, ale ne mnoho. V noci a v létě jest ho více než ve dne a v zimě; ve dne průměrně 0·029, v noci 0·032%. Nad hladinou mořskou jest ho méně než nad pevninou. Poblíž půdy jest ho více než ve větších výškách. Nad úhorem ve výši 2 cm. bylo ho 0·037, ve 20 cm. 0·0322 a ve 200 cm. 0·0306%. Nad osetým polem jest ho méně než nad holou půdou.

Vzduch propouští tepelné paprsky sluneční, zvláště to činí kyslík a dusík, poněkud méně kysličník uhličitý. Průteplivost vodní páry je však malá. Vzduch pohlcuje paprsky tepla v poměru ku své hustotě, a tudíž nejspodnější vrstvy jeho oteplují se nejsilněji. Vodní pára tvoří vlhkost vzduchu, která následkem vztahu mezi množstvím vodní páry a teploty ovzduší kolísá. Klesnutím teploty vlhkého vzduchu zkapalní neb zpevní vodní pára v atmosferické srážky.

Ve vzduchu jest volná elektřina; při jasném nebi po výtce kladná, při srážkách aneb pochmurné obloze více záporná. Je-li napjetí silné, vyrovnávají se různé elektřiny jiskrou. Bouře ubývá od rovníka, a v polárních krajinách jich není. Atmosferická elektřina hraje v hospodářství přírody velikou úlohu. Jiskrami elektrickými tvoří se z dusíka a kyslíka u přítomnosti vody kyselina dusičná.

To je první pramen tvorby kyseliny dusičné ve vzduchu. Odtud přichází a nalezá se ve vodě dešťové jakožto dusičnan. Jako stálou součást obsahuje vzduch něco amoniaku ve formě uhličitanu, dusanu a dusičnanu amonatého; dusičnan je pevný, uhličitan plynný. Z pravidla je v kg. vzduchu 0·02—0·08 mg. amoniaku. Ze vzduchu vchází deštěm do vod a ornice. V létě a v městech jest ho více než v zimě a daleko od měst. Fodor našel ve 100 m.^{3} vzduchu na jaře 3·0, v létě 4·9, na podzim 3·4 a v zimě 2·5 mg. amoniaku. Půda pohlcuje atmosferický amoniak

a sice fysikalně i chemicky. Setká-li se ozon s amoniakem, tvoří se dusan amonatý, kysličník vodičitý a kyslík, a část takto utvořeného dusanu amonatého pak ozonem neb kysličníkem vodičitým okysličuje se na dusičnan amonatý. To je druhý pramen tvorby kyseliny dusičné. Ozon t. j. zhustlejší čili činný kyslík tvoří se elektřinou; odpařováním vody a některými oxydačními ději tvoří se také vedle kysličníka vodičitého. Ozon je vždy a zvláště na jaře ve vzduchu lesním, polním a přímořském, ale není ho ve vzduchu velkých měst a obydlených místností. Čím větrněji, tím jest ho ve vzduchu více. Ve vzduchu jest 0·79% argonu a jest to nejspíš zhustlý dusík. Amoniak tvoří se hlavně rozkladem dusíkatých látek organických; také při spalování je v plynech kouřových. Močovina, přijímajíc vodu, tvoří těkavý uhličitan amonatý. Oxydačními ději převádí se též volný dusík v amoniak, kyselinu dusíkovou neb dusičnou. Při hoření povstává dusan amonatý. Chabrier našel v litru vody dešťové až 0·7 a sněhové 0·8 mg. dusanu amonatého vedle dusičnanu. Dešť po delším suchu spadlý je bohatší amoniakem a kyselinou dusičnou než dešť následující brzy po dešti jiném, a rovněž první části spadlého deště mají více těchto látek než pozdější. V litru vody atmosferické bývá průměrně asi 2·1 mg. amoniaku a 1·54 mg. kyseliny dusičné vedle organických látek, což odpovídá 1·73 mg. dusíka amonatého, 0·4 mg. dusíka dusičného a 0·21 mg. dusíka organického. V středních Čechách spadne ročně as 50 cm. vody, tedy na ha. půdy s 50.000 hl. vody sprší 10·5 kg. amoniaku a 7·7 kg. kyseliny dusičné vedle organických látek, což činí 8·65 kg. dusíka amonatého, 2·00 kg. dusíka dusičného a 1·05 kg. dusíka organického, dohromady 11·7 kg. vázaného dusíka. V Německu, kde je ročně srážek na 70 cm., spadne na ha. půdy 14 kg. dusíka. Fuxen v Dánsku stanovil ve spadlém dešti průměrně 13·9 kg. dusíka, Lévy v Montsourisu 13·75, ve Vallombroso nalezeno 11·68, ve Florencii 13·02 kg. dusíka pro ha. půdy. Lawes a Gilbert shledali pro Rothansted v Anglicku pouze 3·59 kg. dusíka pro ha. půdy. Tropické deště jsou vlivem výboje elektřiny bohatší kyselinou dusičnou než deště mírného pásma. Müntz a Mareano nalezli v Caracasu ve Venezuele v l. vody průměrně 2·33 mg. kyseliny dusičné. Amoniaku bylo 1·55 mg. Aveledo stanovil tu ročně 100 cm. deště, a sprší tedy zde na ha. půdy 22·3 kg. kyseliny dusičné čili 5·78 kg. dusíka. Také v jiném tropickém místě a sice v Saint-Dénisu shledal Raimbault průměrně pro l. deště 2·67 mg. kyseliny dusičné. Poskytují tedy tropické deště hektaru půdy tolik dusíka, jakoby dalo asi 40 kg. chilského ledku.

Rosa, jinovatka a mlha jsou poměrně bohatší amoniakem a z části proto, že se tvoří v nejnižších vrstvách vzduchu dotykem půdy, amoniakem obohacené. Tak shledáno v l. rosy a jinovatky průměrně 2·6 mg. a v l. mlhy 26·1 mg. dusíka amonatého. Ústrojné látky atmosferického prachu jsou dílem zbytky organismů, dílem živoucí organismy. Lévy stanovil v Paříži pro 100 $m.^3$ vzduchu 0·6 mg. organického dusíka. Voda dešťová má průměrně asi 2 mg. vázaného dusíka, voda říční asi 3 mg., protože do ní přijde dusík i odjinud, ale voda pitná má býti prosta dusíka.

Atmosferický vzduch podává rostlinám přímo neb nepřímo za potravu své látky. V celém ovzduší je přes 40 tisíc billionů metrických centů

dusíka, 12 tisíc billionů kyslíka a 25 billionů kysličníka uhličitého. A z tohoto ohromného množství čerpá ústrojný svět zdroj svého života, a tyto plynné, nepostrádatelné látky podlehají oběhu, vstupují v organickou říši a z té opět do atmosfery se vracejí.

Všechen uhlík, kterého rostliny k tvorbě uhlíkatých či ústrojných sloučenin potřebují, a jenž tvoří asi polovinu suché látky rostlinné, jest hlavně z atmosferického kysličníka uhličitého, kterého přijaly zelenými ústroji. Pozemské rostliny čerpají ho ze vzduchu, vodní byliny z vody, v níž je jako součást vzduchu rozpuštěn, a v obou případech zpracuje se v zelených buňkách.

Kyseliny uhličité rostliny postrádati nemohou. V zelených buňkách tvoří se vlivem světla a tepla a účastí chlorofyllu z ní ústrojná látka. Příprava ta slove spodobování či assimilace v užším slova smyslu aneb fotosynthesa.

Že zelené rostliny, ve vodě ležíce, za světla slunečního vylučují plyn a že neděje se to ve vodě vyvařené, popsal poprvé Bonnet 1752. Scheele objevil kyslík, poznal jeho fysiologický význam r. 1771, Black r. 1755 objevil kyselinu uhličitou a Saussure 1788 ukázal, že přítomnost kyseliny uhličité je nezbytná, aby rostliny na světle slunečním kyslík vyzévaly. R. 1779 shledal Ingenhousz, že tento kyslík je z atmosferického kysličníka uhličitého, zelenými listy rozloženého, jemuž rostlina ku své výživě uhlík odňala. Vylučování kyslíka při fotosynthese vedlo k objevu celého děje. Saussure dokázal dále (1804), že zeleným rostlinám, pěstovaným v písku zalévaném destilovanou vodou, uhlíka přibývalo, a při assimilaci uhlíka za světla a vlhkosti, že rostliny vypouštějí za kysličník uhličitý téměř rovný objem kyslíka. Z pozorování, že rostliny, odejmou-li se jim děloby, zajdou, soudil již r. 1671 Malpighi, že děloby obstarávají výživu pupene a že listy jsou orgány vyživující.

Zelené listy skutečně obstarávají výživu rostlin, přibírají ze vzduchu kysličník uhličitý, jehož k tvorbě ústrojné látky potřebují, a zelené barvivo jejich čili chlorofyll je toho příčinou, že děje se v listech spracování kyseliny uhličité. U rostlin, kde není vyvinutých listů, jako u řas aneb u chřesti neb kaktusu, má osa povlak zeleného vyživujícího pletiva. Nezelené rostliny a jejich části neasimilují kyselinu uhličitou.

Zelené barvivo rostlin vázáno je na protoplasmu. Z ní vytvořují se tělíska chlorofyllová (chloroplasty). Ta jsou bezbarvá, obyčejně okrouhlá, také podélná, páskovitá a hvězdovitá, a v nich uloženo je zelené barvivo chlorofyll vedle žlutých barviv, známých pod jménem xanthofyllu.

Dle Tswetta obsahuje chlorofyllové zrnko vedle zeleného barviva chlorofyllu a žlutého carotinu bezbarvou základní látku hypochlorin; hypochlorin a obě barviva tvoří dohromady sloučeninu, již nazval chloroglobin.

Dle Molische je v chlorofyllovém zrnku různých indigofer, borytu a j. indican.

Drobnohledná stavba jejich jeví se jako houba, jejíž kostra záleží z protoplasmy, a pory jsou vyplněny vodnatější plasmou s rozpuštěným barvivem. Zrůznění tělisek se děje neodvisle od světla, ale spolupůsobení dostatečné teploty a světla jisté jasnosti pro sezelenání chlorofyllu je

nezbytno. Těliska bez chlorofyllu a chlorofyll bez protoplasmatické základní látky jejich, záležející z aktivní bílkoviny, nepřeměňují kyselinu uhličitou v uhlohydrat. Obě součástky však dohromady jako chlorofyllová těliska ve spojení s protoplasmou buňky (cytoplasmou) jsou místa chemických dějů za působení paprsků slunečních. Bez světla není assimilace kyseliny uhličité, za tmy přestává vývoj kyslíka.

Jen u málo rostlin vyvolává slabé osvětlení takovou assimilaci, že se kyslík vylučuje, a často za pochmurných dnů nedostačí světlo k výzevu kyslíka. Přímé a jasné denní světlo vyvolává vývoj kyslíka velmi brzy, a řasy během půl hodiny jeví četné bublinky kyslíka, jež je vyzdvihují na povrch. Koncentrované světlo ruší chlorofyll. V normalních mezích je množství kyslíka téměř úměrné ku jasnosti světla, jež má vliv na pohlcené množství kyseliny uhličité. List slunečnice pohltil v přímém světle dvakrát tolik kyseliny uhličité, byla-li energie zářivá dvanáckrát větší.

Ale energie zářivá, na zelený list dopadlá, je ku práci assimilační nepatrně využitkována, a v assimilačních výrobcích tajená energie jest jenom nepatrný její díl. Za slunečního úpalu využitkuje se nejméně. Tak list slunečnice využil ku práci assimilační z dopadlé na něho energie 0·5% a vyrobil 1m.² jeho v hodině 0·8 g., a když byla desetkrát menší, využitkovalo se jí 2·7% a vyrobilo 0·41 g. uhlohydratu (Brown). Také umělé světlo, jako světlo petrolejové neb plynové, magnesiové neb elektrické a j., je-li dosti silné, vyvolává assimilaci. Světlo měsíce, jehož síla je nanejvýš 1/300.000 světla slunečního, jest příliš slabé, aby v rostlině vyvolalo značnější tvorbu kyslíka.

Assimilace počíná nad 1° C, s přibývající teplotou vstoupá s počátku rychle, potom zvolna až k maximum, načež energie assimilační zvolna ubývá, pak rychleji, až assimilace přestane. U žebratky je stanovena nejpříznivější teplota pro assimilaci 31° C, při vyšší teplotě energie assimilační klesá, takže při 50° jen čtvrtinu obnáší a při 56° úplně přestává.

Množství kysličníka uhličitého ve vzduchu je nepatrné. Shledalo se, že assimilace kyseliny uhličité vstoupá s jejím množstvím do jisté míry, a je-li jí 4%, daří se rostlinám nejlépe. Mezi 4—10% je assimilace příznivá. Bylo-li ve vzduchu 30% kysličníka uhličitého, shledal Boussingault, že 1 cm.² listu střemchy bobkové assimiloval za hodinu 4—13·1 cm.³, kdežto v čistém kysličníku spracoval ho pouze 0·5—1·5 cm.³

Energie assimilační je u rozličných druhů rostlin různá dle činnosti protoplasmy chlorofyllové a počtu zrnek chlorofyllových v listech. Dle Tschircha je na 1 m.² plochy listové 0·15—1 g. chlorofyllu čili vzhledem k sušině listu bez popela 2—4%.

Assimilace kyseliny uhličité během každé vegetační doby poskytuje značné množství ústrojné látky. Možno počítati, že hektar osetého pole dává přes 20, kdežto ha. lesa ukládá ročně ve dřevě a listí na 30 q uhlíka.

V chlorofylných buňkách vznikající uhlíkaté sloučeniny berou uhlík z atmosferického kysličníku uhličitého, kyslík a vodík z vody a při tom se vyzévá kyslík; kyselina uhličitá má více kyslíka, než ku tvorbě organické látky je žádoucno. Pochod ten děje se za světla a přiměřené

teploty. V nitru zrnka chlorofyllového jsou výrobky assimilační: glykosa, škrob, olej. V těliskách chlorofyllových nalézá se obyčejně škrob jakožto viditelný assimilační výrobek. R. 1837 objevil ho Mohl v zrnku chlorofyllovém. V zrnkách chlorofyllových a na jejich povrchu vystupují po málo minutách, působí-li kyselina uhličitá a světlo na listy neb zelené osy, malá škrobová zrnéčka, jež ponenáhlu se zvětšují. Sacho uvádí, že 1m.² listové plochy vyrobí v hodině skoro gram škrobu. Brown shledal za podmračna, žě 1m.² listové plochy slunečnice vyrobil za hodinu 0.55 g. uhlohydratu. Ve vzduchu prostém kysličníka uhličitého přestanou výzev kyslíka a tvorba škrobu, rovněž za nepřístupu světla. Bez světla nerozkládá ze kyselina uhličitá, a z částí listů ve tmě rostoucích zmizí škrob. Ve tmě rostoucí rostliny jsou bledavé (etiolované). Jejich žlutá zrnka jsou bez škrobu a ta pak na světle značně prudkém za vhodné teploty na útraty atmosferického kyslíku sezelenají a potom utvoří se v nich škrob.

Vidmo chlorofyllové ukazuje šest pásek temných, způsobených pohlcením paprsků. Paprsky, které chlorofyllem se pohlcují, mají účast v redukci kyseliny uhličité, neboť nejvíce kyslíka vylučuje se paprsky méně lomné polovice spektra, jež právě chlorofyllem jsou nejsilněji absorbovány. Assimilace v žlutočerveném poli je skoro dvanáckrát tak silná jako v modrém. Flammarion shledal, že vývoj rostlin v bílém a červeném světle je největší. Hrachy ku př. nekvetly v modrém skleníku, ale v bílém a červeném nasadily plody.

Je domněnka, že kyselina uhličitá za přístupu dusíkatých látek přechází v aktivní bílkovinu a z té povstává rozkladem škrob. Dle Loewa je molekula aktivní bílkoviny tak stavěna, že z ní snadno molekula škrobu vzniká. Důvodem je to, že při dělení buněk tvoří se velmi rychle z dělící se protoplasmy blána buněčná i když dělba děje se ve tmě, tedy za vyloučení assimilace kyseliny uhličité a při nedostatku hotového uhlohydratu. Kdyby se tvořil škrob z bílkoviny, byla by otázka assimilace kyseliny uhličité těsně vázána s problemem skladby bílkoviny v rostlině.

Baeyer představuje si, že kysličník uhličitý v okolí chlorofyllu světlem slunečním se rozkládá, že uniknе část kyslíka a vznikne karbonyl, jenž zůstane nejprve s chlorofyllem sloučen a pak s vodíkem tvoří aldehyd kyseliny mravenčí čili formaldehyd, který může vlivem obsahu buněčného zhustiti se v cukr. Pollacci stanovil formaldehyd zelených částí rostlinných, světlu slunečnímu vystavených, a má za to, že formaldehyd se tvoří za světla v zelených ústrojích, ale dlouho se tu nezdrží, nýbrž hned zhušťuje se v cukr. Kyslík u zrodu (vystupuje-li ze sloučenin) je mocné okysličovadlo. Kdyby se vylučoval uvnitř buňky, nepřibývalo by assimilační výroby, neboť by zase utvořil totéž množství kysličníka uhličitého a vody, které assimilací se rozložilo. Že chlorofyllná buňka za světla a přiměřené teploty vylučuje kyslík, ač její protoplasma má velmi snadno okysličitelné látky aldehydové, vysvětluje se tím, že tvorba redukčních výrobků z kyseliny uhličité a vylučování kyslíka jsou děje v buňce prostorou oddělené. Assimilace je uvnitř buňky, výzev kyslíka vně. V assimilujících buňkách teplo a světlo mění se dříve v elektřinu než v chemickou energii. Ta rozkládá vodu na vodík a kyslík. Tento vylučuje se na bláně buněčné

a onen na chlorofyllových zrnkách a redukuje kysličník uhličitý v karbonyl a ten vodíkem tvoří formaldehyd, jenž v alkalické protoplasmě se zhušťuje v glykosu, a ta méně molekuly vody dá škrob. Kyslík odvádí se diffusí a výparem vody průduchy do vnějšího vzduchu, a voda rozkládá se potud, pokud kysličník uhličitý a jiné sloučeniny odstraňují vodík. V rostlinách jsou elektrické proudy. Kladná elektřina proudí od středního nervu ku ploše listové; ale jsou také rostliny, kde děje se to obráceně. Thouvenin shledal u vodních rostlin jako u doušky a rdestu za vlivu slabého stálého proudu elektrického, že energie assimilační vstoupá; elektrické proudy zvyšují do jisté míry assimilační činnost chlorofyllových tělísek. Dle Berthelota vznikají z vody a kyseliny uhličité tichým elektrickým výbojem formaldehyd i cukrové látky. Při fotosynthesi rovná se objem vyloučeného kyslíka skoro zcela neb docela objemu zpracovaného kysličníka uhličitého; tedy vyloučí se skoro všechen kyslík, který byl v přijaté kyselině uhličité.

Kyselina uhličitá přeměňuje se assimilační činností chlorofyllu za vylučování kyslíka ve škrob a vzniká asi nejprve formaldehyd, jenž hned po svém vzniku mění se v uhlohydrat.

Volný formaldehyd není pro pokus příznivý; zhuštěný je jedovatý a zředěný poskytuje rostlinám málo živiny. Ale methylal není jedovatý a vnímáním vody rozpadá se v alkohol methylový a formaldehyd. V 0·1—0·5% roztoku methylalu daří se Spirogyrám velmi dobře; jejich chlorofyllový apparat tvoří z něho škrob za světla, jak Loew a Bokorny pozorovali. Rozkládají tedy methylal a ze zplodin rozkladu tvoří škrob. Ale alkohol methylový sám o sobě je vhodný pro tvorbu škrobu. Proto použito formaldehyd-siřičitanu sodnatého, jenž se rozkládá v kyselý siřičitan sodnatý a formaldehyd. Řasy v 0·1% roztoku této soli tvořily škrob za přidání 0·05% fosforečnanů. Mohou tedy zelené buňky rostlinné tvořiti škrob z formaldehyd-siřičitanu, rozkládají ho a uvolněný formaldehyd zhušťují. Při slabém osvětlení tvoří se tu škrob pomalu, ve tmě nevzniká žádný a při dobrém světle tvoří se rychle. Rostliny zmnožují váhu své sušiny a formaldehydu ubývá z výživného roztoku: assimiluje se formaldehyd; ale tím není podán důkaz, že kyselina uhličitá při fotosynthesi přechází ve formaldehyd.

Vzduch poskytuje rostlinám dusík, jehož přímo používají, jakož i jeho sloučenin, jež ze vzduchu srážkami atmosferickými dostávají se do půdy. Rostliny dovedou ve vzduchu obsažené plynné dusíkaté sloučeniny, jako amoniak, uhličitan amonatý, vnímati listy, ale to málo vydá, jelikož je těch sloučenin ve vzduchu velice málo. Mnohé rostliny, živeny pouze vázaným dusíkem atmosferickým, dobře se nedaří, a jejich vzrůst nedá se porovnati s rostlinami, jimž byl dusík hnojivy poskytnut. Z toho a z výpočtu: kolik dusíka se meteorickými srážkami našim rolím dostává a kolik žní odebírá — ať počítáme na ha. půdy ročně spadlého dusíka 12—20 kg. — vysvítá, že vázaný dusík vzduchu nedostačí, aby rostliny potřebným dusíkem zaopatřil, neboť v průměrné žni se sklidí každoročně z ha. pole asi 75 kg. dusíka, z čehož následuje, že při pěstování rostlin dusík půdě přidávati nutno, protože jen asi pátý díl dusíka, žní z půdy pojatého, nahražuje se srážkami atmosferickými.

Kyselina dusičná (v ledku čili dusičnanu vápenatém, draselnatém, sodnatém, amonatém, hořečnatém) v příčině dusíka je zajímavou živinou. Rostliny ji ve vodném roztoku jakožto dusičnany kořánim vstřebají a dusík assimilují. Že jsou dusičnany schopny dávati dusík, dokázal nejprve Boussingault rostlinami, jež pěstoval ve vyžíhaném písku, chránil před deštěm a kromě dusičnanů živil je dle potřeby popelinami, zaléval vodou, a Knop, jenž je pěstoval ve vodní kultuře, kde měly kořeny ponořeny ve výživných roztocích; nato pak četní jiní. Boussingault shledal, že slunečnice bez přidání dusíka utvořila 4·6krát, s přísadou ledku však 198krát tolik sušiny jako mělo semeno.

Za přítomnosti dusičnanů není zastávky u vzrůstu klíčících rostlin po vyčerpání živin uložených v semeni. Rostliny zachycují se kořeny a přizpůsobují se dusičnanům a ostatní nerostné potravě, jíž se vyživují po další svou vegetaci. Je-li malé, k normalnímu vývoji nedostatečné množství kyseliny dusičné, hladoví rostlina teprve později. Působení dusičnanů je v malých mezích v přímém poměru k jich množství t. j. dvojnásobné množství ledku přináší dvojnásobný, čtyřnásobné čtyřnásobný výnos rostlinné sušiny. Dá-li se půdě více dusičnanů než rostlina pomocí ostatních činitelů vzrůstu může spracovati, přestává toto poměrné působení, a značný nadbytek dusičnanů nepůsobí normalně.

Kořeny vnímají ledek vodou, jež jde z kořenů až do listů, a kyselina dusičná dá se dokázati někdy ve všech částech rostliny zdola až nahoru. Ve dne je jí v listech více než v noci. U některých rostlin nahromaďuje se v šťavnatých parenchymatických buňkách kořenů, osy a listů, aby později a často až při tvorbě plodu se použila, jako u slunečnice, tabáku, cukrovky, bramboru a j. Tak u pohanky přibývá kyseliny dusičné až ku tvorbě plodu. Dvanáct dní po klíčení měla jí vzhledem k sušině 1·869%, 33 dny nato 2·273, 55 dní později 2·422 (tvorba plodu) a 85 dní pak při uzrávání jen 0·325%. Kyseliny dusičné hojně ve svých ústrojích mají rostliny kopřivovité, spoluložné, svlačcovité, pyskaté, mákovité, křížaté a slezovité. Také dřevnaté rostliny v prvním roce svého života chovají ji ve všech svých částech; ale jakmile zdřevnatí, jest kyselina dusičná skoro u všech druhů, vyjma bez a révu v době vegetační, po výtce na kořenové vlášení omezena. Též chybí v nadzemních ústrojích buď skoro zcela nebo docela a jest jen v kořenech, jmenovitě v nově vzniklém kořenovém vlášení u mochny husí, rozchodníku, stozrníku, myrty, hrachoru, vlčího bobu a j. Zcela prosty kyseliny dusičné jsou z mladého pletiva záležející kořenové a osní vrcholky a nejmladší základy listů, tedy buňky naplněné jen protoplasmou. V kořenech rostlin se kyselina dusičná assimiluje; to viděti také ze silnějšího vzrůstu kořenů, ponořených do roztoku dusíkatého. Rostliny, které během vegetační doby své více kyseliny dusičné vnímají než současně k tvorbě nových ústrojů zpotřebují, ji jako zásobní látku chovají v osách, řapíkách a nervech listových, a to v šťavnatém pletivu okolo svazků cévních, děje se assimilace i v těchto ústrojích, jinak se kyselina dusičná spracuje v listech na dusíkaté ústrojné sloučeniny.

Dusany nejsou v rostlinách a jsou jim škodlivy, neboť z nich působením kyselých šťav uvolněná kyselina dusíková působí jedovatě.

Jako dusičnany, tak i soli amonaté (chlorid, siran, dusičnan a fosforečnan) mohou býti rostlinám přímou potravou, již vnímají kořáním. Müntz shledal u bobů, kukuřice, ječmene a konopě, že kořeny přímo vnímají amonaté soli a užijí jich k své výživě, aniž by je dříve převedly v dusičnan. Amoniak nepřevádí se v rostlinách v kyselinu dusičnou a není v nich ani sledu po kyselině dusičné, pěstují-li se ve výživných amonatých roztocích. Frank shledal, že fazol ve výživném roztoku s dusičnanem vápenatým vytvořila plody, kdežto se siranem amonatým plodů nevyvinula. Vlčí bob ve vyžíhaném, bezdusíkatém písku po pohnojení siranem amonatým zmnožil 5·4krát dusík, kdežto při kulturách s dusičnanem zmnožil se dusík 8·6násobně. Heiden shledal, že na pisčitém dílci, kam byl dán siran amonatý, byly chabé rostliny, kdežto na druhém, kde dříve vápno a potom siran amonatý se přidaly, byla úroda pěkná. V první půdě nalezen pouze amoniak, v druhé amoniak a kyselina dusičná, což nasvědčuje tomu, že amoniak okysličoval se v kyselinu dusičnou. Ve výživných roztocích nebo ve vyžíhaném písku, kde nenastává oxydace přidaného amoniaku, ukazuje se, že je amoniak méně vyživující než kyselina dusičná. I pro řasy je dle Loewa a Bokornyho kyselina dusičná lepším pramenem dusíka než amoniak. Působení dusíka amonatého závisí na tom, jak zhuštěný je jeho roztok.

Mazé shledal u kukuřice, pěstované ve výživném sterilním roztoku s dusičnanem, až ku 2‰ poměrný vzrůst, kdežto při siranu amonatém byl vzrůst nejlepší, bylo-li ho v roztoku 0·4‰, a nad 0·5‰ vývoj rychle klesal. Působení dusíka ve tvaru solí amonatých neb organických sloučenin není přesně kvantitativné, nýbrž sklidí se suché látky rostlinné někdy více, někdy méně. Při porovnávacích pokusech ve velkém předčil ledek často siran amonatý, anebo tímto hnojené pole teprve později prvé dohonilo, což na ponenáhlou přeměnu amoniaku ukazuje. Siran amonatý tím zdlouhavěji se okysličuje, čím sehnanější jest jeho roztok. Dusík ve tvaru amoniaku působí v půdách vápnitých, a výnos je téměř stejný, přidá-li se stejné množství dusíka ve formě amoniaku aneb kyseliny dusičné. V přírodě mění se soli amonaté z pravidla v dusičnany, ale půda špatně pohlcuje kyselinu dusičnou. Kyselina dusičná pro některé rostliny je schopnější pramen dusíka než amoniak; ale jsou také rostliny, které jsou vděčnější za siran amonatý. Siran amonatý i ledek chilský mají dusík v snadno rozpustné a rostlinami vnímatelné formě a oba působí poměrně stejně a se zdarem na produkci rostlinou. Jeví-li se někde různost v působení, záleží na vedlejších okolnostech. Když je v půdě nedstatek vápna nebo drasla, působí siran amonatý slaběji než ledek, za velkých dešťů však a v propouštivé půdě působí více dusík amonatý než ledkový. Při použití ústrojného hnojiva dusíkatého shledalo se, že je téměř jedno, zda je vápno v půdě jako uhličitan anebo v jiném tvaru. Při siranu amonatém však je žádoucno, aby bylo vápno z větší části jako uhličitan, neboť během nitrifikace siranu amonatého uvolněná kyselina sírová potřebuje k neutralisaci uhličitanu vápenatého. (Pokračování.)

Jdou trpících vzdechy...

Jdou trpících vzdechy ulicí —
hluk vozů je přehluší bouřící.

Jdou k příbytkům šťastných stísněny,
však dveře jsou pevně zavřeny.

Před chrámovým vchodem se zastaví —
hlas varhan je zaplaší jásavý.

Prah umění překročí v zoufání —
zvuk vypudí písně je profanní...

Jdou trpících vzdechy k nočním snům,
jež vnesou je v šťastných pevný dům.

Zde suchými prsty tápou v tmách,
jdou bázlivě po hladkých parketách.

Chlad nádhery padá jim na šíje,
vzduch vyhřátý komnat dusí je.

„Kdo vzdychá tu?“ — „Ach, to jen oheň vzplál
tak v krbu, či nábytek zapraskal.“

Tvář klesla zas v lože, jež odvábí
sluch šumotem těžkého hedvábí.

A v komnatě zase ticho je,
jež ruší jen fádní zpěv orloje.

Karel Scheinpflug.

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Pokračování.)

Dělník vytáhl ze stolu zásuvku a vyndaval potištěné archy, z nichž některé byly sluncem do žluta ožehnuty, jiné sem tam pomaštěny a v rozích zahnuty; doručil Šmatlánovi slušný balík, a tento, složiv si jej, sejímal klobouk s „veřtatu". „Nespěchejte, občane," zdržoval jej dělník, „vždyť ještě pozdě není!"

„Och, je dlouho, je! — Nedostal bych se dom, máma bude čekat i Milča. Taky sem vás tuze meškal, — říkal jste si na knihách, neboli novinách ..."

„Mám času dost. Když tedy přece spěcháte, vyprovodím vás kousek, můžeme se třeba stavit u občana Zahradníka ..."

„Neé, neé," odpíral Šmatlán netrpělivě, „měl sem s nima mrzení... ani teďkejc kolem jejich stavení nepudu. Dám se zrouna s kopce, po stežníkách, budu doma spíš."

Na zápraní se stará Hamernička ještě tiše na růženci modlila. Syn její se zamračil. „Že toho nenecháte, matko!" křikl, skláněje se k uchu jejímu; stařena sebou trhla a smutně sepjala ruce. Šmatlán dával jí „s Pánem Bohem" a ona vděčně odpovídala. „Přijďte k našim zasej, pantáto!"

Na cestě mezi Betlémskými domky ohlíželi se a vyhlíželi muži i ženy, s kým se to ten socijálista Hamerníků vede, a stařeny dvě, horlivé navštěvovatelky Javorovského domu Páně, významně na sebe kývaly a si šeptaly, u Šmatlána pod lesem každý že to mohl čekati, že k takovým koncům dojde. Vybočili z vesničky a kráčeli nyní pod krásnými kvetoucími jeřáby horského stromořadí, před sebou majíce tajemné výhledy do černého, hodně již temného boru. Vstoupili, malou chvíli šli po cestě jehličím pokryté a dlouhými kořeny prorostlé a již znova otevřel se jim pohled na krajinu: svah Vysokého Vrchu skláněl se k Javorovským chalupám

a kostelíkům, všelijak se po něm mezi poli vinula stezka, a silnice příkrá přímo na horní konec sestupovala. Šmatlán prosil dělníka, aby jej již neprovázel: „Tedy jen sousedům Javorovským taky trochu mozky vosvěťte," napomínal Hamerník, když mu tkadlec opětně děkoval, „a přijďte si pro nová čísla, až všecko přeříkáte — půjčím rád. Třeba se také v Poličce u faktora sejdeme."

Tkadlec po stežníkách šel jako vrtohlavý; tolik neobyčejného, nezvyklého dnes slyšel! A co noviny ještě mu povědí... Pečlivě ukrýval sežloutlý balík pod kabátem. Nepochlubí se s ním každému, jen těm, kteří mají „touhu po nové pravdě".

* * *

Na podzim a v první zimní měsíce r. 1893 počalo býti v Javorově leckomu nevolno. Na katolické faře, kde si celkem jinověrců mnoho nevšímali a s nimi v míru žili, pozbyli náhle vší rozvahy — strašidlo socialismu, o němž dosud jen noviny vypravovaly, náhle se i tu, v horách na moravském pomezí zjevilo. Různé pověsti se trousily o tom, že prý již na Betlémě a Blatinách se usídlili, že by nejraději všecky kněze zhanobili a zabili, kostely zkazili a vypálili, ba i na hřbitovech pomníky a kříže vyvrátili. Kostelník nyní téměř úzkostlivě kostel sv. panny Markyty zavíral a nejraději by i hřbitovní vchody byl kladkou opatřil, kdyby to jen nebylo tak neslýchané.

Pak již určitější zprávy docházely, že nové učení pochází od Hamerníka Betlémského, který mnoho roků v Brněnských továrnách pracoval, ten prý je ze všech nejzuřivější, sám se kolem kostela, co tu opět v krajině se zdržuje, ani nemihl, neřku-li do něho vkročil, matce, věrné katoličce, růženec z ruky rve, a také jí hrozí, až si ženu vezme, že se s ní dá oddati ne od kněze, ale od pana podkrajského v Poličce. Již prý také, aby sám nebyl, na Betlém a Blatiny několik kamarádů přivedl, jimž bylo v městě draho a které chalupníci, že „od nich měli dobře", rádi přijali. Vlastně nemuseli lidé socialisty bráti ani na byt, do podruží, stačilo, když šli do města, tam toho bylo plno! Vypravovalo se semo tamo, z fary a od kostelníka dověděli se to ve statcích a chalupách — ale celkem nikdo nic zcela jistého nevěděl.

Až náhle pověsti došly zcela určitého stvrzení. Jakýsi tkadlec z Blatin hodlal se oženiti s holkou ze sousedního baráku, ale neodebral se, jak kamarádi jeho očekávali, do města na hejtmanství, nýbrž učinil nevěstě po vůli a přišel na Javorovskou faru jednat ohlášky i kopulaci. Hned se velebného pána ptal, mnoho-li bude platiti, což dosud žádný ženich neučinil. Když mu byla oznámena částka, jakou lidé jeho stavu vždy rádi zaplatili, pravil, že nemá a nedá více než za kopulaci, ohlášky i kostelníkovi dva zlaté, to že jest mnoho peněz na chudého dělníka. Velebný pán nemohl se s ním dohodnouti, zavolal pana faráře, ale ani tu k žádnému výsledku nedošli, a tkadlec konečně řekl, že vlastně měl by dle zákona platiti od ohlášek 5 kr., od kopulace 20 a kostelníkovi $7^1/_2$, dohromady $32^1/_2$ kr. — taková prý je taxa pro vesničany páté třídy, a do té by jej zajisté ouřady počítaly — vždyť je v podruží! Velební páni sotva

ním svým věřili; ptali se, odkud to ženich má, a ten se jim hned vytasil s tištěnou sazbou štoly, kterou vydala dělnická knihtiskárna. Pan farář velmi se rozhněval, odpovídal, že to nikdy nebylo, aby si ženich předpisoval, co dá, žádalo se a dávalo se dle obyčeje — a sazba prý je neplatná, přes sto let stará. Tkadlec z Blatin vzal klobouk, pravil, že chtěl býti jen nevěstě po vůli, ale když má býti ještě peskován, že raději dá se oddati občansky, aneb i z církve vystoupí. Velebný pán se usmál, že ani by nevěděl, kterak do toho, že jest příliš hloupý, — leč Blatinský odtušil, to že mají vše v novinách svých; jako sazbu štoly jim noviny vyšetřily, tak i způsob, kterak v občanský sňatek se vstupuje a z církve vystupuje, zevrubně udaly — Třeba mu jen jíti domů a opsati to, — jest to vše v „Záři“, kterou si drží Hamerník, — a v ostatních novinách jistě také. Již tkadlec z Blatin z fary odcházel, když pan farář na něho zavolal, že pro zamezení pohoršení mu to udělá, jak sám chce, jen aby na kostelníka nezapomněl.

Tato historka ihned se roznesla po celém Javorově i obcích přifařených a vypravovala se s rozličnými obměnami a přídavky, jichž neustále přibývalo. Teď prý konečně se ukázalo, co jsou „socijálisti“ zač, chtějí osoby posvěcené mistrovat a jim hrozit, chtějí se ženit jako ta zvěř, bez církevního požehnání, chtějí z církve vystupovat, Pána Boha se zříci, — a k tomu si navzájem podávají návody tištěné! Takové jsou tedy noviny, které čtou místo modliteb, nebeklíčů a kalendářů!

Samo sebou se rozumí, že nikde tak rychle se zpráva o Blatinském tkadlci a snahách jeho soudruhů neocitla a tak horlivě probírána nebyla jako na statku u Červených vedle kostela a fary. Kdykoli ku společnému jídlu usedli, se pomodlili a první, největší hlad ukojili, ihned se o tom začalo, a když se peří dralo, venku na záprsni neb pod kolnou šindele strouhaly neb „sekajna“ dělala, nejináč. Hospodář starostlivě hlavou potřásal, o tohle že by se měly vzíti ouřady, to že je proti všemu pořádku, a hospodyně horlivě děvečkám i dětem vykládala, Pán Bůh že to tak nenechá, že pošle metlu, kometu nějakou, aneb koleru — a oni že to za ty neznabohy nevinně odnesou! Nejvíce se hospodář trudil a styděl, že s těmi „socijálisty“ hlavně s tím, který je nad nimi první, s Hamerníkem, z Poličky a do Poličky chodívá Šmatlán pod lesem. Přece každý v Javorově a na hodinu cesty věděl, že jest jeho planý bratránek, nebožka panímáma že byla Šmatlánova, a Jiřík že býval u nich na statku vychován, od nich že se ženil. Nedosti že jim hned tehdy udělal na faře hanbu, přestoupiv na druhou stranu, — to alespoň zůstal křesťanem, ale nyní se nadobro spouští Boha. Kdož může věděť, pravíval hospodář Červených, zda-li nelituje svého přestoupení, zda-li se ještě drží evandělické víry — snad i ta se mu již zdá nedostatečnou. Postupem času vypravovali si u Červených, že jako nakazil Hamerník Betlémské, Blatinské a Šmatlána, tak nyní Šmatlán kazí Javorovské; již není sám, již s ním čtou „socijálistický“ noviny Lamplot, Janko, jeho staří „harcouníci“ — ba i Kopecký, katolík —

Jakmile se rozhlásilo, že Šmatlán s Lamplotem a Jankem místo „Bethanie“, „Evanjelických Listů“, „Jednoty“ a „Orloje“ čtou „Zář“, „Červánky“, „Rovnost“, počalo se znepokojení vzbouzeti i na evanjelické

faře a mezi presbytery. O Šmatlánovi se podle staré zkušenosti vědělo, že byl proti faře vždy, ale Lamplot, Janko, Květenský třeba že s ním kamarádili, přece nikdy ničeho proti pořádku nepodnikali. A nyní se chytají takových bezbožností! Však to Šmatlánovi žádného upokojení duše nepřinese; bude rýpat, rýpat, ale ničeho se nedorýpá — — Z čeho nyní bude čerpati posilu, když i bibli zavrhl, — praviv ženě, — jak kostelnice donesla — že je bible zfalšována, sami apoštolé, zvláště svatý Pavel, že výpovědi Kristovy překroutili!?

U Červených a na evanjelické faře, uvažujíce o Šmatlánovi, nezcela se přiblížili pravdě, ale daleko také nepřestřelili. Svého přestoupení sice nelitoval, ale ve všem již s evanjelickou vírou se nesnášel, mnoho ji odsuzoval. Bibli neodhodil, — srovnával ji s tím, co „Zář" psala o vlastním učení Kristově, o počínání si apoštolů, srovnával kapitoly bible s vypravováním onoho učence z francouzské země, kterého církev katolická proklela. Hledal, zkoumal, přirovnával, — byl velmi, velmi nekliden — — — Často ho to v mozku pálilo, nesnesitelně pálilo, — zase chytil „čtení" od Hamerníka, zase srovnával, bibli otevíral...

Jak ten Hamerníků je spokojen, — jemu na tom nezáleží, řekl-li co Kristus, nebo napsali-li to apoštolé, nezkoumá, jak si to Spasitel vlastně myslil, když hlásal rovnost všech lidí, — zda-li chtěl, aby jeho učedníci poslouchali vyšších ouřadů čili se zdvihali proti nim?

V novinách Šmatlán dočetl se o papežích a jesuitech, o falešných zázracích, přirozeně vykládaných, o pověrách, o přehmatech a sobeckosti kněžstva; tu se radoval, že dávno ty bludy odvrhl, vlivu jezovitského Chlumečku se zbavil. Měl-li kdy v ošklivosti své bývalé katolictví, „poddanství římské stolice", o níž tak děsných věcí se dočetl — bylo to zajisté nyní. — Ale pak zase pojala jej jakási úzkost, když se dočítal, že by se mělo náboženství ze škol vyhostiti, všecky církve že jsou znešvařeny, že udržely se pouze tím, že slova Kristova, kterých neplní, ba zapírají, vložila ve svou nauku...

Některé věty zvláště hluboko se mu vryly v mysl, uměl je již z paměti, když tolikráte si je přeříkal: „My tomu nikdy věřit nebudeme, že by Bůh usoudil, jedni aby hladem a nedostatkem umírali, druzí aby v přepychu žili..." „My nejsme bez zbraní, bída jest naší zbraní..."

Když se s Hamerníkem na Betlémě neb na cestě z města sešel, aby si čísla novin za nová vyměnil a na ně těch několik krejcarů složil, vždy mu předkládal otázky víry, — leč dělník i jeho kamarádi o podobné věci nedbali, vykládali, kde byla jaká stávka, kdo stávkáře podporoval, uvažovali, zda-li jim konečně dáno bude volební právo, aby se již do sněmoven mezi pány, kapitalisty dostali a pořádek světský předělali. Od nich se Šmatlánovi vysvětlení jeho pochybností nedostalo.

Za to tím horlivěji rozprávěl o svém srovnávání a zkoumání bible s dávnými přátely, Lamplotem, Jankem. Brzy po seznámení se s Hamerníkem a četbě socialně-demokratických listů zmiňoval se před nimi tajemně, svět že nyní uznává jinou novou pravdu, lidé že budou konečně spaseni, šťastni, stane se jim po právu, on že o tom slyšel od takových, kteří tomu chtějí a k tomu se přičiní. Tak dlouho nadhazoval, až se i Lamplot i Janko stali palčivě zvědavými; i počal jim po troškách vypravovati,

jak se s Hamerníkem seznámil, od něho „Záři“, „Červánky“, „Rovnost“, „Nový věk svobody“ si vypůjčil a čeho v nich se dočetl. Naléhali na něho, aby jim ony noviny též přinesl; ale Šmatlán se vymlouval, že nejsou všecky jeho, že musí za ně ručiti, — a tak přišli raději i Lamplot i Janko do Šmatlánovy chalupy a tam v podvečer nestačili se diviti, co jim hospodář z ochmataných těch archů předčítal. Janko přivedl svého souseda Kopeckého, katolíka, muže ustavičnými nehodami zle roztrpčeného, jejž rozmrzelost zahnala již často do „tábora nespokojených“, ještě dokud jen evanjelické listy tam čítali a nad skracováním písniček mladého faráře i nad jeho spanštělostí bědovali. Ba i Květenský, když mu Lamplot cosi napověděl o „neslýchaných novotách“, o nichž jim Šmatlán předčítá, překonal svou pýchu a přišel zase jednou po dlouhém čase na besedu.

Bývalo v malé sedničce, kde kdysi Plíhal ponurý svůj život trávil, nyní často z večera dosti hlučno; stavy mlčely, Šmatlánka s Milčou někde po venku cosi kutily aneb se sousedkami na mostkách si postály a vnitř Šmatlán s římsy ssundal bibli, žalmy, vybalil svoje noviny a tu již křížily se úvahy a otázky jako rychlé, plamenné šípy. Záhy návštěvníci znali socialistickou nauku v hrubých rysech jako Šmatlán sám; jen časem uvažovali, zda-li skutečně s Kristovou věrou se srovnává, jak hostitel hned zpředu na její chválu pověděl. Šmatlán jim předčítal, jak už Isaiáš prorok socialismus předpovídal, řka: „Nebo aj, já stvořím nebesa nová a zemi novou a nebudou připomínány první věci, aniž přijdou na mysl — — — Nebudou stavěti tak, aby jiný bydlil, nebudou štěpovati, aby jiný jedl... Nebudou pracovati nadarmo a nebudou ploditi dítky ku strachu...“

Největším jeho vítězstvím bylo, že Kristovo kázání na hoře, které ze všech kapitol Nového zákona míval nejraději a téměř nazpamět znal, jest, — jak se ze „Záře“ dověděl, — programem socialistickým. Nestačil s přátely vždy znova vykládati o blahoslavených nyní lačnících, kteří nasyceni budou, o blahoslavených chudých, kterých jest království boží, o nyní nenáviděných a vyvrhovaných, o nyní plačících — — Když se dočetl, že jen Lukášovo evanjelium kázání na hoře podává správně, že netřeba věřiti v Matouše, jenž vsunul místo o chudých duchem, totiž skromných, poddajných — znova horlil, nyní že jest na jevě, jak ne podlízavost, pokrytectví schvaluje Spasitel, — ne mysl tupou že miluje, ale tu, která se ze všech sil království božího, pravdy domahá!

Měl pevně za to, že koná vznešené poslání bojovníka pravdy, když mezi sousedy rozšiřuje tuto novou víru, která zlomí moc kněží, moc bohatých utlačitelů a zjedná rovnost všech lidí. Nedal na ni dopustiti; stále v ní slyšel ony zvuky, z evanjelického i katolického učení vybočující, které v jinošských letech jej okouzlily u vydavatele „Českobratrského hlasatele“...

Jedenkráte Květenský nadhodil: „Esli pak ti socijálisti věřej' na Pána Boha? Že se žádnejch kněží nedržejí, to vím, ale kněží a Bůh Hospodin nejní přecej jedno! Tak se mi podlevá těch novin zdá, že tuze na Pána Boha nemyslej'!“

„Ale pantáto,“ horlil ihned Šmatlán, „přecej každou chvílenku píšou, takle že Bůh to chce neboli nechce mít, takle že svůj zákon vložil v srdce člověka! Chdyby v Boha Hospodina nevěřili, istě že by bibli nevyklá-

dali, pořádem vo Kristu Spasiteli nehovořili, kterej jenomej hlásal boží království."

„A věřej taky, že Bůh stvořil svět, Adama a Evu a že z ráje je vyhnal, chdyž hřešili?" rýpal zase Květenský, jenž byl sice tuze zvědav poznati novou nauku, ale na druhé straně pokládal to za křivdu, že ji umí vykládat Šmatlán, do Plíhalčiny chalupy přiženilý. Kde jakou námitku si uměl vymysliti, tu neopomenul tkadlci nadhoditi.

Šmatlánova vrásčitá tvář do ruda se zarděla; dobře si pamatoval, jak ve statích anglických a francouzských učenců se dočetl, člověk že nepochází od jediných prarodičů, ba že vyvíjel se ponenáhlu z tvorů nižších, zvířat, a jak se to za příznivých podmínek dělo v krajinách horkých, na rovníku, ne tam, kam dle bible lze klásti ráj . . . nevěděl rychle, co by Květenskému odpověděl. Rukávem své žlutavé košile přejel si čelo a spánky, vlasy uhladil a pak, potlačiv svoje rozpaky, pravil: „Nekoukám im do svědomí, kerak vo ráji, Adamoj' a Evě smejšlej'; i knéží a církevní otcové vykládaj' to šelijak. Já co sem byl na kázáních vo prvotním říchu, vo ďábloj' a Evě, každej falář hovořil vo tom ináč. Dočet' sem se, že biblí byla kus po kuse sepsaná v jazykách mnohejch, kdák ví, kerak to pak bylo preloženo, esli dobře neboli na licho?"

K tomu ovšem Květenský neměl odpovědi, a Janko i Kopecký pochvalně kývali hlavou nad moudrostí Šmatlánovou, který tolik knih, kalendářů a novin přeříkal jako v Javorově žádný, vyjma faráře. A tak bývaly obyčejně všecky námitky a otázky Šmatlánem vítězně odraženy a bylo v „táboře nespokojených" skoro jisto, Kristus Spasitel že byl zakladatelem socialismu, který jest ne novou pobuřující pravdou, ale velmi starým, jediné oblažujícím a vykupujícím učením!

V otázkách víry si Šmatlán vždy pomohl, ale pokud se veřejných věcí týče, tu často se vyptával Hamerníka a pak o tom, co mu dělník vysvětlil, sousedy poučoval. Došel si někdy, byl-li čas pěkný, na Betlém, často sešli se s Betlémskými i ve městě u faktora, který na Šmatlánovo a Javorovských vůbec se socialisty kamarádství pohlížel nelibýma očima. Dobře si faktor všiml, jak hned nyní vyjeli, vytkl-li jim chybu a jak, když mzdu vyplácel, bručeli polohlasně, za jaký žebrácký groš že se udírají do smrti, div věru, že již dávno toho nenechali . . .

Do schůzí Javorovských Hamerník nikdy nechodil; věděl, že věc socialismu jest v rukou zaníceného Šmatlána zatím dobře uschována. Jemu, starému sousedu a chalupníkovi spíše Javorovští uvěří než cizímu dělníku. Až nadejde doba, až by jedenkráte měli k volebnímu osudí kráčeti tito lidé, kteří dosud jen těžce, voliteli, svoje přesvědčení na jevo dávali, pak zakročí on . . .

Kdysi, několik neděl po vánocích, sešel se Hamerník se svým horlivým letitým učedníkem zase v Poličce. Řekli si, že společně půjdou domů; jakmile obvod města opustili, kráčeli velmi rychle, Šmatlán jako obyčejně za trakařem, Hamerník nesa objemný balík. Země byla do tuha umrzlá, na polích leželo asi na dvě stopy sněhu, ostrý vítr, jenž vždy chvilkami zafičel, proměňoval hladinu sněhovou v kosmaté vlny, po nichž kráčeli havrani a popelavé vrány. Oběma mužům kouřil se dech silně od úst; Hamerník zprvu zkoušel kouřiti viržinko, ale když mu doutník

neustále hasl, vyňal jej z koutku úst a zastrčil do náprsní kapsy svého silného kabátu, až ke krku nad modrou košilí upjatého. Šmatlán byl ve starém beránčím kožíšku, již valně odřeném; kdysi si jej jednal Plíhal a dal zaň hodně renčníků, — konal dobré služby již na čtyřicet let, ovšem opouštěl truhlu, jen když za největších mrazů do města neb do kostela se chodilo. S počátku muži nemluvili; zvykali tuhé zimě, která, jakmile ze zdí města vyšli, byla zase citelnější, třeba že byli dobře opatřeni. Pak, když již skorem Kamenec opouštěli, započal Šmatlán: „Onechdy, chdyž sme u Lamplotů besedovali, tuze sme se nasmáli; Kopecký, šak sem vám ho, kamaráde, taky už ukazoval, je katolík, hovořil, kerak kostelník vod nich, jako vod svatý Markyty, je přestrašenej! Pořádem kolem kostelíčka chodí, vyhlíží a zavírá — — prej chtěj' socijálisti šecky kostely a kaple, chde kerá, spálit a zbořit — Prál sem sousedům, že to istotně žádná prauda nejní — ale že se stejně na to vyptám . . ." A Šmatlán dychtivě upřel na kamaráda zrak, čekaje, co mu odpoví.

„Škoda by kostelů nebyla, kdyby ke zboření přišly," pravil dělník určitě, „ale my jich páliti a bořiti nebudeme! Ony, občane Šmatláne, samy se rozpadnou v prach a rum, až lidi do nich přestanou chodit a je ošetřovat!"

Šmatlán se zarazil a pak zamyslil. Po hodné chvíli řekl: „Dvojctihodný pán, co byl falářem v Javorově, chdyž sem byl eště vejrostek, a pak do kraje, do Prahy se odstěhoval, taky hovořil, že nemusíme Boha uctívat ani v domu Páně ani v katolickým kostele, že Bůh je všude, třeba v lesi a ve skalách! Ten byl docela a docela inačí nežlivá kněží vostatní; troufám, esli eště teďkejc je živ, jako že je, že istotně de s vašima!"

Hamerník se vyptal na farářovo jméno, ale když mu je tkadlec řekl, potřásal hlavou, toho jména kněz že jim, pokud on ví, nepřál. „A kdož ví, jestli se stářím nezměnil! Jsou ti černí všichni stejní, ať jsou na tu neb druhou stranu. My si vážíme jenom jednoho kněze českýho a toho s neděle budou soudruzi v Praze voslavovat! To byl vopravdovej svobodomyslník, šel za svým přesvědčením, z církve katolický vystoupil, od svých byl zavržen! Však jste se v „Záři" dočetl vo knězi Augustinu Smetanovi?"

Šmatlán se přiznával, že buď stať tu přehlédl, aneb že dotyčná čísla od Hamerníka neobdržel. Hamerník musil mu ihned vypravovati, jak dělníci již po dva tři roky se studenty táhnou pod vrch Žižkov na hřbitov evaujelický a tam ověnčují hrob svobodného českého myslitele, jak je policie rozhání, ba do krvava se s nimi sepere. Leč Šmatlán chtěl také věděti, v čem se „pan Smetana" s ostatními kněžími rozcházel, proč vlastně z církve vystoupil, ale Hamerník věci ty nikdy do hluboka nesledoval, i nedovedl vše vysvětliti a slíbil alespoň, že se doma po novinách a kalendářích podívá, zda-li životopis odvážného kněze v nich nalezne. Hovořili o něm po celou cestu; Šmatlán stále vplítal vzpomínky na redaktora „Českobratrského Hlasatele", v mysli osobnosti obě přirovnával a sotva že doma své věci uložil, již počal se hrabati ve svých starých novinách, zda-li o onom podivuhodném knězi nějakých zpráv se dopídí. Nenalezl je, bylo mu čekati, až Hamerník vše vyhledá.

A pak konala se u Šmatlána v malé chalupě zapomenutého Javorova oslava neohroženého, od vrstevníků zavrženého Smetany, již mrtvého, když hoch ze Střemošic do hor přišel a poprvé zaníceného faráře v „domu Páně“ kázati slyšel. Šmatlán skoro se slzami v očích předčítal přátelům, co ten kněz zkusil, jak byl proklet, zavrhován, jak jméno jeho s hanbou na dveře všech kostelů přibito, jak z vlasti odešel a pak, smrt maje v prsou, se vrátil . . . Jak byl pohřben bez průvodu, bez hlaholení zvonů — — A pak po mnohých letech přece uznán, ze zapomenutí vyhrabán! „Teda byli přecej kněží, kerý za praudu boží dali šecko! Teďkomejc je vidět, co by mohli dokázat, chdyby nedbali vo svět, vo ženu, děcka a bohatství, chdyby šli zpříma za Kristem Spasitelem, kerej taky šecko odvrhnul, jenomej pro království Boží na zemi pracoval!“ Šmatlán, všecek ve tváři hoře, házel rukama a každou chvíli opakoval: „To byl člověk, lidičky, to byl jeden ze spravedlivejch!“

Posluchačům se vypravování o „panu Smetanoj“ líbilo; Jankovi zamlouvalo se, že byl jenomej ze sprostého, kostelníkův syn, a přece tak moudrým mužem se stal, Květenský zase si liboval, že všude, ve škole dětem, z kazatelny lidem, i těm studentům řekl všecku pravdu. Lamplot proléval slzy nad opuštěným hrobem „takovýho pána, kerej tu největší učenost měl v malíku — přecej každýmu podruhoj' dá žena neboli syn tabulku“ — — a tak každý něco pochvalného řekl o muži, na němž ovšem po přednosti zamlouval se jim vzdor. Srovnávali s ním okolní faráře, kaplany a vikáře — žádný neobstál! Kdyby byli tohoto nedělního odpoledne důstojní i dvojctihodní páni stáli za okénky chalupy pod lesem vedle statku kdysi Kučerova, zajisté že by i Hamerníka i Šmatlána byli zažehnali na skleněný vrch, jak jim osadníky divně kazí . . .

* * *

Čím více spřáteloval a scházel se Šmatlán s Hamerníkem, čím horlivěji konaly se u něho schůzky ku předčítání a probírání socialistických novin a čím častěji se o tom ve vsi i na farách hovořilo — tím šířila se mezera mezi mudrujícím tkalcem a mladými Zahradníkovými, kterou již návštěva v létě, kdy Šmatlán bezvýsledně pro zetě se stavěl, jaksi natrhla. Zahradník několikráte, když s tchánem ve městě se setkal, počal jej s přátelství s Betlémským zrážeti, leč ten jej vždy rozhněvaně odbyl, že ví, co dělá, že si umí sám poradit. Pak stavíval se dole v Javorově pod lesem, domlouval Šmatlánce, aby to pantátovi překazila, když jinak nedá, noviny mu spálila a před besedníky chalupu zavřela. Navštívila-li panímáma s Milčou Růžu a její děti, tu si mladá Zahradnička před matkou poplakala, jaká že jest jí hanba, když jejímu otci socijalistů nadávají, věčné zatracení mu slibují, vždyť prý socijálista — toť již nejhorší, co býti může!

Nesvedli oba manželé ničeho; Šmatlán se proti nim zatvrdil, zeťovi ve zlé vykládal, že chce on, tak mladý, míti rozum nad něho, a na dceru se rozhněval, protože zapomíná na dětinskou úctu pro mužovy vrtochy. Šmatlánka ani prstem proti mužově počínání nehnula; uvykla dávno, že Šmatlán na převrácenost světa a ty, kteří ji mají na svědomí, žaluje

a proti ní káže, se sousedy se schází, by si o tom porokoval, — ba byla ještě stále na to pyšná, že si jejího muže váženější občané všímají a od něho poučovati se dávají.

A pak — jeho schůzky nestály ani groše, krejcary, které Hamerníkovi jako příspěvek na noviny dával, dovedl tkadlec vždy nějak šikovně na sobě ušetřiti, ostatně již dříve časopis nějaký si předplácel, — kdyby jaké vydání z tátova počínání a s Hamerníkem kamarádění bylo vzešlo, tu by se byla žena ovšem statečně ozvala. Lakotila jako dříve, přibývalo jim jmění, zase kus pole koupili, tele si nechali, řezníkovi odřekli a na jalůvku je vychovali — měli pro dva kusy dobytka píce dosti.

Jak přes léto a zimu rodiny Šmatlánova a Zahradníkova se na vzájem sobě odcizily, ukázalo se brzy. O ostatcích matka povolila prosbám Milčiným, aby s ní rodiče šli k muzice; je svobodná, ale žádná vdaná prý tak málo světa neužije jako ona, naříkala Milča. Šmatlán rád svolil, měl za to, že jest slušno o ostatcích v hospodě se ukázati a když tentokráte žena nebránila, bylo mu to vítáno. Milča, přes to že nebyla z nejmladších děvčat, vypadala pěkně, byla štíhlá, urostlá, tváře měla růžové, ač ne právě plné, zuby stkvělé, zdravé; růžová kartounová jupka, kterou si po dlouhém škemrání směla pořídíti, bledomodrá sukně šotyšová a bílá zástěrka, ozdobená krajkami, ještě ve škole uháčkovanými, pěkně jí slušely. Tančila dosti, méně s Javorovskými než s přespolními; zvláště se okolo ní točil jakýsi chasník, o němž vypravovali, že je ze samoty za Vysokým Vrchem as čtvrt hodiny od Betléma a půl hodinky od Zahradníkovy chalupy ve Tříšti. Prostíralo se tam při skrovných sadech několik živností, jichž pole táhla se po úbočí svahu o něco výše svého hřebenu dospívajícího, — větry si kolem těchto staveníček malebných, ale vždy ohrožených dávaly dostaveníčko, z jehož hovoru obyvatelům bývalo až úzko a v zimě se k neklidným těmto besedníkům přidružily vydatné vánice a plískanice. Milčin tanečník byl synem z největší těchto živností, od světa po valnou část roku jakoby uříznutých; vypravoval jí, že otce již nemá, jen matku, ta že dosavad hospodaří, bratr mladší je na vojně, sestry dvě jsou vyvdány, jedna ještě doma a matce při práci pomáhá. Milča navzájem sdělovala, ona že jest již doma sama, že také dělá o poli, seká, seje, okopává, nejvíce však že tkalčí, že umí barchet i veruli. Chasník přinesl jí několikráte připíti, pak donesl i Šmatlánovům, a zase, když muzikanti spustili, ubíral se s holkou do kola. (Dokončení.)

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

XII.

áno, spočívajíc na polštáři, kde vyšit byl znak ve formě zvonce, Tereza snila o včerejších procházkách, o jemných Pannách v kruhu andělů, o nesčetných malovaných dětech, vesměs krásných a šťastných, jež celým městem pějí alleluja milosti a krásy. V slavné kapli Brancacci, před freskami, bledými a skvělými jako božský úsvit, mluvil jí o Masacciovi slovy tak živými a pestrými, že zdálo se jí, že ho vidí, jinocha, mistra mistrů, s ústy polootevřenými, se zasmušilým modrým okem, roztržitého, nadšeného.

Dechartre stal se jí duší těchto skvělých tvarů, smyslem těchto ušlechtilých věcí. Jen jím rozuměla životu a umění. Zajímala se o zjevy celého světa jen tou měrou a tím způsobem, jak zajímal se o ně on.

Jak procitla v ní tato náklonnost? Neměla žádné určité upomínky. Nejprve, když Pavel Vence chtěl jí ho představiti, neměla žádné touhy poznati ho, žádné předtuchy, že by se jí mohl zalíbit. Pamatovala si, že viděla v saloně na Poli Martově elegantní bronzové práce označené jeho jmenem. Ale nemyslila si, že on sám mohl by býti příjemný, nebo svůdnější, než tolik jiných umělců, s nimiž bavila se při svých důvěrných snídaních. Když ho spatřila, líbil se jí; měla klidnou myšlenku, že ho k sobě připoutá a že často se s ním setká. Večer, když byl u ní hostem, zpozorovala, že ji plní ušlechtilou zálibou, a tato záliba jí lichotila. Ale záhy potom pocítila k němu nelibost, mrzelo ji, že zavírá se příliš do sebe samého a do svého vnitřního světa, že stará se příliš málo o ni. Byla by si přála rozechvěti jej. V tomto stavu netrpělivosti a rozčilení, kdy cítila se tak sama na světě, sešla se s ním u Musea, kde vypravoval jí o Ravenně a o císařovně, sedící na zlatém křesle ve svém hrobě. Shledala ho vážným a roztomilým, s vřelým hlasem, s něžným okem, ale byl jí příliš cizí, příliš vzdálený, příliš neznámý. Tento dojem byl jí velice nemilý, a nevěděla již, přála-li si tehdy, aby vídala ho denně, nebo aby nespatřila ho už nikdy.

Od té chvíle, co se s ním sešla ve Florencii, těšila se jedině tím, že vidí ho kolem sebe, že slyší jeho hlas. Činil jí život milým, rozmanitým a pestrým — novým, úplně novým. Objevoval jí něžné radosti a rozkošný smutek myšlenky, probouzel touhy, jež v ní dřímaly. Teď byla už pevně odhodlána zachovat si ho. Ale jak? Předvídala obtíže; její jasný duch a živá povaha jí je zjevovaly všechny. Jednoho okamžiku pokoušela se, klamati sebe samu. Říkala si, že, jsa snivý, přemrštěný

roztržitý, pohřížený ve své studie umělecké, nemá snad prudké vášně pro ženy, že byl by snad vytrvalý, ale že nekladl by snad přílišných požadavků.

Ale ihned potřásla na polštáři svou krásnou hlavou, pohříženou v proudy kadeří a zapudila tuto myšlenku. Kdyby Dechartre nebyl člověk lásky, pozbyl by pro ni všeho kouzla. Neodvážila se již mysliti na budoucnost. Bude žíti ve chvíli přítomné, šťastna, neklidna, s očima zamhouřenýma.

Snila takto ve stínu, prozářeném šípy pronikajícího světla, když Pavlina přinesla jí dopisy a čaj. Na jedné obálce poznala rychlé a prosté písmo Le Ménila. Byla připravena, že tento dopis přijde, ale přece překvapena, že skutečně přišlo, co přijíti mělo. Jako v dětství, když neomylná ručička ukázala hodinu, kdy měla učiti se klavíru.

V dopise dělal jí Robert rozumné výčitky. Proč odjela bez jediného slova, bez rozloučení? Od svého návratu do Paříže každé ráno čekal psaní, a psaní nepřicházelo. Byl šťastnější roku minulého, když při procitnutí, dvakrát nebo třikrát týdně nacházel psaní tak roztomilá a duchaplná, že hodna byla uveřejnění. Byl znepokojen a spěchal k ní.

„Byl jsem velice zaražen, zvěděv o vašem odjezdu. Váš manžel mně přivítal. Pravil mi, že uposlechnuvši jeho rady, odjela jste stráviti konec zimy do Florencie k Miss Bellové. Po nějakou dobu shledával vás prý bledou a zhublou. Myslil tedy, že změna vzduchu vám učiní dobře. Nechtěla prý jste odjeti, ale cítíc se stále churavější, uposlechla jste konečně jeho rady.

Nepozoroval jsem, že byste hubla. Naopak, zdálo se mi, že vaše zdraví jest výborné. A pak Florencie není pro zimu dobré místo. Nerozumím vašemu odjezdu, a velice se tím trápím. Upokojte mě ihned, prosím vás . . .

Myslíte snad, že je mi příjemno dovídati se o vás od vašeho manžela a přijímati jeho důvěrná sdělení. Trápí se k vůli vaší nepřítomnosti a jest prý zoufalý, že záležitosti politické zdržují ho té doby v Paříži. Slyšel jsem v klubu, že má naději státi se ministrem. Divím se tomu, poněvadž není zvykem voliti za ministry lidi z naší společnosti.“

Pak jí vypravoval své příběhy z honby. Přinesl jí tři liščí kůže, z nichž jedna jest velice krásná; kůže ta pochází od statečného zvířete, jež vytáhl z doupěte za ocas, a jež otočíc se kouslo ho do ruky. „Ostatně,“ dodal, „zvíře bylo ve svém právu.“

V Paříži měl nepříjemnosti. Jeho mladičký synovec hlásil se do klubu. Obával se, aby nepropadl. Kandidatura byla už ohlášena. V tom případě neodvažoval se raditi mu, aby ji vzal zpět; znamenalo by to, vzíti na sebe velikou zodpovědnost. Na druhé straně bylo by opět propadnutí skutečně nemilé. Končil dopis vřelou prosbou, aby dala o sobě zprávu a aby záhy se vrátila.

Dočetši psaní, roztrhala je zvolna a hodila do ohně; s pustým smutkem, se sněním bez kouzla dívala se, jak dohořívá.

Měl zajisté pravdu. Pravil, co říci měl. Naříkal, jak naříkati měl. Co mu odpověděti? Má pokračovati ve svém hněvu a vzdorování? Neboť nyní vypadalo to jako vzdorování! Předmět jejich hněvu byl jí tak lho-

stejný, že musila přemítati, aby si ho připomněla. Oh, nepřála si déle ho mučiti. Naopak, jak něžnou cítila se vůči němu! Vidouc, že miluje ji s důvěrou, se zatvrzelým klidem, lekla se toho a rozsmutnila se. On se nezměnil! Byl tentýž jako dříve. Ale ona nebyla táž! Byli odloučeni nyní okolnostmi neviditelnými a silnými, jako jsou různé vlivy vzduchu, jež dávají život nebo smrt.

Když komorná přišla, aby ji oblékla, nepočala ještě psáti odpověď. Přemítala starostlivě:

„Má ve mne důvěru. Jest klidný".

To dráždilo ji nejvíce. Horšila se na prosté lidi, kteří nepochybují ani o sobě ani o jiných.

Sestoupivši do salonu, našla tam Vivianu píšící. Oslovila ji:

„Víte, miláčku, co jsem dělala čekajíc na vás? Nic a vše. Verše. Oh, poesie musí býti přirozený výkon naší duše."

Tereza objala miss Bellovou a položíc hlavu na rámě své přítelkyně, otázala se:

„Smím se podívati?"

„Oh, miláčku, podívejte se! Jsou to verše psané dle vzoru národních písní vaší země."

A Tereza četla:

Elle jeta la pierre blanche
A l'eau du lac bleu.
La pierre dans l'onde tranquille
Sombra peu à peu.
Alors la jeteuse de pierre
Eut honte et douleur
D'avoir mis dans le lac perfide
Le poids de son coeur.

„To jest symbol, Viviano? Vysvětlete mi ho."

„Oh, miláčku, proč vysvětlovat, proč? Obraz poetický má míti více smyslů. Ten, jejž najdete, bude pro vás tím pravým. Ale jest zde jeden smysl velice jasný, totiž: že nemáme lehkovážně zbavovat se toho, co jsme vložili ve své srdce."

* * *

Kočár byl připraven. Šly, jak bylo smluveno, navštíviti galerii Albertinelli, via del Moro. Princ je očekával, a Dechartre měl shledati se s nimi v paláci.

Po cestě, zatím co vůz lehce se pohyboval po širokém dláždění, Viviana Bellová rozlévala v krátkých, zpěvných slovech svou jemnou a vybroušenou veselost.

Když ubíraly se mezi domy, růžovými a bílými, se zahradami na terassích, ozdobených sochami, Viviana ukázala své přítelkyni villu, skrytou pod modravými sosnami, kam dámy a šlechtici Decameronu utekli se před morem, hubícím Florencii, a kde bavili se vypravováním povídek dvorných, šprýmovných a tragických. Pak jala se vypravovati, jak dobrý nápad měla minulého dne.

„Vy jste odešla, miláčku, do Carmine s panem Dechartre a nechala jste ve Fiesole paní Marmetovou, jež jest příjemná, stará dáma, rozumná a uhlazená. Zná mnoho anekdot o vynikajících osobách, žijících v Paříži. A vypravuje-li je, počíná si jako můj kuchař Pampaloni, podává-li sázené vejce: nesolí jich, ale slánku postaví vedle. Jazyk paní Marmetové jest velice jemný. Sůl jest vedle, v jejich očích. Jsou to sázená vejce mého Pampaloni! Oh, mám velice ráda paní Marmetovou. Včera, po vašem odchodu, nalezla jsem ji samotnou a smutnou v rohu salonu. Myslila na svého manžela a byla to myšlenka smutku. Pravila jsem k ní: „Chcete, abych myslila také na vašeho manžela? Ráda bych myslila s vámi. Slyšela jsem, že byl učený muž, člen král. Společnosti v Paříži. Paní Marmetová, vypravujte mi o něm.“ Odvětila mi, že věnoval se studiu Etrusků a že jim obětoval svůj celý život. Oh, miláčku, počala jsem ihned vážiti si památky pana Marmeta, jenž žil pro Etrusky. A tu mi přišla dobrá myšlenka. Pravila jsem k paní Marmetové: „Máme ve Fiesole v paláci Pretorio skromné, malé museum etruské. Pojďte, navštívíme je spolu! Chcete?“ Odpověděla, že přála by si poznati je víc než cokoliv z celé Italie. Šly jsme tedy do paláce Pretorio, viděli jsme lvici a mnoho bronzových lidiček, groteskních, velice tlustých nebo velice hubených. Etruskové byli národ vážně veselý. Dělali bronzové karrikatury. Ale paní Marmetová patřila s bolestným obdivem na tyto pitvůrky, přetížené velikým břichem nebo udivené nad nahými kostmi svými. Pohlížela na ně jako na . . . jest velice pěkné francouzské slovo, jehož nemohu vzpomenout . . . na pozůstatky a trofeje pana Marmeta.“

Paní Martinová se usmívala. Ale byla zamyšlená. Shledávala nebe zasmušilým, ulice ošklivými a chodce všedními.

„Oh, miláčku, princ bude velice potěšen, že může uvítati vás ve svém paláci!“

„Nemyslím!“

„Proč, miláčku, proč?“

„Poněvadž naprosto se mu nelíbím.“

Viviana Bellová tvrdila, že princ, na opak, jest velikým obdivovatelem paní Martinové.

Koně zastavili se před palácem Albertinelli. V zasmušilé façadě, rázu rustického, byly zasazeny bronzové kruhy, v nichž druhdy, při slavnostech, bývaly zasazeny pochodně. Tyto kruhy označují ve Florencii sídla nejproslulejších rodů. Palác měl takto vzezření divoké hrdosti. Uvnitř vypadal prázdný, smutný, jednotvárný.

Princ šel jim vstříc a vedl je řadou salonů, prostých nábytku, do galerie. Omlouval se, že ukazuje obrazy, jež nebyly zajisté vzezření vybraného. Galerie byla založena kardinalem Giulio Albertinelli v době, kdy vládla ještě záliba pro Guida a Carraccio. Jeho předek liboval si ve sbírání děl školy Boloňské. Ale ukáže paní Martinové několik obrazů, jež dosti se líbily miss Bellové, mezi jiným jednoho Mantegna.

Hraběnka Martinová na první pohled poznala galeri všední a pochybnou; zmocnila se jí ihned nuda uprostřed obrázků Parrocela, kde v temnotě, při úzkém záblesku ohně, jevil se kus brnění nebo zadek bělouše.

Komorník přinesl navštívenku.

Princ hlasitě četl jméno Jakuba Dechartrea. V tom okamžiku byl obrácen zády k dámám. Tvář jeho přijala na sebe výraz kruté nespokojenosti, jiož viděti lze jen na mramorových hlavách římských císařů.

Dechartre objevil se na schodišti. Princ šel mu vstříc se sladkým úsměvem. Nero změnil se v Antonia.

„Vybídla jsem včera sama pana Dechartrea, aby navštívil palác Albertinelli," pravila miss Bellová. „Věděla jsem, že vám udělám radost. Přál si vidět vaši galerii."

Ale pravdou bylo jen to, že Dechartre přál si, sejíti se zde s paní Martinovou. Jali se nyní všichni čtyři procházeti mezi obrazy.

Miss Bellová štěbetala k princi roztomilé věci o těchto starcích a pannách, jejichž modré pláště byly vzdouvány nehybnou vichřicí.

Dechartre, bledý, rozechvělý, přiblížil se k Tereze a tiše jí pravil:

„Tato galerie jest skladem, kam obchodníci s obrazy z celého světa posílají brak svých krámů. Princ prodává zde, co nemohli prodati židé."

Zavedl ji před sv. Rodinu vystavenou na podstavci, ověšeném zeleným aksamitem. Obraz měl na okraji jméno Michel-Angela.

„Viděl jsem tuto sv. Rodinu u obchodníků v Londýně, v Basileji a v Paříži. Poněvadž nemohli dostati za ni dvacet pět louis, za které stojí, uložili poslednímu z rodu Albertinelli, aby žádal za ni padesát tisíc franků."

Princ, vida je šuškati a hádaje dobře, o čem mluví, přiblížil se a roztomile pravil:

„Jest dubleta tohoto obrazu, již obchodníci v různých místech nabízeli. Netvrdím, že toto jest originál. Ale ten obraz byl vždy v rodině a staří znalci připisují ho Michel-Angelovi. To jest vše, co mohu říci."

A princ vrátil se k miss Bellové, jež hledala mezi obrazy originály.

Dechartreovi bylo nevolno. Od minulého dne myslil na Terezu. Celou noc snil o jejím obrazu. Viděl ji rozkošnou, ale jinak rozkošnou a svůdnější než jak viděl ji ve svých snech. Byla méně vzdušná, více tělesná a ještě tajemnější a nepronikuutelnější. Byla smutná, zdálo se mu, že jest chladná a roztržitá. Pravil si, že není jí ničím, že stává se obtížným a směšným. Zasmušil se a byl podrážděn. Zašeptal k ní trpce:

„Přemítal jsem. Nechtěl jsem přijíti. Proč jsem přišel?"

Pochopila ihned, co říci chtěl: že se jí bojí a že jest netrpěliv, bojácný a neobratný. Líbil se jí tak a byla mu vděčná za to, že budila v něm zmatek a tužby.

Srdce počalo jí prudce býti. Ale tvaříc se, jako by mu tak rozuměla, že lituje této návštěvy k vůli špatným obrazům, odvětila mu, že v této galerii skutečně není nic zajímavého.

Uleknuv se ihned svých slov, že mohla by vzbuditi v ní nelibost, upokojil se tím, že ve své roztržitosti nevšimla si snad výrazu a smyslu jeho nepředložené poznámky.

Odvětil:

„Nikoliv, nic zajímavého."

Princ, jenž dámy zdržel na snídaní, prosil sochaře, aby zůstal s nimi. Dechartre se omluvil. Při odchodu octnul se sám s paní Martinovou ve

velikém prázdném saloně, kde na konsolách stála pouzdra od cukrovinek. Přál si, utéci před ní, a teď neměl jiné myšlenky, než opět ji spatřiti. Připomenul jí, že nazejtří by měla navštíviti Bargello.

„Dovolila jste mi laskavě, abych vás doprovodil.“

Otázala se ho, neshledával-li ji toho dne nudnou a mrzutou. Oh, nikoliv, neshledával ji nudnou, ale myslil si, že jest poněkud smutná.

„Hle,“ dodal, „nemám ani práva, abych znal vaše radosti a váš smutek!“

Obrátila k němu pohled téměř tvrdý:

„Nemyslíte snad, že zvolím si vás za důvěrníka?“

A rychle se vzdálila.

XIII.

Po obědě, v saloně, plném zvonků a zvonečků, pod lampami, jejichž veliká stínítka vrhala jen tlumené světlo na sienské Panny s dlouhýma rukama, dobrá paní Marmetová hřála se u krbu, chovajíc na klíně bílou kočku. Večer byl svěží. Paní Martinová, majíc ještě oči plny vzdušných vidin, fialových vrcholků a starých dubů, křemeláků, rozvírajících svá obrovská rámě po cestách, usmívala se, blaženou únavou. Šla s miss Bellovou, Dechartrem a paní Marmetovou do Chartreuse d'Ema. A teď v jemném opojení svých vidin zapomněla na své včerejší starosti, na obtížná psaní, na vzdálené výčitky, a nemyslila si, že by vůbec bylo něco jiného na světě než malované a vyřezávané kláštery, se studnicí ve dvoře, travou zarostlém, vesnice s rudými střechami a cesty, kde, kolébána lahodnými slovy, viděla procítovati jaro.

Dechartre modeloval právě pro miss Bellovou voskový modelek Beatrice. Viviana kreslila anděly. Princ Albertinelli, měkce nad ní nakloněn, hladil si vousy a vrhal kolem sebe pohledy kurtisány.

Odpovídaje k poznámce Viviany Bellové o manželství a sňatku, pravil:

„Žena musí sama voliti. S mužem, jejž ženy milují, není klidna. S mužem, jehož nemilují, není šťastna.“

„Miláčku,“ otázala se Viviana Terezy, „co volila byste pro přítelkyni, jež by vám byla drahá?“

„Přála bych si, Viviano, aby má přítelkyně byla šťastná, a také aby byla klidná.“

„Ale, miláčku, poněvadž princ řekl, že žena nemůže zároveň míti štěstí i klid, řekněte tedy, co byste volila pro svou přítelkyni?“

„Člověk nevolí, Viviano, nevolí. Nechtějte, abych řekla, co myslím si o manželství.“

V tom okamžiku objevil se Choulette, s nádherným vzezřením žebráků, jimiž pyšní se brány malých měst. Hrál briscolu se sedláky v hospodě ve Fiesole.

„Hle, pan Choulette,“ pravila miss Bellová. „On zajisté nás poučí, co máme mysliti o manželství. Jsem ochotna poslouchati jeho orakul. Nevidí, co my vidíme, a vidí, co my nevidíme. Pane Choulette, jak smýšlíte o manželství?“

Posadil se a pozvedl prst s výrazem sokratickým. „Mluvíte, slečno o slavném spojení muže a ženy? V tom smyslu manželství jest svátost Z čehož následuje, že jest to téměř vždy svatokrádež. Co se týče sňatku občanského, ten jest pouhá formalita. Důležitost, jež se tomu přikládá v naší společnosti, jest pošetilost, které by se byly vysmály ženy věků minulých. Děkujeme tento předsudek, jako tolik jiných, onomu vzbouření se měšťanstva, jež nazvalo se Revolucí. To jest kmotra Kvočna všech hloupostí. Po celý věk denně vylétají nové pošetilosti z jejích trojbarevných sukní. Sňatek občanský ve skutečnosti jest jen úpis, jako tolik jiných, jež Stát požaduje, aby uvědomil si postavení osob. Poněvadž v Státu, policií střeženém, každý musí mít svou značku. Mravně pojato, tento úpis nemá ani tolik síly, aby ženu sváděl k nevěře. Kdo by si myslil jen na to, aby zradil slib učiněný před mairem? Jen osoba nábožná může dopřáti si požitků nevěry."

„Ale, pane," pravila Tereza, „my byli oddáni v kostele!"

Pak upřímným hlasem dodala:

„Nechápu, jak muž se může oženiti, ani jak žena v zralém věku může dopustiti se této pošetilosti."

Princ pohlédl na ni s nedůvěrou. Nechápal, že by někdo mluvil něco bez určitého cíle. Domýšlel se, že hraběnka Martinová tušila u něho záměry, jež chtěla překaziti.

A poněvadž chtěl se brániti a pomstíti, pohlédl na ni sladce a pravil s něžnou dvorností:

„Dáváte na jevo, madame, hrdost krásných a inteligentních Francouzek, které jho roztrpčuje. Francouzky milují svobodu a žádná z nich není jí hodnější než vy. Žil jsem také po nějakou dobu ve Francii. Poznal jsem elegantní společnost Pařížskou, salony, slavnosti, rozhovory, hry. Ale v našich horách, pod našimi stromy olivovými stáváme se venkovany. Vracíme se k mravům venkovským, a manželství jest nám idylou, plnou svěžesti."

Viviana Bellová prohlížela modelek, který Dechartre zůstavil na stole.

„Oh! Taká zajisté byla Beatrice, jsem tím jista. A víte-li, pane Dechartre, že jsou zlí lidé, tvrdící, že Beatrice vůbec neexistovala?"

Choulette prohlásil, že patří do řady těchto zlých lidí. Nevěřil, že Beatrice byla by měla více jsoucnosti než jiné dámy toho druhu, jimiž staří básníci milostní vyjadřovali nějakou myšlenku skolastickou a směšně subtilní.

Podrážděn chválou, která jeho se netýkala, jsa žárliv na Dante jako na všechno vůbec, jinak ale duch jemně vzdělaný, jal se útočiti:

„Myslím, že sestra andělů žila jen v suchopárné obraznosti ctihodného básníka. A sice jen jeho čistá allegorie či spíše jako thema astrologické a mathematické. Dante, jenž, mezi námi řečeno, byl dobrý doktor z Bologni, měl v hlavě pod svou špičatou čepičkou mnoho vrtochů. Tento nadšený matematik snil o číslicích, a jeho Beatrice jest květ arithmetický. Toť vše!"

A zapálil si dýmku.

Viviana Bellová zvolala:

„Oh, nemluvte tak, pane Choulette! Působíte mi bolest, a kdyby náš přítel, p. Gebhart, vás slyšel, horšil by se na vás velice. Aby vás

potrestal, princ Albertinelli přečte vám zpěv, v němž Beatrice vysvětluje skvrny na měsíci. Vezměte Božskou komedii, Eusebio, jest to ta bílá kniha na stole. Čtěte, prosím!“

Mezi čtením, Dechartre, sedící na pohovce vedle hraběnky Martinové, hovořil tiše a nadšeně o Danteovi jako o nejplastičtějším z básníků. Však Tereza přiznala se, že zasmušilý Dante ji neláká. Dechartre, uvyklý, aby vnikala do všech jeho myšlenek o umění a poesie, pocítil překvapení a poněkud nespokojenost. Pravil k ní hlasitě:

„Jsou věci veliké a silné, pro něž nemáte citu.“

Miss Bellová pozvedla hlavu a otázala se, jaké by to byly věci, pro něž Tereza nemá citu. Zvěděvši, že jest to genius Dantův, jala se ji kárati s líčeným hněvem. A jako výčitku vůči Choulettovi a paní Martinové připomenula zbožný obdiv onoho občana florentinského, jenž vzal s oltáře svíce rozžaté ku slávě Ježíše Krista a odnesl je před obraz Dantův.

Princ jal se opět pokračovat v přerušeném čtení.

Dechartre snažil se vzbuditi u Terezy obdiv pro věci, jichž neznala. Ovšem, byl by jí snadno obětoval Dantea a všechny básníky s celým ostatním světem. Ale jak tak seděla vedle něho, klidná a svůdná, drážděila ho proti vůli ku hněvu kouzlem své usměvavé krásy. Tvrdošíjně jí vnucoval své myšlenky, své vášně umělecké, ba i své fantasie a rozmary. Přemlouval ji tiše, slovy hněvivými a stručnými. Pravila mu:

„Můj Bože! Jak jste prudký!“

Naklonil se k ní a hlasem horoucím, jejž snažil se ztlumiti, pravil:

„Musíte přijmouti mě s mou duší. Netěšilo by mně, kdybych získal vás s duší cizou.“

Tato slova vzbudila v Tereze lehký záchvěv strachu a radosti.

XIV.

Nazejtří ráno řekla si, že musí odpověděti Robertovi. Pršelo. Poslouchala snivě, jak kapky vody padaly na terassu. Viviana Bellová pečlivě dala připraviti na stolek celé umělecké psací náčiní a potřeby: Papíry napodobující pergamen starých misálů a pak jemný druh barvy fialové se stříbrným vzorkem; péra z celuloidu, bílá a lehynká, jimiž nutno zacházeti jako štětcem; inkoust, jenž na papíru třpytil se azurově a zlatově.

Tereza byla nemile dojata těmito vybroušenými věcmi, jež tak špatně se hodily k dopisu, jenž dle jejího přání měl být prostý a nenápadný.

Všimnouc si, že oslovení „příteli“, které dala Robertovi, mění se na papíře leskem perletě, lehce se usmála.

První věty byly jí velice trapny. Ostatek dokončila s chvatem. Psala mnoho o Vivianě Bellové a o princi Albertinelli, trochu o Choulettovi, podotkla, že nahodile sešla se ve Florencii také s Dechartrem. Chválila několik obrazů v museu, ale bez záliby, jen aby vyplnila stránky. Věděla, že Robert naprosto nerozumí malířství, že obdivoval se jedině malému kyrysníkovi od Detaille, jehož koupil u Goupila. Viděla v duchu toho malého kyrysníka, jehož ukázal jí jednoho dne, s chloubou, ve své

ložnici, blíže zrcadla, pod rodinnými obrazy. Vše to, z dáli, jevilo se jí nudné a smutné. Skončila dopis slovy přátelskými, něžností, která nebyla líčena. Necítilať se nikdy tak klidnou a mírnou vůči svému příteli. Na čtyřech stránkách řekla málo a prozradila ještě méně. Oznámila jen, že zůstane měsíc ve Florencii, jejíž vzduch velice jí svědčí. Pak napsala list svému otci, svému manželu, princezně Seniavině. Sešla se schodů, nesouc dopisy v ruce. V předsíni hodila tři z nich na stříbrný podnos, určený k přijímání dopisů na poštu. Obávajíc se pátravých zraků paní Marmetové, vsunula dopis na Le Ménila do kapsy, spoléhajíc, že na procházce bude moci nenápadně dáti ho do schránky.

Téměř současně přišel Dechartre, aby dámy doprovodil do města. Čekaje chvíli v předsíni, spatřil dopisy na podnosu.

Nevěře nikterak psychologickému hádání z písma, byl přece velice citliv pro tvar písma, jako pro druh kresby, jež také mohla míti svůj půvab. Písmo Terezy unášelo jej k vůli upomínce na ni a jako svěží památka její, a obdivoval se také jeho přímé smělosti a prostotě.

Navštívili toho jitra S. Marii Novela, kde hraběnka Martinová byla už dříve s paní Marmetovou. Ale miss Bellová kárala je, že nevšimly si krásné Ginevry, vyobrazené na fresce na kůru. „Nutno za ranního světla navštíviti tuto postavu ranní," pravila básnířka.

Zatím co Viviana a Tereza spolu hovořily, Dechartre, kráčeje s paní Marmetovou, naslouchal trpělivě anekdotám o akademicích a elegantních dámách a vpravoval se do starosti této dámy, jež po několik dní velice byla zaměstnána hledáním tylového závoje. Nemohla nalézti v obchodech florenckých nic dle svého vkusu a stýskalo se jí po ulici du Bac.

Vracejíce se z kostela, ubírali se kolem krámku ševce, jehož Choulette zvolil si za mistra. Staroch spravoval těžké venkovské boty. Bazalka zvedala vedle něho svou zelenou korunku, a vrabčík poskakoval po dřevěné nožce.

Paní Martinová otázala se starce, vede-li se mu dobře, má-li dosti práce, aby mohl býti živ, je-li spokojen. Na všechny otázky přisvědčil rozkošným italským „si", jež jemně zpívalo v bezzubých ústech. Tázala se ho, co se stalo vrabčíkovi. Ubohé zvířátko jednoho dne namočilo si nožku do vařící smoly.

„Udělal jsem svému malému druhou nožku dřevěnou ze sirky a opírá se o mé rámě jako dříve."

„To jest ten dobrý staroch," pravila miss Bellová, „jenž učí moudrosti pana Chouletta. Byl v Athénách švec jménem Simon, jenž psal knihy filosofické a jenž byl přítelem Sokrata. Shledávala jsem vždy, že pan Choulette podobá se Sokratovi."

Tereza žádala, aby vypravoval jí o svém životě. Jmenoval se Serafino Stoppini, pocházel ze Stia. Byl stár. Měl v životě mnoho utrpení.

Pozvedl si brejle na čelo, odkrývaje oči, modré, velice jemné a téměř pohaslé, pod rudými víčky.

„Měl jsem ženu, děti, již je nemám. Věděl jsem věci, které už nevím."

Miss Bellová a paní Marmetová odešly hledati závoj.

„Nemá na světě jen svá šídla," uvažovala Tereza, „své hřebíky, džber kam namáčí kůže a hrnek s bazalkou, a jest šťasten."

Pravila mu:

„Tato květina krásně voní a záhy pokvete."

Odvětil:

„Když chudáček kvete, tak zahyne."

Tereza odcházejíc zůstavila na stole peníz.

Dechartre byl u ní. Vážně, téměř přísně k ní pravil:

„Věděla jste to? . ."

Pohlížela na něho a čekala.

Dokončil:

„. . . že vás miluji . . ."

Upírala na něho ještě chvíli pohled svých jasných očí. Pak přikývla. Dechartre nepokoušel se zadržeti ji, a Tereza obrátila se k miss Bellové a k paní Marmetové, jež čekaly na ni na rohu ulice.

XV.

Tereza, opustivši Dechartrea, šla posnídat s Vivianou a paní Marmetovou k velice staré dámě florentinské, již Viktor Emanuel miloval druhdy, když byl vévodou Savojským. Po třicet let ani jednou nevyšla ze svého paláce na Arno, kde, líčená a malovaná, majíc fialovou vlásenku, hrála stále kytaru ve velikých bílých síních.

Vítala u sebe výkvět společnosti florentinské a miss Bellová často ji navštěvovala.

U stolu vyptávala se tato osmdesátiletá poustevnice hraběnky Martinové na elegantní společnost Pařížskou, jejíž přeměny a události stopovala v časopisech a rozbírala v rozhovorech s frivolností, jež svou nezdolnou trvanlivostí nabývala až jaksi rázu povzneseného. V samotě své uchovala si úctu a náklonnost k požitku.

Když vyšly z paláce, aby vyhnuly se ostrému větru, jenž vál z řeky, miss Bellová zavedla své přítelkyně do starých, úzkých uliček s domy z černého kamene, jež náhle rozestupovaly se k obzoru, kde v čistém vzduchu usmívalo se návrší, s třemi štíhlými stromy.

Kráčely dále, a Viviana po cestě ukazovala Tereze na špinavých domech, na nichž zde onde visely rudé cáry, nějaký skvost mramorový, Pannu, květ lilie, sv. Kateřinu v rámci listoví. Šly starými uličkami až ke kostelu Or San Michele, kde bylo smluveno, že setkají se s Dechartrem.

Tereza myslila nyní na něho s účastí a pozorností. Paní Marmetová uvažovala opět, kde by našla závoj.

Miss Bellová ukázala na jednu z bronzových soch, jež ve svých vyřezávaných výklencích zdobily průčelí kostela.

„Pohleďte, miláčku, jak tento sv. Jiří jest mladý a hrdý. Sv. Jiří býval druhdy rytířem, o němž snily mladé dívky. A víte, že Julie při pohledu na Romea zvolala: „Skutečně, jest to krásný sv. Jiří."

Ale Tereza shledávala, že má vzezření příliš uhlazené, jednotvárné a umíněné. V tom okamžiku připomněla si, že má ještě dopis v kapse.

„Zdá se mi, že tamto jest pan Dechartre,“ pravila dobrá paní Marmetová.

Hledal jich v kostele, před tabernakulem od Orcagna. Připomenul si neodolatelnou přítažlivost, jíž sv. Jiří od Donatella působí na miss Bellovou. Obdivoval se též této slavné soše. Ale choval přece zvláštní přátelství k sv. Markovi, bodrému a statnému, jejž bylo lze viděti v uličce na levo.

Přiblíživši se k soše, již Dechartre označil, Tereza spatřila na rohu uličky schránku poštovní. Dechartre zatím postavil se tak, aby dobře viděl na svého starého přítele a hovořil o něm s vřelým přátelstvím:

„Jemu patřívá má první návštěva vždy, když zajedu do Florencie. Jedinkrát jsem toho opomenul. Odpustí mi to. Jest to výborný člověk. Není oceněn davem a nebudí pozornost. Ale já libuji si v jeho společnosti. Jest živý. Chápu, že Donatello, dav mu nejprve duši, zvolal na něho: „Marku, proč nemluvíš?“

Paní Marmetová, syta obdivování se sv. Marku a cítíc na tváři palčivost větru, zatáhla miss Bellovou do ulice Calzaioli, aby hledaly tam závoje.

Vzdálily se, zůstavivše Terezu a Dechartrea jejich obdivu. Umluvily, že sejdou se u modního obchodu.

„Miloval jsem ho,“ pokračoval sochař, „miloval jsem tohoto sv. Marka, poněvadž jsem v něm cítil lépe ještě než ve sv. Jiří duši Donatellovou, jenž po celý život svůj byl chudým pracovníkem. Dnes miluji jej ještě více, poněvadž ve své poctivé bodrosti mi připomíná starého ševce u S. Maria Novella, s nímž jste dnes tak roztomile rozprávěla.“

„Ach,“ pravila, „nevím již jeho jména. Nazýváme ho s panem Choulettem Quentin Matsys, poněvadž se podobá starcům tohoto malíře.“

Když obcházely kolem rohu kostela, aby prohlédly si façadu, Tereza octla se před poštovní schránkou, tak zaprášenou a rezavou, jako by poštovní zřízenec nikdy se k ní nepřiblížil. Vsunula do ní psaní pod důmyslným pohledem sv. Marka.

Dechartre to spatřil a bylo mu, jakoby neočekávaná rána byla zasáhla jeho prsa.

Pokoušel se mluviti, usmívati se, ale ruka v rukavičce, házející psaní, tanula mu stále před zrakem. Připomněl si, že ráno viděl dopisy Tereziny na podnosu v předsíni. Proč toto psaní nepoložila tam k ostatním? Příčinu nebylo těžko uhodnouti.

Zůstal státi nepohnutě, zamyšlen, dívaje se před sebe a nic nevida. Pokoušel se upokojiti se: možná, že bylo to psaní bezvýznamné, jež chtěla jen ukrýti před slídivostí paní Marmetové.

„Pane Dechartre, jest čas, abychom vyhledali naše přítelkyně.“

Možno, že psala paní Schmollové, jež hněvala se s paní Marmetovou? Však ihned nahlédl pošetilost této domněnky.

Bylo to úplně jasné. Měla milence. Psala mu. Možno, že mu psala: „Viděla jsem dnes Dechartrea, ubohý hoch jest do mne zamilován.“ Ale ať psala toto nebo něco jiného, jisto bylo, že měla milence. Na to si nepomyslil. Při pomyšlení, že náležela by někomu jinému, pocítil prudkou bolest celého těla i celé duše. A ta ruka, ta něžná ručka vsunující dopis do schránky, tkvěla mu palčivě v očích.

Nevěděla, proč náhle umlkl a stal se zasmušilým. Však vidouc úzkostlivý pohled jeho, upřený na schránku, uhodla příčinu této změny. Pokládala bizzárním, že jest žárliv nemaje k tomu práva, ale nehoršila se proto na něho.

Přišedše na Corso, spatřili z dáli miss Bellovou a paní Marmetovou, jak vycházely z modního závodu.

Dechartre pravil k Tereze hlasem velitelským a přece prosebným:

„Musím s vámi mluviti. Musím vás vidět zítra samotnu; buďte večer v šest hodin na Lungarno Acciaoli.“

Neodpověděla mu nic.

XVI.

Když zahalena v hnědý plášť přišla k šesté hodině na Lungarno Acciaoli, Dechartre přivítal ji pohledem pokorným a nadšeným, jímž byla dojata.

Zapadající slunce barvilo rudě mocné vody Arna.

Chvíli oba mlčeli. Když ubírali se pak podle řady paláců, Tereza první promluvila:

„Vidíte, že jsem přišla. Pokládala jsem za svou povinnost, abych přišla. Necítím se úplně bez viny v tom, co se stalo. Vím dobře, dělala jsem, co byla třeba, abyste stal se ke mně takovým, jakým nyní jste. Moje chování vnuklo vám myšlenky, jichž dříve jste neměl.“

Zdálo se, že Dechartre nechápe. Tereza pokračovala:

„Byla jsem sobecká, byla jsem nerozvážná. Líbil jste se mi, měla jsem zálibu ve vašem duchu, nemohla jsem obejíti se bez vás. Dělala jsem, co jsem mohla, abych vás k sobě připoutala, abych vás udržela. Byla jsem koketní... Nikoliv chladně a zlomyslně, ale přece jen koketní.“

Potřásal hlavou, zapíraje, že byl by to kdy pozoroval.

„Ano, byla jsem koketní. A není to přece mým zvykem! Ale vůči vám jsem byla. Nepravím, že byl byste snažil se využitkovati toho. Možno, že jste toho nepozoroval. Vynikající muži často postrádají této prozíravosti. Ale vím dobře, že jsem se nechovala, jak jsem měla. A prosím vás za odpuštění. Proto jsem přišla. Zůstaňme dobrými přátely, poněvadž jest ještě na to čas.“

Dechartre odvětil jí se zasmušilou něžností, že ji miluje. První okamžiky této lásky byly rozkošné a bezstarostné. Nepřál si nic, než vidět ji. Ale záhy ho rozrušila, vytrhla z vlastního nitra jeho. Zlo přišlo náhle a prudce, jednoho dne na terasse ve Fiesole. A teď neměl již odvahy, aby mlčel a trpěl. Volal k ní! Nepřišel se skrytým úmyslem. Vyjádřil-li jí svou vášeň, učinil tak z nutnosti a bez vlastní vůle, puzen neodolatelnou potřebou, aby s ní promluvil, poněvadž ona byla pro něho jedinou bytostí na světě. Život jeho nepatřil už jemu, patřil jí. Ať tedy zví, že ji miluje, a sice nikoliv s měkkou a neurčitou něžností, nýbrž s krutou, palčivou horoucností. Měl obraznost přesnou a živou. Viděl stále, co si přál, a to působilo mu muka.

A pak se mu zdálo, že oni dva ve spojení mohli by zažíti rozkoš, která by stála za to, aby člověk žil. Existence jejich byla by uměleckým dílem, krásným a skrytým. Myslili by, chápali by, cítili by společně.

Byl by to čarovný svět myšlenek a dojmů.

„Udělali bychom si ze života kouzelnou zahradu.“

Tereza stavěla se, jako by tento sen chápala jen po stránce úplné nevinné:

„Víte dobře, že miluju kouzlo vašeho ducha. Stalo se mi potřebou, abych vás vídala a slýchala. Dala jsem vám to až příliš na jevo. Spoléhejte na mé přátelství a již se nemučte.“

Podala mu ruku. Nepřijal jí a prudce odvětil:

„Nechci vašeho přátelství. Nechci ho! Musím míti vás buď celou, nebo vás už nesmím spatřit. Víte to dobře. Proč mi podáváte ruku s posměšnými slovy? Vnukla jste mi zoufalou touhu po sobě, ať učinila jste tak již úmyslně nebo neúmyslně. Stala jste se mým zlem, mou bolestí, mou mukou. A žádáte, abych stal se příjemným přítelem! Teď jednáte krutě a koketně. Nemůžete-li mně milovat, nechte mě odejít. Půjdu, nevím kam, abych na vás zapomněl, abych vás nenáviděl. Chovámť k vám také dávku zášti a hněvu. Oh, miluju vás, miluju!“

Věřila jeho slovům, bála se, aby neodešel, a hrozila se dalšího života bez něho.

Pravila mu:

„Našla jsem vás na cestě svého života. Nemohu vás pozbýti. Nechci tomu!“

Koktal bojácně a horoucně, slova dusila se mu v hrdle.

Na vrcholky kolem kladl se soumrak, a poslední záblesk slunce bledl nad pahorkem San Miniato.

Tereza pravila:

„Kdybyste znal můj život, kdybyste věděl, jak prázdný byl před vámi, zvěděl byste, čím mi jste, a již byste nemyslil opustiti mě.“

Ale Tereza dráždila ho klidným zvukem svého hlasu a stejným tempem kročejů. Volal k ní, jak trpí, mluvil jí o své touze horoucí, o mukách utkvělé myšlenky, o tom, jak všude, stále, v noci i ve dne ji vidí, ji volá, pro ni rozvírá náruč.

„Vdechuji jako vůni půvab vaší myšlenky, vaši smělost elegantní, vaši hrdost duchaplnou. Když mluvíte, zdá se mi, že vaše duše poletuje vám na rtech, a zmírám touhou, abych mohl přitisknout na ně svá ústa. Vaše duše jest pro mě vůní vaší krásy. Uchoval jsem si pudy lidí primitivních, vy jste je probudila. A cítím, že vás miluju s divokou prostotou.“

Pohlížela na něho něžně a neodpověděla nic. V tom okamžiku spatřili, jak v soumraku blíží se k nim světla, a zaslechli pohřební zpěvy. A jako přízraky hnané větrem objevili se kajicníci v černém oděvu. Před nimi leskl se kříž. Byli to Milosrdní bratři, jež nesouce pochodně a pějíce žalmy, nesli mrtvolu na hřbitov. Po způsobu italském průvod šel v noci a rychlým krokem. Kříže, rakev, korouhve mihaly se po pustém nábřeží. Jakub a Tereza postavili se ke zdi, aby nechali přejíti pohřební průvod, kněze, choralisty a nepohodlnou Smrt, jíž nikdo nezdraví v této zemi rozkoše.

Černý průvod přešel. Ženy plakaly, běžíce za rakví, nesenou podivnými zjevy ve velikých, hrubých střevících.

Tereza povzdychla:

„Co by nám pomohlo, kdybychom se trápili zde na zemi?“

Jakub, jak zdálo se jí, neslyšel a jal se hovořiti dále hlasem klidnějším:

„Než jsem vás poznal, nebyl jsem nešťasten. Miloval jsem život. Byl jsem k němu poután zvědavostí, sny. Radoval jsem se z tvarů, ze zdání, jež lichotí a baví. Bylo mi potěšením dívati se a sníti. Mé tužby, bohaté a lehynké, unášely mě bez únavy. Interessoval jsem se o vše a nechtěl jsem nic: člověk trpí jen svou vůlí. Neměl jsem vůle zasmušilé. Nevěda o tom, byl jsem šťasten. Oh, bylo to málo, jen tolik, co člověk potřebuje, aby žil. Teď nemám ani toho! Vzala jste mi vše, mé radosti, zájem na životě a jeho zjevech, zájem na umění, vzala jste mi i radost, abych svýma rukama tvořil vysněnou postavu, vzala jste mi vše, vše, a nezůstavila jste mi ani žel po tom! Nechtěl bych už zpět svou svobodu, své klidné myšlenky. Zdá se mi, že dříve ani jsem nežil. A nyní, kdy cítím, že žiju, nemohu žíti ani blízko u vás ani od vás vzdálen. Jsem bídnější než žebráci, které jsme viděli na cestě u Fiesole. Měli aspoň vzduch, aby dýchali. Ale já mohu dýchati jen vás a vás nemám. Však přece se raduji, že jsem s vámi se setkal. To jediné má význam v mém životě. Právě jsem se domníval, že vás nenávidím. Mýlil jsem se. Zbožňuji vás a žehnám vám k vůli bolesti, jíž jste mi způsobila. Miluji vše, co přichází mi od vás.“

Přiblížili se k černým stromům, stojícím u mostu sv. Mikuláše.

Vidouc Dechartrea klidného a plného něžné nyvosti, Tereza domnívala se, že láska jeho, kotvící v obraznosti, rozplynula se ve slovech a ve snech. Byla téměř zklamána, že unikla nebezpečí, jehož se obávala.

Podávala mu ruku, směleji než prvé, a pravila:

„Nuže, buďme přátely! Jest pozdě. Vraťme se, doveďte mě k mému povozu. Zůstanu vám upřímnou přítelkyní. Nehněvám se na vás.“

Ale zavedl ji dále, na osamocené místo u řeky.

„Nikoliv, nenechám vás odejíti, dokud vám neřeknu vše. Ale nemohu mluviti již, nenalézám slov. Miluju vás a chci vás. Chci věděti, že jste má. Přísahám vám, že neztrávím už noc v hrůze této pochybnosti.“

Stiskl ji do náruče, a přitiskna tvář k její tváři, hledaje záblesku jejího pohledu v temnotě, pravil:

„Musíte mě milovat. Chci tomu, a vy chtěla jste tomu též. Řekněte, že jste má! Řekněte to!“

Vyvinula se mu něžně a pravila hlasem slabým a jemným:

„Nemohu! Nemohu! Vidíte, že jsem k vám upřímná. Pravila jsem vám, že se na vás nehorším. Ale nemohu udělati, co vy chcete.“

A připomenouc si nepřítomného, jenž ji očekával, opakovala:

„Nemohu!“

Nakloněn nad ní, pátral úzkostlivě po jejím pohledu.

„Proč? Milujete mě, cítím to, vidím to. Milujete mě. Proč nechcete být mou?“

Přitiskl ji na svá prsa, chtěje přitisknouti svá ústa na její, zastřená závojem.

Tenkrát se mu vyvinula obratně a pravila:

„Nemohu. Neptejte se mne více. Nemohu býti vaší.“

Celá tvář jeho se křečovitě stáhla. Zvolal:

„Máte milence a milujete ho! Proč jste se mi posmívala?“

„Přísahám vám, že jsem se vám nechtěla posmívati, a kdybych někoho na světě milovala, byl byste to vy!“

Ale již ji neposlouchal.

„Nechte mne! Nechte mne!“

A rozběhl se do temné krajiny. Arno v měkké půdě tvořil laguny, v nichž lámaly se třesavě mlhavé paprsky měsíce.

Kráčel vodou a bahnem, krokem rychlým, zaslepeným, hrozným.

Zmocnil se jí strach a vzkřikla. Zavolala ho. Ale neobrátil se a neodpověděl. Prchal s hrozným klidem. Běžela za ním. Dohonila ho, majíc nohy odřené oblázky a sukně smočeny vodou. Přitáhla ho prudce k sobě a pravila:

„Co chcete počíti?“

Pohlédnuv na ni, spatřil v očích jejích strach, který měla o něho a odvětil:

„Nebojte se. Šel jsem, nevida. Ujišťuji vás, že jsem nehledal smrti. Jsem zoufalý, ale velice klidný. Prchal jsem před vámi. Prosím, odpusťte. Ale nemohl jsem vás už vidět. Nechte mě, zapřísahám vás! S bohem!“

Odvětila slabě a zmateně:

„Pojďte, budeme jednat jak nutno.“

Zůstal zasmušilý a nemluvil.

Opakovala:

„Pojďte!“

Vzala ho pod paždí. Živoucí něžnost této ruky ho probudila k životu. Pravil k ní:

„Chcete tomu?“

„Nechci vás ztratiti.“

„Slibujete . . .?“

„Musím!“

A ve své úzkosti usmála se téměř při myšlence, jak rychle Jakub zvítězil svou šíleností.

Pravil jí:

„Zítra!“

Tereza pudem obrany hnána odvětila:

„Oh, zítra nikoliv.“

„Nemilujete mne. Litujete, že jste slíbila . . .“

„Nikoliv, nelituji . . . ale . . .“

Prosil horoucně. Pohlížela na něho chvíli, pak odvrátila hlavu, váhala a pravila tiše:

„V sobotu.“

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1900.

Kniha XLV. SRPEN. Sešit II.

Z lyriky P. B. Shelleye.

Překlady Jar. Vrchlického.

Řádky k indianské melodii.

Ze snů o tobě jsem vstal
ve prvním sladkém spánku v noci,
kdy vánky vanou tak tiše,
kdy hvězdy planou zářnou nocí.
Ze snů o tobě jsem vstal,
duch jakýs hnal mne hbitě —
kdo poví jak? — kde tvá chýše,
k tvé jizby oknu, dítě!

Padají v klín řeky tmavý
a mrou tam vánky v hrách,
champaku vůně kol taje
jak sladké myšlenky v snách.
Slavíka nápěv, slyš, lkavý
na jeho srdci ztich,
jak musím umříti na tvém,
o drahá, v loktech tvých!

Mne z trávy pozvedni!
Mru, padám, hynu, běda!
Déšť polibků tvých sleť
na rty mé i víčka bledá!
Tvář ledová — pohledni!
tluk srdce hřmí horečně,
ó k svému aspoň tiskni je teď,
kde pukne konečně!

—

Nabádání.

Chameleon vzduchem, světlem žije;
pěvce pokrm láska je a sláva.
V světě tom, kde kvílí se a nyje,
získat je, by hříčka byla pravá
snadná, zvířatům jak těm,
měnili by pěvci barvy v okamžení
chameleon jak své barvy mění,
který každým světla paprskem
dvacetkrát je proměňuje dnem?

Básníci, věř, na té zemi chladné
jako oni by se skrývat měli,
od zrození svého chvíle zrádné
pod mořem, kde jícen sluje ztmělý.
Chameleon světlem změněn bývá,
básník bez lásky se rovněž mění,
sláva jest jen láska v zakuklení;
místo těch, jimž to či ono kývá —
básník — ký div? — v těchto počet splývá.

Nechtějte však pěvcům v hanu býti
bohatstvím a mocí nehostinnou,
chameleon kdyby mohl míti
nežli vzduch a světlo stravu jinou,
jistě by se tvorem zemským stal
jako ještěr, jeho bratr šerý.
Děti světlejší vy slunné sféry,
z krajů, za kterými měsíc vzplál, —
od těchto davů dál!

—

Na svadlou fialku.

Již vůně květu zmizela,
jak polibky tvé na mne vála,
již barva květů zvetšela,
jež tebou, pouze tebou plála!

Bez žití seschlý, prázdný tvar
dlí na mých ňadrech bez naděje
a srdci, v kterém posud žár,
svým chladem se a tichem směje.

I vzdychám — nedychne mi již!
Lkám — slza nevzbudí jej k žití;
jest němý a bez nářků, týž
los jeho, jak kdy můj měl býti!

—

Magnetisující dáma svému nemocnému.

Spi, spi! Svých trudů zabuď ruch,
má dlaň spočívá na tvém čele,
na mozku tvém můj leží duch,
můj soucit na tvém srdci, druhu chorý,
s mých prstů žití moci vřelé
jak pečeť stékají, před zlými
tě vlivy brání v chvíli ztmělé,
nad tebou plynou, nesmísí své sbory
však s tvými.

Spi, spi! Milencem nejsi mým;
však myslím-li, že ten,
jenž plnil, plní květů bohatstvím
můj život jak tvůj plní bylím trudu,
moh jak ty být mi uloupen
a že by ruka jiná nežli moje
okouzlit mohla jeho smrtný sen,
jak jiného má, krvácím v tom bludu
za srdce tvoje.

Spi, spi! Ó dřímej mrtvých snem
i těch, kteří se nezrodili,
své žití zabuď s lásky plamenem
i že se probudit máš na zemi,
i to, čím tebe lidé poranili,
své zdraví ztracené i božský cit,
jenž záhy v tobě umřel v mládí chvíli;
mne zapuď též, neb nikdy nelze mi
tvou být.

Jak oblak těžký prškou májovou
má duše pláče zdraví proudy
nad tvou, jež svadlý květ jest, ubohou;
do tvých snů němou hudbou dyše,
svou vůní tiší mozek tvůj i oudy,
svit její hárá v ňader tvojich tmách,
tam druhou mladostí plá zářivou.
Má bytost zmocnila se tvojí tiše
v hlubinách.

Čár zmizel. Jak se cítíš teď?
Líp. — Zcela dobře. Spáč tu praví. —
Co můž ti dobře dělat, hleď,
když trpíš a se probudíš?
Mám hlavě dát či srdci zdraví? —
Mou smrtí, věř, by lék byl tvůj

a mám-li ještě žíti, usedavý
dí pláč můj, pozor dej, ať nezlomíš
řetěz můj!

—

Nářek.

Ó divý větře, jenž tak hlasně kvílíš,
že pro zpěv smutný je tvých nářků spád,
ó drsný větře, v chmurný mrak jenž šílíš,
že slyším nocí umíráček lkát,
ó větře, jehož slza marně kane,
ó hvozdy, jejichž snětě rozlámané,
ó sluje, chmurné moře rozeštvané,
nad bídou světa, kvilte napořád!

—

Píseň.

Pták ovdovělý pro samičku kvílí
na snětí plné jíní darmo,
co vítr mrazný v holých stromech pílí,
proud pod ním v ledu spjat jarmo.

Ni lístek nepohne se, hvozd je holý,
ni kvítku není na lučině,
ve vzduchu smělý ruch jen po vůkolí —
spád kola mlýnského zní líně . . .

—

Smrt.

Smrt je zde i tamo host,
všady práce, věř, má dost,
s námi, v nás ji nalezneš,
pod námi — my smrt jsme též.

Dovede svou pečeť vrýt
na náš život, na náš cit
na náš strach, na vše, co víme . . .

*

Nejdřív radost umírá,
za ní hned se ubírá
naděj naše, pak náš strach,
dluh je srovnán — prach ždá prach.

Co chcem k sobě v lásce vinout,
jak my musí minout, zhynout,
toť náš los — být naopak,
umřela by láska pak.

—

Mizící měsíc.

Jak mroucí dáma hubená a bledá,
jež v šláři gazovém jde zahalena
a z komnat svých mdlou nohou cestu hledá
již skoro šílená a vysílená:
Tak v chmury západu se luna zvedá,
beztvárná hmota a bílá . . .

—

Měsíci.

Mdlobou snad jsi bledolící
cestou nebem, díváním se k zemi,
bez družky sám putující
cizorodých hvězd zástupy všemi,
se měnící jak oko, neznajíc radosti,
jež nenalézá předmět hodný stálosti?

—

Hudba.

Po božské hudbě touha má se vzpíná;
mé srdce v žízni jest jak mroucí květ,
sem souzvuk jak proud kouzelného vína,
not vír by jak déšť stříbrný sem slet;
jak bez trávy pláň po tom dešti lkám,
než zbudí se, já omdlévám.

Chci píti ducha těchto sladkých zvuků!
Víc, stále víc, já žízním posavad!
Odpoutá hada, v starostí jenž ruchu
se kolem srdce, by je zdusil, klad
ten déšť, jenž odpoutá jej, každou žilou
jde mozkem, srdcem tajnou silou.

Jak svadlé fialky vlá sladký dech
na břehu stříbrných vln v horské tiši,
žár dne číš rosy když jí vypil v spěch
a není mhy jež její žízeň ztiší,

a ona smutná leží, její vůně
co větry prchá, spí v modrých vln lůně.

Jak ten, jenž z okouzlené pije číše,
kde blýská se to, tryská a se pění,
již mocná Čarodějka plní tiše
zvouc k lásce nektarem svých políbení.

—

Janě. — Pozvání.

Ty nejlepší a nejkrasší, pojď jen,
ty krásnější než tento krásný den,
jenž, jak jej činíš pro ty, jež stih žal,
přichází, aby dobré jitro dal
přísnému roku, jenž se vzbouzí právě
v kolébce svojí v kapradí a trávě!
Hodina lužná příští Vesny
v kraj zimy nezbloudivši děsný
ledňáčka Jitro našla hned,
by mladý Únor jíním zkvet.
S azuru nakloníc se jemně
tu políbila čelo Země,
na tiché moře úsměv lila,
led zmrzlých zdrojů uvolnila,
všech bystřin probudila smích,
pak oddychla si v ledovcích
a sama, prorokyně Máje,
květ rozsila v cest holé kraje
a proměnila zimní svět
v ten, v němž tvůj smavý vládne hled.

Pojď, zanech lidí a měst nech,
za výšiny, za hvozdů mech,
za mlčící ty pustiny,
kde nemá duše příčiny
svou hudbu strachem ztlumiti,
že nelze ohlas najíti,
co Přírody jen umění
nám srdce sladí v souznění.
Já na svých dveřích nechám venku
obvyklým hostům navštívenku:
„Šel do polí jsem, užít v chvat,
co můž ta sladká chvíle dát,
až zítra přijď, ty péče všední,
u krbu s Reflexí si sedni
zoufalství, splatné směnky, blud
a nudný veršů recitator — trud.

Až v hrobě chci se k vám všem znát,
žalm váš smrt bude poslouchat.
Ty čekání, jen zůstaň tam,
dnes dostačit chci sobě sám,
Naději, prosím, uspoř smích,
mne nesleduj na cestách mých,
já dlouho sladkou tvou žil stravou,
teď na chvíli mám radost pravou
po dlouhé bídě, s celou láskou svou,
jste nemluvili takto s duší mou!“

Ó zářící ty sestro dne,
vstaň, vzbuď se a následuj mne!
Pojď v divý hvozd a v lůno skal,
k rybníkům, déšť kde zimní stkal
si bájnou střechu z lupení,
kde sosna v smavé zeleni
a hnědý břečťan kmeny halí,
jež slunce svity nelíbaly;
kde mýtiny jsou, pastviny
a vršky mořské písčiny;
kde bílé jíní, které taje,
sněženky chvějné rosí kraje,
a svlačce s fialkami máje,
jež nepojí dech s barvou prostou
a s bledým, novým rokem rostou,
co pózadu noc zůstává
na vzchodu slepá, mlhavá,
co modré poledne nám svítí,
vln mořských davy, jež se třpytí,
co u nohou nám hovoří,
kde zem se pojí ku moři,
kde vše se zdá být jeden dech
pod nesmírným tím sluncem všech.

—

Janě. — Vzpomínka.

I.

Dnů našich poslední je dnes,
vše jak tys krásné, zářné byly,
on nejlepší a poslední ten tam.
Vstaň, Paměti, jí k chvále píseň nes!
V před — k dílu obvyklému vstaň a piš
epitaf slávy prchlé nám —
jeť tvářnost země proměněna již,
na čelo nebe stín se chýlí.

II.

My bloudili hvozdem pinií dál,
jejž mořské pěny vroubí;
i vítr nejlehčí v hnízdě svém spal,
bouř byla doma v mračen hloubi.
Sen zmohl zpola vlny šeptající
a oblaka šla si hrát
na ňadra propasti se tmící
se úsměv nebes klad;
i zdálo se, že byla chvíle tato
sem z dálky nebes poslána,
zkad slunce tříštilo své zlato,
zář z rajského světla setkaná.

III.

My v středu sosen se zastavili,
jež, obři pouště, čněly tady,
jak bouře v tvary je zakroutily,
že stočené zřít mnil jsi hady;
pod každým blankytovým dechem,
jenž s výše nebe sjel,
se lil v ně sladké harmonie echem
tón něžné barvy, sám již měl;
Teď stromů vršky v sen se ukláněji
jak vlny v mořské oblasti,
jak lesy v moři, jež se nezachvějí
v své mlčenlivé propasti.

IV.

Ó jaké ticho zde! — I Mlčení
zde na řetěz jak jaté bylo,
že neúnavné hory šumění
v klid nezměněný lilo
jen větší hloubku, míru dech,
jenž sladkými nešen rhytmy,
by rušil mír náš, sem nezaleh,
jenž stále v tom rost přítmí.
Ba od hranic tady nejzazších
těch ledových kosmatých šíjí
až k útlému květu u noh tvých
kruh magický zde se svíjí. —
Kol nás vlál jakýs rozptýlený duch
tichého žití jak chvění,

jenž smrtelnosti naší boj a ruch
v klid okamžiku mění.
A stále cítil jsem, že kruhu střed
tož magického kruhu byl
tvar jakýs luzný, který lásky vznět
v bezdušné ovzduší lil.

V.

My stanuli u jezer, které sebe
pod lesů větvemi tají,
z nich každé zdá se býti malé nebe
ústící v podzemním kraji;
jak oblaky světla nachového plny,
jež nad chmurnou zemí leží,
nad hloubkou noci bezdnější jich vlny
však čistší nežli den a svěží.
Tam roztomilé rovněž lesy klíčí
jak ve vzduchu zde nahoře,
je lepší krášlí tvar a barvy líčí
než ty na zemské prostoře;
tam mýtiny jsou i trávníků řada
se tmavou lesů zelení,
kde bílé slunce jako zora mladá
plá z mráčků skvrnitých vlnění;
tam vyhlídky se luzné otvírají,
jichž na světě zde nelze spatřiti,
vod láskou k tomu zelenému háji
vidíš je v barvách zářiti;
a nedostihlou celou jejich hloub
jas elysejský protkává,
ovzduším, v němž se vánek nezahoup',
den sladší než zde nastává.
Jak milenka ta scena propůjčila
vod tmavých ňadrům každý list,
ba každý svůj rys ostřej do nich vryla,
nad skutečnost že zaplál čist;
až přiblížil se vítr závistivý
jak dumy vtíravý let,
jež z oka věrného chce obraz živý
a drahý zapudit hned.
Ač ustavičně ty jsi dobrá, krásná,
ač les vždy zelený,
spíš častěj mír ti zjeví vlna jasná
než Shelleyův duch zvířený.

—

Janě — S kytarou.

Ariel Mirandě: „Hudby vem
otroka od toho, otrokem
jenž tvým jest v lásce své a touze,
jej nauč souzvukům všem, pouze
jež umíš jediná ty z všech,
že duch vzplá v takých rozkošech,
že radost sebe zapřít pospíší
a mukou jest, jsouc nejvyšší!
Fernando tvůj princ tomu chtěl,
by dal ti druhý Ariel
tu němou zástavu všeho blaha,
jež vyslovit řeč nedosahá.
Ariel, strážný tvůj duch jest,
on z žití v žití u všech cest
za tvojím štěstím dál se hne,
neb tak jen vlastní nalezne
z Prospera okouzlené chýše,
jak mohutný verš onen dýše,
až na trůn Neapolský táh
před lodí mořských po vlnách,
jež nenechají nikde sled,
jak živý meteor on let'.
Až umřeš, luna mlčící
v svém omdlévání se tratící
nebude míti větší žel
než opuštěný Ariel.
Na zem až přijdeš oživena
jak hvězda zrození neviděna,
Ariel povede tě v pění
po moři žití tvého narození.
Ó mnohé, velké změny se staly,
co s Fernandem jste se na cestu dali
tou poutí lásky, však Ariel
vám k službám byl a s vámi spěl.
V šťastnějším, prostším losu již
jest zapomněna dnů těch tíž
a nyní, ach ten bědný duch,
za jakýs, který spáchal, dluh
jak v hrob do těla zaklet jest
a k tobě jen smí prosbu vznést,
za služby své, za trud, v nějž kles,
o píseň zítra, úsměv dnes.

Ten, kdo ten nástroj vytvořil,
by harmonie echem byl,
strom skácel Apeninských skal,

kde v zimním snu hvozd celý spal,
v svém božském klidu kolébán
jsa vichrů dechem ze všech stran;
ten o minulé jeseni,
ten o vesny snil blížení,
ten o deštích a puku jara,
o písních ten, kdy Červen hárá,
o lásce všichni. Tak ten strom
(buď náš skon jemu rovný v tom!)
ve spánku zemřel, nezalkal,
v šťastnějším tvaru znovu vstal.
Pod nejkrasší hvězdou v rozmaru
z něj vytvořil umělce kytaru,
jí prvé učil odpovědi
těm, kdož se správně tázat hledí
ve sladké řeči, tvá jak jest,
lkát v sladké touze lesů zvěst
i věštné hlasy údolí,
když větry letní blabolí.
Neb nebes všech i plání kryje
se přesladká v ní harmonie
i hvozdů, hor vše ohlasy,
i bystřin ševel stohlasý,
nejsladší pahorků všech echa
i noty zřídla, v dál jež spěchá,
i hlasy ptáků, včel a much
a letních moří šum a ruch
i deště šelest, rosy spád,
co večer zpívá napořád.
Zná ona zvuk ten neslýchaný
dne během nebem na vše strany,
jenž na své cestě, kudy pluje,
náš pozemský svět osvěcuje.
To všecko zná, však neodpoví
těm, kdož jej umně neosloví
duch, jenž v ní zajat, doma jest,
dle vtipu tazatele, zvěst
zní její pouze, němá bude
a bezcitná a nezahude
těm, kteří poznat chtějí taje
pradávných věků — nezahraje.
Však v tom co její sladký hlas
potěší umné prsty v ráz,
své zvuky nechá nejsvětější
jen Janě naší nejmilejší.

Jiří Šmatlán, tkadlec.

Kresba dle skutečnosti z nejvýchodnějších Čech.

Podává Teréza Nováková.

(Dokončení.)

tará Šmatlánka zářila, vidouc, jak se slušný člověk její Milčou obírá, a když se sousedek a konečně šenkýřky vyptala, kdo to s Milčou tančí, a se dověděla, že jest to synek z půlstatku u Teplých, tam z té samoty u Tříště, všecka spyšněla. Synek z půlstatku — aby si tak jejich holku namluvil, — to by v Javorově koukali, kdyby se Šmatlánova dostala na půlstatek, ona, nad kterou hloupé ďouky nos vyhrnovaly, že se již nevdá! A oni by nadosmrti mohli v chalupě hospodařiti, — nemusili by do vejměnku, stejně u nich sednička není, neměli by ani kde být, kdyby se kdo přiženil, pro tu tkalcovinu ani teď není k nim někdy přístupu.

Tak již kula plány do budoucna, mezi tím co se mladý Teplý s Milčou točil a na více si nepomyslil, než že jest to slušná holka, nějaká tuze pracovitá a pořádná, a že se mu s ní dobře tančí.

Děvče mu však přece nějak padlo do oka; objevil se, když bylo po masopustě, jednou, dvakráte na kůru mezi omladinou v domu Páně Javorovském, ač byla rodná jeho samota přifařena do Tříště. Ba jednou, maje všedního dne ve vsi řízení nějaké, stavil se i v chalupě u Šmatlánů, by, jak pravil, se podíval, „kerak s nima je". Milča, která dělala za veřtatem jen tak v kanafasce a ve sdrhované košili, světlehnědé vrkoče majíc pod žlutým žakonovým šátečkem ukryty, rychle utekla z horké seknice a schovala se do komory, div z toho kašel těžký nedostala. Hanbila se, že ji svižný tanečník zastihl tak polosvlečenu. Nedočkal se jí a jen se starými si trochu pohovořil. Vyptával se pak v Javorově tím úsilovněji na Milču a její rodiče; uslyšel, že jsou to hrozní dříči, udělají toho na poli a za veřtatem každý za dva, třeba že se zdají poslábli, Milča že dostane půl chalupy, kus pole, kus louky, ba snad i peníze, vždyť Šmatlánka ušetřila za ty roky hodně, pořáde skuhrá, muže i dceru do práce honí, sama dře do úpadu a není jí toho potřeba. Kdyby nebyla

taková lakota a Šmatlán člověk, který každého přehádá a rozebere, snad by byla Milča už deset let vdaná, líbila se hochům dost a dost, ale k nim se přiženiti sotva kdo si troufal.

Teplý vyzvídal, okukoval, obcházel a na konec zeptal se Milči, zda-li by se nechtěla k nim vdát, že se mu líbí, on že potřebuje ženu pracovitou a skromnou, jsou u nich veliká prý břemena, ač jinak půlstatek pěkný. Ujišťoval, že by ji matka i sestra rády přijaly, že jsou dobrého srdce, jistě že by jí neubližovaly, on také by si jí vážil, u nich že by si zvykla, vždyť se práce nebojí. Milče se Teplý zalíbil hned tehdy u muziky a ještě více se jí líbilo, že bude selkou na půlstatku, že se konečně vdá a že spolužačky přestanou se jí pošklebovati, — ba vdá se lépe než ony! Břemen na živnosti a práce se nebála, tomu vskutku uvykla od malička. Podívala se na chasníka upřímně, roztouženě a ráda dala se od něho obejmouti, silně stisknouti, nepoznala té slasti ještě mnoho.

Řekli si to u lésa, kde Milča srpem trávu sekala; sebrala ji do trávnice, svázala a nechala pod olšemi ležet, však jest od nich až sem viděti. Na těchto místech setkávala se její matka, mladá Plíhalova žena, neuspokojených žádostí, s Jiříkem, když s knihou od faráře vypůjčenou spěchal do lesa, do samoty, mezi skály. I v Milče hýbala se prudce dlouho potlačovaná touha, s planoucími tvářemi ubírala se do chalupy, k boku Teplého jsouc přitisknuta a jakmile do světnice vkročila, hned rychlým dechem rodičům oznamovala, že tuhle Teplých jí říkal, zda-li by si ho nevzala, — kdyby nebyli proti tomu, ona že ráda k němu na živnost se vdá.

Šmatlán seděl u širšího stavu, horlivě podnůšky šlapal a člunkem házel, žena na vijáku špulovala mu černou bavlněnou nit, hrčelo a hlomozilo to v malé světničce, že sotva bylo slyšeti, jak otevírá Milča dveře a jak hřmotnější Teplý botama do podlahy dupe. Prach a pazdeří zdvihalo se od stavu i od špulíře, a sluneční paprsky, jež okénky sem se draly, tvořily z nich žluté třpytící se a tancující vrstvy. S lomenice plížily se do oken dlouhé šlahouny divokého vína, na nichž červenohnědé puky právě v první lístky se rozvíjely, na zahrádce drobné srstkové keře halily se ponenáhlu ve světlou zeleň a na švestkách i medunkách bělaly se již jednotlivé květy mezi sporými lístky. Lahodný vzduch pozdního horského jara dral se do tkalcovy sednice a rozháněl dusná mračna prachu a výparů. Stará Šmatlánka, jež blíže dveří na síňku seděla, upozorněna byla dříve průvanem a vrzotem dveří, že kdosi přichází; když ona přestala špulovati, i Šmatlán se všiml a sotva že ruku i nohy zastavil, již vyslechl chvatnou a rozčilenou Milčinu řeč. Maje mysl naplněnu hledáním a bojem „za tu novou božskou pravdu“, ani se tak tuze nenadálé příhodě nepodivil a nad ní se nerozčilil, také mu již něco žena napověděla, jak se Teplý Milče zalíbil, jaká by to byla trefa . . . Nemusili by se hýbati, mohli by do smrti klidně tu vytrvati . . .

I řekl přívětivě: „Už písmo praví, že opustí žena matku i otce a muže následovati bude! Žena je ustanovená, aby byla mužoj pomocnicí. Ohdyž si's, Milčo naše, tule Teplýho voblíbila a on tebe, já protivá tomu ničehož nic nemám. Až co paňmáma naše řekne a Teplýho paňmáma.“

„Naši protivá Milče nejsou,“ rychle vysvětloval Teplý, „už sem im řek', kerak je pracovitá, vší trampotě naučená, budou si i vážit. Snad paňmáma Šmatlánka taky protivá nám nebude,“ obrátil se k stařeně, věda dobře, že hlavně ona bude tu rozhodovati, její chalupa i pole byla, ona, třeba že mužovi polovinu připsati dala, stále ještě nade vším panuje.

Leč Šmatlánka, nyní. když pěkný její sen o Milčině stkvělé budoucnosti neočekávaně blížil se svému splnění, zalekla se; byla praktičnější než muž, vzpomenula náhle, že budou asi Teplých chtíti, aby Milča hodně přinesla, kde to vezmou, aby sobě neuškodili a Zahradníkovy nerozhněvali? Vstala od špulíře, oprašovala a uhlazovala starou vyrudlou zástěru, by nesnáze zakryla a konečně řekla: „Tuze mě to těší, že sis Milču vyhlíd', ani sem se nenadála, ani sem s ňou tak vysoko nepomyslila, — ale na půlstatek aby nevěsta hodně měla, — je dcera u nás eště jedna, taky bude chtět svoje, to abychme chalupu zrouna prodali, i louky i pole — a kdák bychme vostávali?“

Milča na matku zírala udiveně, co že tak náhle obrací, když tolikráte se zmínila, jak ráda by ji slušně vdala. Ale na Teplého opatrnost Šmatlánčina neučinila patrně zlý dojem, jistil ochotně: „To se paňmámo tuze mejlíte, nebral bych si vašu dceru, abych s ňou peněz narabal! A máma naše taky prála, jenomej dyž dostanu ženskou pořádnou, zdravou a pracovitou. Dyť vím, že Milča bez pomoci nebude, dáte í, co budete moct a chalupu ani pole do robu si nevemete, bude to jedenkrát její a Zahradniččino.“

„Toť bude, toť bude,“ svědčila stařena, „eště budem hledět holkám něco našporovat, dokavád nás tu Hospodin nechává.“

„Pošlu vám sem v neděli po nešporách našu paňmámu a strejce, sestřina poručníka, můžete si to s nima smluvit — uhlídáte, co já, to naši!“ jistil Teplý znova a přistoupiv k Šmatlánovi, který roztržitě „to světské jednání“ poslouchal, vzal ho za ruku a pravil srdečně: „Smejšlím pantáto, že nám svýho požehnání nevodepřete.“ Šmatlán byl pohnut, a když i Milča za druhou ruku jej chytila a zase po Teplém koukala plamennýma roztouženýma očima, řekl chvatně: „Ničehož nic protivá tomu neříkám, jenomej chdyž budete šťastni, chdyž budete živi v lásce a boží praudě!“ Milča skočila si pro trávnici, kterou pod lesem zanechala, a pak šla Teplého kousek vyprovodit; postávali spolu na louce i pod stromy, tam, kde se stezička k Vysokému Vrchu počala vzpínat a zatáčet. Když se všecka zardělá za chvíli vrátila, sepjala ruce a pro Boha matku prosila, aby jí ve štěstí nepřekážela, aby jí dala, co může — nevdá-li se tenkráte, to že již jistotně zůstane celé vesnici pro poškleb, Javorovský stejně žádný o ni neřekne.

Strach z budoucího nedostatku a hluboce zakořeněná lakota bojovaly ve Šmatlánce s láskou k Milče a s žádostí, aby ji lépe než kdy čekali, provdala. Chodila ty dva dny do neděle jako vrtohlavá, — leč úplně zápas v sobě nedobojovala. Matce Teplého a švakrovi jejímu řekla, že dají, co bude možno, krávu jednu, žito a oves, co mají ještě na špejchaře, neb peníze, co zaň strží, vejpravu slušnou, jak se na holku z chalupy patří, a na to ostatní stejně Milča dlouho čekati nebude, — však ji Pán Bůh brzy povolá, nadřela se dosti, jest jí skoro sedmdesát, a pantáta taky

již je udřený — a tu již se dala do trpkého, neutěšitelného pláče, až byli Šmatlán, Milča ba i cizí strejc nuceni ji pamatovati a konejšiti.

Ale matka Teplého byla ku podivu skromná; nic nechtěla míti vtěleno, se vším byla spokojena, stále jistila, hlavní věcí že jest pracovitá, šikovná ženská, ona s dcerou a synem že již nestačí, mnoho cizích lidí jednati, je škoda, leze to do kapsy a u nich je živnost těžká.*) Přála si, aby byla svatba hned po žních, na Matičky Boží vstoupení, mohla by jim Milča o žních pomoci, u nich v Javorově jsou žně spíš, oni by pěkně stavení dali do pořádku, a na zejmu již by mladí manželé vše připravili pro sebe. Milča zářila radostným očekáváním, stále se kolem hostů točila, „chlebečka" i placek nabízela; i Šmatlánka se upokojila, když si stará Teplá tak nezištně, ba obětavě vedla. Ujednali to na těchto polovičních námluvách jen na neurčito, ale Šmatlánka hned po Javorově každému, kdo slyšeti chtěl, vypravovala, jaké udělá dcera štěstí, jak si jí u Teplých budou vážit, ani ničehož nic po ní nechtějí, ale ona stejně jí dá, hodně dá, zahodit se nemůže, dá jí krávu, třeba dvě krávy, dá peněz a vejpravu velikou, peřin, cích a nádobí . . .

Chlouba její tak rychle rozletěla se po vesnici, že dověděli se o Milčině nenadálém štěstí Zahradníkovi, ještě dříve než kdo z chalupy pod lesem mohl k nim přijíti a je o všem zpraviti. Růža skoro se rozplakala, že se o sestřiných vdavkách dovídá z povídání cizích lidí, a Zahradník, třeba že nebyl zištný, zarazil se; vždyť tato panímámina chlouba, kterou lidé ještě nesmírně zveličili, zní tak, jakoby jedné dceři chtěla dáti vše, jen aby ji vdala na půlstatek, a druhou odstrčiti, třeba že jest také vlastní a má tři děti. Nevšímal si nikdy mnoho sousedstva ve Tříšti, neřku-li ve vzdálenějších dědinách a samotách, ale tentokráte přece nenápadně se vyptával, jaké jsou tam pod Vysokým Vrchem živnosti, kdo je drží a podobně.

Nějaký den po oněch polovičních námluvách objevil se Zahradník z nenadání u Šmatlánů; vracel se s „vorkáfem" z Poličky a schválně si zajel přes Javorov. Byli doma všichni tři, Milča na dvorku pod kolnou štípala drva, Šmatlán jako obyčejně dělal za stavem, Šmatlánka seděla u okna, staré okuláry na nose a záplatovala. Zahradník dal, jakoby se nic nebylo stalo, srdečně „Dobrej vodvečírek" a pak započal: „Zkazuje vás, pantáto i paňmámo, Růža naše pozdravovat a líbat a Milču taky! Du z Poličky a smejšlel sem, že bych se tř á moh' zasej jednou stavit, romadu neděl už sem s váma nebyl." Šmatlánka nechala hábků, ssundala brejle a pobízela zetě, by si sedl, že mu „chlebečka" přinese. Zahradník sedl ke stolu, čepici položil vedle sebe na „lajc", a když panímáma chleba přinesla, ukrojil si a zvolna pojídal, dívaje se při tom s tkadlce na tchýni, jakoby se neustále chystal cosi pověděti. Šmatlán pokračoval v práci, ale zvolna, aby mu neušlo, kdyby zeť snad rozprávku zase započal. Chvilky utíkaly, i nezbývalo Zahradníkovi, než aby konečně své poslání vykonal. „Pán Bůh zaplať," řekl, odsunuje velmi černý a dosti již tvrdý chléb a sbíraje drobty. „Taky u nás hovořili, že se Milča bude vdávat k Teplejm, tam na tu samotu pod Vysokým Vrchem. Přál sem Růži našej,

---

*) Vyžadující mnoho sil.

že to ani žádná prauda bejt nemůže, chdyž sme my ničehož nic neslyšeli — Růža až plakala, že se i Milča, přecej vlastní sestra, nesvěřila.“ Rty se Zahradníkovi třásly v očekávání, co panímáma odpoví.

„Eště sme nic neujednali,“ řekla Šmatlánka, „toť, ono by to bylo tuze krásný, chdybychme mohli Milču vdát na půlstatek, — to se nepovede s každou! Ale máme starost, esli by se to šecko šiklo ... Rádi se maj', vo to nic!“

Zahradník, jakoby si poslední věty nevšímal, horlivě odpovídal na počátek panímáminy řeči. „To bude Růža mět radost, až i řeknu, že to bylo jenomej takový plácání mezi lidma! Šak by bylo naší Milči škoda, aby takle přišla do neštěstí!“

„Do neštěstí?“ opakovala Šmatlánka udiveně a tak hlasitě, že muž docela práce zanechal a pozorněji nyní rozprávku sledoval. „My smejšlíme, že by udělala štěstí veliký —“

Zahradník opovržlivě hodil rukou. „U Teplejch by toho štěstí bylo!“

„Toho se do konca mejlíš, hochu,“ horlila Šmatlánka. „Rádi ju přímou, vážit si i budou — ani po ní ničehož nic nechtěj' — až sem se divila; pantáta taky prál, že ta paňmáma Teplejch žádná světačka a lakota nejní.“

„Bodejť po Milče chtěli,“ vybuchl Zahradník, „chdyž sami nemají a dát nemůžou!“

Oba manželé dívali se na zetě s polootevřenými ústy. „Přecej je to půlstatek,“ hlesla konečně Šmatlánka.

„Půlstatek — — snad ani šindel už nejní mladýho hospodáře, jako Teplýho, co si chce Milču brát! Starej stonal, dost to stálo, pak dvě dcery vdali, vypůjčili si na živnost ze spořitelny nebo-li záložny, platěj' velkej interes, stará Teplička má udělanej slušnej vejměnek, teďkomejc eště se musí vyplácet bratr, co je na vojně, nejmladší holka, prosím vás, kde to šecko brát! Maj' pole romadu, jenomej co prauda, ale nejní z nejlepších, sníh toho moc vyleží, větry tam maj' pořádem pré, a třešně sčesávaj' až na anděly strážce.“

Venku již chvíli přestalo bouchání sekery do drv, Milča, dokončivši svou práci, zašla též do světnice, by švakra uvítala a poslouchala nyní spolu s rodiči jeho dlouhý, rozhorlený výklad. Krev jí vstoupila k hlavě, chtěla něco říci, ale nemohla velikým pohnutím, — tedy švakr přišel, aby zkazil jí štěstí, na které tak dlouho marně čekala! — — Dříve než holka, ozvala se Šmatlánka: „Tole nemůže a nemůže bejt prauda! Chdyby voni byli zadluženi, hledali by holku s velikou pomocej — šak sem hnedkom řekla, že šecko Milče dát nemůžem — sou dcery dvě!“

„Žádná možná by tam nešla, — to by rodiče už se šli podťvat do kněh . . .“

Ode dveří zavzněl hlasitý vzlykot Milčin; skrývala si tvář zástěrou a když ji s očí ssundala, počala naříkati. „Lež to je, saminká jenomej lež! To lidi mi nepřejou, že udělám štěstí a Růža taky neé, chdyž se sama vdala jenomej do chalupy dost pošpatný! Šak by mě Pepek nepřelhal, má mě rád, sme už jako svoji — — já ho nenechám“ a zase vzlykala silněji než dříve.

Šmatlánka dceru hladila po tváři: „Neplač, Milko naše, neplač, šak ti ho žádnej nebere, chdyž se chcete zebrat, přičinime se, dáme, co můžem, vy se taky přičiníte, nějakej ten dloužek je všude.“

Nyní ozval se od veřtatu i ostrý hlas Šmatlánův: „Už ňako se ti zachovat nemůžem, ať děláme, co děláme! Pořádem starý rodiče zeť mistruje! Nejpru Hamerník se mu nelíbí, noviny moje mi chce spálit a zmařit, potomej zas, aby se Milča nevdávala, — klepy a pomluvy sbírá! Kalná, milej hochu, voda přes lidský žlaby teče! Máme snad pro pomluvy udělat holku nadosmrti nešťastnou? Jenomej se neboj — Růža s děckama vo svoje nepřijde, uděláme s panímámou testament na rovnej díl!“

„Nebojím se,“ odtušil Zahradník hluboce pohněván, „chdybych se byl bál, moh' sem mít Růžino věno spečetěno, chdyž sem si ju bral. Nechcem' jenomej, abyste skrzevá toho Teplýho přišli všichni na zmar. Poptejte se mezi lidma ve Třišti a tam vokolo, šak uslyšíte, že nelžu.“

„Šak sme rodiče,“ odbývala Šmatlánka zetě skoro tvrdě. „A stejně eště ničehož nic ujednáno nejní.“

S tím bylo se Zahradníkovi spokojiti; Milča ani mu ruky nepodala, když odcházel, dále do zástěry vzlykala, Šmatlánka konejšila ji jako malé děcko. Nikdo mladého tkadlce nevyprovodil, sebral na záprsni svůj trakař s přípravou a mlčky, do duše jsa uražen, ubíral se nesnadnou cestou po Vysokém Vrchu domů.

Ba, spíše svým vměšováním se záležitost Milčiných k Teplým vdavek ještě uspíšil. Dívka, vidouc svoje vášnivě vytoužené štěstí ohroženo, ještě prudčeji na rodiče doléhala, aby se s Tepličkou smluvili a svatbu na dobu po žních ustanovili. Šmatlán tvrdošijně viděl v počínání si zeťově jakési pokračování nemilého poučování o Hamerníkovi a socialismu; Šmatlánka sice trochu vyzvídala v Javorově o poměrech Teplých, — ale celkem mnoho se nedověděla a do Třiště neb na samotu samu si netroufala, aby nemoudrým slovem vše nezkazila. O žních šla ona i Milča Teplým vskutku pomáhati, všude ji provedli, vše ukázali, a ona pak v Javorově velebila, co je kusů pole, les taky, stavení trochu tmavé a starobylní, ale to na takové samotě ani jinak nemůže býti, však si to Milča s mladým dá do pořádku. Svatba ujednána na Bartoloměje; Šmatlánka přenechala Milče jalovici, byla stelná, pravila, to že je, jakoby měla dvě krávy, dala jí žita, ječmene a ovsa a chválila, že jest to lepší než peníze. Peřin a nádobí také dosti sehnala a po dlouhém vnitřním boji koupila v Poličce na krásné šaty, leskly se jako hedvábné a slečna učitelova je šila. I domnívala se Šmatlánka, že tolik jako ona žádná ještě matka pro dceru neudělala. Zahradníkovi na veselku přišli, ale seděli tiše, málomluvně; lidé je pomluvili, to ze závisti prý, že se Milča vdala na půlstatek a Zahradnička jen na chalupu po deset mír. Milča zářila uspokojením, slušelo jí to, nikdo by jí nehádal, že jí do třicítky sotva dva, tři roky chybějí, vypadala jako ďouka osmnáctiletá. Ženich okolo ní se otáčel, kolem pasu ji chytal, za bradu bral, matka jeho i sestra měly se k ní laskavé; i pohlédla Milča každou chvíli ve stranu, kde Zahradníkovi seděli, jakoby jim říci chtěla, že zůstali ve křivdě, ona že nad nimi zvítězila přese všecku pomluvu a závist!

* * *

V chalupě pod lesem, se starou lomenicí malebně snítkami porostlou bylo teď osamělo; přestalo duetto obou stavů, jež po tolik let tu zavznívalo, často seděl tu Šmatlán sám, žena co chvíli belhala se přes těžké již nohy do Vysokého Vrchu, aby po Milče se podívala, jí pomohla. Jen když schůzky nedělní se konaly, tu opět ve sroubených zdech rozléhala se hlučná rozprávka; tkadlec měl vždy nějaká nová čísla novin, kalendáře, malé traktáty a od Hamerníka, jenž dosud na Betlémě se zdržoval, často ještě zpráv se dověděl, jež v novinách ani obsaženy nebyly.

Hlavní starost Hamerníkova, jak tkadlci vyprávěl, točila se nyní kolem dobytí všeobecného volebního práva, by se konečně zástupci dělnictva ve sněmovny dostaly. Četl přehorlivě o všech politických konstellacích, řeči poslanců, zástupců vlády a o tom všem i udivenému Šmatlánovi vypravoval. Sousedé Javorovští, kteří jindy slýchávali leda o vojnách a bitvách a se domnívali, na tom že záleží všecka světská politika, naslouchali nyní hovorům o všelikých ministrpresidentech, kabinetech, volebních opravách, kuriích, třídním zastoupení — až jim z toho šla hlava kolem, i nestačili se vyptávati, co to vše znamená, — ba, neděli co neděli opakovali svoje otázky tak, že Hamerník byl nucen vždy znova jim vysvětlovati, což se mu často jen těžce, nesnadno dařilo.

Bylť se stal účastníkem nedělních neb večerních schůzek „tábora nespokojených", když Šmatlán nemohl více k němu na Betlém dolézti. Tkadlec jedenkráte v zimě na cestě do města zle se nastudil, kašel, jenž časem jej trápíval, velmi se zhoršil, nohy jej nesnesitelně bolely, bídně došel za měsíc jednou, dvakráte do města s dílem, ale na Betlém jej již nohy nedonesly. Šmatlánka ani na to nepomyslila vzíti doktora, to považovala za hříšný přepych, vařila všeliké koření, mazala muži nohy, čím kdo radil, máslem, zaječím i psím sádlem a těšila se, že, až teplo nadejde, muži se uleví. Skutečně „po červených vejcích" bylo Šmatlánovi lépe, lehčeji odkašlával, nohy méně jej bolely; ale byl přece slabší než jindy, k dcerám dojíti nemohl, navštěvovaly jej občas samy, Růža častěji než Milča, která se vždy na hromadu u nich práce vymlouvala.

Za návštěv Hamerníkových zůstávala stará Plíhalova bible, postilla, evangelické časopisy „Bethanie", „Jednota" i ty, které sousedi přinesli, pokojně na římse ležeti; dělník se tím netajil, že jsou mu úvahy a rozepře náboženské protivny a započal-li někdo z besedníků o tom či onom článku víry, pousmál se tomu tak opovržlivě, že se všichni zarazili a zamlčeli. I hovořilo se jen, jak budoucí svět bude zařízen: všichni budou opatřeni, nebude ani chudých ani bohatců, děti vychovávati bude společnost, rovněž postará se o starce a neduživé, každý bude pracovat, jak dovede a stačí, žádná již metla nebude se vznášeti nad dělníkem, chalupníkem, malým řemeslníkem.

Šmatlán, vida v duchu skvělé ty obrazy, zapomínal na bolesti v nohou a vmísil se v Hamerníkův rozhovor tak nadšenými výkřiky „toť bude pravá říše boží", „takle, jenomej takle to chtěl Spasitel náš", „och, chdy už to bude", — až často rozkašlal se do nekonečna a všecko besedování přerušil.

V druhé polovině dubna Hamerník jen a jen vykládal, jak socialní demokrati oslaví první máj všude ve městech, jak si vynutí prázdno, —

smál se, kterak se měšťáci a kapitalisté bojí, že všichni vyletí prachem a dynamitem do povětří, kterak si zvou na ochranu vojsko a policii! Takový již jest strach z jediného dělnického svátku, což teprve, až oni, dělníci-socialisté uchopí se moci — tu měšťáci bláhoví již předem všecko odhodí a utekou!

Když se Hamerník s Betlemskými a Blatinskými soudruhy ubírali na slavnost do města, stavěli se u Šmatlána, těžce a se vzdechy podnůšky šlapajícího; ze všech okolních baráků sbíhali se obyvatelé a ženy spínaly ruce nad ohromnými širáky, červenými kravatami a temněmodrými bluzami socialistů, nad květy, jež měly v knoflíkových dírkách, nad jich okázalými holemi. Hamerník musil churavému tkalci slíbiti, že přijde mu o slavnosti povědít, jak dopadla ve městě i jinde po světě. „Kristus jistě se raduje, že chudí a ponížení přijdou dnes ku povznesení," pravil s úsměvem, churavostí tělesnou ve své tklivosti seslabeným, „dyť byl sám chudým, taky dělníkem na vinici Páně, je to taky jeho svátek." Betlémští usmáli se jeho dětinství — — —

Hamerník nosil Šmatlánovi a jeho rozjímavému kroužku stále dobré zprávy; nejen že první máj toho roku zase stkvěle dopadl, velikými průvody, tábory a zábavami byl oslaven, kde, až na některé výjimky, svobodně směli mluviti muži i ženy: i jinak věci lidu chudého, dělného a jeho rovnoprávnosti dobře se dařilo, čili jak Šmatlán říkával, „už se blíží čas božího království na zemi". Hamerník vypravoval, kterak ve Vídni jedna vláda po druhé padá, protože nechce, aby také lid dělný panoval, ale on že si přece cestu zjedná, má přátely všude, doma i tam za hranicemi, však mu pomohou . . .

Šmatlán nepostřehl jemných rozdílů, které dělily ideály jeho a zásady socialní demokracie; měl za to, že také ony líčí si jako splnění všech tužeb uzákonění Kristova evanjelia, tak, jak líčili si je předkové, Čeští Bratři, za Komenského. Což mu nepověděl sám Hamerník, že si váží mistra Husa a biskupa Bratří? A tak každý úspěch socialistů přijímal za úspěch „božího království, za úspěch té nové pravdy, za kterou předci mřeli a se skrývali".

Radoval se s Hamerníkem tak upřímně, kdykoli v „Červáncích" neb „Záři" dočetli se společně jakéhosi sebe skrovnějšího vítězství a pokroku — a když konečně na jaře 1896 uzákoněno všeobecné hlasovací právo — ovšem ponechávajíc venkovskému lidu staré svíravé pouto volitelů — dával se unášeti velikolepými změnami, jaké učiní nyní vyvolení zástupci lidu, od chudých, dosud odstrčených a zapomenutých do sněmoven vyslaní. „Jenomej, aby to byli ti vopraudouský, upřímní," vzdychal rozčilen a zcela schvaloval, když Hamerník pobíhal vesnice po celé léto i podzim, aby lidem do duše promluvil, kterak se zachovati.

A Šmatlán věru měl radostných o úspěchu lidu zpráv svrchovaně třeba! Byly mu jedinou útěchou, jediným světlým paprskem, protínajícím černá mračna životní, náhle nad ním se shluknuvší a až k samému čelu a skráním se mu nížící! Nejen že se na zimu zase jeho kašel zhoršil, že prudce chvílemi na prsou jej bolelo a nohy tou měrou vypovídaly službu, že někdy ani za veřtatem sebe pomaleji dělati nemohl: ze samoty pod Velikým Vrchem docházely zprávy tuze neutěšené. Bylo tomu tak,

jak tehdy Zahradník, dlouho před svatbou, varovně líčil. Co platno, že Milča se činila, že Šmatlánka jí pomáhat chodila, že Teplých, mladý hospodář, matka i dcera v horlivosti neustávali, že sklizeň byla pěkná: interes, který pravidelně platiti musili, byl veliký, ke stravě, když jen trochu lidí zjednali, bylo jich hned řada, a stará Teplička, ač ráda pomohla, přísně vymáhala svůj vejměnek a z něho odprodávala, jen aby nejmladší dceři co nejvíc ušetřila. Přece to nějak šlo; odprodali krávu, Milča začala dělat v zimě plátno, Šmatlánka přenechala jim jablek, aby Zahradníkovi nevěděli — však s tátou skoro ničeho teď nepojedí! — až náhle, necelý rok po Milčině svatbě, přišel Teplého bratr z vojny, schvátil se nějak, i propustili jej, dříve než čas docházel. Sotva že se doma trochu zotavil, hlásil se, aby mu bratr vyplatil podíl, že se přižení ke své holce, někam dále do hor na slušnou chalupu. Tu již začalo se to bortit; prodali kus lesa, že na spěch, ne tuze dobře, ale ani to nestačilo — a což až se přihlásí o svoje nejmladší dcera, minulo jí šestnáct, zajisté že za krátko také bude se chtít provdat, chodila tuze ráda na muziky a vodila se s hochy. I dokračoval Teplý na Milčiny rodiče, aby buď svoji chalupu v Javorově pod lesem prodali, aneb si na ni udělali dluh tak veliký, co by vynášel Milčin podíl, aneb aby převzali chalupu Zahradníkovi, je vyplatili a svůj barák někomu přenechali.

Šmatlánce jakoby do srdce ťal ránu: pyšnila se, jak dceru vdala na půlstatek — a nyní měla dělat dluhy, chalupu svou prodávat, někam do podruží se stěhovat! Nechtěla zeťovy návrhy ani vyslechnout, pravila, že co slíbila, to dala, že dala dost, více že nemůže, po smrti jejich Milča že podíl dostane — ale ještě že tu jsou! Ona že se jim ničím nezapsala a do knih se také nepodívala, co tam mají zapsáno, jinak že by asi nebyla na ty vdavky přistoupila — — Zahradníkovi zase přišli naříkat, že švakr o jejich majetku samovolně usuzuje, nemůže je nikdo nutit, aby svoje prodali a jinam šli, — nehlásili se stejně nikdy o svoje, ale ubližovat si nedají už pro ty děti, chudery — — Teplý se vymlouval, všecko že mohlo býti dobře, přičiňujou se do krve — jen kdyby bratr nebyl tak z nenadání na něho uhodil — — — A tak bývalo ve Šmatlánově chalupě křiku a nářku kolikráte za týden; tkadlec již nemohl jej přehlušiti tlukotem podnůšek, brd a člunku, ležíval teď zhusta na postýlku, odpočívaje, nepletl se ani zeťům ani ženě do rozprávky, nýbrž přemýšlel o tom, jak to bude zcela jinaké, až se „společnost“ postará o starce a churavce, až dá každému, co k živobytí třeba, — pak nebude hádek a hamonění... Právě tak jako Milčiny nehody, mrzelo jej, že rozvážný zeť, Zahradník, podržel pravdu; leč v tvrdohlavosti své přece se s ním nesmířil, ba vyhýbal se rozprávce, jen jednoslabičně mu vždy odpovídal, obávaje se, že mu předpoví, i s těmi „socijálisty“ a s Hamerníkem že na konec podrží pravdu...

Šmatlánka ani Zahradníkovi nepovolili; mladý Teplý byl nucen prodati zase nějaké pole a zbývající les — a Milča nyní často plakávala, že pro umíněnost rodičů muž na ni bručí, tchyně a švakrová všecku že k ní ztratily lásku. Té doby, právě na počátku krutých nesnází a svárů narodilo se jí děťátko, hezký, zdravý hošíček; ale když mladá matka ustavičně plakala, naříkala, se dřela, aby poměry nějak svou prací zlepšila,

a přirozeně i děcko někdy odstrčila — počalo toto churavěti v psotníkách se svíjeti a přes „domácí prostředky“ obou babiček a některých sousedek, skonalo. Tu již všichni počali choditi jako zařezáni, s hlavami svěšenými a pohlédli-li na sebe, tkvěla jim v očích výčitka, že ten onen svou lakotou, lehkomyslností neb nevšímavostí jest příčinou smrti ubohého, hezounkého děcka.

Ale ještě nedosti: v Javorově objevil se prastarý dvaaosmdesátiletý Šmatlánův otec a přímo do smutné pod lesem chalupy zavítal. Dlouho tu nebyl, již si Javorovští povídali, že, chodě po prosbě, někde v zejmě zmrzl neb na jaře utonul, nenadáli se, — a Šmatlánka nejméně! — že jest posud živ. Zatím se ukázalo, že valně času proležel v nemocnici, ale když trochu sesílil a jeho oční nemoc ukázala se úplně nevyléčitelnou, že propustili jej. Byla naň hrozná podívaná, tělo kost a kůže, záda téměř k zemi shrbená, a ty děsné, zanícené a znetvořené oči! Šmatlánka připravila mu bydlo v komoře, — věděla, že by jej žádný ve vsi nepřijal, kdo nemusí — ale stejně zoufale plakala — to že má ze všeho dření, šetření a starání se, — dceru nešťastnou, jíž střecha nade hlavou skoro již hoří, muže nemocného, a pantátu žebráka, mrzáka, z něhož jde hrůza!

A plakala tak nejen před sousedkami, ale i před mužem. Šmatlán neměl na to odpovědi, cítil, že jsou její žaloby oprávněny — nebyl s to, něco k nápravě podniknouti, — jen uvnitř sténal a reptal, že Bůh Hospodin na tohle dopustiti neměl, že měl býti spravedlivý — — jen toužil, aby již učiněn byl na světě nový pořádek, ten kdyby již byl zaveden, tu by jeho otec byl opatřen někde v útulku pro starce a tam u Teplých na samotě nebylo by to tak daleko došlo.

Kdykoli jen trochu mohl, sedl za stav, aneb navíjel, jen aby se žena, naříkajíc, nezmiňovala o jeho nemoci a nečinnosti; strachoval se jejích řečí, zařezávaly se mu do duše jako ostré dráty, — a odstrčiti, vytáhnouti je nedovedl nyní — ba ani kdy jindy, když byl zdráv . . .

* * *

Schůzky „tábora nespokojených“ u Šmatlána se trhaly a než všecko listí s Javorovských buků, lip, jeřábů a javorů spadalo, přestaly docela; tkadlci velmi se přitížilo a v sousedních chalupách i barácích si šeptali, že jej o tolik starší jeho žena, ba i ten prastarý otec — žebrák asi přežije. Již nedělal, na podnůšky, brda i „šperejs“ ukládal se prach; ležel tiše na postýlku, sténal tu hlasitě tu temněji a chvílemi prudce se rozkašlával. Šmatlánka chodila ze sednice na dvorec semo tamo, mrzuta, stále něco si bručela a vzdychala, sloužila muži i bědnému tchánu a všecku práci hleděla sama vykonat.

Tu tam, zvláště nedělního času přicházeli bývalí besedníci, Lamplot, Janko a Kopecký, i Květenský as dvakráte se v chalupě zastavil a na churavce podíval. Všedního dne zavítával, vraceje se ze svých pochůzek Hamerník; toho viděl Šmatlán nejraději, přinášeť mu nejvíce nového, o čemž mohl pak nemocný přemýšleti a trapný čas si krátiti. Vypravoval, jak kde pochodil a nepochodil, jak často mu z far byla práce a přemlouvání jeho zmařeno; ujišťoval Šmatlána, že přece nezoufá, že při něm

a při všech dělnících stojí bratří z celého světa, z Francie, z Italie, z Německa a Švýcarska, že jim posílají návody, kterak se zachovati, aby zvítězili, — aby učení pana Lasalla a pana Marxe všude proniklo. Z jara prý již jistě budou volby — tu se to všecko ukáže.

Šmatlán utkvíval na dělníku žádostivýma očima a často uchytil jeho silnou ruku ve svoje horké, zapocené dlaně. „Kamaráde," zalkal jednou, „to mi věřte, že se toho jara už ani dočkat nemůžu, — až ta boží prauda svět vezdejší opanuje! Chdybych po čtyrech měl přilezt, chdybych třá měl se dát dovízt, taky pudu, abych dal svůj hlas tomu, kerej se přičiní, aby zjednal právo těm chudejm, postrkovanejm! Snad se mi toho dá Bůh Hospodin dočkat, trochet zdraví mi dá! Vod malička za jeho praudou sem chodil, zákonem Kristovým se spravoval, — ať vidím teďkejc, kerak se naplňuje proroctví!" Rozkašlal se prudce, hlavu stiskl do chatrné podušky; Hamerník, zadívav se na špičatou tvář a vetché údy Šmatlánovy, neřekl ničeho.

Leč čím více se vánoce blížily, tím častěji připadlo Šmatlánovi, že se těší na jaro a volby marně; zkoušíval s postýlku slézti, po seknici se projíti a dařilo se mu to špatně. Nadešly chladné dny a žena si jednou trpce stěžovala, že budou nuceni starého otce vzíti do seknice, v komoře již není pobytí, — leda by do chléva ke krávě se odstěhoval — a to by zase lidé ve vsi pomluvili. Šmatlán chvíli naslouchal ženinu nářku a pak, jakoby násilně cosi polykal, započal: „Paňmámo, už sem kolikrát na to myslel, kerak s dědou naším bude — — Já vím, že je ti na vobtíž, — bodejť byl! — že se jenomej tak přemaháš, mně k vůli... Ani bych tomu nechtěl, aby's se s ním trápila, až tu nebudu — —" zarazil se, nevěda stále, jak by ženě svou prosbu přednesl.

„Ale cák mluvíš, muži," kárala Šmatlánka, „šak ti dá Bůh Hospodin zasej' zdraví, jenomej co nastane jaro, sedneš na zahradu, nadejcháš se teplýho vzduchu — —"

„Dá, nedá," odvětil Šmatlán smutně, „až kerak bude vůle Jeho — Smejšlím, že pro šecko, přecej by bylo líp, chdybychme ho ňáko vopatřili. Chci stejně udělat testament, mám tu půlku živnosti připsanou, dám upsat Růži i Milče stejnej díl — aby nebylo vo nic — a tomu mýmu otcoj — chuderoj' bych vodkázal desítku, měl by í na romadu neděl a nepřišel by ti, paňmámo, na vobtíž. Holkám to neuškodí!"

„Desítku!" skoro vykřikla Šmatlánka. „Cák by s ňou ďál! Totě peněz ňákejch! Co se člověk nadělá než ich našporuje! Chdybychme i dali Milče, měli by na intres a na kolik měsíců pokoj!"

„Chdyž smejšlíš, paňmámo, že je toho tuze moc, dám jenomej pětku," pravil Šmatlán zarmouceně.

„A cák by ďál s pětkou? Potřebuje pětku! Šak s ním ňáko bude, hlady neumře! A nač pořádem, muži, hovoříš vo testamentě — jakobys tu smrt přivolával — eště tu s náma budeš let romadu. Budem' se modlit k Hospodinu, aby tě tu nechal. Šak by si Pán Bůh rejš moh' toho dědu vzít — stejně tu je jenomej pro trápení a k marnejm řečem tě svádí!"

Šmatlán již déle na ženu nenaléhal; poznal, že jeho blízkému odchodu nevěří, vždyť tkalci všichni ke stáru kašlou a nohy jim neslouží — —

a i kdyby věřila, nepřipustila by, aby starci, jenž se dávno měl se světa odkliditi, něco odkazoval.

Ale budoucnost ubohého přece mu mysl znepokojovala, a kdykoli se otec k němu přišoural a chvíli u jeho postýlku ztrávil, vzdychal hluboce. Jedenkráte, v pěkné a klidné zimní odpoledne, odhodlala se Šmatlánka jíti k Milče, která jí vzkázala, že by se s ní ráda o čemsi poradila; zatopila hodně v kamnech a nakazovala starému Šmatlánovi, aby stavení hlídal a muži posloužil, kdyby mu bylo něčeho třeba, mléko že postavila ke kamnům a chléb že jest v polici. Zakuklila se do vlňáku a spěchala tak rychle, co jí nohy do vrchu nesly, aby se příliš pozdě v noci nevrátila. Starý neduživec zavřel branku, zašel do seknice a tam schoulil se na lajci u kamen; sálalo z nich horko, ale jeho vyschlým údům nic to nepřekáželo. Ve světnici bylo dosti světlo, z venku nezastíraly okna ani úponky, jindy s lomenice splývající, ani křoví a stromoví v zahrádce, slabý svit zimního slunce ozařoval bělošedé nerovné stěny, v hloubi sednice po nich hrály červené odlesky ohně. Staré velmi zaprášené hodiny chraplavě na stěně tikaly. Stařec díval se do prázdna, lhostejně; pak ze zaňadří vyňal černý ošoupaný růženec a otočiv si jej mezi prsty, počal rtoma pohybovati a kuličky probírati. Bylť nyní růženec, co usedal o poutích mezi žebráky Chlumečku, jeho stálým průvodcem.

„Tatínku," zavznělo náhle s postýlku, kde Šmatlán starocha již chvíli roztrpčen pozoroval. Starý se lekl, růžence zanechal a pomalu k synovi se šoural. „Že toho nenecháte," rozčiloval se nemocný, „žádnej smysl to nemá — taková je to jezovitská vymyšlenost."

„Dyť už sem starej, synáčku," vymlouval se žebrák poníženě, „už sem tak naučenej . . ."

Šmatlána odzbrojila otcova pokora. „No chdyž ináč nedáte — cák už je to platný," vzdychl. „Chtěl sem vám jenomej říct, že mám vo vás starost, kerak s váma bude, až umřu. Manželka vám nepřeje — tady v chalupě vás nenechá — smejšlel sem vám vodkázat pár jednušek, abyste nezůstal bez šeho. Ale žena brání, šak to šecko pochází vod ní — smejšlí, že bychme ublížili dcerám, — Milča teďkomejc je tuze potřebná — — Přecej mám starost vo vás — —" Neduživec na chorého syna zíral tupě, jakoby nerozuměl, co povídá. On a umřít — vždyť je mlád, — o tolik let mladší!

Když si to ve své líné mysli poněkud srovnal, odpovídal lkavým hlasem: „Cák by's, synáčku, umíral? To já pořádem vzývám Boží Matičku, aby mě povolala — sem tu pro vobtíž a postrach."

Šmatlán vzdychl. „Nevíme ani dne ani hodiny! Já taky se modlil k Hospodinu, aby mi toho jara, alespoň toho, dal dočkat! Pak jak Simeon rád umřu, — až uzřím, kerak se stavěj' základy k tý nový říši, v kerej bude rounost a bratrství a plesání — — Ale pro šecko, chdybych nevydržel — — jděte, tatínku, tam do komory, sou tam moje boty, co sem v nich chodíval do města, do Poličky a do domu Páně — sou dobrý, — alespoň, až votáď pudete, budete mít v čem, šak je zejma zlá . . ."

Zase se rozkašlal a mezitím co ubohá jeho prsa bojovala s vléklým neduhem, stařec, přemysliv synovu řeč, pomalu šoural se do komory a po hodné chvilce boty přinesl.

„Skovejte si ich, aby ich manželka neviděla; až třá kolem Červenejch pudete, řeknete hospodařoj', nebo-li vedle Janko, taky to udělá. Tamle je mlíko, podejte, kapánek se napiju.“

Stařec podal synovi nádobu a pak s radostnou tváří odnášel si odkaz do chléva, kde spával, ukrývaje jej do temného kouta, pod slámu. Takových, dobrých, vysokých bot po léta neměl — to se mu v nich, až trochu zejma poleví, krásně půjde po vesnicích — však jej stejně kameny již tolik tlačí a píchají. Že by nenadálý dar měl nějakou souvislost s odchodem synovým, na to v polozatemnělé a otupělé duši ani nepomyslil.

Šmatlán osaměl v sednici; oheň dohoříval a denní svit mizel. Jeho myšlénky zalétaly v dalekou minulost; vzpomněl, kterak, bera si po Plíhalovi, kamarádu, ženu, hodlal i osud otcův zlepšiti, zjinačiti. Teď mu tajně, aby manželka nevěděla, dává opotřebovanou obůj . . . Jinak, zcela jinak Hospodin vše obrací, než si člověk pomyslí — — — Jakými jej podivnými vedl cestami, od katolictví k evanjeliu a dále, vždy dále k poznání pravdy — — Ach, co se pro ni s lidmi, s pány i sprostými nahádal, nahovořil, aby jí cestu vítěznou upravil — — — — — —

Šmatlán přemýšlel, přemýšlel, až v tichu a temnu upadl v neklidný, záchvaty kašle přerušený spánek. Žena, vrátivši se pozdě, všecka unavena a roztrpčena, nalezla chalupu zahalenu v úplné temno, oheň vyhaslý, muže dřímajícího a starocha v koutku chléva schouleného nad hromadou slámy.

* * *

Stařičký Šmatlán neobul svých hýčkaných bot poprvé, když s probuzeným jarem odebral se zase krajem po prosbě, nýbrž ještě o vánocích — o synově pohřbu. Nedočkal tkadlec svátků; jednoho večera velmi silně kašlal, ale pak ku podivu se upokojil a usnul. Ráno, když žena vstala, by oheň rozdělala, a k jeho postýlku přistoupila, seznala, že již stydne. Měl pohřeb na druhý hod boží a mnoho sešlo se k němu lidí z Javorova, z Tříště, z Betléma a Blatin. Mladý farář kráčel v čele průvodu, ale hned za rakví Hamerníkovi soudruzi v širácích a ohnivě červených páskách. Nemodlili se, nezpívali, ale tlačili se k hrobu a Hamerník hlasitě řekl: „Odpočívej blaze, občane Šmatláne, — soudruzi, hoďte mu hrst hlíny.“ Lidé o tom pohřbu samou zvědavostí a šuškáním i na pobožnost zapomínali — — —

Z jara, sotva čtvrt roku po Šmatlánově smrti rozproudil se po krajině vášnivý volební ruch; Hamerník poznal, že jeho úsilí bylo z veliké části marno, mocné a zakořeněné vlivy že vystoupily proti učení, jím a soudruhy hlásanému. V Poličce nepronikl kandidát socialní demokracie . . . Vracel se za nevlídného dne březnového s několika Betlémskými z města, kde na výsledek volby čekali; byl zamračen, zamlklý, — až náhle prohodil: „Že se občan Šmatlán toho dne nedočkal — tolik se na volby těšil — —“ „Ba, dobře že nedočkal,“ odpovídal jeden z tkadlců, „eště by mu to bylo dodalo — —“ „Proč dodalo?“ vyjel Hamerník, „tady sme neprošli, ale jináč na kolika místech! Byl by se těšil, radoval! A kdo ví, jestli by to Javorovský nebyl přece přemluvil — — Och, takových

jako on, nejní — on s nimi uměl, — jemu věřili! Jenom kdyby o té víře a náboženství nebyl pořád hloubal — v tom sme se rozcházeli...“

„Dyť povídám,“ začal opět předešlý mluvčí, „voni nám tu eště nerozuméj', co my chceme — pořád na jinou stránku to obrácej' — — milej soudruhu, to uplyne eště času nežli budou docela naši — —! Sáhni jim na Pána Boha a na Krista — sáhni jim na ty starý kroniky vo předcích a hned jsou ti ve vlasech, hned jsi s nima hotov — —“

Hamerník se zamračil a již rychle kráčel rozmoklou cestou k domovu; o Šmatlánovi již se nezmínil, jen si smluvil s kamarády, že se zítra neb pozítří zase sejdou, aby se podívali na noviny, kterak pro ně po celých Čechách a Moravě volby dopadly.

Ovdovělá Šmatlánka svou chalupu pod lesem neopustila a také v ní neosaměla, — žije v ní s dcerou — Milčou od Teplých! Záhy po smrti Šmatlánově nedostávalo se na interes, záložna, jsouc upozorněna, že hospodář prodává, aby bratrovi a pak zase sestře vyhověl, tu kus lesa, tu kus pole, jala se vyšetřovati poměry a pro bezpečnost dala živnost do dražby. Stará Teplička zůstala jako vejměnice na samotě, mladý hospodář obdržev nepatrnou na něho připadající částku, pravil, že půjde za čeledína neb šafáře kamsi do kraje, a chtěl ovšem, aby žena šla s ním. Leč Milča, roztrpčena až k zoufalství hanebným koncem svého zdánlivého štěstí, smrtí dítěte i ustavičnými, z části oprávněnými výčitkami, zatvrdila se proti manželu a odepřevši soužití, vrátila se k matce. Jest zamlklejší než kdy bývala a nedovede si vysvětliti, jak mohla se pro muže, kterého skoro neznala, dáti takto v šanc. Zapomněla zcela, jaké jí, jsouce nepřirozeně potlačovány, háraly tehdy v krvi tužby... Hospodaří zase s matkou, tkalčí, šetří; Zahradníkovi jsou spokojeni. — Starý Šmatlán kdesi chodí světem. —

Spadl do vody!

Španělsky napsal V. Blasco Ibáñez. Se svolením spisovatele přeložil A. Pikhart.

dyž se začalo stmívati, vyplula z Torraviejy*) dlouhá štíhlá loď San Rafael s nákladem soli do Gibraltaru.

Podpalubí bylo namačkáno, a na palubě nahromaděny pytle do vrchu kolem hlavního stěžně. Aby se dostalo mužstvo s přídy na záď, přecházelo po zábradlí, udržujíc se s nebezpečím v rovnováze.

Nastala pěkná noc, noc jarní s jiskřivými hvězdami a bystrým, trochu měnivým větříkem, který hned nadouval latinskou plachtu, až stěžeň praskal, a hned zase ustával váti, tak že ohromné plátno kleslo chabě, pleskajíc hlučně o stěžeň.

Mužstvo, pět mužův a plavčík, povečeřelo po práci, spojené s odplutím. Když vyprázdnili kouřící se kotlík, ze kterého nabíral stejně velitel jako plavčík v námořnickém bratrství, zmizeli všichni, kdož nekonali službu, pod palubou, aby se tam prospali na tvrdých poduškách, nadmuti vínem a šťávou melounův.

U kormidla zůstal strýc Chispas, bezzubý žralok, který přijal poslední napomenutí velitelovo s netrpělivým bručením. S ním zbyl jen oblíbenec jeho, Juanillo, nováček, který konal na San Rafaelu první svoji cestu, a byl starci velice vděčen, že, dostav se jeho přičiněním mezi námořníky, zbavil se hladu, který nebýval nepatrný.

Hochovi byla bídná ta lodice admirálskou lodí, kouzelným plavidlem, plujícím v moři hojnosti. Večeře dnešní byla první skutečnou večeří, které se mu za celého života dostalo.

Dosáhl devatenáctého roku hladov a téměř nah jako divoch, spával v chalupě na spadnutí, ve které vzdychala a modlila se bába jeho, sklíčená zlou pakostnicí; za dne pomáhal lodicím při odplutí, vynášel koše ryb, nebo se přiživoval na člunech, lovících tresky a sardinky, ze kterých odnášíval si domů hrstku drobných rybiček. Ale přičiněním strýce Chispase, který se ho ujímal proto, že znával jeho otce, stal se řádným námořníkem a mohl se státi mužem dokonalým. Směl právem sáhnouti do kotlíku, ba i obuv měl, první obuv co byl živ, překrásné střevíce, které by dovedly plouti jako fregata a které budily v něm nadšený obdiv. „Potom se ještě říká, moře — hoře! . . . I kde pak, brachu! Nejpěknější povolání na světě!“

Strýc Chispas naslouchal mu trochu posměšně, neodvraceje očí od přídy a rukou od kormidla a nakláněje se, aby pronikl temnotu mezi plachtou a hromadou pytlů.

„Ano, nezvolil jsi sobě špatné povolání. Ale také bývají v něm chyby.

---

*) Vyslov z Torraviechy.

Poznáš to... až budeš tak stár, jako já... Ale zde není tvoje místo; jdi na přídu a ohlaš mi, uhlídáš-li nějakou loď.“

Juanillo přeběhl palubu bezpečně; byl to kluk s pobřeží.

„Dej pozor, hochu, dej pozor!“

Ale již byl na přídě, usedl vedle kladky, o kterou se napínají plachty, a hleděl pátravě na černý povrch moře, na kterém obráželo se světlo neklidných hvězd mihotavou zlatou září.

Loď, rozložitá a těžká, pleskla po každém nárazu vlny na vodu, že stříkaly kapky Juanillovi až do obličeje; dvě šmouhy světélkující pěny táhly se po obou stranách velké přídy, a nadmutá plachta vypadala, jakoby ryla do nebeské klenby.

Kterému králi či admirálu bylo lépe, nežli plavčíku na San Rafaelu? Zařihal si spokojeně z plného žaludku: „Překrásný život!“

„Strýče Chispasi... doutník!“

„Dojdi si!“

Juanillo běžel přídou po straně závětří. Byl okamžik klidu, a plachta třepala se, zachvívajíc sebou prudce, a již již klesala podél stěžně. Ale náhle zavanul vítr, lodice naklonila se prudkým pohybem, a Juanillo, aby uchránil rovnováhu, chytil se okraje plachty. V tom okamžiku nadmula se plachta, div nepraskla, a ženouc lodicí prudkým letem, odhodila tělo mladíkovo silou tak neodolatelnou, jakoby je z praku vystřelil.

V hluku vody, do které Juanillo zapadl, zdálo se mu, že slyší výkřik, zmatená slova; snad to volal starý kormidelník: „Spadl do moře!“

Potopil se hluboko, jsa překvapen nárazem a neočekávaným pádem, ale dříve ještě než zcela se uvědomil o svém položení, octl se zase již na povrchu, rozháněje se rukama a lokaje horlivě svěží větřík... A lodice? Neviděl jí již. Moře bylo úplně temné, temnější, než když na ně hleděl s lodi.

Zdálo se mu, že zahlédl bílou skvrnu, přízrak plující v dálce na vlnách; zaměřil k němu. Ale náhle neviděl ho již tam, nýbrž na straně opačné; zmateně změnil směr a ploval silně, nevěda kam.

Střevíce jej tížily jako olověné. Proklaté, poprvé je měl na nohou! Čepice mu tlačila spánky; spodky jej táhly, jakoby sáhaly až na mořské dno a plouhaly se po řasách.

„Jen klid, Juanillo, klid!“

Odhodil čapku a litoval, že nemůže učiniti tak i se střevíci.

Nepozbýval naděje. Uměl dobře plovat; věděl, že vydrží dvě hodiny. Lodice se obrátí a vyloví jej; trochu se smáčí, a dobrá... Což pak lidé takhle umírají? V bouři jako jeho otec a děd to ano, ale zemříti shozen plachtou za noci tak krásné v moři klidném, dovedl by jen hlupák.

I ploval a ploval a stále mu připadalo, že vidí to neurčité strašidlo, měnící polohu; doufal, že se z temna vynoří San Rafael, hledající ho.

„Lodice! Strýci Chispasi! Veliteli!“

Ale křik jej unavoval, a vlny mu několikráte zacpaly ústa. Zlořečené!... S bárky vypadaly nepatrné, ale když v nich vězel uprostřed moře po krk, a když bylo mu stále plovati, aby se udržel nad vodou, dusily jej, bily do něho tupými nárazy, rozevíraly před ním hluboké, pohyblivé jámy, a zavíraly je zase rázem, jakoby jej chtěly pohltiti.

Pořád ještě věřil, že dovede se udržeti nad vodou dvě hodiny, ale byl již trochu znepokojen. U břehu plovával bez únavy dvě hodiny a i více. Ale to svítilo slunce, a on ploval v moři z modrého křišťálu, vida dole fantasticky průhlednou vodou žluté skály se špičatými bylinami jako větvemi zeleného korálu, růžové lastury, perleťové hvězdice a skvělé květy masitých lupínkův, které se zachvívaly, když o ně zavadila rybka stříbrným břichem. A teď byl na moři inkoustu, ztracen v temnotách, a pod ním byly bůh ví jaké stroskotané lodice a bůh ví kolik mrtvol, ohlodaných žravými rybami! Zachvěl se dotykem promočených spodkův; domníval se, že zavadily oň zuby dravé ryby.

Unaven, zmořen položil se na znak, a dal se nésti vlnami. Příchuť večeře stoupla mu do úst. Prokleté jídlo, jak draho je zaplatí! Zemře tu pitomě! . . . Ale pud sebezachování přiměl jej, že se vztyčil. Snad ho hledají; bude-li ležeti, přejedou mimo a nezpozorují ho.

Jal se znovu plovati se zoufalou horlivostí, vztyčoval se na hřebenu vln, aby dále dohlédl, a hned ploval v pravo, hned v levo, zmítaje sebou stále v témže kruhu.

Opouštějí jej, jakoby byl spadl s loďky hadr. Bože, což lze takto zapomenouti na člověka?... Ale ne, snad ho právě teď hledají. Lodice jede rychle; i když ihned vyběhli na palubu a svinuli plachtu, ujeli aspoň míli.

A zabývaje se touto milou myšlenkou, potopil se, jakoby jej někdo stáhl za těžké střevíce. Ucítil v ústech hořkou slanost, oči mu to zalilo, a voda se mu zavřela nad ostříhanou hlavou; ale mezi dvěma vlnami utvořil se malý vír, objevily se skroucené ruce, a on vyplul zase. Ruce mu trnuly a hlava se mu klonila k prsoum, jakoby jej zmáhal spánek. Juanillovi připadala obloha proměněna; hvězdy byly rudé, jako krvave skvrny. Již se moře nebál; cítil touhu rozložiti se na vlnách, odpočinouti si.

Vzpomněl si na babičku, že asi teď na něho myslí, a chtěl se pomodliti, jak slýchal tisíckráte chudáka bábu: „Otče náš, jenž jsi . . .“ Modlil se v duchu, ale bezděky se mu pohnul jazyk a řekl hlasem tak chraptivým, že mu připadalo, jakoby to mluvil někdo jiný:

„Darebáci! Zloději! Opouštějí mne!“

Potopil se podruhé; vynořil se zase, zápole s vlnami. Někdo jej táhl za střevíce . . . Potápěl se v temnu, polykaje vodu, netečný, beze sil, a nevěděl, jak zase vynikne nad hladinu.

Teď byly hvězdy černé, černější než obloha, a odrážely se jako krůpěje inkoustu.

Bylo po všem. Tentokrát topil se do opravdy. Tělo jeho bylo olověné. Zmizel kolmo dolů, stažen novými střevíci, a když klesal do propasti k stroskotalým lodicím a ohlodaným kostrám, opakoval mozek jeho, stále více se ponořující v mlhy:

„Otče náš . . . otče náš . . . darebáci, zloději, opustili mne!“

Ochranov a Ochranovští.

Napsal Zdeněk Nejedlý.

chranov má pro nás zvláštní význam. Dohořívá tu Jednota Bratrská, vypuzená z Čech, se zvláštním tragickým osudem: Ochranovští nejsou si ani v nejmenším již vědomi, že Ochranov byl založen od moravských sedláků, v Čechách zase nejeví se nejmenší zájem o městečko nám duchem i místem přec tak blízké. V říjnu minulého roku zasvěceny byly dva kostely obnovené Jednoty v Čechách, totiž v Potšteině a v Mladé Boleslavi, na dvou i pro starou Jednotu památných místech. Chci ukázat, co obnovená Jednota Bratrská jest, zvlášť pak co převzala ze staré Jednoty české.

Ochranov (Herrnhut) je malé městečko za Žitavou, jen s 1202 obyvateli, tedy menší než obyčejná česká vesnice. Rozloha však a vzhled činí z Ochranova opravdu městečko, ne-li město. V poslední době mnoho vil krášlí obvod městečka, jehož stavby provedeny vesměs po městsku. Čtverhranné náměstí okrášleno jest parkem a vodotryskem. U Herrschaftshausu je veřejná zahrada, zřízená na způsob parku, v blízkém lese postaven i hudební pavillonek. Zámožnost obyvatelstva je tu všude patrna, čistotě by se tu mohla učiti největší města evropská. Na konci Žitavské ulice stojí samostatná archivní budova. Dodám-li, že je tu i zvláštní museum ethnografické (dost bohaté), tiskárna, čtyři knihkupectví, nemocnice a dívčí ústav, přisvědčí mi každý, že takové instituce při tak malém počtu obyvatelů na první pohled dokazují, že Ochranov není obyčejné městečko.

Ochranov je metropole obnovené Jednoty Bratrské (úřední titul: Erneuerte Brüder-Unität, vědecký: Brüdergemeine, chybně Brüderkirche), proto všechno zřízení Jednoty jeví se tu nejpatrněji. Ochranov jest osada výlučně Bratrská, proto také mohou všechny instituce býti tu provedeny nejdůsledněji. Z hlavních budov Ochranovských, náležejících Jednotě, jmenuji Herrschaftshaus, kde je nyní expedice a účtárna Jednoty, Brüderhaus, Schwesternhaus a Pilgerhaus, o nichž později.

Ústava obnovené Jednoty vyvíjela se ze staré Jednoty. Zbytky Českých Bratří udržely se zvláště na Litomyšlsku a na Fulnecku. První velké hnutí událo se tu po r. 1700, kdy nastalo nové stěhování do Němec. Z Litomyšlska stěhovali se sedláci zvlášť do Saska a usadili se konečně v známé osadě Rixdorfské. Exulanti z Fulnecka a Kravařska pod Kristiánem Davidem vydali se r. 1722 do Horní Lužice, kde byli přijati na grunty mladého tehdy ještě hraběte Mikuláše Ludvíka z Zinzendorfu (* 1700, † 1760), jenž bydlil na svém zámku Berthelsdorfu. Asi $1/4$ hodiny odtud postavili si Moravští Bratří v lese malý domek. Tak vznikl Ochranov. Noví přistěhovalci stavěli si domky kolem prvního, až sám hr. Zinzendorf přidal se k Bratřím, zorganisoval je zvláštním statutem r. 1727, a tak stal se zakladatelem nové Jednoty.

Dle vzoru staré Jednoty stál v čele nové nejprve jeden starší s radou jiných starších. Účelem obou Jednot byl však intimní styk s Kristem jako Spasitelem, proto již r. 1741 tehdejší starší složil svůj úřad, a za hlavu Jednoty prohlášen sám Spasitel. Odtud stojí v čele 12 starších. Poněvadž tito však měli jen to konati, co Kristus poroučí a chce, proto zavedeno do všeho úředního jednání losování, Bůh sám měl losem ukázat svou vůli. Losování zaváděno pak i do soukromých jednání, na př. i manželství uzavírala se losem. Duch 19. století dotekl se však přece v tom i Jednoty. Hned r. 1820 odstraněno losování při uzavírání manželství, r. 1889 synoda odstranila je z úředního jednání vůbec.

Zinzendorf (od r. 1743 ordinarius Jednoty) byl duší Jednoty, již také vlastně řídil. Proto za něho se ústava nevyvíjela. Po jeho smrti r. 1760 vynikl v Jednotě učený A. Spangenberg. Jeho vlivem zavedly synody v letech 1764, 1769 a 1775 novou ústavu. V čelo postavena konference se sídlem v Berthelsdorfu (v zámku Zinzendorfově) u Ochranova. Konference dělila se na tři departementy: jeden obstarával záležitosti církevní a školní, druhý zevnější a finanční, třetí missionářské. Konference na každé synodě zvolena byla nová, stará musila složit účty.

Důležitá změna nastala r. 1857. Celá Jednota rozdělena byla na tři provincie: německou, anglickou, americkou (osady v Asii, Africe a Australii různě přiděleny k provinciím těmto). Každá provincie má odtud své provincialní synody i konference, z nichž Ochranovská konference (německé provincie) drží primat. Od r. 1894 sluje tato konference „direktorium Jednoty“, sídlí v Berthelsdorfu a dělí se na oddělení církevně-školní a finanční.

Generalní synoda je nejvyšší instance nové Jednoty. Schází se pravidelně v 10letých intervallech a zasedá v zámku Berthelsdorfském (poslední byla v červnu 1899). K synodě sjedou se zástupcové všech tří provincií, i z nejvzdálenějších končin. Obraz Ochranova v době synody jest národnostně velmi pestrý. Mimo Němce převahu mají Angličané, méně Francouzové, ze slovanských národů jsou tu Rusové a v poslední době i Čechové. Z černochů bylo při poslední synodě nejvíc Negrů, z národů asijských byli zastoupeni Japonci. Jednací řečí synody, jakož i dorozumívací řečí mezi provinciemi jest angličina, jíž se mluví v Ochranově velmi mnoho. Usnesení synody je do příští synody nedotknutelné, direktorium má v tom jen výkonnou moc.

Missionářství je hlavní činnost Jednoty. Kde se rozšíří vyznání její větší měrou, založí se tu kolonie, jinak stačí k rozšiřování křesťanství jen tak zv. missionářská stanice. Missionářská práce je pevně zorganisována, nitky její sbíhají se v Ochranově. Dle usnesení synody poslední (1899) opustili Bratří Grönland, kde již od r. 1732 missionařili. První snahou Jednoty v cizí zemi jest opatřiti řádný překlad bible. K tomu konány bývají často rozsáhlé studie jazykové, jak svědčí rukopisy uložené v bibliotéce Ochranovské (i slovanské). Dnes čítá Jednota víc než 34.000 členů.

Od r. 1862 existuje v Ochranově zvláštní komité pro rozšiřování Jednoty v Čechách a na Moravě, jehož působením vznikly Bratrské sbory v Potšteině, Čermné, Čenkovicích, Ml. Boleslavi, nejnověji v Ústí n. O. Z jiných slovanských národů šíří se Jednota zvlášť u Rusů, kde však

největší jich obec Sarepta r. 1892 od Jednoty se odtrhla a zorganisovala se samostatně.

Čeští Bratří vyznamenávali se volností dogmatiky, to přešlo i do nové Jednoty. Ještě dnes omezuje se celý katechismus nové Jednoty vlastně na dvě věty: 1. Kristus smířil nás s Bohem, 2. tuto víru má každý skutkem prováděti. Praktické křesťanství jde jim nade všechno. Zvláštní úkaz v náboženských dějinách v této věci jest vznik Jednoty. Jednota dělila se na tři „tropy": luteránský, kalvínský a českobratrský (starobratrský). Každý člen mohl náležeti, ke kterému tropu chtěl, jen v praxi musil se podrobiti řádům Jednoty. Delším pobytem v Sasku přizpůsobovala se Jednota v okolí, tak že již v letech 1743—50 stala se sektou luteránskou (justifikace sola fide). Přes to však i dnes „miluj Krista" platí u nich více než „věř v Krista".

Duchovenstvo dělí se na tři stupně: biskupy, kněží a jáhny. Bohoslužbu obstarávají kněží (biskupové též jen ejko kněží), jim pomáhají jáhnové. Biskupství přešlo do Jednoty ze staré Jednoty, i successe zachována. První biskup nové Jednoty David Nitschmann byl totiž r. 1735 vysvěcen od Jablonského, posledního biskupa staré Jednoty a vnuka Komenského. Biskup světí biskupy, jinak nemá žádné úřední moci zvláštní, není-li členem nějakého úřadu; virilního hlasu nemá nikde.

Kostel Ochranovský je samostatná budova, u níž je jiná starší, jež dříve byla modlitebnou. Vnitřek jeho liší se podstatně od kostela luteránského, zvlášť svou prostotou. Je to prostranný, jasně osvětlený sál, s bílými lavicemi po celé délce (ne šířce). Na delší straně sálu je výstupek, na něm křeslo a obyčejný pulpit na knihy. Nad křeslem visí kříž. Nahoře na třech stranách proti podiu je gallerie, jež se na jedné straně rozšiřuje v malý chor s varhanami. Tak vypadal asi starobratrský sbor. Na malé věžce zvoní se jen večer v 7 hodin k pobožnosti a v neděli v 10 hod. ráno k bohoslužbě. O klekání není ovšem řeči.

Každodenní pobožnost koná se v 7 hodin večer. Obec Ochranovská má tři kazatele. Jako karakteristické uvádím, že při volbě kazatele nerozhoduje stáří, nýbrž schopnost. Totéž vyčítali v 16. stol. Bratřím u nás, že se dají poučovat od dětí. Tak jest i nyní v nové Jednotě. Mladičký, málo víc než 20letý kazatel vejde přímo z ulice, tedy v obyčejných šatech (luteránský kněz má aspoň černý talár) a zasedne za pulpit. Tím začíná pobožnost. Obec zazpívá píseň, načež kazatel přednáší něco z dějin Jednoty, zvlášť o missionářích. Při tom akcentuje se vždy nějaké morální naučení. Potom pomodlí se společně s obcí (také zbytek ze staré Jednoty), načež píseň ukončí pobožnost. Písně tyto bývají někdy přímo vzaty ze starých kancionalů Bratrských, někdy na ně aspoň melodií vzpomínají (písně Zinzendorfovy).

Hlavní bohoslužba koná se v neděli v 10 hodin dopoledne. Vyniká zase prostotou. Kazatelé dostaví se všichni. Bohoslužba začíná dojímavým sborovým voláním obce k Bohu o milosrdenství. Jeden z kazatelů přednese modlitby, jimž obec sborem odpovídá. Na to zpívá se píseň, po ní je kázání. Kázání je střed bohoslužby. Dveře se uzavrou, aby nikdo vejitím nebo vyjitím nerušil posluchače, kteří také opravdu poslouchají. Thema

kázání je vždy mravoučné. V Gnadenfeldu má Jednota zvláštní seminář na výchovu kazatelů. Bohoslužba končí zase písní.

Svátků Jednota vlastně nemá. Jen velikonoce slaví se při východu slunce modlením na hřbitově. Konec roku také světí se modlením, tehdy čte se i zvláštní výroční zpráva o událostech v Jednotě za poslední rok. Za to slaví Jednota tři pamětní dny (Gedenktage), a sice 1. březen 1457 jako den založení staré Jednoty Bratrské v Kunvaldě, 13. srpen 1727 jako den založení nové Jednoty (toho dne šli Bratři r. 1727 poprvé k přijímání) a 13. listopad jako „Ältestenamt Jesu“ (1741 prohlášen Kristus za hlavu Jednoty). Pamětní dny oslavují se přijímáním svátosti oltářní, při němž konají se „hody lásky“. Přijímající hostěni jsou totiž čajem a koláčky. Jinak každý člen obce jde k přijímání jednou v měsíci. Pojem staré Jednoty udržuje se sice svátkem 1. března i mezi lidem, ale o nějakém rozdílu mezi českou Jednotou starou a německou novou Ochranovští již nevědí. Znají Husa i Komenského, ale jen v jich náboženském smyslu.

Stať o náboženských poměrech končím hřbitovem. Hřbitov náleží k největším zvláštnostem Ochranova a při tom snad k nejpoetičtějším místům světa. Je to rozsáhlé pole na Hutberku nad Ochranovem. Ohrady nemá, jen živý plot a aleje stromů oddělují jej od ostatních polí. Na levé straně (vejdeme-li z městečka) pohřbívají se muži, na pravé ženy. Rigorosnost Bratrská jde až za hrob. To je však jediné rozdělování hrobů. Mrtví pochovávají se v témž pořádku, jak umírají, tedy nejposlednější třeba hned vedle nejprvnějšího. Rodinné hrobky již tím jsou vyloučeny. Každý hrob dostane jedinou ozdobu: kámen, na němž vyryto jméno zesnulého, rok narození a smrti, nikdy ne stav. Jen zvláštní zásluha o Jednotu se poznamenává (na př. překladatel bible a p.) Místo „zemřel“ opakuje se typické „odešel v radost Pána svého“. V zimě kameny tyto, aby nepopraskaly mrazem, přikrývají se dřevěnou kopií. Uprostřed hřbitova na cestě jsou hroby hr. Zinzendorfa, jeho manželky, dcery a zetě, jež liší se jen velikostí kamenů od ostatních.

Pohřeb v Ochranově jest velmi prostý. Zvláštností je, že umřel-li někdo, zahraje 5 hudebníků na žesťové nástroje tři sloky pohřební písně (místo umíráčku), a sice uprostřed náměstí. Hudebníci ti jsou členové obce, musí každý hráti zadarmo.

Je v tom něco nesmírně měkkého, státi buď za letního večera nebo za mlhavého dne dušičkového na tomto hřbitově, tak klidném svou prostotou a spokojeností všech mrtvých, sobě úplně rovných, jakoby svět celý zmizel se všemi boji a nerovnostmi kamsi daleko. Zvlášť zazní-li v tom zdola z náměstí ony vážné, dlouhé žesťové zvuky, ohlašující příchod nového Bratra. Ne mrtvo, ale klid; ne teskno, ale klid; ne pláč, ale klid . . .

* * *

Úkol staré Jednoty Bratrské byl prováděti křesťanství skutkem. To přešlo též do nové Jednoty a to nás v ní také nejvíc zajímá. Přísnost mravů jest účelem obce. Dle toho jsou zřízeny i správa i společnost v Ochranově.

Stát dal sem soud a berní úřad. Za celý svůj pobyt v Ochranově neviděl jsem však ani jednou u budovy soudní nějaký život. Zavřené okenice i domovní dveře ukazují, že se tu asi velmi málo úřaduje! Úřední věci nejnutnější obstarává zvláštní úředník v městském úřadě. Bratří mezi sebou se nikdy nesoudí, spor se vždy vyrovná soukromě. Zajímavo je, že tu není ani policajta. Jeden z členů obce zastává jen úřad „Polizei-Aufseher", jak ukazuje tabulka na domě jeho. Kdyby někdo něco vyvedl, musil by se patrně u tohoto ohlásit sám. Pořádek v městě jest při tom vzorný. Nikdy neviděl jsem dva lidi se hádat, nikdy opilec netropil pohoršení, nikdy děti si nehrály ani neběhaly po ulicích. Klid neporuší se tu ani v nejmenším.

Odpor proti všem světským úřadům byl na počátku i ve staré Jednotě. V jedné věci však nová Jednota musila povolit okolnostem. „Nezabiješ" platilo i platí u Bratří v absolutním smyslu, proto souboj nebo usmrcení ve válce není jim nic jiného než vražda. Avšak Německo, ač zachovalo se k Bratřím loyalně, nemohlo jich osvobodit od branné povinnosti. Proto dnešní Bratr je vojákem stejně jako jiný člen říše. Jen přenocovat u nich nemá vojsko právo.

Důležité jsou některé sociální instituce Ochranovské. Křesťanská láska u Bratří osvědčovala se skutkem. V Ochranově není chudých v našem smyslu, totiž těch, kteří by neměli, čeho potřebují k výživě. Proto žebrota je tu velmi přísně zakázána. Zdá se to býti poněkud podivné u humanních Bratří, ale snadno si to vysvětlíme. Obec pečuje o chudé vzorně. Zvláštní ústav (Pilgerhaus či Heimat) dává nocleh všem chudým cizincům, při čemž dostane se jim i potřebné stravy. Dle potřeby dostane celé zaopatření až do smrti i chudý domácí. Chudinská soustava je tu právě nejlepší. Nevykazuje se určitý počet „porcí", které by se musily obsadit stůj co stůj, nýbrž počet jich zvýší se nebo zmenší dle potřeby. Ochranov je malá osada, kde zřízení Jednoty nutí každého k práci, jež se také náležitě platí, proto dá se tu odpomoci bídě jednotlivců. Ochranov v tom smyslu je socialním rájem.

Ale i chudí v širším smyslu, totiž ti, kteří si vydělají jen právě, co nutně potřebují, mají veliké úlevy. Obec vydržuje sama některé podniky, zvlášť přádelny (i mimo Ochranov, zvlášť v Gnadenfrei), při nichž zaměstnává domácí lidi za plat nepoměrně lepší než v jiných továrnách. Mimo to má své zvláštní obecní pekařství, prádelnu, a p., které jsou sice spravovány soukromým správcem v plném právu majetkovém, ale v čas potřeby musí tento ceny výrobků přizpůsobiti poměrům a snížiti je třeba až na cenu výrobní. Mimo to chudí mívají i jindy zvláštní výhody v těchto závodech. Soukromá dobročinnost zaplaší pak i poslední stín bídy mezi Bratřími.

Rigorosnost Ochranovských Bratří nezná mezí. Správa obce dovede však proti všemu i jen hrozícímu pohoršení energicky zakročit. Kamenem úrazu veřejného klidu i mravnosti v městě jsou vždy hostince jakožto semeniště opilství. Opilství pokládá se v nové Jednotě stejně jako v staré za veliký hřích samo o sobě, mimo to však i pro pohoršení, jež působí opilec zvláště řečmi svými. Tresty tu mnoho nespomohou, proto správa obce chopila se věci u samého kořene: omezila právo hostinské co nejvíce.

V Ochranově jest jediný hostinec (Gasthof), jenž r. 1896 vystavěn byl znovu nákladem obce, jejímž je majetkem, s celým zařízením evropského hotelu. Hostinec tento však nejen že jest majetkem obce, nýbrž on jím býti musí. Obec pronajme ho správci (Verwalter), který pak ručí obci za pořádek. Kdyby tedy opilý způsobil pohoršení, zaplatí to správce ztrátou hostinského práva. Poněvadž pak správce sám náleží k Jednotě, nestalo se dosud nic takového. Zvlášť opatrně zachovají se k cizinci, jemuž dají minimum piva. Zajímavo však je, že znají-li ho, dají mu tolik, aby se neopil. Nejde tu tedy o nějakou askesi, jíž si Jednota, jak ještě uvidíme, necení, nýbrž jde jen o pořádek a udržení mravů v obci. Večerní schůzky v hostinci nejsou zvykem. Stálými hosty jsou jen nečlenové Jednoty, zvlášť úředníci od dráhy a pošty. Sejde-li se společnost, baví se dosti živě i vesele, ale jen — hovorem.

Jakožto veřejné pohoršení zakázán je v Ochranově všechen tanec. Masopust plyne tu tak klidně jako jiná část roku. Víme, jak všichni čeští kazatelé, od Miliče počínajíc, doráželi na tanec, jejž na př. Hus pokládá za opravdový smrtelný hřích. V staré Jednotě byl tanec také zakázán, ale poněvadž osady Bratrské byly smíšené, netančili sice Bratří, ale přece tančilo se i v Boleslavi i v Litomyšli. V Ochranově však, jakožto osadě čistě Bratrské, je tanec úplně vyloučen, ani tanečního sálu tu není.

Statutem Jednoty vedle tance zakázána jest i každá hra (Spiel) a sice v nejširším smyslu. Ze zákazu není vyloučen ani evropsky zřízený hotel: není v něm kulečník, nejsou karty, není šach, ani pro cizince ne. Za to v každém hostinském pokoji leží na stole bible neb aspoň Nový zákon (každá bible jako nutná část inventáře má číslo pokoje) v překladu Lutherově.

Rigorosnost jde tu však ještě dál. V pojmu „hry“ zahrnuty jsou i divadlo a koncert, proto oboje je z Ochranova vyloučeno, divadlo úplně, koncert aspoň v našem smyslu. Jen zvláštní „koncerty“ se tu dovolují. V městečku je totiž i zpěvácký spolek, který nejvíc pěstuje žalmy. Jednou ročně předvede skladbu více méně náboženského rázu, což právě je Ochranovským „koncertem“. Při tom bývá takový nával, že se koncert (pamatuj, že pro 1200 obyv.) dvakrát až třikrát opakuje! Kocourkovštině nevyhnou se ovšem ani Ochranovští. Nejprv totiž dají nalepit cedule, „dům“ se vyprodá, a pak teprve zpěváci začnou se cvičit. Kdybychom chtěli mluvit o umělecké stránce těchto koncertů, křivdili bychom jim. Jde nám jen o jich náboženský ráz.

V létě konají se „hudební večírky“ (Musikabend) v lese, kde zřízen je pavillonek hudební. Připomínám, že Ochranov je vlastně v lese, Žitavská ulice v něm již končí. Program takového večírku je tento: modlitby ze všech možných oper (nejoblíbenější ovšem z Němé), některé jich zamilované kostelní písně atd. Zřídka zabloudí do programu nějaké adagio neb andante, nejspíš ještě nocturno, zvlášť zasládlého Mendelssohna.

Tím způsobem život „společenský“ mimo kostel ustupuje silně do pozadí. Život soustřeďuje se v rodině víc než u nás. Zvláštností Ochranovskou jsou společné rodinné pobožnosti, zvlášť večerní, kdy se zpívají

žalmy i písně. Klavír je tu takřka v každém domě, ale užívá se ho většinou jen k doprovodu zpěvu při rodinných pobožnostech.

Ochranovští, jako uzavřená obec Bratrská, dělí se na „chory“: děti, svobodní Bratří, svobodné Sestry, manželé, vdovci a vdovy. Každý chor má dva představené, jeden dohlíží na mravnost v choru, druhý na záležitosti hospodářské. Mezi sebou říkají si všichni Bratře! Sestro! a tykají si. Manželé bydlí v soukromých domech, ale pod dohlídkou starších choru. Svobodní Bratří a Sestry, nenáležejí-li k rodině nějaké, bydlí společně v domech, jež slují „Brüderhaus“ a „Schwesternhaus“. V Brüderhausu bydlí zvlášť jáhnové a kněží svobodní, o Schwesternhausu promluvíme hned více. V čele všech chorů stojí zvláštní „rada starších“, v jichž středu má první slovo hlavní kazatel obce.

Při chorech lze se zmínit o kroji. Je sice městský, ale v pravdě staromodní. Ženské chory mají však zvláštní odznak. Všechny ženy nosí čepečky, jež barvou svou označují chor: děti do 18 let nosí čepečky ohnivě červené, dívky od 18 let, dokud jsou svobodné, růžové, vdané ženy modré a vdovy bílé.

Řečeno bylo svrchu, že Jednotě jde vždy o mravnost, ne o askesi. Nejlépe to ukazuje jich názor na pohlavní čistotu a manželství. Mnišství u nich neexistuje, ale něco jemu podobného objevuje se přece v každém vyznání, tedy i v Jednotě. Ochranovští však necení si doživotního panenství jako zvláštní cnosti. Jich klášterní instituce je Schwesternhaus, kam přijímají se svobodné ženy. Nejprve to bylo pouhé sídlo celého choru, ale brzo vyvinula se zvláštní praxe. Žena, bydlící v Schwesternhausu, slíbí, že se provdá dle rozkazu svých starších sester. Je to zmírnění staršího zřízení při manželství v Jednotě, kdy manželé dostávali se za sebe losem, čímž byla vyloučena všechna láska z Bratrského slovníku. Dnes aspoň má se k tomu zření. Následek toho však je dvojí: Ochranov nemá starých panen a nemá také zamilovaných párků. Celibat v Jednotě neplatí nikde. Starých panen není tu žádných. Mladých panen tu však také není mnoho vidět. Do 15 let bývají většinou v zdejším ústavě dívčím, potom přivykají již domácímu životu; nemají-li rodičů, vstoupí do Schwesternhausu. Jen v neděli odpoledne lze viděti na procházce vlastní Ochranovské rodiny, jinak vychází z domu jen ten, kdo musí. Proto také po ulici neběhají nikdy děti. Hoši posílají se jinam na studie, načež velmi často přijdou na čas do jiné obce, zvlášť do Anglie. Proto mladého dorostu, mužského i ženského, lze tu vidět jen pořídku.

S tím souvisí i zřízení dívčího ústavu (Mädchenanstalt), jenž má po Německu dobrou pověst. Žije se tu, možno-li, ještě přísněji než v Ochranově samém. Podobno je i paedagogium v Niesky a seminář v Gnadenfeldu.

Snaha po vzdělání je v Ochranově silná. Konají se různé přednášky, často i o nejčasovějších věcech (nyní o Transvalu). V tom Ochranovští nechtí státi pozadu. Se starou Jednotou mají společný zájem o svou historii. Viděli jsme, že při večerních pobožnostech čtou se partie z dějin Jednoty, třeba jen pro morální naučení. Stará Jednota záhy zakládala si archiv v Litomyšli, jenž však shořel. Ochranovští vystavěli si r. 1882 dokonce i samostatnou pohodlnou budovu pro archiv a knihovnu (o vý-

znamu knihovny viz články prof. Golla v ČČM. 1876 a dra. Ovrčka tamtéž 1897). Heslem archivu je 5 Mojž. 32, 7. Budova náleží nyní provincii německé. V jedné věci jest archiv Ochranovský nedostižným vzorem všech archivů. Od r. 1738 vychází totiž ročně 4 neb 8 svazečků, v některých letech rukopisně, v některých tiskem. V svazečcích těchto (někdy dost obšírných) poznamenáno dopodrobna vše, co se v onom $^1/_4$ nebo $^1/_8$ letí v Jednotě stalo, neb co se Jednoty týká. Celé řeči pronešené se tu opisují. Akta mimo to ještě ukládají se v archivě. Historik Jednoty má tedy všechen material v jedno snesený. Redaktorem těchto svazků je vždy archivář (nyní A. Glitsch). Jednota obnovená měla také již několik historiků, z nichž hlavní jsou Cröger, Plitt, Schweinitz, z novějších Müller, jenž zná česky a překládá slavné Bratrské folianty do němčiny. Jinak ve vědě vynikli Spangenberg, Albertini, Garve, Jäschke, Becker a j.

Missionářská činnost vedla k založení ethnografického musea, jež se nyní chová v Brüderhausu. Při archivě založena jest i zvláštní gallerie, obsahující ne nezajímavé obrazy vynikajících mužů staré i nové Jednoty. Mimo to chovají se v něm některé památky po hraběti Zinzendorfovi (postel, na níž zemřel, psací stůl a p.). V archivě uloženy jsou také zápisky hr. Zinzendorfa, jež ukazují, že jako student ve Wittemberce nežil tak rigorosně jako potom. Zápisky tyto však se nezatajují.

Z básní Karla Červinky.

Stesklo se mi...

Stesklo se mi náhle,
ach, jak zastesklo! ...
Jako by se ve tmách
náhle zablesklo.

Požár vstal hned rudý,
blesk kde ve tmy sjel,
plamen vyvstal ve tmách,
výkřik krajem zněl.

A pak vzešlo ráno,
v slívy zčernalé
opřelo se slunce
ranní ospalé!

Spáleniště tam jen —
troska shořelá ...
Kostí hromádka a
hrstka popela ...

Mlčení.

Mlčení lehlo na lesy,
mlčení lehlo v olšin keře.
A jak jsem okna zavíral,
cítil jsem, jak se noc sem béře.

A jak jsem lampu zhasínal,
usínal, a jak vzpomínal,
zavřel jsem oči, a jak sny
spánek už přísti začínal . . .

Z koutu se zdvihl šelest mdlý,
šedivé myšky prachem šly . . .
— — — — — — — — — —
Šedivý přelud v prachu se ztrácí,
zmizelý, dávno zmizelý . . .

—

Ty ještě!

Ty ještě tak čistá, tak svěží,
tak dítě jak procitlé zpola,
na čílku úsměv ti leží,
z ústek tvých jaro mě volá.

Jaro ty vracíš mé skráni,
mojim snům křídel vzmach dáváš,
nevím sám, sám nevím ani,
proč se mi dražší vždy stáváš.

Ňadra tvá tuším se zvédat,
podivným dojat jsa smutkem.
Nebudeš v klínu mém sedat,
sen se mi nestane skutkem.

Nebudeš očí mých líbat,
k vlasům mým nikdy se shýbat,
jinému budeš ty kvésti! — — —
— — — — — — — — — —
Cizího květe! — — — — — —
— — — — — Mé štěstí! . . .

—

Cvrčci.

Okno jsme večer otevřeli. Bylo už léto, v červenci.
Kosy už z rána zařinčely, z rána už časně se ženci.
Ale teď večer nastal tichý, vlahý a vlídný! Nad námi
změkčilé jakés ochlazení, nebe se blýská hvězdami.

Tlumená píseň cvrčků táhne nocí tou letní blouznivou.
K srdci to zase divně sáhne! Měsíc už visí nad nivou . . .
— — — — — — — — — — — — — — — — —
Bože můj, jako dávno kdysi, dávno a dávno před lety!
Zase ta píseň! Teskná píseň! Mladická krev a zálety!

Nevíš, má ženo, proč ti tisknu, večer když stíny v jizbu jdou,
šíji tvou bílou zrůžovělou, ručku tvou hnědou, ovlhlou,
v oči se dívám toužebněji, černý vlas líbám potají! . . .
— — — — — — — — — — — — — — — — —
Okno jest ještě otevřeno! Cvrčci v tmách ještě zpívají . . .

—

Hrob.

Došli jsme k vesskému hřbitovu,
do stínu mohutných lip!
K hrobu, jenž ležel přede mnou,
sluncem zrak zmdlený jsem shýb'.

Sedlák tam z blízké spal vesnice,
ze statku, odtud jenž zřít,
— dřevěné vlídné stavení,
celý věk mohl v něm žít.

V blízku tu celý věk pracoval,
odtud své mozoly měl!
Nyní mu sedláku dopřáno,
aby tu na blízku ztlel.

Ale já, tulák jen aerární,
služebník za každých dob,
nemohu říc, kde hrbím hřbet,
že tu též spása — můj hrob . . .

—

Dávno!

Dávno, ach, dávno! V minulých letech!
V uprchlých jarech! V uhaslých dnech!
Třešně se bělaly v aleji v květech,
dávno, ach, dávno, skoro již v snech . . .

Večer šel vlahý v chladivých rosách,
večer šel teplý kol dveří mých,
— blízko mé štěstí, že rukou bys dosáh,
ruce jen napřáhnout, abys je stih'.

Spali už ptáci, duše se děsíc
velkého štěstí — neusnula!
Na nebi visel nemluvný měsíc,
krajina kolem v mhách rozplynulá.

Dávno, ach, dávno v minulých letech,
v uprchlých jarech, skoro již v snách . . .
Třešně se bělaly v aleji v květech,
stíny se věšely po pěšinách . . .

Odlesk jen všeho kmitá v mé řádky,
rozvát je z bílých květů těch pel —
Vyšli jsme spolu, spolu jdem zpátky,
a já bych přece rád dál ještě šel! . . .

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

le sám pak neminul hospodu, kde kollegové si mezi vojáky vydělávali na pivo a na večeři, a vrátil se odtud pozdě, když už Thamová spala na chudém loži chudé světničky, kterou měli u řemeslnické rodiny najatu.

Ráno dlouho ležel a neprobudil se ani, když kolem šuměl hluk, když polnice zahlaholila, když duněly pádné, vojanské kroky a buben zavířil. Myslivci táhli z města. Až jej direktor probudil před samým polednem. Zatřásl jím, ať vstává, co že nechystá garderobu a všecko, že pojedou, v tom prokletém hnízdě že není živobytí, ať všecko schystá, ale ať mlčí, žádnému nic, když ohlásili na zejtřek představení, že jim nic nevrátí z toho, co vybral, co by vracel, že by se musili stydět, kdyby jim to vracel, takový mizerný groš, až hanba —

Při tom chystání se nikdo nezpotil jen direktor. Nemohl v městě sehnat žádný povoz. Několik jich musilo za vojáky s jejich bagáží, jinde zapřeli, že nemohou a na dvou místech řekli ředitelovi přímo, že nepojedou teď v tenhle nejistý čas, vojsko že pořád táhne, že se jim silnice od Klenče k Plzni jen rojí —

Ředitel v zlostném rozčilení smekal čepici a hladil vlasy od čela do týla, když o tom společnosti vypravoval. Za to na večer ohlašoval vítězně, že tady nezamrznou, že vůz má, že byl v sousední vsi a tam že našel sedláka, který pojede, a že ani nechtěl, aby mu napřed zaplatili, ani zavdavek ne, „takový poctivec“, to řekl hlubším hlasem, ale oni ať mlčí, ať dělají, jakoby se zítra hrálo.

Před půlnocí padl stánek Thalie. Rozebrali chudé stativo, stočili těch několik odřených dekorací a naložili to pak s třemi bednami ráno, ještě za tmy na selský vůz, jenž přirachotil, jak bylo sjednáno.

Vyjeli do šerého, sychravého, říjnového rána. Pouštěli se zase do mlhy neznáma, vydávali se jako na chatrné lodi chatrné mužstvo bez zásob do širého moře, bez radosti, bez nadšení, kdy v patách za nimi

hrnul se a hučel příboj nešťastné války. Bylo nutno kvapit silnicí, pustou té chvíle, zátopou šedé mlhy, z níž jako šeré, stínové ostrovy trčely lesíky a vrcholy košatých stromů stojících v skupinách.

„Komická stará", Thamová i naivka seděly na voze v předu i v zadu, jak prostora dala. Mužští musili pěšky. Ředitel s černým, hubeným pudlem v předu, ostatní u vozu, Tham v plášti sám za vozem, ruce v kapsách, lopatky výš, jak se v chladu krčil. Šel lhostejněji nežli všichni ostatní. Starali se, jak bude dál, nevrazí-li někde do vojska, a jak dojedou do Plzně v tom rojení. — Tham se tím netrudil. Netěšil se na nic, nečekal nic a také se ničeho nelekal. Duše mu dávno schladla lhostejností, ztupěla ranou, již mu Pavla dala, zmarem všeho jeho snažení i trampotami toho potulného, bídného života, plného nedostatku a ponižování.

Poprvé jel do Plzně před šesti léty, r. 1799, když se rozloučil s Prahou, aby se přidal k potulné káře Thespidově, kterou tenkráte zřídil a řídil kollega Šantroch. Za tichého soumraku koncem měsíce máje dojel v dostavníku s ženou a tchyní do královského města. Bylo mu jedno, kam jede; přijížděl v tupé odevzdanosti, s jakou vyjížděl z Prahy, kdež se sám s nikým nerozloučil. Nedbal o to, poněvadž se domníval ve svém sklamání, že jim to všem jedno, jede-li, zůstane-li, že to jako kámen hozený do vody, on i všecka jeho práce, i všecky jeho oběti. Z domu u Bohuslavů vyšel chmurný; nic tu neopouštěl, jen kupu svých rukopisů a v nich tolik svého marného, jak trpce si řekl, marného snažení, tolik práce vykonané v nedostatku, v nesnázích, tolik svých sklamaných, oprchalých nadějí. A zbytečná všecka ta práce, jíž obětoval svůj úřad, postavení a pohodlné živobytí. Co v ní utraceno a marně. Všecko nic nevážilo, ani tolik, aby ho v Praze zachovali. A žena!

Viděl ji v tom odjezdu z Prahy žalem zkrušenou, jako zničenou. Věděl, že to je pro toho milence, ne pro Prahu, ale jen pro něj, pro Amlinga, že jí ničím to, že on, její muž, bude s ní, že budou teď sami sobě blíž. Zůstali sobě blízko, vlastenské dílo ho již neodvádělo. Bylo však už pozdě. Po zážehu hněvu a žárlivosti zůstala mu v duši lítostivá hořkost, pak tupé stišení a poznání, nač nadále bouřit a nutit, že konec, konec. A tak zůstalo mezi nimi chladno.

Pavla první čas dlouho tesknila. Nadarmo nezaúpěla v Praze nežli vykročila z bytu, chytnuvši se v úzkosti své matky: „Já se bojím toho živobytí! Já se bojím!" Tesknila po Amlingovi, toužila po psaní od něho. Neposlal však ani řádky.

První čas se Šantrochově společnosti nedařilo zle. Než jak opustila Plzeň, bila ji nehoda za nehodou, a Thamovi mívali jako všichni nedostatek. Paní Nouze ráda zajíždí do Svárova. Tham na ni zapomínal u sklenice. V hospodě jí ucházel, doma však na něj čekala, dorážela šklebivě a neodbytně. A Pavla kárala, zlobila se, plakala, stará Butteauová domlouvala.

Do roka je tchyně opustila. Bettyna pro ni psala, když se blížila její hořká chvíle. Tenkrát Pavla chtěla živou mocí do Prahy a v Thamovi zase vybuchla stará žárlivost i vztek. Tenkráte zase zabouřil; v tom hněvu odjela stará Butteauová, u Thamů pak zalehl domácnost těžký mrak a bylo dusněji. Thamovi nezůstalo nic v náhradu, neměl nic, z čeho by prožehoval hřejný paprslek do chladu lhostejnosti a tupé resignace.

Po uznání a herecké slávě již nežíznil. To koření mu zhořklo, nevěřil na ně. V Praze, v českých představeních hrával hrdiny a milovníky, tady u společnosti úlohy starší, hlavně komické. Hrál je, protože to bylo jeho živobytím a již řemeslem. Musil míti humor a míval jej; rostl z té hořkosti, z opovrhování svého okolí, nad něž se přece cítil i v tom ponížení. Humor ten vzpružoval pitím. To mu dávalo jiskru o představení a mimo představení alespoň na chvíle uvolnění v neladu duše. —

Jižními Čechami toulali se do konce roku; po novém pustili se přes hranice do Rakous, pak na Moravu. I tam nečekala žádná úleva v hmotném. Ponížené muze sloužili přečasto v nedostatku, pořád cizím jazykem jako v Čechách. O domovu, o Praze sotva kdy doslechl, leda když se mu ve větším městě někde náhodou namanuly noviny. Ani v těch mnoho nenašel. Sám nepsal nikomu. Pustili ho z Prahy, neměli tam pro něj místečka, a ostatek — co všechno, nač všechno — Nechtěl připomínek na své nedokončené a zmařené dílo —

Stará Butteauová Pavle někdy psala. Tham těch listů nečítal, nedbal o ně a Pavla mu z nich nic neříkala, leda když obsahovaly také nějakou novinku o pražském divadle. Také Bettyna poslala časem list. O těchto dopisech se Thamová s počátku ani nezmiňovala, ano snažila se je utajit, nedávajíc si jich posílati přímo na svou adressu. To bylo, dokud přinášely zprávy anebo alespoň zmínku o Amlingovi, jenž sám ani řádečkem se neozval. Poslední zmínka o něm přišla koncem prvního roku, že jej u divadla pustili a že odjel z Prahy. Kam, Bettyna nevěděla.

Ostatně psávala skoro jen o sobě, o nových svých známostech. O matce zmiňovala se jakoby mimochodem, o svém synkovi mlčela, jako by ho ani neměla. — —

Šantrochova společnost se rozpadla toho nepokojného roku pátého. Tham se uchytil na vraku společnosti Viovy, a s ní se dostal opět do Čech. Nedělo se mu však jako Antaeovi, nevzpružil se na rodné půdě. V duši se mu nezjasnilo; mraky táhly, mlhy padaly a dusily.

Bylo také hmotně hůř jak draboty přibývalo. Sešlá, hrubě prořídlá společnost musila se uchylovat do menších měst a nemohla pominout ani malá, zapadlá hnízda. I za lepších časů přijímali tu muzu jako žebračku; teď byla obtížnou. Lidé sháněli chléb a ne zábavu, Bernardonův smích a šprýmy Kašpárkovy vyznívaly často na hlucho do mrazivého chladna. Do toho živoření zalehla ještě hrůza zuřivé vojny. Vyplašila je a hnala je jako vichřice, proti kteréž není žádné opory. —

Vůz hrkotal pustou silnicí mezi chlumy a černými lesíky. Hustá mlha po nich roztrhaná v bělavé, roztřepené plachty vzdouvala se mezi nimi v dolcích a po lukách tichým vlněním a proudem. Rozbřesklo, rozednilo se a nikoho dosud nepotkali. Jeli vysoko poli, míjeli tu boží muka, tu osamělé jeřáby, v jejichž prořídlých korunách rdělo se plodem a zvučelo hlasy hladových kvíčal.

Po vsích, kterými projeli, ticho, vojska nikde; než jak sjeli za Milavčí na dol, dohnal je nějaký kočár. Přejel, jen se mihl a uháněl jakoby na útěku dál. Za ním za chvíli přiharcoval nějaký jezdec v plášti, a také ten jako stín přeletěl a zmizel v ohebu cesty mezi stromy, s nichž žluté, pestré listí zrovna v chumáčích se sypalo. Studený vítr je roz-

fukoval do vybledlé trávy, do prachu a rozháněl dále do polí, nad nimiž visely šedé, těžké oblaky jako stuhlé.

Slunce dosud ani nezahlédli, ač už bylo okolo desáté. V tu dobu začali potkávati selské povozy, které, většinou prázdné, uháněly proti nim nebo zahnuvše zajížděly polem k odlehlejším vesnicím. Direktor i sedlák u koní volali, křičeli na vozky nápadně chvátající, ale ti buď ani neodpověděli, nebo jen rukou zpátky kývali jako na znamení, že tam něco je —

Pěší, které společnost potkala, oznamovali, že je v Stankově mnoho vojska, že přitáhlo z Bavor od Klenče přes Horšův Týn a že prý ho ještě táhne jako kobylek. Domažlický sedlák se zarážel, pak i koně zastavil a drbaje se za uchem, začal, že tuhle tohle s tím vojskem, to že se mu nelíbí a dostanou-li se dál, a kdyby si tak vojanští páni vzpomněli, a proč ti tam, co potkali, tak ujížděli, to že snad aby jich vojáci nevzali na přípřež, to že uklízejí koně a vozy, a co on, kdyby mu tak vojsko poručilo —

Ředitel v starém šedém plášti, podšitém při kraji pruhy rudého sukna, zahrál v odpověď velkou scenu. Bylo zrovna pod dvěma duby kraj silnice, kdež povoz s chrámkem Thalie zastavil. Ředitel, postaviv se před sedláka v kožichu, posmekl a pohladiv si dlouhé vlasy od čela do týla, rozhodil pravicí a spustil basovým hlasem, hluboko z prsou jistě a sebevědomě, co si pantáta myslí, co se bojí, že přece ví, koho veze, že jich nikdo nezastaví a kdyby stavil, on, ředitel, oznámí, kdo je a že žádný se neopováží mu dělat nesnáze, s nimi že je on, pantáta, jistější nežli doma. A pak plat, plat! Jak by bylo s platem, kdyby je tu na silnici složil, chce-li peníze, ať jede . . .

V ten okamžik přisvědčovala z té duše celá společnost svému patronu, až na Thama, jenž stál opodál, za vozem, v duchu se s opovržením usmívaje, když direktor mluvil tak jistě o penězích, jako by jich měl plnou bednu. Tham ani nehlesl. Nebylo zbytí; tu na silnici nemohli zůstat — Ostatní však jako sbor pomahali direktorovi, nejhlasitěji a nejrázněji komická stará.

Sedlák podlehl.

„No tak," řekl resignovaně, „ale jestli —" Trhl opratí.

Vůz hrkotal dál a zvolna, neboť cesta byla bídná. Ředitel s černým, hubeným pudlem kráčel jako ztracenec výpravy napřed před vozem, jenž sice nevezl Caesara, ale vezl jeho štěstí, všecko jeho jmění. Několik těch beden starých kostymů, trochu toho pomalovaného, odřeného plátna bylo také kotvou, držící ještě ten vrak, aby se nerozpadl na dobro, aby se nemusili rozprchnout jako rozplašené stádce do bídy ještě větší.

Před Staňkovem direktor pojednou stanuv, rozhlížel se, náhle se otočil a rychleji se vrátil k povozu. Vážně, s důstojným klidem a také zas z hluboka vyslovil se, že by snad bylo líp, aby nejeli přímo do Staňkova a Staňkovem, že se, jak se podobá, hemží vojskem, že by bylo moudřejší tady objet, ukazoval rukou, a vyrazit pak za Staňkovem na silnici, že to navrhuje ne ze strachu, ó, jak by se bál, ale že by se musili v Staňkově zdržet, že by snad nemohli rovnou dál, a jemu že se nechce čekat —

Sedlák se zasmušil, v duchu lituje, že prve povolil, a nahlas nechutě rozbíral, jak se to budou divně tlouci, polem, cestou necestou, ale Staňkovem, arci — to zas — Mihlo se mu, že by bylo nejlíp, shodit všecko s vozu a otočit — Ale dobrákovi se vzepřelo svědomí, jak tady s těmi, jak ty komedianty nechat tak v širém poli. A direktor by mu nic nedal, nic, už to řekl, a z vojska strach nemá —

Sedlák bručel i zaklel, ale ze silnice zahnul. Direktor to přijal klidně, ani nemrkl, v duchu si však z hluboka oddechl a pochválil, že ten hřbet je dobrý chlap a spravedlivý. Ochotně mu vyhověl, když žádal, aby se koním na té necestě polem ulehčilo. Ženské musily slézt. Kráčely s mužskými za vozem. Direktor s vychrtlým pudlem opět v čele a kus napřed. —

Jen Tham s milovníkem společnosti, (byl už starší a ne zrovna hustohustých kadeří a hrával také intriguanty,) bral se rovnou dále, silnicí k městečku, že se podívají, jak tam je a že společnost dohoní. Po vojsku však netoužil ani jeden ani druhý, ale šli už tak dlouho studeným jitrem, mlha zrovna máčela a sychravo lezlo do těla. Bylo nutno zahřát alespoň žaloudek.

Než cesta za hřejným douškem samá nesnáz. Silnicí se až do samého městečka nedostali. Narazili na řadu děl a vozů; spřežení u každého vozu dvě, u děl tři, a kolem dělostřelci v čákách s chocholy rovně nad ně trčícími z černožluté kokardy, všichni v pláštích, všichni blátem zamazáni jako jejich koně. Důstojníci v dvourohých kloboucích na příč hlavy posazených seděli na koních skrčení do vyhrnutých límců šerých plášťů. Ten onen voják seděl u cesty a pokuřoval z dýmky vedle kamarádů, kteří se natáhli a nedbali větru, v němž se chvěla vybledlá tráva a uschlé bodláčí.

Tham s kollegou se musili uhýbat, vyhýbat a místem si zacházet nežli pronikli ku stavením. Tam všude vojáků jako mhy, u příbytků, na jejich dvorečkách, na volnějších místech, vojáků od vozatajstva se žlutými výložky, v hrncových čákách, v tmavých pláštích a vysokých botách, u vozů, u koní, pěších v gamaších u pyramid pušek, k nimž přihodili těžká „telata“ na bílém řemení. Stáli, ukusovali z komisárku, nebo pokuřovali nebo se strkali a tahali o plecháč piva, o krapet kořalky.

Šum a hluk všude, hovory, pokřiky, rozkazy. Důstojníci v kloboucích na příč přejížděli; u té, oné čety zarazil, zaklel nebo se rozkřikl a hned zas úzdou koně trhl, otočil, snaže se, aby se poklusem dostal dál. Než tlačenice srážela koně s rychlých kroků. Mezi uniformami mihali se domácí lidé v dřevákách nebo v pantoflích, v kožišku nebo v kazajce. Stáli, dívali se na vojáky, nebo jim vynášeli chleb, máslo, mléko; sem tam mihly se na záspi ženské v šátcích na pokos, v červených punčochách, aby poskytly kus plátna i loje ubohému, jenž naříkal, že má nohy odřeny, do krve odřeny, že už tolik dní jsou na takovém marši. Přezouval se, nohy mazal i fáčoval a vypravoval ten, a jinde jiní totéž na dotazy pohostinných obyvatelů, (vojáci byli Češi a Němci), že je v poli zle, oni že ani v ohni nebyli a už coufají, ale hlavní armáda, ach Bože, co se děje, že je asi tuze zle, že se však všecko tutlá a tají, oni taky že nevědí, kam je ženou, ale česká, hlavní armáda že byla v Bavořích roztrhána, tak že prý všecko v nic přišlo, a všecko že tak trhlo skrz taškářství

generálů. Princ Ferdinad, komendant té armády, že je ještě mladý pán, toho že ti taškáři generálové šidí, Wernek, Afeuberk,*) to že jsou největší škůdníci té vojny a Mak, Mak — —

Tham s hercem se zastavovali, naslouchali i ptali se také. Šum a hluk zatopil všecko a roznášel se jakož i divný puch ze vší té masy, z koní, z jejich kalů, z kalužin. Před hospodou nejhustší mrak. Vojáci se do ní dobývali; u její dveří a v nich jako zaklínováno. Někteří podávali otevřenými okny korbele a džbánky kamarádům, jiní se drali do oken —

Tham se tam ani nepokusil. Na chvíli zapomněl na chlad a žízeň, jak pozoroval to hemžení a zápolení. Čekat bylo by marno, uvažoval s druhem, že bez toho nezůstane ani krůpěje, až vojsko odtáhne. Nepomohl jim ani vyšší důstojník, jenž v klobouku na příč z nenadání na vysokém koni před hospodou zarazil. Jak se mu plášť rozletěl, zahlédli světle modrý frak s červenými výložky a na černošedých úzkých kalhotách zablýštěly se mu knoflíky řadou od stehna až dolů. Lál, německy, a šermoval rukou. Na chvilku ten šturm na hospodu zarazil. Vojáci se obraceli a začali se rozcházet, ale jak důstojník koně otočil a zajel, proud na okamžik zaražený, spustil se na novo. —

Tham zabručel a z temna zaklel. Nezbylo nežli jíti dál o suchých rtech, zvláště když kollega bartusivě připomínal, aby raději šli, že by se pak třeba ani odtud nedostali. Než zastavili se ještě jednou, před školou, táhlým, nízkým stavením šindelové střechy. Stál před ní fasuňkový vůz plný marodů. Vojáci krčili se zimomřivě do plášťů, bledí, zasmušilí nebo leželi s očima horečně planoucíma na slámě vozem nastlané.

Učitelka v čepci, kabátku, v pantoflích ustrašená i rozlítostněná tím truduým pohledem, podávala jim do vozu, plná ochoty a soucitu, teplého mléka, jež nabírala z velkého hrnce do malých. „Pijte, vojáčkové, pijte! Oh, chudáčkové, oh — kdybyste alespoň — Ježíš!“ tlumeně vyjekla, jak zasténal na druhé straně voják v bílé uniformě, pláštěm volně přikrytý, jejž s vozu skládali. Učitel při tom pomahal v čapce z hubky, v kamizole, v nohavicích po kolena, v punčochách a střevících, ne mladý, ale ochotný, jenž, třesa se soucitem, pořád napomínal: „Jen pomalu, vojáčkové, z polehoučka, ták, ták, aby chudáčka tak nebolelo — z polehoučka — tak, a mlčte, vojáčku, dáme vás do postele, pěkně si poležíte —“

Plukovní lékař v klobouku napříč, v modrém fraku s černým límcem stojatým, v bílých nohavicích a vysokých botách, jenž tomu skládání s jakýmsi malým důstojníkem přihlížel, ušklíbl se: „Ten nadělá řečí — to bysme —“

Tham to zaslechl a odvrátil se, a rychlejším krokem bral se odtud. Jaká to bída — A což teprve tam v poli, pomýšlel, co krve tam, jakých bolestných a strašlivých zranění, a mrtvých — — A nač to, nač. Ani za takové nouze obecné, za takové bídy, nedali si ve Vídni pokoj — A co z toho bude; je-li tak, jak vojáci vypravovali, přitrhne-li nepřítel — Co oni teď, to zas kollega uvažoval, co jejich společnost — Co už pro vojnu zkusili, a co by bylo pak teprve —

---

*) Auffenberg.

Tham hleděl před se a nedbal, jak druh obzírá a vyzírá do polí v pravo, kam zajela jejich archa, a odkud se měla stočiti zase na silnici. Až pojednou, náhle se zastaviv, vykřikl a rukou před se ukázal: „Tamhle!“ Mezi brunatným ouhorem a zoraným lánem po mezi kráčel ředitel v plášti. Černý bod se míhal kolem něho — pudl — Dále za nimi vrch povozu, bělavá plachta, koňské hlavy dvě před ní — Jedou nějakou hlubokou cestou pod mezí. Za nimi pole, pustá strniště, chlumy a nade vším šedá, zimavá oblaka. Tham s milovníkem pustili se rovnou ku svým. Z městečka zaječela polnice, bubny zarachotily. Vojsko se hnulo. Zahlédli pěší, v jejichž čele bubeník a pištci;*) jejich nota, ač úsečná a do kroku, tesklivě se nesla do pustého okolí.

Jak se herci zastavovali a ohlíželi, viděli na silnici temný proud pěších, před sebou pak svého direktora jako se štábem. Dcera u něho stála, Franci a druhý herec. Vůz zmizel v hluboké cestě pod mezí pod zcuchaným, šípkovým keřem, jehož plody leskle se rděly z prožloutlého a zčernalého listí. Thamová a komická stará také se chvilku dívaly na silnici na hlomozný proud vojska, na pěší, na dělostřelectvo za ním rachotící, ale pak, jak byly prokřehlé od ostrého větru, hledaly útulek i odpočinek na voze pod třesoucí se hrubou plachtou.

Seděly tam chvíli nežli se na cestě uvolnilo. Když vojsko přešlo a přejelo, dal direktor znamení, aby se povoz hnul. Za půl hodiny dorazili na silnici. Všem se uvolnilo, direktor a sedlák si oddechli nejupřímněji. Ale pak, asi za půl hodiny se zas nejprudčeji lekli. Direktor, opět v čele, zaslechl náhlý pokřik u vozu a za vozem. Ohlédl se a strnul. Vojsko za nimi, koňáci, celý mrak jich.

„Na levo! Uhněte na levo!“ zkřikl, mávaje na levo rukou. Sedlák už sám chytl podsedního u huby a zaváděl spřežení s povozem z cesty ku kraji. Ženské uskakovaly do příkopu a za něj; vůz s celým pokladem ředitelovým se k němu silně nahnul, jak sedlák s herci jej tam odsadil, poněvadž koňáci jeli celou šířkou silnice.

Kyrysníci byli, v helmicích s černým hřebenem, v bílých, dlouhých pláštích, zpod nichž mdle probleskovaly konce palašových pochev. Než sem tam začernal se mezi nimi kyrys, jak ten onen jel bez pláště, jen v bílém fráčku, mnohý i bez helmy, jen v čapce. A žádný z nich do parády. Všichni uprášeni, umazáni, a také zamlklí, koně plní zaschlého bláta, patrně ušlí, kráčeli s hlavami sehnutými proti větru, jenž rozvíval jim hřívy a ohony.

„Ach, tamhle ten je podvázaný!“ volala naivka za příkopem, ukazujíc na kyrysníka se zavázanou hlavou, na níž neměl helmici nýbrž jen bílou čapku.

„A ten kůň, vidíte!“ zkřikl Franci. Kyrysnický bělouš šel kolem v boku zkrvácený s hrubou náplastí na pleci.

„Odkud, stateční bojovníci!“ volal direktor po německu.

Z řad nic, žádná odpověď. Dva, tři kyrysníci se na ten hluboký hlas ohlédli, ostatní jakoby neslyšeli, ani nehnuli tváří, kterouž zahrabávali před ostrým větrem do vyhrnutého límce.

„Odkud, vojáčkové!“ zvolal po česku „milovník“, stoje vedle Thama.

*) Od r. 1806 nebylo pištců vojenských.

„Od Ulmu, z Babor,“ ozval se z řady kyrysník, jenž měl pravici zavázanou.

„Bylo zle —“ volal tázavě Tham. Ale kyrysník přejel a starý strážmistr šedivých knírů hned za ním zle a neuctivě zahoukl v odpověď s koně. Cvachot, dusot zaléhal, spousta černých hřebenů a bílých plášťů zanikala pustou silnicí. U vozu rozumovala všechna společnost nad kyrysníkovou odpovědí, tamže tedy bylo zle, a tihle všichni jako na útěku —

„Ježíš Maria!“ zajekla direktorova dcerka, ukazujíc dolů silnicí. Jezdec, dva, tři, také kyrysníci, a každý z nich vedl osedlaného koně.

„Ti se opozdili.“

„Těch se zeptáme, ti nám spíše povědí,“ troštoval se Tham, a zavolal, když dojížděli:

„Od Ulmu?“

„Od Ulmu,“ odpověděl mladičký kyrysník, hladký, bez knírů, ale od větru do ruda ošlehaný.

„Byla tam bitva, a kdy —“,

„Kolik bitev —“

„A jak to dopadlo —“

„Takhle, vidějí, že nás ženou. Ale jsme prodáni; potvory, všecko prodali —“

„Kdo —“

„Mak a ten Vernek — Ta duše! S lifranty to uměl, ale s Vonapartem ne —“

„A co arcikníže Ferdinand —“

„S tím jsme se prosekali, pár tisíc jen —“

„A ostatní armáda —“

„Ah, bože! Ta je tam —“ mávl za sebe, v stranu Bavor, „všecko tam ostalo u Ulmu, celá armáda —“

„Vy jste raněn —“

„Jen mě tak škrábli —“ Vystrčil z rukávu pravici, jež byla obvázána. „Ale kamarádů tam ostalo, a co jich plesírováno, co jich je ve špitálu! A mnoho jich také vezou na vozích. Ale kdo jen trochu může, ostane na koni, žádnému se nechce do špitálu mezi ty rasy. Prosím jich, nemají trochu tabáku —“

Žádný neměl jen sedlák a ten ochotně jej podal i s měchuřinou mladému kyrysníku, tázaje se, odkud je.

„A z nedaleka, z Prácheňska, od Mirotic. Neměl bych tam daleko —“ odpovídal jako oživen vzpomínkou na domov, trpčeji však dodal: „Ale to je marné, kdo pak ví, kam nás zas poženou.“ Všiml si, že kamarádi jsou kus napřed. Dal s Bohem, bodl koně a kvapil za nimi.

Sedlák vyjel zase na silnici; daleko se však nedostali. Hlučný dusot je zastavil. Sedlák zaklel, direktor přitiskl zoufale dlaň k temeni. Za nimi zase jízda, v bílých pláštích, ale bez helmic, v ošňorovaných čákách, a les pik nad nimi. Vůz musil na novo na samý kraj silnice a herci a herečky za příkop. Huláni přejížděli, řada za řadou, s volně přikloněnými pikami černožlutých praporečků. Na leckteré pice však scházel, leckde byl potrhán nebo zamazán. Nejeden z hulánů podvázán; ticho

v řadách, většina se choulila do plášťů, všechno unaveno. Stočené štandáry trčely ochable nad řadami — —

Důstojník jakýs, ne mladý, hubený, čáko měl černým pouzdrem zatažené, jeda vedle řad, zarazil pojednou koně, díval se na vůz u cesty a pak přímo k němu. Vyptával se po německu, kam jedou, čí je to vůz, co vezou. Sedlák, jenž nerozuměl, ale tušil, oč běží, stuhl leknutím. Direktor smekl, pohladil vlasy od čela do týla, z hluboka se poklonil, odpovídaje pokorně, že to je všechen jeho majetek, kostymy, dekorace.

„Dolů s tím haraburdím!“ poručil ostře důstojník.

Direktor jakoby nerozuměl, chtěl vykládat, ale jak se důstojník osopil, začal prosit, aby ho neničil, že to je všechno jeho jmění a chléb těch tu nebohých lidí —

„My těch nebohých máme ještě víc, a trpí víc. Naši ranění a nemocní se tlačí na vozích. Potřebujeme vozů. Hned to složte, do vsi vám to odvezou na trakaři, a nikdo vám to neukradne. Dolů s tím!“ Zahřměl, a křikl na dva hulány, když i sedlák začal prosit. Náklad složili, vůz musil otočit. Sedlák hartusil, ať mu direktor zaplatí, oba huláni však nutili, ať už jede. Musil.

Prázdný vůz mezi dvěma pikami hrkotal zpátky naproti vozům s raněnými a nemocnými; huláni zajížděli, les jejich pik s praporečky splýval. U cesty, kraj strniště opodál dvou očesaných, skoro holých sliv omšených kmenů, ve vybledlé trávě několik beden s Bernardonem a s celým bohatstvím. Na nich ženské jako na rozvalinách. „Komická stará“ klela a zlobila se, dcera ředitelova plakala, tisknouc se k Thamové chmurně mlčící; „milovník“ ruku zastrčenou za ošumělý kaput díval se za hulány. Franci, sedě u beden, uškuboval trávu, hledě na direktora, jak chodí sem tam, jak stanul u beden, nad dekoracemi, nad svým malovaným lesem a komnatami i žalářem jako král na zbořeništi svého paláce . . . Stál tak okamžik, pak zhluboka povzdechl:

„Oh die Kunst! Die arme Kunst! Und diese verfluchte Soldateska!“ a pln rozhořčení mávl pravicí v tu stranu za hulány.

Tham, opíraje se o kmen staré slívy, zabručel kollegovi vedle stojícímu: „Die Kunst!“ Ušklíbl se. „Und das tragikomische Ende! Teď jsme teprva na suchu. — —“

XIII.

Musa inter arma zpívající. Kapitola milostná.

Všude po Praze čekali dychtivě určitější zprávy z bojiště. Noviny docházely pomalu a přinášely bulletiny o událostech, které se sběhly již před mnohými dny, a nad to ještě nejisté. Pražské listy měly málo přímých zpráv, a ještě bylo znát, že nepíšou o všem, o čem by měly a mohly. Nesměly.

Z toho nejistota, nedůvěra a jako černava počalo se šířit tušení něčeho zlého. Nejdivnější a nejzamotanější zprávy o srážkách a bojích z pramenů soukromých, prý z Vídně nebo z gubernia prý, se trousily

a rostly letem. Mluvilo se o srážce u Vertyngu ve Švábích, že tam bylo zle, že se to tají, ale jistě že tam císařské vojsko prohrálo, správu vedoucí generál Auffenberk že upadl do zajetí s kolika sty vojáky, a u Günzburku za Augšburkem tam že Francouzové také zvítězili, Ney, jejich generál; císařský generál D' Asper že musil za Dunaj, Günzburk že je v rukou francouzských, císařská armada že všecka coufla k Ulmu.

Outěcha byla ve spojencích, v Rusích, kteří pod Kutuzovem stáli u Innu, aby zabránili postup Francouzů do Rakous a na Vídeň. V těch byla naděje a v tom, že druhá, silnější ruská armáda už táhne, že přitrhne co nevidět. Než přece žádná jistota. Nedůvěry, obav všude jako těžkých mraků —

V neděli dne 27. října vystavena ve všech pražských kostelích velebná svátost a u všech její oltářů vznášely se vřelé modlitby za vítězství.

P. Vrba modlil se z té duše ráno při mši i po ní i odpoledne o nešporách. Prosil skroušeně a lítostivě, aby se pán Bůh smiloval a učinil těm vojnám konec, aby poražen a potřen byl ten zpupný císař francouzský, jejž nenáviděl jako před tím jakobíny. Když se vrátil z kostela do svého bytu, den už shasínal. Měl na sobě plášť, ten plný kapes, jenž tento rok celý zahálel, poněvadž za té drahoty a tesknosti obecné nebylo možná apoštolovat českému čtení.

Uloživ plášť, usedl, dost prokřehlý, do černého křesla po nebožtíku faráři Hejnovi u kamen, z nichž příjemně zalehal hukot plamenů do klenuté jizby, zamžené prvním soumrakem, plné zašlých obrazů i sošek ze zrušených klášterů. V tuto chvíli vstoupil mimo nadání doktor Held. Návštěva ta byla tím milejší, že se doktor tu nestavoval jen mimochodem, nýbrž že přišel schválně.

P. Vrba začal o dnešních pobožnostech a hned se také dychtivě ptal, nemá-li doktor nějakou novinu, že se stýká s pány od gubernia a s urozenstvem.

„Velebný pane, raději o tom ne mluvit. Mám zoviny, ale nestojí za nic —“

„Tak co, tak jak —“

„V Bavořích je asi zle. To už je jako jisto, že naše armáda coufla k Ulmu, že se chtěla tam retovat, ale že ji tam Francouzové obklíčili kolem okolo — všecko. A nejhůř, že ta pevnost Ulm je prý nedodělaná —“

„Ach, běda! Ach, kdyby nás pán Bůh dnes vyslyšel!“

Doktor Held se v duchu skepticky usmál, nahlas však těšil:

„No, kdož ví, všecko třeba tak není, a pak, velebný pane, Rusové!“

P. Vrbovi zajiskřilo v očích.

„Ano, ano, Heldičku, mají pravdu! To je přec! Rusové, slovenští hrdinové, ti na ty Jakubíny! Však vědí, před šesti léty, Suvorov, kozáci!“

„Ale já, velebný pane, dnes na vojnu ani tak nemyslím.“

„Tak! A nač!“

„Chtěl bych být dnes tam, kde oni by taky chtěli být.“

„Já?! A kde medle?“

„Na musikalní akademii.“ Held se čtverácky usmál.

„Já?!“ Vykřikl P. Vrba a škubl sebou. Dotklo se ho, jak by on v tento čas —

„Oni, a chtěli by slyšet knížete, pravého knížete, jak veřejně zpívá česky —“

„Doktůrku —“

„Rafaëla zpívá, a snad v tuto chvíli —“

„Jakého Rafaëla a který kníže, jaký kníže —“

„Archanděla Rafaëla, kníže Lobkovic, František, vojvoda Roudnický. Ta musikalní akademie, aby věděli, je dnes odpoledne v Roudnici na zámku, kníže sám zpívá —“

„A řekli že —“

„Česky, ano; dávají tam z jeho vůle Haydenovo oratorium „Stvoření světa“, vědí, a s českými slovy, s českým textem —“

„Ah! A jak to vědí.“

„Psal mně Antonio Cartellieri, knížecí kapelmajstr, psal mně před třemi dny a zval mě, známe se odtud z Prahy, z divadla; měl jsem tam přijet. Byl bych jel, rád, to vědí, zvlášť když je to takhle, všechno česky, a musikališ by taky za to stálo. Cartellieri je chlapík, sám komponist, kolik oper složil, kapellu má znamenitou, kníže, to vědí, na groš nekouká, v služebnictvu a v hausoficírech má znamenité muzikanty i zpěváky. Sám znalec muziky a pěkně zpívá, a demoiselle Nitšová zpívá Gabriela.“

„Kdo je ta zpěvačka —“

„Žádná od divadla, je knížecího forstmistra dcera, dobrá zpěvačka. Uriela zpívá jakýsi pan Kozderka, taky knížecí úředník. To ono je dnes v Roudnici! Sjede se všecko urozenstvo z okolí, úřednictvo je tam, rozumí se a měšťanstvo, kníže je taky pozval.“

„A všecko česky!“

„Ano, a orkestr znamenitý: Vranický, mladší, Kraft tatík a syn, ty znám, a ostatek všecko samý dobrý muzikant, jak Caldieri píše. Sehrají všechno.“

To nebylo P. Vrbovi to hlavní. Naslouchal Heldovi, hleděl na něj, ale na očích mu bylo znáti, že mysl jinam utíká.

„A kdo to na česko přetlumočil,“ zeptal se pojednou.

„Nějaký pan Krušina, píše se Kruchina, je u knížete sekretářem, sám taky šlechtic.“

P. Vrba trhl prudce rukama.

„Je-li možná! Snad ne ze Švamberka!“

„Ano, ze Švamberka.“

„Oh, oh, to je vzácná a podivná věc. Potomek takového starožitného rodu, a tak mocného, tak bohatého! Vždyť Švamberkové dědili, vědí, po Rožmbercích! Po Rožmbercích, a byli v příbuzenstvu s jinými slavnými rody staročeskými — A teď sekretářem u Lobkoviců — A Čech! Čech!“ opakoval jasněji, „ten že tedy slova přeložil a kníže pán, vojvoda roudnický!“

„Tak vidějí, velebný pane, kde všude máme vlastence. Ale aby se přesvědčili —“ Held hrábl do náprsní kapsy a vytáhl malou knížku, „tady to mají, to je ten český text. Přijmou to ode mne. Dostal jsem tři exempláry, Cartellieri mně je poslal. Hned jsem si vzpomněl, jeden dáš do expedice, druhý velebnému pánu.“

P. Vrba měl už knížku v rukou. Hrábl po ní jako hladový.

„Zaplať pán Bůh, to mám radost, to si ještě dnes přečtu — A jak v expedici, pan Kramerius —“

„To vědí, měl radost a všichni, kdo tam byli. Vždyť se můžeme pochlubit, že i na vojvodských, na knížecích zámcích se dává slavné opus po česku —“

„Áno, ano, jak říkám — Spí, jen spí, neumřela.“ P. Vrba zatřepal vztyčeným ukazovákem, „už se probouzí. —“

Jakmile doktor Held vykročil, rozžehl P. Vrba svíčku, přitáhl černý stůl s dřevěnou mřížkou blíž ke kamnům a křeslu a usednuv, dychtivě otevřel tenkou knížku v osmerce.

„Stwoření swěta v hudbu postawené od pana Josefa Haydn v umnění hudebním doktora. Z Němčiny w Češtinu přeložené k potěšení Nejoswícenějšímu pánu a panu Františkowi Josefowi wéwodowi Roudnickému, swaté Římské říše knížeti a wladaři domu Lobkowického atd. atd. welikému ctiteli wlasti a jazyka Českého. W nejhlubší poníženosti obětowáno od Jana Kruchiny — We Wídni 1805.“

P. Vrba jakoby chtěl pamlsky déle užiti, přestal číst, obracel listy, prohlížel stránky, potěšen už titulem, až se dal do předmluvy. Její spisovatel jej zajímal více nežli Haydn a jeho dílo. Krušina ze Švamberka českým spisovatelem! A jak psal! Hned na počátku potrhoval P. Vrba hlavou v radostném údivu.

„— — jsem já tak šťastný každodenně očitým swědkem býti: kterak Waše Oswícenost chtědlností a horliwou láskou wlastenskou i našeho líbezného jazyka Českého naplněna jest —“

Jiné místo dvakráte četl, poprvé tiše, po druhé hlasnějším šeptem a s citem, že „tu radost spolu pocítiti schopen jest, který ještě před krátkým časem tohoto století na to swírání a utiskání té starodáwné Slowanské a překrásné řeči České truchliwě popatřil —“

Pak na tom místě uvázly mu oči, kde psáno, že pisatelovo srdce pronikla slova knížete z Lobkowic: „O kýž toto řečnicstwí*) w našem Českém jazyku se jedenkráte zpíwá —“

Tomu, co dál četl, jak že „den po dni naše ušlechtilá řeč Česká po tak mnohém pronásledowání chwála Bohu! zase kwésti počíná a za nejpotřebnější ano i také w celém tomto mocnářstwí řeč se držeti může, zwlášť když se pohlédne na občanstvo polské, bratrance Čechů dle jazyka, a že se také těm millionům obyvatelů těch krajin, v kterých krásný jazyk Slovenský libě vyzvukuje, s touto Haydenskou hudbou (s českým textem) jistou radost způsobiti může“, tomu zvlášť živě a rád v duchu přisvědčoval.

Zapomněl na vojnu, na Ceypka, že má přijít, jak obyčejně teď na podzim z večera na těch dva a třicet. Když vstoupil, stáhl P. Vrba obočí, poněvadž ještě nedočetl. Ceypek musil počkat, a pak ještě neuviděl hned karty. Dřív P. Vrba nějak rozohněný, zardělý živě mu rozkládal, á to že by si měl přečíst, to že by měl slyšet, co je dnes na Roudnickém zámku, co vojvoda, kníže pán — — a česky, všechno česky, a panstva tam, urozenstva jako maku, samý hrabě, kníže — A kdo to skládal, taky člověk staročeského rodu urozeného —

*) Text oratoria „Stvoření světa“.

To všechno vykládal jako o překot z radosti i z úmyslu. Byltě o Ceypkovi přesvědčen, že ta stará vojna má jako většina kolem českou řeč přece jen za něco sprostšího, že si to z vojny přinesl, kdež s nimi, Čechy, tak dělali a hrubě je ponižovali; tak aby viděl, aby slyšel, že onačejší páni nežli takový kaprál nebo lajtnant — — Vojvoda, urozenstvo! — —

Doktor Held dal se z bytu P. Vrby napříč dobytčím trhem a rovnou do Ječné ulice. Ráno dostal připomínku baronky Skronské, že z venkova již přijely, už před čtrnácti dny a on že si dosud na ně nevzpomněl. Věděl, že baronka s neteří Lory je zase v Praze, ale nepospíchal do jejího domu, jako již minulé zimy, od onoho večera, kdy přinesl společnosti u baronky Skronské zprávu, že zemřel professor Vydra. Tenkráte začal uvažovat o slečně Lory, když si musil povšimnouti, že za řeči s ním jakoby tajený plápol náhle zahořel v její slovech i v jejích očích, a že okamžikem to vše shaslo, ne samo sebou, nýbrž zduseno, poněvadž slečna se tak opanovala.

Zalahodilo mu na okamžik, než pamatoval se. Nebyl tak samolibý, aby to měl za jisté. Za dalších návštěv však se přesvědčil, že se nemýlil. Vycítil, že slečně Lory není jedno, přišel-li návštěvou nebo vynechal-li ji; postřehl náhlé, radostné vzplanutí, vstoupil-li z nenadání, i to, jak byla šťastná, mohla-li třeba na chvilku oddělit se od společnosti a zabrati se do hovoru s ním, třeba že v mnohém názoru nebylo mezi nimi shody.

Ji vábil vyčtený svět idyll, šťastných pastýřů a pastýřek, vysněná Arkadie, líbezná zátiší luk, starých dubů, šerých hájů i tichých jezer červánky ozářených, ale ji také opojoval proud nových směrů, čarovná romantika, nová poësie lunojasné, luzné noci plné kouzla, v níž život i báseň, myšlenky i city, slova i tony měly splývati, poësie nekonečné touhy —

Held vychováním a přesvědčením Josefinista, jemuž Voltaire byl nejvzácnějším spisovatelem, měl to vše za modní, za blouznění dívčího srdce, plného neukojené tužby. V tom jí nerozuměl a nemohl s ní nadšeně mluvit o té neb oné knize nové školy, již mu vřele odporučila nebo sama zapůjčila.

Za to v hovorech o hudbě se mile scházeli. V tom i on, lékař, svému povolání až obětivě odevzdaný, zablouznit si neměl za nic nebezpečného. Než po onom večeru i v tom sám sebe střehl.

Jindy, unesen skladbou, do které se nořil celou duší, zapomínal na společnost zbožně naslouchající jeho mistrné a procítěné hře. Po tom večeru vytrhoval se z toho zanícení a tak postihl, jak na něm tkví Lořiny rozzářené oči, že v nich více nežli hudební zanícení —

Proto pak nepřicházel tak často, a jak jen možná bylo, zůstával v plné společnosti. Chtěl slečnu i sebe chránit. Jeho povolání a zkušenost daly mu sílu pamatovati se i v tom jeho věku kvetoucí mužnosti. Neměl se za hrdinu a světce, nevyhledával pokušení, a vážnost k baronce a k neteři jej tvrdila v jeho jednání. —

Tak se bránil až do jara, kdy odjela baronka Skronská se slečnou Lory na venkov, na své panstvíčko. Pak na ně snadno zapomněl. Jeho

povolání zabíralo mu skoro všechen čas i všechnu mysl. Měl jako lékař už zvučné jméno. Mladí lékaři domácí i cizí vyžadovali na něm povolení, aby jej směli provázeti při vizitách v nemocnici milosrdných bratří, jejíž byl představeným. Tam strávil mnoho času, a ostatek dne věnoval svým nemocným po městě.

Toho léta přibylo mu v nemocnici nesmírné práce.

Ve „špinhause" vypukl tyfus; Held přijal všech šedesát onemocnělých a staral se o nešťastné trestance s celou odevzdaností. Potíral strašlivou nemoc, jež před léty jej samého už už dávila, tenkráte, když P. Vrba sveden nepravou zprávou, psal Věkovi do D . . . ky o Heldově smrti a že za něj sloužil už zádušní mši, jako to učinil Heldův bratranec v Nové Pace farář Bílý, jehož psaní o partesy Heldovy a kytaru, adressované „panně Barboře Held v Kvartýru nebožtíka Pana Doktora Helda v Praze", choval na památku své živé smrti.

V ten čas parných dnů, kdy do svého bytu u Piaristů, kam se přestěhoval ze Sirkové ulice, přicházel unaven, zmořen, kdy někdy nesáhl ani na klavír, svou radost i útěchu, a hned se natáhl na pohovku vysílen, bez myšlenky, a jen z hluboka oddechoval, maje oči přivřeny, došlo z nenadání psaní od slečny Lory. Bylo německé s francouzskou adressou a s pečetí, nesoucí v drobném, něžném věnečku anglické slovo „Truth".

Slečna Lory psala ve jméno své tety, která se roznemohla. Z města k ní dojížděl lékař, baronka však majíc jedinou důvěru v jeho, Heldovo, umění, dala psáti jemu. Neť vylíčila chorobu a ptala se za tetu o radu. Při tom se zmínila, jak žijí, jaký tu klidný život, někdy až únavně, mrtvě tichý, že se hodně prochází a bloudí parkem, a chodí do nedalekých rozvalin starého hradu i osamělým hřbitovem u venkovského kostela, „einsam — — Sterbegedanken voll, jako Hölty, und wählet zum Sitz ein Grab, und beschauet die Kreuze mit dem wehenden Todtenkranz — — Tu že hluboko cítí ty verše, že hledá útěchu v poësii, hlavně u svých milých básníků Matthissona, Novalisa, Höltyho, a že začala také česky číst.

„Pan baron Jeník poslal tetičce nějaké knihy a přidal také pro mne nejnovější českou, od pana Nejedlého, překlad z Gessnera „Dafnys a První plavec". Dala jsem se do českého čtení, ale jde to z těžka. Originál Gessnerův tu nemám a bez něho těžko všemu rozumět, když spisovní řeč česká je přece jinačí nežli obyčejná. Teď jen zatrhuju, a je toho dost, co mi nejasno nebo čemu nerozumím, ale až přijedeme zase do Prahy, budu se pilně dožadovat o vysvětlení pana Jeníka a s dovolením i Vás, pane doktore. Až přijedeme! Až zase budeme v Praze! Ó, někdy napadá mne tesknota a zrovna touha po milé Praze, a tím více se těším na podzimní a zimní večery, na milou naši společnost, na Vaši hru — —"

V té únavě tělesné i duševní, v hrůze epidemie, kdy vídal ve špitále denně tolik bídy a trapného skonávání, jen se usmál tomu hřbitovnímu blouznění, a když list dočítal, schmuřil obočí při jeho touhy plném konci.

Druhého dne odpověděl, lékařsky jak náleží obšírně, na ostatek dost stručně. Nejšíře o nové, české knize, že ji viděl v české Expedici, ale dosud že jí nečetl, poněvadž je hrubě svou lékařskou službou zaměstnán, (více o sobě nepsal,) že rád slečně radou poslouží, a že by měl z toho velikou radost, kdyby získal české knize tak něžnou a citu plnou čtenářku.

Slečna psala pak ještě jednou, opět za tetu, děkujíc za radu, která znamenitě posloužila. O sobě však se již nezmínila, leda to, že by se hned vydala do Prahy, ale k vůli tetě že tu budou letos déle, až do října. V doušce napsala po česku: „Ctu česky.“

Held se usmál, ale ta dvě slova viděl rád.

To bylo v srpnu. Pak nedošlo již žádné psaní až v říjnu ten lístek s připomínkou a pozváním samé baronky. Nebylo možná již odkládati. Jak se tam od P. Vrby bral, myslil nejvíce na slečnu Lory, jaká bude a přál si, aby se s ní setkal jen ve společnosti. Nesetkal. Když vstoupil do salonu, zastal jen ji, v úzkých, bělavých šatech pod ňadry po modě přepásaných bledě zelenou pentlí, v plné záři voskovic, přebírající nějaké partesy na klavíru, vedle nichž ležela nevelká kniha, Nejedlého překlad z Gessnera. Zarděla se, tlumeně vykřikla, když zaslechla Heldův hlas, a prudce odstoupila od klavíru, jakoby chtěla chvátat v ústrety. Než jen chvatný krok a stanula nehnutě; jen ruku vstříc vztáhla, jak docházel. Kolena se jí zachvěla; nepromluvila, byla však všecka jako projasněna radostí z jeho příchodu.

A ta radost tak prošlehnuvší, již nemohla hned opět utajiti, ovanula Helda jako když náhle květ zavoní. Jak se bràniti — — A líbila se mu v ten okamžik víc, zdála se mu hezčí, svěží, plnější. Vřeleji nežli chtěl a zamýšlel, ji uvítal a pochválil, jak znamenitě vypadá, jak jí venkov svědčil. Cítila, že nechválí na plano, že jeho pohled neutkvěl na ni lhostejně a bez účastenství —

Z vedlejší komnaty vstoupila baronka a její hosté, baron Stentsch a starý gubernialní rada Slívka, bělovlasý, v bělostném šátku na krku a tmavomodrém fraku. Usedli v salonu, mluvili o prázdninách, baronka o své nemoci, velebila Helda, že vlastně on jí pomohl, dotazovala se, byl-li přec na nějaký den z Prahy. Řekl, že nemohl, že bylo příliš práce.

„A jaké!“ doplňoval rada Slívka, vzpomínaje na hrůzu „špinhausu“, na epidemii v létě a jak se doktor Held obětoval. Baronka povzdechovala úžasem a slečna Lory jako ulekaně naslouchajíc, podotkla tišším hlasem, pan doktor že se ve svém listu ani slovem o tom nezmínil, že neměly ani tušení, v jakém je nebezpečenství. Úcta, obdiv ji schvátil, jaká to síla, jak je mužný, obětivý, a v ňadrech se jí rozlil zážeh oddanosti, že by ho byla za ruce chytla a stiskla mu je —

Doktor Held zamlouval vše povinností, povoláním, pak na pomoc vzal Haydenovo Stvoření světa, že je dnes v Roudnici provozují, a to po česku. Vypravoval o tom, zavedl společnost do hudby, pověděl další novinky, o svém příteli Vitáskovi, že dokončil novou skladbu na klavír a, jak náhle vzpomněl, živěji vypravoval, že příští měsíc bude vzácný požitek, musikální akademie v divadle, že přijedou oba bratří Pixisové, to že bude brillantní koncert, Fridrich to že je umělec, housle že mu hovoří, zpívají, pláčou, a když Petr sáhne do klaves, to že je hra!

„Kdy to bude?“ ptala se baronka.

„Teď, počátkem listopadu, už je to smluveno a také ohlásili, co chtějí hrát, Fridrich koncert od Viottiho do E moll —“

„A Francouzové do dur —“ vpadl baron Stentsch, „ti koncertují! Je prý zle —“

„Naši se snad přece udrží, co přijdou Rusové,“ těšil se rada Slívka —

„Kdyby tak s nimi váš pan bratr přibyl!“ vzpomněla slečna Lory, jež jako všichni tu znali příhodu bratra doktora Helda, Ignáce, jak v Polsku či na Rusi zmizel beze stopy.

„Oh, slečno, když před šesti lety, když tu byli Rusové poprvé, jsem se ničeho nedopátral —“ Held mávl zkrátka rukou, „to již teď teprve ne. Již jsem se vzdal veškeré naděje. Taková léta a žádné zprávy, ani slova, ani zmínky —“

„Kolik let už nemáte žádných zpráv —“ ptala se baronka.

„Už jedenáct, a pryč —“

„To věru —“ přisvědčoval vážně rada Slívka.

Mluvili dál o Rusích, o těch, kteří již přitáhli a stáli pod Kutuzovem někde v Rakousích, i o druhé, větší jejich armádě, která byla na cestě; vzpomněli, jak asi v Italii, tam že bude líp, arcikníže Karel že Massenu jistě spořádá —

„A jak arcikníže Ferdinand Napoleona? —“ zeptal se baron Stentsch a usmál se jízlivě — „To jest generál Mack — to je vlastní vojevůdce — Oh, takový! Kdyby byl arcikníže Karel zůstal v dvorské válečné radě, ten by byl nepřipustil, ne, to ne, aby Mack vedl armádu a proti Napoleonu! Ale jistým pánům je to vhod, Mack se jim koří, je jim po vůli —“

„Ale statečný je, sloužil od píky,“ hájil rada Slívka.

„I ano, starý kaprál, proto před pány ode dvora obromný respekt — Myslím, že už teď je zle, že je hůř nežli se píše v novinách, vlastně nepíše. To se zas všecko tutlá, zatajuje —“ horlil baron Stentsch. — „A vůbec, proč si vojnu zas začínali! Že Anglicko chtělo, tomu je to vhod, ale my to odneseme a zaplatíme proudy krve a milliony! Na vojnu má ministerium kuráže dost, ale doma, u nás — Ó to se bojí každého šustu, tady se odevzdá censura policii a jedná se s vážnými muži jako s chlapci, tady je hned každý revolucionář, kdo nosí širokou kravatu, kdo chodí v pantalonech, tady se zavedou Recensirungs-Kommissiony,*) aby lidé zhloupli — Našeho práva se nedbá — A to je, oh — uvidíte, jak to všecko bídně skončí, tam, tam —“ potřásal pravicí k oknu, ven, míně válečné pole, „a my, my, jen mlčet, nesmíme ani zvědět, jak je, že je a bude čím dále tím hůř —“

Slečna Lory naslouchala již netrpělivě. Vojna, pořád vojna, jen samá vojna — Těšila se na tento první večer, zvláště, že uslyší zase doktora Helda. A on jakoby na klavír zcela zapomněl, dal se také strhnouti.

„Ano,“ přisvědčoval, „máte pravdu, pane barone — Kde je osvícenost a liberalnost dob Josefových! A kdo teď v čele — Teď panuje fušerství a zatemnělost, a fušerství je neštěstí, v medicině, ve vědě, v politice, všude —“

„A mistrovství nade všechno, zvláště ve hře na klavír, pane doktore,“ vpadla baronka Skronská s úsměvem, přetínajíc nit politického hovoru.

*) Zřízena r. 1808, jež všechny spisy za cís. Josefa II. a Leopolda II. vydané znovu přehlédla. Do tohoto roku t. j. 1805 zapověděla z nich přes dva tisíce pět set.

Held nemohl se bránit takovému uznání i vyzvání. Usedl ke klavíru, jenž pocházel z prohlášené dílny Weisovy, a zabrál.

Slečně Lory se pohnula ramena vnitřním blaživým otřesením, jak usedala do křesla v rozkošně vzrušující dychtivosti, s jakou čekávala za dětství začátek krásné pohádky, uvádějící v kouzelnou říši vil a zakletých zámků. Doktor sáhl do kláves. Líbezná prška tonů se rozšuměla a řinula jako májová vláha do prahnoucího srdce.

Lory seděla trochu stranou, v pozadí a mohla se volně zadívati ku klavíru. Seděla nehnutě s očima rozšířenýma, v obdivu, v tiché rozkoši. Ohlasy Kouzelné flétny nesly se stichlým salonem vyzářeným voskovicemi v zlacených dvouramenich empirového slohu, zapuštěných do zelenavých stěn. To nebyl parádní koncert, ale řeč srdce, nehrál zručný virtuos, nýbrž umělec, jenž s celou duší vssál dílo velkého mistra.

Lory seděla v sladkém zapomenutí. Když zalkala arie Paminy, zvlhly jí oči a když Held dokončil, zachvěl se jí na rtech blaživý povzdech. Jako ze snu se probírala a ohlížela. Slyšela náhlý šum, viděla, že se ohlížejí, doktor vstal prudce od piana a baron Stentsch kráčel rychle ku dveřím. Rytíř Jeník tam stál, a něco jakoby hlásil. Zdálo se jí, že se omlouvá, zaslechla, že se ptá, vědí-li. A byl nějak vzrušen. Všichni spěchali k němu. Vstala také.

„Račte prominout,“ omlouval se Jeník živě, „vyrušuju, ale novina sama mne omluví. Přicházím od švagra Henneta a ten se vrátil právě od purkrabího. Došla štafeta —“

„Vy nás lekáte! Co je!“ ptala se dychtivě baronka Skronská i rada Slívka.

„Co by bylo, zle!“ zvolal baron Stentsch a již se rozpaloval.

„Ano, zle,“ přisvědčoval Jeník, „tuze zle. Zdá se, že je všechno ztraceno. Celá armáda Mackova, u Ulmu celá armáda,“ opakoval přísně, „i s velitelem je zajata.“

Baronka tlumeně vykřikla, rada Slívka sebou škubl.

„To není možná!“

„Je to jisté?“ ptal se temně baron Stentsch, jenž čekal zprávu o prohrané bitvě, ale ne něco tak ohromujícího.

„Je to jisté, bohužel —“

„A co arcikníže Ferdinand — Také zajat?“ vzpomněla baronka.

„Ten prý s nějakým oddělením vyvázl a pospíchá Bavorskem zpátky do Čech. Nezaskočí-li ho — Ale zle je, už z toho, že reservní vojsko všecko je na ústupu. Již couvlo do Čech, všecko se žene k Plzni, tam je koncentrace —“

„A tam, u Ulmu, celá armáda,“ zamračeně opakoval baron Stentsch jako před sebe.

„Ano přes třicet tisíc našich, jistě, osmnáct generálů, složili zbraň před Napoleonem, a co děl ztraceno, a všeho! — Francouzové mají teď volnou cestu na Vídeň —“

„Tu kryje Kutuzov se svými Rusy,“ těšil se rada Slívka.

„Co to je, ta hrstka —“

„Ale druhá ruská armáda již táhne —“

„Ta přijde po fuuuse s křížkem, milý pane rado,“ vyhrkl Jeník po česku.

„Co jsem říkal!“ baron Stentsch jako vítězně se rozhlížel po společnosti. „Mack! Co jsem povídal! Toho by měli zastřelit!“

„Vojenskému soudu neujde, nemůže,“ přisvědčoval Jeník, „to je bezhlavost takhle kapitulovat —“

„Vojenský soud!“ opakoval baron Stentsch rudý rozčilením. „Toho před něj poženou, ale kdyby byl také takový mocný soud, který by odsoudil a ztrestal tu bezhlavost, co dala Mackovi takovou moc, tu hroznou bezhlavost. A celý ten system!“ dodal prudčeji, svíraje rty.

Baronka se lekala, že by Francouzové mohli snad až do samých Čech, sem.

„Ne, ne,“ konejšil ji zas rada Slívka, „armáda je snad, žel Bohu, ztracena, ale jsou tu národové. A Tyrolsko je vojensky opatřeno, arcikníže Karel přikvačí z Italie na pomoc, a pak spojenci —“

„Milý pane rado,“ řekl Jeník trpce, „na spojence není spolehnutí, pomoc z Italie nemůže přijít v čas, a národové —“ pokrčil rameny.

„To si zas na ně vzpomenou —“ přidal Held trpce.

Lory povzdychla. Sen se rozplynul, zbraně řinčely, vojna zas bouřlivě zaduněla. Smutně se ohlédla po klavíru, kde vedle svazku partesů ležela nevelká knížka v mramorových deskách, s rudou náhřbetní vignetou, Gessnerův „Dafnys a Prwnj Plawec —“

XIV.

Castrum doloris.

Stará rychta v létě zvážněla, dost stichla, protože její obec silně prořídla. Než na podzim, samý konec října měsíce, jak dopršel čas vagací, rozhlučelo se v ní zas a zarojilo jako v oule. Studenti se vrátili. Jan Hýbl mezi nejprvnějšími. S formanem přijel z České Třebové, do Prahy dorazil pozdě odpoledne a jen se smrklo, pospíchal ze starého svého bytu „u zlatého slunce“ v Bartolomějské ulici do Staré rychty.

U „vlastenského“ stolu našel skoro všechny až na herce a hudebníky z Volánkova divadelního orkestru malostranského. U stolu seděli Fryč Jan, měšťan, Lumenda učitel, naryšavělých vlasů, už bez copu, Zima tiskař, pan starý Hamous, červených, ducatých tváří, v zeleném kabátě a dlouhé vestě, jenž statečně bánil z dýmky, či z „kuřky“, jak tu u vlastenského stolu říkali, maje váček plný tabáku před sebou na stole i kulatou tabatěrku.

Hýbl shledal také u vedlejšího, malého stolu opodál velkých, zelených kamen stálého hosta a souseda jejich stolu, vlasatého Srnku, starého mládence. Seděl jak obyčejně již zarudlý, zamračeně zamyšlený, v hřebíčkovém, ošumělém fraku, v úzkých nohavicích do bot, holení nevysokých, v širokém nákrčníku s vlasy dost pocuchanými. Byl doktor mediciny, bydlil kdes u sv. Havla v chudém bytu, praksi neměl skoro žádnou, žil samotářsky, mnoho četl a pil. Na Staré rychtě měl jedno ze svých za-

stavení; když se mu rozsvěcovalo v hlavě, mluvil jako k sobě, o censuře, o vládě, vždycky kousavě, citoval latinsky, francouzsky, nejvíc z Voltaira, někdy si i bručivě zazpíval nebo sedříml nad korbelem.

Sedal vždycky sám, ten stolek měl už tak vyhražený, a jen někdy přijal pozvání studentů, aby usedl mezi nimi. S „vlasteneckým“ stolem se znal, nikdy však u něho nepobyl ani na chvíli. O jeho vážné, vlastenské hovory jakoby nedbal, z čista jasna však hodil jim nějaké slovo, otázku, poznámku, kousavou nebo polemickou. Stříklo to někdy jako ledový proud do varu vlastenského nadšení. Nejvíc to Hýbla dráždilo. Měl proto doktora Srnku za bezcitného, francouzskou, německou literaturou odcizeného liberála, za cynika, jenž se směje domácímu a cizí ctí nade všecko.

Tento první večer po vagacích začínal se na Staré rychtě jak náleží vážně. U vlastenského stolu mluvili o venkově, o minulých feriích, o vojně, Hýbl začal o změně, o které zaslechl, hned jak přijel, že se bude Kramerius ty dni stěhovat; v Bartolomějské ulici že ostane, ale Česká expedice že teď bude v domě, jak se tam říká Jerusalem, v numeře 308, přímo proti Červenému srdci, tam že teď bude mít Kramerius lepší pohodlí a milovníci českých knih a novin lepší přístup.

„Jak mu je?“ zeptal se Zima.

„Krameriovi? Nevím, v krámě jsem ho neviděl,“ odpovídal Hýbl, „šel jsem tam hned, jak jsem přijel; řekli mně, že teď v létě bylo trochu líp —“

„Kdyby pán Bůh dal!“ povzdychl Lumenda, „toť by byla rána —“

Z expedice se tak hned nedostali. Mluvili o knihách. Byly zbraní i outěchou. Každá nová byla kvítkem, svědčícím, že se práce na ouhoru daří, každou měli za krok ku předu, každá byla jim novým kamenem do hradby. Ten rok, jinak zlý, měl ourodu. Přinesl Nejedlého druhý díl překladů z Gessnera a Hněvkovského Děvín.

O těch dvou knihách jednali, nejvíc o Děvínu. Hýbl o něm začal, jak o vagacích z něho deklamoval na faře a jinde, a jak všude poslouchali, to že byla radost deklamírovat. I pan starý Hamous přisvědčoval, on že to taky tady slyšel, a co se nasmál, to že je fortelně skládáno. Lumenda tvrdil, takové knihy že v českém jazyku dosud nebylo a není, a že se to také u vznešených uznává, i tam že o Děvínu vědí, slečna z Hartigu, teď hraběnka Ledebourová, vnučka ministra Kolloreda, že přeložila druhý zpěv Děvína do německého.

„Není divu,“ rozkládal Hýbl jako starý, „taková báseň! Ta se rovná všem cizozemským. Jediný Ariosto a Wieland s Oberonem se mohou naproti postavit. To řek' sám professor Nejedlý. A je to pravda. Wielandovy verše jsou nejlíbeznější v němčině a jaký to rozdíl mezi ním a Hněvkovským! Tady je Ariostovi rovný.“

Vedle u stolku se doktor Srnka zkrátka zasmál. „Na, na,“ zabručel, „Wieland, Ariosto, arme Teufel, jetzt sind sie todt, maustodt —“

„Co myslejí, pane doktor,“ ozval se Fryč nějak podrážděně — „Slečna z Hartigu, hraběnka Ledebourová, slyšeli, přeložila —“

„Ah, ah, když slečna —“ doktor se ironicky ukláněl horním tělem, „ein adeliges Fräulein, eine Gräfin! — Oh, oh, to je perník na českou pracharandu. Aber —“ zamhouřil oči, vycenil zuby a mrskal dlaněmi

před se do vzduchu, „až přijde teď šlechta na sněm — — Das wird etliche Millionen kosten, hned všecko povolí, na vojnu, na Francouze, devot und — ah — ah — diese Kriecho —“ přitiskl vrch dlaně na rty, jakoby chtěl zarazit proud, a skloniv zrudlou vlasatou hlavu, začal pozvukovati s přimhouřenýma očima dva tři takty marsellaisy; náhle se však rozesmál tenkým smíchem a pleskal levicí do nohy nad kolenem. „Der Adel, der Adel! Perník, perník, a ta sprostá pracharanda! Und Wieland —“ náhle se obrátil na Hýbla: „A jak by řekli na česko: Lindenallee —“

„Jak? —“ pomahal Lumenda, „to už máme — Allee, vejsada, Lindenallee lípová vejsada!“

„Bravo! Bravo!“ chválil doktor ironicky. „Vejsada, posada, vejpada —“

„Jaká vejpada!“ zvolal Hýbl prudce.

„Divotvorná vejpada! Sie hatte ein drolliges Aussehen, měla divotvornou vejpadu, sami to tady jednou povídali, sehr schöne Wörter, und wie denn, jak tohle: eine Halsbinde von Battist —“ Doktor mrkal a jen se šklíbil. Lumenda a všichni obrátili zraky na Hýbla. Ten se dlouho nerozpakoval.

„Tuhle jsme o tom mluvili s panem Thamem, Ignácem. Halsbinde, krkopás, von Battist, kmentový krkopás —“

„Ah, to je taky krásné, umějí dělat slovíčka, to by mohli složit druhý nějaký Děvín —“

„Až oni, pane doktor, složej' nějakého Oberona!“ odsekl z prudka Hýbl, červenaje. Všichni se dali do smíchu, i sám doktor Srnka.

Do toho smíchu a šumu, do směsi hlasů u stolů, na nichž hořely lojové svíčky v dřevěných svícnech s fidibusy, a nad nimiž se vznášel hustý kouř z dýmek jako roztáhlé plachty, zavířil proud tonů. Harfa, ne pedálová, ale zvučná zahrála. Přišel Hajzler, častý host Staré rychty, po Praze známý a oblíbený, samouk mistr ve variacích, jemuž sám Mozart kdysi složil rozkošné impromptu.*) (Pokračování.)

*) Na „Nové hospodě“, nyní hôtel „U zlatého anděla“.

O staročeských obrazech tabulových.

Napsal F. Hradecký.

(Dokončení.)

Dříve nežli přistoupíme k další důležité skupině staročeských obrazů tabulových, k Madonnám jihočeským, chci stručně zmíniti se o dalších osudech tabulových obrazů Karlšteinských.

Když ku konci předešlého století počala věnovati se obrazům těmto živější pozornost, byly podrobeny zkoušce znalců, jejíž výsledek byl, že prohlášeny byly za malby olejové. První, jenž mínění toto pronesl, byl pražský malíř Jan Quirin Jahn, jenž jako znalec technik malířských, barev a olejů, požíval v kruzích odborných zvučného jména; mínění své pronesl Jahn již r. 1775, kdy zabýval se obrazy těmito blíže za příčinou kreseb portraitů pro Pelclovy dějiny Karla IV. V kruzích odborných vzbudila ovšem zpráva o objevení olejových maleb z doby Karla IV. zaslouženou pozornost, poněvadž byly by to vůbec nejstarší olejové malby, a vynález techniky této bylo by pak třeba klásti alespoň o 100 let dále do minulosti, než jak doposud se dálo.

Znalci Ehemant a Kastner, prohlednuvše obrazy, o nichž jednáme, prohlásili je rovněž za práce olejové; o způsobu, jakým při zkoušení tomto se postupovalo, podávají nám zprávy dopisy Ehemantovy knížeti Kaunicovi, z nichž se dovídáme, že Kastner znal jakousi tajnou masť, kterou obrazy potřel, načež tvrdými kartáči je drhl; že to byla zkouška příliš radikální, jest dnes na bíledni, a mohla hned s počátku býti podezřelou jako vůbec každý tajný recept, v nichž restauratorové obrazů jindy a na mnoze i nyní si libují; s potěšením můžeme jen tolik zaznamenati, že zkoušce podrobeno bylo jen několik obrazů a nikoliv všechny. Brzo po tomto zkoumání poslány byly tři obrazy od Tomáše z Modeny a dva od Theodoricha do Vídně, aby tam podrobeny byly zkoušce na akademii umění. Výsledek i tam zněl v ten smysl, že jsou to obrazy olejové; při té příležitosti zařaděna pak Madonna od Tomáše z Modeny, Ukřižování od Theodoricha (nesprávně Wurmserovi přičítané) a mimo to ještě dva obrazy od Theodoricha do obrazárny vídeňské. Pokud se techniky těchto obrazů týče, není dnes ovšem žádné pochybnosti, že malovány jsou al tempera na sádrové podloze. Konečně budiž podotknuto, že z obrazů těchto restauroval jich 128 pražský malíř Markovský na hradě pražském r. 1848.

Druhou důležitou skupinu tabulových obrazů staročeských tvoří Madonny jihočeské, které, lišíce se od způsobu Theodorichova, blíží se typu italskému, zejména sienskému; pojetí těchto Madonn jest intimní a milostné, při němž akcentována jest více idea matky než královny nebes: ovál obličeje bývá velmi pravidelný a měkký, čelo vysoké, nos

rovný a ústa malá. Typ tento úplně se liší od typu kolínského, z kteréžto školy nejvíce blíží se mu ještě hlava sv. Uršuly z obrazu Štěpána Lochnera; ale i tu shledáváme zvláštní rozdíl v tom, že, kdežto u Madonn jihočeských bývá oko zcela otevřeno, jest u Madonn kolínských oko pravidelně sklopeno a horní klapkou zastíněno; způsob tento, jenž vyskytuje se ku př. na obraze Madonny v růžovém háji v museu kolínském i u Madonny s fialkou, drží se pak dále u Schongauera, Holbeina i u mistra smrti P. Marie.

Důležitý a patrný rozdíl mezi Madonnami jihočeskými a kolínskými jest konečně i ve způsobu a podobě korun, jimiž zdobeny jejich hlavy.

Blíže dělí se Madonny jihočeské na tři typy, které repraesentují

1. Madonna Vyšebrodská,
2. Zbraslavská a
3. Zlatokorunská.

Každý z těchto tří typů zastoupen jest několika replikami, z nichž v dalším nejzdařilejší uvedeme. První typus, vyšebrodský, k němuž patří Madonny v klášteře i v městském kostele ve Vyšším Brodě, Madonna u sv. Štěpána v Praze, Madonna krumlovská (nyní v obrazárně v Rudolfinu, viz obraz na str. 75), Madonna Lannova (v obrazárně v Rudolfinu), Madonna ve špitálské kapli u sv. Trojice v Budějovicích, Madonna v dominikánském kostele v Budějovicích, Madonna třeboňská, Madonna v rak. museu ve Vídni a Madonna jindřichohradecká, přičítá Woltmann Mikuláši Wurmserovi a Grueber Tomášovi z Modeny; tento rozpor sám dostatečně svědčí o tom, že jedno i druhé určení jest libovolné, poněvadž nezakládá se na žádných důvodech.

K domněnce své přiveden byl Grueber zajisté mylným náhledem, že malované rámce, jimiž opatřeny jsou všechny tyto Madonny, vyjímaje jen vyšebrodskou kostelní, jsou původu italského; zavedení této dekorace připisovalo se totiž všeobecně Tomášovi z Modeny, k čemuž sloužil za důvod obraz jeho na Karlšteině, kde vskutku na podélných stranách rámu nalézáme obrazy svatých. Také Veronika svatovítská, jejíž rámec rovněž ozdoben jest postavami svatých, pokládána byla mylně za dílo Tomášovo.

Vyjmenované obrazy Madonn nejsou ovšem stejného stáří a nepocházejí především z doby Karlovy, jak dříve za to se mělo; nejstarší z nich jest asi vyšebrodská jakožto prototyp ostatních a pochodí z konce XIV. stol. (1380—1400), po té následují Madonny u sv. Štěpána v Praze a ve špitálském kostele v Budějovicích (kol. 1400), dále Madonna Lannova v obrazárně v Rudolfinu (z 1. pol. XV. stol.), Madonna krumlovská (nyní tamtéž, 1450—60) a nejpozdější zdá se býti Madonna v kostele u Dominikánů v Budějovicích (z konce XV. stol.). Zda-li Madonna vyšebrodská jest vskutku nejstarším, původním typem, či zda-li i ona jest kopií jiného ztraceného originálu, nelze ovšem nikterak zjistiti. Na rámcích těchto obrazů, které těsně jsou spojeny se středním s obrazem Madonny, vyskytují se obyčejně patronové čeští, obrazy ze života P. Marie, svatí a světice, zejména řádoví. Na rámci Madonny svatoštěpánské a Madonny v dominikánském kostele v Budějovicích malovány jsou výjevy ze života P. Marie, na rámci Madonny jindřichohradecké proroci a výjevy ze života Kristova a P. Marie. Vliv italský v koncepci těchto Madonn popírati ovšem není

nikterak třeba a vliv tento jeví se stejně i na druhé skupině Madonn, na typu zbraslavském; pojetí tohoto typu jest jednoduché: Madonna nahýbá se k Ježíškovi, jenž v pravé ruce drží ptáčka. Jest to proti vážnějšímu typu vyšebrodskému pojetí více genrové, které v době té ve středních Čechách nebylo však nikterak cizí; stačí, upozorníme-li tu na votivní obraz arcib. Očka z Vlašimi (obr. na str. 73), kde Madonna drží Ježíškovi jablíčko; ostatně tento genrový typ proniká částečně také při typu vyšebrodském, kde Ježíšek sahá po sponě pláště Madonny. I v ostatních

Návštěva P. Marie u sv. Alžběty. XIV. stol. konec.

zřetelech komposičních, přes to, že najdeme mnoho známek, které ukazují na souvislost s typem vyšebrodským, jeví se v typu zbraslavském více vliv školy Theodorichovy. Opakování a kopie tohoto typu jsou rovněž dosti četné a nejstarší z nich (z konce XIV. stol.) jest Madonna v kostelíku sv. Ivana pod skalou, která s Madonnou zbraslavskou jest téměř totožná; jiné kopie dají se sledovati až do XVII. stol.

K typu tomuto dala by se přičísti také Madonna v obrazárně kláštera strahovského, přes to že jeví dosti podstatné odchylky a zejména úpadkovou snahu po živosti, pohnutí a dramatičnosti.

Třetí typ zastoupen jest Madonnou ve Zlaté Koruně: Madonna obrácená v pravo nese Ježíška na rukou; Ježíšek obrácen jest úplně k diváku a žehná levou rukou. Typ tento proniknut jest hieratickou

přísností a vážností a nevyskytují se při něm žádné momenty genrové; z toho dalo by se souditi do jisté míry, že koncepce tato z typů uvedených jest nejstarší. Také svým jasným, průhlednějším koloritem a složitostí draperie liší se obraz tento od předešlých a hlavně od prací školy Theodorichovy.

Repliky tohoto typu jsou ceny nestejné a nedocilují daleko výborné kvality technické a koloristické, jaké pozorujeme na originálu; k replikám těmto patří Madonna v sakristii u sv. Víta v Praze a Madonna v týnském kostele. Tuto třetí skupinu Madonn přisuzuje Grueber malíři Kuncovi, ovšem že zcela libovolně. Po technické stránce jsou všechny tyto obrazy provedeny s péčí vlastní malířům středověkým; malovány jsou na deskách dřevěných (zhusta borových a plátnem potažených), na nichž spočívá hladká křídová podloha a zlaté pozadí, do něhož vyryty jsou různé ornamenty. Velikost obrazů i s rámci pohybuje se až skoro do 100 cm. délky, šířka pak obnáší při větších až $^{3}/_{4}$ metru.

Rámce všech těchto uvedených obrazů Madonn jsou malované a pro školu českou velmi charakteristické. Obě postranní strany rámců skupiny vyšebrodské (vyjímaje Madonny budějovické, kde zobrazeno jest 7 radostí P. Marie), ozdobeny jsou postavami svatých a sice u Madonn vyšebrodské kostelní a krumlovské po třech, nad sebou, u vyšebrodské galerijní po dvou. Na horní straně Madonny vyšebrodského kostela klášterního a Madonny krumlovské malovány jsou 3 poprsí andělů s páskami a nápisem: Regina coeli laetare quia quem meruisti (portare) resurexit sicut dixit.

Na obou vyšebrodských Madonnách nalézají se po stranách skoro tytéž postavy svatých a sice na Madonně v klášterním kostele v pravo: sv. Apollonia, sv. Markéta, sv. Šimon, v levo: sv. Kateřina, sv. Barbora a donátor; na Madonně galerijní: sv. Dorota (nebo sv. Alžběta), sv. Kateřina, sv. Markéta a sv. Barbora. Obličeje těchto světic na rámcích jsou vždy jemně kresleny a charakteristický při nich jest měkký ovál a vysoké čelo; ruce bývají dlouhé a tenké. Pokud týče se donatora svrchu zmíněného, domníval se Mikovec, že byl to nějaký kanovník (Alterth. I. p. 65), kdežto naproti tomu Woltmann a Pangerl (Das Buch der prager Malerzeche 46) považovali donatora za cisterciáka. Prohlížíme-li postavu donatorovu, přikloníme se spíše k mínění Mikovcovu, poněvadž celým svým vzezřením ukazuje postava donatorova k tomu, že jest to podobizna určitého člověka a nikoliv generalisovaný typ některého řádu.

Na dolní straně rámce vyšebrodské Madonny kostelní nalézá se sedm postav světců (po pás) a sice: sv. Václav s praporcem s černou orlicí v bílém poli, sv. Florián, držící v levé ruce kopí s červeným praporkem, sv. Voršila, sv. Alžběta, sv. Prokop, sv. Jan Kř. a sv. Ivan.

Dolní strana rámce vyšebrodské Madonny galerijní ozdobena jest dvěma postavami andělů, mezi nimiž stojí biskup, držící v levici pedum; jiných odznaků nenalézáme, zdá se však, že míněn jest sv. Vojtěch. V celkové koncepci odchyluje se poněkud tento obraz z galerie kláštera vyšebrodského od Madonny kostelní téhož kláštera a hlavní odchylka spočívá v pojetí Ježíška, který na obraze tomto sahá po padajícím jablku, při čemž sklání se k mnichu cisterciáku, jenž v pravém rohu dole se modlí, drže pásku s nápisem: miserere mei deus; že jablko toto jest

Madonna zlatokorunská XIV. stol. 2. pol.

symbolem dědičného hříchu, jejž Kristus snímá, jest na základě symboliky středověké nejsnáze vysvětlitelno. Vedle postavy cisterciákovy nalézáme na obraze také ještě jeho domovní značku v podobě písmena M, na němž vztýčeno jest T. Značka tato zavdala také podnět k tomu, že obraz tento i skupina, k níž patří, přičítány byly Tomášovi z Modeny.

Na ostatních stranách rámce vyšebrodské Madonny galerijní jsou 4 andělé, nesoucí pásky a sice po jednom po stranách a 2 na dolní straně; rovněž tak na horní straně rámce vznášejí se dva andělé, nesoucí korunu nad hlavou Madonny. Na páskách čteme následující nápisy, v pravo: Regina . coeli . let(are alleluia), dole: quia . quem . meru(isti) postare . a(lleluia), v levo: ora . pro . nobis . deum . alleluia.

Na rámci Madonny krumlovské malovány jsou postavy světců řádu františkánského a sice v pravo: sv. František, sv. biskup Ludvík z Toulousu a sv. Antonín, v levo: sv. Bernardin ze Sieny, sv. Jan Bonaventura a sv. Klara. Jakmile se zjistilo, které světce jednotlivé postavy na obraze tomto představují, bylo možno, jak dr. Neuwirth dokázal, stanoviti dosti přesně dobu, kdy obraz tento byl malován. Jest známo totiž, že sv. biskup Ludvík z Toulousu byl r. 1317 kanonisován; tím nebyla by ovšem vyvrácena ještě stará domněnka, že obrazy Madonn jihočeských pochodí z doby předkarolinské, avšak naproti tomu ví se také, že sv. Bernardin ze Sieny zemřel teprve 20. května 1444, následkem čehož sluší obraz klásti do doby mnohem pozdější a sice nejméně do polovice XV. stol., kdy sv. Bernardin ze Sieny byl kanonisován. Postavu sv. Bernardina vykládali Woltmann a Pangerl (Malerzeche 45) nesprávně za sv. Dominika; jest to však františkán a nikoliv dominikán, nesoucí paprskovité slunce s monogrammem Krista, které může vztahovati se toliko na sv. Bernardina, o němž dí legenda, že radil schudlému řemeslníku, aby vyráběl slunce s monogrammem Kristovým, načež že řemeslník opět zbohatl. Attributy ostatních světců, vyskytujících se na tomto obraze, jsou obvyklé a snadno rozluštitelné, toliko u nohou sv. biskupa Ludvíka z Toulousu nacházíme dva štíty k sobě skloněné se znaky neapolským, sicilským a jerusalemským, nad nimiž umístěna jest koruna.

Na dolní straně rámce Madonny krumlovské spatřujeme postavy po pás, představující proroky Jeremiáše, Isaiáše a Davida s nápisovými stuhami; nápisy na těchto se nalézající jsou dosti těžko čitelné a zní:

Jeremias novum faciet dominus super (t)erram femina (c)ircumdabit vi(rum).

David de fructu ventris tu(i) ponam super sedem tuam.

Isayas ecce virgo concipiet et pariet filium.

Podotkl jsem již, že Madonna budějovická liší se od ostatních tím, že na rámci jejím malovány jsou malé obrázky, představující sedm radostí P. Marie; obrázky ty, nalézající se po stranách a dole jsou, v pravo: Navštívení P. Marie, Narození Krista, Zvěstování, v levo: Z mrtvých vstání Krista, Na nebe vstoupení Krista a Korunování P. Marie; nahoře vyobrazena Smrt P. Marie.

Do řady typu vyšebrodského lze zařaditi do jisté míry také velký obraz Madonny dešenské (v depotu obrazárny v Rudolfinu), která malována jest v celé postavě na půlměsíci; chová Ježíška s jablíčkem. Koruna

a závoj Madonny této upomíná na Madonnu krumlovskou, kolorit jest však kožitější a žlutší. Po stranách klečí dva donatoři, nahoře pak dva andělé nesou korunu a drží pásky s minuskulními nápisy, jež zní, v levo:

Audi . nos . nam . te filius . nichil . negabi(t). Regina celi . letare . alla. Quia . que . merui . port . alla.

V pravo: Beatam . te . fecit . sicut . dixit . alleluya. Ora . pro nobis . sancta . dei . genitrix . ut digni et . iu.

Z ostatních posud neuvedených obrazů Madonn sluší zmíniti se též o černé Madonně, která chová se v zámecké kapli březnické (obr. na str. 207). Jest to kopie ze století XIV., která zdá se poukazovati na mnohem starší originál staročeský.

Madonna česká. XV. stol.

V c. k rak. museu ve Vídni.

P. Maria drží Ježíška v bílém rouchu s modrými hvězdami; kolem hlavy její čteme ražený nápis: Nigra sum sed formosa filie n(azareth) (počátek písně Šalomounovy). Celkový ráz obrazu, poukazuje určitě na vzory byzantinské, a také důležitý nápis, jenž vyskytuje se na rubu obrazu, svědčí o velikém stáří originálu, dle něhož obraz tento byl kopírován. Nápis ten, jenž vyskytuje se mimo to ještě v pozdějším přepisu na desce, kterou obraz v zadu jest zakryt, zní:

Imago gloriose virginis marie depicta est pro serenissimo principe et domino domino Wenceslao Romanorum et Bohemie illustrissimo rege ad similitudinem imaginis quae habetur in Rudnycz quam sanctus Lucas propria manu depixit. Anno domini mccc° LXXXX sexto.

Byla tudíž Madonna březnická dle nápisu tohoto kopírována dle jakéhosi starého obrazu roudnického, jejž přičítala pověst sv. Lukášovi. Kopie sama provedena r. 1396.

Vedle originálu Madonny březnické sluší považovati za jeden z nejstarších tabulových obrazů českých rovněž zmizelý originál Madonny v Doudlebech u Budějovic, která projevuje značný vliv italský; v levém rohu dole jest tu postava donatora s nápisem: Ora pro nob' sca dei genitrix.

Postava tato nasvědčuje tomu, že kopie tato provedena byla v druhé pol. XIV. stol. Konečně sluší zmíniti se o zajímavé Madonně v Kamenném Újezdě, která kopírována byla buď dle originálu Madonny doudlebské neb dle jiného dnes neznámého obrazu; pochází však již ze stol. XV.

Z ostatních posud neuvedených tabulových obrazů XIV. stol. třeba uvésti Veroniku svatovítskou (obr. na str. 209). Obraz tento jest z nejkrásnějších uměleckých památek staročeských; jakoby z jiného světa hledí na nás z obrazu tvář Kristova úplně osamocená zlatým pozadím, jest to vtělená idea bez času a bez prostoru; uchvátí vás ona zvláštní důstojnost, vznešenost a náboženské přesvědčení; krásný ovál obličeje, vroubený hnědým vousem, oživují a produševňují veliké, hnědé oči, nad nimiž klene se tmavé obočí.

Madonna třeboňská. XV. stol.

Na rámci malovány jsou postavy patronů českých: sv. Vít, sv. Ludmila, sv. Václav, sv. Prokop a sv. Zikmund. K obrazu tomuto pojí se mimo to zvláštní legenda; král Abgares v Edesse měl prý znamenitý obraz, jenž byl původu vyššího než lidského. Jan z Damašku vypravuje, že když král tento ležel na smrtelné posteli, vyslal malíře do Jerusalema, aby provedl mu podobiznu Kristovu, doufaje, že pohledem na ni se uzdraví. Poněvadž však malíř září, jež vycházela z tváře Kristovy, jsa oslepen, nemohl úlohu svoji provésti, dotekl se Kristus plátna svým obličejem, čímž podoba jeho na obraze se zachytila. Obraz na tento způsob vzniklý byl prý v Edesse až do r. 944, načež přešel prý v majetek císaře byzantského a později dostal se do Říma. A právě na tento obraz vztahuje se bez pochyby zpráva Bohuslava Lobkovice z Hassensteina, jenž vyličuje v jednom ze svých dopisů, že měl prý Karel IV. v Římě svolení, aby po několik dní prohlížel si obraz tento ve svém bytu; při této příležitosti dal prý císař zhotoviti věrnou kopii, kterou pak místo originálu vrátil. Tím dostal prý se originál onoho zázračného obrazu ke sv. Vítu. Že tomu tak není, jest ovšem zcela jasno, neboť jest hlavně již to předem vyloučeno, že by král Abgares dal si

malovati na rámec postavy českých patronů; Vocel chtěl pochybnost tuto vyvrátiti tím, že tvrdil, že rámec na obraze jest pozdější než obraz sám, čemuž však tak není, neboť rámec činí s obrazem jediný, pevný a nerozborný celek. Z větších obrazů tabulových doby Karlovy třeba zmíniti se blíže o velkém votivním obraze pražského arcibiskupa Očka z Vlašimi, jenž chová se v obrazárně v Rudolfině v Praze (obr. na str. 73). Obraz tento, jenž pochodí od Dětřicha Pražského, rozdělen jest na horní a dolní polovici. V horní polovici trůní P. Marie s Ježíškem, po stranách pak klečí císař Karel IV. a syn jeho Václav, za nimiž stojí sv. Zikmund a sv. Václav. V dolní polovici stojí patronové čeští: sv. Prokop, sv. Vojtěch, sv. Vít a sv. Ludmila; uprostřed mezi nimi, jsa k sv. Vojtěchu obrácen, klečí donator pražský arcibiskup Očko z Vlašimi (1364—1380). Obraz malován jest al tempera na dřevě smrkovém a pochází z Roudnice.

V kostele roudnickém nalézá se mimo to křídlový oltář, na jehož střední tabuli jest obraz smrti P. Marie: P. Marie klesá, klečíc na posteli, za ní stojí Kristus, přijímající její duši; kolem klečí apoštolové. Malba tato jest však mnohem slabší, než předešlá.

Do století XIV. náleží konečně ještě několik zachovaných obrazů, z nichž hlavně uvésti sluší obraz sv. Václava v kostele sv. Mikuláše v Praze (obr. na str. 207) a obraz sv. Audakta a Felixe v kostele P. Marie v Budějovicích.

Mimo tato díla zachovalo se dále několik obrazů, projevujících smíšený vliv italský a vliv školy Dětřichovy. Jest to především Ukřižování Krista v prelatuře kláštera Emauzského (obr. na str. 76). Skupina Marie s Janem a dvěma ženami v pravo pod křížem projevuje tu rozhodný vliv školy sienské, kdežto krucifix a žoldnéři v levo malovány jsou ve způsobu školy Dětřichovy.

Dále můžeme zařaditi na tomto místě cyklus tabulových obrazů v galerii kláštera ve Vyšším Brodě; jest to devět obrazů na dubovém, plátnem potaženém dřevě; barvy kladeny jsou tu bez lomených přechodů, tence a svítivě.

Výjevy, které obrazy tyto předvádějí, jsou: Zvěstování P. Marie, Narození Krista, Vzývání pastýřů, Kristus na hoře olivetské, Ukřižování Krista, Kladení do hrobu, Vzkříšení, Na nebe vstoupení a Seslání ducha sv. Důležito jest, že na obrazech těchto vyskytuje se sice ještě zlaté pozadí, ale zároveň také již elementy krajinářské, skály a stromy.

Jemnou technikou barevnou, bohatou komposicí a momenty krajinářskými jeví tyto obrazy umění tak vyspělé a pokročilé, že najisto nelze nikterak souhlasiti s Mikovcem, jenž měl za to, že obrazy ty sloužily hned od založení kláštera (1259) za křídlový oltář. K mínění tomu přiveden byl Mikovec následkem toho, že na jednom z obrazů jest postava donatora se znakem rožmberským; při udávání stáří obrazu na základě tohoto znaku přehlédnuto však, že znak může určovati pouze termín, do kdy obraz malován (Rožmberkové vymřeli 1611).

Do druhé polovice a konce XIV. stol. sluší konečně klásti ještě několik obrazů chovaných v obrazárně v Rudolfině v Praze a oltářní obraz v Milevsku ve Württenbersku. Z prvých jsou to dvě křídla skládacího oltáře malovaná al tempera, která pocházejí z kostelíka sv. M.

...táře karlšteinského v marianské kapli malován jest
...trnovou korunou; v pravo od něho stojí sv. Palmatius
...a vévodském klobouku, v levo sv. Václav se štítem
...m. Nad nimi vznášejí se andělé. Na vnitřních stranách
...jest nahoře Zvěstování P. Marie a Narození Krista, dole
...mě a Vzývání tří králů. Na zevních stranách křídel jsou
...u hoře olivetské, Bičování, Ukřižování a Z mrtvých vstání.
...mek, pokud se týče kostymů, sluší klásti oltář tento do
... a pokud
...hy malířské
...evi se tu již
...zozemský.
... výjevy ze ži-
... a sv. Leon-
...án jest al tem-
...á ze dvou kří-
...razy. Na přední
... 4 výjevy a sice
...ota sv. Jiří: sv.
...uje draka a Stětí
...a druhém křídle
...ze života sv. Leon-
sv. Leonhard na
...sa staví klášter a
...nhard před trůnícím
... Na zadních stranách
...ovněž 4 obrazy a sice:
...ižování, Korunování
...ou korunou, Nesení
...e a Bičování. Obraz zna-
... jest letopočtem 1490.
...lba krajiny vyskytuje se
... již ve velmi pokročilém
...adiu a zejména při vý-
...evu, kde sv. Jiří usmrcuje
...draka, ana před ním klečí
královská panna; v pozadí
vidíme na skále hrad, z jehož okna hledí král a královna, dále pak na břehu vody rozkládá se město; toliko místo oblohy jest tu ještě zlatý, tlačený vzor.

Sv. Václav. XIV. stol. 2. pol.

Z přechodu mezi stoletím XV. a XVI. pochodí zmíněná již Madonna, kterou p. Vojtěch ryt. Lanna daroval obrazárně v Rudolfinu; na rámci této Madonny jest devět světic a světců: sv. Barbora, Apollonia, Kateřina, Dorota, Ludmila, Petr, Markéta, Uršula a Krištof; uprostřed dolní strany rámce jest znak donatora.

Do této přechodní doby spadá rovněž druhý obraz Madonny, od téhož dárce obrazárně v Rudolfinu věnovaný; jest to Madonna s dvanácti svatými (obr. na str. 78); ve věnci z lilií a růží stojí tu Madonna s Ježíškem

Na rozhraní XIV. a XV. stol. setkáváme se s velice zajímavým křídlovým oltářem v kostele ve Výtoni, jenž má charakter obrazů jihočeských; představuje Ukřižování a výjevy ze života sv. Jana Kř. Rovněž do této doby spadá obraz sv. Jiljí se sv. Vojtěchem a Prokopem z kostela v Blanici u Bavorova a Patronové čeští z filialního kostela v Dubečku, nyní v Rudolfinu. Postavy svatých zobrazeny jsou tu ve dvou řadách nad sebou; v horní řadě jsou: sv. Ondřej s klečícím donatorem, postava biskupa, sv. Václav a sv. Vít; ve spodní řadě: sv. Vojtěch, sv. Zikmund, sv. Prokop a sv. Ludmila. Obraz tento projevuje vzájemné vlivy školy Dětřichovy a školy jihočeské.

Ze století XV. uvedli jsme již některé obrazy Madonn a zbývá zmíniti se ještě o některých význačnějších obrazech tabulových z doby této. Jest to především obraz z fary u sv. Štěpána v Praze Kristus na kříži s Marií a Janem a P. Maria s Ježíškem a sv. Josefem z archivu třeboňského. Dále obrazárna v Rudolfině chová z této doby několik zdařilých prací, z nichž uvádíme Zvěstování P. Marie, malované na dřevě jedlovém a tři obrazy s výjevy ze života sv. apoštola Jakuba. Na prvém z těchto zobrazen jest Hermogenes, an soudruha svého Fileta posílá k sv. Jakubu, který bludy jejich vyvrací. Na pásce Hermogenově čteme nápis: „Her(m)ogenes mittit Philetu(m) ad Jacobu(m)“ a na pásce apoštolově: „S(anctus) Ja(cobus) Philetu(m) cora(m) o(mn)ib(us) rac(i)onavit (e)t co(n)vicit.“ Druhý obraz představuje Hermogena, an žádá na sv. Jakubovi znamení jeho božského poslání; apoštol na břehu vody obrací se ku třem ďáblům, při nichž jest nápis: „Jacobe ap(osto)le miserere nobis“. Nad Hermogenem nápis: „Hermogenes petit aliq(uo)d signu(m)“ a na pásce apoštolově: „S. Jaco(bus) dedit ei baculum“. Na třetím obraze poskytuje sv. Jakub nemocnému Filetovi svou potnici; na pásce čteme tu nápis: „S. Jaco(bus) misit Phileto sudariu(m) suu(m)“.

Z druhé polovice XV. stol. chová rovněž obrazárna v Rudolfinu skládací oltář, pocházející ze zrušeného kláštera benediktinek u sv. Jiří na Hradčanech. Obraz prostřední představuje smrt P. Marie; na levém křídle uvnitř zobrazeno jest Zvěstování P. Marie a sv. Jiří, zevně sv. Václav a jeptiška z řádu benediktinek, klečící před sv. Filipem a Šimonem. Pravé křídlo obsahuje uvnitř Navštívení P. Marie a sv. tři krále, zevně pak sv. Jiří a postavu kanovníka, jenž klečí před sv. Ondřejem.

Z téže doby pocházejí asi také roudnické obrazy utrpení Krista; v choru klášterního chrámu jest tu osm tabulových obrazů, které tvořily snad původně křížovou cestu; obrazy ty představují: Horu olivetskou, Bičování Krista, Korunování trnovou korunou, Nesení kříže, Ukřižování atd. Komposice, která jest velmi živě a dramaticky pojata, svědčí již o nenáhlém úpadku malířství, obraz pak sám nese zřejmé stopy vlivu Wohlgemutova. Rovněž tak v Litoměřicích chovají se zbytky křídlového oltáře farního kostela z polovice XV. stol., které představují Bičování a Korunování trnovou korunou.

Ze sklonku XV. stol. můžeme zaznamenati konečně dva velice zajímavé obrazy a sice oltář v marianském kostele na Karlšteině, pocházející původně z Budňan z kostela sv. Palmatia a velký tabulový obraz s výjevy ze života sv. Jiří a sv. Leonharda, chovaný v depotu obrazárny v Rudolfině.

Na střední tabuli oltáře karlšteinského v marianské kapli malován jest Kristus s ranami a trnovou korunou; v pravo od něho stojí sv. Palmatius ve skvělém brnění a vévodském klobouku, v levo sv. Václav se štítem s orlicí a praporcem. Nad nimi vznášejí se andělé. Na vnitřních stranách křídel zobrazeno jest nahoře Zvěstování P. Marie a Narození Krista, dole Obětování v chrámě a Vzývání tří králů. Na zevních stranách křídel jsou obrazy: Kristus na hoře olivetské, Bičování, Ukřižování a Z mrtvých vstání. Dle různých známek, pokud se týče kostymů, sluší klásti oltář tento do konce stol. XV. a pokud týče se techniky malířské a komposice, jeví se tu již patrný vliv nizozemský.

Sv. Václav. XIV. stol. 2. pol.

Obraz s výjevy ze života sv. Jiří a sv. Leonharda malován jest al tempera; sestává ze dvou křídel s 8 obrazy. Na přední straně jsou 4 výjevy a sice dva ze života sv. Jiří: sv. Jiří usmrcuje draka a Stětí světce, na druhém křídle pak dva ze života sv. Leonharda: sv. Leonhard na kraji lesa staví klášter a sv. Leonhard před trůnícím králem. Na zadních stranách jsou rovněž 4 obrazy a sice: Ukřižování, Korunování trnovou korunou, Nesení kříže a Bičování. Obraz značen jest letopočtem 1490. Malba krajiny vyskytuje se tu již ve velmi pokročilém stadiu a zejména při výjevu, kde sv. Jiří usmrcuje draka, ana před ním klečí královská panna; v pozadí vidíme na skále hrad, z jehož okna hledí král a královna, dále pak na břehu vody rozkládá se město; toliko místo oblohy jest tu ještě zlatý, tlačený vzor.

Z přechodu mezi stoletím XV. a XVI. pochodí zmíněná již Madonna, kterou p. Vojtěch ryt. Lanna daroval obrazárně v Rudolfinu; na rámci této Madonny jest devět světic a světců: sv. Barbora, Apollonia, Kateřina, Dorota, Ludmila, Petr, Markéta, Uršula a Krištof; uprostřed dolní strany rámce jest znak donatora.

Do této přechodní doby spadá rovněž druhý obraz Madonny, od téhož dárce obrazárně v Rudolfinu věnovaný; jest to Madonna s dvanácti svatými (obr. na str. 78); ve věnci z lilií a růží stojí tu Madonna s Ježíškem

na půlměsíci s korunou a žezlem; na rámci tohoto obrazu jest 12 postav světců a sice: sv. Markéta, Kateřina, Barbora, Dorota, Apollonia, neznámá svatá, Magdalena, Anežka, Uršula, Klára, sv. Jeroným a sv. Anna; mimo to jsou tu na levé straně klečící postavy kněze a jeptišky řádu františkánského jakožto donatorů.

Konečně sluší uvésti z této doby ještě části skládacího oltáře z kláštera sv. Jiří na Hradčanech, nyní v obrazárně v Rudolfině, s obrazy sv. Šebastiána a sv. Krištofa na stranách zevních.

Vera ikon. XIV. stol. 2. pol.
V chrámě sv. Víta v Praze

Nehodlaje dále promlouvati o obrazech XVI. stol., z kteréžto doby již větší počet prací se zachoval, chci zmíniti se pouze o několika dílech, která sluší klásti na samý počátek tohoto století a která mohla vzniknouti i v posledních letech stol. XV. Jsou to především 4 obrazy konventu křižovnického, které mají malby i na rubu a pochodí snad z nějakého skládacího oltáře. Obrazy ty jsou: sv. Anežka s Albertem ze Šternberka, velmistrem křižovníků, přináší v oběť chrám; scéna tato inspirována jest zajisté žaltářem křižovnickým, kde týž způsob komposice se vyskytá; také ještě u Paprockého, kde jedná se o řádu, nacházíme tutéž komposici. Další obraz představuje potvrzení stanov řádu křižovnického, třetí Kněžnu co opatrovatelku chorých (sv. Alžběta nebo Anežka), na rubu sv. Ludmilu a Voršilu a konečně čtvrtý obraz obsahuje Smrt P. Marie a Stigmatisaci sv. Františka na rubu.

Rovněž do samého počátku stol. XVI. sluší klásti také Madonnu ve slunečné záři v klášteře Emauzském a j.

Od polovice XVI. stol. stávají se umělecké památky české hojnějšími, položili jsme si však za úlohu zmíniti se pouze o pracích XIV. a XV. stol. Pozorovali jsme, že v druhé pol. XV. stol. daleko méně památek dá se stanoviti než v době dřívější; příčina toho spočívá v tom, že po utišení bouří husitských nastává úpadek monumentální a tabulové techniky malíř-

ské a činnost umělců obrací se v době té skoro výhradně k illuminování kněh. V tomto tvaru udržují se pak domácí malířské tradice, podléhajíce ovšem i na dále různým vlivům a zejména vlivu nizozemskému, až do úplného rozkvětu doby renaissanční, kterou samy již pomáhají připravovati. Měli jsme příležitost pozorovati již na několika tabulových obrazech nový, vskutku renaissanční element krajinářský, a element tento stále roste a šíří se v knižních illuminacích. Poněvadž drobnomalba nepotřebovala se vázati na velké středisko jako umění monumentální, přestala býti Praha středem umění a vznikly různé školy, jako v Litoměřicích, v Chrudimi, Hradci Králové a j. Rozkvět tradic jihočeské školy malířské a umělecké vůbec na dále podporován byl mocnou rodinou Rožmberskou, která na svých dvorech zaměstnávala hojně illuminatory, malíře, ryjce, zlatníky, ciseleury a všechny umělecké řemeslníky.

Přehlížíme-li konečně nyní celkový vývoj tabulového malířství staročeského, s nímž z velké části shodují se ostatně i dějiny malířství českého vůbec, od počátku stol. XIV. až do poč. stol. XVI., shledáváme, že od doby Jana Lucemburského stoupá malířství neustále, že dospívá vrcholu v době Karla IV., že udržuje se na této výši ještě za krále Václava, že však klesá brzo na to v době husitské, aby znova prodělávalo zdlouhavý proces obrození v periodě krále Jiřího a aby opětně vyšinulo se do výše za krále Vladislava II. (1471—1516), od kteréžto doby datovati můžeme nový rozkvět. Zde končí zároveň staré umění gotické, vystřídáno jsouc novým uměním renaissančním.

Z poesie severoamerické.

Překlady Ant. Klášterského.

Henry W. Longfellov:

Obležené město.

V čarovné staré knize kdes
jsem divnou četl zvěst,
jak v půlnoc bledých příšer děs
val obleh Pražských měst.

Kde Vltavy, kde proudu sten,
se v záři luny shluk,
a stál tu jako hrůzný sen
ten mrtvých četný pluk.

Jak bílou mhu, jež svírá zem,
zrak tábor příšer shléd,
a s těžkým, žalným hukotem
šla řeka uprostřed.

Zvuk žádný jiný — ticho tak,
ni bubny, stráží krok,
jen mlžné vlajky kol, jak mrak
by mraku lehal v bok.

Leč starý dómu zvon když pad
s modlitbou jitřní v sluch,
tu zdvih se bílých stanů řad
a v burný klesl vzduch.

A v údol širý, dál a dál
již zmatený pluk spěl;
co jitřenky svit slavně vzplál,
byl mrtev nepřítel.

V čarovné knize — v srdci — čet
jsem zvěst tu mystickou,
jak vidin voj tak tich a bled
nám duši svírá tmou.

Po březích řeky Života
svit obraznosti šleh,
a již se nocí mihotá
roj zjevů, stínů těch.

Zrak jakby nočních bojišť lem
i tábor příšer shléd
a s žalným těžkým hukotem
proud žití uprostřed.

Ni žádný jiný hlas ni ruch,
tich z hrobů vstalý pluk,
nic nerozchvěje křikem vzduch,
jen vlny Žití zvuk.

A když pak slavně zavzní zvon
a k modlitbě zve nás,
tu nočních vidin, kouzla skon,
roj stínů mizí v ráz.

Jak slzavým by dolem dál
ten příšer tábor spěl,
a co jas víry jitrem vzplál
náš mrtev nepřítel.

Gaspar Becerra.

Ku krbu sed večer mistr,
tajný stud mu v duši ryl,
zklamán, znaven, bez odvahy,
tich o slávě marně snil.

Stvořit sochu božské Panny
za umění cíl si vzal,
žel, však prchal mu a mizel
krásy její ideál.

Z dálné výspy Orientu
přinesen kus vzácných dřev,
v den i noc pln péče mistr
řezal pilně její zjev,

až teď v tísni, beznaději
hlubokých sed ve stínech
a za pal a úmor denní
novou svěžest našel v snech.

Hlas tu zavzněl: „Vstaň, ó mistře,
v krbu tvém plá dubu kmen,
z něho sen stvoř, jenž tě jímá!“ —
Mistr procit' vytržen,

procit', z kouře, žáru krbu
chyt a shasil dřevo hned,
z něho stvořil svoji sochu
a co snil, to také sved.

Ty, kdos malíř, sochař, básník,
slyš, co zvěstí tou ti dím:
Nejlepší je to, co nejblíž,
to svým zvěčni uměním!

—

Loď duchů.

Již Mather v „Magnalia Christi“
z těch dávných osady let,
má v prose legendu tuto,
již veršem chci vyprávět.

Loď od New Haven plula,
a mrazivý větru tep,
jenž dul jí k výjezdu v plachty,
pln vroucích byl modliteb.

„Ó Pane, tvá-li to vůle —
tak starý se modlil kněz —
ty druhy nám v moři kdes pohřbít,
je vezmi do nebes!“

Leč Master Lamberton bručel
a tiše řekl jak v snách:
„Ta loď je tak vetchá, sešlá,
že náš je to hrob, mám strach.“ —

A z Anglie přišly lodi,
když nastal zas zimy sklon,
však o lodi žádná zpráva,
s níž Master Lamberton.

Tu lidé volali k nebi,
by objevit ráčil Bůh,
ký v moudrosti dal jim osud,
kde mnohý tak drahý druh.

A přání to splněno posléz.
Kdys v červnu, hodinku jen,
než slunce počlo klesat
a ve větru zmíral den:

loď mířící rovně k břehům
všech pod sebou zřel zrak,
i poznali: to Lamberton Master,
jenž odplul již dávno tak.

Loď plula s oblakem plachet,
jak vítr vanul jí vstříc,
již rozeznat mohly oči
i mužstva všeho líc —

Tu vzdoruje pad stožár
a chyt se v provazech,
a plachty se zvolnily, zdvihly,
pryč létly jak mraků spěch.

A z raben, z lanoví jejich
kus po kuse pad tich,
a vrak se rozpuk a zmizel
jak moře mha v paprscích.

A lid, který viděl ten zázrak,
teď říkal si, na rtech ston,
to jejich že lodi byl obraz
a její tragický skon.

A starý osady pastor
dík vzdával chvějným rtem,
že pro mír neklidných duší
loď duchů Bůh poslal sem.

Rok na vsi.

Leden.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Obecní účty.

Na den sv. Polykarpa.

Po pět dní a pět nocí pracoval mozek Habrůvky.

Slavné představenstvo připravovalo své účty.

Po pět dní a pět nocí počítali „habrůvští hóřadi“ dlouhé sloupce cifer, násobili, sečítali, odčítávali a dělili, až s vlasů crčkem se hrnul pot. Na hromadě vyprázdněných láhví, s dušičkou „jak v peří“ zahrabanou do požitého salamu srovnávali položky, pečlivě jak „brablenci“ uhlazovali i slepovali pomačkané, potrhané přílohy, všecko „do krécara“ vykázali, co bylo i nebylo, a pocifrovaných papírů, pokažených archů válelo se po stole i lavicích teplé starostovy jizby jako v kanceláři ministerstva financí.

Radní počítali, pan rechtor přepočítával a psal — přednosta ze široka rozvalen jen předsedal, upozorňoval, pamatoval a pomáhal jak pamatuje a pomáhá hlava i volbou uznaná za nejmoudřejší a nejvyšší.

„Vono se řekne, skládat hóčte! Hale jak! Dež je to všecko spletený a zmuchlaný, že be se v tem hani čert neveznal! Nehudělat hlópost, dež se má napsat, co nebelo a nemá se psát, co belo! To néni jen tak: kopnót moteků nebo se rozehnat kosó — — to dá multiplikací!“ — pravil starosta, když se jim podařilo vypité dvě čtvrtky piva „vejádřit“ správou chlívků na obecní pastoušce. A když „vejádřili správně haji sv. Jurku a hjiný pobeseduvání“ — když všecky jiné výdaje, které byly, ale nesměly být a přece budou, s polovice na rozličné správky cest a mostů, tiskopisy, inkoust a péra a p. rozvrhli, s polovice „vrazili do mimořádnéch vedajů“, přece se ještě našla nějaká nová položka výdaje a musila se „vrhnót zas na hjinó věc“.

„A přeci to neštemuvalo!“

Dlouho seděli a dlouho hledali.

Chybu našel pan rechtor.

„No ja!“ — povídá — „Tady pan starosta jako přílohu podal hromadný výkaz všech drobných vydání v summě 96 zl. a tady pan radní účtuje to zas, jenom že na různých místech — — A to je zrovna 96 zl., kterých se nám nedostává.“

„To néni možný!“ přivstal radní Jakub.

Srovnávali a bylo tomu tak.

„Jak se to muhlo stát?“

„Jak.. Já sem to zapisuval a te's to taky zapisuval. Dělali sme vobá, co měl dělat jeden!“

„Je to tak —“ přisvědčil Mikulica starostovi. „A včil to može hrát.“

Hrálo to.

Konečně všecko „sesumírovali a zmultiplicírovali“ a nezbývalo už, než důkladně všechno ještě prohlédnout, napsat rozvahu a účty opatřit datem.

Zítra už mohli účty předložit obecnímu výboru.

K tomu se sešli dnes. Ale našla se nová svízel.

Oba radní jako obecní hospodáři doma po dvoře, mlatě i v chlívě hledali, kde by co byli ještě zapomněli a do účtů nedali.

I našel radní Jakub v rezavé své hlavě 70 zl., které vydali panu faráři a 20 zl., jež vyplatil notáři a ještě 15 zl. fořtovi za dříví. — — Radní Mikulica dlouho nemohl usnout — až zrovna o půlnoci si vzpomněl, že zapomněli do příjmů zanést 20 zl. jako propadlé vadium Zobáčovo od pronajímání obecního hostince a 30 zl. za odprodané stavební místo výboru Vojtkovi, „keré hjich hjistě bode hledat — — —“

„Tak! Teď ste to zbablali!“ zavrčel rechtor a strčil zlostně do účtů. „Co teď s tím?“

Všichni seděli a přemýšleli.

Mikulica na lavici — trup sehnutý, ruce zkřížené mezi kolenama — ale to se jen zdálo, že přemýšlí.

Radní Jakub opřel se zas o kamna a také se namáhal vypadat jako každý jiný člověk, který přemýšlí.

Starosta, pokuřuje u stolu, držel se za hlavu a jakoby mu praštěla — okem velice smutným pohlížel na pana rechtora.

Všem tanula jenom jedna pravda, jedna pomoc na mysli — — — a to nejpohodlnější.

„Přepsat to.“

Pan rechtor hleděl na hotové, pěkně a čistě doma opsané účty seřaděné v hrozné průvody cifer a zlostně hryzl knír. Mrtvil v sobě zlost a přemýšlel jak z toho ven.

„Jak — jak jen to spravit, aby se to nemusilo přepisovat, a ty položky přece byly tam. — —“

„Vo to je tu — vlk habe se najedl a koza može zvostat celá.“

Ticho bylo tak, že od kamen slyšet bylo i předoucí kočku.

Radní i starosta po očku pokukovali po panu rechtorovi a čekali od něho spásu.

„Ná, tož, co s tém?“ vyhlédnul poněkud přísněji už starosta Filipek.

„No co —“ pustil se kamen radní Jakub a postavil se do rozhodné pózy. „Pan hučitel to ešče jednó přepíše, to zapomenutý se přidá a teprvá se to sesumíruje.“

Sekretář obce se zdvihl a uhodil účty o stůl.

„To — to — to se lehko řekne: opíše — opíše! Nemám já nic jiného na starosti, než abych obecní účty pořád psal? Jak já k tomu přijdu, abych vaší vinou mrhal časem? Za těch mizerných 25 rynských ročně? Od hejtmanství a od soudu toho pořád na fůry. To jste si měli dřív vzpomenout — ne teď. Pořád jsem vám říkal: Vzpomínejte! Pište si to! A teď když jsou účty uzavřeny a načisto opsány — přijdete mně s takovými nesmysly!“

Pan rechtor rozhorleně se prošel po malé jizbě.

Úřadi mlčeli. Až jich panu rechtorovi bylo líto, jak pod tíhou viny rázem měkla tvrdá jejich „nátura“.

„Jak to teda huděláme? —“ malomyslně ptal se Mikulica.

„Mě se neptejte! Já, co byla moje povinnost, tu jsem udělal. Ostatní si spravte sami!“

Mikulica uchýlil se také ke kamnům.

Radní Jakub chytl se za ucho.

Zas uvažovali t. j. jakoby uvažovali.

Jakub Chalupa, třeba se držel za ucho a přehraboval v prstech něco na krátko střižených vlasů, potouchle se usmíval a myslil si: „Přepíšeš, přepíšeš — nic hjinýho ti hani nezbévá — — Mosíš to přepsat! —“

Pan přednosta ohmatával hlavu jak bolavou; jakoby se mu rozlítnout měla, cítil ji na sobě jak bečku spjatou obručí.

„A co! Přidajó to na poslední stranu a je —“ ozval se lehkomyslně Mikulica. — „Jaký štráchy s Habrůvkó!“

Sekretář přiskočil živě k účtům a rozevřel rychle poslední strany.

„Ij! To je výborný nápad! Napíšeme to na zadní stranu jako dodatek — a rozvahu napíšeme novou.“

„A hlavní kniha?“ ptal se starosta — —

„Toho jsou jen dva archy. To bude brzo hotovo,“ pravil učitel už na polo smířen.

„A napíšem' to hned — ještě dnes!“ dodal rechtor.

„A já donesu z hospode ešče nejaké litr,“ vstal Mikulica, od bálu stále ještě v nejlepší náladě — a očima hledal beranici.

„Dones! —“ hučel radní Jakub. — „Šak to vůbec ešče hunese.“

„No ja! —“ uštípl starosta — — „Kráva ti nedojí a vůbec ti má dojít? — — Já vás, páni hóřadi, hupozorňuju —“ obrátil starosta řeč — „že dež be měla z teho povstat nejaká miškulanc, tak hať to pan hučitel radši přepíše — —“

„To přinde na vobecní vébor —“ zachrochtal Chalupa — — Bode-li mu to dobrý, jak to pan rechtor povídajó — tak to może zvostat. A dež ne — teprvá se to přepíše.“

„Já vím. Hale přeci! Matula je decke jako ščór a má všelijaký snahe a přes všecko vede kontrakt. Radši, habe se to přepsalo hneď. Tá vostuda be bela huž předem skonaná.“

„Nic nebude —“ zvedl pan rechtor hlavu od linkování rubrik na dodatek. „Když se jim upřímně řekne a vyloží, jak ten dodatek povstal — věšet mě nikdo za to nebude.“

„Věšet ne, hale vrčet bodó.“

„Ať vrčí! Začnu vrčet taky.“

Radní Mikulica se zatím vytratil.

Obecní „tajemník“ psal dodatek a sestavoval novou bilanci. Radní Jakub spokojeně bafal a usmíval se nad gordickým uzlem, který v půli roztatý viděl před sebou.

Kočka ještě spokojeněji předla kočičí svou přízi dál.

Venku hrkly dveře. — — —

V rozvaleném kožuchu ze široka jako kláda valil se dveřmi Mikulica. Láhvemi byl jak vyšpikován. Pod každou paží měl dvě litrovky, v každé kapse kožichu po jedné, v kapsách u kalhot také po jedné a za pasem, jak zastrčené zbraně lupiče čouhaly ještě dvě.

„To si's pospíšil!“ štípnul zas starosta a snášel sklenky.

„Včera mě hupomínali na berním vo hinkvivalent — —“ vzpomněl si radní Chalupa, aby zamluvil trapné jakési nepohodlí, jaké se dostavuje obyčejně při nalévání na cizí účet objednaného piva.

„Zatracené hinkvivalent! Vonehdá v tý névětší psotě mosel sem na hóřad. Tam sem dostal vod berního, v noci duma vod ženy a zétra zas vod véboru. Z lidský hube hani nevendu. — — A víš te, Jakube, —“ obořil se zas Filipek na Chalupu — „víš te, že Švarc nás hupomíná vo ty dvě sta, co nám pučil?“

„Deť hupomínal — néni temu dávno — hale měsíc — — — — Včil, kemu napřed platit?“

„Dostál sem vod ně písmo —“ pokračoval starosta — „kde mě žádá vo ty peníze, že hjich výtečně potřebuje a dež nezaplatíme, že bode vůbec žaluvat. Z úctó Anton Švarc.“

Radní Jakub si odplivl. „Žádné včil nic neplatí! Kde vzít?“

„Pluješ, viď?“ ušklíbl se starosta. „Já taky pluju. Plate furt a peněz nikde. S dáňkó z vobecnosti je to též podobně tak. A zétra ti řeknó, že z vobecnostó děláš kumšte!“

„Hať se nekdo vopováží!“

„Mlč a beď zticha! Hani nemuké — — tú dobró radu ti dávám a podlivá tý kučíruj! Řekneš nejaký nevopatrný slovo a hned ti z něho natáhnó žurnál. Mlčet a trpět jak beran — to je řeč, na keró ti nikdo nemože. Každý slovo je jako ten kabát. Na keró stranu ti jé vobrátí, na tú stranu jé pojmó. — — Já su ten člověk, že debech měl dělat, jak se ve mně bóří někdy krýv — všecko bech zvobracel hore nohama. Hale krotit mosí člověk svó krýv — krotit — a dež ju névíc hukrotí — teprv je pánem nad sebó a nad hjinéma taky.“

Radní Jakub mlčel.

Mikulica pilně dolíval.

Jizbou se rozlévalo miloučké teplo zimního večera. V broušených sklenkách červenalo se pod bílou čepičkou pivo, v lekounkých obláčcích rozplýval se z dýmek kouř.

Z kuchyně došli přednostka s Mařou a Toman s kmotřenkou.

Zavdali jim.

Pan učitel položil péro a zapraskal prsty v kloubech.

„A co jste prve povídal, abych ještě napsal?“

„No — to vesvědčení mravnosti vo tem Bendovi k sódu. Napište, že se taková věc hu něho stává jen tém pádem, dež je vôžralé. A napište, žo šak huž bel v zemskéch harreštech v Brně a v Plzni, a tam že si te néhlavněší treste vodbel.“

Za chvilku odložil pan učitel péro už na dobro. — — —

„A hani nepovídáš, Josefe, jak se's měl na bále?“ obrátila se kmotřenka k Mikulicovi.

„Jak na bále. Belo šest hodin, dež sem zavedl ženu dum. Spíš pré nesmím hjít, haž pudó silůvští — A silůvští jeli teprvá vo šesti. Podstarší bel navalené jak děkan.“

„To to belo veselý — lídi!“ zmínila přednostka.

„Šak pan falář terentil! Lomil pré rukama a jen furt: ‚I starci, plesniví starci, jako kočky drželi se za ruce a hopskali proti sobě jak blázni!‘ Dostanete v nedělu — nečítanéch!“ slibovala kmotřenka.

„Nic nedostaneme. Pan falář je za to placené a tož mosí neco řict. Nač be bel, debe nás nekáral? A nač besme bele me, debe neměl co kárat a proč?“ zasmál se Mikulica a nalil znovu.

„A Vrbčena, pane, nebela — —“ načala starostová — — „Bála se. Huž sama se krotí jak tá holubica.“

„Ba, čerta se krotí,“ usmál se Mikulica vševědoucně. „Ba, nekrotí, hale Rebář pré ju huprosil, habe na bál nechodila a nedělala mu nesnáz. Silůvské Zeman pré hjí peníze skovává pod kameň pod černým mostem. Pazderků Tónek jé viděl ze zmole; — šel tam a našel renščák. Šak na podzim to belo.“

„A Burda taky pré za ňó ešče beraní,“ podotkl Chalupa.

Kmotřenka spráskla ruce.

„To só pekelní mužští — fííí!“

„A Vondrušková to vodseděla.“

Poněvadž pan učitel ničeho o tom nevěděl, dal se radní Jakub do vypravování: „Za mém mlatem to belo a huž podruhý. Taky sem mosel hjít za svědka. Dež Vrbčena šla vokolo, velítla na ňu Vondrušková s cepem a strčila ju do zád. A za to dostala vosum dní. Tak jest to — —“ doložil Chalupa podle písma svým obvyklým „jest“.

„V Lóčkách —“ začal zas starosta — „též taky podobně taková vosoba bela. Muži hjí nosili ječmeň a pšenicu v noci, a vona jen na hromadu vsépala. — Hale jednó, šak to bel vedařené kostelník — donesl hjí místová pšenke v měchu písek a vona po tmě taky si je do hromade vsepala.“

„Šak vepadá huž tá Vrbčena! Huž je jako jedna suchá ratolíst.“

„No, suchá ešče néni — ešče furt chodí nadítá jako buřt, hale jednó bode její tělo trpět. Bodete vidět, že to její tělo jednó nezdolí — moc, moc bode trpět — slzama se bode humévat,“ vztáhl starosta prorocky ruku. „To já možu ze svéch zkušeností řict a nemám hjich tak moc. To je moc a moc důtklivá věc a tá špatně skoncuje — — Každá věc mosí dobjít svýho cíle a haji ta. Haji Rebář špatně skončí. Takové malicherné člověk a hudělá takovó svízel, že be ju ze sta jeden nehudělal. Včil chce zbohatnót. V žebrotě ešče žádné nezbohatl a huž

dokonce ne takové muž. Deť nemá v Habrůvce žádné co provýst a co propít! Viděl sem to na bále, jak se každé s krécarem hukrčoval."

„A přeci tam belo jak na kraju v pekle."

„Belo. Hale všeci ne. Nekeří tam seděli a jedli jen vočima. Já to vím. — — —"

„Půjdeme spat," zívnul učitel.

I ostatní se zdvihli.

Venku tiše šuměla krotká noc.

Vítr se uklidnil, v ospalém, vlažném vzduchu tál ulehlý sníh.

Obleva — — —

Z Louček potulovaly se krajem hluboké, duté tóny hlásnice; na ně odpovídal ponocný z Habrůvky — jakoby spolu mluvili.

„Deset" dopočítal radní Jakub.

Rozešli se.

Za Jakubovým kožuchem rozštěkal se po tmě hlásného pes.

Kvákoň.

Na den sv. Františka Sal.

Bratrstvo III. řádu svatého Františka, když dnes po schůdkách sestupovalo z kostela, — jakoby od hrobu šlo — — — Ty tam všecky přeludy slávy, místo chvály věsilo se jim na schýlené hlavy plno hanlivých úštipků, a když pan farář ze sakristie vycházel a po nich se ohlédl na prahu Božího chrámu, div jim hlava nespadla „samó haňbó" — radši nevím kde by se byli viděli než tu na místě veřejného, špatně tajeného posměchu.

Co se naradili!

Co se nacvičili, nazpívali, natěšili — — a — — Teď brkali přes rumy svých bohabojných snů, ani očí pozvednout se neodvážili, jako člověk, který cítí, že ze všech koutů na něho ukazuje káravý prst ostudy.

„Pro takovó malicherno hlópost!" zastavila se na posledním schůdku stará Bébarka a grňavou svou rukou uhodila se do čela, jakoby nechápala, že tam může být ještě něco jiného než mozek. — —

Také tetka Očadlíčka očima jak bazilišek stříkala hned na pravo, hned na levo a neustále polykala sliny, jakoby požila něco velice hořkého — — „Takové kvákoň!" pravila a zatřásla dolním rtem.

Za nimi stál Kunz, spoluoud habrůvského bratrstva a nejstarší, nejváženější jeho člen. — — Usmál se samolibě (Kvákoň byl jeho rival), skrčil hlavu do ohromného šálu, který mu sáhal až přes ústa, a brýle, které zapomněl rozčilením sundat, teprv na schodech zastrkuje do lepenkového pouzdra, pravil svým vyšeptalým, brebtavě natrženým hlasem: „I dyť sem si to hned myslel, že to tak dopadne! Jemu něco svěřit! Radši to udělat sám — — —"

Kvákoň!

Kvákoň!

Byl to bývalý čtvrtláník, nyní baráčník a povoláním zedník. Byl spoluoudem svatého růžence, vůdcem na poutích, předříkavačem na procesích a jedním z hlavních členů bratrstva třetího řádu sv. Františka Saléského. — —

Jeho vysoká, rovná postava s bílými, po anglicku jen po stranách narostlými vousy převyšovala vždycky celé processí. Do kostela vcházel první, z kostela odcházel poslední; při pobožnostech vedl růženec jenom on, žalmy tak prorocky nedovedl nikdo předzpěvovat jako on, a kraj světa mohl s ním každý jít — Pavel Hrózek vyznal se všudy. Své berušky zavedl už na všechna svatá místa po celé širé Moravě s Hostýnem, Velehradem, Křtinami, Vranovem i Žarošicemi, po celých Čechách i se Suchdolem, viděl i slavné poutě v Uherském Šaštíně, v Maria Zelli, Vambeřicích, Čenstochově — — a kdož ví kde všude jinde rozléhal se zbožný jeho hlas. — —

Sebevědomí všech těch vykonaných cest a nevyrovnatelných skutků nosil tak v celé výšce svého sáhodlouhého těla. Ne tak na sobě — jako v sobě. Povahou stále klidný a stále nehybný, choval v sobě tvrdé jádro lehce vznětlivého vzdoru, který ihned jak křemen zajiskřil při sebe menším nárazu jakéhokoliv odporu. Jeho oči jinak jen mrholily vlčím, beránčinou tlumeným jakýmsi ohněm okázalé pýchy, kterou tak proslul tvrdý moravský sedlák ze starších dob a leckdes slyne až dosud.

Míval jeden z nejpěknějších čtvrtlánů. A už má jenom kus té hrdosti.

Jednou tak mluvili o tom Filipek s Ambrožem a když byli zjistili, že ani nepije, ani nekouří, ani nekarbaní a z poutí že si ještě spíš přinese, nežli tam utratí, ptal se Ambrož: „Tož, kam to dal?"

„Ďas ví — — —"

A víc by také nedovedla říci celá Habrůvka.

Měl jednou rozřezat dva metry školního dříví se svým nočním soudruhem, Chocholáčem, hlásným. Poslali pro něho školáka — že, aby šel, Chocholáč že už je na dvoře.

Za chvíli doletěl Tomáš zpět.

„Vzkázali, že nepřindó; pré be leda bláznili, habe se dřeli na cizím —"

Chocholáč spustil pilu.

„Ták! Na cizím se nesce dřít — — A na svým meslím taky ne — Proto tak daleko to přivedl! Haž na hlásnýho."

A to byl asi jediný správný úsudek, který se o Hrózkovi uvésti může.

Chocholáč už byl líp na tom.

Na svém se dřít nechtěl — dřel se aspoň na cizím. — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Důstojně zasvětit den sv. Františka Sal., připadající koncem ledna, bylo už třiletým přáním všech členů bratrstva třetího řádu, zaslíbeného uctívání a zbožnění zamilovaného tohoto světce. Každého roku shromažďovalo se bratrstvo toho dne v plném počtu na mši svatou a s růžencem kolem prstů otočeným modlitbou vzývalo svého patrona. Jen písničky dosud nebylo, která by se na ten den hodila a kterou by doprovoditi mohli celou mši svatou.

Pavel Hrózek v citelné té mezeře brzy vyhlédl pro sebe místo, na kterém zbudovati mohl nepomíjející trůn pro svou vysokou postavu a slávu. Zabral se do bohaté své pokladny zbožných, starodávných písniček, tu pozměnil, tam přidal, jinde přizhustil — zrýmoval, přebásnil, natáh' — a ve shromážděném bratrstvu vytasil se už i s „notou".

Už předloni sezval k sobě do chalupy na večer všechno bratrstvo k důvěrné schůzce a „ponavrhl“, aby se té písničce učili, že je „nová a případná“ a že ji zazpívati mohou při mši svaté v den sv. Františka — třeba bez varhan — protože v notách napsaná ještě není. „Tak to bode haji lepší. Haspoň bode srozumitedlný každý slovo.“

Návrh se líbil. Písnička také. Hrózek sám ji opsal tolikrát, kolik bylo „spoluoudů“ — a jen rival Kunz prohlásil, že ji pro sebe opíše sám, protože „svó škriptu nélíp čte“. — — —

Hrózek začal kousek, druzí zpívali s ním. A tak kousek po kousku — jak ve škole děti, až ji uměli celou.

V Hrózkově chaloupce bylo tenkrát jako v kostele.

Tenkrát ji ještě při mši nezpívali, protože se ještě někteří necítili a říkali, až to budou umět „moc dobře“. Loni na ten den připadla zas jakási školní slavnost a tak zas až letos. — — —

Déle odkládat s produkcí nebylo už ani radno. Mezi lidmi se o tom mluvilo, že Pavel Hrózek vynašel „jakósi pěsničku na sv. Františka“ — — a tak každým průtahem ohrožena byla už i čest a vážnost všeho bratrstva.

Jak se všichni těšili!

Ten večer před sv. Františkem sešlo se bratrstvo ještě jednou a naposled, aby písničku „ešče jednó a jak se patří zrepetýrovali“ a dobře hlasy spolu srovnali. Se svou paní došel i rival Kunz a tak se vžil do písničky svého protivníka, že jej při zkoušce vytlačil i z vůdcovského místa a při zpívání sám rukou dával takt. To byl teď „néhlavněší“ řiditel; autor sám po způsobu všech básníků na světě — byl šetrně posunut stranou — — Vřelo to v něm jako v plném, na prudký oheň postaveném hrnci. —

Jeho hlas vedl sice celý sbor, jemu svěřeno bylo, požádat pana faráře, aby za spoluoudy bratrstva sloužil mši svatou, jemu uloženo bylo i, aby sebral peníze na zaplacení této mše svaté, ale dali mu ještě jednu věc na starost — a to neměli dělat. Hrózek cítil se tím odstrčeným až na stupeň neodpustitelné inferiority, kterou neměl asi nikdo jiný na svědomí, než ten jeho rival — Kunz:

Měl dojít k panu učitelovi a zdvořile poprosit, aby na ten den na varhany nehrál.

„No ba! Já bodo nekeho se doprošovat, dež teho néni hani potřeba! Hučitel včil do kostela beztak málo kdy chodí, protože za ně hraje Dlapka — a ten je v bratrstvu a bode zpívat s náma, habe to lepší šlo. Nikde nepodo!“

Řekl tedy jen zedníku Dlapkovi, který se na varhany naučil hrát sám a rád pana rechtora zastal.

Dlapka beze všeho kývnul hlavou. —

S tvářemi neobyčejně vymytými — důstojně v jakousi účelnou vážnost zladěnými scházelo se bratrstvo ráno ku chrámu Páně, kde Hrózek ještě přede dveřmi sbíral od spoluoudů po dvacetníku na mši svatou. Při tom počínal si s takovou okázalou povýšeností nade všemi ostatními, že to pana Kunze — až uráželo.

„Co pak von je všecko?“ vrčel Kunz potichu ku své ženě, ale tak, že to slyšet mohl i Hrózek. — Pojednou se Kunz obrátil a dodal hlasitě: „Řekl ste, Hrózku, panu hučitelovi, habe nehrál?“

„Řek',“ odsekl řízně Hrózek a vloživ i poslední dvacetník do hrsti, spočítal a šel na faru zaplatit mši. —

Farníci seděli už v lavicích a odkašlávali.

No — a nebylo jich tolik, jak „Františkáni“ očekávali — —

Před lavicemi mrvily se děti.

Kunz zasedl vedle Hrózka po pravé, po levé ruce se mu usadil Dlapka.

Všichni už měli švabachem psanou písničku v rozevřených modlitbách svého řádu, jen Kunz rozkládal „škriptu“ svou a šátkem, velikým jak trávnice, vytíral brýle.

Hrobové ticho táhlo kostelem — —

Ze sákristie zašumělo kněžské roucho, ministrant stál už ve dveřích v komži, s missálem v náručí a chápal se rukou za třapec zvonku, aby v pravý čas zazvonil.

„Bodete na to vidět?“ nahnul se k Hrózkovi starostlivě Kunz.

„Eh bodo,“ odtušil Hrózek sebevědomě — jakoby chtěl říci: „já nebodo na písničku vidět, dež sem ju sám složil!“ —

Pan učitel seděl u snídaně a vyškraboval dítěti z buchty „šváby“, jak říkal rozinkám. Byl bez starosti. Děti do školy se ještě nescházely a o slavnosti třetího řádu sv. Františka neměl ani ponětí. — Varhany — „Beztak to obstará zas Dlapka — —“ A jen tak levým okem nedočkavě pohlédnul na dlouhou trysku u dveří stojící dýmky.

Z kuchyně vešla jeho žena.

„Ty — klíče od kóru ještě visí, a Dlapka dnes do kostela sotva půjde. Včera vyhrávali v Borové — — je dnes Františka — — —

Učitel trhl hlavou.

„To — — to máš pravdu, ženo!“ Nechal ihned vybírání „švábů“ a postavil dítě na zem. Honem mně podej kabát!“

„Konšto! Natahovat varhany! Tady máš klíče,“ pravil pan rechtor k bělohřívému, do školy vcházejícímu chlapci a podal mu klíče.

Konšta vylítl po schodkách ke kostelu.

Pan rechtor za ním.

V sakristii právě cinknul zvonek, když učitel zmizel v příšmí kůrového schodiště.

K oltáři bral se kněz. — — — — — — — — — — — — — —

Srdce Hrózkovo hlasitě tlouklo, když volným krokem pan farář se nesl k osvícenému oltáři. Bratrstvo, sedící vyminečně dnes v prvních třech lavicích, hlasitě ještě odkašlávalo, aby vyházelo ze sebe všechno, co by překáželo čistému nasazení zvelebené hymny. Kunz dvěma prsty poopravil ještě na nose okuláry a už čekal jen, až pan farář sestoupí ke konfiteor. „Jak bude pan farář překvapen! Co řekne, až se doví, že to všechno řídil on! — — —“

Pojednou shrben vztýčil se v celé své postavě — jak srnec napínaje krk i sluch, když zvětří podezřelý ruch.

Vzádu se ozval šramot.

Dup — dup — dup — — —

To bubnovaly kroky po schodech vedoucích na kůr.

Hrózek zbledl.

I v bratrstvu zvédala se hlava po hlavě jak v hejnu, když nejostražitější ze všech jeví nepokoj.

Zavrzal zrezavělý zámek — hrkla stolička.

„Tak! — — — Teď nám do teho hróchne varhanama a máme po Františku — —" slétlo beznadějně z Hrózkových úst. Kunz se ohlédl po Hrózkovi a škodolibě se usmál.

Také děti pootevřely ústa a hleděly na kůr.

Tam už zcela zřetelně bylo vidět rechtorovu podškubanou hlavu a hned na to světýlko od rozžehnuté sirky. Rozžíhal svíčku.

Pan farář už se snášel se stupňů oltáře.

Hrózek už otvíral ústa, aby rechtora předešel.

Všechno následující dělo se téměř současně.

Měchy — Hrózek — varhany — Dlapka, s Hrózkem Kunz — a celé bratrstvo, všecko zajednou srazilo se v jeden srdceřvoucí hřmot, ve kterém varhany přemáhaly bratrstvo a bratrstvo překřičet hledělo varhany. Pan rechtor pracoval rukama i nohama jak divý, neviděl, neslyšel — — na konec však se přece zlostně ohlédnul, co to zpívají, když přece hraje obvyklou: „Začíná se konat".

Mezi kůrem a bratrstvem rozebrál se zuřivý boj. Hrózek napínal hrdlo, až mu žíly naběhly jako provazy. Kunz jen bečel, ale také ho bylo slyšet i s lehkým, vycvičeným tónem Dlapkovým. Lidé, sedící po levé straně za bratrstvem, okřikovali Hrózka — sestra představená dokonce vstala a zpříkra se ohlédla po celém bratrstvu, jakoby řekla: to je přece škandál! — Od oltáře se ohlédnul i ničeho netušící a patrně uděšený kněz — — — Co se to děje? — —

Citlivě rýpnul Hrózka do žeber pan Kunz a kdosi z bratrstva ze zadu jej žďuchal kancionálem.

Varhany přemohly konečně marně s tolika píšťalami zápasícího Hrózka — a kostel zpíval už jak obyčejně svou: „Začíná se konat". Farníci „nespoluoudi" bratrstva ve zpěvu se usmívali.

Bratrstvo sehnulo pokorně hlavy a jalo se po tichu modlit. Jen některý oud zpíval s ostatními. — — —

Co se to jen stalo? vrtalo všem hlavou a oči nedůvěřivě obracely se po Hrózkovi.

Ten zlostně cosi vysvětloval Kunzovi —

Schlíple vycházelo bratrstvo z kostela.

Jen Kunz byl rád.

„Přeci je jen někdy dobře mít míň rozumu a víc řeči —" uštípla jedovatě Očadlička a jakoby nic, trousila ta slova Hrózkovi přímo do cesty.

Stranou stál Kunz s několika oudy v nejživější rozprávce.

„Šak se beztak v bratrstvu dycky jen roztahuje," vynikl ze zmateného hovoru rozhorlený a přece uspokojený jeho hlas.

„Já sem povídala, že to ten Kvákoň nejak zbablá! —" spouštěla se na první schod těžká Stéskalka.

Kvákoň —

„Pane učitel, přece mně povězte, proč ste dnes ráno hrál na varhany? Bylo to naschvál? —" ptala se na večer paní Kunzová.

„Já jsem nic nevěděl! Nikdo mně nic neřekl, Dlapku jsem neviděl jít do kostela, pro klíče taky nikdo nešel — tak jsem šel sám."

„Přece se to už doví jak dlouho trousilo, že budeme zpívat — a včil — — pětku bych nevzala za ten smích!"

„Ke mně s tím nikdo nepřišel! Já mám vědět, že se učíte nějakou písničku?"

„To je k hrůzi s tím Hrózkem! Všemu chce lepší rozumět a takhle to potom zešmodrchá, že je z toho jen pohoršení. — — No, už je to. Podruhý budem chytřéjší — — Dobrou noc!"

„Dobrou — —"

Přijde jaro.

Na den sv. Juliana.

V hospodě, dosud ověnčené papírovými řetězy a smrčím, zase to hučí jak v doupěti rozbouřených čmeláků.

Baby — ženy — po černé podlaze dupe chasa, hrají roztančené nožky spocených děvčátek — v nepřehledné chumtanici narážejí těla o sebe a pružně od sebe odstrčená znovu se rozhánějí v kolo. Hořící doutníky probleskují matenicí skoro po tmě při slabé lampičce prohánějících se těl, kouř hustými oblaky válí se pod černým trámovím stropu.

Pustě vřeští harmonika, a cymbal zmateně drnčí do jednotvárného rupotu bot. Najednou otevřené hrdlo vřískne, bujně dupne okovaná bota, rty funí dlouhými dechy a zas v krátkých záchvěvech postrkuje sebou pružná kupa pod mrkající lampou, z níž občas dopadá stékající kapka petroleje na hlavy tančících.

„Malá muzika" říkají harmonice tvrzené cymbalem. Za celý rok slyšet ji jen jednou, dvakrát — když je masopust.

Na harmoniku hraje mistr Vyplel. Hlavu kloně k harmonice, uchem zrovna mlsá krásu výroční své produkce, rozkládá a stahuje husté varhánky harmoniky a jen ty oči jakoby k harmonice nepatřily: stále jimi těká z kouta do kouta a — do prázdna.

Zuřivě do cymbalu bije Matouš Kocmánek. Bez oddechu tluče kladívky do bezpočetných strun a opilou hlavou stále potakuje jak motolicí postižený beránek.

Nebyl by letos Matouš Kocmánek hrál. Loni po nešťastné takové „malé muzice" s cymbalem — postavil zamilovaný svůj nástroj do komory a překvapil celé shromáždění své rodiny upřímným slibem, že už „nikdá — nik-dá lidem mozekanta dělat nebode". — Ale jako každý rok i letos vyhlídka na „toli pití co je v potoce vode" rozklížila už nějak přeschlý jeho slib. Kocmánek svolil tedy, že „cembál vetáhne". Šel do komory, ale cymbal už dokonce nevypadal jako cymbal, nástroj hudební. Rodina

patrně slibu jeho pevné věřila. Dalo se tak soudit z přischlých zbytků na zvučné jeho půdě a postranních deskách — — Nadobro se odtud vystěhovala ryčná harmonie strun a na místo nich přes léto rozlehlo se v cymbalu lože housátek — — „kačen — lebo čert ví co“. — — —

Uhodil lahodným tím instrumentem do kouta a chvíli se nemohl na něj podívat. Ale ta vyhlídka na „toli pití, co je v potoce vode“ — přece jen zatočila mocným Kocmánkovým tělem v komoru, sehnula až k cymbalu náhrblá jeho záda a prsty chtivě ohledaly povšechný stav tajemného organu. Než se lidé rozešli z požehnání, byl cymbal pomocí vody, věchtu slámy a svaté trpělivosti přiveden zas k tomu stavu, ve kterém způsobil vždy tolik hrůzy v rodině. Nemělť Kocmánek dost na pití v hospodě a nejednou opravdu hledal ho i v potoce.

Když byl Matouš shledal všechny struny, které měl po almarách a malovaných truhlách postrkány v zásobě, „seštemoval“ cymbal a na sladěném nástroji přehrál několik svých nejvzletnějších passáží — usmál se blaženě na krčící se v koutku rodinu a cymbal drže pod paží, šel dělat „bál“. —

Mistr Vyplel už čekal a povrzával zatím sám. — Právě dohrával polku, když do posledních taktů poprvé zavířily Kocmánkovy paličky.

Děvčata stavěla se v kolo a chvatně přetírala potem se chvějící rty; ňádra, skrytá pod košilkou bílou, zrychleným dechem vzdouvala se a padala jako vlnky bílých pěn.

Z hrdel chasy vydrala se písnička, do ní brzy vpadly mladistvé hlasy bočním krokem v kruhu postupujících děvčat.

Před naším je stromeček,
na něm zpívá slavíček.
Zpívej, ftáčku,
můj zpěváčku,
do dňa bílýho,
až já půjdu
od děvčete
modrovokýho.

Před naším je zahrádka
a v ní roste fialka.
Fialenka
i Andulka
i karafiat.
Přijdi si ty,
můj synečku,
kytku natrhat.

A hospodou hučí masopustní vřava. Rozplesklé hlasy zpěváků a zpěvaček přehlušují nalitá už hrdla mužáků, baby terentí, v náručí pláčou děti — ze síně s vřískotem se žene hejno prchajících výrostků, jež odepjatým řemenem vyhání podnapilý hlásný Chocholáč. — — —

Majstr Pštros kukyryhá — — v koutě křičí Ondruška-Burda, že nebude a nebude ručit Horbiškovi v záložně. Třepal velikýma svýma rukama před sebou jak medvěd a volal na celou hospodu: „— Témato mozolama mošim hudělat hezkéch pár tisíc tihel — (Pracoval v brněnských

cihelnách), než vedělám stopadesát renskéch, co sem zaplatil za Vrbku. A svědomí s chudákem ten člověk hani nehledá! — —“

„Eh co! To néni nic? —“ je slyšet zas v druhém koutě Sedláčka ze záhumení. — — „Toť tetka Turková má platit dáňku z chalupe za pětatřicet roků, a chalupa celá nestojí za to. — —“

Oči se valí z důlků.

„Jak to? To néni přeci hani možný!“

„Je to možný! Před pětatřicítima rokama to bel presúz. No a Turčeny táta si z teho hudělal bévání — — sednicu, kucheň a vokna a belo to. Bez numera — jen tak. A včil při tem konškripců, jak to před dvóma rokama čítale, vešlo to na jevo. Tí páni na hétmanstvjů to veščórale — a tetka Turková dostala včil numero a zadrženó dáňku mosí zaplatit. To bode drahý numero!“

Sedláčka přehlušila zas harmonika s cymbalem.

Šenkovna opět zavířila, plápolaly plamínky světel, houpaly se kosárky, dělil se kouř, sukně jak obláčky bíle plovaly zmateným přítmím — —

Venku tichý, jako jiný svět. Noční nebe nízkými mraky málem se nedotýká spící dědiny — — —

Od jihu táhne teplý vítr.

Střechy šumí — — taje sníh.

Na Habrůvku zadýchalo jaro. — —

* * *

Dřímajícímu jaru proklouzl první vzdech.

Nebyla to ještě píseň — — to světy jen tak na zkoušku ladily své nástroje, ozvaly se teprv jednotlivé, nesladěné tóny budoucího Vzkříšení.

Zhluboka zahučely lesy, rozehřálo se sluníčko, prvními studenými slzami zaplakala zima. Se střech se řítila voda, v kolejích stály celé rybníčky a na polích po dlouhé době zas prohlédla požehnaná zemina.

Nikoho dosud nebylo vidět a přece už se všech stran slyšet bylo výkřiky a tajemný, náhlý šum. Ze dvorů rychle se odstěhovala černá ptačí havěť, v zlatou koupel zapadla nenadále celá dědina; holubi s veselým pláctáním ohromnými kruhy oblétly rodnou dědinu.

Ze školy k polednímu vyběhli chlapci.

„Chlapci, hele, to se pěkně dělajó gule!“

A už první prolítla vzduchem a dobře mířená musila se zrovna rozplesknout Fókalovi za krkem.

Za kulí první letěla druhá, třetí, čtvrtá — — a netrvalo ani minutu, v bitevní čáře stál už na kopečku jeden kmen, pod kopečkem u kostela tábor druhý. Bílých „gulí“ míhalo se vzduchem jak vlaštovek.

Staří stáli před chalupami a smáli se; když některá „obzvlášť dobře sedla“ — — bylo z žudrů slyšet pochvalné vřísknutí.

V tom válečníci planouce ve tvářích náhle ustali — — Zařinklo sklo.

„A ve pakážo jedna nedobrá — — Tadyk se bodete rvát?! Kdo to vokno roztřepal?“

Tetička Horbišková ještě nedokončila svou velkou řeč a za statečnými bojovníky už zapadala zbabělá vrata.

Prý to „bela nétvrdší gula Hložkova". — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Krásně bylo na silnici za dědinou, kde slunko hřálo nejvíc.

K Habrůvce od Dubňan dlouhou řadou táhnou panští volaři a zpívají. Sesedli se do skupin na dvou předních saních a s hroucháním rozsekávajíce biči zvlažený vzduch, hlaholem svých hrdel plní dolinu. Těžké páry skotu zvolna v příjemném vědomí klidu bez pacholků líně šlapou silnici za nimi. Janek Horbišků rozvalen na předních saních, zalamuje rukou nad kloboukem, zpívá ze všech nejmocněji. Nad kloboukem pošinutým v týl trčí černé havraní křídlo. Jak byl příšerný v tom oteplenėm, bílém kraji, zalitém mlaďounkými jara paprsky! V lahodném průvodu první jarní písně! Chybělo jí ještě mnoho strun, ale ta, která jediná zazvučela, zněla už určitě, čistě.

Už ke třetí hodině rychle hasnuly jarní tóny — — — Jako když o struny zavadí ruka namátkou, jakoby zkoušet chtěla, podržel-li nástroj na svém lahodném souznění.

Zafičel ostrý Polák a zpět zahnal k jihu všecky vlažné větérky, které na výzvědy zaběhly až k nám. — — Sluníčko jako když bělmem zatáhne, modro nebes shltla náhlá tma. Zas zmrazivěl vzduch, ztuhly kalužinky, změklý sníh zkřehl v sypkou drť.

A jen ty černé hroudy v polích znamenaly v bílé pláni prvního jara návštěvu.

Zajíci a koroptve po marném úsilí dohrabat se osení pod zledovatělou korou země, vrátili se k zahradám a družně pobíhali po zažloutlé silnici. Holubi, na chvíli pobouřeni jarním mámením, znovu se klidili do teplých holubníků, a černí hosté — vrány s krkavci — smutečními mraky snášeli se k dědiné. Sklamaně k hřejným krbům vracel se i lid.

Tak rok co rok jaro ku konci nejledovatějšího měsíce vysílá první své zvědy do světa a bez milosrdenství zas je ubíjí zima. Zuří znovu a zuří hůř než kdykoliv jindy.

Hromičná!

Ale duší už táhne jedna sladká píseň a už ze srdce nezmizí — „Přijde jaro, přijde, bude zase máj".

Poslední vzdechnutí.

Napsal Jos. Náměstek.

eděl u stolu zamlklý a mdlý, hlavu v dlaních — duši v myšlenkách. —

Stará matka otáčela se kolem plotny. Připravovala nemocnému synovi — holoubátka. —

Stonal — stonal — dlouho stonal. —

Už čtvrt léta se to s ním vléklo. — A naděje nebylo. Časem se zdálo, že se mu polepšilo — časem zas se to zhoršilo — — Zvolna ale jistě blížil se okamžik konce — — —

„Maminko!"

„Co pak chceš, Karlíčku?"

„A — tak mi to napadlo. — Co pak dělá Kristla Horáčkových?" Hlas nemocného byl dutý a mdlý.

„Ještě jsi na ni nezapomněl. —"

„I zapomněl, maminko, zapomněl. — To mi jen tak napadlo — víte — tenkrát, tu pěknou sklenici jsem jí poslal. — To jsem byl ještě v brusírně — — —"

„Máš pravdu, Karlíčku! Raději na to nemysli. — Neřád holka to byla. — Tu sklenici dala ještě ten den Vénovi Dvorských. Neměla tě ráda. —"

„Už se vzali?"

„Ba, vzali. — Hned — jak jsi se rozstonal — asi týden po tom měli svatbu. —"

„A mají děti?"

„I co ti vede. — Vždyť jsou svoji teprv čtvrt léta. První je snad na cestě — nu, však oni jich budou mít kolik . . ."

„Vida — vida. A proč mi to maminko povídáte? —" ozval se náhle podrážděně.

Matka — patrně zvyklá vrtochům nemocného syna — vzdychla si a řekla měkce:

„Snad jsem tak moc neřekla, dítě! —"

Za řeči stavěla před syna pekáček s holoubaty, talíř, chléb, vidličku a nůž. —

„Raději jez. — Potřebuješ posilnění. — Ta nemoc tě strhla. —"

Nemocný pustil vidličku z ruky, že sjela po talíři a zachrastila o jeho branu. — Podivně podíval se na matku, pohledem němé výčitky, ve které ležela slova:

„Vždyť já to vím, že mne nemoc strhla, vždyť já vím, že jsem jen kost a kůže. — Proč mi to pořád opakujete? — — —"

— —

Teprve po chvíli dal se mladý Pavlík do jídla. — Jedl hltavě, nenasytně — se vzácnou chutí souchotinářů, kteří sytíce se sytí v sobě smrt . . .

„Co as dělá Frantík? —“ sjelo náhle matce se rtů. — Syn nechal jídla, přejel prstem po hraně bílého, kuchyňského stolu, slabě odkašlal a pokrčil rameny.

„Divím se, že už tak dávno u nás nebyl. —“

„Prosím vás, že se divíte. — Víte, že čeká na mou smrt, aby se se ženou do chalupy nastěhoval. — Však se brzo dočká — — —“

Pavlicí to škubló. Vstala se židle u kamen, kám prve byla usedla, do ruky vzala utěrák a čistila horké posud pláty plotny.

Syn — zpozorovav matčino vzrušení — ušklíb se, narovnal se na židli a přeloživ nohu přes nohu pokračoval:

„To víte, že je to pravda! Dokud jsem byl v huti brusičem a nosil domů pěkný lón — bylo dobře. — To vás nemrzelo, že mi dal tatínek chalupu. — Ale teď, když mám plíce od skla rozežrané, když choulím se už jako věchet — teď jsem vám na obtíž. No — víte, maminko, hnedle vám udělám pokoj. Dyť mne přece zadarmo neživíte. — Máte přídavek z nemocenské pokladny . . .“

Matka došla zatím ke stolu, opřela se o protější roh a hleděla pátravě na syna. — Tvář její stažena byla křečí vnitřní bolesti, hlas byl podrážděně sesílený — — —

„Karlíčku, nezlob se! — Vždyť ti nikdo nevyčítá, že jsi u matky. Že Frantík je divný, to já vím — ale, aby se na tebe hněval — to není pravda. — Lituje tě jako všichni. — Mrzelo ho to, pravda, že chalupu nedostal — A nediv se! Byl už tenkrát ženatý a bydlel v podruží . . . Jen se nezlob — škodí ti to . . .“

„Škodí — neškodí. — To je už jedno! Čekám ten konec tak jako tak. — Mně už nic neuškodí. — Je mi sice poslední čas lepší — nevím ani čím to je. — Už tak moc nekašlám — viďte že ne! —“

„Ba že, vidíš! Šetř se, a bude zas dobře. — Ta zlost by ti škodila.“

Hubená tvář nemocného se trochu rozjasnila. — Vstal a zašel si k oknu. Oknem tím viděl na náves — blativou a rozbředlou nedávnými dešti. V bahně — zrovna proti chalupě — brouzdalo se několik kluků, stavějících rybníčky. Kalhoty majíce ohrnuté a ruce i nohy zamazány, skláněli se stavitelé nad svými rybníky. — — Pozoruje je, dal se mladý Pavlík do smíchu. Vzpomínky — celý roj vzpomínek vynořil se nad povrch jeho paměti — —

Na záspi zakokrhal kohout. — Ale hned na to poplašen zakrákal a utíkal i se slepicemi na druhý konec okapu, s něhož dosud kapalo —

Sousedův bílý pes mihl se kolem chalupy. — Ten patrně poplašil slepice. — Jen se mihl. — Hned za ním klátila se velká, neohrabaná postava sousedova. — Kalmuk až ke krku upjatý, pangrotka do čela vtlačená, úzké — v kolenou jako seschlé kalhoty, zabíhající do vysokých neforemných bot . . .

Šel přes náves. — U kluků se zastavil — a už chytil zvolna jednoho za vlasy — už mu nakládal.

Kluk s pláčem se mu vytrhl a utíkal domů.

Tam mu asi tatík přiloží ostatek . . .

Hubenými prsty zabubnoval Pavlík vesele na okno.

Soused prostřed uličky stojící, obrátil se prudce a spatřiv Karla v okně, zaměřil k němu.

Pavlík zatím otevřel okno. Ostrý proud ochlazeného deštěm vzduchu vnikl mu do hrdla, dráždě je ke kašli.

Odkašlal — ale jen krátce a trhavě.

„Nu jak je?“

„Lepší kmotře. — Snad se z toho přece vyberu. — Jen takle v noci — tu jakoby mne sklo znovu zařezalo v plicích. — Což je ve fabrice nového.“

„Zatracená brusírna! Včera šel mladý Fraukl taky domů. Má je. — Labušku jsme před týdnem pochovali, a Bílek taky chudák schází. Ten skelný prach je jed.“

„Ba je — je, kmotře —“ ozval se náhle Pavlík, znovu odkašlav. „Prý vám po té stávce přidali?“

„Přidali — tři percenta. — Ten židovský agent z Vídně, co nás do stávky hnal, sliboval hory doly. — A zatím — je to ještě horší než lepší. Máme o pár krejcarů víc a mnoho větší zodpovědnost. Musíme ručit za každý kus. — Kdo rozbije gefés — musí jej zaplatit. —“

Pavlík si odkašlal: „I sakra — —“

„Tak vidíš — že to není o nic lepší. — Jen se šetř a až ti ta nemoc poleví, už do huti nechoď!“

„Máte pravdu, kmotře! Zpátky tam už nepůjdu. — Je to morna na mladé lidi. Každý člověk se tam předčasně zahrabe. —“

„Hm. — A což Františk? Hněvá prý se na tebe víc a víc. —“

„Raději mi o něm ani nepovídejte! — Až se z toho vykřešu — bude-li to přece — nechci se k němu ani znát. — Jen pomlouvá a špiní. Jakoby to ani bratr nebyl. Čeká na to — až já zdechnu. —“

Pavlík se náhle dal do nového kašle — —

„Je chladno. — Padá ti to na prsa. Raději zavři. S Bohem.“

Nabotnalé rámky okna bouchly, závorka zapadla.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Dlouho ještě stál Karel u okna a díval se na náves.

Kluci se rozběhli, soused zašel do protější chalupy.

Na záspi krákoraly zase slepice, větve starého kaštanu před oknem cuchal a shýbal mírný větřík. Obloha se trošku rozjasnila . . .

„Karlíčku —“

Pavlík obrátil se k matce, která — majíc už poklizeno — hrnky na polici rovnala.

„Což — abys si trochu lehl. Jsi unaven od rána. — Nesmíš se přemahat, aby se ti to snad nepohoršilo. —“

Nemocný poslechl. — Zvolna zašel do druhé světnice. Dveře se zavřely a Pavlice ohlédnouc se ještě jednou po kuchyni vyšla ven — na zápraží — —

Hned na to ozvalo se povědomé — chraplavé: „Puta — puta...“

Dobře to slyšel nemocný. — Pak dolehlo mu v sluch hrčení nějaké bryčky, zapráskutí biče . . .

V tom ale vše utichlo — — Usnul — —

* * *

„Musíš se tam podívat. — Karel je už do hodiny. Včera s ním Brázda mluvil. Prý si liboval. A souchotináři si před smrtí všichni libují.“

„E — ani bych tam neměl chuť jít. Nebýt té chalupy — věř mi, nehnul bych se. — Já tu pět dětí a holou bídu — a táta dá chalupu mladšímu. Abych neklel. Dycky mu nadržoval, pořád se s ním mazal. — Franta nic — jen pořád Karlíček. Dobře, že je Karlíček na huntu. — Přeju mu to. —“

„Ale jdi! Je to přece bratr. Vždyť ti nic neudělal! Jen se obleč a jdi. Ale kořalku mi tam nepij. — Budeš-li ožralý — domů mi nechoď. —“

Dlouho to trvalo — než se Františk vypravil. Hezky slunečno bylo. — Měkká dosud země voněla vlhkostí, všecko se zelenalo — —

Cestou přemýšlel, s jakou má doma na bratra udeřit.

Musí na něj skromně. — Však to nějak pořídí . . .

Zapřít se — a bude dobře. — Dlouho to už trvat nemůže. —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Kráčel ostře ku předu, pokuřuje z krátké dřevěnky, kašket do očí stažený. Potměšilé oči se mu leskly, rty vypouštěly husté oblaky kouře. Ve vráskách v koutkách úst usedlých hnízdil potměšilý úsměv — —

*

V noci před tím se Karlovi přitížilo. — Dech seslábl, oči pohasly. Dostavila se jakási horkost.

Stará Pavlice osladila sklenici vody a donesla synovi.

Vypil všecku.

Ulehčila mu. — Tváře zas trochu ožily. — Přes to zdálo se však — že tuší konec.

Usedl na posteli, hlavu opřel o zeď a smutně patřil na protější stěnu.

Ruce měl sepjaty, rty pohybovaly se v tiché modlitbě. Tam na neuměle zrobený krucifix patřil, do skloněné tváře Vykupitelovy, ozářené mdlým svitem nočního kahance.

As po půl hodině opět ulehl.

„Jen hezky pod hlavu mi to shrňte, maminko!“

A máma podložila mu pod tři polštáře ještě čtvrtý, a usedajíc v myšlenkách na pelest postele, ptala se: „Je to tak dobře?“

„Je — je,“ odtušil a už oči zavřel.

Slaboučký dech zavanul mu ze rtů — —

„Chudák“ vzdychla stará a šla ku svému lůžku.

Lehla — ale nespala. Modlila se — modlila, nemyslíc na nikoho a na nic určitého.

Jen jakási povšechná prosba za spokojenost rodného krovu nesla se z úst stařeny, pomísena jsouc žalem a steskem nad osudem nešťastného dítěte — — —

Spánek ji konečně přemohl, vrásčitá víčka se přimkla, ruce přitáhly peřinu až k samé bradě — —

*

Ranní paprsek smekl se do sednice. — Zavadil o zavřené oči staré Pavlice. —

Probudila se, protřela oči a vstala. — Ostrý jakýsi zápach ucítila. —

Prudce otočila se k synovu loži —

Div nevykřikla. —

Skokem byla u něho a v tratolišti krve stojíc, zvedala skleslou, bezduchou jeho hlavu. —

Ve spánku přepadlo ubožáka chrlení krve. — Strhalo jej to. Snad se v tom ani neprobudil — —

Zoufalý pláč naplnil hrdlo staré matky.

Klesla do té — teplé ještě, rudé krve na kolena a nejsladšími jmény snažila se přivést mrtvého k životu. —

A on? Chladl matce v rukách. Oči — trochu pootevřené — patřily na ni s jakousi výčitkou, ruce byly volně, lehce přes prsa složeny. —

Peřiny, pelesť a zem barvila krev — —.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Konečně vyvrávorala Pavlíková ven — na náves.

Nedbajíc okrvavené sukně, šla ke kostelníkovi.

To šla dát zvonit „za šťastnou hodinku".

Když se vracela zpět, potkávala známé.

Vidouce ji schoulenou a třesoucí se, hádali všichni, co se stalo — —

„Chudák! Má to odbyto. Musíme se k němu podívat. Jak pak bude s pohřbem?" říkali.

Odpoledne přišel Františk, náramně vesele naladěn.

„Jakž je?" ptal se hned ve dveřích matky.

„Už umřel —" zaškytla stařena. „V noci ho to strhalo. —"

„Ták?! Nu vida! Jako na zavolání. Zejtra se k vám přistěhujem —"

Jen se ve dveřích otočil, dveře práskly, okované boty na záspi zacvakly.

Šel k židovi na kořalku . . .

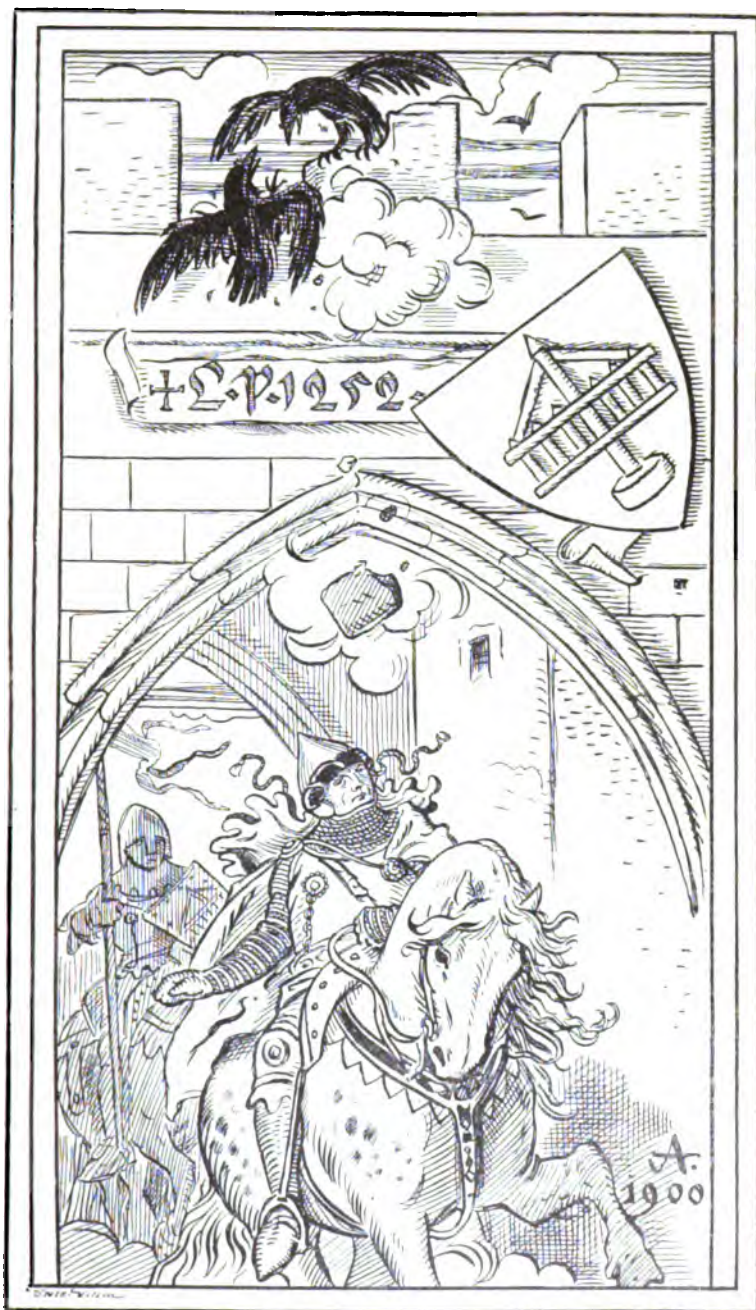
Vyjeveně zadívala se stará matka do prázdna.

Nový příval pláče ji uchvátil.

Pochopila chuděra pravý dosah slova:

„Už umřel. —"

Smrt Bertolda z Bertoltic.

Z Alešových kreseb ku staročeským příběhům.

Téhož Roku 1252. Dne 17. Měsýce Prasynce jeden z Rytířstva, Muž velké Chvály hoden, jenž také byl Milostník Václava Krále, Jménem Bertold z Bertoltic, jemuž také někteří Šraňk říkali, proto, že on v svém Štítu Šraňk nesl, jeda přes Most Pražský do Menšího Města, přijel k Věži, kteráž jest nad Mostem blíž téhož Menšího Města, z kteréžto Věže dva Krkavcý spolu bojujíce svalili Kámen na Hlavu téhož Bertolda Rytíře tak sylně, že on z Koně spadna y hned umřel, jehož mnozý Lidé pro jeho velkou Přívětivost velmi litovali a nejvíceji Václav Král nad tou jeho neobyčejnou a náhlou Smrtí tesklivý byl.

(Z Beckovského: Poselkyně starých příběhů českých.)

O výživě rostlin.

Napsal V. M. Kořánek.

(Pokračování.)

Soli amonaté jsou v půdách, vznikají také z ústrojných látek dusíkatých a že přeměňují se v dusičnany, nebývá jich v půdě mnoho. Zvláště půdy vápnité a písčité jsou amoniakem chudy; poměrně nejvíce mají ho půdy hlinité. Do hloubky amoniaku ubývá a sice v poměru s množstvím bakterií. Na povrchu má jich 1 gram hlinité půdy přes million, ve vrstvě 50 cm. toliko 300.000 a ve hloubce 2 m. obyčejně již bakterie nejsou. Také dusičnany jsou skoro ve všech půdách jako ledek vápenatý, draselnatý, sodnatý a tvoří se hlavně ze sloučenin amonatých nitrifikujícími bakteriemi, jež amoniak vzniklý hnitím ústrojných látek dusíkatých okysličují za přítomnosti uhličitanu vápenatého, draselnatého neb sodnatého v ledky. Amoniak, jenž na zemi se vyvíjí, je dílem původu neústrojného, dílem ústrojného.

Za obyčejných okolností odumřelé organické látky tlí a hnijí pomocí bakterií. Již Ingenhousz pokusně dokázal, že rozkladem ústrojných látek v půdě vzniká kyselina uhličitá a do vzduchu vstupuje. Má-li atmosferický vzduch nerušený přístup, vzniká činností mikrobů rozklad ústrojných látek v kysličník uhličitý, vodu a amoniak. Při tom se neústrojné látky odpoutají od ústrojných a stávají vnímatelnými živinami. To je tlení; a jev ten vyznačuje se tím, že ústrojné látky přeměňují se v plyny a zbylé minerální látky z většího dílu jsou ve stavu, v jakém je rostliny mohou assimilovati. Látky dusíkaté, hlavně jako bílkovité a amidové sloučeniny, přeměňují se při tlení konečně v amoniak. Děj ten je okysličující zjev, při vzniku amoniaku zpotřebuje se kyslík a vzniká odpovídající množství kysličníka uhličitého: uhlík bílkoviny okysličuje se v kysličník uhličitý,

síra v kyselinu sírovou, vodík ve vodu a amoniak zůstává jako zbytek po bílkovině. Amoniak není však dlouho amoniakem, nýbrž ku konci rozkladu ústrojné látky za nerušeného přístupu vzduchu je okysličován pomocí nitrosobakterií na vodu a kyselinu dusíkovou, jež pak pomocí nitrobakterií okysličuje se v kyselinu dusičnou a za přítomnosti uhličitanu vápenatého, draselnatého a sodnatého s jejich zásadou vchází v sloučeniny, aby utvořené volné kyseliny neškodily bakteriím. To je nitrifikace. Warrington nalezl bakterie nitrifikační v půdách až do hloubky asi metru. Nitrifikace děje se ve svrchních vrstvách půdy za volného přístupu vzduchu, v kypré půdě děje se rychle, ale nedaří se v půdě mokré. Již v r. 1877 Schloesing a Müntz shledali, že nitrifikace pod 5° jest nepatrná, při 12° znatelná a vstoupá s teplotou, při 37° jest největší a při 55° přestává. Nitrifikační bakterie lze usmrtiti teprve při 120° teploty, a, jak Plath ukázal, půda prostá bakterií (sterilisovaná) nenitrifikuje. Winogradsky stanovil oba druhy bakterií a Beddies rozeznal 4 druhy nitrobakterií a 3 druhy nitrosobakterií a shledal jejich výtrusy. Obě bakterie mohou býti vedle sebe pěstovány a neškodí si.

Dusanů je v půdě málo, jelikož rychle se okysličují. Baumann shledal, že kg. písčité a hlinité půdy vyráběl ročně asi 5, vápnité 9 a rašelinné 3 mg. kyseliny dusičné. Z půdy přecházejí dusičnany jednak do rostlin, jednak vyluhují se do spodiny a vody drénové. Vyluhování závisí od množství prosáklé vody dešťové, a z neosetých půd odchází vodou drénovou více dusičnanů, zvlášť v teplých měsících, než z polí osetých, jež svými rostlinami jich více assimilují a méně dusičnanů tvoří. Dle Dehéraina dala půda s ovsem v sklizni 61 a v drénové vodě 16 kg. dusíka, tedy celkem 77 kg. po ha., se žitem 88 kg., kdežto úhor měl ztráty drénovou vodou 200 kg. Ztráty, kterých půda rozkladem a vyluhováním ledku doznává, nahražuje částečně vazbou volného dusíka.

Bakterie tvoří z ústrojných látek kyselinu dusičnou, ale mohou ji v solech odkysličiti v kyselinu dusíkovou a amoniak. Děj ten je denitrifikace. Denitruje se dusičnan amonatý, sodnatý, draselnatý, hořečnatý, vápenatý a j., ale nikoli nitraty kovů, jako železa, hliníka a j. Bakterie denitrifikační za přítomnosti vzduchu se nedaří; ty nabývají vhodného prostředí v ornici a na lukách, kde pro vývoj jejich jest náležité množství vody a rostlinných odpadků, jež poskytují jim vhodný pramen uhlíkaté výživy.

Odpadky mají jmenovitě xylan, jenž přechází v xylosu (cukr dřevový), a ta je pro bakterie denitrující nejvhodnější živinou ze všech uhlohydratů. Proto půdy slatinné a rašelinné, které mají až 18% pentosanu, mají jen sledy kyseliny dusičné, neboť v nich nitraty redukují se rychle v amoniak. Denitrifikační bakterie jsou v ornici všeobecně rozšířeny a jsou to ku př. Bacillus pyocyaneus, B. fluorescens liquefaciens a B. denitrificans. Ztráty ledku mohou jimi povstati zvláště v mokrých půdách a rovněž u mrvy. Tyto bakterie rozkládají ledek za přítomnosti ústrojné látky, a poněvadž tato při počátku tvorby ledku jest již rozložena, jsou denitrující bakterie, že nemají živiny, v nečinnost uvedeny, a ledek se nedenitruje. Přivede-li se k utvořenému ledku čerstvá ústrojná látka, rozloží se ledek, a dusík ve tvaru neústrojném mizí, že ho mikrobi vážou a přeměňují v ústrojné tvary.

Dle Marpmanna vylučují bakterie jednak vodík, jednak kyslík; ony tvoří konečnou zplodinu amoniak, tyto kyselinu dusičnou. Vývoj elementarního dusíka záleží na působení dusanů v soli amonaté. Amidy dávají s kyselinou dusíkovou dusík. Působí-li vodík na kysličník dusnatý, vzniká vedle vody dusík. Působením vodíka u zrodu v soli dusičné a dusíkové tvoří se amoniak. Tento kyslíkem oxyduje se v kyselinu dusíkovou a tato v dusičnou. A v přírodě tento odkysličující i okysličující děj způsobují bakterie. Z ústrojných látek dusíkatých tvoří se bakteriemi amoniak, rovněž i z dusičnanů a z amoniaku tvoří se mikroby kyselina dusíková a dusičná. A tak v ornici dle zdání mrtvě ležící je stálá přeměna, rozklad a slučování, je čilý život a četné děje chemické.

Kdežto při tlení ústrojné látky vzniká kysličník uhličitý, voda, amoniak, resp. kyselina dusičná a mineralní látky jako živiny, tvoří se při hnití, když nemá kyslík dostatečného neb žádného přístupu, malé množství plynných zplodin, jež jsou kysličník uhličitý, metan, vodík, sirovodík, fosforovodík, kysličník dusnatý a volný dusík. Z ústrojné látky vzniká temně zbarvená, dalšímu rozkladu hodně vzdorující hmota, která vedle bezdusíkatých sloučenin má rozličné dusíkaté látky (leucin, tyrosin a j.), pak amoniak a po případě dusany, ptomainy, dále kyseliny, jako mravenčí, máselnou, octovou, propionovou, valerianovou, a uzavírá mineralní látky, jež z většího dílu jsou rostlinám nepřípustny. Vývoj amoniaku je malý, rovněž i kysličníka uhličitého; příčinou toho je nedostatek kyslíka. Při hnití k okysličení uhlíka potřebný kyslík je jednak od ústrojné látky samé, jednak od přítomných sloučenin, jež dají se odkysličiti, jako dusičnany, dusany, kysličník dusnatý a j. Všem těmto látkám odnímá se při hnití kyslík mocně, po případě všechen a jeví se tudíž hnití jako odkysličovací děj, kdežto tlení jest jev okysličovací. Hnití čili kvašení bílkoviny jde asi tak, že rozpadává se v kyseliny amidové a jiné dusíkaté látky. Amidové kyseliny, jakož i amidové sloučeniny v ústrojné látce jsoucí rozkládají se v amoniak a kyseliny mastné; tyto rozkládají se pak v kysličník uhličitý, vodík a metan. Působí-li uhlovodík metan u zrodu na siran, jmenovitě sodnatý neb vápenatý, jako děje se v bažinách při kvašení celulosovém, tvoří se sirovodík vedle vody a uhličitanu. Sirovodík potřebují jiné bakterie k svému vývoji. Při kvašení celulosovém převede se buničina bakteriemi v cukr a tento mikroby rozloží se v metan a kysličník uhličitý a neústrojné přírodě vrací.

V jedné hmotě může se díti současně tlení i hnití dle toho, jaké množství kyslíka mají jednotlivé vrstvy rozpadávající se látky. Při tlení přemění se ústrojné látky skoro úplně v plyny a zmizí, při hnití tvoří se plynů málo a organická látka úplně nezmizí. Rozklad pokročí dle okolností; většinou jdou změny jen k jistému stupni, a látky hnilobě podléhající v půdě se nahromaďují. Humifikací změněné organické zbytky jsou v půdě jako humus čili trouch. Není jich ovšem mnoho; písčité půdy mají až 3, hlinité 5 a zahradní 6 % humusu. Při humifikaci přibývá uhlíka, ubývá kyslíka a vodíka. Část dusíka humusových látek je od amoniaku vázaného humusovými kyselinami, větší díl je od dusíkatých látek (amidových), jež vznikají z dusíkatých součástí organických zbytků. Tento dusík je rostlinám těžko přístupný a rozkladem převádí se v amoniak,

jenž se nitrifikuje. Ale ten děj není tak rychlý, aby pouze humus dodati mohl rostlinám dostatek dusíka.

Treviranova nauka humusová učila o nutnosti humusu, my však nyní víme, že je humus výživným prostředím bakterií, a děje, které v půdách se konají, jsou z velké části fysiologicko-lučební. Půdy mají 3—5% pentosanů. Ty mění se v pentosy, a tyto — jako cukr, xylosa neb arabinosa — slouží za potravu bakteriím v příčině uhlíka. Jsouce bez chlorofyllu, nemohou bakterie přijímati uhlík ze vzduchu jako kyselinu uhličitou, a nalézají ho v humusu ve jmenovaných uhlohydratech. Na hnití mají účast hlavně bakterie; tlení, má-li látka reakci kyselou, děje se hlavně plísněmi, má-li alkalickou, bakteriemi. Nejvíce mikrobů je v obdělávaných ornicích a sice bakterií více než plísní. V půdách nezpracovaných a kde jest větší množství kyselého humusu, jako v lesních, lučních a slatinných, ustupují bakterie plísním aspoň v hořejších, vzduchu přístupných vrstvách.

Kromě uhlíkaté potravy potřebují bakterie, jež váží atmosferický dusík, ještě vzduch a vláhu v půdě. Berthelot shledal v půdě vazbu čili fixaci volného dusíka; tato vazba závislá jest od teploty, v zimě se neděje a přestává při 40—50°.

Berthelot činil následující pokusy:

1. 1·95 kg. suché hlinité a slabě vápnité půdy zvlažené se 195 g. vody bylo pod zvonem neprodušně uzavřeno od 9. května do 3. července. Na počátku bylo 1·9, na konci 2·063 g. dusíka. Zisku je tedy 0·163 g. čili 8·6% dusíka.

2. 3·51 kg. země a v ní vsazená vikev byly od 12. května do 7. června pod zvonem a pouštěn k nim občas kysličník uhličitý. Počáteční dusík 3·42, dusík semene 0·273, dohromady 3·693 g.; konečný dusík v zemi 3·817, rostliny 0·516, dohromady 3·973 g. Zisku jest 0·28 g. či 7·6% dusíka.

3. Totéž množství země bylo s vikví na vzduchu od 12. května do 18. července. Počáteční dusík 3·42, semene 0·189, vody 0·012, dohromady 3·621 g. Konečný dusík země 3·703, rostliny 0·904, dohromady 4·607 g. Zisk 0·986 g. = 27·3% dusíka.

Winogradsky potvrdil, že bakterie assimilují volný dusík, mají-li dostatek uhlohydratů, jako ku př. Clostridium Pasterianum. Dle Stoklasy assimiluje se vzdušný dusík v půdě, je-li přítomen Bacillus humosis a B. megatherium. První přibývání dusíka v půdě děje se bakteriemi. Dále obohacuje se půda bez patrné vegetace tím, že v ní vegetují řasy, jichž protoplasma je bohata dusíkem. Jsou to rozličné Oscillarie, pak Ulothrix, Pleurococcus, Stichococcus a j., jež také na holém kamení a dosud v bezrostlinné půdě jako první zelení osadníci se usídlují. Řasy provádějí assimilaci volného dusíka v soudružném poměru s bakteriemi a způsobují množení vázaného dusíka v půdě na útraty volného dusíka. Tak u řasy Nostoc punctiformis, pěstované v mineralních výživných roztocích za přítomnosti půdních bakterií, pokryje se hlenovitá látka, jež buňky Nostoca obdává, bakteriemi, a řasy za světla tvoří ústrojnou látku na útraty dusíka a kysličníka uhličitého ze vzduchu. Přítomnost a rozvoj mikrobů v půdě mají vliv na úpravu živin rostlinných a na vzrůst vyšších rostlin, jež vázaný dusík využitkují.

Bakterií v půdě do hloubky ubývá. Dle Carona není jich po celý rok stejně, ani po několik let za sebou. V mokrých letech je jich méně než v suchých. V půdě úhoru až pětkrát tolik jako v poli se steblinou. Žeň bývá tím větší, čím je více bakterií v půdě, nejlepší tedy po úhoru, menší po listové sklizni a nejmenší po stéblině. Bakterie z úhořeného pole v Ellenbachu osamocená, jíž dáno jméno Bacillus Ellenbachensis, jest dle Stoklasy již dříve známý Bacillus megatherium. Lučební továrna Bayer & spol. v Elberfeldu přivádí do obchodu kultury hlavně této bakterie v praeparatu zvaném alinit. Bacillus Ellenbachensis za přítomnosti uhlohydratů hlavně xylosy rozkládá v půdě ústrojné dusíkaté látky. Výtrusy jeho, v alinitu při setí obilí do půdy přidané, vyvíjejí se za příznivých podmínek a očkování půdy alinitem koná se v hospodářské praxi za tím účelem, aby urychlil se rozklad humusu, mrvy a organických dusíkatých hnojiv. To činí také B. mycoides, B. mesenthericus vulgatus a j. Stoklasa docílil alinitem zisku 44%. Alinit působí v půdách, majících dostatek humusových látek. Půdy jsou bohaty bakteriemi, jenom je potřeba, aby měly pro ně životní podmínky, hlavně humusové látky.

V našich poměrech má průměrná sklizeň ječná asi 43, žitná 50, ovesná 55, okopná 60, pšeničná 62, řepková 65, lusková 95 a jetelová až 150 kg., a ve zbytcích kořenových v zemi do hloubky 26 cm. zůstane po ječmenu 26, pšenici 27, ovsu 30 a po jeteli 216 kg. dusíka po ha., a přece shledalo se, že luskovité rostliny nepotřebují hnojiv dusíkatých, kdežto obiliny jich vyžadují. Sklizeň luskovin nezvětšuje se hnojivy dusíkatými jako obilí úměrně do jisté míry, ač potřebují k tvorbě normalní žně 2—3krát více dusíka než ostatní hospodářské rostliny. Tak vzrůstá dle Wagnera sklizeň, přihnojuje-li se dusíkem, následovně:

	0	20 kg.	35 kg.	50 kg.
	dusíka v chil. ledku pro ha.			
u ječmene . .	100	161	220	272
„ pšenice . . .	138	221	270	316
„ hrachu . . .	935	938	960	883
„ vojtěšky . .	976	983	1000	994

Výnos ječmene obdržený bez dusíkatého hnojení položen = 100. Wagner do písku, vzatého ze spodiny, dal všecky živiny mimo dusík a osázel řepkou, ječmenem, vikví, vojtěškou a hrachem. Řepka a ječmen vyvíjely se špatně a jednotlivé rostliny vážily $1\frac{1}{2}$—$2\frac{1}{2}$ g. Vikev, vojtěška a hrách vyvíjely se dobře a vážily až 90 g., a sklizeno v nich až 87krát tolik dusíka jako v řepce neb ječmenu.

Heiden pěstoval jetel bez dusíkatého hnojení, a množství dusíka v půdě zvýšilo se z 0·034 na 0·057%.

Schulz pěstoval mnoho let v lehké písčité půdě vlčí bob žlutý bez dusíkatého hnojení. Když při dvacáté žni stanovil se dusík, shledáno,

že sklidilo se 148 kg. dusíka po ha. a množství dusíka v půdě stanovené v posledních pěti letech nejevilo patrnějších změn.

Lawes a Gilbert nalezli v ječmenu pěstovaném po jeteli 83·9, v ječmeni, který po ječmenu byl, pouze 43·8 kg. dusíka po ha. Luskovité rostliny nashromažďují dusík nejen v částech, jež se sklízejí, nýbrž i ve zbytcích v půdě zůstalých, čímž příští žni dusíkem velice posluhují. Že obohacují půdu, je známo od dávných dob, staří řečtí a římští rolníci to věděli a Plinius o tom se zmiňuje. Luskoviny chovají více dusíka než jim bylo přístupno ve stavu vázaném.

Rostliny luskovité mívají na svých koříncích hlízky v průměru asi 1—6 mm. Kulovité má ku př. fazol ledvinková, vlčí bob, bob svinský, akát, ledenec obecný, úročník lékařský; ovalní: tolice dětelovitá, čočka, jetel luční; hruškovité: vojtěška a j. Hlízky tvarů měnivých má ku př. vojtěška pestrá, hrachor bílý, komonice lékařská, jetel zvrhlý, vičenec setý, jetel plazivý a j. Největší hlízky má fazol ledvinková (přes 5 mm.) a akát, menší bob svinský, vlčí bob, pak vojtěška, až u jetele jsou pod 1 mm. v průměru.

V r. 1858 upozornil Lachmann na kořenové hlízky luskovin a byl toho mínění, že mají význam v jejich dusíkaté výživě. Woronin nalezl hlízky vlčího bobu žlutého naplněny velmi malými, hůlčičkovitými, bakteriím podobnými tělísky, které dle Wiganda jsou bakterie. R. 1886 seznal Hellriegel, že luskoviny nejsou odkázány na sloučeniny dusíka v půdě, protože mohou využitkovati volného dusíka ze vzduchu pomocí hlízkových bakterií, jež volný dusík assimilují a v organické dusíkaté sloučeniny převádějí, kterých luskoviny používají. Určité bakterie jsou tu s luskovinami v soudružném poměru čili v symbiose. Dle Bayerincka jsou to bacilly kořenové (Bacillus radicicola), jež jsou v půdě, vnikají v kořeny klíčících rostlin a způsobují vznik hlízek luskovin. V mladých hlízkách jsou bakterie vývoje schopny a lze je pěstovati. Mazé shledal, že assimilace volného dusíka těmito bakteriemi děje se také bez luskovin, jsou-li bakterie ve vhodných životních podmínkách. K tomu je potřebí vzduchu, uhlohydratu a organického dusíka ve vhodném tvaru, k čemuž se legumin luskovitých rostlin zvlášť hodí. V kulturách tvoří se hlenovitá látka dusíkatá, vzniklá vazbou volného dusíka a bacilly v mladých hlízkách mají též hlenovité obálky, jež mizejí, jak je kyselá šťáva luskovin assimiluje. Je tedy tato dusíkatá látka pojítkem mezi luskovinou a bakteriemi. Bakterie nalézají v kořenu luskovin vhodné prostředí ku svému vzrůstu, a luskovina čerpá dusíkatou látku vyrobenou bakteriemi z volného dusíka. Když hlízky svých látek jsou zbaveny, přecházejí bakterie ve tvary, v nichž v půdě volně žijí.

Luskovina vyvíjí klíček ze zásob uložených v semeni; když je vyčerpá, zastaví se její vzrůst, listy blednou i žloutnou: rostlina hladoví. Potom nabudou listy opět zelené barvy, nastane druhé období vzrůstu. Mladá rostlina přizpůsobuje se potravě neústrojné, i upravuje se pro výživu z atmosferického dusíka, z něhož svou zvětšující se potřebu kryje, po případě doplňuje, nestačí-li jí vazaný dusík v půdě. Hellriegel shledal, že hrachy, které hladověly, neměly hlízek, nebo měly jich slabé počátky, kdežto hrachy, čím starší měly hlízky, tím lépe rostly. Hellriegel a Wilfarth

pěstovali v písku, dusíka prostém a chovajícím potřebné mineralní živiny, oves a hrách. Vyloužili něco ornice a malinko té kalné tekutiny přidali k písku, v němž rostliny pěstovali. Oves hladověl, kdežto hrách po hladovění rychle rostl až do uzrání. Byl-li přidán zavařený roztok půdní, byl bez účinku na hrách; nesterilisovaný roztok půdní způsobil hlízky, vařený však nikoli. Breal shledal, že možno látku hlízek vojtěšky převésti jehlou v kořen mladého vlčího bobu a ten pak v bezdusíkaté půdě vyvíjí se velmi bujně a má hlízky. Tak očkovaný vlčí bob vážil čerstvý po 45 dnech 12·02 g. a měl 0·033 g. dusíka, kdežto neočkovaný vážil 8·10 g. a měl 0·014 g. dusíka. Breal v sušině hlízek hrachu nalezl 2·68, v kořenu 2·30% dusíka. Dle Stoklasy mají hlízky vlčího bobu v době květu na 5% dusíka, a množství jeho klesá na 2·6% při dozrávání. Také olše lepká má hlízky, které se shlukují až u velikosti kaštanu. Vyžadují vlhkého stanoviště a ve vodě dobře se jim daří, jak viděti na olších pěstovaných ve výživných roztocích. Dle Hiltnera nedaří se olše bez hlízek v půdě, jež má nedostatek dusíka.

V půdě, kde luskoviny se nedaří, není vhodných bakterií, které napomáhají přijímati dusík ze vzduchu. Salfeld vzal z ha. pole, kde luskoviny se dařily, asi 40 q země a přidal půdě, v níž luskovité nerostly, a docílil pak výsledku příznivého.

Dle Nobbe-ho a Hiltnera vyrábí továrna Meister, Lucius & Brünig v Höchstu kultury mikroba Bacillus radicicola. Tyto bakterie, jež mají za účel způsobiti vzniknutí hlízek u luskovin a assimilovati dusík ze vzduchu, prodávají v láhvičkách pod jménem nitragin. Pro každou rostlinu luskovitou dodávají se do půdy bakterie, jež byly z hlízek těch rostlin vypěstovány. Bacillus radicicola zvyšuje produkci rostlin luskovitých.

Zda rostliny, jež kořenových hlízek nemají, mohou volného dusíka atmosferického ku své výživě použiti, s určitostí nevíme. Jedni se domnívají, že assimilace odehrává se v listech u všech rostlin, u luskovin v míře silné, u jiných v míře slabší, a že luskoviny mohou to do jisté míry i bez kořenových hlízek. Jiní ovšem dokazují, že assimilace elementarního dusíka děje se u rostlin s hlízkami a sice jenom v hlízkách. Tak Nobbe a Hiltner ukázali ve vodních kulturách, že assimilace dusíka děje se uvnitř hlízek luskovin a nikoli v listech tím, že hlízky nad vodou se nalézající, pravidelně vytvořené a dusík shromažďující zastaví svou činnost, jakmile se dají pod vodu. Kyselina dusičná zpracuje se v rostlině na dusíkaté ústrojné sloučeniny redukčním dějem za přítomnosti bezdusíkatých ústrojných sloučenin a siranu. Kyselina dusičná a sírová uvolňují se tím, že jejich zásady váží se organickou kyselinou (šťavelovou). Kyselina dusičná odkysličuje se v amoniak; přeměna je v souvislosti s přívodem cukru. Amoniak přichází do rostlin v solech amonatých, nebo tvoří se také jako konečná zplodina z kyselin amidových (tyrosin, leucin), jež rozkladem bílkoviny vznikají. Tvorba uhlohydratu vychází od formaldehydu a vznik dusíkatých látek od amoniaku. Ze siranů neb organických sloučenin síry vzniká sirovodík. Základem tvorby bílkoviny jsou dle Loewa tyto tři jednoduché sloučeniny: formaldehyd, amoniak a sirovodík. V buňkách se dosud neshledaly, formaldehyd je sice v rostlinách stanoven, a u ně-

kterých bakterií se více amoniaku a sirovodíku tvoří než potřebují ku tvorbě bílkoviny. Bílkovina tvoří se tak rychle, že přechodního výrobku pozorovati nelze. Dle této theorie utvoří se v živé protoplasmě z formaldehydu a amoniaku vedle vody domnělý aldehyd kyseliny asparagové, z něho zhuštěním přechodní zplodina, jež s vodíkem a sirovodíkem tvoří bílkovinu. Rozpadá-li se větší množství bílkoviny aneb je-li za přístupu solí amonatých nadbytek amoniaku, vzniká z amoniaku, formaldehydu a kyslíka vedle vody asparagin. Asparagin redukuje se glykosou v aldehyd kyseliny asparagové, jež pak v bílkovinu se přeměňuje. Hansteen shledal, setká-li se v buňce okřehku menšího asparagin s glykosou, že tvoří se bílkovina i po tmě. Siran a chlorid amonatý mohou zde asparagin nahraditi. Každá živá buňka může bez světla za vhodných vegetačních podmínek utvořiti bílkovinu z glykosy a z glutaminu, asparaginu, močoviny, chloridu neb siranu amonatého, anebo ze saccharosy a močoviny. Leucin netvoří bílkoviny s glykosou ani se saccharosou. Asparagin je amidová látka, jež má všeobecné rozšíření a v normalním stavu rostliny stále se tvoří a zpracovává. R. 1805 objevil ho Vauquelin a Robiquet ve výhoncích chřesti. Nalézá se pravidelně v kořenech, hlízách, osách, pupenech a klíčících rostlinách, a jmenovitě výhonky chřesti, bramboru a pučící rostliny motýlokvěté vyznačují se bohatostí asparaginu. Z l. šťávy klíčících rostlin vikve neb hrachu dostati lze 9 gramů asparaginu. Boussingault shledal, že asparagin je v bledavých rostlinách a zmizí, když ze tmy na světlo se přenesou. Asparagin je hlavně skladným výrobkem z bezdusíkatých ústrojných sloučenin a amoniaku. K tomu jsou z půdy přijaté soli amonaté příznivější než dusičnany, neboť když v nadbytku byly vzaty, amoniaku v rostlině není, kdežto dusičnany v ní jsou. Amoniak ukládá se v rostlině jako asparagin a rychleji v něho přechází než kyselina dusičná. Aspararagin nalézá se jako skladný výrobek v nadzemních i podzemních údech rostlinných vedle zásoby uhlohydratu, jako v řepě cukrem a v jiných kořenech uhlohydraty bohatých. Rossignon našel 2·3% asparaginu v sušině řepy.

Rozkladem bílkoviny tvoří se také v míře menší. Dle Boussingaulta je asparagin jako karbamid v těle živočišném obdobným výrobkem rozkladu bílkoviny v rostlině. Dusík bílkoviny jako močovina odvádí se z těla živočišného, konečná zplodina, amoniak s bezdusíkatou látkou (formaldehydem), tvoří v rostlině asparagin, jenž ukládá se ve šťávě buněčné a hromadí zvláště v bledavých a zatemnělých rostlinách, neb odejme-li se jim kysličník uhličitý, že nemohou tvořiti uhlohydrat; jinak za světla a assimilace kyseliny uhličité zpracuje se působením glykosy v bílkovinu.

Tvorba bílkoviny z asparaginu a uhlohydratu není vázána na světlo, děje se také po tmě, má-li rostlina vhodnou uhlíkatou potravu, a asparagin v noci mizí, poněvadž se přeměňuje v bílkovinu a sice v noci více než ve dne. V nepřítomnosti uhlohydratu nevznikne z asparaginu bílkovina, a asparagin se hromadí. Jako asparagin stěhují se také bílkoviny uložené v osemení do rostoucích ústrojů klíčících rostlin.

V rostlinných šťavách je také glutamin, jenž má v rostlinstvu asi takový úkol jako asparagin a také podobně vzniká. Nalézá se hlavně u rostlin křížatých a to nejen v klíčících, nýbrž také v kořenech a hlízách,

kdežto asparagin nahromaďuje se během klíčení hlavně u rostlin motýlokvětých a trav. Také v kořenech cukrovky nalézti lze oba tyto amidy.

Bílkovina tvoří se v chlorofyllných i bezchlorofyllných buňkách, ač v listech vzniká rychleji než v ose a kořenech. Celkem tvoří se snadno, což vysvítá z mocného vzrůstu rostlin, ku př. bambusu přiroste za hodinu centimetr, a bakterie za den trillionkráte se rozmnoží. Možnost tvorby bílkoviny v bezchlorofyllných buňkách dokázal Pasteur r. 1858. Kvasnice, cukrem, vinanem amonatým a popelinami živeny, množily se, vznikla tedy nová bílkovina. Výživa hub ukazuje, že v bezchlorofyllných buňkách vzniká bílkovina. Zelená rostlina sama si assimilací utvoří uhlohydrat a ku tvorbě bílkoviny potřebuje přívod sloučenin dusíka a síry. U jednobunečných řas je v zelené buňce fotosynthésa i tvorba bílkoviny. Utvořená bílkovina zůstává jako činná bílkovina v buňkách anebo se přemění v bílkovinu stálou. Bílkovina má nejméně 72 atomy uhlíka. Molekula aktivní bílkoviny tají četné skupiny aldehydové a amidové. Má velikou labilnost, živý pohyb atomů a značné hybné síly. Labilní, činná bílkovina přechází v živou protoplasmu, jež je nositelkou jevů životních; je také v chloroplastech a enzymech.

Jako působení těliska chlorofyllového tak i činnost enzymů je rozkladná. Enzymy čili fermenty mohou reakce prováděti. Za vhodných okolností rozkládají mnohé sloučeniny, aniž by se při tom samy přeměnily. Poměrně malé množství enzymu přeměňuje velké množství určité sloučeniny. Mikrobi mají fermenty a jsou příčinou dějů kvašení. Vyvolávají svou životní činností kvašení tím, že přenášejí pohyb atomů aktivní bílkoviny ve své protoplasmě na látku kvasivou a tím její molekuly bourají, anebo že jejich chemická energie přenáší se na sloučeniny, jejichž atomy snadno jsou pohyblivy. Kvasnice nejen jednoduché cukry, jako glykosu zkvasí (v líh, kysličník uhličitý a j.), nýbrž i složitější, ale ty dříve kvasidlem rozloží. Takový ferment je ku př. invertin, jenž v kvasnicích je a saccharosu rozkládá v cukr hroznový a ovocný. Vedle tohoto invertujícího enzymu jsou v rostlinstvu zcukerňující enzymy diastatické. Diastasa je hlavně v semenech škrobnatých, kde vzniká během klíčení a rozkládá škrob v cukr sladový a dextrin. Cukr sladový čili maltosa se distasou dále nepřeměňuje, ale fermentem zvaným glykosa, nalézajícím se v nezklíčených zrnech obilných, přeměňuje se v cukr hroznový. Jiné enzymy, jako emulsin a myrosin rozkládají glykosidy. Též bílkovina rozkládá se v rostlině enzymem, a první zplodinou jsou peptony.

Při přechodu bílkoviny z labilního tvaru ve stabilní uvolňuje se v prvé tajená hybná síla jako teplo. Stabilní bílkovina je ve šťávě bunečné rozpuštěna, nebo sražena anebo ve zvláštních tvarech. V dělohách a osemení je v protoplasmě bílkovina z většího dílu ve tvaru zrnek. V škrobnatých semenech jsou tato malá okrouhlá zrnka mezi zrnky škrobovými, v semenech tukem bohatých, kde škrobu není, jsou tato zrnka dosti veliká.

Hlavně v semenech uložena jsou proteinová zrnka čili aleuron, jež mají krystalickou bílkovinu. Masche byl první, jenž z Bertholetia excelsa vyňal krystalisující bílkovinu. Ricinus, rostliny jehličnaté, tykvovité a j. mají aleuronová zrnka záležející z bílkovité obálky, v níž bývají krystaloidy a globoidy. Ony jsou krystaly bílkoviny, tyto mají vápno, magnesii, kyselinu

fosforečnou a sledy bílkoviny. Krystaly bílkoviny nalézají se také v jádru buněčném, v protoplasmě, někdy i ve šťávě buněčné. Bílkovina je jako zásobní látka v semeni neb jiných rostlinných částech. Tak ku př. jako legumin je v semenech luskovin, jako konglutin v mandlích, lískových ořechách a j. V semenech jsou také kaseiny čili nukleoalbuminy a ty mají fosfor. Všecky tyto bílkovité látky jsou ztrávitelny. Neztrávitelny jsou nukleiny, jež tvoří ponejvíce základní látku jádra buněčného a mají fosfor. V bramboru je 2, v zrnu ječmene 10, žita 11 a hrachu 22% bílkoviny. Množství dusíka bílkovitých látek počítá se průměrně 16·25%. Síry obsahují kol 1%.

Vodníkovo dítě.

Balada od Aug. Eug. Mužíka.

Odvlekl ji do jezera,
učinil ji ženou svojí;
ona však, dnes jako včera
jen se vzpouzí, jen se bojí.

Bez lásky tak život vede,
děťátko mu drobné dala,
ani na to kvítko bledé
vlídněji se neusmála.

S mlékem matky ssálo dítě
touhu po té zemi divou,
otcova krev zpět je táhla
ve vodu zas zádumčivou.

Nikde domova ni klidu,
srdce jako květ ten vodní —
jenž z té vody živ jsa, přece
stále výš se vznáší od ní.

Dítěti kdy šest let bylo,
matce náhle štěstí kyne:
prchnout z žalné vazby svojí,
a třebas i při tom zhyne!

O půl noci — vodník v dáli —
bez polibku, bez objetí
odtrhne se od dítěte
a jak střela ke vsi letí.

Na vodách je ticho, ticho,
nikde hlásku slyšet není . . .
V posled ještě ohlédne se
v kletbě jen a zlořečení.

Ráno, když se vodník vrací
s novou duší do své chatky,
zastane jen svoje dítě — —
nikde ženy, nikde matky!

Pozdě vodník vlasy rve si,
ženy víc se nedovolá —
po vodě jen vítr běží,
bubliny se valí zdola.

Proklel vodník blud svůj hloupý,
zaškrtil vše jaté duše,
a pak plný nenávisti
v nový domov kamsi kluše.

Celý den pak slyšet lkání,
s nocí slyšeti je vnovo:
to lká, kvílí bez ustání
bědné dítě vodníkovo . . .

* * *

O hladu a kruté žízni
ku vsi běží v ranním šeře . . .
Vlásky jako mladá tráva,
která splývá po jezeře.

Dlouho stojí před vesnicí,
odtud slyšet psů jen lání,
jichž se ono tolik bojí.
A nikde ach smilování.

Bolí hlad a mráz je studí,
košilka ach tak je krátká!
Nejvíce však bolí, bolí,
že je opustila matka.

K vodě rodné zas se vrací,
voda mlčí, vzdorně mlčí,
jen to nebe jiskry hází
po ní jako oči vlčí.

„Táto, mámo, kde jste, kde jste —
vezměte své dítě k sobě.“
A ta voda mlčí, mlčí . . .
Smutno, ticho jako v hrobě.

Bílá zoře jako vodní
lilje na jezeře zkvítá.
Dítě hledí do jezera,
tam je nikdo neuvítá.

Nožičky má rozdrásané
šlépějemi v tvrdém písku,
dlouhé vlásky potrhané
ostrým trním na křovisku.

Ku vsi hledí, dlouho hledí,
zticha volá: „Mámo naše! . . .“
Před každým se ruchem z dáli
jako ptáček chvěje plaše.

Kdo mu k jídlu drobných rybek
a kořínků podá sladkých?
Kdo mu k hraní velkých perel
a oblázků najde hladkých?

Stranou vísky velké, bílé
stavení tam divné stojí,
kolem něho staré lípy
v zelený se hájek pojí.

S jeho vížky zní to náhle
sladce, teskně, hlasem matky,
která volá dítě svoje
na písničky, na pohádky.

Chvíli dítě slouchá, stojí,
k stavení se plíží skrytě
a když hlas ten neustává,
do stavení vklouzne hbitě.

Cosi zde se před ním vznáší
jako duha nejskvělejší,
která svojí krásou rázem
hlad i bolest ukonejší.

To je zástup hezkých dětí
blaženě se usmívají
jako motýl, vodní ptáček,
bílými tam křídly vlají.

Uprostřed nich krásná paní
jako záře za svítání,
ku dítěti vodníkovu
s úsměvem se vlídným sklání.

Kolem všady velkých, malých
lidí zástup stojí, zpívá;
dítě v koutek nejtemnější
skrývá se a jen se dívá . . .

Ticho zas a prázdno kolem,
síní stíny jdou a světla,
jak by tmou a září mračen
rodná jeho tůně zkvetla.

A ta paní se své výše
hledí, usmívá se sladce,
a to dítě z koutku svého
dívá se k ní jako k matce.

Hlad a zima, bolest v srdci,
vše se jemu utišilo . . .
Jen se stále usmívalo,
a do rána mrtvo bylo.

Ráno nalezli je lidé . . .
vodníkovu rodu láli,
u jezera v nesvěceném
místě dítě zakopali.

Vymírající hřbitov.

Romanetto od J. Arbesa.

Budem, nebudem —
světa nepřebudem.
České přísloví.

ezděky jsem se zastavil, jako by mi byl někdo náhle cestu zastoupil . . .

Stál jsem těsně u polozpukřelých, druhdy černě natřených, těžkých vrat — několik jen kroků před nízkou zvětralou zdí, do které jest zasazena zrezavělá kovová deska.

Žhavé letní slunce skloněno bylo již hluboko k západu, a zarudlé paprsky jeho prokmitujíce matně stromovím a zádumčivými thujemi mihaly se po špinavě zahnědlé desce jako zlaté mušky s žhavými křidélky.

V prvním okamžiku mi bylo, jako by mne byl někdo neurvalým způsobem ze sna probudil. S bezděčně zbystřenou pozorností upíral jsem mlčky a napjatě zrák svůj na desku, vlastně na jméno zapomenutého člověka, na němž byl zrak můj utkvěl pouhou náhodou.

A jako z pravidla, když nás v pravém slova smyslu překvapí něco, co v nás budí sice dávné, ale živé vzpomínky — před duševním zrakem mým vyhouplo se bleskurychle několik obrazů, jež byly jednak s přečteným jménem, jednak se starou kovovou deskou v jisté souvislosti.

Přede vším kmitl před duševním zrakem mým výjev plný ruchu a v nejžhavějších barvách reelnosti, vyvolaný nahodilou vzpomínkou na historický fakt z roku 1777.

Zdálot se mi, jako bych se byl náhle octnul ve východním nádvoří pražského Klementina, do něhož jde i několik oken universitní knihovny. Uprostřed nádvoří hoří obrovská hranice obklopená v půlkole davem studentů a duchovních, kdežto z oken knihovny postavy v černých klerikách házejí knihy a spisy do plamenů . . .

Obraz ten vyvolán byl v obraznosti mé, jak už připomenuto, nahodilou vzpomínkou, že zapomenutý muž, jehož jméno na kovové desce bylo mne takořka zarazilo, náležel stavem svým k oněm fanatikům, kteří po zrušení řádu jesuitského roku 1777 aranžovali v Klementinu pověstné

auto-da-fé domněle bludařských spisů a knih, a že buď skutečně byl neb aspoň mohl býti mezi oněmi, kteří osudnou hranici obklopovali nebo docela mezi těmi, kteří z oken knihovny házeli knihy a spisy do plamenů ... Nad míru živý, ač jen imaginární obraz ten vystřídán však skoro okamžitě celou řadou obrazů nepoměrně živějších, poněvadž individuelně vzpomínkových.

Známť místo, kde jsem se právě nalézal, od nejútlejšího mládí. Meškával jsem tam druhdy za nejrůznějších dob i okolností nesčíslněkráte. Znám tudíž netoliko vše, co v místě tom bývalo a na mnoze po dnes ještě jest jen poněkud nápadnější, nýbrž i množství podrobností, jichž si zřídka kdy někdo povšimnul.

Prodlením právě minulých dvaceti a několika roků však jsem místa toho nenavštívil ani jednou; ba i tentokráte — asi před osmi lety — octnul jsem se tam za příjemného letního podvečera čirou náhodou.

Ubíraje se totiž loudavě kolem a shlédna vedle zavřeného mřížového hlavního vjezdu otevřená postranní dvířka, vešel jsem zcela bezúčelně. Nevěnuje skoro ničemu kolem zvláštní pozornosti, přešel jsem malou oklikou na příč přes volné prostranství až ku protějším starým dřevěným vratům, kde zrak můj — rovněž jen čirou náhodou utkvěl na zrezavělé kovové desce, zasazené do zvětralé zdi s opryskanou maltou a špinavě plísňovitými šmouhami.

Než, netoliko místo vůbec, i samu desku, která byla moji pozornost upoutala, znám už bezmála — půl století.

A jak ji znám! ... Jako nikdo jiný ... Jediný člověk, který ji znal jako já, poněvadž jí byl po tři roky v různých dobách společně se mnou a později bezpochyby i sám věnovával z dálky i blízka nad míru bedlivou pozornost, jest už skoro po třicet roků mrtev.

Z té příčiny je tudíž víře skoro nepodobno, abych si byl jména na desce nezapamatoval, tak aby mne mohlo po letech v pravém slova smyslu překvapit, ba zarazit ...

A přece tomu tak!

Před lety měla totiž deska ta pro mne a jednoho z mých tehdejších kamarádů význam zcela jiný, nežli v okamžiku, když jsem se nad přečteným jménem pozastavil. Sloužívalať nám — ovšem jen, když jsme nebyli nikým pozorováni — za terč rovněž tak zajímavý, jako tajemně lákavý.

Pamatuju se na okamžik, kdy kamarád „terč" ten v pravém slova smyslu „odhalil", nad míru živě.

Poskotačivše kdysi za letního podvečera, kde a jak vůbec bylo možno, zastavili jsme se asi dvacet kroků přede zdí, do níž jest deska zasazena. Slunce bylo se již tak hluboko naklonilo k západu, že musilo v několika minutách zapadnouti. Západ rděl se v růžové záplavě a vše kolem nás vrhalo dlouhé stíny.

Náhle kamarád ukázal rukou ku zdi s deskou a zvolal: „Vidíš?"

„A co mám vidět?" optal jsem se, když jsem byl pohledl naznačeným směrem a nic nápadného nepostřehl.

„Což pak máš vlčí mhu?" odtušil kamarád nevrle. „Tam u vrat — na zdi! — Na tej tmavomodrej měnivej tabulce! — Nevidíš tam — — tři zlaté hvězdy?"

Zadíval jsem se pozorněji; ale nepostřehl opět nic jiného, nežli skoro čtverhrannou, úplně černou a bezlesklou desku z šíře i délky asi dvou stop.

„Což pak ani teď nevidíš?“ ozval se po chvíli kamarád, když jsem neodpovídal.

„Nevidím!“

„Ah, tak!“ zvolal kamarád, jemuž napadlo, že nevidím bezpochyby proto, poněvadž stojím asi o tři kroky dále. „Pojď tedy sem, kde stojím já!“

Uposlechnuv, vstoupil jsem na jeho místo a pohledl na desku ve zdi. Místo bezlesklé černé desky — spatřil jsem lesknoucí se měnivou desku tmavomodrou, na které se třpytily v jedné řadě tři zlaté hvězdy zvící vlašských ořechů.

Třpyt jejich v tmavém měnivém modru byl tak zvláštní, že jsem nemohl očí odvrátiti.

Zatím mne kamarád obcházel, dívaje se jako já na desku.

„Teď zas já nevidím, nežli černou tabulku — ať se dívám odkudkoli!“ pravil po chvíli tonem mírného podivení.

Měl pravdu.

Když však si vyměnil místo se mnou, viděl zase, kdežto pro mne třpytící se zlaté hvězdy v měnivém tmavomodrém poli pohasly.

Zvláštnost ta nás zajímala, aniž jsme si ji dovedli vysvětliti. Teprve když jsme se k desce přiblížili a zkoumavě ji prohlíželi, shledali jsme, že povypuklé písmeny latinkou provedeného nápisu byly původně pozlaceny, ale že zlato se všech již odpryskalo a toliko na třech písmenech v jediném slově — na dvou „o“ a na jednom „a“ zůstalo aspoň z části neporušeno, čímž písmena ta leskla a třpytila se v záři sluneční v podobě zlatých hvězd.

Zkoumati příčinu, pro kterou se i barva desky měnila, ani nás nenapadlo.

Prozkoumavše desku z blízka, chtěli jsme se zase baviti pohledem na třpytící se zlaté hvězdy; ale trvalo několik minut, nežli jsme nalezli místo, odkud to bylo možno!

Slunce právě zapadalo; skoro třetina žhavé koule byla již pod obzorem . . .

V tom nad našimi hlavami cosi zaskřehotalo, a když jsme pohledli vzhůru, spatřili jsme kavku, snášející se těžkopádně na zeď přímo nad desku, kterou jsme se bavili.

Usednuvši, zatřepetala křídloma a protáhnuvši se, začala s gravitétními posunky ďobati zobákem do zvětralé a rozdrolené svrchní cihly.

„Počkej, ty černá důro!“ zamumlal kamarád, v jehož očích zračilo se náhlé vzplanutí polokomického hněvu. „Možná, že's to ty, pro jejíž mládě bych se byl ondy na věži zabil . . .“

Po té střelhbitě a přece opatrně se shybnul po nejbližším oblázku a mrštil jím po kavce.

Kámen zašvířel vzduchem. K uchu mému zalehl dunivě zvonivý zvuk nárazu na kov, načež se na delší chvíli rozzvučely jemné tóny . . .

Současně se zvukem nárazu kavka těžkopádně vzletla a toliko mírně hučivý, rychle se vzdalující šum jejích křídel splýval po několik okamžiků

s tajemným zněním, podobajícím se tonům, jako by byl někdo v dáli v kovové struny harfy zasáhl.

Na místě, kde a v době, kdy se to stalo — za hlubokého podvečerního ticha na lidu prázdném hřbitově malostranském, právě když všechny předměty kolem nás vrhaly v zakrvavělé záři zapadajícího slunce dlouhé a skoro příšerné stíny — působila na mne rozzvučevší se kovová deska nevylíčitelným kouzlem.

V prvním okamžiku jsem se zachvěl, jako bych byl zaslechl štkavý vzdech z hrobu. Hned po té však se mi zdálo, že to není povzdech bolesti a utrpení, nýbrž toužně jásavý a přece přitlumený vzdech nejsladčí rozkoše.

Bezděky jsem napjal sluch, jako bych čekal i vyslovení zřetelných slov; ale tajemné tóny vlnily se večerním tichem v harmonickém souzvuku — brzo táhle, brzo chvějivě, ale vždy matněji, až konečně zavládlo kolem nás opět hluboké ticho.

I kamarád byl překvapen. I on zadíval se upřeně na desku a napjatě naslouchal. Když pak tajemné rozzvučení doznělo, obrátil se ke mně s lakonickou otázkou:

„Slyšel's?"

Přikývl jsem.

Ale v tom už se byl kamarád opět shybnul pro nejbližší kámen a mrštil jím poznovu po desce.

Kámen narazil sice na desku i tentokráte. Než místo jemného rozzvučení, podobného zvukům eolské harfy, zalehl k mému uchu zvuk prosaický — jako když kusem dřeva udeříš o tlustý plech — a skoro v nerozdílném okamihu zase utichnul.

„Co to?" obrátil se kamarád ke mně.

Pokrčil jsem ramenoma.

„Ah, tak!" zvolal soudruh, jako by mu byla napadla pravá příčina. „Jdi a dívej se, kam musí kámen narazit, aby se tabulka rozzpívala!"

Popošel jsem tudíž skoro až k desce a díval se se strany pozorně na ni. Kamarád nasbírav zatím oblázky do jedné ruky, začal — experimentovat.

V jediné minutě letělo přes deset kamenů směrem ku kovové desce. Některé přeletly přes nízkou zeď, jiné vrazily do zdi, až se kus malty odloupl. Toliko tři neminuly se cíle, narazivše na desku; ale ani po jediném nárazu deska se nerozzpívala.

Kamarád opakoval týž experiment ještě jednou; leč s touže bezvýsledností.

„Eh, nechme to!" vzkřikl konečně rozmrzen; ale přece mrštil po desce ještě jedním kamenem, kterýž — jak jsem zcela určitě viděl — narazil na prostřední pozlacené „o" nápisu, a deska se opět rozzvučela jako poprvé.

Stoje skoro těsně u desky, slyšel jsem tajemné rozzvučení zřetelněji. Náraz byl skřípavě pronikavý, skoro odporný, tak že jsem mimoděk o krok couvl; ale další dojem byl týž jako po prvé, jen že ztichlým vzduchem tetelící se tóny zněly zřetelněji a déle, nežli když jsem je slyšel z dáli asi dvaceti kroků.

Naslouchal jsem tak napjatě, že jsem skoro ani nepostihl, kdy tajemné znění náhrobní desky utichlo. Teprve, když kamarád přiběhl, abych mu ukázal, oč musí na kovové desce kámen naraziti, aby se rozzvučela, obrátila se pozornost má zase k desce samé.

Chvíli stáli jsme s kamarádem před deskou, prohlížejíce ji a snažíce se přečísti nápis. Některá slova jsme sice přečtli; ale žádné z nich nemělo pro nás významu. Nerozuměliť jsme kromě křestnímu jménu „Ignatio“ žádnému slovu, proto že byl nápis v jazyku nám nesrozumitelném. —

Myslím, že nemusím ani dodati, že bavívali jsme se nyní s kamarádem „zpívající náhrobní deskou vždy, kdykoli se k tomu naskytla příležitost. Po každé hledali jsme také místo, s kterého by bylo lze pozorovati v záři sluneční se třpytící tři zlaté hvězdy; ale nevyslídili jsme místa toho prodlením skoro celého měsíce nikdy jindy, nežli bezprostředně před západem slunce.

Asi po měsíci však jsme místa toho, ačkoli jsme si je byli z opatrnosti označili zvláštním kamenem, k nemalému podivení více nevypátrali. Nechť jsme se postavili v místě, odkud jsme před tím vídali v měnivě temně modrém poli všechny tři zlaté hvězdy zcela zřetelně, kamkoliv, odnikud neviděli jsme nežli zcela střízlivou bezlesklou černou plochu.

Bavívali jsme se tudíž zatím pouze házením do náhrobního terče. Úkol házení převzal však vždy kamarád, který jako hrobníkův synek byl na hřbitově až k profánnosti zdomácnělý, kdežto já, dušička nepoměrně bázlivější, spokojil jsem se pouhým nasloucháním, kdykoli kámen šťastně narazil o prostřední pozlacené „o“ nápisu, což stalo se ovšem jednou z dvaceti a více pokusův.

Přirozenoť, že počínali jsme si při tom svrchovaně opatrně, by nás nikdo nepřistihl. Před každým pokusem buď kamarád nebo já neb oba jsme se rozhledli, není-li někdo na blízku, a teprve když jsme se přesvědčili, že nás nikdo nepozoruje, zašvířel kámen kamarádem hozený vzduchem.

Za nedlouho překazila nám zábavu tu podzimní a zimní nepohoda. I pokračovali jsme v ní pak až teprve z jara následujícího roku a prodlením celého léta. Aspoň vždy, kdykoli mne kamarád na hřbitov vyvábil nebo kdykoli jsem tam zaskočil z vlastního popudu.

Než jaké bylo naše podivení, když kdysi za parného letního podvečera krátce před západem slunce vyslídili jsme poznovu místo, s něhož bylo lze lesknoucí a třpytící se zlaté hvězdy v měnivě temnomodrém poli pozorovati.

Nemajíce pro tuto zvláštnost žádného vysvětlení, bavili jsme se nyní po nějaký čas opět buď díváním na zlaté hvězdy nebo donucováním kovové náhrobní desky k tajemnému zpěvu.

Po několika týdnech však se znovu opakovalo, co jsme byli již před rokem zpozorovali: přes nejbedlivější a nejsvědomitější hledání nemohli jsme totiž už vysliditi místa, s něhož bylo by lze zářící tři zlaté hvězdy shlednouti.

Tentokráte nás to již nepřekvapilo. Hledali a pátrali jsme sice bedlivěji a opatrněji nežli před rokem; ale marně.

A teprve asi po roce a sice opět v plném letě opakovalo se, o čem jsem se byl právě zmínil.

Nemohu zamlčeti, že nás toto mizení a opětné objevování jedině vhodného stanoviska k pozorování zářících hvězd naplňovalo nemalým podivem a že jsme o něm často mluvili a všelijak si je vykládali. Přirozený výklad však nám nenapadnul. Není tudíž divu, že vše působívalo na mne začasté kouzlem skoro až pohádkovým.

Po třech letech, prodlením kterýchž jsme se byli vypravovaným způsobem asi dvěstěkrát pobavili, byla nám „zábava“ ta překažena. Byliť jsme starým hrobníkem, kamarádovým otcem, přistiženi při skutku a bylo nám oběma pohroženo tak významně, že ani nepoměrně smělejší a jinak dosti vzdorovitý kamarád neodvážil se již dalšího pokusu donutiti kamenem kovovou desku náhrobní k tajemné zpěvomluvě.

V létě třetího roku bavívali jsme se, když jsme se na hřbitově sešli, již jen hledáním místa, s něhož bylo by lze zlaté hvězdy postřehnouti. Pamatuju se zcela určitě, že podařilo se nám to posléze na počátku měsíce června. Jelikož však hříčka ta působila jen na jediný náš smysl, na zrak, kdežto dříve v nepoměrně zajímavější míře zaujat byl také sluch, není divu, že nás vše za nedlouho skoro omrzelo.

Na sklonku měsíce července vyslídili jsme tajemné místo naposled. Když pak jsme ho v následujících dnech více nevypátrali, nepodivili jsme se sice již ani dost málo; ale experimentův svých už jsme společně ani v tom, aniž v onom směru více neopakovali — — — — — — — —

Od té doby minulo, jak už jsem byl připomenul, bez mála půl století.

Přiznám se, že jsem si prodlením doby té vzpomenul na hříčku tu častěji; ale nikdy tak živě a s takovým zájmem jako v okamžiku, když jsem se po mnoha letech zase jednou octnul na hřbitově a zastaviv se pouhou náhodou před starou náhrobní deskou, přečetl na ní jméno — Ignatio Cornova a z latinského nápisu vyrozuměl, že muž ten, jehož hrob byl už dávno srovnán se zemí, zemřel dne 7. července 1822.

Co tají jméno to v ohledu kulturním, jest dnes i většině intelligence české skoro pohádkou. Upadloť již dávno skoro v úplné zapomenutí. Jenom kulturní historik, probírající se v starých památkách z konce minulého a ze začátku našeho století, povšimne si někdy jména toho i jeho významu a připomene je z pravidla lapidarně několika slovy v tento smysl:

Že to byl muž v pravdě osvícený, povaha ryzí a neúhonná netoliko jako člověk, nýbrž i jako učenec a učitel . . . Že to byl přes jisté pozatemnění logického rozvoje duševního přece jen jeden z oněch vzácných pionérů nejryzejší ethikou i humanismem provanuté kultury, kteří pérem i živým slovem snažili se mládež vysokých škol pražských nadchnouti k životu ryze lidskému v nejširším slov těch smyslu . . . Že to byl historik, kterýž — ačkoli Němec a tudíž také v jistém vzhledě germanisující nástroj za dob císaře Josefa II. i později — přilnul k velkolepým dějinám národa českého s onou nestranností a s oním zanícením pro pravdu, bez kterýchž jest bádání historické pouhou šalbou . . .

Stál jsem tudíž před náhrobní deskou muže, jehož jméno vzbuzuje u znalce kulturních dějin hlubokou úctu, a s trpkostí i žalem jsem si připomenul, že náhrobní deska ta sloužívala kdysi kamarádu mému za terč a mně k dětinné zábavě.

A jak tak stojím před hrobem se zemí vyrovnaným a hroužím se v dávné vzpomínky, napadá mi tak mnohé, co nemá skoro pro nikoho zajímavosti, ale co zdá se mi býti aspoň v jistém vzhledě tak charakteristickým, že to reprodukuju.

Připomenulť jsem si, čím mi hřbitov ten býval druhdy, když jako malý hošík octnul jsem se na něm o dušičkách v průvodu matky poprvé, a nebylo na něm rovu, na němž bych byl mohl zapáliti svíčičku — a čím se mi stal prodlením let...

Připamatoval jsem si, čím mi býval, dokud jsem ještě na vlastní oči neviděl nikoho umírat, dokud jsem ještě nikoho neprovázel na poslední jeho cestě a neslyšel příšerné dunění hrud na rakev bytosti drahé nebo třeba jen známé — čím mi býval později, kdy jako dospívající jinoch kochával jsem se v meditacích o poesii hrobu a toužil vniknouti v jich domnělé tajemství, naplňující nezkušenou duši posvátnou hrůzou — — a čím jest mi nyní, kdy „tajemství hrobu“ není mi už dávno záhadou; kdy už se nenamahám „řešiti“ domnělé „problémy“ lidské fantasie, tedy pouhé fantomy; kdy, přestav s resignací na přirozené hranici lidského poznání, neodvažuju se žádných pokusů vniknouti v zámezí lidským smyslům nepřístupné; — — — krátce, když už jsem dávno nezvratně přesvědčen, že hrob není ničím jiným, nežli místem, v němž se mrtvé tělo v původní prvky rozpadá...

A podivno!

Přes tyto truchlivé meditace se mi zdálo, jako bych byl doposud týmže bezstarostným hochem jako druhdy. Byl to ovšem jen klam okamžitého rozcitlivění. I bylo mi tak milo, tak nevýslovně svěže, jako člověku procitnuvšímu z tvrdého sna. Nenamáhal jsem se illusi tu zaplašiti...

Po chvíli však jsem maně nadzvedl k prsoum nakloněnou hlavu, a zrak můj zakroužil po hřbitově.

Bylo to totéž podlouhé, nízkou zdí ohraničené prostranství v údolu, jejž tvoří na jihu strmá, jen sporým křovím a jednotlivými stromy porostlá stráň, na severu pak nejnižší úbočí vysočiny bělohorské — slovem týž zádumčivý i poetický hřbitov, jak jej znám déle půl století.

Zrak můj přede vším utkvěl na největším pomníku na volném prostranství uprostřed hřbitova — na mohutném stupňovitém piedestalu, ohraničeném železným zábradlím, na němž jest v nadživotní velikosti socha klečícího církevního hodnostáře v řasnatém taláru — s rukama nad knihou na kamenném pulpitu sepjatýma — s tváří obrácenou k východu a tak povztyčenou, jako by mrtvý zrak kamenné sochy hroužil se v blankyt oblohy...

S pomníku toho sesmekl se zrak můj k nejzazšímu konci hřbitova směrem k východu, kde nad husté koruny vysokých stromů bělal se prostý, skoro fádní kostelík bez okras architektonických i uměleckých a vedle něho nevysoká štíhlá věž s černou jehlancovitou střechou...

Hned po té — ale skoro bez interessu — zakroužil zrak můj po celém hřbitově.

Všude táž temná nebo brčálovitá zeleň stromů, keřů a trávy, z níž tu a tam vystupují známé mi náhrobky — táž široká a rovná hlavní cesta, vedoucí od kostela k západu — tytéž užší, místy zahnuté cesty

postranní — týž nízký prostý domek hrobníkův u hlavního mřížového vjezdu a táž stará příšerná kostnice poblíž místa, kde právě stojím . . .

Slovem — na pohled skoro vše, jak bývalo — aspoň bez značných změn. —

A přece již v bezprostředně následujícím okamžiku jsem postřehl, jak nápadně liší se nynější fysiognomie hřbitova od někdejší. Prodlením asi dvou decenií, co jsem nebyl hřbitov navštívil, všechny stromy zmohutněly, všechny keře, smuteční vrby a zádumčivé thuje zhoustly . . .

Popošel jsem tudíž několik kroků, bych mohl přehlednouti aspoň onu část hřbitova, kde bývalo před lety stromoví jen po skrovnu, a kde i nyní jen osamělé thuje, jednotlivé vrby a šeříkové i jiné keře a stromy zamezovaly mi právě pohled do dálky.

Než již první pohled mne zarazil.

Místo dlouhých druhdy řad různotvarých hrobů a takových též křížů a pomníků spatřil jsem v zarůžovělém jasu k západu nachýleného slunce celé záhony nejrůznějších květin v plném květu, z nichž jen tu a tam vyčníval nad osamělým hrobem nějaký kříž nebo pomník.

Pokud jsem mohl dohlednouti, skoro nic nepřipomínalo místa, kde bylo už tolik tisíc lidských těl zpráchnivělo a doposud ještě v prach se rozpadá. I těch několik křížů a náhrobků mezi smutečními vrbami a zádumčivými thujemi, i tu a tam kmitající matné světýlko na některém hrobě, ano i hroby samy, vůbec vše, cožkoli mi druhdy vyluzovalo pocit tklivé a dumavé truchlivosti, připadalo mi v bujné i tmavé zeleni a v nejpestřejších barvách celých záhonů kvítí, vypučelého a rozkvetlého na hrobech již úplně se zemí vyrovnaných, jako zbytky zvetšelých a znenáhla se drolících bizzarních okras starých šlechtických parkův, jež sloužívaly druhdy jen rozkoši a nejsladším hříchům záletného panstva . . .

Chvíli jsem stál jako před zjevem naprosto nevysvětlitelným.

Věděl jsem sice již dávno, že i toto zádumčivé místo mrtvých zasvěceno jest smrti; věděl jsem, že již asi po čtvrt století neposkytuje se na něm nikomu místa k věčnému odpočinku a že nikoli z piéty ku prachu mrtvých, nýbrž z více méně podezřelých ohledů na zámožné žijící příbuzenstvo popřává se některým mrtvým ještě jistá lhůta — — přes to vše neubránil jsem se lehkému zamrazení.

Pomyšlení, že vyčkává se jen příchodu nových generací, které už nebudou mít žádného nebo jen pranepatrného interessu na všech těch bytostech, jejichž těla zde byla setlela; že čeká se s mrazivou lhostejností, až památka všech těch mrtvých vyhyne; až nebude buď nikoho nebo skoro nikoho, kdo by si kohokoliv z nich připomínal s piétou, s jakou jsme uvykli připomínati si nenahraditelnou ztrátu svých milých i nejdražších — krátce pomyšlení, že octl jsem se na hřbitově vymírajícím, rozvířilo v duši mé chaos myšlenek i citů. (Pokračování.)

Z básní M. Jahna.

Ty dni jak vlny . . .

Ty dni jak vlny stále jdou
a ty tak hledíš na ně
tak mlčeliv a maně
a zpíjíš se denně touto hrou,
jak ony stále k předu jdou.

A nasloucháš, jak vln těch hlas
je tišší každé chvíle,
jak umdlévají v síle
ty sny naše, city denně v nás,
jak vln těch stále tišší hlas.

A rázem skočíš na břehu,
kde vzrostly vlny v moře
a pláč tvůj roste v hoře,
neb život již dávno v odběhu —
a tys jej prosnil na břehu . . .

Zvony.

Slyším ty zvony z dalekých tiší,
slyším je stále ke sluchu znít,
za zvukem zvuk jde nižší a nižší —
hlouběj a hlouběj usedá cit.

Jakoby zněly z podmořských tůní,
z končin, kde něm je jazyk i dech,
sen kde se ve snu nejtišším sluní,
sladký jak nikdy v smrtelných dnech.

Slyším ty zvony zníti z těch dálí,
sladčej a tišej linou mi v sluch —
žal, který dosud na rtu mém pálí,
tichne, jak v sen by hroužil se duch.

Znějí ty zvony . . . Němo je v duši,
naslouchající kouzelným hrám;
zpito jsouc mírem, srdce již tuší
hudbu, k níž slova dýchá Bůh sám . . .

Čekání.

Čekám tu v polích, snad že někdo přijde.
Člověk či sen jen? Kdož to může říci?
Pole již pustnou, ztrácejí se lidé . . .
sám tu jen stojím zamyšlen a snící.

Čekám, že přijde . . . Ale nikdo nejde . . .
Srdce mé svírá teskné vzpomínání.
Hledím v ty plochy zamklé a šedé,
naslouchám klasům, které dýší v spaní.

Zaplály hvězdy . . . Ticho jako v tůni . . .
Přelétlo ptáče, schoulilo se v lese . . .
Čekám tu zpilý spánkem hmot a vůní,
touha se v srdci, v žilách temně třese.

Zabrály zvony z dálky v šeru kdesi,
čekám, co ony znějí v pole tichá . . .
ssají tu hudbu záhony a lesy,
srdce mé v sebe po málu je dýchá.

Nepřišel nikdo. Cože nikdo věru?
Ty jsi jen u mne hostem, sladký míre!
Pojď, sestup v srdce, rozteskněné v šeru,
nejsladší druhu na té stepi širé . . .!

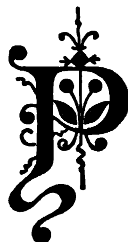

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

XVII.

Po obědě miss Bellová kreslila v saloně. Rýsovala na kanavu profily vousatých Etrusků, jež paní Marmetová chtěla vyšíti na polštář. Princ Albertinelli vybíral k tomu barevné vlny s ženským smyslem pro nuance.

Večer pokročil, když Choulette, pohráv dle svého obyčeje s kuchařem briscolu, objevil se vesel a plný jakéhosi božského ducha. Usedl na pohovku vedle paní Martinové a něžně na ni pohlížel. V zelenavých očích jeho odrážela se jakási šumivá rozkoš. Hovoře, obklopoval Terezu poetickou a pitoreskní chválou. Slova jeho zněla jako milostná píseň, jíž skládal po jejím boku. Větami krátkými, bizzarními líčil jí kouzlo, jež bytost její kolem sebe šíří.

Tereza si pomyslila:

„On také.“

A bavila se tím, že ho škádlila. Otázala se ho, nenalezl-li ve Florencii v předměstích některou z osob, s nimiž nejraději se bavíval. Neboť věděla prý o jeho choutkách. Zapírání bylo marné; nezůstalo tajemstvím, u jakých dveří našel šňůru, jíž měli se opásati členové jeho řádu. Přátelé jeho potkali ho na boulevardu sv. Michala v průvodu prostovlasých slečinek. Náklonnost jeho k těmto nešťastným tvorům jevila se v jeho nejkrásnějších básních.

„Oh, pane Choulette, pokud mohu o tom souditi, jsou vaše vyvolenkyně velice špatné.“

Odvětil slavnostně:

„Madame, můžete sbírati zrnka urážek a pomluv, roztroušená panem Pavlem Vencem, a plnými hrstěmi házeti je na mne. Nebudu se brániti. Není třeba, abyste věděla, že jsem cnostný a že mám čistou duši. Však nesuďte lehkovážně o těch, jež nazýváte nešťastnými, a jež měly by býti vám posvátnými, poněvadž jsou nešťastny. Dívka ztracená a všemi opovrhovaná toť křehká a povolná hlína v ruce božského sochaře. Jest to oběť smírná, proto jest bližší nebi než žena počestná: odložilať všelikou pýchu a hrdost. Nezakládá si na nicotě, jíž honosí se matrona. Má pokoru, jež jest kamenem úhelným cností Bohu milých. Stačí jim krátké pokání, aby první vešly do nebes, neboť hřích jejich, prostý zlomyslnosti i radosti, sám v sobě chová jejich vykoupení a odpuštění. Jsouce podrobeny lásce brutální, připravily se tím o všechnu rozkoš a přiblížily se mužům, kteří k vůli království nebeskému učinili ze sebe eunuchy. Jsou hříšny jako my; ale hanba kane jako balšám na jejich nepravosti, a utrpení

očisťuje je jako žhavé uhlí. Proto Bůh všimne si prvního pohledu, jejž pozvednou k nebi, a vznešené tohoto světa budou šťastny, budou-li moci usednouti k nohám předměstské tulačky. Neboť nemyslete si, že dům nebeský je vystaven po lidském plánu. Vše najde tam své pravé místo."

Však Choulette přece přiznal, že jest více cest vedoucích ke spáse. Možno voliti také cestu lásky.

„Láska lidí jest nízká," pravil, „ale pozvedá se bolestí a vede k Bohu."

Princ povstal. Políbiv ruku miss Bellové, pravil:

„V sobotu."

„Ano, pozejtří, v sobotu," odvětila Viviana.

Tereza se zachvěla.

Sobota!

Mluvili o sobotě klidně, jako o dni obyčejném a blízkém. Až posud nechtěla mysliti na to, že sobota dostaví se tak záhy a tak přirozeně.

Všichni se rozešli asi před půlhodinou.

Tereza, omámena a unavena, snila na svém loži, když zaslechla šramot u svých dveří, a za chvíli objevila se hlavička Viviany mezi velikými citrony na závěsách.

„Nevyrušuji vás, miláčku? Nejste ospalá?"

Nikoliv, Tereza nebyla ospalá. Pozvedla se zpola a opřela se o loket. Viviana usedla na lože, tak lehounce, že se pod ní ani podušky neprohnuly.

„Miláčku, vím, že jste velice moudrá. Oh, jsem tím jista. Jste rozumná, tak jako pan Sadler jest houslistou. Hraje poněkud falešně, chce-li. A vy též, neuvažujete-li někdy úplně správně, činíte si tím jen potěšení virtuosa. Oh, miláčku, jste velice moudrá a máte znamenitý úsudek. Přicházím k vám o radu."

Překvapena a poněkud znepokojena, odmítala od sebe Tereza chválu vší moudrosti. Bránila se upřímně. Ale Viviana toho nedbala.

„Četla jsem mnoho Rabelaise," pokračovala. „U Rabelaise a Villona učila jsem se francouzsky. Jsou dobří staří mistři jazyka. Znáte, miláčku, „Pantagruel"? Oh, Pantagruel jest krásné město, plné paláců... Však pozoruji, že dámy francouzské nečtou „Pantagruel". Neznáte to? Nikoliv! Oh, není to nutno. V „Pantagruelu" Panurge táže se, má-li se oženiti, a činí se tím směšným. Nuže, jsem tak směšna jako on, poněvadž přicházím k vám s toutéž otázkou."

Tereza odvětila s netajenou nelibostí:

„Oh, v této věci, má drahá, se mne neptejte. Řekla jsem vám již své mínění."

„Ale, miláčku, řekla jste jen, že muži, ženíce se, nejednají dobře. Nemohu tedy čerpati z toho radu pro sebe."

Paní Martinová pohlížela na chlapeckou hlavičku miss Bellové, jež bizarně vyjadřovala zamilovanou cudnost.

Pravila, objímajíc ji:

„Drahoušku, na celém světě není pro vás muže dost jemného a vybroušeného."

Pak se srdečnou vážností dodala:

„Nejste dítě. Jste-li milována a milujete-li, učiňte, co pokládáte za dobré, aniž byste mísila s láskou interessy a ohledy, nemající s citem nic společného. To jest rada přítelkyně.“

Miss Bellová váhala chvíli než porozuměla. Pak zarděla se a povstala. Byla tím nemile dotčena.

XVIII.

V sobotu, ve čtyři hodiny, přišla Tereza, jak byla slíbila, ke dveřím anglického hřbitova. Našla Dechartrea před mříží. Byl vážný a rozechvělý; skoro ani nepromluvil.

Těšilo ji, že nedává na jevo svou radost. Vedl ji podél pustých zdí zahradních až do uličky, jíž neznala. Na tabulce četla: Via Alfieri. Asi po padesáti krocích zastavil se Dechartre před temnou alejí.

„Jsme zde,“ pravil.

Pohlédla na něho s nesmírným smutkem.

„Chcete, abych vešla?“

Viděla, že jest už rozhodnut, a mlčky šla za ním stinnou alejí.

Prošli dvorem, kde tráva pučela mezi dlážděním. V pozadí pozvedal se pavillon se třemi okny se sloupy a s průčelím zdobeným nymfami a kozonoby. Na omšeném perronu otočil Dechartre v zámku rezavý klíč, jenž vydal skřípavý zvuk. Zašeptal:

„Jest rezavý.“

Tereza odvětila bezmyšlénkovitě:

„V této zemi všechny klíče jsou rezavé.“

Vystoupili na schodiště, jež leželo tak klidně pod řeckými římsami, jako by bylo zapomnělo ohlasu lidských kročejů.

Otevřel dveře a uvedl Terezu do pokoje. Nevšímajíc si ničeho, šla přímo k otevřenému oknu, z něhož byla vyhlídka na hřbitov. Podél zdi pozvedaly se vrcholky sosen, jež nejsou smutečním stromem v této zemi, kde smutek mísí se s radostí, aniž by ji porušoval, kde radost ze života ozařuje i hroby.

Dechartre ujal Terezu za ruku a dovedl ji ke křeslu.

Zůstala státi a prohlížela si komnatu, již upravil, aby necítila se zde příliš cize. Několik starých koberců s veselými postavami dodávalo stěnám roztomilé živosti. Do jednoho rohu upevnil starý pastel, jejž viděli společně u starožitníka. Dále bylo tam starobylé křeslo, bílé stolice; na stolku stály malované koflíky a sklenice benátské. Ve všech rozích byly plenty z barevného papíru, na nichž byly vyobrazeny škrabošky, groteskní figury a scény pastýřské.

Tereza si všimla, že pečlivě ukryl lože za jednou z těchto plent s veselými obrázky. Zrcadlo a koberce doplňovaly celek.

Zavřel okno a rozžal oheň v krbu.

Tereza usedla do křesla a zatím co vzpřímeně seděla, ujal ji Dechartre za ruce, líbal je a pohlížel na ni dlouho s bojácným a hrdým údivem. Pak přitiskl rety k špičce jejích botek.

„Co to děláte?“

„Líbám nožky, jež vás sem přinesly.“

Povstal, přitiskl ji něžně k sobě, hledaje její rty a políbil ji dlouze na ústa.

Zůstala nepohnuta, s hlavou na zad nachýlenou, s očima zamhouřenýma. Klobouček se jí svezl, vlasy se rozpustily.

Vzdala se mu úplně, nebráníc se již.

Za dvě hodiny, když zapadající slunce nadpřirozeně prodlužovalo stíny po dláždění, ocitla se Tereza, jež chtěla sama jíti městem, před dvěma obelisky u S. Maria Novella, nevědouc ani, jak přišla až sem. Na rohu náměstí spatřila starého ševce, jenž věčně stejným pohybem vytahoval dratev. Usmíval se, zatím co vrabčík poskakoval mu po rameně.

Tereza vešla do krámku, usedla na podnožku a pravila po francouzsku:

„Quentine Matsysi, můj příteli, co jsem učinila a co stane se ze mne?“

Pohlížel na ni klidně, s usměvavou dobrotou, nechápaje a neznepokojuje se. Nedivil se již ničemu. Potřásla hlavou.

„Učinila jsem tak, můj dobrý Quentine, poněvadž trpěl, a poněvadž ho miluji. Nelituji ničeho.“

Odpověděl po svém obyčeji zvučným italským:

„Si! Si!“

„Viď, Quentine, že jsem nejednala špatně? Ale co stane se teď, můj bože?“

Vstala k odchodu. Kynul jí, aby počkala. Pečlivě ulomil větvičku basalky a podal jí ji.

„Pro vůni, signoro!“

XIX.

Bylo na zejtří.

Položiv pozorně na stůl v saloně svou sukovitou hůl, dýmku a starý vak cestovní, pozdravil Choulette paní Martinovou, jež četla u okna.

Ubíral se do Assisi. Oblékl se v kazajku z kůže kozí a podobal se starým pastýřům z dob narození Krista.

„S bohem, madame. Opouštím Fiesole, vás, Dechartrea, příliš krásného prince Albertinelli a roztomilou miss Bellovou. Jdu navštívit kopce Assisi, jež, jak básník řekl, nutno nazývati východem, poněvadž odtamtud povzneslo se slunce lásky. Pokleknu k hrobce, v níž sv. František spočívá nahý v kamenné rakvi, maje kámen za podušku. Nechtělť ani rubáš vzíti si z tohoto světa, kde zůstavil po sobě všechnu svou radost a dobrotu.“

„S bohem, pane Choulette. Přineste mi peníz sv. Kláry. Miluji velice sv. Kláru.“

„Máte pravdu, madame. Sv. Klára byla dáma plná síly a moudrosti. Když přišel sv. František, nemocný a téměř slepý, aby ztrávil několik dní u své přítelkyně, vystavěla mu vlastníma rukama chatrč v zahradě. Těšil se z toho. Bolest a palčivost víček odnímaly mu spánek. Hejna obrovských krys vrhala se v noci na něho. Tu složil píseň plnou veselosti, v níž velebil skvělého bratra Slunce a naši sestru Vodu, cudnou, užitečnou a čistou. Mé nejkrásnější verše, na př. „Uzavřená zahrada“, mají méně

kouzla a přirozené skvělosti. A jest dobře tak, neboť duše sv. Františka byla ještě krásnější než moje duše.

Paní Martinová pokládala sv. Františka za nejroztomilejšího ze všech světců.

„Jeho dílo," pokračoval Choulette, „bylo zničeno již za jeho života. Však přece zemřel šťasten, poněvadž v něm byla radost a pokora. Byl skutečně sladkým pěvcem Božím. A jest slušno, aby jiný chudý básník ujal se jeho díla a učil svět pravému náboženství a pravé radosti. Tím básníkem budu já, madame, poštěstí-li se mi totiž, abych odložil rozum a hrdost. Neboť veliká krása mravní přišla na tento svět nevyzpytatelnou moudrostí tou, jež přichází s výše a podobá se šílenství."

„Nechci vás znepokojovati, pane Choulette. Ale chvěji se, jaký asi úděl vykázal byste ženám ve své nové společnosti. Zavřel byste je všechny do kláštera."

„Doznávám," pokračoval Choulette, „že ženy jsou mi na překážku při zamýšlené reformě. Prudkost, jakou jsou milovány, jest krutá a zlá. Požitek, jenž od nich pochází, nikterak není klidný a nevede k radosti. Dopustil jsem se k vůli nim ve svém životě dvou nebo tří ohavných zločinů, jež nejsou známy."

Sebral svou dýmku, svůj vak a hůl s lidskou hlavou:

„Hříchy lásky dojdou odpuštění. Anebo spíše, milovati není samo o sobě skutkem zlým. Ale láska smyslná skládá se ze zášti, ze sobectví a z hněvu stejnou měrou jako z citu náklonnosti. Jednoho večera, vida vás tak krásnou, seděti zde na té pohovce, byl jsem zachvácen hejnem prudkých myšlenek. Přišel jsem právě z krčmy, kde kuchař miss Bellové skvěle improvisoval dvanáct set veršů na jaro. Byl jsem plu nebeské radosti, a pohled na vás mě o ni oloupil. V prokletí Evy spočívá zajisté hluboká pravda. Neboť vedle vás stal jsem se smutným a zlým. Měl jsem na rtech sladká slova. Byla lživá. Cítil jsem v nitru svém, že jsem vaším protivníkem, nepřítelem, že vás nenávidím. Když jsem viděl, jak se usmíváte, vřel jsem touhou zabíti vás."

„Opravdu?"

„Oh, madame, je to cit velice přirozený, jejž vnukla jste asi už často. Ale člověk všední cítí ho jen nevědomky, kdežto má živá obraznost předvádí mně stále před oči vše, co ve mně se děje. Pozoruji svou duši, někdy skvělou, často ohyzdnou. Kdybyste ji byla mohla spatřit onoho večera, byla byste vykřikla hrůzou."

Tereza se usmívala.

„S bohem, pane Choulette, nezapomeňte na peníz sv. Kláry."

Položil svůj vak na zemi a, pozvednuv rámě, jakoby kázal, pravil:

„Ode mne nebojte se ničeho. Ale ten, jehož budete milovati a jenž bude milovati vás, způsobí vám bolest. S bohem, madame."

Sebral svá zavazadla a vyšel. Viděla, jak jeho vysoká postava ztrácí se za stromovím zahrady.

Odpoledne šla do San Marco, kde Dechartre ji očekával. Přála si viděti ho a bála se toho. Pocitovala úzkost, mírněnou jakýmsi neznámým, sladkým pocitem.

Byla zmítána neklidem a rozechvěním, ale nepocitovala ani studu ani lítosti. Jednala spíše pod vlivem jakési lepší síly, než pod vlivem své vůle. Ospravedlňovala se svou nezištností. Nespoléhala na nic, a na nic nepočítala. Ovšem, nejednala dobře, oddavši se cizímu muži, ale proto také nic na něm nežádala. Jeho vášeň byla třeba jen náhlým a prudkým rozmarem obraznosti. Neznala ho. Kdyby vzdálil se od ní náhle a zmizel, nedělala by mu výčitek, nehoršila by se na něho, — aspoň se tak domnívala. Uchovala by si v nitru svém upomínku a stopu nejvzácnějšího a nejkrásnějšího, co mohla na světě nalézti. Možná, že není ani schopen skutečné trvalé náklonnosti. Domnívá se, že ji miluje. Miloval ji jednu hodinu. Neodvážila se, přátí si více v nesnázích falešné situace, proti níž bouřila se její hrdost a přímost.

Když vůz ji odnášel k umluvenému dostavenííčku, namlouvala sobě samé, že Dechartre neřekne jí nic o tom, čím byla mu minulého dne, a že upomínka na pokojík lásky zůstane v duších jejich jen přeletavým snem.

Podal jí ruku u stupátka.

Než promluvil, viděla v jeho očích, že ji miluje a že si ještě přeje, aby mu náležela. Zároveň si uvědomila, že ona přeje si totéž jako on.

„Vy," pravil, „... vy, ty! ... Jsem zde od poledne, čekal jsem. věda, že ještě nepřijdete, ale nemohl jsem žíti jinde, než na místě, kde měl jsem vás spatřiti. To jste vy! ... Mluvte, ať vás slyším!"

„Milujete mě tedy ještě?"

„Teď teprv tě miluji. Domníval jsem se, že vás miluji, když byla jste jen vidina, obestřená mými touhami. Teď máš tělo, do něhož jsem vložil svou duši. Jest to pravda, řekněte, že jste má? Co jsem učinil, že se mi dostalo jediného dobra v tomto světě? A ostatní lidé myslí, že žijí! Jen já jsem živ! Rci, co jsem učinil, že jsem tebe dostal?"

„Oh, já to byla, jež učinila, co bylo třeba učinit. Pravím vám to upřímně. Že jsme došli až sem, jest mou vinou. Ženy vždy k tomu se nepřiznávají, ale jest to vždy jejich vinou. Proto, ať stane se cokoliv, nebudu vám dělat výčitek."

Pohyblivý a hlučný zástup žebráků, průvodčích, dohazovačů obklopil je s dotěrností, v níž přece mísil se jakýsi půvab, jehož nikdy nepozbývají veselí Italové. Bystrozrak jejich uhádl v nich párek zamilovaných, a věděli, že zamilovaní jsou štědří. Dechartre hodil jim několik stříbrných peněz, a oni vrátili se zase ku své blažené lenosti.

Městský strážník přivítal návštěvníky. Paní Martinová litovala, že nenašli mnicha. Bílý šat dominikánů v S. Maria Novella vypadal tak krásně pod klenbami kláštera.

Navštívili cely, kde na bílé zdi Fra Angelico za pomoci svého bratra Benedetto namaloval své nevinné obrazy pro nábožné mnichy. Vešli do cely, již obýval Savonarola, převor kláštera sv. Marka. Průvodce ukázal jim obraz a relikvie mučeníka.

Dechartre připomněl Tereze, jak setkali se za zimního večera u musea.

„Co se vám mohlo líbiti tehdy na mně? Bylo přec už tak temno."

„Viděl jsem vás jíti. Formy hovoří pohybem. Každý váš krok vypravoval mi tajemství o vaší vzácné kráse. Oh, vzhledem k vám nebyla obraznost má nikdy diskretní. Neodvážil jsem se mluviti k vám.

Měl jsem před vámi strach. Byl jsem zděšen před tou, jež mohla státi se mi vším. Jsa u vás, zbožňoval jsem vás s rozechvěním. Vzdálen od vás, byl jsem zmítán bezbožnou touhou."

„Nepochybovala jsem o tom. Ale pamatujete se, jak jsme se viděli poprvé, když Pavel Vence vás představil? Seděl jste vedle plenty a pozoroval jste miniatury na ní vyobrazené. Pravil jste mi: ‚Tato dáma, malovaná Siccardim, podobá se matce André Chéniera'. Odpověděla jsem: ‚Jest to babička mého manžela. Jaká byla matka André Chéniera?' A vy jste pravil: ‚Zachoval se její portret: Levantinka přesazená do cizí krajiny'."

Popíral, že by byl mluvil tak nenuceně.

„Ale ovšem! Pamatuji si vše lépe než vy!"

Ubírali se cudným tichem kláštera. Navštívili celu, již blahoslavený Angelico ozdobil nejsladším obrazem. A tam, před Pannou Marií, jež v bledém nebi přijímá od Boha Otce nesmrtelnou korunu, pojal Dechartre Terezu do náruče a vtiskl jí polibek na ústa téměř před očima dvou Angličanek, jež šly chodbou, prohlížejíce Baedekra.

Pravila mu: „Zapomněli bychom na celu sv. Antonína."

„Terezo, trpím ve svém štěstí, vším trpím, co pochází od vás a co mi uniká. Trpím tím, že nežijete jen mnou a pro mne. Chtěl bych vás míti celou a pak bych chtěl, abyste mi byla celá patřila už v minulosti."

Pokrčila lehce rameny.

„Oh, minulost!"

„Minulost, toť jediná skutečnost lidská. Vše, co jest, jest minulé."

Tereza pozvedla k němu oči, jejichž zorničky podobaly se rozkošné obloze, na níž mísí se slunko i dešť, a pravila:

„Nuže dobrá, mohu vám to říci. Necítila jsem nikdy dříve, že žiji, až teprv s vámi."

* * *

Při svém návratu do Fiesole našla krátký a hrozivý dopis od Le Ménila. Nechápal jejího mlčení ani její dlouhé vzdálenosti z Paříže. Psal, že přijede za ní, neohlásí-li mu ihned, kdy se navrátí.

Tereza četla, nikterak překvapena, ale zarmoucena, že vše, co mělo přijíti, skutečně přišlo, a že nezůstala ušetřena ničím, čeho se obávala. Mohla ho ještě upokojiti. Stačilo, napsati mu, že ho miluje a že vrátí se záhy do Paříže, a vymluviti mu jeho cestu do Florencie, kde mohli snadno býti viděni. Ale byla by musila napsati „Miluji tě". Byla by to musila napsati laskavými, sladkými slovy. A k tomu neměla odvahy. Dala mu vytušiti pravdu. Obviňovala sebe samu zahalenými slovy. Mluvila temně o duších, stržených do víru života, a o tom, jak jest člověk sláb v proměnlivém oceánu všech věcí. Žádala ho se srdečným smutkem, aby uchoval jí laskavou vzpomínku v koutku svého nitra.

Donesla dopis na poštu na náměstí ve Fiesole. Děti hrály si za soumraku. Pohlížela s návrší do údolí, podobajícího se elegantní číši, na jejímž dně jako perla ležela krásná Florencie. Zachvěla se chladem večera. Hodila dopis do schránky. A tu teprv měla jasnou představu o tom, co učinila a co z toho pojde.

XX.

Na náměstí, kde svěží slunce jarní rozsypávalo své žluté růže, vyzvánění poledne rozptýlilo dav venkovských prodavačů plodin a pečiva. Před skupinou soch u Lanzi potulní obchodníci zmrzlinou vyložili na stolky rudě pokryté nádoby s nápisem „bibite ghiacciate".

A radost snášela se s nebe na zemi.

Tereza a Jakub, vracejíce se z jarní procházky v zahradách Boboli, ubírali se kolem proslulé loggie. Tereza zadívala se na Sabinku Jana z Bologne se zvědavou účastí ženy, prohlížející si ženu jinou.

Ale Dechartre díval se jen na Terezu. Pravil k ní:

„Jest obdivu hodno, jak živé světlo denní lichotí vaší kráse, jak vás miluje a mazlí se s jemnou perletí vašich lící."

„Ano," odvětila. „Světlo umělé dělá mé tahy tvrdšími. Všimla jsem si toho. Nejsem na neštěstí žena večerní. A přece večer mívají ženy nejspíše příležitost, zalíbiti se. Večer princezna Seniavine má krásnou pleť, mdlou a zlatitou. Na slunci jest žlutá jako citron. Nutno přiznati, že se k vůli tomu neznepokojuje. Není koketní."

„A vy jste koketní?"

„Oh, ano, jsem! Dříve byla jsem k vůli sobě, nyní k vůli vám."

Pohlížela opět na Sabinku, vysokou, svalnatou, statnou, usilující vymaniti se z objetí Římana.

„Což žena, má-li býti krásná, musí míti tak suché obrysy a tak dlouhé údy? Já přece nejsem taková."

Snažil se upokojiti ji. Ale Tereza nebyla znepokojena. Pohlížela právě na nádobu zmrzlináře, lesknoucí se na rudé pokryvce.

Zachtělo se jí náhle pojíst zmrzliny, zde, v stoje, jako činí dělnice z města.

Dechartre pravil:

„Počkejte okamžik."

Dal se do běhu směrem k ulici, zabočující na levo, a zmizel.

Za okamžik vrátil se, podávaje Tereze lžičku ze stříbra v ohni zlaceného a časem poněkud otřeného. Rukojeť končila se florentinskou lilií, s kalichem rudě emailovaným.

„To jest na zmrzlinu. Prodavač nedává lžičky. Musila byste jazykem olizovat. Bylo by to sice velice hezké, ale nemáte v tom cviku."

Poznala lžičku, malý skvost, jehož všimla si minule ve výkladu starožitníka.

Byli šťastní, svou prostou radost dávali na jevo lehkými slovy, nemajícími smyslu. A smáli se, když Florenťan jakýs oslovil je, pronášeje řeč svou mocnými a temnými posuňky. Tereza bavila se dokonalou hrou této antické a dobrosrdečné tváře. Ale nerozuměla všem slovům. Otázala se Jakuba:

„Co pravil?"

„Chcete to vědět?"

Chtěla.

„Nuže, pravil, že by byl šťasten, kdyby blechy v jeho posteli vypadaly jako vy."

Když dojedla zmrzlinu, nutil ji, aby šli se podívat na sv. Marka. Bylo to tak blízko! Přejdou jen náměstí a ihned najdou starý kamenný skvost. Šli. Našli sv. Jiří a bronzového sv. Marka a zahleděli se na ně. Tu všiml si Dechartre poštovní schránky na oprýskané zdi a vzpomněl si s bolestnou určitostí na ručku, jež hodila tam psaní. Jak ohyzdnou byla tu plechová schránka, jež pohltila Terezino tajemství. Nemohl odvrátiti od ní očí. Celá jeho veselost zmizela.

Tereza nutila se zatím, aby zamilovala se do tvrdé postavy evangelisty.

„Pravda, vypadá poctivě a přímě. Kdyby mluvil, vyšla by z jeho úst jistě jen slova pravdy.“

Odvětil trpce:

„Nejsou to ústa ženy.“

Uhodla jeho myšlenku a jemně pravila:

„Milý příteli, proč se mnou tak mluvíte? Já jsem upřímná.“

„Co nazýváte upřímností? Vy víte, že žena jest nucena lháti.“

Chvíli váhala. Pak odvětila:

„Žena jest upřímná, nelže-li zbytečně.“

XXI.

Tereza, oděná temně šedým šatem, procházela se pod kvetoucími čilimníky. Keře arbusové vinuly se jako stříbrná ovruba kolem terasy, a na svahu návrší rozkládaly se vonné stromy vavřínové. Florencie byla celá ovita květem.

Viviana Bellová procházela se, bíle oděna, vonnou zahradou.

„Vidíte sama, miláčku, Florencie jest město květin, a právem jest odznakem jejím červená lilie. Dnes jest svátek, miláčku.“

„Ah, svátek? . . .“

„Miláčku, nevíte, že jest první jarní den? Primavera? Neprobudila jste se dnes do rozkošné férie? Oh, neslavíte svátek květin? Necítíte dnes radost, vy, jež tak milujete květiny? Milujete je, řekla jste mi sama, že znají také radost a bolest a že trpí jako my.“

Tereza naslouchala, nechápajíc. Tiskla ve své rukavičce lístek, označený razítkem italským, jenž obsahoval jen dva řádky:

„Přibyl jsem dnes v noci do hotelu Grande-Bretagne, na Lungarno Acciaoli. Čekám vás ráno. V čísle 18.“

„Oh, miláčku, vy nevíte, že jest ve Florencii zvykem slaviti každoročně den prvního máje. Druhdy prvního máje celé město bylo plno radostí a veselí. Mladé dívky, oděny slavnostním šatem a ověnčeny hlohem, procházely se v dlouhém průvodu po Corsu, pod oblouky květinovými, a tančily pak po mladé trávě ve stínu vavřínových stromů. Učiníme jako ony. Budeme tančiti v zahradě.“

„Ah, budeme tančiti v zahradě?“

„Ano, miláčku, a naučím vás toskánským tancům z XV. století, jež našly se v rukopise pana Morissona. Pojďte, vezmeme si květinové klobouky a budeme tančiti.“

„Ano, drahoušku, budeme tančiti.“

A otevřevši dvířka, uprchla cestičkou, rozbrázděnou jako koryto bystřiny a celou obestřenou růžemi. Vrhla se do prvního vozu, jejž našla. Kočí měl chrpy na klobouce a na rukojeti biče.

„Hotel Grande-Bretagne. Lungarno Acciaoli!"

Věděla, kde jest Lungarno Acciaoli ... Šla tam onoho večera. A v duchu viděla opět noc, slyšela tichá jeho slova, viděla pohledy, jež ji vzrušily, a cítila první polibek, počátek nenapravitelné lásky.

Oh, ano, pamatovala si: Lungarno Acciaoli ... i hotel Grande Bretagne ... věděla, veliké kamenné průčelí ...

Ještě dobře, přišel-li, že přišel sem. Mohl rovněž tak dobře ubytovati se na náměstí Maninově, kde bydlil Dechartre. Jaké štěstí, že nebydlí vedle sebe, na stejné chodbě ... Lungarno Acciaoli ... Ten mrtvý, jehož pohřeb tehdy večer zde viděli, spočíval už klidně na některém kvetoucím hřbitově ...

Číslo 18.

Byl to prázdný pokoj hotelní, s krbem po způsobu italském. Na stole ležel jízdní řád. Ani kniha nikde, ani časopis.

Byl zde. Spatřila veliké utrpení na jeho kostnaté tváři a jakési horečné rozechvění.

Zmocnil se jí pocit vážný a trapný.

Očekával slovo, posun; ale Tereza zůstala cizí, nepohnutá.

Nabídl jí stolici. Neusedla.

„Terezo, jest něco, o čem nevím. Mluvte."

Po chvíli mlčení odvětila Tereza s trapným klidem:

„Milý příteli, proč jste odjel, když jsem byla v Paříži?"

V smutném výrazu jejího hlasu snažil se a chtěl vypátrati srdečnou výčitku. Jeho tvář se zabarvila. Odvětil horoucně:

„Oh, kdybych byl tušil! Přec uznáte, že mi na té honbě vážně nezáleželo. Ale vy, vaše psaní ze dne 27. (měl paměť pro dáta), vše to uvrhlo mě do děsného nepokoje. V tu dobu se něco stalo. Řekněte mi vše."

„Milý příteli, myslila jsem, že mne již nemilujete."

„Ale nyní, kdy víte opak toho?"

„Nyní ..."

Zůstala mlčky státi se sepjatýma rukama. Pak pravila s líčeným klidem:

„Můj Bože! Milý příteli, sešli jsme se, nevědouce ani jak ... Člověk nikdy neví ... Jste mlád, mladší než já, jsmeť téměř stejného věku. Máte nepochybně záměry do budoucnosti."

Pohlížel jí hrdě do tváře. Tereza pokračovala nejistěji:

„Vaši příbuzní, vaše matka, vaše teta, váš strýc, generál, obmýšlejí upraviti vaši budoucnost. Jest to přirozeno. Mohla bych býti překážkou. Bude lépe, zmizím-li z vašeho života. Uchováme si pěknou upomínku."

Podala mu ruku v rukavičce. Le Ménil zkřížil rámě.

„Ty mne tedy již nechceš? Myslíš, žes mohla učiniti mne šťastným, jak nebyl žádný muž, a pak že můžeš mne odstrčiti od sebe a že bude všemu konec? Skutečně, myslíš, že jsi se mnou skončila? ... Co jste mi právě řekla? Poměr přestane a bude dobře. Lidé se sejdou a rozejdou ... Nuže, nikoliv! Vy nejste žena, kterou možno opustiti, vy!"

„Ano, očekával jste ode mne víc, než očekává se v podobných případech. Byla jsem vám více než zábavou. Ale nejsem-li žena, za niž mě pokládáte, klamala-li jsem vás, jsem-li lehkomyslná? . . . Víte přec, říkalo se to . . . Nuže, nechovala-li jsem se k vám, jak jsem měla . . .“

Váhala, pak dodala hlasem vážným a čistým, jenž byl v rozporu s jejími slovy:

„Měla-li jsem i v době, kdy jsem vám náležela, choutky a rozmary, a řeknu-li vám, že nejsem stvořena pro vážný cit . . .“

Přerušil ji:

„Lžeš!“

„Ano, lhu. A nelhu dobře. Chtěla jsem porušiti naši minulost. Nebylo to dobře. Víte, jaká byla. Ale —“

„Ale?“

„Ah! Říkala jsem vám vždy, že nejsem stálá. Jsou ženy, jež mohou ručiti za sebe. Upozorňovala jsem vás, že nepatřím k těm ženám, že nemohu za sebe ručiti . . .“

Kýval hlavou na pravo a na levo jako podrážděné zvíře, jež váhá ještě učiniti výpad.

„Co chceš říci? Nerozumím. Nerozumím ničemu. Mluv jasně . . . jasně . . . slyšíš? Cosi postavilo se mezi nás. Nevím co. Chci to vědět. Co to jest?“

„Říkám vám to, milý příteli, nejsem spolehlivá žena a nesmíte proto na mne spoléhati . . . Nikoliv, nesmíte. Nic jsem neslíbila . . . A slíbila-li jsem, co znamenají slova?“

„Nemiluješ mne již. Oh, nemiluješ mne již, vidím to dobře. Ale tím hůře pro tebe! Já tě miluji! Neměla jsi se mi dávat. Nedoufej, že se mi vyrveš. Myslila jsi tedy, že tak klidně se z toho vytáhneš? Poslyš trochu. Učinila jsi vše, abych tě miloval, abych nemohl žíti bez tebe. Poznali jsme spolu nevylíčitelné rozkoše. A ty jsi svůj podíl na nich neodmítala. Oh, nezmocnil jsem se tě násilím. Chtěla jsi tomu také sama. Ještě před šesti nedělemi jsi si nepřála nic jiného. Byla jsi mi vším. Já byl vším pro tebe. Byly chvíle, kdy jsme nevěděli, jsem-li já ty, nebo jsi-li ty já. A teď chceš, abych náhle nevěděl o ničem, abys byla pro mne cizí osobou, dámou, s níž setkal jsem se ve společnosti. Oh, jsi velice smělá! Což jsem snad snil? Tvé polibky, tvůj dech na mém krku, tvé výkřiky, to vše není tedy pravda? Vymyslil jsem si vše to, rci? Oh, není pochyby, milovala jsi mě. Cítím posud tvou lásku. Nuže, a já jsem se nezměnil. Zůstal jsem takým, jakým jsem byl. Nemáš, co bys mi vytýkala. Neklamal jsem tě s jinými ženami. Nepočítám si to za zásluhu. Nebyl bych mohl. Kdo tebe poznal, nemůže najíti záliby ani na nejhezčích ženách. Nikdy mi ani nenapadlo, abych tě klamal. Choval jsem se k vám vždy jako dvorný muž. Proč byste mne již nemilovala? Ale odpověz přece, mluv! Rci, že mě ještě miluješ! Rci to, poněvadž jest to pravda! Pojď, pojď! Terezo, ucítíš ihned, že mě miluješ jako jsi mě milovala druhdy v našem útulku v ulici Spontiniho, kde jsme byli tak šťastni! Pojď!“

Vrhl se na ni, horoucně, s chtivou náručí. Tereza ho odstrčila s chladnou hrůzou, majíc oči plny zděšení.

Pochopil, zarazil se, a pravil:

„Máš milence!“

Sklopila pomalu hlavu, a pak pozvedla ji vážně a beze slova.

Tu uhodil ji do prsou, do ramene, do tváře. Však ihned hanbou ucouvl. Sklopil oči a mlčel. Hryzaje si nehty, všiml si, že rozdrásal si ruku o sponu na živůtku Terezy a že krvácel.

Vrhl se do křesla, vytáhl šátek, aby osušil krev a zůstal seděti jako bez myšlenky a lhostejně.

Tereza, opírajíc se o dveře, bledá, majíc hlavu vzpřímenu, pohled těkavý, urovnávala si instinktivně kloboučok a roztrhaný závoj.

Při rozkošném šustotu jejích šatů zachvěl se, pohleděl na ni a opět se rozzuřil.

„Kdo to jest? Chci to věděti.“

Ani sebou nepohnula. Na bledé tváři její jevil se palčivý znak pěsti, jež ji uhodila.

Pak odvětila s jemnou pevností:

„Řekla jsem vám vše, co mohla jsem vám říci. Netažte se již po ničem. Bylo by to zbytečno.“

Pohleděl na ni krutým pohledem, jejž u něho dříve neznala.

„Oh, neříkejte mi jeho jméno. Dovím se je snadno.“

Tereza mlčela, zarmoucená k vůli němu, starostlivá o Dechartrea, rozechvělá, pobouřená a přece prostá lítosti a hořkosti.

Měl jakési neurčité tušení o tom, co v ní se děje. V hněvu svém, že vidí ji tak klidnou, něžnou, že shledává ji jinak krásnou, než byla dříve, dokud náležela jemu, a že tak krásnou jest pro muže jiného, pod dojmem všech těchto citů zmocňovala se ho touha, aby ji zabil. Vykřikl:

„Odejdi! Odejdi!“

Pak vyčerpán tímto výbuchem zášti, jež nebyla mu přirozena, uchopil se oběma rukama za hlavu a jal se vzlykati.

Tato bolest ji dojala, vrátila jí naději, že podaří se jí utišiti ho a zmírniti hořkost rozloučení. Chtěla vítěziti sama nad sebou. Přátelsky a důvěřivě usedla vedle něho.

„Milý příteli, kárejte mě. Zasloužím to. Opovrhujte mnou, chcete-li a možno-li opovrhovati bídným tvorem, jenž jest hříčkou života. Suďte o mně jak chcete. Ale uchovejte mi trochu přátelství ve svém hněvu, upomínku trpkou i sladkou, jako bývají podzimní dny, v nichž jest slunce i chlad. Zasloužím to. Nebuďte krutým k příjemné a lehkovážné návštěvnici, jež mihla se vaším životem. Rozlučte se se mnou jako s cestovatelkou, která jde do neznámého kraje a jest smutná. Při odjezdu jest vždy tolik smutku! Byl jste právě ke mně naplněn hněvem. Oh, nevyčítám vám to! Trpím tím pouze. Uchovejte mi trochu sympatie. Kdo ví? Budoucnost jest vždy neznáma. Leží přede mnou tak neurčitá a temná. Ať mohu si říci aspoň, že byla jsem k vám dobrou, upřímnou, a že vy jste toho nezapomněl. Časem pochopíte, odpustíte. Ode dneška mějte trochu smilování!“

Neposlouchal jejích slov, utišen jen lahodou jejího hlasu, jehož zvuky plynuly jasně a čistě. Pak pravil, jakoby náhle procitl ze sna:

„Nemilujete ho. Milujete mě. Nuže? . . .“

Váhala:

„Oh, říci, co milujeme a co nemilujeme, toť není ženě snadno, aspoň mně nikoliv. Nevím, jak děje se jiným. Ale život není laskavý. Člověk jest zmítán, vrhán se strany na stranu . . .“

Pohlédl na ni, velice klidně. Napadlo ho cosi. Rozhodl se. Bylo to prosté. Odpustil jí; zapomene vše, jen když se k němu vrátí.

„Terezo, nemilujete ho. Jest to klam, okamžik zapomenutí se, věc hrozná a ošklivá, jíž dopustila jste se ze slabosti, z překvapení, z rozmaru. Přísahejte mi, že už se s ním neshledáte?“

Ujal ji za rámě.

„Přísahejte mi to!“

Mlčela, zuby majíc zaťaty, tvář zasmušilou. Stiskl jí ruku. Vykřikla:

„Působíte mi bolest!“

Však Le Ménil chtěl provésti svůj úmysl. Dovlékl ji až ke stolu.

„Pište, co vám řeknu. Dám odnésti dopis.“

A když se tomu bránila, srazil ji k zemi na kolena. Hrdě a klidně pravila:

„Nemohu. Nechci.“

„Proč?“

„Poněvadž . . . Chcete to vědět? . . . Poněvadž jej miluju!“

Pustil ihned její rámě. Kdyby byl měl u sebe revolver, byl by ji třeba zastřelil. Ale téměř okamžitě změnila se zuřivost jeho v bolestnou zoufalost; nyní přál si zemříti.

„Jest to pravda? Jest to možno? Jest to pravda?“

„Což vím? Což mohu říci? Což mohu ještě myslit nebo vůbec chápat, co se děje?“

Pak s namáháním dodala:

„Což znám nyní něco jiného než svůj smutek a vaše zoufání?“

„Miluješ ho! Miluješ ho! Jaký jest, že vy ho milujete?“

Byl ohromen úžasem. Ale projev její přece je odloučil. Neodvážil se již zacházeti s ní drsně, tlouci ji, tupiti ji jako svůj majetek.

Opakoval:

„Milujete ho! Milujete ho! Ale co vám řekl, co udělal, že ho milujete? Znám vás. Sázím se, že není to ani člověk z naší společnosti. A myslíte, že vás miluje? Myslíte to? Nuže, klamete se, nemiluje vás. Lichotí mu to pouze, toť vše. Nechá vás při první příležitosti. Až vás přivede do pomluv, zmizí. A vy oddáte se záletům. Za rok budou o vás říkat: ‚S každým si začíná!‘ Jest mi toho líto k vůli vašemu otci, jenž jest mým přítelem a jenž zví o vašem jednání, neboť nemyslete si, že ho oklamete.“

Naslouchala, pokořená ale utišená, uvažujíc, jak by byla trpěla, kdyby ho byla našla šlechetným.

Ve své prostotě opovrhoval jí upřímně. Toto opovržení jí ulehčovalo. Jal se vyptávati přímo:

„Jak se stala ta věc? Mně můžete to říci!“

Pokrčila rameny tak soucitně, že neodvážil se pokračovati. Stal se posměvačným.

„Myslíte snad, že pomohu vám zachovati klam vůči společnosti? Myslíte, že budu choditi k vám, že budu stýkati se s vaším chotěm?"

„Myslím, že učiníte, co jest povinností dvorného muže. Nežádám nic. Chtěla jsem uchovati vám upomínku přátelskou. Domnívala jsem se, že budete ke mně shovívavý a dobrý. Není to možno. Vidím, že lidé nerozcházejí se nikdy po dobrém. Později, později budete o mně lépe souditi. S bohem!"

Pohlížel na ni. Jeho tvář vyjadřovala více bolesti než hněvu. Tereza nikdy neviděla u něho tyto oči, vypráhlé a palčivé, tyto spánky, zapadlé pod řídkými vlasy. Zdálo se, že sestaral za hodinu.

„Raději upozorňuji vás na to dříve. Bylo by mi nemožno stýkati se s vámi. Nejste žena, s níž možno muži setkávati se ve společnosti, když mu dříve náležela a když jí pozbyl . . . Řekl jsem vám to. Nejste jako ostatní. Jest ve vás jakýsi jed, dala jste mi ho a já ho cítím v sobě, ve svých žilách, všude. Proč jsem vás poznal!"

Tereza pohledla na něho laskavě.

„S bohem, a řekněte si, že nestojím za to, abyste mne tak želel. —"

Vida, že klade ruku na klíč ve dveřích a cítě v tom posunu, že ji ztratí, že nebude míti ji již nikdy, Robert vykřikl a vyskočil. Nemyslil již na nic. Byl jen omámen velikým neštěstím, nezvratným zármutkem. V nitru jeho procitla tužba. Chtěl míti ji ještě jednou, objati ženu, jež odcházela, aby se nevrátila nikdy víc. Přitáhl ji k sobě. Chtěl ji celou silou své vůle zvířecí. Bránila se mu svou klidnou a bdělou vůlí. Vyvinula se mu, jsouc pomačkána, pohmožděna, však nemajíc asi strachu.

Pochopil, že vše bylo by zbytečno. Napadla ho opět celá hrozná souvislost všeho, že nenáleží jemu, poněvadž patří komusi jinému. Bolest opět se ho zmocnila, vmetal jí ve tvář urážky, krutá slova a vystrčil ji ven.

Zůstala chvíli státi na chodbě, očekávajíc z hrdosti jediné slovo, jediný pohled hodný minulé jejich lásky.

Ale Robert křičel ještě: „Jdi, jdi!" a prudce přirazil dveře.

* * *

V ulici Alfieriho spatřila pavillon v pozadí dvoru porostlého travou. Našla ho v klidu a tichu, s jeho nymfami a kozonohy.

Okamžitě cítila se přenesena z bolestného, brutálního světa do dob, kdy neznala smutku života.

U schodiště, ovinutého růžemi, očekával ji Dechartre. Vrhla se mu do náruče. Nesl ji nehybnou, jako vzácné pozůstatky té ženy, před níž druhdy se chvěl a bledl. Tereza, majíc víčka přimhouřena, užívala sladkého pokoření krásné kořisti.

Její únava, smutek, osudné příhody dne, upomínka na krutost, na vydobytou svobodu, potřeba, aby zapomněla, zbytek bázně, vše to oživilo, podporovalo její něžnost. Spočívajíc na loži, ovinula rámě kolem krku svého přítele.

Když vrátila se jim opět klidnější rozvaha, byli veselí jako děti. Smáli se, mluvili bezvýznamné věci, hráli si, kousali do citronu, do pomerančů, do koláčků, narovnaných vedle nich na malovaných talířích.

Majíc na sobě jen jemnou růžovou košili, jež střídavě klouzala s jednoho ramene nebo opět s druhého, Tereza radovala se sama ze svého těla. Rty její byly polootevřeny kol třpytných velkých zoubků. Tázala se s koketním neklidem, není-li zklamán v illusi, v jaké se mu představovala před poznáním.

V něžném denním světle, lehce tlumeném, pozoroval ji Jakub s novou radostí. Vzdával jí pochvalu mezi polibky.

Zapomínala na vše v něžném mazlení, v přátelských hádkách, v šťastných pohledech. Pak opět, stavše se náhle vážnými, oči majíce zachmuřeny, rty sevřeny, oddávali se svatému tomu hněvu, jenž lásku činí zášti podobnou.

A Tereza otevřela své vlhké oči a usmívala se s výrazem něžné mdloby.

Jakub se jí tázal, od čeho má rudé znamení na spánku. Odvětila, že již se nepamatuje a že to není nic.

Skoro ani nelhala. Skutečně se již sotva pamatovala . . .

Hovořili o krásném a krátkém příběhu své lásky, o celém životě svém, počínajícím dnem, kdy se setkali.

„Víte, na terasse, den po vašem příjezdu. Hovořil jste ke mně věci neurčité a nesouvislé. Uhodla jsem, že mě milujete."

„Bál jsem se, že se vám budu jevit hloupým."

„Byl jste poněkud. Bylo to mé vítězství. Stávala jsem se netrpělivou, vidouc vás vedle sebe tak málo vzrušeného. Milovala jsem vás dříve než vy mne. Oh, nerdím se za to."

Vlil jí mezi zuby kapku šumivého vína. Ale na stolku byla láhev vína transimenského. Chtěla je okusiti v upomínku na toto krásné jezero, jež viděla při své první cestě v Italii.

Horšil se na ni, že bez něho poznávala krásu města.

Tereza odvětila:

„Bez tebe jsem neviděla nic. Proč jsi nepřišel dříve?"

Zavřel jí ústa dlouhým polibkem. Tereza, unavena radostí a štěstím, volala:

„Ano, miluji tě! Ano, nemilovala jsem nikdy nikoho mimo tebe!"

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1900.

Dvě básně Jaroslava Vrchlického.

Smrt Kainova.

(Nesmrtelné památce Ch. M. Leconta de Lisle.)

Sto prošlo dlouhých let od oné chvíle kletby,
co svoje znamení položil Jahvé mstící
na čelo Kainovo, zlé věno jeho setby,
jež v očích hořelo, se tmělo v mračné líci.

Od tváře Jahvého Kain prchal v zoufalosti,
bil čelem o skály, však tyto pod údery
jen měkly, couvaly, že z žuly jeho kosti
on mysliti si moh' na každý útok sterý.

Do moře skočil již, to vyvrhlo jej v syku
svých rozhněvaných vln, jež jako orkán štěkly,
jak divé zvěře shluk ve vytí, hněvném ryku:
„Ty zprznil bysi nás!“ stem jazyků mu řekly.

Do sopky kouřící se vrhl střemhlav dolů,
ta vyplila jej zpět jak pemzu, jak škvár k nebi,
a když se země tknul v svém nekonečném bolu,
zřel propast nesmírnou, jež zevšad naň se šklebí.

Byl živ a dýchal zas a musil dál se hnáti,
i nahled, se živly že marné jsou tu boje,
když schladit žízeň chtěl, zas musil nazírati
v to čela znamení z dna každičkého zdroje.

I zašel v pralesy, jež v mrtvý obzor nebe
své mocné vršily koruny rozložité,
děl: „Tady lehnu si, ať zimy mráz mne zebe,
ať léta bouřemi je tělo blesky zryté!

Ať vítr pospíchá přes kosmaté mé plece,
jež rovny balvanu se budou z dálky tmíti,
snad přijde spása má a vykoupení přece,
vždyť v konec věků až se nemůž' Jahvé mstíti!

Jen lidí nevidět! Ni syny svojich synů,
jimž přinesl jsem Smrt za celé žití věno,
jen zmizet z paměti všech lidských zvěstí, činů
a moci vyrvat všem to poslední — své jméno!

Neb z vnuků synů mých mne nikdo nesmí zabít,
on kletbou sedmerou by stížen byl tou vraždou,
ví Jahvé, kolikrát jsem chtěl je v půtku svábit,
však znali kletbu mou a zhrdli zbraní každou.

Mé všecky urážky nechali líbit sobě,
já zval je padouchy, já znectil jejich ženy,
nic platno, k boji jsem jich nerozhřál ni k zlobě
a tvrdší, chladnější v svých srdcích nad kameny

Mne bouřit nechali v mém málomocném vzteku,
spíš každý sklonil kyj, když v ránu jsem mu skočil:
Tak umíš Jahvé ty se mstíti na člověku,
z nich každý prchal v chýš, když z dálky stín můj zočil.

A nyní prchám já. Zde lehnu, nepovstanu! . . ."
Děl, na mech s řvaním pad a nehty písek zrýval,
zřel tupě na západ, zřel tupě v zory bránu
a nechal sršet blesk a kypět bouří příval.

Jak dlouho ležel zde, to nikdo nevypoví,
hlad s žízní bez moci od jeho prchly boku
a minul celý rok a nastal zas rok nový
a zatracení plam žeh stejně v jeho oku.

I ležel ve vzdoru a nehnul ani brvou,
hrom nechal bíti kol, své nahé obří údy
od vichřic bičovat, sám sobě zdál se mrvou,
zkad musí klíčit mech — a klíčil krví rudý.

Byl skoro hmota již, jak z balvanů těch jeden,
při pádu Satana jenž sletěl s bezdných výší,
když proti Michalu hřměl ďáblů odboj v eden,
však duch byl živý v něm, pod mechy ňadra dýší.

A v tváři rozryté plá znamení to posud
tvé kletby, Jahvé, plá a z očí jeho hárá,
plá sírným stigmatem nehybné jako Osud
a z hříchu prvního jej vraždy stále kárá.

Sto let a ještě víc tak ležel ve pralese,
terč živlů nehybný, jen vzdorem živ a vztekem,
zrak žhavý k obloze jen občas vzepjal v děse:
„Což konce nebude?“ křik za pár let vždy jekem.

A stromů průlinou se němý azur díval,
jak ocel kalená byl chladný, neúprosný,
tu stromů kšticemi zřel, jak mu kdosi kýval
a při tom zle se smál, i sklonil v pažit rosný

Své čelo naposled, řka: „Víc se nechci ptáti,
když tebe, Mstiteli! má muka takto baví,
jsem, nejsem, jedno mi, já mohu vytrvati
až věků na konec, až msty tvé žár se stráví!“

A zaryl do písku své nehty a své zuby,
víc hlavy nepozved a více nezavzdychnul,
ó rcete, cedrové, ó povězte, vy duby,
ó viďte, v chvíli té pro věky Kain již ztichnul!

A nad ním plynula dál léta jednotvárná,
ve slávě jarní hvozd plál vesele a stkvěl se,
a přešly bouře zlé a žhavá letní parna,
a zimy vánicí zas širý hvozd kol tměl se.

Jak balvan nehybný Kain ležel ve svém vzdoru,
to bylo poslední, co Mstiteli řek svému,
zde ležel bez hnutí a skoro srostl v horu,
jen děsné znamení dál s čela plálo jemu.

Tu jednou po letech červánek skály polil,
své krve purpurem šleh v hustých větví clonu,
a náhle němý hvozd se divě rozhlaholil,
to lovců velký sbor se vracel domů z honu.

A byl to jeho rod, táh směrem k Henochii,
jež odsud dvacet mil v Hevilské čněla pláni,
šli starci schýleni a muži s hrdou šíjí
pod tíží bůvolů a zvěře nezdoláni.

V jich čele Irad kmet šel s berlou zakroucenou,
neb poloslepý byl a hledal cestu vřesem,
syn jeho Maviel již stoletý šel s ženou,
sbor celý za nimi . . . V tom strnuli v ráz děsem.

Při ohni červánků zde zřeli Kaina tělo
jak balvan nehybný v své cesty ležet středu,
tes, s lišejníky mech kde rost, — jen hrdé čelo
se býčí zvedalo a vyšinulo k předu.

A stigma sírné v něm jak mdlá bludička plálo,
i stáli v úžase — v tom Irad blíž krok šinul,
„To praděd Kain!“ on křik, „Zpět všichni!“ — Již se stalo,
všech zrak tkvěl na balvan, druh něm se k druhu vinul.

„A posud živý jest! Ó hrůzo! Hrůzo! Žije!“ —
A všichni klesli v prach a padli na kolena,
tu zvolna zvedl Kain týl olbřímí své šíje,
a dlouho zmlklý ret jak vichr v listí sténá:

„Ó děti! Vnuci mí! Jsem živ, to moje bída!
Ó klňte mi jen dál a prchněte zas rázem!
Ať vesmír Orion hvězd cestou dál si hlídá,
já umřít nemohu, že Smrt jsem snesl na zem.

Já umřít nemohu, že vy musíte mříti!
Ó proklejte mne zas v svém vzteku a v své zlobě.
Zřím, Jahvé strašlivý se nedá usmířiti!“ —
A klesl opět v mech. Však davem v této době

Slyš z úst všech klečících tu znělo slavným chorem:
„Ó děde neblahý, jejž s pýchou svojím zveme,
to když ti kazí smrt, buď smířen se svým vzdorem,
my tobě žehnáme a tobě děkujeme!

Viz, co zde klečí nás od dědů k mužům statným,
též známe života tíž hroznou, zoufající,
my rádi řítíme se během víc než chvatným
za Smrtí, již k nám snes kyj tvůj kdys bratra mstící!

My bídu poznali, jež na paty se věší
všem dětem Heviným, my víme, co je žití,
kdo trochu blaha má, již majetkem tím hřeší,
ó nelze, praděde, nám nelze tobě klíti!

Ó zhosť se přízraku, jenž věky týrá tebe,
a usni v pokoji, Smrt klid je, Život svízel.“ —
V tom oko Kainovo se zadívalo v nebe,
a sírný jeho žeh i s čela plápol zmizel.

A hlava olbřímí teď naposledy klesla
v mech temně brunatný, kol ticho jako v hrobě,
pak tichá modlitba se stromů vrchy nesla:
„Spi sladce, děde náš, my děkujeme tobě!

A budou děkovat ti vnuků příštích rody,
žes přinesl jim Smrt jak velký asyl bolů,
jak jistou oasu skrz písku valné brody,
jak přístav poslední a věř od pólu k pólu

Dík jejich spojí se na chorál velkolepý!
Spi klidně v pralese, kams ulehl v svém vzdoru:
Kdo Smrti leká se, jest jako krtek slepý,
kdo poznal žití trud, v ní pozdraví svou Zoru!"

Na starém pohřebišti.

„To neřek byste," děl můj hostitel,
mne odváděje vzdušnou na verandu
své villy venkovské ku černé kávě,
„že na místě tom, kde můj stojí dům,
kdys pohřebiště bylo pohanské."

Já rozhlédl se v romantický kraj.
To malebná vám byla kotlina,
již prostředkem se řeka vinula,
kde tiše pluly vory; skaliska
dost srázná, ošlehána vichřicí
se táhla na protějším břehu v dál.
Na břehu našem, kde teď villa stojí
a velké válcovny a cihelny,
hřbet volný táh se, zvolna stoupaje,
jak terasy těch zahrad visutých,
o kterých bájí pověst z Ninive.
Co naproti jen holý skály basalt
jen sem tam protkán růží netřesku;
zde z půdy žírné rostly jabloně
a hrušky, slívy, višně, moruše
až ku obzoru lnouce, nízký les
kde podával již ruku obloze.

„Jak pravil jsem," hostitel pokračoval,
„zde, kde můj dům, kdys pohřebiště bylo
a objeveno bylo — náhodou.
Před lety projížděje krajem tím
a seznav bystrým okem břehů tvar
i pomalý sklon stráně ku řece,
jsem levně zakoupil ty pozemky
a nejdřív cihelnu zde vystavěl,
jež posud na levo — tam pod námi —
se rudou svojí střechou rýsuje.
A dobře hádal jsem, tam naproti
jen holé skály tmí se v polokruh,
zde pěkné hlíny leží zásoby
pro staletí. Dům brzy vystavět
jsem nucen byl pro svoji rodinu,

kde žijem teď. Jak začli kopat jsme
na základy, my přišli na stopy
sta starých popelnic a trochu hloub
jsme našli jehly, kruhy bronzové
i meče zubaté a zrezavělé;
tři vitriny dnes plní v museu
hlavního města tato naše kořist,
dle soudu znalců samé rarity.

Ten nález starých bronzů, popelnic
mi zprvu zdál se věcí nahodilou,
že nepřikládal tomu váhy jsem.
Dům dostavěn a s mladou chotí svou
jsem slavně ujal vládu na své hroudě
a v krátké době bůh nám požehnal.
Z mé primitivní oné cihelny
dnes povstal velký závod, továrna,
již zříte obrovskými komíny
čnít k nebesům tam řeky na břehu.
Nám klidně leta šinula se dál
a rostla rodina má — bohu dík!
a nepřipadlo v snu mi ani jednou,
že na hrobech já vztýčil kolébky
budoucím časům.
V tomto zátiší
jsme žili leta v klidu blaženém
a děti rostly a my stárnuli.
Tu přišla těžká rána osudu,
mých dětí nejluznější urván květ,
zlou chorobou kles ve předčasný hrob.
To bylo pro nás velké neštěstí,
neb tak jsme žili v lásce pospolu,
a nezvyklí jsme byli na bolest,
že v prvních dnech se zdálo nemožným
mně jak mé ženě přestát osudu
ten útok vražedný. Náš blahý klid
se změnil náhle v pusté mlčení,
v němž skoro druhu druh se vyhýbal,
by nedotkl se jeho bolesti.
Co štěstím zvali jsme — to zmizelo
a nemoh — nazvete to rouháním —
mi pohled na ostatní zdravé děti
a bující tu mrtvou nahradit.

Však závod zkvetal naši přes bolest
a brzy usídlil se blahobyt
do našich zdí přes všecko hoře v nich.
Tu potřeba se náhle objevila

vše rozšířit — a kopali jsme dál,
kde moh bych stavět domky dělnické.
I kopáme a najdem ve stráni
vám sedm zachovaných popelnic
jak v polokruhu stát, je s pietou
jsme vyhrabali rukou pečlivou
a zatím na verandu postavili,
kde sedíme.
Byl pozdní večer v srpnu,
já z dílen vrátil se a po večeři
jsem s dýmkou used proti popelnicím.
Od východu se valil černý mrak
a dusno těžké bouři věstilo,
předchůdce jejíž mnohý, tichý blesk
se mihl na obzoru dalekém.
Já seděl sám a dýmal ve svém smutku
a zadumal se, dům již dávno ztich,
jen z dálky temně hrom se ozýval
ve vzduchu, ozonem jenž těhotný
jak víko rakve visel nad zemí.
Nač myslil jsem? Na dcerku zemřelou
květ jabloňový, který vichr svál
tak předčasně! Můj dlouholetý bol
se ozval prudce v srdce hlubině
té bouři podoben, jež z daleka
sem táhla v majestátu posupném
po černých skalách protějšího břehu.

A jak jsem dumal, křivolaký blesk
tu řadu popelnic mi ozářil,
jež proti mně na kraji verandy
se šklebily a tu jsem k sobě děl:
To jistě byla jedna rodina,
již zburcovala tady motyka
z té tůně klidu, v kterém dřímaly
po staletí — ty urny větší druhých
to byli rodiče a menších pět
jich děti, které zkosila smrt dřív.
Jak nesli asi oni takou ztrátu?
Jak nesu já ji? — Co smím žádat víc?
Já na hrobech svůj založil jsem dům,
na otců popeli jej vystavěl
a nezaleknut děsným objevem
starého pohřebiště, nový svět
jsem volal k žití z mohyl násypu.
Zde nemohlo mi plné štěstí zkvést,
ba dítě mé tak záhy urvané
daň byla pouze ve dlaň osudu,

jež sleduje nás stále vztýčená,
za mrtvé, kterým klid jsem porušil
svou hamižností, duchem obchodním.
To bylo výkupné za mrtvých mír.

Snad pošetilé jsou to myšlenky
a z mozku, který týrán bolestí,
si hledá východ z ní, — vy řeknete.
Leč jako muž já mohu říci vám,
že od té noci, bouři těhotné,
mír sestoup v duši mou a smíření.
Já řek tu sobě: „Což jsem jediný,
jenž na hrobech své štěstí zbudoval?
To v jádru dělá každý, není pídě,
kde nebylo by nikde mrtvoly,
prach živen prachem, v nové žití vzplá
a tělo prach jsouc, v prach se rozpadne,
toť věčný života jest koloběh,
proč měl bys bouřiti se proti němu?

Tys křísil z prachu život odvážně,
snad rouhavě, když mrtvých svatý klid
jsi burcoval, proč nyní reptat chceš,
když prach za pomstu svou ždá opět prach?
Toť věčný zákon — něco za něco
a ztráta děcka tvého bolestná
jest výkupem jen za vše, co jsi získal
svou prací vytrvalou, potem svým.
Tak plně šťastný nikdo nemůž být,
vždyť prach jsi sám, jenž k zmaru odsouzen.

Snad nazvete to všecko absurdností;
mně ztýrané to duše asyl jest,
je světlá teď mé dcery vzpomínka
a světlejší vždy — já se utišil
a úkoj můj se svezl na všecky
jak sladké těchy balsám konejšivý!“

Děl, násilím jen slzu potlačil
a odešel, jakby se skoro styděl.
Já musil uznat pravdu jeho slov.

Vymírající hřbitov.

Romanetto od J. Arbesa.

(Pokračování.)

Snad ještě nikdy nepochopil jsem význam slova „pomíjejicnost“ v celém jeho hrozném a zdrcujícím dosahu jako tentokráte — a srdce sevřelo se mi křečovitou bolestí . . .

Čím jsi, člověče — ty hrdý, pyšný nebo skromný tvore s veškerými svými vznešenými i nízkými snahami, s veškerou vášní a bojovností, s veškerou palčivou nebo třeba jen mírně rozhřívající touhou po štěstí a slávě, ať již efemérní nebo posmrtné — čím jsi, když — jako zde — s tutlanou nebo i netajenou nedočkavostí čekáme, až v nových generacích vyhyne neb aspoň vychladne veškerá piéta k tvému prachu?

Jaké přívaly vzdechů a křečovitého pláče slyšely ty staré stromy a keře — jaké proudy trpkých i nejtrpčích slz vpila tato půda od okamžiku, co byla zasvěcena nejvšednějšímu a přece tak tajemnému úkolu svému?

A kolik jmen ze všech těch tisíců, k jejichž hrobům putovávali skoro po celé století aspoň ti, kterým se památka mrtvých nevytratila z paměti — zachová se v paměti příštích pokolení, až slzami prosáklá půda ta odevzdána bude po dalším čtvrtstoletí účelu profannímu? — —

Náhle jako blesk vyhoupla se z chaosu povšechných reflexí skoro příšerně mrazivá myšlenka subjektivní. Napadloť mi, že přečkav již několikero generací, ploužím se sám už dávno světem v nehrubě vábné podobě kmeta — a přes to, že jsem doposud ještě každým okamžikem ochoten pustiti se v jakýkoli matohlavý rej mládí — — patřím přece již do kategorie lidí, kteří mají svrchovaný čas vypořádati se s životem a připraviti se na katastrofu závěrečnou.

A jako vždy, když nám neúprosnost logiky vmetne do duše jiskru nejžhavější: já bezděky prudce se pohnuv a pohodiv lehce hlavou, zaměřil jsem na zdař bůh mezi kypré a svěží záhony květin na místě se zemí srovnaných rovů.

Prošed několika záhony, zahlédl jsem z květin a trávy vyčnívající známý šeříkový keř, pod kterýmž byly už před dávnými lety zpráchnivělý

kosti útlého stvořeníčka — sestřina dítka — nad jehož hrobečkem jsem si byl jako malý hošík v životě svém po prvé usedavě zaplakal . . .

Po rovečku nebylo již památky. Keř však byl doposud svěží — hlavní peň podobal se skoro kmenu dosti silného stromu; ale místy již byl vyhnilý, tak že první prudký vichr mohl jej sklátiti a vyvrátiti a zničiti tak poslední památku . . .

Postál jsem před keřem jen několik okamžiků. Cítě, že při pohledu na prostinkou tuto upomínku, na první můj hluboký žal dětský, vkrádá se mi i po tolika letech ještě slza do oka — prudce jsem se obrátil a rychle, jako bych prchal po spáchaném trestuhodném skutku, opustil jsem vymírající hřbitov . . .

* * *

Co však naplat prchati s místa, jež v nás bylo vzbudilo trpce bolestné myšlenky, když nás pronásledují vlastní jejich původkyně: vzpomínky.

Po nějaký čas — aspoň na cestě k domovu — jsem vzpomínkám přece unikl. Živý ruch po ulicích, tu a tam nějaká všední a přece nápadnější neobvyklost nebo zvláštnost upoutaly moji pozornost. Nicméně, když jsem po západu slunce octl se doma sám a sám a po dávném zlozvyku chtěl zahájiti noční práci, přihlásily se mimořádně vzbuzené vzpomínky ku svému právu.

Před duševním zrakem mým počala se vyhupovati dlouhá řada všech těch milých i nejmilejších přátel, s kterýmiž jsem býval druhdy v nejdůvěrnějších stycích; všech těch známých i poloznámých, s nimiž jsem se setkával jen nahodile; všech těch bodrých, veselých, ba i bujných kumpánů, s nimiž jsem byl strávil mnohý večer, ba i mnohou noc v bezstarostném veselí; slovem celý kaleidoskop osob, s kterýmiž v životě nikdy se již nesetkám . . .

Za nedlouho začal jsem si připomínati i jména a více méně matné silhouetty podob duševních heroů různých národů, jejichž zápasy, úspěchy a začasté i útrapy a strasti jsem byl po léta s největším zájmem sledovával . . .

A vše to vířilo a proplítalo se v obraznosti mé chaoticky s úžasnou rychlostí.

„Armáda — nepřehledná, obrovská armáda mrtvých!“ hučelo mi duší; ale z nepochopitelné příčiny jaksi chladně, ba ledově . . .

Přirozenoť, že všechny tyto představy a vzpomínky kroužily skoro výhradně v ovzduší pomíjejicnosti a že posléze myšlenky mé vrátily se zase k původnímu zřídlu abnormalní této nálady — k vymírajícímu hřbitovu.

Před duševním zrakem mým vyhoupla se nová řada hřbitovních episod, jichž jsem byl před lety buď očitým svědkem nebo docela účastníkem. Zaznamenávám z nich aspoň jedinou, která jest v jisté, ovšem jen pranepatrné souvislosti se zapomenutým hrobem exjesuity Cornovy.

Druhdy tak tajemná kovová deska nad hrobem tím netajila však nyní pro mne již žádné záhady. Vše, co mi bývalo druhdy tak podivné a nevysvětlitelné, bylo zcela přirozené.

Hřbitovní zeď s náhrobní deskou jest totiž obrácena k severozápadu a sice tak, že sluneční paprsky dopadati mohou na zeď a tudíž i na samu

desku jenom krátce před západem slunce v nejparnějším létě, kdy slunce zapadá, abych tak řekl, nejseverněji. A i tak dopadají paprsky sluneční na desku šikmo, čímž jest podmíněn veškeren optický klam, jenž mne druhdy tak překvapoval.

Asi před půl stoletím byla ještě kovová deska, nyní ovšem již zrezavělá, skoro úplně černá a bez lesku. Byla-li však ozářena šikmo dopadajícími paprsky k západu nachýleného slunce, jevila z jisté vzdálenosti, vlastně s určitého bodu místo bezlesklé barvy černé jemně se lesknoucí měnivou barvu tmavomodrou. Toť celý zázrak.

Neméně přirozeny byly i tři zlaté hvězdy zvíci vlašských ořechů, jež jsme s kamarádem za připomenutých již okolností vídali. Povypuklé písmo náhrobní desky bylo totiž původně pozlaceno. Prodlením bezmála tří desítiletí zlato skoro se všech písmen více méně nápadně opryskalo. Následkem toho leskla se v plné záři sluneční toliko tři písmena ve jméně „Cornova“, — obě „o“ jakož i „a“, kterýmž jméno končí — na nichž se bylo zachovalo nejvíce zlata a jež nejen svou zřetelností, ale i okrouhlým tvarem svým napomahala hvězdovitému tvaru zlatého reflexu.

Rovněž tak přirozeným bylo domněle tajemné znění kovové desky. Záviseloť, jak jinak ani býti nemůže, jednak od zvláštního zasazení, po případě snad i porozviklání desky, jednak od nárazu kamene na určité místo. Kámen musil totiž naraziti na prostřední z tří zlatých hvězd, tudíž na pozlacené „o“ skoro uprostřed jména „Cornova“. Narazil-li na kterékoli jiné místo, vydala deska místo déle trvajícího harmonického znění zcela prosaický zvuk přerývaně drsný a křaplavý, trvající jen několik okamžiků.

Tedy nic, pranic nepřirozeného nebo nevysvětlitelného.

Charakteristické však jest, že po celou tu dobu, co jsem s kamarádem desce té věnoval pozornost, aniž kdy jindy, když jsem později na hřbitov docházel, nezastavil se nikdy nikdo před deskou, nežli — jednou...

Nevím, bylo-li to r. 1850 nebo o rok později; ale pamatuju se, že bylo neobyčejně parné odpůldne, když kamarád po škole prál: „Přijdeš se strefovat?“

„Přijdu,“ odpověděl jsem, ačkoli jsem sám nikdy nebázel — a v hodině byl jsem na hřbitově.

Pro sálavé vedro nebylo na hřbitově živé duše. Byla tedy nejvhodnější doba. Avšak sotva kamarád nasbíral několik oblázků a postavil se do posice, by hodil prvním kamenem, upoutalo pozornost naši nápadné hrčení kočáru po silnici, vedoucí podle hřbitova, což bylo v tu dobu v oněch místech vzácností.

Sotva však jsme se poohledli, veběhli otevřeným hlavním vjezdem dva uřícení a zaprášení panští běhouni skoro až k monumentalnímu pomníku uprostřed hřbitova, kde stanuli a těžce oddychujíce stírali si kapesními šátky pot.

Po malé chvíli přihrčel i panský kočár, tažený čtyřmi upěněnými vraníky a zastavil taktéž skoro u pomníku. Lokaj, stojící, jak bylo tehdy u panstva modou, na širokém stupátku za vozem, seskočil střelhbitě dolů a přiskočiv ku dvířkám kočáru, jediným chvatným mávnutím ruky je otevřel.

Z kočáru vystoupil za přispění lokaje nějaký staroušek ve vojenské uniformě . . .

„Koukej! Nákej jeneral!“ upozornil mne zcela zbytečně kamarád. Byl-li to skutečně general a od jakého pluku, nevím; neměl jsem tehdy pro tyto odstíny společnosti lidské žádného porozumění. Dle toho, co mi utkvělo v paměti, soudím, že to byl buď plukovník nebo vyšší nějaký hodnostář od genie.

Byl to sice muž vysoké postavy, ale přihrbený, a přes to, že se mi fysiognomie jeho vznáší před duševním zrakem již jako v mlze, zdá se mi, že se neodchýlím příliš od pravdy, dím-li, že to byla drsná, osmahlá a vráskovitá tvář stařečka nejméně osmdesátiletého.

Avšak kmet nepoutal pozornost moji nežli několik vteřin; neboť hned po něm vystoupila z kočáru rovněž tak pomalu a opatrně a za pomocí lokaje postava — komická.

Podivínský kokrhel, v němž vězela hlava drobné ženské postavičky, oblečené v černý nějaký hábit — působil neodolatelně komicky. Tvář však byla zahalena hustým černým závojem.

V prvním okamžiku mi napadlo, že to jeptiška a nejspíše také nějaká stařenka, což zdálo se dotvrzovati veškeré její chování, hlavně pak gravitétní chůze, když učinila první kroky a ještě více těžkopádná gesta, když se rozhlédla kolem a nadzvednuvši hlavu, ukázala pravou rukou na pomník, u něhož stála, jakoby se stařičkého soudruha pouhým posuňkem na něco dotazovala.

Tázaný přikyvl jen hlavou a nabídnuv komické dámě ruku, vedl ji pomalu, co noha nohu mine, před pomník.

Zde se oba zastavili.

Chvíli se dívali oba upřeně vzhůru — na pomník, jakoby čekali, brzo-li i socha pomníku skloní k obloze povztýčenou hlavu a zadívá se dolů na ně. Po té dáma pomalu a opatrně poklekla před pomníkem na zem a, požehnavši se křížem, sepjala ruce k modlitbě.

Stařičký soudruh stál podle ní poněkud přihrben a možná, že i on se v duchu modlil. Po několika minutách, když dáma vyňala z kapsy modlitební knihu, naklonil se k ní a něco jí pošeptal.

Přikyvla hlavou, načež otevřela knihu a zadívala se do ní. Stařec plíživě poodstoupil a podíval se mlčky na lokaje, kterýž v uctivé vzdálenosti několika kroků čekal na každý pokyn. Lokaj úslužně přikyvl a pronesl šeptmo několik slov, načež oba — lokaj, jakoby ukazoval cestu, pán pak, jakoby se dle toho řídil — zaměřili směrem k místu, odkud jsme je s kamarádem pozorovali.

Poodstoupili jsme a k nemalému podivení jsme po chvíli seznali, že lokaj vede stařičkého pána svého k desce, která nám sloužívala za terč.

Dívali jsme se tudíž nyní z pozdálí brzo na stařičkého vojáka s lokajem, brzo na klečící a do modlitební knihy upjatě se dívající dámu před pomníkem. Ale ani tam, ani zde nedělo se pranic nápadného, neřku-li neobyčejného. Stařec stál mlčky, dívaje se upřeně a snad zamyšleně na desku, dáma pak klečela bez pohnutí jako socha.

„A tam je snad taky někdo pochován?“ optal jsem se šeptmo kamaráda, ukázav instinktivně nenápadně na pomník.

„A to ty nevíš?“ zadivil se kamarád, jakoby nebylo ani možno, by to někdo nevěděl. „Vždyť je to hrob a pomník knížete pasovského...“

„Na pomníku však je nějaký kněz,“ namítnul jsem.

„Nu, kníže pán byl biskup,“ vykládal ochotně přitlumeným hlasem kamarád. „Byl prej to, jak tatínek povídal, poslední kníže biskup pasovskej a zemřel na Cibulce — tam za Košířemi, víš? Tatínek ho pochovával, když bylo tatínkovi asi dvacet let a teď už je mu pětapadesát . . . Ale tady u nás — pod tím pomníkem je prej pochované jenom srdce — rozumíš? — jenom srdce . . .“

„A jak se jmenoval — nevíš?“ optal jsem se skoro bez zájmu.

„Ah, vím, vím!“ odtušil kamarád. „Leopold — počkej, však já si vzpomenu! — Leopold — hrabě nebo kníže“ — a teprve po chvíli doložil: „Thun-Hohenštein.“

V tom však se před pomníkem klečící dáma skoro prudce vztýčila a odhrnuvši závoj, zadívala se upřeně na sochu klečícího biskupa pasovského na pomníku.

Teprve nyní jsem ze vzdálenosti asi patnácti kroků postřehl, že to není žádná vetchá matrona, nýbrž mladičká, sotva dvacetiletá dívka. Tvář její však byla jako z vosku — stuhlá a příšerně bílá.

I tato fysiognomie vznáší se nyní před duševním zrakem mým již jen jako v mlze. Kromě uvedeného pamatuju se jen ještě na černé obočí a černé jiskrné oči, jež k nám po chvíli pohlédly plaše jen jednou, načež se zase upřely upjatě na sochu na pomníku.

Po několika minutách postřehl i stařičký vojín před náhrobní deskou Cornovovou, že se dáma již nemodlí a zaměřil volným krokem k ní. Když to dáma zpozorovala, vykročila jaksi pozaleknuta, při čemž jí modlitební kniha vypadla z ruky. Shybla se pro ni ruče, aniž by byla k zemi pohlédla, načež volným krokem ubírala se v ústrety stařičkému pánu.

Setkavše se, vyměnili šeptmo několik slov. Pán podal dámě rámě a uvedl ji ku kočáru, kde čekal již lokaj u otevřených dvířek. Přispěv dámě i pánovi při vstupování do kočáru, zavřel dvířka a vyšinul se za kočár. V okamžiku, když se kočár hnul, vyběhli i oba běhouni, kteří vše to od vjezdu na hřbitov pozorovali, ze vrat a v několika okamžicích vyjel i čtyřspřežní kočár ze hřbitova.

Bezúčelnou zvědavostí puzeni pospíšili jsme i my, jediní svědkové prostinké této scény, před hřbitov; ale nežli jsme doběhli před vrata, byl kočár již asi pět set kroků ode vrat. Neviděliť jsme nežli mocné kotouče silničního prachu, valící se za kočárem, ujíždějícím úprkem směrem k Smíchovu.

„A co teď?“ optal se po chvíli kamarád.

„Mně se chce domů.“

„Jdi si tedy!“ dáno mi nevrle v odpověď.

A tak jsme se rozloučili.

Druhého dne ráno byl jsem ve škole dříve nežli kamarád. Když přišel i on, běžel přímo k mé lavici.

„Heč, já něco mám!“ chlubil se.

„A co?“

„Až po škole — venku na ulici . . .“

„Ale co to je?“

„Uvidíš!“

Více jsme o věci té nemohli mluvit, poněvadž vcházel právě do školy pan učitel.

Když pak bylo po vyučování a žactvo se vyhrnulo před školu, stál kamarád před hloučkem spolužáků a něco jim ukazoval. Když jsem se přiblížil i já, prál: „Podívej se! Tohlenc ti chci ukázat!"

Postaviv se proti slunci, zašermoval mi pěstí pravé ruky přímo před očima.

„Nevidíš?" optal se s důrazem.

„Co bych měl vidět?" odtušil jsem.

„Koukej tedy na mou ruku!"

Po té experiment opakoval. Na okamžik přidržel mi pěst k očím, pak ji prudce odtrhl a několikrát zavrtěl před mýma očima pěstí proti slunci.

Tentokráte jsem skutečně postřehl cosi zvláštního, ba neobyčejného. Zdáloť se mi, jakoby byly z kamarádovy pěsti vyšlehly tři žhavé jiskérky.

„Co to?" uklouzlo mi.

„Tři zmrňavělé zlaté hvězdy — tedy tři žluté hvězdinky!" zasmál se kamarád.

„A kde's k nim přišel?"

„Vyloup' jsem je z naší náhrobní desky na svatém poli," vysvětloval kamarád, potutelně se usmívaje a s důrazem na slovo „naší", načež otevřel pěst.

K nemalému podivení svému spatřil jsem v jeho ruce na několikero složený kus papíru.

„Vždyť je to jen kus papíru!" připomenul kamarád sebevědomě, podávaje mi papír.

Vzal jsem papír do ruky, rozbalil a prohlížel. Bylo to skutečně jen kus starého, poněkud drsného popsaného papíru.

„A to vydává jiskry?" ozval jsem se, když jsem byl papír prohledl a pranic na něm nepostřehl, čím bych si byl mohl vysvětliti vyšlehnutí jiskřinek.

„Vždyť jsi přec viděl — ne?" vece kamarád. „Dej sem — ukážu ti to ještě jednou!"

Po té rozbalený papír zase složil na osmero a vzav jej do pravé ruky tím způsobem, že mu okraj povykukoval mezi dvěma prsty v pěst zaťaté ruky — zavrtěl pěstí proti slunci před mýma očima.

Teprve nyní jsem postřehl, že tři žhavé žluté jiskérky vyšlehly z okraje papíru mezi kamarádovými prsty a vytušil tak tajemství aspoň částečně.

Když jsem na to upozornil, vysvětlil nám kamarád ostatní. Rozbaliv složený papír, ukázal jej mně i ostatním spolužákům sám.

Byl to ve dví přetržený nějaký dopis psaný švabachem na zažloutlém papíru, jehož okraje byly původně zlaceny. Pozlacení bylo však již oddroleno až na tři místečka na hořejším okraji, tak že — když se tímto okrajem zamávlo proti slunci, zaleskla se pozlacená místa, jakoby z nich rovnoběžně vyšlehly tři žhavé jiskřičky.

Vysvětlení to nikoho z hochů seskupených kolem experimentujícího kamaráda nepřekvapilo. Naopak — skoro všickni dali různým způsobem

na jevo svou nespokojenost, že je záhada tak prostinká a v několika okamžicích rozprchli se na všechny strany.

„A kde's to vzal?“ optal jsem se kamaráda, když jsme i my dva zaměřili loudavě k domovu.

„Našel jsem to včera večer před pomníkem knížete biskupa pasovského,“ odpověděl kamarád ledabylo; ale úšklebně dodal: „Nejspíš to tam ztratila ta černá maškara s tou voskovou larvou. Nejspíš jí to vypadlo z modlitební knížky, když ji upustila na zem.“

Kamarádův surový úšklebek dotkl se mne tak nemile, že jsem šel mlčky vedle něho.

„A co s tím budeš dělat?“ ozval jsem se po chvíli bez jakéhokoli zájmu.

„Nu, co bych s tím dělal? Až si pohraju, zahodím to!“

„Dej mi to!“ připomenul jsem, aniž bych si byl vědom, proč ta slova pronáším.

„I tu máš! Mám to zahodit zejtra nebo dnes...“

A tak putoval zbytek starého dopisu z kamarádovy čítánky do mé vlastní.

Pokusil jsem se doma i jinde provésti se zbytkem zlaté ořízky experiment několikrát; ale nepřekvapil jsem nikoho, ba zdálo se mi, že každý, před kýmkoli jsem se produkoval, pokládal to za titěrnost prvního řádu.

Není tudíž divu, že mne experimentalní „vyrábění“ zlatých jiskřiček v několika málo dnech omrzelo a že jsem i papír pohodil.

Asi po pěti nebo šesti letech, když už jsem měl vyvinutější smysl pro písmo a vyznal se také v němčině, nalezl jsem list ten náhodou mezi starými explikami z druhé třídy. Přirozeno, že jsem mu tentokráte věnoval větší a bedlivější pozornost, nežli když jsem se stal jeho vlastníkem.

Než ani tentokráte neshledal jsem na něm pranic zvláštního.

Byly to pouze asi dvě hořejší třetiny dopisu, psaného na prvních třech stránkách listovního papíru velkého formátu. První dvě stránky byly v celém dopise patrně popsány úplně; třetí pak jen asi do poloviny, kde list končil prostým podpisem „Joseph“. Poslední stránka byla prázdná.

V tu dobu uměl jsem již obstojně německy a mohl si list také přečísti. Obsah úryvků neudělal však na mne bezpochyby buď žádného nebo pranepatrného dojmu. Neboť, když jsem si po půl století po návratu svém z vymírajícího hřbitova v úplném osamotnění vypravovanou právě dětskou příhodu i dopis ten živě připamatoval, nepamatoval jsem se na jiné, nežli že to byl list psaný nějaké dívce buď jejím otcem, učitelem nebo pěstounem a že v něm dávána adresátce dobře míněná nějaká paedagogická ponaučení.

Však právě tento poslední moment zbudil v abnormalní duševní mé náladě zvláštní druh zvědavosti. Napadloť mi, že člověku mého věku, kterýž si byl právě tak neobyčejně živě připamatoval svou i jiných pomíjejicnost, nemusí snad býti bez útěchy nahlédnouti do paedagogického receptu, jejž byl neznámý, dávno již mrtvý paedagog dal jaksi jako rukověť života do vínku mladistvé ženské bytosti, která se byla bez pochyby již také s životem rozžehnala.

Přiznám se, že mne skoro současně opanovala i skepse a že jsem místo útěchy očekával spíše omšenou paedagogickou fraseologii. Ale zvě-

davost má byla tak intensivní, že jsem se ihned pustil do hledání starého dopisu.

U spisovatele, živícího se výtěžkem svého péra, kterémuž jest každý počmárnutý lístek papíru více méně „cenným“, bývá takovéto hledání, obzvláště po mnohaleté činnosti literarní, v svrchované míře nesnadné a svízelné; avšak dík jistému druhu pedanterie, která mne naučila ukládati počmáraný papír aspoň jaks taks systematicky — já po vybrakování asi desíti balíků a balíčků as tak po dvou hodinách nalezl hledaný dopis přece.

Půlnoc byla již dávno minula a měsíc v úplňku, vznášející se nad Petřínem, díval se mi na psací stůl, když z balíčku nejstarších mých rukopisných památek vynořil se švabachem psaný zbytek hledaného dopisu.

V dvojsvětlí měsíce a hořící lampy, v němž se po mnoha letech opět objevil, působil na mne v prvním okamžiku jako znovu nalezená drahá relikvie, kterou jsme pokládali za ztracenu. Mimoděk zamhouřil jsem oči a — jak už za takových okolností bývá: obraznost má si zahrála.

Před duševním zrakem mým vyhoupl se opět vymírající hřbitov v celé své tklivé a bolestné melancholii. Zdálo se mi, že ze zášeří cypřiš, smutečních vrb a zádumčivých thují dívám se nekonečně dlouhým stromořadím vysokých a košatých stromů do dálky, kde bylo vše tak chladné, pošmurné a temné jako zamračená tvář, v níž byl výraz němé bolesti zkameněl . . .

Bezděčné zamrazení mne vzpamatovalo.

Otevřev oči vstal jsem od stolu a spustil v okně záclonu, by mi melancholický měsíc nepřekážel — a počal pak dopis prohlížeti, ba zkoumati, jakoby tajil nějakou záhadu.

Kromě již vytknutých známek a vlastností shledal jsem na něm nyní ještě mnohé jiné.

Rukopis spíše zaokrouhleného nežli bodavě špičatého švábachu prozrazoval pevnou ruku mužskou, uvyklou psáti s neobyčejnou úsporou času, tedy kvapně, někdy i letmo.

Nadpis zněl: „Liebe Terese!“ Z textu zbyly jen tři úryvky: začátek, část prostředku a zakončení s připojeným po levé straně datem: „Wien, 29. August 1787 . . .“

Papír, ačkoli původně nejspíše sněhobílý a poněkud drsný, byl stářím sežloutlý, skoro přihnědlý. Vůbec měl vzezření, jakoby byl už prošel tisícerýma rukama nebo jakoby jej byl jednotlivec nesčetněkráte a k tomu v nejbolestnější náladě pročítal. Byl pomačkán, místy umolousán a páchnul také trochu zvláštní, skoro vonnou plísní. Tu a tam bylo písmo rozplizlé a inkoust rozmazán, nejinak než jako by býval dopis někdy vodou postříknut nebo byly naň skanuly slzy . . .

Mnohé, co jsem byl na dopisu nyní postřehl, ovšem mohlo býti také „novějšího“ data — zejména pomačkání, umolousání papíru, jakož i stopy po postříknutí vodou; ale přes to byl jsem nyní přece jen skoro přesvědčen, že býval dopis ten adresátce nejspíše drahou relikvií již proto, že byl aspoň z části zachován a v modlitební knize — patrně na památku uložen.

Možnost, že byl také slzami skropen, nebyla aspoň vyloučena.

Není tudíž divu, že po bedlivém prohlédnutí, ba skoro inkvisitorském prozkoumání zevnějšku začal jsem list čísti s nemalým interesem, ba s dychtivostí — a přiznám se, že mne hned první řádky v pravém slova smyslu překvapily. Pochopilť jsem, že před lety, když jsem jej jako patnáctiletý hoch pročítal naposledy, nemohl mne naprosto zajímati v té míře, jako mne začal zajímati nyní hned po přečtení prvních řádek.

V překladu zněl dopis ten, vlastně úryvky jeho v tento smysl:

Milá Terezo!

K útěše Tvé píši Ti několik dní po našem posledním setkání několik slov.

Štěstí a blaženost má každý z nás jedině v sobě. Chceš-li mne oblažit a šťastným učinit, vynasnaž se vypátrati, co mi po mém náhledu k mojí — ale jedině k mojí spokojenosti, k mému štěstí a k mojí blaženosti ještě chybí... A můžeš-li, vyplň a uskutečni všechna moje přání!

Ale nedomnívej se, že — co mne činí šťastným a blaženým dnes, musí mne blažiti také ještě zítra. Jako se každým okamžikem mění naše bytost i individualita, rovněž tak mění se nepostižitelně i všechny naše názory, úsudky, přání atd. — vůbec vše. Jako každá kapka vody nebo jiného nápoje, jež požijeme; jako každé byť sebe menší kvantum vzduchu, jež v sebe vdechneme, způsobí v organismu našem jisté, ovšem nepostižitelné změny, rovněž tak podmiňují tyto změny také analogické proměny v naší tak zvané duševní činnosti, v našich pocitech, názorech, přáních atd. — vůbec ve všem.

Nic nevadí, že si změn těch v nepatrných intervalech času a za nepostižitelných vlivů nejrůznějšího druhu vůbec ani neuvědomujeme; ale změny ty jsou nepopíratelny a neod — — — — — — — — — — —

Člověk jest a zůstane tvorem nápodobivým. Jakým byl v podstatě před tisíciletím, takovým jest dnes a takovým zůstane, nechť žije v zemi civilisované nebo v prairiích a pralesích. Jen způsob života a tím i zvyky a mravy, názory, přání atd. se mění.

Jako tvor nápodobivý neprovádí člověk v podstatě nic, nežli čemu se byl od jiných přiučil. Samostatný, od jiných odchylný způsob života a tím i samostatný názor v svět atd. jsou abnormalitou, řídkou výjimkou a nikoli pravidlem.

I to, co pokládáme za nejpřirozenější — cit, není nežli návyk odkoukaný proces nápodobení.

Neodolatelný pocit bolesti nad úmrtím milené a nejmilejší bytosti pokládá se za pocit naprosto přirozený. A přece není nežli pouhým návykem. Kdybychom byli od nejútlejšího mládí vídali, že rodičové, příbuzní a vůbec všickni lidé při úmrtí nejmilejších bytostí neslzí, nýbrž jásají, neplakali bychom ani my, nýbrž jásali s jásajícími.

Než i každý jiný pocit, jako vůbec vše, jest individuelní. Přes všechnu podobnost těla i ducha lišíme se ve všem. Jako nebylo, není a nikdy nebude dvou kongruentních lístků, dvou naprosto stejných zrnek písku atd., rovněž tak nebylo, není a nikdy nebude dvou stejných lidí.

Majestát lidstva, majestát jednotlivých národů imponuje jen jako celek. Jakmile je začneme analysovati v jich atomech: v individuích —

zděsíme se bezměrné spousty ubohostí všech možných odstínů. Není pošetilosti, není zvrácenosti, není — — — — — — — — — — —

Od okamžiku, co jsme spolu stáli před záhadným nebo jak u vás pravíte: mystickým obrazem — vidím do šíra světa nepoměrně jasněji.

Nechť hrajeme v karty života sebe tradicionelněji, sebe uměleji nebo třeba sebe primitivněji nebo sebe přirozeněji — poslední trumf vyhazuje vždycky naše individualita a — přebíjí . . .

Individualita jest u blba i genia stejně suverénní, a žádná světa moc jí s jejího trůnu nesrazí. Pokládej za pravdu, za právo, za štěstí atd. cokoliv; buď si v ohledu tom podobného nebo zdánlivě stejného názoru s jakýmkoli množstvím jiných lidí — pro mne a tak i pro každého, kdo není bezmyšlenkovitě ve vleku názorů tradicionelních, není a nemůže býti pravdou, právem, štěstím atd. nic jiného nežli co já — po případě co každý jednotlivec za pravdu, právo, štěstí atd. pokládáme.

A — o to, pravím s důrazem, rozbíjely a rozrážely se všechny reformatorské, všechny regenerační pokusy každého, kdo chtěl lidstvo nebo národy — tedy davy různorodých, různě smýšlejících, různě cítících a nejrůznějším nepostižitelným změnám podrobených jednotlivců změniti, po případě oblažiti a spasiti dle ztrnulých doktrin individualního svého přesvědčení.

Joseph.

Ve Vídni, 29. srpna 1787.

Přiznám se, že mne dopis ten, od začátku až po konec v svrchované míře zajímal; ale že mne, když jsem jej dočetl, přece jen zklamal. Zajímalť mne nejen klidnou, skoro filosoficky vyrovnanou formou, nýbrž i povšechným myšlenkově obsažným obsahem, prozrazujícím myslitele, který pojímá svět, jakým právě jest a nad ničím se nebouře, vyslovuje své náhledy s neúprosností předsudků prázdného muže-logika, nelekajícího se ani nejdrsnějších dissonancí, ku kterýmž byl ve svých meditacích důsledně dospěl. Ale právě tím, čím mne nejvíce zajímal: povšechností svou — také mne zklamal. Neboť z ničeho nedalo se souditi, kým asi byla ta „milá Tereza“, které byl psán a kým byl podepsaný Joseph, a ještě méně pohnutky, pro které byl list tak apartního obsahu psán — dámě.

Rozhodně pedagogický ráz listu, jakož i mnohostranná vzdělanost pisatelova, a bezpochyby i adresátčina jsou nepopíratelny.

Avšak proč jest list ten psán, abych tak řekl, tak opatrně, že podobá se vlastně jen snůšce různých aforismů a z ničeho nelze souditi na vzájemný poměr pisatele a adresátky?

Co znamená na příklad úvod; že jsou řádky ty psány „k útěše“? Z jakých důvodů potřebovala adresátka „útěchy“ a jakou útěchu mohla vážiti ze slov tak povšechných a zároveň neúprosně krutých: že jest člověk vlastně ve všem všudy tak čímsi jako chameleon a k tomu ještě pouhou hříčkou více méně brutalní přírody?

A jak trpkou, ba snad i bolestnou minulost měl asi za sebou pisatel listu, když psal k „útěše“ slova tak pesimistická, skličující, ba zdrcující, že veškeré opravné a oblažující snahy rozrážejí se o nerozdrtitelnou skálu individualismu?

Je tento jeho názor výslednicí studia historického a socialně pathologického, tedy jaksi jen theoretický, nebo se muž ten sám někdy a v jakém asi směru pokoušel o reformy?

Jedinou oporou ku zkoumání v tomto směru zdála se mi býti zmínka o mystickém obraze.

A jaký obraz to byl t. j. co asi a jakým způsobem znázorňoval, že muž tak vzácného a hlubokého vzdělání a zároveň i tak pevných zásad, jakým se jeví pisatel z jediného toho listu — mohl napsati, že — „od okamžiku“, co před obrazem tím stál, „vidí do víru světa nepoměrně jasněji?“

Je možno, by „záhadný“, po případě „mystický“ obraz nějaký, ať už jakýkoli — otevřel někomu, obzvláště pak muži tak vyspělému, z nenadání takovouto perspektivu v labyrintu světa?

A kde možno obraz ten spatřiti, aby mohl člověk přímo zázračný účinek jeho zkoumati?

Vše to, a mnohé jiné, co mi po prvním přečtení dopisu napadlo, byly vesměs otázky, na které nebylo ani přibližně uspokojivé odpovědi.

V tomto vzhledě byl jsem tudíž zklamán v takové míře, že zklamání mé přecházelo znenáhla skoro v jistý druh mírné roztrpčenosti.

Přes to přečetl jsem přes všechnu jasnost a povšechnou srozumitelnost tak záhadný dopis co možná nejpozorněji po druhé i po třetí; ale s týmže výsledkem jako po prvé. Vzhledem k osobám a vzájemnému jich poměru zůstal mi dopis i nyní úplně temným a neposkytl nejmenší opory k jakékoli další kombinaci.

Po nějaký čas zabýval jsem se v duchu jeho obsahem; ale následek připomenutého zklamání: mírná roztrpčenost bránila mi v přesné úvaze, tak že se neodvažuju výsledku jejího ani naznačiti.

A již jsem chtěl, skoro už rozmrzen, list prostě zase uložiti do balíčku, v němž byl bez mála po čtyřicet let vyčkával svého dočasného vysvobození, když zrak můj náhodou utkvěl na posledních řádkách a po chvíli zcela bezděky sesmekl se na podpis.

A jak se tak upřeně a přece bezmyšlenkovitě dívám na jméno „Joseph“, zdá se mi, jako bych byl podpis ten přece již někdy — snad jen letmo shlédl a nemohl se upamatovati, kdy a kde. Bezděky zbystřil jsem pozornost, ale beze všeho výsledku.

Podpis byl psán latinkou a končil nehrubě umělým manupropriem v podobě neurčitého zatrhnutí pérem, z něhož v opáčně vedeném obloučku zatrhnuto ještě jednou k levé ruce šikmo dolů a hned zase na pravo šikmo nahoru.

I toto manuproprium nejevilo žádné abnormalnosti.

Náhle, jako by mi byla divinace přispěla ku pomoci, pozoruju, že se mi prostinké manuproprio před očima rozložilo v pravé své tvary. První neurčité zatrhnutí pérem nebylo totiž začátkem manuproprio, nýbrž zakončením jména písmeny „us“ a teprve odtud dvojím zatrhnutím šikmo na levo a rovněž tak nahoru provedeno vlastní manupropria. Podpis nezněl tedy prostě „Joseph“, nýbrž — „Josephus“ — — — — — — —

A jako blesk šlehlo mozkem mým uvědomění, že podpis ten není mi tak nepovědomý, jak se mi skoro do poslední chvíle zdál, nýbrž že

jsem jej častěji vídal buď v reprodukcích nebo v originale na různých listinách, podepsaných císařem Josefem II.

Naprosto nepředvídané odhalení to překvapilo mne v prvním okamžiku v takové míře, že jsem ani vlastním očím nevěřil. Než když jsem si po chvíli připomenul, kdo a o jaké příležitosti a kde dopis ten ztratil, nebyla možnost, že byl dopis ten psán císařem Josefem II., aspoň vyloučena.

Přirozeno, že byla nyní zvědavost má podrážděna, jako snad ještě nikdy. Četl jsem dopis se zvýšenou pozorností a zbystřenou zkoumavostí zas a zase; ale opět bez jakéhokoli positivnějšího výsledku.

Avšak právě tím poskytnuto nejširší a nejvolnější pole všem možným domněnkám. A tak možno se domysliti, jaký myšlenkový, vlastně domněnkový vír mělo vše to u mne v zápětí.

Leč což vše naplat, když před člověkem leží jen jediný dokument, z něhož nelze pro okamžik praničeho více vyčísti, nežli co už bylo vyčteno, a když přes všechna přesvědčení, že to vlastnoruční podpis císaře Josefa II., vtírá se člověku myšlenka, že se snad přece jen — mýlí! . . .

Nechť však tomu tak neb onak, — byla závěrečná myšlenka, s kterou jsem k ránu uléhal na lože — tolik jest jisto, že chmurná a pesimistická nálada, jakou byl v duši mé vyvolal vymírající hřbitov, byla na dobro a snad i na dlouho zažehnána a místo její zaujala skoro chorobně podrážděná zvědavost, po případě onen druh horečného osvěžení ducha, jaký zachvacuje člověka vždy, kdykoli jej začíná ovládati fixní nějaká myšlenka problematického rázu.

Dlouho jsem nemohl usnouti. Když se to posléze přece stalo, mučily mne bizarní sny, v kterých však — císař Josef II. nehrál žádné úlohy.

Když pak jsem po několika hodinách procitl, byl interes můj na domněle důležitém nebo nad jiné zajímavém dopise tak ochabl, že mi vše, čím jsem se před usnutím zabýval, připadalo jako onen druh bezúčelného a jalového domněnkářství, do jakého zabřídají tak často lidé s podrážděnou obrazností.

I sám podpis dopisu, když jsem jej z rána znovu zkoumal a za pravý uznal, nedodával věci, když jsem ji chladnokrevně a bez abnormalní nálady uvažoval, nijaké zvláštní důležitosti.

Přes to jsem se „fixní myšlenky“ nezbavil úplně. Přítel Aleš aspoň mi dosvědčí, že přišel jsem k němu kdysi s žádostí, aby mi jako osvědčený talent v oboru tom — udělal věrnou kopii podpisu císaře Josefa II. A když jsem ji měl a porovnal s podpisem dopisu, byla „fixní myšlenka“ opět v permanenci . . .

A od té chvíle — — — — — — — (Pokračování.)

Překypělé síly.

Napsal Jos. Matějka.

Paní Miladě N. v Kievě.

I.

istorie tohoto dítěte byla prostá; ono samo vědělo z ní jen tolik, že je dcerou té staré, velice staré dámy, která sedí — celá bílá — v rohu pokoje, kde rozlito jest blýskavé světlo březnového slunce.

Stará dáma koupala se s patrnou rozkoší v tomto zlatém dešti, přivírajíc mdle hluboko založená víčka oční, podbarvená temnými pruhy, které udržovaly a zvyšovaly lesk oka, jinak značně již pohaslého. Příkré světlo odstínilo ostře rysy tváře, určité a delikátní, jakoby bolestí modelované, a roztříštilo se na hlavních liniích, dodávajíc hlavě vzhledu gotické sochy.

„Osmnáct set — — —“ řekla tiše, a úsměv ztratil se v jejím obličeji jako sluneční světlo v krajině vysokých hor a hlubokých údolí.

„Osmnáct set — — —“ opakovala, jakoby v radosti nad tím, že vzpomněla si konečně na toto datum, „ano, téhož roku, z jara . . . asi v tyhle časy.“

„Víš co . . .“ pokračovala, nedívajíc se na dívku, „přišel ke mně baron Conay a zval mne na svatbu své dcery. Byla to druhá, Sofie, tlustá . . . strašně ráda jedla, mluvilo se . . .“

Zamýšlela se znovu do této historie, přemítala dlouho, a zneenáhla vyryla se kolem jejích úst hluboká vráska v linii tak určité, že patrně vyryla se na místě dávno obvyklém a ovládaném, které propadávalo se jako řečiště občasného proudu.

Plno jakési hrubé smyslnosti, něco nevýslovně krutého bylo v této rýze, měnící jako tajemný klíč povrchní dojem sochy, zrozené z bolesti, v nevyhladitelně stigmatisované zjevení kněžky záhadných kultů rozkoše. Stín života dávno již vyžitého . . . v tom nebylo možno klamat se. A skutečně, nikdy nepřišla bolest, aby svýma, chladem provátýma rukama tišila to čelo, vždy tak rozpálené, a krotila svým, ze ztracených hloubek

pramenícím dechem plameny, spalující neodvolatelně bohatou úrodu sil tohoto života.

Ne, bolest nepřišla nikdy ... jen kdysi, mimochodem — a dodnes se tomu diví — přišlo toto dítě.

„Byl velice nezpůsobný, ten malý baron, rozmilý ve své uniformě honvédského majora," řekla, ponořena celá do této vzpomínky.

Vráska stávala se strašlivější, neboť nebylo mladosti, která rozjásala by pozadí, a vráska, kontrastujíc s mrazivým dojmem bílých vlasů a lety odbarvených tváří, svědčila jen, jako ohořelý trám na spáleništi, o nesmírném řádění rozpoutaného živlu.

„Byl velice nezpůsobný," opakovala ještě a zasmála se smíchem, vycházejícím z hluboka a ve výškách náhle rozraženým, jakoby ruka, bubnující po skleněné ploše, tuto několika prudkými údery byla rozbila.

„Nu, a pak narodila jsi se ty ... to bylo po roce. Kolik je ti let?"

„Sedmnáct," odpověděla dívka, nechápajíc.

„Sedmnáct; a píšeme ... ach ano, to se shoduje," řekla s přízvukem uspokojení, „to se shoduje."

Nastalé ticho, udržované jednotvárným hučením jarních vod řeky, přerušovalo jen klapání dřeváků podomkových, jehož stín protaboval se chvílemi na podlahu pokoje.

Dívčina hlava, s liniemi velice určitými a čistými, tak filigránská jako miniatury mistrů 18. století, neměla nic z nejasnosti mládí, ale ještě méně svědčila o nějakém určitém věku, tak patrném obyčejně na tvářích jiných žen. Křehké, nepatrné tělo ve spoustě šatů, s poprsím, které vyniklo rafinovaně jednoduchým uspořádáním, a s pohyby, lomícími se vždy s neočekávanou malátností, působilo studeným dojmem loutky, stupňovaným neživou černí hustých vlasů a prázdným jasem modrých očí.

Málo chápala tuto stařenu, znásilňující svoji paměť a jako dravec poletující nad minulostí, aby v popeli jejím hledala zbytků, jichž dalo by se snad ještě užiti k rozkoši, něčeho, co nebylo ještě docela zničeno, jak žárem prudce vzkypělého života, tak rozkladem mravním. Neposlouchala ji ostatně příliš, uvykla již, neboť nebylo to poprvé, co takto mluvila. A v poslední době vůbec stařena mluvila věci, které vymykaly se její soudnosti — —

Bývalá tanečnice byla zasažena až ve svém čtyřicátém roce. Několik let ještě tančila v plamenech, trávících poslední její statky. Tíha pokání, vlastně bezútěšnosti, kterou nebylo již co podpírat, sřítila se plnou vahou na její bedra. Zhaslo vše. Popel rychle vychládal a nabíhal smuteční černí, která tísnila duši. Zodpovědnost rostla v nitru jako mraky na zimní obloze. Nebylo ani jinak možno, když takto sebe samu přežila. Dorůstající dcera měla býti ohnivým ptákem očistění. Vychovávala ji sama, úzkostlivě, dle nejdokonalejších vzorů čistoty, a teď blížila se doba, kdy měla pochlubit se svým dílem, doba zaslíbení jejího za nevěstu Kristovu.

Byl to nejvyšší bod tuposti a lhostejnosti, na který ji uspala, jakýsi druh nebezpečného spánku, do něhož tato stařena, postrádající naprosto pudového umění, jímž vnikají matky do duší svých dětí, shypnotisovala

instinkty, probouzející se neodvolatelně dokračujícím zákonem. Nepodařilo se jí nijak vznítiti ji pro úkol, pro který ji vychovávala a zapomínajíc se ve slovech a pohybech v hladovém kroužení nad minulostí, z níž evokovala anekdoty, někdy až příliš svůdné, vzbudila v ní jediný, ale tím nebezpečnější affekt, složený z jakési stupňované, nejasné závisti a z nebezpečného stesku, rozpínajícího se po jiné hodině, než po té, která jí udeřiti měla za zdmi kláštera.

Malá loutka ve spoustě řasnatého šatu, ze kterého nořilo se její tělo jakoby z moře hedvábných vln, čekala tupě, jen s odstínem neurčité bázně, hrůznou krásu této hodiny... kdy sama začne tkát svoji budoucí minulost, připadající jí jako drahocenný závoj, do něhož se před ní její matka halila.

Ne, není možno, aby ji to minulo — — —

Jarní, nervosní vzduch lehce dráždil pleť... a srdce stávalo se nepokojným, velice nepokojným. Bylo nutno vyjíti ven, tam bylo možno aspoň volně vydechnout.

Bývalá tanečnice sdílela také jaksi její pohnutí; vyšly tedy.

Krajina plynula do nekonečna, neboť nebylo bodu, který by zachytil bloudící pozornost, plynula ve svých základních barevných tonech, v modři a v hnědi, jemných, ale přece pojatelných odstínů. Vzduch, nasycený parami, byl vzrušen pohyby, které daly se tušiti ve hloubkách země.

Šly beze slov po stráni, propadávající se do blízkého lesa. Zastřeny melancholií, rodící se v duších, tísněných neurčitostí krajiny, chodily takto tupě a dlouho.

„Pardon," ozvalo se náhle za nimi, „ale — přijdu do N. — po této pěšině?"

Důstojník generálního štábu, s mapkou a tužkou v ruce. Bezvadný stereotyp.

Bývalá tanečnice, unavena a ponořena do své těžké nálady, kývla lhostejně hlavou. Poděkoval a odcházel.

Malá dívka rozevřela však široce svoje jasně prázdné oči za jeho postavou. Ve tváři, křídově bledé, zahrály hektické skvrny. Ulekla se. Důstojníka viděla zase jednou po dlouhých letech ... Doby, kdy běhávala, jsouc malou uličnicí, po předměstských ulicích hlavního města, a kdy řinčící šavle byla jediným, co imponovalo jí a několika jí podobným, nemohoucím dočkati se chvíle, kdy i ony svými osůbkami poutati budou pozornost nositelů hrozné zbraně, která zdála se jim jen k dobývání dívčích srdcí býti stvořena, doby tyto sotva že může si už představiti. Pocítila znovu dobře jí známé mrazení ... a bylo přirozeno, prolétlo-li podrážděným nitrem několik předtuch ...

Avšak i stařena, zastavena setkáním, probrala se ze svého zamyšlení a mrzela se, že důstojníka jen tak beze slova pustila. Zde, v této Sahaře, není ani dost nesmyslno pomíjeti třeba i malou příležitost k vytržení se z každodenního kruhu šedých věcí, plochých myšlenek a dlouhým klidem ulehlých citů.

Šly domů jen se svojí únavou a rozladěním.

II.

Nová bezsenná noc řadila se k mnohým již uplynulým, ale tato byla přece jen plna kouzla. Podivuhodná noc! Bylo jí jasno tentokrát. Muž, muž — šeptala si, a poprvé vyvolávalo v ní toto slovo určitou představu. Věci šly rychle... do svítání vykvetlo v duši již mnoho nadějí.

Bývalá tanečnice byla však dnes nesnesitelna. Zkoušela do konce jakési „pas“, ale s nezdarem a proto natáhla se po pohovce a pohybovala ve vzduchu svýma ještě silnýma nohama, až jí v kloubech praštělo.

Vyšly touž cestou jako včera. Myslily na včerejší setkání, malá dívka i stařena, která pocítila náhlou touhu po zábavě, jíž bylo tak málo v této hanebné vesnici, když i farář, který dříve časem vytrhl je z tuposti, ztloustnul v poslední době tak, že nemohl k nim zajíti návštěvou. Do blízkého města nešly. Dívali se tam na ně s neomaleností, oběma nepříjemnou, a zábava, kterou tam bylo možno najít, dala se konečně snadno oželet. Tanečnice uvykla vyššímu slohu pohybů, který stával se směšným na scéně tak ubohé, a prudčím sensacím, než jaké bylo možno vykřesati z živořící ve městě massy řemeslníků a v tuku a plochosti utonulých intelligentů.

Bloudily však lesem docela marně; našly jen svoji únavu, jež byla jim při zpáteční cestě těžkým břemenem.

A tak po několik dnů, které míjely, jako lodi, zastřené temným plachtovím, kamsi daleko do prázdna, nehnuly se z domu.

Venku, ve stromech a v zemi zatím praskalo to a pukalo, různobarvé plamínky květů vyšlehávaly do světla, a zeleň, dosud sotva znatelná, v jasném vzduchu stávala se určitější.

Jednoho dne pak bylo jaro se vším svým zanícením a vší svou radostí.

Bude to toto jaro? pomyslila si filigránská snoubenka Kristova a bylo jí smutno. Ale když přišel den slavnostního tažení jara, byla již uklidněna; letos nemohlo ji to minouti. Bála se však...

Byla to podivná bázeň z nejistoty. A opravdu, neví se někdy, přicházíme-li jako vyžádaní, abychom pokračovali po cestách ještě nedokončených a naplňovali zákon dosud nenaplněný, či vznikáme-li mimochodem, kdy bylo již vše odbyto a kdy nám nezbude, než marně rozpínati náruč po prázdných již stínech, bloudících nad ssutinami života, jehož část jen nedopatřením, jako kapka z překypělé nádoby, v nás se vtělila. Běda, jsme-li těmito posledními, neboť osud netrpí nadbytku a neodolatelný ortel byl vyřknut nad námi dřív, než jsme se zrodili.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Doprovázela dnes čileji než jindy matku do lesa. Obě šly lehkým, podrážděným krokem, vdechujíce rozechvěným chřípím prudkou vůni, odpoutanou v parách slunečním teplem. Rozkošná tíseň svírala srdce a v duši rozestřela se běl obzoru, plného skřivanů, šílených již a neovládajících svůj hlas, který spadával, jako déšť zvonících mincí do polí a lesů. V krvi to zpívalo...

Nedivila se ani, když viděla důstojníka, který, polozakryt křovím, rozpínajícím se jako zelená náruč, přicházel přímo k nim.

Nadporučík ... jakási nesrovnalost v mapách generálního štábu, již nutno napravit ... eh ... létající monocle ... zdejší krajina je vůbec málo známa a tím více překvapuje, že ... poklona atd. ... znělo to jedním proudem. Dámy postřehly sotva desáté slovo z jeho řeči. Bývalá tanečnice, omámena v tak neobvyklé scéně vracejícím se kouzlem, jímž dýchala tato elegantní postava, a malá dívka, rozechvěná až k nevolnosti, třeba že toto chvění bylo jen sladkým přemáháním původního zděšení a překvapení.

„Odillonova, prima-ballenina dvorního divadla ... na odpočinku,“ dodala ironicky.

„Táž, co ...?“

„Ano, táž ...“ přerušila ho rychle s pohledem na dceru, „byla jen jedna Odillonova,“ řekla s hrdostí, která zdála se mladému muži bezpochyby dvojsmyslnou, neboť tvářil se dle toho.

„Dámy dovolí ...“

Šli, a bývalá tanečnice vedla slovo. Jsou zde, v této vesnici, bůhví jak se sem dostaly, neví to sama ... nudí se trochu, ale což, ona pobavila se již dost, a dcera ... půjde do kláštera. Nebude jí aspoň těžko se odříkat.

Malá dívka byla nervosní, když mluvilo se o ní. Cítila pohledy na sobě, a to rušilo jí požitek, který měla, pozorujíc sama. Ostatně přešlo se brzy na hlavní město.

Jak je krásný a silný ... pomyslila si, a bezděčný stesk rozkvétal v jejím nitru. Mluvil také; neposlouchala sice co, ale barva jeho hlasu ji unášela, přes to že mluvil trochu nepříjemným, nosovým přízvukem.

Ostatní přišlo krátce a rychle.

Poupata v nitru nahromaděných pocitů otevřela se náhle a rozkvetla v plamenný oheň, vše zachvacující a divoce vonící ... Nebylo jinak možno; byla začarována mladým mužem a skláněla se k němu bez pomoci.

Přijal pozvání k návštěvě, když se rozcházeli. — —

Barvy, dosud neurčité a rozplynulé, houstly a jiskřily po polích, po lukách, a vůně vylévaly se z květů jako z flaconů, náhle puklých. Život stoupal do retů, které temněly a do očí, které prohlubovaly se až k závrati.

Bylo v tom všem mnoho neočekávaného, překvapujícího.

III.

Míjely dny, vyšperkované a jasné, rostla důvěra, a klíčila radost. Triumfální, ztřeštěné a rozkoší zpité výkřiky jara probudily také tuto mladou duši.

Tenké a až směšně malé rty rozhořely se toužně a žádostivě. Jasné ale prázdné oči potemněly, že nebylo možno již určiti jejich hloubku. Vlasy oživěly záhadným životem bohatých odstínů. Pohyby zpružněly a staly se napovídavými ...

S počátku byl krátký boj přecitlivělé cudnosti se zdvořilostí trochu impertinentní. Pak také plachost, stupňovaná samotou. Avšak touha, tak

dlouho drážděná, přelámala prudkými vzmachy svoje pouta a letěla divoce, vášnivě do plného světla, strhujíc s sebou mysl i srdce.

A protože nebylo zde nijakých zdlouhavých pochodů myšlenkových, znavujících každý žár tak, že jen zvenáhla je mu možno prohořeti se vítězně celou bytostí, ale bezprostřední zanícení instinktů, přišla krev rychle do varu, a její páry omámily tuto ubohou malou hlavu dřív, než mohla v ní zajiskřit první myšlenka.

Celá její bytost k němu jako jediný plamen šlehala a sálala, ačkoli jeho zdvořilost ani jednou z mezí nevykročila.

Bezprostřednost tohoto hnutí, které přelilo se jako vlna přes sentiment, beztoho ušlapaný a umučený, změnila filigránskou dívku tak nápadně, že nebylo možno, aby tato změna ušla zkušeným zrakům staré tanečnice. Tato byla den po dni nepokojnější a pozornější.

Tušila, že obět, kterou chystala pro oltář boží, zapaluje se jinými plameny a jinou rukou, než její.

Byla by mladého muže, navštěvujícího je teď denně, dávno odbyla, ale samolibost její nesnesla by takového rozuzlení, pokořujícího pro systém, kterým ji vychovávala.

Odhodlala se k boji. Jasná, skoro veselá tvář děvčete ji rozezlila.

„— Kde má své modlitby, hé . . . co? To není jen bavit se a koketovat. Ať si nemyslí, že je to jen tak . . . to by scházelo, dočkat se na stará kolena něčeho takového. Ať si vzpomene, že má matku, které je povinna vším, co je na ní dobrého, a že tato matka, tato nešťastná matka ji zaslíbila. Či chce ji přivést k zatracení svým bláznovstvím? Přisám, že je šílena . . . není možno, aby nebyla šílena, tak beztoho trestá bůh ty, kteří hřeší proti rodičům. Ale běda, vyvede-li něco, zardousí ji těmato rukama —“ křičela, šermujíc rukama proti její hlavě „— a bude tak lépe. Bože, jak's ji trestal takovým nezvedeným dítětem!“

Malá dívka strnula v jakémsi nehybném vzdoru a jen nesmírný a až křečovitý odpor, kterým brání se omámení odkouzlení, byl na ní zjevný.

Ačkoli bylo skoro jisto, že je ztracena, na vždy propadlá zlořečenému klamu, věděla přece dosud stará tanečnice o každém jejím pohybu, tak že nebylo možno ji podezřívat.

„Ale ať si nemyslí,“ křičela znovu, „že takové bezbožné děvče zůstane bez trestu. Jak jednou ztratí čest . . . a to je snadné, docela snadné u tak zvětřené, je konec — —“

Dny neklidné, horoucí přicházely řadou, jako karavana, obtížená bohatstvím nových překvapujících věcí, které vykládá po krajině.

Byly to drahocenné vůně a zářící barvy květů, byly to ptáci, plní blouznivých zpěvů, a hmyz, který rozkošným kolébáním se mezi travami způsoboval pohyb a jiskření.

A byly to nové, netušené pocity, omamující výdechy rozkvetlých nadějí a radostí, jimiž každý z těchto dnů zasypával malou dívku.

„Miluji, miluji, miluji — —“

zpívala svým hrubým, nehezkým hlasem. A přece byla by v rozpacích, kdyby měla říci, koho miluje. Byly časté okamžiky, a to okamžiky největšího roznícení, kdy nejméně myslila na toho člověka. Snad proto, že on nijak nesnažil se strhnouti její blouznění na sebe. Jeho hezká, ale

bezvýrazná a strašně lhostejná tvář, nehybná a jen s trochou vlídného jasu, který jakoby zapomenut byl na ní jinými chvílemi, nerozlévaje se a neoživovuje ji, tato tvář nevyvolávala v ní také nijakého zvláštního, osobního zájmu.

Byl jenom jaksi absolutním ztělesněním jejího snu, nevyvolal její touhy, ale spíše zdálo se jí, že její touha vyvolala jeho.

Bylo to jednoho večera, na břehu řeky, která, jakoby unavena prudkými jarními proudy, utichla a plynula volně, tak že šumění mladých bříz, vyrostlých na jejím břehu, bylo slyšeti docela zřetelně. Oblohu přestřelo několik měkkých pruhů, traticích se v délce, kde splývaly s parami, dýmajícími z provlhlé země. Barevné a změklé stíny, do nekonečna protáhlé, působily na srdce jako přidušené tony houslí.

Seděli zde všichni tři, mlčky, plni nálady, při níž bylo zbytečno mluviti. Jakoby ji závrať pojala, přitiskla se náhle k němu. Uhnul se trochu, a podivení jeho, které dávalo tušit vzdálenost, ležící mezi jejich náladami, vyostřilo se v slabý posměch... Teprve po chvíli rozhořely se jeho oči neobvyklým ohněm, který ale za okamžik zhasl.

Cítila, jak se jí krev žene do hlavy, celý svět jakoby se s ní zatočil v prudkých, závratných kruzích, které jen zdlouhavě umdlévaly. A jakoby všechno kouzlo rozválo toto kroužení, krajina vytočila se z toho studená, cizí, a za jejím horizontem mřely bez pomoci sladké pocity, vylákané chvilkovou slabostí. Zachvěla se a bylo jí do pláče.

Když chladný vítr, který zvedal se od řeky, přinutil je k rozchodu, podal jí docela lhostejně ruku, a hlasem skoro až nuceně studeným, kterým chtěl snad paralysovati svoje dřívější vzrušení, přál oběma dobré noci. Stařena, která nepozorovala ničeho, halila se zimomřivě do svého shawlu a pobízela rychle k návratu.

Celá ještě provátá bolestí, chystala se dívka ku spaní, snad marně, jako vždy po podobném vzrušení.

Tedy první omyl!

Napadlo ji letmo, že ve dvou nebo třech posledních dnech viděla již opadávat květy. Jakási pověrčivá hrůza ji schvátila... toto jaro... jeho rozpjatá vlna že nenese ji s sebou do výšky, ale že valí se přes ni. Oh, bylo tak temno všude a bolestno; její ubohá, bláhově vylákaná duše bloudí, bloudí...

A přece spánek byl milosrdným tentokrát k její umučené hlavě.

Kouzelné jarní noci!... Když se malá dívka probudila, divila se nesmírně, jaký to včera snila divný sen.

Pochopitelně, neboť jen tíseň duše projevuje nám minulost, zasahující do přítomnosti v okamžicích nejméně žádaných, mlčelivou a mluvící vždy až pozdě... proto bylo to tak rádo zapomenuto.

A protože byla to jedna z trhlin, které zakryjeme jen tím, že se na ně nedíváme... až do času, kdy tyto spoutají strašnou silou neodvratně blížící se zkázy náš uděšený zrak, bylo to tak rychle a rádo zapomenuto. Ostatně bylo tak krásné nemyslit na to, když slunce svítilo ještě jasněji, vyzývavěji...

A přece byla dnes vážná. Ale tato vážnost měla něco harmonického v sobě.

Věci kolem ní nabývaly nového významu; zdálo se jí, že porozuměla mnohému, co dříve bylo jí nejasno, a že všimla si mnohého, co dříve nepozorovaně, bez účasti míjelo kolem ní. Nezpívala dnes, ale v jejím nitru šumělo a přetékalo to zpěvem, hlubokým, rozchvívajícím zpěvem probuzeného života. Z půdy duše, vyprahlé marnými touhami a umrtvované výchovou, propukávaly náhle bohaté vegetace citů, zázračně zkvétající a divoce vonící ... že až zpíjely hlavu i srdce. Cítila praskot a padání přehrad, dělících ji dosud od ostatního světa, nemohly odolati prudkému ohni plamenného květu; cítila, že roste, ona, které dříve každý pohyb do výše byl zlomen dřív, nežli žádost mohla opříti se o vůli.

Zachvátila ji taková rozkoš volnosti, vír prudce se točící nesl ji s sebou i přes trhliny ... propasti.

Donese ji? Kdož by na to myslil.

Proto byla dnes vážná, jen v tom zvučícím, harmonickém vzrušení — —

IV.

Odpoledne prudkého, do běla odbarvujícího žáru a neklidného letu ptactva. Bylo těžko dýchat. Krev bila nepravidelně, líně, na údech tížila mdloba a ospalost znavovala smysly ... taková nebezpečná ospalost!

Bylo cítit jen, jak bije krev ...

Odpoledne před bouří. Malá dívka ležela na hustém trávníku zahrady jako bez vlády. Oči zpod těžkých víček hořely — přeskakovaly v nich jiskry — a rety, ožehnuté horkem, chvěly se. Kolem úst navál se jakýsi bolestný a přece číhavý úsměch. Tiskla se k zemi jakoby pro ochlazení, v oné zvláštní, přiléhavé linii ženského těla, jako kočka, rozlitá marným čekáním v zdánlivou lenost, ale tím podrážděnější a slídivější.

Trpěla nesmírně neurčitou žádostí, které vlastně ani nerozuměla. Jen to, že on by ji upokojil, věděla ... položil by tak ruku na její tolik rozpálené čelo ... rozpálené, ach!

Zrající síly její ženskosti šuměly v ní, vřely ... nervy byly v plamenech ...

Tak ležela zde, bez vlády, jako ovoce plné ohnivé šťávy, jež nemůže již umdlený stonek unésti a které svítivým povrchem vábí kolemjdoucí; neboť síly, ztajené v něm, volají po osvobození, po skoku, kterým šlehly by jako plamen z vězení, pukajícího žíznivými doteky.

Čekala, pozorujíc stříbřité body houfů divokých kachen, přeletujících tiše a vysoko jako temné konstellace nad zemí.

Konečně přichází.

Matka a on a sedají do altánu. Ale proč jí nevolají? Vzpomněla si na matčino kázání a ač ji to vábilo, zdálo se jí nevhodným, aby přišla sama.

Ležela v rozpacích, až přišel podomek, jehož dřeváky skřípaly po bílém písku a hlučným, koktavým hlasem vyřizoval matce, že přišel pan

doktor a přeje si s ní mluviti. „Pan doktor“ byl starý advokát, který k nim někdy docházel. Matka se vzdálila.

Napadlo ji, že by teď mohla jíti k němu, avšak, hle, on přichází sám. Bázeň prochvěla jí náhle ... ne není možno se s ním takto setkati. Chtěla utéci, ale to by vypadalo hloupě. Ostatně viděl by ji. Bude se stavět, jakoby spala. Zakryje tím aspoň svoje rozpaky. Blížil se se skloněnou hlavou. Avšak ... což kdyby ji minul nepozorovaně! Tato myšlenka narazila o její žádost, která vzplanula tím divočeji. Bolestná nejistota rozpjala se v jejím nitru ... cítila, že hraje se o všechno, že je to chvíle, která se nevrací.

Ale nestalo se tak. Slyšela, jak přiblížil se k ní a cítila dokonce jeho dech, prudký a nestejnoměrný, jak skláněl se nad ní.

Bože, jak to skončí? Byla polomrtva a přála si jen, aby to skončilo pokud možno rychle. Pokleknul k ní a políbil ji po vlasech. Křeč škubla tělem, srdce jí to sevřelo, a místo, kde cítila dosud vlhkost jeho rtů, pálilo ji a mrazilo zároveň.

Rozpakoval se ještě chvíli, která zdála se jí věčností, ačkoli nevěděla, co by mohla ještě čekat.

Náhle vzal ji za hlavu a líbal na rty, až se jí v očích zatmělo...

Probudila se za chvíli po ledových kapkách vody, které pršely z jeho dlaní za rozepjatý šat.

Přišla matka. Se záchvatem vzteku skočila k ní, zahalujíc nejdříve růžově nadechlou plastiku ňader, se zlostným pohledem na mladého muže. Pokrčil rameny.

„Omdlela,“ řekl s přídechem ironie.

„Ano a hned takováto opatření! Ovšem ...“ vypravila ze sebe, potlačujíc vztek, který jí zmítal.

„Doufám, že uvážil jste důsledky ... a nebudete moji dceru ... uváděti do rozpaků ... svojí přítomností,“ dokládala trhaně a bylo znát, že jen s námahou nutí se do konvenčního tonu.

Odešel s němou úklonou.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Prošlo několik dní.

Bylo deštivo a chladno, na polích a lukách zvedala se pára. Mnoho květů bylo sraženo k zemi ... marně vykvetlých. Lesk kraje jakoby byl smyt. Barvy vystouply klidněji a určitěji.

„Bože můj a to je všechno?“ ptala se sama sebe malá dívka. I jí zdálo se teď smyto mnohé, mnohý ton barevný, který ji až dosud příliš oslňoval než aby mohla vycítit jeho skutečnou povahu. Byl to nový svět, ve kterém se teď octla, viděla náhle ostřeji, určitěji obrysy všech věcí a skutků kolem sebe. A tato určitost dorážela teď bezohledně na její duši. Bylo toho příliš mnoho, a bylo to tak složité, neznámé a nepochopitelné pro její ubohou hlavu, že probděla znovu celé noci.

Příčiny spřádaly se kolem ní do nekonečných řetězů, a skutky rozpínaly se do nekonečných perspektiv; dálka, do které nyní viděla, dávala jí tušit dálku ještě větší. Až teskno bylo z toho.

Vzpomněla si, že by ji mohla matka vyvést z těchto čar, ale její zlý pohled ji oddaloval. Nepromluvila na ni jediného slova od té doby.

Tento nový svět byl plný srázů, které otvíraly se právě tam, kde tušila je dosud nejméně, a nakloněný byl, že ji až závrať pojala; napadlo ji, že řítí se kamsi bez pomoci . . .

Noci procházely marně a jedna byla horší druhé! Změna byla nezbytna.

Stará tanečnice měla také dosti příčin k zlosti. Zdálo se jí chvílemi, že by mohla nechat věci volně se vyvíjet, ale vzpomněla si na toho člověka plného nároků, který hledati bude v ženě stupeň své kariéry. Ne, to by málo znala se v lidech. Co mohl chtíti od děvčete, které ztratilo svého otce v soudní při bezmála téhož okamžiku, kdy padalo do jeho náruče. A konečně myšlenka, kterou rozpřádala po tolik let do nejmenších detailů, tato myšlenka měla by teď rozprchnout se jako dým? Oh, k tomu nepřivolí, ať děje se cokoliv — — —

Byly to tisíceré, nejnemožnější a nejfantastičtější kombinace, do kterých zamotávala se jako v síti polapené zvíře ubohá nevědomá dívka. Jakoby moře plamenů ji bylo zachvátilo, plamenů, které pálily ale nesvítily.

Jen tím si byla jista, že zhřešila.

Mlhy, obestírající dosud její vědomí, zmizely v náhlém světle a z toho zrodil se v ní pocit dosud neznámý. Prohlédla, a pojala ji závrať . . . jakoby šat s ní strhli. A mlha zvedala se se všech věcí, viděla je teď ve vlastní podstatě a účelu, jejich povrch zprůhlednél. A dosud nejasné a neurčité vzpomínky na některá slova, některé narážky a věci, nové kombinace možností, o nichž dříve neměla ani tušení, skládaly se v poznání, které naplnilo ji zděšením. Neboť poznání toto při její nevědomosti — znalosti její zůstaly přes všechno to kusými a neúplnými — nabylo překvapujících obratů, a vědomí viny, která vzrostla do přepjatých rozměrů, zatížilo nesmírně její umučenou hlavu.

Ale bylo tu ještě cosi . . . měkká oh, nesmírně měkká náruč, kam, věřila pevně, bude ji moci položiti, a pak hrála jí hazardnost, vrozená ženám, hazardnost, která v divokém opojení pálí mosty za sebou, hazardnost, která vytrhává sama, v pocitu jakéhosi pyšného vzdoru či omamné rozkoše sebeobětování všechny kořeny, poutající ji s dosavadní půdou, hazardnost, která odhazuje vesla, aby mohla letět po proudu, neznámým, záhadným dálkám vstříc . . .

Bylo jí lhostejno, že je dosud na začátku všeho, že hřích se jí posud jen dotknul žíznivými rty. Nehledala omluvy; věděla bezpečně, že dojde ku konci, dříve nebo později; cítila, jak se vše s ní řítí bez záchrany, a jak ona ani nesnaží se, aby se zachytila . . . I tak jest všechno ztraceno; polibek prostoupil celou její bytost jako uštknutí hada.

Konečně, je v tom tolik rozkoše . . . ach, vykřikla by v závratném opojení, jako to křičelo v její vzpěněné krvi . . .

Těžké sny, sálající ztajeným žárem — —

Nesou ji proudy, hle! šlehá jejich vlny jako komoně. Zlé větry vanou, plameny tančí . . . oh dál, jen dál, o závod s touhou, letící nad nimi. S beder svých strhává plášť, ubohou bázeň. Syťte se oři! Hle, jak je bílá! A všechnu tu svítivou bělost klade na purpurné lože plamenů. Královský dar . . . leťte, ó vlny . . . do jeho náruče — — — — — —

V.

Byl to něžný, vyzlacený den, kdy seděla malá dívka, celá ponořená do svých myšlenek, u lože své neklidné nemocné. Útlá postava tyčila se ztrnule z hedvábné vlny řasnatého šatu.

Filigránská hlava však doznala nesmírných změn. Pleť, dřív napjatá a čistá, pokalněla, oči pohasly, a vlasy, ty jako voda čiré, žijící vlasy, odumřely a pošedly tak, že podobaly se korunám malých křovisek na podzim, opředených babím létem.

Přišlo to všechno tak náhle.

Skoro za noc, jejíž ráno vyvstalo jako výčitka v ostrých rysech, které vřezávaly se do srdce. Tehdy věděla, že padlo vše, a čekala jen jako týráním uděšené zvíře rány ostatní.

Jakoby čísi mocné, neviditelné ruce vztáhly se a zlomily náhle vzepjetí, kterým stará tanečnice chtěla proraziti víc a více se stahující kruh důsledků, zrozených okolnostmi, jimž až dosud bylo příliš hověno a které hrozily neodvratným dokročením. Přišla doba, která ostatně dala se očekávati.

Síly životní, udržované beztoho už jen zázrakem, vyšuměly jako poslední bubliny, zachycené na dně nádoby, dávno dopité — —

A tak přišel okamžik, kdy skácela se na podlahu pokoje, bez vlády a také bez jakéhokoli tělesného pocitu. Jen jako poslední plameny nad sesutou hromadou popele bylo poutáno dosud její vědomí, v němž dominoval údiv nad faktem, které přišlo tak prostě a náhle.

Od toho dne uplynulo již mnoho dní. Na klid nebylo možno pomyslit, a zoufalství malé dívky bylo by nezměrné, kdyby nebylo poslední opory, měkké náruče, o které tolik snila. Včera však sřítila se tato poslední. Krátký dopis přinesl jí včera ordonanční voják, dopis omluvný...

— byla to hloupost, jaká nás napadá v takové samotě, hloupost, ku které dohnán je cit, podrážděný a překypělý osamocením, a která zachvacuje rozum, stísněný plochostí takového života. Nebylo to vzplanutí čisté, původní, zapálené ve svých zřídlech, bylo to pochopitelné jen samovznícení se vzpěněného povrchu. Na neštěstí byla jste to Vy, která stala se obětí... ostatně, nač vyjadřovat se tak tragicky, když, a tím jsem jist, jste i sama vše uvážila. Bylo by nutno jen litovat, kdybyste věci brala tak, jak nebyly myšleny. Ale ať už je tomu jakkoli... za poblouzení citu nemůžeme být zodpovědni, je silnější nás, a bolest, kterou ve Vás vyvolá snad toto doznání, probudí Vás aspoň z klamu a nebude konečně v nijakém poměru s bolestí, kterou vyvolala by osudná nutnost odloučení se od chimér, pokládaných Vámi, nebo námi oběma za skutečné a proto nepostrádatelné. A to bylo nutno, neboť celé světy leží mezi námi — —

Pak slova díků, znějící příšerně, a loučení se.

Bylo toho příliš pro ni, a bylo to příliš složité a hluboké; věděla, že do smrti toho nepochopí, a jen instinktem cítila, jakoby se pod ní půda rozevřela...

Padala do těch hloubek v udivené závrati.

Konec, konec všeho!

Bylo to jako vítr, který vytočí zachvácený květ do výše a strhne jej náhle k zemi do prachu a bláta, pod nohy těch, kteří lhostejně jdou svými cestami.

Omámená, oklamaná, stydící se sama před sebou za toto oklamání. Je možno, aby všichni byli tak slepí?

A k tomu ke všemu ten bodavě vyčítavý pohled matčin.

Bůh . . . oh běda! ona nebyla již ani svoje . . . sežehl ji dřív, než mohla utéci z jeho moci, poznamenal ji . . . podívala se do zrcadla . . . hrozno pomyslit, že všechno ztraceno!

Bolest střídala se s tupou nyvostí v této malé duši. Pomyslit jen, jak venku je jasno, zlatě . . . a kdesi, ještě dál, je strana plná světelné radosti. Ale tam ona nesmí a nemůže. Je to daleko . . . za devíti horami a devíti řekami.

A přece . . . což ona je snad něco jiného, než ti lidé tam venku, ti ostatní, kteří všichni vědí, kam jdou? Oh, jen ona bloudí . . . A přece je svět tam venku, tuší jeho krásy, ale jen ona jediná neví, kudy vede cesta k němu — —

Nádherný západ slunce rozžhavil oblohu a zakrvácel zemi. Přitaženou záclonou proskočilo několik odlesků.

Stará tanečnice se probudila. Oči, bloudící po pokoji, náhle se zarazily a vytřeštily, když zavadily o tuto hlavu, jejíž zkáza v rudých reflexech světelných byla tím děsivější.

„Bože . . . bože!“ vykřikla hrůzou, když malá dívka nakláněla se k ní. Ano, bůh, starozákonní, nesmiřitelný, nepřijal oběti, kterou chtěla zapáliti na jeho oltáři, část překypělého, nadbytečného života zachvácena byla působením neodvratně dokračujícího osudu, týmiž špinavými plameny, ve kterých shořelo původní bohatství sil, neboť nepodařilo se vzkřísiti v této kapce samoživotný oheň, který šlehal by v modlitbě za pokoj a spasení duše.

Kruh nutností stáhnul se přísně. Zkáza byla neodvratna.

V konvulsivní křeči vzepjalo se tělo stařeny do výše a po několika trhnutích sřítilo se nazpět.

Kruh sevřel se docela . . .

Malá, oklamaná hlavička zabořila se do peřin, a slabé tělo v řasnatém šatě zachvívalo se dlouhými vzlyky, co zatím venku doznívaly blouznivé tóny jarních fanfár.

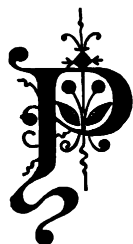

Nádvoří kláštera sv. Marka.

San Marco ve Florencii.

Historicko-kulturní drobnůstka.

Podává Anna Řeháková.

rocházela jsem velkolepé Florentinské sbírky, s počátku plna neunavného nadšení, avšak již po několika dnech duševně uštvána, na smrt znavena spoustami uměleckých výtvorů, jež splývaly v pustý chaos mlhavých představ, z nichž přineseme si domů jen málo v upomínku. Přesytivši se uměleckými dojmy, zanechala jsem pustého toho řádění a začla jsem, toulajíc se rozkošným okolím města, život moudřejší. Než, ač uskrovnila jsem návštěvy museí v povážlivé míře, přece nedovedla jsem, abych, jdouc kolem někdejšího dominikánského kláštera sv. Marka, nevešla vždy pod jeho střechu a zde neoddala se cele a po dlouhé hodiny, nikoliv prohlídce nahromaděných zde malířských skvostů, nýbrž jejich kouzlu náladovému. Všechna malatnost, která přepadala mě zákeřnicky v Uffiziích, v paláci Pitti neb v akademii delle Belle Arti, pojednou prchla. Co toho bylo příčinou? Nevím. Snad hluboký mír, jenž halí v sladkobolnou dumu zdi klášterní, pozlacené zářnými paprsky vzácných historicko-kulturních vzpomínek, přešel i na mne a dal mi v klidu zažívati duševních dojmů, jichž nebyla jsem již schopna jinde ve vřavě lidí a ve shluku obrazů. Když pak přece i tu cítila jsem, že únava mne přepadá, zašla jsem si pro oddech v obsáhlá klášterní nádvoří, přeměněná

v zadumané zahradní zátiší. Zapadnuvši v snění, proseděla jsem dlouhé chvíle v stínu staré cypřiše, vzpomínajíc těch, již před věky zde pod šerými klenbami žili a ztráceli se cele v umělecké tvorbě, trpěli a bojovali pro své přesvědčení, vítěžili i hynuli v službách hlubokých myšlenek, nadšených ideí, převratných snah společenských. Bylť klášter nejen domovem velkého snílka a ponurého mravokárce Girolama Savonaroly a veldušného i neohroženého obhájce spravedlnosti, práva i občanské svobody Antoniniho, než jeho cely hostily i ideální umělce Fra Giovanni Angelica da Fiesole a Fra Bartolommea della Porta. K těmto velkým duchům a ryzím povahám pojila se pak četná nadšená družina mnišských i světských žáků a vyznavačů, již byli svým mistrům a jich učení oddáni na smrt.

Musilť to býti neobyčejný a zajímavý i leskuplný život, který vládl za času velduchů těchto v přísných zdech askese. Těšilť se klášter mocné ochraně a přátelské přízni Medicejských, již byli častými hostmi učených páterů a vzletných umělců. Cosimo Medici, nejštědřejší mecenáš všech věd a umění, měl pro sv. Marka vždy otevřenou ruku. Přemluviv r. 1436 světce a vědce Antoniniho, převora dominikánského kláštera ve Fiesole a jeho soudruhy ku přesídlení do Florencie, dal upraviti staré, sešlé a opuštěné stavení někdejšího řádu Silvestrianů na důstojný útulek dominikánského konventu, čímž stal se vlastním zakladatelem kláštera sv. Marka. Ale na tom nepřestal. Nejen že nelitoval nijakého nákladu na uměleckou vnitřní výzdobu, nýbrž založil zde i velkolepou bibliothéku, nejprvnější to veřejnou italskou knihovnu, obsahující nejcennější manuskripty, nejvzácnější vědecké i básnické práce. Ano zamiloval se do svého díla tak, že dal upraviti pro sebe dvě cely, kde, on, pyšný vládce a milovník skvělého veselí, trávil mnohý den v největší samotě na vážných rozmluvách se svým přítelem převorem Antoninim, jenž s odvahou a přesvědčivostí, vlastní jen velkým a mravným povahám, často hájil a uhájil volnost a svobodu florencké obce oproti absolutistickým choutkám starého Cosima. Bylť tento vladař po své smrti nazván lidem „Padre Patriae“ pro své veliké zásluhy o dobro země, o rozkvět umění a věd, jež vyspěly za něho v nejbohatší plod. Umělci Donatello, Brunelleschi, Michelozzo, Lippi, Masaccio a jiní a jiní pospolu s učenci, humanisty tvořili jeho dvůr. Nesčetná umělecká díla vyvolána byla jeho knížecí štědrostí, jí způsobena byla i platonská akademie, která studium starověku povznášela až na náboženský kultus na pohoršení přísněji věřících. Avšak, jsa takto nejprvnějším z prvních, nejmocnějším z mocných, byl by se stal snadno despotou nízkého smýšlení, kdyby Antonini nebyl říkal jemu pravdy, jichž panující uslyší málokdy.

Lorenzo de Medici, nazvaný il Magnifico, velký státník, dobrý básník a jemnocitný mecenáš, podědil po svém dědu oblibu kláštera sv. Marka. Za jeho času již nežil Antonini; ale vládce Florencký docházel přece pilně k dominikánským mnichům. Návštěvy ty byly ovšem jen ústupkem tehdejšímu přísnému směru náboženskému, který zazlíval Lorenzovi, Periklu Florencie, nadšení pro smyslný pohanský starověk. Týž, opouštěje s nechutí nádherné své, smavé, rozkoší dýšící zahrady, kde procházel se uprostřed skvostných, jím založených antických sbírek ve veselé, přátelské společnosti umělců a učenců za duchaplného hovoru o Helladě a jejích

filosofech, zacházel v cely sv. Marka, aby rozjímal s tím neb oním klášterníkem o následování Krista. Diplomatická tato licoměrnost stačila všem, falešná mince brána za berný peníz; vždyť podávala ji ruka slavného a milovaného vládce „Principe dello stato“, jenž, byť i nezval se knížetem, přece jím byl svou panovnickou neobmezeností.

Jediný Girolamo Savonarola zůstal pevným. Když Lorenco dlel návštěvou v klášteře, nevyšel ze své cely, aniž uposlechl pozvání k rozhovoru s pyšným vladařem. Odmítal s hněvnou trpkostí všechen přátelský styk s Medicejským, ano bojoval i veřejně plamennými slovy bezohledného kazatele a mravokárce oproti němu jako nadšenému vyznavači antiky, jež silným vlivem svým razila v umění cestu modernímu směru tíhnoucímu k pravdivosti tvorby, k přirozenosti forem. A přece byl to Lorenzo, jenž, maje v úctě velkého ducha, přísnou mravnost i vynikající vzdělání Savonaroly, nejvíce přičinil se, aby neobyčejný tento muž r. 1489 z Bologny povolán byl do kláštera sv. Marka, kde již po dvou letech stal se všemocným převorem.

Než marně namáhal se Savonarola, aby uhasil sprchou asketické mystiky oheň živého umění, jež, počato Masolinem a Masacciem, vyspělo k plné dokonalosti Tizianem, Giuliem Romanem, Coreggiem a Michelangelem. Dokázal jen, že zastavil na krátkou chvíli mocné a vítězné jeho vzplanutí. Dokázal, že mnozí z umělcův, jako Sandro Botticelli, Bartolommeo, Robbia, Cronaca a jiní a jiní, podlehnuvše kouzlu silné výmluvnosti platonického blouznivce, opustili kajicně pevnou půdu uměleckého realismu, aby opětně přísahali na prapor reakce, zatracující v umění vše, co dýchalo světským duchem, jako zlo, jež pracuje ku mravní zkáze člověčenstva. Vliv a moc fanatického mnicha rostly každým dnem. I široké vrstvy lidové strženy byly v urputný ten boj, který stal se pravým křižáckým tažením proti krásnu vůbec. Když pak r. 1492 Lorenzo v mužném věku třiačtyřiceti let zemřel, hněv a nevole dostoupily svého vrchole. Pojednou vzplanul utuchující již demokratický duch, a lid, nejsa již ve vleku imponující a sympatické osobnosti Medicejského, potíral nemilosrdně vše, čím hřešilo se po léta proti prostotě života a čistotě mravu i proti volnosti a rovnosti občanské.

Již r. 1494 zapuzeni synové Lorenzovi, Pietro, Giovanni a Giuliano, a vláda svěřena Florenčany Velké radě, sestávající z osmi set měšťanů, z níž voleni byli členové osmdesátičlenné Malé rady a Signorie. Tedy theokracie s vládou lidu. Takto vyspěl boj vedený s počátku za křesťanskou čistotu v umění konečné v náboženskomravní reformaci a politické obrození. Hieronymus (Girolamo) Savonarola, duše celého tohoto revolučního hnutí za neodvislost obce, dosáhl nyní neobmezené moci nad duchem a srdcem davu. Usiluje do nejkrajnější míry, aby požívavou a rozpustilou Florencii přeměnil na město čistých a přísných mravů, dokázal toho, že dne 21. února 1497 dáno občany ohni na pospas vše, co připomínalo životní radost a světské umění. Nikdo neodvážil se odporu. Mnozí, opanováni asketickou vášní, vydali dobrovolně vše, co v jejich domě sloužiti mohlo rozkoši a přepychu. Ostatní pak následovali jejich příkladu, ne-li z přesvědčení tedy z bázně před pochopy ponurého mravního soudu, jehož členové vnikali bez ostychu v rodinná zátiší, aby na-

plnili fanatické své poslání. Ze všech koutů Florencie snesena takto na hlavní náměstí mistrovská malířská a sochařská díla, sneseny nejrůznější umělecké skvosty ze zlata a slonoviny, noty a hudební nástroje, karty a nádherná roucha i luzné podobizny nejkrásnějších Florenčanek. Všechny věci zavěšeny na obrovský, rozvětvený strom, postavený zde k tomu účelu. Ve zvláštní této umělecké směsi byly i svitky básní Petrarkových a Boccacciových.

Fra Bartolommeo: Podobizna Savonaroly.

Benátský kupčík jakýsi, prodlévající právě ve Florencii, pozoroval s úžasem šílené to počínání všeho lidu. Jeho zdravý rozum nedovedl pochopiti, proč takové ohromné a cenné bohatství odsouzeno jest ku zkáze. I osmělil se, nabídnouti Signorii 20.000 scudů za tyto poklady. Ale potázal se se zlou. Úřady zmocnily se rouhače. Že byl Benátčanem, nepodlehajícím florenckým zákonům, odsoudili ku spálení na hranici alespoň chytrácký jeho conterfei. Avšak nadšení pro opravu a očistu mravní netrvalo dlouho. Florencie byla záhy syta drakonických zákonů Savonarolových a dala beze všeho zdráhání svého někdejšího miláčka v plen moci církevní, jež vystoupla s plnou svou vahou proti neuprosnému karateli, když tento, chtěje ducha reformace křesťanské rozšířiti po celé Italii, neohroženě vytýkal i samému tehdejšímu papeži Alexandru VI. nezřízený život. I tu ukázalo se, jak vrtkavá jest přízeň davu.

Osmého dubna r. 1498 hnal se lid, dav se stejně jako Signoria zneužíti za biřice hierarchii, do kláštera sv. Marka, aby se zmocnil Savonaroly. Kolem mistra shlukli se jeho věrní. Zátiší mnišské proměnilo se

v ochrannou tvrz. Vidno z toho, že i pro klenby klášterní platila slova Sismondiho: „Již pouhý pohled na Florencii vede k poznání, že jest to město šlechty, město individualní síly, město, kde snad zákonní moc státní jest slabou, avšak za to každý jednotlivec nedotknutelným pánem a vládcem ve svém domě". I mniši tedy hájili asyl svých zdí. Nejvěrnější z věrných, nejstatečnější ze statečných byl malíř Fra Benedetto, jenž jako mnohý jiný, podlehnuv vlivu Savonarolovu, zanechal, jsa pětadvacítiletým mužem, pustého života, aby vstoupil v řád sv. Marka. Stoje na střeše kostelní, metal kameny v houfy nepřátel a pobil jich tolik, na kolik ruce stačily. Teprve na přísný rozkaz mistrův zanechal odporu. Když pak Savonarola, nedbaje rady Benedettovy, aby spasil se útěkem, vydal se dobrovolně lidu na zabránění dalšího krveprolití, chtěl jíti v zajetí se svým miláčkem. Než ten nepřivolil. Tu teprve, jsa odloučen od toho, jenž byl jeho silou a nadšením, stal se slabým. Uprchl, boje se pronásledování, do Viterby.

Ale brzy, vyčítaje si trpce, že zapřel jako Petr pána svého, vrátil se do Florencie, aby neohroženě hájil učení Savonarolova. Nešetřil nikoho, ano útočil i na papeže Alexandra VI. I byl vyobcován z kláštera; avšak po krátkém čase byl již jat jako člověk nebezpečný a octl se znovu u sv. Marka, aby v jeho kobkách trávil smutný život vězně. Jedinou radostí kruté vazby byla tvorba veliké epické básně „Cedrus Libanonský" o jedenácti kapitolách. Naivní práce tato nevyniká nijakou poetickou krásou; avšak, vypisujíc věrně život a smrt Savonaroly, jest zajímavou a cennou svým líčením tehdejšího řádu a mravu. Originelní básnické dílo, pracované neumělým pérem ale s vroucí láskou, pojistilo Fra Benedettovi, o jehož obrazích neví se již nic, místo v paměti lidské. Dominikán sv. Marka, učenec Padre Vincenzo Marchese, spořádav v první polovici 19. století nové vydání zvláštní této knihy, věnoval nešťastnému básníku následující vzpomínku: „Mnozí současníci, jako Burlamacchi a hr. Francesco di Mirandola, zpracovali životopis Savonarolův; avšak, ač dobře znali Savonarolu, přece netěšili se tomu, aby žili s ním ve vroucím přátelství, v denním důvěrném styku, jak bylo dopřáno Fra Benedettovi po čas tří roků, které ztrávil s mistrem u sv. Marka. Savonarola sám oblékl jej, žáka svého, v šat dominikánské řehole, a tento pak nejen že pracoval a trpěl pro něho, než hájil jeho učení s láskyplnou vytrvalostí, jež vynesla mu nejprve vyhnanství a potom mnoholetou vazbu. Neobyčejný to člověk, jehož typus zosobněn jedině oněmi středověkými paladiny bez bázně a hany, jež Ariosto a Tasso opěvali nesmrtelnými svými verši."

Než nebyl Fra Benedetto jediným věrným. Našel se hlouček stoupenců, který usiloval o osvobození Savonaroly, žádaje za boží soud. Na tento nedošlo; zajatec nechtěl jíti ohněm leč se svěcenou hostií v ruce. I zasedl duchovní sbor za vedení dvou papežských vyslanců k soudu. Obviněný kacíř a falešný prorok uvedl všechny v zmatek svou výmluvností a odzbrojil je svou odhodlaností, nesoucí znak neviny. Ale v Římě padla slova: „Člověk ten musí zemříti i kdyby byl Janem Křtitelem," a ve Florencii bylo jim porozuměno. Zfalšovaná akta pospolu s mučidlem vykonala svou povinnost, a ortel smrti mohl býti vysloven. Dne 23. května r. 1498 se svými stoupenci, dominikány Silvestrem a Dominikem, ve věku

46 let upálen byl Girolamo Savonarola na témže místě, kde před rokem sežehl plamen hranici uměleckých skvostů.

Již jednou citovavý Marchese, tedy kněz, připojiv životopis Savonarolův k dílu „San Marco", vydanému r. 1850 ve Florencii píše: „Čtenář pozná, jakého hrozného konce došel muž, který snad byl největší svého času a časů jiných, a jehož přece nedovedla zachrániti ani ušlechtilost ducha ani svatost života ani mravní výše jeho cíle. Doví se také, jaké naděje s ním zemřely a jaké trpké plody vydala jeho smrt. Šibenice

Fra Bartolommeo: Snímání s kříže. (Galerie Pitti.)

a hranice nestačily, aby uhasily odpůrců prudkou žízeň po pomstě, hanobili ještě mrtvolu i památku obětovance. Navzdor tomu však jméno jeho, kdy potřena závist, září ve cti a jest drahé každému neohroženému příteli pravdy."

Po smrti velkého a nešťastného toho muže, zapřeli, jak trpce žaluje Benedetto, mnozí žáci mistra a jeho učení. Jen někteří z vyznavačů zůstali věrni jeho památce. Mezi nimi pak místo nejpřednější zaujímá kruh malířů, nadšených stoupenců náboženskomoralního směru v umění. Tak daleko šla žalost, že mnozí vzdali se i tvorby. Bartolommeo Pagholo del Fattorino, zvaný Baccio della Porta, odřekl se dokonce světa a vstoupil jako pětadvacítiletý muž r. 1500 do řádu sv. Marka. Šest roků, nedotknuv se štětce, oplakával zbožňovaného učitele, bolestně vzpomínaje, kterak i on, zastrašen řáděním rozzuřeného davu, opustil Savonarolu v nešťastný den 8. dubna. Konečně po dlouhém tklivém domlouvání klášterních druhů, podléhaje mimovolně uměleckému vlivu svého přítele Raffaela, jemuž byl

Beato Angelico: Svatí králové.

mistrem v kresbě a barvě, vzchopil se a obdařil svět pod řeholním jménem Fra Bartolommeo za čas krátkého svého života — zemřel již r. 1517 — ryzími uměleckými skvosty. Byť i obrazy jeho nevynikaly bohatou fantasií, smělým vzletem, přece nesou pečeť vzácného tvůrčího ducha. Upomínajíce jak svou komposicí velkého slohu tak svou plastikou — viz evangelistu Marka v gallerii Pitti — na Michelangela a Leonarda da Vinci, kteří mu byli vzory, zaujímají svým silným, šťavnatým koloritem, jehož tak jest užito, že nepřekáží nejvážnějšímu podání, nejcudnějšímu oduševnění. Přichází mi mimoděk na pamět „Deposizione di croce" v gallerii Pitti, jeden z nejkrásnějších obrazů Fra Bartolommea, pracovaný as rok, tuším, před smrtí, tedy v době, kdy dospěl mistr nejvyšší umělecké dokonalosti. Tři postavy obstupují s kříže sňaté tělo Kristovo. Jedna z nich objímá v nejhlubším zármutku nohy Spasitelovy, druhá podepírá, plna zoufalé lítosti, bezdušné tělo. Maria matka, nejvznešenější zosobnění nejkrutějšího bolu, svírá jednou rukou horoucně levici synovu, pravicí pak celuje něžně drahou jeho hlavu. Jednoduchá a přece ryzí ušlechtilostí dýšící tato tvorba vystupuje ze záplavy žhoucích barev se životní silou a pravdou.

I klášter sv. Marka chová práce Bartolommeovy, z nichž nejzajímavější jest podobizna Savonaroly, umístěná pospolu s jinými památkami na velkého toho muže v cele, již obýval. Ač nadšená ruka a milující oko stvořily obraz, přece, jak patrno, nebyl umělec na úkor věrnosti sveden k zidealisování. Podlouhlá tvář markantních tahů, orličího nosu, jemných rtů, krásných tmavých očí přímo vystupuje z rámce, hledíc na nás přísně, zpytavě a hloubavě zpod řeholní kápě, zahalující asketicky výraznou a duchaplnou hlavu až hluboko do čela. Realismus v pojetí i provedení, jaký by byl nikdy nesvedl něžný a jemný Fra Giovanni Angelico da Fiesole, jehož fresky, zjasňující šeré klášterní klenby, za-

jistily na věky uměleckou proslavenost sv. Marku. Kamkoliv vkročíme — v nádvoří, v chodbách, v síních, v celách — všude provázejí nás divotvorné ty malby, jež podávajíce hluboký názor v nejvniternější duši středověké křesťanské tvorby, spojují velebnou velkolepost s dojímavou naivností. Vroucí modlitba vyznívá z nich a láska plná slitování ozařuje je. Objeví-li se přece někde peklo, nebudí v nás hrůzu, leč jen úsměv. Byltě štětec dětsky dobrého umělce nejslabším v líčení věčných trestů. Marně namáhala se fantasie, pobádána Danteovou Božskou komedií, jíž přičítá se veliká zásluha o hloubku, oduševnění a rozkvět církevního malířství, aby vykouzlila děs ďábelský. Srdce dovedlo vystihnouti a ruka uměla vykouzliti nadpozemský půvab andělských zjevů; duše i tvorba povznesly se až k nejideálnějšímu ztělesnění nebeských slastí blaženců, avšak se satanášem a jeho zosobněním nesvedl Fiesole ničeho. Nebyloť mu dáno marně příjmí Angelico — andělský.

Bloudila jsem hodiny klášterním tichem, ztrácejíc se v hlubokých dojmech, jimž musí každý podlehnouti v ovzduší vzácných těch památek skalopevné víry. Byť i doba náboženského nadšení a obětovné askese nás byla již vzdálena, zde pojednou dovedeme porozuměti horoucí opravdové zbožnosti prvního křesťanství, kdy duše dovedla se povznésti až k nejhrdinnějšímu mučenictví za přesvědčení. Zadívejme se jen v „Passione"! Toliko umělec, jehož mysl, ovládaná nebeskými touhami, neměla již nic společného se světským žitím a jeho všedností, mohl vybaviti ze své duše velkolepou tu malbu. Ukřižovaný Kristus tyčí se velebně z dvojkříže lotrů, jichž povaha jest mistrně charakterisována. U syna svého stojí Maria, potácející se slabostí. Rámě a hlava klesají pod tíží smrtelné bolesti. Křesťanská to Nioba. Magdalena, jejíž, zoufalým zármutkem zrůzněná tvář, dívá se bědně ze záplavy rozpuštěného zlatého vlasu, klečí před ubohou matkou a podporuje oběma rukama omdlívající tělo, při čemž jí pomáhají jedna z žen a Jan, jehož ideálně krásná tvář oblita jest žalostí. Komposice tak jednoduchá a přirozená a přece plna tragické síly. Pozadí trojkřížů tvoří skupina několika osob, historické to postavy vynikajících dominikanů, světců a učenců. Nemají bezprostředního styku s ostatními, leč přece poutají svou zajímavostí a originelností, dodávajíce výjevu půvab naivní životnosti. Praví se, že Passione jest nejlepším dílem Fra Angelica a zároveň jedním z nejcennějších obrazův 15. století. Vznik práce té i všech ostatních maleb u sv. Marka vpadá do doby, kdy Florencie ztápěla se v ovzduší mocné a skvělé umělecké atmosfery. V týž čas pracoval Ghiberti na chrámových dveřích Battisteria, o nichž Michelangelo jistil, že hodny jsou toho, aby byly branou ráje. Brunelleschi budoval gigantickou kopuli proslulého florenckého dómu. Donatello budil z mrtvého kamene postavy plné životní síly. Masaccio zdobil kaple kostela del Carminy malbami, jež staly se zdrojem studií pro největší mistry, jako pro Leonarda da Vinci, Raffaela, Michelangela, Fra Bartolommea a j. a j. Což divu tedy, že Fra Angelico, přišed r. 1436 při založení kláštera sv. Marka z tiché, zadumané Fiesoli do Florencie, byl stržen divotvorným tím ruchem umělecké obce, budícím nejryzejší náladu, v nadšení, jež vykouzlilo největší jeho díla.

Zvláštní náhoda!

Beato Angelico: Ježíš mezi rouhači. (Museum sv. Marka.)

Prvý z mistrů, kterého ve Florencii Fra Angelico studoval, aby se zdokonalil v perspektivě a upevnil v kresbě i temnosvitu, byl Masaccio. Malíř, jehož štětec nesl se za nejideálnějším vtělením nadpozemských vidin, velebný prorok všech, kdož toužili vdechnouti nový život v odumírající již kultus náboženských maleb, učněm — naturalisty a hlubokomyslného reformatora, jehož mužný duch nelekal se přes všechnu nepřízeň doby pobořiti hradby tradic, aby ze zajetí úzkoprsosti vyprostil moderní směr, tíhnoucí k životnosti a pravdivosti.

R. 1446 skončil Fra Angelico své práce o sv. Marku; načež odebral se, uposlechnuv vyzvání papeže Eugena IV. do Říma, odkud na nějaký čas vydal se do Orvieta za uměleckým posláním. R. 1455 v stáří osmašedesáti let zemřel v Římě, kde ztrávil poslední dobu svého života a provedl poslední své dílo, vyzdobiv vatikánskou kapli sv. Mikuláše vzácnými freskami.

Avšak nejvýznačnější jeho tvorbou zůstávají obrazy v klášteře sv. Marka. Jen desítiletí zde prožil; leč krátký ten čas stačil na práci obrovskou. S horečnou pílí zobrazil tu život Kristův od kolébky až po kříž a nebesa, i podal apotheosu Marie, neposkvrněné panny, bolestné matky, slastné královny tak, že nemůže žádná svatyně lépe a více nadchnouti k pobožnosti a přemítání, nežli jak to činí opuštěné, melancholické klášterní klenby, naplněné duší poety, prohřaté srdcem mystika.

Nechci a nemohu také vypočítávati a oceňovati jednotlivých fresek, dožadujících si k rozboru celé knihy. Toho odvážiti se smí jen péro povolaného znalce. Než u dvou obrazů chci se přece zastaviti. Není zapotřebí při nich pronikavého a vzdělaného kritického oka, aby se jim rozumělo. Cit tu prokazuje větší službu.

První z nich jest: „Příchod mudrců od východu k jeslím Betlemským". Rozkošný ten výjev, podaný s jasnou veselostí a světským vzruchem, kterými vlastnostmi málokteré z mistrových děl se honosí, účinkuje neodolatelně svou až dětskou prostomyslností. Než mám za to, že povahu rozmilé té idilly, vyšlé z jemňoučkého štětce malíře-básníka, podám nejlépe, když zmíním se o diváku, jenž se mnou pospolu ztrávil malou půlhodinku před jeslemi, oddávaje se zcela radostnému obdivu. Byl to capart nejvýše čtyřletý. Zaběhl sem asi z domova. Italské matky nejsou nejúzkostlivější v opatrování dětí. Děvčátko usedlo v koutku, odkud tiše s blaženým úsměvem, zářícím očkem dívalo se na obraz. S počátku prohlíželo si mne bázlivě, ale pak zdůvěrnilo. Začlo i žvatlati. Natahujíc toužně ručky po Ježíškovi, říkalo si zvonivým hláskem mazlivě: „Mio bambino, mio bel bambino!" *) Na to se obrátilo i ke mně, ukazujíc prstíkem na Marii:**) „Mama, bella mama!" A zas mlčelo, pohrouženo zcela v ztělesněnou zkazku o třech králích. Hospodařily jsme spolu v malé, šeré cele tak dlouho, až přišla matka dítěte, která konečně pohřešila maličkou a po ní se sháněla. Hubovala zle, když odváděla dcerku; ale ta věděla jen o obrazu. Ještě ve dveřích obracela se po jeslích a volala: „Mio bambino, mio bel bambino!" Kompetentní to věru znalec!

A obraz druhý?

Kristus, vydaný na pospas lidské zlobě, snáší potupnou surovost strážců s odevzdaností vykupitele velkých myšlenek, spasitele svatých ideí. Zahalen v majestát krvavého pláště utrpení, tajícího ve svých těžkých záhybech neporozumění a posměch, lání a potupu, zášť a pronásledování, zkázu a smrt, zří a přece nevidí, jak pustá laje chce strhnouti násilnou, hrubou rukou jeho božství v prach. Sněhobílou rouškou jsou oči zavázány, a přece hebounkým, průhledným předivem hledí na nás andělsky krásná tvář, plná neskonalé lásky, a bolestně sevřené rty zdají se zachvívati prosbou „Otče, odpusť jim; neboť nevědí, co činí!" Psychická postava Kristova, jejíž povznešenost nad všechen lidský kal a rmut dovedla zprostředkovati jen ruka oduševněná a milující, ztápí se v nejněžnější záplavě barev přidušených tonů. Kolem trpitele pak nekupí se v houfec postavy rouhačů, jak jsme zvykli viděti na jiných obrazech. Jen v divé

*) „Moje děťátko, moje krásné děťátko!"
**) „Maminka, krásná maminka!"

směsi z mlhavého pozadí trčí poličkující ruka, tepoucí pěst, napřažené rámě, dívá se posměšný obličej, záštiplné oko, lají plvající ústa a divoce rozevřené rty. Tvorba to mocně uchvacující jak hloubkou myšlenky, tak originelním pojetím a provedením.

Praví se, že Fra Angelico nevzal dříve štětce do ruky, dokud se nebyl pomodlil. Možná. Avšak jisto, že jeho „Rouhači Krista“ jsou v barvy vtělenou modlitbou, jejíž důtklivosti nikdo neodolá. Vůči ní musí náš duch vzlétnouti v nebeskou výšinu, ať jest jejím jménem víra a dobro nebo krásno a umění.

Opouštěla jsem těžce Florencii, kolébku a domov, pracovnu a kolbiště, hrob a pomník největších duchů a nejlepších synů Italie. Ale nejtíže loučila jsem se s klášterem sv. Marka. I vím, že, až zalétnu jednou zase v rozkošný florencký kraj, povede má prvá cesta v zázračný tento asyl nejhlubších dojmů, nejvniternější nálady.

Jelen.

Balada od Aug. Eug. Mužíka.

I.

Kolem mlýna cesta bílá,
cesta bílá ve háječek —
chodila tam moje milá,
za ní švarný mysliveček.

Myslivečku, proč tu chodíš
a se lesní rosou brodíš?
Číhám na laň, a to vím,
že ji jistě ulovím!

Není ach to bílá laně,
je to dcera mlynářova.
V své komůrce vstává ranně
a promlouvá tato slova:

„Kdo to kolem mlýna chodí,
šlape trávu, cuchá kvítí?
Jiná s jiným ať se vodí,
já chci věčně pannou býti.

Pěkně na mé hlavě mladé
zelený ten věnec skáče;
která v muže štěstí klade,
ach, ta brzy smutně pláče.“

II.

„Vstaň, jelene, a běž v bor,
jablko mně přines zlaté.
Nic mé srdce nepoděsí,
třebas mne i peklo mate!

Já tu holku musím míti,
ať mne za to peklo schvátí!
Srdéčko mi nedá žíti,
láska má mi nedá spáti!“

Jelen letí, jelen běží
až se pod ním země třese.
Na parohu nabodnuté
jablko on zlaté nese.

Pustil jab'ko po potoce,
pěkné jab'ko, ryzí zlato.
„Budeš mojí ještě v roce,
srdce tvé již kouzlem spjato!

Plyň, jablíčko, kolem mlýna,
plyň té holce až do klína,
a já budu stranou stát
a se na ni usmívat.“

Plulo jab'ko plulo v dola,
zastavilo mlýnská kola,
vyšla dcera ze mlýna,
a se ptáti počíná:

„Co vy kola, co to smíte,
že se náhle netočíte?
Čí to jab'ko, čí to je,
že vám nedá pokoje?

Pojď, ty švarný myslivečku,
já to jab'ko musím míti.
Těžko mi je na srdéčku,
musíš mi je vyloviti.“

Vylovil jí jab'ko zlaté,
div nekles v ty tůně tmavé.
„Má panenko, zde je máte,
a to je mé srdce žhavé!“

„A já chci to jab'ko míti,
do komůrky si ho dám,
s ním chci žíti, s ním chci mříti,
s životem jen se ho vzdám!"

Tak tu oba lesem chodí,
za ruce se spolu vodí,
tolik kvítí nezkvete,
kolik štěstí děvčete.

Ale jak to kvítí vadne,
tak je láska jeho krátká,
srdéčko mu záhy schladne,
nemešká víc u děvčátka.

S jinou zas se v noci vodí,
při muzice v kole skáče,
dcerka z mlýna sama chodí,
sama v lese smutně pláče.

Z nenadání — kde ty vady? —
znovu stojí mlýnská kola;
a ten mysliveček mladý
jelena zas k sobě volá.

„Běž, jelene, bez váhání,
nemám stání — neměj stání,
leť ke mlýnu, vrať se zas,
proč ta kola nejdou as?"

Ku mlýnu tu jelen běží
a se dívá kolkolem.
Co tam vidí? Aj, tam leží
zlaté jab'ko pod kolem.

Bílé ruce, co činíte,
že to jab'ko nepustíte?
Mlčí kola, mlčí voda...
Škoda je tě, holka, škoda!

Jelen letí, jelen běží,
až se pod ním země třese;
na parohu nabodnuté
jablko on zlaté nese.

Jelen letí, jelen běží
a se jako člověk směje.
Půlnoc bije s černých věží,
sova houká, les se chvěje.

Přiběh, pustil jab'ko na zem,
divoce se, mocně tyčí,
mysliveček klesá rázem,
a vítězně jelen křičí.

Na černé ho rohy béře,
a se s ním v noc tmavou klidí.
Oba mizí v lesním šeře.
Nikdo již je neuvidí.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

arfeník, jenž usedl na lavici poblíže dveří, asi čtyřicetiletý, držel se starší mody. Měl kalhoty po kolena, punčochy, střevíce s přezkami, kvítkovanou, dlouhou vestu, tmavý kabát úzkých rukávů; dlouhé vlasy spočívaly mu v týle spleteny v copánek. Študenti jej uvítali hlučným pokřikem. S hudbou rozšumělo se pod klenutým stropem hospodské jizby bujnější veselí. Hajzler začal vážně; hrál variace na kusy z Figarovy svatby. Hosté naslouchali, ten onen přizvukoval zamilované arii, pak se i rozezpívali.

To bylo po desáté, kdy u vlastenského stolu prořídlo. Učitel Lumenda odešel s Fričem už po deváté, Zima za chvíli po nich. Pan starý Hamous zůstal; seděl však, už zardělejší, s vestou porozpjatou, obrácen do plné jizby, aby dobře viděl na tu „študyrovanou rotu", jak říkal mladé společnosti. Měl ji rád, její zpěv i veselé kousky, a z ní nejvíce Hýbla, poněvadž byl upřímný vlastenec a při tom kopa veselá, jenž často jej a všechny rozesmál.

Už se mu od stolu ztratil a kmital se brzo tu, brzo tam, jak na něj volali a připíjeli mu, a nalehali, ať udělá nějaký kumšt s kartami, nebo ať čaruje. Starší jurista jakýs tlačil se k němu s ducatým, krevnatým studentem z venkova, nastávajícím filosofem, dosud v koženkách, v kabátě venkovského střihu. Jurista volal „Jendu", Hýbla, tu ten mladý zajíc že se naparuje a chce se vsadit, že donese tři nože ode dveří na stůl, nůž za nožem, jak mu je Hýbl dá, tak ať to s ním udělá, ať vidí ten filosof —

Hýbl, z jehož širokého obličeje modré oči jen zářily, pohladil vlasy do čela, do spánků, pohlédl s úsměvem na venkovského studenta, jenž patrně rychle pil a byl už dost zmožen, nejsa kozák ještě tužený. V tom

se vhrnul do jizby houfec nových hostů. Přicházeli z Malé Strany, z českého představení, studentů několik, Sýkora herec, starý Haberzeth, episodista, jenž vypomahal už v Boudě, hudebníci z orkestru a také Hýblův krajan, malý, osmáhlý, černých oček, v límcovém plášti, Kudelka pláteník, jenž se tak rád dal muzikou „rozebrat".

Kdykoliv přijel do Prahy s plátny, býval Hýblovi mecenášem i z krajanské lásky i že byl Hýbl takový „enšpigl". Kudelka býval i jeho odběratelem. Hýbl pokaždé ho upozornil, aby neminul českou Expedici, aby to ono čtení koupil, to že je krásná knížka, nebo mu ji sám přinesl, jakož vnutil nejednou bohatším kollegům, aby se stavili u Krameria. —

Nastávající filosof z venkovského gymnasia, ducatý, v koženkách, v kabátě divného střihu, ostal sám jako kůl. Jurista jej opustil, a Hýbl skočiv naproti příchozím vedl si Kudelku pláteníka, jenž ruce rozpřáhl a ryčně zahlaholil, když shlédl mladého krajana. K vlastenskému stolu šli, k panu starému, s nímž se třebovský pláteník znal jako se všemi stálými hosty Staré rychty.

Také trochu i s doktorem Srnkou. Ten už neseděl u svého stolku. Stál opodál, červený, rozcuchanější, jezdě dvěma prsty za svým černým nákrčníkem náramně širokým, jakoby se rozmýšlel, neměl-li by se ohruzit a pustit se do toho hlučícího, šumného proudu, mezi ten mladý lid, který dovedl být upřímně veselým, kterého nic nedusí, mezi kterým odstupuje zlý duch rozmrzelosti a hořkosti —

Džbánky bouchaly, cvakaly, šumná směs hlasů vzkypěla co chvíli tu tam chechtotem. Pak na ráz celá hospoda stichla, když Hýbl vyskočil za stolem na lavici a začal přednášeti z Hněvkovského Děvína. Musil však ustávati, jak každou chvíli se zasmáli; když skončil, zamíhaly se ruce kde které, nad hlavami, před obličeji, a tleskaly, plácaly, až se třásly zarudlé plameny svíček. Pan starý Hamous utíral oči modrým šátkem, pořád opakuje: „To je kacafírek!" a Kudelka s korbelem v ruce vítal deklamatora s krajanskou chloubou:

„Ty Enšpigle, ty —"

Pak i Kudelkovi zatleskali, to když zase pozpívali, a harfa hrála už kolikátý kousek. To v duši měkl, to už ho zpěv a struny „rozebraly" a jak Hajzler spustil, na Hýblovo přišeptání, „jeho" minet, tu již jako magnetem tažen, houpal se od stolu dle taktu až před harfu, houpal se, kroutil před ní v bocích, s rukama nad hlavou v rozcitlivění přikloněnou a přizvukoval, maje slze v očích.

To bylo, když ručička ukazovala skoro na dvanáctou, když doktor Srnka seděl už mezi studenty a kdy ten venkovský student, zmožený cestou a ještě více prudkým pitím, u nedopitého džbánku v koutě usnul. Hlava mu padla na stěnu a zůstal tak jako přikutý. Zazpívali, Hajzler opět zahrál, než hluboký spánek mládí byl pevnější; nic ho nezmohlo, student sebou ani nehnul, ani když Hýbl opět vystoupil na lavici a pokloniv se důstojně, spustil jako na kazatelně, rozkládaje rukama:

„Consurgunt, qui vos mordebunt.

Slova, která jsem Láskám vašim v latinském jazyku přednesl, vykládají se na naši českou a přirozenou řeč od slova k slovu takto: Povstanou ti, kteří vás budou kousati.

Nevím, nevím, jak to bude,
když blecha za blechou půde.
Toho marše z daleka
každá ženská se leká —"

Kolem se smáli, vstávali, obstupovali kazatele; napřed Kudelka s panem starým Hamousem, jenž smíchy toho večera jako utýrán ulehčoval si v nových záchvatech chechtotu:

„I kuš ty kacafírku —"

Starý Haberzeth, z jehož velkých úst ryčel řehtavý smích, zůstal sedět, i Hajzler harfeník a doktor Srnka. Ten opřen o lenoch židle, s nohama nataženýma, ruce v kapsách, na kazatele sotva pohlédl. Jen se pochechtával, v hrdle, tak že smích nebylo slyšet, ale znáti, jak se doktorovo břicho v pruhované, světlé vestě potřásalo.

„I Šalomoun král učený
býval od blech mučený.
Příčina zajisté nebyla jiná toho,
než že míval okolo sebe žen mnoho —"

Rozkládal Hýbl kazatelským pathosem —

„Psst! Ticho!"

„Silentium! Psst!" začali z auditoria prudce napomínat, jak se u dveří strhl hlomoz. Ohlíželi se tam, ale hned opět upřeli zraky na kazatele, když šum naráz přestal. Noční ptáci, noví příchozí poslechli. Dva z nich kamarádi postavili se k posluchačům, třetí, Tham, jim cizí, jenž náhodou s nimi najednou sem vstoupil, usedl s kloboukem na hlavě, v tmavém, sešlém kaputu, opodál studenta, nejtvrdším spánkem zmoženého, v samém sousedství starého Haberzetha.

Nikdo si Thama nevšiml, jen Haberzeth; jak se na něj podíval, už s něho zraku nespustil, sleduje každé jeho hnutí. Na Thamovi bylo znáti, že má dost. Svého souseda nedbal, hledě jen na kazatelského deklamatora. Nesmál se hlasem jako ti v houfu před ním; jen se usmíval, tupě a lítostivě zároveň, až se pak náhle obrátil, jak se vedle něho z čista jasna ozvalo s pathosem jako na jevišti:

„Jene Dolinský!"

Starý Haberzeth tak spustil svým vyšeptalým basem, dotýkaje se Thamovy ruky. Nežli Tham, jímž to nenadálé oslovení prudce hnulo, mohl odpovědět, pokračoval Haberzeth týmže pathetickým tonem, i oči zapadlé vyvaluje divadelně, tak jakoby s Thamem seděl na jevišti divadla u Hybernů jako před třinácti lety, když Haberzeth hrál Švédu štítonoše v Šikanedrově činohře „Jan Dolinský aneb Krevní právo" a když Tham měl titulní úlohu.

Nikdy, i za mladších let, kdy mu časem svěřili větší úlohu, nikdy nikoho tak nedojal jako Thama těmito několika slovy. Starý herec v své ošumělosti, sám smutný, teskný západ, vyvolal rázem ráno, svěží ráno života a práce, radost mladých dní, čas nadšení a veselého trudu, „Boudu", dobu „vlasteneckého herního tovaryšstva" —

„Ty! Haberzethe! Ty starý Švejdo!" Tham dojat potřásal hercovy ruce.

„Sst! Silentium! Psst!“ okřikovali v posluchačstvu veselého kazatele a ohlíželi se po nich. Tham jakoby neslyše připíjel Haberzethovi a zas mu rukou potřásal. Začal se ho vyptávat, co je, kde je, hraje-li ještě. A on — ať se na něj, na Thama, podívá — Dobře že Hýbl své kázání skončil. Halas, chechtot, plácání zabouřily na jeho „amen“. Rojilo se kolem něho, u stolů, džbánky cvakaly —

Tham, přikloňuje se kývavě k Haberzethovi, mluvil přerývaně a ne hbitým jazykem, ne s jasným vyslovováním:

„Vidíš, no — ty hraješ, ty ještě hraješ, takový starý kocour, a já — mne tu nechtěli, mne vyhnali, já musil pryč — já Jan Dolinský — Já Frydrych Rakouský, já Břetislav český Achilles — a musil pryč, pryč — A ty stará partyko — a já — ale jsem tu zas —“ Rozchechtal se — „a hraju, hraju, flamendra hraju, vidíš, duše jedna švejcká — Vidíš, co ze mne udělali, však víš — ten kluk — ten“ Uplivl se —

„Kdes byl —“

„Slavná direkce, starý Vio, ‚takový poctivec‘“, Tham nápodobil z prsou hlubokým hlasem rčení svého posledního ředitele, „ten ostal na mrazu, Vio, v polích ho nechali s dekoracemi, se vším, se vším, i s námi — hehehe — Vojsko nás shodilo s vozu — my museli pryč — Ale on, Vio, mne nevyhnal jako tady — Ale hlad nás rozehnal, psí nouze, víš — Já s ženou — To byla cesta od Domažlic až sem — to byla veselá cesta — Skoro prosit — já svobodných umění a mudrctví mistr, Jan Dolinský, haha, Břetislav český kníže — prosit po farách —“

„Kdes nechal paní —“

„Tady je —“

„U Butteauové — A co ty teď —“

„Co, nic, konec je — konec — konec —“ Prsoma se nachyloval níž a níže ke stolu a roztažené ruce, jak jimi mával, klesaly mu jako chabnoucí perutě.

Starý Haberzeth nad ním zvážněl; bylo mu ho líto. Kolem se smáli, chechtali, pokřikovali; jurista vyskočil ze židle, (náhlý nápad ho tak vymrštil,) a jal se volati do šumu, ukazuje na studenta, jenž dosud spal jako zabitý:

„Ten bean je pryč, umřel, maustodt, Morfeus ho zabil; musíme ho pochovat; kamarádi, postavíme mu castrum.“

Chytlo. Zkřikli, dva, tři studenti sklízeli ihned s dlouhého stolu, jiní snášeli tmavé pláště, stavěli svíčky do hlav a na židle kolem jako kolem katafalku, a do smíchu a veselosti zabručel kdos už napřed:

„De profundis ad te clamavi! —“

V ten okamžik přistoupil doktor Srnka, rudý, rozcuchaný, jemuž široká kravata lezla již přes bradu, k Hýblovi, vykládajícímu panu starému Hamousovi a Kudelkovi s copánkem, co to ten jurista navrhl, co chtějí.

„Herr Hýbl“ doktor Srnka mu položil ruku na rameno, „to castrum doloris — vědí-li pak, kde se už opravdu chystá —“

Hýbl se nevrle ohlédl a zeptal se zkrátka kde.

„To oni nevidějí, nechtějí vidět. Tady u nás, v Čechách. A vědí, kdo tam bude na něm ležet?“ ptal se bez úsměšku, vážně, skoro smutně.

„Kdo —“

„Nostra natio Bohemica, český národ, sie Idealist —“

„To není pravda!“ rozkřikl se Hýbl uražen a pohněván. „To oni si myslejí, to oni by si přáli! —“

Doktor Srnka se trpce usmál.

„Já? Já?!“ Chytl Hýbla za rámě. „O sie wahnwitziger Mensch! Ich! Ich!“ zasmál se, náhle však zvážněv, mluvil, hledě Hýblovi do očí: „Kdybych já moh' tak věřit jak oni! Nebo kdyby oni viděli jako já, co je jinde, co je svět, welcher Fortschritt, welcher Aufschwung in der Kunst, in der Literatur, a co jsme my! Armseliges Volk, misera contribuens plebs und Kanonenfutter — My musíme všecko — a ještě — mit Freude, mit Dank —“ V tmavých očích mu blýskalo, a jak prudčeji mluvil, potrhoval Hýbla za rameno.

„De profundis clamavi ad te Domine!“ zazpívalo několik hlasů u improvisovaného kastra, kamž starý jurista s dvěma studenty odnášel studenta dosud spícího. Všichni se tam tlačili i Tham, jenž volal, maje ruce nad hlavou:

„Mne tam položte! Pusťte, pusťte mne, já si tam lehnu.“ I škubal se z rukou starého Haberzetha, jenž mu zbraňoval a z místa ho nechtěl pustit.

„Domine exaudi vocem meam!“ zahlaholil sesílený sbor; v tom náhlý výbuch ohromného smíchu po celé jizbě, jak student v brslenkách, červený, ducatý na castru pojednou otevřel oči, sedl, rozhlédl se a hup, jako zajíc skokem dolů.

Hýbl se také chechtal a tleskaje rukama, obrátil se po doktoru Srnkovi a volal vítězoslavně:

„Vidějí? Tak vidějí! A my taky tak vyskočíme! A oni, co oni! —“

Doktor Srnka mávl rukou a ušklíbl se.

„Das soll ein Beweis sein?“ ptal se pohrdlivě.

Hýbl však už neposlouchal. Odskočil ku kastru, aby byl blíže studenta z mrtvých povstavšího; v tom zaslechl Thama jmenovat a zahlédl starého Haberzetha, že někoho, patrně zmoženého tlačí na židli.

„Kdo je to?“ ptal se Hýbl.

„Tham, ten herec —“

„To je ten herec —“ odpovídali.

Hýbla jakoby bodl. Vzpříčiv lokte, prorazil si několikerým mávnutím cestu až k Thamovi samému, kterého osobně neznal, o kterém však tolik slyšel, kterého ctil jako vlastence a spisovatele. Ještě se zeptal starého Haberzetha a ten mu dotvrdil, že to Václav Tham, bratr Karla Ignáce, s nímž se Hýbl dobře znal z Expedice. Hýbl rychle se nahnuv, podal Thamovi ruku a zvolal nadšeně:

„Ctný vlastenče, vítám jich, vítáme jich! — —“

Za chvilku odváděl ho s Haberzethem k vlastenskému stolu, kde ban starý Hamous s Kudelkou seděli, už poslední. U sousedního stolku pylo prázdno. Doktor Srnka odešel, a to nejistým krokem, bruče a pozvukuje si nějakou písničku. —

XV.

Věkové se z domova vydají.

Ještě později nežli do Prahy docházely zprávy z bojiště do odlehlé D . . . ky. Věk zvídal, jen co Krameriovy noviny přinášely a ty většinu těch zpráv dostávaly pozdě, přes Vídeň. O bojích svedených v Bavorsku dne 8. a 9. října četl sousedu Bílkovi teprve koncem toho měsíce. O katastrofě Ulmské noviny nevěděly dosud nic. Jiných pramenů v ten čas Věk neměl. Praha byla mu jako ze světa. Held nepsal už přes rok, od ohně, P. Vrba od jara; Věk to hrubě nepočítal a nebyl netrpěliv jako jiná léta, když kalendáře z Expedice nedocházely v čas.

Měl svého dost, tíž starostí, až někdy hlava brněla, starosti s hospodářstvím, obchodem i s novým domem, v němž bylo nutno pořád ještě to ono dodělávat a upravovat. A peníze musil shánět, poněvadž po ohni zůstala těžká památka, dluhy. Ty ho svíraly nejvíc, ač ho věřitelé celkem neuháněli. První z nich, Kosař, sedlák z Ohnišova, evangelík, jenž mu hned po požáru přinesl sám od sebe pomoc, řekl, když se mu Věk zmínil o dluhu:

„Ani o tom, pantatínku, nemluvte; až budou, budou, však já o ně u vás nepřijdu.“

Z Opočna, z vrchnostenské kanceláře také nevzkazovali. Věk platil pravidelně úroky do sirotčí kasy a důchodní ho ujistil, ať nemá starosti stran kapitálu, toho že nebude třeba. Věk se utvrdil ve svém mínění, že se žena zbytečně strachovala, že vrchní přece není takový, jak se o něm domníval, ač naposledy, když byl platit a potkal ho na chodbě, vrchní, dosud s copánkem, podíval se na něj úkosem, jizlivě se usmál a pospíchal mimo, ani slova nepromluviv.

Věka to zamrzelo, na okamžik i klid mu poplašilo, než důchodní ten stín pak ihned zažehnal. Zasmál se, když mu Věk naznačil, že mu pan vrchní nepřeje a že mu snad nebude již dlouho čekat.

Tvrdší byl pražský velkoobchodník M. J. Stojespall, jenž opět naléhal, aby Věk neopomenul se brzo vyrovnati, že obchody váznou a je veliká tíseň. Ukonejšiti ho nebylo snadno. Věk sám měl dost mezi lidmi. Po ohni potřebovali mnoho z jeho krámu, zvláště od železa, málo však platili hotovými, a brali většinou na dluh.

Věkovi pomahalo nejvíce plátno jako již dříve. Sháněl kopy, dával dělati tkalcům v horách, i sami mu nosili. Z toho obchodu měl pěkné výdělky a těmi se hlavně držel. Hospodářství v ten čas neslo jen hubenou odměnu za všecku práci a starost jeho i Věkové. Než přes to vše dobýval se pomalu z nejhoršího a těšil se, že časem zmůže i dluhy a že bude bez nich jako býval.

Doma měl jasno. Děti jen kvetly a žena zůstávala jeho nejlepší podporou, důvěrnicí i těšitelkou v starostech. Při všem její lopocení v domácnosti a hospodářství nevadla v tváři. Sotva kdo by hádal, že už je něco přes třicet a že již třinácte let vdána. A v srdci nevadla.

Byla s mužem a s dětmi jako dva stromy s mlázím, jejichž všechny kořeny těsně srostly.

V ten čas, koncem října zasmušovalo se jí v duši. Po žních počítala nedočkavě, kdy Vašík přijede, v tento čas chystala mu zas už prádlo a truhličku na cestu. Měl zas odjeti na gymnasium v Litomyšli. Tesknila, ač letos bylo líp než loni, líp u nich doma i proto, že věděla, že Vašík dostane se zase k lidem, kteří jej budou mít jako svého. Než měl odjeti na dlouho, snad opět na celý rok, v tento nepokojný čas, a skoro sám, alespoň na půl cesty.

Věk tak rozhodl. Sám musil za obchodem do Prahy, i nařídil si tak, aby mohl Vašíka s sebou vzít na kus cesty, ostatek aby dojel hoch sám, aby on, Věk ušetřil času i na výlohách. Věková namítala, že by se Vašíkovi na té půl cestě mohlo něco stát, že by s ním přece měl dojet.

„A nač? Do bytu trefí, v gymnasiu taky ví, co a jak; ať se nutí a zvyká —"

Vašík sám neměl strach z Litomyšle jako loni těmito časy, ale v duchu tesknil, jak dobíhal čas vagací, tenkrát už studený a větrný, a zaplakal, když sestře Lidušce, rostoucí jako proutek, a mamince dával s Bohem a bral se, bylo za ranního šera, k vozu vysoko naloženému. Tentokráte nepršelo ani pak ve dne. Jasno bylo, slunečno, ale chladno, až studeno.

Cestou uviděl jednu z bolestí kruté vojny, o níž všude slyšel. Na suché silnici k Mýtu, po níž letěla a vznášela se oblaka prachu, po níž hnal vítr kotouče žlutého listí a stebel, potkali smutný průvod.

Jejich povoz musil až na sám kraj silnice, jak se blížil velký houf mužů. Napřed vojáci v šedých pláštích, v bílém řemení, v gamaších, v hrncových čákách, s puškou na rameni. Věk stál u vozu, Vašík seděl s formanovým pejskem na voze nad vojem, forman v kožichu s bičem v ruce byl u koní. Vojáci přešli bez bubnu, bez píšťaly, mlčky, klátivým, nestejným krokem, jenž byl z únavy dlouhého pochodu. Za nimi brali se, se stráží v pravo v levo, rekruti z Polska, houf několika set mladých mužů, osmahlých většinou, temných, dlouhých vlasů, v šerkových sukních bílých, v bílých soukenných halenách nebo v tmavých pláštích i v kožiškách, v čapkách, v kloboucích širokých i vysokých zašlými pentlemi ozdobených, v botách, v krpcích.

Kráčeli s uzly na zádech nebo s brašnami přes plece, o holi, unavení, zmoření nekonečnými pochody. Z rovin haličských i od hor je hnali přes Moravu, přes Olomouc do Čech, na Chrudim, ku Praze. Mnohý z nich měl rozbitou obuv, ten onen byl skoro bos, ten onen kulhaje měl nohu nebo i obě ovázány. A všichni utrmácení, uprášení, zamazáni, mnohý vysílen, popelavé barvy. Šli zle, mnohý sotva nohy vleka opíraje se o kamaráda.

Věk se díval zasmušile na průvod ubohých, jež kdesi v kasárnách obléknou do bílých, upjatých fráčků a poženou proti Francouzům. Co pláče bylo tam v jejich otčině nežli je schytali a když je schytali a když je odváděli, jak je jejich matkám a těm tu — Vašík žasl a trnul pak, když za tím průvodem pěších rekrutů přihrkotaly tři bídné, selské vozy vystlané slamou, v níž seděli nebo leželi rekruti zrovna namačkáni.

„Ti onemocněli,“ vykládal Věk Vašíkovi, „nebo tak seslábli, že nemohou dál. A jistě nejeden ostal cestou na dobro ležet — A to jim trápení teprve nastává. Jak bude, až je vyvedou proti Francouzům! — —“

Tu chvíli Vašík na sebe zapomněl pro účastenství s těmi polskými rekruty. Ale jak minuli, pěší i na vozích a vojáci za nimi, a jak shlédl věže a bašty starého Mýta, pichlo ho. Tady se také on rozloučí . . .

Věk záhy našel příležitost do Litomyšle. Louče se s Vašíkem dal mu co potřeboval peněz a ještě více napomenutí, a také psaní a vzkazy babičce a tetám. Vašík se rozplakal. Bylo mu zvláště v ten okamžik líto, že ho otec ani na místo nedoveze. Na cizí vůz naložili truhličku a uzel, s cizím se vydal na cestu. Byl to nějaký soused z dolního předměstí, a ten dovezl malého studenta až před dům staré Jetmarové za horní branou. Bylo již v samý soumrak, kdy v domech i na podsíních svítili.

Roztřesen dlouhou jízdou, prokřehlý chladem říjnového nevlídného podvečera vstoupil do světnice. Teta Máli byla tam sama, skládajíc nějaké vinutí. Vykřikla, jak Vašík pozdravil, a hned „mutterle“ volala, kdo přišel, Vašíček že je tu!

V kuchyni bouchla lžíce a drobným krokem v stařeckém chvatu cupala odtud stará Jetmarová, vztahujíc ruce. Ještě ho líbala a hladila, vstoupila teta Baruška s rozžatou lucernou v ruce, vracejíc se z chléva. Uviděla Vašíka ráda, srdečně ale zkrátka ho uvítala a při tom hned zahubovala na pantátu, na Věka, co že ho nechával samotného a proč nepřijel s ním až sem. Vašík vyřizoval vzkazy z domova, psaní odevzdal a musil vypravovat, hned i při večeři i po ní, jak se měl, jak bylo a je doma, a co o vojně tam.

Povídal a sám se vyptával na domácnost, na známé, zvláště na chirurgovy a také vědí-li co o Sobotkově tovaryši, je-li tam. Víc z opatrnosti ani teď nepověděl. O tovaryši nevěděly nic, o kolleji a gymnasiu ne mnoho. Nestala se žádná změna, leda ta že je v kolleji nový klerik, nějaký Purkyně. Máli o něm věděla, ale jen to, že tu je, ani ne odkud, a to, že P. Raymund Dvořák se nedostane pryč, že tu ostane, že bude mít gramatiku,*) a tak že ho Vašík dostane, že pan páter Raymund je hodný, ale na privat že také drží, že ho bude zas potřeba. —

Vašík ulehal ne jako před rokem žalem sklíčený, než přece smutný; nejvíc a starostně myslil na otce, jak dojede, a na maminku, ta že ona na tatínka vzpomíná i na něj. Nezaplakal, ale byl rád, když se stará Jetmarová přišourala tiše, v punčochách, k jeho posteli, když ho po hlavě hladila a začala zas o domovu, o mamince — Ráno vstával lehčeji a chvátal ze stavení ne s tichým steskem a s bázní jako loni. Nešelť do neznáma, nečekala ho žádná zkouška. Pospíchal s jistou již dychtivostí, aby se shledal se známými a kamarády.

Směle se pustil do roje před gymnasiem a kollejí, v jejichž vratech mihl se starý, mrzutý Plocek, a proplítal se skupinami studentů jistě až našel Kamberských Karlíka. Nejprve se ho zeptal na Václava, tovaryše Sobotkova.

„Neviděl jsem ho, není tam —“

---

*) Druhá třída gymnasijní.

Vašík to nerad slyšel a když se vracel od gymnasia, schválně si zašel do Sobotkovy dílny. Šeptalo mu cos, že Karlík Kamberských nic neví, že Václav snad leží dosud u Sokolů v komoře. Šel však nadarmo. Václav v dílně nebyl a u Sokolů také ne, jak mistr Sobotka najisto pověděl.

„Je v Chrudimi, vydal se tam ani ne týden, má tam nějakého strýce; bude tam jistější a pak on, až bude mít nohu jak se patří, půjde do světa na vandr —“

„A co ta rychtářova,“ vyhrkl Vašík a na ráz se zapálil, jak se tak pojednou odvážil.

Mistr Sobotka se usmál.

„To taky víš? Ta měla ten týden svatby, musila si vzít toho, jak chtěl její táta —“

Vašík pocítil hněv na rychtáře dlouhých vlasů, zardělého, vrasčitého, přísného vzhledu jak si ho, v dlouhém, modrém kabátě a v punčochách, živě pamatoval z nádvoří zámeckého, když tam odváděl rekruty. Václava litoval, tomu že teď asi smutno, když musil tak odejít. Litoval ho v duchu a pak s účastenstvím o něm vypravoval doma, na večer „babičce“, když osaměli v kuchyni u ohniště.

Již to déle nevydržel. Hned od počátku, jak zvěděl Václavovo tajemství, jej pudilo, aby se jí svěřil s tím, co věděl a jak si ho pan chirurg zavolal a kde s ním byl. Než k vůli Václavovi se udržel. Až nyní — — Stará Jetmarová žasla, ani věřit nechtěla; sama pak dlouho nemlčela, nemohouc se dcer ani dočkat. Jak přišly, hned zvěděly a Vašík pak musil ještě jednou vypravovat ten vesnický román a co sám viděl. —

* * *

Věk se dlouho díval za vozem pod bělavou plachtou, jenž mu Vašíka odvážel. Bylo mu chlapce líto a v ten okamžik si vyčítal, proč ho samotného posílal, že jej měl přece dovézti na místo. —

Cesta ku Praze byla volná, ne však veselá. Ohlas daleké bouře zaléhal až sem a čím blíže ku Praze tím plnějšími a děsivějšími nárazy. Nejzmatenější zprávy jakoby s větrem přivívaly; zveličovaly, často si odporovaly, nejvíce o místech a času srážek a bitev; jedno však bylo jisté, že je zle.

Věk přeslýchal různé zvěsti na hospodách, kdež buď krmili nebo nocovali a kamž je přinášeli různí lidé z různých stran, pocestní, olejkáři, vandrovní, muzikanti i formané, od Prahy, od Vídně, z kraje, z hor — Mluvilo se, že Francouzové již překročili Inn, že zahnali Rusy i císařské a táhnou na Vídeň, z Vídně že ujel císař, to že je pravda, jistili, do Uher, do Prešpurku, tam že na sněmu promluvil k uherským stavům, žádaje o pomoc a že Uhrům svěřil svou familii, obzvláště svého dědice, prince Ferdinanda. —

V Brodě zaslechl Věk, že v Bavořích u hlavní armády samé neštěstí, že Bůh milý ví, co se s ní děje, reservní vojsko že ustoupilo do Čech skrze Anspašsko a Horní Falc, všecko že je u Plzně a za ním že se přihnala kavalerie od hlavní armády, rozbitá, roztřískaná, prořídlá; co vedou prý volných koní, a koňáci, kteří ostali, jak vypadají! Bez plášťů

jsou, bez obleků nebo v rozbitých uniformách, bez zbraně, ti že se na koních zachránili, a ještě ne všichni, ostatní hlavní armáda že padla do zajetí, že se musila vzdát, u Ulmu že ji generálové prodali, Napoleon že ji koupil od těch taškářů od Macka a Auffenberka, to že jsou zloději, zrádci —

Pln starostí dojížděl Věk do Prahy. Je-li to vše pravda, potáhnou Francouzi ku předu a kdo je zastaví! Jak bude s obchodem, prodá-li teď a jak a budou-li v Praze peníze, skutečné, pravé peníze. Bankocedulí se bál. Kolik kurýrů přehnalo se za ty dny kolem Věkova povozu vysoko naloženého; předjeli jej, jiné potkal, posledního u samé Poříčské brány, když vjížděl do Prahy. Bylo o Dušičkách, odpoledne, kdy z nenadání začalo citelně přituhovat.

První podomek „u zlatého bažanta“ poznal Věka a uvítal jej uctivěji nežli loni. Tentokráte si toho Věk nevšiml. Sotva že se umyl a oprášil, vydal se hned z hostince na Staroměstský rynk a odtud do Dlouhé třídy k velkokupci K. W. Schimonovi, jenž se před rokem po d . . . ském požáru k němu tak šlechetně zachoval a s nímž od té doby byl ve spojení ještě lepším.

Zastal ho v klenuté písárně v zadu ve dvoře jeho velkého tmavého domu. Po vlídném uvítání dostal od toho starého, vážného kupce, jenž na jaře toho roku obětoval modě svůj cop, šňupec ze stříbrné tabatěrky; ale hned také uvítal Věka lamentem, slyšel-li, co se děje, o kapitulaci ulmské, že je všechno ztraceno, armáda, kanony, všechny zásoby, to že je škoda, miliony, miliony, a co z toho se ještě přivalí, obchody že již hrůza váznou, s Bavorskem docela, odtud že už není kolik dní žádný Posteinlauf, z Bavor, ze Švábska, odnikud ani řádky, a on, o panno Maria, že čeká dvě fůry z Plzně, že už tu měly být, a že nemá zprávy o nich, ani slechu, a na obou tolik zboží, za tolik tisíc!

„A co oni, pane Věk —“

Když Věk pověděl, otočil rychle tabatěrku mezi prsty.

„Že sem dojeli! No, v nejvyšší čas. S plátny to ještě snad, plátna snad půjdou, to ještě —“

„A jak s penězy —“

„Peníze! Kdo má peníze! Hadry panují, ničemné bankocedule. Těch dostanou — ale brání se jim — Ostatek,“ usmál se ironicky, „snad nám zlato a stříbro přinesou Francouzové.“

„Myslejí!“

„Lekají se, aber —“ začal po německu, „musíme se na všechno přichystat. Kdo pak ví; je hůř nežli noviny píšou. Všecko se tají. Napoleon žene naše jako stádo, Rusové také coufají, co nevidět mohou být Francouzové ve Vídni a i — u nás. Ano, i u nás. Milý příteli, hleďte, abyste obchod co nejdřív ujednal. —“

Poplašen obavami zkušeného obchodníka, byl by Věk ještě té chvíle šel prodávat své zboží. Než stmívalo se již, bylo pozdě. Ale ráno, hned jak krámy otvírali, bral se za obchodem. Na přátely své i známé sotva vzpomněl. Neodbýval tak, jak se nadál; strach z Jobových zpráv zarážel všechny a vše a Věk marně chodil sem tam. Někde nechtěli, jinde mu

nepodali tolik, na kolik počítal. Musil býti spokojen, když pak zboží vůbec prodal s výdělkem jen nepatrným.

Skoro dva dni tak prochodil. Nežli dojednal konečné úmluvy, nežli plátna odvezli a složili, a nežli si vyřídil také své objednávky a koupě zvláště u K. W. Schimona a M. J. Stojespalla, s nímž měl delší rovnání, nastal den třetí.

Při tom pořád a všude, skoro při každé zastávce děsivý bzukot zlých zpráv z bojiště, o kapitulaci, že císař s rodinou skutečně ujel z Vídně do Prešpurku, Francouzové že se blíží k českým hranicím a všecko že před nimi utíká. Slyšel o sněmu, že se v tyto dny stavové mimořádně sjeli, že zasedají na hradě, že bude zas sbírání nového vojska, že snad už je vyhlášená zemská obrana, myslivci, střelčí pataliony —

Na čem se sněm nahoře na Hradčanech usnesl, dověděl se z veřejné vyhlášky, české a německé, na rozích nalepené. Na první uhodil na koňském trhu na rohu u Špinků. Houfek lidí stál před ní a četl, tiše i nahlas. Věk natahuje krk a napínaje zrak, přečetl přes hlavy přednějších, že stavové nabídnou panovníkovi čtyři miliony zlatých válečného příspěvku, že však jich nerozvrhnou na všechny statky, ne na rustikalní, nýbrž jen na dominikalní jsouce ochotni obětovati vše, krev i statky, pro milovaného panovníka.

Věk čta nedbal kdo vedle, kdo před ním. Až když ustoupil, všiml si dvou dam opodál. Zastavily se právě a jedna z nich, mladší, nalíčená, v dost nápadném, ale ne již novém plášti, tlačila se blíže k oznámení. Bettyna! Hned ji poznal. Byla plnější, ale ne již svěží.

Ta druhá, v chudším, starším a obnošenějším obleku, v čepci, s šátkem přes ramena, pohublá v tváři, ah — Thamová, Pavla!

Maně ustoupil za lidi, aby ho sestry snad neshlédly, neotočil se však a neodešel. Díval se, pozoroval, Pavlu nejvíce. Kde se tu vzala! To je tu také Tham; nebo jen sama? — Jak se změnila! Pravda, léta už jí neviděl, kolik, asi šest ne-li více, a tenkráte jí mnoho nescházelo do třiciti. A ten život klopotný — Nevypadá staře, ale ten stín, jakýs smutný stín v její tváři! A tak trpce vážná, až netečná. Nečte, čeká na Bettynu. Ta rychle odstoupila.

„Nic to není, zas jen vojna; já myslila, že něco z divadla," oznamovala jakoby přečetla oznámení nějaké akrobatské společnosti. Otočily se a šly dál, Starou alejí. Věk hleděl za nimi; všiml si, jak Bettyna plavně si vykračuje, jak se nese, hlavu vzhůru, až se jí pštrosí pero na kloboučku potřásalo, a jak Thamová vedle ní jako stín — Věk si připomínal, jak byla Bettyna nalíčena, jak své kráse pomahá, a maně počítal její věk, že už jí do třetí desítky mnoho neschází — Krása prchá, a pak — Pak zase všecko máma stará, je-li živa. Co by byly řekly — Jak jim je v tento zlý čas —

Věk chtěl do Expedice až s večerem, náhlým však zjevením sester Butteauových zatoužil zvědět, je-li tu Tham, i promluvit o věcech vlastenských, na kteréž v návalu svých starostí zapomněl. Že se Kramerius přestěhoval, věděl z jeho novin. Proto rovnou zamířil z koňského trhu na Perštýn a odtud do Bartolomějské ulice.

Expedici shledal v nové místnosti v domě „Jerusalem“ řečeném, zrovna proti Červenému srdci, jinak zařízenou, ale majitele jejího ne valně změněného. Nevypadal zdravěji, spíše hůř; Věkovi se zdál žlutší, chorobnější, ač Kramerius sám si pochválil, když se ho Věk ptal na zdraví, že mu je v tento čas trochu líp —

Věk pověděl, proč přijel, posteskl na obchod, na vojnu, záhy se však zeptal na Thama, že viděl jeho švagrovou a paní.

„Tham je také v Praze,“ ohlašoval Kramerius, „ale ne dlouho. Vojna ho sem zaplašila.“

„To bych ho rád viděl.“

Kramerius pohnul dlaní a řekl zasmušile:

„Myslím, že by se zarmoutili.“

„Byl tady, v Expedici?“

„Dosud ne, a myslím, že ani nepřijde. Vyhýbá se mně a našincům. Má nám prý za zlé, že musil odtud z Prahy.“

„Za to z vlastenců nikdo nemůže —“

„Je roztrpčen, a hledá vinu víc u jiných. Každý z nás by udělal, co by bylo možného, jenže, myslím, všeliká pomoc bude mu jen na čas, na chvilku. Neudrží se už asi nikde; ta neblahá vášeň ho odevšad vypudí.“

„Pije —“

„Oh! A víc! Bylo mně ho líto, když jsem slyšel, jak se tu ty dni zjevil z nenadání na Staré rychtě. Vypravoval mi to mladý vlastenec, student, Hýbl, z České Třebové —“

„Filosof?“

„Byl, ale filosofie mu přestala chutnat. Jeho veselá mysl nehoví přísnému mudrctví. Dal se zapsat do inženýrské školy.*) V české literatuře je, jak náleží, honěný, v starší i nové, a píše dobře česky, dobropísemnost zná, všecko, mohu mu i korrektury svěřit; ten, myslím, bude i psát. Ale abych nezamluvil, tak tedy tento pan Hýbl byl na Staré rychtě, byla právě hlučná a šumná společnost, po vagacích, vědí —“ Kramerius vypravoval, jak Tham přišel na Starou rychtu, jak ho starý Haberzeth, i Věkovi z minulých let povědomý, poznal, a jak Tham chtěl pak i na castrum doloris —

Věk maně pohnul hlavou a přimkl oči úžasem i lítostivě.

„Vypravoval Hýbl,“ pokračoval Kramerius, „jak Thama přivedli k panu starému Hamousovi. Toho neznají —“

„Znám, znám —“

„Ten se ho ujal a protože bylo již pozdě, vzal ho s sebou na noc. Hýbl je vyprovázel. Pan starý Thama dobře pohostil a jistě ho ráno ještě podařil.“

„Co hodlá Tham v Praze —“

„Bůh milý ví. S divadlem není nic, tady ho nepřijmou. Teď už teprve ne. Znají ho, a pak tenhle čas! Vojna škodí i zdejšímu velkému divadlu. Na tož aktorské tlupy venku, to teď není možná. A bude ještě hůř —“

„Francouz vyhrává —“

„Ano, jdou zprávy, že táhne k českým hranicím —“

---

*) Technika.

„A co my, co náš národ v té bouři!“ povzdechl Věk. „Kolikrát jsem o tom přemýšlel. Evropa vzhůru, a co my — O nás žádný neví. Jsme jako list v povětří, jako vylíhlý motýl ve vichřici. Naše naděje jak byly za Leopolda — — A co z nich! Němčina všechno, svoboda žádná a zastání nikde —“

Za posledních slov pokyvoval Kramerius vážně hlavou. „Smutná pravda, milý vlastenče, zastání žádné a svoboda ta tam. Kdyby věděli, jak musíme být s tiskem opatrni! O, kdyby se směla říci pravda, jak jsme utisknuti! Nu, nesmí, ale proto pravda ostane pravdou a tím více ji budeme cítit a tím více přilneme k národu. Oh, doba Josefova! A teď! A věřejí mně, snad by bylo ještě hůř, kdyby těch vojen nebylo. Snad bychom se nesměli ani tak hlásit jako Čechové. Ale když osvědčujeme svou věrnost a oddanost po česku, to nám z Vídně přece nemohou ve svých úzkostech zakázat. I promluvit musí na nás po česku!“ Kramerius se trpce usmál. „Snad až bude konec té bouře —“

„Kdy jí bude konec! A jak Tham,“ vzpomínal Věk na novo, „nevědí, je-li s ní a se švagrovou —“

„To nevím, ale nejspíše by jim o tom pověděl doktor Held.“

„Chci ho také navštívit. A co pan páter Vrba —“

„Oh, ten se rmoutí, že nemůže ven, že nemohl chodit s knihami. Teď to nejde. A Ziegler, theolog,“ vzpomínal Kramerius, „znají ho —“

„Znám. Byl u nebožtíka professora Vydry —“

„Ten, ten; na toho se těším, ten bohdá nám poslouží, už teď je na slovo braný svou učeností, a je teprve bohoslovec! Bude u nich, v jejich kraji hradeckém, za rok bude vysvěcen, je v Hradci —“

Vešel Hýbl v nevalném plášti, červený od chladu, neboť venku mrzlo, veselý, jen mu oči hrály. Přinesl nějakou korrekturu. Věk, když se s ním seznámil, zeptal se ho na Thama. Mnoho nového neuslyšel; jen to, že je Tham s paní u tchyně.

„Je také švagrová s nimi?“

„Ne, o tom nevím.“

„Chodí na Starou rychtu?“

„Od toho večera tam nebyl. Nejspíš bývá u bratra. — —“

Ani u Helda Věk mnoho nezvěděl. Jen to, že Bettyna s Thamovými není, ale že stará Butteauová dosud má u sebe jejího kluka a že včera tu, u Helda, byla, oznamujíc, že jí přibyli strávníci, Tham s Pavlou a jak přišli, o hrůza, co zkusili, chudáček Pavla, ta nejvíc, až z Domažlic pěšky, pořád pryč, v blátě, dešti, pak v zimě, divadlo že jim vojsko vyhodilo z vozu, že pan direktor Vio stěží dostal dekorace a garderobu na trakařích do nejbližší vsi, tam že to složili v nějaké kolni, tam že to všecko musil nechat, a tam že se všichni od něho rozběhli, musili, jak by zůstali, Thamovi také; Pavlinka chudák, div že neonemocněla, a ona, Butteauová také, když ji shlédla, když ji uviděla v bídné obuvi, v lehkém dost obleku, a v tom že šla za těch deštivých a studených dní, ve větru, plískanici, teď přede Všemi svatými od Domažlic, od baborských hranic až do Prahy!

„A co o Thamovi vypravovala —“

„Zeptal jsem se na něj. No že," Held naznačil její rozpačitou odpověď, „ona, co by řekla, když se tu sotva ohřál, ale Pavlinka ta že si posteskla, že je pořád stejný, a snad, och, snad ještě horší. Nic si nepřivezl, ani grešli, nic, nic, a ještě, co mohli, cestou zastavili, Pavlinka že měla takové krásné šaty granátové barvy, zastavila je; a to si můžou pomyslet, když teď oba najednou přijdou člověku do domu, a tady že je taky ten klouček, to že jsou starosti —"

„Dals jí medicinu —" vpadl Věk s úsměvem.

„Dal, ale také jsem se jí optal, zda-li Bettyna na chlapce něco dává —"

„Nic asi —"

„Jistě nic, to všecko ta stará sežene a opatří, a ještě aby na Bettynku dopustila, o to ne, že prý jsou zlé časy a ten její, co ji opustil, že je nesvědomitý člověk, ale Betty že čeká na engagement, a Tham že by snad také moh' něco u divadla chytit, když má takové známosti, a to že by se pak všecko obrátilo —"

„Tak stará pořád má illuse a plány —"

„Těmi se drží, a jak má groš v hrsti, hned se jí svět vyjasní. Tos ji měl vidět, když dostala tu mizernou bankocedulil Z radosti mluvila míchaně, česky, německy a hned plná ochoty slibovala, když jsem po ní vzkázal Thamovi, aby mne navštívil, že ano, že jistě, že mu domluví, od ní že si dá říci, v gruntu že je to dobrý člověk —"

Věk se zasmál, ale pak se vážně otázal, přišel-li Tham.

„Dosud ne, a myslím, že ani nepřijde —"

„Kdyby —" Věk rozdělal tobolku a vyňal bankoceduli, „se ti hodilo a mohls mu nějak šikovně — Tham jistě potřebuje. Sám k němu jít nemohu k vůli jeho ženským, a hledat ho, nevybývá času. Už bych byl raději doma pro ten hřmot vojenský. Doma budou mít strach —"

Mluvili o obchodu, Věk zmínil se o plátnech, jaké měl naděje a mimo nadání obtíže a starosti. V tom Held, jakoby si na něco vzpomněl, vzal ho za rámě.

„Ty!" pravil živě, „co mně napadá. Mám několik dobrých, ano bohatých domů, tam se spotřebuje dost plátna a vinutí. Kdybys měl lepší sorty —"

„Mám a kdyby nebylo hned, opatřím," přijímal Věk ochotně. „Pozdrav tě Bůh, příteli; takových několik domácností už něco vydá, a pak je to rekomendace, z toho jsou nové známosti." Podal Heldovi ruku.

Když odcházel, už u samých dveří, žádal ještě jednou, tak tedy aby Held Thama od něho pozdravoval, až s ním bude mluvit, a pojednou se tišeji optal, jak ten Amling, ten herec —

„Byl pryč, dlouho nebylo o něm ani slechu. Až teď se vrátil, ta vichřice ho sem taky zahnala, ale onemocněl. Leží u nás ve špitále —"

„Ví to Thamová? —"

„Myslím, že dosud ne; a raději aby nezvěděla! — —"

Když Věk jel do Prahy a čas rozpočítával, mínil, že tentokrát asi P. Vrbu nenavštíví. Než nedalo mu, a když se ubíral od Helda, zastavil se přece na koňském trhu v tichém, klenutém bytě starého kaplana. Zastal ho u stolku, an opisoval nějaká memorabilia. Chvíli u něho vy-

seděl, vyslechl jeho stesky na zlé časy, na vojnu, na drahotu, na bankocedule a jak nyní musí zahálet, zodpověděl jeho otázky, a než soumrak nastal, pospíchal opět ku „zlatému bažantu“, aby se přichystal na ráno, na časný odjezd.

Jel napřed dostavníkem; povoz zbožím naložený vydal se za ním. Cesta byla nepříjemná, neboť uhodil kromě nadání mráz, na první dny listopadu neobyčejně tuhý. V dostavníku, na všech stanicích, všude jen samá vojna; přemílali nejdivnější, nejdivočejší zprávy, že už Kufstein padl, a jako novinu jistojistou, že Francouzi dotrhli k českým hranicím z bavorské strany, a také od Lince, kterýž obsadili, že táhnou do Čech, a do Vídně že nemají už také daleko. —

Věková očekávala muže v úzkostech. Den, kterého měl přijeti, minul a již také druhý. Přes tu chvíli vycházela plná nejistoty, jako na trní, na podsíňku jejich domu, vyhlížet do náměstí, nejde-li. Padl na ni strach z vojny, o níž šly veliké řeči; slyšela, že na silnicích teď není jisto, že zase shánějí nové vojsko, landvér, že budou odvádět a chytati na vojnu.

Starý Bílek přinesl zvláště poplašnou zprávu. Byl ty dni v Josefově u svého příbuzného a tam viděl, jak tam shromažďují zásoby potravin, že už vyvážejí na hradby děla, že splétají koše a fašiny, jakoby měl nepřítel už už přitrhnout. —

Věková tím úzkostněji vyhlížela. Až ho spatřila a zdravého, vesele k ní náměstím pospíchajícího. Vyběhla z podsíně ven a vítala ho, jakoby vyvázl kdož ví z jakého nebezpečenství. —

XVI.

Počíná se idyllicky.

Za slunečného dopoledne počátkem listopadu, bylo pozejtří po onom večeru, kterého Jeník z Bratřic přinesl zprávu o kapitulaci ulmské, stavil se doktor Held u baronky Skronské. Šel kolem a nedalo mu, aby minul její dům. Měl se zas optat na její zdraví a přesvědčit se, jak účinkují prášky, které jí předepsal. Myslil však více na Lory, jak se s ní shledal po jejím návratu z prázdnin, a připadlo mu také, že se jí onehdy nezeptal na překlad z Gessnera. Tak měl záminku i výmluvu sám sobě na tichou výčitku, jež se v hloubi hnula jako znepokojující stín.

Baronku nezastal, čekali ji však každý okamžik z návštěvy, na kterou se vydala, a slečna že je v saloně, hlásili. Nebyla tam, dveře však na verandu byly pootevřeny, a doktor hádal, že sešla do zahrady. Vykročil na verandu. Kamenné schody, vedoucí dolů do zahrady, byly opuštěny; na spodnějších stupních spočíval tu tam spadlý list, svítě na slunci jako zlato. A ticho po pustnoucí zahradě, z níž vanul dech opršelého listí; keře, prořídlé koruny tiché v bezvětří hořely v plném jasu slunečním posledním zlatem a posledními plápoly rudých i tmavších odstínů.

Přes ně, s verandy daleký, překrásný rozhled na Prahu, přes spoustu její domů a cihlových, zahnědlých střech, nad něž trčely věže a vížky

a báně, až k velebným Hradčanům, jež malebnou silhouettou odrážely se v jiskrném vzduchu od nebe do běla prozářeného.

Doktor se tam zadíval, ale ne na dlouho. Dole, pod stromy zašustělo zlaté, brunatné listí kryjící stezky i vybledlý trávník při nich jako pestrý koberec. Lory přicházela v úzkých, světlých šatech, v tmavozeleném spencru úzkých rukávů, s nepokrytou však hlavou, vytáhlá, urostlá, volným krokem, zamyšlená. Helda neshlédla, až když stanula pod samými schody.

Slušelo jí to, jak se mile lekla, jak rychle a lehko jako pírko spěchala do schodů, obracejíc k němu tvář od mrazíku pěkně zardělou, svěží; a v očích tak milá, vlídná zář. Maně sestoupil schod, dva jí naproti. Mluvil o baronce, že není doma, ale hned na ni zapomněl, a Lory také. A zůstali na balkonu, kdež bylo tak jasno a pěkně.

Held ukázal na zahradu, jaká to krása i teď, jak příjemno procházeti se v tom šustícím koberci a v tichém, zlatém dešti listí; to že bylo vždycky jeho přání, míti byt alespoň se zahrádkou, kde by bylo několik stromů zrovna před okny.

„Četl byste v jejich stínu."

„Také, ale chtěl bych je mít také pro klavír —"

Pohlédla naň tázavě.

„Abych si mohl okna otevřít, aby tony milé mi skladby nepršely do špinavé, hlučné a lhostejné ulice, nýbrž do ševelících nebo zamlklých korun —"

„To je poëtické — —" Jako v zapomnění utkvěl Lořin pohled na doktorově obličeji.

„A vy, slečno, chodíte snít pod stromy —" řekl žertem.

„Snad," usmála se, „a také číst své básníky."

„Höltyho, sterbegedankenvoll" znělo to škádlivě, „jako tam na venkovském hřbitově —"

„Ah, v takové samotě a na takovém místě, pane doktore — —" Sklopila víčka.

„A —" vyrazil, zamlčel se, než nemohl ustát, musil dopovědět — „Na Gessnera jste už zapomněla?"

Lory zvedla kvapně hlavu a zákmit milého překvapení projasnil její líce.

„Vy jste nezapomněl! Čtu, ó čtu, před chvílí jsem četla u klavíru —" Obrátila se ku dveřím, jakoby chtěla ukázat, že tam knížka ještě je, že četla.

„A všemu jste rozuměla?"

„O ne, mám leckteré slovo zatrhnuto."

Vstoupili do salonu, na jehož zelenavých stěnách mdle se leskly zlacené, dvouramenné svícny s bělostnými svíčkami. Lory vzala z klavíru nevelkou knížku v deskách mramorovaného papíru a podala ji Heldovi.

„Přesvědčíte se, pane doktore, jak jsem v češtině pozadu."

Otevřel knížku, Lory stála volně opřená o klavír, a začal tam, kde otevřel, s úsměvem, polonahlas čísti:

„Nyní měsíček za vzdálenými pahrbky vycházel a mládenci i dívky se ubírali v lodičky zpátkem —"

„Jen dál, pane doktore,“ pobízela Lory živě, „hezky to zní a takhle tomu rozumím líp.“ A myslila, že mu to sluší, a ráda na něj hleděla.

Poslechl, četl, s počátku jen volně, aby učinil po vůli, ale pak už ne bez zájmu:

„I Filis, jdouc zpátkem, na Dafnisa pohleděla; soumrak ji učinil smělou —“

Lory sklopila oči.

„Hodně se mu do očí podívala a povzdechla sobě —“

Doktor, ustav, zeptal se s úsměvem:

„Rozumíte, slečno?“

Nach se jí mihl čelem, usmála se a kvapně odvětila:

„Ano, rozumím.“

Held pokynul hlavou a četl:

„A povzdechla sobě; znenáhlým k břehu brala se krokem a častěji zpátkem se ohlížejíc —“

„Prosím, tady, to znenáhlým, co je to, a pak souvislost —“

Held vysvětlil a jen dokončil, vešla baronka Skronská.

„Česká hodina,“ hlásil jí žertovně, „čteme Gessnera —“

„Teď, v tento čas, víte-li —“ Baronka mluvila vzrušeně.

„Zase zlá novina?“ ptala se Lory nemile vyrušená.

„Ó zlá! Francouzové vtrhli už na českou půdu!“

Doktor i Lory žasli.

„Je to jisté, paní baronko?“

„Bohužel, zcela jisté. Klatovy obsadili a vymahají hrozné rekvisice. A od Lince přitrhnou prý jistojistě na Budějovicko, nejsou-li už tam —“

„A co naši!“

„Ah, taková hrstka! Leží u Plzně; nějaký menší sbor už prý poslali ku Klatovům. Ale což to je, ti Francouze nezadrží. A ti tam od jihu! Za nějaký den už snad potáhnou na Prahu! Ó, pak má člověk býti zdráv při tom ustavičném rozčilování. Ale prášky si chválím, pane doktore —“

Pohovořil o chorobě, o léčení. Dnes poprvé nebylo mu dosti vhod, že nezůstal s Lory ještě sám. Líbilo se mu to čtení se slečnou.

Baronka již nevstala a neodešla ani na okamžik. Když byl na odchodu, prohodil slečně žertem, že na toho Gessnera má také recept, když by slečna poroučela — Lory vesele přisvědčila, že to je těžký případ, že bude pomoci potřeba —

Held na to pak rád myslil, jak se potkal se slečnou na verandě, jak jí četl. Byla tak hezká, tak jí to slušelo, a v jejím pohledu, v její tváři tolik duše — Je srdce ne všední. Zarážel se nad tím, jak že to vzpomíná, že nedbá toho, jak si sám ustanovil —

Přece zas vzpomněl, budou-li číst Gessnera, když se pozejtří ubíral do domu baronky Skronské. Ani mu nepřipadlo, aby se tomu vyhnul... Že to nevinná věc, žádné v tom nebezpečenství. V saloně zastal s dámami radu Slívku a Jeníka z Bratřic. Mluvili o vojně a při té i zůstali. Ohlédl se po klavíru, kde u partesů ležela nevelká knížka v deskách z mramorovaného papíru, s rudou cedulíčkou na hřbetě. Znal ji, dobře si ji pamatoval, ale musila tam zůstat ležet. Všiml si, že i Lory se po knížce obrátila, pak setkal se s jejím pohledem, a četl v něm, že lituje —

Musili však dál, po bojišti. Jeník, ostře resonuje, je vodil a vykládal, teď, co došly detailnější zprávy, že je teprve vidět, jaké hlouposti, jaké hříšné, trestuhodné hlouposti tam v Bavořích a zvlášť u Ulmu Mak a generálové vyváděli —

„Jádro armády pryč, zajato, zbytky rozprášeny a ty zkáze taky neujdou, zvláště ten houf, který se protloukl na jih, do Tyrol, hlavně jízda, blankenštejnští husaři a švališeři Klenauovi —“

„Ah!“ vzdychla baronka náhle, prudce, div že nevykřikla a pohlédla hned na Lory; ta sebou nápadně hnula. Jeník a všichni upřeli zraky na baronku.

„Jsem překvapena tou zprávou —“ vysvětlovala. „Ale když se dostali do Tyrol, jsou, doufám, zachráněni —“ mínila, ale víc se ptala, čekajíc dychtivě Jeníkovu odpověď.

„Na tu chvíli ano; ale Francouzové vtrhli za nimi od severu a Augereau prý postupuje k Bregenci, to je skřípnou a jistě všechny zajmou —“

„Ach, Bože! Charles to jistě neví!“ zvolala baronka k Lory.

Jeník vzpomněl, že ten Charles je v. Hanold, mladý bratranec slečny Lory, jenž někdy přicházel sem do společnosti a jenž se tolik zajímá o všeliké pamflety a skandalní pražské historky.

„Pan v. Hanold má někoho na vojně?“ zeptal se Jeník.

„Bratrance ze své strany, je rytmistrem u pluku Klenauova. Ale s námi není v příbuzenstvu.“

„Také v. Hanold?“ zeptal se Held.

„Ano —“

Lory se neozvala ani slovem, jakoby slyšela o neznámých; klidná však nebyla. Její zrak hleděl nejistě a jakoby se vyhýbal v ten okamžik setkati se s pohledem Heldovým. Patrně se jí uvolnilo, když rada Slívka Hanoldy zamluvil, dokazuje ve svém optimismu, že je sice zle, ale ať nezapomenou na Rusa, jenž táhne na Moravu, a už už se blíží, a Karel arcikníže že pospíchá z Italie na pomoc —

„A pak ta porážka Francouzů na moři —“ dodal s důrazem.

„U Trafalgaru?“ odrážel Jeník živě, „to, milý pane rado (mluvil po česku,) Napoleonovi tady neuškodí a nám nepomůže.“

„Ale nadšení národa!“ namítal rada po německu, „četli jste, jak provolání účinkuje, dobrovolníci se hrnou, české myslivecké prapory sesílí arciknížete Ferdinanda —“

„Ale už pozdě, myslím!“

Škorpili se o vojnu, rozhodovali na bojištích, o armádách, jak a kam která. Doktor Held se tentokráte neúčastnil, jen poslouchal a ještě dost roztržitě. To s tím Hanoldem rytmistrem jej překvapilo; byl by rád zvěděl víc, a cítil i jakési znepokojení. (Pokračování.)

Henryk Sienkiewicz.

K 25letému jubileu jeho literární činnosti načrtl

dr. Bořivoj Prusík.

ned po boku mohutné slavnosti krakovské university stojí ve světě polském oslava 25leté činnosti literární nejslavnějšího ze soudobých polských romanopisců, Henryka Sienkiewicze. Oslavy této účastní se veškera Polska, i Królewstwo i Poznaňsko i Halič. A je to oslava vzácná, oslava, podávající zjevný důkaz, jak hlubokou vděčností proniknut je veškeren polský národ k nejlepšímu z žijících mužů péra. Národní dar, mající podobu velkostatku, jest vrcholem oslavy, uchystané zvláštním varšavským výborem.

Bylo by, tuším, věcí zpozdilou domnívati se, že teprve jubileum toto uvede k nám Sienkiewicze. Díky překladům — především z péra J. J. Langnera — Sienkiewicz se všemi svými pracemi velmi dobře znám jest našemu čtenáři. Chápu-li se však přece příležitosti jubilejní, děje se to jen, abych mohl jednak seznámiti čtenářstvo naše aspoň s hlavními rysy jeho života, jednak též, aby v tomto časopise seznali čtenáři — jimž Sienkiewicz znám jest svými velkolepými historickými romány — v obrázku „Stary sługa“, první z jeho pozoruhodných novel, i drobnomalby genialního polského spisovatele.

Životopis Sienkiewiczův je krátký. Narodil se ve vsi Wola Okrzejska 4. května 1846, studoval ve Varšavě a na to oddal se cele literatuře, cestuje hodně po starém i novém světě. Teď bydlívá v zimě trvale ve Varšavě a na léto nejraději zapadne do Zakopaného. A to je vše.

Je tedy dnes Sienkiewicz v plné síle mužné a stojí v čele soudobých spisovatelů polských, rozšířiv posledními svými pracemi historickými, mohutnými výtvory „Quo vadis“ a „Krzyżacy“ slávu jména polského po celém světě. Jeho drobné práce novellistické, jimiž započal svou dráhu literární, jsou pravými perlami, ale velké romány psychologické (Rodzina Polanieckich, Bez dogmatu) a historické (Ogniem i mieczem, Potop, Pan Wołovyjowski, Quo vadis a Krzyżacy)*) jsou zářícími démanty v koruně polské krásné literatury!

Starý sluha.

Napsal Henryk Sienkiewicz. Se svolením autora přeložil dr. Bořivoj Prusík.

edle starých šafářů, polních hlídačů a hajných, jiným typem, mizícím čím dál tím víc s povrchu zemského, jest starý sluha. Pamatuji se, že za časů mého dětství sloužil u mých rodičů jeden z těchto mamutův, po kterých za nedlouho budou badatelé čas od času odkrývati jen kosti na starých hřbitůvcích. Nazýval se Mikuláš Suchowolski a byl šlechticem ze vsi Suché Vůle, na kterou často vzpomínal ve svých rozhovorech. Můj otec zdědil ho po svém otci, blahé paměti, u kterého za časů Napoleonských válek sloužil jako ordonance. Kdy se dostal do služeb mého děda, na to se už sám přesně nepamatoval, a když se ho na to ptali, šňupl si a odpovídal:

„To 'sem byl ještě holobrádkem a i pan plukovník, světlo věčné ať mu svítí, taky ještě nosil košili v zubech.“

V domě mých rodičů vykonával rozmanité služby: posluhoval u stolu, byl lokajem; v létě dělal šafáře a chodil na pole, v zimě do stodoly, měl klíče od sklepů, od špižírny, natahoval hodiny, ale především bručel.

Nepamatuji se na něho ani jinak, než jako na bručouna. Bručel na mého otce i na matku; bál jsem se ho jako ohně a přece jsem ho měl rád; v kuchyni huboval kuchaře, posluhující hochy tahal za uši po celém domě a nikdy nebyl s ničím spokojen. A když měl trochu v hlavě, což se pravidelně stávalo jednou týdně, tehdy se mu všichni vyhýbali, ne proto, že by si dovolil něco neslušného proti pánu nebo paní, ale proto, že jak se koho chytil, to chodil za ním třeba celý den a v jednom kuse

---

*) Úplnou bibliografii Sienkiewiczovskou najde čtenář v „Tygodniku illustr.“ 1900 č. 10.

na něho bručel a huboval. Za oběda stával za židlí otcovou a třeba že sám nepřisluhoval, dohlížel na posluhujícího hocha, jemuž s obzvláštní chutí otravoval život.

„Ohlížej se, ohlížej!“ vrčel na něho, „já ti dám se ohlížet. Podívejme se na něho! Nemůže pořádně posluhovat, a vláčí nohama jako stará kráva na pochodě. Ohlédni se ještě jednou! On neslyší, že ho pán volá! Dej paní jiný talíř! Co otvíráš hubu, co? Vidíte ho, podívejte se na něj!“

Do hovoru, jaký se vedl u stolu, míchal se ustavičně a stále všemu odporoval. Nejednou se stalo, že se otec obrátil u stolu a řekl:

„Mikuláši, povězte Matoušovi, ať zapřahne. Jedeme tam a tam.“

A Mikuláš:

„Jet? Proč by nejet? Oj jej! Či koně nejsou pro to? Ať si kobyly nohy polámou na té cestě. Visita je visita! Proč by panstvo nejelo? Či já zbraňuju? Já nezbraňuju. Proč by ne? I účty mohou počkat i mlácení může počkat. Visita je přednější.“

„Je to trápení s tím Mikulášem!“ zvolal časem rozmrzele můj otec.

A Mikuláš znova:

„Co pak to neříkám, že jsem hloupý? Já vím, že jsem hloupý. Šafář jel na námluvy k hospodyni kněžny v Niewodowě, a panstvo by nemělo jet na visitu? Co pak je visita horší než hospodyně kněžny? Co může dělat sluha, může i pán.“

A tak to šlo dále bez ustání.

My, totiž já a můj mladší bratr, jsme se ho báli opravdu víc než našeho vychovatele, patera Ludvíka, a dozajista víc než obou rodičů. K sestrám byl zdvořilejší. Říkal každé z nich „slečinko“, ač byly mladší, ale nám tykal bez okolků. Ale proto přece měl jsem ho obzvlášť v oblibě, míval ť v kapsách střelné kapsle: nejednou se stávalo, že jsem po učení nesměle vešel do jídelny, a usmívaje se co nejvlídněj' a lichotě co nejupřímněj', začal jsem plaše:

„Mikuláši! Dobré jitro Mikulášovi! Bude dnes Mikuláš čistit zbraně?“

„Co tu Henryš chce?“

A potom posmívaje se po mně, mluvil:

„Mikuláši! Mikuláši! Jak se jedná o pistole, to je Mikuláš dobrý, a jak ne, to nechť ho vlci zjedí. Líp, kdybys se učil! Střílením rozumu nenabereš!“

„Ale já už mám po učení!“ odpovídám poloplačky.

„Mám po učení! Mám po učení! Učí se, učí, a hlava je jak prázdná torba. Nedám a basta! (A při těch slovech už sahal do kapsy.) Ještě mu někdy kapsle vletí do oka, a Mikuláš si to odnese. Kdo je vinen? Mikuláš! Kdo dal střílet? Mikuláš!“

Za tohoto láteření šel do otcova pokoje, sundal pistole, foukal do nich, prohlašoval ještě stokrát, že mu ani nenapadne vyhověti mně, pak zapálil svíčku položil kapsli na pánvičku a dával mi mířit, a ještě tehdy nejednou musel jsem snésti těžký kříž.

„Jak to drží tu pistoli!“ huboval. „Jako holič břitvu! . . . Ty, holečku, svíčku neshasíš, leda jako svíčková bába v kostele. Ty bys se hodil za kněze, zdrávasky odříkávat, to tak, ale ne být vojákem.“

A přece učil nás svému dávnému vojenskému řemeslu. Častokrát po obědě učili jsme se — já i bratr — chodit pochodem pod jeho dozorem, a s námi společně se cvičil i pater Ludvík, ale byl při tom strašně směšný. Tehdy Mikuláš díval se na něho z pod obočí a jakkoliv se ho ještě nejvíc bál a nejvíc měl k němu úcty, přec jen to nemohl vydržeti a vybuchl:

„Eh, když velebný pán zrovna tak mašíruje jako stará kráva.“

Já, jako nejstarší, byl jsem nejvíce pod jeho velením a nejvíce taky jsem vytrpěl. A přece starý Mikulášek, když mě dávali do škol, brečel tak, jako by se bylo přihodilo největší neštěstí. Rodiče mi říkali, že se potom stal ještě bručivějším a že celé dva týdny hučel až do omrzení: „Vzali dítě a vyvezli je! A nechť umře! Nu! K čemu školy? Co pak nebude mít statek? Latinsky se má učit! Chtějí mít z něho Šalamouna! Je to kříž! Jelo dítě, jelo, a ty starý vleč se po koutech a hledej co's neztratil! K dobrému to nebude!“

Pamatuji se, když jsem poprvé přijel na svátky, že ještě všichni spali. Bylo zimavé, sněžné ráno. Ticho přerývalo skřípání jeřábu u studně na dvoře a štěkání psů. Okenice v oknech byly zavřeny, jenom okna kuchyně hořela jasným světlem, na růžovo barvíce sníh, ležící na římse. Vjíždím tedy do dvora, smutný a se strachem v duši, neboť první moje vysvědčení nedopadlo skvěle. Bál jsem se otce i přísné, mlčící tváře patera Ludvíka. Nikde jsem neviděl potěchy, až tu se otevřely dveře do kuchyně a starý Mikuláš, s nosem od mrazu červeným, cape po sněhu, nesa na tácu dva hrnky kouřící se smetany.

Jak mě spatřil, vykřikl: „Můj ty mladý pane, zlatý, nejdražší,“ upustil oba hrnky a chytiv mě za krk, začal mě líbat. Od té doby mi vždycky říkal: mladý pane!

Ale proto přece po celé dva týdny nemohl mi odpustit tu smetanu: „Člověk si nese smetanu,“ vrčel, „a on přijíždí. To si zrovna musel vybrat takový čas“ atd.

Otec chtěl, nebo aspoň sliboval, vybiti mi pro dvě špatné známky, z krasopisu a z němčiny. Ale jednak mé slzy a sliby, že se napravím, jednak přímluva mé dobré matky a konečně věčné hubování Mikulášovo v tom úmyslu otci zabránily. Co to je krasopis, o tom Mikuláš neměl zdání, ale že bych k vůli němčině měl býti bit, o tom nechtěl ani slyšet.

„Co pa' je luterán, nebo nějaký Šváb?“ bručel. „A co pa' pan plukovník uměl německy? Nebo snad pán sám (obracel se na mého otce) umí, co?“

Starý Mikulanda měl ještě jednu vlastnost: málokdy mluvil o svých vojenských taženích, ale jak se v dobré chvilce rozpovídal, tu lhal, jakoby mu platil. Obzvlášť rád lhal před mlatci, když na ně dohlížel:

„Píše mi,“ povídá, „můj syn, že se stal generálem u královny Palmirské. Má prej se tam dobře, jenom prej tam 'sou moc velké mrazy . . .“

A zatím, v pravdě, se chudákovi děti nezvedly: syn byl ničema, který se ztratil ve světě beze sledu, a dcera byla po mužských jako blázen, až starému udělala hanbu, porodivši dcerku, Haniu. Na to umřela, a starý ujal se slabounké své vnučky.

Z dávných časů vojenských zůstala mu jedna velice pěkná vlastnost, svědomitost totiž u vykonávání rozkazů. Pamatuji se, jak jedné zimy vlci u nás nadělali mnoho škody a tak se už osmělovali, že vnikali v stádech i do vsí. Otec můj, vášnivý lovec, chtěl uspořádati na ně honbu, ale chtěl, aby vedení převzal náš soused Ustrzycki, jenž byl znám jako obzvláštní mistr v honbách na vlky. Napsal mu tedy list, zavolal Mikuláše a řekl:

„Pachtýř jede do města, Mikuláš se s ním sveze až do Ustrzyc a tam dá pánovi list. Ale na každý pád chci mít odpověď, bez odpovědi ať se Mikuláš nevrací.“

Mikuláš vzal list, a odejel s nájemcem. Večer se nájemce vrátil bez Mikuláše. Otec myslil si, že zůstal u souseda přes noc a že druhý den s ním přijede, ale uplynul den, a Mikuláš ještě se neobjevil. Minul druhý, třetí, Mikuláš nejde. Po domě je nářek. Otec, boje se, že ho snad při návratu vlci napadli, rozeslal lidi na všechny strany. Nikde po něm ani stopy. Otec poslal lidi do Ustrzyce. Tam povídají, že pána nezastal doma, že si vypůjčil od sluhy čtyři ruble a že odešel, neznámo kam. Lámali jsme si hlavu, co as to má být. Již začali jsme ho oplakávat, když šestého dne na večer otec dával v kanceláři rozkazy; tu slyší za dveřmi vytírání nohou, chrchlání a polohlasné mručení, po kterém hned poznal Mikuláše.

A opravdu, byl to Mikuláš, prozáblý, zhublý, unavený, s vlákny ledu ve vousech, úplně si nepodoben.

„Mikuláši, boj se přec boha! Co's to tropil tak dlouhý čas?“

„Co jsem tropil, co jsem tropil,“ bručí Mikuláš. „Co jsem měl tropit. Nezastal 'sem pána v Ustrzycy, jel 'sem do Bzina. V Bzinie mi povídali, že pán jel do Karolówki. Jel 'sem tam, ale v Karolówce už ho nebylo, a tak 'sem šel do města, p'ač povídali, že tam bude. Ale co by dělal v městě? Tak 'sem ho natrefil v Ustrzycách a odevzdal 'sem mu list.“

„A dal ti odpověď?“

„Dal, nedal. Dal, ale smál se, až mu bylo třenové zuby vidět. Pán tvůj, povídá, mě zve na honbu na čtvrtek, a ty mi v neděli neseš pozvání. Už je po honbě. A zas se smál . . . Tady je list. A proč by se nesmál? Co pa' . . .“

„A co's ty jedl, za ten čas?“

„Co z toho, že 'sem od včerejška nejedl? Co pa' tu trpím hlad? Co pa' mi tady litujou lžíci jídla? Nejedl 'sem, však se ještě najím.“

Od té doby byli jsme také opatrni při rozkazech, a vždy jsme mu připomněli, co má dělat v tom případě, kdyby nezastal adressata doma.

Za několik měsíců na to jel Mikuláš na jarmark kupovat koně; znal se v nich výborně. Večer přišel šafář oznámit, že se Mikuláš vrátil, koně že koupil, ale že se potloukl a že se stydí ukázat. Otec hned šel k němu.

„Co je ti Mikuláši?“

„Potlouk' 'sem se,“ odvrčel krátce.

„Styď se, na stará léta děláš na jarmarce komedie. Nemáš rozum! Tak starý a tak hloupý! Víš-li pak, že bych jiného na hodinu vyhnal! Styď se! Byl's asi opilý, viď? Ještě mi kaz lidi, místo abys jim dával příklad.“

Tentokrát se otec hněval do opravdy, a to s ním nebyly žádné žerty. Divno bylo však, že Mikuláš, jenž v takových případech obyčejně nedával si zámek na ústa, tentokrát mlčel, jako pěna. Bylo vidět, že s ním bylo zle. Marně ptali se ho i jiní, co a jak to bylo, zavrčel jen na ně a nepověděl ani slova.

Ale nebyly to do opravdy žerty. Druhý den bylo mu tak zle, že bylo třeba poslat pro doktora. Ten teprve se od Mikuláše dověděl, co se stalo. Před týdnem otec důkladně vyčinil šafáři, a ten mu druhý den utekl k nějakému panu von Zoll, Němci, velkému nepříteli mého otce a dal se k němu do služby. Na jarmarku byl pan Zoll, náš bývalý šafář a pacholci pana Zolla, kteří hnali voly na prodej. Pan Zoll spatřiv Mikuláše, přiblížil se k jeho vozu a začal nadávati mému otci. Mikuláš nazval ho za to ničemou, pak Zoll dodal novou nadávku na otce a Mikuláš ho za to bičem potrestal. Na to se náš bývalý šafář s pacholky vrhli na Mikuláše a zbili ho až do krve.

Mému otci, když o tom od doktora slyšel, až slzy do očí vstouply. Nemohl si odpustiti, že tak Mikuláše zhuboval za to, že se ho zastal. Šel hned k němu a za chvíli oba starci plakali jak malé děti. Zolla otec vyzval pro urážky ty na souboj, po němž měl Němec dlouho památku.

Ale kdyby nebylo bývalo doktora, nebyl by se nikdo dověděl příčiny potlučení Mikulášova. A přece neměl Mikuláš doktora dlouho rád, od té doby co zpozoroval, že se uchází o mladou a hezkou moji tetičku Maryni, sestru otcovu, které by byl Mikuláš rád dal nějakého rázného vojáka a ne takového lazebníka, jak se potupně o doktorech vyjadřoval. Ale nic mu to platno nebylo, tetička vzala si přece doktora a byla s ním velice šťastna. Ale proto přece měl Mikuláš na doktora zlost až do té doby, kdy mu Hania těžce onemocněla na tyf. Tehdy doktor Staś celé tři dny z jejího pokoje ani nevyšel. Starý, jenž Hani miloval z celé své duše, chodil po čas její nemoci jako otrávený. Nejedl, nespal. Jen seděl u dveří do jejího pokoje — dovnitř nesměl nikdo mimo doktora a mou matku — seděl a hryzl se tvrdou, železnou bolestí, která mu rozrývala prsa. Byla to duše dobře kalená proti všem ranám osudu, a přece div neklesla pod břemenem zoufalství nad nemocí jediné vnučky. A když konečně, po několika dnech smrtelného strachu, doktor Staś tiše dveře otevřel a s tváří plnou radosti řekl šeptem jedno jediné slovo: „zachráněna!", tu to starý nevydržel, zaryčel jak zubr a padl mu k nohám lkaje: Můj dobrodinče, můj dobrodinče!

Hania opravdu na to velmi brzo byla zdráva a od té doby nedal Mikuláš na doktora nic dopustit.

Asi za rok začal starý scházet. Rovná a silná jeho postava se schýlila. Přestal i hučet i lhát při vyprávění. Přiblížilo se mu 90 let a on zdětinštěl docela. Několik dní před smrtí nerozeznával už lidi, ale v sám den smrti dohořívající lampa jeho rozumu zaplála ještě jasným plamenem. Pamatuji se, že tehdy moji rodiče byly v cizině, k vůli matčinu zdraví. Jednou večer seděl jsem u krbu s mladším bratrem a paterem Ludvíkem, jenž už taky stárnul; zimní vítr zanášel prudce do oken vločky sněhu; pater Ludvík se modlil, já s bratrem jsme připravovali zbraň na zítřejší hon; pojednou nám vzkázali, že Mikuláš

umírá. Pater Ludvík spěchal do domácí kaple pro svátost, a já běžel co jsem měl dechu k starci; ležel na lůžku, bledý jako stěna, žlutý a stydnoucí, ale tichý a při vědomí. Pěkná byla ta hlava, se dvěma jizvami: hlava starého vojáka a poctivého člověka. Hromnička hořela v pokoji, a světlo její dodávalo celému okolí ponurého vzezření. V koutech pištěly sýkory, které stařec choval. Stařec jednou rukou tiskl k prsům kříž a druhou ruku jeho líbala Hania, bledá jak lilie. Vešel kněz Ludvík, začala zpověď, pak si přál umírající viděti mě.

„Pán a drahá paní nejsou doma," šeptal, „těžko se mi umírá. Ale vy jste, mladý pane, zlatý můj . . . Postarejte se o tu sirotu . . . Bůh vám nahradí . . . Nehněvejte se . . . Jest-li jsem vám co udělal . . . odpusťte . . . byl jsem ostrý, ale věrný . . ."

Náhle vzbuzen, zvolal mocnějším hlasem a spěšně, jakoby se mu nedostávalo dechu.

„Mladý pane! Mladý pane, moje sirota . . . Bože . . . v ruce . . . tvé . . ."

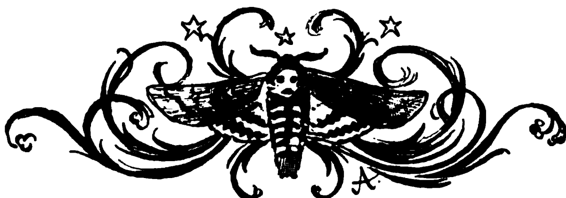
„doporoučím duši tohoto statečného vojína, věrného sluhy a spravedlivého člověka!" dokončil velebně pater Ludvík.

Stařec již nežil.

Klekli jsme, a kněz začal se nahlas modliti za mrtvé.

Od té doby uplynula dlouhá léta. Na hrobě poctivého sluhy vyrostla bujná tráva. Bouře rozmetala svatý a tichý krb mé vísky. Pater Ludvík je již v hrobě, teta Marynia v hrobě . . . já pérem vydělávám si trpký chleb a Hania . . .

Oj, tekou slzy, tekou!

Z Alešových kreseb k národním pohádkám a pověstem.

Železný muž v platnýřské ulici.

(K Alešově illustraci.)

platnýřské ulici na Starém městě stojí na jednom domě socha rytíře v plném brnění, kteráž u lidu obecně jménem „železného muže“ známa jest. O původu této starobylé památky, která byla druhdy štítem cechu platnýřů a štítařů, vypravuje pověst takto: Za dávných let zabil v tomto domě rytíř jakýsi ze žárlivosti svou milenku. Umírajíc, proklela jej tato, aby se po smrti v železo proměnil, a duše jeho aby teprv potom došla vysvobození, až jej čistá panna svým hlasem ze zakletí vymaní. Ale to mohlo se státi vždy jen za sto let v určitou hodinu, jindy vysvobození možno nebylo. Rytíř po brzké náhlé smrti své skutečně v železo se proměnil a byl pak od rodičů dívčiných vystaven na průčelí domu, kde byl vraždu spáchal. Po mnoho set let stál tak ve výklenku na domě, až jednou bydlila v tom domě vdova se spanilou dcerou, a to v čase, kdy mělo zase sto let uběhnouti. Den před tím nalézala se dcera sama v kuchyni, any se dveře náhle rozletnou a vstupuje jimi postava železného muže, jenž dosud na domě stál. Dívka se nesmírně ulekla, rytíř ji však upokojil, žádaje ji, aby ho ze zakletí vysvobodila. Dívka mu to slíbila, načež rytíř, připomenuv jí, aby o tom nikomu nic nepovídala, zase ze dveří zmizel. Dívka přes svůj slib zmínila se přece matce své o podivné návštěvě, a tato, chtějíc dceru od spolku se zlými duchy uvarovati, zavřela ji druhého dne před polednem do komnaty, a když dvanáctá odbíjela, vešla sama do kuchyně, do níž právě železný muž vstupoval. Jakmile spatřil tento matku a nikoli dceru její — neboť jen čistá panna jej mohla vysvoboditi — hluboce si vzdychl a smutně pravil: „Opět sto let!“ Na to se ztratil z kuchyně, a když matka vyhlédla oknem do výklenku na domě, spatřila tam jako vždy železného muže. Stojí tam až podnes.

(Z knihy: Pražské pověsti a legendy. Sebral Josef Svátek.)

O smrti.

Postní causerie. Napsal MUDr. Em. Pařízek.

ozněly poslední akkordy vířivého kvapíku! Ztichl buben, umlkly činely — skončil se masopust. Pozvolna z šedých mlh se probouzející popeleční středa stihla ještě poslední veselé masky, vracející se domů. V šerých, ztemnělých chrámech v tu dobu přiklekal již hlouček věřících na stupně oltáře, a kněz, oděný již v ornát barvy postní, dělal jim na čelo kříž popelem, říkaje při tom známá slova: „Memento tu pulvis es, et in pulverem reverteris". Tak na rozhraní bujného masopustu a rozjímavého postu připomíná církev svým věřícím, že „prach jsme a v prach se opět rozpadneme". Však popel se lehce setře a na ono „memento" se snadno a brzo zapomene. — Každý z nás zajisté velmi, velmi nerad vzpomíná na to, že i jeho čeká „aeternum exilium" a že i jemu udeří jednou hodina poslední. A přece nic není tak jistého jako smrt. „Mors certa est, dies incerta."

Teprve když ten, neb onen z kruhu našich dobrých a blízkých známých klesne v chladný hrob, vystoupí před námi intensivněji pomyšlení na neodvratnou jistotu i našeho skonu, a duše mimoděk zachvěje se bázní před tím neznámým problemem života a smrti. Abstrahujeme-li však od pudu vrozeného každému člověku, od pudu směřujícího ku zachování života vůbec, shledáme, že to není ani tak strach před smrtí samou, který nás děsí, jako spíše strach před dlouhým a bolestným umíráním. — „Za klidnou hodinku poslední" modlí se náš lid. — Dlouhé a těžké umírání považuje se za výraz špatného svědomí, s kterým umírající odchází na onen svět. Ovšem, že zcela neprávem, neboť různé ty křečovité záchvaty a podobné zjevy, které někdy smrt skutečně provázejí, jsou způsobeny jednak charakterem té právě nemoci, která ke smrti vedla, jednak postupem, jakým pokračuje ochrnutí nervových center. Při tom však umírající žádné fysické bolesti necítí. Vůbec možno říci, že při většině způsobů smrti jest bolest fysická buď velmi nepatrná neb dokonce žádná. A tomuto zajisté pro každého z nás zajímavému thematu, chci věnovati toto krátké pojednání. — Budu míti vždy na mysli pouze bolest fysickou, neboť bolest duševní — jest a musí býti v různých případech a okolnostech zajisté značná. Loučení se se všemi drahými lidmi, s nimiž strávili jsme dlouhá léta, šťastná i nešťastná, a jež nyní opustiti musíme, snad i s těžkou obavou o jich další existenci, musí umírajícímu značně ztrpčovati poslední chvíle. Mimo to i úzkost a deprimující tesknota, kterou způsobuje předtucha blížící se smrti, je tak mocná, že málo kdo jí odolá. Vždyť i Kristus na hoře Olivetské v předtuše blížící se smrti — krví se potil. Ovšem, byli a jsou lidé výjimečně tak značné síly duševní, že dovedou poslední okamžik svého života klidně prožiti. Uvedu ku příkladu jen Sokrata, který, jak známo, před smrtí svou s Kritonem a ostat-

nimi žáky ještě filosofoval a o smrti rozmlouval. „Šťasten ten“, praví se v talmudu, „kdo odchází s tohoto světa v den sobotní (t. j. na konec týdnu).“ To znamená asi, že šťasten jest ten, kdo odchází se světa již jako stařec, který svá léta dovršil. — Taková „přirozená smrt v nejužším slova smyslu“ jest velmi vzácná. — (Míním zde totiž takový případ smrti, při které nedají se zjistiti pathologické změny ani v jednom orgánu, a kde člověk umírá „jako lampa, v níž olej došel“.) Úkolem vědy lékařské jest ovšem, aby takováto smrt stávala se pravidlem. Dosud však jsme od tohoto cíle velmi daleko. Dnes ještě více než čtyři pětiny všech lidí umírá následkem různých nemocí, z nichž zase největší a stále vzrůstající procento ($^1/_7$ všech) připadá na tuberkulosu. Zbývající pětina hyne ponejvíce smrtí násilnou: válkou, samovraždou (počet těchto také stále a značně stoupá) následkem úrazu v továrnách a pod., vraždou, zabitím a konečně, hlavně v tropech a zejména v Přední Indii, dravými šelmami a jedovatými hady. Poněvadž každému z nás je souzeno tím neb oným způsobem tento svět opustiti, bude zajisté každého zajímati, sezná-li bližší okolnosti, které ten neb onen druh smrti provázejí, a pokud to neb ono umírání spojeno jest s bolestí fysickou.

Podle příčin, jimiž smrt způsobena, můžeme lišiti ji na „smrt přirozenou v nejužším slova smyslu“, totiž na smrt způsobenou věkem, dále na „smrt přirozenou v širším smyslu“, to jest na smrt přivozenou různými nemocmi, a konečně na „smrt násilnou“.

Že „přirozená smrt v nejužším smyslu“ jest úplně bezbolestná, to je zajisté zcela pochopitelné. Takový šťastný člověk umírá, jako by usínal. Snad nějakou dobu před smrtí zrak mu vypovídá službu, snad chůze stává se mu obtížnou, že raději sedí anebo leží, než by přecházel, snad dýmka nebo doutník mu již nechutnají a pod. — Při tom však je stále při jasném vědomí a nevšímá-li si jinak zvláště pozorně známek ochablosti svého organismu, nemá ani tušení, že smrt se blíží. Až konečně jednou usne a neprobudí se více. — V tomto případě jest to tedy spánek, který jaksi smrt uvádí. V druhém případě, t. j. při smrti, která nastává vlivem různých nemocí, vykonává tento milosrdný úkol spánku podobné bezvědomí, které vždy hustší a hustší mlhou zastírá vědomí. Světlo života tak pomalu uhasíná až zhasne docela. — Příčinou tohoto bezvědomí jest, že činnost nervových buněk v šedé kůře mozkové, které určeny jsou ku tvoření pocitu, pozvolna ochabuje a mizí. Toto — možno skoro říci — „umírání“ buněk mozkových způsobeno jest, podle toho o jakou nemoc jde, různými příčinami. — Tak u prudkých nemocí infekčních jest to jed, který bakterie produkují. U nemocí srdce a plic jest to opět nadbytek kyseliny uhličité, která stejně otravně na buňky působí. Dovolím si zde malou poznámku z fysiologie. Podkladem činnosti všech buněk našeho organismu jest chemický pochod, k němuž je potřeba kyslíku, abych tak řekl jako „paliva“, a po jehož dokončení zbývá jako „popel“ kyselina uhličitá. Dokud přivádí se k buňce kyslík a odvádí zbývající kyselina uhličitá, potud buňka žije. Jestliže však onemocní orgány, které tento úkol obstarávají — a to je v prvé řadě srdce a v druhé plíce (kde krev přijímá ze vzduchu potřebný kyslík a vydává nepotřebnou kyselinu uhličitou) — potom hromadí se vyrobená kyselina uhličitá v buňkách

stále více a více a působíc sama jako jed, ničí a zastavuje jejich činnost. Tím vzniká pak ono bezvědomí. Do toho bezvědomí spadají již také známé škubavé křeče a děsivé chrčení, které někdy smrti předchází. Tyto zjevy děsí sice okolí, ale umírající o nich již neví a tedy také při nich nijakých bolestí necítí.

Aby však toto pravděpodobné, bezbolestné umírání bylo spíše pravidlem, jsou také výjimky. Jsou nemoci, — bohudíky pouze řídké — při nichž umírání jest skutečně bolestné, ba velmi bolestné a při nichž blahodárné bezvědomí trvá jen velmi krátce. Tak ku příkladu dá se předpokládati, že nemocný, trpící nějakým nádorem mozkovým, musí až do poslední chvíle snášeti prudké a nesnesitelné bolesti hlavy, proti kterým z pravidla nebývá už léku. Při hnisavém zánětu pobřišnice a při prasknutí střeva jsou to opět veliké bolesti v dutině břišní, a při popálení pálí zachvácená místa jako oheň. Mimochodem řečeno patří smrt následkem popálení aneb opaření ku nejstrašnějším a nejbolestnějším. Bohužel dosud velmi často zaviněna bývá — zvláště u dětí — nedostatečným dozorem rodičů. Tento druh smrti náleží však již vlastně do kategorie třetí t. j. mezi smrti násilné. O smrti násilné mluvíme v těch případech, kde smrt způsobena jest zevními příčinami. Tyto příčiny jsou ovšem velmi různé. —

K otázce, je-li smrt násilná ve všech případech, anebo v některých, bolestí provázena či bezbolestna, odpovídá prof. dr. Nothnagel ve své přednášce „Das Sterben“ asi takto: Vezměme ku př. smrt zastřelením: „Jde třeba o velitele, který ve víru bitevním, v čele svého oddílu na nepřítele útočí a v prudkém ohni boje veškeré své myšlenky pouze na tento útok soustředí; zasáhne-li jej náhle smrtelná koule, která jeho čelo prorazí, tu jest jeho smrt absolutně bezbolestná. Ba možno říci, že ani v tom okamžiku, kdy smrtící střela jeho čela se dotkla, necítil žádné bolesti. Kdyby měl totiž bolest ucítiti, musilo by bolestné podráždění přeneseno býti od zakončení nervových v kůži po drahách nervových až k orgánu cítícímu t. j. k mozku. Tam totiž se teprve pocit bolesti vytvoří. To vyžaduje však delší dobu, ano jak nejprve Helmholz direktně provedeným měřením ukázal, daleko delší dobu než se dříve myslilo. Rychlost letící kule jest větší než rychlost nervového vedení. Koule, která prorazila kůži, svalstvo, kosti a blány lebečné, zničila mozek dříve, než k němu mohlo dojíti toto podráždění z periferie. Proto nemohl mozek bolestné toto podráždění přijmouti aniž si ho uvědoměti. — To dokazuje také následující zkušenost. Často již bylo zjištěno, že v boji poraněný teprve řinoucí se krví, neb tím, že klesl, upozorněn byl na své poranění, a také teprve potom pocítil bolesti. — Tato pozorování opravňují nás tedy k závěru, že u člověka, který, zasažen byv kulí do hlavy, klesl mrtev k zemi — byla smrt úplně bezbolestná. To můžeme analogicky tvrditi také o těch případech, kde i nějaká jiná, náhle účinkující fysická síla nit života přeťala, tak ku př. kdy řítící se skála náhle někoho zasáhla a rozmačkala: To také platí pro smrt guillotinou neb mečem popravním. Smrt i zde jest bezbolestnou, ba podle všeho není při ní vůbec žádného pocitu. Škubání a stahování svalů, které se v těchto případech někdy na trupu, od něhož hlava byla právě oddělena, nebo i na hlavě samé pozoruje, jest úplně samovolné, bezděčné, a děje se zcela bez vě-

domí popraveného. Neboť uvědomování pocitů děje se, jak již bylo řečeno, výhradně v mozku a vyžaduje také přítomnost krve, okysličené chemickým pochodem. Jakmile však hlava od trupu jest oddělena, krev přirozeně k mozku již dopravena býti nemůže. Proti tomu může se ovšem namítnouti, že mozek může ještě tak dlouho býti činným (tedy i mysliti a pocit přijímati), dokud nezpotřebuje se kyslík, který ještě v buňkách a v krvi jaksi nashromážděn byl, když byla hlava sťata. A že tudíž, i když byla hlava oddělena, může v mozku vzniknouti pocit bolesti, třeba by ovšem jen několik vteřin trval. Avšak i tuto námitku může věda, na základě jiných zkušeností, zamítnouti. Jestliže totiž mícha v hlubších svých partiích nějakou náhle působící silou jest přerušena, tu bezprostředně na to zastaví se činnost všech nervových buněk na nějakou, ovšem že krátkou dobu. Tímto náhlým a prudkým nárazem utrpí totiž nervové elementy tak silný mechanický otřes, že činnost jejich na okamžik se zastaví. — Můžeme tudíž analogicky souditi, že i v našem případě bezprostředně po nárazu sekery guillotiny nebo meče popravního dostaví se toto pomíjející ochrnutí, které, byť bylo sebe kratší, přece tak dlouho potrvá, že zatím vymizí kyslík, k činnosti buněk nezbytný.

Že smrt bleskem jest úplně bezbolestna, o tom není žádné pochybnosti. Neboť smrtící účinek elektřiny jest daleko rychlejší než vedení nervové. Jest to tedy jaksi podobný případ jako při letící a smrtící střele, jenom že rychlost jest zde ještě nepoměrně větší.

Velmi četná jsou udání lidí, kteří se topili a v bezvědomí byvše z vody vytaženi, pouze ihned zavedeným umělým dýcháním životu opět návráceni byli. Poněvadž by byly osoby tyto bez pomoci, jíž se jim dostalo, zcela jistě zahynuly, můžeme právem souditi, že také utopenci za stejných umírali pocitů. Udání tato jsou velmi překvapující. Někteří necítili vůbec nic. Jiní mluví o jakémsi pocitu, nepříjemném sice ale docela ne bolestivém, který se blíže ani definovati nedá. Jiní opět o pocitu příjemném. Pouze několik z těch, kteří se v moři topili, vypravují o jakémsi bolestném tlaku na prsou. To však můžeme zajisté právem přičísti dráždivému účinku slané mořské vody na sliznici průdušek. Většina však udává, že měli pouze docela zvláštní představy, docela ne snad nepříjemného druhu. Především byly to buď jednotlivé nebo velmi četné události z jejich života, které již dávno jim z paměti vypadly a které nyní opět zcela jasně se jim zjevily. Z toho také asi povstala patrně pověra, že utopeným v posledních okamžicích celý jejich život rychlostí blesku před duševním zrakem se reprodukuje. Také ti, kteří při slézání skal sřítili se do propasti, tvrdí, že při svém pádu necítili žádných bolestí, ačkoliv tělo jejich bývá rozdrásáno od výběžků skal a poseto ranami. Z toho musíme souditi, že ani tento druh smrti není bolestí provázen, neboť stejně tak jako zachráněny byly tyto osoby šťastnou nějakou náhodou, stejně tak mohly si při pádu lebku rozbiti.

Nejstrašnějším druhem násilné smrti zdá se nám býti obyčejně roztrhání dravými zvířaty; jsou tudíž zajisté velmi překvapující údaje lidí, kterým podařilo se této smrti ujíti. Podle jejich líčení necítili žádné fysické bolesti, ale trvali spíše v jakémsi stavu, podobném snění. Patrně že hrůza, způsobená náhlým útokem šelmy, měla za následek

prudké otřesení celého nervového systemu, z čehož pak následovalo toto bezvědomí. — Také když smrt přivozena byla vykrvácením, děje se přechod ze života k smrti bez fysické bolesti.

S odcházející krví odcházejí také ona červená tělíska krevní, která právě jsou nositeli kyslíku, elementu to, který podmiňuje život a dráždivost nervového systemu. Proto také dráždivost úbytkem krve stále více klesá: Jako z veliké dálky doléhá k uchu zvláštní šumění a hučení, pole zrakové se zatemňuje, pak dostavuje se příjemný pocit zvláštní ochablosti a jakési ospalosti, který pomalu přechází v bezvědomí, vždy hlubší a hlubší, a v něm konečně, úplně bez bolesti, dostaví se smrt, a život shasne. Někdy dostavují se sice také krátce před smrtí křeče — o těch však umírající již nic neví.

Při smrti oběšením jest obraz podobný jako při utopení, neboť příčina smrti jest v obou případech tatáž — totiž udušení. Proto také udání lidí, kteří se věšeli, ale ještě v čas zachráněni byli, shodují se celkem s udáním těch, kteří z vody byli vytaženi. Většina vypravuje o představách a sensacích velmi příjemných. Že tento druh smrti asi úplně jest bezbolestným, vyplývá nejlépe z toho, že mnohý věší se v takové poloze (kleče, ano i leže), že by snadno mohl se ze škrtící kličky vyprostiti, kdyby chtěl. Bezvědomí dostavuje se zde velmi rychle, již za 10—17 vteřin.

Jest však ještě jedna veliká kategorie násilné smrti, kterou nemohu pominouti, a to jsou otravy. Jedů, jichž k otravám se používá, jest veliké množství, a není mi proto možno vzhledem k našemu thematu s každým jednotlivým zvlášť se zabývati. Podotýkám tudíž jen tak všeobecně, že jedy, které vyvolávají prudké záněty žaludku a střev (jako ku př. arsen), způsobují také silné bolesti a pálení v útrobách, prudké dávení a průjmy. — Také smrt při otravě opiem a morfiem, ač ve většině případů jest bezbolestná, provázena bývá přece někdy u osob, k tomu disponovaných, prudkými bolestmi hlavy a dávením. — Nejlehčí, úplně bezbolestná a, abych tak řekl, tedy „nejpříjemnější“ jest smrt při otravě „hašišem“. (Připravuje se z listů a květů indického konopí.) O ostatních druzích násilné smrti nemusím se zmiňovati, neboť jednak se dají přiřaditi k těm, které jsem již uvedl, jednak jsou velmi vzácné, a nemáme tudíž žádných nebo jen málo udání o tom, zda jsou či nejsou provázeny bolestí fysickou. Z toho, co jsem, ovšem jen stručně, uvedl, jest zajisté vidno, že „hrůzy smrti“ daleko nejsou tak velké, jak se líčí, a že mnoho z toho, co se o nich píše a vypravuje, dlužno přičísti na účet bujné fantasie. —

Smrt sama zůstane ovšem ještě asi na dlouho temným problemem, a malá jest naděje, že se kdy vědě podaří, poodhrnouti roušku, která tuto záhadu zakrývá. Neboť nikdo ještě — vyjma snad vzkříseného Lazara — nevrátil se od těch dálných a mlhavých břehů Acherontu, a duchové, které spiritisté citují, jsou bohužel právě v této věci velmi málomluvní.

Mnoho jest ovšem ještě otázek, které se k našemu skonu pojí, chci však zde jen ještě o jedné se zmíniti. Jest nějaká určitá hranice mezi životem a smrtí? Kdy vlastně nastává smrt? „Když oddělí se duše od těla“, praví jedni. Kdy však děje se toto oddělení, který je tento tak důležitý

okamžik? Děje se to oddělení najednou či pomalu? Nastává smrt, když přestanou veškeré projevy duševní činnosti? či snad odlétá „duše“ s posledním dechem umírajícího? Nebo snad až s posledním úderem srdce? — Vezměme ku př. tento případ: z vody vytáhne se člověk zdánlivě již mrtvý: Neprojevuje docela žádného života, a ovšem také docela žádný projev života duševního, i dýchání jest zastaveno. Pouze srdce tluče. Včasnou pomocí lékaře, který zavede hned umělé dýchání, jest tento člověk opět životu navrácen. — Jak Hofmann, Maschka a jiní zjistili, pracuje srdce u popraveného ještě 7—8 minut. Ba Ellis a Tower zjistili dokonce případ, že pracovalo až 14 minut. — Po tu dobu musíme věřiti, že trvá ještě život, třebas jen tlumený a již hasnoucí. — Jakmile však srdce tlouci přestane, pak jest konec. Takového těla nikdo již k novému životu nevzkřísí. Jest však skutečně také ostatní tělo již mrtvo? Jestliže podrážděme elektrickým proudem svaly mrtvoly, u které třeba celou hodinu ba i déle srdce již nebije — tu shledáme, že svalstvo na to podráždění se promptně stáhne. Poněvadž však toto stažení jest přece projevem vitality či života, musíme souditi, že svalstvo dosud mrtvo není. Průměrně trvá tato dráždivost svalová $1^1/_2$—4 hodiny po smrti. Hofmann zjistil případy, kdy trvala 6 hodin, v Nystenově případu do konce — 27 hodin! Jest tedy patrno, že celé tělo neumírá najednou, ale, jak zjištěno, jednotlivé orgány v určitém pořádku za sebou. Stojíme-li u lože umírajícího, můžeme zřejmě tento postup sledovati: Nejdříve smyslové orgány zastavují svoji činnost a z nich zase nejdříve smysl čichový a chuťový, a to někdy již značnou dobu před smrtí. Potom zrak slábne, a umírající stěžují si proto na mlhu před očima anebo volají po světle (Goethe). Potom svalstvo vypovídá službu. Ruka bezvládně klesá, tahy obličeje se mění, dolení čelist spadává, a tím ústa se otvírají; víčka oční se již nezavírají. Oko je ztrnulé, a rohovka ztrácí lesk a kalí se. Nos a brada se „špičatí“ a zdánlivě prodlužují. Celý obličej žloutne nebo modrá a nezřídka pokrývá se studeným potem. Dýchání děje se zvolna, namáhavě a v intervalech vždy delších a delších. V trubicích dýchacích hromadí se hlen, který nemůže býti odkašláván, poněvadž svalstvo již nefungiruje, z čehož vznikají známé „rachoty a chrčení smrtelné“. Také srdce již pozvolna umdlévá a stahuje se pomalu a nedokonale. Následkem toho cévy plní se jen nedokonale a tím stává se puls vždy slabším a sotva již hmatným a kůže bledší a studenější. Konečně zastaví se dýchání docela, a několik okamžiků na to i srdce utichne, a — život zhasne.

Ježíš.

Napsal Maurice Magre. Přeložil Fr. Sekanina.

Ve stínu olivy kdys Ježíš upad' v snění,
chlad svěžích studánek se k jeho skráním nes';
ač znaven, neusnul: rád zíral v přemýšlení
na stromy, v obilí a k hvězdám do nebes.

Z daleka zpěvy šly: to bílé dívky pěly,
když lůžka chystaly pro noční hodokvas.
Tma tiše klesala a z duše Pána spěly
sny čisté o lásce a o zbožnění Krás.

Ve velkých hromadách leželo obilí —
čas nové luny byl a doba Velkonoc;
ti, kteří s Kristem šli, již údy složili
do slámy před chýše . . . A byla krásná noc.

Po polích ztemnělých ples jarních vánků vál:
Zří Ježíš milence, jak mezi květy kráčí,
jdou tiše, v dlani dlaň, jdou v černé stíny dál —
A náhle Ježíši se pohlo srdce k pláči.

A hle, v té žena jde ve svěžím podvečeru,
až k zemi závoj vlá a svítí do zeleni,
na srdce veliké dvé ňader láká v šeru —:
hle, Máří Magdalská, veliká v provinění.

U bílé studnice když stála tato žena,
být urnou zdála se, v níž válčí s vášní hřích,
jak z faty morgany a z oas vytvořena,
o nichžto v nocích sní poutníci na pouštích.

Sen masa mísil se se sněním duše bílé,
a lásky tajemství se v těžký slilo svit,
s hor stíny noci šly, a Ježíš řek' té chvíle:
„Jsi Boží anděl snad, jenž jde nás zachránit...?“

A Marje, těžký vlas svůj rozhrnuvši, děla:
„Mne nepoznáváš-li, svou z nejvěrnějších dětí,
to proto, že je noc, či spíš že láska vřelá,
jež dnes mi v ňádru plá, mne ještě výše světí —

Nejdu tě zbožňovat jak žena ctná a čistá,
jen ústa miluju a ne jich řečí květ —
když k nebi ukážeš svou svatou rukou Krista,
ne k nebi dálnému, já k ruce přimknu ret!

Co po tvém ráji mi, co po naději jest?
Své šperky strhám vše, své roucho, zdoby stuh,
bys nahou viděl mne ve svitu bílých hvězd
a bys mne miloval jak člověk, ne jak Bůh!

Já přišla večer dnes tě uchvátiti cele,
neb strach mám o tebe a o tvé duše klid —
hloub vidí milců zrak, než oko kazatele,
on ze dna srdcí jde a z lásky čerpá svit!

My půjdem oba dva do vůně mladých žní
a naše těla tam jak stébla budou pružná,
u hory Garizim znám dům — o lásce sní,
jej chrání před větry sněť fíkovníku družná.

Ve zlatě obilí mé budeš míti tělo
a při něm vzpomeneš: ne Bůh! teď člověk jen!
Ne mračen svatý zjev tvé bude stínit čelo,
jich přelud mámivý v tvůj bude svítit sen!

Ochutnáš rozkoše, jež hrá jak voda živá,
pláče i polibků i ohně zřítelnic —
tvá duše u mojí se štěstím rozezpívá
jak duše bílých dév, sedících u studnic . . .“
— — — — — — — — — — — — —

A Ježíš viděl již jak zvolna vábný stín
rozkošných záhybů na svrchním šatě mizí,
a noci polibky, zavátě v Marjin klín
svá pěly tajemství na běli její řízy.

A pupen lilije se rozvil, když On děl:
„Můj můžeš líbat šat, kadidlo zapálit
a cestou přemýšlet o onom, jenž tu šel
ze světla soumraku ve příští zory svit,

Slz urnu můžeš dnes ty pro mne vyplakat
a vlasy popelem si posypati, ženo —
— Chci, by se beránek moh' po pastýři ptát
a Světlo krví mou by bylo zaníceno . . .

Ni velkých očí svit, vznícené usmívavých,
ni fíkovníků stín či studnic vábný chlad,
ni lásky rozhovor pod krovy chýžek tmavých:
toť vše je pro mne míň, než z lásky umírat!

Já strom jsem obrovský, jenž na poušti se vznes'
a klade na písek své stíny dobrotivé —
a kdybych neobstál a silou bouře kles',
či kdyby vyschl mi proud sladký mízy živé,

Rci, kde by poutník spal, kam složil by svou líc?
Kde lilje u studnic by mohly trhat panny?
O místech náhrobků zrak nevěděl by víc
a nikdo nezaslech by zpívat karavany.

Věř, ženo, pro mne že jsi Jerišská jen růže,
jež může na jaře mé dřevo obejmout,
když rozpučelý list se ku pni připne úže
a svěží úponkou se v azur počne pnout —

Však třeba pro vždycky, bych já se tyčil světlý
pod slunkem příznivým nad věčných prahor lem,
by zářil vždy můj peň a by mé květy kvetly
a bych já k nebi rost' a zastiňoval zem . . ."

Ztracení.*)

Drama o 5 jednáních. Napsal M. A. Šimáček.

(Poctěno r. 1899 cenou z fondu dvor. rady Matěje rytíře Havelky, jeho choti Růženy a vnuka Karla rytíře Pippicha-Havelky.)

Osoby:

Václav Bavor, výminkář v Podubanech.
Karel Bavor, bývalý restauratér, nyní podnikatel staveb v Praze } jeho děti.
Josef Bavor } jeho děti.
Aloisie Švehlová } jeho děti.
Emanuel Švehla, jeho zeť.
Ludvík Bavor } děti Karla Bavora.
Klára Bavorová } děti Karla Bavora.
Dr. Václav Stoupa, její ženich.
Hedva Pacltová, její přítelkyně.
Špitálský, agent.
Špitálská, jeho manželka.
Leontyna Carminová, její dcera z prvního manželství.
Robert Duchoň, prokurista bankovního závodu.
Vít Lorenc, hôtelier.
Anda, šteperka rukavic.
Kačka, služka u Bavorů.
Sklepník.

Muzikanti. Hosté v tanečním sále venkovského zájezdního hostince.
Děj r. 1895.

Jednání I.

Pokoj u Karla Bavora. Uprostřed masivní stůl se židlemi, nad ním lustr. V levo (z hlediště) u zdi stolek s plány, před ním křeslo. V pravo psací stůl, nad ním pendlovky. Na stěnách barvotisky. Zařízení nové, okázalé; ale nijakž umělecké. Vše fabrická výroba. V oknech záclony. V prostřed dveře na chodbu, v pravo i v levo dveře do sousedních pokojů.

1. výstup.

Za prostředním stolem sedí: dědeček Václav Bavor, Josef Bavor, manželé Švehlovi a Klárka. V pozadí na jednom z křesel Karel Bavor s rukama mezi koleny skříženýma; pozoruje všecky.

Václav Bavor, výměnkář, shrbený, bělovlasý, oholené tváře. Chudý venkovský ústroj.

Josef Bavor, ustaralý čtyřicátník, s plným prošedivělým vousem; šat venkovského střihu, hodně již obnošený; těžké boty.

*) Oproti jevištím tištěno jako rukopis.

Aloisie Švehlová, na hlavě hedvábný šátek, na těle již dosti odřenou sametovou jupku a vyrudlé vlněné šaty.
Emanuel Švehla, čtyřicátník, městštější úbor, ale láce z něho kouká.
Hosté pojídají, ale jsou jaksi zaraženi. Na stole šunka a pivo, káva a pečivo. Klára nalévá a pobízí.
Karel Bavor, padesátník, širokoramenný, prošedlého vlasu, krátkého, černého kníru; modní úbor, sebevědomé, až pánovité chování.
Klára, vkusný domácí úbor, svěží blondýna, s dívčím pelem; dobrosrdečný tón.

Klára

(pobízí dědečka). Dědečku, vy nic nejíte. A jste přec po cestě. Vezměte si. (Dává mu na talíř šunku.)

Dědeček.

Ne, nedávej, Klárinko, nemám hlad. Nemůžu s tebe oči spustit, jak jsi veliká a — a hezká.

Klára.

Spadla jsem se teď, byla jsem nemocna.

Dědeček.

No, už nemoc na tobě vidět není.

Klára.

Ale ven pořád ještě nesmím. Doktor mě nedovolí.

Dědeček

(s úsměvem). Když on se o tebe bojí — to věřím. Tak vdávat se budeš, vdávat! Nevěsta, podívejme se! A když jsem tu byl před pěti lety, mělas ještě krátké sukynky.

Klára.

To je vaše vina, dědečku, že jste se na nás od té doby nepřišel podívat . . .

Dědeček

(přitrpkle). Nuno . . . nebýt té výstavy národní, ještě bychom nebyli přijeli tak hned. Ale když tolik chvály člověk čte a slyší, tak jsem řek: mám v Praze syna — podíváme se tedy taky! A tak jsme se smluvili tuhle s Josefem a tetou Lojzičkou.

Klára.

Vždyť máme také radost.

Karel Bavor

(zakašle a pohne se).

Dědeček.

Inu, děvečko drahá — hm, hm — ty máš snad radost — ale tatínek tamhle — — —

Karel Bavor.

No — nic jsem neřek. Uvítal jsem vás všechny. Ale to znova povídám: U mne zde být nemůžete. Zjednám vám dva pokoje „u Husy“. Na výstavu s vámi chodit taky nemůžu. Není čas. Mám starostí se stavbami a s jinými záležitostmi, až mi jde hlava kolem. Tomu vy nerozumíte, a vykládat, bylo by marné. To se rozumí, že všechnu outratu hradím. Jak jsem už řek'.

Dědeček.

No, vždyť my jsme spokojeni, Karlíčku.

Švehla

(s důrazem). My rozumíme, proč.

Josef Bavor.

Ba. Kde pak my a ty! Ale tatínka bys moh' zde nechat. Za otce bysi se stydět nemusel.

Klára.

Dědečka si tu taky necháme.

Karel Bavor.

Ty do toho nemluv! Bude tak jak jsem řek'! *Já* tu rozhoduju. Tvůj doktor je provede výstavou. Jsou vagace, má čas. Já čas nemám. Já musím počítat s každou chvílí.

Dědeček.

A co Ludvík, tvůj syn?

Karel Bavor

(prudce). Nevím o něm. Nezůstává u mne. Je ničema.

Dědeček.

Mhm, mhm — Hezkej hoch, čipernej hoch. — Student! — No snad tak zle není! Rád bych ho viděl aspoň.

Klára.

On přijde. Já mu řeknu, dědečku. Přijde na výstavu aspoň.

Karel Bavor

(prudce). Neřekneš nic. Necháš ho! (Podívá se na hodinky.) Půl desáté. Chcete-li užít výstavy, pospěšte si. Kláro, doktor teď přijde?

Klára.

Ano, tatínku. Slíbil před desátou.

Švehlová

(která nejpilněji jí). Já se nejvíc těším na tu skluzavku. (Směje se.) O té u nás povídali — to musí být něco náramnýho!

Švehla.

Ta na téhle výstavě není, ta byla na předešlé, jubilejní.

Karel Bavor.

Ty jsi pořád veselá, viď, Lojzko?

Švehla.

Co pak ta! Ta nemá z ničeho starost.

Josef Bavor.

Ta?! — Jakoby měla aspoň jeden z tvých domů.

Švehla

(trpce). A jakoby nebyla doma bída s nouzí!

Švehlová.

Co pak se nedřu dost?! (Vstane a jde ke Karlu Bavorovi.) Koukej, bratře, na mé ruce. Kam sáhneš, mozol. A pak chtějí vyčítat. Můj říká: bída s nouzí. Ale nemoh' sedět ve svém? Musel se pustit do handlu a nechat v tom hnedle poslední groš?

Karel Bavor.

No — vždyť ono tak zle není, jak se povídá.

Švehlová.

Inu, bosi docela nejsme, máme ještě podvazky.

Švehla

(k Švehlové). Nic ty mi nevyčítej! Kdyby byl tady švagr zůstal sedět v Podubanech, měl by to jmění, co má dnes? Každému se nepodaří, to se ví —

Dědeček.

Inu, zbláznili jste se, (k Švehlovi) ty i tamhle Josef. (Ke Karlovi.) Chtěli to začít po tobě, ale nepovedlo se jim to.

Karel Bavor.

To musí být zkušenost, rozhled!

Josef Bavor

(trpce). Štěstí, bratře, štěstí!

Švehla.

Ba že štěstí!

Karel Bavor

(vstane prudce). Žádné štěstí! Vtip, a z vtipu rozhled, a z rozhledu nápad. A shánět od rána do večera a všude mít oči. Já neměl víc než ty, Pepíku, a než ty, Lojzko! S holýma rukama jsem přišel do Prahy, až s nebožkou jsem dostal těch osm stovek, co ona si ve službách krvavě vymozolila. K tomu později těch mých šest z domova — bylo čtrnáct, a to byl náš základ. Nejdřív výčep, pak malý hostinec, pak větší, pak dům s restaurací. Ale od časného rána do pozdní noci na nohou. Ona i já. Ji to strhlo, ale já vydržel a pracoval dál. A ještě teď jsem pořád jako v kole. Přestat člověk nesmí. Čtyry nové domy stavím, dva zde na Žižkově, dva v Praze, s pozemky obchoduji, s papíry špekuluju. Vy vidíte jen to, co mám, ale co to dření a starostí a někdy i úzkosti stálo a stojí, nedovedete si představit. Nemáte vy spokojenější mysl a lepší život třeba při vyšších žlabech? Vy si dnes všichni vyjedete na výstavu na dva, tři dny, nemáte starost, doma se vám nic neztratí. A já za celých těch dvaatřicet let, co jsem v Praze, jsem se z ní nehnul. Že tu sedím, o stovku mě někde okradou. Kdybych šel na výstavu, tisíce mohu zameškat. Pořád neklid, pořád rozčilení, pořád nejistota. Ale to je teď už můj živel.

(Klára vzala za této řeči prázdný džbán a odešla s ním středem do kuchyně.)

Josef Bavor

(rozhlíží se; po delším zjevném boji prosebně). Bratře, — Karlíčku, tvoje štěstí mě svedlo. Začal jsem handl s koňmi a dobytkem. No, pohořel jsem — co tam, to tam, o to hlavu nelam. Dnes bych byl moudřejší. Bratře, založ mě dvěma tisíci — nechci je hotově, zaruč se za mne! Co tě to stojí? — Podpis —

Karel Bavor.

Ne, Pepíku, neudělám to. Zaručovat se nechci a půjčit nemohu. Dnes mám svůj kapitál jako úhradu na svou špekulaci a nemohu s tím hnout. Ale ani kdybych neměl, neudělám to. Zas by to byl jen nový experiment a nezdar. A konečně tak zle vám přece není. Nářky jsou vždycky horší než nouze; to já znám. Živobytí přece uhájíte. Já nedám a nepůjčím ani vindry. Jestli jste proto přijeli, vážili jste marně cestu.

Švehlová

(lichotí se k němu). Karlíčku, nemluv tak. Takové jmění u tebe! Koukej, je v Boří hospoda s kupeckým krámem k pronajmutí —

Karel Bavor.

Tak si ji najměte. (Klára se vrací s plným džbánem a nalévá a pobízí: Pijte, dědečku, pijte, strýčku)

Švehlová.

Novák — znáš ho — chce na půl leta pacht napřed . . .

Karel Bavor.

Lojzko, marně mluvíš, nedám ani tohle (udělá špetku), přišel bych o to u tebe i u Josefa. Já jsem k vám k nikomu nikdy nepřišel, ani k otci, ani k nebožce matce; je-li co ve vás, zmůžete se, není-li, nikdo vám nepomůže. Dosud jsem u vás viděl samý neúspěch, samou ztrátu, neodvažujte se zbytečně ničeho. Žijte, jak žijete; není ve vás krátce té hybnosti a schopnosti růst a vzmoct se. Nač to nutit, když to nejde.

Dědeček.

Viděli tebe, a splašilo je to. Chalupa jim byla nízká, vesnice malá. Chtěli do světa a pustili se taky. (Napije se.)

Karel Bavor.

Snad nechcete říct, že je mám na svědomí?

Dědeček.

Bůh chraň! Ale moh' jsi k lecčemus poradit a od ledačehos zradit. Moh' jsi pomoct přitlačit.

Karel Bavor

(vyjede). Ptali se mne? A měl já čas? Já jsem nevěděl, kde mi hlava stojí, a měl jsem myslet za ně! Kdo myslil za mne?

Dědeček.

Nezlob se, nezlob — já jen myslím, že teď, kdy tolik máš, moh' by ses už tak trochu zastavit a jako se porozhlídnout, a vzpomenout, odkud jsi vyjel. A pohledět zpátky, co dělají ti ostatní. A když bys je tak viděl, no — jsi přece s nimi jedna krev, nepřálo jim štěstí, — politoval bych přec a nezatvrzoval se . . .

Karel Bavor.

Nedám nic, porozhlížet se nemám čas.

Dědeček.

Pro sebe to neříkám. Já nepotřebuju ani trojník a nikdy jsem ho od tebe nechtěl. Ale víš, ani tak za tuhle Josefa a tuhle Lojzku se nepřimlouvám, ale za ty jejich děti, za ty moje vnoučata. Moh' bys se jich ujmout, něco pro ně udělat.

Karel Bavor.

Nezačnu si nic. Podáš prst, a za chvíli by chtěli celou ruku. To já znám. Dám jednomu, a ostatní budou žebrat. Jen mrzutosti by z toho byly a na konec nevděk. A nemám na to všechno čas, povídám. (Klepe se.) Dále! (Vstoupí slečna Pacltová.)

2. výstup.

Sl. Pacltová

(vidouc společnost, zarazí se). Ah promiňte, já nevěděla . . . já přijdu . . .

Karel Bavor

(hned vstane, velmi srdečně). Vítám vás, slečno, srdečně — jen dál! (Chce jí vzíti slunečník, čemuž ona brání.)

Klára

(k ní). Ale, Hedvo... (chopí ji za ruku a uvádí) to je dědeček z Podubau, tetička, strejčkové... přijeli na výstavu... To je má přítelkyně, slečna Hedva Pacltová.

Dědeček.

Pozdrav vás Pánbůh, slečinko, (podává jí ruku) posaďte se (nabízí jí svou židli).

Sl. Pacltová.

Já nebudu zdržovat...

Karel Bavor.

Vždyť jste jako doma, slečno.

Klára.

Nezdržuješ... Oni půjdou na výstavu.

Sl. Pacltová.

Já jsem se jen přišla zeptat, jak ti je — hned půjdu, musím teď k tetičce, čeká mne.

Klára.

Ale posaď se přece —

Karel Bavor.

To by bylo pěkné, abyste hned...

Sl. Pacltová.

Ne, pane domácí — opravdu, stavila jsem se jen na skok, abych se zeptala. Jindy přijdu na dýl, to víte... Jak ti je, Kláro? Už dobře, viď?

Klára.

Jen že mi Václav nedovoluje vyjít.

Sl. Pacltová.

Má dobře, jen se šetři... pa... zítra k tobě přijdu k večeru... má úcta, pane domácí — má úcta — (ukloní se společnosti).

Dědeček.

Pozdrav vás Pánbůh, slečinko — (podává jí ruku, načež slečna Pacltová i ostatním ruku podává) — škoda že nemůžete s námi, a Klárinka taky — omládli bysme. (Směje se; slečna Pacltová políbí se s Klárou a odchází středem. Klára ji vyprovodí.)

3. výstup.

Všichni bez Kláry a sl. Pacltové.

Dědeček.

Ňáká nezdravá je ta slečinka, ne?

Karel Bavor.

Toto. Ani nezastůně.

Dědeček.

Dobře nevypadá.

Karel Bavor.

Ale peníze má. Šedesát tisíc na hotovosti.

Švehlová

(s údivem). Ale! Lidi drahý!

Dědeček.

Čí pak je? (Klára se vrací.)

Karel Bavor.

Dcera po advokátovi. Nemá už otce ani matku.

Dědeček.

A hodná ňáká je.

Klára.

Dobrosrdečná.

Dědeček.

Škoda, že je taková na přeštípnutí.

Karel Bavor.

Inu, trápí se taky (máchne rukou). Darmo mluvit . . . Jsou lidé, kteří schválně šlapou po svém štěstí. (Klepe se.) Dále! (Vstoupí dr. Stoupa.)

4. výstup.

Dr. Stoupa

(ukláni se, Kláře a Karlu Bavorovi podává ruku).

Karel Bavor.

Však už na vás čekám! (Představuje.) To je pan dr. Stoupa, už jsem vám o něm povídal; to je můj tatínek, bratr, sestra, švakr. (Podávají si navzájem ruce.) Budete tak dobrý a provedete je po výstavě. U Petzolda obědvejte a večer je doveďte k „Huse“, snad se tam na chvilku podívám. Teď nemám čas, abych šel s vámi.

Dědeček

(hledí na doktora s úsměvem). Tak jako pan doktor si bude brát Klárinku? — No hezky, hezky. A jak, pane doktor, v Praze zůstanete, v Praze?

Dr. Stoupa.

Ano, jsem assistentem na universitě —

Klára.

— a chce se jednou stát professorem, dědečku.

Dědeček.

Tó jo, tó jo! — Tedy tak jako —! No proč pak ne. Ale venkov by dělal dobře. A u nás by se mladému a šikovnému lékaři dobře vedlo — tuze dobře. Náš pan doktor už je starý a zrak mu slábne, už tuze špatně vidí. To by pan doktor u nás zčervenal a sesílil, a Klárinka taky — je trochu bleďoučká přece jen. No, — jen dej Pánbůh štěstí, jen štěstí dej Pánbůh — (potřásá mu rukou) Klárinka je hodná, má dobré srdce. (V pozadí mluvila zatím Švehlová s Karlem Bavorem a živě rozkládala po způsobu venkovanek; i Švehla i Josef Bavor se mísili do hovoru.)

Karel Bavor

(vytrhne se od nich prudce). Už jsem řek', nic si nezačnu. S takovou na mne nechoďte, do služeb si příbuzné brát nebudu, to nedělá dobrotu. A byli byste vy i děti vaše nespokojenější než tam, protože byste měli na očích, čeho dosáhnout nemůžete. Živobytí vytlučete přec, tedy zůstaňte v tom, v čem jste zvykli a co nebudí závist. A teď hleďte, ať se dostanete na výstavu, klobouky a deštníky máte v předsíni. (K otci, jenž v pozadí rozmlouvá s dr. Stoupou a s Klárou.) Tatínku, pojďte, na roz-

právky je dost času cestou. Teď je deset, než tam přijdete, bude jedenáct. (Vede hosty z venkova středními dveřmi do předsíně. Na scéně zbudou na chvíli Klára a dr. Stoupa.)

5. výstup.

Klára, dr. Stoupa, později Karel Bavor.

Klára

(zapíná si rukavice; rychle). Mluvil jsi s Ludvíkem?

Dr. Stoupa.

Mluvil.

Klára.

Přijde?

Dr. Stoupa.

Myslil jsem, že už tady je.

Klára

(zavrtí hlavou). A řek's mu?

Dr. Stoupa.

O Pacltové ani slyšet. Raději prý konec všemu. Je neurasthenik v nejvyšší míře a pije do ubíjení. Od Lóny prý nepustí.

Klára.

A otec je čím dál tím zatvrzelejší. Vždyť's to slyšel před chvílí. Všecko může zajít, nikoho mu není líto.

Dr. Stoupa.

Netrap se, Klaroušku, ... (obejme ji a políbí) budem brzy ve svém vlastním a žít jen sobě.

Klára.

Ten Lúďa mi přec jen bude dělat starost. Musím ještě o něm důkladně promluvit s otcem. (Vejde Karel Bavor.)

Karel Bavor.

Prosím vás, co tu ještě šuškáte?! Všichni už jsou připraveni. (K doktorovi.) Už ať radši jdou! Budete s nimi muset mít trpělivost. Účet mi dáte a s Klárou se vypovídáte zítra. Kdyby mohla, šla by s vámi.

Dr. Stoupa.

Jen ať je ještě hezky doma. Až s neděle jí dovolím ven. Pa, drahoušku. (Stiskne jí i Karlu Bavorovi ruku a odejde. Klára jej jde vyprovodit.)

6. výstup.

Karel Bavor

(přechází chvíli po pokoji. Vejde služka a odklízí se stolu).

Karel Bavor

(chvíli ji pozoruje, pak k ní přistoupí a vezme ji kolem pasu). Kačko, vy ňák sílíte. Taková jste nebyla, když jste k nám přišla.

Služka.

Nechají mě, milostpane, sic to upustím.

Karel Bavor.

Mlč, Kačko, mlč! To se ti neztratí, — nikdy jsem nezůstal nikomu nic dlužen — ostatně (máchne rukou) nech mě teď a jdi. Kdyby přišel pan Duchoň, že jsem na stavbě a za půl hodiny že se vrátím. (Služka odchází, Klára se vrací. Karel Bavor obléká jiný kabát. Služka odejde s nádobím.)

7. výstup.

Karel Bavor. Klára.

Klára.

Kam půjdeš, tati?

Karel Bavor.

Naproti na stavbu.

Klára

(postaví se před něj, ovine ruku kol otcovy šíje; polo lichotivě, polo vyčítavě). Poslouchej, nezlob se, že ti to říkám — ale moh' bys být na dědečka a strejčky laskavější.

Karel Bavor.

Strejčkové a teta na pět kroků od těla! Ty z toho rozum nemáš. To bych si nasadil brzy pěknou veš do kožicha.

Klára

(vyčítavě). Ale tati!

Karel Bavor.

Nerozumíš tomu, povídám.

Klára

(lichotivě). Tati, kdo by tě slyšel a neznal tě, myslil by, kdo ví jaký jsi tvrdý. A přece umíš mít taky rád, — to já poznala sama na sobě...

Karel Bavor

(změklým tonem). Však tys taky jediná, která má pro mne trochu citu. (Pohladí ji.)

Klára.

Však má Lúďa taky, dej si říct. (Karel Bavor učiní odmítavý pohyb.) Lúďa tě má rád víc, než si myslíš. Jen trochu kdybys mu chtěl rozumět.

Karel Bavor.

Ať rozumí on mně!

Klára.

Tati, není k tomu, co od něho žádáš. Není k tomu, aby ti dohlížel na stavby a ved účty...

Karel Bavor.

Moh' dostudovat, dnes moh' být doktorem, pro sebe už —

Klára.

Je pravda, moh'. Ale když bylo také mnoho příčin, které ho odváděly —

Karel Bavor.

Vůli neměl! To je hlavní příčina. On měl vůli jen utrácet, jen hejřit —

Klára.

Vzpomeň, že měl i literární úspěchy, že přední listy mu tiskly jeho práce, že cizí lidé ti o něm potvrzovali, že je v něm talent — Tati, vždyť se to s ním dá ještě napravit, ale i u tebe musí být trochu dobré vůle, trochu dobroty k němu . . . .

Karel Bavor.

Já nepůjdu za ním, on musí za mnou. Já ho z domu nevyhnal.

Klára.

Tati, vzpomeň na ty výstupy, které byly, a kolikrát's mu ukázal dveře.

Karel Bavor.

Ale nezamk' jsem mu je na klíč. Ať přijde a podrobí se —

Klára.

Ale i ty musíš trochu ustoupit — musíš myslet, že jde o zachránění, že tady jde nejprv o uzdravení, o vyhojení, a potom teprv o všecko další. Musíš mu ukázat trochu lásky, nebo aspoň trochu soucitu . . . (prosebně) Vždyť se najde snad přece ještě cesta . . . vždyť by bylo přece jen škoda jeho života —

Karel Bavor

(přechází prudce).

Klára

(stoupne k němu a ovine mu ruku kol šíje).

Karel Bavor.

A co mu děláš advokáta vlastně?

Klára.

Tati . . . on přišel. —

Karel Bavor.

Kdy?

Klára.

Teď zrovna.

Karel Bavor

(tvrdě). Teď nemám čas, musím na stavbu. Jestli chce, ať čeká. A ty mu, rozumíš, domluv. (Vezme klobouk a odejde středem.)

8. výstup.

Klára. Lůďa.

Klára

(jde v pravo a otevře dveře; vstoupí Lůďa).

Lůďa

(30letý, interessantní hlava, chorobné vzezření, nervosní pohyby, řeč rychlá, prudká, výbušná). Kde je otec?

Klára.

Odskočil na stavbu.

Lůďa.

Tak mohu jít taky. Když *to* je přednější —

Klára.

Nerozčiluj se. Za čtvrt hodiny je tu.

Lúďa.

Věděl, že jsem zde?

Klára.

Věděl. — Musíte mít navzájem k sobě shovívavost. Posaď se, jsem ráda, že mohu dříve sama s tebou promluvit. Musíš mu taky hledět přijít vstříc. (Lúďa chce promluvit, ale ona přistoupí k němu, dá mu ruku na hlavu a praví:) Já vím, jak jsi rozbolavělý, já s tebou cítím ... ale takhle to přece nemůže zůstat. Já vás znám oba —

Lúďa

(zavrtí hlavou). Neznáš, — nemůžeš. Jsou věci u nás obou, které se vymykají chápání tvé duše, Kláro.

Klára.

Chápu víc, než si myslíš, Lúďo. Chápu, že tvůj život je úprk k záhubě. — Lúďo, tys mě vždycky měl rád. — Pamatuješ, jaks mě houpával na kolenou a vypravoval mi pohádky? A jaks mi dělal úlohy a učil mě vidět a posuzovat? Jak já na tě vždy hleděla a jak tě měla ráda?! A proto mě teď bolí, když tě tak vidím — lítost mě láme. Ty, s tolika schopnostmi, s takovým citem, s takovým vnímáním všeho... Řekni mi aspoň, proč jsi přestal psát? To tě drželo a pokaždé zdvihalo . . .

Lúďa.

Poněvadž jsem poznal, že nejsem umělec. Mé pokusy vznikly z odboje proti otci, proti celé domácnosti u nás, proti nízkosti smýšlení — ach, však to znáš . . . Vypínal jsem se nad to. Ze vzdoru utíkal jsem k nejkrajnějšímu kontrastu té banálnosti a té sprostoty — k raffinovanému exotismu. Z bolesti a z odporu nad tím vším a nad sebou, že jsem v tom a z toho, nechal jsem se strhnout rozkoší dekadence. Vyrostlo i z mé duše několik plamínkových ocúnů její poesie. Literářil jsem a studoval umění. Ale čím víc jsem do něho vnikal, tím víc se vyvinoval kriticismus, a tím jasněji jsem poznával, že povolaným umělcem nejsem. A že úpadek vůbec nemůže vydati umění. Veliké, pravé umění zahrnuje v sobě silivý, tvořivý moment; co oslabuje, uspává, hypnotisuje, je pauměním, magií. A ve mně tvořivé síly nebylo a není, ve mně byly jen paroxysmy ochablosti energie a paroxysmy pohlaví. Svou rodinou takovým jsem učiněn.

Klára.

I já z ní vzrostla, proč já taková nejsem?

Lúďa.

Ty se's narodila, když rodiče již byli zámožni, já v jejich počátcích. Já rosť v té nízké sháňce po majetku, kdy nebylo pro nic smyslu, než pro groš — a beze studu skoro! Po mně bylo šest dětí, a já je viděl zmírat v prvních letech, v prvních měsících. A nebylo pro ně zármutku, poněvadž srdce byla vyplněna sháňkou po zlatě. Že já vydržel, je náhoda. Tys byla poslední, a rostla jsi už ve větší péči, v strachu o tebe, a snad i v lásce pro tě, v hnutí svědomí po těch ztrátách dřívějších.

Klára.

Nemysli, že já na otci nevidím stíny... že nevidím viny proti tobě... ale i ty jsi vinen, Lúďo. Kdybys chtěl, kdybys trochu sebe opanoval... Hleď, dej si říct . . . Moh' bys být tak spokojen a uspokojit i tatínka. Hedva tě má tak ráda a tak ji to bolí — —

Lůďa

(prudce). O tom nemluv . . . (mírněji) to je marno.

Klára

(také prudčeji). Ale Lóna ti není pro štěstí — to ti říkám já . . . a o mně můžeš být bezpečen, že tě mám ráda a že mě bolí, jak žiješ, jak se hubíš . . .

Lůďa

(mírně a laskavě). Tady jsme právě u toho, nač nestačíš. Tvé oči jsou příliš čisté, tvá duše příliš nevinná. Bylas jen na zemi a nepoznala podzemí. Viděla's jen slunce, a nepoznala sírné plameny a dýmy. Ale můj zrak už nesnáší bílého dne, toliko doutnání má pro něj kouzlo. Já dodoutnávám, Kláro. Vysoké plameny lásky jsou jen z čistých srdcí a na čistém vzduchu.

Klára.

Miloval's někdy, Lůďo, opravdově?

Lůďa.

Miluji Lónu — a „miluji" ani není to pravé slovo.

Klára.

Ale před ní?

Lůďa.

Přijde na to, jak pojímám lásku. Když jako cit pro jedno individuum — pak jsem nemiloval.

Klára.

A v tom je příčina . . . Vidíš, že chápu!

Lůďa.

Snad . . . Tys rostla netknuta, skryta a skrývána. Tvůj plamen měl sílu vyšlehnout, kdežto můj se rozplazil pod těžkým vzduchem hříchu. Nemohlo jinak býti. Já nemohu dávat lásku, doutnám už jen do sebe.

Klára.

Ale kdyby se nalezla bytost, čistá bytost, která by všechno odpustila, naplněná láskou . . .

Lůďa.

Ztratil jsem sílu dívat se na ženu čistýma očima. Ne čistota, nýbrž hřích má pro mne půvab a jisté stimulans žití. Vím to o sobě dobře. Nad povrchem není už pro mne vzduchu. Držím se ještě nade dnem propasti, vlastně drží mě nad ním už jen Lóna. Pozbyl jsem schopnosti víry, pozbyl jsem schopnosti lásky — držím se jen takového hříšného květu, ale skutečného květu, nade dnem.

Klára.

A vyjít z propasti . . .?

Lůďa.

Řek' jsem . . . Mám degenerované plíce, dýchat vzduch nad ní. Nemám peruti, která by mne nad ni vznesla.

Klára.

A číms jí pozbyl?

Lůďa.

Svým prokletým mládím.

Klára.

Vždyť i já tu rostla . . .

Lůďa.

Opakuji ti, to už bylo jiné... Nechte mě udržet, kde jsem... I tam je ještě místo pro dýchání... Zkypřete je, a snad zapustím ještě kořeny — ale všecko jiné znamená pád ke dnu. Jsem si toho vědom, svého stavu, zbytku svých sil... mám je odváženy takřka mathematicky přesně, jsem kritický člověk a vážil jsem vše na analytických vážkách možnosti a nemožnosti v nejtěžších hodinách svého života, v nejuzavřenějších laboratořích své duše, kde nebylo ani vánku vnějška.

Klára.

Dá se tedy snad najít nějaká jiná cesta... Vysvětlíš to všecko otci, jen se ne srazit zas... Slyšíš — už jde!... Prosím tě, Lůďo, hleď zachovat klid, já vás tu teď nechám. (Odejde v pravo. Vstoupí středem Karel Bavor.)

9. výstup.

Lůďa. Karel Bavor.

Lůďa.

Dobré jitro, otče!

Karel Bavor

(odkládá klobouk a hůl). Arciť, pro tebe ještě jitro, pro mne už hnedle poledne. Co mi neseš?

Lůďa.

Prosbu.

Karel Bavor.

O peníze?

Lůďa.

O jakési... jakési ustálení mé existence.

Karel Bavor

(usedá). Jak si ji představuješ mít ustálenou? Co máš v plánu, co chceš podniknout?

Lůďa.

Podniknout? — Co mohu já podnikat?

Karel Bavor.

Co chceš dělat? — Čím se zaměstnávat? — Mně být nápomocen nechceš, co tedy hodláš?

Lůďa.

Zachránit ještě, co se zachránit dá.

Karel Bavor.

To rád slyším. Tedy zanechat dosavadního způsobu života?

Lůďa.

Chtěl bych dožít v míru, chtěl bych přec — aspoň se pokusit, zda ještě něco dovedu, chtěl bych se ještě odvážit podat obraz své bytosti, celého jejího životního procesu, poctivě a s doznáním všech chyb — nechť pro nic jiného, aspoň pro výstrahu čtoucím. Nebyly by to neinteressantní kapitoly.

Karel Bavor.

Tedy psát? — No piš. Já ti v tom bránit nemohu a nebudu. Bude mě těšit, když prorazíš.

Lúďa.

Ale k tomu musím nabýt klidu duše. (Nervosně.) Jsem oslabený člověk — bez síly k zápasu. Nesprošťuji se viny, doznávám ji, ale část byla také mimo mne. Nemohu si vybojovávat zabezpečující existence — nestačím na to. Proto přicházím tě prosit o pomoc.

Karel Bavor

(zabubnuje prsty na stůl). Jak si tu pomoc představuješ?

Lúďa.

Jsi bohatý muž, otče ... já přec tvůj syn. Vybav mě tak, abych moh' žít ... a ... (těžce) abych moh' pro případ své smrti ... být beze strachu o existenci té, s níž žiju ...

Karel Bavor.

Ach tak! (vstane).

Lúďa

(živě). Zachráníš mě tím, otče, dáš možnost napravit snad přec aspoň poněkud — chyby mého života, aby nevyzněl jen tak na plano, jen tak k zhoubě, aby konec jeho byl ojasněn aspoň nějakým činem, nějakým důkazem.

Karel Bavor

(přeruší jej). Počkej ... nedeklamuj! — Tobě a Kláře patří po matce polovic domu v Karlíně, ta polovice nese dvanáct set.

Lúďa.

Můj podíl je zadlužen.

Karel Bavor.

Bohužel. Slečna Pacltová má věna ...?

Lúďa

(přeruší jej). S tím nepočítej, na to nemysli.

Karel Bavor

(přemáhá se). Jak chceš. Ale to by byl životní základ, a moh' bys psát, co a jak bys chtěl.

Lúďa.

Ne — to by byl základ jistého neštěstí pro ni, a pro mne urychlené zhouby.

Karel Bavor

(vyhrkne prudce). A to živobytí s tou tvou děvkou —

Lúďa.

Neurážej Lónu!

Karel Bavor.

Sklepnice bývalá s dvanáctiletou minulostí v pivovarech, vinárnách, a bůhví kde všude, která se teď dává tebou vydržovat.

Lúďa

(prudce). A co ty ...? — (Přemůže se). Neznáš ji, nemluv o ní zle ... nevíš, co je v ní ducha a srdce, a co protrpěla.

Karel Bavor.

Chytla tě a obloudila — a to je tvá zhouba.

Lúďa

(stále se přemáhá). Tebe nepřesvědčím, že to není pravda — ty budeš na ni vždycky hledět s předsudkem svého nynějšího společenského postavení

a s podezřívavým posuzováním svých let. Já toho předsudku nemám, a já vím, že mě miluje, jakby žádná žena jiná milovat nemohla —

Karel Bavor

(tvrdě). Tak jdi k ní a nech se milovat, a mně nechoď na oči! (Prudce přechází.)

Lúďa

(po patrném vnitřním zápase). Otče, jsme oba lidé — lidé křehcí... Já nejsem chlapec... a vím, otče, a vidím! Vyslovím jen dvě jména: Duchoň a Ilóna. (Karel Bavor prudší pohyb.) Nechci stisknout, otče, jen se dotýkám, abys i ty byl shovívavější. Otče, splň mou prosbu. Učiníš to jistě pětinou svého jmění. A nechci nikdy nic víc! Nikdy, pravím! Právoplatně se toho zřeknu. Změním svůj život, tati, jiný člověk se ze mne stane. Dvěma zmítaným a rozervaným duším vrátíš klid života a snad ještě i lásku k němu i sílu k činu. A jistě, otče! V naději, že splníš mou prosbu, cítím křísení svých sil. (Pohnutě) Tati, pomoz nám!... Odjedem' z Prahy, zapadneme s Lónou tak, že neuslyšíš o nás, nebudeš-li chtíti.

Karel Bavor

(nemluví, přechází).

Lúďa

(po chvíli). Vím, že můj život ti nepodal, co jsi ode mne doufal, ale to se již napravit nedá. Musíš dnes se mnou počítat s takým, jakým jsem. Musíš dnes na mne hledět, jako na člověka churavého, a já jím jsem — zeptej se Stoupy. Je mi třeba nejdřív ozdravění. Jsem bolestivý, jako dítě, a jsem dráždivý až k nepříčetnosti. Má duše je plna trosek i vlastních nadějí. V Lóně našel jsem bytost spřízněnou. Je mým útočištěm, jako já jejím. Nech nás přistát z bouří našich životů v přístavu klidu se zabezpečenou budoucností. Nikdy tak vroucně, tak úpěnlivě jsem tě neprosil, tati. Padla mezi námi ranivá slova a zlé výčitky, ale všecko bude zapomenuto a smířeno jediným tímto tvým činem na mé zadržení, na mou záchranu, na mé vzkříšení. Ruce ti zlíbám, tati, a odejdu s vděčností a láskou k tobě.

Karel Bavor

(po chvíli mlčení). Deklamovat uměl's vždycky dobře, to jsi se naučil, slibovat taky's nezapomněl, ale skutek dosud vždycky utek. (Tvrdě.) Nevěřím ti! A zvlášť teď ne! To jsou plány té tvé — ech! — která tě chytla jak hejla do svých tenat. Není hloupá, špekuluje dobře —

Lúďa.

Tati —

Karel Bavor.

Neskákej mi do řeči! Tys žil vždycky proti mé vůli. Máš-li opravdový úmysl, změnit svůj život, žij jednou po mé. To bude důkaz! Zanech té — té — holky, vrať se domů, léč se, nehýř, a pak něco dělej. Vezmi trochu mé práce na sebe a budeš míti také podíl z jejího zisku. Z jmění svého nepostoupím nic, protože ho teď potřebuji víc než jindy.

Lúďa

(po chvíli přemýšlení). Otče, je to jediná možná záchrana. Přesvědčíš se o tom. — Neodpírej mi ji — sepjatýma rukama tě prosím. — Kdybys

mě viděl umírajícího a věděl, že vrátíš mi život tou pomocí, odepřel bys mi ji?

Karel Bavor.

Ty nejsi umírající.

Lúďa.

Jsem tonoucí.

Karel Bavor.

V hejření — to ti věřím! Já nedám nic, dokud nepovolíš ty — a kdybys (prudce) se mi tu u nohou svíjel!

Lúďa.

Je to tvé poslední slovo?

Karel Bavor.

Poslední. Buď se vrať a poslechni, nebo se dotluč, utop!

Lúďa

(pozvednutým rozechvělým hlasem). Otče, měl's v rukou záchranu a nepodal's ji. Vzpomeň si na to, až ji už nebudeš moci podat.

Karel Bavor

(s pohybem ke dveřím). Nekaž a jdi!

Lúďa

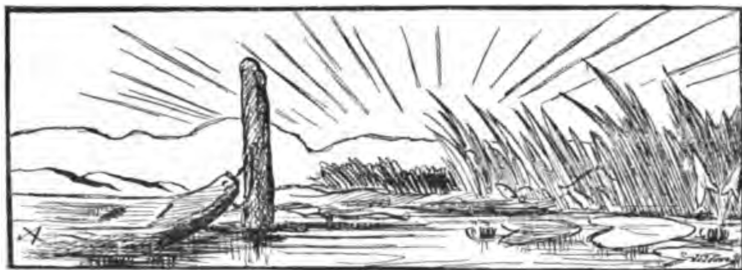
(v prudkém rozechvění). Zhřešil's na mém životě, zhřešíš na jeho konci! (Odchází prudce středem.)

Karel Bavor

(krok za ním, prudce). Budeš vyhrožovat! (Vzpamatuje se, couvne, pohrdavě.) Žvanile!

(Pokračování.)

Rok na vsi.

Únor.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Hromnice.

„Aj já posílám Anděla svého a připraví cestu před tváří mou. A hned přijde do chrámu svého Pán, jehož vy hledáte a Anděl zákona, kteréhož vy chcete.“ *(Malach. 3.)*

křípe mráz.

Zamumlané babky a ženy nesou své modlitby k velké slavnosti Očisťování Panny Marie.

„Hale, je to sluníčko dnes červený!“

„Eh, debe radši nesvítilo. Na hromice slunko hjistý, véca čistý. Taky tak v lůni svítilo a akorát — z třicíti vajec velíhlo se mně jen vosum kačen.“

Babky přešly.

Táhli se muži. Vážně a těžce v řasnatých kožichách, dlouhých až po zem, ubírají se k slavnosti jak veleknězi pohanských dob. Mezi nimi, před nimi i za nimi cupe drobná chamradina. — — Dnes každý i děti mimo své modlitby v zkřehlých rukou nese po jedné svíci. Světit se budou hromničky. — — — —

Překrásná chvíle, slavená snad už od nepamětných dob snivého pohanství a přejatá církví v pořad nejčistších, poesií zářících, všední život nevšedně okrašlujících a proto lidu blízkých, proto lidu nutných, srdce povznášejících, mysl občerstvujících a s nevyrovnatelným půvabem a láskou přírodu i lidi posvěcujících slavností celého roku. Hromnicemi jakoby končila tmavá vláda zimy a po vší zemi tisícerými jiskrami světel probleskovati začala tucha velikého, sluncem a vůní rodící se země prolitého dne. — — Kdesi za hranicemi prvními blaholy hrdla zdraví skřivánek svou rodnou zem. — — —

Farníci už posedali a poklekali — v plném počtu tísnil se jich v chrámu Páně mrak.

Dnes nebylo kázání — nebylo výkladu písma.

Světily se jen hromičky, hovořily jenom zlaté jejich plamínky.

Na oltáři jich ležel celý svazek, děti všechny měly po svíčce a ženy i báby — nebylo ruky, která by nedržela v prstech bílý její sloupeček; svíčka chvěla se i v rukou osmdesátiletých stařenek, třesoucích se snad už naposled v mrazivém průvanu Hromnic.

Posvěcené svítit budou duším umírajících.

Smutně, ale s důvěrou zahledí se na ně vyhublá tvář obrácená ke stolku, pokrytému bílým ubrusem — — — Před chvílí odešel vzácný host — bílé zjevení Krista v osobě kněze — položil v duši umírajícího celý svět útěchy a požehnal duši na dlouhou pouť. — — Jak tam bude, co bude? — Nikdo už se neptá. — S důvěrou, v pevném přesvědčení v dobro božského milosrdenství čekají už hostě druhého — Smrt — — Hromničky plápolají, hasnou, hasnou a zas oživují jako ty oči se světem se loučícího a po světle toužícího života. — Ještě jednou oči vzplanuly a zavřely se zas a naposled. Ale plamínky svítí dál, živá jejich záře šíří se kolem a daleko, daleko svítí dušičce na cestu, ztrácející se až do temna neznáma. — — A u lože stále ještě svítí dva plamínky víry. — — —

Svítit budou v příšerném temnu za odvrácení hrozících živelních běd.

Den ztemněl v noc — rozechvěným ovzduším otřásá hrom. Mračna se protrhla, nebesa řvou, s divým jekem zatřásla se země — z otevřeného nebe lije se bouř. — A venku všechna krásná úroda — Zlato chleba, píce skotu, požehnání Boží přírody. — — A jen ty hromničky na stole důvěrně planou, děti klečí a v důvěřivé moudrosti srdce modlitbou zažehnati usilují bouře řev. S dětmi klečí třesoucí se matka — na churavém loži růžencem chřestí stařenka — — A hospodář s koňmi — — Siné světlo blesku projelo jizbou, jakoby se světy schruly, zařval hrom. — — Kriste Ježiši — — co je s ním?! — — V širém poli sám a sám — na pospas větrům, v moři lijáku — vztyčen na voze stojí a zsinalou tváří ustrašeně čelí rozhněvaným nebesům. — — A hromničky planou — line se světlo věčného dne. — — Ozval se chřestivý rachot, jako když si někdo s kamínky hrá — Řinčí sklo — — V žilách se staví krev — — Bóže spravedlivý! — — Led! — — Zuby drkotají, v pláči třesou se ruce — — hrdlo jektá v překotné modlitbě — kroupy vysoko odskakují od rámu oken — — na silnici už bílo — ledu jakoby nastlal.

A hromničky planou dál, tiše a smírně i v černé chvíli polévají obraz bídy útěšným světlem nových nadějí. — — —

„Lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuae, Israel*) —" zazpíval rechtor na kůře, když kněz u oltáře, celý jak ze sněhu, rozžehovat začal svíce. Vůně kadidla rozešla se celou svatyní.

Modlitbami a krůpějemi svaté vody posvěcenou hromničku podal kněz přistoupivšímu starostovi, podal i radním i sestřičkám. Od starosty rozžehl svou svíčku Očadlíků Tomáš, od Tomáše kovářův Konšta — — děvčatům zas svatého ohně daly sestřičky — i v zádu už množila se světýlka, a pan rechtor ještě nedozpíval — dole už jak jezero mámivými světly hořel a zářil kostel celý.

Dozněl poslední žalm — kněz u oltáře, všechen politý světlem před ním zářící svíce, sestupoval po schůdkách dolů mezi lid.

---

*) Světlo k úlevě lidstva a slávě lidu tvého, Israel — — —

„Buď od nás pozdravena, Panno neporušená — —“ vyhrknul rychle pod kůrem Kocmánek Matouš hrozný svůj bass a valil se s ním i se zástupem osadníků z chrámu ven. — Už zahučeli i muži a zpíval celý chrám. — — Za křížkem hnaly se spárované děti s hořícími svíčkami v rukou, za nimi odrostlé dívky, pak muži s bílým knězem uprostřed a na konec jak duchové táhly se i babičky — — Jen nejstarší a choří zůstali v lavicích na vyhřátém místečku, ale třeba osamělými hlasy — i v prázdném kostele zpívali s sebou.

Jaký rozkošný pohled na proudy kolem kostela se pohybujících světýlek!

Zpěvem a září obtáčel průvod celý chrám.

Slunko plálo — štípal mráz.

První průvod pod širým nebem! — — Nevlály korouhve, neševelil zelený list, ale cosi, jak milá předtucha májových a letních průvodů, v zeleni rozkvetlé a bohatstvím kypící přírody, vanulo vzduchem — — příchod brzkého jara hlásal v tu chvíli celý svět.

Děti jdou, živým slepičím krokem střídají se v páru, očima visí na planoucích hromničkách, brkají, matou se a zas jdou a rukama zaclánějí větrem zprohýbaná světýlka, některé se zastavují a znovu rozžíhají — a lid zpívá, zpívá, jak už dlouho nezpíval: Panna neporušená, jak jiná sprostná žena, dvé hrdliček věnuje, čistá se očisťuje — —

Za zpěvu ovečky se svým tichým pastýřem obešly stánek Boží a znovu vcházejí před planoucí trůn Hospodinův.

A plamínky svíček hasnou.

Zasmál se zvonek.

Počala slavná mše svatá.

Svatoblažejské požehnání.

— — — — — a není věřícího, který by ráno na sv. Blažeje si nepřišel pro jeho požehnání.

Kostel proto byl plný jako v neděli.

„Hjindá béval svaté Blažej hjináč huctěné,“ vykládal mladým sousedům stařeček Chalupa. „To mévali školáci velké svátek. Hneď po mši svatý začali chodit po dědině a z dumu do dumu, jako vo vostatcích včil ešče chodijó rekruti. Nosili koše a zpívali a za to dostali co belo: véca nebo klobáse, nekde kus huzenýho nebo špeku, nekde nejaké krécar — hu lidí nehuznaléch třeba nic, hanebo haji hube. Hale, to málokdy. A to sme se všecí postavili do řade a zpívali sme. Počkéte, jak to belo — — Aha!

Dneskaj je svatýho Blažeja deň,
zachovává se obyčej ten,
dež školáci s rožněm chodí,
po domech hu dobréch lidí
živnosti sobě hledajó
podle navyklosti starý.
Déte nám slanine jako pěsť.
Ešli nám slanine nedáte,
šak na svéch hrncách poznáte,

jak bodó lítat z police
jak menářove slepice,
dež se nažeró pšenice
z té hukradené měřice.“

Stařeček sklonil hlavu, jakoby chtěl ještě povzpomínat.

„A potem v poledně paní rechtorka navařile a jedli sme ve škole. Došel haji starosta a dal nám habrůvskýho vína. A vodpoledňa — to bel potem tartas! Lídi! Lavice ven, pan rechtor vzali hósle a ešče nekeří, co se hučili mozece, a hráli — — Hráli haž do večera, a me sme tancuvale. To bel jako takové školácké bál. — — A včil nic. — Všecko to pominulo!“ vzdychl si stařeček ještě na můstku pod holou staletou lípou a šel s ostatními do kostela. — — — — — — — —

Po mši svaté položil pan farář dvě včera posvěcené hromničky křížem přes sebe a pak napřed kostelníkovi a ministrantům, potom všem jednotlivým farníkům od nejmenšího až do nejstaršího kladl skřížené pod bradu a žehnal křížující bílou rukou, aby Bůh každého ode všech krčních nemocí uchrániti ráčil.

„Mami, proč to dělá pan falář?“ ptal se Methud, sestupuje s mamou po schůdkách do dědiny.

„No, habe ti nebolelo v krku.“

Methud sáhnul si rukou na krk a šlápnul svou čižmičkou do rozvodněné louže. Tak voda vystřikla.

Matka za ruku jej vytáhla ze sněhové břečky. — „Nevidíš? Totok je vode!“ obrátila se ještě k dobíhající jí tetce a vykročila na štěrkovanou silnici. — — — — — — — — — — — — — — — —

Od půlnoci nastala silná obleva.

Střechy už nadobro zčernaly, na silnici místy už škaredilo se bláto, roztékal sníh.

„Huž to jaro nejaký snad přeci bode,“ obrátil se Franěk k starému Bučkovi.

„Nevíš? Na svatýho Blažeje huž haji kamínek se vohřeje a skřivánek se napije z koleje.“

„Ja napije! — — Včera belo Hromic a hranice skřivánka sotva slešele — — Kde to ešče je! Ešče bode sníh, tá zema ešče tak hunem nepovolí. — —“

„No šak, hromičná má bét! —“ přidal starý Prokop. „Lepší včil hrubá zema, než potem mraze.“

Hlasy zalehly.

Níž a níž k zemi klesal sněhový mrak.

Rozteklým sněhem patlaly se děti do školy.

V trafice.

Na den sv. Apolény.

V noci mráz — za dne měkko, těžké mlhy z rána — kus slunného nebe v poledne, syrový chlad večer, a ráno zas jak ohromné hejno bílých motýlů snášel se k zemi velký, těžký sníh. Tichounce dopadalo rozsypané jeho pápeří a do svítání ležela zas země jak šatka běloučká. — — —

„Néni po zémě, dokavád sníh v těžkéch chuchvalcách nevepadá. Dež ten vepadne, jakobe vepadla zema. Huž to jaro přece nejak svó cestu nande — —" pravil krejčí Bílek od hřbitova a zatřásl bílými, štětinatými svými kníry, když do nosu vhečmal silný šňupec tabáku. Stál u okna, hledě do dálky, a sníh opravdu, ledva dopadl, hned také tál, dřív, než do něho udeřilo polední sluníčko. —

Brzy na to sešel Bílek do vsi.

Už sám zjev krejčího Bílka ve vsi byl neklamným znamením, že jaro už se potlouká někde za dubňanskými vrchy.

Celou zimu Bílek nikdy ani nevylezl z malé své chaloupky, vystrčené z dědiny už skoro do polí a zapletené v mřížoví haluz prastaré, do široka rozklesnuté jabloně. Jak sirota stojí ta chata za dědinou uprostřed zahrádky bez plotu, s dvorkem bez ohrady, s komínem sešinutým nějak na severní stranu. Jen tři staré úly včel sousedí s chaloupkou a šumotem svým naplňují tichou její prázdnotu za jarních a parných letních dnů.

A v chaloupce šťastně a spokojeně žijí starý krejčí Bílek se svou starou ženou a ještě starší švakrovou. Posedávají od stolu ke kamnům, od kamen ke stolu a odtud zas na starou, stlačenou pohovku, zkřivenou a rozedranou už, jak rozedraný a zkřivený byl nynější jejich život. Při pohledu na plesnivé ty tři bytosti, po celý rok jak kočky předoucí tu v koutě nekonečnou síť svých vzpomínek maně se zamyslíš nad tesknou záhadou jejich života a řekneš sobě v duchu: „Bože spravedlivý — — jak málo je někdy potřeba, aby byl člověk spokojeně a dobře živ!..."

Ani už nekrejčuje Bílek. Nevidí na to. Sedmdesátileté jeho oči ztuhly, ruka pozbyla jistoty — zákazníci víry. A nebylo už ani třeba krejčo t. Švakrová dovezla si z Vídně nejen stará svoje kolena, ale i ěk k set zlatých, zaškrcených ve službách, a ty zdálo se, že stačiti musí právě na několik těch málo let, které do smrti zbývaly nejen jí, ale i Bílkovi a jeho ženě. Ji samu, co přijela z Vídně, dvakrát už zaopatř musil kněz.

Žili tedy z jednoho, bez radovánek i bez hádek, bez náruživostí i bez potřeb. Jen tak co by se dotáhli k té nové hřbitovní zdi, za kterou už je všecko, čeho k životu je člověku nejvíc potřebí.

Po celou zimu neobjevil se krejčí Bílek snad ani na prahu svého baráčku. Ale zavanuly jižní větry a v úlech i v chaloupce začal se ozývat náhlý život. Napřed jedna včelka, pak druhá, třetí — do dveří vystoupil Bílek a rozhlédnul se po kraji. — — Nevyšel ještě, po zemi ležel dosud oslepující sníh, ale — slunce neztrávilo ještě poslední jeho zbytky, a Bílek už se chápal zaprášené hole, stařenka do kapsy mu podstrčila čerstvý šátek — ohromný a těžký, že až k zemi se s ním stáhnul jeden šos — a Bílek po několika měsících vydal se zas rozviklanou cestou na pouť k dědině — — První a jediný, koho nejprve navštíviti mínil, byl starý jeho kamarád, Hoffmann tabáčník. — —

Spokojeně béře šňupec za šňupcem, cítí na zádech, jak stařenka se za ním dívá a starostlivým okem z dálky stíhá podezřelý jeho krok — Ale nedbá, statně vykračuje ve svých pokrčených, skořicově připálených spodkách a nikdo by v něm ani krejčího nehádal. Mohutný, vysoký staroch s ušňupanými kníry, v dlouhém, staromódním šosatém kabátě, věčně za-

pjatém na jeden jen, nejhořejší knoflík, s modrým šátkem v ruce jedné, hůl o stříbrném knoflíku v ruce druhé — — tak správec nějaký, fořt na pensi, nebo celým životem dobře založený výměnkář z hor spíš by se v tu chvíli podobal Bílkovi než Bílek sám sobě. — — Ale stařenku nezmýlil. Stařenka dlouho postála na prahu, až zašel, a když už nadobro zmizel za rohem Martinkovy chalupy, ještě stála na prahu, držíc se sluncem oteplených veřejí a nijak jí nešel s mysli změněný jeho, v blátě nějak všestranně se vyvracející krok — — —

A nebylo ani jinak možné, nežli že se s Hoffmannem rozhovořili hned o počasí — — Rok jak rok, den jak den Hoffmann zaváděl tímto způsobem řeč s každým, kdo přešlápnul jeho práh. Rodilý Němec, vysloužilý profós žil už dlouhá léta v dědině a třeba po všechna ta léta jinak nemluvil a mluvit nemohl než česky — česky dosud neuměl. Z těch řídkých případů, kdy přece německy promluviti mohl, byl kamarád jeho Bílek, který uměl snad zrovna tak německy, jako Hoffmann česky — ale proto právě Bílek k němu nejraději chodil, že aspoň několikrát v roce mohl si po chuti zaněmčit. — — —

Vejdete do skromného Hoffmannova krámku, prosáklého suchou vůní tabáku, s vážkami na pultě a tarifem na stěně, pozdravíte a požádáte tabáku nebo cigarr — a první čím tabáčník uctí, je zdvořilá poznámka, provázená cvakotem dodávaných peněz:

„No, tnesky je pekne.“

„Mrsne sas.“

„Bude, myslím, pšijít sníh.“

„Pšinde bóška.“ — —

Bílka přivítal jakýmsi žirafovitým protáhnutím vychrtlého krku, ale ani po hlase ani vzhledu nebyl by nikdo uhodnul, že se neviděli spolu kolik měsíců. Jakoby se včera byli sešli a včera rozešli. Bílek si poručil za čtyry rapé, a Hoffmann odvažuje na vážkách jemu na to:

„No, tnes sluníček hšeje.“

A hned na to jak v milované lázni ocitli se ve své němčině. Na tu Bílek — jinak od kosti vlastenec — přece si vždy postonal a duši by byl dal za kousek — vznešené té řeči, kterou mluvíval s vrchností a na vojně, když sloužil s Hoffmannem a později v sídelním městě říše, kde pracoval. — — Dokud býval v Habrůvce ještě mistr Bezděk, i s tím si zabrebentil „po staru“ — ale mistr odstěhoval se k dcerám až kdesi do Štýrska a tak mu zbýval až jenom Hoffmann. Dosud však vzpomínal na starého Bezděka a jednou do roka na sv. Josefa a sv. Jana vyměnili spolu blahopřejné listy. — — Ty tam byly zlaté časy, kde sedávali pod jabloní se starým Fintejsem a vzpomínali osmačtyřicátého roku, ty tam sladké chvíle soumraku, kdy stařeckými, už nějak natrhlými, podraženými, ale dosud dojemnými hlasy zpívali: „Spi, Havlíčku, v svém hrobečku“, nebo „Nad Prahou vstává všech Čechů sláva, český lev válečným hlasem řve —“ „Tážete se, proč jsem Slovan — —“ „Bětulinko boubelatá — —“ „Hle muž zde leží v rakvi tmělé, jenž vlast nade vše miloval — —“ „Kol svatého Vyšehradu bystrá řeka běží — —“ „Když měsíček spanile svítil, vévoda Břetislav vstal — —“ „V borovém na skále háji — —“ Ne, nezapomenutelným zůstane mi okamžik, kdy tři třaslaví ti starci

o svatbě Fintejsovy dcery pláčem už i vínem zalitými hlasy s nadšeně pozdviženým okem nechali všeho veselí a u kamen v koutku s malomocnou, ale procítěnou udatností zabouřili staročeskou marsailessou: Zdvihni se, zdvihni, starý, český lve! — — — — —

Běda!

Bílci už spí. — — — — — — — — — — — — — —

Škaredá středa.

S chlápnoucí zimou, přibývajícím dnem zahrála Habrůvkou bezbožná krev. Poloopilá už třetí den křepčí a při drnkotu Kocmánkova cymbálu zapomíná na všechen svět. Blázní mladí, ženatí, děvčata, baby — — — jakoby sám ďábel na ty housle hrál a s hůry své se smál — — jak bez hlavy se motá všecko. Nejvíc hýří, nejvíc pijí ženské. Už dvanáct láhví kmínky vyklopily do chraplavých hrdel, a Rybář ještě musil na žida, aby mu půjčil svoje zásoby. — „To aby dobře se jim dařila drůbež. —"

V poslední den dopoledne vyhrnula se chasa s proudem dětí na náves. Jaký to byl bláznivý průvod! Sluníčko mile svítilo. V předu rozverbovaný kmotr Lengál s křiklavou harmonikou v náručí zahájil pitvorné tažení. Hned za ním na řetěze cloumal sebou medvěd, napadaje na čtyry a chrochtaje jako vepř. Byl to Zóbkůj Martin — chlap jako hora a hravý jako štěňátko. Měl na sobě obrácený kožich, stažený v půli povřísly, a z obličeje potřísněného sazemi stále mu kapala zpěněná slina. Na hlavě mu seděla na ruby obrácená beranice se zastrčenou černou peroutkou. — Chňapal po ženských jak zběsilý faun. Kdykoliv se zastavil, stavě se na zadní tlapy — s vřískotem jak pištící kuřata rozlétla se po návsi i malá děvčátka.

Stranou poskakoval s rancem na zádech žid. Ten největší zděšení budil v řadách děcek. Právě chytil kterési škvrně, pobíhající v houfu a nesl je v ranci. — — Kluk rval žida za vlasy a děsivým řvaním dovršoval zmatek celé dědiny.

Chasa všechna měla za klobouky začerněné peroutky s velikými pruty krušpánku. Nad hlavy vysoko tyčily se ruce, chlýstající z opentlených láhví poslední zbytky nedopitých lihovin. V tlupě švec Miklík hůlkou škrkal po houslích beze strun. Stárek na rezavém handžáru nesl nabodané kusy uzeného masa, za ním do koše skládal a kde se co dalo, všechno posbíral nejmladší: vejce, tvrdé koláče, vepřové nožky, ořechy, chleba i brambory — co kdo dal i nedal — všechno bylo jejich. Tak chodili dům od domu i po chalupách návsí a kamkoliv vkročili, všude křik a zpěv. Ledva stárek proslovil své říkání a zavdal hospodáři — už hospodyně stržena v kolo, bránila se a křičela s kvikotem houslí, medvěd potáhal v kole ječící dcerku, žid chytl děvečku — a potřásaje rancem, točil se s ní v malé jizbičce. Ještě jednou všem zavdali, poděkovali za slaninu, a smečka už se hrnula zas o dům dál. Běda hospodyni, nechala-li něco jedlého na harci. Chasa, slídící po ženských, shrábla nač padla, vlezla i do kurníků, a nezůstalo dveří, aby ruka na ně nesáhla a nezkusila, jsou-li otevřeny. Už třetí koš vyměnili. Všecko se do něho vešlo: i koblihy i trdelníky, jitrnice a celé šrůtky — vším chasa brala za vděk, ušetřeny

nezůstaly ani chaloupky. I tam vnikli, i tam se na né těšili, všechno pozavírali a s přichystaným dárkem na stole čekali maškary. To už byl tak výroční zvyk a právo — a ne chasa, hospodyně byla vinna — neměla-li všecko na klíč pozavíráno a sklizeno.

Mládež radostí až skučela a dlouho až do pozdních let zalehnou jim v duši pověstné maškary — provázené už jarním sluníčkem, potácející se už hřejivým blátem jara. Volali posměšně a škádlili žida.

„Hele, ten je strašné!“ ukazoval zas na medvěda Krčalů Jauek a s vyvalenýma očima blížil se až k němu, má-li se ho či nemá opravdu co bát.

Průvod už prošel celou dědinou, bláznivý pozdrav vnášel už do posledních chaloupek.

Jediný byl dům uprostřed dědiny, kde maškary do domu nevpustili, a to byl dům Krištofův. Zrovna před nosem stárkovi bouchli dveřmi, a neviditelná ruka zatočila v zámku na klíč. — — Stárka ta „neúcta“ až pomátla a nevěděl ani hned, má-li se do dveří opřít, nebo jít dál.

„No, co hledíš jak čert do baně?“ pamatoval jej druhý stárek. „Nech hjich a poď dál — — Tam majó hjiný vostatke.“

„Přeneščasná brněnská silnica,
po keré sem chodíval — — —“

rozlehlo se návsím od Krištofů k Ryšánkům a tak zas dál a stále dál — až do samého poledne, kdy všechno se uklidnilo a chasa s muzikou v hospodě pojídala, co po dědině byla sebrala. Ostatní pòbral Rybář a odpočítal za prolitý „trunk“. — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Na druhý den ráno dědina, zkrotlá a tichá, jak svatá plížila se rozblácenou dědinou do kostela. Nikdo by v těch smírných, zbožných ovečkách nebyl ani hledal sídlo ďábelských zvůlí a rozmarů. Děvčata pobledlá protancovanými dny a nocemi — chlapci schlíplí a vybouření zas na několik měsíců zolovnatělou jakousi chůzí poslušně scházeli se na hlas zvonů k společnému pokání. — Byl dnes plný kostel lidu, a v srdečné lítosti letěla ku klenbě chrámu první postní píseň:

Přistup sem, hříšníče,
přijmiž popel pokání,
marný světa milovníče,
pojď, rozvaž své skonání.

A nebylo jednoho z nich, jenž by nebyl po mši svaté přiklekl k zábradlí před oltářem Páně a nedal si bílou rukou velebníčkovou na zvadlé čelo šedým prachem napsat znamení své pokory a hříšné bídnosti.

I ti nevinní poznačeni byli Popelcem, a ve škole ďučka seděla vedle ďučky — a nikdo se neodvážil rukou se jen dotknout čela, aby nesetřel příšerného „smrti“ znamení.

Nad Habrůvkou zasednul zas neveselý, smutný, ale milý předtuchou jara už k slavnému jeho vzkříšení tak nevystihle krásný Velkonoční Půst.
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

První skutečný den smutku dávno připravovaných běd, pravou „škaredou středu“ měli u Krištofů s Rybářem. Nebylo divu, že u Krištofů zavřeli před chasou dveře. Osud zatočil tam s nimi, že nebylo ani třeba, aby do tance jim někdo hrál. Od rána už seděl Krištof u stolu a držel hlavu ve dlaních: to tam bylo věno ženino. Rybář ocitnul se už nadobro na mizině. Hned ráno doběhla Sefka, a aksamitové její řasy třpytily se rosičkou slz. Plakala celou cestou, plakala i u sestry, a brzy za ní přiběhly a plakaly i všecky ostatní: Julka, Petruša, Rybářka i s babičkou.

Došlo tentokrát neodvratně k dražbě už tolikrát zabavených věcí. Nebylo už klínu, aby vyrazil starý klín. Došel už poslední.

Zatím padla mlátička.

Na podzim ji Rybář vyvěřil za 280 zl. — — a dnes padla židovi do klína za 106. Stařeček Straka už 60 zl. Katzoví přidával, a žid se jen smál.

„A ta slota židovská nikdá nemá peněz, dáňku dluží, móku zaplatit nemože, v hexekuci je v jednem trhu a na hóřadě jednosténě je následuvané jak rabínem v matrice — platit nikde nechce, platit nikde nemože a tadyk — jen se co šustne vo licitaci — huž má stovke a padesátke, a najednó je z něho pán. — — Radši bech se hani neviděl — — —“ ulevoval si starosta a závistivě pohlížel na červenou, pěkně malovanou, zánovní ještě mlátičku.

Krištofovi zas úřad pro jakési příčiny zadržoval vyplacení sirotčího podílu, a zle bylo najednou se všech stran.

V koutu třásla se Anežka — bílá a tklivá jako duch. Ani plakat nemohla a jen se třásla jak suchý list. Ve vychrtlém, strhaném už obličeji očí už ani vidět nebylo, tak zapadly do vnitř hlavy — a jen když v marné otázce vyhlédly kamsi stranou — zahořely zimničným jakýmsi ohněm skryté bolesti. Vláčela se po domě už jako duch a od podzimku nikdo by v ní nebyl hledal bývalé Anežky.

„Má kalup sóchotě. Kukačke se nedočká,“ rozhodl nad ní starosta Filipek. „Trpěla už před svatbó a po svatbě dvakrát. Ten stromek huž nikdo nenarovná — — Na pravé straně pré ju píchá — ze zadu i z předu.“

„A upíchá ju to!“ splakala nad ní onehdy matka Rybářka a když dnes se na ni podívala — div sama nepadla do mdlob.

Škaredá to byla středa — a smutná.

Jaký to teď bude půst! — — — — — —

Z knihy: Blažený břeh.

Napsal Angelo Conti.

Z ital. přeložila Marie Kalašova.

Nebe jest jako sen a jako smrt, jeden z tajů člověku nejbližších. Co jest nebe? To, co o něm ví filosof, má velkou důležitost: ví, že nebe neexistuje. Ale básník ví více: ví, že nebe se skrývá v světle a projevuje v noci. Učenec ví ze všech nejméně, on nedovede matematikou, optikou, spektroskopií kupiti taje nad taje. Každé povznesení ducha do ticha hvězdných nocí, každý jasný pohled, každá němá otázka, jež za večera se obrací k nekonečnému prostoru, přibližují člověka k taji cestou o mnoho přímější a určitější, než jakou jest snadná cesta ústrachu. Duše ustrašená pociťuje taj a dává se na útěk, duše nadšená jej vidí, sleduje jej, a často jej proniká a pojí se s ním jako s prvotní podstatou.

Ten, kdož, patře na nebe, cítí v hloubi srdce hlas neznáma a klid neznáma, vidí a ví o mnoho více, než hrdý otazovatel veliké hvězdné báně. Pocity, jež budí divadlo noci v duších prostých, jsou ty jediné, jež souhlasí s chvěním hvězd; a básník je taková prostá a dětinská duše, když slovo jeho souladně zní s rhythmem nesmírného dechu noci.

Představa básníkova, jakož nenadálé a hluboké otazování děcka, jsou hlasem, v němž promlouvá všechen taj světa, jsou odpovědí na každou otázku o významu věcí, jež jsou vůkol nás, v podobě lesů, hor, moří a hvězdných nocí.

Představy umění jsou, jako nebe, jako sen a jako smrt, věcmi člověku nejbližšími. Proto musí být každý pokus odhalení jejich povahy a projevení jejich významu podstatně téhož karakteru aspirace a modlitby, jež mají vůči nebi a horám, myšlénky prostého člověka a děcka.

Je-li umění modlitbou člověka k přírodě, má býti kritika modlitbou člověka k umění.

Umění, co náboženský výraz citu, jest prvním slovem, jest blahou zvěstí, jíž vůle zvěstuje vlastní aspiraci zapříti sebe samu v lidském individuu. Umění jest tudíž první modlitbou, jež jest hodna stoupati k nekonečnu, k nebi volnosti a pokoje. Umění nejvyšší jest ono, jež ve své modlitbě obsahuje nejvzdálenější upomínku ústrachu a trýzně duší ještě neosvobozených, ono, jež jako umění Michelangelovo a Sebastiana Bacha, klade muka a hrůzu života jako do vzdáleného pozadí, kde zjevuje se ještě, byť nezřetelně, vzhled věcí, jež se už nikdy nevrátí, zkad zaléhá k nám ještě, byť slabě, hlas lidí, kteří se už nikdy nevrátí, kde strach a trápení, horečka života a fuga mortis nabývají takřka vzezření příšer, vůči silnému a jasnému ztvrzení nezměnného přítomna.

Jsou v Italii některá místa, na nichž promluvil a věčně bude mluviti lidský duch, na nichž je rozestřeno zvláštní světlo a kde se dýše

zvláštní vzduch, místa uzamčená před marným klopotem života a otevřená živoucímu mlčení ideí. Zde slavívaly se druhdy různé obřady vnějšího kultu před tváří davu. Dnes jsou tu oltáře osiřelé, a člověk tu kráčí něm a sám, nevzrušen již náboženskou bázní, jež zde druhdy schvacovala shromážděné davy, nýbrž, s nemnoha vzácnými výjimkami, z pouhé marnivosti, aby mohl říci, že kráčel na místech posvěcených slávou. Jsou to místa následující: kaple Sixtinská, kaple Medicejská, kaple degli Scrovegni, chrám San Apollinare Nuovo, Scuolla di San Rocco, Camposanto v Pise, klášter San Marco, refektář v Santa Maria delle grazie, kostelíček San Giorgio degli Schiavoni. A důvod jest tento: modlitba, již dav vyslovuje v chrámech, jest výkřik bolu, vyjadřuje toužebnou vůli davu, jenž chce žíti; zde naopak dav nemůže nalézti žádného vztahu mezi tím, co jej svírá bázní a ústrachem, a obrazy, jež oživují stěny a klenby tohoto jiného nebe; zde modlitba prostých a vyvolených stoupá ryzí a jasná ke království svobody a pokoje, a ti, jimž jest dána chvíle zapomnění, nevědí, že ji vyslovili. Jdouc za cestou utvrzení sebe samé, vůle davu znamená tu, že se minula cestou a odchází. Dav, nejsa schopen pochopiti děl, v nichž vůle sebe samu zapírá, pociťuje, vůči jednomu z předních tvarů zříkání, takřka odpor a výsměch, jako se stalo při odkrytí Sixtinské kaple, a beře raději útočiště ke knihám a výkladům, ne aby se dal vésti k taji věčných ideí, ale, jedni z dějepisné zvědavosti, druzí, aby mohli říci, že zřeli věci, jež kritikové a milovníci umění nazvali krásnými.

Antické představy lidového umění srovnávaly se s dostatek s náboženským cítěním davu, jenž, s roznícenou obrazotvorností tvořil si z neotesaných symbolů hned pomocné a ochranné vidiny, hned hrozbu nekonečných muk. Hlubokými basilikami linul proudem primitivní liturgický zpěv, v němž až do dnes slyšeti ozvěnu dunícího a burácejícího osudu nesmrtelných chórů hellenských tragedií, a stoupal téměř jako tužba smrti.

Veledíla genia žijí v takém nebi, kamž netřeba by spěly lidské zpěvy a prosby. Mluví sama, mluvou prostou, zřetelnou a výmluvnou, jež skytá duši lidské zapomnění, a kde nezjevují, spatřujeme všecky věci vůkol brouziti se v mlčení.

Schopenhauer praví, že obraz jest jako král, a že dlužno vyčkati, až promluví první. Než, ne ke každému a ne vždy mluví obraz, socha, báseň, a ti, kdož nehodně vkročili do Sixtinské kaple, za pokutu, pociťují smrtelnou nudu, nebo jsou odkázáni uvěřiti osvědčeným kritikům a patentovaným průvodcům.

Kol oltářů, kde září veledíla umění, zponenáhla nastává prázdno, osamělost, jež zapuzuje všední duše, a zponenáhla nastává zde zbytečnost kultu a nemožnost obyčejné modlitby. Z toho důvodu jevily se již od šestnáctého věku nahé postavy Michelangelovy v Sixtinské kapli urážkou náboženství. (Viz pověstný list Aretinův.)

Kde vládnou ideje, kde umění vyslovuje svůj nejvznešenější rozhovor s nekonečnem, tam nemůže stoupati žádná individualná prosba lidská, a prostřední člověk je odtud vyhnán jako vetřelec. Ale umělec, jenž dlel na těchto místech, jsa jich vzdálen, vzpomíná jich jako ztracené vlasti.

Když, za večera, nesou se z údolí na pahorky poslední zvuky lidské práce, a tvary věcí povlovně se obestírají, až z nich nezbývá než temná

skvrna na jasném ještě obzoru; když za dlouhých letních soumraků na dálné obloze, na pahorcích nebo moři vládne nekonečná záře; když za hlubokých chvil rozjímání, co uvolněná duše naslouchá velikému hlasu Přírody a žije v důvěrném spolku s tajem, aniž pociťuje z něho bázeň; — když za takových chvil, za ticha a samoty, zazní náhle zdáli zvuk zvonů, zdá se, jakoby náhle všecky věci, do nichž nořil se duch, zjevovaly hluboký svůj význam. A tu, jako vzestoupají zvuky z těžších vrstev vzduchu k vrstvám lehčím, jeví se společné vzestoupání všech tvarů, ode skal k stromům, ode příbytků lidských roztroušených po vrcholích pahorků k věžnicím roztroušeným po údolích; a zatím co zvuk kovu hlásá svůj zvučný rhythm, duše se dozvídá, že v přírodě žije tužba povznésti se ze svého stavu k stavu méně temnému, a že, za svých posvátných chvil, vyznává bdícím duším svou aspiraci.

Tyto chvíle přírody, unikavá znamení věčných ideí, tyto mžiky, za nichž veliká roditelka píše na všech tvarech, písmem jasným a zřetelným, svou horoucí modlitbu, tyto záblesky života, z nichž se rozlévá náhlé světlo na taj existence, shodují se ve všem s nejtajnějším a nejplodnějším hnutím, jež v duši umělcově připravuje nebo doprovází visi krásy.

Neboť to, co příroda chce, umělec vykonává.

Trvá v stálém očekávání, v stálém naslouchání toho, co Goethe nazývá „veliké zjevné tajemství"; a zasáhne-li jej hlas vzbouzející v něm hlubokou ozvěnu života, jest to znamením, že umělecká tvorba není daleka, Pravil jsem již, použiv podobných poznatků při výkladu snu, jakým způsobem se utváří a jaké povahy jest dílo připravující se v tichosti jeho ducha. Přece, abych vyložil jasněji svou myšlenku, či lépe, svůj sen, chci uvésti ještě jiné příklady psychologického pořadu.

Kdo nepoznal jednou nebo vícekráte v žití pocity, jimiž žije umělec? Komu nezjevilo se aspoň jednou zjevení, za nímž umělec neúnavnou touhou spěje? Bezmála všem lidem bylo dáno, aspoň jedinkráte, zaslechnouti při patření na přírodu hlas, jenž zdál se jim povědomý jako hlas mateřský a jenž, sotva zaslechnut, vzbudil v duchu jejich jakoby ohlas dávného dětství. Tenť jest stav, v němž žije umělec, tyto jsou city, jež plní jeho duši a jimiž se napájí, aby vytvořil budoucí dílo, tenť jest chléb, jenž jej nasycuje a víno, jež jej opojuje. Nuže, kdo jen jedinkráte pocítil opojení, jež dává příroda když mluví, ví z intuice a z předtuchy, jakým způsobem umělecké dílo klíčí a vzkvétá z taje do jasného ovzduší života. Jedině na základě této psychologické zkušenosti lze kráčeti cestou, již v této knize otevírám před zraky svých čtenářů. Ku pochopení mé myšlenky a myšlenky Schopenhauerovy dostačilo by tudíž vzpomínati: ale kolika lidem jest dáno viděti obnovovati se ve vědomí událost, jež, udavši se, neměla žádného vztahu k jejich individualitě a zkušenosti? Vzpomenouti podobné události znamená, nabyti mžiku zapomnění teskné přítomnosti, znamená tolik co věděti, že jednoho dne jsme byli jeden okamžik volni a třímali v svých rukou zbraň ku překonání bolesti a smrti. Člověk vhroužívší se v estetické nazírání nebo ve velkolepé divadlo přírody, podobal by se věru vítězi, jemuž, — kdyby nabyté zapomnění bylo trvalé, — nebylo by bojovati už žádného zápasu, dobývati už žádného vítězství. Než, když prchavý mžik zjevení byl minul, když byla minula

umělci vratká chvíle bezvědomé práce, jímá duši opět na sta pokušení existence, svírají ji opět všecky důvody, jež jsou příčinou tesknoty a bolesti lidské. Pak by nebylo než učiniti ještě jeden krok, krok rozhodující, k němuž málo která bytost lidská dospívá, totiž — po potlačení všeho osobního zájmu, čímž se osobnost lidská tajůplně obnovuje a jako znovu rodí — „nastoupiti cestu Negace, až by se přetrhl uzel srdce, pochybnosti minuly a skutky pozbyly vší ceny"; ale v tomto novém a nejvyšším tvaru duševní činnosti umění již nemá raison d'être. Podmínky tohoto obnoveného individualného vědomí jsou to, jež Sv. Augustin tak účinně vypisuje: „Si cui sileat tumultus carnis, sileant phantasiae terrae et aquarum et aeris; sileant et poli, et ipsa sibi anima sileat, et transeat se, non se cogitando; sileant somnia et imaginariae revelationes, omnis lingua et omne signum, et quicquid transeundo fit, si cui sileat omnino."*)

V kterémžto stavu umění zaniká se světem, jenž mlčí a jest vzdálen jako hudba slyšená v jiných dobách. Vraťme se tedy k umělci.

Započal jsem tuto kapitolu rozmlouvaje o nebi a řekl jsem, že, jako sen a jako smrt, nebe jest jedním z tajů člověku nejbližších. Toto jest první a všeobecné poznání. Abychom dospěli k poznání, v němž se zjevuje idea, třeba říci, že nebe jest prostor, k němuž se obrací a směřují křídla všech létacích bytostí, k němuž se obracejí a nesou každodenně oko i duše lidská.

Umělec vůči vidině umění, nalézá se, jako lidský jedinec, v takovém stavu, v jakém se má nalézati každý člověk při pohledu na nebe. Pravil jsem již, že umění jest modlitbou, a připojuji nyní, že jest modlitbou duší neuspokojených touto naší pozemskou existencí. Umění jest také nebe, k němuž se obracejí a k němuž spějí všichni, kdož touží po svobodě; s tím rozdílem, že na nebi umění slunce nevychází ani nezapadá, poněvadž tu září nehybně a věčně světlo ideí. Platon praví ve svém „Phedru", že, když duch básníkův je v nadšení, zpívá na oslavu reků ony hymny a básně, jež budou sloužiti budoucím rodům ku výchově a útěše." Což by nebylo možno, kdyby tvorba básníků, jako vůbec tvorba umělců všech umění, nesměřovala, zejména veledíly lidského ducha, k rozluštění záhady existence; kdyby poznatky umělce, totožné v podstatě s poznatky náboženství a filosofie, nevedla jej bezvědomě k tomu, aby formuloval úsudek o životě.

Chceme-li se přesvědčiti o tom, co tu pravím, dostačí, shrnouti synteticky, v podstatnou vidinu, obsah předních básní lidstva, nebo vzpomenouti soustředných bodů obrazů mistrů, na některých z oněch míst, jež jsem shora vyjmenoval, a na nichž zanechal duch lidský nejjasnější a nejhlubší po sobě stopu.

*) V páté Enneadě božského Plotina stojí psáno: „Jakým způsobem šíří se život rázem vším vesmírem a v každém individuu? Abychom to pochopili, třeba aby duše naše nazírala na vesmírnou duši (vůle u Schopenhauera, věc o sobě u Kanta). Než, aby duše naše byla s to povznésti se k tomuto nazírání, třeba aby se tobo stala hodnou vlastní svou ušlechtilostí, aby se osvobodila od chyb a věcí, jež vábí všední duchy, aby se vhroužila v hluboké rozjímání, aby utišila nejen klopot smyslů, ale i všeho co ji obklopuje. Nechť tedy ztichnou všecky věci, země, vzduch i samo nebe."

Začnu s malíři.

Kdo zná kapli degli Scrovegni, ví, že, ku zobrazení života Panny Marie a Krista, na čtyřech stěnách kaple, od základu ku stropu, Giotto použil vidiny, již mu skytal život jeho doby. Ale této soudobé skutečnosti použil jedině k tomu, aby ji podřídil svému rozjímání a své extasi. Kdo nevzpomíná té veliké básně? Započíná předměty pokornými, prostými: stádo ovcí, osel, jenž zvolna kráčí: pak přechází k dějům krutým: políbení Jidášovo, políbení nevylíčitelné, v onom střetnutí očí zrádných a zmatených, s očima, v nichž je už zřetelný smutek odpuštění; a dále k dějům tragickým: ženy plačící u mrtvého Krista a skupina žen u paty kříže. Kdo nevzpomíná nevýslovného intermezza hudby, jež už není, na hořejší stěně v levo?: v středu muž s houslemi, s rukou po boku svislou, třímající smyčec, vedle vého několik osob, jež jakoby ještě naslouchaly hudbě, která minula. A kdo nevzpomíná, nejvýše na levé stěně, postavy Krista, v bílém rouše, jak vzestoupá k blaženým, uprostřed extatických tváří, v zářném nebi! Zde upomínky a představy života jeví se přeměněny blažeností, veškera minulost zjevuje se tu plna světla. Tato nejhořejší část malby jest jako modlitba vyslovená za svítání na pahorku, zatím co obloha se prozařuje.

Všecky city, jež prochvívaly duší velikého treaentisty, jsou do dnes živy v tomto chrámu, proměněny v onu modlitbu, v onu vidinu. Duch jeho zde žije, pod tímto blankytem apotheosy, a zjevuje se v těchto jeho tvorbách upomínky a snu a usmívá se jejich usmáním a pláče jejich pláčem. Ale jak je tu přeměněno usmání i pláč! V tomto stavu rozjímání a osvobody dospívají k němu hlasy života jen z dáli, z daleké daleké minulosti, odkud nic už se nikdy nevrací, a mají prosebný výraz lítosti.

Modlitba a upomínka jsou idee zářící v malbách tohoto umělce, jenž, jako všichni vidoucí, nebyl uspokojen naší pozemskou existencí. Vzpomenuv, že v této kapli degli Scrovagni potkal se božský básník Dante s Giottem, neubránil jsem se abych si nepředstavil někdy rozhovor dvou osvobozených duší:

Já též, pravil velký exulant, nyní zřím a opěvám svět tak, jak ty jej maluješ, já rovněž zřím jej jako něco vzdáleného, jako za rouškou, jež se náhle nadzvedá nad mou vidinou. A zřím jej takto, prost trpkosti, ale pln hlubokého smutku, — ano, k té pravdě jsem dospěl. Nejsem již v světě a vidím všecky věci života, i mého života věci, vzdáleny jako v upomínce. Ale mám schopnost, mám-li jakou schopnost, vzpomínati všeho života, všech věcí viděných i všech věcí zažitých, v každém jejich mihu i v každé jejich změně; zříti vše, co chvatně míjí, co vrátce trvá, co zjevivši se sotva nezvratně zaniká. — Tys jako Pytagoras, jemuž Hermes (jehož synem byl z předcházejícího života) poskytl dar, zachovati si během změn života upomínku celé minulosti. Mně, naopak, rozprchaly se takřka všecky smrtelné představy lidí, mezi nimiž jsem žil, a ty, jež popisuji, jsou z jiného světa. Z této země vyhnanství nezaléhá k mé duši leč výkřik, jenž zdá se výkřikem bolu a hrůzy a jenž zaniká v hudebném proudu, po němž nyní pluje mé obnovené žití.

Já též, když maluji, často se zachvěju; neboť čím jest má vidina vzdálenější, tím se mně jeví zřetelnější a zevrubnější; avšak jakés nové

světlo oblévá mou upomínku a otevírá před mými toužebnými zraky neznámé nebe. A všecko mé snažení jest, zachytiti onu upomínku a podati vzdálený obraz onoho nebe.

Vidím tvou duši stoupati jako oblak k blankytnému nebi; vidím, jak se zbarvuje stříbrně a pak nachově, jakoby ji ozařovalo světlo zory. Není-liž to tvá vidina co malíře? Nejeví-liž se ti divadlo světa, jako bys naň patřil s hůry oblaku ozářeného paprsky svítání?

Ne tak kliden a odevzdán jest Michelangelo v kapli Sixtinské. Zde se vyslovuje nad životem soud, jenž zní jako kletba, tak živá a hluboká jest hrůza, jíž v něm vzbuzuje pohled na lidský bol. Vy, kteří čtete tato slova, zda-li vzpomínáte velikého tragického symbolu? Vedle nevyzkoušené síly mladistvých reků stojí chmurné rozjímání proroků a sybill, pohroužených v ukrutnou svou vidinu. A ejhle, jako odleskem jejich myšlenek, v nejbližších obrazech první ůstrašné události v zápěti prvotního hříchu: trest hadů, potopa světa. Dále, na místech v stínu, vedle oken, zjevují se některé episody lidské bídy, vzaty z živého názoru na přítomný život. A jsou to postavy ponejvíce sedící, s výrazem svrchované únavy, osamělé a pohroužené v trýznivé myšlenky. Za nimi zjevují se tu a tam třeštivé posuny, ztrnulé a zmatené zraky. Zdá se jakoby vlna šílenství sunula se tmavým pozadím, za rameny těchto bytostí, nehybných pod železnou paží osudu. Výše, téměř v středu klenby, vedle klidné a mohutné postavy Věčného Otce, zjevuje se jediná jasná postava. Jest to Adam, vzbuzený nedávno ze spánku bezvědomých věcí. Leží téměř natažen, a ryzý tvar jeho těla zabírá celé prostranství země, na níž se byl vzbudil. Toto prostranství jest svět, jenž s ním započíná. S narozením člověka započíná vše, co se rodí a vše, čemu jest souzeno zemříti. Po prvotním hříchu, po vině zrození vylíčena v nesmrtelných obrazech celá báseň bolu a smrti. Kraj, k němuž se utíkají první rodičové, rysem tvrdým, nepřetržitým, nehybným zobrazuje osud, jenž neúprosně bude sprovázeti syny prvotního hříchu. Celou klenbou, od středu do nejzazších koutů, až k veliké stěně „Posledního soudu“, lze zříti opravdové crescendo bolu a zoufalství. Od jasu prvního člověka přechází k neklidnému a tesknému životu mladých lidí, od těchto k chmurné hrozbě proroků a sybill; pak, ejhle, zjevují se první památné děje, ejhle, zvuk prvních výkřiků, ejhle, první zavraždění; až v „Posledním soudu“ zříme celý národ zmítající se šílenstvím nebo hroutící se v závrati.

A nahoře, tam kde vyvolení mají býti odděleni od zavržených, jaké tu posuny, jaká loučení, jaká objetí na věky, pod dechem nenapravitelného! Dole, v středu obrazu, otevírá se, jako tlama nelidského tvora, pekelná propast, do níž se řítí pekelný příval, metaje do neznáma poslední vzhledy a poslední hlasy šílenství a hrůzy lidské.

Takové jest dílo, v němž Michelangelo vyslovil ideu viny býti zrozenu, ideu nepřekonatelného osudu, jenž jako v antické tragedii smýká člověkem k smrti. Nižádná intuice genia, po soudě vysloveném nad životem v tragediích Aischylových a Sofoklových, v antických filosofiích a antických náboženstvích, nevyslovila soudu hlubšího a ukrutnějšího. Umělci a duše nepředpojaté, putující sem, aby se vynadívali na božské dílo genia, objevují

vždy nové a neočekávané významy a bohaté harmonie. Četba oné nekonečné stránky naplní a uklidní srdce budoucích generací.

V Benátkách, ve Scuola di San Rocco, vypravuje Jacopo Tintoretto, jako Giotto v Padově, život Ježíše Krista.

Tintoretto nebyl člověk jeden, byl množství a potřeboval rukou množství. Ku vyjádření bouřného návalu představ, deroucích se jeho duchem, nedostačoval mu obraz jeden, deset, sto; ale bylo mu třeba bezmála tisíce obrazů, z nichž některé jsou rozměrů velikých, aby přioděl tvarem náhlé zjevování a přeměňování a obnovování svých bleskurychlých vidin, aby zachytil hned podobami jako ze snu, hned zas zářivými jako blyskavice divuplný svět, jenž se nitrem jeho třásl rhythmem bouře a zemětřesení. Aby udržel let svého ducha bouřným a plamenným prvotním živlem, bylo mu třeba celého lesu paží, jež by jej opíraly, paží oživených jeho vůlí a oživujících jeho sílu stále se obnovující. Maloval, a při práci mu napomahal celý sbor malířů, jenž ho byl slepě poslušen, jako jest poslušen povelu řiditele hudebného sboru oživný duch smyčců a strun. Tímto způsobem stala se možnou malba zázraku.

Vkročivše do Scuola di San Rocco, vidíme na prvním obraze Zvěstování Panny Marie. Panna Maria dlí na kolenou; avšak před ní neobjevuje se, jako obyčejně, anděl třímající symbolickou liliji; celé hejno andělů snáší se letem s výše otevřeným okénkem; jest to vpád celého nebeského dětství do chudobné světničky předurčené Panny; jest to náhlé zjevení „okřídlené hojnosti“ v tichém příbytku nazarenského tesaře. A ocitujeme se rázem před čarovným zobrazením zázraku.

Ve dvou následujících obrazech jest trochu spočinu: Zbožňování Ježíška, Útěk do Egypta. Avšak již v pozadí obrazu, kde prchající spěchají vlhkým krajem, na břehu řeky, sbírá se bouře. Co se to chystá, tam v dáli, pod hrozivým nebem? Ejhle; ve veliké dvoraně, kde se byly shromaždily matky se svými mláďátky, započalo vraždění, náhlé, bleskurychlé; a děs se zmahá, rychlý jako smrt. Matky dávají se houfné na útěk, dveřmi, schodištěm, okny, luhy, k daleké řece, pronásledovány vražděním, dohoněny vražděním, uhánějícím rychleji než strach, jenž je oslepuje, než šílenství, jež je smýká. Vraždění mláďátek zjevuje se v tomto obraze s náhlým pohybem, jako blesk, jenž rozžehá ohnivou čáru do bouřného ovzduší. Budova, kde sídlí hrůza, metá veliký, krvavě zbarvený stín na náměstí, kde se tlačí dav prchajících matek a vraždících žoldnéřů.

Po této scéně přesune nás vlna jakoby sklíčenosti do oddělení hořejšího, kde se drama, snad méně hlučně, sesiluje. Tam ta žena v zeleném rouše, se vzpjatýma pažema, sděluje s Kristem, že Lazar jest mrtev. Kristus je nehybný. Již před tím se zachvěl a zaslzel nad tím, co lidé mají za nenahraditelné; nyní je kliden, a dostačí mu pouhé rozkazné zvolání, aby přemohl smrt. Co se děje za rameny plačící a prosebné ženy? Ona neví že, sotva že Kristus Lazara zavolal, Lazar vstal z mrtvých. Ale my jasně zříme rychlost rozkazu a rychlost zázraku.

Vše co se děje v této druhé řadě obrazů, děje se náhle: Kristus spočívá, svrchovaně zemdlen, hlavu opíraje o listí vůkolních rostlin; a, ejhle, náhle zjevuje se anděl, Kristem neviděn, jenž podává mu mystický

kalich, obehnaný širokým kruhem ryzyho ohně. Na duši božského Spasitele uléhá té chvíle všechen bol světa.

V protějším rohu téže stěny vyobrazeno Pokušení ďábla. Kristus je na poušti, pod klenbou listí a větví, a sklání se poněkud, aby viděl a slyšel pokušitele. Satan, ruděokřídlený jun, plavé kštice, nadzdvihá nahá ramena, zdobená zlatem a drahokamy, třímaje v dlaních dva velké vlahé kameny: — Jsi-li syn Boží, proměň tyto kameny v chléb: a již již viděti v rostlinách vinoucích se u nohou okřídleného a v kamenech v jeho dlaních, netrpělivou tužbu přeměny. V tomto obraze vzbuzuje Tintoretto skutečně dojem bezprostředního zázraku.

Na kouzelném stropě zobrazen Mojžíš. Všechen kraj kolemkol je bílý sluncem, zprahlý sluncem, poset lidem a zvířaty trešticími žízní. Ohromné mraky, těžké deštěm zvedají se na obzoru nad zprahlou zemí. Ale než se slije déšť, jenž by uhasil žízeň země, dotýká se Mojžíš skály, a obloukovitý trysk, obsahující tolik vody co celý proud, prýští náhle svěží, čistý, silný na žíznivý dav.

Po trýzni žízně následuje trest hadů. Zdá se, jakoby se s výsosti lila na hříšné lidstvo hrůza biblických trestů. S tímto dojmem vcházíme do t. zv. Sala dell 'Albergo, do tragické síně. Zde se odehrává poslední akt veliké oběti, zde oslavil Tintoretto jednu z největších událostí mravního světa, zjevení idey odpuštění. Na veliké stěně, přeplněné jezdci a koňmi, zobrazen Kristus ukřižovaný. Nevyslovil-liž slovo největší, slovo spravedlivé a dobré, jež ústa lidská kdy byla vyslovila? Miluj svého nepřítele. Vznešená vůle vnuknuvší tato slova utkvěla ve tváři a výrazu zesnulého. Široký kruh popelavého světla obestírá, za postavou trpitele, tvar kříže a diváku zjevuje se jen gest paží otevřených, jakoby obejmouti chtěly všecky lidi v nadlidském objetí milosrdenství a odpuštění.

Z básní Jaroslava Oratora.

Vise.

Šli dlouhou řadou v pláště zahaleni
zdlouhavým krokem smutným pohořím,
jímž zněla líná píseň věčných mření.
Byly to stíny jen — to dobře vím.

A v čele jich šel Tyran s lysým čelem
věnčeným větví palmy rozkvetlé.
Lesk odporný mu hořel v zraku smělém.
Kam vedl je? — Do minulosti mlhy rozteklé.

A za ním páni, nevěstky a žháři,
lupiči, lotři, zrádci vlastních vsí
šli s usměvavou rozjasněnou tváří.
Ti všichni znali žití tajemství.

Ti všichni pro sebe jen dny své rvali
a jiným vyssávali zbytek sil.
Ti všichni dobře radost dní svých znali.
Z nich každý hltavě z poháru svého pil . . . .

Jak šly tím pohořím, já slyšel kletby davů,
stenání ubitých, pláč otrávených cev.
— — — — — — — — — — — — — —
Já cítil, píseň ta že volá něčí krev.

Pláč prasklých strun.

Byly to chvíle zářivé, smavé,
jak polední slunce když opře se v skály.
Na strunách mých znělo svatvečerní „Ave“,
a v duši mé myšlenky posvátné k nebi se pialy.

To byly chvíle bojácných mlčení.
Čís nesmělá ruka po strunách jela . . .
A praskaly struny . . . Pak duše dvě zpívaly truchlivé loučení
a v slzách k sobě se skláněla mladá dvě čela.

A umlkly housle . . . Je mrtva teď duše,
jen nad hrobem zarostlým zapláče chvíli . . .
Však zahouknou hlasy drsné tak suše . . .
A setře hned slzu a mrtvě zas ramena schýlí . . .

Byly kdys chvíle zářivé, smavé . . .

—

Zamyšlení.

To budou velké, slavné melodie,
až usne všechno v rythmech posledních.
V jediný mrtvý bod se všechno světlo slije,
a život ztuhne v jeden hořký smích.

A půjdou stíny zasněženou nivou,
jež nevydala ani jeden klas.
A bude někdo naříkat nad mrtvou ztichlou nivou.
To bude velký, slavně smutný hlas . . .

—

Zatopené kraje.

Umřelo všechno. V zapadlých lesích se vraždily poslední nápěvy,
překrvavené vášní a zbičované žádostmi rozpálených těl.
A v chrámech, kde Tajemství věčna smyslným zrakům se nejeví,
krví jsou stříseny oltáře, před nimiž zbujnělý dav své žalmy rouhavé pěl.

Umřelo všechno. V zátokách bouřlivých ulehly umdlené prameny,
jež řvaly hladově a v divokém příboji vrážely v písčitý břeh.
Kraj zatopen. V zahradách ohnivé květy bahnem jsou zlomeny,
klíčící símě kamením zduseno v těhotných záhonech . . .

Umřelo všechno. Jen na pohoří v dálce planoucí ohně vzhořely,
a na hladině vod se vztyčují k modlitbě sepjaté dlaně.
(K těm ohňům v touze se pnou, jež na vzdáleném pohoří vzhořely.)
Lodice utonulé . . .
Ubohé, až ve Smrti k modlitbě sepiaté dlaně . . .

Čínské umění dramatické.

Napsal Přemysl Hájek.

čínském divadle a o životě čínského národa vůbec nabývá širší obecenstvo vědomostí skoro výhradně z konfusních zpráv cestovatelů-turistů, kterým jde spíše o duchaplný tón a švih nežli o pravdu, a cestovatelů-přírodozpytců, kteří přihlížejíce více ke svému odboru, jen povrchně a bez hlubšího porozumění a bez kritiky vytčené věci se dotknou. Mimo to i badatelé, kteří specielně dramatickým uměním čínským se obírali, neuvarovali se po mém mínění poklesků. Jedni (von Gottschall) béřou na čínské umění příliš měřítko evropské aesthetiky (G. přivozuje i Aristotela!), druzí (Bazin, Stanton) jdou cestou příliš filologickou. Vyhnouti se oběma úskalím a otevříti českému obecenstvu skromné okénko do veliké dílny duševní podivuhodného národa čínského, jest účelem těchto s vřelou láskou psaných řádek.*)

O počátcích čínského divadla neznáme určitých zpráv, a konstruovati jeho nejstarší dějiny jest věcí velice nesnadnou. Těžko je zajisté vypátrati něco faktického v čínské legendě o původu divadla, již čínští historikové uvádějí, a která se odehrává za vlády prvního císaře dynastie Han, 200 let před Kr.

Vypravuje se tu, že jistý generál čínský, jménem Čeng Ping, jsa obležen v pevnosti od povstalců severních provincií, vymyslil plán, jak by se obléhajících zbavil. Vůdce povstalců měl totiž ženu velice statečnou, ale zároveň velmi žárlivou, které svěřil velitelství nad částí obléhajícího vojska. Čeng Ping, věda o žárlivosti této ženy, rozkázal, aby mladé krásky neustále provozovaly ozdobné tance na valu proti obléhajícím, jichž velitelkou byla žárlivá Yšik. Ta, znajíc slabost svého muže, obávala se jeho nevěry v případě, že by města bylo dobyto a dívky dostaly se v jeho moc, a proto odtáhla se svými vojsky. Tak se podařil plán znamenitě, a Čeng Ping mohl nyní, právě v nejhorší nouzi, město zásobiti novými potravinami.

Tato legenda ovšem praví málo o původě dramatu čínského, ale svědčí aspoň, že existovalo od staletí.

Zdá se, že v počátcích bylo drama čínské jako u Řeků a Indů náboženského charakteru a v intimním spojení s hudbou a tancem. Básník stvořil slova, skládal nápěv, určoval gesta a pohyby. Tanec byl za staro-

*) Literaturu sem patřící nalezne čtenář, o věc blíže se interesující, v H. Cordierově Bibliotheca sinica, Paříž 1878—1893 na příslušných místech. Z novějšího jmenuji jen Mr. Stantona The Chinese drama, Šanghaj 1899. Kdo by chtěl vlastního názoru nabyti, přečti si aspoň překlady Bazinovy, Théatre chinois, Paříž 1838 a Le Pi-pa-ki, Paříž 1841.

věku u Číňanů jakýmsi pojítkem náboženského a světského. Tančilo se při zatměních, obětech atd., při všech státních slavnostech. Z těchto tanců se zpěvem spojených vyvinul se snadno ballet a pantomim. Takovéto náboženské drama zůstalo jen v počátcích, jak přirozeno jest u národa, jehož mythologie jest jednoducha a prosta.

Více dovídáme se o čínském dramatě světském. R. 1765 před Kr. nabyla divadelní představení rázu tak nemorálního, že císař Čing-tsang musil je zakázati. V době mnohem pozdější r. 827 byl císař Siuen-vang donucen odstraniti herce ode dvora, poněvadž budili pohoršení; jinému císaři, jehož jméno historií nedochováno, byly dokonce odepřeny pohřební obřady, ježto rád byl účasten divadelních představení a stýkal se s herci.

Za doby, kdy žil Konfucius (v pátém a šestém století před Kr.), byly na dvoře císařském provozovány všemožné plody dramatické Musy, o nichž nenalézáme bližších zpráv. Dle dochovaných názvů těchto her (ku př. Práce polní, Radosti žní, Námahy válečné, Požitky míru a p.) právem se soudí, že to byly balletv, pantomimy a jiná allegorická představení.

Za vlastního zakladatele čínského dramatu — pomíjejíc císaře Vengtiho (581—601 po Kr.), který povznesl divadelní hudbu — lze pokládati souhlasně s vážnými čínskými učenci Hiuen-tsonga, císaře ze slavné dynastie Thang. Nastoupiv r. 720 na trůn, jal se prováděti — sám byl virtuosem na flétnu — znalecké a pronikavé reformy v umění hudebním a dramatickém. Založil Císařskou Akademii hudební, jejímž byl prvým předsedou, a spojiv hudbu s dramatem, stal se tvůrcem melodramatu. K účelu tomu vycvičil sám sbor dramatických pěvců v „Zahradě hruškové“, a odtud herci jsou dosavade v Číně nazýváni „chovanci hruškové zahrady“.

Zde nebude snad od místa upozorniti, že hudba byla u Číňanů vždy u veliké přízni, a uvésti několik výroků, jak vysoce byla ceněna. Tak asi před 2200 roky psal císař Šun svému ministrovi: „Odporučuji vám především hudbu. Poučte syny šlechtické, že žádám, aby byli spravedliví, ale zároveň velikomyslní; laskaví, ale pevní; přísní, ne však krutí; vzdělaní, sebe nepřeceňujíce. Propagujte svoje ideje zpěvem; uložte slova svoje v hudbu. Pozorujte pravidla, jimiž hudba jest harmonickou. Když zvuky jsou akkordem, harmonie vládne mezi lidmi.

Měli-li Číňané již za tak dávných dob takové vysoké pojetí o hudebním umění, nepřekvapuje nás nikterak, že hudba byla a jest dosud v Číně předmětem, jímž státníci se obírají. Jistý ministr čínský VII. věku po Kr. dí: „Hudba byla stvořena našimi otci, ne aby byla k libosti sluchu, ale aby ladila jednotu duší a odstraňovala duševní nerovnosti,“ a jeden z předních kritiků čínských tvrdí, že „umění hudební má velmi úzký vztah k umění „vládnouti“; ten, kdo zná hudbu, jest schopen vlády.“

Vývoj čínského dramatu nebyl rychlý. Za časů dynastie Song (960—1119) drama podržuje stále charakter výhradně lyrický, postrádajíc rázného postupu dramatického. Teprve ve věku XIII. mizí melodram zúplna, a jeho místo zaujímá skutečné drama, povzněší se záhy k znamenité výši. Z této doby datuje se na 200 divadelních kusů od 187 básníků, které vedle slavného „Pi-pa-ki“ znamenají vrchol dramatické tvorby čínské. Jakého rázu tato dramata jsou, pozná čtenář z obsahu jednoho z nej-

známějších v Evropě Hoeĭ-lan-ki („Historie křídového kruhu“), který tuto podáváme.*)

Hai-tang, dcera chudobné vdovy Čang a rekyně tohoto dramatu, obětuje svoji počestnost, aby matce z nedostatku pomohla, a stane se kurtisánou. Štěstí jí přeje, a jakýsi její ctitel, jménem Ma-kuen-king, vezme ji k sobě za souložnici, vykázav matce její roční rentu.

Hai-tang brzy obdařila chotě synem a žila ve spokojenosti, lásce a věrnosti. Tím však vzbouří závist legitimní manželky Ma-kuen-kingovy, která žije v nectném poměru k jistému úředníkovi a s ním zamýšlí chotě svého sprovoditi se světa. Oba milenci sestrojí plán, koupí jed a prostřednictvím Hai-tanginým bez jejího tušení namíchají jej do nápoje. Ma-kuen-king vyprázdní číši a zemře. Hned potom zločinná žena obžaluje Hai-tang z travičství, a soudce, jímž jest milenec žalobkynin, odsoudí ji k smrti. Dítě, které Hai-tang porodila, jest uznáno za dítě legitimní manželky. Tím dostupuje dramatická krise vrcholu.

Dle čínského zákona byla Hai-tang dopravena do hlavního města okresu, aby před popravou podrobila se ještě druhému výslechu. Všichni svědkové, žalobci a soudcové jsou přítomni soudu. Předseda soudu tuší význam dítěte jako dědice v procesu a pochybuje o vině ubohé ženy. Patří-li dítě jí, pak legitimní žena lže, a důsledek toho jest, že na ni padá větší podezření než na poctivou, nešťastnou Hai-tang. I sáhne k šalamounské lsti. Nařídí, aby na podlaze byl nakreslen křídou kruh, dítě aby bylo položeno do jeho středu, a prohlásí, že dítě náleží té z obou žen, které se podaří z kruhu je vytrhnouti. Marně po dvakráte se pokouší Hai-tang přiměti dítě k pohybu, po dvakráte k novým ranám jest odsouzena. Konečně přemožena bolestí padá před úředníky na kolena a volá: „Milost, pánové, zmírněte svůj hněv, jsem matkou tohoto dítěte, nosila jsem je pod srdcem, živila jsem je tři roky svojí krví, nešetříc péčí mateřskou. Jest příliš mladičké, příliš slabo, aby mohlo snésti tyto ústrky. Smilujte se, pánové, nade mnou, jeho ubohou matkou!“ Nešťastná Hai-tang nechce se s ukrutnou sokyní o dítě rváti, aby mu neublížila. Není již pochyby, že jest skutečnou matkou dítěte a vedle své jemnosti duševní zločinu prostou. Předseda soudu povstává a prohlašuje: „Těžko jest vypátrati smysl zákona, ale snadno jest poznati vášně lidské. Staré přísloví dí: ‚Vidíš-li, co činí, vidíš-li, proč tak činí, a vypátráš-li, kam cílí, pak poznáš lidi.‘ Vidíte, jak velikého významu jest tento kruh! Tato žena zamýšlela jmění Ma-kuen-kingova dosíci a proto chtěla uloupiti dítě. Jak mohla pochybovati, že pravda a lež vyjde na jevo!“ Zločinná žena a její milenec jsou odsouzeni k smrti, falešní svědkové potrestáni 80 ranami bambuskou. Tím drama končí.

Jakoby meč Veliké Spravedlnosti prokmitával těžkými dusivými mlhami intrik v poslední scéně: tušíte, že blíží se něco přísného, neodvratitelného, oslepujícího. Nenadějete se, a s majestátním klidem slunce vzcházejícího nad chmurami a mraky zjeví se nehybná a přísná Spravedlnost. Od té doby drama čínské trvá v stagnaci, a jediné Pi-pa-ki pozvedá se

*) Dle Hoeĭ-lan-ki ou l'histoire du cercle de craie, traduit du chinois par Stanislas Julien. Londýn 1832.

nad úroveň literární produkce toho druhu. Na místo vážných dramat těžkého zrna nastupují staré pantomimy s povrchní burlesknosti. Během času upadla dramatická literatura čínská v takovou lascivnost, že císařové a ministři byli nuceni vystoupiti proti ní kroky nejostřejšími.

Evropané, kteří v XVII. a XVIII. století cestovali v Číně, vypravují, že na pekingském dvoře provozovány byly vesměs obscoenní pantomimy, ana na venkově udržovala se dramata vážná a dobrá. Lord Macarthey, zmíniv se o dvorním divadle císaře Kien-longa, pokračuje: „Jejich dramata jsou nesouvislou směsí tragických a komických scén, z části mluvených, z části zpívaných, ale bez hudebního průvodu. Bitvami, hlomozem zbraní a krveprolitím se zde nešetří. Na konec představení provádí se veliký pantomim, představující zasnoubení Oceánu a Země. Snoubenci přinesou na scénu svoje netvory, kteří jeden druhého o překot objímají. Na konec přijde královna netvorů, velryba, která ze svých ohromných chřípí vrhne silný proud vody do císařovy lože. Voda pak děrami, k tomu účelu v podlaze proraženými, stéká dolů. Tento žert byl uvítán hromovým potleskem dvorního publika. Někteří mandarini prvého řádu, sedíce po boku vznešeného pána a smějíce se k prasknutí, volali: „Hao! Hung hao! Báječné! Skvostné! Rozkošné!“ A to se stalo — Macarthey navštívil Peking roku 1735 — před očima velikého Kien-longa, jednoho z nejslavnějších císařů Říše středu, který dosud žije u slavné paměti jako mocný dobyvatel a jemný poeta čaje, moře a hor.

Čtyřicet let později byl přítomen nizozemský vyslanec komedii neméně groteskní. Byl to pantomim, zobrazující zatmění měsíce, které před nedávnem poděsilo obyvatelstvo. Měsíc bojoval s dvěma draky. Stál klidně mezi útočícími obludami, které na konec, cítíce svoji bezmocnost, spasily se útěkem. Luna, plna hrdosti ze svého vítězství majestátně se rozhlížela — a to byl konec celého podivného představení za ohromného potlesku a nadšených výkřiků obecenstva.

Charakteristické líčení moderního divadla čínského podává jistý hollandský žurnalista: Herci měli vzhled cizinců. Jeden z nich, představující loupežníka, namaloval si obličej červeně, druzí potřeli si tvář barvou černou s bílými pruhy, jiní bílou. Bylo možno rozlišiti císaře, císařovnu a vysoké hodnostáře jakéhosi císařství. Jejich kostymy byly nádherné. Různobarevné klobouky byly bizzarních forem. Jejich genitalie nepřirozené velikosti časem se obnažovaly a sbližovaly k nemalé veselosti publika. Ženy byly oděny ve skvostné roby a široké pantalony. Nejvíce u nich byla obdivována drobnost nožek, příliš nápadná, tak že asi herečky měly nohy skryty v pantalonech, z nichž vyčnívaly neobyčejně malé střevíčky na chodidlách upevněné. Představení bylo spojeno s koncertem, který pro Evropana byl malým požitkem. Gesta herců byla přehnaná a směšná. Jeden z herců, aby vyjádřil svoji zoufalost, přešel několikráte rychle po jevišti, tak prudce dupaje nohama, že člověk měl větší obavu a soucit s bídnou, červy prolezlou podlahou jeviště nežli se zoufalým nešťastníkem. Nebylo zde kabinetu toiletního. Herci měnili kostymy, skrývajíce se jeden za druhého. Když děj — člověk s červenou tváří zabil a oloupil císaře — byl skončen, vystoupil herec, který dlouhou tirádou o skvělém výsledku představení uzavřel.

Pokud formy čínského dramatu se týče, třeba předem poznamenati, že čínští dramaturgové neznají rozdělení na tragedie, komedie atd., seřaďujíce je dle větší neb menší dojímavosti a zábavnosti sujetů aneb dle charakterů osob v nich vystupujících. Tak jistý kritik uspořádal sbírku dramat Tsa-ki ve 12 kategorií, ku př.: ministři, kteří jsou věrni povinnostem, a muži, kteří vlasti jsou oddáni; vyobcovaní ministři a opuštění sirotci; kouř, květiny a líčidlo (kurtisány); vítr a květiny, sníh a měsíc (romantika lásky); bozi a démoni a p. Jindy třídí se také dle stáří hrdinů: mladý člověk, starý otec, dívka, vdova, stará žena a p. Dle našeho způsobu evropského lze je rozlišiti (skoro souhlasně s Rudolfem von Gottschall): 1. historické hry, 2. občanské hry, 3. kouzelné hry (pohádkové).

Čínské drama nemá přesného rozdělení v akty v souvislosti s dějem. Béře se zde zřetel spíše k praktickému uspořádání, k pohodlí herců při výměně kostýmů a p. Mnohá dramata počínají prologem, který odehrává se v době, kdy ještě hrdina nebyl na živu, a obsahuje exposici. Z pravidla jest rozčleněno čínské drama ve čtyry akty, bez rozdělení ve scény, jejichž dějiště místně i časově mění se nejrůzněji. Proměny zavedeny byly na čínské jeviště o několik století dříve než v Evropě. Jednotlivé osoby při prvém svém výstupu představují se obecenstvu, deklamujíce o svých vlastnostech a obhajujíce své charaktery.

Velikolepou stavbou drama čínské nevyniká. Co je charakterisuje, jest poctivý otevřený realism, ba často nahý naturalism, který kreslí nejvyšší ctnosti s touže péčí a zájmem, jako nejnižší vášně. Rozporu svědomí, s nímž evropští dramatikové často rádi vypočítavě balancují, zde není: hrdinové neuvažují zdlouhavě, jednají buď dobře, buď špatně. Nenalezneme strašných konfliktů, jichž rozřešení s úzkostí bychom čekali. Tradicionelní, jednolitá a plochá povaha čínská nesnese na jevišti takových vybočujících charakterů, které jediné jsou s to býti původci zmatků a konfliktů. Neboť „každá nová myšlenka děsí Číňana jako zatmění slunce neb měsíce“. Číňan žádá na jevišti jen děj a tomu obětuje rád všechnu tragiku v našem smyslu.

Jest tedy zcela přirozeno, že dramatikové čínští všechny síly své a nadání věnovali tomu, aby dějová stránka jejich výtvorů dosáhla co největší umělecké výše. Vynikají růzností a originalitou sujetů: sotva je roztřídíte v několik škatulek. Od slavných císařů a ministrů, obětujících se za spravedlnost, až po loupežníky, krvežíznivé a bezbranné vraždící, a intrikánské kurtisány — všechno zajímá rozmanitostí životních osudů. Zápletky jsou jednoduché a přirozené, děj je volný bez rozvláčnosti, dikce rozmanitá a živá. Různost sujetů provázena jest vhodným tónem konversace. Bozi, císařové a ministři mluví slohem vznešeným, básníci elegantními verši s bohatými obrazy, kurtisány se lstnou, podmaňující obratností a drzou chytrostí. Líčení lidských vášní bez ohledu na jejich morální výši a přece s láskou k dobru a nenávistí ke zlu — to jest obsah a charakteristikon čínského dramatu.

Historická dramata postrádají zúplna vlasteneckého pathosu a lesku neb pochmurnosti minulých dob, nač jsme my uvykli. Kouzlo historie rozplývá se pod graciésním líčením rodinných, intimních citů. Hrdinové

a hrdinky, ať jest to princezna, která obětuje lásku k císaři spáse vlasti, ať je to slavný bojovník, který prchne od vojska, aby ještě spatřil svoje staré rodiče, ať princ, který jako nemluvně jest rodičům uloupen a dlouho trpký osud snáší, — vždy nesou předem a namnoze výlučně znak lidskosti, nikoli však historičnosti. Díla, jimiž čínští dramatikové pokusili se o drama historické v pedantském smyslu toho slova, unavují (nemáme v Evropě analogii?) kronikářskou suchostí a bezkrevností a často docela zbytečným a nevhodným pozlátkem. Připomínám ještě, že historické drama čínské zachovává věrnost v líčení doby a ovzduší, pokud faktů se týče, dovolujíc si ovšem poetické licence, ale nikdy neopováží se posvátné minulosti užiti k prázdnému effektu a divokému rozvášnění posluchačstva.

Zcela přirozeným pochodem vyvinulo se na půdě čínské drama občanské neb rodinné v útvar tak charakteristický, jakým byla kdysi a dosud jsou pařížská dramata rozvodová, jakými jsou moderní dramata, snažící se rozřešit problém poměru obou pohlaví.

Patriarchální ráz rodinný udržel se v Číně při pomalém vývoji tohoto kolosa po tisíciletí. Celé státní těleso jest velikou rodinou, a svazek mezi členy rodiny jest vázán patriarchálními zákony. Určení poměru muže k ženě, dětí k rodičům, bratra k bratrovi, podřízeného úředníka k vyššímu, ministra k císaři — to je obsah filosofie velikých učitelů čínského národa, ona pieta synovská, která jest základem čínského názoru morálního. Manželský svazek i při všeobecném konkubinátu jest svatým. A oslavou této svatosti jest největší část dramatické literatury čínské.

Vědomí rodinné podřízenosti jest tak hluboko zakořeněno v čínské povaze, že každé vybočení z její mezí jest zločinem, který také zákon přísně trestá: odtud množství t. zv. kriminálních dramat.

Čínské drama občanské jest skoro vždy tendenční. Autorovou povinností jest opravovati názory, moralisovati a propagovati lásku k dobru, nenávist ke zlu. Hry s tendencí nemravnou se nestrpí. Autoři her nemravných, dle slov jistého čínského kritika, budou na onom světě potud trpěti, pokud jejich díla na zemi se budou bráti. Že se nemravnost udržuje na jevišti přes všecky zákony a přísné výnosy, tomu se my Evropané nemůžeme diviti. Ale v dramatické literatuře čínské, domácími kritiky ceněné, neexistuje, pokud naše vědomosti sáhají, jediný kus, kde by nevina na konec netriumfovala, aby špatnost nebyla prohlédnuta a potřena.

Zrcadlí se tu veškeren čínský život rodinný a obecný. Měkké a teplé kouzlo rodinné jest pozadím. A před ním zápasí všechny vášně, jichž Číňan jest schopen. Lstné intrikánství, krvežíznivost, mstivost, lakomství, závist bojují s oddaností, mírností, poslušností a laskavou, odpouštějící, velikomyslnou dobrotou.

Věrnost, s jakou kreslen jest zde čínský život v bohatých variacích, jest překvapující, a kdo poznati chce, jak Číňan žije v rodině a u veřejnosti, sáhne předem k dramatům t. zv. občanským.

Pro názor podán jest v následujících řádcích obsah nejznámějšího v Evropě dramatu čínského Pi-pa-ki (Historie loutny). Toto slavné drama Kao-tong-kiaovo, které pochází z konce XIV. stol. a za života autorova

prošlo nepozorovaně, podává nám historii Čao, mladé ženy neobyčejné krásy. Když byla žila po dva měsíce v šťastném manželství s literátem Tsaï-jongem, stalo se, že císař dal ohlásiti závody, k nimž pozváni byli všickni spisovatelé. Ti z kandidátů, kteří dobudou ceny, budou povýšeni v řád mandarinů prvé třídy. Otec Tsaïův přeje si, aby jeho syn se súčastnil, matka však hledí jej od toho odvrátiti. Tsaï umíní si k závodům neputovati a vypoví otci poslušnost. Než když otec stále naléhá, proti mravu (syn nesmí rodiče opustiti, dokud jsou na živu), veden pietou synovskou odejde do hlavního města, kde dosáhne akademických vavřínů a stane se mandarinem prvého řádu. Stane se vysokým úředníkem, císař donutí jej pojmouti za choť dceru jistého rady, a povinnostmi jest do té míry vázán, že ani rodiče nemůže navštíviti.

Toho času hlad a nedostatek způsobí strašné spousty v jeho rodné zemi. Jeho rodiče, kteří nepěkně se chovají k jeho choti, zemrou, a dobrá snacha stěží sežene peníze na řádný pohřeb, prodavši krásný svůj vlas. Potom, povzbuzena věšteckým snem, s loutnou vydá se jako zpěvačka na cestu, aby vyhledala svého chotě.

Mezitím Tsaï-joug jest trápen výčitkami. Pranic jej neuspokojuje jeho sláva, vzpomíná stále jen na vzdálené rodiče, na dobrou Čao, a s doprovodem loutny pěje dumavé, melancholické písně o opuštěném čápu. Když již umírá touhou, přichází náhle Čao, jest s radostí a láskou od jeho manželky přijata a stane se jeho pobočnou chotí. Obrazem tichého blaha a klidu rodinného končí tento podivuhodný výtvor čínského genia, plný slz a nářku, melancholického stesku a touhy, odříkání a dobroty. Největší ctnosti Číňana, pieta k císaři, pieta k rodičům, pieta členů rodiny zde triumfují v tklivých, rozplývavou a tiše plačící melancholií prodchnutých scénách — toť ono kouzlo, které tak poutá národ čínský od nejmladšího do nejstaršího, odtud to množství kommentátorů a kritiků, odtud ten vzlyk a hlasitý pláč, který prý od počátku až do konce provázívá představení „Historie loutny“.

Drama kouzelné, Gottschallem velmi vhodně k „Feenoper“ přirovnávané, působí pohádkovým leskem, půvabným tajem a roztomilostí drobounkých, naivních víl. Bohyně do pozemšťanů zamilované, Hruškové stromy po Vrbách toužící, jinoši v Horu rozkoše zabloudivší a v loktech mladých bohyň sestárnuvší jsou hrdinami těchto čarovných mythologických feerií. Odrůdou jejich jsou kouzelné frašky, duchaplné to satiry na pověrečný taoismus.

Pokud scénického uspořádání se týče, nutno konstantovati, že, ačkoliv počátky umění dramatického sáhají v Číně do dob daleko vzdálenějších než v Evropě, přece materielní stránka zůstala velice pozadu.

Scénický aparát čínského jeviště jest zcela jednoduchý a prostý. Sestáváť obyčejně z několika prken položených přes lešení, a dvě hodiny docela stačí k úplnému zbudovaní scény. Jeviště, o několik stop nad zemí povýšené, kryto jest bambusovou střechou s rohožkami. Opony a kulis není. Část k hledišti obrácená jest otevřena, a kulisy zastoupeny jsou pomalovanými látkami bavlněnými, které také pozadí kryjí. Za tímto jest prostor pro herce s dvěma vchody, z nichž jeden slouží za vstup, druhý pro odchod. Do jaké míry jeviště jest jednoduché a chudičké, do

té míry jsou nádherné, bohaté a umělecky zdobené kostymy herců. V úpravě kostymů divadelních jsou Číňané pečliví až do úzkostlivosti.

Nábytek jeviště sestává z pravidla ze stolu a několika židlic.

Za takovýchto poměrů jest přirozeno, že scénické provedení bývá nedokonalé. Nedostatky ty musí herci nahraditi vysvětleními a p., a tak přihází se nezřídka, že řiditel v meziaktí vystoupí na jeviště s tabulí, kde vylíčena jest dekorace příštího jednání!

Představení odbývají se obyčejně za dne ve veřejné nebo soukromé budově, často jen na ulici pod přístřeškem. Stálých divadel v Číně není, Peking vyjímaje. Zámožní Číňané při žádné slavnostní události neobejdou se bez divadla. Tu pak bývá jevištěm často prostý koberec a 2 dvéře sousedních pokojů.

Společenské postavení herců jest málo skvělé. S kurtisánami, podruhy a otroky jsou počítáni k nižší třídě obyvatelstva. Obcovati s nimi jest tolik, jako působiti pohoršení. Plat herců není veliký. Třicet až padesát herců, kteří mluví dialektem mandarinským a hrají 5—6 hodin, dostává 12—20 dollarů (asi 60—100 K). A při tak bídném postavení společenském přece jednotlivci dosáhli slávy všeobecné: zajisté to faktum nemálo význačné pro demokratickou spravedlnost podivuhodného národa v dalekém Východě asijském!

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

XXII.

Le Ménil jí napsal: „Odjíždím zítra v sedm hodin večer. Přijďte na nádraží.“

Tereza přišla. Spatřila ho v dlouhém šedém plášti s límcem, korrektního a klidného. Řekl jí pouze:

„Oh, vy zde!“

„Ale, milý příteli, vždyť jste mi psal.“

Nepřiznal se, že jí psal v absurdní naději, že vrátí se k němu, aby ho zase milovala, nebo že mu snad řekne:

„Byla to jen zkouška.“

Kdyby mu to byla řekla, byl by tomu okamžitě uvěřil.

Zklamán, že ani úst neotevřela, pravil k ní chladně:

„Co mi chcete říci? Na vás jest, abyste mluvila, nikoliv na mně. Já nemám, co bych vysvětloval, na mně není ospravedlňovati se ze zrady.“

„Milý příteli, nebuďte krutý; nebuďte nespravedliv k minulosti.

Jediné to chci vám říci. A jak bych vám ráda řekla, že vás opouštím se smutkem skutečné přítelkyně."

„To jest vše? Jděte to opakovat tomu druhému, bude ho to více baviti než mne."

„Zavolal jste mě, přišla jsem; nechtějte, abych toho litovala."

„Lituji, že jsem vás vyrušil. Mohla jste zajisté lépe stráviti tento čas. Nezdržuji vás. Jděte k němu, vždyť touhou po něm umíráte."

Při myšlence, že tato ubohá, bídná slova vyjadřují okamžik věčné bolesti lidské, již tragedie znázorňují, pocítila Tereza jakýsi smutek, smísený s ironií, jenž projevil se jí kolem rtů. Le Ménil domníval se, že Tereza se usmála.

„Nesmějte se, a poslouchejte. Předvčírem v hotelu chtěl jsem vás zabiti. Byl jsem tomu tak blízko, že jsem dosah takového činu pochopil a že bych jej dnes již nespáchal. Můžete býti klidna. Ostatně, k čemu by to bylo? Poněvadž dbám sám všech zevnějších forem, navštívím vás v Paříži. Uslyším s politováním, že nemůžete mě právě předpustit. Navštívím také vašeho manžela a vašeho otce. Učiním to, abych rozloučil se s nimi před nastoupením dlouhé cesty. S bohem, madame!"

V okamžiku, kdy obrátil se k ní zády, spatřila Tereza miss Bellovou a prince Albertinelliho. Princ byl velice krásný. Viviana šla vedle něho s veselostí cudného štěstí.

„Oh, miláčku, jaké krásné překvapení! Princ a já jsme právě vyplatili na celnici nový zvonek. Jest už zde!"

„Ach, zvonek přišel?"

„Jest zde, zvonek Ghibertiho! Viděla jsem ho v jeho dřevěné kleci. Nezvonil, poněvadž byl uvězněn. Ale ve svém domě dám mu za obydlí zvláštní zvonici. Až ucítí florentinský vzduch, bude šťasten, že může rozlévati kolem sebe svůj stříbrný hlas. Navštěvován holoubky, bude zvoniti ke všem našim radostem a bolestem."

„Má drahá, zvonky nezvoní nikdy k pravým radostem a bolestem. Jsou to počestní úředníci, znající jen city úřední."

„Oh, miláčku, klamete se velice. Zvonky znají tajemství srdcí. Ale těší mě velice, že jsme se zde sešli. Oh, vím, miláčku, proč jste přišla na nádraží. Vaše komorná vás prozradila. Řekla mi, že čekáte růžové šaty, jež stále nepřicházejí, a že jste již netrpělivá. Ale neznepokojujte se proto. Jste vždycky nejkrásnější, drahoušku."

Vedla paní Martinovou k povozu.

„Pojďte rychle, miláčku, pan Jakub Dechartre obědvá dnes u nás. Nerada bych, abychom ho nechali čekat."

A zatím co jeli tichem večera, cestami plnými divoké vůně, pravila Viviana:

„Vidíte, tam dole, miláčku, cypřiše hřbitova? Tam chci odpočívat?"

Ale Tereza přemítala s neklidem:

„Viděli ho. Poznala ho? Nemyslím. Bylo již šero. Zná ho vůbec? Nepamatuji se již, viděla-li ho u mne minulého roku."

Nejvíce ji znepokojovala potměšilá radost prince.

„Miláčku, chcete také místo vedle mne na tomto venkovském hřbitově? Chcete, abychom spočívaly vedle sebe pod troškem země a pod

množstvím oblohy? Však prohřešuji se tímto návrhem, nemůžete jej přijati. Vy nesmíte dřímati poslední spánek na úpatí Fiesole, ale musíte odpočívati v Paříži, v krásné hrobce, vedle hraběte Martina Bellème.“

„Proč? Myslíte tedy, že žena má býti spojena se svým mužem i po smrti?“

„Ovšem, miláčku! Sňatek jest pro čas i pro věčnost.“

Minuvše Badire, spatřili procesí, ubírající se po svahu návrší. Večerní větřík vál do plamenů svěc, jež věřící nesli v dřevěných, pozlacených svícnech. Bíle a modře oděné dívky šly za malovanými korouhvemi. Pak šel malý sv. Jan, rusovlasý, nakadeřený, úplně nahý, pod koží beránčí, z níž vykukovaly mu nahé ruce, za ním ubírala se sv. Máří Majdalena, sedmiletá, obestřená zlatým pláštěm rozpuštěných vlasů. Lid z Fiesole následoval v davu.

Hraběnka Martinová poznala uprostřed zástupu Chouletta.

V jedné ruce držel svíci, v druhé knihu, modré brejle měl na špičce nosu a zpíval. Žlutavá světla míhala se v rýhách jeho ploskonosé tváře a na hrbolech jeho lebky. Dlouhé, divoké vousy jeho pozvedaly se a klesaly dle rythmu zpěvů. Obklopen tvrdostí stínů a světel, vypadal staře a statně, jako poustevník, schopný snášeti celý věk pokání.

„Jak jest krásný!“ pravila Tereza. „Udělal si ze sebe samého divadlo. Jest to veliký umělec.“

„Oh, miláčku, proč nechcete, aby pan Choulette byl skutečně pobožný? Proč? Ve víře jest mnoho krásy a mnoho radosti. Básníci to vědí. Kdyby pan Choulette nevěřil, nepsal by tak obdivu hodné verše.“

„A což vy, má drahá, vy věříte?“

„Oh, ano, věřím v Boha a v slovo Kristovo.“

Korouhve, závoje, bílé postavy, vše zmizelo za ohybem cesty. Jen Chouletta bylo lze ještě viděti, na jeho lysé lbi odráželo se zlatými paprsky světlo svěc.

Dechartre čekal zatím sám v zahradě.

Tereza našla ho opřeného o zábradlí terassy, na místě, kde poznal první bolestné záchvěvy lásky.

Zatím co miss Bellová s princem hledali místo na zvonici, zavedl Dechartre svou přítelkyni do zahrady.

„Slíbila jste mi přece, že vás najdu v zahradě, až přijdu. Čekám na vás již hodinu, jež jevila se mi nekonečnou. Neměla jste odejíti. Vaše nepřítomnost mě překvapila a zarmoutila.“

Odpověděla neurčitě, že musila jíti na nádraží, a že miss Bellová přivezla ji pak ve svém povoze.

Omlouval se, že jest tak rozechvěn. Ale děsil se všeho. Bál se svého štěstí.

Seděli už u stolu, když dostavil se Choulette. Jeho tvář měla výraz antického satyra, a hrozná radost zářila v jeho lesknoucích se očích.

Od svého návratu z Assisi žil již jen mezi lidem. Celý den popíjel víno z Chianti s dívkami a dělníky, jimž hlásal radost nevinnosti, příští Ježíše Krista a budoucí odstranění daní a povinnosti vojenské.

Po procesí svolal tuláky do zřícenin římského divadla a měl k nim makaronskou řeč, promísenou slovy francouzskými a toskánskými. Tuto řeč jal se nyní opakovati.

„Královė, senátoři a soudci řekli: ‚Život lidu jest v nás.‘ Však lhou, jest to, jakoby rakev říkala: ‚Já jsem kolébka‘.“

„Život lidu jest v úrodě rolí, žloutnoucí pod pohledem Páně. Jest v hroznech révy, vinoucí se kol pňů jilmových, a v úsměvu a v slzách, jež nebe sesílá na ovoce stromů.“

„Není však v zákonech, jež mocní a bohatí učinili, aby zachovali moc a bohatství.“

„Moc praví, že právo lidí jest právo válečné. Oslavuje násilí. Vzdává čest dobyvatelům a staví na náměstí sochy muži a koni vítěznému. Ale pravo neleží ve vraždění, ani v podporování choutek boháčů. Proto člověk spravedlivý nebude dávat peněz publikánům. Bude se v klidu radovati z ovoce své práce, bude dělat chléb z obilí, které zasel, a bude jísti ovoce stromů, které vštěpoval.“

„Oh, pane Choulette,“ pravil vážně princ Albertinelli, „jednáte dobře, že zajímáte se o stav našich nešťastných, krásných krajů, jež fiskus vyčerpává. Pán i sluha jsou kořistí publikánů.“

Dechartre a paní Martinová byli zaraženi neočekávanou upřímností jeho slov.

Dodal:

„Miluji krále. Ručím za svou loyalnost. Ale útrapy rolníků hluboce se mne dotýkají.“

Pravda bylo, že s uhlazenou tvrdošijností stopoval jediný cíl: povznésti statky v Casentinu, jež otec jeho, ordonanční důstojník pod Viktorem Emanuelem, zůstavil zpustošeny a zadluženy.

Strojená měkkost prince zakrývala jeho tvrdošijnost. Měl jen užitečné slabosti, směřující k interessu jeho života. Aby stal se bohatým statkářem toskánským, vedl obchod v obrazech a prodal nádherné stropy ve svém paláci, hledal přízně starých dám a konečně ucházel se o ruku miss Bellové, o níž věděl, že velice obratně dovede vydělávat peníze a udržovat skvělý dům.

Miloval opravdu zemi a rolníky. Vřelá slova Choulettova dotkla se těchto citů. Oddal se svým myšlenkám:

„V zemi, kde pán a sluha tvoří jen jednu rodinu, osud jednoho závisí od druhého. Fiskus nás ničí. Jací hodní lidé jsou naši rolníci. V zacházení s půdou jsou jistě první na světě.“

Paní Martinová přiznala se, že nebyla by to myslila. Jen krajiny v Lombardii jevily se jí dobře obdělány.

Princ odvětil s úsměvem, že snad by změnila svůj náhled, kdyby poctila svou návštěvou Casentino, jež přece prodělalo utrpení dlouhého a zkázonosného procesu. Tam by viděla, co jest italský rolník.

„Starám se velice o své statky. Vracel jsem se právě z nich dnes večer, kdy měl jsem na nádraží dvojí příjemné setkání, s miss Bellovou, jež vyplácela svůj zvonek, a s vámi, madame, jež hovořila jste právě s jakýmsi přítelem z Paříže.“

Napadlo ho, že zmínka o tomto setkání bude jí nepříjemná. Ohlížeje se kolem stolu, spatřil posun nepokojného překvapení, jež Dechartre nemohl potlačiti. Doléhal dále:

„Odpusťte, madame, venkovanu jeho domýšlivost. Lichotím si, že se vyznám v lidech. V tom pánu, jenž s vámi hovořil, poznal jsem Pařížana, přes jeho anglické vzezření. Neboť pod líčenou chladností a odměřeností jeho bylo viděti dokonalou uhlazenost a neobyčejnou živost.“

„Oh,“ pravila Tereza nedbale, „již dávno jsem ho neviděla. Byla jsem velice překvapena, spatřivši ho ve Florencii ve chvíli jeho odjezdu.“

Pohlížela na Dechartrea, jenž tvářil se, jako by neslyšel.

„Ale já znám toho pána,“ pravila miss Bellová. „Jest to pan Le Ménil. Obědvala jsem vedle něho dvakrát u paní Martinové a velice pěkně se mnou hovořil. Vypravoval mi, že má rád football, že on to byl, jenž uvedl tuto hru do Francie, a že nyní football jest velice v modě. Vypravoval mi také své příběhy lovecké. Má rád zvířata. Zpozorovala jsem, že lovci velice milují zvířata. Ujisťuji vás, miláčku, že pan Le Ménil mluví obdivu hodně o zajících. Zná jejich zvyky. Pravil mi, že jest radost pozorovati je při svitu měsíce, jak tančí na mýtinách. Ujišťoval mě, že zajíci jsou velice intelligentní, a že viděl, jak starý zajíc, pronásledovaný psy, přinutil násilím jiného zajíce, aby vylezl ze svého pelechu, a pak sám se tam ukryl. Miláčku, vypravoval vám pan Le Ménil někdy o zajících?“

Tereza odvětila, že se nepamatuje, že lovce shledává nudnými.

Miss Bellová odporovala. Nevěřila, že pan Le Ménil byl by někdy nudným, hovoře o zajících, tančících za svitu měsíčního na mýtinách. Byla by chtěla jako Phanion vychovati si mladého zajíčka.

„Miláčku, neznáte Phanionu. Oh! Jsem jista, že pan Dechartre ji zná. Byla krásná a milá básníkům. Obývala na ostrově Cosu domek, stojící na svahu návrší, pokrytého citronovými stromy a sklánějícího se k modrému moři. Vypravovala jsem příběh Phaniony panu Le Ménilovi, jemuž velice se líbil. Dostala totiž od jakéhosi lovce malého zajíčka s dlouhýma ušima, jehož vzali jeho matce, dokud ještě cucal. Vychovala ho na svém klíně a krmila ho jarními květy. Miloval Phanionu a zapomněl na svou matku. Zemřel, poněvadž snědl příliš mnoho květin. Phanion ho oplakávala. Pochovala ho v zahradě pod citronové stromy, do hrobečku, na nějž viděla ze své postele. A stín malého zajíčka byl opěván básníky.“

Dobrá paní Marmetová pravila, že pan Le Ménil jest oblíben pro své chování elegantní a diskretní, jež zřídka shledává se u mladých lidí naší doby. Byla by ho ráda spatřila. Chce ho za něco prositi. Ráda by, aby pan Le Ménil přimluvil se u svého strýce, generála La Briche, za jejího synovce, setníka u dělostřelectva.

„Ostatně,“ pokračovala, „můj synovec není panu Le Ménilovi neznámý. Minulého roku setkali se na maškarním plesu, jejž dával setník de Lessay v anglickém hotelu důstojníkům posádky Caenské a mladíkům z okolních rodin.“

Paní Marmetová, klopíc oči, dodala:

„Pozvané dámy ovšem nebyly z naší společnosti; ale vypravovalo se, že byly mezi nimi některé velice hezké. Pánové pozvali si je z Paříže. Můj synovec, jenž mi vypravoval tyto podrobnosti, byl oděn za postiliona; pan Le Ménil byl v kostýmu černého husara a těšil se velikému úspěchu."

Miss Bellová pravila, že ji velice mrzí, že nedověděla se o pobytu pana Le Ménila ve Florencii. Byla by ho pozvala, aby zajel odpočinouti si do Fiesole.

Dechartre zůstal za oběda zasmušilý a roztržitý. A když při rozchodu Tereza podala mu ruku, cítila, že vyhýbá se stisknutí.

XXIII.

Nazejtří, v pavilionu, skrytém v ulici Alfieriho, našla ho Tereza zasmušilého.

Pokoušela se neprve rozveseliti ho ohnivou bujností, něžností naléhavé důvěrnosti a oddanou pokorou milenky, jež sama se nabízí.

Ale Dechartre zůstal zasmušilý. Po celou noc přemítal, rozbíral svůj žal a smutek. Myšlenka představila mu ruku, vsunující dopis do schránky, dopis určený patrně neznámému, jenž byl viděn na nádraží.

Jakub Dechartre měl již představu a jméno pro své utrpení.

Seděl v křesle, zmítán trapnými obrazy, an zatím Tereza, sklánějíc se nad ním, zaujímala ho svým teplým tělem a svou milující duší.

Tušila příliš dobře, čím trpí, než aby se ho byla mohla prostě zeptati.

Aby uvedla ho na měkčí myšlenky, připomněla mu tajemství komnaty, v níž byli, a na jejich procházky městem. Nalézala rozkošné důvěrnosti.

„Pamatujete se na lžičku s červenou lilií, již jste mi dal? Každého rána musím ji míti u svého čaje. Podle radosti, jakou tento pohled působí mi při procitnutí, cítím, jak tě miluji."

Když odpovídal pak jen slovy smutnými a temnými, pravila mu:

„Jsem zde, u vás a vy se o mne nestaráte. Jste zaujat myšlenkou, jíž neznám. A přece já existuju a myšlenka není nic."

„Myšlenka není nic, myslíte? Člověk jest šťasten nebo bídný myšlenkou, žije a umírá myšlenkou. Ano, přemítám . . ."

„O čem přemítáte?"

„Proč se ptáte? Víte to dobře. Myslím na to, co jsem slyšel včera večer a co jste mi zamlčela. Myslím na setkání, jež měla jste včera na nádraží, a jež nebylo nahodilé, nýbrž přivoděné dopisem, — dopisem hozeným — pamatujte se, — do schránky u sv. Michala. Oh, nevyčítám vám nic. Nemám k tomu práva. Ale proč jste mne uvedla v ráj své lásky, nejsouc volna?"

Uvažovala, jak by se vylhala.

„Mluvíte o muži, jehož jsem viděla včera na nádraží? Ujisťuji vás, že to bylo nejvšednější setkání na světě."

Byl bolestně dotčen, že neodvážila se jmenovati toho, o němž mluvila. Vyhýbal se také jeho jménu.

„Terezo, řekněte, nepřišel k vůli vám? Nevěděla jste, že jest ve Florencii? Není vám než člověkem, s nímž setkáváte se ve společnosti? Není tím mužem, k vůli němuž jste na břehu Arna pravila: ‚Nemohu!‘? Není vám ničím?“

Odvětila rozhodně:

„Přicházívá někdy ke mně. Generál Larivière mi ho představil. Jiného nemohu říci nic. Ujisťuji vás, že nikterak mě neintressuje, a že nechápu, jak něco takového můžete se domnívati.“

Pociťovala jakési uspokojení, zapírajíc takto muže, jenž hájil vůči ní tak tvrdě a krutě svých práv vlastnických. Však rychle opět zarazila na této nebezpečné cestě. Povstala a pohlížejíc na svého přítele očima něžnýma a vážnýma, pravila:

„Poslyšte: od onoho dne, kdy jsem se vám oddala, náleží vám můj život úplně. Vzbudí-li se ve vás pochybnost, nepokoj, obraťte se ke mně. Přítomnost jest vaše, a vy víte, že není pro mne na světě nikdo než vy, jedině vy, oh, nikdo než ty! Kdybyste věděl, jaké nic byla má minulost, byl byste spokojen. Nevěřím, že jiná žena, stvořená jako já pro lásku, byla by vám přinesla duši lásky neznalejší, než byla duše má. To vám přísahám! Léta bez vás nebyla životem. Nemluvme o tom. Není v nich nic, nad čím musila bych se hanbiti. A litovati? Oh, to jest něco jiného! Ano, lituji, že dříve jsem vás nepoznala. Proč jste nepřišel dříve? Již před pěti lety byla bych se stala vaší tak ráda jako dnes. Ale nemařme času zbytečným hloubáním. Vzpomeňte si na Lohengrina. Milujete-li mé, jsem vám rytířem s labutí. Já neptala se vás na nic. Nechci nic vědět. Nedělala jsem vám výčitek k vůli Johanně Tancrédové . . . Viděla jsem, že mě miluješ, že trpíš a to mi stačilo . . . poněvadž jsem tě milovala . . .“

„Žena nemůže býti tak žárlivá jako muž, ani nemůže cítit to, co nás mučí nejvíce.“

„Tomu nerozumím. Proč?“

„Proč? Poněvadž v mase, v krvi ženy není té absurdní a vznešené zuřivosti po vlastnictví, tohoto starého pudu, z něhož muž udělal si zákon. Muž jest jako bůh, jenž chtěl by bytost, kterou stvoří, míti jen pro sebe. Však pro ženu žárlivost jest jen urážka ješitnosti. Pro muže jest to utrpení, hluboké jako bolest mravní a vytrvalé jako bolest tělesná . . . Tážeš se, proč? Poněvadž přes mou pokoru a úctu, přes bázeň, již ve mně budíš, jsi ty hmota a já jsem myšlenka, ty věc a já duše, ty hlína a já umělec. Oh, nelituj toho. Vedle amfory, zaokrouhlené a věnčené kvítím, co jest skromný a drsný hrnčíř? Ona jest klidná a krásná. On jest ubohý. On se namáhá, on chce, on trpí; neboť chtíti, toť trpěti. Ano, jsem žárliv. Vím, co vše jest v mé žárlivosti, znám všechny ty předsudky a zbytky barbarských dob. Ale co jest mi to platno, když ji trpím přece.“

„Milý příteli, jste absurdní.“

„Ano, jsem absurdní, cítím to lépe než vy. Chtíti ženu v plném rozkvětu její krásy a jejího ducha, jež jest paní sebe samé, jež ví, jež odvažuje se všeho vědomě a právě tím jest ještě krásnější a lákavější; chtíti tuto ženu, milovat ji pro tyto její vlastnosti a při tom trpěti, že není v ní dětinské cudnosti ani bledé nevinnosti, jež vlastně zase

urážely by, kdyby se u ní mohly vyskytnout. Žádati, aby zároveň byla ona a nebyla ona, zbožňovat ji tak, jak život ji utvořil, a želeti trpce, že život, jenž tak ji okrášlil, se jí jen lehce dotekl! Oh! Ano, jest to absurdní! Miluju tě, slyšíš, miluju tě se vším, co jsi mi přinesla, miluji všechny ty dojmy, všechny tvé zvyky, vše co nabyla jsi svými zkušenostmi, co na tobě pochází snad od něho, od nich, kdo ví? . . . V tom jest má rozkoš a mé utrpení. Jest přece jakýsi hluboký smysl ve veřejné hlouposti, jež chce, aby láska naše byla hříchem. Radost jest hříšná, jestli nezměrná. Proto trpím, má milenko!"

Tereza poklekla před něho, ujala ho za ruce, přitáhla ho k sobě.

„Nechci, abys trpěl, nechci tomu. Ale to by bylo přece šílenství! Miluji tě a nikdy jsem nemilovala nikoho jen tebe. Můžeš mi věřit. Nelhu."

Políbil ji na čelo.

„Klameš-li mě, má drahá, nezazlívám ti to. Naopak, jsem ti za to vděčen. Co jest oprávněnější, lidštější, než klamati bolest? Co by z nás bylo, můj Bože, kdyby ženy neměly pro nás ještě soucitu lži? Lži, má milenko, lži z milosrdenství. Dej mi sen, jenž barví černý smutek. Lži, nerozpakuj se! Přidáš jen novou illusi k illusi lásky a krásy."

Povzdychl:

„Oh! Zdravý rozum! Moudrost obecná."

Tázala se ho, co tím chce říci, a jaká jest tato moudrost obecná. Odvětil, že jest to rozumné přísloví, ale drsné a že bude lépe, zamlčí-li je.

„Jen je řekněte!"

„Mám to tedy říci? ‚Ústa líbaná neztrácejí svou svěžest.'"

A dodal:

„Pravda, láska uchovává krásu, a tělo ženy živí se laskáním jako včela květinami."

Přilnula mu ke rtům a přísahala mu políbením.

„Přísahám ti, že jsem nikdy nemilovala nikoho kromě tebe. Oh! Nikoliv, nebyla to láska, jež uchovala tu trochu půvabu, již s blažeností mohu ti nyní podávati. Miluji tě, miluji tě!"

Ale vzpomněl si na dopis u sv. Michala a na neznámého, s nímž Tereza setkala se na nádraží.

„Milujete-li mě opravdu, nebudete milovat nikoho než mne."

Tereza povstala uražena:

„Vy tedy myslíte, že miluju ještě někoho jiného? Ale co mi pravíte, jest hrozné! Tak smýšlíte tedy o mně! A vy říkáte, že mě milujete? . . . Poslyšte, lituji vás, poněvadž jste blázen."

„Skutečně, jsem blázen? Řekněte mi to. Řekněte mi to ještě jednou!"

Tereza, klečíc, hladila mu útlými dlaněmi skráně a líce.

Opakovala mu ještě, že jest nesmyslno, znepokojovati se k vůli všednímu setkání. Nutila ho, aby uvěřil, či spíše, aby zapomněl. Neviděl, neznal již nic než ty měkké ručky, ty ohnivé rty, ty lačné zoubky, to hrdlo okrouhlé, vůbec celé to rozkošné tělo, jež se mu podávalo.

Neměl jiné myšlenky, než aby do ní se pohřížil.

Po jeho trpkosti a hněvu zbyla jen horoucí touha, aby zapomněl na vše, aby pohřížil se s ní do tajemných propastí rozkoše.

Tereza, pobádána neklidem a tužbami, cítíc palčivou vášeň, již vnukala, a zároveň svou sílu a slabost, opětovala lásku se zuřivostí, jí posud neznámou.

Dráždivé šero halilo komnatu. Zlaté paprsky ozařovaly košíček s jahodami, stojící na stole vedle láhve s vínem. U hlavy postele usmíval se bledý stín benátské dámy. V skleněné váse těžká růže zvolna opadávala.

Ticho bylo prosyceno láskou. Užívali své horoucí únavy.

Tereza usnula na prsou svého přítele. Lehký spánek její prodlužoval její rozkoš. Když opět otevřela oči, pravila:

„Miluju tě."

Opíraje se o polštář, pozoroval ji s němou úzkostí.

Otázala se ho, proč jest smuten.

„Před okamžikem jsi byl spokojen. Proč už nejsi?"

A když potřásal hlavou a mlčel, dodala:

„Mluv. Jest mi milejší, když naříkáš, než když mlčíš."

Jakub odvětil:

„Chceš vědět příčinu? Nehněvej se. Trpím proto, poněvadž poznal jsem, jak umíš milovat."

Odvrátila se prudce, majíc oči plny výčitek a bolesti.

„A vy se domýšlíte, že i jiného muže milovala jsem tak jako vás? Urážíte mne, kde jsem nejcitlivější: v mé lásce k vám. Neodpustím vám to. Miluju vás. Milovala jsem vždy jen vás. Trpěla jsem jen k vůli vám. Buďte spokojen, učinil jste mi velikou bolest . . . Jste zlý!"

„Terezo, milujeme-li, nejsme nikdy dobří."

Sedíc na posteli, se svislými nahými nožkami, zůstala Tereza dlouho zamyšlená.

Její tvář, pobledlá rozkoší, zabarvila se, a slza smočila jí řasy.

„Terezo, vy pláčete?"

„Odpusťte mi. Ale jest to poprvé, co miluji a co jsem milována. Bojím se!"

XXIV.

V době, kdy temný hluk vznikající při snášení zavazadel plnil letohrádek zvonkový, an dobrá paní Marmetová s klidnou bdělostí přihlížela k přípravám cestovním a miss Bellová oblékala se ve své komnatě, opírala se Tereza, oděná v šedý cestovní šat, o zábradlí terassy a pohlížela ještě jednou na město květin.

Odhodlala se k odjezdu. Její manžel volal ji v každém dopisu. Vrátí-li se, jak o to ustavičně prosil, v prvních dnech měsíce května, budou moci před udělením Velké ceny dáti ještě dva nebo tři veliké obědy. Situace byla velice příznivá, a Garain soudil, že salon hraběnky Martinové mohl by míti znamenitý vliv na budoucnost celé země.

Tyto příčiny jí byly lhostejny, však pociťovala nyní jakousi náklonnost k svému manželi, a přála si, býti mu příjemnou.

Obdržela před několika dny dopis od svého otce.

Pan Montessny, nestaraje se o politické pohnutky svého zetě a ani rady své dceři neuděluje, dával na srozumění, že ve společnosti počíná

se hovořiti o tajemném pobytu hraběnky Martinové ve Florencii, mezi básníky a umělci.

I Tereze bylo nevolno v malé společnosti ve Fiesole, kde stále byla střežena a pozorována. Přála si, ukrýti své štěstí ve veliké Paříži.

Den zářil čistý a rozkošný nad údolím Arna.

Tereza, zadumána, pozorovala s terassy, jak jitřní růže ovíjejí se kolem Florencie.

Naklonila se, aby na úpatí kvetoucích návrší rozeznala maličký bod, kde zažila nekonečné blaho.

Tam dole tvořila zahrada hřbitova temný, sotva rozeznatelný bod, blíže něhož tušila ulici Alfieriho.

Viděla se opět v drahé komnatce, kam asi už nikdy nevkročí.

Hodiny strávené bez návratu, jevily se jí jako sen.

Cítila, jak oči jí vlhnou, kolena klesají, duše ochabuje. Zdálo se jí, že pozbyla vlastně svého života, že zanechala ho v tom koutku, kde zvedaly se v chvíli černé pinie.

Vyčítala si, že zasmušuje se tak bez příčiny, kdy naopak, měla by se radovati.

Věděla, že Jakuba Dechartrea nalezne v Paříži. Byli by si přáli přijeti tam společně. Však přece uznali nutným, aby Dechartre zdržel se ještě několik dní ve Florencii. Ale další jejich schůzky byly již smluveny a měla tudíž, o čem by snila.

Odnášela si lásku jich obou ve svém těle, ve své krvi. Však přece část její bytosti zůstala v tichém pavillionku s nymfami, část, která nikdy se jí nevrátí.

Připomněla si, že Dechartre jí řekl: „Láska jest fetišista. Utrhl jsem na terasse černé, suché bobule ptačího zobu, na něž jste se dívala.“ Proč nemyslila na to, aby vzala si kamének z pavillionu, kde zapomněla na svět?

Výkřik komorné vyrušil ji z myšlenek.

Choulette, vyskočiv z křovin, objal náhle dívku, jež nesla pláště do kočáru. Teď utíkal allejí, vesele, škodolibě, uši maje vztyčeny jako rohy po stranách své lysé lbi.

Pozdravil hraběnku Martinovu.

„Musím se tedy s vámi rozloučiti, madame?“

Choulette zůstati chtěl ještě v Italii. Zdržovala ho zde dáma; Roma se zvala. Chtěl viděti kardinály. Jeden z nich, jenž slynul jakožto stařec vynikajícího ducha, přidá se snad k jeho myšlence církve socialistické a revoluční.

Choulette měl svůj cíl. Chtěl na troskách nespravedlivé a kruté civilisace vztyčiti kříž Kalvárie; však nikoliv mrtvý a nahý, nýbrž živoucí a objímající kvetoucími rameny celý svět.

Za tím účelem chtěl založiti časopis a řád.

Řád paní Martinová už znala. Časopis bude prodávati se za sou, a bude psán rythmickými větami a přístupnými verši.

Musí býti zpěvný. Verše, prosté, prudké nebo veselé, byly dle něho vlastně jedinou řečí způsobilou pro lid. Prosa hodí se jen pro lidi velice intelligentní. Navštěvoval anarchisty v ulici sv. Jakuba. Trávili večery přednášením a posloucháním romancí.

A dodal:

„Časopis, jenž bude sbírkou písní, půjde k srdci lidu. Přisuzuje se mi jakýsi talent. Nevím, kolik je na tom pravdy; však nutno uznati, že mám praktický smysl.“

Miss Bellová sestupovala se schodů, oblékajíc si rukavičky.

„Oh, miláčku, město, hory a nebe chtějí, abyste je oplakávala. Dělají se dnes tak krásnými, aby vzbudily ve vás lítost, a touhu opět je spatřiti.“

Ale Choulette, jehož nudila elegantní jednotvárnost přírody toskánské, jal se želeti zelené Umbrie a jejího vlhkého podnebí.

„Jsou tam lesy a skály,“ pravil, „mýtiny, nad nimiž vykukuje kousek oblohy s bílými obláčky. Procházel jsem se tam po stopách dobrého sv. Františka a vložil jsem jeho píseň na slunce do starých rýmů francouzských, prostých a chudobných.“

Paní Martinová pravila, že chtěla by slyšet tyto verše. Miss Bellová již jakoby poslouchala, a její tvář přijala horoucí výraz anděla, jehož v mramor vytesal Mino.

Choulette je upozorňoval, že jest to dílo prosté, neumělecké. Verše jeho nechtěly být krásné. Byly nehledané, nestejné. Pak jal se hlasem pomalým a jednotvárným předčítati báseň, jež začínala takto:

„Je vous louerai, mon Dieu, d'avoir fait aimable et clair
Ce mond où vous voulez que nous attendions de vivre.
Vous l'avez semé d'or, d'émerande et d'outremer,
Comme un peintre qui met des peintures dans un livre

Je vous louerai d'avoir créé le seigneur Soleil.
Qui luit à tout le monde, et de l'avoir voulu faire
Aussi beau qu'il est bon, très digne de vous, vermeil.
Splendide et rayonnant, en forme exacte de sphère. (etc.)

„Oh, pane Choulette,“ pravila miss Bellová, když básník dočetl, „tato píseň vznáší se k nebesům, jako poustevník v Campo Santo v Pise vystupuje na strmou skálu, kam jen kozy vylézají. Poustevník totiž kráčí opíraje se o hůl víry, a jeho krok jest nestejný, neboť berla jeho nutí ho, aby na úzké cestě jednu nohu kladl před druhou. Proto také vaše verše jsou nestejny. Oh, dobře jsem to pochopila!“

Básník přijal tuto chválu, jsa přesvědčen, že jen bezděky si jí zasloužil.

„Vy máte víru, pane Choulette,“ pravila Tereza. „K čemu vám slouží, než k dělání krásných veršů?“

„K hřešení, madame.“

„Oh, i bez toho se dobře hřeší!“

Paní Marmetová objevila se, připravená na cestu. Zářila klidnou radostí, že konečně zas uvidí svůj byteček, svého psíka Tobyho, svého starého přítele, pana Lagrange, a svého domácího vojína etruského, jenž, leže mezi pouzdry na bonbony, pohlížel oknem na nábřeží Bon-Marché. Miss Bellová odvezla své přítelkyně na nádraží. (Pokračování.)

Františka Klejslová-Krákorová †.

Letošního roku dne 9. června zemřela na Žižkově spisovatelka **Františka Klejslová-Krákorová.**

Nešťastným osudem, který nedopřál jejímu nadání, aby rozkvetlo v plné síle, druží se k zesnulé před léty spisovatelce, vzácně uměleckého temperamentu — Lujze Zikové.

Ale kdežto z tvorby Lujzy Zikové zářily poklady rozcitlivělé, rozbolestnělé, do výšin uměleckých extásí rozpjaté duše, a překvapovala bohatost a nádhera stýlu, u Františky Klejslové-Krákorové dojímala srdečnost, lahodná prostota výrazu a často překvapující hloubka myšlenek.

Krákorová byla v úplném významu slova samouk. Narodila se dne 17. ledna 1860 v Hranicích na Moravě, nedlouho chodila do školy a živila se šitím a v její čistě prosté, otevřené duši se chvěly a rozvíjely květy ryzí poesie. Její písně a básně otištěné ve „Květech“ a v „Lumíru“ připomínaly tony národních písní, a nezapomenutelně a silně působily její črty v „Lumíru“ otištěné: „Viděla jsem ji“ (1895), „Hlavala“ (1896), „Otec chudých“ (1897). Ve všem ta vůně naší půdy a tepot našeho srdce.

Praha byla Eldoradem jejích snův, a také zde nalezla svůj domov po boku milovaného muže. Ale těžká, zákeřná nemoc nedala vyspěti jejímu štěstí ani její práci.

Všecka dlouhá léta zápasila, až konečně podlehla svému utrpení.

Růžena Jesenská.

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1900.

Kniha XLV. ŘÍJEN. Sešit IV.

Tomas de Iriarte.*)

Dvanáct bajek literarních.

Přeložil Jar. Vrchlický.

I.

Žába a žábě.

To Taja na břehu kdys bylo,
když s žábou žábě hovořilo.
I začlo žábě chválit sítí na pobřeží,
jak vysoké jest, zelené a svěží.

Tu náhle větru rázem,
jenž zved se, třtina na zem
se skácela, vln padla v objetí;
i děla žába tonem kazatele:
„To, žábě, podrž v paměti,
jak bujná na povrch se třtina leskla skvěle
a uvnitř shnilá jest a dutá cele!“

Kdyby tak žába veršům rozuměla,
o jaké spoustě veršů by to děla!

—

II.

Netřesk a tymian.

Já čet — již nevím kde — jak v řeči květeny
pozdravil tymian kdys netřesk zelený
a chlubně k němu děl a věru pokrytecky:

*) Tomas de Iriarte (1750—1791) v Madridě. Klassický satirik poesie španělské. Roku 1782 vydal své Bajky literarní, které jej proslavily.

„Já, tymianku můj, tvé sdílím žaly všecky;
ač nad své soudruhy sytější vůni máš,
přec sotva na píď se od země pozvedáš.“

Tymian odvětil: „Jsem nízký, jaké spory!
Však toho lituji, já rostu bez podpory;
však dmi se, jak jen chceš a před sebe jen hleď,
půl pídě nevzrost bys, svou kdybys neměl zeď!“

Když mnohého tak zřím, jenž v shonu snaživém
se věší na jiné, mní, sám že autorem,
když slepí gloss jen pár, předmluvu málo stran,
dím, že naň hodí se, co pravil tymian.

III.

Koza a kůň.

Hře na housle kdys koza naslouchala
a dlouho, pozorlivě,
jak plné tony zněly nyvě, snivě,
div radostí se neroztancovala,
až k vedle stojícímu koni, zcela
jenž do hry pohroužen byl, děla:

„Zda slyšíš strun těch souzvuk zníti,
však nevíš ani, že to kozy střeva jsou,
jež kdysi byla družkou mou,
tož doufám též to velké štěstí míti,
že taký sladký zpěv
z mých též se bude linout střev.“

Kůň dobrý obrátil se s odpovědí: „Věz,
že struny ty by byly bez ohlasu,
z mých kdyby přes ně nejel smyčec vlasů,
jež vytrhli mi na ocasu.
Dost bolelo to, přešlo to, v svůj ples
já cítím za to dnes,
ku jaké výši jsem ten malý nástroj vznes.
Ty chceš-li rovněž takou rozkoš zažíti,
jak dosáhneš jí, rci? Dřív musíš umříti.“

Tak špatný autor, jenž se tuží parně,
na potlesk celý život čeká marně,
(kéž těchu mu to dává!)
na budoucnosti soud se odvolává!

IV.

Přírodozpytec a ještěrky.

Zvědavý badatel
viděl kdys v sadě
pár pěkných ještěrek
slunit se v řadě.
Sebral je domů hned,
(ať se již svíjí!)
by na nich lekci dal
v anatomii.
Nejdříve chytil z nich
tlustou a větší,
nožky jí vytrhal,
s potem a s péčí
dal ji pod mikroskop,
prohlížel bděle
ocásek, kůžičku
na celém těle.
Střívka a nožičky,
břich, očka taky,
krček i boků sval,
bystrými zraky
údy vše prohlédl,
k péru pak sahal,
trochu psal, ustal zas,
patřil a váhal.
Výsledky bádání
přehlížel stále,
zápisky dělal si
a řezal dále.

Pár přišlo kolegů
do jizby jeho,
a on jim ukázal
výsledky všeho.
Jeden se vyptává,
druhý se diví,
ostatní v úžasu
mlčí a civí.
Badatel s ještěrkou
dlouho se bavil,
konečně sekcí tou
trochu se znavil.
Druhá tu ještěrka
vyklouzla hbitě,

vrátila v díru svou
se okamžitě.
Sousedkám, družkám svým
všecko, co zřela,
na vlas a podrobně
hned vyprávěla.
„Ne, ne, to pravda jest,
všecko nás sklamá,
vlastním vždyť okem jsem
zřela to sama.
Den seděl celičký,
kdo by to věřil,
nad sestrou moudrý muž,
hleděl a měřil.
Kdo můž nás ničemným
tvorem teď zváti,
kdo by nes hanu tu,
teď chci se ptáti;
když za to stojíme,
že s námi sedí,
pátrá, co uviděl,
napsati hledí.
Pryč s každou skromností,
já věřím stále,
mluv si již, kdo co chceš,
nejsme tak malé!“

Ký div, že nadutost
valem se množí
písálků nešťastných
špatného zboží?
Psát o nich kritiky
ctí jest již velkou,
líp je, zřít s pohrdou
na chamraď mělkou,
ani se nedívat
na jejich krámy,
vážně chtít zabývat
se s ještěrkami,
jest jim jen důvodem
že křik jich stálý:
„Mluv si již, kdo co chceš,
nejsme tak malí!“

V.

Pštros, velbloud a liška.

Kdys pro zábavu zvířat několik
se na večerní táčky umluvilo,
(neb táčky u zvířat jsou zvykem též),
sta druhů zvířat se tam dostavilo.

O různých zvěře vlastnostech vznik spor,
jak příroda je jimi podělila,
tu mravenec byl chválen, papoušek,
tam pes a tam se včela velebila.

„Ne," pravil pštros, „tu ze všech velbloud jen,
je hoden úcty, nad všecky on předčí!"
A velbloud na to: „Veřejně to dím,
pštros jediný je hoden chvály větší!"

Však nikdo neuhodl ze zvířat,
čím zvláštní usudek ten podpírají,
snad že jsou nemotorní oba dva,
či oba že tak dlouhé nohy mají?

Snad proto, že pštros taký hlupák jest
a velbloud nezadá mu ve moudrosti,
že obou hruď je mozol jediný,
že závoditi mohou v ošklivosti?

„Dost možná. Ale to vše není tak,"
dí liška v spor ten ironicky, jemně,
„proč oba tak se chválí navzájem:
vždyť krajané jsou, oba z téže země."

A vskutku, z Berberska jsou oba dva,
a co tu řekla liška, pravdou platí:
neb navzájem tak soudí o sobě
a s plným jménem mnozí literati.

—

VI.

Osel flétnistou.

Dobrá bude, špatná?
Sem s tou pohádkou!
Mně se přihodila
jen tak namátkou!

Luhem u vsi osel
toulkou přesladkou
líně procházel se
jen tak namátkou.

U cesty zřel flétnu
ležet přehladkou,
zapomněl ji pastýř
jen tak namátkou.

Očuchal ji osel
sem tam obrátkou,
posléz dýchl do ní
jen tak namátkou.

A vzduch v ní se zvlnil,
hudbou překrátkou
zahrála tu flétna
jen tak namátkou.

„Sláva!“ hýkl osel,
„jak to umím hrát,
oslovskou kdo hudbu
smí teď v posměch brát?“

Mnohým oslům v kumštu
(na ně s oprátkou!)
leccos se tak zdaří
jen tak namátkou!

VII.

Včela a kukačka.

Slétla z úlu včela v chvat,
ke kukačce: „Mlč již!“ prála,
„fádní píseň tvá a stálá
překáží mi napořád!

V jednotvárném souzvuku
pták ti roven žádný není,
stále jedno zní v tom pění,
věčné kuku, kukuku!“

Kukačka dí na to: „Nech
jednotvárně zpěv že předu,

jaké střídání máš medu
jednotvárných ve plástech?

Jako jeden tisíc stále
tvoříš plástů z vosku, medu,
nového nechť nic nesvedu,
ty máš všecko zastaralé!"

Na to včela v odvet děla:
„Jen když v prospěch práce jest,
taktéž třeba — práci čest,
účelu když stačí zcela.

Ale krása ta chce víc,
má-li svět se kráse kořit,
tu jen platí: Znova tvořit,
a vše ostatní je nic!"

—

VIII.

Osel, prodavač oleje.

Osel k domovu se bral,
oleje nes plný měch,
nebožák, on ze sil všech
pánu svému pomahal.

Stáj byl jen pár kroků dál,
osel toužil, by si leh,
o klepátko dveří v spěch
narazil se, zahýkal.

„Běda, co jen z toho mám,
oleje že tolik nesu
a jsem v chlévě po tmě sám!"

Zda-li jen hněv toho snesu,
který hromadí sta knih,
ale nikdy nečte v nich?
Unesu ho, tím jsem jist,
však ten, jejž můj raní smích,
bude-li mé bájky číst?

—

IX.

Vlk a pastýř.

Šel jednou jeden pastýř s vlkem lesem.
Děl vlk: „Můj přítelíčku, rci mi jen,
proč s nenávistí ke mně zříš a s děsem,
bůh ví, zlý nejsem, ať jsem pomluven.

Jen viz mou srsť, jak dobře v zimě hřeje
a v sterých nemocech je pravý lék,
jej libuješ si, když tvé údy hřeje,
blech necítíš ni hmyzu dravý vztek.

Svůj dráp za jezevčí já nedám dravý,
je dobrý pro oči, jak dobře víš,
a zuby mé jsou užitečné zdraví
a sádlo mé bolestí mírní tíž.“

Však odpověděl pastýř: „Šelmo bědná,
buď kletá, v své se zalkni ve zlobě!
Když zlobu plodíš, sama zloba jedna,
co platno málo dobra na tobě?“

Tak vezmi vás,
moderní vlčí knihy, ďas!

X.

Veverka a kůň.

Na starého kdysi hřebce
čilý vever pohlížel,
ostruhou a uzdou křepce
řízen jak luh projížděl.

Když na jeho cval se díval
rychlý v skoku úměrném,
tento hovor z úst mu splýval,
poklon nebylo však v něm:

Pane milý,
vaší síly
vzlet a hbitost,
věřte, lítost

mi nevznítí,
duch můj cítí,
že doved bych to lépe snad,
neustále
těkám dále,
sem tam lítám,
tu se chytám
ve zápolu
vzhůru, dolů
já nezmdlím, skáči napořád!“

Bodrý kůň na slova tato
rázem zastavil svůj cval,
veverce děl krátce na to,
a tím spor ten dokonal.

„Skoky rázné,
spády srázné,
tvůj let vírný
nikdy mírný
dál a více,
veveřice,
ó rci mi, jaký mají cíl?
Hřmím-li v spěchu,
nesu těchu,
práv být dosti
povinnosti,
vším, kam toužím,
pánu sloužím,
k tomu ze všech mířím sil!“

Malé této veveřici
jak jsou rovni mnozí literati
kteří v hříčkách bezcených
skutečný svůj talent ztratí!

XI.

Kachna a had.

Kachna takto hovořila
na pobřeží rybníka:
„Které zvíře dary nebes
nade mne tak vyniká?

Já mám vodu, vzduch i nebe,
jen když dlouhou chůzí zmdlím,
vzletět mohu, plavat mohu,
když to zalíbením mým!“

Zkušený had odpověděl,
zasyčev jen maličko,
on to všecko slyšel z blízka:
„Úctyhodná paničko,
k čemu tolik samochvály,
jako kamzík neskáčete,
nelítáte jako sokol,
jako parma neplavete.
Jedno to si pamatujte:
k slávě není ani k chvále
to či ono umět — ale
jedno — to však dokonale.“

XII.

Medvěd, opice a prase.

Z Piemontu ubožáka
tancující medvěd živil,
kterak nemotorně skáká
na dvou nohách, svět se divil.

Opice se tázal lačen
chvály: „Nedržím se statně?“
Moudrý op děl hbitě mračen:
„Ne, ty tančíš tuze špatně!“

Závisti hrot hauou bodne.
Medvěd dal mu v odpověď:
„Nemám posy úctyhodné
a krok důstojný? Ó hleď!“

Dívalo se na to prase
a to křiklo: „Výborně!
Nezřel svět, neuzří zase,
jak ty tančíš převzorně!“

Sotva medvěd toto slyšel,
dlouho tiše přemýšlel,
z slávomamu k sobě přišel,
náhled dostal a to děl:

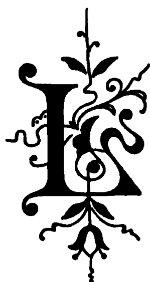
„Opice když hanila mne,
klam mne sevřel šalebně;
s úctou zří-li prase na mne,
ó pak tančím hanebně!“

Básníku, v své povolání
vštip si tento veršík malý,
zle je, když tě moudrý haní,
hůř, když hloupý tebe chválí.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Lory sic nabyla brzo klidu, za hovoru obracela se k němu jako před tím, s tím úsměvem, s týmže výrazem jasna, jež cítila v jeho společnosti; a přece dost nevěřil a jako mihavý stín u vyjasnění vadila mu nejistota, proč to pohnutí barončino i Lořino, co ten rytmistr Hanold —

Již se o něm nezmínily a nikdo. Zůstali v hudbě jak Lory starostně vzpomněla na koncert bratří Pixisů, jenž měl být pozejtří, že za těch válečných přístrachů nebude asi valná návštěva, že jistě nebude jako před třemi lety v Konviktském sále, když Dusík koncertoval.

„Oh, Dusík!“ povzdechla baronka nadšeně — „A jaký zjev, jaký krásný muž!“

„Ten si mohl dovolit tu novotu a postavit klavír na příč,“ resonoval Jeník. „Ten měl profil, ale ti naši hrdinové ulízaní, co to po něm dělají —“

„Profil, krásná tvář, ano,“ přisvědčoval Held, „ale přede vším prsty. Dusíkovy prsty, deset pěvců, znamenitých pěvců, každý zpíval —“

„A Pixis?“ zeptala se Lory.

„Petr, pianista? Dusík ovšem není, ale stojí za to, odvážit se i v tento čas na jeho koncert. Kdo je přítel pravého umění,“ vyzýval žertovně, „nebude se bát a přijde —“

„To vás tam, pane doktore, uvidíme,“ přisvědčila Lory živě. „A tam snad zapomeneme na vojnu.“

„Nevím,“ Jeník zakroutil hlavou, „teď mohou každý okamžik dojít nové Jobovy zprávy.“ Vstal, maje se k odchodu.

„A tam ten sbor v Tyrolsku, ti Klenauovi švališeři, myslíte, že jsou opravdu ztraceni?“ vzpomínala starostně baronka.

Doktor Held, jenž také vstal, ohlédl se na tu otázku po Lory. Její obočí se schmuřilo a pohlédla po tetě, jako by se divila.

„Paní baronko," odpovídal Jeník z Bratřic, „jak situace je, dle své zkušenosti řekl bych „ano". Takové malé oddělení a nepřítel v přesile ze všech stran! Ti ubozí švališeři padnou jistě Francouzům do rukou —"

„Ubohý Hanold," povzdechla baronka. „Charlesovi to musíme hned oznámit, Lory."

Lory mlčky přisvědčila. —

Held rytíře Jeníka na kus vyprovodil. Když pak osaměl, hned se mu zamíhal ten stín. Snad že to nic není, uvažoval; Lory však klidnou nezůstala. Snad starší, bývalá známost s tím rytmistrem — Ah co — proč on, co jemu do toho —

U svého bytu zahlédl Thama. Stál proti němu v tmavohnědém, dost sešlém kaputu, hladce vyholené, uvadlé tváře s vráskami u zapadlých očí. Čekal patrně, ale sám se o tom nezmínil, a Held jako by nepozoroval, jako by se náhodou setkali. Uvítal ho srdečně a vytýkal mu, co že ho dosud nenavštívil. Chtěl mu říci, že mu vzkázal po tchyni, ale v čas se rozpomenul, a podotekl jen, že už slyšel, že se zase vrátil.

„Vrátil, musil — Vojna —"

Tham musil nahoru a nedal se zváti. Usedli, hovořili; také o společnosti, od které Tham přišel do Prahy. Byl nějak ostýchavý, jako zaražený. Trpce se usmál na Heldovu otázku, jak se mu dařilo, nezasteskl však a jen řekl:

„Když člověk tolik toho pochoval —"

„A paní, je také v Praze — Mně, příteli, dovolejí tu otázku, není všetečná, ale z oučastenství, jak je teď? —"

Tham hleděl okamžik do země, pak upřel zraky na doktora.

„Jak jsem teď řekl," trpce se usmál. „Je ticho, jako po funuse. Nic není, ale —" uvázl, náhle však zrudnuv po spáncích, temně, zastřeným hlasem vyhrkl:

„Kdyby se ten člověk, vědí, zas ukázal, nevím — Žena je tak nerozumně, tak bláznivě — — nu na štěstí — a jaké štěstí —" pohodil hlavou, „není tu, a my tu také dlouho nebudeme —"

Held ho v ten okamžik živěji politoval, že „o tom člověku" nemá ani tušení, že je tak blízko. Než neřekl mu nic a jen se optal, co hodlá.

„Jak se ta bouřka jen trochu utiší, půjdu zase ven, k aktérům, k nějaké tlupě. Tady pro mne nic není."

„Snad by přec —"

„O ne, ne," odpověď zněla rychle až podrážděně, „když dřív ne, jak pak teď. Co se mnou —" Usmál se trpce a pohlédl po sobě, jako by chtěl na sebe ukázat.

Held neodvážil se v tomto dál a proto obrátil: „Byl tu Věk —"

„Věk, tak," Tham opakoval zas apathicky. „Ten tomu ušel," dodal jako před se —

„Nechal jim nějaké psaní." Held rychle vstal a vkročil do vedlejšího pokoje, kdež Věkovu bankoceduli vložil do papíru, přidav k ní ještě dvě své a složil vše a oplatkou zalepil jako psaní. Tham je přijal, hledě tázavě a nejistě na Helda. Prsty jeho ucítily, že to není obyčejný list,

že v něm něco je. Held postřehl, jak Thamova ruka křečovitě sebou trhla, a okamžik jako by váhal. Ale pak zastrčil psaní pod kabát do kapsy.

„Budou mu psát, vlastenče? Připišou, prosím, mé pozdravení a díky. A jim taky má díka!“ Podal doktorovi ruku. Pak se již dlouho nezdržel; znovu potřásl Heldovou pravicí, když jej Held upřímně zval, aby zase brzo přišel a měl k němu všechnu důvěru. Ještě chvíli na něj s účastenstvím myslil. Připomínal si, jak vypadal před lety, statný, jiskrných zraků, svěží, první hrdina jeviště, a teď sešlý, před časem sestárlý herec, člověk teprva čtyřiceti let!

Hned odpoledne, jak Held přišel do nemocnice, zastavil se u Amlinga déle nežli jindy. Nemocný, mladý herec pěkných kadeří, pohublý, vypadal unyle v své ubledlosti. Bylo mu líp a rád by už odtud, jak Heldovi řekl, že cítí dost síly. „Oh ne, to se vám zdá. Teď teprve se musíte sílit. Mějte ještě strpení.“ Vyložil mu také, nač by pospíchal, jaká je situace, že by se teď nikde neuchytil. Zapředl hovor o divadle a divadelních společnostech, zmínil se i o společnosti Viové, o Thamovi však ani slovem. Amling o ní věděl, ale myslil, že je dosud celá, pohromadě, že se potlouká kdesi v Plzeňsku nebo v těch končinách —

Held si tak zjistil, že k Amlingovi dosud nepronikla zpráva o jejím osudu, že tedy neví o Thamových. Pro jistotu požádal fratera, aby jemu, doktorovi, neopomenul oznámiti, když by někdo toho herce navštívil, a kdo to byl.

Když si pak ještě odbyl některé návštěvy u svých nemocných v městě a vracel se do svého bytu, již pozdě odpoledne, v samý soumrak, uviděl na Staré aleji, jak lidé stáli v skupinách, v houfcích, tu jak se v nové shlukovali, jak živě rokovali, jak někteří přes ulici chvátali, volajíce. Neobyčejný všude rozruch, prudké rozvlnění.

„Vídeň padla! Už se vzdala! Francouzové ji obsadili!“

„Francouzové mají Budějovice!“

„Už táhnou na Tábor!“

Tyto noviny zaslechl hned z kraje, a dál uděšeně si oznamovali, že netáhnou na Tábor, ale už na Prahu, Tábor že už mají, tam že drancují a kolem Tábora že hoří vesnice, Francouzové že vypalují —

Held setkal se s několika známými, kteří mu to také tak hlásili. Nechtěl věřit, že to není možná, o Vídni že by věřil i o Budějovicích, když mají Francouzové Linec, ale že by už byli v Táboře — —

„A jak pak ne!“ vykřikl zrovna zlostně kdosi, jenž Heldova slova zaslechl. „Jdou se podívat, jak už tady, v Praze, v kostelích pakují monstrance a überhaupt všecko co je od zlata a od stříbra. A všude dělají skrejše —“

Několik kroků dále zaslechl, že v zemských deskách je jako by hořelo, že ukládají knihy do beden, že už vozy čekají, desky že odvezou pryč —

To Helda zaleklo. Okamžik se rozmýšlel, pak rychle vyhledal povoz a vrátil se do nemocnice. Zašel k převorovi, uradil se s ním a dal potřebné rozkazy pro všechny případy, kdyby vlny náhlého strachu až sem dorazily a zachvátily okolí.

Stmívalo se, když se vracel. Mrazivý, listopadový vítr vál temnými ulicemi, na jejichž rozích zmítaly se rudé plameny v olejových svítilnách. Mohl jeti rovnou do svého bytu, než pojednou, bez rozmýšlení zvolal na kočího: „Do Ječné ulice."

Zarazil se, nač to poručil, že z náhlého zatoužení podívat se ke Skronským, že by tam i teď mohl za těch okolností povědět jim, vědí-li, připravit je nebo, vědí-li, je baronka jistě strachy bez sebe —

Když dojeli na konec Spálené ulice, vůz náhle zarazil, až doktorem brklo. Kočí trhal opratí, aby kůň couvl. Temný hluk pádných, rychlých kroků většího houfu se rychle blížil. Oddělení vojska táhlo chvatně ulicí těsně kolem vozu jako hlomozný mrak. Silhuetta důstojníka na koni nesla se v jeho čele a splývala nejrychleji v temnu.

Doktor Held jel za vojáky, kteří táhli vzhůru dobytčím trhem, směrem ke Slovanům. Zarazil se, že snad nepřítel opravdu se blíží, že na velitelství dostali asi večer depeše a proto na rychlo vysílají tyto do vyšehradských bran, jež by byly první na ráně.

Vzrušeně poručil kočímu, aby jel rychle do Ječné ulice. Byla již v tuto chvíli pustá, v domech po řídku tu stojících sotva kde svítili, zahrady zality tmou. Held vyhlížel jen dům baronky Skronské. Čím více se blížil, tím více se rozpakoval vkročiti tam v tuto již pozdní chvíli, bez podstatné příčiny, jen s nejistými, nezaručenými novinami, plnými poplachu.

Rozhodoval se, že vstoupí, budou-li okna salonu osvětlena. Nebyla. V oknech průčelí tma, jen z jednoho v čele domu do zahrady obráceného, linul zarudlý pruh do zčernalého pletiva korun u zahradní zdi. Held dal zastavit a zadíval se tam. Věděl, že tam Lořin pokoj. Jistě nic nevědí, nač jim kaliti noc. Slečna asi čte, snad Gessnera, nebo vzpomíná na toho rytmistra — A nehádal zcela klidně, bez záchvěvu žárlivosti; ano s jakýmsi úsměškem sám sobě —

Ze zahrady se nesl hlasný šum, jak černé, jako v jedno slité koruny zmítavě se u větru kolebaly. Kočí na kozlíku se ohlížel, proč pán dal tu zastavit, co vyhlíží, nač čeká. Až pojednou se ozval:

„Otočit; do Panské ulice. —"

Held na kus ještě pořád viděl Lořino ozářené okno ve tmě nad šumícími korunami pusté, černé zahrady. Doma přecházel chvíli pokojem uvažuje, cože se tak rozjel, proč — — Zakroutil hlavou, sám nad sebou, zamrzel se, co myslí, snad že by se chtěl ženit, on — Nač sebe a jiné snad znepokojuje — A jen laškovat jako student, zahrávat si — Ne! A s ní, s Lory! Tak hodné, milé děvče — Ale má-li ji tak rád, aby k vůli ní rád se vzdal své volnosti, je-li tak zapálen — A baronka — a ten rytmistr — — —

Jitro hned ho připamatovalo na poplach večera, a prve ještě nežli z domu vykročil. Posluhovačka přišla bez dechu, všechna vyděšená, co se děje, že všude uklízejí do skrejší, všecko, a nejvíc peníze i měděné, jak je proto zle o drobné, každý že minci schovává, každou kuprovou grešli, že není možná bankoceduli proměnit, žádný že jich nechce, ach hrůza, Francouzi, už táhnou, a z kostelů všude že všecko sklízejí a schovávají, že prý taky odvezou sv. Jana, o Jezus!, stříbrnou jeho truhlu, anděly a všechno, celý hrob, aby to Francouzi nepobrali —

Cestou do nemocnice doslýchal se Held doplňků, přede vším, že se včera nemýlil, že to oddělení vojáků táhlo opravdu na Vyšehrad, komandující Prahy*) že poručil hradit městské brány palisádami, kasy aerarní že již odvezli a z monturních magacínů že se všecko již nakládá na vozy, že všecko odvezou jako sv. Jana a jeho hrob u sv. Víta.

Viděl shon po ulicích, jak lidé chvátají s balíky, škatulemi, s bednami, mnozí jako splašení a vyjevení; vozíky a káry se vyrojily, mezi nimi hrčely dostavníky, fiakři, kteří neustávali křičeti své varovné „hó—op", když nemohli místem dál chumlem lidu nebo hradbou kar, ručních vozíků a rojem křičících a hulákajících lidí při nich. Všude, na všech tvářích vzrušení a strach; pohled na to vlnění, na ten zmatený shon, místem zrovna bezhlavý, rozčiloval.

Doktor Held měl přede vším starost o svou nemocnici. Přidal do kroku a přece i v tom vzrušení připadlo mu, to že zítra sotva bude koncert bratří Pixisů, a bude-li, přijdou-li Skronských. Barouka sotva, ta je strachy asi od sebe a Lory sama —

„Herr Doktor!" volal kdosi za ním. Doktor Blumentritt, jeho známý ze salonu baronky Skronské, se za ním hnal. Čtyřicetiletý elegant byl spěchem a vzrušením zardělý, tmavohnědé, velké oči mu jen hořely. „Herr Doktor," volal, docházeje, „slyšel jste již," mluvil jenom německy, „co se děje —"

„Snad je mnoho přemrštěno —"

„Ne, ne, ještě hůř," smekl, utíral šátkem čelo, „brány již tarasí palisadami, račte vědět, děla se chystají, munice, všecko; obležení nás čeká — A patroly jezdí! —" vyhrkl.

„To není možná, nepřítel není přec tak na blízku."

„Věřte, věřte! Moji dva písaři oba bydlí na Vyšehradě, a ti to viděli, oba, na vlastní oči. Z vyšehradské brány jezdí patroly až za Lišku, račte vědět, až za hospodu Lišku —"

„Ah!"

„Račte věřit a zařiďte se podle toho, adieu, já musím —" Nedořekl, co nebo kam musí a chvátal dále, klobouk dosud v ruce, tak že listopadový vítr foukal mu do úpravy vlasů à la Caracalla již dost pošramocené. —

V nemocnici bylo všecko v pořádku. Když se Held vracel, potkal ve Spálené ulici rytíře z Bratřic.

„Nu, milý pane doktore!" volal Jeník. „Utíkáte taky?" žertoval i zlobil se. „Je to bezhlavost —"

„Nedivte se, pane barone —"

„Já se lidu nedivím, ale ti hlaváči! Pikety už posilají, brány tarasí —" Mávl rukou — „to musí pobláznit —"

„Tedy není toho potřeba?"

„Takové nedozrálé přípravy! K smíchu! Ale to snad, pane doktor, nevědí," přimíchal česky. „Včera tu byl arcikníže Ferdinand, přijel od Plzně, od armády, na hrad ani nejel, zůstal u Brunnera**) a dnes v noci jel zase zpátky. Hnou se od Plzně, potáhnou prý do jižních Čech proti

*) Baron Milius.
**) Tehdy majitel hôtelu „u arciknížete Karla".

Francouzům a Bavorům. Však už je taky na čase! A střelčí patalion se čerstva sbírá, hlásí se jich dost, brzo už vytrhnou do pole. To je něco, ale takový jalový poplach — A zkazí nám asi koncert —" vzpomněl pojednou.

„Mylím také. Paní baronka Skronská se také asi polekala —"

„Jdu od ní. Polekala, a jak! Ujet chtěla, z Prahy pryč na ráz, a kdyby nebylo slečny, a já také pomohl — Slečna z Prahy ne a ne —"

„To leknutí paní baronce asi neposlouží —"

„Nemají starost, je zdravá, nic jí není —"

Za tohoto hovoru, jak slyšel o Skronských, rozhodoval se doktor, že se tam přece podívá; ujištění však Jeníkovo vzalo mu všecku záminku. Přemohl se a nešel. — —

Mraky nad koncertem bratří Pixisů se již odpoledne trhaly. Na rozích zabělaly se plakáty, na kterých švabskou literou, česky a německy, bylo hlášeno, aby se obyvatelstvo Prahy upokojilo, že nebezpečenství žádné nenastává, nepřítel že není v Táboře, a že se neblíží, poplach že způsobila sběř jakási nevázaná, větším dílem z Bavorska, která probíhala krajem táborským, ta že strach na lidi pustila a při tom loupežila; francouzské vojsko samo že je daleko a netáhne na Prahu, a vojsko arciknížete Ferdinanda že se již proti němu hnulo a že Francouze s pomocí Boží zadrží a zažene, pročež aby se všichni upokojili a spolehali na ouřady, které by, když by nutno bylo, samy v pravý čas varovaly. Podepsán byl nejvyšší purkrabí hrabě Wallis.

To dobře účinkovalo i to, že zaražené již palisády u bran zase vytrhány a že přestaly všechny válečné přípravy. Následujícího dne se vyjasnilo, strašidlo nepřátelského vpádu se rozplynulo, a leckdes už se smáli zvrácenostem a hloupostem, jež ze strachu spáchali, když se chtěli stěhovat nebo co všecko chtěli uklidit do skrýší. I těm vojenským přípravám se tu tam usmáli, a Jeník z Bratřic resonoval, že to hned včera povídal, jaká to byla splašenost, jaký nerozum —

Nejvíce posluchačů měl večer v stavovském divadle před koncertem. Hlediště se nenaplnilo do posledního místa, nicméně byla návštěva po tom náhlém, divokém záchvatu slušná. Lože skoro všechny plny. V jedné z nich seděla baronka Skronská s Lory. Baronka neměla mnoho chuti sem jet, ale Lory tolik žadonila, tak nalehavě, až rozčileně, také že slíbily doktoru Heldovi — Jindy by nebyla tak chtivá, uvažovala baronka a sama by jistě navrhla z ohledu na její, barončino, včerejší rozčilení, aby raději zůstaly doma. Také se tentokráte déle, pečlivěji strojila a byla cestou, a když do divadla vstupovaly, nějak vzrušena jako by po prvé do takové zábavy vcházela. Po ložích se sotva rozhlédla, za to v parterru těkaly její zraky a čím dále, jak se začátek blížil, zasmušileji a ustávala v svém hovoru před tím tak živém.

„Je tu doktor Held?" zeptala se pojednou baronka.

„Není, a řekl, že přijde, a sám tolik vyzýval —" Znělo to až vyčítavě. V tom sebou živě hnula.

„Je tu, právě přišel!" hlásila radostně, a začervenala se, jak se lekla, že tak netajeně projevila svou radost.

Baronka dala k očím lorgnon, nachýlila se, ale víc Lory si všímala i pak toho, že její zraky bloudí dolů, v jedno místo, k výraznému profilu doktora Helda, jenž stál v bělostném šátku na krku, v elegantním modrém fraku jako by světa kolem nebylo, vnímaje mistrnou hru obou bratří.

Za to baronka Skronská naslouchala roztržitě. Lahodný proud tonů tříštil se jí o starostné myšlenky, jež se nenadále počaly rojit jako stíny. Všecky z dnešního pozorování; a hned jiné budily. Vzpomínala, jak Lory posledně naslouchala doktorově hře, s jakým zanícením, jak s něho očí nespouštěla. Myslila, že to všecko z hudebního enthusiasmu. V ten okamžik začala tušit jiný toho zdroj — A četli a chtějí číst spolu Gessnera — Na rytmistra Lory nikdy nevzpomene, ani slovíčkem se o něm nezmíní — Že by snad doktor? Nezdálo se jí, jednání jeho bylo vždy správné, ale konečně —

Za delší přestávky přišel k nim do lože. Baronka viděla, ze svého domnění ostřeji, jak Lory oživla, s jakým zájmem naslouchá jeho úsudkům o výkonech koncertistů. Vzpomněl také, jak bylo včera i dnes, chválil, že se dámy nelekaly a přišly.

„Čekaly jsme," řekla baronka tonem mírného, blahovolného pokárání, „že si v těch hrůzách na nás vzpomenete a přijdete."

Held se omluvil, že již byl na cestě, nepověděl však, že dojel večer až k jejich domu, že hleděl do oken.

„Tedy dojdete k nám, zítra, doufám," zvala baronka, usmívajíc se, „to již bude možná klidněji pohovořit."

Lory se zaradovala z tohoto pozvání, netušíc, že je teta učinila z náhlého, vážného rozhodnutí. —

XVII.

Obrací se dramaticky.

Held se vydal nazejtří dopoledne do Ječné ulice. Věděl, že bude baronka doma a přece prožehlo jej pomyšlení, kdyby tak Lory zastal samotnu. Četli by snad Gessnera, snad by jí pověděl, jak přede včírem večer hleděl do jejího okna. Ale ne, nač — než stran Hanolda, toho rytmistra, zaťuká — Selhalo mu však. Lory byla u přítelkyně přesvědčit se, že když nebyla včera v divadle, snad z těchto pohnutých dnů ochuravěla. Doktor Held se přemáhal, než přece se mu mihl očima stín sklamání, a baronka ten mžik postihla. Rozhovořili se o včerejším koncertu a zase na ten poplach došli, na různé detaily těch událostí; Held věděl o některých veselých až směšných a bavil baronku neúnavně, protahuje návštěvu; zdržovala ho naděje, že se snad Lory dočká.

Z veselého zase do vážného, když se zmínil o návštěvě arciknížete Ferdinanda i o zprávách, jež došly přes Vídeň z Italie, že do Vídně přibyl z bojiště generalmajor hrabě z Bubna a přinesl relaci o bitvě u Caldiera.

„A jak ti u Ulmu, co Mack a všechna armáda zajatá —" ptala se baronka, chystajíc se k obratu.

„Mack už je asi v Čechách. Francouzové propustili dvanáct set zajatých důstojníků na čestné slovo, že v této válce nebudou proti Francouzům bojovat —“

„Ah! A co ti, kteří ustoupili do Tyrolska!“ dodala živě.

„Ráčíte myslit blankenštejnské husary a švališéry Klenauovy —“ doplnil rychle Held, chytaje se příležitosti.

„Ano, snad jste něco slyšel —“

„Bohužel ne, ale je-li tak, jak pan baron Jeník povídal, t. j. jestliže upadli do zajetí, mohlo by se důstojníkům těchto oddělení zrovna snad tak stát, jako těm u Ulmu zajatým —“

„Ano, oh ano!“ přisvědčovala baronka radostně. „To by rytmistr Hanold —“

„Není o něm žádné zprávy?“ Held myslil, že chytá vzácnou příležitost, a baronka se zaradovala, že se ptá.

„Oh, již dlouho ne,“ odpovídala ochotně. „Když se vydával do pole —“

„Ne odtud z Prahy —“

„Tenkráte byl s plukem v Rakousích. Lory psal.“ Řekla náhle a její zraky utkvěly na doktorovi.

Heldovy oči hnuly se překvapením i napjetím. Okamžik mlčeli oba. Baronka jako by náhle našla, co hledala i čeho se bála i jako by na kořist padla. Ale přemohla to překvapení i vítězné hnutí. Nachýlivši se o znání, začala vřelým tonem:

„Vy jste mne zachránil, milý pane doktore, a chováte k nám tolik přátelství, mohu vám tedy svěřit malé tajemství —“

Mlčky se uklonil.

„Lory také psal pan v. Hanold,“ svěřovala se baronka, „to jste u nás ovšem ještě nebýval; psal z Rakous, kamž se dostal odtud, z Prahy. Charles ho k nám uvedl a rytmistr nás často navštěvoval. Záhy jsem poznala, k vůli komu hlavně.“

Held se nuceně usmál.

„Zamiloval se prudce, musím říci, vášnivě, a já to, přiznávám se, ráda viděla. Rytmistr Hanold je hezký muž, trochu, zdá se, prudký, má značné jmění, krásné panství, skvělá partie — a miluje Lory —“

„A slečna Lory?“ Held se nutil do klidu.

„Líbil se jí, to vím; ovšem, aby hořela jako on, to ne; ale líbil se jí. Bylo by to její štěstí —“

„Statky nejsou ještě všecko štěstí, paní baronko —“

„Ano, pane doktore, ale uvažte,“ hlas barončin zachvěl se nervosně, „Lory je sirotek, po rodičích jí nezůstalo nic —“ Doktor cítil, že to akcentuje — „Nikoho nemá,“ pokračovala, „jen mne, ale kdyby se stalo, a já odešla — Co pro ni teď činím, to činím ráda, ale o její budoucnost se postarat nemohu — Mám bližší příbuzné, jsou děti mladšího bratra, jenž má jen svou službu —“

Doktor sebou hnul neklidně a tázavě pohlédl baronce do očí. Než ta dál a rychleji vykládala:

„Pochopíte, že jsem byla ráda, když se von Hanold začal o Lory ucházet. Osud sám o ni pečoval. A přišla by do vážného, starého rodu, velice vážného,“ opakovala libostně i důrazně. „A v tom ta neblahá válka!

Už mnoho neděl nedošlo ani řádky, až teď ta zpráva pana rytíře Jeníka. Pochopíte, milý pane doktore, že mne polekala; ale z toho, co vy jste přinesl, čerpám naději, že by je Francouzové snad také propustili na čestné slovo, že by rytmistr se mohl vrátit —“

„Přál bych vám to, paní baronko —“

„A Lory snad také.“ Usmála se, a zkoumavě mu pohlédla do očí. Vydržel ten pohled, ale neusmál se, nýbrž odvětil na tu usměvavou otázku až příliš vážně:

„Bylo-li by to štěstím slečně, z té duše.“

„Kdyby její mysl jinam nezabloudila, mohla by být šťastná —“

Held vstal. Pojednou ho cos pudilo odtud. Celou cestu až domů a doma ještě uvažoval o té návštěvě a důvěrném sdělení barončině. Nač mu to svěřovala? Ovšem sám se na toho Hanolda otázal, sám začal, ale hned se tak svěřovat! Proč se jindy, dosud ani slovem nedotkla toho poměru? Proč akcentovala, že Lory nic nemá? A ten „vážný, starý rod“! Jak vřele to řekla a důrazně zároveň! Úmyslně? A kdyby Lořina mysl nezbloudila — — Má nějaké domnění? Na koho, na Lory, či snad i na něj?

A Lory — Oh to není Lenora, která má milého na vojně, která vášnivě vzpomíná a tužbou stoná —

Mávl rukou, jako by to vše chtěl zapudit. Usedl na pohovku, vzal kytaru vedle ležící a vyloudil z její strun několik akkordů, maje oči upřeny před se do prázdna. Zvuky tiše vyzněly, ale již nesáhl do strun. Seděl s kytarou na klíně, rozvažuje, nač mu to baronka povídala, nač — Ale dobře tak. Nepůjde tam, alespoň ne tak hned, a pak ne tak často, nepůjde tam. Ale ne, musí přece, a brzo, aby sám neutvrdil baronku v domnění, má-li jaké. Pocítil proti ní roztrpčenost, jako by byla proti němu, než přece zas uznal, že jedná prakticky, když běží o Lory a její budoucnost — Co on, co by on, kdyby se i nemýlil a Lory tak smýšlela, kdyby i on hořel a pustil od svého předsevzetí, nedbal závazků k své rodině a chtěl se oženit —

Baronka by jistě bránila; jakou bouři by zanesl do její rodiny! Co by mohl Lory nabídnout — A vážný, starý rod — aby se baronka pro něj dotkla jeho chudé, čestné rodiny — Odložil prudce kytaru a vstal, jako by už byl uražen i jeho stařičká, sprostná matka a jeho hodné sestry v kanafaskách —

Když třetího dne po té přišel k baronce Skronské na večer, kdy mívala pravidelně společnost, zastal v salonu jen Lory. Mile, živě ho uvítala a hned, jak litovala, že nebyla onehdy doma, když tu byl, že teta ji poslala k přítelkyni, ač to nebylo tak naléhavé. „Že ji poslala“, ta slova v Heldovi uvázla. Ale o čem on s baronkou jednal, o tom neměla Lory dle všeho ani tušení. Byla tak milá a těšila se, viděl to, z jeho příchodu. Začala hned o Gessneru, že má zase hezkou řadu slov zatržených; ale jemu ještě znělo, „že ji teta poslala“. Ta slova ho hnětla. Baronka ji odeslala, aby mu mohla říci to, co mu řekla, aby mu dala pokyn — Gessnera jen ledabylo odbyl, poněvadž chvátal zeptat se na rytmistra Hanolda, jak Lory o něm promluví. Než v tom vešla baronka —

Mluvili o veřejných věcech, o ruském caru, kterého ty dni v Praze čekali. Měl sem z Berlína přijeti a chystali mu již slavné uvítání. Held

vypravoval, jak nahoře na královském hradě je již všecko přichystáno, jaká bude paráda. — Vstoupili rytíř Jeník a rada Slívka, jenž nesl závitek papíru v ruce, a jehož líce od větru do ruda ošlehané ostřeji se odráželo od bílých jeho vlasů. Sotva že ponaříkal, jaký tam vítr, jaký mráz, to že není listopad, ale prosinec, už rozbaloval papír, že nese slečně Lory novinku, rukopis, rukopis, že u Poltiše*) teprve vyjde, ale jemu že se podařilo zjednat si opis —

„Pro vás, slečno, a doufám, těším se —" začal rozbalovat papír, „že nám neodepřete, že nám zahrajete; je to, abych řekl, vlastenecká skladba, na počest slavného hrdiny," a rozbaliv papír četl z listu nadpis: „‚Nelsons Leichenfeier. Ein Trauermarsch' — Drechsler komponoval, a byl tak laskav, že mi dal opis. Je jako já velkým ctitelem toho anglického hrdiny — No, a bohdá, že budou naši umělci brzo také jiné, veselejší skladby skládat, doufám i triumfalní —" Starý optimista začal hned o caru a nadšeně, jaký to spojenec, jaká to síla Rusko, teď že nastane obrat, když obě armády se spojí, když oba císařové budou u nich, a když je všude takové nadšení — „Dobrovolníci se jen hrnou ku střeleckým praporům," radostně vykládal, „v loketském kraji se jich přihlásilo víc nežli bylo vypsáno, a tady, náš, pražský prapor, jak slyším, vytrhne za několik dnů, hrabě Černín vynakládá všechnu píli, aby jej mohl už vyvést do pole —"

„Měli by počkat na Macka," vpadl kousavě Jeník, „už ho vezou k nám, prý do Josefova na pevnost —"

„Ostatní důstojníky také pustili," vpadla živě baronka, „to snad ti od pluku Klenauova —"

„Paní baronku lituju velmi —" Jeník hnul vážně rukou.

Baronka se zarazila, a Lory, jež seděla vedle ní s pochýlenou hlavou, rychle obrátila po Jeníkovi oči.

„Mluvil jsem s majorem Petrovičem;" oznamoval, „na velitelství mají zprávu, že ten malý sbor, který od Ulmu ustoupil na tyrolské hranice, a tedy i Klenauovi švališeři a blankenštejnští husaři, byli napadeni ze dvou stran. Ano, a také snad Rosenberkovi švališeři jsou s nimi, povídal major, ač nevěděl jistotu."

„Nevzdali se —" ptala se baronka tišeji, mžikajíc v napjetí rychle víčky.

„Nevzdali se. Bránili se zoufale —"

„Podlehli —"

„Zpráva alespoň oznamuje, že podlehli po hrdinském boji přesile."

„A neví se, kdo, kteří, zda-li všichni zahynuli —" vpadla baronka úzkostně.

„Všichni jistě ne, doufám, ač ztráty v takovém nerovném zápasu bývají hrozné; ale kdo, kteří, to není možná té chvíle zjistit. Ta nejistota bude nejtrapnější. Kdyby Francouzové tak nepostupovali! Ale z těch stran až po české hranice a už i přes ně všecko zaplavili. Od Lince až k Vídni, od Vídně až k Jihlavě, od Jihlavy až po Brno, všecko jimi jako zatopeno. Po hlavní silnici ani kočku nepropustí. Formané nejezdí ani pošta. Spojení není žádné. Paní baronko, bude nutno obrnit se trpěli-

*) Knihkupectví a obchod hudebninami na Staré aleji proti Prašné bráně.

vostí a těšiti se nadějí, že každá novina z bojiště není pravdivá, že se mnoho přidává a překrucuje —"

„Oh, mám tušení, že tam skončili zle. Ubohý Hanold!"

Lory, jež poslouchala s účastenstvím, ač ne tak vzrušeně jako baronka, začala jí hladit ruku.

„Tetičko," chlácholila tlumeným, vroucím hlasem.

„O mé nebohé dítě," povzdechla baronka lítostivě a přikloniviši něžně Lořinu hlavu k sobě, políbila ji pohnutě na čelo.

Toho večera Lory nezahrála „Nelsons Leichenfeier". Rada Slívka neodvážil se už o to požádat. Dusno jakés padalo a tlumilo náladu. Rytíř Jeník sám rozptyloval ty chmury, kteréž bezděky přinesl, ale nedařilo se mu. Rada Slívka snažil se mu pomoci, vykládaje nové podrobnosti o bitvě u Trafalgaru a svém zamilovaném hrdinovi Nelsonovi —

Held byl zamlklý; víc poslouchal a pozoroval baronku a ještě více Lory, jak se patrně přemahá, nutíc se do klidného, jasného vzhledu.

Farao nebylo, ku klavíru nikdo nezasedl, rozcházeli se mnohem dřív nežli jindy. Held se vrátil neklidný, a dojmy jeho dlouho nevychvěly. Myšlenky se mu rojily jedna z druhé, a jedna se pořád vracela: V jakém poměru byla Lory k tomu rytmistrovi — A padl-li, co baronka, co Lory — Otázky, úvahy se hrnuly, splétaly, jedna v druhé se rozplývala. Nic si jasně nezodpověděl, a v tom neladu pozdě usnul. — —

Od toho večera pídil se dychtivě po zprávách z bojiště, jmenovitě po tom co v Tyrolsku, co ten malý sbor, kterýž se tam od Ulmu utekl, vlastně Klenauovi švališeři, a vlastně rytmistr von Hanold — Nedopátral se žádné jistoty a nic více, nežli tenkráte Jeník přinesl, že ten sbor je dle všeho zničen. — —

Francouzská zátopa hrnula se blíž a blíž. Už bylo slyšeti její daleký, hrozivý hukot. A v to zpráva, že car do Prahy nepřijede. Z Drážďan, kam z Berlína dorazil, a odkudž chtěl do Prahy, obrátil se Lužicí a Slezskem na Moravu do Holomouce, kdež jej slavně uvítal císař František. Na Prahu, chystající se radostně na carovo uvítání, padlo velké sklamání. Skličovalo, poněvadž cítili, že nebezpečenství roste a blíží se. Doletěly zprávy, že Francouzové obsadili Brno, a Bavoři s nimi spojení, že činí z Jihlavy výpady do Čech až přes Německý Brod.

Jen to ulevilo, když se rozneslo, že arcikníže Ferdinand proti nim vytrhl, že má hlavní stan už v Čáslavi, odkudž pikety se daleko rozjíždějí až k Jeníkovu, v těch stranách že se přední stráže denně utkávají —

Doktor Held ty dny chodil jen ku svým nemocným a do špitálu milosrdných bratří. Jednoho odpoledne mu ohlásil frater, že u toho nemocného herce byla včera návštěva, dle všeho také nějaký herec.

Held požádal fratera, aby dal pozor, přijde-li ten člověk na novo, aby se pak přeptal Amlinga na jeho jméno. Připadlo mu, že takhle by se Thamová snadno mohla o Amlingovi dovědět, neví-li už, a že by snad bylo pro všechno líp, kdyby Thamovi samému dal nějak o tom povědomost. Než Thama nebylo vidět. Do bytu k Heldovi již nepřišel a když se po něm v Expedici sháněl, zaslechl jenom to, co sám věděl, a že se tak všelijak protlouká bez zaměstknání. Z vlastenců se málokdo s ním setkal. Ten onen ho jen zahlédl s bratrem jeho Ignácem, tiskař Zima zas v Ostruhové

ulici, když Tham šel vzhůru bezpochyby asi na Strahov k Diabačovi. Bylo to pravdě podobno, poněvadž učený vlastenec na Strahově byl jeho starý přítel i ctitel a před léty složil báseň na počest Thamovu i bratra jeho Ignáce.

Frater se pak o nové návštěvě u Amlinga nezmínil, a Held pozapomněl.

K baronce Skronské vypravil se teprve za týden po onom večeru, co Jeník přinesl zvěst o zkáze Klenauových švališerů. Bylo za jasného dopoledne koncem listopadu, jenž na počátku strašiv prudkými mrazy, nyní se umírňoval. Když Held vstoupil do salonu, přišla tam náhodou Lory. Nenadála se ho, zarděla se.

„Ah, pane doktore, teď právě šel posel k vám. Potkal jste ho snad —“

„Nepotkal, slečno, nevím o něm, přicházím sám. Stalo se něco?“

„Tetinka je trochu churavá, prosím, račte k ní —“ To znělo dost obřadně, než pojednou změněným, vřelejším tonem domlouvala:

„Dlouho jste u nás nebyl —“ Upřela na něj oči, jako by chtěla vybádat — „Stalo se vám něco?“

„Mně?“ ptal se s úsměvem, vážně však odvětil: „Ne, ale vy jste byly zarmouceny, a na to jsem neměl a nemám žádného léku —“

„Dovedete však utěšit, vaše slovo je u tetinky jako lék.“

„Vám, slečno, nebylo potřeba útěchy?“

„Mně?!“ Divila se, okamžik váhala, pak rychle řekla: „Ah, vy myslíte, když teta mne tak litovala —“

„A neměla příčiny?“

„Tedy vy se domníváte —“

„Nejen to, já vím —“

„Co —“ zeptala se ulekaně.

„Paní baronka mi pověděla —“

„Kdy!“ žasla.

„Onehdy, když jste byla návštěvou —“

Lory se maně vzpřímila a tvář se jí pozarděla. „Řekla vám —“ mluvila vzrušeně, v náhlém popuzení — „Co vám, prosím vás, řekla —“ naléhala dychtivě.

V tom zahlédl Held za ní v otevřených dveřích baronku v čepečku, v županu, tisknoucí šáteček ke rtům. Lory ji nemohla vidět a ve svém pohnutí nezaslechla její kroků. Uviděla však, kam Held oči upřel i jeho úklon, a v tom stanula baronka vedle ní. Lory, zaleknuvši se, mlčky ustoupila a v rozpacích ušlo jí, co doktor baronce povídá, že se minul s poslem, ale že přece přišel jako na zavolanou.

„A já jakobych tušila, že jste tu.“ Baronka se usmála a zvala jej, aby pokročil do jejího pokoje, Lory pak řekla:

„Ty počkáš, milé dítě —“ Znělo to laskavě, pohled však jevil podivení i káral. S doktorem mluvila jen o své chorobě, na jeho hovor s Lory se neptala, jako by nebyla nic postřehla. Held však cítil, že kolem chladněji zavanulo přes všechnu její přívětivost a proto když vyslechl její stesky a předepsal lék, měl se k odchodu. Baronka sice litovala, že tak pospíchá, ale nezdržovala ho, než požádala, aby ji zítra zase navštívil.

Lory seděla ve svém pokoji v křesle, majíc bradu o dlaň opřenu a hledíc zasmušile do země. Uvažovala o tom, co Held nadhodil, že mu teta asi řekla jako jistou věc — A kdyby byla teta nepřišla, co by mu byla ona řekla, co by bylo — Trhla sebou, rychle vstala, jak zaslechla barončin hlas. Volala ji, že pan doktor odchází. Konvencionalní rozloučení, krátké, ne jako jindy. Doktor pospíchal, odešel jinak než obyčejně, cizeji —

Lory cítila, že je teta nespokojena a čekala výslech i domluvu. Baronka však jen řekla na odchodu do svého pokoje mírně ale káravě:

„Měj rozum, Lory, a pamatuj také na mne —“

Lory, jak byla vzrušena, vycítila z posledních slov osten výčitky. Zabolel, ale ani nehlesla. Ve svém pokoji schoulila se do křesla — Co doktor uslyšel, co si myslí — — Kdyby mu teď mohla připomenout ty okovy, vězení, o kterých s ním loni, večer po smrti professora Vydry mluvila! Ach mlčet, zase jen mlčet! — —

Held odcházel vzrušen z domu baronky Skronské, jsa přesvědčen, že mu onehdy to o Hanoldovi rytmistrovi a Loře z úmyslu pověděla, že to nebylo ani z důvěry ani ze sdílnosti. Hrdost se v něm zbouřila. Rychlejším krokem bral se Ječnou ulicí dolů. Na jejím konci však musil zastavit pro zástup lidí, valící se od Široké ulice vzhůru dobytčím trhem směrem k vojenské nemocnici. Nad zástupem pobleskovalo od lesklých bodáků vojenských, za nimiž kráčel houfec válečných zajatců.

„Baboři! Vedou Babory!“ pokřikovali z houfu na ty, kteří vybíhali přede dveře nebo přiskakovali k oknům. Výkřiky se nesly dál v dusotu a šumu a s nimi vyrazila tu hrozba, tu kletba Bavorům, že drží s Francouzi, zrádcové . . . Bavoři, asi dvacet jich bylo, kráčeli resignovaně, někteří zasmušile, většinou ramenatí, ne vysocí muži, v pláštích, i bez nich, jen v uniformách, tu myslivci celí modří se zelenými výložky, mezi nimi švališeři celí zelení, s rudým vyložením na prsou a v zadu nad ně všechny nejvyšší modrý kyrysník, ale již bez černého kyrysu, bez helmy, s obvázanou hlavou.

Held právě došel k zástupu, když zajatci přicházeli. Podíval se na ně zasmušile, pozoruje s nechutí radostný rozruch v krátkozrakém zástupu, jeho vítěznou radost vybuchující až v klení a nadávky.

„Chudá, ubohá náplasť na ty velké rány,“ pomyslil, odcházeje, a maně, jak se obrátil za zacházejícími zajatci, utkvěl jeho zrak na protější řadě domů, kdež bydlil P. Vrba.

„Ten bude mít radost!“ pomyslil, „ten a Slívka, ti už asi vidí obrat a jisté vítězství —“

Po celý den ho zasmušilost nepustila. Uvažoval, obracel slova z posledních návštěv. Sama baronka neřekla, že Lory toho rytmistra milovala, jen že se jí líbil, a Lory, jako by tušila, že snad on se toho domýšlí, jak prudce řekla, co že si myslí, když ji teta onehdy tak litovala, že se snad domnívá — Cítil v tom její protest, ohrazení. Viděl ji, jak úzkostně tkvěly na něm její oči — Bylo mu jí líto, a v tom pohnutí připadala mu tak milá a cítil, že mu je srdci blíž než loni, blíž! Ale co dělat — A baronka! Byl jí pořád rádcem i přítelem, ale hned na

vše zapomněla, hned rodová pýcha rozhodla pro pouhé domnění! Nemusí se strachovat — — ne —

Když odpoledne, přehlížeje ve špitále nemocné, stanul také u Amlinga, připamatoval si, že chtěl Thamovi dát o něm zprávu. Amling se opět ptal, kdy bude odtud propuštěn.

„Už brzo. Pospícháte, je vám tu smutno —"

„Mám tu ukrutně dlouhou chvíli."

„To věřím." Held se ironicky usmál. „Ani vás nikdo nenavštíví?"

„Jenom jeden kollega."

„Od stavovského divadla?"

„Ne, od venkovské společnosti."

„Venkovská společnost, zde v Praze?" divil se Held z úmyslu.

„To jest, pane doktore, kollega od rozbité společnosti. Vojna ji rozehnala —"

„Jak se jmenuje ta společnost."

„Theumerova —"

„Ah tak — Já se mýlil, já myslil Viova, a ta je venku — pravda, povídal jste —"

„O ne, také je už po ní," vyhrkl Amling, hned se však zarazil a podíval se na Helda, jenž však zažertoval, že jsou zlé časy na musy, aby Amling odtud ani tuze nepospíchal.

Held odešel, jsa na jisto přesvědčen, že ten Amling už ví o Thamových, o Thamové, když už ví o Viově společnosti. Ale doma přece nenapsal ani řádku Thamovi. Neměl chuti do psaní, odložil to, a že dokud je ten Amling u něho ve špitále, že nehoří. Zasedl ku klavíru, svému utěšení, než ani tu dlouho nevydržel. —

Když ráno zahnul ze své ulice do Starých alejí, zahřměla proti němu řinčivá, vojenská hudba. Před ní dav lidí jako tmavý tok vhrnul se do holých alejí, v jejich zábradlí, na něž výrostkové a kluci vystupovali; někteří i na stromy lezli, aby měli nejvolnější podívanou na skvělý, vojenský průvod. Přes hlavy zástupu dole viděli městské granátníky s hudbou v čele, s rozvinutým praporem. Táhli v plné parádě, ve vysokých beranicích, jejichž černá srst se leskla a chvěla v ranním větříku; táhli před střelčím praporem dobrovolníků právě se do pole vypravujícím, k vojsku prince Ferdinanda, bojujícího v krajině německobrodské, odkudž včera také přivedeni bavorští zajatci.

V čele mysliveckého praporu jel plukovník hrabě Černín se svými důstojníky v stříbrolesklých uniformách. Všude je i dobrovolníky vítali, pozdravovali, dole v ulici, s pater, ze všech oken, kynuli jim, šátky mávali i klobouky, volali, křičeli: „S bohem! Glück auf! Glück auf!" páni, dámy, obecný lid, všichni v nadšení. Šli s nimi, tlačili se, aby se k nim dostali co nejblíž, chtějíce je vyprovodit, až k bráně; dva proudy, jeden v pravo, druhý v levo valily se ulicí kolem třpytných řad městského vojska i dobrovolníků a z proudů těch i nad nimi tu pronikavěji, tam hřímavěji hlaholilo a vybuchovalo a protahovalo se:

„Glück auf! Glück áf! S Bohem!"

Held nepustil se s tou záplavou, ale stál, čekal s účastenstvím na prapor dobrovolníků, a když uviděl řady mladých mužů pevně si vy-

kračujících, z nichž každý byl zmužilý, z nichž většina sotva se vrátí, jež zažehující nadšení zástupů zrovna zalévalo, chytl i on a smeknuv klobouk, mával jím a volal jako všichni kolem:

„Glück auf! Glück auf!“

Výše nad ním stála na chodníku stará Butteauová v ošumělém čepci, v obnošeném velkém šátku přes ramena, hlídajíc Bettynina pětiletého synka, jenž se jí pořád vytrhoval a chtěl také na zábradlí. Neviděla skoro nic, nemohla, protože měla oči skoro jen pro malého „Hanzi“, a také pro Paulu, aby se jí neztratila.

Ta stála tiše, hledíc dost netečně vstříc zástupu a vojsku. Už se kolem valila mládež, za ní ostatní a také sestra, Bettyna, nalíčená, v špenzru, v kloboučku nápadném formou i peřím, po boku nějakého galána, ne zrovna elegantního. Jen se nesla, s úsměvem na rtech, vesele hovoříc. Jak zahlédla Pavlu, přitočila se k ní prudce a chvatně, tlumeným hlasem jí ohlásila:

„Pavlo, Amling je tu, v Praze —“

A hned zase plavala dál v šumném proudu, jenž ji záhy unesl. Pavla na její slova jakoby zkameněla, pojednou se však vytrhla a pustila se za sestrou.

„Pavla! Aber Pavla!“ volala za ní Butteauova, držíc „Jeana“ za kabátek. Pavla neslyšela, nedbala, za chvíli se však vracela, vzrušená, zardělá, jak se bránila proudu, proti němuž se tlačila a jenž jí Bettynu odnesl. Nestihla jí.

Stará Butteauová se ptala, zde na ulici německy, co je, co jí Bettyna chtěla, proč za ní běžela.

„Nic, nic, maminko —“ odpovídala Pavla neklidně a roztržitě. A stála zas, prochvívajíc se v nitru a jako ve snu upírala zraky na proud kolem hlučně se hrnoucí, jenž do nich vrážel a je odstrkoval. Volali, křičeli, ruce mávali, bílé šátky se míhaly a třepetaly; jí bylo všechno tak splynulé, jako sen v tom náhlém, prudkém dojmu z té noviny, jež zajala všecku duši, že je Amling na blízku, tu v Praze, a z palčivé touhy zvěděti, kde, kde je —

Houfek studentů, většinou filosofů, s holemi v rukou, v čepicích i měkkých, vysokých kloboucích očekával prapor dobrovolníků výš opodál Prašné brány. Nejvíce v něm bylo slyšeti Hýbla, jenž v šedém, hodně obnošeném plášti bez límců a bez rukávů, vypadal mezi nimi jako nevzhledný vrabec. Ale slovo měl a hlavní, a všichni ho chutě poslouchali, jak jim vesele vykládal, jak ho také posedl vojenský duch, v Litomyšli, na gymnasiu, když byl v rhetorice, tenkráte že právě také svolávali dobrovolníky, k landvér, a tak že najednou se v něm ozval zuřivý válečník — „Praštil jsem knihou a kalamářem, a jen pušku a patrontaš —“

Kolem se dali do smíchu.

„Jen se smějte! Měli jste vidět starou Strnadku, mou kvartyrskou —“ Sepjal ruce, zalomil je a nápodobil její plačtivý, úzkostný hlas: „Jezus Maria, pane Johan, co si to spískali! Co to vyvedli!“ Ale já nic, a že už budu brousit šavli —“

„Tu bys byl ploužil —“

„O ne, pane, já už byl jako teď —“

„Ale kuráže pozbyls —“

„Taky ne, já se do té vojny opravdu hnal víc a upřímněji nežli do examin, to mně věřte —“

Smáli se, volali a tak proč, že ho na vojně nechtěli —

„Mne?! Že nechtěli?! Koukněte na mne! Mám vole? Šilhám, pajdám, šišlám? A patrony bych ukusoval —“ vycenil zdravé, bílé zuby — „A vidím jako rys —“

„Tak co —“

„Jendo!“

„No co, přišli rodiče, tatík, pekař z České Třebové, to víte, pekař z České Třebové, mozolili se na mne kolik let, a otec povídá, hochu, cos to udělal, a hlas se mu třás' a máma se dala do pláče,“ veselý ton Hýblovi selhal, „no, a tak jsem, to byste —“

„Vivat! Vivat!“ zahřmělo opodál, a granátnická hudba zařinčela už na blízku. Davy se valily, granátníci, dobrovolní myslivci docházeli hřmotným krokem. Nový příval pozdravů kolem i s oken:

„S bohem! S bohem!“

„Glück auf! Glück áf!“

Studenti strhli čepice, klobouky, mávali jimi a volali, křičeli jako všude kolem; Hýblovi se až rozletoval šedý plášť s pruhy červeného sukna ve spod, a sám až červenal, jak upřímně provolával.

Jen doktor Srnka, jenž stál naproti přes ulici opodál Poltišova knihkupectví, na krku černou kravatu, do níž se mu skryla skoro celá brada, nemával kloboukem. Hůl měl pod paždí, levou ruku v kapse svých úzkých nohavic, a volal ironicky:

„Bravo! Bravo! — —“

Před Heldem opět prosvitlo. Hlučná strakatina se převalila a zanikala dál v aleji, zahýbajíc k Prašné bráně. Několik kočárů jelo krokem za průvodem, vůz za vozem i vedle sebe, fiakři a panské povozy. Held, jenž vykročil, chtěje dolů ulicí nyní jako vypláchnutou, zahlédl, že jeden z nich se zastavil, a že z jeho okénka mu někdo kyne. Zašel tam. Bělovlasý rada Slívka v pěkném kožichu, v němž vypadal velmi důstojně.

„Odpustěj', pane doktor — ale ta radost! —“ a zase německy: „Dieser Enthusiasmus! Viděli!“ A dále po německu, jaká to radost, taková obětivost, radostná obětivost, a jinde prý všude také tak —

„Ale proč jsem vás zavolal! Klenauovi švališeři a Blankenštejnští husaři jsou zachráněni, prosekali se, to nejnovější novina. To je hrdinství, co, prosekali se, hrstka, no hrstka od tyrolských hranic k Dunaji a celým Bavorskem až do Čech —“

„Není možná!“ Held se více zarazil nežli zaradoval.

„Na jisto, na jisto, jsou tu, v Čechách, u nás, uvidíte je —“

„Jeďte! Jeďte!“ volali ze zadu.

„Musím, milý doktore, jedeme vyprovodit — Ah, toho hrdinství, a —“ vzpomněl pojednou, „paní baronka ta jistě nic neví, škoda, že tam nemohu —“

„Jedou! Jedou!“

„Tak s Bohem — Obrací se to, vidějí — Nelson —“

To mluvil, když kočár se již hnul a jel. Held ještě za radou, jak kynul z kočáru, pozdravoval, pak se obrátil směrem k Perštýnu. Včera i dnes ráno umiňoval si, že baronka uvidí, že nemusí mít takových obav. A přece ho ta novina Slívkova zalekla. Myslil na smělé jezdce, vysekal-li se také ten Hanold; a baronka až zví, jaká radost, a Lory, co Lory — Neví-li baronka dosud, měl by on sám jí ještě tu zprávu donést? Okamžik váhal, má-li tam vůbec jít. Musí, po včerejšku musí a poví baronce o Klenovských, klidně jí oznámí. To bude nejlepší odpověď na její strachy a varování. Pocítil zadostučinění; ale Lory — — Zatrnulo v něm —

Když vykonal všechny své lékařské visity, zašel do Ječné ulice. Baronka ho přijala sama ve svém pokoji. Hovořili o její chorobě, pak vypravoval Held o průvodu dobrovolných myslivců, jak je nadšeně vyprovázeli k bráně, pěšky, na vozích, také rada Slívka a co mu oznámil.

Baronka v náhlém návalu radostného překvapení vstala z křesla.

„Pane doktore, je-li možná, je-li to pravda!“

„Pan rada Slívka ujišťoval, že ano, že jsou už tu, v Čechách —“

„Kde, kde, a přijedou snad sem — To až Lory —“ zazvonila na komornou, aby zavolala slečnu.

Held, jenž do té chvíle zachoval klid, pocítil znepokojení. Měl Lory uvidět i jak přijme tu novinu, kterou on přinesl. —

Lory věděla, že je u tety. Čekala ho a číhala u okna ve svém pokoji. Dočkala se a jak vstoupil do domu, bezděky přistoupila ku dveřím svého pokoje, pak je i pootevřela, aby zaslechla, až bude odcházet. Tušilať, že jí teta sama už nezavolá; a dychtila, myslila, kdyby snad přece na okamžik s ním mohla promluvit, kdyby mu tak mohla říci, aby si opravdu nemyslil — Pojednou přišla komorná se vzkazem —

Lory vstupovala ne jako jindy klidně veselá, těšíc se, nýbrž v napjetí k vůli tetě a zvláště k vůli Heldovi. Bodlo ji, když vstal a vážně ji pozdravil, ne tak přátelsky jako jindy. Stín smutku i tiché výčitky mihl se jí v tmavých, krásných očích. Ale hned kolem nich, po spáncích do čela přelétl plachý ruměnec, jak jí baronka radostně ohlašovala, jakou novinu pan doktor přinesl, že Klenovští jsou zachráněni a bezpochyby že také p. rytmistr Hanold, to že je úžasné —

Lory popatřila na Helda, jako by věřit nechtěla. „Jak je možná, pane doktore —“ ptala se zamženým hlasem, a nedořekla.

Held cítil druhou otázku v těchto slovech, oznamoval však, nutě se do klidu, jak už baronce pověděl pramen své zvěsti a dodal, že pan rada Slívka jistě asi ještě dnes přijde a že snad poví víc.

„To není jisté, tak dlouho čekat nebudu,“ zvolala baronka, „musím dříve nabyt jistoty.“

Held se poroučel a s chladným úsměvem přijal barončiny díky. Lory podala mu ruku. Zachvěla se jí a v očích jakoby se jí zamželo.

V ten okamžik ucítil bolest. Bylo mu Lory líto a jako by se na vždy loučili; v ten okamžik byl jist, že i Lory tak cítí. A nemohl jí ani slovíčka ani „s Bohem“ přišeptnouti. Stiskl jí ruku, poklonil se baronce a s úsměvem jí přisvědčil, když se tázala, smí-li dnes vyjet,

o že ano, aby jen vyjela, že už je dobře, že je všecko dobře. Vzpamatoval se tím, pevně vyšel z pokoje a salonem. Ale na prahu z hluboka vzdychl. Na očích měl Lory, jak ji naposled shlédl, když se obrátil, její pohled, její nevýslovný pohled.

Pospíchal odtud, dole však u hlavních dveří se zastavil. Kočár stál před nimi a právě z něho vystupoval důstojník zdravě zardělého hladkého obličeje; byl v bílém plášti, vysoký, urostlý, černých, sálavých očí pod černým obočím, mužně sličný, plný síly. Za ním opatrně slézal Lořin bratranec, hubený, povadlý Hanold, v přiléhavém svrchníku s límcem, s bílým, hedvábným šátkem kolem krku na ochranu před nachlazením.

Jak ho Held spatřil, zarazil se a hned zas na důstojníka upřel zrak. Teprve nyní si všiml, že má levou ruku obvázánu a na pásce. Rytmistr Hanold! V ten okamžik byl Held o tom přesvědčen, že to je on. A sám jej ohlásil! Obrátil a rychle kráčel odtud, nechtěje, aby ho Lořin bratranec zahlédl.

Lory odešla kvapně z tetina pokoje. Bylo jí úzko a chvátala také podívat se za Heldem, ještě jednou ho shlédnout, jako by na vždycky odcházel. Vběhla do svého pokoje, a nezavřevši ani, byla skokem u okna. Dole přede dveřmi kočár — Nedbala ho, hrubě si ho nevšimla, jen Helda čekala. Chvátal dolů ulicí. Hleděla za ním, klekla na židli u okna, vychýlila se, žíznila po tom, aby se obrátil, ohlédne-li se ještě jednou; ale šel rovnou, ani hlavou nepohnul. Zašel — Sklesla na židli, hlava se jí náhle sklonila na rámě opřené o polštář okenní.

Pootevřenými dveřmi zalehly sem hlasy, cizí, hluboké mužské, z nichž vyrážely tetiny výkřiky plné radosti.

Lory vztyčila hlavu, naslouchajíc jako poplašená laň. Vzpomněla na vůz — Kdo to přijel — Dveře se prudce, z plna otevřely, na prahu baronka čilá, osvěžená, radostně vzrušená.

„Lory! Lory! Pojď! Kdo tu je!“ a nemohouc smlčeti, hlásila: „O kom jsme právě teď mluvili.“

Lory stála nehnutě. Srdce se jí rozbušilo, až se jí hrdlo stáhlo. Nemohla se hnout. Baronka kvapně vešla a vzala ji za ruku.

„Pojď, pojď! Je tu — Nejprve k nám, přišel nejprve k nám! Měj rozum, Lory,“ napomínala tlumeně. „Charles je tu také —“

Lory jako u vidění dala se vésti. Strachovala se v ten okamžik muže, jejž jindy dost ráda vídala, jenž se jí líbil, jenž jí tolik pozornosti prokazoval a pak když musil do pole, jí psal tak citupleně a oddaně. Ale vrátil se v takový okamžik po delší době, po takové v ní změně! A přece, když proti němu stanula, nemohla ho uvítat cize a bez sympathie. Jak ten statný, pětatřicetiletý muž, jemuž v bělostné uniformě, v bílém fráčku s karmínovým vyložením, v bílých, přiléhavých nohavicích a vysokých botách tak slušelo, jak sem hrdinsky pronikl, jak se sem s nebezpečenstvím dostal! Ruku měl na pásce, je raněn. Soucit, z něhož se i obdiv povznesl, prochvěl Lory. Než jak rytmistr jí v ústrety pokročil, jak ji živě, nadšeně pozdravil, vztahuje k ní zdravou pravici, jak se sklonil a ruku jí políbil, shaslo vše jako v náhlém, studeném mraku a nitro se jí zachvělo záchvatem strachu. —

XVIII.

Skonává se tragicky.

Tham se v ten čas zabýval opisováním, jež vynášelo honorář velmi hubený. Jiného neměl a to, když si ten onen z přátel něčím na něj vzpomněl nebo když sám o půjčku požádal. Půjčkou to jmenoval, ti však, kteří mu ji poskytovali, věděli, že splátky nebude. A sám, když byl jasné mysli, pociťoval v těch půjčkách palčivost almužny.

Dokud jezdil se společností, měl jen sebe a ženu na starosti; nyní musil také přispívat tchyni, u níž bydlil, a jež živila také vnuka. Tham se proto zlobil na Bettynu, s níž sice mluvil, s níž se však v srdci nesmířil. Měla u něho nový vrub pro svou bezcitnost k matce i k vlastnímu dítěti; mlčel však, vyhýbaje se novým srážkám a potyčkám, poněvadž nahlížel, že by byly marny a poněvadž chtěl míti pokoj.

Jen někdy, když se vrátil domů vrátkým krokem nebo když Pavla příliš brzo se na něm zas peněz dožadovala, kousavě odbýval, ať jdou k Bettyně, když je taková nobl slečna, ať alespoň otevře váček, když pro amanty zadrhla srdce pro své dítě. Jinak mlčel. Na leccos v té domácnosti zvykl nebo leccos s resignací přehlédl a mlčel.

Když Thamovi přibyli do Prahy, hned se sháněli po Amlingovi, oba však tajně. U společnosti, na venkově pousnuly staré boje a vášně, nebylo přímé obavy, poněvadž Amling byl daleko; ale tu v Praze zahořela zase žárlivost, jež Thamovi tak často pálila duši jako řeřavé uhlí. A Pavle, jak ji ovanula Praha všemi vzpomínkami, až se srdce zachvělo a zatoužila zvědět, je-li Amling tu —

Pátrali tedy oba, a oba si zjistili, že není v Praze, že je někde u společnosti. Kde, Thamová nevyzvěděla; Tham se dále po tom nepídil. Byl rád, že je s tím člověkem pokoj. V chudé domácnosti paní Butteauové nebylo bouřek, ale také ne klidu, jenž dýše intimností, v němž je zapomenutí světa, jenž sám srdce sytí. Vládlo tu ticho po bouři, po boji, z únavy, bez světla a tepla, chladné lhostejností a tupou resignací. Bettyna jich málokdy navštívila, když meškal Tham doma, a když přišla, přinesla z pravidla Pavle volný lístek do divadla, kamž Pavla dychtivě ráda chodila. Tham, jenž tam ani nevkročil, neviděl to rád, nemohl však zabránit, zvláště když často zapadal do hospod a hospůdek, časem i na Rychtu.

Pavla mlčívala, když se vracel zmožený; leda když přivrávoral nebo když zlý duch alkoholu rozjitřil v něm staré rány nebo uvolnil a rozbouřil stlumené hněvy a výčitky, rozléhaly se chudým pokojem i kuchyňkou paní Butteauové váda, křik i pláč, po nichž zůstávaly nechuť a ošklivost a jež hloubily odpor Thamové k vlastnímu muži. —

Toho rána, když se vydala s matkou a malým Hanzim, podívat se na „střelčí patalion“ do pole se vypravující, Tham ještě spal. Když se vrátila, seděl polooblečen u stolku a psal. Pavla nic nevypravovala a když Butteauová, nemohouc s tolikerou novinou mlčky chodit, začala zeti líčit co viděly, nepřidala ani slůvka. Tham si toho nevšiml i toho, že je

neklidná, jakoby nikde neměla stání, ani toho, když matce, ale před ním, aby slyšel, oznamovala, že zapomněla knoflíčky, že musí pro ně. —

Nevkročila však do žádného krámu, nýbrž zamířila rovnou k Bettyně. Nebyla doma, musila na ni čekat. Přišla všechna rozjařena a ukládajíc klobouk na postel a svlékajíc špencr, hned jak vkročila, ptala se Thamové, jak se jí ten její galán líbil, že si ho přec všimla, chlapíček, co, a prachy že má a nešetří, že ji teď zavedl na víno a včera že byli v Železných dveřích, co tam je ten kabinet s voskovými figurami, ví-li Pavla, Padovany a Salleneuve že ho mají, že už tu jednou byli, figury jako živé, císař s císařovnou, a Napoleon, jak byl o korunování, a zamordovaná rodina, toho talianského hraběte, i ty čtyři bandity že tam mají —

Jedním proudem vypravovala, svlékajíc se, jako by zapomněla, co sestře ráno pověděla, a proto že Pavla jistě přišla. Ta jí, když na okamžik se odmlčela, vskočila do řeči, tázajíc se, kdo jí pověděl o Amlingovi —

„Kdo? Jen kdo — ach bože, bodejť, mladý Allram —“

„A kde je Amling?“ Oči Pavliny jakoby větší teď co poslední čas pohubla v tváři, zrovna číhaly na hnutí sestřiných rtů.

„To nevím, Allram povídal, že mu to Demuth řekl — Znáš Demutha, ne? Je to nějaký statista —“

„Nemohla bys, Bettyno, vyzvědět —“

Bettyna polosvlečená, bez živůtku odstoupila náhle od postele a stanula rychle před Thamovou.

„Ale, Pavlo, snad bys na novo nebláznila. Ty bys — ne! — Víš, co ti udělal! —“

„Ne, ne, musím zvědět, kde je. Ty to víš, Betty!“

„Ne, opravdu ne!“

„Tedy vyzvíš —“

„Pro mne — Ale blázen jsi, s takovým! Co teď s ním. Tady ho nechtějí a nevezmou, je od společnosti, na suchu —“

Thamová jako by neslyšela a znovu žádala, aby se Bettyna zeptala Allrama. Když přišla pozejtří, oznámila jí Bettyna, že s Allramem mluvila, ale ten že nic více o Amlingovi nevěděl nežli že je tu, že to tak od Demutha zaslechl, víc že se neptal a nestaral, že mu do Amlinga nic není.

Thamová pohleděla nedůvěřivě Bettyně do tváře. „Bettyno,“ řekla vyčítavě, „ty mně to nechceš povědět, ty to schválně zatajuješ.“

Bettyna se zasmála, a proč by zatajovala; když je Pavla takový bloud, že jí to jistě vyzví —

Mrzlo, nicméně nechvátala Thamová rovnou domů, nýbrž pustila se k stavovskému divadlu, kolem „modrého hroznu“ jak ji pudila naděje, že by tam snad Amlinga nejspíše mohla zahlédnout. Před „modrým hroznem“ nespatřila nikoho, kolem divadla placho a prázdno; nespokojená, zasmušilejší vrátila se domů —

Toho dne, bylo čtvrtého prosince, večer sešla se u baronky Skronské společnost sezvaná v neobyčejný u ní den. V společnosti samé však hosté jako jindy, hraběnka Bubnová, rytíř Jeník z Bratřic, baron Stentsch, rada Slívka, doktor Blumentritt, rytíř Eisenstein, baron Ehrenburg, mladý Hanold. S ním zavítal jeho bratranec rytmistr, jenž byl s hrabětem Wartenslebenem, rytmistrem u blankenštejnských husarů, hrdinou celé

Prahy. Všude o nich mluvili, každý toužil je spatřit, čekali na ně, všude si je ukazovali, to že jsou ti, kteří vykonali ten hrdinský kus, kteří se vysekali z francouzského zajetí, z Tyrol, Bavorskem až do Čech. —

Za ty tři dni co v Praze, oba ranění, meškali, pozvání jim jen pršela. Baronka Skronská ozdravěvši jako zázrakem, mohla se chlubiti, že rytmistr von Hanold nejprve k ní zajel, hned jak do Prahy přibyl, že si jen novou uniformu opatřil, a již že spěchal do jejího domu. K vůli němu také sezvala na ten večer společnost. Rytmistr žhoucích zraků, černého, sklenutého obočí, jemuž přiléhavá, bělostná uniforma tak slušela a jehož raněná ruka na pásce dojímala, byl její sluncem.

Sesedli se v půlkruhu kolem něho, v předu rytíř Jeník ostrých rysů v tmavém fraku vedle hraběnky Bubnové, jejíž prokvetlé vlasy byly jako napudrovány, bělovlasý zemský rada Slívka v bělostném nákrčníku a baron Ehrenburg rovněž jako rytíř Eisenstein ve střevících a v tmavých punčochách — Modně vystrojený baron Stentsch s nakadeřenými vlasy usadil se vedle doktora Blumentritta v tmavomodrém fraku opodál zlaceného svícnu zapuštěného do stěny.

Do salonu svíčkami skvěle osvětleného zahučely chvílemi stromy z pusté zahrady. Venku tma, sníh se hustě sypal. Pravý večer pohádky, sdílného hovoru a vypravování. Dychtili po něm, čekali je od rytmistra, poněvadž většina ho ještě neslyšela. Slyšeti od něho o těch hrdinských bojích, o té divoké jízdě plné dobrodružství — Teď ho tu měli, a měl povídat. Nebyl však patrně z těch, kteří čekají jen na zmínku, na slovo, aby mohli spustit. Omlouval se, že by se opakoval, že paní baronka a slečna —

Baronka nedala mu ani domluvit. Žádala ho za sebe, za Lory, za všechny.

Lory seděla poblíže klavíru v bílých šatech růžovou pentlí vysoko pod ňadry, dle mody přepásaných. Cítila, že z té záře rytmistra Hanolda, z toho nadšení pro něj, pro tu všecku, ne všední pozornost, kterou jí věnoval, line také na ni jasný zásvit. Všichni byli k ní pozornější a hraběnka jí tajně stiskla ruku.

„Gratuluju, má drahá. Celá Praha o vás mluví a vám závidí.“

Na okamžik to Lory zmátlo. Vlna takové pozornosti pochlebující a srdce omamující, jež do jejího skromného zátiší tak pojednou a mocně zašuměla, byla příliš mocná. Než ne na dlouho; přešla a zůstal tichý smutek. Zač to všechno! Tajně obracela zraky k předsíni, čekajíc dychtivě, přijde-li Held, když tetino pozvání neodmítl.

Teskno ji pojalo, ale usmívala se a plašila stíny z čela k vůli společnosti a nejvíce k vůli tetě. Přidala se k ní, když také za ni žádala rytmistra, aby vypravoval.

Rytmistr se galantně vzdal a začal. Zkrátka jen se zmínil o porážce u pevnosti Ulmu, jako by chtěl ty hrozné dny a pokořující události co nejdříve pominout, a vypravoval, jak malé části se podařilo ustoupit do Tyrol. Čtyři eskadrony jeho pluku byly také v tom. Vítěz však se pustil za nimi a z druhé strany postupoval se značnou silou generál Augereau přes Wangen a Linden k Bregenci. „Čekalo nás zajetí a my do něho nechtěli. Nezbývalo tedy, nežli se probít. Zkusili jsme to, čtyři naše,

Klenovské eskadrony, šest eskadron blankenštejnských husarů a dělostřelecká batterie. Vrchní velení měl hrabě Kinský. Dvanáctého minulého měsíce vytrhli jsme z Bregence. Bylo ohavně, mlhavo, a cesty zlé; ale my nedbali, pospíchali, koní nešetřili. V noci blížili jsme se už k Dunaji —"

„A nepřítel —" ptal se rada Slívka s vyjasněnou tváří.

„Na toho jsme vrazili hned druhého dne, třináctého. Byla to arriergarda Augereauova. Dříve nežli mohla začít, udeřili jsme na ni prudce, překvapili jsme ji a po tuhém boji byla cesta alespoň zas na kus volna. Nezadrželi nás. Stálo to však deset mužů, ti tam ostali. V noci po té dostali jsme se u Echingen přes Dunaj."

„Žádný odpočinek, žádné spaní —" povzdechla soucitně baronka.

„Obojího co nejmíň," pokračoval rytmistr. „Bylo-li možná, sedřímli jsme na koních, za jízdy. Čtrnáctého, t. j. třetí den dorazili jsme do okolí nešťastného Ulmu, do Blaubeuern. Tu již bylo zle o proviant, ale rytmistr Simon od blankenštejnských pro štěstí rozprášil francouzské oddělení, na které vrazil, a vzal nepříteli pětadvacet vozů plných špíže. Ty nám výborně posloužily. Pak už bylo volněji, až opět v Horní Falci přišlo do tuha. Tam už ne Francouzové, ale Bavoři nás chtěli chytnout nebo zničit. I terrain byl proti nám. Musili jsme projeti nebezpečné défilé mezi lesy a skalami, které obsadila bavorská pěchota. Tu jsme se zpotili, ač byl sychravý, ohavný den. Desátník a pět obecných nám tam ostalo, padli, a co raněných bylo! — Než probili jsme se šťastně tou pastí; dostali jsme se zase do širého a pak nám už dali pokoj. Ale postupovali jsme teď mnohem, mnohem volněji nežli první dny, k vůli raněným; sedm dní až do Čech. Cesta svízelná, byli jsme zablácení, uniformy potrhány, někdy dost hladu, koně padali únavou i hladem. Ale teď je dobře!" Usmál se a lesklý jeho pohled, jenž kmitl po společnosti, zůstal na Lořině tváři, vážně naslouchající.

„Ale na jedno jste, pane rytmistře, zapomněl!" zvolal baron Ehrenburg. „Kde jste vy byl raněn."

„Ah, tak — ve Falci, pane barone, v tom défilé."

„Ah, to je pravá anabasis!" nadšeně obdivoval rada Slívka.

„Nebyli jsme sami," mírnil chválu rytmistr, „také hrabě Chotek přivedl své švališery, od Rosenberkova pluku, z Vorarlberka do Čech."

„Tím není vaše hrdinství menší."

„Mužstvo se bilo znamenitě, hned u Ulmu i pak, všude. Naši švališeři sekali tak ostře a prudce, že mnohým na konec zůstaly palaše jako tupé stonky v rukou —"

„Češi," podotkl Jeník z Bratřic.

„Většinou."

Skončil, alespoň mínil skončit, než útok otázek mu nedal. Lory se tím uvolnilo, ne však na dlouho. Bratranec Charles se k ní postavil a začal tlumeně říkat veršíky o hraběnce Waldštejnové, ta že je teď rytmistrem Wartenslebenem teprve nadšena, omdlela prý radostí, když ho shlédla, dnes je prý u ní —

Starý rada Slívka, jenž zářil, vysvobodil Lory, přinesl však břímě, žádost, dnes že by mohla zahráti „Nelsons Leichenfeier", dnes že by se tak hodilo. Nezbylo, musila, ale pak, když skončila za obecné pochvaly,

vyprostila se na okamžik, aby se v předsíni zeptala komorné, přišel-li lístek od doktora Helda.

„Přišel, ano, večer, když se panstvo již scházelo; paní baronka mně řekla, že pan doktor nepřijde, ať nechystáme pro něj příbor —“

Jiskřička naděje, už už se tratící, shasla na ráz. Lory, ač celý den se rozechvívala nejistotou, přijde-li Held, byla sklamána. Nepřijde... A teta jí nic neřekla! Neomlouvala si jako jindy, že snad nějaký nemocný Helda náhle zdržel. Viděla, že to není nahodilé. Musila sednout k harfě a hrát, když ji baronka požádala i rytmistr Hanold. Pak, když společnost se rozdělila v skupiny, ocitla se s rytmistrem sama u piana, opodál okna, do něhož vítr házel šelestící sníh plnou hrstí.

Rytmistr se omluvil, že by pověděl ještě něco o jejich válečné výpravě, o tom že neřekl, nemohl, to že jenom pro ni —

Pohlédla na něj tázavě.

„To, slečno, že jsem na vás všude vzpomínal; před každým bojem jsem vroucně pomyslil vaše jméno a bylo mně jako talisman, a ten mne vyvedl z toho nebezpečenství —“

„Ale ruky vám neuchránil —“

Viděl její úsměv. Čelo se mu zardělo, černé obočí se hnulo, v očích zahořelo —

„Té bolesti,“ pohlédla na zraněnou jeho ruku, „bych vás byla ráda uchránila,“ dodala bez ironie, upřímně.

„Ó děkuju. Té! Ale jinak bolestněji zraňujete.“ Obrátil řeč, o zimních zábavách začal, o Gesellschaftsballu. (Pokračování.)

Rok na vsi.

Únor.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Jarní proudy.

Na den sv. Juliany.

Jižní větry zabouřily krajem.

Lehce zarůžovělá mlha rána vysoko vznesla se k nebi a v bělounkých obláčcích zavěsila se na modrou jeho rozlohu. Jen místy zůstalo nebe zakaleno jak zadýchané sklo.

Už mocnou silou bije do země slunce.

A země se probouzí, důvěřivě pohlížejíc v smavou jeho tvář.

Cosi jako veselý vzlyk — jásavý pláč dere se lidem z prsou, a divný šum, všestranný lomoz a hluk proniká dědinou. Člověk ani neví, odkud přicházejí všechny ty zvuky, kam se berou, kudy unikají — jen slyší, jak se rozléhají širokými ohlasy a v jedno splývají s táhlým, neustálým, teskně tajemným jakýmsi hukotem blížícího se jara.

První a celými houfy vzbouřili se vrabci, pak kohouti — v kleci radostí divoce rozkřiknul se drozd.

Naposled, když sluníčko do zahrad nejkrásněji svítilo a vzduch i ve stínu zteplel, že milo v něm bylo setrvat jak ve vyhřáté koupeli — probudilo se i zasnulé hnízdo včel. Z česna na leták vyběhla první, druhá, vrátily se, přivedly družek víc — — — a za chvíli — — Pro černý mrak úlu téměř ani vidět není — celé proudy hrnou se jich česnem ven a tisíce a tisíce drobných těch tvorečků krouží a raduje se nad zmládlou zemí. Vracejí se, a nové a nové spousty jich chrlí černé otvory úlů, až se vystřídají všecky a ihned zalehnou ku své pravidelné práci.

Jeden z nejúchvatnějších úkazů přírody, kdy se včely zas po zimních měsících na sluníčku práší.

Netrvá ani chvíli, a už česnem vynášejí mrtvé svoje družky, vyhazují smetí, čistí svůj příbytek. Už se neozývá z úlu lehký, ledva znatelný šumot jen jak ze sna se ozývající včelí rodiny, ale silný, ropotný hukot

v práci o překot se předstihujícího množství, které už neusne, ale od jara až do zimy pro život a na smrt vysílati bude svoje dělnice, aby padly dřív ještě, než okusiti mohly plodu své celoroční námahy. Jen nejmenší míra jich zbude a ta přečká zas spánek svůj, aby jarem chrliti mohla nové a nové legie svých pracovnic —

„Bože, to je teplůčko! Jako v máju! A je teprv únor. — —“

„No, no! Jen habe nás to nemrzelo! V únoru létajó moche a v březnu zdechajó ovce. — — — —“

Kde kdo vystupuje před svou jizbičku a lidé jako ty včely v sluníčku protáhnouti touží ztrnulost svých zad. Kdo může, zaběhne i v dál, po dědině, za dědinu — silnicí až tam k silůvským lesům — —

A sluníčko hřeje, ach, jak hřeje!

Na stráních, vylehlých proti paprskům, země rychle se sebe shazuje opotřebovaný — špinavý, zblácený, místy už děravý, jak moly prožraný, škaredý svůj zimní šat. Hlína, místy sněhu už zbavená, rozvaluje se v černé své nahotě a pára se od ní zdvihá, jakoby si oddechovala. Mrva, na podzim po lánech rozhozená, zavání čpavkem, vpíjí se v půdu a zahřívá její krev. Suchá, v jeseni zahořelá tráva, prosvítá už jemnou, míznatou zelení, na stráni pod lesem jak z vody rostou tmavé lány ozimin — —

Jen z roklí a koutů lesních jak ze zapomenutých říší vane syrový, nevlídný chlad.

Za to v pláni!

Dlouhá, hadovitě stočená silnice jen jen jiskří v kolejích. Každá stružka má svůj blesk a všecky rozlité, jak stříbrem polité, oslňujícím pásem vinou se k mlýnu, kde svítí pod koly blížícího se povozu.

Se všech stran sladkými zvuky zurčí a šplouná uvolněná ta voda, sbíhá se v příkopech, protéká v strubách — potoky plny — luka jedno jezero — se všech strání ke dnu se to řítí jedním všeobsáhlým přívalem, jehož hukot roste pod splavem v lomoz ohlušující. — Ulehlý, v starých vrstvách do kamene srostlý led brání se, brání, houževnatě lpí k zmrzlé půdě, jakoby k ní na věky chtěl přilnouti — ale proudy, svlažené nebem, větry provanuté jižním dechem i na něho se vrhly sladkými svými pocely — a než se naděje, podryty jsou jeho základy, vody dravé i rychlé kus po kuse, jak když kradou, odnášejí změklou jeho tříšť. Led se hortí, vztekle se vzpíná, praská a každou svou trhlinu děsivým výbuchem provází — — ale vody už i pod něj se prodraly a jako podzemními chodbami podrývají poslední jeho zbytky. A dál to jde, stále dál a dál — po svahu k příkopům, z příkopů v potok, řeku, veletok — Dunaj — v jaru jásá už teď asi celý svět. — — —

Zahradník s pomocníky sedí u silnice po stromech a prořezují ztuhlé halouzky. — Pohrabáč, jakoby si na sluníčku hrál — přehrabuje se chvíli v obnaženém štěrku — pak sestupuje v příkop a klestě cestu dravému proudu vod, do tepla vyhazuje slehlý, nepodajný sníh. — — Jak to pod ním vrčí, šumí, jak vře a zpívá ta věčně krásná píseň jarních vod! — Vody — všude ty milé, žblunkající vody; — jejich šustivým spěchem a jemným praskotem na lukách tajícího ledu zdá se být naplněn celý den. — — — —

A oči jak v opojení bloudí vyzlaceným krajem a nasytit se nemohou velikého toho záření jihnoucích prostranství.

Tam na vršku v táhlém kopci rozloženého ořechu sedí šedivá vrána a klidně vždy tak zlýma očima obzírá měknoucí lán — — Nedaleko od ní po nivě se honí zajíci, také jak znovuzrození převratem roční chvíle. Jiné tři vrány ve společnosti do modra se lesknoucích havranů potulují se po ledovém zrcadle luk — — a Bůh ví co hledají, ale všechny se lesknou hlaďounkým peřím, a jak tak nad vodu se níží a hlavy schylují k zářícímu jejímu povrchu, jakoby ve vodě se shlížely a obdivovaly divné svoje podoby — — —

A slunce hřeje, nebe pálí — usmívá se kraj — — —

A tu pojednou — právě když zlatá tříšť paprsků nebes nejohnivějším proudem opřela se o bílou stráň a zapletla se do bílého ořeší — v tu chvíli — vysoko pod nebem poprvé cosi zatikalo, zapískalo — a k černající zemi scsypaly se s nekonečné nebes dálavy první skřivánčí výkřiky.

Jakoby v člověku srdce pohladil.

Byl to on!

Jak v nebe vbitá, tmavá hvězdička třepetal se na větrech a v bezmezné radosti trolil a trolil s hůry ty drobounčké zvuky svého hrdélka, že duše sama rozletěla se tam za ním a vítala jej zbožně — k nám.

A tam druhý. Nad Padělky třetí — — —

Slabě jen, jemně, ale jasně a sám a sám drtil tu svou píseň v mizivém blankytu — až zmizel a ztichnul jako zpěvný sen.

Přece jen nebyl náš.

Zazpívali, zaplesali, několikrát se převrátili v jarním průvanu — — a hledali svou otčinu o kus dál.

Táhli.

Dlouhá je ta předmluva k rozkošné pohádce jara.

Jako ta, kterou vypravovala naše babička, když pro svou předmluvu nemohla se dostat od prince k bílé princezně.

Ale i ta její předmluva mívala svůj konec a stařenka se přece jednou shledala se svou princeznou.

Dočkáme se i my.

Obecní dítě.

Na den sv. Konráda.

Zase tak milé poledne. Mazlí se v něm celá dědina. Mezi střechy, na návsí, do dvorů i zahrad padá ještě žhavější sluníčko nežli včera. Dědina celá se rozehřívá a bouří jakýmisi rozsáhlými zvuky jara. Je jich plný vzduch.

U židových na kopečku hadí se na slunci celá hromada: starý žid Weiner s dcerou Betty, dvě babky, stařeček Straka a Horbiškova Kača. Lze odtud přehlédnout celou náves a přes střechy daleko je vidět do polí až k lesům, hučícím jako z pod země se dobývající bouře. — Ale oči všech hledí k rybníčku uprostřed dědiny, kde děti vřískají a zvoní dívčí hlásky — — Jak v mraveništi se to tam mele a míchá okolo vody a nejvíc nad vodou.

Tam na silné, ledové kře neohroženě stojí Psotů Franta s hlavou, jakoby krychli na hranách širočinou přitesal. Vysoko mává dlouhou holí s uvázaným, hodně špinavým a hodně děravým kapesníkem. To byla jeho vlajka. Kocmánků Josef dlouhým bidlem s břehu postrkoval nejistý vor do středu rybníčku.

Kra se hnula.

„Hohá, Franto, hohá! — —“

Čepice mávají s břehu na rozloučenou.

„Kolumbus plave do Hamerike!“

Na opačném břehu už jej čekali „Indiani“.

„Franto, poskoč!“ zavřískl Hložek, a oči mu zlomyslně zableskly.

Franta poskočil a ejhle! — vyhlédnul slavně Franta na břeh — kra drží.

Přešlapoval s nohy na nohu, kolíbal se, točil — — aji si zatancoval — — a plul.

K židovým docházel pantáta Pavlík se skleničkou. — Starý štrichař, který tolik vrásek měl na tváři, kolik už provedl v životě hlouposti.

„Sakramentští kluci, ti se rvó! Haž cucke z nich lítajó!“ volal už z daleka a ščuře se, spěchal na kopeček.

„Kde, kde?“ —“ chvatně ohlížela se zďobaná Betty.

„Hale tam, za kovárnó — — Nebelo možná pro ně hani projít.“

Betty skokem letěla s kopečku — — Káča za ní.

Za chvilku se vrátily a škrábaly se na kopeček.

„Deť tam nic néni — ve staré — — —!“ volaly cestou.

„A čí kluci?“ optala se jedna z bab a také už se hýbala.

„Ale,“ vytahoval starý klidně míšek s tabákem — „Vojtíšků Josef s kostelníkovým Methudem.“

„Eh ťfí!“ uplivla si babka pod nohu, a všichni dali se do smíchu vracejícím se děvčatům. — „Že ti huba nezaschne, plešivcu škaredé! — Z bezdětnéch lidí dělat si takové bezbožné smích! — — Sám's hjich muhl mět vosum? Že ti Pánbu neztrestá, figlářu švidravé!“

„No tak, jaký to bylo?“ šklíbil se pantáta na Betty, neposlouchaje bábiných výlevů. —

Franta zatím konal svou cestu kolem světa dál. Kra objížděla celý rybníček. Kolísala se, kolísala, dvakráte se i ponořila pod hladinu mořskou, ale koráb přece jen objemností své hmoty vyplul zas nad vodu a pobídnut bidlem kolíbal se dál. Bylo po bouři. Kolumbus zachráněn.

Ale druhá se hnala.

K rybníčku přiskočil Martin, nejúhlavnější Frantův nepřítel a přidal se ihned k Indianům za vůdce. Skočil na připravenou už kru a jel proti Kolumbovi, stavě se mu v cesty. Pak vskočil i na velkou kru Frantovu.

„Martine, jeď — sic ti shodím!“

„Shoď.“ vypjal hlavu Martin-Indian.

Stáli proti sobě — jeden háje právo výpravy, druhý obhajuje svou rudou vlast.

Psota už skláněl prapor k útoku.

Rrrrrup! — — — — —

Vysoko do výšky vystříkla voda — tentam byl nešťastný Kolumbus i s Indianem. Kra prolomena ve dví převalila se svými polovicemi k břehům a uprostřed ve vodě máchalo se cosi jako slepice. Konečně z vody k nebi vyhledly prskající, zděšené dva obličeje a zoufale šermující čtyři ruce, chmatající do prázdna proti chechtajícímu se sluníčku — —

Kolumbus škrábal se právě na jeden, vůdce Indianů na druhý břeh — když kopeček celý i s Betty i s babkou seběhl k rybníčku a spínal ve smíchu nad nešťastným Kolumbem ruce. Žádný Indian by v něm nebyl poznal dítě bílé. — Bahno v rybníčku ulehlé jedním courečkem kapalo s něho. — — Lidé vybíhali ze stavení, co to za křik — — co se to strašného děje — — a hle tu schlazení plavci cejpravými skoky ujížděli každý ku svému domovu. Voda z nich cákala, křikem je provázely děti, křičeli i vrabci, se štěkotem za Frantou se pustil Průdků Bundáš.

Na můstku pojednou Franta zarazil a odkopl psa.

Stál před ním sám starosta obce — Filipek.

„A te mně pěkně zpíváš! Te seš mně pěkné kaňórek! Co pak's dělal, že seš jak hastrman?“

„Já — já sem nic nedělal — — já za to nemožu — — Martin mě ždrcl a já sem spadl — — Voni mě tam sho-di, shodile — — —“

„Šak sem já viděl, jak's tam spadl. Tož ti tam shodile? A teho Martina též podobné tak? Zdáliž pak ti v prostředku rebníčka muhli shodit? Totok je mně nápaditý, jakém způsobem ti muhli shodit. A te ešče bodeš lhát? — Di se husušit a vodpoledňa ti zavřu do kačenca — — A puta ti dám.“

„Strrrýčku, pro Boha vás prosím — — já huž se nebodo vozet!“ zatřepal Franta celým tělem.

„Marš!“ ukázal starosta prstem k dolnímu konci a obrátil se, aby utajil úsměv nad zbědovaným Frantovým zjevem — — — — — —
— —

Franta byl sirotek. Otcem i matkou byla mu Habrůvka. Jedno z těch dětí, kterým se říká obecní a které s radostí neuvítala snad ani jeho vlastní maminka. Jakoby se narodil proti nadání a vůli všech; táta jej uvítal na svět jako svoje neštěstí. — Zákonitého jména po tátovi nabyl teprv za tři měsíce po svém narození, a netrvalo ani pět let, stalo se mu to jméno prokletím. — — Po skrovničké svatbě odstěhovali se jeho rodiče do brněnských cihelen, a tam dostalo se hochu základního vzdělání. Táta pil — mámu bil. Třetím rokem narodilo se jim ještě děvčátko, a pak už se Franta na nic světlejšího nepamatuje až na to, že jednou nebo dvakrát dodnes mu nepochopitelnou náhodou dostal se do cirku. A ten cirkus zůstal mu do smrti nezapomenutelným snem.

V osmém roce padaly rány v chudé jejich jizbičce pravidelně jak bijí hodiny.

„— — — a jednó — — tatínek přišel vopilé dům a hádali se a nadávali — — A najednó tatínek popadl sekeru, neco prasklo — — a já celó tvář sem měl zatekló krvjó — — Maminka ležela na zemi a huž hani nevzdechla. — — — —“

Tak vypravoval Franta o rodinném dramatu, jehož sám byl jediným svědkem.

Tak vypravoval i před soudem.

Od té doby táta zmíral tuberkulemi v plzeňské trestnici, dcerky se ujal sirotčinec, chlapce poslali na krk Habrůvce.

„Co s něm?“ staraly se obecní hlavy.

„Co s každém. Bévat može hu starý Cihlařke a hjest bode dům vod domu, jak kdy; každé deň v hjiným numeře. V zémě só zabíjačke, v létě hluzovina.“

Zavolali Frantu a oznámili mu, na čem se byli usnesli.

„Včil Franto vidíš, jak me se vo tebe staráme. Mosíš bét hodné a nevevádět takový kóske jak tvůj otec, habes nepřišel též podobně do takovéch véznačnéch míst, jako je kriminal. — Včil di a pořiď si pelech.“

Hoch plakal a divili se, proč pláče.

„Co brečíš?“

„Já nevím.“

„Tož di a buď hodné.“

To bylo jediné ponaučení, kterého se mu dostalo na cestu světem.

Franta byl s ním brzo v koncích. Za několik neděl radily se obecní hlavy zas.

Franta Cihlářky neposlouchal, škole vyhýbal, na obědy po domech nechodil a volil pohodlnější a důstojnější pramen výživy: svou vlastní pěst. Chytili jej v panských vinohradech, viděli jej jak kunu lozit po zahradách a jednou ho přistihli i, jak za stodolou Stéskalovi, který mu den před tím naprášil — zakládal ohýnek.

Rozum Habrůvky dlouho stál.

Konečně do protokolu zapsáno: „Dle usnesení obecního výboru převezme Františka Psotu hlásný Chocholáč. Bude ho živit a šatit a za to bude dostávat od obce dva zlaté měsíčně.“

Když to Frantovi sdělili, už neplakal.

I divili se v radě zas, že nepláče.

Tak dostal Chocholáč dva zlaté měsíčně a Frantu na výživu.

„No co —“ rokoval před radnicí Chocholáč — „kluk ledacos v chalupě podělá, děcko pochová, kozu popase, pozuklízá a dva renský měsíčně nebodó na škodu.“

„A živobytí?“

„A co živobytí! Jaký pak živobytí? Takové stehlík! Klučisko je víc živ ovocem než chlebem, a šaty pro ně šak huž veptám na faři, ve škole, v zámku — — —“

Tak byl Franta u Chocholáče dva měsíce.

Třetí měsíc přilítl Chocholáč k přednostovi a přivedl Frantu za ruku. Že ho v chalupě mít nechce a mít nebude, kdyby obec i pětku platila. Za měsíc zpotřeboval tři páry kalhot, ztratil čepici, zedral boty, rozbil dva hrnce, zašantročil obušek a s děckem jim uhodil o zem, že jim bez dechu zůstalo půl hodiny. — Bije se, s kým se potká — uloží-li se mu nějaká práce, pracuje jen, dokud se člověk na něho dívá — — Nedívá-li se nikdo, vyplázne jazyk, sekne sebou na zem a hledí do prázdna. —

Jen o jedné jeho zručnosti věděla Habrůvka — — — Jezdil na koních — stoja — — a onehdy, když pan rechtor vstoupil do učírny,

zastal Frantu jak svíčka vztyčeného hlavou dolů na kraji lavice, aby viděli kamarádi, jak vypadá cirkus.

Na pana učitele, když jej za to pokáral — udělal za zády — takhle — — — —

Jarní hosté.

Na den sv. Eleonory.

„Pan hučitel měl dnes s Rebářem sódné deň — —" celá rozčepýřená, ledva dveře zavřela, vydechla ze sebe Ráčkova Tonča.

„Zavírej přece, divochu! Nevidíš?"

Tonča zavřela.

„Co se stalo?" zastavila Ráčková ruce zápasící s těstem a obrátila hlavu po děvčisku.

Tonča slaměnou kabelu s knížkami hodila zatím na lavici za stůl a mlsně okouněla po plotně.

„No, Sefka — — —" sáhla Tonča po slaninové kůrce, aby hued ji zas tvrdou zahodila do dříví — — „Takhle to belo: Staré Krištof došil ráno panu hučitelovi žaluvat na Sefku, že pré mu na potkáňó nadává a teho jejich maličkýho Františka — šak v klášteře je v děckárně — teho pré decke bije. No a pan hučitel, jak ráno přišla Sefka do škole, tak ju zavolal před lavice a dal hjí, co se do ní vešlo. Vo vostatkách, vo mozece a vo každé komedii že tancuje jak velká už a že je nézpustléší a néhorší děvčisko z celý školy. — — Hale —" hodila sebou Tonča — „pan hučitel se hjí nedrbnul hani tém malíčkem — — Jen ju káral a huboval. A pak sme se hučile —" oddechla si Tonča a upřela oči o nedopečenou placku v troubě, kterou matka právě obracela. „A potem — dež belo deset hodin, Sefka velítla najednó před školu a tam stál Rebářůj Methud. A Sefka tááák na ně křičela, haž to belo po celý dědině slešet: ‚Methude, běž hunem dům, hučitel mě bijó!‘ A zas šla do škole. A me sme to řekle panu hučitelovi a ten si sám pro milýho Rebářa poslal. A včil to začalo: Rebář došil, a pan hučitel na miló Sefku žaluval — a taky to, že se hjí teda hani nedotkl, a me sme to dosvědčile — a vona že přeci tak na Methuda volala — A ešče mu domlóval, že Sefka je prolhaný, nezvedený děvčisko, že je špatně vechované hned z dumu a že hu každý mozeke tancuje — — Rebář že hjí to dovoluje a že haji hjiný děcka hu mozeke trpí a že jé proto hudá na hétmanství — — — Ešče to néni? —" přiskočila zas jak lasička k plotně a otevřevši dvířka, přisedla, aby viděla do jejich útrob.

„Dočké, šak ti to nesním. A co Rebář?"

„No co! Že pré to pravda neměla dělat a že ráda lže. Hale to pré dělajó všecky děti — — A s mozekama — to že von ju nemože huvázat. Šak pré huž Sefce bode na podzim štrnást let a tak jaký pak pré kaprice! Co pré be si nezatancuvala! A dež pré hjiný děti só hu mozeke haji s rodičama, to že von je vehnat nemože a venku pré taky jako policajt nebode stát a děti vodit vod hospode k posteli. Pan hučitel že si jen tak provádí a na něm sedí a to že pré jakživo nebévalo, co je teď, teho poróčení a přikazování, co majó rodiči dělat s dětma a co nemajó. A tak

vám křičél a chcel, habe to jen pan hučitel hudal, že šak pré von temu vodvolá. — — Pan hučitel vám bel bledé jako tá zeď a tak se třásl — haž sme se všeci báli, habe se mu neco nestalo. Hale potem hudělal ruko jen takhle, husmál se a povídá nám před Rebářem: ‚Tak, tu to máte, děti. Teď sem dostal místo Sefky já.‘ — — A me sme se temu smále a Rebář tém víc křičél, haž mu pan hučitel povídal, že huž habe radši šil a že huž to nejak spraví, habe se to hu téch mozek nestávalo. — ‚No tak spravijó‘, povídal ešče Rebář a šil. — —“

„Na,“ podala Ráčková dcerce kouřící se placku a dodala: „Pan hučitel měli Rebářa zkrátka vehodit a Sefce nalátat, jak nalátám já tobě, dež neco vevedeš. A včil mně di do studně pro vodu!“

Tonča zahryzla řady bílých svých zubů do horké placky a odešla s putýnkou.

Ráčková se zamyslila.

Vzpomněla si i na Vrbčenu.

Živě viděla před sebou celý nedělní výjev, když pan farář srazil se s Vrbčenou.

Hnala se po bílé jeho ruce, aby ji políbila — a farář až se zapotácel před ní nazpět jak před nějakým strašidlem. Vysoko zvedl ruku a jen křičel a volal přede všemi lidmi: „Pryč, pryč ode mne, pryč! —“

A Vrbčena hlavu dolů a běžela, jakoby jí pod nohama země hořela.

„A všeci to viděli a všeci hjí to přáli. Je-li to takové ženské potřeba!“

V tom do dveří už se drala Tonča s putýnkou.

Spěchala. — — — — — — — — — — — — — — — —

Venku — jak bylo krásně!

Ani se Tonči nechtělo jíst. Tolik ji vábilo sněhuprázdné, dětskými nohami už na mlat udupané místo za Kocmánkovou stodolou.

Voda hrkotem běžela s kopečku dolů k bouřícímu potoku, a teploučké slunce zas tak příjemně pražilo do rozlezlého sněhu jako včera a dny minulé. Holubi kroužili — hmyz už se proháněl — z otevřených oken nízkého domu od Bučků ven se hnal proudem stuchlý, usedlý zápach zimy, vpouštěje na své místo vonný vzduch prvních jarních dnů.

A už drotar volal po výdělku dědinou, „kůzlatááá!“ vřeštěla hrdla Líšenek — za Líšenkou na píšťalu zapískal první jarní host: hadrlák.

Drótaři z uherské trenčanské stolice, Líšenky od Brna, sklinkaři z Valašska, sklenáři až z Liptova, od Myjavy hrnčíři, židi z celého okolí s kůžkami na zádech, komedianti od Tábora, hadrláci z Kunovic, nunváři od Bánova — — ví Bůh, ví Bůh, kde a odkud se všechno najednou bere! — — Celou zimu jich nevidět a na jaře jakoby zem je ze sebe vyvrhovala — rázem hemží se jimi celá Morava.

Jak ptáci na jaře když táhnou, objeví se s prvním jara úsvitem a už neopouštějí moravské dědiny zas až do prvního zámrzu.

Nejmilejší z nich už jsou ti hadráři.

Jak se země slízá sníh, táhnou už po moravských dědinách. Celou zimu žijí tam kdesi za Hradištěm ve svých chatrčích, odkud je vzbouzí zas první slunce paprsek. Týden jak týden pak bloudí po horách i dolinách a dědina je plna jejich zpěvánek, krátkých a měkkých, smutných i lehce rozveselených jejich píšťal. Zapíská jednou — zazpívá dvakrát a každou

tu píseň najednou jakoby utrhl — ještě jí ani konec nebyl — A začíná zas jinou. Jako pták — — S uzlem na zádech přejdou tak dědinou, nahlédnou do chalupy, zabuší na statky — tam se pozdrží, jinde ihned odejdou a za prstýnky, jehly, špendlíky a niti skoupí kdejaký hadr a kdekterou kost. Za zimu leží jich všude hodná hromádka. Na konci dědiny zapíská ještě jednu — poslední a s přítěžkem na zádech vleče se za Líšenkou a drotarem o dědinu dál. — —

Ve škole v dívčích lavicích pak ruce jen hoří samým „zlatem“ — S prstu na prst přestrkují žluté ty kroužky a tajně pod lavicí přes leckterý už tekla závistnicí rozškrábnutá krev.

Ráčkova Tonča donesla si odpoledne do školy prstýnky tři a když šla ze školy — neměla už ani jediného.

Všecky jí, márnici, pobral pan učitel.

Zkamenělý archiv.

Vypravuje Kliment Čermák.

ozkošný obraz rozprostřen kolem staroslavného Hrádku v Čáslavi, když třešně kvetou. Stráně jako sněhem poseté, stříbřitá hladina rybníka a při něm ztepilé topole, v pozadí vypjatý hřbet Vysoké a nad stříbrodárnou Horou dvouhrbý Kaňk s oprchalou stříbřitou aureolou. Tam nad silnicí zvědavě přes výšinu hledí střecha kostelíka ve sv. Jakubě. Na severu pásmo lesnatých Železných hor a na východě Otakarova Čáslav za rozlehlým rybníkem. Čeho k rozvoji města se nedostává, v tom se jako na posměch shlíží. Nedostatek většího vodního toku zdržuje rozvoj města; ale voda, která jest, jest alespoň malebná.

„Dnes hřeje sluníčko upřímně,“ povídá si Rada na temeni Hrádku a v nehluboké jámě kope popelitou zemi.

„Však se na ně těším celou zimu,“ zaškohrtala stará Lála, sedící na mezi s rukama založenýma na kolenou.

„A to již je vaše sedmdesátá zima,“ míní Rada.

„Chyba lávky! — osmdesátá a několiká. Už taky patřím do těch starých kostí,“ odtušila stařena.

„Přece ty staré časy byly upřímnější, a lidé se měli také lépe. Jen se podívejte, co je tu kostí při ohništi. Měli masa více každý den, než my, když zvoní všemi,“ povzdechl Rada.

„A co tohle to je?“ ptal se mladší dělník, jenž pilně přehrabával vykopanou hlínu.

„Kostěné šídlo! těch jsme tu již našli! Onehdy jsme se smáli, že tu byli samí ševci,“ povídal Rada, i doložil: „Podívejte se, Nováčku, tahle provrtaná kulička je přeslen, jak přádali na vřetánku.“

Nováček prohlížel přeslen a odtušil: Znám to znám, z Koutů a z Postřekova u Domažlic, tam posud tak přádávají, ale mají ty prsténky na vřetánkách skleněné anebo dřevěné a olovem okované."

„Také jsme tu našli skleněné, však již tu kopeme na pátý rok," vykládal Rada.

„A co to zde bylo, že je tu takových střepů a kostí, kam jen se zakopne," ptal se zánovní dělník Nováček.

„Když vám povídám, že tady bylo město dřív než na tam té druhé straně," poučovala stará Lála.

„A proč ho opustili? Teď jsou zde jen pole a sady."

„Měli tu málo místa," odtušila Lála.

„A já zas slyšel, že ten král chtěl mít veliké město a že Čechy sehnal s jich měst starých a dal Němcům vystavět vedle veliké město a dal jim jarmarky a jiné milosti," řekl prostě Rada.

„Však on to Žižka všecko spravil," na to Lála.

„Ba věru. Tak to město zde bylo ještě před Žižkou," mínil Nováček.

„Dávno před ním, a kostelíček prý tu byl Panny Marie," povídal Rada.

Lála pak doložila: „Pěkně tu asi bylo, když zde zvonívali k večeru a tam za vodou v kostelíčku sv. Martina také zazvonili. Teď už není po těch kostelíkách ani cihly."

„Hleďte, jak pěkné hřebeny mívali. Jak je kostka v prostřed pěkně očkovaná a kolem vlnitá čára se táhne. Hřeben byl po jedné straně hustý, po druhé řídký," ukazoval Rada. „Ba byl to lid čistotný, ti zdejší Čechové."

Z baráku, na temeni přilepeného, vystoupil silný muž dlouhých vousů. Rozhlížel se po zoraném poli.

„Hle, hle, Veselý už vstal. To je panstvo!" spustila stará Lála.

„Teď tak kdyby některý ušák běžel brázdou, ten by ho pozdravil," doložil Rada.

„I on už teď na to nevidí," mínil Nováček.

„Má vlčí mlhu, anebo se mu ruka od té bramborové třese," narážel Rada.

Veselý se opravdu ohlížel jako po svém panství. Osmahlá ruka, jíž zaslání si oči před paprsky jarního slunce, jest jako pozlacená. Kabátu nemá. Podle noh batolí se starci několik dětí. Je nyní radost býti venku.

Hleďte! Po pažitu, bílými hvězdami snědku zdobeném, volně kráčí vzhůru starší pán. Má krátké vousíky. Zastavuje se a hledí s potěšením na zelené stráně. Již je u temene.

„I pěkně vítám!" volám vstříc. „A to jsou vzácní hosté!"

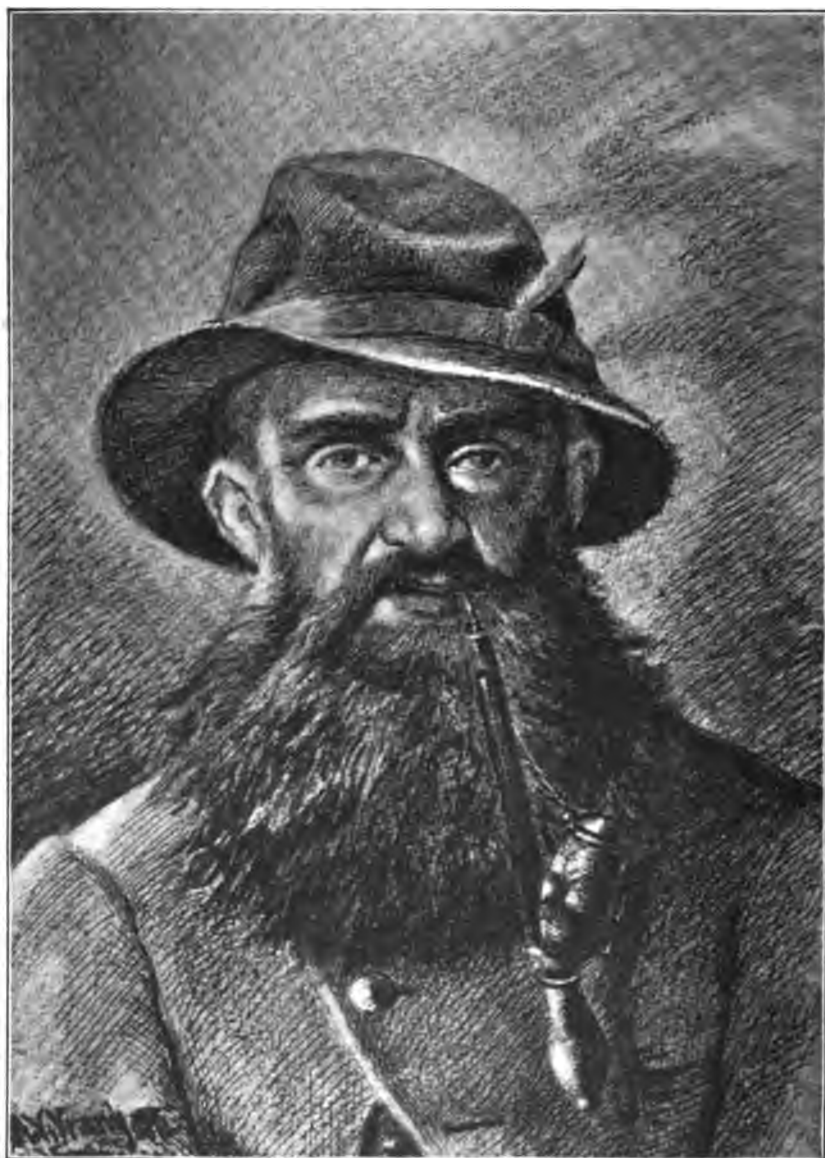
„Nemám-liž na pana dobrodzieje dobrou adressu? Nuže, na shledanou na Hrádku," praví doktor Kopernicki z Krakova a ruku mi tiskne.

„Právě jsem přišel také," povídám. „Nu jak dnes byli jste šťastni?" oslovuji dělníky.

„Poníženě prosím, máme tři nože, dva přesleny, brusli, pět šidel, trochu těch střepů a dvé dna s křížkem vytištěným."

„A hřeben," připojil Nováček.

„Ukažte!"

Poslední obyvatel „Hrádku“.

Dle svého obrazu z r. 1884 kreslil Al. V. Vraný, akad. malíř v Čáslavi.

„Nu gratuluji, toť pěkný nález. Právě takový byl na Levém Hradci objeven," řekl dr. Kopernicki. „Skutečně, pěkně jest ozdoben. Postavím ho vedle baňky s beránkem; snad obojí patřilo jednou nějaké spanilé Boženě na starém městě; v baňce byla vonná mast."

„Naušnice nemáte?" tázal se Kopernicki.

„Dnes ještě ne, poníženě prosím, tam na druhém konci, tam jsme je nacházeli obyčejně při kostrách u hlavy. Jednou jich bylo šest pohromadě," vypravoval Rada.

„Podívejte se, co máte tam na lopatě!" upozorňoval host. Dělník podal mu kost z lopaty.

„Aj, aj, je to jako dlátko a zde na druhém konci špička ke psaní. Rydlo, skutečné rydlo ke psaní do voskových tabulek," povídám.

„Stilus, skutečné pisátko. Neviděl jsem posud takového ze slovanských hradišť. A vida, co ty naše hrádky, hradiště i hradce v sobě tají! Toť naše nejstarší archivy," jistil učený znatel starožitností.

Radujíce se ještě tomu nálezu, obcházeli jsme pole na temeni.

„Zde na západě býval hřbitov kolem kostelíku. Našli jsme tu na sedmdesát koster, kladených řadami. Pokolení již značně smíšené, dlouholebci i krátkohlaví," vykládám.

„Byly při kostrách penízky?" táže se Kopernicki.

„Nikoliv, jen náušnice s esovitým koncem, sem tam nějaký nůž, přezka aneb přeslen. Avšak hned vedle hřbitova a tam vedle chatrče našli jsme denáry rekovného knížete Břetislava I."

„Zvláštní to shoda. Tuším, že k roku 1052, za Břetislava také po prvé se připomíná Čáslav;" poznamenal učenec.

„Ovšem; pak máme odtud denáry Jaromíra, Vladislava I., Soběslava I., Vladislava II., a Přemysla Otakara I. Jsou to křticí listy k nálezům na Hrádku."

„Po stavbách zde nic nezbylo?" tázal se cizinec.

„Nic, jen kamení lícné místem nasvědčuje, že ploty bývávaly stavěny. Stavení byla asi vesměs dřevěná i obydlí správce okresu knížecího a soudce. Také zbraní jsme zde nenašli, až na šípy, za to nůžky ovčářské, nože, přesleny, šídla, kuchyňské hrnce a vůbec předměty, které v domácnosti se potřebují. Od vědérek zbylo aspoň ucho železné a obruče. I kusy skla černého jako bochníčky zde nalezeny."

„Asi takové, jako jimi na Valašsku selky prádlo hladí," domníval se dr. Kopernicki.

„K tomu by se dobře hodily," doznávám a provádím hostě dále: „Zde z prostřed pole šla k severu chodba, zpola ve skále tesaná. Byla dílem sřícena a v ní ležel žernov."

„Což nějaké sklípky a poklady v nich našli jste také? Pověsti o slovanských hradištích často vypravují o zlatých kvočnách i kádích zlata, jak je černý kocour hlídá," doptával se učenec.

Odtušil jsem: „Sklípek skalní jsme tu našli u pivovaru; byl nověji zasutý, ale o pokladech jen pověst zde vypráví. Nu což, stará paní, vypravujte."

Stará Lála pohladila si vousiska na bradě, přimhouřila vybaslé oči a s úsměvem povídala: „Ještě jsem byla malé děvče, když jsem tam

blíž dubu pásla krávy; tu najednou vidím, jak je země otevřená, a hned zase hrozná rána: železná mříž padla přes jámu, kamení a hlína se zasypaly, a já i krávy jsme strachem utekly. Pak jsem to místo už nenašla."

Však mě chudák stará často pokoušela, abych ji naučil řezat virgule a modlitby k sv. Koruně, že tu vyhledáme poklady. Ale není vždy doba, kdy se poklady otvírají.

Laskavý přítel Čechů, dr. Isidor Kopernicki, rozhlédl se po temeni Hrádku a pravil mírným svým hlasem: „Milí lidé, máte zde poklady, vzácné poklady, které hovoří hlasem proroka o časech dávno minulých. Naše slovanská hradiště, toť bohatá pokladnice pro dějiny starých Slovanů. Dějepisci jen psali o vojnách a násilí, o slávě knížat a králů; avšak zde v útrobách země dřímají památky z nejstarších měst, z tichých sídel práce a umění. Jako ohlasy dávných zpěvů zbyly vám tu památky tiché domácnosti, a vřetánka, přesleny, záušnice i hřebeny, ba i ty prosté střepy hlásají potomkům, že pracovitý, pilný lid zde zůstával, zdělávaje zděděnou půdu v okolí a zaměstnávaje se řemeslem ve zpěvných sídlech svých. Naše města mají zde nejstarší archivy, ó, by odhalily poklady své Budeč, Tetín, Levý Hradek, Vyšehrad, Libice bílá, Vratislav u Mýta, Svatobor nad Sušicí a Svatopole u staré Prácbně! Přijde doba, kdy města naše více vážiti si budou nálezů z kolébky své na hradištích, než pergamentů a mučidel starých. Na hradištích vychází jitřenka našich dějin národních."

Tiše vraceli jsme se do města, jehož bradby zrcadlí se v rybníku a k němuž s druhé strany tulí se stará Čáslav na Hrádku.

* * *

Míjela léta. Stará chatrč zmizela s temene Hrádku; poslední obyvatel staré Čáslavě vystěhoval se na poslední stanici k cihelně u Svornosti. Ku podivu! Také tam bylo sídlo pravěkého člověka v mladší době kamenné.

Stará Lála také se odstěhovala do stanice slávy věčné, odkud není návratu. Museu odkázala svou květovanou truhlu-plátenici. Není teď Hrádek poetickým místem, kde se i básník náš nadchnul k balladě „Pytlák". Avšak zdá se mi vždy, že za kterýmsi keřem zaznívá mi drsný hlas poslední majitelky: „Pěkně vítám!"

Přes temeno Hrádku přeletěla mnohá léta, zatím vypučel na temeni třešňový sad, snad na památku básníku „Třešní", který sem tak rád chodíval. Odešel však již také, a zůstal nám úděl stejný, zcela obyčejný, lidský. —

Na severozápadním svahu Hrádku pokračovaly naše výzkumy. Tam založena jáma až na skálu, sahající do hloubky $3^1/_2$ metru. Jen poslyšte! Z jámy ozývá se tluk motyky, človíčka nevidíme, a přece pravidelně na okraj jámy vyhoupne se lopata zemně.

„Ženo, těmhle lidem nemusíme závidět; podívej se, jaké měli nožíčky kamenné z pazourku. Ostré jsou, ale jak malicherné," povídá klidný hlas Radův.

„I jdi, měli se přece lépe než my; alespoň masa se najedli. Co je zde kostí a parohů z jelenů i srnců!" odporuje ženský hlas.

V útrobách Hrádku při výzkumu severní části.

„Vy ženské nejste nikdy spokojeny; jen vás postavit k takovému ohništi na zemi a dát vás do těch jam, chatrně silnými kameny vypažených a hlinou vymazaných, pak bys libovala si svou světlou, čistě vybílenou kuchyňku. — Podívej se, to jest kamenná sekera. Zde jest provrtaná, tady byla nasazena na topůrko. Jak pracně asi porážel ten dávný člověk stromy."

„Tou se i bránil, viď?"

„To víš. Tehdy byli medvědi a vlci, už jsme tu našli jejich zuby," odvětil mužský hlas.

„Ale přece jen nejvíce pojídali maso hovězí; podívej se, to je veliký hnát, a což tyhle kolozuby vepřové!" divila se žena.

„Takový starý lid a přece se rád okrašloval. Včera jsme tu našli provrtané zuby psí a kolozuby vepřové; ty prý nosili na krku jako korale. Inu, paráda je tak stará jako člověk."

„A nouze taky," vzdychla žena.

„Už jsme na samé skále. Zde je to tvrdé, jako upěchované. A jaké veliké kameny tu leží! Pojď sem, odvalíme tenhle největší! — —"

„Podívejme se, hleď, nějaké zelené brazolety a dva špendlíky," zvolala žena.

„Divná schránka na šperky," odvětil muž. „Jen se podívej. Drát svinuli kolem ruky několikrát, a byl náramek. Jak pěkně vroubkované hlavičky mají tyto jehlice. Teď jsme na to kápli, zrovna u spodu."

„A z čeho je to; vždyť zde nacházeli jsme jen kamenné nožíčky a pilky, hliněné kotoučky, ale nic z kovu."

„Bude to asi bronz, jak ten učený pán říkal, co sem chodil; slévali děvět dílů mědi s jedním dílem cínu a z toho dělali náramky, jehlice, ba i nože a meče. Víš, jak jsme našli tam na kraji tu hliněnou seškvařenou lžíci. Takovou lili bronz do formy kamenné nebo hliněné."

„Poslouchej, ty už to znáš jako nějaký profesor."

Muž se zasmál: „Když zde už desátý rok kopu. Často si vzpomínám na toho roztomilého pana Poláka, co se k nám přišel dvakrát podívat. Ten uměl vykládat. A dobře povídal, že tu ještě přijdeme na starší věci. Já bych se byl dušoval, že už jsme na skále; on ale nedopustil; musili jsme kopati v jalovém násypu dále. Již jsme chtěli motyky odhodit a utéci. Vždyť tam nic nebylo a metr hloubky jsme překopali. Až pak zase ukázala se černá země ulehlá, a to je ta, co teď v ní kopeme. Kdo by si byl pomyslil, že za starodávna navezli sem násyp, aby srovnali místo, kde stála stará Čáslav."

„A to je asi tuze staré, co zde vespod leží," mínila žena.

„To víš, když měli ještě kamenné zbraně a nástroje. Jen se podívej na tento pazourek, co myslíš, že to je?"

„Vypadá to jako pilka. —"

„Pilka je to; zde na hřbetě prý bylo držadlo z parohu. A to prý ořezali paroh ze všech stran a pak ulomili."

„A přece již ti lidé uměli příst a snad i tkát. Našli jsme dnes takové ploské kroužky na vřetánko a tam tu homoličku děravou, co se prý věšela jako závaží na stav tkalcovský," vypravovala žena.

Kostra vedle mincí Jaromíra knížete v I. vrstvě na Hrádku.

„Lovili ryby, na sítě dávali ty bochníčkovité kroužky, stříleli šipkami zvěř, sekerami poráželi jeleny i divokého vepře."

„A ty nádoby také sami dělali?"

„To víš, jsou jen v ruce uhnětené buď jako polokoule nebo jako koflíky s vydutým dnem. Ale měli také veliké nádoby s vysedlým měsíčkovitým uchem."

„V těch snad vařili."

„Zde máš jejich mlýn. Rovný kámen všecek vytřený a tahle koule křemenná. Tím drtili obilí a pekli placky v popelu," vykládal Rada.

Poslouchal jsem s potěšením rozmluvu manželů při práci a nyní teprve přistoupil jsem k okraji jámy.

„Poslouchejte, Rado, umíte již pěkně číst v té černé zemi a nechtělo se vám do ní."

„Pěkně vítám! Když už člověk tak dlouho ty staré naše praotce visitiruje, naučí se s nimi hovořit — Žena tuhle povídá, že zde měli nechat peníze, abychom věděli, co byli zač."

„Ó holečkové, tehdy peněz ještě nebylo. Kupovali jen za věci. Za krávu dali sekeru nebo vepře, za koně kus plátna, slepice a tak podobně."

„Poňžeň prosím a mluvili jako my," ptala se žena.

„Snad ne tak mnoho," usmál jsem se, „ale jak, to nevíme. Nebožtíci skrčení v jamách s kamennou sekyrkou na boku a pazourkovým nožíkem u hlavy, pověděti nám to nemohou. A to jsou tito první obyvatelé na Hrádku."

„A tak se mi zdá, že ty vrstvy zemské jsou jako listy ve staré knize a v té že se učíme čísti," řekl Rada.

„Výborně, zemský Rado! Umíte již pěkně slabikovat a později snad se najdou učenější lidé, kteří z těch písmen, co zde nalezáme, sestaví dávnou povídku aneb aspoň obrázek, jako skládají z barevných sklíček," odvětil jsem.

„Ale prosím, abysme se ženou tam také byli vymalováni, vždyť už patříme do toho starého haraburdí," žertoval Rada.

„Stane se, jak si přejete, jen že obrázek můj bude trochu vybledlý."

Rada spokojeně zakýval a povídal: „Nu, jestli mi dá Pán Bůh toho se dočkat, za druhých deset roků budeme míti více světla z těch jam."

„Ale pak bude zase více stínu," doložil jsem, ukládaje do bedničky pěkný výtěžek dnešního dne.

Evropa.

(Vise.)

Ó, Evropo! — v prázdno zapadla léta, léta —
za nevlídné noci, v hvězd mihavém plápolu
já viděl jsem ležet v obrovské rakvi světa
tvou zsinalou, chladnou mrtvolu.

Tvých kasemat chmurných ztrnulé, hrubé rysy,
tvých kathedrál přísné, vznešené kontury,
tvé hrady, jak hnízda orlů, jež na skalách visí,
tvé moderní vily, svítící bělostí lastury,
tvé střízlivé školy, nevlídné lazarety,
tvé továrny černé s komínů věžemi,
tvá divadla skvělá, zlatými přecpaná trety,
tvé domečky chudých, skrčené při zemi,
tvá kultura všecka, sláva tvá, celé tvé dějiny
tu v bizarrní směsi ležely, trčely, padaly v ruiny.

A podivno! všecko, odkazy dávných věků
i výtvory včírka, novotou ještě zářící,
vše těmitéž slovy mluvilo ku člověku,
týž výraz vše mělo na líci.

Kol žalářních oken kroužily výkřiků mraky,
a na římsách zámkův usedly vzdechů tisíce,
pod hradem, jenž v údol upíral dravčí zraky,
jak zděšené ptáče se choulila vesnice,
a komíny čněly jak zástupů hrozící ruce,
a v sousedství chrámů sídlila prostituce.
V škol zamlklých síních, v nemocnic parku ztmělém
jen zlekaná Věda zmateně bloudila.
A nikde jsem Víry nespatřil s jasným čelem.
A Láska nikde nebyla.

A na vpadlé hrudi mrtvého tvého těla
si hovělo ono, dítě tvé nejdražší,
tvá myšlenka poslední, poslední práce triumf,
tvůj odkaz, tvůj pomník — obrovské lesklé dělo.
Tam k východu žlutému obrácen tmavý jícen,
jenž planety nebes mohl by vrhat v dálku,
kol kovových retů příšerný tvrdý úsměv

jak strnulý ohlas výstřelu posledního —
tak stálo tu němo, bez hnutí, připraveno,
jak čekající střelce, jediným vzmachem ruky
jenž vzbudil by rázem vášeň v něm dřímající.
A pod jeho tíží hruď tvá se praskati zdála,
a pod jeho koly vísky se řítily v rumy,
a města se zvolna rozpadávala,
a do polí prázdných, bezklasých, vyčerpaných
se kaluže sákly rezavé krve.

A nahoře, na vrchu, na lesklé šíji děla
jak gigantská socha na důstojném piedestalu
stál On! tvůj ideal, kníže tvůj, bůh tvůj,
Býk Zlatý.
Stál vztyčen tam pyšně, vědom si hrubé síly
a vítězství svého nad vším a nade všemi.
Srsť zlatá v hvězd záři leskla se studeným leskem,
kol široké tlamy visely třásně pěny,
dva zahnuté rohy skláněly ostré hroty,
dvě zarudlé oči hleděly pohrdlivě
tam ke kolům děla, kde směsice lidských mrtvol
jak diváci u vrat divadla hořícího,
jak chřestýšů havěť svíjela divné klubko.

Tvář zohavenu,
paž přeraženu,
hruď rozdrcenu,
druh od druha pošlapán, umačkán, ubit —
tak leželi tady, zápasníci v posledním útoku padlí.
Jich skleněné oči k Němu se upíraly s touhou,
jich zmodralé rty se Naň sladce usmívaly,
jich bělostné ruce k Němu se spínaly v prosbě,
jich mozolné pěsti s hrozbou se zdvihaly k Němu.
A havíř mu rudy přinášel z útrob země
a potápěč ze dna mořského perly třpytné,
a matka mu v oběť dávala vlastní dítě,
a nevěstka tělo své kypré mu nabízela,
a lupič mu kladl mrtvolu bližního k nohám
a básník své první sloky.

On stál tu však vztyčen, bezcitný, neúprosný,
zrak hořel mu divou, nezkrotnou vášní šelmy,
hrot zahnutých rohů skláněl se vyzývavě
jak připraven k ráně. Chvílemi zdvihl hlavu,
ssál chřípěmi vzduch, jenž zavál sem od východu,
kde požárů záře chvěla se na obloze,
zkad duněly temné rány.

Pod kopytem jeho leželo mrtvé tělo
se zcuchaným vousem, v oděvu zkrváceném,
nos orličí směle v snědé se rýsoval tváři,
v níž rozestřen ležel lakotný úsměv —
Toť mrtvola jezdce, jediný který doved
jen na chvíli ovlást bestii onu divou.
Mrtvola starého Ahasvera . . .

Puch hniloby se dral z těch černých trosek
a pronikavý zápach papirosek.

Karel Scheinpflug.

Ztracení.

Drama o 5 jednáních. Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

10. výstup.

Karel Bavor. Služka, později Duchoň.

Služka

(vejde středem). Pan Duchoň čeká, milostpane.

Karel Bavor

(živě). Už dlouho?

Služka.

Asi pět minut. (Odchází.)

Karel Bavor

(jde ke dveřím v levo, z nichž při otevření vychází Duchoň). Vítám vás! (Podává mu ruku.) Nač pak čekat, měl jste vejít.

Duchoň

(čtyřicetiletý elegán, nejmodnějšího střihu, knír a kotlety. Mluví s nádechem blaseovanosti. Na uvítání Bavorovo se lehce ukloní, chladně usměje a s výše podá mu ruku do nastavené pravice). Mein Kompliment. Nechtěl jsem vyrušovat. Dovolte! (Odstaví si židli.) Zůstaneme zde?

Karel Bavor.

Prosím.

Duchoň

(usedne ke stolu a vyndá z náprsní kapsy zimníku tři listiny). Zde vám přináším stvrzenky na poslední uzávěrky. Státní dráha o půltřetí zlatky klesla, také Mostecké o necelé dvě, aber darum lassen sie sich keine grauen Haare wachsen.

Karel Bavor

(nemile dojat zahvizdne). Partii bych snad přec moh' pustit? — Jsem beztoho v hotovosti a úvěru uvázán garančními deposity. Přes půltřetího tisíce kusů držím, a Mosteckých samotných pět set.

Duchoň.

A kolik jste na nich vydělal? — Litujete, že jste přikupovával? Nebuďte nevděčným k tomu papíru! Neprodává nikdo! Ceny tlačí Berlínská kontrmina, ale ta se přepočítá. Na haussu státních utvořilo se ve Vídni konsortium silných rukou, a uvidíte, jak je požene za krátko na pět set. Ty jen polítnou. Přikoupit, radím. Na každý způsob přikoupit! Poslechněte mě, dosud se vám pokaždé má rada osvědčila.

Karel Bavor.

Vždyť jsem vám za to taky povděčen. (S úsměvem.) Ostatně je v tom i část vašeho interessu.

Duchoň.

Ovšem vašeho mnohem víc. Počítal jsem včera váš zisk od března, kdy jste začal, a viděl jsem, že do pětadvaceti tisíc už vám neschází ani tisícovka, a máme polovic června.

Karel Bavor.

O to nic, je to slušná suma — ale — moc to na mně všecko leží, pokoje mi to nedá... Prodejme něco, nežeňme to!

Duchoň

(ukloní se). Prosím. Ale — já bych byl opačného náhledu. Alespoň sto státních a sto Mosteckých bych přikoupil. — Podívejte se, (vyndavá nové papíry a ukazuje je Karlu Bavorovi) a — já sám vzal pro sebe pro sestru majorku padesát kusů každého papíru. Ich versichere — ujišťuji vás, že v tom malém úspěchu kontrminy je jen manévr haussiérů, kteří to všichni využitkovávají ve svůj prospěch. Nejzkušenější bráči přikupují. Koukejte, včerejší závěrky našeho závodu: (vytáhne zápisník, ukazuje prstem a jmenuje polohlasně jména) Beer, professor Stolz, Kába, Ludvík, doktor Sauer.

Karel Bavor

(na vahách přechází).

Duchoň.

Ostatně jděte se zeptat jinam. Jděte do některé banky — když mi nevěříte.

Karel Bavor.

To bych tak — to ne. Jsem rád, že se neví, že hraju. Jen ať to zůstane pod pokličkou. Jsem povděčen, že chodíte sem. (Zas přechází.)

Duchoň.

Tak co? — Koupíte, nekoupíte. Zbytečný strach je zbytečná ztráta.

Karel Bavor.

Inu, kdyby člověk... Věřte mi, že třeba jsem vydělával, nespím tak dobře, jako...

Duchoň.

Staré pořekladlo: Jsou papíry, při kterých se líp jí, a jsou zas takové, při kterých se líp spí.

Karel Bavor.

Inu, vem' to teda nešť. Tedy kupte ještě po sto kusech.

Duchoň.

Výborně! (Ukloní se a zaznamenává do zápisníku.)

Karel Bavor.

Ale pardon, počkejte! Potřebuji do soboty dva tisíce na výplatu. Můžete je opatřit?

Duchoň.

Beze všeho. Za obvyklých podmínek.

Karel Bavor.

Mohu tedy spolehnout?

Duchoň

(plácne živě do nastavené pravice). Úplně. (Hledí s úsměvem na Bavora, zakroutí si knír, přimhouří oči a zatřepe nohou v koleně, po pause.) A co večer, pane domácí? — Pojedem k Ilóně? (Poklepe mu na záda.)

Karel Bavor

(v rozpacích, tvář se mu však rozjasní). K Ilóně? — — (Boj.) Ne, k Ilóně ne... Už se o tom — — — Ale kdybyste věděl něco — — —

Duchoň.

— jiného? —

Karel Bavor

(usměje se krátce a přihladí vousy a vlasy). Ale zas tak něco — —

Duchoň.

Apartního, to se ví. Chic, hochfein! To se rozumí! Ve vinárně se sejdem'. Budete překvapen. Na shledanou, pane domácí! (Kamarádsky mu potřásá rukou, a odchází středem vyprovázen Karlem Bavorem, kterému u dveří ještě něco šeptá, čemuž se tento labužnicky zasměje.)

11. výstup.

Karel Bavor. Pak Klára.

Karel Bavor

(vrací se na scenu a luskne si několikrát prsty, pak si přihlazuje knír).

Klára

(vstoupí z prava, jde k němu a položí mu ruku na rameno; vyčítavě). Tati, Lúďa odcházel plny oči slzí.

Karel Bavor

(příkře). Nemluv mi o něm, a zůstaň, kdes byla. Nechci o něm slyšet. (Chápe se klobouku a hole a chce odejít.) Život mi ukracuje, lump je!

Klára

(zadrží otce). A jsi tak bez viny, tati, že na něj můžeš jen vzít kámen?

Karel Bavor

(stane a hledí na ni, chce mluvit, ale pak máchne rukou a otevře dveře v pravo a ukáže k nim. Příkře). Do svého pokoje jdi a vyhledej si nějakou starou svou pannu a tu poučuj!

Klára

(bolestně a vyčítavě). Tati! (Odchází do svého pokoje.)

Karel Bavor

(hledí na ni, odkašle, a když Klára již ve dveřích, zavolá na ni). Klárko!

Klára

(stane).

Karel Bavor.

Pojď sem!

Klára

(mlčky několik kroků zpět).

Karel Bavor

(chlácholivým hlasem). Já přec nejsem žádný nelida!... Na, vezmi si, kup si ten medailonek, cos chtěla (rozevře jí ruku a vtiskuje do ní několik desítek). Vem si... no na... (zasměje se) vždyť já se starám pořád, a staral jsem se vždycky (pohladí ji po vlasech a po tváři a poklepá po rameni a pak otcovsky k sobě přivine), a na konec bude všecko dobře... nelida přec nejsem!

Opona.

Jednání II.

Pokoj v bytě Lónině. Uprostřed v pozadí dveře do předsíně. Když se otevrou, je vidět dveře na chodbu. V pravém koutě dveře do kuchyně, v levo okno do dvora a dveře do alkovny. Uprostřed stůl a židle. Ne drahé, ale vkusné zařízení. V levo v popředí pohovka.

1. výstup.

Lóna

(světlá blůza, u krku trochu rozhalená, pás, černá sukně; chvíli, stojíc, hledí oknem, potom usedne na divan a přitiskne dlaně k očím, ale za chvíli zase se nadzvedne a počne dělat cigarettu, kterou si pak zapálí a v zadumání kouří. Známky únavy a nudy. Z ulice slyšet kolovrat. Hraje intermezzo ze „Sedláka kavalíra". Lóna chvíli polohlasně přizvukuje, ale pak vyskočí a zavře okno). Protivný flašinet! (Opět usedne a kouří; pak odloží cigarettu, vezme knihu a přemítá listy, ale hned ji zas odhodí a počne přecházet po pokoji. Zvoní se.) Kdo pak zas? (Jde otevřít; z předsíně.) Á, to jsi ty! Pojď dál!

2. výstup.

Lóna. Špitálský.

Špitalský

(z předsíně). Sama doma?

Lóna.

Sama. (Oba vstoupí.)

Špitálský

(ustaralý padesátník; zakrývaná sešlost; v pohybech kupecká zdvořilost. Pokašlává). Kdy přijde Ludvík?

Lóna.

K sedmé, povídal. Sedni si, tati! (Chopí se zas cigaretty.)

Špitálský.

No, na chvilku. (Usedá ke stolu, kašle.) Ty schody, ty schody sem k vám! A kouř máš tady. Nemáš kouřit!

Lóna.

Usnula bych.

Špitálský.

Tak teď aspoň toho nech (Lóna odkládá cigarettu) a otevři okno. (Lóna otevře, kolovrat ještě hraje, ale teď „Chambre séparé".)

Lóna

(začne prozpěvovat). O jé, o jé, o chambre séparé!

Špitálský.

Že sedíš doma a nejdeš radši ven. Takový pěkný den.

Lóna.

A kam bych šla? A s kým? — Mne to mrzí... Radši si lehnout a spat.

Špitálský.

To je od toho nedělání a od toho nevyspání se v noci.

Lóna.

Prosím tě —!

Špitálský.

No dobře, já ti do ničeho mluvit nebudu. — Ale víš ty, že na jediných Mosteckých ztratil starý Bavor za týden na čtyřicet tisíc tou katastrofou?

Lóna.

Však on to vydrží, on se z toho vykřeše.

Špitálský.

Nevykřeše. Má už krátký dech. Nutí se, nutí, ale trhají se mu struny. Stavíš, milá holka, s tím mladým na písčité půdě. Starý najednou může být tak parterre, že mu nezbyde ani pět šestáků. Špatně špekuluješ s tím mladým.

Lóna

(zhrdavě). Jaká špekulace?! Nespekuluji vůbec.

Špitálský.

No — (pokašlává) žiješ s ním — Opustila's místo i domov. Počítáš, že si tě vezme.

Lóna

(hlasem zvážnělým a zprudčelým). Žiju s ním, protože se mi chce s ním žít. Máme se rádi a co platí víc, rozumíme si. Rozumíme své náklonnosti, protože víme, z čeho se zrodila. Našli jsme se hřích s hříchem, připjali se k sobě, dvě lodi stržené stejným proudem. Buď se tak ještě zachráníme, anebo ztroskotáme spolu. V tom je myšlenka a účel našeho spojení.

Špitálský

(rozkašlal se). Inu, to si tak člověk leccos krášlí příjemnými slovy.

Lóna.

Žádné krášlení. A konečně je to zbytečný výklad! Ty to nepochopíš, jako to nepochopí matka, a kázat mi něco, a vytýkat mi něco, nemáte práva.

Špitálský.

Arciť — to je vždycky na všecko tvá poslední odpověď. Ale co budete dělat, přijde-li starý na mizinu? Z čeho bude mladý pán žít? Pak budeš mít snad čest, živit ho ty. S tím, co ještě má, bude brzo hotov — a co potom?

Lóna

(s jemným výsměchem). Nač si tím vším lámeš hlavu, tati? — Teď najednou taková starost, vida! A tak strašně střízlivě se na to díváš. A tobě ta střízlivost nesluší, papi. Neměl jsi snad dnes na pivo? Já ti dám, na. (Jde ku stolku a podává mu zlatník.) Za tu starost to zasluhuješ.

Špitálský

(trhne nejdřív rukou po zlatníku, ale pak se zastydí a v líčeném rozhorlení). Co si to — co si to dovol — co si to myslíš?

Lóna

(vezme ho okolo krku, s úsměvem). Co pak je to poprvé, co ti dceruška Lóna dává na pivo? A taky naposled to není. Vždyť já jsem vděčné dítě. Vím, cos pro mne udělal. A ještě teď máš o mne starosti. Či je to málo? — Zejtra zas jeden — ale choď mi s veselejší. Starosti nechávej za dveřmi. No, vezmi si (strká mu zlatník do kapsy).

Špitálský

(chvíli se brání). Ne — . . . (zakašle a pak ve vnitřním pohnutí, hlasem plačtivým). Myslíš, že necítím ty výčitky a ten výsměch . . . Myslíš, že už jsem tak tupý a zkažený . . . Myslíš, že už jsem propil poslední špetku svědomí a citu . . .

Lóna

(chlácholivě). Ale nemyslím, papi — vždyť já tě přece znám . . .

Špitálský

(stále s vnitřním rozechvěním). Já jsem člověk slabý, ale dobrý . . . v jádru dobrý . . . Ty víš, co bylo mé neštěstí, a co byla má slabost . . .

Lóna.

Vím, vím, všecko vím — Znám do dna tebe i matku . . . (měkce) Jdeš cestou sklamaných, ztracených životů — s takovou tíží v srdci, která táhne dolů . . . — ach —! (zamlčí se, pak se zasměje a řekne bodře.) Jdi, papi, nech mne. Nic už nezměníš a mě neobrátíš. Jdi, pij na moje zdraví. Pa! (Políbí jej.)

Špitálský

(stále ještě pohnut). Ty jsi hodná, ty jsi moc dobrá, Lóno . . . A já bych tak chtěl, aby se ti dobře vedlo . . . abys byla — víš — šťastna . . . Moc jsem chybil, moc — velká moje vina . . . nezapírám . . . (pokašlává a utírá si oči).

Lóna.

Ale nech toho, tati. Jdi. Co tam, to tam.

Špitálský.

Jsem člověk nad hrobem . . . dlouho nebudu . . . (Zvoní se.)

Lóna.

Kdo pak to? (Jde otevřít.)

3. výstup.

Předešlí. Špitálská.

Lóna.

Á, mami.

Špitálská

(sešlá elegance, nalíčená tvář. Spatří Špitálského). Ty jsi tu? — (k Lóně.) Chtěl peníze, viď?

Špitálský.

Žádné peníze. Zrovna na odchodu už jsem.

Špitálská.

Mlč, já tě znám! Jdi už, jdi, jdi. Mám s Lónou co mluvit.

Špitálský

(rozdurděn). A co ty tak na mne?! Já mohu k Lóně jako ty. Lóna mi rozumí. Lóna ví, že nejsem špatný člověk.

Špitálská.

Lóna ví, kdo obchod po jejím otci přived' na mizinu svou neschopností a svým pitím. Lóna ví, čí vinou jsme přišli o všecko, tak že na konec musela za sklepnici.

Špitálský

(popuzen). Ale Lóna také ví, kdo byl příčinou mého neštěstí, a že jsem utápěl ve sklenici svou bolest. Tvá nevěra, tvé záletnictví mne uvrhly do zhouby —

Lóna.

Prosím vás, jen nezačínejte zas vypravovat všecky tyhle staré věci. K ničemu to nevede, nic se tím nezmění. Jdi, tati, jdi (tlačí jej něžně ku dveřím).

Špitálský

(k Lóně). Já nejsem bez viny, ale ona má větší vinu. I tobě špatný příklad dávala, a tys v tom rostla. (Octl se zatím již v předsíni a rozkašlal se; Lóna jej vyprovází.)

Špitálská

(chvíli sama na scéně; s nenávistí za Špitálským). I dokašli už! Takový — budižkničemu! (Lóna se vrací.)

4. výstup.

Špitálská. Lóna.

Špitálská

(mluví chvatně). Jdu sem jen na skok. Jdu ti říct, že sem přijde Lorenc.

Lóna.

Jaký Lorenc?

Špitálská.

Ten co byl s tebou u Tomáše — Jak si pak vzal na venku tu vdovu s tím hotelem . . .

Lóna.

Alois?

Špitálská.

Ten. Potkala jsem ho, a hned se ptal na tebe. Kde prý jsi, že tě hledal u Agironyho.

Lóna.

Co chce?

Špitálská.

Krásné místo by bylo u něho. Do buffetu, víš. Hôtel nádherný! Ukazoval mi fotografie. Zařízení jako tady v prvních hotelech. Všude samý telegraf a elektrické světlo.

Lóna.

Takový hlupák! A snad nemyslíš, že půjdu?

Špitálská.

No — neříkej hned ne. Promluv si s ním.

Lóna.

Tys mu řekla, že jsem s Lúďou?

Špitálská.

Hloupá, budu mu to věšet na nos. Řekla jsem mu, že teď zrovna nejsi v místě, a že toho ani nepotřebuješ. Že se nám teď dost slušně vede. To víš, že jsem mu to řekla nóbl. Tenhle byt jsem vydala za náš. Bydlíš tedy tady s náma, abys věděla.

Lóna.

A kdy přijde?

Špitálská.

Před šestou, říkal.

Lóna.

Co mi ho sem posíláš!

Špitálská.

Neříkej nic, až ho uslyšíš. Se starým Bavorem to praská do opravdy. Nesázej všecko na jednu kartu. A když ho vyslechneš, nic si nezadáš. Je náramně teď elegantní. Bude on už asi zazobaný. A poslouchej, — žena mu stůně! Říkal, že má s ní starost. Víš — to by nebylo špatné — takhle . . .

Lóna.

Mami — — fuj!

Špitálská.

Nebuď blázen. (Zvoní se.) To bude on.

Lóna.

Odbyď ho, že nejsem doma. Půjdu do alkovny (chce tam).

Špitálská.

Nebuď hloupá. Přec se na něj podívej a promluv s ním. Vždyť tě neubyde. (Zvoní se podruhé.)

Lóna.

Tak mě s ním nech. Udělám s ním krátký proces. (Jde otevřít.)

Špitálská.

Jen se neunáhli.

5. výstup.

Předešlí. Lorenc.

Lorenc

(vymydlený bonvivant, švihácký zevnějšek, hotelier v každém pohybu). Má poklona, klaním se — (k Lóně) ach, vy výtečně vypadáte. Paní Špitálská na odchodu?

Špitálská.

Ano, něco k večeři koupit. Teď v létě se člověk nerad s něčím dělá. Tak si jen s Lónou hezky promluvte; oč jde, jsem jí už řekla. Ať dělá jak sama chce. My ji k ničemu nutit nemůžeme, to víte.

Lorenc.

Ještě snad budu mít potěšení —?

Špitálská.

To asi sotva. Před hodinou se nevrátím. Tak se vám poroučím, pane Lorenc.

Lorenc.

Má poklona, paní Špitálská. Těšilo mne. A pana Špitálského že pozdravuji.

Špitálská.

Děkuji pěkně. S Bohem, Lóno.

Lóna.

S Bohem. (Špitálská odejde.)

6. výstup.

Lóna. Lorenc.

Lóna.

Tak se posaďte u nás, pane hoteliére.

Lorenc.

No, na chvilku. Jak vidím, daří se vám znamenitě (s úsměvem). Dobré obchody dělá papínek?

Lóna.

No děkuji. Ujde to teď. Ale vy — vy jste to přived' až na kočáry. Tomu se říká přec karriéra!

Lorenc.

Čtyry páry koní, dva jezdecké. Hotel prvního řádu. Zimní zahrada. Nejvyšší kavalíři u mne ložírují. Plno officírů každý večer.

Lóna

(zívne). To tak přijde někdo k štěstí.

Lorenc.

Tak co, Lóno, přejděme hned k naší záležitosti. Půjdete ke mně?

Lóna.

Za tu kredencskou?

Lorenc.

Krásné místo. Výborná strava. Deset zlatých. A na sto jiných si k tomu můžete přijít. I partie z toho může koukat. Máte pořád ty magnetické oči.

Lóna

(stále linivě). Kavalíři, officíři, magnet . . . znám to. Ale nebude z toho nic. Já k tomu nejsem. (Zívne.)

Lorenc.

Že mluvíte! (Důvěrně.) Co pak se známe od včerejška, Lóno? Co pak nevím, jak táhla a bláznila hosty, dokud jsme byli ještě oba spolu v kondici?

Lóna.

Teď jsem o dvanáct let starší.

Lorenc.

Ale o sto procent interesantnější, pikantnější. Tehdá sklepnice s červenýma rukama a bojácnou chůzí, ale dnes plna chicu, plna finess, každé kouknutí jiskra, každý úsměv petarda.

Lóna.

Ani nevím! Nejsem už na to.

Lorenc.

Lóno, nemluvila! Vždyť jsem ji viděl před dvěma roky, když byla u Agironyho. To už každý pohyb elektrisoval. A pak temperament a vtip. Báječná evoluce. Spurt! S francouzskou chansonièrou mohla konkurovat. To byl oheň k těm slivkám, kterým Agirony říkal sicilské víno.

Lóna

(s koketerií). To zavinila snad také trochu jižní krev mého otce a rok vídeňské školy . . . Ale to všecko mne již netěší . . .

Lorenc

(přisedne k ní blíže). Snad se nestala, Lóno, sentimentální?

Lóna.

Ani mi nenapadá.

Lorenc

(chopí ji za ruku, druhou ovine okolo pasu). Tak co je s ní, Lóno — Je zamilovaná?

Lóna

(vymyká se mu). Nevěděla bych. Pusťte!

Lorenc

(nepouští ji; důvěrně). Či jsme v nesnázích? Nemáme peníze? Jen říct, drahoušku, stovku dám napřed.

Lóna

(zadívá se na něj, pak se krátce zasměje, a nastaví dlaň). Tak sem s ní!

Lorenc

(s líčeným humorem). To by šlo snad přece trochu rychle na začátek. Řekněme, no — padesátku.

Lóna

(pohrdlivě). Hoteliére! Pasažerům dupplo, čeledi půl. Tak ukažte ji! (Zas se krátce zasměje).

Lorenc

(sáhne do náprsní kapsy a vyndá tobolku, pak nastaví pravici). Ale dřív ruku na to.

Lóna.

Nač?

Lorenc.

Že ke mně půjdeš, kočičko. (Při tom ji chce obejmout.)

Lóna

(se mu uhne, krátký výsměšný smích, pak kamarádsky, s pevným pohledem do očí). Cigarettu nemáš, Alois? (Lorenc sebou trhne.) Říkali ti, pane Alois, když jsme byli spolu u Tomaše?

Lorenc.

No — to bych si vyprosil.

Lóna.

A jmenuješ se vlastně Vít. Jak to přijde?

Lorenc.

Takhle se přece se mnou nemluví. Náš bývalý poměr není dnešní.

Lóna.

Vždyť's mi sám začal tykat.

Lorenc

(s impertinencí). Od kdy jste tak choulostivá, slečno? Od rozkurážených hostů jste si to dala líbit kolikrát. U Tomáše, u Agironyho a jinde jistě taky, jen když diškrece stála za to. A jen jste se usmívala. Číšnice nesmí být tak citlivá.

Lóna.

Kredencská taky ne?

Lorenc.

Přijde kavalír, trochu už rozjařený a zalichotí: „Hast du paar Blitzaugen, Kleine“ a štípne tě do tváří a dá tuséru zlatku. A slečna snad na něj vyjede —?

Lóna.

Ne. ‚Küss' die Hand, Euer Gnaden,‘ se řekne (zasměje se krátce).

Lorenc.

No tak vidíš, drahoušku, jen tedy ne tak aprehensivně.

Lóna

(změněným náhle hlasem). To by ovšem řekla kredencská u vás, pane Lorenci. Ale já bych milému kavalírovi hodila zlatník pod nohy a řekla: Marš, tam jsou dveře! (Odběhne ke dveřím, otevře je dokořán a ukazuje k nim Lorencovi.)

Lorenc.

Ale, Lóno —

Lóna.

Marš, už ať jste venku, vy — milostpane Alois!

Lorenc.

Ale slečno, dovolte —

Lóna.

Marš, povídám . . .

Lorenc

(dá se do nuceného smíchu). Kdybych vás neznal, drahoušku, kdybych neznal celou familii, kdybych vás nebyl viděl u Tomáše, u Agironyho a bůhví kde jste mezi tím všude byla, kdybych nevěděl, jak se s takovými ‚slečnami‘ zachází, — tak bych se snad ulek', nebo aspoň přišel do rozpaků — ale tak — (nasadí si klobouk a vezme hůl; zahvízdne si)

pa, zlato — (jde ke dveřím a usmívá se; ve dveřích se obrátí a drze:) Kdo ji teď vydržuje, že hraje takovou heroinu? (Rychle zmizí.)

Lóna

(přirazí dlaně k očím, z hluboka vzdychne. Pak vyrazí:) Ordinární chlap... Ale aspoň se hnula ve mně krev. (Otevře okno, hodí sebou na pohovku, vezme knihu a rozevře ji. Za malou chvíli vstoupí tiše Lúďa.)

7. výstup.

Lóna. Lúďa.

Lóna

(vyskočí a zavěsí se mu na šíji). Už tady? To jsi hodný. Zrovna dnes jsem ráda, že jsi přišel dřív. Kam dnes půjdem, Lúďo?

Lúďa

(jde k oknu a vyhlíží ven). Proč jsi zrovna dnes ráda, že jdu dřív?

Lóna.

Tak... Celý dřívějšek, celá minulost zas na mne dýchla, jak ty říkáš. Ta celá mizerie se na mne vyšklebila a na mne sáhla.

Lúďa.

Byla tu matka?

Lóna.

Otec, matka — — a zas ty řeči... ach vždyť to víš a znáš! (Jde k němu.) Kam půjdem dnes, Lúďo? Někam, kde je hudba, šumno. Víš, zapomenout, zapomenout, zapomenout!

Lúďa.

Já zas bych chtěl dnes zůstat — s tebou doma. Utéci lidem a pohlédnout ve vlastní já — v své i v tvé, a položit si otázku, co dále. Odhalit si pravdu.

Lóna

(chopí jej za hlavu a hledí mu do očí). Jakou pravdu? — Nechceš mě už mít rád?

Lúďa

(obejme ji prudce). Lóno! Poslední zbytky mé duše, poslední trosky mého citu se k tobě upjaly — k jediné bytosti, která dovede ještě rozdmychati v plápol dohasínající jiskry mého mozku a krve. Lóno, čím já tobě však mohu být? Odpověď k té otázce nesmí zakrývati žádná šminka.

Lóna

(v pohnutí). Já ti povím, čím's mi byl a čím mi jsi: Jediný muž, kterého jsem milovala a miluji, jediný muž, který opravdu miloval mě a snad ještě miluje, Lúďo. Jediný muž, který viděl ve mně víc než sklepnici, dobrou jen pro nestydatý žert a oklamání a povržení, jediný muž, který viděl ve mně i duši a v ní vedle černých stínů minulosti přece ještě i světlo a sílu, a který viděl za mým úsměvem hořkost a bídu mého života a v mém rozmaru a v mé bujnosti jen masku mého opovrhování celým světem i vlastní bytostí.

Lúďa.

Protože sám měl takové hořké moře ve vlastní hrudi.

Lóna.

A ukázal's mi celou řadu takových duší. Vedl jsi mne do jejich pitevny, jak jsi říkal. Dal's mi číst Garborga, Baudelaira, d' Annunzia, Leopardiho a jiné. Učil's a vysvětloval's, těšil's a miloval's. Rozžehl's světla ve mně a ukázal mi, že mám sestry a bratry ve svých myšlenkách i citech, a že i z půdy hříchem zorané mohou růsti ještě omamné květy.

Lúďa.

Otravné květy! Úpadkové květy — tak zrovna pro nás, vlastně pro mne. I v nich byla složka mého úpadku, ovšem jen jedna, ale přece složka. — Avšak to je minulost, dnes je třeba pohlédnout do budoucnosti. Přines víno. —

Lóna

(tulí se k němu, prosebně). Pojď, vyjdem' radši. — Pojď do výstavy, nebo do šantánu — vyrazíš se.

Lúďa.

Ne, Lóno. Nesmíme míti strach, si to říci. Přines víno — dvě láhve, to bílé — a dvě sklenice a posaď se sem. Nebudu s tím chodit, jako s kvasící ranou v duši.

Lóna

(s úsměvem naň zahrozí). Ale potom půjdem, ruku na to!

Lúďa.

Kam budeš chtít! (Podává jí ruku. Lóna jde do předsíně, Lúďa nepokojně přechází. Lóna se vrací se dvěma sklenicemi a s dvěma lahvemi; vyndavá zátky, pozoruje Lúďu a pak nalévá, Lúďa chopí se sklenice a na ráz ji vypije a naleje si hned druhou, pak ukroutí si cigarettu.) Rozebereme hezky jedno po druhém. Začneme nejdřív s materielními prostředky. Sedni si, Lóno, a klidně mě poslouchej. A pij! — Od otce nemohu nic očekávat. Víš, oč jsem ho žádal, a jak mě odmítl. Nemám materielního základu pro život. Podíl po matce nestačí na dlouho. Hledat si místo, vstoupit někam do služby, k tomu nemám chuti ani schopnosti. Není ve mně vypěstěna síla pracovat, přemáhat se, odříkat se. A kdyby i byla, nemám lásky k životu, abych použil té síly na jeho udržení.

Lóna.

Dovedeš psát.

Lúďa

(hodí rukou). Ach, hračky! Tříšť, nic jiného. A jen tenkrát, když nemusím. Kdyby se z toho měla státi povinnost, zhnusí se mi i ty hračky. Dovedu už jen pít, Lóno, (vypije opět sklenku), a jako Gabriel Gram vidím před sebou už jen jednu otázku, jak totiž nejlépe umřít. Rozuměj, nejlépe! Hezkou smrt, divoce výsměšné umírání. (Naleje si a pije.)

Lóna

(vrhne se mu kolem krku). To je jedna z tvých zlých chvil, nic víc . . .! Lúďo, ty nevíš, že ve mně je síla, že ve mně je energie, zrozená z lásky k tobě. Lúďo, nenechám tě umřít, nenechám tě ani tak mluvit. A kdybys byl žebrák, a kdybys byl mrzák, nesměl bys mně umřít. Jsem stvoření klesló, kal a špína jest na mé duši z minulosti, ale teď v ní plane taková silná horoucí láska, která se nelekne ničeho a všecko podstoupí pro tvůj život. Kdyby tě všickni opustili, já tě neopustím . . . Lúďo, rozvesel se, usměj se na mne! (Klekne si k jeho nohám a obejme jej v pase.)

Otrokyní tvou budu, tvým zbožím budu. Kdybys mne odkopával, jak pes přec za tebou půjdu. Do místa se vrátím a doma ti děvečkou budu, ale jen zůstaň u mne a se mnou, Lúďo!

Lúďa.

Lóno! (Chopí se jí vášnivě a pozvedne ji k sobě na klín, ale hned zas ji pustí a odstrčí.) Nehrej komedii!

Lóna.

Mýlíš se, Ludvíku, nehraju... Myslíš, že bývalá sklepnice není schopna oběti? Že je zvyklá všecko jen na oko, že pod jejím slovem není skutek? — Pamatuj se, kde jsem vyrostla a proč jsem se sklepnicí stala. Pamatuj, že jako dítě viděla jsem lepší doby. Platili jsme za zámožné. Slečinka jsem byla, do piana a francouzských hodin jsem chodila, knihy jsem hltala. Pak nastal obrat. Klesali jsme hmotně i mravně. Stud se ztrácel, navykli jsme haubě. V nejchoulostivějších letech, od čtrnácti do osmnácti, octla jsem se v takovém divném rozhraní dvou společenských vrstev, že jsem nevěděla, budou-li mne oslovovat ty, nebo vy, budu-li holkou, neb zachráním-li ještě slečnu. A upadalo se dál, mravně ještě víc než hmotně. Vyháněli mě do služby. Za děvečku jsem se styděla, otec, známý ve všech hostincích, udal mne za sklepnici. Tahali ze mne pak oba, matka i otčím. Vpravila jsem se do všeho, vyškolila se, stala se hledanou silou ve svém povolání. Atrakcí vináren. — Však to víš, tak's mne poznal. Mé svědomí se vytahovalo jako mé schopnosti se rozšiřovaly, dovedla jsem být tak dobře distinguovaná, jako divoká a nízká. Nedůtklivá, zamyšlená, odříkávající verše, a zas napilá vínem — zpívat šansony a objímat hosty. Dvě vrstvy, dva světy pořád ve mně byly...

Lúďa.

A tím právě lákala's a přivabovala's. V tom bylo pikantní kouzlo.

Lóna.

Nech mne domluvit... Mně samotné se to líbilo. Sesilovala jsem ty kontrasty zúmyslně a zálibně. Z horka do studena a zas naopak. Ale stupňováním divokosti nepozorovaně ochabovala síla k vzpamatování se, k moderaci. Pila jsem s hosty víc a déle, utápěla jsem pozorování, že klesám. A když přicházel's ty a sedali jsme spolu, vyčetla jsem z tvých smutných, zkalených očí podobnou jako v sobě vnitřní nespokojenost, bázeň před sebou samým a touhu umlčet, utopit to všechno... a náhle tak něco příbuzného a zároveň lítostivého ve mně zatlouklo, a tak mi to připadalo, tak se to ve mně rodilo, že tě musím utěšit, abysi se vyjasnil, že tě musím rozveselit, abysi se zasmál — a touha mne k tobě táhla čím dál silněji, až se z ní narodila má láska k tobě. Odhalovali jsme sobě své nejskrytější pocity, a ve mně rostla divoká žádost, abych tě zachránila, a tou žádostí všecko lepší se ve mně zase křísilo.

Lúďa

(s očima přivřenýma, zadumaně).

Dvě lodi odtrhlé se k sobě připjaly,
by spolu pluly v zkalených vln běhu,
by spolu rozbily se o skalí
neb spolu zachytly se břehu. (Pije.)

Lóna.

Ano, tak's to tehdá napsal.

Lúďa.

Odpoutej se, Lóno, ty máš sílu k břehu doplout.

Lóna.

Bez tebe ne.

Lúďa.

Ale se mnou ztroskotáš.

Lóna.

Neztroskotáme! Vzpomeň, jak bylo v zimě první dobu naší lásky zde, v tomhle bytě. Objevovali jsme na sobě i v sobě stále nové pocity a žádosti.

Lúďa.

To bylo, Lóno, ale i s tím jsme hotovi.

Lóna.

Nejsme, Lúďo! Jen přestat milovat mě nesmíš. Musím ti zůstat radostí a rozkoší, o nic jiného se neboj. Já dovedu zápasit a udržet nás oba. (Prudce jej políbí.)

Lúďa

(hladí jí vlasy). V tobě jako v každé ženě je mnoho romantiky, Lóno. Mluvíš velkými, ale prázdnými slovy. Co chceš ve mně zachraňovat? Tělo? Propadá zhoubě. Ducha? Paralysa jako příšera je na obzoru. Mou lásku? (Obejme ji.) Ano, mám tě rád, Lóno, jako jsem neměl žádnou ženu jinou. Mám rád tvé tělo s tou ohnivou krví, mám rád tvou duši. Zajímá, poutá, dráždí mne to střídání probuzených v ní záchvatů dobra s těmi úpadky do vášnivého opojivého víření. Jsi široká duše s pochopením krajností. Také já jí jsem, či vlastně hnedle budu již říkat, byl. Ale rozvaž ten život: Ty někde v místě a já tady sám, tebou živen. Až bys se vrátila jednou domů, našla bys mne v deliriu tremens nebo s prostřelenou lebkou. — Ne, Lóno, nám šlechetné oběti by neslušely; ani přinášet, ani přijímat. My nejsme povahy téhle školy. Pro nás jen dvojí — a to jedno jsem na otci chtěl: mít zajištěný v klidu zbytek života a mít zajištěnu tvoji budoucnost. Pak bych byl ještě obrátil a začal jinak, byť už jen na menší žití část — (v zadumání) a leccos by se bylo dostavilo, i výplň života, jeho účel — ach, kdož ví — — snad i úspěch v tom konečném dosažení klidu — — Lóno, jen si to představ, jen se pokus to myslit — klid a mír pro nás oba, a jen sobě žít a ztratit se svým rodinám a ztratit se celému světu. — Chápeš to — cítíš to? — (Lóna se k němu přivine.) Tak jsem před něho předstoupil, sepjatýma rukama prosil — jediná spása, jsem řekl . . . A on tak . . . ech — — (máchne vztekle rukou) tož tedy tak! (Vášnivě.) Nezbývá, než to druhé: Skončit buď rázem, nebo vztekle dožít ten život při plných číších a plných krabičkách khedivek a pak s pohrdáním říc', fare well! Žádné nítaření a záplatování, žádné surrogáty a cnosti z nouze. Ani mystiku nebo Gramovské sebebalamucení náboženské. To jsou potemkinské vesnice, to je jen opentlený strach před koncem. Nechci tě strhovat s sebou, a proto ti dnes říkám: Odpoutej se! Máš ještě dost energie k životu, neohlížej se ani na mne ani za mnou. Já zaplatím a půjdu! (Pije.)

Lóna.

Lúďo, Lúďo!

Lúďa

(vztekle). On to chtěl, on rozsoudil — a já nastoupil již cestu (zas pije). Ty se ode mne odtrhni, ti říkám, mám dipsomanii, piju desátý den a budu pít dál — až (křečovitý pohyb rukou nad hlavou a pak náhlé bouchnutí do stolu) kuli do hlavy nebo jed, nejprudší jed. (Opře si hlavu o pravici a levicí si nalévá novou sklenici.)

Lóna

(chopí jej kolem šíje, klesne mu hlavou na prsa a dá se do pláče). Ty se mne chceš zbýt!

Lúďa

(vztekle). To je čistě ženský způsob. Člověk jí nalévá pravdy a ona zvrací slzy. Jdi, od tebe jsem očekával jinou odpověď.

Lóna.

A jakou? — — Žiju jen láskou k tobě, a ty mi říkáš: Jdi! Já nechci život než s tebou a pro tebe!

Lúďa

(vztekle). Ale já nechci pro sebe tvůj život!

Lóna

(zaštká).

Lúďa.

(Víno účinkuje. Lúďa mluví čím dál hlasitěji, ale méně jasně a plynně). Rozuměj... tvou oběť nějakou ... Já ti chci říct, že jsem něco klesajícího ke dnu ... neúprosně! ... ale ty že máš svobodu.

Lóna

(dívá se mu dlouho do očí; pak v prudkém odhodlání). Tedy umřu s tebou!

Lúďa

(líčený smích). ‚Umřeš se mnou!' — prázdné slovo. Lóno, vždyť tobě kyne život. Nač tobě zmírat! (Nucený smích; pije dvě sklenky za sebou, dopíjí druhou láhev; náhle bouchne do stolu.) Lóno, nech pláče, (prudce vstane) nechme všeho! — Roztočme se! Jaká filosofie? Divoké veselí před koncem. Lóno, pojedem' na výstavu. Pojď, oblec' se. Do šantánu! Zapomenout, Lóno, na všecko! Zapomenout jako včera, zapomínat jako už dva měsíce. Opít se a jet fiakrem domů. (Uhodí znova do stolu.) Pojď, Lóno, v tomhle my dva jsme vyškolení a vytrvalí. Výstava, šantán, Variété, pivo, víno, cognac, nebo chartreuse. A žádná filosofie. (Dopije a vychrstne poslední kapky na zem.) Máš pravdu. A pak ztrácet se v závratech rozkoše. A pít znova. Máme doma ještě víno?

Lóna.

Máme.

Lúďa.

Dobře tedy, nech všeho a pojď. Takhle končí naše filosofické sermony již po kolikáté — (Náhle vážně.) Lóno, to mluvil ze mne zas alkoholik, ale v záblesku jasném ti říkám: tohle je řícení ke dnu, a revolver čeká mne přec.

Lóna

(rozbujnělá jeho náladou, strhne se zdi šátek, přehodí si jej přes hlavu, zalomí nad ní rukou a zazpívá).

Kde najdu cestičku,
kde najdu stezičku,
která vede nejdřív se světa . . .

víš, u Šmída? — Půjdem tam . . . Dnes je Zákoutí jistě. To je píseň, při které se vždycky zatřesu.

Lúďa.

A tu si dám zahrát jednou na finis.

Lóna

(lichotíc se k němu, s žertem). Nemluv . . . To přišla jen černá chvíle, a my ji rozmeteme kol sebe ještě dnes.

Lúďa.

Dnes — Ale jak dál? — K žatvě jsem dozrál, má milá. Prázdný obilní klas! — Až přijdem domů, chytni mne a usmrť. Zulíbej, vyssaj, zadus — tak tě budu mít rád! (Chytne ji a přižehne divoce k sobě.) Lóno, Lóno — robo i bohyně — ďáble a ženo, spasitelko (zasměje se divoce a odstrčí ji) a zhoubo, zmije moje — (zas ji obejme) a já tě mám přece rád — A půjdem spolu — a do rána, Lóno — a pro nikoho nejsme zítra na světě. Žaluzie dolů — a oddělíme od sebe svět. Lóno, pojď — do rána dnes!

Lóna

(s vášnivým obejmutím). Tak tě mám ráda! (V bujném veselí se obléká, pokouší Lúďu a koketně zpívá.) ‚Až ráno, až ráno . . .‘ (další jen melodii; hladí Lúďu a líbá).

Lúďa

(vytrhne se jí, postaví se proti ní a řezavě řekne). A nic naplat! Nastane den, a musí být konec.

Lóna

(chytne jej a zavěsí se na něho). Ale to bude, Lúďo, ještě dlouho, to bude jednou (zpívá) . . . ‚až bude bílý den . . .‘ (s úsměvem) . . . a pak teprv nepůjdem‘ . . .

Lúďa

(zasměje se rozveselen). Ten zatracený doktor Kvaale má pravdu. Proto se tak těžko odhodláváme k smrti, že máme několik nižších tělových duší. A když té horní napadne, aby shodila tělo, vrhnou se na ni ty nižší, vyburcované alkoholem a svážou ji a zavrou (zasměje se). Ale já jim přec jednou vypálím rybník! . . . To mi prahne po tom víně, pojďme, Lóno!

(Jeviště setmělé, odcházejí středem, je slyšeti zamykání.)

Opona.

(Pokračování.)

Vymírající hřbitov.

Romanetto od J. Arbesa.

(Pokračování.)

ež k čemu líčiti další chaotické proplítání všech těch domněnkových vlákének a prokmitání myšlenkových jiskerek, nežli z „utkvělé myšlenky" šlehnul první jasný zásvit, osvětlivší na okamžik dráhu, po které bylo by lze dospěti k resultatu aspoň relativně positivnímu!

Zmiňuju se o tom v největší stručnosti.

Přede vším snažil jsem se přijíti na stopu za přispění dějin. Po několik měsíců věnoval jsem každý volný okamžik slídění po historických a memoirových spisech o císaři Josefovi II., jež jsem, ovšem co možná s největší úsporou času, pročítal.

Pravda — vážil jsem z obrovské spousty potištěného papíru o panovníkovi tom i jisté, tak zvané „poučení".

Skoro každý z těch nesčetných historiků a memoiristů takořka se zaklíná, že zaujal vůči panovníku tomu stanovisko nejobjektivnější a že líčí jen svatosvatou pravdu.

Zatím mi při čtení někdy bývalo, jakoby mne bylo v širém poli překvapilo krupobití. Za oslňujících blesků loyalních dythiramb a dunivého hukotu antidynastického a jiného hřímání metal mi vířivý vichr závěrečných konklusí přímo zuřivě do duše — vzájemně si odporující úsudky.

I nejprostší, nejpřirozenější fakta křivena a stáčena jsou uměle nejrafinovanějším způsobem v nejtendenčnější absurdnosti. Brzo se člověku zdá, jakoby viděl před duševním zrakem svým poloboha a hned zase — —

Ne, ne! Kdo chceš a můžeš věřiti, věř, komu ti libo a kdo na tvou soudnost působí nejpřesvědčivěji! Já se v chaosu tom nevyznám... Pro mne zůstal tento druh „dějin" snad vším možným, jenom ne — věrným zrcadlem minulosti.

Kromě tohoto nebrubě cenného „poučení" nevyvážil jsem z celé lektury k vytknutému účelu ani pouhého pokynu a již již jsem pochyboval, že se mi to vůbec podaří, když mi pouhá náhoda přispěla ku pomoci.

Vrátiv se kdysi za lunojasné podzimní noci z malého výletu domů, zadíval jsem se oknem ven. Měsíc, zahalen lehkým mráčkem, vznášel se

nad zádumčivým Petřínem. Náhle z mráčku vyplul a ozářiv několik oken v zahradním jednom domku Kinské zahrady, připamatoval mi muže, který byl zasvěcen v mnohá tajemství kruhů aristokratických — stařičkého správce Kinské zahrady, otce jednoho z nejstarších mých přátel.

Napadlo mi sice, že paměť kmeta, který byl už překročil první polovinu devátého desítiletí svého věku, ovšem už asi sotva může býti ve všem věrna; ale za pokus to stálo . . .

Vypravil jsem se tudíž na vzácnou návštěvu hned následujícího dne dopoledne.

Zastal jsem skutečně již vetkého, skoro jen vegetujícího marastického kmeta v lenošce. Povyhaslý zrak jeho utkvěl na mně s výrazem naprosté apathie. I když jsem se prohlásil, zdálo se, že mne buď nepoznává nebo se na mne už nepamatuje. Chvějivý hlas jeho zněl dutě jako z hrobu. Třesoucí se žilnatá ruka, když mi ji konečně namahavě podal, byla studená jako led.

Zahájil jsem tudíž rozmluvu bez jakékoli naděje na nějaký výsledek — ledabylo a přece opatrně pouhými vzpomínkami. Sotva však jsem pronesl po prvé jméno mrtvého přítele, jenž byl roku 1866 padl v bitvě u Králové Hradce, fysiognomie starcova nápadně se oživila.

Začal se sám vyptávati, jevě na všem vždy větší interes, až vzpružila se životní síla jeho skoro k normalu jeho věku.

Když pak jsem posléze v rozmluvě zabočil k vlastnímu thematu a připomenul, že mám část starého dopisu z péra císaře Josefa II., jenž byl asi před čtyřiceti lety ztracen neznámou dámou, která v průvodu nějakého generála navštívila malostranský hřbitov a u pomníku knížete biskupa pasovského se modlila — vpadl mi stařec dosti živě do řeči:

„Ah, ah! Tedy — vy? Nu, pamatuji se — jakž bych se nepamatoval!? Relikvie, kterou rodina chovala jako posvátnost . . .“

„A která rodina — smím-li se ptát?“ optal jsem se dychtivě.

„Knížete Dietrichšteina,“ zněla odpověď. „Roku 1851 — pamatuji se zcela dobře, poněvadž ztráta dopisu měla v zápětí neobvyklé vzrušení — roku 1851 v plném létě přijel sem k nám do zámku kníže František Dietrichštein, v tu dobu již stařec více nežli osmdesátiletý, s jistou mladou příbuznou — myslím Evelinou nebo Emilianou — by navštívili hrob — —“

„Posledního knížete biskupa neb arcibiskupa pasovského — Leopolda Leonarda Thuna z Hohenšteinu,“ doložil jsem klidně, když stařec ve svém výkladu ustal.

„Ano, ano,“ ujal se tento zase slova. „Kníže František Dietrichštein chtěl ještě jednou před svou smrtí spatřiti pomník svého strýce, bratra své matky — rozené hraběnky Thunové — kterýž byl u přítomnosti císaře Josefa II. jako svědka oddával nešťastnou jeho sestru Marii Terezii s hrabětem Filipem Kinským . . .“

Poslední dvě jména, obzvláště pak jméno Terezie — působila na mne v prvním okamžiku tak překvapujíc, že jsem jen stěží postřehl další slova starcova, jenž pravil:

„Tím si také vysvětlíte, že přijeli právě sem k nám do zámku a že se zde několik dní zdrželi. Stařičký kníže pán Dietrichštein ovšem už byl jako plukovník dávno ve výslužbě a zemřel roku 1854 ve Vídni

v stáří 87 let. Dosáhlť o sedm roků vyššího věku nežli jeho otec, jenž byl ještě hrabětem, Jan Baptista Valter Dietrichštein . . .“

„Divím se vaší paměti,“ uklouzlo mi bezděky.

„Ah, vždyť to jsou jaksi data rodinná — nesčetněkrát opakovaná — tudíž nezapomenutelná . . .“

„A na dámu, která přijela s knížetem, se nepamatujete?“ optal jsem se.

„Nepamatuji. Spatřil jsem ji tenkráte po prvé. I jméno její už se mi vytratilo z paměti. Pamatuji se jen, jak hořce, skoro zoufale se kontessa rozplakala, když postřehla ztrátu dopisu, jak něžně a laskavě ji kníže pán Dietrichštein těšil a konečně — co vše bylo s naší strany, ovšem marně, podniknuto, aby byl ztracený dopis nalezen.“

„A o kontesse Terezii Dietrichšteinově, provdané, jak jste pravil, za hraběte Filipa Kinského, vlastně o poměru jejím k císaři Josefovi II. neračte vědět ničeho?“ optal jsem se konečně s přímo nezdvořilou dychtivostí.

„Jakž bych nevěděl!“ odtušil stařec, nevzav skoro drsný ton posledního mého dotazu ani ad notam. „Je to, milý příteli, smutná historie, známá druhdy jen v nejintimnějších kruzích vyšší aristokracie. Nyní žijící šlechta už se o ni nezajímá a také ji, trvám, snad ani nezná . . .“

A nečekaje dalšího vybídnutí s mé strany, vypravoval pak trhaně a tu a tam nesouvisle; ale přece srozumitelně.

Bylo to bezpochyby poslední souvislejší vypravování kmetovo; neboť za nedlouho zemřel — — — — — — —

Vše, co následuje, založeno jest na tomto vypravování a doplněno jen některými povysvětlujícími podrobnostmi z předcházející historické a memoirové mé lektury.

* * *

Za příjemného odpůldne v měsíci srpnu roku 1787 — mezi druhou a třetí hodinou odpolední — projednávána mezi dvěma lidmi: otcem a dcerou — delikátní záležitost.

Jádro věci bylo sice thema všední, ba nejvšednější; než okolnosti, jež je provázely, byly rovněž tak zajímavé jako abnormální.

Projednávání dělo se náhodou v malém, vkusně upraveném i vyozdobeném pokojíku, z jehož jediného okna byla volná vyhlídka do širé, mírně vlnité krajiny, kterouž táhne se v dáli serpentinovitě silnice v podobě obrovského bělavého hada.

Otec přechází právě po pokoji, maje ruce na zádech skřížené; dcerka sedí v starobylém křesle u okna.

Otec je asi šedesátiletý muž marcialní postavy; „každý coul aristokrat“ — jak omšená fráse dí. A přece každý rys pravidelné, byť i poněkud drsné jeho tváře jeví oduševnělou dobrotu a laskavost mnohostranně vzdělaného člověka, u něhož jsou rozum i srdce v harmonické rovnováze.

Dcera nezdá se býti ještě ani devatenáctiletá. Je štíhlé, prostřední postavy a oblečena v jednoduchý bledě žlutý mušelínový šat obroubený kolem krku, na ňadrech i kolem širokých rukávů drahocennými sněhobílými krajkami. Sedíc zády k oknu, má právě ruce v klíně skřížený a upírá zrak svůj před sebe na podlahu.

Tvář její jeví sice vzdálenou podobnost s některými rysy tváře otcovy; ale hlavním kouzlem jejím jest onen druh jemné, skoro bychom řekli sladké zádumčivosti, která zdá se býti pouze dočasnou poetickou maskou nejžhavějších citů milosti.

Bezvadný ovál obličeje, ladné vyklenuté čelo, proporcionelní řecký nos a přede vším skoro divuplně modelované žhavé rty — vše, jakoby byla příroda sama s sebou závodila o palmu vytvořiti tvář nevšední, skoro idealní krásy.

I bohatý kaštanový vlas spletený v prosté copánky nedodává tváři se sklopenýma očima výrazu ani v nejmenším energičtějšího. Naopak — vše zdá se nasvědčovati přímo andělské oddanosti, jakou okouzlují jen nejspanilejší „nevěsty nebes".

Po pokoji až dosud mlčky přecházející otec náhle se zastavil před dcerou, a tato zvednuvši zrak, upřela jej na otce.

Teprve nyní, když černé žhavé oči utkvěly polo tázavě a polo s nejsladčí výčitkou na otcových rtech, jevila dívčina tvář nejvlastnější svůj výraz: neodolatelné kouzlo zádumčivé, trpící a přece sebevědomé madonny, před kterouž by snad i divoch v zbožné úctě poklekl.

Tmavé husté řasy dodávaly oduševnělým očím, z kterýchž plál tlumený žár bolestného utrpení, výrazu skoro hektického; ale i tak byla to tvář mladistvě svěží pleti a podmaňující spanilosti.

„Milá Terezo!" ujal se otec slova hlasem nejlaskavější přítulnosti. „Když tě tak vidím smutně ploužiti se z komnaty do komnaty a vyhledávati samotu, nemohu se ubrániti bolestnému pocitu. Rci, může ti otec tvůj něčím přispěti, aby se milá sladká očka tvá zadívala do světa radostněji nebo třeba jen nadějněji?"

„Odpusť, otče drahý," odtušila dívka hlasem nejtklivější omluvy. „Já za to nemohu! Ale zároveň buď o mne úplně bez starosti! Nechuravím; nic, pranic mi neschází. Také po ničem neprahnu, ba ani netoužím. Jsemť svrchovaně spokojena v kruhu rodinném a nepřeji si, než aby zůstalo do mé smrti vše právě jen tak, jak jest..."

Otec naslouchal slovům těm pozorně, skoro napjatě. Zdálo se, že jej sice těší, ale úplně neuspokojují; neboť tvář jeho přeletl několikrát úsměv mírné trpkosti.

„Pravda," pravil tonem klidného resonéra. „Tak a podobně odpovídáš mi vždy, kdykoli o záležitost tu zavadím. Věřím ti také, že nechuravíš tělesně; ale dušinka tvá je zachmuřena a trpí... Jinak by's nemohla míti záliby v odloučenosti od světa, v samotě, kde jen svými myšlenkami a city se zabýváš. Bojím se, aby melancholie tvá nezvrhla se v hypochondrii nebo v histerii; neboť — —"

„O to buď, milý otče, bez starosti!" vpadla dívka hlasem svěžího rozmaru. „Což pak se skutečně chovám tak odlišeně od jiných? Což pak se někdy vymykám nějaké společenské povinnosti nebo se lidem vyhýbám? Naopak! Mně se zdá, že nikdo z vás nechová se jinak. A že se mi někdy pozasteskne na chvíli po samotě, že ploužívám se, jak pravíš, smutně z komnaty do komnaty — to přece není nežli okamžitý rozmar nebo důkaz přirozené mé náklonnosti k životu kontemplativnímu. A — což pak si časem také nepohovořím, nezatančím, nezazpívám, neza-

výsknu, když se naskytne příležitost? Či snad jsem se někdy vzpírala jeti s tebou a s kýmkoli z našich milých a nejmilejších, kdykoli jste si tak přáli? . . . A proto zapuď, milý drahý otče, všechny tísnící tě myšlenky vzhledem ke mně! Jsem zdráva, klidna, svrchovaně spokojena. Přeješ si, aby ti snad dítě tvé odpovídalo jinak?"

„Pravda, pravda," přikývnul otec zdánlivě uspokojen. „Ale život, jaký vedeš, není životem, který by mohl uspokojiti trvale. Jsi už ve věku, kdy muž i žena prahnou také ještě po něčem jiném, nežli po pouhém klidu a spokojenosti v nejužším kruhu rodinném. Jsi sličná a — jak pravíš — zdravá, jsi také vzdělaná; miluješ umění, miluješ, jak se zdá, i život, ano i proslavení se nebylo by ti po mém soudu protivno — a přece se vzpíráš všech těchto i jiných darů ducha a náklonností využitkovati ku svému uspokojení. Dívce tvého temperamentu, tvého společenského postavení a tvých předností otevřen jest celý vznešený svět; ale ty se od světa toho odvracíš, jakoby ti nemohl praničeho poskytnouti, co by ti mohlo šťastný a spokojený život třeba jen na několik okamžiků ještě více zpříjemniti."

„A co tím vším chceš říci, milý otče? Vlastně, co si přeješ, aby se stalo k tvému úplnému uspokojení?" optala se dívka s potutelným pousmáním, jež však ihned postoupilo v tváři místa okouzlující zádumčivosti.

„Nic více a nic méně," odtušil otec, „nežli že bych konečně jednou přece rád viděl, kdybys někomu, ovšem jen tomu, kdo tvému srdci konvenuje, projevila třeba jen zásvit své sympatie . . ."

„Ah, můj ty milý bože!" povzdychla si dívka. „Což pak mohu za to, že jsem doposud nikoho — — —"

„Že's zamítla několik švarných kavalírů, kteří se o tvou ruku ucházeli," vpadl otec s přízvukem otcovské shovívavosti, „skoro se ani nedivím, ačkoli bych si byl přál, abys tak aspoň u toho neb onoho nebyla učinila. Ale že, jak se mi zdá, nemáš nejmenší sympatie k mladému muži, který tu u nás již po delší čas prodlévá; že chováš se k němu, jako bys ani netušila, že pobyt jeho u nás má zvláštní účel; že ani pohledem nedáváš přednosti před jinými Filipovi — — — — —"

Nežli povíme, co na slova ta dívka odpověděla, vsunujeme sem několik slov o člověku, o němž tu řeč.

Nám všem, kteří žijeme mimo tak zvaný „vznešený svět" a mimo tak zvané „rozhodující kruhy"; nám všem, kteří jsme se nikdy žádné světodějné akce činně nesúčastnili, tak že skoro každá historicky památná událost souvěká kmitla podle nás jen jako vzdálená a matná fata morgana; — nám všem nedostává se skoro snad ani náležitého porozumění pro záviděníhodnou exklusivnost člověka, který zbaven všech svízelů existenčních a obdařen netoliko příhodnými dary ducha, ale těše se také přiměřenému vzdělání, má „arénu světa" netoliko jen otevřenu, ale i dráhu k nejsmělejším závodům tak upravenu, že stačí začasté jen chtíti, aby byly zraky takořka celého světa k němu upjaty . . .

A takovým „dítkem štěstěny" byl tento Filip, kterémuž zádumčivá Tereza nedávala ani pohledem přednosti před jinými . . .

Byl to mladý, zajímavý a sličný muž, poněkud zasmušilého vzezření, málomluvný, uzavřený a svéhlavý, ale dobrého srdce a začasté i lidumilný.

Původně to byl chudičký šlechtic, který neměl naděje, nežli na nepatrnou apanáži. Majorátním pánem rodinného panství stal se starší jeho bratr, kterémuž nebesa tak požehnala, že jej — ať již v šťastném nebo méně šťastném manželství — „oblažila“ neméně nežli desíti potomky. Filip, jako druhorozený syn, po případě mladší bratr majoratního pána, neměl tedy ani naděje na jakoukoli mimořádnou podporu od bratra a musil se spokojiti rentou několika tisíců ročně.

Jinak postaráno o jeho povšechné vzdělání obvyklým u šlechty způsobem, tak že se od jiných vzdělaných kavalírů nelišil nežli svými individuálními vlastnostmi. Že byl hrdý a pyšný na svůj rod i na své já, netřeba snad ani dokládati; již povšechně naznačený ráz jeho povahy tomu nasvědčuje. Že by však byl zvláštním nějakým nadáním nebo odborným vzděláním nad jiné vynikal, o tom nezachovalo se ani důkazův, ba ani žádné, třeba jen pravděpodobné památky.

Avšak jakmile se na něj štěstí v mužném věku jen jednou pousmálo, změnila se situace úplně. Před tím tak úporná Štěstěna zamilovala si svého vyvolence s veškerou tvrdošíjností svého temperamentu a v pravém slova smyslu mu házela z rohu hojnosti celými přehoušlemi bohatství za bohatstvím přímo do klína.

Již první pousmání Štěstěny stálo za dík nejvřelejší, poněvadž při tom miláček Štěstěny nebyl ani dost málo spolupůsobil.

Náhodou měl tetu, která žila ve Francii; ale přes to, že byla bohatě provdána, po celý život svůj na synovce svého ani jediným frankem nepamatovala a nebyla by mu ani po své smrti praničeho odkázala. Naopak! Nehrubě soucitná žena ta vedla život prostopášný a promrhala značné summy. Mimo to zalíbilo se jí také v politických a jiných intrikách, zejména s pověstnou Pompadourovou. Vším tím upadla v nemilost u císařovny Marie Terezie, která učinila, čeho bylo třeba, by zbývající a to velmi značné jmění po manželu, na něž měla právo toliko jediná dceruška, nedostalo se do mrhavých rukou prostopášné intrikánky.

Dceruška ta, dědička zbývajícího jmění, octla se u dvora rakouského a za nedlouho ochuravěla. Dobrozdání lékařů znělo v ten smysl, že se bezpochyby neuzdraví. Následkem toho kázala jí císařovna, by učinila vzhledem ku značnému dědictví po otci přiměřené poslední pořízení; ale s tou podmínkou, že může dědictví své odkázati komu jí libo — jenom ne své matce.

Bylo-li někým usilováno, by poslední vůle churavící kontessy zněla na prospěch matčin, není zjištěno; ale nebývalo by nic platno; neboť císařovna Marie Terezie měla příliš pevnou vůli a věděla také, proč tak a nejinak káže.

Ze všech svých příbuzných — strýců a tet, bratranců i sestřenic atd. neznala však churavící kontessa náhodou nežli strýce Filipa, kterého byla v životě svém jen asi třikrát shlédla a skoro s ním ani nepromluvila.

Nevědouc tedy, komu by měla dědictví svoje odkázati, odkázala je strýci Filipovi. A když pak za nedlouho zemřela, procitl před tím chudičký kavalír v den po jejím pohřbu jako boháč.

Ihned učinil, co mu za takových poměrů kázala kavalírská čest i ctižádost. Odebral se do sídelního města, kde v kruzích bohatého panstva

zahájil život ryze kavalírský a zároveň se snažil, dostati se v bližší styk se dvorem, což se mu za nedlouho také podařilo.

Císař Josef II. si ho povšimnul a přidělil mu také úřad komořího. V tomto postavení rozvinul Filip své nehrubě vzácné nadání diplomatické, jež nečelilo k ničemu jinému, než aby si získal a udržel přízeň a milost panovníkovu.

Podařilo se mu to v míře svrchované; staltě se panovníkovým miláčkem. Než ani tím se Štěstěna ještě neuspokojila. Panovníkův miláček přišel v brzku v nejintimnější styky s jiným bohatým kavalírem, kterýž byl již před tím jmění své v poslední vůli odkázal jednomu ze svých příbuzných. Panovníkův miláček zkusil diplomatické své nadání i na tomto kavalírovi, snaže se si jej nakloniti, což se taktéž podařilo k úplnému jeho uspokojení. Kavalír ten zamiloval si miláčka císařova v té míře, že testament svůj změnil a odkázal veškeré své značné jmění Filipovi.

Leč i tak ještě Štěstěna na svém miláčkovi „nevymstila se" definitivně. Na zděděných panstvích měla stará jedna teta zemřelého testatora pojištěný kapitál půldruhého statisíc zlatých. Miláček Štěstěny pokusil se tudíž svým nadáním diplomatickým o své štěstí i u této stařenky, kterouž ostatní příbuzní zanedbávali.

Šťastnou náhodou nebylo třeba žádného zvláštního namahání. Stačiloť trochu kavalírské zdvořilosti, a dobrodušná stařenka odkázala miláčkovi Štěstěny netoliko svůj kapitál, na jeho panstvích pojištěný, nýbrž i skoro stejnou částku peněz na hotovosti.

A dodáme-li, že takovýmto diplomatickým talentem obdařený kavalír dovedl se nepřetržitě udržeti v neochvějné přízni a milosti panovníkově, tak že jej císař Josef II. přibral také mezi své komonstvo, když podnikl v měsících dubnu až červnu roku 1787 pod jménem hraběte Falkenšteina cestu na Krim k návštěvě carovny Kateřiny a k úmluvám v příčině turecké války — označili jsme zajisté s dostatek, o jakém muži, po případě o jakém — ženichovi jest právě řeč.

A připojíme-li, že zádumčivá madonna Tereza byla dcerou jednoho z nejbohatších a nejdůstojnějších kavalírů říše, hraběte Jana Bapt. Valtra Dietrichšteina a že rozmluva mezi otcem a dcerou dála se na rodném jejím zámku Mikulově na Moravě, označili jsme i celou situaci v té míře, že stačí k doplnění jen ještě odpověď, kterou dala dcera starostlivému svému otci. — — —

Kontessa Tereza chvíli mlčela. Na to přejela bílou ručkou přes čelo a s výkřikem „Nikdy!" vyskočila — — —

Dojem jediného slova toho na otce, který byl sice připraven na mírné zdráhání se, ale naprosto se nenadál odpovědi tak rozhodně odmítavé, byl příliš mocný, aby jej byl mohl hrabě Dietrichštein potlačiti. Až dosud v pravdě otcovskou laskavost jevící tvář jeho zakabonila se nejtrpčím zklamáním.

Jediným slovem tím zdály se býti všechny a to nikoli nesmělé plány otcovy, když právě ne zmařeny, tedy aspoň skříženy a na dlouho odročeny.

V prvním okamžiku se mu zdálo, že musí milovanou dceru s veškerým důrazem otcovské starostlivosti o její blaho upozorniti, že nechce sice činiti žádného nátlaku; ale že by mu bylo přece jen milé, kdyby se

rozhodla pro dráhu života nikoli jen tradicionelně sybaritskou, v jaké má zálibu většina aristokratek, nýbrž pro dráhu k životu nepoměrně oduševnělejšímu, k životu snad i významu světového, jaký jí kynul po boku muže, jemuž byla Štěstěna tak příznivа, a jenž byl dle všeho samým slepým osudem vyhlídnut hráti dříve nebo později ve světovém koncertu jednu z hlavních rolí.

Avšak když ji viděl před sebou státi vzpřímenu a s výrazem neoblomné rozhodnosti v sličné tváři, která vždy jindy jevívala jen něžnou oddanost, byl přesvědčen, že okamžik k definitivnímu rozhodnutí doposud nenadešel a že bude nejlíp, ještě nějaký čas vyčkati.

Mráček zklamání zmizel s jeho tváře skoro v nerozdílném oka mihu. Mlčky přikývnul, jako by s míněním dceřiným souhlasil a popošel k oknu, kterýmž se zadíval do krajiny.

Dcera taktéž více nepromluvila. Spustivši se do křesla, z něhož byla vyskočila, zadívala se opět upřeně před sebe na podlahu.

Po několik minut nerušeno hluboké ticho nežli odměřeným tikotem starobylých nástěnních hodin, na nichž těžkopádné rafie ukazovaly právě půl třetí.

Otcův zrak těkal zatím zcela bezúčelně po známé a přece přerozkošné krajině.

Před zrakem jeho rozkládala se v žhavém odpoledním slunci srpnovém širá, mírnými, tmavou zelení pokrytými pahorky rozrytá rovina, z kteréž tu a tam trčí k obloze mocné, příkré a lysé vápencové skály jako zkamenělé příšery.

V rovině samé střídá se zeleň luk se zažloutlými strništi a zahnědlými zoranými poli. Tu a tam v dáli viděti ze zelena vyčnující nebo pod skalinami se tulící chatrče a domky malých osad, kdežto nejblíže, avšak hluboko pod oknem, kterýmž se otec dívá, rozkládá se amfiteatralně na úpatí tří vršin nevelké, hradbami obehnané malebné město s rozsáhlými předměstími, do nichž se vchází z města třemi branami.

Zrak dívajícího se, přelétnuv krajinu, nevšiml si jiného, nežli že nad krajinou klene se právě zašedle modrá bezoblačná obloha a že v dáli nad obzor jihozápadní vystupuje tmavý mrak. A již se chtěl od okna obrátiti k dceři, když zrak jeho utkvěl na západnějším tmavém předmětu na nedohledném skoro konci bělavé poštovní silnice, která se hadovitě vine krajinou směrem k městu a odtud zase dále.

Zahleděv se na předmět ten bystřeji, rozeznal po chvíli rychle ujíždějící povoz, za kterýmž za nedlouho objevily se ještě dva jiné povozy.

Neobvyklá rychlost, s jakou všechny tři povozy po silnici ujížděly, byla mu nápadna; sledoval je tudíž neb aspoň kotouče zvířeného bělavého prachu zrakem ještě po několik minut.

Otcovým mlčením znuděná dcera konečně vstala a přistoupivši k oknu, zadívala se taktéž do krajiny.

„Tři kočáry ujíždějí úprkem po silnici — bezpochyby cestuje někdo z Brna do Vídně,“ podotknul otec ledabylo.

„Vidím,“ odtušila dcera lakonicky, sledujíc beze všeho zájmu zrakem ujíždějící povozy.

Když se kočáry přiblížily k městu, zastavily. Z dáli, z které byly otcem i dcerou pozorovány, zdálo se, že osoby v povozech rozhlížejí se po krajině, zejména po malebném městě — jako by byly na rozpacích, mají-li či nemají-li vjeti branou do města.

Po chvíli jeden z kočárů zase se hnul, zabočil k městu, projel branou a úprkem ujížděl městem.

Teprve nyní bylo lze rozeznati, že je to lehký cestovní vůz s poštovním kočím a ve voze že sedí dva muži.

Pranic tedy nápadného...

Povoz projel několika klikatými uličkami města. Brzo zahnul za domy, brzo se zase objevil. Náhle vjel na silnici vedoucí velkou oklikou do vrchu...

„Aj! Totě návštěva k nám!“ ozval se otec skoro překvapen. „Nezbude, než abych učinil, čeho je třeba a dal přiměřené rozkazy.“

„A co já, milý otče? optala se dívka úslužným tonem.

„Zatím učiň, co za vhodno uznáš,“ míní otec. „Návštěva nebyla nám nikým ohlášena. Nevíme tedy, kdo nám prokazuje čest, nebo nás přijíždí ponudit. Bude-li tvé přítomnosti třeba, uvědomím tě okamžitě.“

Po těchto slovech otec opustil kvapně místnost jedněmi dveřmi, dcera pak loudavě dveřmi druhými.

Povoz s neznámými návštěvníky byl zatím pro příkrost do vrchu vedoucí úzké skalní silnice nucen zmírniti dosavadní rychlost a jel pomalu.

Před zraky přijíždějících vypínal se totiž skoro uprostřed malebného města na osamělé vápencové skalině velkolepý starobylý šlechtický zámek, imponující z dáli i z blízka nejen svou mohutností ale i malebností.

Povoz s neznámými dospěl po příkré, ve skále vytesané úzké silnici k první bráně zámecké po několika minutách. Teprve když projel branou, začala se jeviti vždy více architektonická mohutnost celku i podrobností. Povoz musil však projeti ještě několikera nádvořími — zámek skládá se totiž z množství budov — nežli vjel úzkou skalní branou do nádvoří vlastního zámku, tvořícího nepravidelný čtverhran.

Zde utkvěl zrak neznámých především na vysoké věži, načež přelétl průčelí vlastního zámeckého stavení o jednom patře a všiml si i velkolepého kamenného altánu, vystaveného směle na četných vysokých pilířích nad stinným prostranným parkem...

K podrobnějšímu rozhlednutí se nepopřáno jim však času. Vlastníkem zámku avisované služebnictvo čekalo již jich příchodu, a sotva povoz zastavil, obklopilo jej v přiměřené vzdálenosti a s výrazem nejdevotnější úslužnosti.

Z prvního povozu, jehož dvířka si ruče sám otevřel, vykročil asi třicetiletý muž v šedém cestovním obleku. Obrátiv se k nejbližšímu sluhovi, pronesl lakonicky slova „Hrabě z Falkensteinu,“ načež věnoval pozornost svému spolucestujícímu.

Tento vystoupil z povozu sice taktéž ruče, ale přece s jistou opatrností. Mávnuv významně rukou, že si od služebnictva nic nepřeje, popošel s nápadným kvapem ku hlavnímu vchodu do vlastního zámku, kde stanul, aby se ještě jednou po zajímavém nádvoří rozhledl.

Je to skoro již padesátiletý muž, prostřední postavy v zaprášené důstojnické uniformě rakouských chevauxlégerů, jejíž zelená barva mu dobře sluší.

Bezvousá jeho tvář, původně asi jemné pleti, je sluncem skoro do hněda osmahlá, a jeví právě mírnou zvědavost, překonávající cestovní nudu. Jinak jest fysiognomie jeho dosti markantní. Pěkně vyklenuté čelo, husté, světle hnědé obočí, velký, ostře zahnutý nos, poněkud světlé líce a trochu odulý dolení ret — vůbec celá fysiognomie jeví rázovitost muže prudkého temperamentu a přece rozvážného, přemítavého.

I světle hnědý vlas, vlastně vlásenka, není základnímu výrazu tváře na újmu. Jeť po způsobu, jak jej tehdy mívali upravený rakouští důstojníci, spleten v cop s dvěma prostými postranními loknami.

Nejvýznačnější známkou fysiognomie však jest azurové oko, plné něhy a laskavosti, jehož neodolatelné kouzlo pociťoval snad každý, na němž třeba jen na okamžik utkvělo.

Muž ten postál však jen několik vteřin. Zámecký pán, kterémuž byl sluha ohlásil hraběte z Falkensteina — v pravém slova smyslu seběhl po schodech, aby ohlášeného co nejuctivěji uvítal.

„Račte odpustit — —“ bylo vše, čím jej mohl osloviti.

„Ah, milý hrabě — dosti, dosti!“ vpadl oslovený tonem příjemného překvapení. „Jen žádných ceremonií. Jedu z Olomouce inkognito přes Brno do Vídně a nemohl jsem při pohledu na staroslavný Mikulov odolati, abych se konečně také jednou nepodíval na půl hodinky do zámku věrného a milého nám hraběte z Dietrichsteina. Ale jen na půl hodinky — rozumíte, hrabě? Ještě dnes musím býti ve Vídni.“

Slova ta pronesena skoro s horečným chvatem, jako by vzácný návštěvník i v mluvení skrblil macešsky vyměřeným časem.

Hraběti Dietrichsteinovi nezbylo času, nežli ku slovům: „Jak je libo, císařská milosti;“ — neboť převzácný host pojav jej přátelsky pod paží, zmizel s ním kvapně v předsíni, vedoucí k hlavnímu schodišti.

„A kontessa Tereza?... Zdráva? Šťastna?“ byla první slova, jež pronesl císař Josef, když se byl octl s hrabětem Dietrichsteinem o samotě.

„Právě jsem s ní rozmlouval o důležité záležitosti,“ odtušil hrabě jaksi zdráhavě, „když jsme shledli z okna po silnici přijíždějící kočáry, nemajíce ovšem nejmenšího tušení, jak vzácný host nás poctí svou návštěvou...“

„Dost, dost, hrabě!“ vpadl panovník netrpělivě. „Především prosím o stručnou historickou instrukci; pak mi ukážete některé z nejzajímavějších památností, na to několik galantních slov s kontessou Terezou a pó té hned zase dále! Čas kvapí.“

Stalo se po přání panovníkově.

Uveden hrabětem do nádherné rodinné síně, rozhledl se císař skoro plaše kolem, načež jako unaven vrhl se do starobylého křesla.

Hraběti bylo to pokynem zahájiti po přání panovníkově stručný instruktivní výklad. Předeslav několik slov o založení zámku pokračoval: „Celek i jednotlivosti stavby jsou důkazem, že předkové naší rodiny dali zámek ten vystavěti výhradně k účelu, abych tak řekl, rodinně strategickému: pro případ, kdyby jim bylo třeba hledati posledního útočiště

proti útokům nepřátel. Nasvědčujeť tomu netoliko smělá stavba na příkré, isolované skále; ale i neobyčejně tlusté zdi — zde v rodinné síni měří totiž neméně nežli jedenáct stop — čímž stal se zámek druhdy skutečně skoro nedobytným."

„A což tyto malby zde?" optal se panovník lakonicky, ukázav rukou na obraz představující statnou postavu muže v kardinálském obleku.

„Skoro vesměs obrazy rodinné," odtušil hrabě. „Obraz, jenž byl zbudil pozornost vaší císařské milosti, jest podobizna jednoho z mých předků, kardinála Františka, který hrál v dějinách důležitou i nebezpečnou úlohu. Otec jeho, Adam, státník za Ferdinanda I. a Maximiliana II. přičiňoval se ze všech sil o srealisování náboženské tolerance. Syn jeho František, kardinal, byl pravým opakem svého otce; jedním z nejvášnivějších přívrženců katolicismu, obzvláště po bitvě na Bílé Hoře, kdy jako snad žádný druhý šlechtic na Moravě přičinil se o vyhlazení jinověrců a vykořenění protestantismu... Obraz jeho zde zakrývá tajnou kapli, která zelotickému kardinálu r. 1620 v nejtěžších dnech jeho života skytala ochranu a útěchu... Vyobrazení na klenbě sálu jsou historická a vztahují se k činům kardinálovým. Ostatní freska maloval Preiner, komorní malíř císařovny Amalie..."

Císař Josef naslouchal výkladu tomu nepoměrně pozorněji, nežli když hrabě líčil vznik a ráz zámku. Zdálo se, že zmínka o náboženských bouřích po bitvě bělohorské a vůbec o třicítileté válce dotkla se ho nemile. Tvář jeho, až dosud skoro apathická, nápadně se zachmuřila a nevyjasnila dříve, až když sám ujal se slova, řka:

„Ah, milý hrabě, jak podivné, zvrácené názory propagovány tehdy! Jak zcela jinak jest nyní, kdy záležitosti svědomí lidského nevyřizují se více mečem a ohněm. Jak zcela jinými věcmi zabýváme se my potomci! Pamatujete se, hrabě, na první moji cestu do Banátu, na které jste mne provázel? Pamatujete se na společnou naši cestu roku 1769 do Italie, do Říma, když tam odbýváno konklave, — do Neapole, Florencie, Parmy, Turina a Milána? Pamatujete se, co mne a vůbec nás oba na těchto cestách zajímalo? Čím jsme se zabývali a jaké plány kuli? Pamatujete se na společnou cestu naši roku 1770 po Čechách, Moravě a Slezsku, když v zemích těch panoval velký hlad, a mně šlo o to, přesvědčiti se o stavu věcí na vlastní oči a poskytnouti dle možnosti úlevy? Jak zcela jinými lidmi jsme my u přirovnání k lidem rázu vašeho předka kardinala! Trvám, že kardinal ten nikdy se netěšil a nemohl těšiti přátelstvím takových mužů, jako jest kníže Rosenberg, polní maršál Lascy a jakým jste hrabě vy — kteříž jste mi po trudech nesnadného panování zpříjemnili aspoň okamžiky života. A proto nyní, kdy břímě panovnické, kdy i pokročilý věk, podryté zdraví, kdy i nesčetné zmařené naděje a nové útrapy, vzniklé následkem dissonance v Uhrách a Nizozemí a opětného konfliktu s Tureckem, ztrpčují mi život v míře takořka již nesnesitelné, přijměte, milý hrabě, můj upřímný dík!"

Císař, jenž byl tentokráte proti svému zvyku mluviti chvatně a úsečně, mluvil zpomínavě s nádechem jemné melancholie, jevil v tváři neobyčejnou srdečnost. Krásné azurové oko jeho zaplálo mladistvým ohněm, když se

vztyčil a podával jednomu ze svých několika nejvěrnějších a nejupřímnějších miláčků ruku.

Hrabě byl tímto nepředvídaným vyslovením díků mile překvapen.

„I spanilomyslné vaší choti měl bych vysloviti svůj nejvřelejší dík," pokračoval panovník tiskna hraběti ruku. „Dovedu oceniti, čím byla jako dvorní dáma mé matce až do matčiny smrti a čím jest i mně, kdykoli mi bývá popřáno stráviti v kruhu duševně spřízněných dam, jakou jest ona a některé z jejích přítelkyň, přímo neocenitelně povznášející okamžiky. Ježto však není, jak vím, právě v zámku přítomna, prosím, vyřiďte jí, hrabě, můj nejsrdečnější dík vy!"

Panovník na okamžik se odmlčel, načež s přízvukem jemné trpkosti dodal:

„V mém věku a za množících se příznaků blížícího se konečného rozkladu člověk už nikdy není jist, že se se svými nejmilejšími ještě setká . . ."

Poslední slova císařova hraběte Dietrichšteina zarazila. Chtěl připomenouti, že vzezření panovníkovo naprosto nenasvědčuje ještě právě vysloveným obavám; ale císař jej předešel, odbočiv po svém zvyku ku předmětu zcela jinému.

„Hrabě Filip Kinský, trvám, mešká doposud ve vašem zámku?" optal se suše a přece s důrazem.

„K službám, císařská milosti!" odtušil hrabě Dietrichštein.

„Učiňte tedy opatření, aby mohl se mnou odejeti!" připomenul císař tónem napolo rozkazovacím. „Nežli však odjedeme, nechť se hrabě domluví s kabinetním mým tajemníkem, jenž byl se mnou přijel."

Hrabě Dietrichtein učinil pohyb, aby okamžitě panovníkův rozkaz vyplnil; ale císař drže jeho ruku doposud ve své jej zadržel:

„Není na spěch, milý hrabě," pravil. „Instrukce, které má kabinetní tajemník pro hraběte Kinského, jsou tak stručny, že stačí k dohodnutí několik minut. Na cestu jest bezpochyby připraven. Bylť již včera avisován kurýrem. Až se doví, že byl kurýr poslán mnou, bude překvapen."

Po té panovník pustil ruku hraběte a spustiv se zase do křesla, lakonicky pravil:

„Zatím můžete pokračovat ve svém výkladu!"

Hrabě uposlechl. Stoje před císařem, zmínil se o dalších osudech zámku, zejména o požáru, jenž v srpnu roku 1719 vypukl v židovské části města a zničil i zámek do základu. Po té líčil společenské a náboženské poměry kraje i města, v němž žil v tu dobu skoro stejný počet obyvatel vyznání židovského jako křesťanského, načež vrátil se zase k zámku. Zmíniv se o jeho znovu vystavení, o více nežli sto jeho komnatách, o velkolepém parku na jižní a východní straně pokračoval:

„I vzácnými návštěvami hostů z rodů panovnických může se zámek náš honositi. Tak roku 1575 hostil zde hrabě Adam Dietrichštein, otec zelotického kardinala, císaře Maxmiliana II., roku 1612 kardinal František císaře Matyáše, vracejícího se od pohřbu císaře Rudolfa II. z Prahy do Vídně a konečně roku 1753 hrabě Karel, můj otec, císařovnu Marii Terezii . . ."

(Pokračování.)

Průčelí kathedraly ve Florencii.

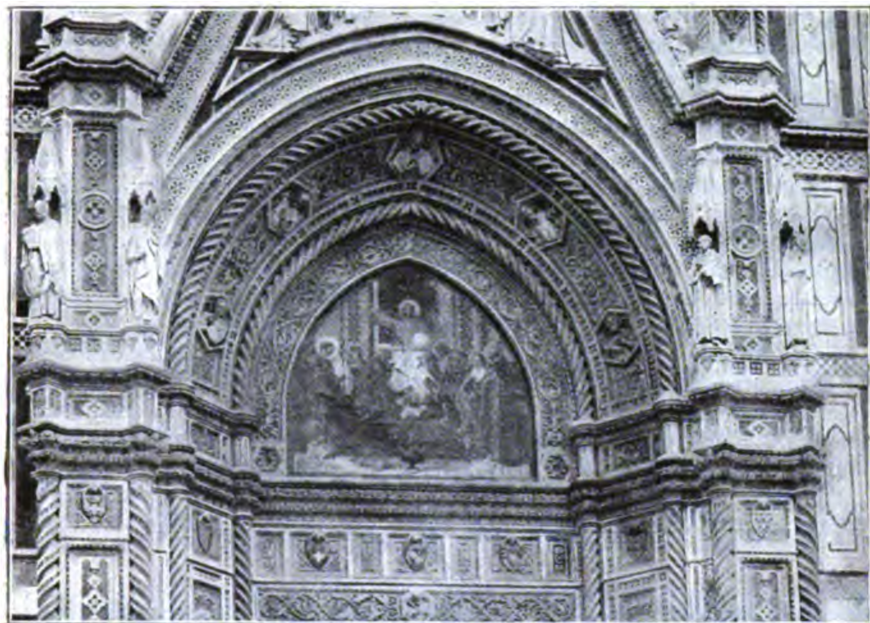
Fotografie dalekohledná.

e století, jež právě dokonává, učiněno bylo tolik překvapujících vynálezů, že nás takořka pranic již nepřekvapuje.

Dokud původ většiny zjevů přírodních zastřen byl neproniknutelnou rouškou nevědomosti, pracovala volně a bujně obrazotvornost člověka. Její činnost nesla se vysoko nad tmavý mrak, nad samu klenbu nebes do říše hvězd, a zarývala se zase černou, teplou prstí a tvrdými skalami do tajemných a příšerných oblastí, rozprostírajících se v hlubokém podsvětí.

Nahoru vzlétá veselý pták, tvor smyslům milý, rozkošně zbarvený a lahodnou písní jásající — dolů zalézá hnusný zeměplaz, odporný červ,

Detail z průčelí kathedraly ve Florencii. Snímek dalekohledný.

úkladný had a hrozný ještěr-drak, který chrlí sirný plamen svými nozdrami. Nahoře jsou volnost a lehkost a světlo, dole hluchá zavalenina, tíseň — hrozná tíseň a černá tma, choulící se kolem mrtvých ohňů, rudých a čadivých, a zívající zevšad příšernými tlamami. Nahoře jest krásný slib, jejž nebe učinilo člověku; zlatý ráj rozestírá se tam do nekonečna, smavá říše, plná světla, zpěvu a vůně. A dole, jako věčná hrozba, vezdy lačná kořisti, šklebí se pekelná propast, v níž bolest, hanba, hnus a hrůza divokým varem kolotají.

Země leží mezi nebem a peklem, na zemi snoubí se obojí. Sem snášejí se shora, sem vylézají zdola bytosti, nepojatelné smysly, buď přátelské anebo nepřátelské člověku. Člověk z nevědomosti tvoří si bělbohy a zlobohy, rusalkami, vílami, vodníky a skřítky zalidňuje si svět a vtěliv nadpřirozené síly v jednotlivce vlastní specie, vynikající směrem nahoru nebo směrem dolů, činí si proroky a čaroděje. Na těchto výtvorech fantasie své uspokojuje se, v nich nalézá rozuzlení všech záhad světových.

Ale fantasie pracuje dál a pořád dál, a jí po bok staví se kriticism. Náhoda anebo spíše Duch vývojový anebo spíše Prozřetelnost přináší pomůcky na zbystření smyslů, jeden temný kout za druhým vyjasňuje se mírnou září vědy, a mátohy, které se tam mlely za tajemného polosvitu, proměňují se v páry a rozplývají v nic. Duch lidský triumfuje.

Srdce člověka však neraduje se, srdce člověka truchlí. Proti zisku, který přinesla věda, staví ztrátu, již utrpělo na svých illusích. Ztráta jest vždycky trpká, zvyk jest přítel velmi žárlivý, nová obuv vždycky

trochu tlačí. Propadá-li se půda pod nohama, a kdyby to byla podstať sebe chatrnější, sebe kolísavější, musí v duši vzniknouti hrůza; vždyť pod tou půdou tam dole může býti propast.

Ale život Vesmíru valí se pořád v před svým slavným šírým tokem, lidská slza a lidský jásot ani o vlas jej neodchýlí. Bůh s člověkem nesmlouvá. Bůh jest světlo, a člověk jest oko; vlna světelná jde jak jíti chce, a oku nezbývá, než vděčně vnímat anebo uzamknouti se. Ostatně, čeho vyžadují poměry, toho člověku najisto se dostane. Kolik umožňují snů, tolik bude snů, kolik vyžadují vědění, tolik přijde vědění. Každé vyjasnění, každý vynález přijde v pravý čas. A rojí-li se za našich dnů vynálezy nebývalou měrou, znamená to, že lidstvo rychleji než jindy roste, a že přiměřeně k tomu vzrůstu vzrůstají i jeho potřeby. — — —

Fotografie není právě životní nezbytností, ale kdyby náhle byla odčiněna, přece jen trapně, jako náhlým zmlknutím obvyklého zvuku bychom tím byli dotčeni. Jaké tklivé kouzlo tají se v prostém albu fotografickém — kolik sladkých, kolik bolných upomínek promítá se v duši, když probíráme se jeho stránkami! Celý život kráčí jimi kolem nás. Vidíme se v podobě pohloupplé dětské tvářičky, vypínající se nad naškrobeným krejzlíkem, vidíme se s prvním chmýřím pod nosem, ve květu mužných

Hora „Panna“ ve Švýcarsku. Fotografována ze vzdálenosti 17 km.

let, s prvními šedinami, a v duši naší bouřně rozrůstají se tehdejší obzory a nálady. Setkáváme se v něm s lidmi, kteří v srdci našem bydlili anebo kteří jen jako episodisté zkřížili naši dráhu. Opustili nás, zapomněli nás, smrt nám je urvala, anebo žijí kdesi-jaksi, jako lupení z jednoho květu, větrem rozváté po kraji, roztroušení po nivách vlasti. Všecko, co druhdy srdcem naším zmítalo, takovou ohmatanou knížkou do duše vkouzlíme si zpět. A fotografické snímky, reprodukované tiskem a uveřejněné v knihách, v časopisech, na skromných pohlednicích! Jak bohatých poznatků nabýváme jimi, a jak jimi sbližují se nám lidé a svět! Kolik musilo by býti malířů, kolik musilo by býti rozplýtváno drahocenné lidské síly, aby nahrazeno bylo vše, co hravě skytá světlotisk!

Fotografie není stará — od prvních daguerrotypií a talbotypií uplynulo všeho šedesát let — jest úžasno, jak obrovsky rozrostla se za tuto časovou píď.

Někdy ukládá se fotografům, aby pomocí svých nástrojů zobrazili předměty vzdálené, a aby zobrazili je tak sblížené a tak zřetelné v podrobnostech, jako předvádí je lidskému oku dobrý dalekohled. Jak zhosťují se tohoto úkolu, o tom svědčí připojené zde obrázky. Fotografie takové mohly by ovšem dělány býti i pomocí obyčejného fotografického objektivu

Hora „Panna“, fotografována s téhož stanoviska teleobjektivem.

Popocatepetl v Mexiku. Fotografován ze vzdálenosti 80 km.

Popocatepetl, fotografován s téhož stanoviska teleobjektivem.

a pomocí obyčejné komory, ale výtah této komory musil by býti neobyčejně dlouhý. Tak fotografován měsíc observatoří pařížskou a hvězdárnou Lickovou v Kalifornii pomocí přístroje obyčejné konstrukce, při němž však citlivá plotna od čočky více než 10 m. byla vzdálena. Jelikož by práce s apparáty tak obšírnými v obyčejných potřebách velmi byla obtížná, ba začasté i zhola nemožná, užívá se v náhradu za dlouhou komoru tak zvaného teleobjektivu. Je to v podstatě spojení čočky vypuklé, která paprsky světelné láme, sbírá ve svém ohnisku a přemítá, a čočky vyduté, která je zase rozptyluje. Tímto rozptýlením zvětšuje se obraz a míra zvětšení závisí na vzdálenosti přijímající plotny od čočky vyduté. Platí při tom ovšem, že připadne na jednici plochy tím méně světla, čím větší jest zvětšení a že tudíž za jinak stejných poměrů, čím větší zvětšení, tím delší musí býti také doba exposice, aby docílilo se fotografií stejně dokonalých.

Z našich obrázků vždy dva a dva k sobě náležejí. První fotografován jest obyčejným objektivem a druhý s téhož stanoviska teleobjektivem.

Z básní M. Jahna.

Snění na horách.

Den v horách tichl. Jako v snech
již lesy tkvěly, na křídlech
spěl vánek, nesa z teplých břehů
dne pohodu a božskou něhu,
jak drahý srdci dech!

A večer, ticho, lesy, mrak
i vůně trav i plachý pták,
jenž hnízdo našel v skalní sluji,
snem všehomíra okouzlují
můj udivený zrak.

Však co den, slunce, v parách zem
se zrcadlily v snění mém,
já opuštěn, sám na vrcholu
hor vznešených jsem patřil dolů,
jat jiným divadlem.

A co jsem zřel? Dne pilný ruch
se obrážel v můj zrak i sluch,
shon lidí stád i hlasů znění
se křížilo v mém tklivém snění,
v němž tál můj smutný duch.

Ó hlasy lidí, zvuky stád,
ó ticho samot, jež mám rád —
ač kouzlo vaše cítím dvojí,
mé srdce chví se v nepokoji,
stesk cítí, samot chlad.

Zřím dolů, jak tam šťastni jsou,
ač den jim chýlí pleci mdlou;
jim lítost žití neotráví,
neb den jich svěžest má i zdraví
a mysl radost svou.

Však radost, jež v můj plála den,
v mrak přešla marný, v stín a sen.
Kdo snění mého smutek zladí,
kdo zas mi vrátí rozkoš mládí
a dnů a roků plen?

Leč, patře dolů do nížin,
kam pokojný se klade stín,
já cítím, jak má lítost mizí,
jsem šťasten, patře v štěstí cizí,
a kladu ruce v klín.

I zněměl jazyk, jenžto lkal
svůj neúkojný, hořký žal,
i cítím, noc jak táhne tichá,
jak mír a sen z ní v srdce dýchá,
jim cele jsem se vzdal . . .

—

Ó jestli ranila.

Ó jestli ranila tě ústa necitlivá,
či hrubá pomluva se dotkla tvého ucha,
jdi, duše, v samot klín, kde v harmonii splývá
ta hudba vesmíru, ač tvá-li chápe tucha
tu sladkost hudby té, jíž není rovno tady,
kde rozkol trhá nás a dělí mrzké vády.

Neb všechen život náš je titěrný a lichý,
když láska může lhát a přátelství nás klame,
jež maskuje svůj cit za potměšilé smíchy;
neb ač ty věci jsou až příliš srdci známé,
přec vždycky hlouběji tvou duši hrotem zraní
a zloupí na dlouho tvým zrakům pousmání.

Ty pomiň na věky, jiř dotkli se tě hrubě,
a v sebe zavři se, neb svět ti klidu nedá,
spíš mírná polí tiš s tím lesem na obrubě
i s oním blankytem, v němž modř se tají bledá;
tam jestli zabloudíš, tvé srdce může vžíti
se v čistou myšlenku, k níž toužilo tvé žití.

Neb květ, jenž kvete zde, ni zlý ni dobrý není
a nemůž' zlehčiti tvé city nejvnitřnější,
a je-li jaká řeč, již chápe tvoje mění,
pak není řeči snad, jež duši ukonejší,
jak ta, jíž mluví les či stvol neb vlna dýše,
v níž není potuchy po lži a marné pýše . . .

Dooráno . . .

Dooráno, skončen den,
jeden z oněch smutných, trpkých
na věky je pohroben.

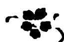
Dooráno, mdlá je páž —
a ta pole, nech jim Pán bůh
stojí dále za mne v stráž.

Dooráno, hledím zpět
pro to šero ani brázdy,
ani rýhy nevidět.

Dooráno, čas je spát,
zapomenout, navždy zabyt
hořkých dnů a těžkých ztrát.

Dooráno, mdlý můj zrak
zahleděl se do daleka,
za hvězdami do oblak.

Dooráno, až mi sen
zavře oči, na má pole
usměje se bílý den . . .

Na čifliku.*)

Obrázek z Bulharska. Napsala Růžena Jesenská.

eděla jsem v lokale hotelu a připadalo mi, že se o mne pokouší poprvé opravdu treska.**) Sluncem žhavě zalitá a sálající otevřela se přede mnou daleká, bolestně prázdná rovina Plevenská.

Vstoupila do mé duše jako poušť po vraždě, jakoby na ní dosud lpěly v šíř i v dál nesčíslné mrtvoly, míhaly se ruské prapory a uniformy, bulharské bílé blůzy a turecké turbany a fesy, jakoby na ní stály klikaté kaluže horké, do výhně vzduchu se vypařující krve, jakoby v dálkách táhle a ponure zahučela děla a potom zalehlo ke mně dusné ticho po porážce, jakoby leželo všecko mrtvé, němé a umírající, krvácející v konvulsivním škubání těl a vyprahlé žízni.

A zatím dnes už ta rovina Plevenská je tichá, prázdná, bez krve, daleká, horká; i v městě kolem mešity, kterou maloval Vereščagin, obklopenu mrtvolami a raněnými, je ticho. Před dukany***) líně sedí Turci, před krčmami kávu černou pijí, po ulicích svítí se hromady kaunů†) a karpusů††) a zelenají se papriky. Ano i zde v hotelu čpí vůně nadívaných čušek,†††) které jsme měli k obědu. Sta lidí přijelo vlakem od Sofie a hotel oblehlo, důstojnické uniformy se hemží, všecko hlučí, bouří, řinčí a vzduch zrovna hoří.

Právě dozněla někde v městě píseň kapely vojenské: „Šumí Marica okrvavená", a doplakala v mé duši. Přemýšlela jsem, jak vyváznout z toho jásavého ryku množství. Společnost moje odešla do města, které jsem již projela a prošla. Všední městečko bulharské tureckého rázu. Proč déle prodlévat? Pomyšlení na pobyt v přeplněném a neútulném hotelu mne skličovalo, mívala jsem pocit v podobných domech, jakoby se stěn se vynořovaly strašné, nečisté ruce. Rozhodla jsem se odjeti nejbližším vlakem domů do Sofie. A lahodně se mi to předsevzetí v duši jasnilo, že zase pojedu zpět tím zázračným defilé ohromných skal přes Roman a Mezdru, hrůzná rovina Plevenská i s příšerami vstávajícími ze země zmizí a sladká zeleň rozhrne mi svoje utěšené opony. Uvidím zase ty strmé stěny hor nízkými duby pokryté, ta mračna skal, v jejichž dutinách a záhybech se skrývají ovce a kozy, na jejichž bocích se po různu krčí hliněné ubohé chatrče, pod nímž se žene bouřlivě Isker, a zjeví se mi ten zamyšlený čerepišský monastýr v horách a snad uslyším

*) Čiflik: dvůr na samotě.
**) Treska: zimnice.
***) Dukan: turecký krám.
†) Kaun č. pipon: sladký meloun.
††) Karpus č. lebenica: vodový meloun.
†††) Čušky: papriky.

ještě jednou snivé naříkání jeho zvonku, a jako květy při cestách rozvité usmějí se na mne děvčata v krojích s těmi bohatě vyšitými rukávci a vroucími barvami zástěr. Vlak povleče se táhle a smutně po té zatáčivé koleji vysoko ve vzduchu nad řekou, a v dálce už bude zapadat slunce, ach, jak čarovně se zvětší ty kontury ohromných skal, blížící se nocí už ztemněné a ještě slunečnou záplavou potřísněné.

Ale noc nutno zde strávit, plnou doléhavého ruchu lidí, v takovém nuceném obklíčení a stísnění. A již zase ta strašná rovina Plevenská se mi žbavě položila na mozek.

V tom ulicí zachřestil vůz a před hotelem zastavil a všecky mé úmysly zvrátil.

Vystoupil snědý silný Bulhar, uhlazenosti a pohybů francouzských, a jeho žena, ohebná, vysoká, líbezně krásná. Paní Luka skromně a s usmíváním jako bulka*) mne zvala na jejich čiflik, kde její muž je ředitelem státního hřebčince. Dostala právě lístek ze Sofie, že přijedu a hned se s mužem vydali do Plevna, aby si mne odvezli. Krátké úrady a vysvětlování, a zrada byla spáchána. Napsala jsem lístek, abych odchod omluvila své společnosti a již jsme ujížděli kolem dukanů a paprik a melounů z Plevna, a nekonečná rovina zavřela nás do své výhně. Všecko kolem bylo jako po požáru, zdálo se mi, že cítím i dech spáleniště. Obloha bez mráčku klenula se, bledá, prožhavěle modrá, nízká k dalekým smutným obzorům. Když zavanul v rychlé jízdě vítr, zašlehl do tváře jako plamen. Rozhořen byl vzduch, země, nebe k umdlení. Bílé pomníčky, rozestavené tou plání smrti, svítily drobounce a slabě jako patníky u cest.

Jeli jsme, jeli, neviděla jsem kvítí po cestách spálených a vyhořelých, neslyšela ptáka v zašedlém blankytu, jen cikády v širokých vokálech zpívaly. Připadalo mi, že není možná, aby ti dva lidé, sedící u mne, byli šťastni. Žíti v té poušti na nějakém čifliku, zasazeném do tohoto nesmírného, rovného hřbitova, nasáklého slzami a krví, odkud i supi a havrani vyděšeni prázdnotou a smutkem odletěli, když z kostí odervali poslední sousto masa!

Jeli jsme bodláčím, chmýří z šedivě růžových a modrých květů palčivě lítalo vzduchem a dotýkalo se našich tváří. Daleko široko táhlo se to bodláčí, a oslové pokorně nad ním skláněli hlavy. A stále, zavřeni obzorem do té roviny rozpálené, jsme jeli. Slunce už se sklánělo níž a nebylo stínů, jen hořel ten daleký koberec souše, na kterém byla kdysi prostřena ohromná tabule havranům a supům.

Přeletěli jsme malou cikánskou vesnici, skrčenou, hnědou, do země zabořenou. Člověka vidět nebylo, jen u cesty sedělo dítě, temné jako hlína těch chatrčí a nehybné jako ta smutná plocha.

Jen ze zdvořilosti promluvili jsme několik slov a jeli dál a dál. Mně připadalo stále, kdybych se ohlédla, že spatřím obrovský stín smrti s rozpřaženou kostnatou rukou stojící uprostřed pláně, dosud a věčně zadumanou nad svým dílem, nebo že uslyším odněkud ze země horkem puklé, z některé té rozšklebené jízvy ještě vzdechy. A zableskl se před námi skleněně Vid jako had se klikatící neslyšně a nevesele. Koně stoupli do

*) Bulka: bulharská nevěsta.

jeho vod, a kola vozu brázdila jeho nespěšné vlny. Stádo černých buvolů krotkých a zemdlených pilo z jeho vod. V dálce, kde se Vid ztrácí, zamodrává obzor horami. Jak neútěšně daleko a nedohledno! A v tu stranu zabělal se konečně čiflik.

Slunce zapadalo. Rovina jako jediné nesmírné bojiště zakrvácela jeho vodorovně rozhozenými paprsky. Od východu již lehaly stíny jako černé příkrovy nad mrtvolami a ze západu oblohy v proudech tekla krev sluneční jako živá, volající a naříkající. Vzduch byl stále žhavý jako palčivá rána v hodině smrti na bojišti. Země žíznivě pila krev slunce, jež odcházelo. Stíny rostly a řasily se chmurně a přikrývaly stopy krve. Slunce zapadlo. Obzory uhasly a bylo ticho, bezbarevno a prázdno jako vysílení po mukách a hrůze.

Paní Luka se usmála, její muž pomáhal nám s vozu. Byli jsme na čifliku. Veliký státní hřebčinec, budova bílá, rozlehlá, kolem její červené střechy houpalo se ve vzduchu tisíce holubů, opodál stálo několik malých domků služebného personálu a větší jednopatrový domek ředitelův. Přijalo nás vonné pohodlné ticho mladé domácnosti, důvěrné sešeření malých světnic s tureckými mindery*) a bulharskými koberci a výšivkami. Rozsvítili lampu a postavili ji na prostřený stůl. Bílá kočka se vplížila za námi do světnice a zamňoukala.

„Aj, Micko, dobrý večer!“ řekl ředitel. „To je naše Micka.“ A hned za Mickou vynořila se ze tmy síně druhá menší kočička bílá s šedivým sedlem a třela se pánovi lichotivě o nohy.

„To je Projka! A kde pak je naše třetí, Zuza? Zuzko, Zuzko!“ Jako okřídlená vyhupla na židli Zuza.

Když jsme usedli k večeři, připadalo mi, že plujeme samotami usnulými a zarmoucenými v korábu, kde je milé vlažné jasno a hovorno. Stůl pokryt byl jachnií**) s bavniemi,***) plněnými tykvičkami, kebaby,†) kaškavalem††) a syrenou†††), a sklenice zaperlily se zlatým vínem. Paní Luka pobízela a v jejích dolíčkách na tvářích svítila dětinná radost z toho hostění, z toho večera a krásné pohody života. Málo mluvila, ale její oči byly takové zadívané a ve chvílích, když ředitel vyprávěl, jak se poprvé spolu sešli a hned nalezli, že Luka navštívila se svým bratrem čiflik a za dva měsíce byli svoji, v těch okamžicích utkvívala na rtech svého muže třpytem očí jemně zaslzeným a vděčně proteplenym.

Micka, Projka a Zuza lísaly se kolem nás.

A nějaké bílé světlo vstoupilo do komnaty jako pokračování shaslého dne. Hle, v daleké noci, kde se země líbá s oblohou, záhadně ohraničený, bledý visel měsíc jako jediný ohromný květ, zrozený v šedivých plenkách stmívání . . .

---

*) Minder: turecká pohovka z koberců.
**) Jachnie: maso zadělávané s různými zeleninami.
***) Bavnie: zelenina, podobná drobným, hranatým okurkám.
†) Kebaby: na rožni pečené sekané maso v podobě naší uzenky.
††) Kaškaval: tuhý, hustý sýr krájený z bochníků. Čím starší tím ostřejší. Tvrdého se užívá jako parmazanu.
†††) Syréne: ovčí sýr bílý, měkký, tvarohovitý.

I do mého pokoje, kam jsem záhy po večeři odešla, padaly bílé, chladící lupeny z jeho záře a svítily mezi modrými ptáčky a zelenými motýlky v teplé červeni koberce jako otevřené lekníny chladných, stojatých vod. V té mlčící, rozsvícené noci slyšela jsem zpěvný etherický šumot andělských křídel dotýkati se oken a vcházeti pod střechu domku jako závratný, objímavý tanec.

* * *

Druhého dne bez tresky a se zjasněnou myslí vyšla jsem s ředitelem a s paní Lukou, které stále s dolíčků na tvářích padaly růžičky smíchu a přecházely jako vzdušné zázraky na naše rty. Pomyslila jsem si: nešuměla to její křídla v měsíčné noci a nezpíval v tanci její pohádkový smích?

Vešli jsme do hřebčince a procházeli sál za sálem: statná, lesknoucí se těla hřebců pyšně se zvedala za barierami, z jejich bujně rozevřených chřípí sálal hýřivý žár a z očí blýskalo sebevědomí a tvůrčí jiskry života. Pozorovali pány, obraceli hlavy, přímili mocná plece, nadhazovali čupřiny, odfrkovali, tu se ozval pozdrav jásavé škály řehtání, tam vyzývavě zazvonil úhoz podkovy, jejich barvy těl se třpytily v krásných liniích nejušlechtilejších rass. Jak by se rozutíkali po té daleké rovině divokými rozmachy těl, jak by horkým vzduchem lítaly nádherné jejich hřívy a nadnášely se hrdé hlavy! A všickni by mizeli, mizeli na konci obzoru a tam někde do jiných končin by zapadli jako paprsky slunce, a někteří by se vraceli a hrabali by v té žhavé půdě, ucítili by stopy zahynulých bratří, smutně by zařičeli a sklonili moudré hlavy.

Před hřebčincem všude trousili se vojáci, opatrovníci hřebců a několik hřebců plavých a černých do vozů zapřažených jako blesk proháněl se pod dozorem na širém prostranství a několik koní se cvičilo rahvanu.*)

Řiditel nás vybídl k návštěvě některých domků jeho lidí a odešel po práci. A tak jsme po řadě prošly všecky domky. Zastaly jsme jen ženy a děti. Všude vanulo klidné usmívání, jako sprchlé růže s Luciných důlků. Když jsme vycházely z jednoho domku, vyhlížela už hlava hospodyně v druhém, abychom jí neminuly. A všude podaly nám sladko,**) někde z broskví, jinde z melounů, višní, malin a drenek.

Bylo patrno z pohledů žen a dětí, že ředitel a jeho žena žijí se všemi těmi lidmi v takovém patriarchálním sdružení, které může jen odloučenost od světa způsobit.

Z posledního domku odvedla mne paní Luka na vinici. Na střeše hřebčínce seděli pávi a vějíře ocasů bohatými barvami drahokamů vykládané rozkládali vstříc slunci.

Sklonily jsme se k nízkým keřům vinné révy. Jaké bohatství skrývalo se pod těmi sametově zelenými listy, jaké plné, syté hrozny se zrny

*) Rahvan: chod tureckých koní, kročení oběma pravýma a oběma levýma nohama zároveň.

**) Sladko: ovoce zavařené v zhuštěném cukru; podává se všude na Balkáně hostům.

podlouhlými modrými nebo sivými, růžově žilkovanými, vůně i chuti muškátové, opojivé. Až k načechrané prsti visely hrozny těžké jako víno ze zaslíbené země. Tento sladký, nádherný plod rodí tedy ta zakrvácená Plevenská pláň, tyto hrozny, z nichž kvasí zlaté víno jiskřivé a vonné dávají prsa té kopyty dotýkané země! „Čas boje, čas pokoje, čas vraždění a čas hojení." Tak mi připadalo, že se hojí té země jízvy těmi úrodnými brázdami požehnaných vinic. Skláněly jsme se k nízkým keřům a ssály lahodnou šťávu matky země. Jako mračno přeneslo se nad námi hejno špačků. Snad z Čech odlétali na jih... Skvostná mosaika pavích vějířů chvěla se v bílém slunečnu.

* * *

Po obědě, když se slunce již k západu vracelo a od Vidu pokladlo se první táhlé zafialovění stínů, letěli s námi vraníci nedohlednou rovinou v dál k nejbližší vesnici Trsteniku. Nepotkali jsme celou hodinu živé duše. V nemluvné, odpočívající ticho samot duněla kopyta našich vraníků a srčelo třeštění cikád. Nepřehledné, zelené pastviny jako rozpjaté samety dotýkaly se lazuru oblohy, a místy jen obdélníky zelenin šťavnatých a bohatých odlišovaly se sinější a temnější barvou a vyvýšenějšími, nestejnými meandry.

Vynořila se věž a za ní kostelík takového usměvavého, východního stylu a za ním Trstenik.

Na pastvině blízko vsi hemžilo se stádo ovec a krav.

Kolem kostela svítila řada nových, úhledných stavení, ale všechen ostatní Trstenik, stará, původní ves — byla pod zemí.

Z cesty, kterou jsme přijížděli, spatřili jsme jen řady mohyl, vysušenou travou porostlých a z nich se kouřilo — ano, byly to nízké komíny a byly to podzemní chýže. Opravdu pod zemí travou porostlou skrývá se život, lidský život? Vystoupili jsme z vozu a obešli první vysokou mohylu, a hle — na druhé straně byla přístupná, otevřená vrátka. Ozval se divoký štěkot psa. Vystoupila z vrátek žena snědá v pestrém kroji a zvala nás dál. V chýži byly dvě prostranné světnice a černá kuchyně očazená a do ní ústil komín. První světnice letní měla vyvýšené místo, na kterém ležely pruhované barevné houně — společné lůžko celé rodiny. Druhá zimní světnice se sporým okénkem byla tmavá, ale pro zimu teplá, tam sejde se přátelsky na zimu rodina se svým stádem, které vydychuje betlemské teplo. Podlaha i sklenutý strop jsou hliněné.

Starší žena houně rozložila na vyvýšené místo letní světnice a vybídla nás, abychom se posadili, a mladá žena otevřela svou truhlici a jako Popelka vybírala z ní nádhernou svou výbavu a radostí se zardívala z našeho úžasu. Rukávce košil a límce a zástěry svítily tak teplými komposicemi barev a vzorů, jakoby příroda je byla stvořila darem svého slunce, svých květů, svých křídel. Křížky tak drobounké a husté jako korálky skládaly ty kouzelné vzory. Jaké poklady barev tají se tu v truhlici pod zemí, a ta mladá žena jako zakletá princezna v nádherném úboru stojí před námi a rozpačitě se usmívá na svou matku a klopí zraky.

Zapadající slunce nalezlo vrátka a růžově rozsvítilo šedé podzemí a zajásalo na barvách rozložených úborů a na kroji mladé ženy, pozdravilo je jako přátele a vykouzlilo z podzemní chýže kobku královských pokladů.

Když jsme se vraceli na Čiflik, nepřipadala mi více ta nesmírná rovina tak neutěšenou a zakletou.

* * *

Ó, čarovná noci, která jsi se rozstříbřila nad rovinou, dalekou jako moře a smutnou jako loučení, jasná noci, která jsi z pláně Plevenské vyčarovala jezero bílé, snivé a průsvitné, která jsi rozsvítila hvězdy a hvězdičky, třesoucí se vysoko v modru báně nebeské, a měsíc veliký, blízký a dobrotivý. Země poslala nebesům horký svůj dech a tys ji zlahodnila, sladká noci, tys přikryla bílými závoji stopy krve a dotkla jsi se smířlivě srdcí všech tvorů. Bílé vidiny nadpozemské vznášely se v řasách ohvězděného tvého šatu a pokojně bila naše srdce. Věděli jsme, že kráčíme nad hroby trpitelů, ale nechvěli jsme se jejich ranami a mukami, ale vznášeli jsme se nadpozemským jejich mírem.

Paní Luka a její muž vnořeni byli do toužebné bělosti měsíčné, a také já jsem se ponořila do té bělosti a opakovala jsem v úžasu: „Jak velebná je ta vaše samota bílá a snivá."

Usmívali se laskavě a věřili mým slovům. Chápala jsem: zde naleznou se duše a splynou v tak jemných záchvěvech, v nichž by se jinde nenalezly, nic zde neruší to tajemně družné splývání a sjednocování. Blahoslavená láska, rostoucí zastíněná bílými květy samot!

Cestou na čiflíku průzračnou a bílou provázeli nás psi Rohla, Pena a Bělčo, všickni tři bílí jako posněžení, s dlouhou, hedvábnou srstí a vysokými labutími šíjemi.

Důvěrně kráčeli s námi a dotýkali se našich šatů a rukou. Došli jsme k barieře, kde přenocují někteří hřebci pod širým nebem. Probouzeli se ze sna, přátelsky zvedali hlavy, a jak promluvil jejich pán, dávali mu na jevo oddanost.

„A Dahmane, jak se ti spí?" Dahman lichotivě kloní hlavu a dá se hladit.

„Prijatnij, Prijatnij, tys věru můj milý hoch!" A Prijatnij se přitulí jako dítě.

„Starboar!" A hřebec přiklusá k hradbě a zasvítí jeho oči, jakoby se ptaly: „Čeho žádáš, pane?"

A jiný čupřinou potřásá vstříc paní Luce.

„To je můj Zariv," říká paní a hladí jeho vypjatou šíji.

A šli jsme dál, prošli hřebčincem, kde těla hřebců vystupují ve zvětšených silhuetách v mdlém osvětlení lampiček.

Ředitel zavolal. Stráž bdící se ozývá, ozývá dál.

Vycházíme zase pod širé nebe k jiné barieře.

„Čekalko, milá Čekalko," šeptá paní. „Zorko, Zarivko!" A všickni důvěrně krotce přitulují hlavy na prsa svých pánů, ti hřebci bujní, jimž z očí blýská sebevědomí a tvůrčí jiskry života. — — —

A stáli jsme dlouho v stříbrných záplavách snivé, rozmodlené noci. Dosud když si vzpomenu na čiflik, ležící na daleké, smutné rovině Plevenské, vidím jej v bílých záplavách snivých rozmodlených nocí, a paní Luku štíhlou jako jedli s úsměvem utkvělým v dolíčkách růžových tváří a zadívanou unyle a vroucně na svého muže, přitulenou k němu, odevzdanou, splynulou.

Pramen sv. Václava.

(K Alešově illustraci.)

a času sv. Václava bylo prostranství mezi Vyšehradem a Prahou pokryto ještě hustým lesem, jenž pro hojnost zvěře poskytoval vévodům českým často příležitost k lovu. Tu pak také sv. Václav, bavě se jednou lovem, hnal se v oněch místech za jelenem, jenž v prudkém běhu svém zakopl o kořen takovou mocí, že jej ze země vyrýpnul, při čemž i pramen čerstvé vody vyskočil. Spatřiv to sv. vévoda, daroval jelenu život, ant dal podnět k objevení živé vody, která se podnes nejen za výbornou k pití, ale též za hojivou, hlavně v nemocech očních považuje. Že k pití velmi zdravá jest, dokazuje ta okolnost, že ji obyvatelé hořejšího Nového města hojně odbírají, dávajíce v nádržce velmi bedlivý pozor, aby ni kapky na zem nerozlili, neboť se voda z pramene sv. Václava za posvěcenou považuje. Ode dávna pak byl pramen týž také „Pučka“ zván, a blízké lázně sv.-václavské sluly proto „lázně pod Pučkou“.

(Ze Svátkových „Pražských legend a pověstí“.)

Z Alešových kreseb k národním pohádkám a pověstem.

Frantík a Bartoň.

Z nevyšlé dosud části „Našich“ Josefa Holečka.

d toho dne, co byl včelou bodnut, když na otcovském sadě nepřátelsky se měl ku včelám, med tam sbírajícím, Frantík Skoba naplněn byl obzvláštní úctou ke všemu rodu včelímu. Z nejprvku se na sad neodvažoval, k největší radosti kohouta a slepic, kvočny a kuřat. Chodil s čeledí do polí a luk, učil se ptáky, které ještě neznal, poznávati po hlase i letu a květy na louce po proměňavých šatech. Pozoroval, jak které obilí na kterém poli rostlo, a bylo mu, jakoby rostl a bujel s ním. Poslouchal řeči o povětrnosti a dověděl se, je-li slyšet bavorovské zvony, že přijde tichý a hojný déšť; červánky po západu slunce že ukazují na větry; že slunce pije vodu, a napije-li se mnoho, že bouří a vyvádí jako strejček Žlábek; dověděl se, že v máji nemá pastýři hůl oschnout, aby byl úrodný rok, a že studený máj, v stodole ráj; blýská-li se za jasna, že se blýská na časy; ukáží-li se bubáci nad Lány, že se rozdělí a nebude krupobití ani velké vody. Za to že jsou nebezpečné mraky od Bílé Hůrky, zvláště přehnaly-li se tam už přes Vodňany, a rozmyslily se a nesou bouři nazpět. Tato a mnohá jiná pravidla uměl z paměti, ale nemaje zkušenosti, vytasoval každé na nepravém místě, když chtěl zaperliti se jím před staršími. Všecko viděl a všecko slyšel, ale všecko jinak než dospělí.

Krásně bylo na polích i lukách, krásně metalo se žito, krásná byla vajíčka ptačí pod mezí i v křoví, krásné byly žlutozelené letvinky chvojnatých stromů, krásná byla koroptví kuřátka, když vyplašena z jednoho pole přez mez batolila se do druhého, krásné byly na rybnících kachny, potápky a lysky; ale Frantíkovi se zdálo, že nejkrásněji přec je na sadě, na jejich sadě, a tím houževnatěji se mu to zdálo, čím více se bál, vkročí-li tam, že zas bude poštípán včelami strejčka Kojana. V každém kalíšku, na každém květu čeká tam naň Kojanova včela a jak se Frantík ukáže na sadě, nasypou se naň a pomstí se mu, že je vyháněl.

Když minul týden, Frantíkovi už nebylo možná odolati. Udělá chytře tak: pootevře zticha dvířka sadu a postaví se na kraj. Začnou-li naň

včely dorážeti, prchne jim k mamince a maminka dovede ho ochrániti proti včelám, jako proti každému jinému úrazu. Maminčina sukně je hradba, za kterou se schová a za kterou se nebojí nikoho a ničeho. Za hradbou maminčiny sukně je jist i od opasku tatínkova, odtud ho ani čert nevysápe, přijde-li. Kdykoli mužná mysl jeho poklesne, pozdvihá se zas, jakmile se s ní octne v úchylku maminčiny sukně. Zázračná je sukně maminčina!

Usmysleno, učiněno. Otevřel dvířka sadu a zůstal stát. Včely nic. „Chtějí mě namladit," pomyslil si a opatrně nechal za sebou dvířka pootevřená, aby měl volnou cestu hanebného ústupu, na nějž byl připraven. Slepice, stojící na dvoře na blízku, domnívala se, že Frantík na ni čeká a hupky hupky do dvířek. Zmýlila se. Hospodářův synek zahradil jí cestu nohou, vyhnal ji a prudce za sebou dvířka přirazil a teprve se lekl. Včely zase nic. Pokročil o tři kroky a již byl kurážnější.

„Včeličky," promluvil hlasitě, aby bylo po celém sadě slyšet, „co jsme si to jsme si a smiřme se! Já vás už nebudu vyhánět a vy mne nebudete štípat. Každý kvítek, na kterém se včela pase, bude mi svatý, ani se ho nedotknu; ale za to žádná z vás nesmí se mi dotknout ani nohy, ani ruky, ani nosu ani tváře. Bude tak?"

Zatajil dech a poslouchal, jakou včely dají odpověď.

„Bude, bude, bude," bzučelo to zdola shora, z trávy i korun stromových.

„Bude tak!" vzkřikl Frantík a dotvrdiv úmluvu, poskočil si. Poslední špetka strachu s něho spadla.

Ale Frantík nebyl takový, jak se včelám tvářil. Žádal od včel mír, žádal od nich, aby poctivě v smlouvě stály, ale hluboko v srdci svém sám obmýšlel faleš. Ustanovil se, že si dá dobrý pozor, kterak se dělá med, a naučí se tomu umění od včel. Již několik dní tajně spřádal ten plán a nikomu se nesvěřil, než Ančičce sestřičce. A Ančička jej schválila a nabídla se, že Frantíkovi bude pomahat. Včeličky jsou takové malé, malinké, a Frantík s Ančičkou naproti nim velcí, velicí. Co oni dva spolu nadělají medu! Více, nežli všechny včely Kojanovy. Budou ho mít pro sebe, pro tatínka, pro maminku, pro dědouška, pro babičku. Nic nebudou potom dělat, jen med. Tolik ho budou mít, že ještě do města odprodají. Za stržené peníze Frantík nakoupí hedbáví, Ančička jemu i sobě ušije peroutky, a potom budou dokonalé včely on i Ančička, a drobné včely Kojanovy, jak je na sadě spatří, dají se na útěk a víckrát se tu neukážou, a běda jim, ukážou-li se přece! Frantík bude míti žahadel plný koš, Ančička plnou nůši, a budou sami zraňovat a bodat. Potom budou Kojanovy včely plakat, jako on tehdy plakal, když dostal žahadlo! Takové úkladné, ošemetné záměry Frantík Skoba nosil v hlavě přes to, že uzavřel s Kojanovými včelami smír. Ale svědomí v něm zbylo tolik, že se včelám vyhýbal, netroufaje si z přímа jim pohleděti v oči. Nejkrásnější na sadě byly rozkvetlé jabloně. Frantík vybíral si místo, odkud by práci včel nejlépe mohl přehlednouti. Na žádné z jabloní místo si nevybral, ale zvolil si je na mocné, vysoké a rozložité čáslavce. Odtud neviděn přehlížel sad i dvůr otcovský, sad i dvůr Kojanův, a bylo vidět ještě daleko do polí až k lesům.

Nebylo dne, aby Frantík neproseděl dvě hodiny na čáslavce, i víc. Čím déle tam sedal, tím větší měl po tom místě touhu. A pořád užší byl okrsek, který se své výsosti očima měřil. Nedíval se již k lesům a do polí, díval se jen Kojanovům do sadu a na dvůr. A čím déle se tam díval, tím byl nespokojenější. Zdálo se mu, že u Kojanů všecko je větší a širší, čistší a lepší, až na toho kluka Bartoně. Kdyby toho nebylo, čirá závisť byla by opanovala duši Frantíkovu. Bartoň byl větší a starší Frantíka, třetí rok už chodil do školy, ale Frantík musil se mu na čáslavce pošklíbnouti, jak ho jen z daleka zmerčil. Tři takové Bartoně položil by vedle sebe jako snopy!

Ale ze všeho nejvíc na podívanou byl mu sousedův sad. Byl prostranný a rovný. Uprostřed bylo volné místo, a tam několika dlouhými řadami položeny byly včely. Úly, špalky, vydlabány byly z topolových kmenů. Spočívaly pod šindelovými stříškami, každá stříška na celou řadu. Sklon jejich byl do zadu. Přední strana úliště obrácena byla proti slunci polednímu, zadní byla prkny zabedněna. Úl ležel natažen jako člověk. Hlavy měl podepřeny o podušku, zhruba otesanou loukoť, a nohy byly níž. Včely hmyzně mrvily se na česlech.

U zdi úlům nejbližší pod hustým loubím lísek babička Bartoňova sedávala na stoličce a „vartovala včály“. Na klíně mívala rozevřené modlitby a na nose okuláry. Protože Frantíkova čáslavka nakláněla se až ke Kojanovu sadu — kmen její byl nízký a šikmý, tak že chlapec mohl po něm po čtyrech chodit a šplhati nepotřeboval — rozeznával i veliká písmena na stránkách modliteb. Všechno Kojanouc Frantíkovi zdálo se neobyčejným a zvláštním, i ta babička. Slýchal o ní, že dávno, ještě jako hospodyně oslepla a že ji strejček Kojan dovezli do Prahy, kde jí doktoři navrátili zrak, ale jen tak, jak lidé mohou: na polo, ba mnohem méně. A dali jí dvojí brejle, jedny, aby se jimi dívala do dálky, druhé, aby na ně čítala. Když babička pozdvihla od modliteb oči, Frantík s čáslavky viděl, že skla na brejlích jsou jako mističky. Byla mu ta babička divná, předivná. Až jí Frantík Kojanovům nepřál a myslil si: Kdyby tahle babička byly naše! A jindy si přával, aby jejich tatínek, Frantíkův, také jejich babičku zavezli do Prahy, a v Praze aby jí dali také takové brejle, jako má babička Bartoňova, aby si ten kluk Bartoň nemyslil, že jen oni, Kojanouc, mohou míti takovou babičku.

Babička proto včely hlídala, aby dala znamení, kdyby se některé rojily. Znamení dá na kosu, jež nenasazena stála u nejbližší švestky, a pod ní na zemi ležel brousek. Jakmile včely se vzrojí, babička zazvoní brusem o kosu a přijde hospodář, aby je dal do nového úlu. Cinkání rozrojené včely utišuje a usazuje. Cinká-li se jim, neuletí, ale sednou chumáčem blízko materského úlu.

Po druhé straně babiččině na drnu ležela kukla s řešátkovým dnem. Staré včely babičku znaly, šla-li k nim, kukly nepotřebovala, aby se chránila. Brala ji jen, šla-li zkoumat, připravuje-li se některý úl k vyrojení. To pro svou nevidomost přistupovala až k samým česlům a prohlížela, jak je na česlech i dokola hmyzno a nehemží-li se to jen silný roj starý, nýbrž je-li hojně novaček, menších a útlejších, aby také nový roj měl sílu dostatečnou. Aby viděla, co se děje, musela přiložiti tvář až

k samému česlu, a tu se mohlo snadno státi, že by jí novačky ublížily, neznajíce ještě Kojanouc babičku.

Ráno po deváté babička přicházela ku včelám a pozdravovala je: „Dej Pán bůh dobrýtro, včeličky dělničky! Už jsem posnídala, už jsem na vdolky zadělala.“ V jedenáct hodin se loučívala: „Buďte tu s Pánem bohem, dělničky pracovničky, a dokud babička krávu nepodojí, ať se jí včeličky nevyrojí.“ A podobně se s nimi vítala po obědě, když zase na hlídku přišla, a rozžehnávala se večer.

Staré včely babičku znaly, tak dobře ji znaly, jakoby to byla jejich vlastní babička, včelí babička. Bzukot jejich byl jí nejmilejší muzikou. Frantík ji s čáslavky slyšel, jak jednou hovořila Bartoňovi: „Pašolíčku, vidíš, už jsem chudák stará, do božího kostelíčka zřídka se odvážím, a tak sedám zde u božích včeliček, tu se modlím, tu si písně a žalmy zpívám a včeličky jakoby mi k tomu na varhany hrály, ale jen tak po tenku. A tlustým hlasem do toho vpadají stromy, když koruny jejich se rozšumějí. Kosové, drozdi a pěnkavky, to jsou mi zpěváčkové na kruchtě. Vysoký topol nad stodolou, ten ke mně mívá kázání. To ti je, pašolíčku, kazatel výřečný! Co já slova božího slýchala za celý život v kostelích i pod širým nebem o poutích, to on, topol, všecko má v zelené hlavě a mně povídává. Někdy jen tak šeptá: „lidičky, hříšníčkové, polepšete se, polepšete se!“ Ale někdy ozve se jadrně: „Boj se boha, přijde trest!“ A onehdy ti, jak řekl „trest!“, hrom: „třesk!“ a já jedva stačila sebrat modlitby a brejle, kosu, brus a stoličku, a myslila jsem: tohle jistě nadešel soudný den! Ale dědoušek na mne pamatovali, přišli pro mne a pomohli mi odstěhovati se do chaloupky. Ale což ti to povídám! Dyť tys, pašolíčku zlatá, také si vzpomněl na babičku a stoličku jsi tenkrát odnesl, arci, stoličku! Jak jsme byli v chaloupce, my hned do modlení a kočiček pálení, a dědoušek pořád: „Pán bůh rač nás chránit! Pán bůh rač nás chránit!“ — také myslil na soudný den. Nu, to byla strašná bouře, boží dopuštění! Ale soudný den Pán bůh ještě odložil, ještě se nad lidmi slitoval a prodloužil jim lhůtu k pokání. My dva, dědoušek a já, vždycky jsme k odchodu připraveni. Klekli jsme spolu pod obrazy, on mi dal ruku kolem krku a já se k němu přitlačila — abych ti pravdu řekla, já se přece bála — a modlili jsme se jedním hlasem. A ještě jsme se nedomodlili otčenáš, jak jsme řekli: odpusť nám naše viny — hrom jako by uťal, blesk jakoby jej ulil, vichřice jakoby ji do pytle zašil. A sluníčko boží tak krásně vysvitlo, že i moje slepé oči se občerstvily a zradovaly. Ach, můj pašolíčku, ta slepota! V kostele nevidím, ani velebníčka, ani oltář, ani svíce, a tak si myslím: když nevidím ani velebníčka, ani oltář, ani svíce — nemusím tam být, celý svět je chrám boží!“

Jindy Bartoně pozbuzovala, Frantík na čáslavce to slyšel: „Bartoníčku, pašolíčku, choď sem často ke mně a včeličkám, nebude ti to na škodu! Jak ze školy přijdeš, jak bártošnu pověsíš a se nasvačíš, hned ať pospíšíš na sad! Já tak ráda slýchám tvůj hlas, tvůj hlásek. Zrovna takový hlas míval náš Honzíček, můj nebožtík bratr, když byl malý. Ale potom vyrostl — to již neměl hlásek teninký jako hedbávné vlákno, ale hlas tlustý jak utahovák, jen všechno dunělo, když promluvil. (Ty

taky budeš míti takový, zachová-li tě Pán bůh.) A když ten milý Honzíček vyrostl, páni ho sebrali na vojnu za kyrysara. Zač pak jiného, než za kyrysara? On ti měl, náš Honzíček, postavu jako zeman — ty taky budeš míti, zachová-li tě Pán bůh — a nám se zdálo, až se ukáže nepříteli, že nepřítel ani nedočká a dá se na útěk. Plakali jsme pro něj, pravda, ale taky jsme se těšili, až našeho Honzíčka uhlídají císař pán, že se jim zalíbí jako nám a udělají ho při sobě nějakým pánem, takhle forejšicem. Ale Pánu bohu zráčilo se jináč. Už jsme se s milým Honzíčkem neshledali. Pána na vojně neudělal žádného, před nepřítele ho císař pán ani nepostavili, a než minul třetí rok, roznemohl se a zemřel ve špitále. Dej mu Pán bůh lehké odpočinutí, mému Honzíčkovi! (Babička utírala si cípem fěrtochu vyhaslé oči.) Pojď ke mně, Bartoníčku, tys nyní můj Honzíček! Já nejsem rodem zdejší, nevíš-li to ještě, chlapče zlatý. Jsem Budínova ze Křtětic. Také jsme mívali mnoho úlů, také nám je hlídávala babička, a my s Honzíčkem také za ní chodili, ale to nebylo ani včera, ani předevčírem, můj hošku! To bylo ještě v minulém století, brzy po smrti císaře Josefa, toho, co měl sedláky rád — pamatuj si to. A babička nás napomínávala jako já tebe: „Děti, mějte v úctě včeličky a berte si z nich příklad! Kdyby pro nic jiného, pro příklad dětem včeličky mají být u každého sedláka. Od nich se děti mohou učiti pilnosti a pořádku jak doma, tak v obci, tak vůbec mezi lidmi. Od nich se mohou učiti, jak i sedláci, třeba byli proti pánům malí, mnoho mohou pořídíti, budou-li k sobě svorně držet, nebude-li jeden druhému překážet a nebudou-li se rozlétati do cizích úlův, ale všechen medový prášek snášeti budou do úlu vlastního. Zřídka bývá, ale přece bývá, že včela nevrátí se do svého úlu a přidá se k roji cizímu. Ale to jest její smrt: cizí roj ji uštípe. Jen svému roji včela vážená, jen ve svém roji může konati svou práci, bohu i lidem milou, jen ve svém roji najde ochrany proti nepříteli. Jen ve svém roji a svým rojem včela je silná. Oslabí-li tulačky svůj roj, zahynou samy a i roj jejich zahyne: silnější přijde, vojensky jej napadne, přemůže, uštípe, a med jeho do svého úlu přenese."

Babičce mezi tím, co vnuka vyučovala moudrosti včelí, kštice bílých vlasů zpod šátku spadla na skráň. Včela, která mimo letěla, se zmýlila a chumáček šedin měla za medodárný květ. I snesla se naň a zamotala se.

Babička ji vymotávala z osidla, a Frantík s čáslavky pozoroval každý pohyb jejích scvrklých, zčernalých, bezmasých rukou. Prsty jejich byly ztuhlé, neohebné, na kotníkách špičaté. Frantík čekal, že hrubé prsty udělají včele bolest a ona že jí odplatí bodnutím. Mráz mu přejel po těle, bál se o Bartoňovu babičku, a bylo mu, jakoby po žahadle sám otékal a znova pocíťoval bolest, na kterou nikdy nezapomene. Ale babička včelu vydobyla, úrazu jí neučinila, sobě na prst posadila a laskavě se usmívajíc, k odletu ji pobízela:

„Včeličko, včeličko, nezkušená, neposlušná, zapomětlivá! Věru že ti říkaly tvoje maminka, než tě do světa pustily, že říkaly a tebe poučovaly: Dceruško, lítej si po květinách, lítej si po sadech, po lučinách, jen se v tom, dceruško, letu vystříhej hrobových květů! Kvítí z hrobové zahrádky má prášek hořký, nesladký, ale je mámivé vůně, že po něm

včelička stůně. Jedva se domů navrátí, nožičky vzhůru obrátí, z oulu ji vynesou kamarádky, nepůjde na hroby do zahrádky!"

Včeličce od babičky se nechtělo, jakoby přisvědčovala, co babička říkala o hřbitovním kvítí. Procházela se po prstu semo tamo, až přece se vznesla a s nesčítanými družkami se smísila.

„A babičko," otázal se Bartoň, „vy jste tu včeličku znaly?"

„Kdož by mohl, Bartoníčku, každou včeličku znáti a rozeznati! Kdyby lidské podoby měly, nezapamatuješ si každou, nemáš tolik smyslu. Ale po hlase si merčím jednotlivé úly. Řekla jsem ti, že mi hrají jako varhany. A v těch varhanách jakoby každý úl byl jednou píšťalou. Rozeznávám to z rána, když z úlů vylétají, a k večeru, když se vracejí a houfem se sbírají. To zřetelně slyším hlas každého úlu. Ale když se rozptýlí po kvítí, ne, to mi není možná je rozeznávati! To ti bzukot jejich tak se proměšuje, neslyšíš jednotlivých hláskův, ale jen jeden, jakoby z daleka zvony zvonily!"

„A vás, babičko, včeličky znají?"

„Mě znají, Bartoníčku. Mne neznat! Ale arci, jen ty staré a rozumné, které už vědí a přesvědčily se, že je babička opatruje, čermáky vrahy zapuzuje, když hlady mají, krmi dává, mladičkým úly přichystává. Jakž by mne neznaly staré? Ale mladičké, jedva vyrojené, neznají. A což mohou znáti? Nemohou, nevědomé jsou jako malé děti. A co s vámi, šibeničníčkové? Odpouštět, odpouštět, nic jiného nezbývá než odpouštět, aby vás všecky nespral kat, daremníčkové! Odpouštět vám musejí starší, a vy ze svých chyb naučíte se dobrým mravům a užitečné práci. A se včeličkami zrovna tak. Jen je nech, však ony se naučí všemu včelímu umění, bystré hlavičky!"

„Babičko, já se včel také nebojím."

„Netřeba se včeliček báti, synáčku. Dobrému včela neublíží. (Františk na čáslavce byl jak opařen.) Neznámého zkoumá, z blízka si prohlíží, očichuje vůni jeho těla a podle toho, je-li jí libá nebo odporná, rozeznává člověka dobrého a zlého. Zlého nemiluje, odhání, odpuzuje, ale ani jemu nedá žahadlo, porozumí-li a klidí se. Ale on, šelma zlá, nedobrá, nevydrží zůstat pokojným, protože svědomí jeho pokojno není. Ošívá se, ohání se, včelička to má za skutek nepřátelský a udělá pích! A on se dá na útěk jako karabáčem šlehnutý, ohání se ještě víc a než vyvázne, nejedno ještě žahadlo do kůže se mu zabodne."

„A je to, babičko, jistá pravda, že včelička, která dala žahadlo, musí umřít?"

„Jistá pravda, chlapečku. Pán bůh jí dal zbraň, ale přikázal jí, aby jí užila jen v nejkrušnější době, kdy již se zlým člověkem nebo nepřítelem nic nemůže pořídit po dobrém."

Františkovi na čáslavce se ulevilo. Chvála bohu, včela, jeho nepřítelkyně, už je nebožka!

Bartoň se odmlčel, uvažoval. Potom řekl s jistotou, jakoby to lépe věděl, než babička: „Babičko, v tom asi je mýlka. Dal-li Pán bůh včele žahadlo, aby se bránila, dal jí také právo, aby se bránila vždycky, když je v nebezpečenství; a dělá-li včela něco, k čemu dostala od Pána boha právo, není možná, aby ji Pán bůh za to smrtí trestal, že svého práva užila."

Babička nevrle zašeptala: „A tys taky takový mudrlaut, jako tvůj otec! Co se budeš se mnou hádat! Co ti pravím, je starší tebe i mne, kloučku! Ještě naše maminka mě tak naučovaly. Co by bylo pravda ne-li to, co tolik času přetrvalo?“

Bartoň babičce neodporoval a ona hned se udobřila a Bartoně pohladila.

„Tvůj otec je hodný člověk, včeličky ho taky mají rády. Zveď se po něm!“

Bartoň neodpovídal, až po chvíli se ozval:

„A babičko, což lidé zlí na nic nepřišli, aby jim včelička žahadlem nemohla ublížit?“

A babička tajemně, ale slyšel i Frantík na čáslavce:

„Jsou, děťátko, takové prostředky. Tobě je zjevím, protože jsi hodný chlapec a nebudeš jich potřebovat. Zjevím ti je, abys měl památku po babičce a vždycky mohl říci, až si na ni vzpomeneš a ona již nebude včely hlídávat, a kdyby chtěla, nebude moci pro tíhu hlíny, která na ní ležet bude. Stluč hromového koření, dej do oleje a pomaž se kde chceš, aby tě včely nekousaly, a nebudou kousati. Item drž v ústech tři lístky jitrocele a neuštípne tě žádná.“

Frantík poprvé v životě slyšel tu slovo „item“. Ač mu nerozuměl, dovtípil se, že je to slovo z knih. Snad babička Kojanouc má v chaloupce ještě tlustší knihu než modlitby, snad jsou v té knize ještě větší písmena, snad má ještě širší mosaznou sponu, snad v ní čítá ještě většími brejlemi. Slovo „item“ Frantíkovi prozradilo, že babička nemá svoji moudrost ani ze sebe, ani z lidí, ale z knih, ale to bylo v jeho ponětí jako z boha.

Blízko druhého kraje úlů, hluboko v sadě, byla studánka nízce oroubená, krytá šindelovou stříškou, přiléhající skoro k samé zemi. Nade stříškou rozkládal se do široka hustý keř černého bezu, a z něho se týčila, jakoby mu z plecí rostla štíhlá, ještě mladá olše. Frantík s čáslavky dobře pozoroval, že část olšina oddenku je vyzdvižena nad keř a bylo mu to tak podivné a zvláštní, jako všecko, co viděl u Kojanů. Což pak ta olše má kořeny v povětří? I nemá! Býval tu přestárlý bezový strom, a jej seřízli, aby se zdola zmladil. A do otevřené jeho duše náhodou zapadlo olšové semeno, vzklíčilo a z něho vyrostla ta olše. Voda ze studánky odtéká po korýtku do Kojanových stájí, naplňuje tam kamenky vody k napájení dobytka, a co přetéká, sbírá se do klásu, jenž jest udělán pod stájí, podbíhá na příč celý dvůr a vychází na druhé straně na trávník, jejž nazývají zlatým dolem Kojanovy živnosti. Trávník stále zavlažovaný dává mnoho sečí do roka. Dnes pokosíš a zítra už vidíš trávu znova růsti a za několik dní je ji zase možno strouhati. A tráva jako hedbávná.

Vedle studánky v trávě leží kropáč, ze kterého polévají bílené plátno, jež třemi dyhami prostírá na výslunném místě před úlištěm. Bujná tráva plátno nadzdvihuje a když je čerstvě pokropeno, dělají se v něm rybníčky. Nejčastěji polévá hospodyně. Jen co je pravda, ten kluk Bartoň má pěknou maminku! Osůbka malá, ale jadrná a rychlá jako vítr. To vám přiběhne, shodí s bosých nohou pantofle, svleče jupičku a položí na keř, pozdraví vesele babičku a běží ke studánce.

Běží, a všecko se na ní třese a bílé ruce a bílé nohy, bělejší toho plátna, jen se jí svítí. Míhá se jako motýl. A kdyby opravdu byla motýl a ty chtěl motýla chytit a měl takový klobouk, že by jej přikryl, marně bysi se namahal, nechytil bys! Pokropila, sukně spustila, jupičku oblekla a zapjala, nohy do pantoflí vstrčila, babičku zase vesele pozdravila a zmizela ze sadu, jakoby ji země byla pohltila.

O je, babička už nejsou tak hbitá, kde pak! Teprve nyní si rozmyslili, že chtí nevěstě něco říci. Vyskočily na stoličce, rychle jak mohly a zvolaly: „A a a a, Kačenko milá, děvečko zlatá, což pak tento?“ A usedají zas, nedovolají se. Ale usmívají se, nemrzí je to. Vědí, že babiččino „tento“ nemá tak na spěch, jako hospodyňská práce. A povídají si spokojeně, Františk na čáslavce to slyší: „To je holka! Už třetí dítě a pořád jako rtuť. A táhne jako řemen. Taková žena je boží požehnání. Děkuji ti, Pane, za všecko dobré i zlé, ale zvláště za dobré!“

Kropáč zase leží u studánky a stkví se na slunci jako slunce samo. Františkovi na čáslavce se zdá, že jak živo nebylo tak lesklého kropáče. Krása kropáč! A rybníčky na plátně také se lesknou, a na trávě se třpytí kapky, které na ni odstříkly, a vykropená voda na teplém slunci brzo se vypařuje a před úlištěm dělá se lehýnký opar — snad jen Františk s čáslavky jej vidí — a všecky duhové jsou i na tom oparu i na těch kapkách, čistých jako sklo.

„Ten kluk Bartoň to má hezky!“ řekl si Františk na čáslavce a vystříkl slinu, jak nejdále mohl.

Jindy zas Františk viděl, jak na sad za babičkou přišli sám strejček Kojan. Přivedli si za ruku mladšího synka Matějčka, o mnoho, ach o mnoho mladšího než Františk. Dva věky Matějčkovy jedva by se srovnaly s věkem Františkovým. Capart! Ještě karkuli nosí — ach, to je doba, co Františkovi vzali karkuli pro mladšího a dali mu za ni nejprve kašket a posléz i klobouk; kašket už nosí pro všední den a klobouk má pro svátek. To ještě uplyne vody, než Matějček dospěje do kašketu a klobouku! A karkuli má, vidí se, z maminčina podsazení, zelenou jako brčál. Řeknou: Matějček má karkuli z hedvábné pantle! — a že je z podsazení, přec uvidí každé zkušené oko. Jinak je Františk rád, že strejček přišli s Matějčkem — jen když toho kluka Bartoně nevidět!

Kojan pozdravil matku, odhodil klobouk do trávy, utřel si lysé čelo červeným, květovaným šátkem a šátek opět zastrčil za opasek, jímž opínal si koženky. Chodě, míval hlavu poněkud schýlenu tak, že statná jeho postava nestávala se nápadnou. Nyní se narovnal a protáhl a zívl. Františk stopoval s čáslavky každé jeho hnutí a odhadl, že strejček Kojan mohou být o pěsť vyšší jeho tatínka. Zamrzelo ho to, ale utěšil se.

„Kláda jsou strejček Kojan,“ usoudil u sebe, „ale náš tatínek by jím přece lupli! Náš tatínek nejsou Kahovec. Což pak takový měšťáček, takový řemeslníček, který nemohl svůj nástroj unést a musel se řemesla zbavit, a nyní se plichtí mezi sedláky! Ale náš tatínek kdyby —“

Františk náhlým leknutím div nespadl s čáslavky. To byla rána! Strejček Kojan bác! praštili sebou na zem, a natáhli se jak široký tak dlouhý. Založili si ruce pod hlavu a minutku tak zůstali. Potom se obrátili tváří do trávy, Matějčka k sobě strhli, také ho tak tváří položili

a k sobě přitulili. Když se s ním takhle namazlili, položili se zas na znak, Matějčka si posadili na tělo a brali mu ručky, aby si jimi hladili tvář.

„Píká," smál se Matějček a dělal, jakoby se bránil, ale zatím padl na otce a hladil jej nejen ručkama, nýbrž i tváří.

Tu se Frantík octl na rozpacích. Pozoroval a slýchal žehrání otcovo na Kojana. Nerozuměl mu. Otec jeho nemohl se smířiti s pomyšlením, že jeho kamarád z dětství a z mládí a přímý jeho soused žije jiným životem než za dávných časů, kdy sobě byli nerozlučnými druhy.

On Kojanovi nic špatného nevytýkal, ani nemohl, a kdyby mu jej někdo chtěl očerniti, se zlou by se potázal! Nikdo by se Kojana upřímněji nezastal, než soused Skoba, otec Frantíkův. Tropil-li si někdy z něho posměch, to nebyla hana; ve vsi byli navyklí dobírati se navzájem pro své slabé stránky, zveličovati je a stavěti je do směšného osvětlení. Ale v tom právě byla různost mezi Kojanem a Skobou: Skoba nebyl spokojen těmi vlastnostmi Kojanovými, které zakládaly a tvořily nynějšího Kojana a které by za žádnou cenu a na ničí řeči neodložil.

Frantík, dítě, slýchal, ale nepochopoval a z jednotlivých slov a úryvků, jež mu v mysli uvázly, učinil si ponětí, že Kojan je nepřítel a všechno Kojanovo nepřátelské a zvláště ten kluk Bartoň, jejž už si vzal na svůj vlastní vrub. Frantík už měl také svoje vlastní pozorování, zkušenosti a úsudky, a ty zněly v ten smysl, že se strejčkem Kojanem nic není a že sousedy schvalně zlobí. Měl toho příklady.

Jednou Kojanovy husi zašly do Skobova obilí. Frantík na to přišel, husi zajal a vítězoslavně zahnal domů. Otec jej za to pochválil. Nechali u sebe husi až do večera, až u Kojanů nastala po nich shánka. Tu teprve otec Skoba poručil třeťačce, aby husi dohnala Kojanovům na dvůr a optala se, jsou-li to jejich husi a jsou-li, aby vyřídila: „Naši strejček s tetou vám je vracejí a vzkazují, abyste si po druhé na ně dali lepší pozor."

Brzy na to Frantíkovi poručili za humny husi pást. Frantík od husí utekl a šel si s dětmi hrát a husi se daly do Kojanova žita. Přišel na to pacholek Kašpar, husi vyhnal a běžel za Kojanem a povídají, že mu řekl: „Strejčku, teď Skobovům oplaťte! Do zítřka jim husi nepusťte!" O, kdyby strejček Kojan byli udělali, jak Kašpar naváděl! To by tatínek byli měli radost! Ale oni všechno dělají tatínkovi na vzdory: sami šli k husím a pásli je až do večera, kdy se tatínek mimo ubírali z pole. Pozdravili se a tatínek povídají: „Nu, to mají u Kojanů zralého husopasa." — „Zralý za nezralého. Ty se mi, Skobo, neposmívej, sám ještě dnes husi poženeš!" — „Já husi?" — „Nejspíš ty. To jsou vaše husi. Byly na škodě a já je hlídám, aby škody nebylo. Vezmi si je a odežeň." — „Ukaž!" Tatínek se podívali, a každá hus měla znamení, že je Skobova: na levé noze krajní blanku prostřiženou. Tatínka jako kdyby had uštknul. Ani nedali dobrou noc, husi odehnali domů, a když Frantík navrátil se z houzíru, tatínek ani slova neřekli, na koleno si ho položili a švist, švist! A toho výprasku byli jen strejček Kojan vinni. Kdyby byli husi jak se patří zajali, všechen hněv tatínkův byl by se snesl na ně a Frantík byl by vyvázl.

Mezi matkou a synem rozpředla se rozprávka o včerejší příhodě u Kojanů, jíž byla plná ves. Dalšímu, co kromě této příhody spolu mluvili, Františk nerozuměl a letělo mu to jen tak kolem uší jako moucha; ale po uplynutí mnoha let rozpomněl se na každé slůvko a proto je slušno, aby rozprávka cele byla uvedena. Františka na čáslavce zatím jakoby nebylo.

„Ještě trnu,“ hovořila babička, „nad tím nebezpečenstvím, ve kterém byl včera pacholíček Matějček. Až do půlnoci jsem modlitebně Pánu bohu děkovala, že jej ochránil. Vidíte, hospodáři, také je to k něčemu dobré, je-li člověk slepý — ten trochýtek zraku, co mi ještě bůh dopřává, málo se liší od úplné slepoty.“

(Babička jednou syna oslovovala „hospodáři“ a vykala mu, po druhé mu tykala. Prvým způsobem oslovení osvědčovala, že jej uznává za hlavu domu a chová náležitou úctu k tomuto jeho úřadu.)

„Nic by vám, babičko, nebylo bývalo. Ani byste nebyla měla kdy, abyste smysly postřehla, co se děje a co by se státi mohlo, kdyby bůh a anděl Strážce dítě neopatrovali. Já to viděl na zápraží, ale lekl jsem se teprve, když už bylo po všem, ale to již bylo falešné leknutí; duše mi zavýskala a bylo po něm.“

„Takž přece ještě jednou povězte, hospodáři, jak to bylo. Ženské mě celou popletly, každá ví něco jiného a nového.“

„Brzy po poledni krávy přicházely z pastvy. Na pastvu nikdy nechodí tak vesele jako z pastvy. Vodí je Jelena s těmi pěknými rohy. Kdyby Jelena byla taková dojnice, jako je rohatice, nebylo by lepší krávy. Je jen pro oko a pro užitek ne. Pro krásu ji máme a chováme. A je to taky podívaná, když Jelena kráčí v čele stáda, čistá a bílá jako ubrus, s vitými, pravidelnými, široko rozloženými rohy! Myslíte si, to vidím královnu krav! Krok má dlouhý, pevný a rychlý, oko jasné a hrdé a hlavou pokyvuje, jakoby děkovala za pozdravy. Já se vrátil z práce, usedl na lávce na zápraží a hrál si s dětmi. Tu mě Kačenka zavolala, já postavil Matějčka a skočil k ní do kuchyně, abych jí lépe rozuměl. Hned jsem se zas vrátil a již vidím takový obraz: Matějček s prutem v ruce kráčí zrovna proti Jeleně, prutem mává a říká: Ty dám, ty dám! — a již stojí na krok před ní. Kdyby chtěla, Jelena se již vyhnouti nemůže, porazí, pošlape ho, ostatní krávy slepě půjdou přes nebohého Matějčka! A v tom posledním okamžiku ona vám, Jelena, rozežene se po Matějčkovi rohy — já běžel a křičel, ale na lidskou pomoc bylo již pozdě, jen bůh a Jelena mohli ještě dítě spasiti. A spasili. Ještě mráz po mně jde! Kráva vjela Matějčkovi rohem pod karkuli, nabodla ho a prudce hlavou hodila — a Matějček letí povětřím jako míč, letí — a již je na druhé straně hnojiště, cape si po chodníku jakoby nic, mává prutem a říká pořád: Ty dám, ty dám! Ani zdání neměl toho, co se přihodilo. Krávy zašly do chléva. Chvátám k němu, nesu do sednice, prohledáváme ho, není-li na něm úrazu — nic, pranic mu neublíženo, jen má od levého obočí škrabinu přes čelo až ke karkuli. Kdyby ho roh byl zasáhl o znaménko níž, měl by po oku. A škrabina není o nic patrnější, než kdyby byla po dětském nehtu.“

„Pacholíčku, Matějíčku, pojď sem, pojď ke mně, pojď k babičce!“

Je to již aspoň stá babiččina prohlídka škrabiny Matějčkovy. Hladí a líbá ho, požehnává se znamením kříže, ruce spíná a propovídá: „Kdož by se neobdivoval skutkům boží prozřetelnosti a všemohoucnosti! Synu, zde se udál boží zázrak! Hospodáři, seberte se a pospěšte k panu děkanovi, povězte jim to všecko pořádně, ať nám dvůr vysvětí.“

Kojan odpověděl váhavě a nesměle: „Není žádných zázraků.“

Babička spráskla ruce: „Co pak to mluvíš, dítě bezbožné? Což pak se z tebe stal nevěrec a pohan? A to zrovna ve chvíli, kdy Hospodin zřejmě tobě, na tobě a na tvém dítěti ukázal svou zázračnou moc?“

A Kojan: „Nehrozte se, babičko, v mých slovech není ničeho pohanského. Není žádných zázraků, žádných zvláštních, jednotlivých zázraků, protože všecko, co jest, i to, co je našim smyslům přístupno, i to, co jest jim ještě uzavřeno, jest jediným zázrakem, nesmírným, nepochopitelným. A člověk, uvažuje-li o něm, může leda ruce sepnouti a vzdychnouti: Hospodine bože, jak jsi velký, slavný, mocný! Všecko co vzniká a se rodí, co trvá a roste, co hyne a mře, jest jediným, neobsáhlým a nerozdílným zázrakem. Zázrakem božím je slunce i měsíc i všecka obloha nebeská, ale zázrakem je také každý brouček, byť byl menší špendlíkové hlavičky, každý kvítek, byť byl sotva větší prášku. Zázrakem je také člověk. Ale z lidí ten je pýchou pohanskou nadutý, ten je pohan a nevěrec, kdo tvrdí, že bůh učinil nějaký zázrak k vůli němu. Člověk velikosti a nesmírnosti boží nemůže být ani patrnějším, ani milejším každého tvora, který z rukou jeho vyšel. On nemá práva domnívati se, že by bůh schvalně k vůli němu něco činil kromě toho, co již proň učinil, dav mu schopnější a otevřenější smysly, než jinému tvorstvu. Všecko co stvořil, živé i neživé, bůh zachovává i mění, ale nemění jako rozmarné a nestálé děcko, jež jednou rukou dům si staví a druhou rukou boří, nýbrž podle ustálených a nezvratných zákonů, které na počátku dal a které jsou nezměnitelny jako bůh sám, zatím co všecko stvořené je změnám podrobeno. Člověk má od boha schopnost poznávati boha a obdivovati se dílům jeho, a v té schopnosti jest obsažena i schopnost poznávat ony zákony, kterými z vůle boží spravuje se veškerenstvo. Ale ta schopnost je malá naproti boží nesmírnosti a člověk, i když se domnívati bude, že nejjasněji vidí a nejzářnější světlo kolem sebe rozžehl, bude ve tmách naproti té světlosti, která obklopuje velebnost boží. Toho-li si bude vědom, nikdy nebude mluvit o zvláštních zázracích tehdy, když bude před sebou míti něco sobě nevysvětlitelného. Nebude tu mysliti na zázrak, nýbrž na mdlobu a nedostatečnost svých smyslův a prositi bude boha, aby mu poslal úplnější dar Ducha svatého a naučil jej lépe poznávati.“

„Tak tedy to, co se včera stalo s pacholíčkem Matějčkem, není boží zázrak? Pověz tedy, co je to? Což nevěříš v boží milost, Jene?“

„O věřím, babičko, věřím! Boží milost ale není almužna, poskytovaná nuzným, když oni prosí, jak obyčejně lidé myslí. Milost boží nedá člověku ničeho k najedení a napojení, to všechno člověk sám si musí vydobyti prací a potem svým. Milost boží není ani v lidské dlani, ani kapse, ani na poli, ani na špýchaře, ani v stáji. Nemá podobu ani peněz, ani obilí, ani dobytka, ani žádného jiného statku. Ona sídlí v srdci lidském a dává člověku schopnost upraviti svůj poměr k bohu i světu, stvořiteli

i stvořenému, dává mu schopnost poznávati boha v dílech jeho a milovati jej i všecko, což jest, protože jest od něho a jím."

„Jene, Jene!" děla babička a pohrozila synovi laskavě prstem. „Já stará věřím tak, jak jsem se naučila, a o věcech víry nemudruji a nehloubám. Co mi ti, kdož k tomu jsou ustanoveni, k věření předloží, všemu věřím. Jiní nevěřili a zle pochodili. Za mých časů již toho nebylo, ale za starších, povídají, takové mudrlanty upalovali jako bludaře. Nechali ho mluvit, jako já tebe nechala, a potom hajdy, na hranici s ním! Ale ty se ode mne ničeho báti nemusíš a mně postačí vědomí, že jsem tě po křesťansku vychovala a dosti se ti navštěpovala úcty a pokory ke každému, kdo stojí nad tvým stavem, i ke každému jeho slovu. Mluvit jiné nechávej a sám mlč! ponaučovala jsem tě. A ty jsi dlouho dělával tak, a najednou se ti jazyk rozvázal a mluví, moc mluví, a já se bojím, že mnoho všetečného. Měj se na pozoru před cizími lidmi! Co se s tebou stalo, co se s tebou ůdálo, že jsi se tak změnil?"

„Co se událo? Vy to dobře víte, babičko. Byla v mém životě podobná chvíle jako v životě sv. apoštola Pavla. Bouře mnou zazmítala, když se mi před lety zpronevěřila ta, kterou jsem si vyvolil a kterou již již chtěl jsem dovésti k oltáři. Myslil jsem, že z té bouře nevyváznu živ, a najednou šlehl blesk a jím se všecko dokola mne osvítilo a já stal se vidoucím, duchovně vidoucím, a v tom okamžiku pocítil jsem v duši blaho a teplo: milost boží, jež mi se lehkomyslníku vyhýbala, vstoupila ve mne a já od té doby jen o to se snažím, aby mne pronikla úplně, abych ničeho neučinil bez ní a proti ní."

„Nu vím, vím, tenkrát, holečku, tuze jsi se natrápil. Co já se za tebe namodlila! Ale z lehkomyslnosti se neobviňuj. Byl jsi jako každý neženatý chlapec, veselý, dobrý tanečník — nu což! A ona — ochechule! Ba právě, ochechule! Raději toho nevzpomínej, a Pán bůh ti dal dobrou náhradu, nemáš čeho želeti. Ale to mi pověz, dítě: kde se v tobě ty mudrlantské nápady berou? Jiní je ponejvíce mívají z knih, ale ty jsi nikdy hrubý čtenář nebýval. Či snad jsi se chytil knih, co jsi hospodářem, a dosud jsi to přede mnou tajil?"

„Knihám dosud mnoho neudělám. Není-li práce, rád si čítám v evangeliu a Životech svatých, ale jiné knihy, vidíte, babičko, jsou mi lhostejny. Nenalezám v nich toho, co v těch dvou: duši útěchy a povzbuzení a pobídky k rozjímání. Ale evangelium jako slovo boží a Životy svatých následovníků slova božího, kteří za ně vesele i na smrt chodili, to jsou mi knihy nade vše drahé a když je někdy déle možno, aby od práce odpočívalo si nejen tělo, nýbrž i duch, sladko mi bývá v nich si počísti. A když se mne ptáte na knihy, já, babičko, po svém nedostatečném rozumu myslím, že by jen takové spisovány býti měly, které se těm dvěma mým drahým přibližují. Ne, neříkám, že by všechny měly psát jen o víře a náboženství a o hrdinách víry, ale každá jistě by se měla snažit povědět lidem něco poučného a příkladného. Každým poučením, kterého se mi dostane, každým rozmnožením mých skrovných vědomostí rozlévá se více světla na můj poměr k bohu, a každý, kdo sílu a život svůj nasadil pro dobrou, obecně prospěšnou věc, může nám býti příkladem, třeba nebyl svatým. Ale to já, babičko, jen pro jiné uznávám a sám se

věrně držím těch dvou svých nejmilejších. Skoušel jsem čítati také výklady evangelia, ale brzy jsem je zavřel a odložil. Duše v nich nenašla pravé živné krmě, jen samé odrobinky a omelinky, které s hojného stolu evangelia spadaly na trnož, kde je sebral ubohý vykladač a jiným předkládá.“

Babička vážně pokyvovala hlavou. „Milý synu, ty jsi bludař, jistě myslím, že jsi bludař. O Životech svatých nemluvím, těmi, myslím, nemohl bys být uveden na bludnou cestu. Ale co pravíš o evangeliu, to se mi nelíbí, to mi bludem smrdí, jak jsem jen prostá osoba. Jak pak ty, člověk neučený, sedlák, umějící sotva číst a psát a trochu počítat, můžeš zavrhovati výklady, sepsané velebnými pány, kteří na to mají dvanáct škol a vysvěcení? Což pak jsi přestal chodit do kostela od té doby, co jsme se rozdělili a ty jsi na živnosti a já s dědouškem na výminku? Což v kostele neposloucháváš výklad evangelia a kázaní? A co tam posloucháš, je, možná, z jedné knihy, kterou doma hrdě odkládáš, že jako tvému rozumu nedostačuje. Nedávej se, synu, mezi pyšné! Nevyvyšuj se nad jiné ani statkem, ani rozumem! Mdlý je lidský rozum, i když se domnívá býti nejsilnějším. Bývaly prý v Čechách takové doby, kéž se nevrátily! kdy každý sedlák myslil, že má právo vykládat evangelium, a Pán bůh se proto na český národ rozhněval a hrozné, povídají, hrozné rány na něj seslal, ztrestal a hrdého ponížil.“

Načež Kojan:

„Chodím do kostela, poslouchám výklady a kázaní. Modlím se sám i s obcí, zpívám i na pouti chodím. Nikomu pohoršení nedávám a nechci se ničím lišiti od všech ostatních. Jen, babičko, o tom, co slyším a vidím, rozjímám. K rozjímání mám právo, když mi ta schopnost od boha dána. A nehloubám a nebludařím tak, jak vy se domníváte. A pyšný nejsem. Vždy jsem pamětliv, že je bůh vševědoucí a že všecko vědění lidské nic není a nikdy nebude proti vševědoucnosti boží. Nenamahám se rozbaliti žádné tajemství, které si bůh nechal pro sebe. Jsem přesvědčen o chabosti lidského rozumu i úsudku. Příkladem mi nejsou ani pyšní andělé, ani sv. Augustin z té doby, kdy, chodě po břehu morském, spatřil děcko, ano skořepinou moře přelévalo do důlku. Mně dal, babičko, bůh něco docela jiného, čím jej poznávám. Svou milost mi dal, o které jsme již mluvili, a ona je v mém srdci. Já ze svého rozumu nic nevím, můj rozum je temný, ale mé srdce bývá osvíceno. Ne vždy. Slunce boží milosti také mi bývá skryto za mraky, ale mraky odstupují a ono mne osvěcuje a zahřívá. A podle toho, babičko, jak mi je v duši světlo a teplo, já soudím o dobrém a zlém, o tom, jestli se něco s vůlí boží srovnává nebo jí odporuje. To světlo a teplo se mi množí při čtení evangelia a Životů svatých, ale zatmívá a ochlazuje se jinými knihami, i náboženskými. Zatemňuje a ochlazuje se mi nejednou i v kostele, ale rozžehá a rozněcuje se často o samotě, v noci, když kolem mne všichni spí, spokojeně oddychují a já pociťuji, kterak je mám rád, k čemuž nezbylo času za dne, kdy jsem musil poroučet a snad i trestat. Přichází mi to i za bouře, za mrazu, za větru, kdy na své tváři cítím vanutí dechu božího, ale nemine to nikdy, mám-li před sebou lidskou bídu nebo hřích. A tu, babičko“ — Kojan to pravil ještě váhavěji a tišeji — „tu mi již bývá tak, jakoby se mé srdce otevřelo k pochopení oběti Pána Krista a jakobych — maminko,

já se s tím dosud nesvěřil jen Kačence — cítil v sobě také schopnost umříti za pravdu boží a za bídu a hříchy lidí.“

Všecka polekaná babička se pozdvihla se stoličky, několikrát udělala rukama, jakoby tápajíc ve tmách měla tuze na spěch, na to poklekla a po kolenou došla k synovi, sklonila se nad něj, políbila a něžně hladila lysé jeho čelo.

„Děťátko, děťátko! Co pak jsi si to do hlavy zabral? Všecko se mi zdá, že rouhavými řečmi Pána boha urážíš! Jak pak ty, nádoba hříchu, můžeš mluvit, že máš nějakou schopnost jako měl Pán Kristus? Jak že jsi to řekl? Že máš schopnost umřít? Ach, synku, synáčku můj, tu schopnost máme všichni, i ten ji má, komu je nejméně milá.“

„Nerozuměla jste mi, maminko. Já mluvil o schopnosti za lidi se obětovat, všecko za ně obětovat, i život, aby byli lepší a čistší.“

„Ale ty nesmíš za nikoho život obětovat! Slyšíš, Jene: ty nesmíš! Ty máš ženu, děti, staré rodiče: tvou povinností je žít, dlouho žít, a pracovat, mnoho pracovat! To znamená u obyčejného člověka za jiné život obětovat. Ach, ty hlavo moje, ty hlavičko moje milá, přemilá! Proto-liž já smutná tebe vychovala, aby mi tebe vzali? Jen o tom mluv, mluv! Bývaly v Čechách časy, povídají, kdy sedlákům hlavy padaly, jakoby jablka střásali. Ještě jste dosti hlav svých nepoložili, sedláčkové? Mrzí vás na ramenou? Hlavy chtějí dávati! A za koho, povězte mi za koho? Prý za bídný, hříšný svět. Ale za bídný, hříšný svět už Kristus Pán dal se ukřižovat a nebylo to nic platno: svět je bídný a hříšný jako byl a snad bídnější a hříšnější. Ty lidem dobře dělej, bláhovým raď, nuzné obživuj, nahé odívej, žíznivé napájej, ale život si nech a slož jej v ruce boží, jenž ti jej dal a zas jej od tebe jednou požádá.“

Kojan něžně hladil a líbal scvrklé ruce stařenčiny.

„Maminko pře-má-milá, upokojte se! Vyť si vedete, jakoby holomci už byli na dvoře, aby mne pověsili. Hlava má není v žádném nebezpečí, nikdo jí ode mne nežádá, nikdo mi ji nebere. Že bych ji byl schopen obětovati, to neznamená ještě, že mne někdo bere za slovo a: Sem s ní! Kdež pak jsem se mohl nadáti, že vás tak poplaším! Už dávno jsem si myslil, že vám své srdce otevru a že jsem vám to jako matce povinen. Ale dnes nepřišel jsem ještě k vůli tomu. Přišel jsem, abych si trochu odpočal a s tímhle Matějčkem se pomazlil. A čím mi srdce přetéká, to mi s jazyka splývá. A když už ta chvíle přišla, dopovím, maminko, co ještě zbývá.“

Matějček zatím přitočil se k babičce. Babička usedla v trávě, položila si hlavu dítěte do klína a hrála si jí. Děcko dosahovalo po odkvetlých pampeliškách a rozfukovalo je.

Babička byla pokojnější, ale i zvědavější.

„Co uslyším? Co to bude?“

„Víte-liž pak, že váš syn je vrahem?“

Babička nevěřila, ale přece se poděsila a pro všechen případ položila prst na ústa. Mžikem přelétla celý život synův a nenašla v něm žádné pohnutky zločinu, ze kterého syn se vinil. Jen jednou mysl jeho byla tak prudce pobouřena, že se mohlo všeliccos stát, ale nestalo se, bohu

chvála! A od té doby syn její víc a víc upadal do dobráctví, které mu mnozí za hloupost a jiní za chytrost počítali, a tu již ani nebyl s to tak se rozhněvati, tak na někoho zanevříti, aby sáhl na jeho život. A mysl jeho je tak jasná, srdce jeho tak dobrotou oplývá a tak pěkně mluvil o milosti boží, kteráž je v něm — babička se docela na jalovo poděsila!

„A kdybys byl dravým vlkem a ještě měl teplou krev na ústech, přece jsi můj syn,“ děla vřele.

„Býval jsem člověk zlý, marnivý, prchlý a mstivý. Myslil jsem, co se mi líbí, že všechno musí být moje, a mladá síla ve mně kypěla a chvastala se mému srdci, že jí nic není nemožného a nedosažitelného. Bůh byl přece ke mně milostiv a chtěl mne uvésti na lepší cestu. Ukázal mi pěkný obraz a ve mně se probudila prudká žádost jeho. A když už jsem si jej takořka na prsou nesl do svého příbytku, vysmekl se mi z náruče a chopil se ho jiný a sobě přisvojil, a falešný obraz jemu se nevysmekl. Bylo na mále, že bych byl rozbil i obraz, i toho člověka. V poslední chvíli jsem se vzpamatoval.“

„Ale jdi! To jen sám sobě namlouváš, žes byl někdy zlý. Vždycky jsi měl zlaté srdce. Nu, a že ti to tenkrát nebylo jedno, kdož by se divil? Přišlo to tehdy tak nenadále! Již byla skoro, jak říkáme, ruka v rukávě —“

„Nemylte se, maminko. Já byl pevně odhodlán, že Madlenu, aspoň Madlenu sprovodím ze světa. Že se tak nestalo, není má zásluha, ač jsem dlouho sám tak myslil. To jen bůh se smiloval a úmysl můj změnil. Odvrátil mne od zavraždění člověka, ale po nějaké lhůtě pozoroval, že duše má není ještě docela čista. Duše má, maminko, nebyla obtížena zločinem vraždy, ale ani nebyla povznesena k opaku jejímu. I bylo třeba přivésti ji k tomu, aby pocítila břímě nevinně prolité krve. Pán bůh dopustil, že jsem bez příčiny vzal život Cikánu psu. To jest, já se v té chvíli domníval, že k tomu mám všechnu příčinu, když Cikán povalil starou Oškrábkovou, žebračku. Mně napadlo, že to bude staré Oškrábkové smrt a že Cikán musí za to vzpokáti se, prohřešiv se i proti člověku, a to slabému a bezbrannému, i proti právu pohostinství. A něco mi povídalo, že musím jednati rychle, bez rozmýšlení, a že každým okamžikem, co bych váhal, stával bych se spoluvinníkem Cikánovým. A vidíte, maminko: já myslil, že mi to přikazuje hlas svědomí. Ano, byl to hlas svědomí, ale falešného, toho, kterým se ozývá v duši hřích, byť do nejzadnějšího koutka zatlačený. Učinil jsem po tom hlase. Babičko, ještě ho vidím, Cikána, jak mi leží u nohou, černý jako smola, jazyk červený, tenký, vyplazený, rychle oddechuje a upřímným, věrným okem i se přiznává k vině, i prosí za odpuštění. Zdvihal nohu, jakoby mi ji podával na smířenou, ale já již mu na hlavu nasadil Skobovu ručnici a skolil. Ještě že jsem nezapomněl dřív udělati nad ním kříž. Znejprvka, a ještě celý druhý den byl jsem uspokojen svým činem. Falešné svědomí jej schvalovalo a říkalo mi, že jsem vyhověl nejen své povinnosti, nýbrž vykonal ještě něco nad ni. Poslal jsem pro pohodného a dal mu Cikána, aby mi dal jeho kůži vydělat. Pohodný si jej hodil šourem přes plece a na prsou si nohy jeho svázal. Hlava Cikánovi visela jako zabitému teleti, stopy krvavé na něm nebylo, čumák vlekl se po prachu, a černá

srst, včera ještě lesklá a kudlatá, byla jako štětiny. Tu mne teprve pojala veliká lítost pro Cikána. Tak svět odpláci! pomyslil jsem si; tak vypravuješ ze svého domu jeho věrného strážce, toho moudrého psa, o kterém všichni říkali, že jen promluvit a zahanbil by mnohého člověka! Pohodný Cikána odvlekl, ale mé myšlenky pořád se jen točily o Cikána a každou minutou hlasitěji ozýval se hlas svědomí pravého: Spáchal jsi vraždu, prolil jsi krev! Bylo mně úzko. Vzpomněl jsem si na povídání, že někdy do zvířat zaklety bývají lidské duše. Zda-liž ten věrný, moudrý Cikán nebyl takovou duší? Byl, byl! A ty jsi se dopustil vraždy nejtěžší, protože jsi duši zavraždil! Obyčejný vrah vraždí jen tělo, ale ty jsi zavraždil duši, která již byla ze svého těla vyzuta a jejíž vlastní tělo již ubito býti nemohlo, jen ona, jen ona, duše nešťastná! Tak se mi to všelijak v mysli válelo a mátlo, a mně bylo pořád tíž a tíž a nebyl jsem s to zřetelně si zodpovídati, proč.

V neděli jsem šel ku správě boží. Já již dlouhá leta nechodím k jinému ke zpovědi, než k panu děkanovi. Ti mladší jen zpovídají a rozhřešují, jakoby řemeslo odbývali, ale pan děkan Pospíšil rozbírá, dává nejen rozhřešení hříchů vyzpovídaných, nýbrž také rady, jak se jich budoucně vystříhati. A co se mi obzvlášť u něho líbí, on se nikdy nedotazuje ani po hříších proti církvi, ani proti bohu, ale znáti chce jen hříchy proti lidem. ‚Církev si přiosobili kněží,‘ říkává, ‚za ni jsou jen oni bohu odpovědni.‘ O bohu říkává: ‚V boha věřte a milujte, buďte pamětlivi, že je všude přítomen a že každý člověk má jej ve své duši. Připravujte mu ve své duši stánek příjemný, a svatý vám budiž bližní váš, neboť i on je stánkem božím jako vy. Prohřešíte-li se proti bohu, on to sám nejlépe ví a již se s vámi vypořádá podle toho, jak se mu uvidí. Rozdíl mezi lidmi je ten, že každý nemá stejně horlivou snahu poznati boha ve své duši a vyčistiti příbytek její tak, aby v něm nikdo jiný neobýval kromě boha a nikdo jiný v něm hlasu neměl. A příbytek své duše vyčistíte dobrými skutky ve prospěch bližního. O bližního se starejte, bůh o sebe postará se sám.‘

To mi vždycky důtklivě mluvilo do srdce a proto nemám k žádnému duchovnímu takovou důvěru, jako k panu děkanovi. Zpovídám se mu tedy, že jsem zavraždil Cikána psa. Pan děkan nic, jen se na mne skoumavě podívá. Já mu vykládám, co to bylo za psa, jak nám byl platný, jak byl moudrý. Pan děkan nic a jen se dívá. Já dále se vyznávám, že jsem ho zastřelil, když povalil starou Oškrábkovou. Tu pan děkan přestal se na mne dívat a řekl: ‚To bylo vaše právo.‘ — ‚Jakž pak to bylo moje právo, když jsem já Cikánovi život nedal?‘ — ‚Vy jste mu život nedal, ale Pán bůh učinil člověka vládcem nad zvířaty i nade vším tvorstvem, a člověk je pánem nad životem i smrtí zvířat. Dobře jste jednal, jen trochu přenáhleně, protože staré Oškrábkové, jak pravíte, ublíženo nebylo. Spůsobil jste si zbytečnou škodu, ale úmysl váš byl dobrý, šlechetný a lidský a bůh vám jej připočte k zásluhám. Jděte!‘ Udělal nade mnou kříž a propustil mne. On, jak sama víte, maminko, nikdy žádného pokání neukládá, ani pomodliti se otčenáš. Slovy, říká, nikdo nemůže učiniti pokání, jen skutky; lidi to marně mate, říká, a myslí si, že modlitbičkou usmířili boha a hřešiti mohou dál. A já vám tenkrát, maminko jediná,

po prvé odstoupil od zpovědnice páně děkanovy bez útěchy. Odcházel jsem všecek zdrcen, jakobych se hroutil pod náramným břemenem.

Vrátil jsem se domů a o tom rozjímal. K stolu Páně jsem té neděle nešel. S rozjímáním nebyl jsem hotov hned. Zvláště jsem se jím obíral oraje. Pozoroval jsem vytrvalou lopotu koní, jak táhnou, div si slabizny nepřetrhnou. Pro koho, na koho? Pro mne, pro svého vládce, pro svého hospodáře, pro mne, jenž jsem pánem nad jejich životem i smrtí, mohu je strhati, hlady umořiti, prodati formanovi nebo pohodnému, všecko jak se mi uzdá a zlíbí. Jak jsem vyvýšen nad tou němou tváří, jak ona je poníženou pode mnou! Děkuji ti, Pane bože, za to vyznamenání před ostatním tvorstvem! Ale jsem já lepší tohoto koně náručního, tohoto koně podsedního, onoho Cikána psa? Jsem lepší proto, že nad nimi vládnu, koním mohu přidati aneb ubrati obroku a psu buď dovoliti, aby si sbíral odpadky pod mým stolem anebo jej ze sednice vyhnati? Je někdo lepší už proto, že je pánem, a druhý horší proto, že je jeho služebníkem, dělníkem, otrokem? Dozajista není a v té věci nelišil jsem se od pana děkana Pospíšila, jenž neopomíjí žádné příležitosti, aby nám, kteříž chudším práci dáváme, vštípil do srdce, že k lidu pracovnému máme býti hodni, že nemáme nad ním se vyvyšovat ani měkčím oděvem, ani tím, že můžeme v chrámě dáti na oféru a on, takový člověk, i v domě božím skrbliti musí s těžko vydělaným krejcarem. To mi bylo jasno, že bůh poroučí a chce, aby se všichni lidé milovali, nad sebe se nevyvyšovali a všichni za bližní a po bohu bratry se pokládali. A také to již bylo v mých myšlenkách odbyto, že my sedláci nemáme práva říci: Počkáme, až boží přikázaní o milování bližního nám plněno bude těmi, kdo se domnívají, že jsou výše nás, a potom teprve sami je plniti bude těm pod námi — vlastně ne těm pod námi, neboť jsme si všichni rovni — nýbrž těm, kdo mají hrubší šat než my, mozolnější ruku než my, splasklejší žaludek než my. Já chtěl se dorozjímati toho, má-li člověk také k němé tváři, která se naň dře a pomahá mu, aby se lépe měl, chovati také lásku takovou nebo podobnou, jako je láska k bližnímu."

„A čeho jsi se dorozjímal?" otázala se babička.

„Že má."

Babička povážlivě a starostlivě zavrtěla hlavou.

„Milý synu, přece bloudíš, i v tom bloudíš. Nemůžeš hovado rovnati k člověku, protože člověk je stvořen k obrazu a podobenství božímu, a hovado k tomu, aby na člověka pracovalo. Totě očividné! Hovado člověk může i sníst a hříchu se nedopustil! Hovado může zabít a neprohřeší se proti pátému přikázaní. Jen zbytečně týrat nemá, neboť týrateli zvířat srdce zkamení a bude tvrdé i k lidem a pozbude schopnosti prokazovati lidem bohem přikázanou lásku. To je stará zkušenost, že člověk, který šidí zvířata, nerozpakuje se nad ukřivděním a ublížením člověku. Týratele zvířat vždycky jsme měli v ošklivosti a já pamatuju nejednoho panouška, který nás napomínal, abychom netýrali žádné zvíře, ani škodné a dravé, když nám do rukou padne. Tak se to patří, ale to je něco jiného, než co se chumelilo v tvé hlavě."

„Co vy pravíte, maminko, mně nedostačuje. I já totéž ve svých myšlenkách přeopálal, ale neměl jsem z toho jasna a tepla v duši, které

k svému uspokojení vyhledávám. A uspokojil jsem se teprve, když jsem si řekl: Člověk nesmí přestati se svou láskou u člověka, nýbrž musí ji rozšířiti na všecko stvořené, na všecko což jest, neboť ono všecko je dílem božím jako člověk a všecko hlásá chválu stvořitelovu.“

„Bloudíš, dítátko, bloudíš, nebožátko! Nesmí být, aby člověk měl ke všemu stvořenému stejnou lásku. V přikázaní: milovati budeš boha nade všecko a bližního jako sebe sama, bůh ustanovil dvojí lásku, dvojí a nestejnou. Jedna se držeti má při zemi a nemusí převyšovati člověka, druhá se má povznášeti k bohu do nebeských vysostí. A němá tvář je níže člověka, k ní bohem žádná láska předepsána není.“

„Výslovně ne, nevím o tom, ale vím, že bůh dal lidem za příklad ptáky v povětří a kvítí na poli.“

„Ano, řekl: Pohleďte na ptactvo nebeské, kterak vesele mne chválí a neseje, nežne, nesklízí, a já je živím; pohleďte na polní lilium, kterak nádherně je oděno a netká a nešije na sebe a já je odívám — ale dodal: čím pak spíše starati se budu o vás, o svůj obraz, o svou podobu, vy malé víry? Láska člověčí násti se má od člověka k bohu, ale nemá klesati dolů ke zvířatům a ještě méně k ostatnímu stvořenému, i pod hovada poníženému. Chvalitebná je šetrnost ke zvířatům. Hodný člověk zbůhdarma jim neublíží a týratele zvířat máme v opovržení jako rasa. Ale zvíře můžeme zabít a i mrtvé obrátit ku svému užitku a proti božímu zákonu se neprohřešíme. O jej, co jsem já husí, liček a kuřat se světa sprovodila a nikdy si z toho svědomí nečinila! Kdybys mě přesvědčil, že jsem se tolika vražd dopustila, nemohla bych doufati v boží milosrdenství, bůh by mi nemohl odpustit a já bych pro ty vraždy se nevzpokála, ani kdyby jich bylo ještě desetkráte tolik. A s tebou, chlapče, bylo by líp? Což pak jsi málo krmníkův a podsvinčat zapíchal a snědl? Proč pak bysi si na svědomí schvalně nakládal viny, kterých jsi nespáchal? Proč pak bysi do prachu klesal pod břemenem, které je pouhým snem?“

„Jednu dobu bylo mi skutečně tak, jakobych byl stokrátým vrahem. V duši mi nastala tma jako v nejčernější noci. A najednou mi svitlo. Taková se mi rozbřeskla pravda o smrti, kterou připravujeme zvířatům, a o smrti vůbec: Smrt nikterak není největší neštěstí, které potkati můž, člověka a všecko stvořené. Smrt je pouze ukončení pozemské dráhy snětí okovů života a vyprostění z povinností, které nám ukládal. My jsme vyprostěni z chomouta a jha a klademe se na odpočinek a naším chomoutem a naším jhem hospodář šíruje jiného tahouna, silného nebo slabého, vytrvalého nebo jankovitého, měkkohubého nebo tvrdohubého. Každá smrt je stejná, jako je shasnutí každého světla stejné. Myslím shasnutí a ne shasínání, jež může býti dlouhé a blikavé, jako člověk nebo hovado teprve nemocí a chorobami dospěti může posledního vydechnutí. Říkávají, i s kazatelny nám to říkávají, že teprve smrt dělá život krásným jako prý konec dílo. A s tím já nesouhlasím. Smrt jako smrt, konec jako konec, jen život může být pěkným. Čím je život ohyzdným a nemilým sobě i jiným? Hříchy. Čím je pěkným, jasným a milým? Ctností, dobrými skutky a záslubami. Jaká je hlavní zásluha před bohem? Povězte mi, maminko, jaká je hlavní zásluha před bohem?“

„Nu, což by to bylo? Už jsme o tom mluvili. Hlavní zásluhou nemůže být nic jiného, než plnění hlavního přikázaní, a to je o milování boha a bližního.“

„Ano. Ale láska bez skutků je právě tak mrtva, jako víra bez skutků. Ať podá bližní bližnímu důkazy lásky! Čím mu je podá? Když mu sloužiti bude potřebnému, když obětuje zaň statek i hrdlo své, bude-li toho nouze bližního vyžadovati. V evangeliu stojí o pastýři, který se vydal v nebezpečí škody i života a hledati šel ztracenou ovci. Tak činiti má bližní bližnímu, člověk člověku, nejprve aby duši jeho spasil od neštěstí hříchu, a potom aby i tělu jeho posloužil, aby je nasytil, napojil, přioděl. Jak my lidé plníme tyto povinnosti, o tom darmo mluvit. Sami na bližním jich neplníme a bližní je zrovna takový a dobrým příkladem nás nepředchází. Oč dokonalejší jsou v té příčině naše domácí hovada, kůň, kráva, ovce, pes! Celým životem nám slouží věrně, oddaně, trpělivě, pracují na nás i na naše rodiny. Bez jejich pomoci bídně by se nám žilo. Staráme-li se o ně, o sebe se staráme. Dávám-li koni sena a ovsa, dělám to k svému prospěchu právě tak, jako dám-li rádlo kováři naložiti; rádlo mi bude líp orat, kůň je lépe potáhne. Ovšem že se hříchu dopouští, kdo zvířeti odplácí nevděkem, holí, obuškem a surovými nadávkami. Nevděk ku zvířeti není menší hřích než ku člověku. Nerozhoduje, že člověk umí chodit po dvou a zvíře po čtyrech, nerozhoduje tu počet nohou nebo rukou, nýbrž to, že zvíře bylo dobrodincem a člověk nevděčníkem.“

„Ty tedy už nikdy nebudeš masa jíst a pro hovada sestárlá zavedeš výměnek jako pro své rodiče?“

„Ještě mi nerozumíte, maminko. Budu i maso jíst i příchov dobytka prodávat ať na maso, ať k jinému účelu. Smrt by je neminula ani jinak a mně nezbývá, než podrobiti se běhu života, od boha ustanovenému. Co však nikdy víc neučiním, je, že sám žádnému hovadu život nevezmu, jako jsem učinil Cikánovi.“

„Nevím, nevím! Kdyby Jelena včera byla pacholíčkovi Matějčkovi ublížila anebo dokonce — Pán bůh rač nás chránit! — zabila, nevím, nebyl-li by tě pojal větší hněv, než když Cikán se vrhl na starou Oškrábkovou! Nevím, neukázalo-li by se, že ti je Matějček víc bližním, než stará Oškrábková, a nezapomněl-li bys na své mudrlantství, že člověk i hovado považovati má za něco takového, jako za svého — z úst mi nechce ten tvůj blud — jako za svého bližního!“

„Bože, bože, ani mi toho, maminko, nepřipomínejte! To víte, že nejsem citu lhostejného a nemohu jistiti, že bych se náhle nedopustil podobného těžkého hříchu, jako na Cikánovi. Ale proč mluvit o něčem, co se nestalo? Proč bychom nezůstali při tom, co skutečně bylo? A bylo a stalo se, že Jelena Matějčkovi spasila život, protože, kdyby ho nebyla pod karkuli nabodla a přehodila na druhou stranu hnoje, byla by jej musila pošlapat, neboť ostatní krávy ji hnaly a Matějčka neviděly.“

„Nerouhej se, synu! Co bylo mocné boží řízení, to ty bys ve své zaslepenosti krávě za zásluhu připočetl!“

„I boha chválím, i krávu chválím a všecko dílo rukou jeho. Divím-li se chytrosti, hbitosti a obratnosti Jelenině — který člověk by na jejím místě dokázal co ona? — bohu se obdivuji a kořím, jak každého tvora

obdařil. Ale také se mu kořím a na kolenou děkuji, že otvírá smysly mé a dělá mne svou milostí den ode dne více vidoucím. Ode dne včerejšího světle mi jest ukázáno, že i hovado může býti dobrodincem, vědomým dobrodincem člověka a že neodporuje vůli boží a pořádku, bohem na světě ustanovenému, když člověk upřímně a rád věnuje hovadu část svého citu podle stupně rozumu, jaký bůh i hovadu udělil."

„Já nevím, já nevím!" pochybovačně a starostlivě matka hlavou vrtěla nad názory synovými, a najednou se zaradovala. „Matka až do smrti musí zůstati nejprvnějším rádcem svých dětí. Cos povídal, já svým rozumem rozebrati nedovedu a v těch věcech tobě poraditi nemohu. Ale přece mám pro tebe radu dobrou: dojdi ještě jednou k panu děkanovi, ale nejdi ke zpovědnici, nýbrž rovnou na děkanku, a vypověz jim to všecko, co mně. A řeknou-li ti pan děkan Pospíšil, že tvoje myšlenky nejsou scestné, což bych já tě od nich odvracela!"

„S panem děkanem už jsme se dohodli. Jakž bych nebyl šel na děkanku? Oni, pan děkan, vždycky mi pomahali světlo hledat."

„Nu tak! Co ti řekli pan děkan?"

„Dlouho rozvažovali. Pověděli mi, že byli bludaři —"

„Hle, hle! Neřekla jsem, že bludaříš?"

„— že byli bludaři, kteří zavrhovali víru v boha jako osobu a učili, že bůh je v přírodě — to chtěl jako říci, babičko, že bůh není v sobě, ale v tom, co z rukou jeho vyšlo jako dílo jeho. Zasmál jsem se takové bláhové víře. Žádné dílo nemohlo vzniknouti bez vůle nějaké osoby, ‚a čemu vy líbíte říkati příroda,' řekl jsem panu děkanovi, ‚toť přece není nic jiného, než souhrn všech děl božích.' — ‚Když tedy je tak,' řekli pan děkan, ‚a vaše víra, Kojane, v osobního boha není zviklána, není ve vašich názorech ničeho protikřesťanského a rozšíření okrsku lidské lásky, bohem přikázané, je tolik, jako když člověk dobrovolně si uloží těžší pokání. V tom vám duchovní rádce brániti nemůže. Bůh sic učinil člověka správcem přírody, ale neřekl, že ke spravovaným musí býti nemilosrdný. Ale takový člověk velice by zhřešil, kdyby ku zvířeti větší lásku přiložil, než k bližnímu chová. Jsou tací lidé,' doložili pan děkan; ‚zvířata milují a bližního nenávidí; o zvířata něžně pečují, bližního utiskují a nad jeho nouzí se zatvrzují; zvířatům zřizují pohodlné, vzdušné a čisté stáje, chlévy, pelechy, a vedle toho nechávají svého bližního, ano i staré rodiče, a naposled i sebe bez opatření, které lidem přísluší. Dosti je ve světě takové nezřízené, nekřesťanské lásky k zvířatům. Ale ta útrpná láska, které vy, milý Kojane, jste se domudroval, ta láska k věrným pomocníkům člověka, za nějž konají nejtěžší práce, jemuž pomahají, aby obživil sebe i rodinu a jemuž slouží naposled i smrtí svou a všemi částkami těl svých, neprotiví se učení křesťanskému, naopak je skutečným jeho rozšířením a já od nynějška, milý Kojane, rozprostraňovati budu ji s vámi.'"

„Ach ty můj, ach ty můj!" žehnala se babička, nevědouc již kudy kam, když ji syn odzbrojil na slovo braným panem děkanem Pospíšilem. „To jsou novoty! Co ti lidé ještě nevymyslí! A k ničemu takoví vymyšlanti nedojdou, říkám, k ničemu! Což pak jsem chudák stará málo let prožila s božím dobytečkem? To jsme věděli také, že je třeba dobyteček opatrovati, ale dělali jsme to k svému užitku, aby lépe tyl, více dojil,

vytrvaleji táhl, dobře se plemenil, ale abychom to dělali z křesťanské lásky, to nám nenapadlo. My vždycky na hovado zhurta: ‚Jdeš!‘ ‚Půjdeš!‘ ‚Táhneš!‘ a vy nyní budete zdvořile: ‚Ráčejí, líbějí.‘ Ráda se podívám, kam dospějete!“

Kojan se zasmál a sáhl po Matějčkovi, chystaje se k povstání.

„A vy, maminko, ještě nevíte, jak se ty nápady ve mně zrodily? Po vás jsem! Vy jste vždycky bývaly na každé zvíře hodná. Byly jste pamětlivy přísloví „Dej krávě do držky, oná ti dá do dížky.“ Krávy se měly u vás vždycky dobře a ani jiný dobytek nemohl si naříkati. A není pravda, že jste byly na dobytek hurtovná. Nepobízely jste: ‚Jdeš!‘ ‚Půjdeš!‘ ‚Potáhneš!‘ ale: ‚Půjdeš-li pak?‘ Nebily jste, ale hladily a popleskávaly.“

„Ne, ne, ne!“ bránila se babička. „Já vím, co komu patří! Jinak se musí na koně, jinak na vola, jinak na krávu, jinak na ovci, jinak na vepře a bez přísnosti s božím dobytečkem ničeho nepořídíš, jako ani s dětmi nepořídíš. Pravda, cit má i on, a zvláště matky. Ba právě, jako matky. Ach, nejednou jsem si poplakala, když jsme prodali hříbě nebo tele a od matek je odváděli. Dobytčí matky tak těžko se rozstávají se svými dětmi, jako matky lidské. Bránily by je, kdyby nebyly přivázány. Jak smutně za nimi se dívají, jak teskně po nich bučí a hřejtají! To jistě zatřese i tvrdým srdcem.“

Syn nadšeně se díval na matku, jež v polonoci svého zraku nemohla zříti výrazu jeho tváře. Byla by se ještě více rozpálila, kdyby Kojan byl se zdržel a neprohodil:

„Ano, ano, maminko, z vás mám své nápady!“

„Ale kde! To vše trvá u krávy nejdéle den, u kobyly někdy i druhý a třetí, a lidská matka za dítětem tesklí, je-li od ní odloučeno, až se k ní navrátí, a tesklí a bolestí do nejdelší smrti, je-li jí odňato smrtí. Ale krávě nebo kobyle dobře založ, krávě přidej do nápoje omětku, kobyle do řezanky ovsa, vlídně na ně mluv a hlaď je, a už se jim nestýště.

„I materské city obětují člověku.“

„Tak jest,“ přisvědčila babička s hrdým důrazem; „tak hluboké a mocné jsou materské city, že i srdce zvířat si podmaňují. Ale jen zvířecí matky je mají, otcové jsou docela bezcitni.“

„Za to taky matky jsou nám váženější.“

Babička přijala toto zalichocení jménem všech matek, co jich má tvorstvo. Pokývla hlavou, ale řekla:

„O koních nemluvím, ten dobytek pro sebe si vyhradili mužští, ale o kravách musím říci, že ani s těmi, co jsem nejraději mívala, co bývaly nejplemenitější a nejužitečnější, nikdy mnoho řečí jsem nenadělala.“

„Za to se slepicemi a včelami.“

„Á á, to je něco jiného! Slepice je kohoutí matka, a kohout probudil svědomí sv. Petra, když Krista Pána zradil, kohout i hospodáře budí, aby se nepovaloval a šel za svou povinností, kohout napomíná křesťany, aby se probudili z měkkého lože hříchův a oddali se tvrdé práci pokání.“

„A včeličky? Můžete mi říci, že včeličky nemáte ráda a že jste s nimi mnoho řečí nenadělaly?“

„Á á, to je něco jiného, včeličky! Včeličky snášejí vosk na voskovice. Ani by se ti dostati nemohlo křesťanského funusu, kdyby nebylo včeliček.“

Kojan obrátil list.

„A také proto, babičko, přišel jsem na zahradu, abych se vás optal, který úl nejdříve se vzrojí.“

„Jistě letos čekám svatojanský a petropavlovský. Ale petropavlovský vzrojí se dřív, každý den, každou chvíli už to může býti.“

(Dokončení.)

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

XXV.

Dechartre přišel pozdravit dámy do vagonu.

Odloučena od něho, Tereza teprve cítila, čím jí byl. Jakub dal jí novou chuť k životu, chuť tak rozkošnou a pronikavou, že cítila ji na svých rtech.

Žila ve snu, v opojné naději na shledání. A byla vždy překvapena, když paní Marmetová po cestě prohodila: „Zdá se mi, že jsme minuly hranice“, nebo „Na břehu moře kvetou růže“.

Po celou cestu naplněna byla vnitřní blažeností. A strávivši noc v hotelu v Marseillu, pohlížela pak s radostí, jak vynořují se před nimi šedé olivové stromy a svěží moruše na kamenité půdě, pak objevily se Rhona a Lyon a pak známé krajiny se skupinami stromů, pokrytých něžnou zelení, se čtverečky rolí na úpatí pahorků a s řadami topolů na březích řek.

Ať měnil se obraz kolem jakkoliv, Tereza byla stále pohřížena do blaženosti prožitých hodin a do své nové radosti.

Když vlak zastavil se v bledém světle nádražním, uvítala svého manžela, jenž byl šťasten z jejího návratu, s úsměvem spáče ze sna procitlého.

Objavši dobrou paní Marmetovou, řekla jí, že jí děkuje z celého srdce.

A opravdu děkovala všem a všemu jako sv. František pana Chouletta.

V kočáře, jenž unášel je po nábřežích, oblitých září západu, poslouchala Tereza bez netrpělivosti svého manžela, jenž vypravoval jí o svých úspěších politických, o svých nadějích a záměrech a o nutnosti, uspořádati dva nebo tři veliké obědy politické.

Zamhouřila oči, aby mohla lépe sníti. Pravila si: „Zítra dostanu psaní a za týden ho uvidím.“

Když kočár jel přes most, pohlížela na vodu, v níž hořely plameny západu, na obrysy platanů, na kvetoucí koruny kaštanů, a všechny tyto známé věci přijímaly v očích jejích na sebe půvab novosti.

Tázala se, poznávají-li ji tyto kameny a stromy.

Uvažovala:

„Čím to jest, že mé oči, celé mé tělo a země i nebe nehlásají mého tajemství?"

Pan Martin-Bellème domníval se, že jest poněkud unavena a radil jí, aby si odpočinula.

A v noci, jsouc zavřena ve svém pokoji, uprostřed velikého ticha, v němž slyšela chvění své duše, Tereza psala vzdálenému dopis, plný slov, podobajících se květinám svou ustavičnou novostí:

„Miluji tě, očekávám tě. Jsem šťastna. Cítím tě vedle sebe, není na světě nikdo a nic než ty. Z okna svého vidím modravou hvězdu, jež se chvěje. Dívám se na ni, myslíc při tom, že vidíš ji také z Florencie. Dala jsem si na stolek lžíčku s červenou lilií. Přijď! Cítím tvůj žár i z dáli. Přijď!"

A nalézala ve své duši ku podivu svěží a nové dojmy a obrazy.

Po celý týden žila životem úplně vnitřním, cítíc ve svém nitru sladkou vroucnost, zbylou po dnech, ztrávených v ulici Alfieriho, vdechujíc opět polibky, jež dostala, a milujíc sebe samu proto, že jest milována.

Dala si udělati nové toiletty s vybraným a jemným vkusem. Líbila se sobě samé a chtěla se líbiti.

Byla šíleně neklidná, nenašla-li pro sebe nic na poště, a chvěla se radostí, obdržela-li malým zamřížovaným okénkem dopis, na němž poznávala výrazné, ozdobné písmo svého přítele. S lačnou chtivostí vpíjela jeho upomínky, jeho touhy a jeho naděje.

Čas, plný neklidu, horečného rozechvění, očekávání a toužení, rychle míjel.

Jenom den, kdy měl přijeti, jevil se jí ohavně zdlouhavým. Přišla na nádraží před příchodem vlaku. Opozdění bylo ohlášeno. Byla tím pobouřena. Jsouc optimistkou jako její otec a číníc osud ráda závislým na své vůli, pokládala toto opozdění za zradu.

Po tři čtvrti hodiny padal na ni zaskleným stropem šedavý den jako zrnka nesmírné pouště písčité, jimiž mohla měřiti okamžiky ztracené pro štěstí.

Stávala se již zoufalou, když tu spatřila ohromný a poslušný stroj rychlíku, jenž zastavil se u perronu. V davu cestujících postřehla vysokou a štíhlou postavu Jakuba, jenž kráčel přímo k ní. Pohlížel na ni s onou temnou a prudkou radostí, již tak dobře u něho znala. Pravil:

„Konečně vás vidím! Bál jsem se, že umru, než vás spatřím! Nevíte, nevěděl jsem sám, jaká to muka, žíti bez vás jeden týden. Vrátil jsem se do pavillionku v ulici Alfieriho. V našem pokoji, víš, před starým obrazem, křičel jsem láskou a zuřivostí."

Pohlížela na něho spokojeně.

„A já? Nevíš, že jsem tě volala, že jsem tě chtěla, že v samotě své jsem otvírala po tobě náruč? Schovala jsem tvá psaní do schránky ke svým klenotům. Četla jsem je opět v noci. Bylo to rozkošné ale

neopatrné. Tvá psaní to jsi ty, jsi v nich až příliš a přece ne dost na moji touhu."

Prošli dvorem, kde pojížděly vozy, obtížené zavazadly. Otázala se ho, nevezmou-li si vozu.

Neodpovídal. Zdálo se, že neslyší.

Hovořila dále:

„Šla jsem se podívat na váš dům. Neodvážila jsem se vejíti. Dívala jsem se mříží a spatřila jsem okna se sloupky, na konci dvora, za platany. A pravila jsem si: Zde to jest! Nikdy jsem nebyla tak dojata."

Neposlouchal, nedíval se na ni.

Přešel s ní rychle širokou ulici a pak úzkými schody zavedl ji do osamělé uličky, táhnoucí se podél dvoru nádražního. Tam mezi skladišti na dříví a uhlí stál hotel s jídelnou v přízemí a se stolky, rozestavenými na chodníku. Pod malovaným štítem bylo viděti bílé záclony v oknech. Dechartre zastavil se přede dveřmi a vsunul Terezu před sebou do temné chodby.

Otázala se:

„Kam mě vedete? Kolik jest hodin? O půl osmé musím býti doma. Jsme šílení!"

A v pokojíku s červenými dlaždičkami, s hrubým kobercem, představujícím lví kůži a s prostou ořechovou postelí, zažili okamžik rozkošného zapomenutí.

Když odcházeli, pravila Tereza:

„Jakube, milý příteli, jsme příliš šťastni! Okrádáme život!"

XXVI.

Fiakr odvážel ji nazejtří do ulice lidnaté a přece prázdné, polo smutné, polo veselé, se zahradami mezi novými domy a zastavil se v místech, kde ulice zabíhá pod klenuté sloupoví hotelu Régence, pokrytého již prachem a zapomenutím.

Zde onde zelené větve vykukovaly mezi zdivem, oživujíce toto zákoutí.

Tereza, zvoníc u dvířek, spatřila v stísněné perspektivě domů vytahovací kladku nad jakýmsi vikýřem a dále zas veliký zlatý klíč, znak zámečníka. Oko její utkvělo na těchto předmětech, jež ihned stávaly se jí známými a blízkými.

Holubi poletovali jí nad hlavou, a slyšela kdákati slepice. Sluha s dlouhými kníry, vzezření vojenského a venkovského, otevřel dveře.

Octla se na dvoře, posypaném pískem a zastíněném platanem, v němž na levé straně stál domek vrátného s klecí s kanárky v okně. Po pravé straně na nízké zdi dvoru byly trosky vzácných vlysů a zpřerážené stvoly sloupů. V pozadí nevelký dům otvíral šest oken svého průčelí, polo ukrytého pod břečťanem a růžemi.

Filip Dechartre, velice zaujatý stavitelstvím francouzským z XV. století, napodobil zde, velice dovedně, sloh soukromého domu z dob Ludvíka XII. Tento dům, započatý uprostřed druhého císařství, nebyl dokončen. Stavitel, který tolik zámků postavil, zemřel dříve, než mohl dokončiti své vlastní sídlo.

Započat ve slohu, jenž druhdy měl svůj význam a cenu, ale jenž v nynější době nabyl už vzezření všedního a zastaralého, pozbyv pomalu širokého rámce své zahrady, jsa stísněn mezi zdi vysokých stavení, souhlasil malý hotel Filipa Dechartrea drsností a nehotovostí svého zevnějšku s rázem skromné této čtvrti, zohavené návalem přibývajícího obyvatelstva. Však v zdánlivé sešlosti své a pod obalem svěží zeleni měl dům přece svůj půvab. Tereza pudem vycítila zde jakýsi soulad. V nedbalé eleganci, jež zračila se ve stěnách pokrytých břečťanem, v zasmušilých oknech ateliern i v nakloněném platanu, jehož kůra v drobných šupinách odpadávala do husté trávy, ve všem tom tušila duši obyvatele, duši nonchalantní, měnivou, unavenou vírem vášní.

Ve své radosti pocítila tesklivou úzkost, vidouc, jak lhostejným jest přítel její ke všemu, co ho obklopovalo. Shledávala v tom půvab a ušlechtilost, ale také nevšímavost, úplně opačnou k její vlastní povaze, úplně cizí pečlivému a pro vše zaujatému smyslu rodiny Montessuy.

Dechartre, jenž celou hodinu čekal už na její příchod, blažený, neklidný, rozechvělý, sešel jí vstříc po schodech.

Ve svěžím stínu vestibulu, kde neurčitě vystupovala přísná nádhera bronzu a mramoru, zastavila se Tereza, omámena tlukotem svého srdce.

Dechartre přitiskl ji k sobě a celoval ji dlouhými polibky. V rozčilení, jež zatemňovalo jí zrak i sluch, zaslechla, že připomíná jí prchavý okamžik včerejšího štěstí.

V duchu spatřila opět koberec, představující lví kůži, prostřený podle lože, jala se tedy vraceti Jakubovi jeho polibky s blaženou pomalostí.

Uvedl ji točitými, dřevěnými schody do veliké síně, jež druhdy byla pracovnou jeho otci, a kde nyní též on kreslíval, modeloval a hlavně čítal. Milovalť četbu jako opium a rád snil nad nedočtenou stránkou.

Gothické, velice bledé čalouny, znázorňující obdivu hodný les a v něm krásnou dámu, u jejíchž nohou v kvetoucí trávě ležel jednorožec, pozvedaly se až k malovaným trámcům stropu.

Dechartre uvedl Terezu k nízké, široké pohovce, pokryté drahocennými polštáři; ale Tereza usedla do křesla.

„Jste zde! Jste zde! Svět může nyní skončit!“

Tereza odvětila:

„Druhdy myslívala jsem na konec světa, ale nebála jsem se ho. Pan Langrange z dvornosti mi ho slíbil, a čekala jsem, až přijde. Když jsem vás ještě neznala, tolik jsem se nudila!“

Pohlížela kolem sebe, na stoly přeplněné vasami a soškami, na čalouny, na množství vzácných zbraní, na věci mramorové a porcelánové, na obrazy a staré knihy.

„Máte krásné věci.“

„Většinou pocházejí od mého otce, jenž žil ve zlatém věku sběratelství.“

Ale Tereza zvědavě a zklamaně pravila:

„Nevidím nic od vás, ani jednu sochu, ani jeden bas-relief, ani jeden z medalionů, jež tak hledány jsou v Anglii, ani figurinu, slovem nic.“

„Což myslíte, že by mě těšilo žíti mezi svými díly! . . . Znám je příliš . . . Nudí mě . . . Co nemá v sobě nic tajemného, nemá půvabu.“

Pohlížela na něho s líčeným zklamáním.

„Neřekl jste mi dříve, že, co nemá už tajemství v sobě, nemá pro vás půvabu.“

Objal ji.

„Oh! Co žije, jest až příliš tajemné. A ty zůstáváš pro mne, má milenko, hádankou, jejíž smysl neznámý obsahuje rozkoš života a hrůzu smrti. Neboj se, dávati se mi cele a úplně. Toužil jsem po tobě vždy a nepoznám tě nikdy. Může člověk někdy nazývati svým, co miluje? Jsou polibky a objetí něco jiného, než snaha rozkošného zoufání? Držím-li tě ve svém náručí, ještě tě hledám, a nemám tě nikdy, poněvadž stále si tě přeju, poněvadž, co v tobě míti chci, jest nemožnost a nekonečnost. Kdybych u ďábla někdy mohl zvěděti, co vlastně jsi! Hleď, k vůli tomu, že udělal jsem několik špatných sošek, nejsem ještě sochař. Jsem spíše jakýsi filosof a básník, jenž v přírodě hledá předmětů neklidu a vzrušení. Pocit formy mi nestačí. Moji soudruzi se mi posmívají, poněvadž se jim nerovnám prostotou. Mají pravdu. A podivín Choulette též má pravdu, chce-li, abychom žili bez myšlenek a bez tužeb. Náš přítel, švec vedle S. Maria Novella, jenž nezná naprosto nic, co dělalo by ho nespravedlivým a nešťastným, jest mistrem v umění života. Měl bych tě milovat naivně, bez tohoto druhu vášnivé metafysiky, jež dělá mě absurdním a zlým. Jen nevěděti a zapomenouti jest dobré. Pojď, pojď, myslil jsem na tebe příliš krutě v mukách odloučení: pojď, má milenko! Musím u tebe na tebe zapomenouti!“

Vzal ji do náruče a pozvednuv jí závoj, líbal ji na ústa.

Poněkud polekána v této veliké, neznámé síni a jaksi rozpačitá při pohledu na tolik věcí cizích stáhla si Tereza černý závoj opět až na bradu:

„Zde! Co vás napadá!“

Pravil jí, že jsou sami.

„Sami? A muž s hroznými kníry, jenž mi otevřel?“

Jakub se usmál.

„To jest Fusellier, někdejší sluha mého otce. Jeho žena a on tvoří celé mé služebnictvo. Buďte klidná. Jsou ve svém domku, věrní a bdělí. Uvidíte paní Fusellierovou, jest trochu důvěrná, upozorňuji vás na to.“

„Milý příteli, proč má pan Fusellier, správce a strážce vašeho domu, vousy jako Tatar?“

„Můj drahoušku, příroda mu je dala, a rád mu je ponechávám. Jsem mu povděčen, že vypadá jako starý šikovatel, který stal se zahradníkem, a že budí ve mně takto illusi, jako by byl mým sousedem z venkova.“

Sedě v rohu pohovky, přitáhl ji na klín a líbal ji, Tereza mu polibky vracela.

Pak náhle povstala.

„Ukažte mi ostatní pokoje. Jsem zvědavá. Chci viděti vše.“

Uvedl ji do druhého poschodí. Akvarely Filipa Dechartrea pokrývaly zdi chodeb. Jakub otevřel dveře a uvedl Terezu do komnaty, vyložené palissandrovým dřevem.

Byla to komnata jeho matky. Ponechal ji nedotknutou, jak bývala. Jsouc neobydlena již po devět let, komnata přece nevypadala ještě osaměle.

Veliká zrcadlová skříň čekala na pohled staré dámy, a nad hodinami onyxovými zamyšlená Sapho stýskala si, že už neslyší úderů kyvadla.

Na stěnách byly dva portrety. Jeden, od Ricarda, představoval Filipa Dechartrea, velice bledého, s vlasy rozčechranými, s okem ponořeným v romantické sny, s ústy plnými výmluvnosti a dobroty. Portrét druhý, zhotovený rukou klidnější, vyobrazoval dámu prostředního věku, téměř krásnou ve své nesmírné štíhlosti. Byla to paní Dechartreová.

„Komnata mé ubohé matky jest jako já,“ pravil Jakub, „vzpomíná.“

„Podobáte se své matce,“ pravila Tereza. „Máte její oči. Pavel Vence mi řekl, že vás zbožňovala.“

„Ano,“ odvětil, usmívaje se, „byla výtečná matka, intelligentní, jemná, obdivu hodně absurdní. Byla ovládána šílenou láskou mateřskou a nepřála mi ani okamžiku klidu. Trápila sebe i mne.“

Tereza prohlížela si bronzovou sošku, stojící na skříni.

„Poznáváte zajisté prince,“ pravil Dechartre, „dle jeho uší, vztýčených jako křídla a obveselujících poněkud jeho chladnou tvář. Tato soška jest dar Napoleona III. Můj otec v době pobytu dvora ve Fontainebleau dělal plán zámku a kreslil galerii. Ráno přicházíval císař v krátkém kabátci, s pěnovkou v ústech a stavěl se vedle něho. Stával tak klidně a trpělivě, přerušuje dlouhé ticho několika slovy, ztlumenými jeho dlouhými kníry. Pak poněkud oživl a jal se vykládati své myšlenky strojnické. Byl vynálezce a mechanik. Vyňal tužku z kapsy a kreslil názorné obrazce na výkresy mého zoufalého otce. Pokazil mu takto dvě až tři studie týdně... Miloval velice mého otce a sliboval mu práce a vyznamenání, ale slibů nikdy nedodržel. Císař byl dobrý, ale neměl vlivu, jak říkala moje matka. V té době byl jsem hošík. Od té doby zůstala v mém nitru náklonnost k tomuto muži, jenž neměl ducha, ale jehož duše byla srdečná a krásná a jenž do velikých dobrodružství života vnášel prostou odvahu a mírný, trpělivý fatalismus... A jak činí mi ho sympatickým, že byl poražen a tupen lidmi, již chtěli zaujati jeho místo a kteří neměli v hloubi duše ani té jeho lásky k lidu. Spatřili jsme je od té doby u vlády. Bože! Jak jsou špatní! Senátor Loyer, na příklad, jenž u vás, v kuřárně, nacpal si plné kapsy doutníků a vyzýval mě, abych učinil taktéž. ‚Na cestu‘, pravil. Tento Loyer jest zlý člověk, tvrdý k nešťastným, k slabým, k malým. A Garain! Neshledáváte-li, že má duši odpornou? Pamatujete se, jak jsem u vás poprvé obědval, mluvilo se o Napoleonovi. Vaše kadeře, stočené nad šíjí a protknuté démantovým šípem, svíjely se s rozkošnou divokostí. Pavel Vence mluvil duchaplně. Garain tomu nerozuměl. Vy jste se mne tázala na můj náhled.“

„Chtěla jsem, abyste mohl se zastkvíti. Byla jsem již tehdy na vás hrdá.“

„Oh, nebyl bych mohl ani věty říci před lidmi tak vážnými. Přece však byl bych rád řekl, že Napoleon III. se mi líbil lépe než první, že jsem ho shledával dojemnějším. Ale ten náhled byl by třeba vzbudil špatný dojem. Ostatně, nejsem tak beze všeho nadání, abych obíral se politikou.“

Ohlížel se po pokoji, patře na všechny předměty s přátelskou něžností.

Otevřel zásuvku psacího stolku:

„Pohleďte, maminčiny brejle. Co se jich vždy nahledala! Teď vám ukážu svůj pokoj. Není-li příliš urovnaný, omluvte paní Fusellierovu, již jsem naučil respektovat můj nepořádek."

Záclony v pokoji byly spuštěny. Nepozvedl jich. Za hodinu sama Tereza rozhalila závěsy z červeného hedvábí. Paprsky sluneční oslnily jí zrak a rozlily se po jejích rozpuštěných kadeřích.

Hledala zrcadla a našla jen kalné benátské sklo, v širokém rámci ze slonoviny. Vystoupivši na špičky, aby se viděla, pravila:

„A to jsem já, ta temná a pobledlá příšera? Lidé, kteří shlíželi se v tomto zrcadle, nepochválili vám ho asi příliš."

Sbírajíc jehlice se stolu, všimla si bronzové sošky, jíž ještě neviděla. Byla to stará práce italská, flamského způsobu: nahá žena, s krátkýma nohama, s velikým břichem, jež vypadala jakoby běžela s roztaženýma rukama. Tereza tázala se, co ta směšná figurka dělá.

„Dělá to, co paní Světačka dělá nad portálem kathedraly v Basileji."

Ale Tereza, ačkoliv byla v Basileji, neznala paní Světačky. Prohlížela opět sošku, nechápala a otázala se:

„Jest to tedy velice neslušné? Jest možno, aby to, co dělá se nad portálem kathedraly, nemohlo zde býti vysloveno?"

Náhle zmocnil se jí neklid:

„Můj bože! Co si o mně pomyslí pan Fusellier a jeho žena?"

Pak postřehnuvši na zdi medalion, kde Dechartre vymodeloval profil veselé a zkažené dívčiny, otázala se:

„Co je to?"

„To jest Klára, malá prodavačka novin. Každého rána mi přinášela Figaro. Měla důlky ve tvářích, pravá hnízda pro polibky. Kdysi pravil jsem jí: ‚Udělám ti tvůj portret.' Přišla tedy za letního rána, majíc na sobě laciné náušnice a prstének, koupené na pouti. Pak se už neukázala. Nevím, co se z ní stalo. Byla příliš instinktivní, než aby se stala velikou kokottou. Mám ji sundat?"

„Nikoliv, hodí se výborně sem do rohu. Nejsem žárliva na Kláru."

Byl čas, aby se vrátila domů, a stále nemohla se odhodlati k odchodu. Ovinula rámě kolem krku svého přítele.

„Oh! Miluji tě! A jak byl jsi dnes veselý a usměvavý. Veselost ti tak sluší! Jsi tak jemně a lehounce vesel. Chtěla bych, abys tak byl stále. Potřebuji radost skoro tak jako lásku. A kdo mimo tebe mohl by dávati mi radost?"

XXVII.

Od svého návratu do Paříže žila Tereza celých šest neděl v polosnu horoucího štěstí.

Navštěvovala Jakuba denně v domku zastíněném platanem. A když konečně k večeru od sebe se odtrhli, odnášela si v duši blažené upomínky. Sladká únava a nově procitující tužby spojovaly jako guirlanda jednu hodinu s druhou.

Oba měli stejný vkus, oddávali se stejným fantasiím, dávali se unášeti stejnými rozmary.

Bavilo je, procházeti se okolím města, úzkými uličkami, kde stály hospody, zastíněné akáty; kamenitými cestami, kde podle zdí rostly kopřivy; lesíky a rolemi, nad nimiž rozprostírala se bledá obloha, pruhovaná kouřem z továren.

Byla šťastna, viděla-li ho vedle sebe v této krajině, kde neznala již sebe samu, a kde měla illusi, že s ním se ztrácí.

Toho dne napadlo je, aby vyjeli si po parníku, jejž tak často vídala pod svými okny. Nebála se, že ji někdo pozná. Nebezpečí nebylo veliké. A pak, co milovala, přestala být opatrnou.

Pomalu zmizela před nimi zaprášená pustota předměstí a objevily se usměvavé břehy. Jeli kolem ostrůvků se skupinami stromů, kde pod vrbami bylo upevněno množství člunů. Vystoupili v Bas-Meudonu.

Když stěžovala si Tereza na horko a na žízeň, zavedl ji Jakub do hostince s hostinskými pokoji.

Bylo to stavení, plné dřevěných galerií, v samotě své vypadalo mnohem větší, než bylo, dřímalo v klidu venkovském, čekajíc, až neděle naplní je smíchem děvčat a křikem plavců a vůní pečeně a kouřem z dýmek.

Vystoupili po schodech, podobných žebříku a praskajících pod každým krokem. Do pokoje v prvním poschodí přinesla jim služka víno a zákusky. Plátěné záclony zakrývaly lože z mahagonového dřeva. Nad krbem, plnícím jeden roh pokoje, viselo zrcadlo v rámci s květinami. Otevřeným oknem bylo viděti Sekvanu, zelené břehy, návrší zalitá sluncem, jež sklánělo se již k vrcholkům topolů. Na břehu řeky tančila hejna much. Chvějící se klid letního večera plnil nebe, zemi a vodu.

Tereza dlouho pohlížela na tekoucí vodu. Parník jel kolem, a vlny jím vzbouřené hnaly se ke břehu, že se zdálo, jakoby dům, nakloněný nad řekou, houpal se jako loď.

„Mám ráda vodu," pravila Tereza, obrátivši se k svému příteli. „Můj bože, jak jsem šťastna!"

Jejich ústa se setkala.

Pohříživše se do kouzelného víru lásky, neměřili již čas jinak, než šuměním vln, jež každých deset minut, vždy po odjezdu parníku, ozvaly se pod polootevřeným oknem.

Tereza pozvedla se na polštáři. Její šaty byly netrpělivě rozházeny po zemi. Spatřila v zrcadle svou nahotu. A na lichotivou pochvalu svého přítele odvětila:

„Pravda, jsem stvořena pro lásku."

S něžnou necudností pozorovala obraz svůj ve zlatitém světle, jež oživovalo růže na jejích tvářích, ústech a ňadrech.

„Miluji se, poněvadž ty mě miluješ."

Ovšem, miloval ji a nedovedl vysvětliti si sám, proč miluje ji s horoucí zbožností, s jakousi nábožnou zuřivostí. Nebylo to k vůli její kráse, přece tak vzácné a vybrané. Činitel, který působí, že člověk touží a miluje, jest sladkou a hroznou mocí, jest mnohem mocnější než krása. Člověk najde mezi tisíci ženu, již nemůže už opustiti, jakmile stala se jeho, a již chce míti stále a vždy. Jakýsi květ jejího těla působí toto nevyléčitelné zlo lásky. A pak něco, co nedá se vyjádřiti, co jest vlastně

duší jejího těla. Tereza byla takovou ženou, již není možno ani opustiti ani klamati.

Zvolala vesele: „Rci, není možno mne opustit, opravdu?"

Otázala se ho, proč nedělá jejího poprsí, shledává-li ji krásnou.

„Proč? Poněvadž jsem prostřední sochař. A vím to, což nesvědčí o duchu prostředním. Ale chceš-li mermomocí viděti ve mně velikého umělce, udám ti jinou příčinu. Chceme-li stvořit živoucí figuru, musíme model pokládati za nízkou hmotu, z níž učiníme výtah krásy, již tlačíme, rozmíláme, abychom vymačkali její obsah. A u tebe není nic, co by mi nebylo vzácné, drahocenné. Kdybych dělal tvé poprsí, utkvěl bych otrocky na těchto maličkostech, jež pro mne jsou vším, poněvadž jsou částí tebe. Zabral bych se do nich nerozumně a nepoštěstilo by se mi, vytvořiti celek."

Pohlížela na něho poněkud překvapeně.

Pokračoval:

„Z paměti, to neříkám! Pokusil jsem se o malý náčrtek, jejž nosím stále u sebe."

Poněvadž chtěla ho vidět, ukázal jí ho. Byl to náčrtek velice prostý a velice smělý. Tereza se na něm nepoznávala, zdálo se jí, že jest příliš tvrdý, že má jiný, jí neznámý výraz.

„Tak tedy mě vidíš? Tak tedy ti náležím?"

Zavřel album.

„Nikoliv, jest to jen zběžný náčrtek. Ale myslím, že správný. Jest podobno pravdě, že ty nevidíš se tak, jako já tě vidím. Každá bytost lidská jest různým stvořením pro každého, kdo se na ni dívá."

Dodal s jakousi veselostí:

„V tom smyslu lze říci, že žádná žena nikdy nepatřila dvěma mužům. To jest myšlenka Pavla Vence."

„Myslím, že je správná," odvětila Tereza.

Otázala se:

„Kolik jest hodin?"

Bylo sedm hodin.

Nutila ho k návratu. Vracela se co den později. Její manžel pozastavil se nad tím. Pravil: „Přicházíme poslední ke všem obědům; jest to hra osudu!" Ale jsa zaměstnán po celé dny v paláci Bourbonském, kde pracováno o budžetu, a zaujat svými záměry politickými, i sám se opozďoval; příčiny státní zakrývaly nedbalost Terezinu.

Připomněla si s úsměvem večer, kdy přišla k paní Garainové v půl deváté. Bála se, že způsobí pohoršení. Ale byl to den veliké interpellace. Její manžel vrátil se s Garainem ze sněmovny až v devět hodin. Obědvali oba jen v krátkém kabátě. Zachránili ministerstvo.

Pak se zamyslila.

„Až ve sněmovně budou prázdniny, milý příteli, nebudu míti již záminky, abych zůstala v Paříži. Můj otec už nyní nechápe mé obětovnosti. Za týden budu musit jeti za ním do Dinardu. Co stane se ze mne bez tebe?"

Sepjala ruce a pohlížela na něho s neskonale něžným smutkem.

„Já sám, Terezo, musím se ptáti s neklidem, co stane se ze mne bez tebe! Když zůstavuješ mě o samotě, jsem zmítán bolestnými myšlenkami; černé, smutné myšlenky usedají v kruhu kolem mne."

Otázala se ho, jaké jsou to myšlenky.

Odvětil:

„Má milenko, již jsem ti to řekl: Musím u tebe na tebe zapomenout. Až odjedeš, bude mě mučiti upomínka na tebe. Musím přece vykoupiti si štěstí, jež mi dáváš!"

XXVIII.

Modré moře, protkané růžovou pěnou, měkce vrhalo své stříbrné třásně do jemného písku na břehu.

Krása dne rozestřela nad hrobem Chateaubriandovým odlesk slunce z Hellady.

V komnatě, vyložené květovanými čalouny a obemknuté dlouhým balkonem, vystupujícím nad myrtami a tamaryškami zahrady a otvírajícím daleký rozhled na nízký břeh, na moře, na ostrovy a předhoří, četla Tereza psaní, jež přinesla si ráno z pošty v Saint-Malo a jež nemohla otevříti v davu cestujících.

Ihned po snídaní zavřela se do své komnaty a tam, majíc psaní rozložena na klíně, četla hltavě, užívajíc chvatně své prchavé radosti.

Ve dvě hodiny měla podniknout procházku se svým otcem, s manželem, s princeznou Seniavine, s paní Berthierovou d'Eyzelles, manželkou poslance, a s paní Raymondovou, manželkou člena akademie.

Tohoto dne obdržela dvě psaní.

První, které četla, dýchalo jemnou a veselou vůní lásky. Jakub nejevil se nikdy veselejší, prostší, šťastnější, roztomilejší.

Od té doby co ji miluje, psal, chodí tak lehce, jsa povznášen takovou radostí, že nohy jeho ani se už nedotýkají země. Měl jedinou obavu, totiž: nesní-li a neprocitne-li náhle jako člověk s ní úplně neznámý. Zajisté, snil. A jak snil! Pavillion v ulici Alfieriho, hostinec v Meudonu, políbky, její božská ramena a celé její tělo, v němž usmívaly se důlky, tělo útlé, svěží a vonné jako potůček tekoucí mezi květinami! Není-li pohřížen v sen, tedy je spitý člověk, jenž zpívá. Štěstím pozbyl už svého rozumu. Ačkoliv byla vzdálena, viděl ji stále.

„Ano, vidím tě vedle sebe, vidím brvy nad tvýma očima, které jsou barvy sladší než všechno modro nebe a květin; vidím tvé rty, podobající se rozkošnému plodu, tvé líce, v něž úsměv klade čarovné důlky, vidím tě krásnou a lákavou, ale prchající a unikající. Otevru-li náruč, zmizíš mi a vidím tě pak v dáli, úplně v dáli, na bledém pobřeží, a nejsi větší ve svém růžovém šatu a pod slunečníkem než kvetoucí prouték vřesu. A pravím si: ‚Stéblo trávy by stačilo, aby mi ji úplně zakrylo, a přece jest pro mne nekonečnem bolesti i radosti.'"

Pak stýskal si na muka odloučení. Však i ve své nářky mísil úsměv blažené lásky. Hrozil jí žertovně, že překvapí ji v Dinardu.

„Neboj se. Nikdo mne nepozná. Převléknu se za prodavače sošek. Nebude to aspoň lží. Oblečen v šedou kazajku a v plátěné kalhoty, maje vousy a tvář pokryty prachem, zazvoním u dveří letohrádku Montessuy. Poznáš mě, Terezo, dle figurek, plnících koš na mé hlavě. Budou to samí Amorkové. Bude tam Amorek věrný, Amorek žárlivý, Amorek něžný,

Amorek bujný; Amorků bujných bude tam mnoho. A budu volati v tvrdé a zvučné řeči řemeslníků z Pisy nebo z Florencie: ‚Tutti gli Amori per la signora Teresina!'"

Poslední stránka psaní byla něžná a vroucí. Unikaly z ní zbožné výlevy, připomínající Tereze nábožné knihy, jež četla ve svém dětství:

„Miluji vás a miluji k vůli vám vše: zemi, jež vás nosí, již tak málo tížíte a již okrašlujete; světlo, jež činí, že vás vidím; vzduch, jejž dýcháte. Miluji platan ve svém dvoře, poněvadž jste ho viděla. Dnes v noci jsem se procházel po náměstí, kde setkal jsem se s vámi kdysi za zimního večera. Utrhl jsem si větvičku s keře, na nějž jste se dívala. V tomto městě, kde nyní nejste, nevidím nic než vás."

Ke konci psaní pravil jí, že půjde posnídat do města. Paní Fuzellierová odjela do svého rodného města, do Neversu, a krb byl tedy opuštěn. Půjde do hostince v ulici Královské, kde byl již zvyklý. A tam, uprostřed cizích lidí, bude sám jen s ní.

Tereza, sladce unavena neviditelným laskáním, zavřela oči a položila hlavu na zad.

Ale zaslechnuvši rachot povozu, přijedšího k letohrádku, otevřela rychle druhé psaní.

Již při pohledu na rychlé a nestejné písmo, v němž zračily se smutek a rozčilení, Tereza se zachvěla.

Z temných slov prozíraly úzkost a černé podezření:

„Terezo, Terezo, proč jste se mi oddala, neoddavši se mi úplně a celá? Co mi pomůže, že jste mě klamala, když nyní vím, co nechtěl jsem vědět?"

Ustala v čtení, oči její se zakalily.

Přemítala:

„Byli jsme před chvílí tak šťastni! Co se stalo, můj bože? A já se tak těšila z jeho radosti, jež už dávno před tím se rozprchla! Bylo by lépe nepsati vůbec, vyjadřují-li dopisy jen city a myšlenky minulé."

Četla dále. Vidouc, že jest zachvácen žárlivostí, stala se malomyslnou.

„Nedokázala-li jsem mu, že miluji ho ze všech sil, celou bytostí svou, jak budu vůbec kdy moci mu to dokázat?"

A rychle četla dále, aby zvěděla příčinu té změny:

Jakub snídal v hostinci v ulici Královské a sešel se tam s dávným soudruhem, jenž na své cestě z lázní k moři projížděl Paříží. Hovořili spolu. Náhoda chtěla, že tento člověk, velice známý ve společnosti, počal mluviti o hraběnce Martinové. A přerušiv vypravování, Jakub volal:

„Terezo, Terezo, proč jste mi lhala? Vždyť jednoho dne musil jsem přece zvědět, co všichni věděli mimo mne. Ale omyl pochází spíše ode mne než od vás. Vaše psaní, hozené tajně do schránky, vaše dostaveníčko ve Florencii na nádraží, vše to mohlo mě dostatečně poučiti, kdybych tak tvrdošijně nebyl lpěl na své illusi. Nikoliv! Nechtěl jsem věděti, že náležela jste komusi jinému v té sladké chvíli, kdy oddala jste se mi s tak smělým půvabem, s tak sladkou rozkoší. Nevěděl jsem, nechtěl jsem věděti. Neptal jsem se vás po ničem ze strachu, že přestala byste snad lháti. Byl jsem velice obezřelý! A proč bylo nutno, aby takový hlupák náhle drsně otevřel mi oči u stolu v hostinci! Oh, nyní, když

už vím, když nemohu už pochybovat, zdá se mi, že pochybnost přece byla sladká! . Řekl mi slovo, jež slyšel jsem již ve Fiesole, z úst miss Bellové, a dodal: ‚To jest přec známá historie!‘“

„Milovala jste ho tedy, milujete ho ještě! A zatím co já, opuštěný v svém pokoji, hryžu zoufale polštář, na němž ležela kdysi tvoje hlava, prodlévá on snad u tebe. Nepochybně tam jest. Každý rok jezdívá na dostihy do Dinardu. Řeklo se mi tak. Vidím ho. Vidím vše. Kdybys znala obrazy, jež mě mučí, řekla bys: Jest blázen! O, litovala bys mě. Oh, jak bych chtěl zapomenout na tebe a na vše! Ale nemohu. Víš dobře, že nemohu zapomenout na tebe jinak než u tebe. Vidím tě stále s ním. Jsou to muka. Myslil jsem, že jsem nešťasten v oné noci na břehu Arna. Ale tehdy jsem ani nevěděl, co jest to trpěti. Dnes už to dobře vím.“

Tereza jala se přemítati:

„Nahodilé slovo uvrhlo ho do takového stavu. Jediné slovo vrhlo ho do zoufání a šílenství.“

Uvažovala, kdo asi jest ten bídník, jenž takto o ní mluvil. Měla v podezření asi dva nebo tři mladíky, před nimiž druhdy Le Ménil ji varoval. A s chladným hněvem, jejž zdědila po svém otci, pravila si: „Dovím se toho.“

Její přítel byl zoufalý, šílený, nemocný, a ona nemohla k němu běžeti, obejmouti ho, vrhnouti se k němu s takovou oddaností těla i ducha, že musil by cítit, že náleží mu celá, a že musil by nabýti zase víry v ní.

Psáti! Jak neskonale lépe bylo by k němu jeti, klesnouti mu do náruče a pak říci: „Odvaž se ještě pochybovati, že jsem úplně tvá!“

Ale nemohla nic, než mu psáti.

Však sotva počala, když zaslechla už v zahradě smích a hlasy. Princezna Seniavine vylézala již po schůdkách k povozu.

Tereza sešla na perron, klidná, usměvavá. Její široký slaměný klobouk, věnčený máky, vrhal jí na tvář průhledný stín, v němž zářily její šedé oči.

„Můj bože, jak jest hezká!“ zvolala princezna Seniavine. „Jaká škoda, že jí nelze nikdy vidět! Ráno odjíždí do Saint-Malo a odpoledne jest zavřena ve svém pokoji.“

Vůz projel velikým obloukem kolem břehu podél letohrádků a zahrad. Po levé straně vynořovaly se z modrého moře hradby a věž ze Saint-Malo. Pak zajeli na cestu, vroubenou keři, po níž přecházely ženy z Dinardu, vykračující si zpříma pod širokými batistovými čepci s poletujícími cípy.

„Škoda, že staré kroje mizejí,“ pravila paní Raymondová.

„Jest to vinou železnic.“

„Pravda,“ pravil Montessuy, „kdyby nebylo železnic, venkované nosili by ještě své malebné kroje. Ale my bychom jich neviděli!“

„Co na tom,“ odvětila paní Raymondová, „představili bychom si je.“

„Ale,“ otázala se princezna Seniavine, „což vidíte někde něco zajímavého? Já to nikdy nevidím!“

Paní Raymondová, jež z knih svého manžela čerpala jakýsi nátěr filosofický, prohlásila, že věci nejsou ničím a myšlenka že jest vším.

Nevšímajíc si paní d'Eyzelles, sedící po pravé straně, Tereza šeptala:

„Oh, ano, lidé vidí jen své myšlenky, stopují jen své myšlenky. Jinak jsou slepí, hluší. Člověk nemůže je od toho odvrátit.“

„Ale, má drahá,“ pravil hrabě Martin, sedící před ní vedle princezny, „bez vůdčí myšlenky byl by člověk zmítán náhodou... Apropos! Montessuy, četl jste řeč Loyerovou u příležitosti odhalení sochy Cadet-Gassicourta? Jest pozoru hodna. Loyer není prost smyslu politického.“

Povoz projel lučinami vroubenými vrbami a zabočil na rozlehlou rovinu lesem porostlou. Dlouho jeli podél zdi parku. Cesta ztrácela se před nimi v dáli ve vlhkém stínu.

„To jest Guerric?“ otázala se princezna Seniavine.

Náhle mezi dvěma kamennými pilíři, zdobenými lvy, objevila se vrata s železnou korunou. Mřížemi bylo viděti na konci dlouhé alleje lipové šedé kamenné průčelí zámku.

„Ano,“ odvětil Montessuy, „to jest Guerric.“

A obrátiv se k Tereze, pokračoval:

„Znala jsi dobře markýza z Ré... Ve věku šedesáti let uchoval si svou sílu a mladost. Udával modu a byl milován. Mladíci napodobovali jeho šat, jeho monokl, jeho pohyby, jeho vybranou smělost, jeho způsoby zábavné. Náhle opustil společnost, zavřel svůj hotel, prodal své konírny a již se neukázal. Pamatuješ se, Terezo, na jeho náhlé zmizení? Byla jsi krátkou dobu provdána. Navštěvoval tě dosti často. Jednoho dne se rozneslo, že opustil Paříž. Sem, do Guerricu, se uchýlil v plné zimě. Pátralo se po příčinách tohoto náhlého zmizení, myslilo se, že uchýlil se do samoty k vůli nějakému zármutku, nebo ze strachu, aby nikdo neviděl ho stárnout, nebo snad k vůli první porážce, jež ho stihla. Faktum jest, že za těch šest let, která uplynula od jeho zmizení, nevyšel ani jednou ze svého zámku a parku. Stýká se jen s několika starci, již byli přátely jeho v mládí. Tyto dveře otvírají se jen jim. Markýza z Ré už nikdo neuvidí. Jest za živa mrtev. Nemyslím, že by jednání toto bylo hodno pohany.“

A Tereza, připomenuvši si roztomilého starce, jenž chtěl druhdy jí zakončiti slavně svůj dvorný život, obrátila se a patřila na Guerric, jehož čtyři věže vynikaly nad šedavé vrcholky dubů.

Při návratu z procházky řekla, že má migrénu a že nemůže obědvati. Zavřela se do své komnaty a vyňala ze skřínky s klenoty zoufalý dopis. Četla ještě jednou poslední stránku.

„Myšlenka, že náležíš někomu jinému, mě pálí a mučí. A pak, nechtěl jsem, aby to byl právě on!“

Byla to utkvělá myšlenka. Na tétéž stránce třikrát napsal slova: „Nechtěl jsem, aby to byl právě on!“

Tereza také měla jedinou myšlenku: Neztratiti Jakuba. K vůli tomu byla by řekla a udělala vše. Unesena něžnou a zoufalou vášní, jala se psáti dopis, v němž opakovala jako lkání:

„Miluji tě, miluji tě, nemilovala jsem nikdy nikoho, jen tebe. Jsi sám, sám, sám, slyšíš? V mé duši sám, v celé mé bytosti jen ty sám! Neposlouchej bídníka. Poslouchej mě. Nemilovala jsem nikdy nikoho, přisahám ti to! Před tebou jsem nikdy lásky nepoznala!“

Zatím co psala, nesmírné vzdechy moře provázely vzdechy jejích ňader. Chtěla říci slova pravdivá, a věřila, že je říká. A vše, co říkala, bylo pravdivo pravdou její lásky.

Náhle zaslechla na schodech pevný krok svého otce. Schovala psaní a otevřela dveře. Montessuy lichotivě se jí tázal, vede-li se jí už lépe.

„Přišel jsem dát ti dobrou noc," pravil, „a otázat se tě na něco. Možno, že sejdu se zítra při dostizích s Le Ménilem. Jezdí tam každého roku. Jest to náš obvyklý host. Kdybych se s ním sešel a pozval ho, aby zde u nás ztrávil několik dní, viděla bys v tom, drahoušku, něco nevhodného? Tvůj manžel myslí, že by ti to bylo příjemnou zábavou. Mohli bychom mu dáti modrý pokoj."

„Jak chceš. Ale bylo by mi milejší, kdybys ponechal modrý pokoj pro Pavla Vence, jenž má chuť nás navštívit. Možno také, že Choulette přijede bez ohlášení. Jest to jeho zvykem. Náhle zazvoní u dveří jako žebrák. Ostatně, můj manžel se klame, myslí-li, že Le Ménil mně jest příjemný. A pak musím příští týden odjeti na dva nebo na tři dny do Paříže."

XXIX.

Za čtyřiadvacet hodin po svém psaní přišla Tereza z Dinardu do domku s platanem. Nebylo jí nesnadno najíti záminku k odjezdu do Paříže.

Jela se svým manželem, jenž jel podívat se do Aisne na své voliče, mezi nimiž počali objevovati se socialisté.

Překvapila Jakuba ráno v atelieru, kde pracoval právě na veliké soše Florencie, oplakávající na břehu Arna svou někdejší slávu.

Modelka, sedící na vysokém taburetku, nezměnila své posy. Byla to vysoká, snědá dívka. Ostré světlo, padající zasklenou stěnou, osvětlovalo velice určitě čisté linie kyčlí a stehen, tvrdý obličej, černý krk, mramorovaná prsa, žluté břicho, zkroucená kolena a nohy se zkřivenými prsty.

Tereza pohlížela na ni zvědavě, postřehujíc na těle krásné obrysy, zkalené a porušené vlivem bídy.

Dechartre, maje v rukou dlátko sochařské a kus hlíny, přišel Tereze vstříc s výrazem tak bolestné něžnosti, že byla tím hluboce dojata. Pak položiv náčiní a hlínu na podstavec a přikryv sochu vlhkým šatem, pravil k modelce:

„Milé dítě, pro dnešek jest dosti."

Dívka povstala, nešikovně sebrala své šaty, hromádku temné vlněné látky a špinavého prádla, a šla se obléci za plentu.

Sochař, omyv si ruce, zamazané hlinou, vyšel s Terezou z atelieru.

Šli pod platanem, sklánějícím se nad hustou travou.

Tereza pravila:

„Nevěříte již, viďte?"

Dovedl ji do svého pokoje.

Dopis psaný v Dinardu zmírnil už trapný dojem. Přišla ve chvíli, kdy unaven bolestí, cítil potřebu klidu a něžnosti. Několik linií písma uklidnilo jeho duši, ale v srdci jeho přece byla ještě rána.

V komnatě, kde vše mluvilo pro ni, kde nábytek, záclony, koberce vypravovaly o jejich lásce, šeptala Tereza slova velice něžná:

„Mohl jste věřiti!... Nevíte tedy, co jste?... Jest to šílenství!... Jak by žena, jež poznala vás, mohla po vás snésti někoho jiného!..."

„Ale přede mnou?"

„Než jste přišel, tak jsem vás čekala."

„A nebyl při dostihách v Dinardu?"

Myslila, že nebyl. A hlavně jisto bylo, že tam nebyla ona. Koně a koňaři ji nudili.

„Jakube, nebojte se nikoho, poněvadž nikdo nemůže se s vámi porovnati."

Jakub, na opak, věděl, jak málo jest, jak málo jsme vůbec v tomto světě, kde vše zmítáno jest náhodou. Zdálo se mu, že lidé jsou zrnka v mlýnku na kávu. Cítil to živě, vida, jak paní Fusellierová minule mlela kávu.

Tereza pravila:

„Proč nemáte hrdosti?"

Přidala málo slov, ale mluvila očima, pažemi, dechem, jenž pozvedal jí prsa.

V šťastném údivu, že ji vidí a slyší, Jakub dal se překonati.

Tereza se ho tázala, kdo mu řekl to ohavné slovo.

Neměl příčiny, aby ho tajil: byl to Daniel Salomon.

Nebyla překvapena. Daniel Salomon, o němž se vypravovalo, že nemůže státi se milencem žádné ženy, chtěl aspoň vtírati se do tajemství všech. Tušila, proč tak mluvil:

„Jakube, nehněvejte se k vůli tomu, co vám řeknu. Nedovedete příliš obratně zakrývat své city. Vytušil, že mě milujete, a chtěl se o tom přesvědčiti, Jsem jista, že nyní nemá už žádné pochybnosti o našem poměru. Jest mi to však lhostejno. Na opak, kdybyste dovedl se lépe přetvařovati, byla bych méně klidnou. Domnívala bych se, že mě dosti nemilujete."

Obávajíc se, aby ho neznepokojila, přešla rychle k jiné myšlence:

„Neřekla jsem vám, jak se mi líbí vaše socha. Jest to Florencie na břehu Arna. Jsme to tedy my."

„Ano, vložil jsem do té postavy vzrušení své lásky. Jest smutná, a přál bych si, aby byla krásná. Hleďte, Terezo, krása jest bolestná. Proto od té doby, co můj život jest krásný, tak trpím."

Dechartre vyňal ze svého flanelového kabátu pouzdro s cigarettami. Ale Tereza nutila ho, aby se oblékl. Odvede ho k sobě na snídaní. Po celý den se nerozejdou. Bude to rozkošné.

Pohlížela na něho s dětinskou radostí. Pak se zasmušila, přemítajíc, že ku konci týdne bude musit vrátit se do Dinardu, pak jeti do Joinvillu, a že po celý ten čas budou odloučeni.

Do Joinvillu, k svému otci pozve ho na několik dní. Ale nebudou tam tak sami a svobodni jako v Paříži.

„Pravda," odvětil, „Paříž jest pro nás dobrá ve své zmatené ohromnosti."

A dodal:

„Ani v tvé nepřítomnosti nemohu opustit Paříž. Bylo by mi hrozno žíti v kraji, jenž tě nezná."

Zatím co se oblékal, prohlížela Tereza knihu, již našla na stole. Byla to „Tisíc a jedna noc“. Zde onde byly romantické rytiny, vezírové, sultanky, černí eunuchové, bazary, karavany.

Otázala se:

„‚Tisíc a jedna noc‘ vás baví?“

„Velice,“ odvětil Jakub, zavazuje si nákrčník. „Věřím, chci-li, těmto princům arabským, jejichž nohy změnily se v černý mramor, a v tyto ženy z harému, bloudící v noci po hřbitovech. Ty pohádky budí ve mně sny, jež umožňují zapomenutí skutečnosti.“

Tereza pravila s lehkou trpkostí:

„Snažíš se zapomínat? Já za nic na světě nechtěla bych ztratiti upomínku na jedinou bolest, již cítím k vůli tobě!“

Sešli spolu na ulici. Tereza hodlala vzíti si povoz, aby přišla do svého bytu o chvíli dříve než on.

„Můj manžel čeká vás k snídani.“

Než došli k vozu, hovořili o maličkostech, jež jejich láska dělala velikými a rozkošnými. Umlouvali se o odpoledni, do něhož chtěli vložit celou nekonečnost svého štěstí. Tereza radila se s ním o svých toilettách. Nemohla se stále odhodlati k rozejití se s ním, jsouc šťastna, že může jíti s ním po ulicích, naplněných veselostí ranního slunce. Přišedše na náměstí Ternes, spatřili před sebou krámy s bohatými výklady potravin. Bylo tu množství drůbeže a ryb, hromady broskví a meruněk, koše hroznů a kupy hrušek. Vozy s ovocem a květinami projížděly ulicí.

Pod zaskleným přístřeškem hostince, kde snídali muži a ženy, poznala Tereza u stolečku o samotě sedícího Chouletta, jenž právě zapaloval si dýmku.

Spatřiv ji, hodil okázale na stůl sto sous, povstal a pozdravil. Byl velice vážný; dlouhý kabát jeho dodával mu vzezření cudné a přísné.

Pravil, že byl by rád navštívil paní Martinovou v Dinardu. Ale zdržel se ve Vendée u markýzy z Rieu. V té době uspořádal nové vydání „Uzavřené zahrady“ a rozšířil sbírku „Štěpnice sv. Kláry“. Dojal duše, o nichž myslilo se, že jsou necitelny, dal vytrysknouti pramenům ze skal.

„Tak že,“ dodal, „stal jsem se jakýmsi Mojžíšem.“

Hledal v kapse a vyňal pak z pouzdra potřísněné a odřené psaní.

„Hle, co mi píše paní Raymondová, choť člena Akademie. Uvádím její slova, poněvadž slouží jí ku cti.“

Rozbalil úzké lístky a jal se čísti:

„Seznámila jsem s vaší knihou svého manžela, jenž zvolal: ‚Toť jest nejčistší spiritualismus! Zdá se mi, že tato „Uzavřená zahrada“ má mezi svými liliemi a růžemi ukryta dvířka, otvírající se k cestě do Akademie.‘“

Choulette pochutnával si na těchto slovech, mísících se v jeho ústech se zápachem kořalky a uložil pak dopis zas pečlivě do pouzdra.

Paní Martinová blahopřála básníkovi, že jest kandidátem paní Raymondové.

„Byl byste také mým kandidátem, kdybych se starala o volby akademické. Ale což se vám chce místa v Institutu?“

Choulette zachoval chvíli slavnostní mlčení, pak pravil:

„Měl jsem právě veliké porady s různými hodnostáři politickými a církevními, obývajícími v Neuilly. Markýza z Rieu mě nutí, abych v jejím kraji ucházel se o křeslo senatorské, uprázdněné smrtí starce, jenž, jak praví se, byl generálem po čas svého illusorního života. Chci poraditi se stran toho s kněžími, s ženami, s dětmi — ó věčná moudrosti! Tam jest boulevard Bineau. Volební okres, v němž ucházel bych se o hlasy, nalezá se v kraji pahorkovitém a lesnatém, kde vrby s ořezanými korunami vroubí lučiny. A není vzácností, nalézti v dutině některé z těch starých vrb kostru šuana, držícího ještě pušku a růženec v prstech zbavených masa. Dám přibiti své vyznání víry na pně dubů. Bude tam státi: ‚Mír farnostem! Přijde den, kdy biskupové, vzavše do ruky kříž dřevěný, učiní se podobnými nejchudšímu faráři z nejchudší fary. Biskupové ukřižovali Krista. Jeden z nich slul Kaifáš. A uchoval si toto jméno posud před Synem Božím. Leč tenkrát, když přibíjeli ho na kříž, byl jsem já dobrý lotr, visící po jeho boku.“‘

Pozvedl hůl svou směrem k Neuilly.

„Dechartre, milý příteli, nemyslíte, že tam dole, po pravé straně, práší se z boulevardu Bineau?“

„S bohem, pane Choulette,“ pravila Tereza. „Nezapomeňte na mne, až budete senatorem.“

„Madame, nezapomínám na vás v žádné ze svých modliteb, ať ranních, ať večerních. A řekl jsem k Bohu: ‚Poněvadž ve svém hněvu Jsi jí dal bohatství a krásu, pohlížej na ni, ó Pane, shovívavě, a jednej s ní dle Svého velikého milosrdenství.‘“

A šel dále lidnatou ulicí, vzpřímen, vleka za sebou jednu nohu.

(Pokračování.)

Odpovědný redaktor a vydavatel **Václav Čech.**
Majitel a nakladatel **Vladimír Čech.** — Tiskem **Aloisa Wiesnera.**
V PRAZE 1900.

Kniha XLV. LISTOPAD. Sešit V.

Antická ekloga podzimní.

Báseň Jaroslava Vrchlického.

Hluboká strž zarostlá myrtami, jasmínem a čilimníkem. Na jejím dně potok ztrácející se v sítí a leknínech. Podzimní šero. Faun opřen o skalisko dívá se zádumčivě v tiché, líně tekoucí vlny.

Faun.

Ó hudbo jeseně ty sladkomřivá,
jak plně padáš v prázdnou duši mou!
Jdu tiše lesem, jenž se zvolna stmívá,
a listí divně slyším šustit tmou;
stín každým krokem přes cestu mi padá —
tam končí les — dál tmí se prázdná lada.

Zde jako v zeleň vyhloubená číše
by chytla na útěku v skalný spár
ves půvab Vesny, který něhou dýše —
pár kroků dál — tam jeseně již zmar;
zde s gencianou ocún v plné kráse
jak slední léta pozdrav usmívá se.

Jen sem tam zlaté listí na javoru
své hvězdy rozhodilo do trávy;
pár chudobek si sedlo na kraj boru,
jsou na konci svých lístků krvavy;
však svěžest dýše z břečťanů a dřínů
a celá strž je plna vlhkých stínů.

Zde u té lávky kryté clonou hlohu
na měkkém mechu pod ochranou skal,
nymf božských tanec s vírem kozonohů
při fletny zvuku se kdys zaplítal;

kam zmizela ta všecka poesie? —
Do luhů ztopených v mhlu jelen říje.

Však v tomto divném jeho drsném ryku
zní cos jak vášně chropot ztlumený;
ó, nymfo, kde jsou půvaby tvých rtíků,
zda s nahými té uzřím rameny
vln proudy dělit, z nichž tvé plné prsy
se pozvedaly nad leknínu trsy?

Kam prchlas', dcero ohvězděných nocí,
mám po tobě se roztoužiti sám?
Zda jeseň zahnala tě vichrů mocí,
zda ku Olympským prcháš výšinám?
Tam větší bůh tě objímati může,
tam věčně plná číš a svěží růže!

Já nesmím tam. Jsem stár a nejsem bohem,
můj úděl, truchlit jen pro zašlý vděk,
co Vertumnus mi s plodů plným rohem?
Já vidím v něm jen prázdný podzimek!
Já cítím jen, žes prchla z hlubin vody
a nikde není souzvuku a shody!

Jak sladkou písní píšťala má zněla
ve hladkém dřevě sedmi otvorů,
v ní Vesmír spal i krása Vesny celá
i s poesií dálných prostorů,
tys písni její naslouchala ráda,
jež tekla jak tvůj vlas přes plná záda.

Ty s ženy koketností častokráte
se odvracelas od té písně mé;
ó žhavých růží lístky rozeváté,
jež později ve svém klínu najdeme!
Kam prchlo vše jak nadšení mé ryzí
pro krásu tvou? Dnes mi i kraj ten cizí!

Nymfa

(zvedne se na polo z vln).

Já neprchla; mne k těmto místům víže
jak tebe upomínky hluboký cit,
já s tebou cítím skrz vše sítin mříže,
co znamená to, s tebou šťastna být!
Však vyslov sám, co poutá plachou nohu,
já chtěla bych blíž k tobě — zda jen mohu?

Cit odříkání moji touhu mrazí,
snad sestárli jsme oba, příteli;
na buků kmeny mech se plísní sází
a jiné vše jest, než jsme mysleli,
na vodě zrádná kola divně hrají,
a vše co bylo kdys, je dnes jak báji!

Ty zapomínáš, opilého jednou
jsme v sluje šer zatáhli Siléna,
v tmu čilimníků hustou, neprůhlednou,
kde smála se mu nahlas Ozvěna.
Já před ním střela svoje vděky všecky —
jak před námi stál nejapný a dětský?!

Tak my se spili lásky žhavým vínem,
jak on byl zpit; — vrať nyní všecko nám
Já bála bych se ve objetí líném
se vášni divé dáti v pospas tam!
má líná krev se chabě tělem plouží,
však po odvetě srdce nezatouží!

Máš pravdu; všecko spanilé tak bylo,
tak divoké v tom prvním rozmachu!
Rci, jaké olovo se v žíly vlilo,
že plížíme se nyní ve strachu
tam, kde jsme druhdy z plných pili číší?
Dnes poprv cítím, jak to keři čiší!

Chci věřit, kdybych vystoupila z řeky
a schýlila se opět ve tvůj klín,
že něha má i nevadnoucí vděky
by vzkřísily máj z tvojich zřícenin,
snad chvilku bychom opět šťastni byli
a v jednom dechu zapomnění pili.

Však bojím se to kouzlo zdrtit sladké;
což kdyby selhalo? — Jsme ztraceni!
Za jeden okamžik jen slasti vratké,
za sny, jež v upomínky zlacení
se taví v slzách lítosti a výtek,
za zdeptané to listí zimních kytek

To náhrada by věru byla bídná;
již přišla jeseň, sám jsi smutku pln,
tož svol, ať pohroužím se tiše klidná
v tůň smaragdových, nehybných těch vln;
i bohům lze jen milovat, když mladí —
Čas neslyšíš? — Nad námi hřmí a pádí!

Nad jeho divě rozvlněným jezem
ty zapomeň na flétny slední rým,
co zlomeného thyrsu sledním slezem
hrob naší lásky smutně ověnčím,
a pak se vhroužím v spící vody tůně —
My měli květ svůj — jen když zbyla vůně!

(Zmizí pod vlnami.)

Faun.

Já rozumím ti. Dál jdi za svým cílem,
však neztlumíš tím krve mojí var;
co lásce jeseň? V objetí tvém milém
by v nový květ vzplál vyprchalý čár!
Ty nechceš mojí rozuměti touze;
v tom já jsem muž — a ty jsi žena pouze.

Co cítili jsme jednou, to je věčné,
to bouří dále ňadry nadšeně,
to spřádá se dál v rhytmy nekonečné . . .
Ó rozumím teď smutku jeseně!
Ó stezky zaváté! Ó svadlé listí,
chci ve vás teď žal svojí lásky čísti!

Vy skály omšené, vy zdroje čisté,
ó nebe s resignací podzimní!
ó jívy k vlnám nakloněný liste,
ó mechu, na němž se tu sladce sní!
Vy zůstanete, co však u vás bylo,
má prchnout, zapomnít, že jednou žilo?

Vy zůstanete ve svém lesku svěží,
ó sosny na tesu těch příkrých skal!
Že pod vámi má láska mrtva leží,
to neví chodec, který půjde dál!
To neví Faun, jenž v strži této stinné
jak já kdys honit bude nymfy jiné . . .

(Odejde v houšť, která se mezitím docela setměla. Hluboká noc.)

Vymírající hřbitov.

Romanetto od J. Arbesa.

(Pokračování.)

mém dnešním pobytu zde však dějiny pomlčí!“ vpadl náhle císař Josef skoro drsně, vstávaje z křesla, a zrak jeho zakroužil po bohatě vyšperkovaném sále, jako by pátral, je-li zde ještě nějaký předmět památný.

Hrabě chtěl devotně namítnouti, že nestranné dějiny zaznamenávají i takovýto fakt a že bezpochyby ani návštěva dnešní nezůstane zamlčena; ale císař jej opět předešel, řka:

„Čas kvapí, milý hrabě. Musím se spokojit tím, co jste mi byl líčil. Rád bych se teď v zámku, po případě po okolí poohledl.“

Přání panovníkově s největší úslužností vyhověno.

V několika minutách octl se v průvodu hraběte Dietrichšteina na kamenném altánu vysoko nad samým zámeckým parkem, odkud jest volná vyhlídka do širého kraje, místy na dvě až více hodin cesty.

Chvíli rozhlížel se císař po krajině mlčky; pak se na to a ono dotazoval a hrabě odpovídal buď stručně neb obšírněji.

Nad jiné zajímalo císaře skupení tří vrchů, na jejichž úpatí město se rozkládá: Kalvarie, Srní hora a Zámecký vrch, na němž strmí k obloze zámek, s jehož altánu panovník právě se rozhlížel.

Hrabě líčil podrobněji charakter připomenutých vršin, zejména Kalvarie, jinak také „svaté hory“, — skoro lysé a jen tu a tam chudými travinami porostlé vápencové skaliny, která svými zažloutle šedými rozsedlinami skytá z blízka pohled bizarně romantický.

Císař naslouchal s počátku pozorně. Když však hrabě podotkl, že na klikaté skalní cestě, vedoucí k temenu Kalvarie, nalézá se památná „Křížová cesta“ s figurami v doživotní velikosti, vytesanými z pískovce a umístěnými v malých, ve skále vytesaných nebo zvlášť vystavených kapličkách — tvář panovníkova se zachmuřila a zrak jeho zakroužil neklidně po městě, rozkládajícím se na úpatí všech tří vrchů.

„A co je tamo nejníže ve městě?“ optal se poněkud příkrým tonem, jako by si přál, aby hrabě odbočil k jinému předmětu. „Napohled začazené nějaké zříceniny — není-liž pravda?“

„Trosky chrámu svaté Anny, jejž byl v letech 1701—1708 vystavěl hrabě Leopold Dietrichštein,“ odpověděl hrabě a neporozuměv bezpochyby panovníkově pokynu, dodal: „Nalézal se v něm také marianský obraz, jejž lid pokládal za zázračný.“

Tvář panovníkova opět se zachmuřila.

Hrabě nepostřehnuv toho, klidně pokračoval:

„Chrám ten zničen byl požárem před třemi lety, dne 14. září 1784. Shořel i velký oltářní obraz představující rodinu Kristovu, o němž se znalci domnívali, že byl malován Quidem Renim a jehož cena páčena na čtyři tisíce dukátů . . .“

Po těchto slovech mávl císař odmítavě rukou a prudce se obrátil k odchodu.

„Teď, milý hrabě, jen ještě malou procházku některými památnými místnostmi,“ připomenul císař laskavě, „potom několik důvěrných slov s kontessou Terezií — — —“

Přání panovníkovo bylo hraběti rozkazem.

Sestoupivše s altánu, odebrali se do zámecké kaple, v jejíž předsíni zajímali císaře dva historické obrazy. První, znázorňující sňatek Sigmunda Dietrichšteina s Barborou z Rottalu, roku 1515, za přítomnosti císaře Maxmiliana, krále Vladislava uherského a Sigmunda polského a jiných knížat — druhý pak: turnaj konaný v den po sňatku na počest snoubenců, jejž zahájili slavní tehdy rekové v boji: Vilém Bavorský a Kazimír Brandenburský.

Po té vstoupili do kaple, o kteréž panovníkův průvodce lakonicky podotknul, že byla založena roku 1380, tedy před více nežli čtyřmi věky k uctění sv. Jana, evangelisty.

Císař však se v kapli jen zběžně rozhledl a obrátil se zase k odchodu.

„A jiných památností nebo pamětihodností již v zámku není?“ připomenul panovník, když byli vyšli z kaple.

„Kromě obrovského sudu z roku 1643 ve sklepě,“ odpověděl hrabě Dietrichštein s úzkostlivostí dvořana, který pokládá za svou povinnost obeznámiti panovníka i s podrobnostmi méně důležitými, „jest zde ještě knihovna a hlavně obrazárna, kterouž byli předkové moji prodlením staletí značně rozhojnili. Přeje-li si Vaše císařská milost — — —“

Panovník mlčky přikyvnul.

Po několika vteřinách octli se oba před velkými, bohatě vyřezávanými dveřmi. Hrabě Dietrichštein sáhl na kliku, by otevřel, císař však připomenul:

„Zde, v obrazárně, milý hrabě, nebude mi asi potřebí žádného průvodce. Zůstavte mne chvíli o samotě a učiňte zatím opatření, aby hrabě Filip Kinský zvěděl, že si přeji, by mne doprovodil . . .“

Hrabě Dietrichštein devotně se uklonil a zůstavil panovníka o samotě. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nežli však budeme vypravovati, co sběhlo se po krátkém čase v obrazárně, jest nutno vsunouti sem několik slov o poměru mladistvé Terezy Dietrichšteinovy k císaři Josefu II.

Před rokem, na sklonku léta, meškala kontessa se svým otcem v Praze a dojíždívala často na návštěvu k jedné z nejdůvěrnějších přítelkyň, k mladé hraběnce Lažanské. A tak se stalo, že navštívila ji i dopoledne dne 19. září, kdy meškal v Praze i císař Josef II.

Přirozeno, že hovor obou kontesek věnován byl převahou památné události té.

Obě byly sice s poměry u dvora dostatečně obeznámeny aspoň dle doslechu, ale byly ve věku tak mladistvém, že nenaskytla se jim doposud ještě nikdy příležitost spatřiti panovníka, o němž byly již tolik slyšely vypravovati, a jejž jim ohnivá obraznost jejich předváděla před duševní zrak v podobě nepřístupné imperatorské vznešenosti.

Obě nepřály si tudíž pro okamžik ničeho vřeleji, než aby se jim naskytla příležitost shlednouti císaře aspoň z dáli. Náhoda jim byla přízniva. Právě když o záležitosti té horlivě diskutovaly, objevil se v komnatě, v které meškaly, jeden z nejdůvěrnějších přátel starého hraběte Lažanského a zároveň učitel kontesčin, učený exjezuita a professor na universitě Ignac Cornova.

Mladistvé kontessy netajily se před ním svým přáním a Cornova po kratinkém přemítání věděl i rady.

„Jeho milost císařská,“ pravil, „navštíví dnes večer s generály Laudonem a Lascim a bez pochyby i s ostatním komonstvem české divadelní představení v tak zvané „Boudě“, kde bude provozována Schikanedrova veselohra „Loutnící“ aneb „Veselá bída“ a pantomima „Čihadlo“. Kdyby tudíž panu hraběti Dietrichšteinovi — pan hrabě Lažanský doposud se nevrátil z cest — bylo libo — —“

„Ah, ano, ano!“ vpadla radostně kontessa Tereza. „Můj otec nás obě uvede dnes do divadla. Poprosím jej a jsem jista, že nám toho neodepře.“

Hrabě Dietrichštein skutečně také neodepřel. Tak octla se kontessa Tereza se svou přítelkyní v průvodu otcově pod večer na českém představení v loži, nalezající se přímo proti loži císaře Josefa II.

Než od okamžiku, kdy objevil se panovník v loži a uvítán byl hřímavým jásotem, pro kontessu Terezu v divadle skoro pranic více neexistovalo. Upírajíc zraky své neodvratně na panovníka, neslyšela a neviděla, co se na jevišti mluvilo a dělo, ba začasté přeslechla i poznámky otcovy nebo přítelčiny nebo na ně odpovídala úsečně.

Vzdálenost mezi oběma ložemi nebyla sice značná; ale i slavnostní osvětlení divadla bylo tak nedostatečné, že kontessa i za nejnapjatější pozornosti neviděla fysiognomii panovníkovu zřetelněji, než jako by se dívala pozamženým sklem.

Sokolí zrak panovníkův postřehl však již v průběhu prvního aktu hraběte Dietrichšteina a v meziaktí objevil se sám v jeho loži. Prodlel v ní sice jen několik vteřin, vyměnil s přítomnými jen několik slov; ale od okamžiku, kdy kontessa Tereza spatřila na svém blízku místo chladně nepřístupné imperatorské vznešenosti muže nejlaskavější přívětivosti a po prvé pohledla v to jeho divuplné azurové oko, jež bylo již tolik smrtelníků

okouzlilo — nemohla odolati tajemnému kouzlu a po dosavadním nadějném klidu jejího srdce bylo na vždy — veta...

Jak sladké a snad i smělé sny rozvířilo toto první její setkání s panovníkem, vlastně toto první pohlednutí v magické modré jeho oko ve vznětlivé duši patnáctileté kontessy Terezy, zůstalo jejím tajemstvím. Ale ode dne 19. září 1786 měl císař Josef II., jehož zavilí a fanatičtí odpůrci a nepřátelé množili se již dávno den ode dne takořka jako písek v moři, aspoň o jedinou duši více, která byla ochotna za jediný okamžik jeho štěstí zříci se na vždy své vlastní spásy a obětovati mu vše...

Od toho dne byl císař Josef II. kontesse Tereze idolem. Netajila se tím před nikým; ani před otcem, ani před matkou...

Přiměla rodiče, že svolili, by ztrávila zimní měsíce v sídelním městě, kde v průvodu otcově nebo matčině a někdy i sama setkala se častěji s panovníkem...

Tak utkal se mezi oběma jeden z oněch něžných a snad i nejněžnějších duševních poměrů, pro jaké není v lidské mluvě skoro ani slov.

Projevili-li si to někdy, zůstalo tajemstvím a nám ani ve snu nenapadá pokoušeti se po více nežli stu letech o jeho odhalení. Snad stačí, dodáme-li zjištěný fakt:

Když kontessa Tereza z jara roku 1787 opouštěla Vídeň, aby letní dobu strávila v rodném zámku Mikulovském a později na cestách po Evropě, pravila k otci: „Jsem císařem Josefem a jeho vznešeným dílem nadšena. Jisto, že to jeden z nejšlechetnějších mužů, kteří vůbec kdy žili; ale zároveň jeden z nejnešťastnějších."

Když kontessa Tereza po několikaměsíčním pobytu v sídelním městě a v kruzích nejvyšší aristokracie rakouské vrátila se do zámku svých předků, byla úplně změněna. Do nedávna ještě skoro úplně bezstarostná, ale mnohostranně vzdělaná, ba duchaplná dospívající panna, která měla převahou ještě zálibu spíše v různých hříčkách nežli v opravdovém a vážném pojímání života, změnila se v snivou, zamklou a zádumčivou bytost ženskou, která přes oslňující svou krásu a vděkuplné vnady tělesné i duševní zdála se býti světským radovánkám skoro úplně odumřelou.

Ačkoli byla v kruhu rodinném a vůbec každým, kdožkoli s ní přišel v jakýkoli styk, přímo zbožňována, neznala nyní slastnější rozkoše nad samotu. Po celé dny, ba začasté dlouho do noci bloudívala samotinká zamlklým stinným zámeckým parkem v hlubokém zadumání nebo sedávala buď v některé z nejodlehlejších komnat zámku neb i na altánu, odkud se začasté po celé hodiny dívala snivě do krajiny nebo docela kamsi v neurčité prázdno.

Do nedávna ještě smavá a svěží nadějností okouzlující její tvář jevila nevylíčitelný nádech sladce bolestné melancholie, jaká se jevívá v tvářích čarokrásných, ale nešťastných žen, jejichž neštěstí zaviněno nejsladším tajemstvím a rozplynulo se v slastně mučivou resignaci.

Kdožkoli ji nyní třeba jen zběžně zahledl nebo docela, komu bylo náhodou popřáno promluviti s ní několik slov, každý byl přesvědčen, že šťastna není a že vůbec ani nedoufá, že se někdy snad šťastnou stane.

Přirozeno, že osudná tato změna Tereziny bytosti, jejíž vlastní příčina nebyla rodičům žádným tajemstvím, působila na otce i na matku

s veškerou skličující hrozivostí tajemné předtuchy znenáhla se blížící, neodolatelné rodinné katastrofy.

Není tudíž divu, že otec i matka vynasnažili se ze všech sil, aby vroucně milované dítě — zachránili. Jediným prostředkem k tomu zdál se jim býti hrzký sňatek. Avšak Tereza nechtěla o sňatku ani slyšeti. Marně ji otec i matka přemlouvali, marně jí nejčernějšími barvami líčili bezradostný život staropanenský — Tereza zůstala neoblomnou. Posledním slovem jejím bylo vždy, že není nešťastnou a že se nikdy neprovdá.

Tak se stalo, že prodlením několika měsíců zamítla několik z nejskvělejších partií a že i krátce před příjezdem císaře Josefa do zámku Mikulovského s veškerou rozhodností jemné a přece energické duše své zamítla — jak již víme — otcem nabízený sňatek s jedním z panovníkových milostníků, hrabětem Filipem Kinským, kterýž právě také dlel návštěvou v zámku Mikulovském.

Kontessa Tereza po rozhodném odmítnutí dívala se, jak taktéž víme, chvíli oknem na blížící se povozy a nemajíc ani potuchy, kdo vlastně přijíždí, opustila posléze komnatu, v kteréž byla s otcem tak vážnou záležitost projednávala, a čekala v nejbližším salonu, dá-li jí otec po svém slibu věděti, vyžaduje-li návštěva její přítomnosti čili nic.

Když však otec, kterýž byl tak vzácnou a neočekávanou návštěvou zaujat v té míře, že i na vlastní dceru na okamžik úplně zapomněl, nic jí nevzkazoval, domnívala se kontessa Tereza, že to návštěva nevyžadující její přítomnosti. Z té příčiny asi po půl hodině opustila salon a po svém zvyku bloudila snivě z komnaty do komnaty, až octla se v nádherné bibliotéce, sousedící s prostornou obrazárnou, před kterouž se byl hrabě Dietrichštein s císařem Josefem rozloučil, aby po přání panovníkově uvědomil hraběte Filipa Kinského, že se má připraviti k odjezdu s panovníkem.

A právě tento nahodilý sběh nejvšednějších okolností měl v zápětí zauzlení jednoho z nejosudnějších erotických, po případu manželských románů . . .

Hrabě Dietrichštein, octnuv se o samotě, připomenul si nejen svou dceru, ale i závěrečnou scénu bezprostředně před příjezdem panovníkovým, a jako blesk šlehla duší jeho domněle spásná myšlenka: obrátiti se v tak příhodném okamžiku přímo na panovníka a poprositi jej, aby svou intervencí zamezil hrozící rodinnou katastrofu, a Terezu, která, jak se zdálo, nedovedla panovníkovi praničeho odepříti, sám přiměl ku provdání se za hraběte Kinského.

Myšlenka ta sama o sobě byla sice rovněž tak odvážná jako dobrodružná, ale za panujících právě poměrů k úspěšnému rozetnutí vždy osudněji se splítajícího gordického uzlu erotické tragedie jedině účelná.

Hrabě Dietrichštein kalkuloval zcela správně. Miluje-li císař Josef Terezu, jako miluje, jak tomu nasvědčovaly všechny okolnosti, ona jej, není vůbec možno milostného poměru toho přervati, a veškeré úsilí v tomto směru bylo by marné. Nemiluje-li jí však tak vroucně neb opanoval-li již vlastní své srdce tou měrou, že — třeba i po krutém duševním boji — může utlumiti náklonnost svou k milované bytosti, aby jí dalšího života nezkalil, není nižádné pochybnosti, že vyhoví přání starostlivého otce

a nešťastně milující dívku rozhodným slovem svým zbaví všech blouznivých nadějí — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Zatím, co hrabě Dietrichštein vzdaloval se dlouhou a šerou chodbou od vzácného svého hosta, stisknul panovník mohutnou kovovou kliku bohatě vyřezávaných dubových dveří a vešel volným krokem do obrazárny.

Octnul se v prostorné klenuté síni, po jejíchž stěnách rozvěšeno bylo množství obrazů různých rozměrů. Zrak jeho zakroužil však po místnosti s výrazem mírného překvapení; neboť přes to vše, že neméně nežli patero velkých i širokých oken obrácených směrem k západu za normalních poměrů propouštělo i za šerých dnů dostatečné světlo do vnitř, panovalo právě v místnosti skoro přítmí, tak že i na nejbližších obrazech největších rozměrů nebylo lze rozeznati nežli matné kontury a nejživější barvy v podobě nahodilých různotvarých šmouh a kaněk.

Císař, domysliv se okamžitě příčiny, popošel mimovolně k nejbližšímu oknu a zadíval se do krajiny skýtající právě v celku všední, ale přece překvapující obraz rozpoutaných živlů před blížící se bouří.

Po slunci nebylo již památky. Více nežli polovina obzoru byla zatažena roztrhanými mraky, jež valily se po obloze jako příšerné nestvůry, srážejíce se vždy více v mrak jednotvárně černý, z něhož chvílemi šlehaly blesky, provázené vždy v kratších intervalech mručivým hřímáním. Vichrem vzdmutý prach v chaotickém vlnění zahaloval vyhlídku do dáli skoro úplně, a jen chvílemi, když se zde neb onde porozptýlil, bylo lze dohlednouti až na konec obzoru; ale jen jako za mlhavých dnů.

A vše to provázeno bylo obvyklým basovým koncertem vichru, z jehož jednotvárného doposud hukotu vyznívaly již také brzo vzlykavé a úpěnlivé, brzo zase skuhravě jásavé nebo neurvale drkotavé tony rozvášněné zběsilosti.

Panovník věnoval všednímu a přece skoro vždy majestatnímu divadlu přírody pozornost po několik minut. Duší jeho kmitlo — jak se byl později k starému hraběti Dietrichšteinovi vyslovil — několik prostých a přece vždy přesvědčivých myšlenek o malomocnosti lidské oproti přírodě, kteréž ve spojení s trpkými a bolestnými vzpomínkami budívají v člověku onen druh teskné a sklíčující nálady, v kteréž i nejmocnější a nejotužilejší pociťují skoro zdrcující nicotu lidského života.

Císař Josef nebyl v tu dobu již oním neochvějným stoupencem svých zásad a svého přesvědčení o konečných cílech lidského života. Nesčetná zklamání, houževnatý odpor proti reformním jeho snahám na mnoze i se strany oněch, v jejichž prospěch snahy ty čelily, slovem veškeu dosavadní nezdar v provádění humanních jeho plánů byl jej již častěji v hlubinách duše citelně zranil a z části podryl i jeho víru v konečné vítězství pravé osvěty a lidskosti nad rafinovaným tmářstvím a zavilým otrokářstvím duchů.

Právě v tu dobu byl skoro až sklíčen bezměrnými starostmi v příčině Uher a Nizozemí, kde odpor proti jeho novotám jevil se vždy hrozivěji; mimo to zanášel se také velkolepými a nebezpečnými plány v příčině Turecka.

Přes to vše přece ještě doufal, že poctivé snahy jeho dojdou časem svým uznání a podpory aspoň u nejprozíravějších, po případě podobně

smýšlejících a nepřál si, než aby mu osud poskytl toliko dostatečného času. A právě toto poslední přání rozvlnilo duši jeho skoro k jisté přecitlivělosti, když se chvíli díval oknem na rozpoutané živly . . .

Bouře byla se zatím rozzuřila s veškerou sběsilostí. Roztrhané tmavomodré mraky srazily se v jeden černý mrak, z něhož za hukotu vichru spustil se prudký liják, a šlehaly vždy intensivnější, někdy i oslňující blesky, provázené ohlušujícím rachotem hromu a osvětlující na delší nebo kratší chvíle i prostornou obrazárnu.

Pro muže již pokročilejšího věku, jakým byl v tu dobu císař Josef, v celku zcela všední divadlo vynikalo však tentokráte přece aspoň jistou odchylkou od obyčejnosti.

Panovník, dívající se upřeně oknem na rozpoutané živly, v brzku postřehl, že vyšlehují z mraku občas převahou blesky v jisté míře abnormalní. Po dvojím nebo trojím volnějším a zcela obyčejném zablesknutí vyšlehl totiž vždy blesk neobyčejně intensivní, kterýž — jako by byl na své obvyklé klikaté a úžasně rychlé pouti vzduchem kdesi pozaražen — vzplál následkem toho ještě intensivněji a trvaleji a osvítil tak na několik vteřin celé okolí tou měrou, že bylo lze dohlédnout až na konec obzoru.

Císaře zvláštní tato hříčka chvíli zajímala i bavila. Přistoupiv těsně k oknu, díval se upřeně a napjatě do dálky, čekaje, až trvaleji intensivní blesk ozáří jasně místo, kam se právě díval.

Po několikerém takovém zablesknutí vyšlehl však z mraku blesk přímo oslňující, tak že panovník skoro až zaražen se obrátil a zadíval se zcela nahodile na protější stěnu síně, kde viselo několik obrazů. Skoro v nerozdílném okamžiku vyšlehl však z mraku blesk nový, podobně intensivní a osvítil na několik vteřin zcela jasně všechny obrazy na stěně — tudíž i — obraz, na němž byl právě císařův zrak náhodou utkvěl.

Na poprvé nepovšimnul si panovník jiného, nežli že zadíval se právě na starý nějaký obraz, měřící do šířky asi pět, do výšky pak něco přes tři pídě, a že obraz ten znázorňuje kuriosní nějakou scénu v uzavřené místnosti: buď v nějaké dílně nebo kuchyni nebo laboratoři.

Prvním pohledem postřehnutá mlhavá kuriosnost znázorněné scény vzbudila císařovu zvědavost v té míře, že zbystřiv pozornost, zraku svého od obrazu neodvrátil.

Za panujícího přítmí však nerozeznal ze vzdálenosti asi dvanácti kroků, z které se na obraz díval, nežli hrubé kontury širokého zlatého rámu — obraz sám byl jako zamžen.

Když pak po chvíli po několikerém matném zablesknutí vyšlehl z mraku blesk intensivní, všiml si císař na obraze aspoň nejnápadnějších figur v popředí; zejména toho, že některé z nich, majíce sepjaté ruce, klidně sedí na stolicích s vysokými lenochy, kdežto jiné stojí a dvě z nich — — —

„Ne, ne! To přec nemůže být!“ napadlo ho při postřehnutí jedné figury po pravé straně v popředí.

A jako by jej byl někdo důtklivé vybídl, učinil několik kroků blíže k obrazu; ale za poznovu nastavšího přítmí nepostřehl opět jiného, nežli co byl již viděl od okna, leda že tu a tam živější barvy obrazu nápadněji vynikly. Jinak zůstal obraz i nyní ještě jako zamžen.

Teprve po novém a trvalejším intensivním zablesknutí, kdy oslňující blesk osvítil obraz na několik vteřin, přesvědčil se panovník, že ho zrak před tím přece jen neklamal. Rozeznalť nyní na obraze zcela zřetelně polonahého muže, který se byl právě rozpřáhl, aby jinému muži, kterýž maje sepjaté ruce klidně před ním sedí na stolici — širokým sekáčkem — uťal hlavu . . .

O bezprostředně následujícím zablesknutí sesmekl se panovníkův zrak na nejnápadnější skupení dvou figur. I zde jest vyobrazen nějaký muž, sedící klidně a se sepjatýma rukama na stolici, ale — bezhlavý... Za stolicí stojí polonahý jiný muž, kterýž drží v obou rukou lidskou hlavu a nemá, jak se zdá, jiného úmyslu, než aby hlavu tu co možná nejopatrněji přiložil k bezhlavému trupu muže, před ním zcela klidně, ba důvěřivě sedícího.

A jako z pravidla, když nás něco nepředvídaně překvapí: císařův zrak — místo aby byl o novém intensivním zablesknutí věnoval bedlivější pozornost momentům již postiženým, — zakroužil zvědavě po celém obraze a utkvěl na pozadí, kde po pravé i po levé straně postřehl podrobnosti rovněž tak překvapující jako bizarní.

V pozadí obrazu na pravo spatřil totiž otevřené dveře, jimiž byly do podivné jakés laboratoře právě vstoupily čtyři osoby: nějaká dívka a tři mužští, jež jiný muž — bezpochyby pán čili přednosta laboratoře — zdvořile vítá. Císaři neušlo ani to, že dívka a jeden z mužů právě vstoupivších drží v ruce — škrabošky . . .

Skupení na levo, jakož i střed pozadí panovníka příšerností takměř zarazily. Spatřilť ve stěně otevřenou výheň, z jejíž plamenů vykukují dvé lidské hlavy, a před výhní muže, rýpajícího železnou tyčí do plamenů, jako by oheň výhně rozdmychoval nebo lidské hlavy v plamenech obracel. Vedle výhně postřehl dva jiné muže, šukající kolem nizoučkého kulatého stolu, na němž leží tři lidské hlavy. Mezi skupeními na pravo a na levo spatřil na podlaze koš, z něhož vykukovalo několik lidských hlav . . .

Panovníkova rázovitá tvář, která byla v dosavadním přerývaném pozorování jevila pouhou zvědavost vzdělaného muže, náhle se nápadně zachmuřila.

„Bezpochyby nějaká mučírna nebo katovna!“ šlehlo mu mozkem.

Avšak dříve, nežli si mohl souvislost až dosud zjištěných podrobností přesně uvědomiti, zablesklo se intensivně poznovu, a císař postřehl na obraze podrobnosti nepoměrně bizarnější nežli doposud. Zrak jeho smekl se opět do popředí, kde spatřil mezi dvěma sedícími osobami státi dva koše. Z jednoho koše vykukují tři lidské hlavy, z druhého pak dvě — hlávky zelí, kdežto na levo na zemi válí se několik jiných hlávek zelí . . .

„Co to?“ zamumlal panovník, kterýž byl podivný obraz až dosud v různých intervalech blýskání pozoroval klidně a mlčky — svrchovaně udiven.

Skoro ani nevěřil, že viděl dobře a napjatě pozoroval nyní obraz, trpělivě čekaje, až se zase intensivněji zableskne. (Dokončení.)

Přístav v Aquileji.

Aquileja.

Dojem z cesty a ze studia. Píše dr. L. Brtnický.

1.

Odjíždím na výlet do města neznámého, zapomenutého. Jako je na světě množství měst, která z malých počátků vzrostla ve veliká střediska obchodu a průmyslu, tak jsou mezi městy veličiny padlé, skleslé s důstojnosti měst druhdy světových na bezvýznamnost městysů. Takový osud má Aquileja, v Rakouském Přímoří.

Z Terstu je tam drahou a povozem 3 hodiny cesty. Vlak veze nás nad předměstím Barcolou vzhůru, popřávaje nám dívati se na modré, sluncem ozářené moře. Dojedeme na výšiny Krasu do Nabreziny a pak kamenitými krajinami, ve kterých vápenec tvrdošíjně se vzpouzí zvětrati a proměniti se v prst, unáší nás stroj směrem k Monfalcone. Moře, jež jsme opustili, zase v dálce se objevuje. Vidíme nad ním, na vysoké skále, hrad Duino.

Vzpomínám cestou, když mě ten kraj už málo baví, kdy jsem o té Aquileji po prvé slyšel. Bylo to patrně v době, když, jsa kvartánem akademického gymnasia, ve svém Caesaru jsem četl, že imperátor C. Julius Caesar, sebrav tři legie, které u Aquileje v zimním táboru ležely, rychlými pochody je vedl severní Italií, přes Alpy a do Gallie. Tenkráte Aquileja náležela k Italii, jako její pohraničné město na severovýchodě;

dle zeměpisu fysického může se k ní snadno počítati, ležíc úplně v rovině, asi 5 kilometrů od moře a majíc několik hodin cesty k výšinám Krasu, jimiž začíná svět Alpský.

Vlak zatím sestoupil s návrší a zanesl nás nepozorovaně zase do kraje zdobeného vegetací. Pole s kukuřicí míhají se kolem a mezi nimi řady stromů ověšených révou. Pěkné, veliké hrozny lákavě dmou se mezi zeleným listím.

„Od stromu k stromu réva věnec vine
s oranžů zlatem snoubíc hrozny siné“

opakuje si mozek bezděčně z veršů Čechových. Ovšem, ty oranže sem nepatří a musí se přičísti v citované básni na vrub vojenské latiny vysloužilce ze „Stínu lípy“. Po jízdě, skoro půldruhé hodiny trvavší, musíme opustiti vlak, jenž ubírá se do Gorice, a přesedáme na poboční trať Monfalcone-Cervignano, která má jen 17 kilometrů a končí na hranicích italských. Několik těch stanic (Ronchi, Begliano, Pierris, Turriaco) zvolna ubíhá: jedeme mírným tempem lokální dráhy. Stanice malé, tiché; ani stín turistického shonu a ruchu, jaký v Alpách nás všude obklopuje. Jen málo cestujících, venkovského obyvatelstva, sestupuje a přistupuje. Kraj jazykem úplně italský.

Stanice Villa Vicentina je naším cílem. Zde přestává nám sloužiti lokomotiva, a obracíme se za příčinou další dopravy svých osob k jednomu z čekajících tu Aquilejských povozů. Nejlepším hostincem v Aquileji — odpovídá drožkář k naší otázce — je prý „Aquila nera“; tam tedy dáme se dovésti.

Venkov přímořské roviny, kterou po dobré, však zaprášené silnici projíždíme, nemá nic romantického. Rozhled není žádný: po obou stranách defilují zelená pole s kukuřicí a stromoví, někde plotem ohražené. V strouze naplněné vodou rozkládají se veliké, šedivé husy (— jejich české sestry té doby opásají strniště). Tu a tam mineme stavení, vždycky kamenné a jednopatrové. Potkáváme vozy naložené vrchovatě rákosím, které k malému potěšení našemu visí až k zemi, smýká se a vzbuzuje oblaky prachu. Ale celkem byla to jízda tichá a osvěžující. Ještě nedávno, kráčejíce ulicemi terstskými, prodlévali jsme v dusném horku; teď ujíždíme polostínem. Slunce se sklonilo na západ, a z hojné zeleni i z vodnatých strouh kolem, které ji živí, vane milý, osvěžující chlad. Cítíme se po únavě velkého města znovuzrozeni.

Přijíždíme mezi domy. Osada Monastero s úhlednými, velkými dvorci, vše kamenné a několikapatrové. Vlaši ani na vesnicích neznají přízemních stavení. Tamto, blízko jedné zahradní zdi, spatřujeme první kusy římského starověku: dva staré, kamenné sloupy opuštěně tu trčí. Pak se zabere silnice naše zase mezi sady a pole, a konečně, po jízdě asi hodinové, vjíždíme do Aquileje. Hle, „Aquila nera“, naše noclehárna pro tento den. „Černý orel“ nemá ani portýra, ani legie sklepníků v černých fracích, nýbrž je zcela venkovským hotelem s jídelnou prostou, kromě toho se stoly na chodníku před domem postavenými, dle zvyku italského; a když vás hostinská uvádí do pokoje v prvním patře, musíte projíti velikým pokojem, či malým sálem, který jistě bývá jevištěm aquilejských zábav

a plesů, ale té chvíle slouží za skládku jednotlivých částí toaletty domácích lidí a za sušírnu švestek. Vzpomněl jsem na jedno nevětší městečko českého jihu, kde jsme nocovali v sousedství podobného sálu; jenže místo švestek sušily se tam homolky a punčochy. A ten aquilejský sál měl mezi svým haraburdím něco poutavého: veliké hliněné amfory starořímské, jakých jsem viděl tolik exemplářů v Římě, stály tu v koutě — zbytek starověkého života, někde v poli vykopaný.

Přesvědčivše se, že pokoj nám vykázaný je zcela slušný a příjemný, odcházíme ohlednout se po městě. S jedné strany „Černého orla“ je náměstí, jež přiléhá k říčce. Na něm, proti Černému orlu, je pošta a hostinec. Ta říčka — asi 9 m. široká, s kamennými, regulovanými břehy, to má býti ta voda, po níž pluly parníky, udržující spojení mezi Aquilejí a mořskými lázněmi na ostrově Gradu? A je tomu tak: toto náměstíčko, toť právě „přístav“. Překročili jsme po mostě říčku, kráčeli po druhém břehu a minuvše několik neúhledných domů ocitujeme se mezi kukuřicí a révou. Jsme už za městem. Tamto, opodál přístavu, hoví si malý parníček. Je snad ještě menší než ony vltavské parníčky, po kterých Ty, můj pražský čtenáři, jezdíváš do Chuchle. Ovšem velikých parníků by ani ta říčka (fiume d' Aquileja) ani její pokračování, Canale d' Anfora, nepojaly, a frekvence cestujících není veliká. Do Aquileje zabloudí jen člověk, který ve svém mládí četl Caesara a má všetečnosti dost, aby hledal místo, „kde zimovaly tři legie“; člověk, který si navykl baviti se starořímskými, v kámen vytesanými nápisy a čísti v nich, že nějaký Titus Vetlidius Cladus a Octavia Italia, propuštěná otrokyně jakéhosi Cneja, ten náhrobek za živa sobě a svým pořídili, nebo že decreto decurionum (usnesením městského senatu) postaven pomník Gaiovi Miniciovi, a že ten Minicius býval členem městské rady Aquilejské, velitelem 5. kohorty Gallské a jiné a jiné úřady že zastával, které jej vedly střídavě do Asie, na Hellespont, do Gallie a do Aegypta. Však takových nápadů turisté nemívají. Většina jich spokojí se, spatří-li Terst a Miramare, a jestliže kdo také mořské lázně na ostrově Grado navštíví, odjede tam parníkem z Terstu a stejnou cestou do Terstu se vrátí. Proto parníček z Grada do Aquileje jezdící vylodí asi málo kdy dosti cestujících, aby obsadili všech těch 6—8 povozů, které čekávají v Aquilejském „přístavu“, ochotny jsouce zavésti každého dle libosti na nádraží Villa Vicentina nebo Cervignano.

Venkovské ticho a idyllický klid vládne té chvíle okolo „přístavu“. Soumrak roste. Posadíme se před svým hostincem na náměstí a čekáme klidně na výjev, kterým se každého dne končí naše turistické dojmy: na svou večeři. Příjemná signorinka, dceruška paní hostinské, přinese nám „scolopina di vitelto“ (telecí řízek přírodní), na otázku mé ženy po nějaké „insalatě“ pošlou hocha pro okurku, a my konajíce povinnost k svým žaludkům s trpělivou, klidnou myslí odpouštíme „Černému orlu“, že má na vybranou buď teplé Vídeňské pivo v lahvích nebo nedobré červené víno.

Všechno na světě nemůže být dokonalé!

2.

Tak kouzelně svítí ten měsíc na jedno okno našeho rohového pokoje, že přes obvyklou denní únavu nechce se člověku spát. Vybavuje se ve mně mocný dojem básně Otakara Březiny, jehož knížka šťastnou náhodou tvoří kus mého cestovního inventáře. Před málo dny četl jsem „V zemi vítězů“, jak „magií měsíce se nepřístupné moře světla pohnulo a z břehů vylilo a zemi zaplavilo jedním přílivem“. Jak různorodá je to vlastně představa! Náš mlhavý, hluboký severní pěvec a tyto slunné kraje! — Pak si zase vzpomínám na ty „tři legie“, které tu přezimovaly před 1958 lety. Zdá se mi, že tam ve tmavém koutě stojí nějaká tyč přikloněna ke zdi . . . není to snad signum starořímských legií? Tam u okna, ve svitu měsíce — neblýskají se to hroty kopí a těžké štíty římské pěchoty? A venku na ulici ozývají se těžké kroky několika lidí. Jistě jest to tříčlenná komisse, která na rozkaz římského senátu r. 182 př. Kr. Aquileji založila: P. Scipio Nasica, C. Flaminius a L. Manlius Acidinus. Jistě jsou to oni! Poznávám zcela určitě jejich kroky!

Vlastně — zdá se mi, že už sním. Měsíc, který ponocuje celou noc a polévá svým tichým světlem zelené sady, spící průplav, špičatou zvonici, blýštící se laguny v dáli a rozebrané vlny zálivu Monfalkonského, ať vám poví tu starou historii o městě Aquileji.

* * *

Severní Italie, obydlená Gallskými kmeny, podlehla římské bojechtivosti asi 200 let před Kr. Na severovýchodní hranici její, v Alpách Karnských a Julských, měly Římané za sousedy bojovné a nevzdělané kmeny Gallské, proti jichžto útokům bylo třeba položiti hráz. A tou měla býti dle usnesení senátu kolonie. Tři tisíce rodin z Latia pod vůdcovstvím jmenovaných náčelníků založilo tam při říčce Natisu, několik kilometrů od moře, vojenskou osadu, aby stala se krajní baštou Římské říše. Zkvétala zdárně, byla asi po 20 letech rozmnožena příchodem dalších 1300 rodin a plnila svůj úkol jako hradba Italie po několik století. Za tu dobu byla zajisté rozšířena za obvod původních svých hradeb. Lesku jí dodal císař Augustus, jenž tam delší dobu sídlel a odtud řídil výpravy svých synů do Alpských zemí. Zde přijímal i návštěvy cizích knížat: navštívil jej tam Herodes Antipater, král Judský, hledaje před jeho trůnem rozhodnutí ve sporu s vlastními syny. Ale právě ony výpravy římské do Alp přinesly pro Aquileju výhodnou změnu poměrů. Již nebyla více pohraniční pevností; již zasahovalo panství římské do divokých krajin Alpských, a v údolí Sávy, u horní Adiže i v horách Štýrských rozpínal svá křídla římský orel. Nově přidané provincie staly se Aquileji zdrojem bohatství: ona byla pro ně obchodní metropolí, kam dováželi kůže, stáda, otroky, železo a odkud zásobovali se zbožím, jehož jim příroda nepřála, jmenovitě vínem. Z vojenské kolonie stala se Aquileja městem průmyslovým a obchodním. Byla-li již dříve dobrou silnicí přes Altinum a Concordii spojena s vnitřními krajinami italskými, dostalo

se jí nyní záhy podobného spojení s krajinami Alpskými. Zaznamenáno o staré Aquileji, že vynikala zdravým podnebím; náhrobní kámen starce 111letého, nalezený v Aquileji, uvádí tuto zdravost jako příčinu dosažení věku tak vysokého. Obchod a průmysl byly příčinou stálého vzrůstu a blahobytu. Obchod veden i po moři; ústím řeky dováželo se zboží a přiváželo z blízkého přístavu. Tento přístav stal se i přístavem vojenským. Již Augustus umístil zde část loďstva Ravennského, a Trajan toto oddělení učinil samostatným eskadrem. Za filosofického císaře Marka Aurelia měli Aquilejští dobrou příčinu býti spokojeni se svými hradbami. Tenkráte vpadli do říše Markomani a Kvádové, obyvatelé naší vlasti, a poplenili severovýchodní Italii. O Aquileji pokoušeli se marně a brzy byli donuceni opustiti požehnané kraje Italské, které v pozdějších dobách víc a více lákaly severní Barbary k hromadným návštěvám.

Nejvýznamnější list z dějin Aquileje jest obležení, které statečně přestála r. 238. To bylo ve století, kdy císařové Římští měli ve zvyku umírati většinou smrtí násilnou a kdy trůnu zmocňovali se odvážní generálové, aby ho za několik let i s životem zase ztratili. Tak prohlášen od legií v Pannonii tábořících císařem Maximinus, druhdy pastýř Thrácký, pak voják, důstojník a konečně tedy císař. V odporu proti němu povstali proticísařové Gordian otec a syn a po jich smrti dva senatoři, Balbinus a Maximus. Proti nim spěchal tedy Maximin z východních Uher, maje rozhodný úmysl krvavě se pomstíti na senatu římském i na celé Italii, která jeho vlády neuznala. Šťastně dostal se Alpskými cestami a doufal v jisté vítězství, ježto protivníci neodvážili se ani použiti průsmyků Alpských k zadržení jeho armády. Ale první město italské, Aquileja, zavřelo před ním své brány. Italové dívali se na něho jako na tyrana a usurpatora. Nadarmo poslal Aquilejským sliby a laskavé řeči. Dva vynikající občané, bývalí konsulové, Crispinus a Menifilus, vyzbrojili město a roznítili je k statečnému odporu. Všichni obyvatelé okolí se svým majetkem uchýlili se do hradeb Aquilejských, které na rychlo byly opraveny; bylyť po době dlouhotrvajícího míru silně zanedbány. Vše bylo plno odvahy: vždyť věštci nahlédnuvše do útrob obětních zvířat, zvěstovali zdar. Bůh Belenus (jehož svatyně stávala na místě nynější obce Beligna) neopustil Aquilejských. Aspoň vypravovali později vojáci Maximinovi, že prý viděli sochu Belenovu vznášeti se nad obléhaným městem a bojovati za ně. Maximin však prozatím stál bez rady na březích Soče. Bylo to v březnu; řeka byla divoce rozvodněna, most Aquilejští strhli, a těžká rada, jak převésti armádu na druhý břeh. Několik odvážných jezdců Germanských, kteří se pustili s koni do vody, byli strženi a utonuli. Konečně nalezl se material k vystavění plovoucího mostu. V okolních vesnicích, jichžto obyvatelé veskměs byli utekli i se zásobami potrav, nalezeno aspoň množství prázdných vinných sudů. Z těch sestaven most a legie dostaly se šťastně na pravý břeh.

První nepřátelský čin obléhajících bylo důkladné spustošení okolí Aquilejského. Všechno stromoví bylo vysekáno i révy, stavení sbořena a jich dříví užito k sestrojení strojů obléhacích. To okolí již tenkráte vypadalo, jako dnes. „Všude se táhly pravidelné řady stromů,“ — líčí starý dějepisec — „a révy k sobě přivázané, tak že kraj byl jako věnci

ozdoben.“ Nastalo pak obléhání dle všech strategických pravidel oněch časů, které neměly ještě k důkladnějšímu ničení střelného prachu. Četné vojsko rozdělilo si hradby obléhaného města po partiích a dorážel na ně s největším úsilím. Však Aquilejští neochabovali. Lidé každého věku byli na hradbách a přispívali k obraně. Hořící smůla a síra pršela na útočníky, kteří odcházeli popáleni v obličejích a oslepeni. Oblehací věže, které posunuty ku hradbám, zapáleny.

Brzo ozvala se nevole a omrzelost v táboře Maximinově. Byl nedostatek potravy, kdežto v městě byly hojné zásoby na dlouhý čas. Maximin sám, nemoha mimo nadání dospěti cíle, projevoval nelibost a nespokojenost proti svým vlastním lidem; vyčítal jim zbabělost a roztrpčoval je ukrutnými tresty. Rozmohla se ve vojsku nespokojenost. A jednoho dne stalo se toto: v jednom oddělení vojska uradili se, že je zbytečno bojovati pro tyrana, který má namířeno táhnouti na Italii a spustošiti ji; lépe je tyrana zabiti. Ihned odebrali se ke hlavnímu stanu. Tělesná stráž císařova přidala se k nim, a Maximin, vyšedší ze stanu, aby k nespokojencům promluvil, byl zabit. Hlava jeho i hlava jeho syna neseny v jásotu do Říma.

Tak ušla Aquileja osudu, který jí Maximin chystal: měla býti dle jeho rozhodnutí srovnána se zemí a proměněna v pole i pastviska. Měšťané byli dost opatrni, že ani po této události neotevřeli spřáteleným nepřátelům svých bran, nýbrž prokázali jim pouze tu ochotu, že před branami zařídili ze svých hojných zásob trh na potraviny. Hrdinskou obranou Aquilejští zachránili nejen sebe, nýbrž i celou Italii. Senát římský uznal za hodné vzdáti jim za to díky. Vždyť prý i ženy v té době ukázaly horlivost a obětavost a když nedostalo se provazů na tetivy, věnovaly k tomu své vlasy!

Války mezi pretendenty trůnu viděla říše Římská v posledních stoletích svého trvání častěji a některé z nich dotekly se zase Aquileje. R. 361 musila se vzdáti Julianovi, asi o 30 let později otevřela své brány vzdorocísaři Maximovi a hned na to jeho pokořiteli, císaři Theodosiovi. A brzo na to ozývalo se krajem již řinčení zbraní barbarských. Germani opakovali svá tažení do Italie, kterými zaplavena země cizím obyvatelstvem a které přivodily pád západního císařství. R. 400 prošel tudy se svými Gothy Alarich; ale o hradby Aquilejské se pokoušel marně.

Aquileja v té době byla městem rozsáhlým. Měla svou arenu, cirkus, divadlo. Toto poslední nalézalo se asi v okolí obce Beligna; tam nalezeno kamenné sedadlo divadelní a náhrobní řecký nápis herečky Bassilly. Byla pohřbena blízko jeviště své slávy a hrobní nápis ten nazývá ji „desátou Musou“. V Aquileji byla i mincovna: celé cihly stříbra a kelímky k tavení nalezeny tam v minulém století. Náměstí známo je z nápisů jedno: forum pequarium (dobytčí trh). Jen osm měst na světě bylo tenkráte větších než Aquileja. Byla to: Antiochie, Cařihrad, Alexandrie, Karthago, Řím, Kapua, Milan a Trevír. Nynější Aquileji projdeme za 10 minut celou.

S koncem starověku blížil se konec její velikosti a slávy. Od východu valil se mrak Hunů a šířil spoustu a záhubu. R. 452 stál Attila před hradbami Aquileje a jal se město obléhati. Zase hájili se obyvatelé

zmužile jako před 200 roky proti Maximinovi. Ale osud jejich byl zpečetěn. Již chtěli Hunové upustiti od dobývání a vzdáliti se, když zpozorováno, že z jedné věže hradební stěhuje čáp svá mláďata a opouští s nimi město. „Město, jež opouštějí ptáci, jest blízké své záhubě,“' vzkřikl Attila svému vojsku a vytrvali v boji. Brzo na to sesula se sama sebou jedna z hradebních věží a uvolnila Hunům cestu. Meč a požár zuřily pak v dobytém městě a přes 30.000 lidí zahynulo. Od té doby přestala Aquileja býti velikým městem. Nepovstala více ve své dřívější slávě. Okolnosti, kterým děkovala svůj rozkvět, totiž čilý obchod s provinciemi severními a východními, úplně se změnily. Ty země nebyly více provinciemi Říma, a říše Římská přestala existovati. Obyvatelstvo, které se před pádem Hunů uteklo do lagun, na ostrov Grado, nevrátilo se více do Aquileje. Tak město Grado jako Benátky děkuje svůj původ Hunskému vpádu. Aquileja ve zmenšeném vydání dožila se ještě velmi rozmanitých osudů. Byla pod vládou Ostrogothského Theodoricha, který moudře spravoval svou říši v severní Italii; pak zažila zápasy mezi Theodorichovými nástupci a Byzantinským císařstvím, které vztahovalo po Italii svou ruku jako po svém dědictví. Potom přišel nový podmanitel: Langobardi. Jich vpád r. 1568 byl zase násilný; zase plenění a loupež, a zase útěk obyvatelstva do Grada. Toto poslední město, tak jako Benátky, následkem své polohy na ostrově zachovalo svou samostatnost. Pak, když Langobardské říši učinil konec Karel Veliký, poslouchala Aquileja hrabat Frijulských a Kraňských. Ještě jednou nabyla významu, ba samostatnosti: od 11. století byla samostatným státem církevním pod vládou svých patriarchů. Pak — po 400 letech — dostává se pod vládu okřídleného lva Benátského a v 16. století pod panství Rakouské.

3.

Měsíček dávno zašel, a slunce svítilo ve vší kráse i slávě, když jsme se probudili. Pod oknem naším šuměl čilý ruch života Aquilejského. Příčiny toho ruchu byly výhradně jenom dvě: vozík, na kterém nějaká žena prodávala ryby, a potulný brusič nožů, který pilně točil svým kolem. To obé zmizelo dříve, nežli jsme sestoupili zase na chodník a usadili se před domem, abychom posnídali. Posnídavše, odcházíme prohlédnout pamětihodností Aquilejských. Jsou také dvě: státní museum antických starožitností a ctihodná basilika, pocházející z 11. století.

Starověká sláva a blahobyt nezanechaly v Aquileji pražádných monumentálních památek. Města druhdy menší a méně významná byla v té příčině šťastnější: Pulje má velkolepé trosky svého amfitheatru a Terst aspoň ten zbytek starověký, nazvaný nyní arco di Riccardo — kamenný ozdobný oblouk v úzké ulici, jež strmě stoupá k citadelle. V Aquileji z bývalých chrámů, divadel, a veřejných i soukromých budov nevidíme nikde nic. Sotva místa, kde budovy ty stály, lze uhodnouti. Teprve vezmete-li do ruky situační plán (Fundkarte von Aquileja), jejž sestavil professor H. Majonica, a čtete-li popis k němu připojený, dovídáte se, že na různých místech ve vinicích a zahradách našly se někde dlouhé

kusy starověké dlažby, ze kterých poznáváme směry ulic, jinde základy soukromých domů s mosaikovými podlahami, jinde mocný kus hradební zdi nebo kruhovitý kus půdorysu cirku nebo amfitheatru. Ale z budov nic nikde nevyčnívá nad úroveň půdy. Zub času zde hlodal příliš svědomitě. Mnoho kamení a pomníků náhrobních odvezeno v dobách minulých za stavivo. Systematické zkoumání konáno málo kdy. Nenahraditelnou škodu působí historickému bádání nepovolaní cavatori (vykopávači), kteří pátrají pro výdělek po cenných památkách starověkých (mincích, nádobách, atd.) a ruší při tom zbytky nalezených zdí dříve, nežli je někdo mohl ohledati a nakresliti. Tak zahyne leckterá stopa, která mohla o budovách antického města něco prozraditi.

Basilika v Aquileji.

Množství kamenných nápisů, nalezených na půdě starověkého města, dlouho bylo chováno ve sbírkách soukromých. Teprve v srpnu r. 1882 otevřel slavnostně arcivévoda Karel Ludvík státní museum Aquilejské, ve kterém shromážděna velmi cenná a poučná sbírka starožitných předmětů. Na schodišti zazděné nápisy na mramorových deskách vzpomínají (vedle slavnostního otevření musea) zasloužilých badatelů a sběratelů Aquilejských starožitností. Jest to předně kanovník Bartoli. „Cizinče,“ čteme tu po latinsku ve mramoru napsáno, „který přiveden byv pověstí velikého a slavného kdysi města, jež bylo hlavou Benátska, sem jsi přišel, abys na zbytcích jeho své zraky pásl, buď vděčen J. D. Bartolimu, kanovníku nejbližšího chrámu, který ty desky po zříceninách zbylé se všech stran shledal a k prohlédnutí tobě zachoval. R. 1722.“ Pak čtete tu jména Hieronymus Moschettiny, a rytíř Záhony „IV. vir museo administrando“. Ředitelem musea je pilný spisovatel archeologický Majonica, druhdy professor gorického gymnasia. Připomínám, že museum daleko nezahrnuje všech památek, jež kdy v Aquileji nalezeny. V minulých

stoletích zavezeno mnoho do Italie, sbírka lékárníka Zandonatiho, (který as před 50 lety vydal i „Průvodce po staré Aquileji") dostala se do Terstu, a Vídeňská musea mají kromě jiných pěknou stříbrnou misku, zdobenou reliefem.

Nežli vejdeme do vlastního musea, poutá nás v širé zahradě, jež budovu musejní obklopuje, řada malých i velikých kamenů s vyrytými nápisy. Leží dílem pod širým nebem, většinou však pod přístřeším, jež tvoří otevřenou chodbu. Latinské starověké nápisy jsou důležitým kamenným archivem historie říše Římské. Nalezeny jsou všude, kam panství římské zasahovalo, je jich známo na statisíce a vydání jich, jež podniká Berlínská akademie a rediguje Momsen, vyplnilo už asi 15 foliantů. Veliké množství jich jsou nápisy náhrobní, jiné označují podstavce čestných soch, nebo pocházejí z chrámů a jiných budov veřejných. Z Aquilejských nápisů dovíte se náhodou, že v městě byli ctěni Aesculap, Nemesis a egyptská bohyně Isis; na nich čtete nepřehlednou řadu jmen zemřelých a poučujete se z kamenného toho parte o různých poměrech a vztazích společenských. Nejčastěji utkví oko na titulu libertus: propuštěný otrok tvoří stav velmi četný. Z řemeslníků Aquilejských známi jsou z nápisů: prodavači oděvu, valcháři, truhláři, stavitelé a tesaři, plátenik, barvíř purpurem, stříbrník a prodavač perel v domě „u města Říma". Ale i smetana společnosti tu zastoupena: tu jest ku př. C. Minicius Italus, druhdy městský rada Aquilejský (což znamená zároveň soudního úředníka samosprávného) jenž prodělal dlouhou řadu vojenských i politických úřadů za císaře Vespasiana a od něho poctěn zlatým věncem a „čestným kopím" (ekvivalenty nynějších řádů). Tam je nápis svědčící Q. Axillovi Urbicovi, císařskému tajemníku ze 4. století po Kr.; kámen, jím označený, nesl druhdy sochu tomuto muži od Aquilejských věnovanou. Některé nápisy dojímají něžnou stylisací. Jakémusi Maximovi, který zemřel, maje svého věku 26 let 5 měsíců a 3 dni, věnovali rodiče nápis s označením: „přesladkému synovi" (filio dulcissimo Maximo). Byl pohřben 9. září kteréhosi roku tento Maximus a byl křesťan: neboť náhrobní nápis končí slovy in pace („v pokoji"). Na křesťana ukazuje také hrubý relief, do nápisu vložený: představuje postavu s roztaženýma rukama, podobnou těm prastarým, primitivním freskám římských katakomb, kde postavy modlících se po zvyku orientálském mají ruce roztaženy a dlaně ku předu obráceny. Tam padnou nám do oka řecké litery: nápis po řecku oznamuje, že tu leží Theomnestos, syn Theomnestův. I jeho kámen zdobí neumělý relief; vidíte tu guirlandy, ptáka, jenž na jedné z nich sedí a zobe a zase postavy adorantů s dlouhým šatem i některý nápis má stylisaci přímo nemotornou. Je viděti, že sochař, který jej tesal, byl člověk bez literního vzdělání, který se nepovznesl k umění vyjádřiti několik myšlenek přesnými, zřetelnými větami, ba i písmenky zaměňoval. Musíme z takových nápisů na polo uhodnouti, co se jimi říci chtělo. Takového druhu jest nápis, jenž vypráví o osudech zemřelého přistěhovalce asi takto: Restitutus(?) Pelecer z města Tioflis v Africe přišel, aby toto město (Aquileji) viděl. Tato nenáviděná země chtěla jeho tělo míti. On přál si vrátiti se tam, kde se narodil. Příliš kruté, aby nikoho ze svých nespatřil. Nalezl zde více než své příbuzné a nebyl již cizím, jako sem přišel. Ale kam osud volá, nikdo nemůže

odporovati. Tomuto soudruzi proti svému přání pohřeb vystrojili.“ — Jeden složitý náhrobek, jehož kusy tu zříme, zajímá nás svou architektonickou formou. Byl zakončen pyramidou na sloupcích postavenou, ale pyramida ta ukazuje i v půdorysech i ve svých hranách místo přímých čar linie obloukovitě prohnuté. Hle, nádech barokní už v době antické!

Těla zemřelých buď pochována byla v dlouhém kamenném sarkofágu nebo spálena a popel uložen v kamenné popelnice. Tyto mají podobu kulatých, pletených košů s víkem. A když jsme si je v museu dobře prohlédli a vyjdeme-li pak na cesty Aquilejské, všimneme si, že mnoho zcela podobných exemplářů stojí na zahradních zdech a na pilířích podle vrat za ozdobu. Náhrobky a urny lidí tuze dávno zemřelých ztrácejí už právo na šetrnou úctu a zcela dobře mohou naše náhrobní kameny po 1500 letech poskytnouti staviva na schody nějaké villy.

Také něco veselejšího najdete mezi těmi starořímskými kameny. Tam leží veliký kamenný stůl, který tvořil patrně v nějaké jídelně triclinium. Na něm vyryta růžice světových stran a napsána jména všech větrů. Jsou to: Aquilo (přímo severní vítr) pak směrem k východu a jihu po pořádku: Boreas, Desolinus, Eurus, Auster, Africus, Faonius. Mistr, který zhotovil tento kamenný kus nábytku, vytesal do růžice své jméno: M. Antistius Euporus fecit.

Museum samo v místnostech svého přízemí a prvého patra ukazuje řadu starožitností nejrůznějšího druhu. Něco skulptur, nejvíce zkomolených, množství mincí, drobných předmětů kovových, kostěných, zlatých, skleněných a zbytky mosaik. Zvláštností jest síť asbestová, pak dětské panny s pohyblivými údy — ovšem ne tak pěkné, aby se mohly před vánocemi vyložiti „u města Paříže“. Skleněné věci jsou mezi nálezy Aquilejskými zvlášť pozoruhodny. Ukazují, že výroba skla byla zde domovem; vyskytujíť se tu takové trety skleněné, které by nestály za dovoz, ve velikém množství. S druhé strany ta okolnost, že věci zcela podobné skleněným nálezům Aquilejským objevují se na různých místech Alpských krajin, svědčí, že Aquileja své výrobky do oněch provincií dovážela. Výrobky ty jsou velmi rozmanité. Hojně jsou tu zastoupeny malé, útlé lahvičky, které sloužily na vonné masti. Jsou ze skla méně jasného a průhledného, než výrobky naší doby a ukazují povrch šedivý, trochu duhově hrající. I sklo barevné hojně tu zastoupeno. Na nádobách někde přiletovány ornamenty, vlnité linie a kapky ze skla jinobarevného. Vedle drobných věcí najdeme zde i popelnice skleněné, zcela podobné oněm kamenným košům. Vyráběno bylo sklo z písku křemenitého, sody, solního popelu a obsahuje kromě toho i něco antimonu, vápníku, allumininia, magnesia, železa i manganu. Sklářství Aquilejské rozšířilo se později na ostrovy v lagunách, a ty sklárny Benátské, ve středověku i nyní tak proslulé, jsou jen pokračováním té výroby, která tu kvetla od starověku.

Prostřední síň prvního patra v budově musejní zařízena je jako malý salon, s knihou cizinců na stole. Na skříních upoutaly tam naši pozornost hrozny s drobným, modrým zrním; byly to plody palem, dole před museem v zahradě stojících.

4.

Aquilejský dóm leží v té části městečka, na níž utkvělo jméno **capitolo**, bezpochyby upomínkou na to, že tu bývalo ve starověku Capitolium, sakrální střed města s hlavním chrámem. Stará tato kathedrála je svou rozsáhlostí divným kontrastem k nepatrnému městečku, ve kterém ční jako historický památník ze skvělejších a významnějších dob. Vlastnost její, která vám nejvíce padá do oka, je sešlost. A jako v museu latinské nápisy vyvolávají upomínku na starověk římský, tak zde vzpomínáte na církevní historii Aquilejskou, která je taktéž velevýznamná.

Velmi staré jsou v Aquileji začátky křesťanství. Ona, jako všecka veliká města, těšila se z obzvláštní pozornosti prvních hlasatelů evangelia. Tradice tvrdí, že sám evangelista Marek sem zanesl křesťanství. Domek, v němž bydlil, stál prý u lagun tam, kde dosud je kaplice jemu zasvěcená. Jeho nástupcem, biskupem od něho posvěceným, byl sv. Hermagoras, který pod jménem sv. Mohora stal se národním patronem Slovinců — jeho jméno nese vlastenecké „družstvo sv. Mohora“, mající za účel vydávání knih. Celá řada uvádí se křesťanů, kteří za pronásledování Neronova a pozdějších stali se tu mučeníky své víry: sv. Erasma, Thekla, Eufemia, Dorothea, Cancianus a j. Biskupové Aquilejští požívali zvláštní úcty mezi severoitalskými biskupy. V 6. stol. byli hlavou těch, kteří neuznávali supremát římských biskupů. Přijímají titul „patriarchů“. — Kathedralu Aquilejskou stavěl patriarcha Popo v 11. století. Byl to podnikavý muž, rázný voják i kněz a politik. Drže se věrně německého císaře (sám byl původu německého) vymohl si mnohá práva, tak že byl téměř suverénem ve své malé říši. Nástupci jeho dovršili tento vývoj samostatnosti a tak stává se ještě v. 11. století Aquilejský patriarchát samostatným státem. Zajímavým osudem dosedl v témž století na slavný ten prestol církevní také jeden Přemyslovec: Svatobor, syn knížete Spytihněva, byl pod jménem Fridrich patriarchou r. 1085, ale již následujícího roku zavražděn. Ve 14. století navštívil Aquileji náš Karel IV. Tenkráte byl patriarchou Mikuláš, nemanželský syn Jana Lucemburského, tedy Karlův polobratr. A z té návštěvy a snad vlivem toho příbuzenstva dostal se do Prahy kus rukopisu evangelia sv. Marka, který v minulém století dal Dobrovskému příležitost ukázati svůj kritický důmysl a zachvěti omezenými duchy, kterým je zbožné uctívání vábné nepravdy milejším než prostá pravda. V Aquileji měli tenkráte rukopis všech čtyř evangelií, jenž pokládán za vlastní písmo sv. Marka. Dva archy z něho obdržel Karel IV. darem, poslal je kapitole pražské, objednal na ně zlaté pouzdro a dal je jako vlastní písmo evangelistovo uctívati. Ostatek celého rukopisu přišel do Čedadu (Cividale), kde se dosud nachází; jen listy, na kterých psáno evangelium sv. Marka, (kromě oněch 2 archů Karlovi dříve darovaných), byly z něho na rozkaz dožete Benátského vytrženy a uloženy v Benátkách v pokladu sv. Marka. Pražský zlomek uctíván jako vzácný original, až přišel mladý, 25letý theolog Dobrovský a v učeném pojednání dokázal, že rukopis pochází asi z IX. století. R. 1387 stal se patriarchou Jan Soběslav, biskup Litomyšlský a Karlův synovec.

Mnoho listů dějin Aquilejských vyplněno spory mezi patriarcháty Aquilejským a Gradským, který se stal duplikátem Aquilejského, jako druhdy v době „zajetí Avignonského“ vyskytl se vedle papeže římského avignonský. Byly to spory nejen církevní ale i politické, obzvláště když patriarchát Gradský přenesen do mocných Benátek. V minulém století patriarchát v Aquileji zrušen a za to vznikla v náhradu arcibiskupství Videmské a Gorické.

Jestliže chatrně a sešle vypadá rozsáhlá kathedrála se svou trojí lodí podélnou a s lodí příční, poskytuje ještě smutnější podívané připojený k ní kostelík, známý pod jménem chiesa dei pagani a s ním souvisící baptisterium, jež podle zvyku nejstarších dob křesťanských zařízeno bylo pro křest pohroužením. Velká nádržka vodní byla druhdy obklopena krytou chodbou. Štíhlá, vysoká zvonice, která poblíž kostela stojí, jest také stavba Popova. Necháme si návštěvu její na odpoledne.

Po obědě, který nám připravila Aquila nera, máme příležitost poznati, jak snadno je tu koupiti římské antiquity. Mladý muž, svého povolání kočí, přinesl nám hrst různých tret v okolí vykopaných; jsou tu mince, drobné věci kostěné, skleněné, kovové, většinou jen úlomky, a dvě krásné skleněné lahvičky, známé pod jménem lacrimatoio (láhvička na slzy). „Příbuzný můj,“ vykládá prodavač, „je zaměstnán při vykopávání starožitností a ty věci našel.“ Vidíme z toho, že ne všechny nálezy přijdou do rukou p. ředitele Majoniky. Ptáme se na cenu nejlepších kusů, totiž oněch lahviček, ale 2 zl. za ně dáti se neodhodláme a odnášíme si v upomínku na starověk jenom několik měděných mincí.

A posledním — nikoliv nejmenším — naším požitkem v Aquileji je vystoupení na zvonici. Jak se tam dostaneme, nedělá nám žádných starostí. Mládež Aquilejská, jako italská vůbec, rozumí velmi záhy, jak se vydělá un soldo a spatří-li cizince poblíž kostela, nabízí se mu hned se všech stran hbitým: Signor, io chiamo il nonzolo! (zavolám kostelníka). Pět najednou se nám jich nabízí. Vyvolíme jednoho z nich k tomuto diplomatickému poslání; ostatní sklamáni jsouce, že v konkurenci a v boji životním podlehli, žebrají dolezavě: un soldo, signor! Co jsme čekali na toho slíbeného nonzola s klíčem, přiblížil se starší pán, turista jako my, jenž marně odháněl od sebe nezvanou eskortu několika podobných mladých Aquilejčíků, jako nás obklopovali. Byli to zlí duchové, které vyvolal dobromyslným darem 1 krejcaru a kterých se nemohl zbaviti. Zaslechnuv náš český hovor, vmísil se do něho; byl to pan professor D. z Olomouce, jehož cesta jako naše vedla přes Aquileji do Benátek.

Konečně přichází, ne sice nonzolo, ale nějaký výrostek s klíčem zvonice. Loučíme se s krajanem a stoupáme pak po příkrých, točitých schodech vzhůru až k otevřené síni, v níž zavěšeny jsou zvony. Se zalíbením hledíme s výše na kraj všude se zelenající. Mezi řadami stromů, proplétanými révou, mizejí do dálky cesty, silnice, domy a vše zdá se být jedním hájem. V dálce na jihu zříme laguny, vyčnívá věž na ostrově Gradu a na jihovýchodě leskne se záliv v paprscích odpoledního slunce. V mlhavé dálce táhne se šedá linie Isterského pobřeží. Ale nejkrásnější partie tohoto horizontu, vysoké hradby Alp, jich sněhy, hlava Triglavu,

pohlceny jsou letními výpary, jimiž vzduch je naplněn. Také se nemůžeme přesvědčiti, je-li pravda, že odtud dohlédnouti možno věží Benátských.

Loučíme se s Aquilejí. Již na nás čeká povoz, aby nás odvezl na nádraží „Villa Vicentina“. Tam přiblížíme se zase kolejím, které spojují daleké, široké kraje světa; a za soumraku i temna večerního ponese nás dunící vlak k jinému městu, také kleslému s bývalé slávy, k sesazené s trůnu svého vládkyni moří a ostrovů, ale i dosud, ve svém úpadku krásné, poutavé, živé a vábivé Venecii.

V jeskyních škocijanských.

Dech úží se, krok v bázni skoro vázne.
Kol příkré tesy, pochmurné a srázné
skal šedých, divých. Olbřímí jich hlavy
se týčí vzhůru, svítí v oblacích,
a propast hltá ve svůj jícen tmavý
jich tvrdé paty svalů kamenných.
Tam, plna smutku, houšť se splítá lesní,
zde nahou skála obnažuje hruď,
jak rozoral ji hrom, když letěl přes ni,
když probít chtěl se odtud, buď jak buď,
sem spadnuv s výše skalin do soutěsky,
jež chytla pevně vzteklé jeho blesky
v své skalní kleci, v strži, jež tu zívá.
Přes skálu mnohou mech a břečťan splývá
a provléká se skrze její svor,
že zdá se ti, hruď kosmatá tu stlívá,
již pravěký zde týčil kdysi tvor.
Jak smutno, hrůzno tu! Jak plaché ptáče,
jež, východu že nezná, jímá děs,
od skály k skále polétá a skáče
tu poplašený zvuk, až o jich tes
pak rozbijí se, zmírá. S plesným vzkřikem,
jak ve žlabu skal teče nevelikém,
se střemhlav řeka vrhá v bílé tříšti
k dnu divé strže, mnohý přes balvan —
ó, viz, co v slunci démantů se blýští
a kmitá, třpytí duhovitých hran,
jak celý poklad když se v propast snáší
a do výše jak zlatý prach se práší,
a od skály jak k skále, tíhy prost,
se náhle pne a klene nad hlubinou,

tak posupnou a pochmurnou a stinnou,
cos jako bajný duhovitý most.
Leč zatím řeka na dně strže pozná,
že padla v léč a past, jež svírá hrozná
se na všech stranách, jako šelma litá,
již chytli v jámě, cítíc, že tu dotlí,
teď vzteká se a pobíhá, se zmítá
a ježí, prská, skučí v mlze par,
že v strži jako v čarodějném kotli,
kde vře, se pění, kypí smrtný var.
Teď nové zvuky ve sluch bijí tvůj,
a mručení jak spokojené, táhlé
to zní pak zdola, jak se kácí náhle
a padá, mizí řeka — v tmavou sluj.

*

Jak netvora tu otevřený jícen
se hloubí sluj. Zprv ještě slunný svit,
jak na kahan křů každý lístek vznícen,
sem padá z venčí. A jak stropem kmit,
zříš skály nitro, jako zuby zvěra
hrot krápníků tu svítí z pološera,
tu jako třáseň splývají zas dolů,
tu proti sobě rostou z půdy, stěn,
a k břečťanu zříš útlounkému stvolu,
jenž skalou provlík shora se, kde den,
a spustiv se, se stropu visí sluje,
jak tenký řetěz, celý zelený
už plísní věku když se s výše snuje
a čeká lampy tíž a plameny.
Leč dál už tma je, se smolnice září
se vyplašen roj stínů hlubin sváří,
a mračné skály s němotou svou tesknou
tu zvedají se, v chodeb tmavých spleť
se rozvírají, chladným vlhkem lesknou.
Tu jde to výš a zase ve hloub teď,
až tam, kde dno se hlubé jámy mračí,
kde rozpíná tma celá křídla dračí,
kde řeka, jež sem zmizela a stekla,
se přes balvany valí, pění, vzteklá,
jak na dně duše naší země stih
bys vášně kypět. Jaký děs tu! Pekla
jsem tvého, Dante, kruh tu viděl tich
a s hrůzou v srdci pocítil je celé
zde zet a zívat. V propasti té stmělé,
kde vlny vrou, se řítí v srázný sklon,
já slyšel vzdechy, zatracených ston,

muk výkřik marný, šílenosti chechty,
a balvany, jak od tisíců let
v nich nechal tok svých ryh a stružek sled,
jsem viděl drásat zoufajících nehty.
A světla mdlé jak svity k tesům slétly
a měsícem se zabělely v nich,
mně zdálo se, že v pozadí tam mih
se nad srázem stín veliký a světlý.

*

O kost jsem zakop — byla stará, žlutá.
Já se země ji vlhké půdy zved.
Zda člověka sled, zvěra kost to dutá,
jsem nevěděl, však dávno zniklý svět
a život rázem vstává před očima.
Hle, v přítmí sluje olbřím, který dřímá,
o skály balvan opřen, teď se budí
a týčí s černou, kosmatou svou hrudí,
jen koží krytý. Úzké jeho čelo
a ploché témě, celá leb tak nízká,
leč pod vypouklou brvou jak se stmělo,
a divým pudem oko jak mu blýská!
Snad hlad jej hlodá — ven se na lov strojí,
kde spí a tmí se neproniklý les,
kde mamut bloudí, připravený k boji,
by na večer zde na balvany kles
a rozžal oheň, jehož modrý dým
vždy lesem voní, nožem kamenným
by rval a krájel maso svého lupu
a znova spánek ve hluboký pad,
neb naslouchal, jak medvědů sem tlupu
přihání bouře, blesků stihal chvat.
Ó, jaké boje zřelas, jámo stmělá,
a pod tou schránou zvířecího čela
ký myšlénky se zárod líhnul jen
a jaký v noci honil asi sen!
Básníku jemný, přísný mysliteli,
vy s chorobnými, uvadlými těly,
leč s klenbou čela, pod níž stále bdí
a chví se, spleten steré ve závity
a jako démant vzácným rydlem zrytý
v tisíce ryh, váš mozek nervosní,
hle, praděd váš! Nač křivit nad ním rety?
Kdo z lidí ví, ké zárody a vzněty
v nás přešly z něho, zda snad s jeho krví
k nám o bohu sen nezaletěl prvý,
zda on, ne pán, leč přírody jen syn

a bratr dubů, pyšných kapradin,
nám prvé nevtisk prvky obraznosti?
Já dlouho snil jsem na tou žlutou kostí.

*

Pryč s hrobů stíny, tam kde život kypí!
A nechť je slunce nestihají šípy,
v těch vlnách řeky hřmí tu, vře a kvasí;
ne mrtvých ston, zde žití pojí hlasy
se v hymnus velký. Řeky divý proud,
jenž ztrácí se tu do temnoty sluje,
ten drtí skálu, tesy prohlubuje,
by ven se řítil k slunci, prostý pout.
Ó, ty, jenž rván jsi pochybou, co praví,
slyš, proud ten šumně: Hrob je vždycky tmavý,
leč život věčný musí dále dout
a vlnit se! Co veliké a ryzí
jsi lidstvu dal, nechť ztrácí se a mizí
v tmě zapomnění, ret jen přimkni němý —
dál vlní se to hluboko kdes v zemi
a v pravé chvíli tryská z hlubin svěží.
Nech sílu tvůrčí, ať si kam chce běží,
a nechť se ztrácí svatý její zdroj,
snad jenom hloub se v duši tvoji ryje,
by nové perly, nové harmonie
zas vynesla z ní, srdcím na úkoj.
Z tmy žaláře, jenž hořkou slzou zvlh,
se volnost světem rozlévá a řítí,
a pravda — slunce — nejkrásněji svítí,
když dobývá se z mraků, chmur a mlh!

*

A vyšli jsme, a venku kvetlo ráno.
Ó, velké slunce budiž požehnáno!
Jak prvý člověk, vyšed ze svých slují,
tvou velebou jat, svatým divem tvým,
se před tebou tu klonim, obětuji
ti písně svojí prchající dým,
tvůj vyznavač a kněz. A hled můj zdraví
tě v zlaté záři, v květu, jenž plá smavý
zde krve nachem, v ranní rosy třpytu,
v pěn bílé tříšti, chvějné duze vln,
v motýlů skvoucích pestrobarvém kmitu,
i v azuru, jenž svítí, čaru pln.
Z tmy skály vyšed, v kaluži kde slepý
jen žije mlok, tvůj paprsk na své skráni,

teď dvojnásob tvé cítím požehnání,
tvůj plamen žehnám svatý, velkolepý.
Ó, plaň a sviť a ve své záři vlídné
vše plát a zrát a usmívat se nech,
i v prsou mojich zahřej, co tam stydne,
ať cítím stále jako v chvílích těch,
kdy na prahu mi sluje zář tvá svítí,
tu velkou vděčnost, hlubou lásku k žití!

Ant. Klášterský.

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Lory poslouchala, odpovídala, toužila však v duchu, kdyby rozdělený kruh společnosti znovu se sloučil, aby rytmistr snad opět nezačal se vyznávat z toho, co hořelo v jeho černých, ssálavých očích pod černým, sklenutým obočím. Pro štěstí přistoupil k nim jeho bratranec, mladý Hanold; nikdy ho tak ráda neviděla jako této chvíle. —

Baronka Skrouská zářila a s blaženým úsměvem přijímala tiché, důvěrné gratulace hraběnky Dejmové, starého barona Ehrenburka i zemského rady Slívky. Dařilo se, jak si přála: rytmistr měl oči jen pro Lory, a společnost tak animovaná, ani tonu rušivého. Vděčně, v sobeckém hnutí vzpomněla doktoru Heldovi, že jemně cítí, že nepřišel —

Bylo již pozdě, když se společnost rozešla. Rytmistr jel do svého bytu s bratrancem, jenž hned za prahem, sotva vsedli do vozu, začal vtipkovati o společnosti, především o radovi Slívkovi, jak ví co car, kam Rusové, co naši, jak už porazil Francouze, rozsekal Napoleona, a jak se Jeník uškliboval i baron Stentsch, to že jsou také generálové — Rytmistr mlčel, neposlouchal, ale trhl sebou, jak bratranec zachuchlaný do pláště pojednou se vychýlil z tmavého koutku kočáru sněhem tiše jedoucího a se zeptal, jak on vítězí, co Lory —

„Oh, je pořád hezčí, hezčí!“ zvolal rytmistr zaníceně.

„Tos už minule povídal.“

„A zas je hezčí!“

„Ale, zdá se, chladnější —“

„Je, ale ať, já neustoupím, nedám se odrazit, a kdyby —“

„Nu, dva už něco zmůžete —“ řekl Hanold s úsměškem, tiskna se více do koutku před mrazivým větrem.

„Dva, kdo!“ zvolal rytmistr prudce a nahnul se k bratrancovi.

„Ty a má paní teta — to je vydatná pomoc!“

„A třeba bez té pomoci. Já bez Lory nebudu!“

Vášeň zněla v tom výkřiku i pevná vůle. — —

Lory, stojíc ve svém pokoji, hleděla do zimní noci, do pusté zahrady, kdež se černaly holé koruny stromů vlajícím závojem sněhu, jak se sypal a v proudech povíval v hlomozném větru. Bylo jí teskno a nemohla mysli směle pozdvihnouti; cítila, že jí neztuží proti tomu, co ji čeká, co na ni chystají.

„Važ si svého štěstí, nezamítej ho,“ řekla baronka, dávajíc jí dobrou noc, „važ si ho, pamatuj na budoucnost. A jak tě miluje!“ Tak bude pořád připomínat, usilovat. A rytmistr — — Zableskly jí jeho oči, jejich pohled, jako by zas pohlédla do té energické tváře. Tušila tvrdou sílu a neustupnost — A Held — nepřišel a nepřijde. Věří, co mu teta řekla nebo nemá jí, Lory, rád — alespoň ne jako ona jeho. A vůbec nemá — Krušilo jí srdce to pomyšlení a cítila se tak opuštěnou, bez opory, bez pomoci, nešťastnou; oči její strnule se zahleděly do pusté noci, do proudů zvířeného sněhu, jak přeletaly u světlém pruhu proudícím tiše z jejího okna nad zahradou do nočního temna. —

Doktor Held měl vše za rozhodnuto, a přece se rozmýšlel, když došlo barončino pozvání. Věděl, že by jí způsobil nesnáz; záchvat zlomyslnosti ho pobídl, aby šel, i osten marnivosti, aby si snad nemyslila, že se vyhýbá tomu rytmistrovi. Ale Lory — — Jak by ji baronka střehla, každé její hnutí, každý pohled; a jistě i jeho. Nač jitřiti bolest, nač všechen ten nepokoj. Nepřijde-li, bude v tom odpověď, a baronka bude jen vděčna a ráda.

Zůstal, měl vše za rozhodnuto a přece nebyl klidný. Hrál na klavír, ne však dlouho. Zasedl k učené knize, nevydržel. Záhy ulehl, dlouho však neusnul a ráno zatoužil zvědět, jak bylo večer u baronky Skronské, co rytmistr Hanold. Nadál se, že potká někoho z její společnosti, snad rytíře Jeníka. Když nikoho neshlédl, zašel na večer k „modrému hroznu“ do kavárny proti divadlu, kamž baron Stentsch mezi herce chodíval.

Zastal ho u kulatého stolku s režiserem Liebichem a doktorem Waukou a již v ohni. Bojoval o vojnu s doktorem už zarudlým, rozkohoutěným. Oba rozkládali rukama, a potrhovali sebou a doktor Wanka, plného, krevnatého obličeje, také židlí, na které seděl. Vysoká, silná postava režiséra Liebicha, dobrého třicátníka, hladce vyholeného až na spánky, licousky zastíněné, vypadala, klidně sedíc, jako socha mezi oběma povášněnci. Výrazná tvář s lalouškem, ne ostrého, spíše krátkého nosu, sevřených rtů se tiše usmívala i hnědé, bystré oči pozorující oba zápasníky. Přeli se o novinu, kterou doktor Wanka vítězoslavně vyložil, že před čtyřmi dny, prvního toho měsíce strhla se u Víškova v brněnském kraji veliká, krvavá bitva, v té že Rusové a císařské vojsko zatlačilo Francouze.

Baron Stentsch se bránil, to že ne, to že nebyla žádná bitva, u Víškova ne, leda snad jen nějaká srážka menší, hlavní bitvu že svedli druhého, a ne prvního, a to u Slavkova, a ne u Víškova, o tom že se tak tutlaně mluví, dnes že se to rozneslo, teď odpoledne, a že je zase zle, že v té bitvě, tři císařové byli při ní, Rusové a císařské vojsko zas utrpěli hroznou porážku, mluví se, že prý celé oddělení, kolik tisíc, vehnáno do rybníka,

led že se probořil, a všecko že se utopilo, hrozná bitva — a co jich padlo a co tisíců leží raněných v sněhu, na mrazu —

Doktor Wanka vpadl a to že nemůže být, to že není možná, kde pak, on že slyšel o vítězství. Přeli se a nedopřeli. Novin se však nikdo z nich nedovolával, ani od sousedních stolů, kteří se do sporu přidali. Nedovolávali se, protože noviny neměly žádných zpráv o Moravě i armádě. Mlčely, poněvadž musily. Doktor Held, když se jednalo o tak vážnou událost, když baron Stentsch tak jistil tu porážku, po které by Francouzové jistě také Čechy zaplavili, zapomněl na svou záležitost. Teprve, když vyšel s baronem ven, byl už soumrak, zeptal se na včerejšek, jak bylo u baronky Skronské, a co rytmistr Hanold —

„A vidíte, doktore, líbil se mně. Pěkně vypravoval o tom opravdu hrdinském kousku, a žádný bramarbas, o sobě nic, žádný žvástal, a hezký chlapík. Ženské se po něm fantí —“

„Co paní baronka —“

„Všecka blažená — inu ovšem — já sic nevím, snad je to jen klep, starý Slívka mně to svěřil, no, je starý přítel domu, že slečna Lory je ta šťastná, že rytmistr Hanold si ji vášnivě zamiloval — Baronka je v nebi, to se ví, slečna nic nemá, byla by to pro ni stkvělá partie —“

„A slečna —“

„To nevím, ale rytmistr se jí dvořil, stáli spolu dlouho, bavili se — ale ten Wanka ať mně nepovídá, že u Viškova, a to zas bylo čisté vedení! Já se jen divím, že když také Rusové tam bojovali — A to jistě nějaký zmatek, nebo nějaká neshoda mezi nejvyššími —“

Held už dlouho neposlouchal. Našed si záminku, rozloučil se na rohu havířské ulice a zamířil alejí na příč do panské. Chumelilo se, nedbal však, šel zvolna, zamyšlen. Na rohu ulice potkal Thama, jenž ho shlédl a na něj zavolal. Pověděl, že si byl pro práci, něco opisovat, posteskl, že je teď s tou vojnou ve všem zle, zvláště když chodí takové noviny, to že s divadlem tak hned asi nic nebude.

„Chtěli by opravdu ven?“ ptal se doktor Held.

„Ihned; co tu — Čekám již toužebně. Dnes přišel jeden kollega od naší společnosti, od Viovy, mluvil jsem s ním v kafírně. Divně se krajem potloukal, jsme rozplašené stádo —“ Tham se ušklíbl — „a náš pastýř, direktor Vio — povídal o něm kollega, že měl bedny, dekorace, celé divadlo dlouho pod kůlnou ve vsi u Plzně, snad jsem už jim vypravoval — Ale teď už vytrh', povídal kollega, protlouká se v Plzni a chce zase štěstí zkoušet; vzkázal mi po tom kollegovi, a že bude ještě psát — Nu, a než své stádečko sežene, musím dělat písaře —“ Tham se usmál a vytáhl z pod kaputu balík papíru, aby ukázal, jakou má práci. Held nabídl mu šetrně půjčku. Tham sebou trhl.

„Ale vždyť, vlastenče, mám ještě vyrovnávat —“

Doktor mu nedal domluvit.

„Vyrovnají všecko najednou —“ a vybral, co měl s sebou peněz. „A pak ještě něco,“ dodal rychle, „nemají mně za zlé, že na to vzpomínám, ale snad — Ten Amling je tu, v Praze —“

Tham, jenž zastrkoval peníze, prudce otočil hlavu po Heldovi, jenž pokračoval:

„U mne, ve špitále, už delší čas, ale za nějaký den ho pustím Věděli snad o něm?“

„Ne,“ odvětil Tham zkrátka, patrně vzrušen.

„Prominou —“

„O ne, já děkuju, já vím, pane doktor, že z upřímného přátelství, má díka za to —“ Zkrátka se rozloučiv, chvátal odtud, rovnou domů, do Platnéřské ulice.

V tu chvíli nebyla stará Butteauová doma. Pavla, sedíc u stolu nad nějakým odloženým šitím, čtla při světle lojové svíčky malé psaníčko. Odevzdala jí je matka po obědě, tajně, v kuchyni, kam ji ze světnice zavolala, že nějaký chlapec přinesl tu to psaníčko, že je má odevzdat jenom jí nebo staré paní. Psaníčko bylo Pavle adressováno. Jak jen do něho nahlédla, lekla se radostně a hned je chvatně zase složila a mžikem za ňadra schovala, všecka vzrušená. Když se stará Butteauová ptala, co je, kdo to psal, prstem jí rozčileně kynula, aby mlčela, a ukazovala na dveře rukou i pohledem. Pak naslouchala, čekajíc, ale když vedle zůstávalo ticho, nahnula se k matce a zašeptla:

„Amling píše —“

„Odkud —“

„Nevím, jděte tam, zadržte ho, abych si mohla přečíst.“ Butteauová odešla ihned z ochoty k dceři i ze zvědavosti. Pavla přikročila k jedinému oknu, vedoucímu do dvora, vytrhla psaníčko, zapomenuvši rázem na vše, jak Amling jednal, a v horoucí dychtivosti četla jeho řádky.

Že je tu v Praze, psal, už delší čas v nemocnici u milosrdných, že mnoho zkusil a jak hořce litoval a lituje, jak na ni vzpomínal, aby mu odpustila, že tak dlouho mlčel — kdyby všecko pověděl, kdyby věděla, jak mu srdce bolelo, jak toužil a vzpomínal, jak pátral, kde ona mešká — A jak se zaradoval, když od kollegy uslyšel tu ty dni, že je, Pavla, v Praze! Nemohl odolati touze, že jí tedy píše, aby se nehněvala, a že mu, doufá, odpustí, až jí poví, když dovolí, aby s ní promluvil, a on že s ní mluvit musí — Nějaký den že tu ještě pobude, že jí dá v čas vědět, ale že musí být tuze opatrný, když tu vrchním lékařem je doktor Held — To jméno bylo podtrženo —

Čím dále tím pohnutěji četla Thamová ty řádky, zapomínajíc na matku i na Thama. Když přečetla, začínala znovu. V tom Butteauová chvatně vstoupila, dávajíc jí znamení. Psaníčko jen zmizelo, a vešel Tham. Celé odpoledne nosila list za ňadry a jako by líbezné teplo se z něho vlévalo do nitra, tichá blaženost i strach — V hlavě pořád starostné myšlenky, jak je Amlingovi a v srdci litování, soucit, co zkusil, jak je sám opuštěn — A jak kajicně píše, jak lituje, jak vroucně píše! —

Matce pošeptala, odkud list je, při tom hned důtklivě připomínajíc, ať mlčí, žádnému nic, že kdyby Tham měl jen tušení —

Odešel pozdě odpoledne. Mohla si list přečíst znovu i s matkou promluvit o Amlingovi a jeho osudu. Butteauová nekárala, ale hned na Helda vzpomněla, ať je Pavlinka opatrná, ať raději všeho nechá, (řekla to jen, aby sama sebe schlácholila,) že ví, když doktor Held je s Thamem za dobře —

Odešla pak také a Pavla rozžehnuvši světlo, četla znovu Amlingovo psaní, šla v duchu do nemocnice, a četla zas — Kroky ji vyplašily, Thamovy kroky. Psaníčko zmizelo, jehla se jí zableskla v ruce. Když muž vstoupil, všimla si, že se po ní podíval, že na ni upřel zraky tak podivně jako když se u nich mračna shlukovala a chtěl začíti bouřku — Zarazila se na okamžik, jak jí připadlo v zlém svědomí, že snad něco zvěděl, ale hned směle zvedla hlavu a klidně se ho ptala, dostal-li práci a nese-li něco. Užasla, když odvětiv, že dostal, položil několik stříbrných před ní na stůl a řekl:

„Z práce to není — Ale budeme zase brzo vydělávat —“ Znělo to s úsměškem. Hleděla na něj tázavě, nechápajíc.

„Snad bys tu nechtěla ostat!“ A najednou oznamoval:

„Mluvil jsem s Königem.“

„Kde! Kde se tu vzal!“ ptala se, žasnouc.

„V kafírně. Povídal, že je direktor v Plzni —“

„Vio!“

„Ano, a že nám snad brzo vzkáže —“

„Ty bys šel?!“

„A ty bys tu chtěla zas ostat, jako tenkrát? —“

„Ne, to ne,“ odpovídala kvapně a neklidně, chlácholíc muže, „ale já myslím, k němu, k Viovi —“

„Jaké vybírání! Ostatně —“ mávl rukou, „však on tak hned nevzkáže, když se to tak mele, přitrhnou-li Francouzové k nám, a teď opravdu —“ Pověděl, co Prahou proskakuje, že u Austerlice, či jak je po moravsku, u Slavkova, Napoleon zase zvítězil, Rusy a císařské potřel —

Neblahá novina přinášela jí úlevu a naději, to že tedy se odtud asi tak hned nehnou. V duchu si oddechla a pozorněji, s větším zájmem naslouchala mužově zprávě. Vypravoval zasmušile, ale klidněji. Jak se žena prve lekla, když se vyslovil o odjezdu z Prahy, bodlo jej podezření náhle zburcované. Ale zkonejšil se; žena se lekala ředitele Via, jeho společnosti, v tom nebylo nic podezřelého — Tam i on šel z nouze a jen nouze ho tam držela —

Pozejtří přiletěla Bettyna jako orlice do bytu své matky, do kuchyňky a hned se sháněla, kde je Pavla. Když přišla, pošeptala jí Bettyna, tak že už ví, kde je Amling — — v nemocnici. Pavla lhala; stavěla se překvapenou, neřekla však, že už ví, že má psaní od něho, a že čeká zas druhé, novou zprávu. —

Doufala, že dojde zítra, pozejtří, ale minul týden a z nemocnice ani řádky. Chtěla tam jít, aby se přeptala, než neodvážila se, jak jí připadl doktor Held. K vůli němu váhala také stará Butteauová, když ji Pavla posílala; ale pak se přece vypravila k nemocnici milosrdných sama, Hanzi zůstal s tetou Pavlou. Když docházela, spatřila — zetě Thama. Stál u fortny, snad čekal, snad se právě chystal vkročit.

Butteauová se rychle otočila, aby jí neshlédl a chvátala domů, kdež vzrušeně vypověděla, jak pochodila, koho viděla.

„Jestliže něco již ví, Pavlinko!“ děsila se. „O Amlingovi už jistě ví; proč by tam chodil!“ Ale když viděla, jak se Pavla lekla, měla hned světlo náhlé útěchy. „Anebo, Pavlinko,“ chlácholila, „snad ani nic

neví, a jistě, jak by věděl, a že tam šel, inu — o pomoc, doktor Held, vlastenec, a vlastenci, víš —“

Obě pak čekaly Thama u velkém napjetí, s jakou se navrátí. Pavla vycítila, že se na ni podíval zvláštně, zkoumavě, jak vkročil. Zůstala však klidná, přemohla se, a zeptala se, kde chodil. Zapřel, něco jiného pověděl.

To Pavlu znepokojilo, Butteauová však chlácholila, co by si dělala starosti, o psaníčku že nic neví, a jí, Butteauové že neviděl, a jinak že nic není, tak co —

„A ostatek, Pavlinko, bylo by moudřejší, kdybys toho nechala; vidíš, jaké máš už teď strachy a starosti — Jak pak teprve, kdyby něco věděl, to by zas vyváděl!“

Pavla hnula sevřenými rty jako by z opovržení, jakoby se Thama nebála, ale pak povzdechla, co Amling, co ten ubohý, je-li mu hůř, leží tak opuštěn —

Čekala den, druhý a po všechen čas se z domu ani nehnula, naslouchajíc rozčileně, nejde-li posel, aby mu sama otevřela, aby psaní nedostalo se do nepravých rukou. Tham, jenž byl onehdy schválně v nemocnici, vlastně u ní, čekaje na Helda, vyptat se na Amlinga, také se první den z domu ani nehnul. Seděl, psal, čekal a pozoroval Pavlu, poněvadž věděl, že Amling už je z nemocnice. Nepostihl však nic podezřelého. Druhého dne odpoledne odešel. Když se vrátil, seděla Pavla u šití. Z večera se vydal na novo z domu, ale ne daleko. Obcházel, čekal a číhal, vyjde-li Pavla a kam, přijde-li Bettyna, kterou měl zase v důmnění.

Pavla však z domu nevykročila a rovněž ne třetího dne. Když toho dne na večer vstoupil z nenadání do kuchyně, zastal Pavlu samotnu, sedící v koutku v zásvitu chudého kahanu, jenž stál na kamnech. Zastavil se maně, jak uzřel její pohublý, pobledlý obličej skloněný, teskně zamyšlený. Zdála se bledší, smutná, a v ten okamžik, kdy se také utvrzoval, že nic není, že Pavla o Amlingovi ani neví, že netřeba se obávati, zeptal se mírně:

„Co je ti?“

Vzhlédla k němu ulekaně, usmála se nejistě a rychle vstala.

„Co mně je; jaká radost takhle —“

„Mlč, už tak dlouho nebude.“

Zarazila se, lekla.

„Co —“ vydechla chvatně.

„Je jisté, co se povídalo, příměří je umluveno, a jednají dál; brzo, snad už teď, do vánoc, bude pokoj zavřín. A pak bude také s námi líp.“

„Jak —“

„Půjdeme zase ku společnosti.“

„K Viovi —“ ptala se tišším jako mdlícím hlasem.

„Nebude-li nic lepšího. A co jseš tu, v kuchyni —“

„Čekám na maminku a přijde snad Bettyna.“

To pomohlo. Tham nepromluviv už ani slova, vešel do vedlejšího pokojíka. Pavla pohlédla za ním nevlídně, popuzeně. Proč zůstává doma, proč je pojednou tak pořádný, proč není v hospodě! Jakoby naschvál, jen aby nemohla z domu ani na krok. A ona tak toužila!

Před chvílí přiběhla jakási stařena s psaním, od Amlinga, ne však

z nemocnice. Z té již vyšel před pěti dny, sice pozdraven, ale ne dost silen. Usadil se v novém bytu, v pokojíčku, který si najal poblíže židovského hřbitova (udal i číslo), těše se, že bude po tom dlouhém vězení v nemocnici hodně chodit. Nejprve chtěl jíti k jejímu bytu, psal, uvidět alespoň dům, v němž ona je, a čekat, až by mu štěstí přálo a mohl ji spatřit. Než sotva že vyšel, musil se vrátit; nesnesl mráz a ublížil si. Nastudil se, musil zas ulehnout, dnes že poprvé vstal, ale že je jako moucha, a kdož ví, kdy bude moci zase ven — A tak že píše. Byl by tak hned učinil, ale že nemohl slabostí a pak neměl ani po kom poslat.

Je tak opuštěn, je v takové tísni, ale když by od ní, od Pavly dostal jen řádeček, že ona se již nehněvá, že mu odpustila, že by všecko radostně snášel a trpěl, že ji tedy pro všechno prosí, pro lásku a minulé blaho, aby mu poslala paprslek outěchy do té tísně a opuštěnosti. —

Na toto psaní, na jeho slova plná tesknoty a vzdechů myslila Pavla, když se Tham vrátil, trnouc. Viděla Amlinga v nejhorším, slabého, opuštěného, v nedostatku — Již se rozhodovala, že se k němu odváží, ale mužovy kroky ji zadržely. Musila zůstati doma.

I když nemohla na Amlinga myslit, cítila tíhu a temný neklid. Večer nevydržela u stolu a byla ráda, když Tham odešel. Vrátil se hrubě pozdě, slyšela ho, ale neozvala se, ani pak, když těžkým jazykem prohodil několikráte Amlingovo jméno. Usnul však brzo, a Pavla slyšela jeho těžký, chraptivý dech, viděla ve světle bílé, zimní noci jeho zardělou hlavu, pocuchaných vlasů. Odvrátila se s nechutí, odporem —

Ráno nepustila matku na koupi, že je mráz, že by mohla nastydnout a Hanzi také, ten že by chtěl s babičkou. Vyšla sama, kdy Tham ještě vyspával; dala se nejprve k staroměstskému rynku, ale pak, koupivši lahev červeného vína, kterou ukryla v košíčku, otočila a spěchala, třesouc se vnitřní zimou, rozčilením, ustavičně se ohlížejíc, k řece, špinavými uličkami židovského města, do nichž ranní světlo ještě neproniklo, mezi starými, temnými domy a domky, až stanula před domem Amlingovým.

Doptala se na něj v temném, nečistém průjezdě, šla po dřevěných, šerých schodech do nevysokého patra, kdež stanula, dechu pozbývajíc, u nízkých, zašlých dveří, které jako dvoje sousední vedly do chudého bytu. Cítila srdce, prudce bilo. Strach ji zastavil, lekala se, co dělá, a kdyby ji někdo viděl, poznal. Ohlédla se v pravo, v levo nejasnou chodbou, nervosně zaklepala a nečekajíc, vešla chvatným krokem. Za prahem jakoby jí nohy zarostly do země.

Chudá jizbice malá, o jediném, polozamrzlém okně, v kalném osvětlení zimního rána; bídné lože skoro bez peřin, a na něm . . . Seděl na něm mladý muž, sličné, kadeřavé hlavy, ale bledý, zapadlých tváří, ubohý, smutný, halící se v ošumělý plášť — To byl Amling, statný, kypící jarou silou, jak ho měla v mysli, elegant, v otáhlém kaputu s trojím límcem, v kloboučku na kadeřavé hlavě, jak ho viděla naposled na barvířském ostrově pod stromy — a teď, tady — Srdce se jí pohnulo hlubokou lítostí, až jí slze vytryskly.

Amling jako by zjevení viděl; nevěřil očím, pak vykřikl její jméno, ruce vztáhl. Nadál se té návštěvy, pro ni psal poslední svůj list, ale že by tak brzo, v tuto chvíli —

Letěla k němu, zapomenuvši v ten okamžik, kde je, co dělá. Chytil ji za ruce, líbal je, děkoval, vykřikoval jako pohnutím a vděčností a zase jen: „Pavlo! Pavlo! Pavlinko!“

Jak u něho sedla na chatrné židli a hleděla mu do ubledlé tváře nyvého výrazu, kolem níž se pochvívaly kadeřavé vlasy, ty krásné vlasy, do nichž kdys v nejvyšší rozkoši nejednou hrábla a prsty své zaryla, byla by jej k sobě přitáhla a hladila a líbala v živé lítosti, v šíleném záchvatu oddanosti. Na všecko zapomněla, co pro něj zkusila i vytrpěla, na všecku za to nevšímavost jeho. Zaleskly se slze v jeho očích, zplakal, ruce jí líbal a prosil třesoucím se hlasem, aby zapomněla, aby odpustila; a zase děkoval a líbal zas, přiklonil její hlavu na svá prsa a sil polibky po čele, očích, po tváři —

Vytrhla se, vstala. Bála se o něj, o jeho zdraví a v tom, jak odstoupila od lože, bodla jí do očí zase všechna tíseň a chudoba jeho bytu. Skočila ke kamnům, u nichž našla hrstku dříví, vyšla ven bez váhání, a zatopila; vrátivši se, podala mu víno, vyptávala se na zdraví i nemoc. Mluvila chvatně, tlumila hlas, naslouchala jeho vypravování jako zapomenutá. Viděla, slyšela jen jeho. Našli se zas, miloval ji, cítila blaho své oddanosti jako jas a klid slunného dne po chmurách a chudá jizbice, nad níž prve trnula, byla jí útulnou jako hnízdo —

Vstal, šel k ní, ne však jistě, viděla, že se přemahá; nutila ho, aby usedl, plášť porozhalený na něm přitáhla, začala mu rovnati postel, stlát, litujíc ho, na tom že ubohý musí ležet, jako vězeň nějaký, a ještě hůř. Litovala ho nahlas, a že sem pošle maminku, ta že to tu spraví, takhle že —

„A ty už nepřijdeš —“ Viděla dychtivý i prosebný jeho pohled v té chorobnosti tak jímavý. Chvilku mlčela —

„Přijď, přijdeš!“ žadonil a vztáhl ruku.

Kývla hlavou, podala mu pravici, vytrhla se mu však, když ji chtěl k sobě přivinout. Chytla košík, u dveří se zastavila, a rovnajíc si vlasy nad čelem napomínala, ať se pamatuje, ať se šetří a nechodí ven — — Vyšla kvapně, na chodbě se zas plaše ohlédla v pravo, v levo a běžela se schodů. Nikoho nepotkala ani dole —

Stará Butteauová se divila, cože se Pavla tak dlouho nevrací. Když vstoupila, pohledem na ni poznala, že něco je. Ptala se, proč nejde —

Místo odpovědi zeptala se Pavla tlumeným hlasem, co Tham, spí-li ještě.

„Vstal teď —“

„Maminko,“ Pavla vzrušená se k ní nahnula, šeptajíc pohnutě, naléhavě: „Vy musíte tam — k Amlingovi! —“

„Jezus, dítě!“ Butteauová postavila prudce hrnec vody, který chystala do ohně, „tys u něho byla! —“

„Byla —“ Pavle zahořely oči. „Kdybyste ho viděla!“

„Nešťastné dítě!“ děsila se Butteauová, spínajíc ruce, „ty zas — Jezus Maria, ty nás všechny zničíš a nejdřív sebe —“

„Já už jsem — ale chci — mami —“ Umlkla, nebo za dveřmi v pokoji ozval se Thamův kašel. Stará Butteauová chytila hrnec a chvátala s ním ven, postavit ho do nístěje, kde oheň už plápolal. — — Celý den se již ani nezmínila, a zdálo se, že se na Pavlu hněvá. Pozdě od-

poledne, když Tham odešel a po něm se také Hanzi vytratil, začala sama, durdivě, co že si Pavla myslí, jak se mohla tak odvážit.

To již byl ústup. Pavla ji znala; i začala vypravovat o Amlingovi, jak je ubohý, jaký má byt, v jaké je tísni. Butteauová naslouchala ze zvědavosti, pak už s účastenstvím. Litovala Amlinga, i Pavly jí bylo líto. Nemohla se dívati na její tesknotu a smutek.

„Inu, chudák — věřím, což, teď, v tenhle čas a po nemoci, po nemoci, když groše nevydělá, to dá rozum, a nikoho že nemá, povídáš. Já bych —“ rozhodovala se, mluvíc rychleji, „se tam podívala, ale ty tam už nesmíš, ne, ty ne!“

Pavla slíbila a hned druhého dne pospíchala stará Butteauová k bytu Amlingovu. Byla ve velikém čepci, na ruce nesla košík a pod velkým šátkem uzlík; v tom byla podhlavnička i přikryvka, jež dala Pavla ze své postele. —

Held upozorniv Thama, že je Amling v Praze, víc na tu záležitost nevzpomněl, až jej Tham opět připomenul, když se přišel přeptat, je-li Amling dosud v nemocnici. Held při tom zlehka se optal, stalo-li se něco a když uslyšel, že nic, že Tham se jen z opatrnosti přeptává, víc se o to nestaral. Měl svého dost, v nemocnici, mimo ni, a vlny pohnuté doby klidu nepřidávaly.

Co se jen tutlaně roznášelo, čemu nechtěli s počátku ani věřit, o čem noviny mlčely jako hrob, zjistilo se: Rusové i císařští utrpěli u Slavkova krvavou porážku. Hrozné podrobnosti se šířily o čísle padlých i raněných, jaká bída byla na bojišti, jak nemocné rozvezli a rozvážejí široko po okolí až i do Čech, v Litomyšli že upravují zámek na špitál —

O tom noviny mlčely a jen to ohlásily, že čtvrtého prosince, tedy druhý den po bitvě kníže z Lichtenštejna jel s trubačem do hlavního bytu francouzského, aby vyjednal příměří. Sotva kdo zareptal pro tu novinu, každý, všude dychtili po míru jako po vláze.

Held kolikráte si vzpomněl, když docházely zprávy tak neutěšené, co asi říká rada Slívka, těší-li se ještě na lepší obrat, na vítězství; také se na něj zeptal, když jednou dopoledne, v polovici prosince, setkal se na Perštýně s rytířem Jeníkem, a když od něho uslyšel, že císař měl tu ty dni sjezd s Napoleonem v Holiči v Uhrách.

„Ale slavný car,“ přidával Jeník rychle, „ten tam nezůstal, ten odjel pryč dříve nežli francouzský císař přijel; nečekal, a nač — Ta schůzka bude drahá, začali tam o pokoj jednat —“

„Co řekne pan rada Slívka —“

„Nic, nic, ten už mlčí — První čas po té porážce nešel ani na lidi, ani u baronky Skronské se neukázal. A proč jich tam není vidět —“ zeptal se Jeník náhle.

„Paní baronka je zdráva —“

„Je, to je, jako rybička; a teď ani nesmí stonat, když bude snad svatbu strojit.“

„Tedy přec!“

„Silně se o tom mluví. Rytmistr Hanold je pilně navštěvuje, to není jen tak — A baronka ho, rozumí se, drží; taková partie!“

„A slečna —“

„No, což — ráda ho snad vidí; je pěkný muž, a má teď tolik záře — a sláva oslňuje —"

„Mohla by s ním být šťastná?"

Jeník pokrčil rameny.

„Kdyby byl tak vytrvalý, jako je prudký — A rád si prý také zahraje, mluví se o velkých sumách — nu, ale což to — toho snad nechá, až se ožení a spokojí se s málem, bude jako já des Pagatels vertrautester Freund. Ale s dámami, pane doktor, to je hra veselejší, interessanter —" žertoval Jeník, „to jsem vždycky rád, když upadne karta na zem, a to jsem — šups — hned dole a hledám kartu beim Fuss — rozumí se, že —" nedořekl v smíchu, ale dodal:

„Co taky má starý mládenec — Ale oni —"

„Patřím mezi ně —"

„Oh, oh," protestoval rytíř z Bratřic, „ženili by se, chtěli by jich. Slýchám, jak si paničky i slečinky o nich povídají."

Held se usmál nevěřivě a mávl dlaní, hned však upřel oči na Jeníka, jak si Jeník náhle připomněl:

„A tuhle se také nevěsta ptala."

„Nevěsta?!"

„Nu, skoro nevěsta, slečna Lory."

„Na mne?"

„Co dělají, že jich není vidět, jsou-li zdráv. Já řku, zdráv jako mník a zdraví rozdává."

„Oh, slečna Lory je hodná," řekl Held srdečně, schvácen náhlou vlnou vřelé sympathie; celou cestu na ni myslil, když se s Jeníkem rozešel, a živě zas se mu mihla, jak ji naposled viděl, když jí s Bohem dával, její pohled nezapomenutelný. —

Lory se dostávala v ten čas k bezvětrné ale neutěšené zátoce tiché resignace. Vše ji tam nutilo a zatlačovalo. Pozbyla naděje, viděla, že marně myslí na Helda, marně touží po blahu vzájemné lásky. Bývaly na podzim chvíle, kdy věřila, že se k ní změnil, že ji rád vidí, že ji hledá. A konec — odešel, mohl tak odejíti, ani slovem se nezmíniv. Tak snadno ustoupil, nebo tak snadno tetě uvěřil, ani se nepřesvědčiv. Mohl psát, když neměl příležitosti s ní promluvit — Ale neměl proč a co — Bolelo to pomyšlení, ale čím dále tím méně si je vymlouvala; tma beznadějnosti brala jí všecky milé vzpomínky, v nichž ještě živořily kořínky poslední naděje. A již vysýchaly —

Už jí připadalo, nač se tedy bránit, proč tetě se vzpírat — Už z vděčnosti bylo nesnadno. A vděčnost cítila vřele a hluboce, vděčnost za vše, jak se jí teta malé, nedospělé ujala, jak ji vychovala jako svou. Již začala uznávati, že i to, jak jí teta radí a domlouvá, aby si vzala Hanolda, je všecko z upřímné starosti a lásky. I to již nemíjela bez uvážení, co jí baronka nadhodila o dvojí budoucnosti, jak by jí bylo, kdyby osiřela, kdyby měla žíti sama, nemajíc nikoho a nemohouc se o nic opřít —

A Hanold ji má vášnivě rád, je tak pozorný, on divoká síla jako beránek při ní, tak něžně pozorný — Viděla, cítila, jak ji ta jeho oddanost povznesla ve společnosti. Lekla se ho, když se vrátil z vojny, pak

s úzkostí čekávala první jeho návštěvy a nejednou jí proskočila myšlenka, že kdyby se mu ruka brzo zahojila, že by se vypravil do pole — Teď už resignovaně pomýšlela na hodinu, kdy se dveře otevrou a vejde a zablýská černýma očima a políbí jí horoucně ruku — Již se nelekala a pomýšlela na to bez odporu. —

Helda neviděla již dlouhý čas. Nepochybovala, že z úmyslu se vybýbá. Teta nestonala, nebylo sice přímé příčiny, aby přicházel, ale jindy se časem stavil, byť i nebylo třeba jeho rady. I když byl pozván, jako na ten večer, o kterém Hanold vypravoval, i pak ještě jednou, omluvil se a nepřišel. Snad proto, co mu teta řekla, nebo aby ona, Lory, se nedomýšlela, aby bylo zcela jasno — Při tom pomyšlení jí v očích pálilo; bylo jí jakoby ji odstrčil —

* * *

Nedlouho po vánocích rozlétla se zpráva, že jednání o mír skončeno v Prešpurku, že hned po novém roce začnou se Francouzové stěhovat a do čtrnácti dnů že se vyklidí z Čech, Moravy, Vídně, z Rakous, ze všech zemí, ve kterých dosud leží jejich posádky. V prvních dnech nového roku, 1806, přinesly noviny prohlášení pokoje; také na rozích se zabělalo. Nejvyšší purkrabí ohlašoval na rozkaz císařův a králův, co bylo s Napoleonem ujednáno.

Těžké ztráty byly, mír předraho vykoupen, nicméně vítali všude tu zprávu jako andělský hlas. Po takovém napjetí plném obav, úzkostí a stálého vzrušování, po tolikerých škodách a zhoubách, jako když bouře náhle zmlkne. Starost padala, a naděje, že přestanou ohromná břemena i daň krve, kanula jako osvěžující rosa.

U „vlastenského stolu“ na Staré rychtě četl učitel Lumenda prohlášení nejvyššího purkrabí, jak bylo také v Krameriových novinách, a všecka společnost i doktor Srnka u sousedního stolu naslouchali napjatě. Všemi pak hnulo, mladý Hýbl sebou až radostně zavrtěl, když učitel říkal důrazněji, povzneseným hlasem místo z prohlášení hraběte Wallisa:

„— — Já Čech a opravdu hrdý proto, že Čech jsem, pokládám se za šťastna, že právě v tomto okamžení z nejvyšší milosti na špici českého národa postaven jsem —“

Doktor Srnka se ukláněl, povzdechuje v ironické zdvořilosti:

„Oh — oh — Das Vergnügen ist auf meiner Seite — oh bitte —“

„Toho doktora jednou zavrou —“ šeptal měšťan Frič Zimovi tiskaři.

„Jen ho nechaj', však on ferina ví, kde a co může takhle střiknout —“

V tu chvíli setkal se opodál rychty Tham s hercem Königem od Viovy společnosti, s tím, který před vánocmi mu přinesl první zprávu o řediteli, že je v Plzni i ohlášení, že Vio bude psát. Tento kollega, „milovník“, mu té chvíle oznamoval, že včera dostal od Via psaní, a on že již Thama s tím psaním hledal, aby mu oznámil, že „starý“, když je zas pokoj, chce hned začít. Tham před tím, hned jak zaslechl, že se jedná o mír, sháněl se po místu u některé jiné společnosti; než všude všecko jako pod ledem, nikde ani hnutí ani slechu, že by se rozprášené společnosti srážely — Proto vyzvání kollegovo vyslechl dost rád. Bylo

to hubené sousto, ale toho živobytí v Praze, umorného, nevydatného opisování měl už do syta. Rozhodoval se ihned, že půjde.

„Ale doma, u tebe," řekl herec, přešlapuje v sněhu, „to asi neradi slyšeli —"

„Kdo! Žena, viď —"

„Ne, ta nebyla doma —"

„Že ne?!"

„Jen stará, tchyně. Jak jsem jí řek', co je, lekla se ti! No!"

„Co pak ta — Ale žena — že —" Tham se zamyšloval.

„Ptal jsem se po ní —"

„A co!"

„Že prý šla někam se šitím —"

Ty dni šila Thamová velmi pilně, někdy až do noci, ale přece bylo Thamovi té chvíle divno, že zas už, když také včera, jak mu sama ohlásila, šla odvést dílo. Než neběžel domů se přesvědčit; byl v ten čas jistější, neboť když zvěděl o Amlingovi, že je z nemocnice a pátral po něm, nevystopoval o něm nic ani v kruzích divadelních, tak že bylo skoro jisto, že z Prahy zmizel. Tham zůstal s kollegou a zapomněl hned, jak zasedl ve vytopené, klenuté jizbě Staré rychty u plného džbánku, kdy k němu přisedl mladý vlastenec student Hýbl, jenž se k němu měl pokaždé s takovou uctivostí. —

Stará Butteauová lhala herci, když mu řekla, že Pavla šla odvádět šití. Sama dobře nevěděla, kam se poděla. Zmizela jí, když Tham odešel, neřeknuvši ani slova. Proto se Butteauová zarazila, když se König z nenadání objevil; obávalať se, že Thama najde a za řeči mu jistě poví, že Pavla není doma. Proto ji kryla, ač v duchu se mrzela i obávala, že Pavla se snad rozběhla k Amlingovi. Butteauová sama jej dosud ošetřovala, donášejíc mu tajně, z outrpnosti i k vůli Pavle, když jí Pavla slíbila, že sama již k němu nepůjde, kterýž slib si vymohla, ne k vůli Thamovi, ale ze strachu, že by se strhla nová bouřka —

Pavla se jí nikdy nemohla dočkati, když odešla k Amlingovi, nemohla se dočkati její zprávy, jak mu je, co dělá, co vzkázal. Pokaždé bylo líp, že sílí, slyšela, že ji pozdravuje a tisíckrát jí děkuje. Ráda to přijímala, ale bylo to málo; kdyby alespoň sama to slyšela, jeho hlas, kdyby mu mohla zase pohlédnout do očí —

Když se stará Butteauová podřekla, že měla jí od něho přinést psaní, ale že odmítla ze strachu, že to přece není v pořádku, Pavla se dala do pláče, hněvala se i vyčítala, že jí matka nic nepřeje, ač vidí její peklo. Z příští návštěvy pak už psaníčko došlo, stará je přinesla, list plný touhy. —

Druhého dne na večer rozběhla se Pavla, vymluvivši se matce, Tham nebyl doma, na kraj židovského města k Amlingovi. Nemohla se už ubránit, šla, kam ji touha vábila. Dusila ji, ale psaní Amlingovo ji na ráz roznítilo. Nedbala, běžela. Amling už přecházel, byl zdravější, cítila to také na objetí, jak vášnivě ji k sobě přimkl. Nepobyla dlouho, bála se muže a i také matky, ale když ji na odchodu Amling tak prosil, přišla pozejtří zas a opět a opět a zůstávala po každé déle.

Toho odpoledne, kdy Tham setkal se s kollegou milovníkem, meškala také u Amlinga. Mrzlo, ale bylo jasno. Venku ticho, bílo, ve vytopeném pokojíku, vyzářeném zlatým pruhem zimního slunce, útulno. Na stole kouřily se dvě sklenice punče, jejž Pavla připravila. Seděla bez čepce, svléknuvši kabátek, s Amlingem při zavřených dveřích; ruka jeho spočívala kolem jejího pasu. Přikloňoval ji k sobě, hleděl jí s úsměvem do pozardělé tváře, do očí láskou, blahem vyjasněných. Venku se ozvaly hlasy zvonců, saně jely kolem — a zase ticho, teplo, jasno v tom bílu kolem, tak ticho, milo jako za světem — Sami —

V tom na síni rychlé kroky, někdo chytl za kliku. Amling vyskočil a ku dveřím. Pavla tajila dech —

„Kdo to!“ ptal se Amling.

Pavla si vydechla. Stará Butteauová chvátavě vstoupila, udýchaná.

„Myslila jsem si —“ začala nápadně ostře a káravě. „Musíš domů.“

„Co se stalo!“

Butteauová pověděla o herci, že přinesl vyzvání od Via ředitele. Thamová se lekla a pohlédla na Amlinga.

„Pojď domů,“ pobízela naléhavě matka.

„Proč ten spěch —“

„Tham se vrátí, snad už je doma, a kdyby, víš — Pane Amling, mějte rozum!“

Pavla stiskla rty, mlčíc na okamžik, pak vyzvala náhle matku, aby šla, že přijde za ní.

„Proč nechceš se mnou?!“

„Musím ještě něco říci —“ pohled utkvěl na Amlingovi, „beztoho jsem tu naposled. Přijdu hned —“ pobízela nedočkavě, nervosně. „Přijdu, jistě.“ Butteauová povolila; šla, u prahu však ještě jednou varovně připomenula, ať Pavlinka neotálí, ať přijde hned —

Osaměli v teskném tichu. Pavla stála proti Amlingovi; v očích měla smutek i úzkost, i lesk vášnivé oddanosti, neznající rozumu a rozvahy.

„Slyšels,“ začala bázlivě. Hlas zněl temně a chvěl se. Náhle, jakoby ji někdo již od Amlinga trhal, v úzkosti a v záchvatu lásky prudko jej objala a dala se na jeho prsou do pláče.

Amling ji chlácholil, ne tak rozčileně, jeho slova však jako tiché krůpěje zapadala neslyšána. Ale když hladě ji, řekl v tom proudu slov: „Ale co pak musíš ode mne?“ vztyčila hlavu, přiklonila ji do týla a upřela zarosené oči do jeho tváře v radostném hnutí i jako by dost nevěřila, čekajíc, že poví, dotvrdí, co řekl.

Pověděl, a s úsměvem:

„Pojď se mnou!“

Chytla ho kolem krku.

„Teď ti věřím! Teď věřím! — —“

* * *

Tham přišel z rychty pozdě domů a to již s Pavlou nemluvil. Ráno se jí zeptal, ví-li už.

„Maminka povídala, vím. Vio psal,“ odtušila zasmušile, hledíc sobě šití.

„Chci k němu; co — Nikde jinde nic není, vyptával jsem se dost.“

„A kdy pojedeme,“ Pavla pozvedla oči k Thamovi, čekajíc napjatě na odpověď.

„Co nejdřív máme přijít, a jaké přípravy —“

„Přec —“

„Do týdne —“

„Pro mne — To všecko uchystám,“ řekla klidně až suše. Tham se v duchu divil, že se ani slovem nebránila, ani nepovzdechla, že je tak ochotna.

Také začala hned s přípravami. S Butteauovou dávala prádlo do pořádku i ten trošek divadelní garderoby, co měli svého majetku. Stará Butteauová povzdechovala potají, nahlas; byla celé dni rozcitlivělá, litujíc Pavlu, že musí zase do té psoty, v takový nečas a s Thamem, sama, a jaká je jako kuřátko, jak se k ní, k matce laskavě, něžně chová! Když se snažila jí přilepšit, zbraňovala jí Pavla, ať si nedělá starostí, že nic nechce, ale kdyby nějaký groš sehnala, ať jí to raději přidá na cestu, že bude potřebovat, zvláště nyní pro začátek.

Butteauová vyšukala kde jaký halíř a ještě se rozběhla vypůjčit na jméno Thamovo k doktoru Heldovi. Tomu bylo divno, že Tham ji posílá, když nedávno sám přijal od něho, od Helda, příspěvek; okamžitě si skombinoval, že Tham o ničem neví, že stará jedná na svůj vrub. Ale dal, třeba ne tak chutě a ne tolik, jak se Butteauová nadála. Než přijala tu „půjčku“ a hned s ní chvátala, v čepci a v obnošeném salopu, domů jako do hnízda, odevzdat pískleti — Pavle všechno odevzdala, napomínajíc ji, ať si to chrání, Tham že by to prohnal hrdlem a hned že by zas nic neměla.

Ještě, jak tak dceru litovala, v tom pohnutí se nabídla, že by doběhla Amlingovi, když je Pavlinka tak rozumná a již tam víc u něho nebyla. Šla i psaníčko od Pavly mu donesla. Ta zůstávala doma a šila, konajíc při tom přípravy na cestu. Na večer přede dnem, kterého odpoledne měli odjeti, zašla k Bettyně dát s Bohem. Bettyna se divila, proč Pavla přichází, když sama jí před tím už oznámila, že ji doprovodí až k dostavníku, a divila se ještě víc, když Pavla ji nějak pohnutě prosila, aby byla na maminku hodná, aby všechno na ni neskládala —

Večer, když Tham odešel, osaměla Pavla doma s matkou. Málo mluvila, seděla chvilkou jako zapomenutá, vyčítajíc si, že chce tak odejít, že matce měla přece říci. Než Amling poručil, aby mlčela, aby se nesvěřovala ani Bettyně ani matce — Té jí bylo líto — Pozorovala ji a pojednou ostře viděla, jak sestárla, jak schází; umiňovala si, že ji tu tak nenechá, že si ji vezme k sobě, jen co se uchytí u společnosti v Sasích, ku které měl Amling namířeno.

Ale zatím co chudák stará zkusí — Jak Tham — ale ten nemůže nic proti ní, vždyť se přesvědčí, že maminka o ničem neví — Oh, bude zuřit — až se opije — Přimkla oči, jak se jí v tom pomyšlení mihl, škaredě rudý, odporný — Ne — ne — s ním ne do té bídy — raději —

Když dávala Thamová matce dobrou noc, zachvěl se jí hlas a jak na ni pohlédla, začala ji hladit a ruce i tvář líbat — Staré se zakalily oči — —

Ráno vydala se Pavla z domu s uzlem, že ho zanese napřed k dostavníku, aby odpoledne toho tolik nebylo, teď že má také cestu kolem; a řekla, co chce ještě koupit. Nepřišla za hodinu, jak oznámila, ani za dvě. Tham se také vypravil dát s Bohem doktoru Heldovi, kterého však nezastihl ani doma ani u milosrdných. Vrátiv se před samým polednem, všiml si, že je tchyně znepokojena; ptala se po Pavle, byl-li s ní, viděl-li ji a lekla se, když uslyšela že ne — Vyhlížela na ulici, i ven vyšla, musili však obědovati bez Pavly.

Butteauová se ještě těšila, že je u Bettyny, že přijdou spolu; Bettyna se však objevila sama. Žasla, když se jí matka ptala po Pavle, když viděla matčin nepokoj, strach a slyšela její povzdechy, oh, to že už se stalo neštěstí — Stará Butteauová však bála se vyslovit, že ji obešlo hrozné tušení, bála se k vůli Thamovi, jenž vedle v pokojíku rovnal neklidně tlumok, přecházel a zase dveře do kuchyně otvíral chmurně zamračen, podívat se, zeptat, není-li už Pavla doma. Stará Butteauová pak už rukama zalomila a maně zahořekovala:

„Že ona snad — s tím —“

„S Amlingem, viďte, hned mne to napadlo!“ svědčila Betty.

Dveře do pokojíku jen přivřené se rozletly. Na prahu stanul Tham jako vyjevený, v očích hrůzu a podráždění, jak mu zažehlo protivníkovo jméno hrozné vyjasnění.

„Co je s Amlingem!“ rozkřikl se. „Co s tím —“

Bettyna mu pohleděla do očí a směle odsekla:

„Co je mně do něho, já nic nevím, nežli že je v Praze.“

Stará Butteauová začala se třást, a chtěla Thama chlacholit. Ten zrudnuv, utrhl se v náhlém záchvatu vzteku i nenávisti.

„Kuplířky, mizerné kuplířky, však vy víte víc —“

Bettyna vzkypěla, v očích jí zasršelo a odsloužila se nadávkou. Stará začala ji prosit, aby byla tiše, aby se pamatovala, pak pojednou chopila se čepce, velkého šátku a ven. Pospíchala, zrovna běžela do Amlingova bytu. Byl zavřen a v domě jí řekli, že ten herec se dnes ráno vystěhoval, že jel z Prahy pryč —

Nohy jí dřevěněly, malátnost ji schvátila tak, že sotva se dostala zpět do domu, ale ne nahoru do svého bytu. Dole ji varovali, ať nechodí, že pan Tham je rozvzteklený, že pannu dceru vyhnal, vystrčil, že musila před ním utéci i s chlapečkem, a že také na ni, na Butteauovou, zle vzpomínal, že jim dává všecku vinu. Stará všecka bez sebe pustila se za Bettynou, vzdychajíc, štkajíc, oh toho neštěstí, ach dítě, dítě, co to učinilo, ale když on — takový surovec — oh, jak by Pavlinka — chudák — takové dobré dítě, takové zlaté srdce — —

Když kollega milovník Viovy společnosti nemohl se Thama na smluveném místě v čas dočkati, zašel pro něj. Tham seděl prostřed pokojíku na židli, obrácen k polozamrzlému oknu, jako by pozoroval sníh hustě padající. Ani neslyšel, že někdo vstoupil. Herec musil jím zatřásti. Ochable se otočil, chvilku upíral na herce oči, ale když kollega se ho zeptal, co nejde, škubl sebou a vykřikl tvrdě, s cynickým úsměvem:

„Žena mi utekla.“

„S kým!“

„S tím —“

„S Amlingem — Budeš ji stíhat?“

„Zabít bych ji chtěl a jeho, zabít je oba!“ Třásl zaťatýma rukama.

„Kdy utekli —“ ptal se herec, žasna, „jak; a co tchyně — a —“

„Mlč, mlč!“ rozkřikl se Tham — „ani slyšet o těch fenách kuplířských —“

„No, ale co uděláš!“

„Nic —“ Tham upadal zase v tupost, jakoby v něm haslo.

„Ale tady přec neostaneš!“

„Ne, pojď —“ Vstal, vzal tlumok, plášť a hůl a šel ven, ani se neohlédnuv. Herec musil byt zavřít a odevzdal klíč v přízemí. Když vykročil ven, zahlédl Thama před sebou, an kráčí přihrben, matným krokem jako vysílený tichou, hustou chumelicí. — —

* * *

Sníh padal, padal, a Tham jakoby se zachumelil. Známí jeho věděli, že se chystá zase z Prahy na venkov ku společnosti, a proto se nedivili, když ho neviděli. Nejvíce se po něm sháněl nejmladší jeho známý, Hýbl. Od oné noci, kdy na Staré rychtě vesele strojili castrum doloris a kdy se s Thamem seznámil, častěji s ním poseděl, a vždycky v klenuté jizbě Staré rychty u „vlastenského stolu“ nebo, když byli sami dva, ve výklenku.

Hýbl, nechav filosofie, dal se zapsati do školy inženyrské; ale ani k té nehořel nadšením a nevyseděl u rýsování všechny hodiny. Zapomínal na školu pro kroniky a jiné staročeské knihy, v nichž ležel nejraději. Studoval je, učil se mateřskému jazyku, učil po domech, aby ulevil nemajetnému otci, chodil do českých představení, kam ho srdce táhlo, do Expedice, na Starou rychtu. Poslední dobu zapadal tam i mimořádně, k vůli Thamovi. Byl nadšen tím, že ho uviděl, že se seznámil se zakladatelem českého divadla, spisovatelem, hercem, o němž tolik slýchal a četl —

Hledal ho, i když viděl, že se mu leckdo vyhnul, zvláště když poznal, jaký to nešťastný člověk. Sedal s ním, naslouchal pobožně, když se Tham rozehřál a vzpomínal na první časy české Thalie, na Boudu, na herce těch dob a vypravoval, střízlivý i když pití jej zmohlo a jazyk mu tuhl. Hýbl věděl, že Tham odejde z Prahy, ale před odjezdem Tham nepřišel na Starou rychtu. Před večerem zapadl náhodou jinam a pak už v té hospůdce ostal a nikdo by ho byl odtud nedobyl. Hýbl čekal i druhého dne, pak už začal pátrati v kruzích divadelních a záhy zvěděl, co se stalo, kterak Tham odešel sám, bez ženy.

Tak uslyšela celá česká Expedice, co se stalo, P. Vrba, všichni, také doktor Held, a ten pak i zevrubněji, když ho navštívila stará Butteauová. O poradu přišla, že ji kašel moří a dech, že nemůže spáti. Rozvzdychala se, roztesknila, ach Bože, jak by spala, když ji to tak stíhá, když děti, však že pan doktor beztoho slyšel —

„Slyšel, dost jsem slyšel,“ vpadl Held zkrátka a mrače čelo, aby zarazil proud.

„Oh, nešťastné dítě —“

„To si dělá sama. Kde je paní dcera?“

„Až v Drážďanech, ale tam neostane, psala, že jsou na cestě do Lajpcíku —“

„S tím —“

„Ach ano, ráčej vyslechnout, když — ona —“

„Nemluvme o tom, paní — Omluvit se to nedá.“

„Prosím, když —“

„Já vím, já vím, Tham je všeho příčina — není-liž pravda —“ Held se rozhoroval, „ale jsou také oni sama — To měla už k vůli nim, z ohledu na ně —“

„Ach, Herr Doctor, to ona zas Pavli — zlaté srdce, psala mně, krásně mi psala —“

„Ale nechá jich tak opuštěnou —“

„Ne, dokonce ne, psala mi, že si mne vezme, že musím za nimi, k nim, že mají místo, pěkné — to jest, že dostanou, je ale jisté, v Lajpcíku —“

„Odtud přišlo psaní?“

„Ne, z Drážďan psala dcera, že se chystají do Lajpcíku — chválí si —“

„A je šťastná —“

„Psala, že je, ó tuze —“

„A co muž!“

Butteauová se až lekla, jak prudce se doktor otázal.

„Líbějí odpustit —“

„Nechme toho, paní, ale uvidějí, že tu ostanou, že nepojedou nikam —“ Sedl a psal recept.

„Jsem pravda stará —“

„To by nevadilo, ale ten panák jich nebude chtít, a —“ psal okamžik, pak se obrátil od pruhu papíru dost dlouhého, „nechci strašit —“ prudký ton jeho se mírnil, „a oni za to, že dětem udělaly všecko, všecko — no, nechci být prorokem — Tady je recept —“

Butteauová se vracela všecka zmatená, zaražená, nesouc si jen recept a ne také „pomoc“, na kterou také pomýšlela, když se vydala k doktorovi, ale neodvážila se o ní ani šeptnout, když byl tak „zlý“, jistě k vůli tomu — k vůli Thamovi —

* * *

Častěji nežli kdy před tím zplanula v tento masopustní čas okna domu baronky Skronské a dlouho do noci spočívaly tiché proudy zardělé záře v stromoví zasněžené, velké zahrady. I veselé zvuky stlumeně zaléhaly jednoho večera s hora, menuet, deutsch, éccosaise i ländler, to když baronka pořádala domácí ples.

Po něm hned druhého dne přišel doktor Blumentritt do kavárny „u modrého hroznu“ a sháněl se po doktoru Heldovi. Nebyl tam, ale dočkal se ho, a jak spolu u stolku sami usedli, samý již večer, začal doktor Blumentritt hned o „hausbálu“ baronky Skronské; první co chtěl vědět, byl-li tam doktor Held.

„Nebyl jsem —“

„Ale pozvali vás.“

„Ne —“

Úžas i radost bleskly očima doktora Blumentritta.

„Tak vida, tak je to pravda — oh, to už je jisté — Baronka nás přestala zvát; mne také nepozvala.“

„A proč?“

„Jen samí šlechtici tam byli — samá šlechta, třeba ne nejstarší —“

„Proč by najednou —“

„To on, von Hanold, to vyplnila baronka jen jeho přání, on se prý vyslovil, že baronka zve tolik nešlechticů.“

„A starého radu Slívku také nepozvali?!“

„Na bále nebyl, o večírku však ano, to přece nešlo.“

„Je to jisté?“

„Zdá se —“

„Ale já už tam nebyl zván, když vy jste tam ještě chodil —“

„Ah — Á, to nechtěla baronka tak najednou —“

„Že by k vůli Hanoldovi — A vždyť ho baron Stentsch chválil, jaký je milý —“

„Jinak ano, ale je přec aristokrat a oficír, na nás se dívá — no —“ doktor ukázal dlaní jak s vysoka.

„A co — slečna Lory —“

„Je asi ráda, že se vdá — Jmění žádné, to víte —“

„Tak se netrápí? —“

„A proč?!“ divil se doktor — „Pro ni je to trefa. Už teď má jiné živobytí. Dosud byla jako v klášteře, víc doma, a společnosti málo, a ještě většinou stará, vyjma ovšem nás —“ doktor se zasmál — „teď šum veselosti, šlitáže — Tuhle celá společnost jela na saních do Roztok, rytmistr to aranžoval — Slečna chodí také do domácích plesů a tuhle jsem ji viděl o prvním societätbalu. Slušelo jí to, strojí se znamenitě, teď jinak nežli dřív, baronka teď nešetří — No a vyhlídka na takový život, v bohatství, být samostatnou paní, a on jen hoří — Jen aby také vydržel, a —“

„Co —“

„Aby karet nechal. Hrá, i v tom prudkém zamilování nezapomněl na karty. A tak jste, doktore, nebyl opravdu pozván? —“

„Ne, ale že by ten pan Hanold už teď tak vystupoval a byl tak bezohledným, a že by baronka —“

„Prosím vás, stačí jen poznámka, úštěpek — A šel byste, kdyby vás pozvala?“

„Nestůně, a myslím, tak hned teď nebude —“ Held se zasmál.

„Ah ne, nevykrucujte se — Já ne, já alespoň bych nešel —“

„Ne, ne, milý doktore, tam se už asi neuvidíme — —“

Held po celý ten čas Lory ani nespatřil, až o druhém společenském plese, na který musil se podívat. Stál právě s rytířem Jeníkem, když šla kolem zavěšená v rámě rytmistra Hanolda, oděného v bělostné uniformě, šla, urostlá, jakoby vyšší, v dlouhých rukavicích nad lokte, v bílých šatech krátkého života, po modě hluboko vystřížených, krátkých, vzdutých rukávků, s kytičkou u pasu. A od pasu v předu řídká řada kytiček až dolů, kdež třpytily se palmetty vyšité kolem do kola při spodu šatů, z pod nichž probělávaly se nízké atlasové střevíčky. Kráčela svěže zardělá,

oči se jí leskly, na rtech neurčitý úsměv, jak naslouchala statnému rytmistru, jehož sálavé oči ji jen hltaly.

Ale pak jdouc kolem, jak shlédla Helda, (byl celý elegant, ale vážný,) uletěl jí úsměv, a v očích mžikl kmit náhlého, živého dojmu, leknutí i radosti. Setkaly se s jeho zrakem — ale jen pohled, kráčela dál, zas úsměv na rtech, k rytmistrovi vzhlédla, ale duch z jejích krásných očí byl jinde, a nitro se dosud chvělo po náhlém, prudkém sevření — —

Třetího dne po tom dopoledne zašel Held k hraběnce Deymové, rodem Kolovratové, jejíž byl domácím lékařem. Když ji vyslechl, radu dal i lék předepsal, vykročil z budoiru a mířil salonem k předsíni. U její dveří setkal se s Lory, která právě vstoupila. Stanula proti němu překvapena; i on pozbyl klidu.

„Už se nemusíte vyhýbat —“ řekla v svém vzrušení, nerozvažujíc, stržená příhodným okamžikem, a trpce se usmívala.

„Kdybych se vyhýbal, slečno, stalo by se jen, kdybych byl donucen,“ řekl mírně, skoro měkce.

„Nucen?! A jak?“ Náhle jí problesklo, jaká ve všem asi souvislost a zeptala se, mžikem se ohlédnuvši. „Co vám teta tenkráte pověděla, povězte, tenkráte jste nemohl říci —“

Váhal okamžik, pak odvětil:

„Měla strach o vaše štěstí — a já —“

„Řekla, že jsem,“ vpadla Lory prudce, než zarazivši se na okamžik, pokračovala temněji, s resignací — „ale ne, nač o tom už mluvit — teta se již nemusí o mé štěstí bát, ani vy —“ hořký úsměv zase pohnul jejími rty — „jsem zasnoubena — včera —“ dodala chvatně. Usmívala se, ale hned přestala, jak Held změnil barvu, pobledl, zčervenal; okamžik stál nehnutě, pak jí podal ruku.

„Buďte šťastná!“ řekl vřele, „šťastná! A já —“

Oči se jí náhle orosily, Held nedomluvil pohnutím. Ozvaly se kroky i hlas v předsíni. Lory chytla doktora za ruce, za obě ruce.

„S Bohem! Jděte! S Bohem —“

Šla kvapně k budoiru, a Held vkročil do předsíně, kdež setkal se s baronkou Ehrenburkovou, rozmlouvající s hraběnčinou komornou. Jako ve snách vyšel ven. —

XIX.

F. Věk najde pomocníky.

Starý Bílek plašil a strašil v D... ce zprávami, že v Josefovské pevnosti vyvážejí děla na hradby, že chystají koše a fašiny a že shromažďují zásoby potravin a píce, jakoby Francouzové měli už už přitrhnout. To bylo právě, když Věk odjel s Vašíkem a pak do Prahy. Pro ty Bílkovy noviny čekali v D... ce s dychtivostí, až Věk se vrátí, co přiveze z Prahy, tam že se jistě doví, je-li tak zle, že by Francouzové mohli vtrhnouti do Čech.

Věk přijev, nemohl d... ských sousedů nijak potěšiti. Pověděl, co slyšel i viděl, jak je s císařským vojskem v Bavořích zle. Pak přicházela rána za ranou: Ulm, kapitulace, ústup zbytku císařské armády i Rusův, opanování Lince, Vídně, vpád Francouzů do Čech — A v to vyzvání, aby se hlásili dobrovolně, kdož by chtěl bojovat, aby se dávali k „střelčím patalionům".

Přihlásil se ten onen v D... ce, v okolních městech a městečkách, a o všech se mluvilo jako o hrdinech. Také Pitku Jana, krejčovského tovaryše v Josefově, mezi nimi jmenovali, a Věk vyslechl tu zprávu o něm s účastenstvím. Mladý ten tovaryš byl čtenář a vlastenec, který ku Věkovi, před ohněm, kolikrát si přišel knížky vypůjčit, když se o Věkově bibliotece dověděl od starého Bílka, jenž časem zašel do Josefova ku svým příbuzným.

Také Věk se tam rozjel a to koncem listopadu za nevlídného, sychravého dne. Chtěl zkusit, zda-li by nemohl dodávat do pevnosti plátna. Chodil dlouho od Pontia k Pilátu, nepochodil však. Ani s Pitkou se mu nedařilo. Myslil, že mešká ještě v Josefově, že mu bude moci dát s Bohem; ale mladého krejčí poslali už do Hradce k praporu. Věk zdržev se až do pozdního odpoledne, vsedl do svého otevřeného vozíku, když se vzduch už protmíval prvním soumrakem.

Dojížděje ku hlavní stráži, zahlédl, že před ní právě zarazil kočár všechen zavřitý, obklopený četou švališerů na koních. Jezdci v bílých pláštích s vyhrnutými límci, zarudlí od ostrého větru, jenž foukal do té chvíle, měli palaše obnažené. Věk maně zarazil a zvědavě pozoroval jezdce i povoz, k němuž z hlavní stráže přišel důstojník s četou pěších vojáků plně vyzbrojených; promluviv s velitelem jízdné čety, přistoupil ke kočáru, a z toho pak vystoupil muž ve vojanském plášti, v klobouku na příč, jaké nosili vyšší důstojníci, ale hned zmizel Věkovu zraku, jak ho pěší vojáci s nasazenými bodáky těsně obstoupili a zaváděli na hlavní stráž. Jízdná četa odjela, těch několik diváků na pustém prostranství, jímž vítr poháněl kotoučky prachu, se rozešlo. Nikdo nevěděl, koho to přivezli a že ho přivezou, že se vše tak tiše a bez shonu odbylo.

„Nějaký onačejší zajatec," pomyslil Věk, „však jich asi mnoho nemají, proto —" Ale zeptati se nebylo koho a ve bráně, kdež na okamžik zarazil, také nic nevěděli. Třetího dne přiběhl starý Bílek, drže v levé červenou hliněnku s prostou, zahnutou troubelí, a již na prahu táhlého krámu, kde Věk vydával kováři pruty železa, volal jako u vyjevení:

„Víte-li, Františku, Mack, ta šelma, máme ho tu, v Josefově —"

„Snad —" vyhrkl Věk, „je to ten, jak jsem vám povídal —"

„Ba arci, předevčírem ho přivezli jako zločince. Je tu sestřin hoch z Josefova, ten to přines' — Od Ulmu ho poslali, jako Macka, do Vídně, odtud do Brna, to ho zas před Francouzi uklízeli, a z Brna sem, také k vůli Francouzům —"

„Aby ho na novo nezajali —" řekl Věk s úsměškem.

„To víte, to by chytli, toho si musí naši nechat!" posmíval se staroch, a vážně dodal:

„Ale je v arestě, opravdu —"

„Kde —"

„Co je hlavní stráž, tam ho zavřeli, drží ho prý přísně — a tady bude prý taky souzen."

„Však oni mu nic neudělají —" přidal umouněný kovář. „To by těch generálů musili pozavírat —"

„Affenberka nejdřív —" přiložil starý Bílek rozhorleně. —

S Bílkem hovoříval Věk o veřejných věcech nejčastěji; zpráv měli po řídku, ale politisovali, vojnu řídili a při tom se časem shádali. Věk doufal v Rusy, v jejich sílu a statečnost, Bílek se lekal Napoleona, to že je takový ferina a že má z pekla štěstí, ten že se i s Rusy vypořádá —

Po sv. Mikuláši mohl pak skutečně říci:

„Vidíte, Františku, co jsem povídal?" Nezářil však, oči mu nesvítily, byl mrzut, že Bonapart Rusy i císařské spořádal, že ani dva proti němu nic nezmohli. — To přišly první zprávy o bitvě u Austrlic, jak se vůbec říkalo, či u Slavkova, jak oni podle českých novin jmenovali. Z té noviny šel strach horších porážek a běd; v Josefově neustávali vyzbrojovati pevnost a doplňovati zásoby. Bylo jako jisté, že Francouzové přitrhnou, a Věk na Opočně zaslechl, že sbor Bernadottův už táhne do Čech, a ten že dorazí jistě k oběma pevnostem, k Hradci i Josefovu. A pojednou z nenadání černý mrak jako by rozfoukl a jasné modro za ním —

Mír! Oznámili jej v kostele, vyhláškou na radnici v prvních dnech nového roku 1806. Oddechli si, že nepřivalí se nové zádavy a těžkosti, že ubude snad břemen, krvavých daní. Nový rok přinesl Věkovi novou funkci. Byl ustanoven za místního dozorce školního. Přijal ten úřad ne pro jméno, ale poněvadž uznával jeho důležitost a poněvadž chtěl v tom oboru nějak prospěti.

První starostí mu byla školní biblioteka. Těžko nesl, že byla tak chudička, o několika málo knížkách, že v ní nebylo nic ani pro učitele ani pro žactvo. Sháněl, jak mohl, opatřil však jen skrovný řádek knih. Ze svého nemohl dáti skoro nic. Jeho velká biblioteka zašla v plamenech a zříditi novou nebylo na ten čas možná. A kdyby i mohl, neshledal by patřičných spisů pro malé čtenáře i jejich pěstouny.

Pociťoval tu bídu, co všechno schází, co by se mělo složit a vydat. Bude-li dost pracovníků, bude-li, kdo by to vydal. A němčina ze všad doráží proudem, valem, skulinami, všude, odevšad jako velká voda, proti kteréž není obrany. Někdy už mu bylo, jako by měl v malomyslnosti spustit ruce a nechati všeho, že to je marné úsilí, marný zápas, brániti se té zátopě.

V ten čas málo apoštoloval pro českou knihu. Jemu samému na ni nezbývalo a jiným ještě méně, když po tom ohni nechtěl se nedostatek hnout z nejednoho příbytku, jindy i zámožného. A kdo z toho bahna se jen trochu zvedal a dobýval, toho zase srazily vojna, daně a divné přirážky —

Věk pracoval do únavy v obchodě, staral se o pole, sháněl peníze, aby řádně mohl platit úroky ze svých dluhů a aby také alespoň částkou je umořil. Dosud se mu však málo dařilo při veškeré klopotě své i ženy své. Snažil se, aby si plátny pomohl, sháněje odbyt, kde jen možná. Připravoval také větší zásilku jemných, bílých pláten do Prahy, jak jej Held k tomu vybídl.

O tom po svém návratu neměl za dlouhý čas žádných zpráv. Held nepsal a nikdo, vyjma patera Vrbu. Ten poslal k novému roku list plný přání i plný stesků. Naříkal, že nemohl pro tu válečnou furii celý rok ven za bránu ani na krok, že neodbyl ani knížečky. Nezoufal však, těše se, že, když ten žádaný mír nastal a dá-li pán Bůh zdraví, že se opět vypraví do světa. A také aby pán Bůh dal, aby ten šlechetný vlastenec p. Kramerius byl zdravější, za to že by se všichni Čechové měli modlit —

„Ještě ten aby —" povzdechl v duchu Věk; a v tom se lekl, když dále četl, co se stalo s Thamem, že mu žena utekla a že on sám z Prahy zmizel.

„Je ztracen, konec, konec!" pomyslil smutně Věk, a v tom jako ze mhy se mu zase vynořilo, jak před léty viděl Thama a Pavlu, on sám nešťastný, těžko raněný milovník, v rozvalinách Nového hradu v kundratickém lese, v pusté, hradní komnatce, ve výklenku okna s rozbitou kružbou, jak Tham k Pavle se klonil a horoucně, tlumeně k ní mluvil, a ona jak k němu oddaně, zaníceně vzhlédla, jak ji políbil a líbal a ona jak v sladkém opojení se o něj opřela — A teď — Ostatek listu přelétl v tu chvíli nepozorně. —

Veselejší listy docházely ob čas z Litomyšle, od Vašíka. Psal hned, jak dojel, jak mu Věková uložila, aby nebyla dlouho v starostech. Vypsal cestu, jak se mu jelo, jak je u „babičky", co tetky, že je všechno při starém, jen ten pan páter Kornel, pantáta že o něm ví, že se snad dostane ze Strážnice do Benešova. Z gymnasia oznámil Vašík velikou změnu, že již nebude v třídě jeden professor na všecko, ale že budou mít od letoška kolik professorů, na náboženství zvláštního professora, také na latinu, na mathematiku, na každý „zástoj", jak Vašík psal, znaje ten terminus od Věka samého. Vašík si liboval, že mají skoro samé hodné professory, ale privat že ostane, z latiny, to že musí chodit, letos ještě, na přes rok že si troufá projít i bez něho.

Vašík také připsal, zda-li se doma pamatují na Václava Vytlačila, truhlářského tovaryše, jak o něm doma vypravoval, jaké měl pro vojnu nesnáze, a jak mu maminka umřela, tak že jim o něm dává vědomost, že už není v Chrudimi, nýbrž že se vydal do světa, na vandr, pro jistotu a snad také ze zármutku, jak tetička Máli povídala.

Věk na Vašíka neplatil svým příbuzným tolik, jako by musil jinde, ale v ten těžký čas cítil i toto vydání. Bylo jako po velké bouři, kdy rachot a hřímání zmlknou, ale po nebi honí se a kupí černé mraky. Mír byl prohlášen, v sousedství však se silně kabonilo a chystalo na nové bouře. A doma skoro žádné úlevy. Drahota jen o znání polevila, daně neklesaly, výdělky byly malé a bankocedulí přibývalo jako listí na podzim. Zlato zmizelo, stříbro sotva kdy se blesklo na dřevě pultu nebo v rukou kupujících, a kde je měli nebo zlato v domácnosti nebo v kostelích jako náčiní nebo nádoby, musili z nich platiti novou daň, za puncování. Všude šustěl jen papír bankocedulí, a pořád se tiskly nové ve Vídni i tajně. Spousta falešných proběhla tím proudem a budila strach i zarážela obchod. Počátkem června pověsili v Praze za Novou branou tři falšíře bankocedulí, mezi nimi jedenasedmdesátiletého starce Mikuláše Ferdra —

Věk přišel s číslem Krameriových novin tuto popravu oznamujícím schválně k starému Bílkovi. Ten pokuřuje z krátké hliněnky, sedě za stavením pod jabloní mlčky naslouchal, ale pak, jak Věk dočetl, vytrhl dýmku ze zapadlých úst a přísně vyhrkl:

„Patří jim to —"

„Ale nic to nebude platno," Věk mávl rukou, v níž držel číslo novin. „Chyba je jinde. Celé hospodářství je špatné. Kam to povede, když budou ve Vídni pořád peníze tisknout a tisknout! Těch nefundovaných bankocedulí je už hrůza, jistě za kolik set milionů!"

„Uh, uh!" Bílek třepal dýmčičkou.

„Pak se má člověk hrabat. Není možná, a kam to povede! Praskne to všecko, a kdo to odnese! — —"

Věk si u Bílka častěji posteskl ve svých obchodních starostech a politisoval s ním. Jednati bylo pořád o čem dost. O to se jim Napoleon staral. Starý Bílek se ho bál víc a víc, ale se strachem rostl i respekt i úžas.

„Ne, ne, Františku," opakoval, když se dočetli, že zas skácel nějaký trůn a daroval někomu ze svého příbuzenstva korunu, jako v Neapolsku, v Hollandsku, nebo když Německem točil a míchal — „ne, ne, když to uvážíte! Přece jen taky sprosťák, ze sprostného rodu, a tohle, takhle, to je co říct, koruny rozdávat jako jabka!"

V srpnu, o žních, zastavil se Věk jednou odpoledne u Bílka na mezi, když svačil ve stínu šípkového keře, kde kolem na parném slunci mateří douška dýchala silnější vůní:

„Tak medle sousede, máme teď o jedno c míň —"

„O jaké c! Co pak jsem muzikant?" divil se Bílek.

„No, teď se psalo cís. a cís. král. c. a c. k. a teď se bude psát jen cís. král. c. k."

„Jak to!"

„To c, císařství německé nebo římské, je pryč. Panovník se vzdal toho titulu — Tak se bude psát jen císař rakouský —"

„A král český — A vidíte, Františku, to zase on, Bonapart, to je skrz něj; a myslíte, že bude mít už dost? O ba ne! Věřte mně, ten se dostane ještě sem a pojede třeba touhle mezí —"

„Ale dřív polkne Prušáka —" řekl Věk, usmívaje se věštbě starého souseda. „Na toho má chuť, s tím bude vojna."

Slyšeli pak i četli o ní, o strašlivé porážce Prusů u Jeny, koncem října, kdy bylo vagací na mále a Vašík se zase chystal do Litomyšle. Přijel týden před sv. Bartolomějem už po žních, jak vagace začínaly; jejich šest neděl pak ubíhalo jako voda na potoce, a mile, doma u maminky, v polích, na zahradě u sestry Lidušky, jíž na novo musil vypravovat o Emánkovi kostlivci, je-li ještě v mandli, jak vypadá, a bojí-li se ho ještě. Liduška v ten čas vychodila školu, dívčinka dvanáctiletá, štíhlá, útlých ramínek, tváře svěží jako jablíčko, jíž pěkně slušely dva ruličky tmavých vlasů barevným tkalounem svázané.

Hbitě četla, hbitě počítala, pěkně psala, chodilať do školy stále, nevynechávala jako jiné, nesměla, a chodila déle. Uměla víc nežli se na děvčeti žádalo, i zpívala pěkně, majíc výborný sluch a jasný, milý hlásek,

tak že ji regenschori už na kůr zval; jen němčina jí ještě scházela. A tu měla znát jako městská dívka, z rodiny tak vážené. Už to tenkrát žádal způsob a Věková, která sama německy neuměla, nebránila z těch ohledů. Věk pak přisvědčil více z praktického důvodu, když němčina tak všude panuje i v obchodě, že by se i děvčeti dobře hodila.

Psal do Králík, kdež už nebožtík otec měl obchodní spojení, a hned na první list se zdařilo. Kralický kupec, jehož se Věk ptal po nějakém místě, sám nabídl svého synka „na handl“, že by rád, aby se hoch česky naučil, a tak aby si děti vyměnili.

Lidka byla do té chvíle jako motýlek, jako bezstarostné ptáče. Ale z toho psaní „z Němec“ padla starost, tíseň do mladé duše, kterou tížila i když usínala, i když na ni nemyslila. A rostla a s ní strach z neznámého místa, z nového života mezi lidmi, kteří jinak mluví a jimž není rozumět, a rostl, jak čas se schyloval.

Po sv. Václavu přijel německý kupec z Kralík. Lidka se lekla, když jeho vůz zarazil u podsíně jejich domu, jak lezl z vozu v límcovém plášti, v kastorovém klobouku a za ním hoch červených, plných tváří, v brslenkách a v beraničce. Složili mu truhličku, tmavou, bez kvítka, a druhý den ráno vynesli na týž vůz její truhličku květovanou, plnou bílého, krásného prádla i šatstva i jablek z jejich zahrady —

Bylo pláče, již večer a ještě víc ráno před odjezdem; v to ozvala se mnohá rada i naučení Věkovo, i útěcha, kterouž Věková konejšila svou dcerku, ale se srdcem sevřeným a s očima plnýma slz. Liduška v čepečku, v teplé kacabajce odjela s německým pantátou za krásného jitra, kdy žloutnoucí listí svítilo jako zlato a kdy z něho tím svěžeji a sytěji zardívaly se růžence jablek. Ale ona pro slzy neviděla. — —

V neděli po té měli Věkovi nenadálou návštěvu. Míchal Patrčka, „Michálek“, jak mu Věk říkával, když mu jako chlapci půjčoval knihy, přišel ze Solnice. Od ohně v D . . . ce, kdy k nim Patrčka přichvátal s pomocí, ho neviděli. Dvacetiletý nyní zdál se mužnější nežli tenkrát. Slušelo mu, byl hezký, urostlý mladík a vypadal nějak švihácky v otáhlém, hnědém kabátě, úzkých rukávů, límce na prsou divně vykrojeného, v úzkých nohavicích a holínkových botách. Ale chvílemi zamžoural, jako tenkráte, zrak se mu nepolepšil, a ruce měl také jako dřív červené. Byl za kupeckého mládence v Kostelci nad Orlicí až do minulé neděle, kdy se vrátil, aby řídil otcův krám v Solnici.

Věk ho rád viděl, maje k němu sympathii, zvláště od té doby, co Míchal, jenž tak toužil po studiu, musil z přísné vůle otcovy do krámu za pult. Viděl ho rád, zvláště když se přesvědčil, jaký je mladý Patrčka uvědomělý vlastenec a jaký čtenář. Věděl o všem, co českého vyšlo, leccos si už také opatřil, nové knížky i staročeské. S nadšením zvláště mluvil o nejnovější, kterou z francouzského přeložil litoměřický professor Josef Jungmann, „Attala, čili láska dvou divochů na poušti“. Než to nepověděl, jak si nad tím čtením zaslzel, a nedovedl vyjádřit, jak byl jako opojen jakousi vůní zvláštní, novou, jež vanula z díla, z jeho slohu a také i z řeči překladu, v němž bylo tolik nových, pěkných slov —

Věk podal mu tři sešity časopisu „Hlasatele“, jejž Jan Nejedlý toho roku začal vydávati. Patrčka sáhl po něm jako hladový, (slyšel už o něm)

a dychtivě se probíral obsahem. Nad čím užasl, byla hudební příloha druhého sešitu, skladba Vitáskova na slova Nejedlého „Píseň žalostná na smrt milenky“. To bylo něco vzácného, panského! Nevěděl, nač se dřív podívat, na který článek, na kterou báseň, přehlížel, obracel, až u článku „Umění přirozených věcí aneb Fyzyka“ zapomněl převrátit list.

Věk usmívaje nabídl se, že mu „Hlasatele“ půjčí.

„Ne, ne, díka, to si opatřím sám, takovéhle čtení — fyzika — to si už dávno přeju, slýchal jsem o tom, a tuze rád mám čtení o přirozených věcech, a divných instrumentech, a tak —“

Hned si opisoval z modrošedé obálky, kde bylo návěští, že se předplácí u vydavatele, a také u pana V. Krameria, v Litoměřicích u pana professora Josefa Jungmanna, v Prešpurku u p. prof. Palkoviče a v Jaroměři u pana Václava Exnera, knihaře a měšťana. To bylo kromě Král. Hradce a Litoměřic jediné město v celém království, kde byl sběratel. A tam měli z D . . . ky i ze Solnice nejblíž.

Patrčka opisuje si adressu, těšil se už, to že bude čtení teď na podzimní večery —

„A pane Věk,“ začal pojednou ostýchavě, „dali mně po ohni tu latinskou knihu, Virgilia — Já už začnu v ní brzo číst —“

„Jak že!“

„Já se už celý rok učím latinsky.“

„A s kým!“

„Sám, večer — a teď teprve budu —“

„A co pantáta —“

„No,“ Patrčka zamžoural a usmál se, „nebude nic vědět, nesmí. Když on —“ a zvážněl.

„O mladý vlastenče, rozumím jim, sám jsem toho zkušený —“ poklepal mu na rameno. „A kdybych mohl něčím posloužit, s radostí —“

Patrčka pohledl mu do očí, okamžik mlčel, jako by váhal, má-li říci, ale pak jen poděkoval, smlčev své druhé tajemství, že už také spisuje, že v komůrce večer skládá básně. —

Věk, jejž ta návštěva zrovna osvěžila, vyprovodil mladého Patrčku na kus cesty. Zval ho srdečně, aby zas přišel, a povzbuzoval, když si Patrčka postěžoval, že se mu doma i smějí pro jeho vlastenství, páni, od úřadu, purkmistr a zvlášť vrchní, takový hlupák, ti že by zasloužili —

Přede Všemi svatými vypravil se Věk na cestu s Vašíkem. Udělal to jako loni; synka dovezl na půl cesty, sám jel z Mýta do Prahy s vozem naloženým samým plátnem. Vašík se zas smutně loučil jak s matkou tak po té s otcem, ale netrápilo ho již jako loni, že musí do Litomyšle sám. Viděl o prázdninách, jak je, jak zle je o každý groš, jak jsou malé výdělky, všiml si toho i pochopil také, že otec chce ušetřit času i peněz. A čekaly ho „babička“ i tety, kamarádi, Kamberských Karlík — —

Věk měl do Prahy cestu volnější a klidnější. Hluk válečný přestal, veseleji však nebylo. Všude tíseň a stísněnost, všude stesky na daně, drahotu, nedostatek i špatné peníze. —

Tentokráte navštívil Věk nejprve Helda, aby se mu ohlásil, že přivezl ta jemná plátna, aby si vyžádal adressy, jak posledně slíbil. Held ho přijal rád a přátelsky jako jindy a napsal mu adressy i doporučení

do bohatých domů, kdež byl lékařem. Věk nepostřehl ani stín v jeho tváři, v jeho očích; tou dobou byl už klidný po tom, čeho zažil od loňské zimy do jara.

Held nespatřil Lory od té doby, co ji potkal v saloně hraběnky Dejmové. Hned po velikonocích měla svatbu s rytmistrem v. Hanoldem a hned po svatbě odjela s mužem na jeho panství. Baronka Skronská je provázela ne však na dlouho a usadila se pak na svém panstvíčku. Hanoldovi zůstali na venkově přes léto, na podzim zajeli do Vídně.

Poslední setkání s Lory, jež bylo i rozloučením, dojalo Helda hluboce. Nemohl na ně zapomenouti. V duši ozývala se mu Lořina teskná slova, třesoucí se hlas, jak mu dala s Bohem, starostně vzpomínal, bude-li šťastna, t. j. nebude-li nešťastna. To co slyšel od Jeníka i od doktora Blumentritta o rytmistrovi, jak je vznětlivý a prudký, ale také ne stálý, a jaký je hráč — o hráč, vzbuzovalo starost. On tak prudký a Lory tak jemného cítění, tak ušlechtilá. Cítil výčitku, jako by nebyl bez viny, byl sám s sebou nespokojen, ač si vymlouval a se omlouval, že jinak nemohl jednat, a že by jinak asi nebylo, kdyby ji i vášnivě miloval. Těžký, rozrušující bol ho neskličoval. Teskno mu bylo a Lory líto. S účastenstvím vroucího přátelství zvídal, jak s ní je. Sám se úzkostlivě tajil; a čas i námaha povolání mírnily první, prudké dojmy. Věk na něm nepostřehl žádné změny. —

Když jej třetího dne zase navštívil, aby mu poděkoval za rekomendaci, jež mu znamenitě posloužila, zeptal se také na Thama, oznamuje zároveň, co mu Kramerius v Expedici pověděl, že se Tham potlouká se společností kdesi v Rakousích, pan Hýbl že s tím onehdy přišel, že to mezi divadelníky vyzvěděl.

„Myslím, že Thama už asi neuvidíme," řekl Held, kaboně čelo, „je ztracený člověk. Alkoholik, sešlý tak i tak, rozumíš, a tobie nad to. Ubohý člověk."

„Co Thamová —"

„Je s tím Amlingem, někde v Sasku. Stará je tu. Myslela, že pojede za dcerou, ale takový chlap aby si bral ještě starou; beztoho vyžene mladou, až ho omrzí. Je to bída. Škoda Thama, co mohl ještě vykonat! —"

Věk tentokráte P. Vrbu nenavštívil. Pospíchal domů a od Helda zvěděl, že starý kaplan zas leží, „mravenci" že ho porazili, ten kuchař, starý Ceypek, že mu posluhuje.

„Taky s ním hrá v karty, když mu trochu odtrne; ale to chudák asi zkusí, když pan pater bývá mrzutý. V letě s knížkami nechodil, a to ho trápí. Sic byl na Poděbradsku, u Vaváka se stavil, ale jinak zle naříkal a nadával Jakubínům a tomu z nich nejhoršímu."

„To je Napoleon," vysvětlil Held, usmívaje se, „pan páter se zlobí, že kdyby nebylo Napoleona —"

„Z vojny je to všecko," přisvědčoval Věk. „Jak by teď lidé kupovali knihy! Vím to; sám také nic nepořídím. Ale na tu bídu se dost vydává. Největší radost máme z „Hlasatele" pana Nejedlého. Doktore!" vzpomněl pojednou, „je tam také komposice od Vításka — To bys měl také; rozumíš?"

Held se usmál a jen řekl:

„Co není, může být —“

Té odpovědi porozuměl Věk až za nějaký týden, první dny prosince, když došel čtvrtý a poslední díl toho ročníku „Hlasatele“, jenž přinesl také hudební přílohu, nápěv s průvodem k písni J. Nejedlého: „O jak blaze živ jsem býval, rozkoš svatou z mládí míval, když jsem děvčat nepoznal! —“ Nad horní linkou četl Věk: „Hudba od Jana Helda“.

Ah, to již bylo napsáno, když jej pobízel, aby také skládal; proto Held se jen usmíval a řekl, že co není, může být. Těšilo ho, že přítel, pořád jen na němčinu odkázaný, skládal na česká slova; ještě toho dne na večer došel si do školy, aby píseň zazpíval a průvod zahrál. Sám dosud klavíru neměl. Skladba se mu líbila, přichylnost k příteli pomohla práci povznášet, a když se vrátil, zazpíval píseň i ženě.

„Co tak naříká!“ řekla s úsměvem, „vzdychá samou láskou, je zamilovaný.“

„Ah, on doktor! Ten by se zasmál, kdybys mu to řekla.“

„Co pak se doktor nemůže zamilovat?! A proč by to skládal?“

„To jen melodii, slova jsou od jiného, od Nejedlého.“

„Proč si tedy vybral zrovna tohle skládání?“

„Hm, snad ho Nejedlý o to požádal.“

„A sám rád udělal.“

„No, zeptám se ho,“ zažertoval Věk.

„Když se ti už nevyznal — Ale —“ vzpomněla, „cos byl ve škole, stavil se v krámě kostelník, povídal, že budeme mít nového kaplana, že už přijede.“

„Však už je čas. Odkud —“

„To neříkal, ale že prý se farář už nemůže dočkat; toť, když musí teď v tenhle nečas do vsí —“

„Čas, nečas, on kdyby vůbec nemusil. Lenošit, to ano, ani do školy nechodí, jak by měl, a s učitelem jedná jako — Jen aby ten kaplan byl lepší. — —“

Věk, když chodil po tkalcích ve vesnicích výš v horách, zkoušel té zimy dost a dost. Nemrzlo, ač Všech Svatých dávno minulo; pořád jen zátopy husté, bílé mlhy, v níž tonuly dol i stráň, a deště, lijáky nebo plískanice sněhu a vody.

Za takového škaredého dne dojel k do . . . ské faře prostý zavřitý kočár. Bylo před samým polednem, a již za chvíli věděli u Věků v krámě, že přijel ten nový kaplan, mladý prý, letos vysvěcený. Po svačině přišel sám, v černém, šosatém kabátě úzkých rukávů, ve vysokých botách blýskavých holení, nevelký, mladý, asi pětadvacíti let, červený, plných tváří, černých, kudrnatých vlasů, složitý, ramenatý —

Věk nebyl v krámě, ale jak zaslechl cizí, jadrný hlas, vyšel ven.

„Vlastenče, jdu se k nim ohlásit,“ mluvil kaplan rychle, „jsem —“

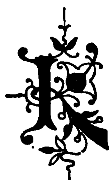
„Ach, pro pána krále! Pan Ziegler! Vlastenče!“ (Dokončení.)

Bohyně Živé Krásy.

Orientálská pohádka. Napsal Frant. Sekanina.

Rudolfu knížeti Sturdzovi.

I.

dyž krásný Saadi-Ahmad uléhal do svého nádherného lůžka, svítícího drahými ozdobami v tlumené záři noční lampy, měl duši plnu posvátné touhy. Dvě mladé otrokyně upravovaly jeho vlnící se vlas, aby nebyl poduškami zcuchán, a jiné dvě s rukama skříženýma mlčky pohlížely na jeho mladou postavu se záblesky oddanosti v širokých očích. Ale Saadi-Ahmad pokynul všem, aby se vzdálily a hlasitě počal vykonávati svoji modlitbu.

Jeho hlas dnešní noci zněl neobyčejně měkce a byl jako prosycený vonnými oleji. Usínal na těžkých kobercích barvy slunného nebe a šeptal na stříbrně ohvězděném stropě. A ještě když ulehl krásný Saadi, přijímaly mlčelivé podušky proud jeho vzdechů, plných touhy a ponížených proseb.

Dobrý Allah v podobě bílého starce sestoupil do jeho snů. Oděn bílým šatem Proroka, maje turbanem otočenu kvetoucí hlavu, mluvil k němu velice vlídně:

„Vyslyšel jsem tvoje vzdechy a přiklonil sluch ku tvým zaníceným prosbám. Nesmí býti oslyšen básník, pějící vznešené hymny Kráse a toužící po splynutí svojí duše s Její. Vyhledej zítra poustevníka Ardeschíra, který tě přivede ku prameni Živé Krásy . . .“

Když Saadi-Ahmad se probudil, stála Alina, nejkrásnější z jeho černých otrokyň, u jeho lůžka. Ale Saadi vzdálil ji, užaslou, pokynem bílé dlaně. Pak dal se v koupeli napustiti vonnými kadidly a ustrojen jako kníže básníků, vyšel do kvetoucí přírody.

Háje a zahrady, kudy kráčel, tísnily se lidem, který hlasitě volal slávu svému miláčkovi. Zdál se nepozorovati vzrušení a štěstí matek, jež zvedaly své děti s hlasitými výkřiky: „Hle, to jde básník! . . .“ A provázen slávou a nadšením zástupů, vyšel do vzdálených polí.

Poustevník Ardeschír z daleka kráčel mu vstříc. Bílý vous tiše se vlnil na hrubé látce jeho tmavé řízy, když k němu pronášel pozdrav:

„Buď zdráv a budiž mi vítán, Nesmrtelný . . .“

„Veliký Allah mne k tobě posílá, Otče,“ opáčil Saadi.

A když jej poustevník políbil na vysoké čelo a dotknul se jeho vlasů na důkaz jejich posvěcení, pokračoval:

„Máš mi ukázati cestu ku prameni Živé Krásy, o niž jsem prosil ve svých Snech a kterou jsem opěval ve svých Písních Touhy a Hledání . . .“

A mezitím, co svatý muž usazoval básníka v rozkvetlý trávník před svojí poustevnou, tázal se tento pln nedočkavosti:

„Nuže . . .?“

„Vím o všem," řekl poustevník, „ale bude se ti zaručiti jediným závazkem."

Plameny očí krásného muže slibovaly předem splnění každé podmínky.

„Bude to Krása Živá pouze pro duši velikou a pro dotek očí posvěcených jako jsou tvoje, Kníže... Ukryj ji v nejvnitřnější hloubi svých paláců, aby ani jediný záblesk zraků cizincových k ní nevnikuul. Pod paprskem takových očí by umřela Krása Živá."

A když plamenný zrak Saadiho sálal touhou, pokračoval:

„Veliká hvězda, která dnešní noci prvně nad tebou zahoří, přivede tě k místu, kde Živá Krása má svůj trůn. Tímto políbením žehnám ti, veliký Ahmade, a posílám sílu tvému srdci, až bude umírat v objetí štěstí..."

Poustevník zmizel ve své skrýši a básník hrál si s planoucími květy, které v divokých záhonech rostly kol poustevny. Zpíval písně lásky a duše mu hynula touhou nepoznaného štěstí. Když se snesl večer, vykročil za svojí zlatou hvězdou.

Vznášel se Vesmírem, podporován neviditelnými křídly, která byla živena polibkem poustevníkovým. Zlatá záře nevídané hvězdy třpytila se před ním jako oslnivý ohon ptáka z posvátných hájů Allahových. Vznášel se nad městy i písčinami, překráčel pohoří i ukryté oasy, když tu náhle se zachvěl a srdce mu přestalo bít: zlatý ohon hvězdy jako slunce stanul nad vysokou horou, kde jen pustá a holá skaliska divoce trčela k nebi — a náhle jako rozžhavený meteor sjel v jeho útroby. Saadi bledý očekáváním vešel tmavým otvorem do vnitra skal...

II.

Na bílém trůně z průzračného křišťálu seděla Bohyně Živé Krásy. Obrovská síň leskla se čistotou podzemních pokladů, nedotknutých pohledem smrtelníka. Nikde nebylo opon ni koberců, však tvrdé stěny křišťálového paláce protkány byly bohatými žilami zlata a stříbrných festonů. Nádherné druzy krystalů svítily z achatových trhlin vnitřních stěn a jako kouzla hlubokých očí zářily z melafýrových vypuklin. A diamanty nejrůznějších barevných odstínů, vsazeny rukou Tvůrce, zdobily stropy i trůn.

Bohyně, když Saadi vešel, měla tvář odvrácenu a zaplavenu dětinským obdivem: poněkud nachýlena na svém trůně, usmívala se v roztomilém úžasu na zlatou hvězdu, která náhle probleskla stropem a stanouc uprostřed kupole, neočekávaně rozžehla báječná světla pokladů. Její oko, modré jako laguna a hluboké jako moře, bylo oslněno nekonečným leskem. A nevídaným ohněm hořel meteor — —

Básník poklekl před jejím trůnem:

„Nesmrtelná Kráso..."

Pohla sebou, jsouc ještě více udivena.

V nahé své bělosti, útlá jako sněžný stvol lilie, byla nekonečně krásná. Tiché vzdechnutí vášně zašeVelilo básníkovým nitrem, když pohledem spočinul na její ňádrech, tak něžných a tak žádoucích jako poupata leknínů, které teprve z jitra rozpučí. Její krása neměla ozdob; jen ve vybledlém zlatě jejích spuštěných vlasů leskly se odlesky diamantů.

„Královno nesmrtelné Krásy...“ šeptal Saadi s očima slzícíma štěstím. Usmála se naň a vztáhla k němu ruce, rovněž chvějící se žádostí. Z hlubokých studánek její očí vyšlehly paprsky modrého štěstí. A když se usmívala, byly její rety korálovým hnízdem nejbělejších perel.

„Lilie mých vysněných zahrad...“ šeptal zmámen Ahmad. „Chceš mne opájeti vůní svých poupat, aby přetékala má duše jako nebroušený pohár amethystový? Chceš mi náležeti, aby srdce ve chvíli dokonání puklo mi vzedmutou vlnou lásky? Chceš učiniti mořem nitro mé, pějící harmonické písně i v okamžiku nejbouřlivějších příbojů? Ó, Kněžno mých nekonečných snů... chceš... chceš? — —“

„Miluju básníky...“ řekla vroucně, „a jsem stvořena pro tebe, jejich knížete...“

A když Saadi ještě klečel u její nožek bělejších nad květy jara, pozvedla jej k sobě na křišťálový trůn a vtiskla dlouhé políbení do lesknoucích se vln jeho vlasů. Veliká zlatá hvězda hořela u stropu a svítila do jejich štěstí.

Potom básník mluvil:

„Budu o tobě zpívat jako nebeský minstrel zpívá o růžovém květu magnolie. Duše má se tebou opije jako zlatá muška vůní planoucí tuberosy. A umru v tvém objetí štěstím jako brouk v kalichu leknínovém... Ale do nejvnitřnějších svých zahrad tě uschovám, aby jen ptáci mohli kol tebe poletovat a báječné květy dotýkat se tvých sesterských údů. A bude to píseň nádherná, kterou pouze nám dvěma zpívat budou krůpěje vodotrysků a pukající poupata růží. Bude to píseň věčného Opojení — —“

A Bohyně sklonila svoji zlatou hlavičku na prsa básníkova na znamení šťastné Odevzdanosti.

III.

Věčné slunko zářilo do Saadiho zahrad, uprostřed nichž v paláci květů snila Bohyně-Zlatovláska. Nic nezdobilo nahou svěžest a krásu údů, tak jako úběl lilie pohrdá vším, čeho jí přímo neskytla Příroda. Jenom někdy, když básník přišel, nalezl bílou větvičku jasmínu, která jí náhodou zapadla do zlata vonných vlasů. A tu ji vždy vyprostil z hedvábných pout a líbaje její vadnoucí květy, zpíval věčné písně o nesmrtelnosti Krásy.

Avšak v srdcích nejbližších přátel Ahmadových počala růsti nedůvěra, živená žebravostí. Báječné květy krvavé i žluté v nesmírných množstvích kvetly v básníkových zahradách, ale vadly a odumíraly nepovšimnuty. Saadi pěl o Květu jediném, který je nesmrtelný. Jeho bílý kalich jako věčná hvězda září neseslabeným leskem, sytí a živí umdlévající lidstvo. Jeho kořen božského původu tkví v nesmrtelné půdě a vyhání nesčíslné svěží lodyhy. A samo věčné Slunce propůjčilo mu sršící snopy zlata...

Srdce nepřátel básníkových měknula a čistila se v ohni jeho vznícených písní, ale důvěrní přátelé přemýšleli o podivném tajemství. A jedné noci, když byl měsíc pod mračny, dva z nejbližších Saadiho srdci vklouznuli do zahrad hledat nesmrtelný bílý Květ... Dětinské potůčky zurčely a zpívaly, nevědouce o tom — — —

Však oba přátelé, chráněni nocí, tiše se plížili vonícími keři. Nebeští slavíci před chvílí usnuli a bylo slyšeti slabounké pípání jejich včera vylíhlých mláďat. A dětinské potůčky pořád zpívaly, o ničem nevědouce —

Pojednou rozplynul se tichou nocí neslyšný rozhovor:

První přítel: Zřím zlaté světlo podivného jasu ozařovat v liliích ukrytý palác — — Vysoké kupole posety jsou korály a perlami . . .

Druhý přítel: Z jeho křišťálových oken zní tichá hudba roztoužených písní . . . Pojď, přiklekněme k základům a naslouchejme . . . (Učiní tak.)

První přítel: To Saadi zpívá . . . Však v jeho slova mísí se neslyšně cosi nadzemského — —

Druhý přítel: To šepot je vůně, kterou vydechuje Květ Nesmrtelnosti. Pojďme a pohleďme do ozářených oken . . .

První přítel: Pojďme a pohleďme . . . (Odhazuje svrchní šat vyšívaný a šplhá na strom, dotýkající se korunou křišťálových oken.)

Druhý přítel: Co zříš?

První přítel: Zřím Saadiho v ohni zlatých paprsků . . . — — (Zacloniv si rukou oči, pojednou zaníceně:) — — A jeho hlava ztápí se ve vlasech Bohyně — — !

(Náhle pohasnou světla. Druhý přítel zachvácen nevýslovným zděšením, prchá do probuzených květů. Chvíli děsivé ticho. Pak vystoupí Saadi.)

Saadi: Allah! Allah!! (Pobíhá šíleně kolem. Náhle zakopne o vyšívaný plášť, v němž pozná vlastní svůj dar nejvěrnějšímu příteli. Zapotácí se a mlčky zaryje hlavu do uvadlých bílých květů.)

Ballada hřbitovní.

„Můj synu, ach slyšíš, slyšíš?
Kdos nový přichází k nám,
náš hrob se otvírá, slyšíš?
Ty hlasy tlumené znám.“

„Můj otče, taky se budím,
jak hroudy padají sem,
a zdá se mi — rakev nová
že právě spuštěna v zem.“

„Můj synu, zeptej se, zeptej,
jsi blíž, kdo bude tu spát!“
„Ach otče, otče, snad matka,
neb drahá sestřička snad.

Ach, věnec krvavých růží
teď cítím blízko, ach blíž,
a všecko tichne, už tichne —
můj otče, i ty už spíš?“

„Ne, nespím, synáčku, nespím,
já rád bych, rád zvěděl dřív,
kdo umřel a sem k nám přišel
a kdo z nich zdráv je a živ.“

„Už budím ho, drahý otče,
však není to nikdo z nich,
ach, teď teprv sebou pohnul
a těžká víčka svá zdvih'.

Tvé oči tak smutně hledí,
ty nový soudruhu náš.“
„Mé oči tak smutně hledí,
a ty, můj hochu, mne znáš?“

„Ne, neznám tě, nejsi bratr,
a jako bys přec jím byl!“
„Já jsem ten, který svůj život
tvé sestřičce zaslíbil.“

„Ach srdce tvé pálí, pálí,
to zármutkem pro ni snad?“
„Ach srdce mé pálí, hoří,
neb měl jsem ji příliš rád!“

„A ona? Tatíčku, slyšíš?“
„Má dcerka — zlomený květ,
jak lehčí je nám ta země,
než jí ten daleký svět!“

Růžena Jesenská.

Ztracení.

Drama o 5 jednáních. Napsal M. A. Šimáček.

(Pokračování.)

Jednání III.

(Pokoj týž, jako v jednání prvním.)

1. výstup.

Karel Bavor. Duchoň.

Karel Bavor

(ustaralý, v tváři přepadlý; v chování i v řeči prudké přechody, někdy zas delší pausy a v nich zřejmý nepokoj. Chodí prudce po pokoji). Prodat všechno a zachránit, co se zachránit dá —

Duchoň

(sedí na židli; pokrčí rameny. S chladnou zdvořilostí). Jak poroučíte. Provedeme promptně vaše rozkazy.

Karel Bavor.

Vždyť už tratím devadesát tisíc — a víc!

Duchoň.

Podleh' jste panice. Měl jste důvěřovat lidem, kteří tomu rozumějí líp.

Karel Bavor

(prudce). Neměl jsem se vůbec do spekulace pouštět.

Duchoň

(rovněž prudce). Ale když jste vyhrával, litoval jste, že jste nezačal dřív.

Karel Bavor.

Jedovatý strom je to, jak noviny psaly. Otravuje. Všechno krvavě nabyté jmění se kácí. Kdybych dnes uzavřel oučty, co mi zbude? Sotva dvanáct tisíc. Pětadvacetileté dření a shánění je to tam. Za půl roku! (Vyhrkne ve velikém rozčilení.) Přiblížit jsem se k tomu neměl! Do cesty jste mi neměl přijít! Špatně jste radil!

Duchoň

(vstane prudce). Neradil jsem držet Mostecké i po katastrofě? Co tu mohlo být uspořeno! Za půl léta budou výš, než byly.

Karel Bavor

(nutí se do klidnějšího tonu). A co radíte dnes?

Duchoň

(pokrčí rameny, chladně). Nejlíp nic, poněvadž mých rad neposloucháte.

Karel Bavor.

Tedy vy souhlasíte všecko prodat?

Duchoň.

Čiňte, jak sám za dobré uznáte. Nač mám já slyšet pak výčitky.

Karel Bavor

(mírněji, až prosebně). Prosím vás, mějte se mnou útrpnost! . . . Nesmíte se divit, pro živého Boha! Řekněte mi na svoje dobré svědomí: myslíte, že nastane obrat?

Duchoň

(suše). Meiner persönlichen — podle mého osobního přesvědčení nepochybuji o tom.

Karel Bavor

(visí na něm pohledem). Tedy vy myslíte neprodávat státní?

Duchoň.

Já sám držím, ale vy račte činit, co za dobré uznáte.

Karel Bavor

(přechází). Tratím už na každém kusu půl stovky . . . Kdyby to člověk věděl, kdyby to věděl! (Mne si čelo a škrabe se v hlavě.)

Duchoň

(s chladným úsměvem). Pak by ovšem každé dítě mohlo hrát!

Karel Bavor

(přechází, a tón jeho se opět stává prudčím). A kde brát peníze na prolongace a na stavbu? — Posledního mi propadají dvě pětitisícové směnky. Starostmi schnu, výčitky mě hryžou.

Duchoň

(s chladným úsměvem). Pane Bavore, hra vyžaduje chladné krve — a vytrvalosti, jinak se dopouští člověk chyby za chybou.

Karel Bavor.

Mé peklo začalo touhle bursou. První vyhrání z kapsy vyhání. Vydělal jsem pětadvacet tisíc a počítal jsem, že to bude každý čtvrt roku. A zatím . . . Kriste Ježíši! (zalomí rukama). Prodám všecko a postavím se zas do výčepu.

Duchoň

(ukloní se). Prodáme tedy.

Karel Bavor

(přechází prudce, pak vrhne sebou na divan). A kdybych byl něco z toho měl, ale mně to i zdraví podrývá. — Aspoň polovic, aspoň třicet tisíc zpátky — a už bych pak ani nesáh' . . . (Vstane opět a přechází.)

Duchoň

(chladně). Tedy počkáte ještě?

Karel Bavor

(přistoupí k Duchoňovi a chopí jej za ruku). Pane, jenom se vžijte do mé situace a mluvte. Dříve jste mi radil, vykládal, přemlouval mě, a teď, když mám ve hře všecko, nemohu z vás dostat slova!

Duchoň

(odměřeně). Co je vám to platno? Já řekl kolikrát tak, ale vy jste učinil opak. Ana konec mi dáváte vinu; mluvte s jinými, ptejte se jich!

Karel Bavor.

Jsem rád, že o tom víte jen sám. — — Kdybych měl ještě reservu, kdybych tam nebyl strčil již všechno — ještě bych nepouštěl, ještě chvíli bych držel — — aspoň kdybych si mohl zaopatřit laciné peníze... prosím vás pro Boha!

Duchoň.

Ich kann absolut — já nemůžu, nemám jmění. Za mé privátní malé závazky ručí chef.

Karel Bavor.

Já už se vzdávám konečně pro sebe všech plánů, ale jen tak bídně skončit bych nechtěl, jen ne tak přijít o všechno pouze proto, že mi snad před samým koncem vyšel dech. (Stále nepokojně přechází.)

Duchoň

(pokrčí rameny).

Karel Bavor.

Kdybych já věděl, kdo — — Klára nemůže — to má vrchnoporučenský úřad —

Duchoň.

Pan syn je plnoletý.

Karel Bavor.

Lůďa — — — (přechází stále) kdyby chtěl — — — ale to je málo — — —

Duchoň

(nedbale). A což slečna Pacltová —?

Karel Bavor.

To kdyby...! Bože!... Všechno bych vrátil... Jen ne exekuční prodej na konec. O všecko bych přišel, o poslední groš... — žebrák bych byl... (usedá schvácen a mne si čelo).

Duchoň.

Promluvte si s ním — je tady.

Karel Bavor.

Tady?

Duchoň.

Šel sem přede mnou s panem dr. Stoupou.

Karel Bavor.

Chodívá ke Kláře, a Klára by mu mohla... Já jí řeknu... Aspoň se pokusit... abych si nedělal výčitky... pro Boha živého, vždyť tu jde taky o ni.

Duchoň

(vytáhl hodinky). Pardon — ale já — musím už jít... Máme tedy prodat?

Karel Bavor

(zastaví se, ale hned zas přechází). On je umíněná hlava... (opět se zastaví). Ale i kdyby to selhalo, věděˈ byste o succursu jinde — — aspoň na čas?

Duchoň

(pokrčí rameny). Leda přijmout na prolongaci podmínky Fischerovy.

Karel Bavor.

To jsou pohanské podmínky.

Duchoň.

Inu — je to krajní případ. Ale konečně se mohou vyplatit.

Karel Bavor.

A co dělají jiní, prosím vás? — Tím si nezadáte, když mi to řeknete.

Duchoň.

Neprodává nikdo, než komu prodávají banky samy.

Karel Bavor

(přechází stále; po malé pomlčce). Jen aspoň dvacet tisíc dostat zpátky. Jenom o pětku tak všecko stoupnout! — Co myslíte — řekněte?! (visí Duchoňovi na rtech).

Duchoň

(s jistotou). Že obrat nastane, je nepochybno. Kdy, je ovšem otázka. Snad už zítra, snad za týden, snad za měsíc teprv.

Karel Bavor

(stále přechází). Člověk je jako blázen. Chvílemi si myslím: všecko to odhodit a začít pracovat znova, a chvílemi zase si říkám: tak dlouho jsi čekal, nasaď všechno, podrob se všemu a vydrž ještě týden — snad se to obrátí. Noviny samy tu možnost připouštějí.

Duchoň

(podívá se na hodinky). Tak kdy mohu čekat na vaše rozhodnutí?

Karel Bavor.

Přijdu k vám ještě před obědem. Nespěchejte tolik.

Duchoň.

Musím být o desáté v závodě.

Karel Bavor

(vyčítavě). Kdybyste viděl do mé ubohé hlavy a do mé ubohé duše, tak byste nebyl takový. Vždyť já nebyl přec neuznalý za první úspěchy.

Duchoň

(zdvořile). Posud je všecko ve vašich rukách, pane domácí. Znal jsem situace kritičtější, a všecko se obrátilo. Jenom nepředložeností se nedopouštějte. Zkuste, co uznáte za dobré. Ale znovu se ohrazuji: nenutím k ničemu. Na shledanou! (podá mu ruku, ukloní se a odejde středem).

2. výstup.

Karel Bavor, později služka.

Karel Bavor

(chodí chvíli po pokoji, mne si čelo, tiskne spánky; pak těžce vzdychne, usedne. Ruce složeny mezi koleny, hledí chvíli do prázdna; polohlasem). Škoda by toho přec jen bylo. — Takové peníze, můj Bože! — Snad přece ještě . . . (po krátkém váhání zazvoní). (Vejde služka.)

Karel Bavor.

Ať sem — (zamne si čelo) — přijde slečna! Sama! (Služka odejde v pravo.)

Karel Bavor

(tiše postoupí ke dveřím v středu, otevře je a nahlédne do předsíně. Potom se vrací, zasedne k psacímu stolu a zkouší, jsou-li zásuvky dobře zavřeny).

3. výstup.

Karel Bavor. Klára.

Klára

(vejde z prava). Co si přeješ, papi?

Karel Bavor

(změklým tonem). Je tam u tebe Ludvík, viď?

Klára.

Přišel s Václavem.

Karel Bavor

(rozpačitě). Jak pak mu je se zdravím?

Klára.

Neříkal nic, tatínku.

Karel Bavor.

Měl by se šetřit, viď?

Klára.

Mluvíme do něho dost, já i Václav.

Karel Bavor.

Měl by upustit od svého života. (Zabubnuje prsty na stůl.) Ta slečna Pacltová tak ráda by všecko pro něj . . . můj Bože . . . a on si tak po svém štěstí zrovna šlape. Nemluvila's o tom s ním?

Klára.

To je už asi marné, tatínku.

Karel Bavor

(zabubnuje opět na stůl). Vždyť je to hodné, skromné děvče, nemyslíš?

Klára.

Dobrosrdečná je jistě — ráda ho má taky —

Karel Bavor.

Víš . . . kdo ví, třeba by teď jináč na to . . . (přechází). Od tehdá — jak přišel dědeček, u mne nebyl. Řekni mu, ať sem přijde. Rád bych s ním promluvil.

Klára

(prosebně). Ale, tati, prosím tě — víš, jak je —

Karel Bavor.

Nic se neboj. Docela po dobrotě. — Po dobrotě se s ním spíš vyjde

Klára.

Jistě, tati! Já ho sem pošlu. (Odejde v pravo.)

Karel Bavor

(nepokojně přechází — krátké zastávky a naslouchání).

4. výstup.

Karel Bavor. Lůďa.

Lůďa

(vyjde z prava. Je churavějšího a rozháranějšího vzhledu, než v obou předcházejících aktech; odměřeně). Přeješ si?

Karel Bavor.

Posaď se. (Přistoupí k němu a pohlíží naň. Změklým tonem.) Nevypadáš dobře! Nešetříš se.

Lůďa

(usedá). Ty se's také spadl, tati.

Karel Bavor.

Já starostmi, hochu, ale ty — hýřením. Zanech toho, obrať, ti povídám... (přechází). Není pořád ještě pozdě zachránit se.

Lůďa

(s trpkým úsměškem). Chtěl bys snad teď splnit, oč jsem tě žádal?

Karel Bavor

(stále tím změklým tonem). Teď mohu, hochu, méně, než dříve. Sám musím u sebe zachraňovat, co se zachránit dá. Ale věděl bych o jiné cestě.

Lůďa

(s trpkým úsměškem). Slečna Pacltova?

Karel Bavor.

Ano. Nyní je to dosud možné, za krátko ani to snad nebude.

Lůďa.

Vynalézaví nejste, jen co je pravda. Ta cesta už je tak vyjezděna — — —

Karel Bavor.

Je to jediná cesta záchrany.

Lůďa

(s trpkým úsměškem). Mé?

Karel Bavor.

Tvé i mojí.

Lůďa

(prudce). Dnes teda i tvojí! — Toneš?! — Toň!

Karel Bavor

(úzkostně). Nekřič, nekřič — mohli by poslouchat.

Lůďa

(tlumenějším hlasem). Já tonu tolik let, a neviděli jste to, nechali jste to, nechali jste mne, jako bych ani nebyl, jako by zde nebyl mladý život. A k tomu ještě vy jste mě udělali tonoucím, neschopným plavby.

Karel Bavor.

To není pravda. My ne, já ne!

Lůďa.

Otče, nelhu — a jsem rád, že přišla chvíle (mluví s počátku ostře, ale ovládaně, čím dál však prudčeji, útočněji). Jak jsem rost'? Ty v obchodě, matka v obchodě, povaloval jsem se v kuchyních a na dvorech a v šenkovnách. To bylo moje dětství a chlapectví. A když mi bylo patnáct, šestnáct let, byl jsem již bez jakéhokoli dozoru, měl jsem volnost.

Už tehdy byl počátek mého pádu. Vydali jste mne vášním takřka v plen. Byl jsem mladý pán — který, když neměl, tak si dovedl zaopatřit, tak kradl. (Bavor za té jeho řeči jeví úzkostný nepokoj.) Ta zpověď, ty obžaloby musejí být, musejí být k vysvětlení. U nás v restaurantu děvečky, výčep, taneční zábavy — a ty s matkou jen kšeft a kšeft, a pro nás — což Klára byla ještě malá — neměli jste oči. Pak matka zemřela, a bylo ještě hůř. Přišly hospodyně, kuchařky — a já viděl tebe, že nejsi čist — a já byl mlád, osmnáctiletý, a měl jsem zvůli. Ve mně byly schopnosti, ve mně byly síly, ale já je jako marnotratník utrácel už tehdy. Já bral provise od tvých dodavatelů, já — ach . . . (máchne rukou a projde pokojem). Já neměl otce, otče, já měl jen živitele, jenž si myslil: živím ho, přilepšuji mu, štědrým jsem k němu — ale času svého jsi mi nevěnoval ani den, na hodiny počítaje — o mé duši, o mém srdci jsi také dýl nepřemýšlel. A resultát? — Upitý talent, uhýřená síla je tvůj syn.

Karel Bavor

(jehož nepokoj se byl čím dál tím více stupňoval, vyhrkne). Co mně dáváš vinu za svou lehkomyslnost? Nepracoval jsem, nedřel jsem od rána do noci, a pro koho?

Lúďa.

Pro nás ne! Dobře jedly děti, dobře pily, hračky měly, nic jim nescházelo, ale vychování neměly — za to — aspoň já jsem měl tvým příkladem ferment k nejintensivnějšímu — rozumíš, co to je, — vybujení svých pudů. Dědeček myslil po celý život jen na své děti, v nich žil, v nich viděl jako hospodář pokračování svého života, ponenáhlý rozvoj — tys po prvních úspěších chtěl se překotně vyšinout do jiného ovzduší, to bylo tvým cílem, za kterým jsi se hnal, a na děti jsi při tom zapomínal. Neměly domova — aspoň já. Což Klára, té je osmnáct let a neměla příležitost vstoupit na cestu zkázy, ale také tu si bude muset muž teprv vychovat. Ta se na jeho větvích udrží, ale já se sřítil při tvém slepém letu k hmotné výši tím prudčeji, čím snadněji jsem přetrhal pavučinové svazky k rodině, čím více bylo ve mně kouřící vášně krve a čím míň vypěstovaného zřetele k rodině.

Karel Bavor

(sklíčen usedl, změkle). Těžce žaluješ, těžce! Kamenuješ zrovna! . . . Snad máš trochu pravdu, a máš jistě — zasluhuju to, ale ještě se může leccos napravit. Hnal jsem se příliš — vidím to, uznávám, ale ustanu. Ustanu, — uvidíš, slibuji to, — přísahám to. (Zvedne třesoucí se ruku.) Nemůžeš si představit, co zkouším ode dvou měsíců a dýl. Ty ouzkosti o budoucnost a ty představy hrozné... Pomoz mě zachránit, a já — udělám pak všecko! Vsadil jsem všechno, ale není to ještě ztraceno . . . Všecko vynahradím, jen pro vás živ budu, ale nedej mi padnout teď ve chvíli nejtěžší.

Lúďa

(s počátku ostře, ale volně, čím dál však prudčeji až do nejvyššího rozechvění). Slečně Pacltové položit zbytek svého života pod nohu? Prodat jí ho — dát se jí spoutati za její měšec — náležet jejím vodnatým, žíznivým očím, jejímu vyhublému, lačnému tělu — domírat, domírat, pravím, v podlém otroctví, se lží na rtech i v srdci — po absintu celého života pít na konec syrovátku — zalknout se hnusem zbahnění?! — *Ne!!* —

Zde jsem stál, otče, před dvěma měsíci, nebo jak tomu dávno — zde jsem stál a otevřel ti své rány, a prosil jsem tě, ne jak syn, ale jako žebrák sepjatýma rukama. O poslední záchranu jsem žebral, život do tvé ruky klad', ale tys ji zavřel a krutě řek': Nedám nic. — Ale dnes já křičím ve tvou duši: nedám nic — neprodám ani vteřinu ze zbytku svého života na tvou záchranu, i kdybys se mi svíjel u nohou, jak tehdy tys mě řek'. Zhřešils na mém životě, zhřešils na mém konci — Útoň! (Zachvěje se, sáhne si k srdci a zkřiví bolestně tvář.)

Karel Bavor

(bolestně). Kamenuješ — Do hlavy! — Umíš to! — — Ale nejde, Ludvíku, jen o mne — jde taky o Kláru, a ta se ničím na tobě neprohřešila. Ta tě jen ráda vždycky měla. Budu-li žebrák, bude i po jejím štěstí.

Lúďa

(mluví ve fysickém stísnění s přemáháním). Vy všichni máte vyváznout... a jen já mám být zaprodaná oběť? — Mužská nevěstka? Ne, nedám, neudělám to.

Karel Bavor.

Pomoz tedy aspoň tím, co je tvé. Vypůjč si na svůj podíl, postup mi ho — vrátím všecko, vrátím dvojnásob — a všecko ti pak povolím — ale nenech mě klesnout.

Lúďa.

Co mám, patří Lóně, jí jediné. Jenom jí — neboť ona jediná . . . (popadá dech).

Karel Bavor

(zařve). Ta děvka tedy, ta děvka je ti milejší než my?! Ty — ty — (postoupí proti němu s napřaženou rukou).

Lúďa

(vztýčí se proti otci, tvář zkřivenou — chce promluvit, lapá po dechu, náhle zavrávorá, přitlačí ruku k srdci, klesne na židli a dopadne hlavou na stůl).

Karel Bavor

(hledí naň nejprve vytřeštěně, pozvedne Lúďovi hlavu, pak rozběhne se ke dveřím v pravo, zmizí za scenou a volá). Doktore! Doktore!

5. výstup.

Lúďa. Karel Bavor. Klára. Dr. Stoupa.

Karel Bavor

(přichvátá z prava s doktorem a Klárou a ukazuje na Lúďu). Omdlel nebo co —

Dr. Stoupa

(zabývá se Ludvíkem, sahá mu na tepnu, rozepne vestu i límec u košile).

Klára

(přistoupila v popředí k otci, polohlasem). Měli jste výstup, viď? — Ty jsi na něj příkrý, tati, a on je churavý člověk. A já tě přec prosila . . . Ty nevíš, jak je churavý, Václav mi to říkal. Máš být šetrný k němu.

Karel Bavor

(vyhrkne tlumeným hlasem). A já nejsem churavý? — Bez citu je, bez srdce, ke mně, k tobě, k nám všem — jen pro tu svou poběhlici má cit. My můžem zhynout. (Přirazí dlaně k spánkům, uchopí klobouk, vyrazí středními dveřmi a práskne jimi.)

6. výstup.

Předešlí bez Bavora.

Klára

(k doktorovi polohlasem). Tak co je, prosím tě?

Dr. Stoupa

(rovněž polohlasem). Stará jeho nemoc, angina pectoris. Pořádný záchvat. Ale už ustává.

Lúďa

(hluboce oddychne, opře si hlavu o dlaně, rozhlédne se kolem a mdle se usměje). Už jsem myslil . . . A bylo by líp . . .

Dr. Stoupa.

Máte osláblé srdce. Ukládáte mu příliš. Musíte mu dopřáti víc klidu, nesmíte tolik pít a do rána ponocovat. Šetřit se musíte.

Lúďa.

Pro koho?

Dr. Stoupa.

Pro sebe sama již.

Lúďa.

Ach — (máchne rukou) ruina! Kláro, nemáš doma cognac?

Klára

(pohlédne tázavě na doktora).

Dr. Stoupa.

Teď nic — teď především si na chvilku lehněte a odpočiňte.

Klára

(živě). Vedle do pokoje na pohovku — já to hned připravím. (Odejde rychle v pravo.)

Lúďa.

Jak dlouho to se mnou, doktore, může trvat? Pravdu! Já nepotřebuju útěchy.

Dr. Stoupa.

Můj Bože — je vám třicet let, nebezpečí žádného není. Závisí vše na tom, jak zařídíte svou životosprávu.

Lúďa.

Nezařídím. Nechci! — Ach, nechme toho. — (Znaveně.) Doktore, co učiníte s Klárou, přijde-li otec o všecko?

Klára

(se vrací). Pojď — už to tam máš připraveno.

Lúďa

(chopí ji za ruku). Kláro, poslouchej — — já umřu.

Klára.

Co to mluvíš, Lúďo! Neumřeš, ale šetřit se musíš, říkal Václav.

Lúďa.

Já chci umřít. Ale mám jednu povinnost. Musím zaopatřit Lónu. To káže čest i svědomí. Otec mi říkal o můj podíl na jeho záchranu — a jmenoval i tebe, Kláro. Ale já nemohu — Moje je její, neměj mi to za zlé. Otce nezachráníme — nedávej mu nic, — já, já svoje musím nechat jí. Doktore, co učiníte s Klárou, přijde-li otec o všechno? O svůj podíl po matce sestra přijít nemůže.

Dr. Stoupa.

Bude moje, neboť se máme rádi.

Lůďa

(podává mu ruku). Děkuji vám. Muž musí býti dárcem a žena přijímající — A vaše záměry?

Dr. Stoupa.

Bude-li třeba, půjdeme ven. Ale teď si nedělejte starostí a jděte —

Lůďa

(přeruší). A co o mně budete soudit?

Dr. Stoupa.

V jakém ohledu?

Lůďa.

Že jsem odmít' Pacltovou, že jsem svým podílem nechtěl pomoci, jak otec žádal.

Dr. Stoupa.

Buďte upokojen, Klára není v nejistotě se mnou. Netrapte se, nic si nevyčítejte a šetřte se.

Lůďa.

Kamaráde, díky. — Já odjedu.

Dr. Stoupa.

Dobře, dobře — To všecko — o tom o všem si pak promluvíme — teď se nerozčilujte a hodinku si odpočiňte. (Doprovází ho ke dveřím v pravo a vejde tam s ním; rovněž Klára. Je slyšet její hlas: Tak lehni si tady, záclonu jsem ti spustila. Nikdo ti sem nepřijde. Za okamžik se vrací na scenu s drem Stoupou a zavře dveře.)

7. výstup.

Klára. Dr. Stoupa. Později Ludvík.
(Hovor po celou tu scenu tlumený.)

Klára

(přistoupí k doktorovi). Věříš, že se může ještě zachránit?

Dr. Stoupa.

Může, ale na dlouho sotva.

Klára.

Chuďas ubohý! (Usedne ke stolu, opře naň lokty a pak položí na ně hlavu a zavzlyká.)

Dr. Stoupa

(k ní). Co je ti, Klarušo?

Klára

(v tichém pláči). Venouši, Venouši — Lůďa a já — my nebyly šťastné děti. Já pochopuju, proč je takový divoký. — Mě tatínek měl ještě rád, já byla malá, když maminka umřela — já nic nechápala — ale on pozoroval a viděl, co já pozoruji a vidím teprv rok, dva roky. Venouši, neodsuzuj ho, nediv se mu . . . Já si to tak dobře všecko vysvětluju, třeba že jsem o dvanáct let mladší, než on. Tatínek tuze chybil, tuze! . . . Ale teď, — teď je mi i jeho líto. Má teď chvíle, že se o něho bojím. — Ale vinen na nás je! — Já to vidím teprv nyní, když o Luďovi pře-

myšlím. Z něho mohl být jiný člověk. Ty nevíš, jaký je dobrák, co ví a umí, a jaký je citlivý. Ale divoký! To bývaly výstupy u nás, že se třesu, když na ně vzpomenu. Já prohlídla život víc, než jiné děvče, — když jsem v šesti letech ztratila matku — Já se dívám na život zraleji a střízlivěji, než děvčata mého věku — a proto se tě, Venouši, ptám, netěšils Lúďu, že si mě vezmeš, jen proto, že je churav, aby byl bez starosti —? Venouši, nečiň si násilí; já tě mám ráda, já jsem na tebe hrda, ale protože tě mám ráda, nechci, abys nebyl šťasten. Jsi svoboden, Venouši — nepostavím se ti v cestu v ničem.

Dr. Stoupa

(obejme ji kol pasu a přitulí ji k sobě). Ani slova už. Mám tě rád — a to stačí. Budem svoji, poněvadž si bez tebe svůj život nedovedu ani myslet.

Klára.

A tvoje záměry?

Dr. Stoupa.

Spokojen a v hlavních svých snech ukojen musí býti člověk. Co mi úspěchy, žíznilo-li by srdce? Nebyl to nikdy prospěch, co mě k tobě táhlo, byl to tvůj zjev, jenž mě zaujal, tvá duše přímá, čistá, a teď se k tomu přidružila tvá láska ke mně. Plán na akademickou karriéru byl jen spekulací, rozumovým programem života, a ne vášní, ale láska k tobě je jen vášní a ne spekulací (obejme ji prudce), a já věřím, já jsem jist, že život náš vyplyne spokojeně, máš-li mne jen tak ráda, jako já tebe. (Vejde Lúďa. Stane mezi dveřmi.)

Klára.

Víc, Venouši, ještě víc! Ty jsi moje všechno, celý můj život — já nemám povolání, než tobě být ženou. (Prudké objetí a políbení.)

8. výstup.

Klára. Dr. Stoupa. Lúďa. Na konec služka.

Lúďa

(předstoupí, srdečně). Jsem vám vděčen za ten okamžik. (Klára, dr. Stoupa od sebe.)

Klára.

Lúďo . . .!

Lúďa.

Nemohu spát. Marno — Půjdu — Jsem rozhodnut. Odjedu dnes. Odjedu ven. (V dalším hovoru se strany Ludvíka prosvítá mrazivě odhodlání.)

Dr. Stoupa.

To učiníte dobře. Někam do lesnaté krajiny. Chytnete ještě pár hezkých podzimních dnů.

Lúďa.

A co potom, doktore?

Dr. Stoupa.

Až se vrátíte?

Lúďa.

Ano.

Dr. Stoupa.

Vynasnažíte se ovšem neupadnout už v dosavadní způsob života, jenž by vás zahubil.

Lůďa.

Dál se tedy šetřit?

Dr. Stoupa.

Ano.

Lůďa.

A co potom?

Dr. Stoupa.

Až se zrestaurujete, uvidíte, co se dá dělat. Snad nějaký úřad...

Lůďa.

Třeba k poště nebo k magistrátu... Viďte?

Dr. Stoupa.

Ano, maturitu máte, i první státní. — Konečně i do redakce byste mohl někam vstoupit. Jste obratný v péře.

Lůďa.

Také. A co potom?

Dr. Stoupa.

No, klidně byste žil na zajištěné basi životní.

Lůďa.

Ano. Děkuji vám, doktore. Vždyť já mám vskutku ještě život před sebou. Jste rozumný, střízlivý a šlechetný muž — rozený lékař. Děkuji vám. (Podává mu pravici.) Odjedu nepochybně ještě dnes.

Klára.

Kam, Lůďo?

Lůďa.

Nevím ještě, až promluvím s Lónou. Ale někam, kde bude dobře. Však vás o tom zpravím.

Služka

(vejde středem). Starý pán přijel.

Klára.

Dědeček? (vyskočí a vyletí mu vstříc).

Lůďa.

Ještě to — (ustoupí do pozadí jeviště).

Klára

(přichází středem s dědečkem na jeviště).

9. výstup.

Předešlí. Dědeček.

Dědeček

(v starém zimníku, vysokých botách, šálu kolem krku; ustaralý, upocený rozhlíží se a utírá si čelo). No, chvála Bohu, chvála Bohu — Tak zle snad tedy ještě není... Pozdrav nás Pánbůh, pane doktor. (Podává mu ruku a potřásá jí.) To mám radost, to mám radost, že vás tu vidím. Dá snad Pánbůh, že se to přece ještě urovná.

Klára.

Co, dědečku? — Ale posaďte se a svlékněte si kabát, počkejte, já vám pomůžu. (Pověsí mu klobouk a hůl a pomáhá mu ze zimníku.)

Dědeček

(svléknut ze zimníku zpozoruje a pozná Ludvíka). A že i ty tu jsi, Ludvíku, to mě teprv těší. Pozdrav nás Pánbůh. (Líbá ho srdečně.) Vnoučku . . .! No . . . Trochu tě to . . . no . . . však uděláme pořádek . . . to tak nejde . . . No, ale mám radost, že jste pohromadě . . .

Lúďa.

Odpustíte, dědečku, . . . já byl na odchodu.

Dědeček.

I jen počkej, počkej . . . (hladí jej) vždyť já jsem tě už neviděl, Ludvíku . . . vždyť ty jsi (objímá jej) krev z krve mojí (líbá jej).

Klára

(k dědečkovi). A že jste nepsal, dědečku, že přijedete?

Dědeček

(dívá se na ni, potom na doktora, pak na Lúďu). Inu . . . co psát . . . o psaní nejde . . . o pomoc jde . . . Moc mě to polekalo, moc!

Klára.

A co, dědečku . . .?

Dědeček

(dívá se na ni, potom na doktora, pak na Lúďu). . . . Kde pak je tatínek?

Klára.

Šel nejspíš na stavbu.

Dědeček

(s potlačovnaým udivením). Na stavbu? (zase si přejíždí vlasy). Tak on staví pořád ještě? . . . Inu, stakraholte . . . (zavrtí sebou na židli). Takové psaní — takové psaní přec!

Klára.

Jaké psaní, dědečku?

Dědeček.

Inu dítě, dítě . . . Ty nic nevíš asi . . .?

Klára.

Že tatínek utrpěl ztráty?

Dědeček.

No vidíš — tak to víš tedy . . .

Klára.

On vám o tom psal?

Dědeček

(po malém váhání prozrazuje). On se jako Josef — víš, strejček — na něj obrátil . . . no, aby mu jako půjčil . . . a dostane ti takové psaní, že jako sám — tvůj tatínek jako — je skorem na mizině. Domy že se mu prodají, o všechno prej přijde, nepodaří-li se mu sehnat peníze. S každou desítkou že teď musí počítat. Nu, zkrátka a dobře, lamento náramný, a že si snad bude muset zoufat. To si můžeš myslet, jak mě to polekalo — taková rána z čista jasna! — Spát jsem nemoh', a ani jíst mi nešmakovalo. Tak jsem se rozhod': pojedeš tam, podíváš se — a pomůžeš trochu nadzvedat ten překocený vůz. Měl jsem v záložně

[illegible]

Karel Bavor.

Tedy si nechte těch pár svých grošů — to je moucha do pekla. Nepotřeboval jsem vás a nepotřebuju. Ani od dětí co by se za nehet vešlo. Sám jsem dosud jel a sám taky dojedu! Znova začnu, od výčepu třeba! Klára má, doktore, jen svůj podíl po matce a co po mé smrti zbude. To vám říkám napřed. — A ty (k Ludvíkovi) — ty nic.

Dr. Stoupa

(po prvních slovech Bavorových objal Kláru kol pasu a přivinul pevně k sobě).

Klára

(chce promluvit, když otec skončil, ale dr. Stoupa dal jí ruku na ústa).

Lúďa

(přistoupí k dědečkovi). Vy jste byl otec, dědečku! (ukáže k otci). To je síla k životu.

Karel Bavor.

Vezmi si tedy příklad. Obrať, jako já obracím, začni jiný život.

Lúďa

(s ledovou ironií). Právě jsme o tom s doktorem mluvili. Bude to nejlíp, otče. Ve mně se teď vskutku ještě ozývá také touha po životě.

Dědeček

(k němu a polohlasně). Dá Pánbůh, že se to všechno ještě srovná — jen mně nech — já už to . . .

Lúďa.

Děkuju, dědečku, s Bohem (stiskne mu ruku a políbí mu ji). A než přijedu, bude všechno v pořádku.

Karel Bavor.

Ty odjedeš?

Lúďa.

Na venek. — Trochu se z toho dosavadního života vytrhnout . . . Doktor to úplně schvaluje. Viďte, doktore . . .?

Dr. Stoupa.

Učiníte dobře. (Plácne do nastavené pravice.)

Lúďa

(skoro bodře). A nezapomeňte na to, co jste mi slíbil!

Dr. Stoupa

(potřese mu pravicí). Spolehněte a vraťte se osvěžen.

Lúďa

(k otci). Tatínku, s Bohem (podává mu ruku. Karel Bavor po krátkém váhání vloží do ní svou). Nepolíbím ti ji — jen ji stisknu jako hříšný hříšnému . . . Žádný hněv, otče . . . Mám radost, mám upřímnou radost z tvého odhodlání . . . Polibme se, otče . . . (obejme a políbí jej) vždyť já nebyl . . . vždyť já nejsem, tati, . . . nejhorší člověk. Já byl jen . . . (hlas se mu zachvěje) . . . trochu slabý . . . trochu nemocný . . . a trochu nešťastný tvor.

Karel Bavor.

Tak se seber . . .

Lúďa.

Já se seberu, tati ... Uvidíš, jak se vrátím (rychle ke Kláře). S Bohem, Kláro (podává jí ruku a políbí ji; hlas se mu zlomí). Zdraví a štěstí. (Potřese jí rukou a rychle odchází.)

Klára

(za ním). Lúďo, kdy se vrátíš?

Lúďa

(se obrátí, s úsměvem). Brzo, Klárko ... než se nadějete (odejde).

11. výstup.

Předešlí bez Ludvíka.

Klára

(za ním). Tatínku, tatínku — tak divně odcházel (k dědečkovi). Dědečku... (chopí jej za ruku a tiskne mu ji) pro něj musíme všichni.

Dědeček.

Nech ... nech ... já s tatínkem promluvím, já mu domluvím.

Klára.

On je divoký ... vy ho neznáte .. neměli jste ho tak pouštět ...

Karel Bavor

(chopí ji za ruku). Poslouchej — kopřivu mráz nespálí. Řek' jsem ti, že nejsem nelida ... Však já mu ještě ukážu ... však já mu ještě dokážu ...

Klára

Tati, jdi za ním ... nebo já půjdu ...

Karel Bavor

(zadrží ji). Bláhová! ... Jako bych ho neznal! Buďte klidni — musíme začínat a začneme znova! (Pevně.) A já — já k tomu sílu cítím. To je hlavní věc! Všecko si nahradíme! Všecko bude dobře — uvidíš!

Opona.

(Dokončení.)

Čtenářové čarodějné knihy.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám a pověstem.

Čtenářové čarodějné knihy.

(K Alešově illustraci.)

krajině u Turnova žil jednou doktor Kytl, divotvorný to lékař a kouzelník, který byl s ďáblem ve spolku a proto každou nemoc vyléčiti dovedl. Proto byl volán k nemocným po celých Čechách; a aby cesty takové rychle konati mohl, užíval divotvorného pláště, jejž mu byl ďábel opatřil. Sotva že jej rozestřel a na něj vsedl, již ho plášť povětřím na sta mil odnášel. Jednou tak přiletěl do Prahy a zde vešel do týnského kostela, aby po dlouhém čase zase jednou mši svaté přítomen byl. Avšak pojednou se ho zmocnil veliký nepokoj, a neznámá jakási úzkost vábila jej neustále domů. I vsedl rychle na svůj plášť a byl z Prahy v několika okamženích doma. Zde spatřil, že se oba synáčkové jeho dostali k čarodějné knize, z níž Kytl zlé duchy citoval, a počali v ní čísti. V tom okamžení se objevilo v komnatě množství havranů a čím dále hoši četli, tím více jich přibývalo. Tu vstoupil doktor Kytl do komnaty, a vida, co se bylo stalo, počal v knize rychle nazpátek čísti, načež se zase havrani ztráceli, až dokona zmizeli. Tím byli oba hoši zachráněni, neboť by je byli havrani konečně rozsápali, kdyby je nebyl mistr kouzelník zase zažehnal.

(Ze Svátkových „Pražských legend a pověstí“.)

Ze sbírky veršů „Poslední květ“.

Básně Aloisa Škampy.

Pevná zem.

Když ručka Tvoje poprvé
mou ruku družně stiskla,
proč zarděl jsem se do krve
a v zrak mi slza tryskla? . . .
Kde jsem to byl? — Ach, na sta mil
snad daleko, až v ráji,
o němž tak dlouho já jen snil,
jen slýchal z dětských bájí!

V tvých ňader sladkém údolí
když dlela moje hlava
a žhavých retů plápoly
se chvěla nedočkava:

Kde jsem to byl? — Ach, na sta mil
snad daleko, až v nebi,
kam doletět — já vždycky mnil,
že křídel zapotřebí!

A zatím zřím, že není snem
ta slast a rozkoš moje;
že kráčím s Tebou životem
a z lásky piju zdroje:
Ach, kde to jsem? — Toť pevná zem,
jež pod mým krokem míjí — — —
však rozkvetla Tvým úsměvem
na věčnou poesii!

—

U kolébky.

Ach, modré oči mého synka,
jak rád se do vás pohroužím!
Vy mladosti jste upomínka,
já k ní se u vás roztoužím!

Tak jako vás má žena milá
v sen líbezný teď uhýčká:
tak před lety mne konejšila
má dobrá, zlatá matička!

Tak otec můj se jednou díval
v mých očí jasné hvězdičky
a kolébavku u mne zpíval,
když byl jsem ještě maličký...

Však vyrostl jsem, jako jiní
a nezůstal tu v světě sám:
hle, také já jsem otcem nyní
a rozmilého syna mám!

A líbám jeho rtíky rudé
a stlávám jeho postýlku
a přemítám: co z tebe bude,
až dospěješ, můj andílku?...

A tajím dech, když blaze spinká,
snů zlatokřídlých váben hrou —
až modré oči mého synka,
zas v úsměvu se otevrou!

—

Konec zimy.

Už celý kraj se v slunci smál
a v jilmech jarní vítr hrál.

Jen někdo plakal pod nimi:
to sníh, jenž zůstal od zimy.

Když přišel k nám, byl jasný tak,
až bolel od té běli zrak!

Jak pěna vod, jak roucha vil —
tak spanilý a čistý byl . . .

Dnes jaro vlá mu nad hlavou —
však sníh má barvu špinavou.

Co poesie druhdy měl!
Dnes ustaral a sevšedněl . . .

Když slunko naň se usměje —
sníh bolestí se zachvěje . . .

Když pták si v jilmech zazpívá —
sníh lítostí se rozplývá . . .

A kalné oči zavírá
a v loktech jara — umírá . . .

—

Odpověď.

Tebe nezvábila moje podoba,
Tebe nezlekala moje chudoba,
chtěla Jsi jen hocha s citem upřímným:
nesklamal já Tebe drsným zjevem svým? . . .

Hledala Jsi ptáka, jehož divný zpěv
z očí slzy láká, v ňadrech bouří krev,
jenž i po svém skonu zpívá druhům dál:
řekni, našla's ve mně ten Svůj ideal? . . .

Spojili jsme oba k jedné pouti krok,
za námi již doba — celý, dlouhý rok!
Ještě-li Tvou víru naděj zachrání,
či již tajně pláčeš v trpkém zoufání? . . .

Ty's tak mnoho chtěla — našla málo tak,
do snů Tvého čela jistě padne mrak — —
Proč se pousmíváš, nic mi nechceš říc',
proč mne jenom líbáš, stále víc a víc? . . .

—

Po letech.

Ráno je chladné, všade podzim jest,
odlétli ptáci, ticho kolem cest.
Od vody v lukách mlha k lesu plove,
hustá a bílá jako smetana,
a z role jako v přízi pohádkové
pavučin září vlákna smotaná . . .
Naposled slunko jasným paprskem
zalévá hrudy, líbá stydlou zem,
však od severu smrti dech již vane —
a v něm ty háje pestře malované
i stráně, v nichž se brslen červená,
i řeka v parách, stříbrem zbarvená —
jakoby tesknĕ k slunci volaly:
ó, slyš, ó hleď! —
proč teprv nyní jsme se shledaly,
proč teprv teď? . . .

Ráno je chladné, všade podzim již —
neboj se, drahá, přitul jen se blíž!
Jsme svoji . . . Po letech! A známým hájem
jdem ruku v ruce, navždy spojeni . . .
Ó, jak byl krásný, když nás vítal májem —
a kterak nyní spustl v jeseni!
Tenkrát se v kouzlu jarní touhy chvěl,
střemcha v něm kvetla, slavík lásku pěl — —
a dnes, kdy znova loubím jeho jdeme,
hnízda jsou prázdna, větve trčí němé,
jen z rokle ozývá se pláč a šum,
a naše vzpomínky jsou plny dum . . .
Květ uvadl a listy spadaly,
má družko, hleď! —
proč teprv nyní jsme se shledali,
proč teprv teď? . . .

Ráno je chladné, všade podzim jest,
zas krouží havran mlhou lesních cest . . .
A moje horké, ustarané čelo
jak černý stín zas výtka oblétla,
proč se mi tolik Tvého jara chtělo,

když mladost má již dávno odkvetla;
proč sebe včas jsem neokřikl: stůj! —,
leč k svému připoutal jsem osud Tvůj...
Ó, pozdě již v mé rozhárané hrudi
varovným hlasem svědomí se budí,
ó, pozdě teď se budoucnosti ptám,
nač v minulosti měl jsem paměť sám!
Květ uvadl a listy spadaly,
má družko, hleď! —
proč teprv nyní jsme se shledali,
proč teprv teď?...

Ráno je chladné, všade podzim již —
usměj se přece; pověz, proč se chvíš?...
Tvá ňadra dmou se, plna nepokoje,
a rosa zalila Tvůj sladký zrak:
co se Ti stalo, drahé dítě moje,
že's umlkla a že Jsi smutna tak?...
Viď, ubohá, Ty jistě vzpomínáš,
jak na léta se přerval svazek náš,
zde, v tomto háji, za jarního rána;
jak pýchou Tvou zde znikla ušlapána
všecka má naděj, o které jsem snil,
a mně jen úděl zavržených zbyl...
Ach, Tvoje rty mi tehdáž nedaly
ni odpověď...
Však Bůh chtěl jinak! — My se shledali
až teprv teď!

Ráno je chladné, všade podzim jest —
van jeho dotkl se i našich cest!
A s bolestí se ohlédáme plaše
v uprchlou dálku nenavratných dob:
ta jara, léta mohla býti naše,
ta nemusila zapadnouti v hrob!
A přece znikla, jako přeludem,
a nikdy se jim těšit nebudem!...
Teď slunci našemu již jeseň brání,
teď jest už pro nás pozdě k horování,
když srdce naše řadou bludných let
si nemohla tak dlouho rozumět!
I nám již mlha obzor zahalí
ve smutnou šeď...
Proč teprv nyní jsme se shledali,
proč teprv teď?...

Ráno je chladné, všade podzim již —
doufej, má růže, přec jdem jaru blíž!

Ne jaru tomu, v kterém vášně planou
a které slastí opojných si ždá,
leč jaru s láskou na vše odevzdanou,
jež nad zápasy duhou smíru plá,
jež hřeje slunkem jasné pohody —
i v jeseni a smutku přírody!
A toto jaro v naše pozdní léta
jak vlídný pozdrav nadzemského světa
sám Bůh nám seslal, když se ujistil,
že ohněm zkoušek svých nás očistil . . .
Nám bouře mládí blaha nedaly,
ó, družko, hleď! —
my všecko našli, co jsme hledali —
až teprv teď! . . .

Rok na vsi.

Únor.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Sezení obecního výboru.

a den sv. Eberharda.

„Žádné ministr a žádné potentát podlivá svéch schopitedlností a svýho rozumu nevzchopí, co to je, bét v Habrůvce přednostó!"

Přednostka byla už vyspalá, když Filipek tato slova ze sebe vypustil, léhaje si vedle ní — — — Byly už tři hodiny k ránu, když se teprv vracel z obecního sezení — „Su celé jaksi zmožené —" pravil, zouvaje si boty — a tak s nimi uhodil, jakoby s nimi odhazoval kus zabláceného svědomí.

Tam do kouta na hromádku s botama a promoklými onucemi složil konečně všecko se sebe: Podepisování účtů, oslavu podepisování účtů a všecky běžné i mimořádné záležitosti obce, jak po pořádku byly předmětem uvažování obecního véboru.

Pan rechtor přece jen musel účty přepsat. Stál na tom celý výbor, a pan mlynář Dobeš dokonce pohrozil hejtmanstvím a revidentem zemského výboru.

„Nic platno, pánové —" pravil. „Účty obecní musí býti sestaveny tak, aby jim každý rozuměti mohl a aby se mohly každou chvíli komukoliv předložiti k nahlédnutí. To néni jen tak všelijak obecní účty zmastiti,

a my pak abysme museli celým majetkem odpovídati a ručiti a naposled i platiti. Ty účty tak, jak jsou, nemohou zůstati a musí se přepsati.“

Při slově „musí“ ukázal pan mlynář prstem do prostřed stolu, kde byly ty „zmaštěné“ účty, a ohlídnuv se, stojí-li židle dosud tam, kam ji byl před svou řečí odstrčil, sednul si s jakýmsi nesmírným zadostučiněním rázného svého zakročení.

Matula — šafář, jako zástupce velkostatku — nasadil nějak hrozně vysoko svůj hlas a když jej byl přivedl do patřičného řvaní, usoudil, že účty nutno přepsat „docela na čisto“, protože všeliké dodatky, opravy a správky jen zmatou — „Tomu aby kozel rozuměl,“ pravil — odstrčiv účty s opovržením stranou a prohlásil, že jako „zastanec velkostatku“ účtů dřív nepodepíše, dokud nebudou všecky přílohy pohromadě — vem kde vem. Ještě chtěl cosi dodat, ale zamotal jen malomocně hlavou a sklesnul vedle drába Tomáše Dlapky.

Duffek Cyrill, socialista — také měl cosi k „ponamítání — proti rozličném vedajům a nehospodářství“. „Me chudé lid platíme přirážke do strhání a tadyk ledacos se minulo, čeho nebelo hani potřeba a bez čeho se Habrůvka muhla ešče minót. Tak ku příkladu do škole jakýsi fysikalní pomůcke. Dež to hétmanství nařídilo — hať si to taky kópí a zaplatí!“

Kdosi zas zamrmlal, že výdaj 8 zl. 22 je v účtech dvakrát. — —

Účty tedy musely skutečně být opraveny a přepsány.

Konečně zvláštními „zkómateli“ prohlédnuty — byly včera znovu předloženy k podpisu.

Starý Kunz nasadil si na ně brýle a na metr od sebe prohlížel arch po archu — — No, nenašel už ničeho. Stín kdyby byl padal na poctivost a hospodárnost „hóřadů“!

Matula sice stále ještě „postrádal“ jakýchsi příloh v záležitosti nově koupeného obecního býka, opravy školního chlívku a správy plotu kolem kostela, ale dal si říci, dal se i posadit a podepsal, když starosta ruku mu dal na to, že panští volaři zas mohou jezdit přes obecní Klínek. —

Radní Mikulica vtipem a sebevědomím jen hořel. Rezavá jeho hlava byla dvakrát tak červená, a od úst se mu hrnul kouř jak „z fabrike“. „Co?! Štvere bréle si muhl nasadit a chlupa debe našil!“

Podepsali všichni. Někteří si vzali na podpis okuláry — jiný to trefil bez nich. Staří podpisovali švabachem, mladí latinkou. „Eh, beztak je to jedno,“ řekl Horbišek a podepsal se „takovó šriftó“, že se sám „temu zasmíl“. — Ondruška napřed si nasadil Kunzovy okuláry, pak na účty položil dokonalou „gaňu“ a potom teprv podle ohromnosti a těžkosti těla svého stavěl tahy v rozměrech tak homérických, že je vidět bylo až ze šenkovny — Ale jména „Ondruška“ by byl v nich přece nikdo nenašel. Musel přijít radní Mikulica a písmena zakulatit tak, aby přece „z teho bel Ondruška“.

Konečně starosta zahájil jednání o dalších „punktacích“.

„Tak, milí páni véboři, keří ste se sem dnes do jedneho sešli, dež máme tú hlavní, nebo jak se říká — népod-népod-stat-něší věc za sebó, mosím vám sdělit, že došil dnes šupem zasik jeden zatólané člověk na vůbec, keré má z Habrůvke vedené domovské list a patří sem — třeba

jé žádné nezná a neznal, nikdá se tu hani nenarodil, nikdá tade hani nebel a nežil a meslím, nikdá hani nehumře. — — Míno jeho je Doné a zaměstnání tulačina."

Radní Mikulica věděl, kdo to byl, ale vypjal oči a ptal se přísně:

„A kdo mu vestavil domovský právo?"

„No, podívéte se! Kdo! Tam to mosí stát a stojí," hodil přednosta na stůl sežloutlý domovský list; na něm vyraženo bylo razítko obce Habrůvské a inkoustem už zrezavělým podepsán byl „Mareček Ludvík, starosta".

Mareček cpal právě dýmku a tak byl tou prací zaměstnán, že od ní ani očí odtrhnout nemohl.

Obořil se na něho radní Chalupa:

„A jak ste to tak muhl hudělat?! Deť to míno v Habrůvce hani jakživo nebévalo! Menuje se tadyk nekdo tak škaredě — Doné?"

„No jak! Jeho táta — dé mu Pánbu nebe —" vysvětloval klidně stařeckým, třaslavým hlasem Mareček — „povídal, že tu béval v cihelni a že sem patří. Tak sem mu to hudělal."

„Hale měl ste se haspoň zeptat véboru!" vyvstal Prudek.

„A kdo be na každó hlópost svolával celé vébor!" mávnul stařeček rukou a dodal: „Patří sem a je! — —"

A tím byl Mareček u konce a vébor s ním.

Jak tu seděl zaklíněn celou svou divnou minulostí jako starosta — hni s ním! Jak dub — až padne sám.

To cítil i výbor a mlčel.

Až Marečkův zeť Prokop si vzpomněl a pravil:

„A šak, ve starosto Filipku, taky ste vestavili vonehdá Plchovi, temu pobudovi domovské list a taky sem nepatří."

„Vestavil! Vestavil! Stalo se to tém pádem —" hájil se Filipek — „že jako Plch je rekruta a měl pracovní knížku vestavenó vod bévalýho staroste tudkaj zasik pana Marečka a hétmanství podlivá vaši knížke —" obrátil se k Marečkovi — „nám jé vnutilo. Co sme měli dělat, než ste jé huž huznal."

„Ja! Pracovní knížka ešče néni všecko! Já sem mu ju dal, protože jeho táta tu bel hakorát pacholkem ve dvoře. Měli ste se bránit —" dodal zlomyslně stařeček.

„Šak sme se bránile, hale ve ste se nebránil a jen ste furt podepisuval."

„Šak sem za to nic nedostal," vycítil Mareček hrot.

„To nevíme, a ve na to taky přísahat nebodete," nezdržel se už ohnivý Mikulica. „Včil máme z teho! Debe se včil na nás shrnuli všecí, kerém ve ste podpisuval passe — mosíme me se vestěhovat — toli je jich. Pánbu nedopóščé, habe přišli všeci na žebrotu — — Kdo je včil bode živit? To jen ve máte na svědomí a vaša — — —"

Chtěl říci „kapca", ale vzpamatoval se a jen se tak přehnal očima po celém výboru. Dobře každý věděl, co tím míní.

Vstal Prokop a vysoká jeho postava v dlouhém, řasnatém kožichu hrozivě vzrostla až ku stropu.

„Snáď nechceš říct, že jeho kapca?"

„Kapca ne, hale tak nejak se to menuje.“

Hádku moudře odklidil Filipek tím, že dal zavolat tuláka Doného. Statný, červenolící tulák, jak se zdálo, trochu přiblblý vešel. Jednu nohavici měl zabrnutou za „pérko“, u levé ruky měl useknuty dva prsty.

„Vodkáď ti dovedli?“

„Z Nekyšpurku.“ *)

„A co umíš dělat?“

„Všecko umím dělat. Déte mně postel a jest. Mám hlad.“

„Všecko umíš dělat a máš hlad! Čisté vták — — — Meslíš, že v cihelni pro takový lidi, jak seš te, škvaříme holóbata? Milé senku, dež humíš všecko dělat — tak pracuj a potem teprvá dostaneš hjest. A postel chceš? — A na slámě jakživ's nespal? Decke jen v peřinách a na pérách? Zdáž-li pak taky nechceš, habesme ti přichystali lavór nebo jak se temu říká hutěrák? Dáme me ti hutěrák — — vidíš ju?“ ukázal starosta svou mozolnici.

Doné jen tak stál povykročen nohou se zabrnutou nohavicí a díval se nejupřímnějším pohledem na světě Filipkovi zpříma do očí.

Ptali se jej, kde má tátu.

Nic.

Kde má mámu.

Nic.

Kde se zdržuje, kolik je mu let, byl-li kdy v Habrůvce a co míní dělat — — — na všechno tentýž němý pohled s jednoho na druhého, jakoby ani mluvit neuměl.

„Meslíte si, že z teho člověka neco dostanete?“ pravil starosta. — „Hani motekó z něho nic nevekopete. Mluvte si, co chcete, lepší správe do jeho hlave nenasadíte. Hospodské! Přes noc se vespí tadyk v šenkovně. Zétra mu dáme kus chleba a prácu a pozétřku beztak huž bode doví kde. No, možeš včil hjít. Rebářu — dé mu za pět krécarů chleba a potem mu hustel — hale nóbl, hať nás ve světě nepomlóvá! Včil di!“

Mladík bez pozdravu odešel.

Výbor se rozhučel.

„Debech to bel věděl, že tak bodó na mě zalízat, nebel bech hóčte podepsal,“ vrčel vzadu Mareček, jak rozdrážděný řeznický pes.

„Pánové, čas spěchá!“ volal starosta. „Tadyk okresní dochtor tu bel a dělal rámus, že ve špitále nemáme ešče defenetivní apparat a tělesnó stolicu. Hétmanství šak poslalo písmo. Přečtite to.“

Rechtor četl: „— — a přísně se nařizuje pod pokutou pěti zlatých, aby představenstvo pořídilo do osmi dnů pro obecní nemocnici desinfekční apparát a tělesnou stolici t. zv. Leibstuhl.“

„Co to je?“ žasl Hrabálek a točil očima po všech hlavách véborů, slyšel-li kdo kdy „takovó věc“ — — „A lííídi — — totok se poróčijó divný věci!“

„No — to je taková mašina na čištění šatů a prádla po nemocnéch, keří měli nějakó nakažlivó nemoc, jako je třeba kulera, nebo neštovice.“

„Šak tadyk nic takovýho néni!“

---

*) Mikulov (Nikolsburg).

„Co se veděláš? Dež to mosí bét, mosíme to kópit. Tělesnó stolicu dáme dělat hu stolářa a to druhý — mosíme se na to přeptat.“

„A totok je k hrůzi, — — Lííídi! No — pokutovat se přeci nedáme.“

„Dál — dál — dál,“ spěchal pan rechtor.

„Tadyk, páni véboři, v šenkovni je Stráňovské Léska se stížnosťó, že Habrůvskýmu hotařovi pré nebode platit nic. Zavoléte jé!“

Vešel Léska, chalupník ze Stráňova.

„Tak předneste, Lésko, véboru, co máte na srdcu!“

„Pánové,“ vzepřel se Léska a nějak rozčileně přendával klobouk z ruky levé do pravé a zas z pravé do levé. „Já mám platit vašemu hotařovi a já přeci nésu Habrůvské! Deť já platím dost v Stráňově!“

„No ja! Hale máte tadyk pozemke! Dež platíte Stráňovskýmu, hať vám hjich haji Stráňovské hlídá. — —“

„Mám tady pozemke, je to pravda. Hale šak v zákoně nikde nestojí, že mosím platit hotařa tam haji tam.“

„Co zákon! Ešče na hotařa vám bodó dělat zákone? Dež me se husnesem, tak to je zákon. To je vobecní zákon. A me sme se husnesle, že hotařovi má platit sedlák dva šestáke a dva koláče, přespolní též podobně tak a chalupník jeden šesták a jeden koláč. Dež to platit nechcete, nechte tak. Buďto pozemke prodéte nebo neplaťte nic. A hotař zas nebode znát vaše pozemke, a ve se potem hužitek hledéte, kde chcete. —“

Léska už tedy neříkal nic. Dal dobrou noc a šel.

Novou záležitost předkládal starosta véboru.

„Žádali sme, páni véboři, na vůbci Trkmance, habe nám poslala vesvědčení mravnosti a majetku Martina Krňáka, co se Habrůvce hlásí za pastéřa. — — A vod představenstva Trkmanke došla též taky podobně šikovná vodpověď. Pane hučitel, přečtite nám ju!“

Učitel četl:

„Co se týká majetnosti Martina Krňáka — sdělujeme, že nemá nic. Měl hlubokopanský dům č. 160 a několik svobodnéch kósků země. Ale nedbal a všecko propil a lumpáctvím přišel o všecko. Co se týká jeho mravů, je to spuščené lump, ale žalódek má dobré. Jest a hlavně pít dycky dost a dost, ale na prácu ani pomyšlení, nemůžeme teda dát o něm žádnó dobró zprávu. Odjakživa byl jeneralní lump. Bul už trestán za těžký poranění. — Šlahl Václava Bendu flintó po hlavě.

Na Trkmance dne 12. února 189*

Představenstvo obce Trkmanky
Fr. Beneš
starosta.

„Podlivá teho, páni véboři, nemožeme takovýho jeneralního lumpa potřebovat a mosíme se vohlídnót po hjiným.“

„Šak je hjich tadyk dost,“ střihl kdosi z kouta, a jizba zabouřila strašlivým řevem a smíchem.

Teprv po chvíli mohlo se zas v poradě pokračovat.

„A včil naposled tadyk vébor pan menář Dobeš stěžuje si, že pré nekeří sósedi žádajó po něm, habe veházel mlénskó stróhu, protože pré

voda přetíká z ní do polí, a pan menář zas povídá, že pré to nemosí dělat a že — — či jak je to, pane vébore?"

Výbor, mlynář Dobeš vstal a zavřel jedno oko.

„Velectění pánové výboři!" pravil, odsunuje po způsobu řečnickém židli, která by mu v náležité póze jenom překážela — — — „Napřed musím něco předeslati —" dodal a pohlédnul si na nehty pravé ruky — „Jest sice pravda, že povinnost vyhazování potoka má přináležeti mně a já ho také vyhazuji, když je potřeba. Ale nyní toho není potřeba, neboť příkop má předepsanou normalní hloubku a nic mi do toho néni, jestliže se voda může přelíti někdy do polí. Já za ni nemohu."

„A kdo?" ozval se výbor Ustohal.

Mlynář Dobeš nedal se mást.

„Má-li potok normální hloubku, pak nemůže polím škoditi."

„Hale kdež škodí — — —"

„A dokonce nemůže překážeti silnici. Jest mi velmi divno a nejde mi nikterak na rozum, jak se tak pan silniční předseda mohl opovážiti tvrditi, kterak voda může mostu škoditi a jeho zdivo podemílati! Může-liž býti něco hloupějšího, jako tvrditi, že voda může na jaře vystoupiti a pole zaplaviti, kdežto se to ještě nikdy nestalo!? Stalo-liž se někdy, aby splávek odpadu vody mohl překážeti? Anebo jak může panu řediteli Silůvského velkostatku napadnouti a tvrditi, že se dá příkop vyházeti a vyčistiti třemi dělníkami?!" — — — — — — — — — — — — — — —

Ještě dlouho mluvil pan mlynář Dobeš.

Bylo patrno, že plně pochopil krásu a sílu, vzlet a celou velebnost nejvzácnějšího skvostu české filologie — infinitivu, když tak plně a mužně zvoní svým překrásným ti — ti — ti. — — Byl-li pan mlynář v úzkostech se svými důvody, nepotřeboval, než několikrát uhodit sedlákům přes uši touto úžasnou ozdobou českého jazyka — a sedláci byli by mu snad vlastní rukou v potu tváři sami vyházeli ne příkopu jednu, ale celý veletok, jen aby zastavil proud své čisté výmluvnosti a přestal je trýznit svým srdcervoucím ti — ti — ti.

Pan mlynář byl dál než za humny v Habrůvce, četl víc než úřední vyhlášky a než co snést mohl habrůvský mozek a proto věděl, jak se mluviti patří. Srazil-li někdy o nějaký ten přechodník nebo instrumental vaz, tož při dobré jeho snaze správně česky mluviti, nelze se tomu diviti.

Slavný výbor obce Habrůvské byl touto řečí páně mlynářovou tak omráčen, že ve své sebezapomenutí nevěděl hned kudy kam.

„Pro Boha, co dělat? Dež ve povídáte, že potok má patřičnó hlóbku a ve jé teda vehazovat nemosíte, tak zavoláme komiss a bode — —" rozhodl starosta a druzí přikyvli.

Ještě chtěl starosta přivést jakousi záležitost na denní pořádek, ale vébor Hrabálek prohlásil, že už teho dnes majó dost —

„Tak teda páni véboři, to vostatní huž dnes teda necháme na hjiné deň —" ukončil starosta sezení a vstal.

Všichni se ohlédli po starostovi a ztrnuli v němé otázce.

První se ozval Ondruška.

„No — a na zavdanó nic? Zač sme podpisuvali?"

„No, dež si páni véboři přijó, tak co be ne —" nadhodil Mikulica.

Všichni přisvědčili až na mlynáře, kterému pohrozili komissí.

„Zachovali jste něco, že rozdáváte?"

„Ve se nás ptáte, zda-liž sme co zachovali? No nic, hale taky nic nésme dlužni. To možem pít a ešče nepropijem."

„Ale já pít nebudu."

„Píti nebudu, pane menář — píti — — —"

„Mám čest se vám poroučeti — —"

A Rybář valil už čtvrtku do světnice.

Výbor Ustohal s palicí stál už pohotově. — —

Pravá debatta nastala teprv teď — — — Véboři se rozverbovali —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Spím vám hale dvě hodine a probudím se," vypravoval ráno Filipek. „Lidi dó z kostela a smijó se. Povídám: Co pak se to hale lidi smijó? Nésó-li pak hu Maxla? A richtig — polovica jich tam belo — — — Radní Jakub s modřinó pod vokem pil čaj. V tem došla jeho žena. ‚A ve ste tady starosto taky?' povídá. A tak sem se zahaňbil. A potem teprv se vobrátila k svýmu mužovi — — — ‚Kerá potvora, povídá, ti zvolil za teho radního? A to huž vo lepším nevěděli, než seš te? Tady sedíš, a tam ti sviňa nosí hlavní knihu po dvoře! Kde's ju měl? Papíre tak lítajó po hnoju!'"

Jakub skočil a už nemeškal. Účty položil pod kůlní na vůz. Zpropadená svině! — — —

Kožich Jakubův plandal už dědinou.

Celá Habrůvka ho viděla, jak běží vyrvat svini obecní účty.

Černý únor.

Na den sv. Matěje.

Nerobil sv. Matěj tentokrát ledu, ani ho nelámal. A skřivánek z koleje také nepil. Nijaký ten Matěj nebyl — — —

Černé severní větry hnaly se nad dědinou.

Někdy ještě cikánce roztrhne se nějaká ta duchnička, sesype se hrstka vodnatého pápeří — ale jen na chvíli sbělá zem. V minutě černá zas.

Nevlídné, škaredé dny. Mrzuté a syrové, rozplizlé a kruté, plné špinavé vody a bezedného smutku. Od rána do noci, od noci zas až do rána, dolina jakoby se topila v mlhách, den barví v šerý podvečer, noc v černé propasti. Těžké a nezdravé přelívají se ty mlhy smradlavými průvody, trhají prsa zdravá, sužují a dorážejí nezdravá. — — — Jak bachraté trupy líně se protahujících zvířat válí se černé chalupy v hrozné poušti smrtonosných par. — —

Smutná neděle.

Padá studený, drobounký déšť.

Morosí.

Jak opilé mátohy brodí se tou mlhou do kostela putující lidé. Prosyceni chladem zimomřivé choulí se do svých lavic a poslouchají rozvleklé kázání — — I ta píseň i ty varhany, ba i ta modlitba svatá vyznívá jak z prázdna do prázdna; mrákoty dusí celý svět.

Odpoledne hlasu zvonů poslušní farníci zas se tak plazí mlhou na křížovou pobožnost a požehnání. Všichni jdou, všichni se oddaně modlí — jen starý Petráš zůstal mimo Boží dům a hlasitě reptá, přestupuje v blátě s nohy na nohu.

Rozjímá o kříži svém.

Jak se má s Vondráčkem dělit?! „Deť néni hani Habrůvské!“ rozkřikl se Petráš na neviditelnou jakousi příšeru, plovoucí v mlhách — a v zkornatělé jeho tváři objevily se opravdové slzy bolesti. — — Už prodal jediný kousíček pole, který mu zbyl. A na konec přece mu jiného nezbude než chodit po žebrotě s ním — Vondráčkem!

A ta příšera zase tak vyvstala před ním v nesmírných čeřenech plujících mlh. — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Bratrstvo třetího řádu sv. Františka po požehnání v kostele zpívá, modlí se a zase zpívá — zatím co nedaleko v hospodě hlučí už bouřný dav.

Uzavírají tam kontrakty na řepu.

„Taky deš, Hančo, kontraktuvat?“

„I ba. Kolik dávajó?“

„Pětavosumdesát.“

„Jéžiši Kriste, to se zas nadřem zadarmo! Majó-li pak ti páni svědomí?!“

„Nemajó. Hale — co tam dáš? Kanárčí semínko? — Řepo, milá brachu, řepo mosíš sázet — nic hjinýho ti nezbévá; foršus potřebuješ?“

„Ba potřebuju, milé Martine. Do tovarechu ešče daleko a na živobetí néni. Haspoň téch zemáků nakópím — — Bóže, Bóže — ten svět je tvrdé! K jaru je néhůř. Hjest se chce, krků plná chalupa — — a vedělku nikde. Muž zahálí, já zahálím, a hlad furt répe, jen ten nezahálí nikdá. — — No, mosím hjít — — —“ oddechla si tetka a šla uzavřít kontrakt na dvě míry řepy.

Tetka se proplétala klubky mužáků.

„Me sme chudáci —“ rozkládal Brablec — „Máme jen tu svó kůžu a sme v zavřeným světě. Je dvojí svět: votevřené a zavřené. Chudáci só v tem zavřeným. — —“

Jiný hlas přiletěl až od nálevny.

„Já, dež se mně narodí kluk, kópím si kuba a dež děvče — kóřím jen krátkó. To už je třetí krátká, co kóřím — — Kubu sem hani ešče neviděl.“

Chlupku zastavil Horbišek.

„Taky potřebuješ? — — Bela's pré v Brně.“

„Bela — A mluvila sem s Kačó. Pré hjí máte poslat šate; dům že pré huž za živé svět nepude.“

„Hať zvostane, kde je. — Nechce dřít na svým — hať slóží na cizím — — Víš, co je Kača? Čert ju nechcel, dal ju nám. Dům je bez hříchů, co je preč.“

Chlupka tlačila se dál, kde „páni“ z cukrovaru psali směnky a vypláceli zálohy.

Křečovitě sevřela vyplacené čtyry pětky a přitisknuvši vlňák pod bradou, honem spěchala z čoudu ven — — Už to nějak přece proklepe, než se jaro otevře a muž aspoň někdy bude moci do práce.

Rychle černal den —

Otevři mně milá
malovanó branku
ať si já nezlomím
vršek mariánku.

Otevři mně milá
tvóje okynečko
ať si já potěším
mé smutné srdéčko.

To rekruti zpívali na dolním konci dědiny. S losy za čepicemi už dnes oslavovali příští svůj osud. Burácivými jejich písničkami třáslo se kdejaké srdce mateřské.

Otvírejte vrata
vedou vám rekruta
z tej Habrůvskéj osady —

výskalo to zas z jiného konce dědiny, a obě ty písničky letí tak proti sobě jako černé dvě noviny — ve vzduchu se potkávají a do sebe splývají v divokou jakousi vřavu smutného zakončení.

I ty písně utichly. Hustá tma rozlévá se dědinou. Nizounko nad zemí plovou tušové mraky.

Smutné ticho ševelí tmou.

A zas jen ten děs černého ticha.

Tu od kostela — — —

„Počkej — — —“ stavěl se kdosi ve tmě.

Zvonek zacinknul — Tmou pronikło pohyblivé světýlko — — —

Pod kročeji hrká štěrk.

Kdesi v jizbě zaplakalo děcko.

Cink — — — V aureole mlhy zazářila krvavá lucerna.

Z tmavého pláště svitla bílá rochetka.

To s Kristem a útěchou nemocnému — k smrtelnému loži spěchal kněz.

Jasně volal zvonek, okny až do jizeb pronikal truchlivý jeho hlas.

Lidé straží sluch — — — „Ke komu ale?“

A padají na kolena, bijí se v prsa — za nemocného obětují krátkou modlitbu.

A dále tmou rychle se šine aureolou mlhy ozářená lucerna.

Až tam na konci dědiny na čistém loži — stařeček Prokop čekal — Všemohoucího.

Záře na stole stojící hromničky osvěcuje mokrý peň hrušky před okny.

Cink — cink — — —

Nemocný zvedl hlavu.

Na čele mu vystoupil mrazivý pot.

Jak ten plamínek hromničky smutně plápolal!

Cestou.

Na den sv. Alexandra.

Vítr, mlhy, mračna, déšť — pak mráz a jasno s přibývajícím měsícem. — — —

To bylo předevčírem.

A dnes ráno vyjelo slunce z východu takové veliké, jásavé a čisté, že půda na kost ztvrdlá rázem se zapotila a žíznivě hltala do sebe poslední zbytky kdesi ve stínu jak hadry pohozených, stářím a špínou cele prolezlých sněžišť.

I v lesích rychle tál sníh chráněný dosud stromy a křovím i odtud země jak z otevřených žil chlýstala na všecky strany bouřlivé bohatství svých vod — — Ostrými záblesky zlata ostře mrskaly v slunci mlhám a šeru přivyklý zrak.

Znovu zaplesala skřivánčí píseň, směle už výskali a zpěvem svým nebesa plnili nad oteplenym lánem — — V boji se honí, ve shonu zpívají, ve zpěvu s hůry padají k zemi a už zas jak šipka letí k modru, aby zpěvem hájili a písní uhájili svou, výhradně svou, pod nimi rozepjatou trať.

Jaký krásný, tichý, vlažný den!

V pokoji drtí zima, prsa dusí syrý vzduch, a tu — venku před domem, v zahradě, na silnici, pod lesy — odevšad jak pozdravy se hrnou první oddechy sladkého jara.

Z dědiny vzduchem plove jarní hluk — tajemným šumem prolívá se celá dolina. Sklenář s krosnou břitce na slunci hrajícího skla po všech prostorách Habrůvky rozesílá svůj zvučný, houkavě se rozléhající hlas.

Na návsi u rybníčka rozložil své zboží hrnčíř. Sám stojí stranou opřen o lehounčký svůj vozíček a okem snivě přimknutým přibližuje ke skupině žen — — Ženské smlouvají, kotníky klepou na hrnce, čepáky, žbánky a zas chtivýma očima hledají na zemi zboží pěknější a laciné. Vychrtlý koník žvýká cosi u vyprázdněného vozíčku a jakoby spal. Ale přece je vidět, že nespí. Příjemně potřásá kůží, teplu nastavuje záda a s psíkem nataženým zrovna jemu u nohou jen tak oči přivírá v rozkošném pocitu po těle mu běhajících jarních paprsků.

Postavy přicházejí, postavy odcházejí. Na chodníku zdeptaném už, ale měkce ještě pružném a jako načechraném šeptají kročeje — nadnáší se chůze a tělo se až houpá na pružném, vláhou nabubřelém slínu. —

— —

V staleté lípy a prastaré platany zapadlá stojí fara. — Z vlhkých její zdí vylákalo sluníčko i stařičkého pastýře habrůvského stáda. Zvolna pohybuje se silnicí malá, okrouhlá jeho postavička černě se rýsujíc vedle mokrých kolejí. Blýskají a už z daleka do cesty mu běží jak dvě vedle sebe napjaté, stříbrné pentle.

Chvílemi se velebníček zastaví, pomazlí se v teple a zvednuv ruku s doutníkem k ústům, zakouří, oddechne a zas ruku na prsa spouští tak, jak to dělávají jen kuřáci sváteční, klidní a nanejvýš šťastní. — — Pak

ještě dva, tři výdechy kouře a začne se shánět po svém psu. „Cukrle! Cukrle!“ volá na bílého pinče, a když psík nakoukne se zcela jiné strany, než kde ho hledal pán, stříbrem okovaná hůl pokročí zas o několik kroků dál. Kdo tak na stříbrovlasého stařečka popatřil, mimoděk si vzpomene na milou, tichou, měkkou postavu abbého z rokokových dob. — —

Jedna z těch dobrých, milých tváří, která vědomě neublíží červu na zemi — Ničeho na světě si ani nepřeje, než v tichu a svatém pokoji své stařičké fary dožít svůj bezúhonný, čistý věk. Dvacet let už věrně a poctivě sloužil nezdárné, ale milované svojí Habrůvce — a už ten svůj život vezdejší zasvětí jí celý. Za svého kaplanování v Brně býval zpovědníkem nejpřednějších aristokratek Moravy, důvěrníkem nejvzácnějších lidí, hostem nejbohatších domů — a přece kdyby mu byl za Habrůvku někdo vracel všechen ten rozkošný život dávno minulých let i s brněnskou farou, nebyl by svou Habrůvku dal; tak s ní srostl srdcem i duší, tak s ní žil a trpěl jak sám jeden z nich; — a nebyly to sladké slzy, které ve zpovědnici nebo na kazatelně kdy prolil nad jejími osudy. — Tu v Habrůvce už zůstane. — Není pro něho jiného kousku země v celém širém světě — Nabízeli mu hodnosti, nabízeli mu pocty i límec kanovnický rozestřeli před ním, jen ruku vztáhnout po fialové jeho nádheře — — Nepřijal. Nabízeli mu velké fary. Nepřijal. — Jen Habrůvka byla milá jeho srdci a Habrůvce on — a když i někdy horlil a Habrůvce pohrozil, že ji opustí a půjde sobě hledat jinou vlast — nikdo mu nevěřil. Každý už věděl, že to už tak bývá se starým pánem jako v Boží přírodě: Bouří, bouří — ale když pak sluníčko vyhlédne a ticho se rozloží nad Habrůvskou dolinou — už je zas po strachu a hněvu. — Odkud srdce vyšlo, tam se vrátí zas. — —

„Kam bych šel? Co si vyberu? — — Všude je dobro i zlo — — a jiným děje prý se ještě hůř.“

Rád hovořil. Ach, jak rád hovořil! Nebylo konce jeho rozjímáním o věcech i nepatrných a ještě nepatrnějších. — Na vlas vždy věděl, kdy jaké počasí bylo před pěti lety dnes, před osmi lety včera, jaká zima před patnácti, jaké jaro před dvaceti lety. — — Kterého roku bylo mnoho vína, kdy pohnily všecky zemáky, kde a kdy padly ty kroupy, jak suchý, jak mokrý, jak šťastný i jak zlý byl který rok. Nevyčerpatelný byl pramen těchto zpráv.

I jinak si rád zablouznil.

„Prosím vás, vždyť už ty děti v obyčejné škole se toho učí tolik, že se člověk divit musí, jak to unesou. V městech se moc študuje, moc se čte, moc přemýšlí — země jen aby stavěla pro lidi blázince. Už zas na jeden povolil sněm peníze. Všichni přijdem takhle do blázince, za sto, dvě sta let bude svět jeden velký blázinec — A budeme tam všicci. — A mrzáci — — Jaké to bývali ve škole roby a kluci! Skály. A teď samý zakrslík. Celý den to sedí, hlava trne děcku div nepraskne a tělo jen trpí — trpí — já to nejlíp vím, jak trpí. — — Jiný si toho ani nevšimne. — — —“

Pana faráře docházel lesník.

Cukrle z daleka se děsí fořtova slůněte a krčí se k nohám svého pána. —

Slunce zalívá kraj — milo je postát v hřevné jeho záplavě.

„Na procházce, na procházce?“ načal lesník a hrozivým hlasem okřiknul svého chlupáče.

„Když je dnes tak pěkně!“

„Ba — je temu tak. Jak na jaře.“

„Kdo by si to byl pomyslil! — — Z takového škaredého počasí — najednou hotové jaro, opravdu jaro. Za týden — zůstane-li tak, budeme set. Právě to tak bylo před osmnácti lety a zrovna v ty dny. Na sv. Matěje déšť a sníh, sníh a vítr, plískanice — mráz a potom ten nejpěknější den — jaro. A před šesti roky zas na sv. Matěje mrazy a po kolena sněhu. Celou zimu ani saní nevytáhli — a k jaru začaly teprv vánoce. V sněhu po kolena jsme se brodili, když jsme šli s nebožtíkem kostelníkem zaopatřovat starého Prudka. Divně to ten Pánbiček řídí — —“

„Ba, je temu tak.“

Z Borové na krátkých svých nožkách přešel kolem Maxl, žid.

„Víte-li pak, pane fořt, že v Holešově se přihodila zas nová rituelní vražda?“

„Taky sem četl. Stálo to ve ‚Weltblattu‘.“

„Dva židi jsou už v soudním vyšetřování a mluvte si, co chcete — já tomu věřím,“ ďubal pan farář špicí své hole do měkkého chodníku. „Talmud je talmud, a tuhle na říšské radě dobře jim to tam jeden z talmudu vysypal, jak to tam stojí: ne rolnictví, ne průmysl, ne práce, ale handl, handl jen nese a práce moc nestojí.“

„V pravdě, je temu tak.“

Za řeči se dostali o několik kroků dál.

Pan farář už byl zas v jiném hovoru.

„— — — a to vám jak přijde jaro a mění se počasí — mění se taky žaloudek. Větry mě sužujou po celý rok, ale na jaře — div zrovna nelehnu — — Ale pak je dobře. Žalůdek se musí na jaře pořádně vyčistit, musí napřed na to jarní počasí zvyknout a pak je zas ticho — — leč zas když přijdou nějaké ošklivé dni.“

Od Borové je dohnal zas Rybář se ženou. Pozdravili a líbali velebníčkovi bílou ruku.

Rybářka jako vždy ustaraná, vyhublá, uplakaná s věčným zánětem víček.

„Víte už, pane revírníku — jak si zas Rybář pomohl? Nic, nic nepozbyde. Notář žid ho z toho vytáhl a tak mu poradil, že Rybář ani kouska země neztratí — — Celých osmdesát měřic mu zůstane — — Všecko ten notář vypočítal. Pole se dají na pět let do nájmu a z nájmu zaplatí notář úroky a nejnaléhavější dluhy. Dluh v hypoteční bance zůstane váznout, ten se neztratí a zatím bude Rybář s rodinou žít z hospody. — Ale to nejchytřejší teprv přijde: Hospodářství celé pronajal zeť Krištof za svý peníze a na své jméno, ale jen proto, aby to nepřišlo do dražby. Hospodařit a nájem Krištofovi platit bude zas Rybář. A tak Rybář pronajal sám pro sebe vlastní své polnosti a peníze bude platit Rybář — Rybářovi. Řekněte mně, komu z nás by to napadlo? — I to je mazaná liška!“

„Ba, je temu tak — — Ten si ze všeho pomůže.“

„I ďasa pomůže!“ rozhněval se velebníček. „Vrbčena, Vrbčena — ta ho stopí — ta ho udlábí. Jak kočka myš — — S babou i sám čert prohrál — — A nejen ona — Všecky ženský z něho tahají. — Víte-li pak, kolik vdaných ženských má na svědomí? Ráno, když muži už byli v práci, chodil je jednat na tovarych — — a — — a — — jen dvě ho vyhodily. — — Ó — — ó — to je špatný chlap — Ó — ó — to je — — —!“

Velebníčkovi se nedostávalo slov. Rozhorlením zrychlil krok a zapomněl i kouřit.

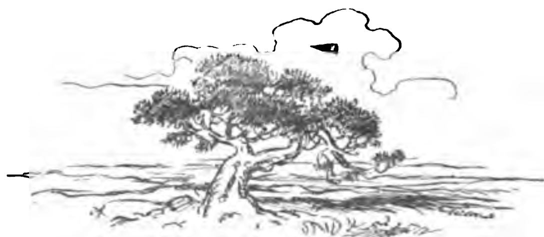
To všecko byl výsledek jeho dvacetileté práce!

To bylo ovoce jeho kázání o cizoložství, o prokletí hříchu a sladkostech nebe!

Sluníčko náhle se sklonilo k západu, za ním v zápětí táhly se stíny a zimní chlad.

Na východní straně oblohy zavěsil se skvrnitý měsíc. Trčel tam ještě nesměle, jakoby se bál mírným svým světlem zasáhnout až tam, kde na poskoku hrály si ještě poslední červánky dne.

Pan farář s fořtem došli až k zámecké bráně a rozloučili se — —

Monte-Carlo.

ima začíná. Dávno vrátili se poslední opozdilci z letních pobytů a prázdninových cest, šťastní, zdraví ukončili krásnou saisonu villegiatur a touristických požitků; avšak leckterý nemocný teprve nyní chystá své vaky, aby unikl mrazům a mlhám severu. A který z nich má dosti peněz, pospíchá k některému místu rozkošného pobřeží středomořského od italské Spezzie až po francouzskou Nizzu — na slunnou Rivièru, kde příroda nezná vůbec ztrnulého zimního spánku, nýbrž i v lednu lahodně se zelená a rozvíjí zářící květy růží a karafiátů ve stínu palem, oliv, cypřišů, fíků, pomerančovníků a jiných vzácných stromů jižního pásma.

Jaký div, že s chorými také zdraví, požehnaní statky vezdejšími, rádi volívají k občasnému pobytu rivièrský ráj. Avšak ráj ten má i svého hada, který znešvařuje a otravuje právě nejkrásnější jeho koutek.

Líbezný pruh pobřežní, jejž Alpy Přímořské chrání proti větrům severním, vysouvá západně od Nizzy do moře malý poloostrov, malebnou skálu s kolmými srázy, jejíž plošinu nahoře celou zaujímá městečko, opásané středověkými hradbami a pnoucí do slunného vzduchu romantické věže, pravé skalní hnízdo piratské. Toť Monaco. Nyní nehrozí již kupeckým korábům, jako za dávných svých vládců, ale pověst jeho není lepší, spíše horší než za oněch piratských dob. Žijeť z podílu na kořisti pirátů jiného druhu, kteří mají nevinné jméno „společnost mořských lázní monackých“, ač by se přesně měli jmenovati „společnost herny v Monte-Carlu“. Za malou zátokou, která na východní straně monacké skály ladným obloukem zabírá se do pevniny a podél níž se táhnou elegantní hôtely a villy městečka Condaminy, vybíhá opět do moře výšina, na níž ze spousty palem, aloí a kaktusů září nádherný palác herny s hôtelem a dvěma neb třemi ulicemi. Toť Monte-Carlo. Náleží ještě k území trpasličí říše, devětkrát menší než pařížský boulognský lesík, jíž vládne pod protektoratem Francie kníže monacký, beroucí nejen všechny peníze na potřeby svého státečku, ale i ohromný soukromý důchod právě z Casina, jak nazývá se ona herna.

V pozadí těchto rozkošných míst, za věčně zelenými háji vzácných stromů a křovin, „Přímořské Alpy září jako lapis lazuli, s bílými městečky ve svých rozsedlinách“, a v popředí daleko, daleko prostírá se „Středozemní moře, polovzdušné, jako světle modrý, řídký porcelán, laskající se ke břehu a rozkládající po něm jako krajky svou stříbrnou pěnu“, — tak líčí tuto krajinu Němirovič-Dančenko ve své cestovní črtě „Zlato, zlato, zlato!“ (český překlad Fr. Macha vyšel v „Levných svazcích novel“, XXVI, 1894).

Ale většina hostů Casina věnuje pramalou pozornost čarokrásné vyhlídce, která se otvírá z jeho báječných sadů.

Vstupme již s nimi do nádherné, ač málo vkusné budovy. Stačí odevzdati svou navštívenku a vydají vám vstupenku do skvostně vyzdobených sálů, kde tlačí se hráči kolem stolů rouletty. Ve středu každého

stolu upevněn jest pohyblivý kotouč na způsob kola se sedmatřiceti paprsky střídavě černými a červenými, z nichž osmnáct jest označeno sudými a osmnáct lichými číslicemi od 1—36, kromě toho pak jeden nulou. Na pravo a na levo od toho kotouče jest plocha stolu čarami rozdělena v řady políček označených týmiž číslicemi a v několik větších polí s označením Rouge, Noir, Pair, Impair, Manque, Passe, kam kladou své sázky ti, kdož nehrají na ony jednotlivé číslice, nýbrž na barvu červenou nebo černou, na číslo sudé nebo liché, na číslo nízké (do 18) nebo vysoké (přes 18). Croupier zvolá „Messieurs faites vos jeux", roztočí kotouč směrem od prava na levo a hodí opáčným směrem kuličku na vyvýšený okraj kotouče a když po několika otočeních kotouče let kuličky se uvolní, oznámí zvoláním „Rien ne va plus", že nikdo již nesmí sázeti. Konečně spadne kulička na některý paprsek kotouče a je-li číslo paprsku toho na příklad 3, vyhrává ten, kdo vsadil na trojku, jakož i všichni, kdo vsadili na manque (nízká čísla), na impair (lichá čísla) a na červenou (rouge), kteréžto barvy jest dotyčný paprsek. Sázky ostatních croupieři shrábnou dlouhými hrabičkami, vyhrávajícím pak přihrnou lopatkou výhru, kteráž při hře na barvu, na sudou neb lichou, na nízkou neb vysokou jest rovna obnosu sázky, při sázce na jednotlivé číslo však obnáší 35kráte tolik. Padne-li kulička na Zero (nulu), prohrávají všichni hráči na jednotlivé číslice, vyjma ty, kdož vsadili na nulu; sázky na barvu, sudou nebo lichou, nízkou nebo vysokou zůstanou však do následující hry — když pak vyhrají, neobdrží ničeho, a prohrají-li, připadnou bance.

Kromě uvedených způsobů sázky jsou ještě jiné, jako „à cheval", t. j. na dvě čísla (vyhrávající dostane, vyjde-li jedno z obou čísel, 17krát sázku), na 1., 2. neb 3. tucet čísel atd.

Celek jest velkolepé šejdířství, v němž jedna strana — banka — stále vyhrává a to do roka sumy mnoha millionů, druhá pak strana — hráči — vždycky prohrává: menší neb větší sumy, celý svůj majetek neb dokonce i — život. Samovraždy jsou v Monte-Carlu, jak známo, všední věcí.

Ono šejdířství nezáleží snad ve falešné hře banky. Němirovič-Dančenko sice vypravuje, že nastávající croupier učí se šest měsíců na vzorku rouletty házeti kuličkou, a vyslovuje domněnku, že alespoň přibližně může způsobiti vyjití toho neb onoho čísla, avšak sám netroufá si to určitě tvrditi a dodává, že znalci a denní navštěvovatelé věří bezvýminečně v nemožnost podvodu u rouletty. Jiný nepřítel její R. Bergner ve svém spise o Monaku zasypává sice správu herny všemi zasloužerými výtkami, ale o zařízení rouletty tvrdí rozhodně, že není při ní žádné falše. Naopak prý každý den se zkoumá vodní vahou a jinak každá přihrádka, aby ani nejmenší nerovnost neb jiná nepravidelnost nemohla působiti na běh kuličky. A je prý to v samém prospěchu banky; neboť chytří hráči by prý brzy takovou nepravidelnost postřehli a sami z ní těžili.

Ale správa rouletty nepotřebuje ani žádného takového úskoku, poněvadž již pravidla hry jsou tak ustanovena, že jí úplně zabezpečují stálý a kolosální zisk. Není třeba zevrubného důkazu; stačí, že rouletta rok co rok skutečně vynáší společnosti tolik, aby z toho mohla nejen udržovati nádherné stavby a celé skvělé zařízení herny, znamenitě platiti četným

úředníkům a zřízencům, pořádati pro hosty Casina nákladné plesy a zábavy, baviti je bezplatně v nádherném koncertním sále produkcemi výtečného sedmdesátičlenného orkestru a vynikajících umělců, kupovat si od řady časopisů na blízku i v dáli reklamy neb alespoň diskretní mlčení, vypláceti tu a tam i cestovné na zpáteční cestu hostům, které v roulettě obrala do posledního haléře, nýbrž i odváděti knížeti monackému roční poplatek 17 millionů franků (dle Němiroviče-Dančenka), vydržovati jeho policii a bezmála 100 mužů čítající armádu, opravovati všechnu kommunikaci jeho liliputánské říše, platiti ze svého školy a duchovenstvo monacké, ba i zapravovati všechny daně za knížecí poddané, kterých ovšem není více než něco přes 10.000 duší, — a po všech těch vydajích uložiti rok co rok čistý zisk asi 20 millionů franků (tolik obnášel prý v r. 1895).

Hlavními výhodami banky při hře jsou Zéro, nulla, kteráž vychází průměrně asi 18krát denně a při níž většina hráčů ztrácí své sázky, dále částka z předu již odražená při ustanovení výher (kdo by si chtěl na příklad pojistiti výhru tím, že by položil na všechna jednotlivá čísla rouletty i s nullou, tedy celkem na 37 polí po 5 francích — menší sázka se nepřijímá —, musil by sice na některou tu číslici vyhráti $35 \times 5 = 175$ franků, ale celkem prohrál by přece, poněvadž banka shrábne sázky ze všech zbývajících čísel, tedy 36krát 5 franků, čili 180 franků, tedy o 5 franků více než mu vyplatí) — konečně pak jí pomahá určené maximum sázky, kteréž obnáší 6000 franků. Více nesmí se vsaditi najednou. Význam toho ustanovení pro banku objasní následující případ. Někdo vsadí na červenou barvu pětifrank a prohraje. Aby svůj pětifrank dostal zpět, vsadí znovu na červenou dvakrát tolik, tedy 10 franků. Probrav opět, vsadí do třetice na tutéž barvu dvojnásobný obnos své dosavadní prohry, tedy $2 \times 15 = 30$ franků, a rozhodne se, že bude takto dále sázeti vždy dvojnásobný obnos celkové ztráty, až konečně červená vyjde. Dejme však tomu, že vychází stále jen černá — tu by po sedmé sázce celková dosavadní ztráta našeho hráče obnášela 3645 franků. Nyní již dvojnásobný obnos vsaditi nemůže, poněvadž by tím překročil dovolené maximum 6000 franků. Může leda ještě vsaditi toto maximum. Ale stane se — a není to v roulettě nikterak neobyčejné — že i tentokrát, po osmé vyjde opět černá, a celková ztráta našeho hráče zvýší se tím rázem na 9645 franků. Teď již nemůže vsaditi něrku dvojitou sumu, ale ani obnos své ztráty a pozbyl tudíž naděje rázem dostati nazpět své peníze, — a tato možnost vzata mu právě ve chvíli, kdy je velmi pravdě podobno, že konečně po tolika černých jednou přece vyjde červená. Kdyby teď na krásně mohl a chtěl ještě jednou vsaditi maximum 6000 franků, dostane pro případ výhry již jen tuto část své ztráty nazpět a zbytek 3645 franků zůstane ve spárech banky, leda by pokračoval ve hře s novou nějakou kombinací — ale pak jest velmi možné, že ztratí ještě i to, co vyhrál zpět, a snad nakonec své všecko.

Při tomto příkladu měli jsme ovšem na mysli boháče, který by mohl za stále zvětšovaných sázek na červenou klidně vyčkávati, až mu konečně vyjití této barvy přinese jistý zisk, a kterému právě stanovením maxima sázky tato kombinace jest zhacena. Ale kolik jest hráčů, kteří by mohli takto klidně dávati tisícovky v sázku! — a v tom právě je nový důkaz

Sál rouletty v Monte-Carlu

nestejnosti zbraní: mnohomillionová banka stojí tu proti hráčům, kteří valnou většinou mohou manipulovati jen s poměrně skrovnými sumami a namnoze již při malé prohře ztrácejí hlavu.

Hlavní však pomocnicí správy Casina jest hráčská horečka, která se zmocňuje převážné většiny jeho návštěvníků. Kdo prohrál, chce mermomocí své peníze dostati zpět a také výhra bývá jen novou pohnudkou k další hře.

„Vždy bývá okamžik, kdy vyhráváte —“ praví Němirovič-Dančenko — „nikdo však nemá tolik síly, zůstati při tom. Kdyby člověk uměl přestati — rouletta by praskla. Ale vy se roznítíte, rty vaše se otvírají vždy šíře. Žádáte vždy více. A konec konců jest, že vaše peníze se octnou úplně v banku rouletty, a vy jste žebrákem v plném smyslu slova.“ A přece nespočívá nešťastná ta vášeň výhradně jen v žádosti zisku a dobře praví také francouzský jeden spisovatel: „Pravý hráč nesní již o nabytí bohatství, právě tak jako opilec nepomýšlí na uhasení žízně; onť hraje, aby hrál.“ A kdo jeden den odejde s výhrou v kapse, pravidelně vrátí se druhý den, aby prohrál nejen ji, ale ještě své peníze. Kdo by chtěl bank skutečně obehráti, musil by míti při sobě lokaje Jana, o němž se vypravuje v Monaku tato historka:

Jednou přijel do Monte-Carla z Německa schudlý mladý baron se starým lokajem Janem, a měl báječné štěstí: do večera vyhrál 500.000 franků. Vrátiv se s výhrou do hôtelu, odevzdal všechny peníze Janovi s poručením, aby je opatroval a z pokoje ani na krok neodcházel. Sám baron že si v blízké Nizze na oslavu svého štěstí trochu zahýří a ráno se vrátí, aby svými statisíci bank obehrál o několik millionů.

Odjel tedy na noc do Nizzy, vzav s sebou jen několik set franků. Ráno vrátil se do Monte-Carla s úplně prázdnou kapsou — ale ó běda! Jan byl ten tam i s penězi!

Nešťastný mladý baron vzbouřil policii, telegramy lítaly na všechny strany ... teprve druhý den vysvětlil všechno následující telegram, jenž ho došel od jeho otce z Berlína: „Vrať se okamžitě, peníze na cestu obdržíš v bance. Jan se vrátil, 500.000 přinesl úplných a odevzdal mi je proti stvrzence.“ —

Avšak to je asi jen anekdota. Ve skutečnosti neunesl zajisté nikdo z Monte-Carla půl millionu. R. Bergner ve své knize odhaduje, že poměr vyhrávajících k prohrávajícím má se tu jako 50 k 1000 a že z 1000 vyhrávajících je sotva jeden, který by se značnou výhrou navždy Monte-Carlo opustil. Ale správa herny stará se ovšem, aby pověsti o znamenitých výhrách kolovaly hodně často a co nejdále se šířily.

Za to hledí dle možnosti potlačovati zprávy o — samovraždách nešťastných hráčů. A ty jsou v Monte-Carlu, jak známo, na denním pořádku. V každé knize o Monaku můžete se dočísti případů sebevraždy, jež se staly za krátkého třeba pobytu pisatelova v Monte-Carlu, ne-li přímo před jeho očima. Na jihu od promenády Saint-Martin je skála, spadající kolmo do moře, kdysi opevněná proti útokům se strany mořské; nyní nazývá se baštou „des décavés“ (nešťastných hráčů), poněvadž s ní často vrhají se do moře oběti rouletty. Ostatně v celém okolí herny je asi málo míst, která by nebyla spatřila podobnou katastrofu, a právem

snad může N. Dančenko tvrditi, že v Monte-Carlu, Condamině a v Monaku „není komnaty, v níž by se byl neuškrtil, nezastřelil aneb nepodřezal nešťastný hráč — není okna, z něhož by se nevrhali, a není hřebíku, na němž by se nevěšeli“.

Nejednou teče krev i v herně samé. Některý pološílený hráč, jemuž právě croupier shrábl poslední zbytek prohraného jmění, zvedne pojednou revolver — rozlehne se rána — sluzi shrnou se kolem a vynášejí mrtvolu rychle ze sálu — však ostatní jedva se tím dají vyrušiti z proudu vášnivé hry — leda že někdo hbitě namočil v krvi na podlaze pětifrank uchystaný k sázce, což prý přináší štěstí . . .

Není pověrčivějších lidí nad hráče rouletty. I nejintelligentnější člověk za krátko se nakazí jejich pověrami. Jedni nesázejí nikdy sami, nýbrž prosí croupiera, aby vsadil za ně . . . bojíť se, že mají nešťastnou ruku; jiní zcela vážně obviňují osobu, která usedla vedle nich, že jim přinesla neštěstí; jiní zase kousnou vždy do zlatníku, nežli jej vsadí atd. Žertovnou historku vypravuje o tom Michel Delines v „Le Monde Moderne“: „Dosud jest v paměti nemilá zkušenost poslance dobře známého, obtíženého hrbem. Zpozorovalť, že kdykoli jel z Nizzy nebo ze San Rema do Monte-Carla, jeho coupé vždy bylo přeplněno, kdežto zjev ten se nikdy neopakoval na cestě zpáteční. Vysvětlení spočívalo v tom, že hráč, který se může dotknouti špičkou prstu zad hrbáčkových, pokládá to za bezpečnou záruku šťastné hry.“

Správa rouletty má na svědomí nejen četné samovraždy, nýbrž i mnoho jinak ztracených a schátralých existencí. V Monte-Carlu, Monaku, Condamině a Nizze je plno lidí, kteří, prohravše všecko v roulettě, neštítí se již prostředku žádného, aby si zjednali možnost, hověti alespoň na chvíli dále své hráčské vášni. Někteří číhají za hrajícími, aby si v příhodném okamžiku přisvojili jejich sázky, jiní vytahují sousedům přímo tobolky z kapes, jiní snaží se udati falešné peníze neb podvésti nezkušené cizince jakýmkoli jiným způsobem. Ženy, včera ještě pořádné, obracejí se dnes k lidem zcela neznámým o půjčku do nové hry a jsou hotovy, opatřiti si peníze k opětnému sázení za jakoukoli cenu své cti. A všude je tu plno žen „polosvěta“, přiživujících se při tom hromadném obírání cizinců, v němž závodí zde všechno: hôtely úžasnými cenami, lichváři, půjčující na zástavy obehraným cizincům, „professoři matematiky“, kteří prodávají slaboduchým hráčům kombinace čísel a návody k jisté výhře atd.

Někdo si pomyslí, že oběti herny monacké jsou z největší části bohatí lenochové, rozliční dobrodruzi a dříve již napolo neb úplně zbankrotělí hráči, kteří by poslední zbytky svého jmění neb úvěru mohli prohráti v rozličných „cerklech“ a jinde i mimo Monaco. Pravda, že obecenstvo Casina v Monte-Carlu skládá se namnoze z takových živlů; ale dosti přichází sem také lidí, hledajících na Rivièře skutečně jen zlepšení svého zdraví neb duševní osvěžení a získavších prostředky k tomu čestnou, dílem i krušnou prací. Vstoupili do Casina jen jako zvědaví touristé, aby poznali jeho zařízení, žertovnou zkouškou položili také svůj pětifrank na některou číslici rouletty, a nejeden propadl tím okamžikem nevědomky démonu hráčské vášně, který ho již nevypustil ze svých drápů a za krátko zničil hmotně i moralně.

Kromě rouletty hraje se v Casinu také „trente et quarante", hazardní hra stejného rázu, jenže při ní pohyblivý kotouč s číslicemi zastoupen jest kartami, které croupier ve dvou řadách vykládá. Nejmenší sázka jest dvacetifrank, tedy čtyřikrát více nežli v roulettě, maximum sázky pak obnáší 12.000 franků. Při stolech, kde se hraje „trente et quarante", shromažďuje se ovšem jen bohatší neb alespoň jen elegantně oděné obecenstvo; ale v zástupu tlačícím se kolem stolů rouletty spatříte — zvláště v neděli — mnoho postav, svědčících již svým zevnějškem, že náležejí k chudší třídě. Kromě četných vlaků, majících jen první třídu, přijíždějí do Monte-Carla každé dvě hodiny i vlaky s vozy druhé a třetí třídy, přivážející z bližších i vzdálenějších míst množství méně zámožných měšťanů, maloobchodníků, úředníčků, řemeslníků i dělníků — také tyto chuďasy obírá bohatá „společnost mořských lázní monackých" v Casinu o trpce vydělaný groš. Jen obyvatelé knížectví monackého a nejbližších míst jsou z herny vyloučeni; za to otrávila je blízkost této peleše již dávno jiným způsobem, učinivši z většiny jich lidi, štítící se poctivé práce a hledající laciný výdělek jen v podvodech různého druhu a v nestoudném obírání cizinců.

Buď jak buď, hanebné jest, že společnost nenasytných a nesvědomitých oděračů může bez trestu a bez překážky těžiti rok co rok milliony vykořisťováním zaslepenosti a mravní slabosti lidské, hmotným i moralním ničením přečetných obětí, které padly do její svůdně vyzdobené sítě, a že ohavná hlíza herny monacké smí dosud poskvrňovati a otravovati nejpůvabnější kraj Evropy.

Celkový pohled na Monte-Carlo.

Monaco.

Frantík a Bartoň.

Z nevyšlé dosud části „Našich“ Josefa Holečka.

(Pokračování.)

abička řekla vnoučkovi: „Pacholíčku Matějčku, ty tu zůstaň a hlídej mi stoličku, aby mi je včaličky neodnesly.“

Matějček jen čekal na každý rozkaz, aby se mohl ukázati platným. Klekl si ke stoličce a položil si na ni obě ruce i hlavu a byl jist, že včaličky už babiččinu stoličku neodnesou.

Babička pojala syna za ruku a vedla jej podél prvé řady úlů k poslednímu v ní. Vyndala kolíky a syn odundal desky, kterými úl byl zavřen. Celé nitro úlu se otevřelo. Frantík na čáslavce hořel dychtivostí uviděti tajemné dílo včelí, ale v otevřeném úle včel nebylo. Bylo tam něco jiného, co také vysokou měrou pozornost Frantíkovu upoutalo. Babička čiperně brala do rukou jeden předmět za druhým, ne z potřeby, jen ze zvyku šukat. Vzala, potěžkala, ofoukla, oprášila, zástěrkou otřela, co jak se hodilo, a všechno zas na staré místo postavila.

V nohách úlu byl nejprve očazený hliněný dymník. Babička prohlídla pícku i komínek, držíc dymník v stranu od slunce. Potom jej levou rukou podržela za ucho v krůvku, a kotníkem pravého ukazováku proklepala, nekřapí-li. Byl dobrý. Vrátila ho, kde byl, jen uznala za lepší, postaviti jej komínkem do vnitř úlu a nikoli ku stěně.

Vedle dymníku byla hranička borových suků a otýpeček smolnic. Smolnice do úliště babička po celý rok pečlivě vybírala a shromažďovala. Když je babička vyndala, až se na slunci zatřpytily, co v nich bylo smoly, a Frantík na čáslavce již již myslil, že to tam Kojanouc babička uschovala proutky čistého zlata. Ale vzpamatoval se dříve ještě, než si zavdal příčinu pokárati se: „Hloupý! Kojanovům na polích zlaté pruty nerostou, zlaté pruty rostou až u Vodňan, u Balcárkouc klínku.“

Babička vzala několik smolnic a suk a naložila do dymníku. Ostatní zase srovnala na hraničku.

Uprostřed útroba úlu měla několik kukel, na sebe složených a řešátky vzhůru obrácených. Na kuklách ležely dva dlouhé, úzké a tenké

nože a dva stejně dlouhé pohrabáčky a peroutka. Babička peroutkou docela zbytečně kukly ometla a nože podala synovi. Kojan skusil, jak ostrá a ohebná jsou jejich želízka, a podal je babičce. Babička je otřela a položila na kukly křížem. Peroutku si zatkla za zástěrku.

Vedle kukel ležel kus čistého, starého plátna, dřevěná lopatka a hromádka dřevěného uhlí.

Hlavy úlu byly vycpány svazečky všelijakého sušeného koření.

Kojan se žertovně podivil: „Babičko, vyť jste tu nashromáždila boží píce!“

Babička nechala úlu, postavila se proti synovi — a byla naproti němu taková malinká! — poopravila si na nose brejle a řekla: „Z těch věcí smíchu si nedělejte, hospodáři! Pro včaličky píce neshromažďujeme, ale bůh nebeský sám jim seje po lukách a sadech bylinky modré, žluté, bílé, červené a všelijaké, aby se obživily a z čeho měly medu nanositi. Ani včeličky na řetěze na pastvy nevodíme a nehlídáme, a ony si po vůli litají a samy berou. Toto není píce, nýbrž koření, a k čemu je dobré, vy sám dobře víte, hospodáři.“

„K tomu je dobré, aby se staré pověry zachovávaly.“

„Milý synu, kde je víra, tam i pověra. Až vyhubíte poslední pověru, vyhubíte i poslední zbytek víry. A toto koření není k pověře, ale k účelu rozumnému, o němž bych neměla poučovati člověka, který se při hospodářství narodil a sám nehospodaří teprve ode včíra. Co včaličky při bylinách láká?“

„Barva.“

„Ano, při květu živém i barva a říká se, že barva modrá je jim nejmilejší. Ale mnohem více je vábí vůně, než barva, neboť Pán bůh vložil do nich snahu dělati med a nikoli barvu. Medařky jsou a ne barvířky. Z barvy květů medy nerobí, ale z voňavých a sladkých prášků, které květy mají na srdíčkách. Šat klame, srdce neklame. Příkladná včalička nelítá za hedbávím, atlasem a sametem květů, nýbrž za jejich dobrým srdcem. Kéž by tak i lidé vždycky dělali!“

„A vy, babičko, s hedbávím, atlasem a sametem květů sušíte také jejich dobrá a sladká srdíčka. Nu, dělejte si to s Pánem bohem, je to jejich osud a luční tráva nikomu neuškodí.“

„Dobře, hospodáři, dobře, jen tak dál! Pěkných konců se dohospodaříte, budete-li na své živnosti všechno dělat jináč, než vaši staří dělávali, a to jen proto, abyste zavedli něco nového! Synu, synu! Proč pak neřekneš: Maminko, vy jste již dětinská, vám nebráním si hrát, hrajte si čím chcete, jen ne nožem a ohněm. A nejsou staré zvyky vždycky tak pošetilé, jak někteří novotáři myslí. Vezměme zrovna to koření. Že jsem je usušila, bylinám jsem pěkné nové šaty pokazila, ale vůni jejich, duši jejich zachovala. Já nevím, hospodáři, jaký jste vy! Duši hledáte také v jiném stvoření božím a ne jen v člověku, ale musí to stvoření boží hodně centů vážit, hodně sena, ovsa a řezanky sežrat a hodně hnoje nadělat. Stvoření, které žere, má duši, ale bylina jí nemá, protože je požírána. A já vám pravím, že byliny mají nejkrásnější, nejútlejší duši, a že jsou byliny ze všeho stvořeného Pánu bohu nejmilejší, protože jsou nejnevinnější.“

„Jakž by nebyly nejnevinnější! Ona bylina neklepe, neklevetí, nepomlouvá, ba ani neodmlouvá, když přijde na ni smrť nebo kosa. Bylina nehřeší ani proti lidem, ani proti bohu, protože nemá života. Ani jedovatá bylina nehřeší.“

„A proč by bylina neměla života? Bylina jen chodit nemusí, nemůže, ale život má!“

„Ano, také jsem slýchal, že některý člověk má společnou duši se stromem a že duše v noci vychází z těla člověka spícího a dlí ve stromu až do rána, kdy opouští strom a vrací se do člověka. Ale, maminko, to již jistě je pověra!“

„Já dokonce nevydávám za pravdu všechno, co jsem kdy slyšela. Ale něco ti povím z vlastní zkušenosti. Dávno, ještě za mých mladých let, za mého svobodného věku, ještě tam ve Krtěticích bývala na kraji vsi v tu stranu k Lidmoucům domkářská chaloupka, u Žejdlů na ní říkali. Žejdlouc neměli ani majetku, ani dětí, ale dobře si spolu žili. Žejdl měl nějaké staré knihy, nějaká lékařství, a také prý herbář. Sbíral byliny, sušil na koření, dělal masti na bolesti lidí a dobytka a co za to dostával, z toho se mu s manželkou dobře žilo. Před chaloupkou jejich stála stará lípa, stará bůh ví jak. Lípě zpod kořenů prýštila studánka chladné, zdravé vody. Útroba lípy byla vydoupnalá a v doupěti bylo místa pro několik lidí. A nad doupětem visel obrázek Matky boží skočické. Přes ten svatý obrázek lidé se vyhýbali lípě i studánce, a do doupěte nebyl by nikdo vkročil, ani kdyby ho čtyři tlačili. Všeliccos lidé povídali. Někdy prý do toho doupěte vešel jeden hospodář — jmenovat ho nebudu, pravda je u boha, a nechci, aby to škodilo na dobrém jméně vnukům a pravnukům — a vešel tam s ženou sousedovou. V létě bylo, za soumraku. A v minutě bylo tu od Skočic veliké černé mračno, sneslo se nad lípu, udeřilo do ní hromem a hned zas bylo jasno. Souseda a ženu jeho souseda nalezli v doupěti mrtvé, a s lípy ani snítečky uraženo nebylo. Jindy zas nějací zloději nočního času tudy táhli s lupem. Strhla se bouře a oni se schovali do lípy, aby se jim lup nezkazil. A lup se věru nezkazil! Hrom do lípy udeřil, zloděje zabil, a nakradené věci byly nalezeny neporušené a navráceny těm, čí byly. A více ještě podobného vypravovali o lípě nad Žejdlouc chalupou. A lípě se potom nevyhýbali jen lidé zlí, ale taky dobří — víme jak dobří, jako lidé bývají: nekradou, neloupí, nevraždí, nemají na svědomí tlustých vin, ale tenčích škraloupů dost. Jdeš po silnici k lípě ať s té strany Vodňan, anebo s té strany Lidmouc, jdeš a je ti veselo a bezstarostno, na nic nemyslíš. A najednou, když už docházíš k lípě, krev se v tobě zarazí, po zádech tě zamrazí — a hned se ti v duši ozve hlas: to a to neměl jsi udělat, to a to měl jsi udělat jináč, tím a tím ublížil jsi tomu a tomu. A takový hlas ozývá se i v duši lidí, kteří se mají za dobré a my je taky, a nemůže se neozývati, neboť i ten nejspravedlivější sedmkrát za den zhřeší.

A Žejdlovům to svědčilo, že lidé bez strachu se neblížili jejich chaloupce. Kdyby byli oba na celý rok odešli a chaloupku nechali otevřenou, a v té chaloupce kdyby byli měli poklady světa, hříšná ruka nebyla by z nich vzala, co by za vindru stálo. A lidé si jich také vážili, nejen

báli, neboť oni pomáhat uměli a pomáhali rádi. Mast robili dvojí: černou a červenou, a masti jejich byly dobré na zlomeniny, na úrazy, na vyrážky, na lišeje, i na oči. Nebylo bolesti, která by se byla nepoddala Žejdlově masti.

Oba ti Žejdlouc byli hrozně staří, povídali, že starších není na osadě. Na něm nebylo přílišného věku znáti. Pravda, bílý byl jako holub, ale statný jako habr, vysoký jako sosna. Ale ona, Žejdlová, byla jako pápěrka, až bylo strach, že ji někdy silnější vítr odfoukne. On měl dlouhou kovanou hůl a s tou holí každoročně procbodil celý kraj. Býval hostem v lesích píseckých i nezdášovských, u sv. Maří i na Kleti. Co domů nanosil, Žejdlová na sluníčku sušívala, do otýpeček svazovala, některé v hmoždíři na prášek utloukala a do pytlíčků schovávala.

Mne jednou cesta vedla kolem. Žejdl byl v lesích na zelinách a Žejdlová před chaloupkou seděla, sušila a tloukla. Chtěla jsem jen tak přeletět, ale když jsem viděla tu babičku, takovou chatrnou, jak sotva paličkou vládne a netluče, jen tak klepá: klep, klep, — nohy najednou jakoby mi svázali. Nemohla jsem se na babičku vynadívat. A ona hned mne zmerčila — starší byla, než já ve svých nynějších letech, ale oči měla jako ostrovid — a na mne se usmívala a hlavou pokyvovala.

My holky Žejdlových se nebály, ačkoli nás chlapci jimi strašívali, že si u nich koupí na nás kouzla a k sobě nás přičarují. Každý věděl, že ani Žejdl a kde pak Žejdlová čarami se nezabývají a jen tím pomahají, oč více vědí, a to ještě jen lidem. O něm, o Žejdlovi, povídali, že nikdy nechodí do kostela ani ke správě boží. To bylo dříve ještě, než já přišla na svět, někdy za císaře Josefa. Kněží proti němu s kazatelny kázali, že je neznaboh a kacíř, a udali to na něj vrchnostem. Žejdla úředně vyslýchali, proč nechodí do kostela. On ale pánům osvědčil, že je docela dobrý křesťan a do kostela nechodí proto, že Pán bůh není jen v kostele, ale všude, v celé přírodě, a v tomto chrámu božím že on, Žejdl, nebývá jen jednou za týden na půl hodinky nebo na hodinku, nýbrž je v něm pořád, pečený vařený. A každý ten polní kvítek, jejž on hledá a sbírá, je prý výmluvnějším hlasatelem slávy a moci boží, než takový živý bachor v kostele na kazatelně. Takovou prý Žejdl odpověď dal pánům, a páni o tom podali zprávu do Vídně samému císaři Josefovi. Tak jsem ještě já o tom slýchala, dokud jsem bývala doma. Žejdl měl potom svatý pokoj od úřadů duchovních i světských.

A tedy, jak ta Žejdlová na mne hlavou pokyvovala, já se zastavila a dala křesťanské pozdravení. Ona po křesťansku poděkovala a vybídla mne, abych jí pomohla. Já si dodala srdce, a: Cože bych nepomohla? — a již jsem držela hmoždíř mezi koleny a paličkou koření potloukala, jen to zvonilo. A ona se na všeliccos u nás vyptávala a já jí všecko pověděla. Proč bych nepověděla? Také jsem jí řekla, že tatínek jsou letos velmi zarmoucení, protože nám přes zimu dvojí včály hlady umřely, a že se nepotěší, leda dá-li Pán bůh a bude letos rojný rok.

„Má děvečko," řekla Žejdlová, „letošek je rojný, dávno již nebylo takového roku."

„Ach, teta milá," já na to, „jen bude-li taky nám! A i bude-li, což nám to prospěje, uletí-li nám roj po každé, jako nám už uletěl po

prvé. Tatínek sami hlídali, ze sadu se nehýbali, na pole, na luka nechodili, a i ten boží oběd maminka jim musely posílat do sadu, ke včalám. A tu onehdy v pravé poledne kmotříček Šváb přišli k nám, a že se u nich zastavila vrána a že se to hrubě k světu nemá a zkrátka není se svatým křtem prodlení. Tatínek ani promluvit nemohli, tak se lekli. Už byli samým hlídáním jak u vytržení a toho dne už jistě čekali, že jeden úl se vzrojí. Co dělat? Kmotrovství odkázat nebylo možná, to by bylo i proti Pánu bohu, i proti tomu nevinnému červíčku, i proti Švábovům, s nimiž jsme ve kmotrovství vzájemném. A když tatínek půjdou, přijdou o roj, jistě přijdou o roj, neboť včaličky se rojí, kdy je jejich čas, a ne, kdy by se hospodáři líbilo. Tatínek nevzkázali nic, než „S pomocí boží pojedeme," přistrojili se, maminka taky, po obědě vsedli na vozík a jeli do Vodňan ke křtu. Než odjeli, poručili podruhovi, jako prý nejmoudřejšímu, aby včály hlídal a zvonil jim na kosu, až se vzrojí, a do úla je usadil. Nu ano, podruh zvonil až brousek přerazil, ale roj uletěl přece. Nejprve se usadil na strom, chumáčem otočil větev, a podruh zvonil a zvonil a včaličky prosebně zval, aby vletěly do připraveného úlu, jejž jim dokořán otevřel. Včaličky dlouho muziku poslouchaly, ale potom se zdvihly a letěly ze stavení. Podruh za nimi a pořád zvonil, místo přeraženého brousku potužníkem, jež ve spěchu na dvoře z pluhu vytáhl. Ale roj se ztratil ve pšeničném poli a podruh již marně pátral, nenajde-li ho ještě v chumáči. A když se tatínek večer vrátili, no, ti vyváděli! Co tenkrát podruh dostal jmen!"

Žejdlová zavrtěla hlavou.

„Má děvečko," povídá, „co od tebe slyším, to nesvědčí vašemu tatínkovi, jako včelaři. Váš tatínek je prudký a nedočkavý, ale dobrý včelař musí být vytrvalý a trpělivý a mírné mysli. Mysl jeho musí být rovná jako hladina vodní, a hory svaté trpělivosti musejí tu hladinu obstupovat a chránit, aby ji nerozvlnily bouře divokých vášní a větry zlých náklonností. A ten podruh, ta krom tatínka nejmoudřejší hlava u vás ten, myslím, je hrubián a prosták. Či není?"

„Daleko od pravdy nejste," řekla jsem Žejdlové. „Je dobrý člověk, dobrý pracoun, ale na hromech spává a s hromy vstává."

„A vidíš, panenko," poučila mě Žejdlová, „takový člověk nemá se včaličkám ani přiblížit. Zlého člověka včaličky po čichu poznají jako zlou, jedovatou bylinu. Ale jedovaté bylině se vyhýbají a zlého člověka štípáním trestají. Ten váš podruh jistě si odlehčil klatbou, když roj neměl se k usednutí do úlu, a tím včaličky vyplašil, že odletěly."

„To jistě," přisvědčila jsem, „on by byl zaklel, i kdyby je byl už do úlu zavíral. On nemůže promluvit a nic udělat, aby nezaklel."

„Váš tatínek neví ještě všechno o včalách, když takového člověka k nim staví. On především sám musí býti trpělivější. Kdyby byl trpělivější, roj by se byl vzrojil o den o dva později. Tatínkova netrpělivost nutkala včaličky, že si se vzrojením pospíšily, a zrovna to bylo v nečas. A když už tatínek ve svrchované chvíli musel od včal, měl tam místo sebe postaviti třeba dítě nebo pannu, a kdyby mladému roji bylo zvonilo dítě nebo panna, zcela jistě by byl trpělivě čekal, až by se pod večer vrátil jejich hospodář."

A když jsem koření dotloukla, Žejdlová mi pěkně poděkovala a řekla: „Děvečko zlatá, že jsi byla ke mně staré osobě tak úslužná, odměním se ti dobrým poučením.“

Zavedla mne do chaloupky, a tam bylo plno poliček, a na poličkách hrníčky s mastmi, pytlíčky s kořením a otýpečky sušených bylin. A malá sednička voněla, tak líbezně voněla, že jsem si pomyslila, bože hříchy odpusť! že ani myrrha, kterou král Baltazar darem věnoval v Betlemě Ježíškovi, nemohla vonět liběji.

A tu mi stařenka Žejdlová pravila: „Soužení vašeho tatínka začalo tím, že mu včály v zimě zemřely. Já tě ponaučím a ty pověz tatínkovi, jak možno včály z mrtvých vzkřísiti. Možno včály vzkřísiti z mrtvých, umřely-li hlady nebo zimou, nebo obojím. Ale nemožno, umřely-li věkem: proti věku není léku. Když přijde staroba, praskne každá nádoba, prasknou necky dřevěné, prasknou džbány kamenné, umře stará babička, i ta malá včalička. Včaličky sám Pán bůh povolává jako lidi, a dušička včalí jako lidská ještě čtyrycet dní poletuje kolem svého obydlí. A jestliže hospodář do té doby zpozoroval, že mu včály nepřestárlé zemřely, obživí je takto: vezme několik plástů, na uhlí je nahřeje, aby byly teplé, tak teplé, co jen může rukama z uhlí je bráti. Plást vloží do úlu a taky tam dá střep čistého medu. Potom zahradí a úl přikryje senem, a včely obživnou zase.“

Babička při posledních slovech netrpělivě sebou vrtěla a chřípěmi vzduch ssála.

„Co je vám, maminko?“ Kojan otázal se zvědavě.

„I toť se ví!“ babička zvolala lhostejně, „pelunka tu je! Někde na blízku je pelunka, Jene, a to by se mohlo státi neštěstí! Pelunka je dobrá lidem pro žaludek, ale na sadě, kde jsou včály, není dobrá. Usedlé včály jí přivyknou, lítají kolem ní a spokojí se tím, že se jí vyhnou, když je peroutka nese kolem pelunky anebo jejího vlastního bratra černobýlu. Ale mladinky když se vyrojí a ucítí pelunku, hned se rozhněvají, vysoko se vznesou a odletí a hospodář nikdy již neshledá se s nimi. Tu na blízku je cítit pelunku!“

„Podívám se, maminko!“

Kojan hledal pelunku u stromů, a babička spíše po sluchu než po vidu za ním. Věk ji tlačil do země, a čipernost, jíž byla plna, odvalovala balvan věku a babička shrbená, zvětralá, nevidomá jen poskakovala jako třasořitka.

Skutečně našly pelunku při zdi mezi sady Kojanovým a Skobovým, a Frantík na čáslavce byl zrovna nad nimi. Pevně se zachytil, aby nespadl. Slýchal, že je po právu tak: přeroste-li tvůj strom korunou přes zeď nad pozemek sousedův, strom je celý tvůj, a soused nesmí oklestiti větve jeho; ale ovoce, které s toho stromu zapadne k sousedovi, je sousedovo a ty žádného práva nemáš žádati, aby ti bylo vydáno. I pomyslil si Frantík: kdyby tak nyní někdo s čáslavky mne setřásl, anebo kdyby silný vítr mne sfoukl a já spadl do sadu Kojanouc a strýčkovi Kojanovi zrovna k nohám — co by se stalo? Nechali by si mne anebo mne hodili za zeď jako jablko červivé? Strach i touha zápasily spolu v jeho dětském srdci. Strach, že, spadne-li najednou, nebude Skobou,

ale Kojanem, nebude tatínkovým a maminčiným, ale odsouzen bude jísti z jedné misky s tím klukem Bartoněm a snad mu ještě boty do školy mazat, až bude zima. A zas touha, touha po ničem jiném, leč aby u Kojanů byl a byl aspoň chvíli na blízku té babičce. A až by se mu u Kojanů zastesklo: „Však já bych utek!"

Kojan chtěl pelunku vytrhnouti, babička mu nedala.

„Hospodáři, co byste to udělal? Tyhle dni, dokud nebude po rojení, nesmíte se pelunky a jejího bratra černobýla ani dotknouti. Kdyby od vás razilo pelunkou, roj by od vás uletěl a nesedl. Pelunku musíte vyrýpnout a vybrabat."

Kojan došel pod kolnu pro rýč a hrábě a vyhověl babičce, jež uspokojena ještě žalovala na pelunku.

„Mnoho jste spravil, hospodáři. Na sadu, kde máte úliště, pelunku netrpte, ale za humny, za stodolou ať si roste, aby vždycky byla pohotově, kdyby jí, bože nedej! vaši lidé potřebovali. Pelunka na blízku úliště může i staré včely zahnat, ano i je umořit. Tak, Jene, a vraťme se ke koření včalímu, jak mi o něm stařena Žejdlová dala ponaučení.

Přistoupila opět k otevřenému úlu.

„Stařenka Žejdlová mi hovořila: Mezi všemi zelinami a kořením včalím žádné kvítí včalám tak příjemné není, jako laský kopr a bylina melisová. Když laský kopr se usuší — (babička vyňala z úlu otýpečku a před hospodářem držela) — a stlučeným úly se vytrou, včely v nich sobě libují a rády zůstávají. Item — (babička položila na to slovo zvláštní důraz a moc jeho hned se ukázala až na Frantíkovi na čáslavce: všemi údy mu trhlo) — item je dobrá věc vytírat úly melisou — (babička vyňala melisu) — ale nejlepším je jedním, buď koprem nebo melisou, vytřít a druhým potřít. Z úlu takového včály zalétati nebudou."

„Tak od starodávna dělávámе," podotekl Kojan.

„I mlčel bych! Sotva mu čtyřicítka minula a bude on mluvit o tom, jak za starodávna dělávali! A zde, u Kojanů, dělá se tak teprve od té doby, co já se sem dostala. Dříve tu také obyčeje mívali, a já přinesla lepší. Na př. co zde dělávali, aby včály v úl sedly. Vzali jasanového popela a smíchali s jarním medem, namazali tím úl a nechali jej otevřený. A taky říkali, že roj sám do něho sedne, ale nesedl nikdy. Kde pak! Když roj se vzrojí, letí vzhůru, letí slepě, a nenapadne mu ohlížeti se, není-li mu dole při zemi připraven příbytek. Proto je třeba úl, do kterého chceme roj přivábiti, stavěti na místa povýšená. A popelem s medem smíseným můžeš jej omazati, to neuškodí, vydrží-li pěkné počasí, ale přijde-li dešť, úl omyje, a máš po radosti. Tak zde, milý chlapče, zde, u Kojanů, dělávali za starodávna. Ale já sem přinesla obyčej, kterému mne naučila stařenka Žejdlová, a ten pomahá."

„Pomahá. Naše babička dávají v ouly lipového květu, šalvěje, routy, rokovníku, božího dřevce, máty, mateří doušky, bílého jetele a z toho všeho koření je tolik vůně, že roj, letí-li mimo, nemůže se nezastaviti. Zastaví se, podívá se, vidí čistý příbyteček a ulebedí se v něm."

„A říkám já něco jiného? Za vůní včalička letí a vůně je duše bylin. A čím více úl voní, tím mocněji duše bylin včaličky přitahuje.

A kdo včaličkám úl tak strojí, dělá, co mu osvědčená moudrost káže, a nikdo ho nesmí viniti z pověrečnosti."

Babička koření vrátila do úlu a pečlivě srovnala. Syn hlavy zahradil, nohy mu babička nedala.

„S tím počkej, až nebudu potřebovat peroutky."

Přistoupila k jinému úlu, Kojan jí jej pomohl odhradit. Úl byl docela prázdný. Babička se usmívala a chřípěmi vůni úlu nabírala.

„Cítíš tu lahodu bylinné duše? Ten domeček jsme s Kačenkou již úplně včaličkám připravily. Včera jsem z něho koření vyndala, a Kačenka jej vymyla medovou vodou. Ještě ho vymetu, nezůstalo-li tam nějaké smetíčko. Včaličky jsou hospodyňky čistotné a je jim třeba uspořit poklidu, aby nemusely síly mařit a mohly jen med dělat."

Babička úl peroutkou vymetla, načež ji uložila do předešlého úlu, a Kojan i nohy jeho zahradil. Chtěl potom zahradit i druhý, ale babička zabránila.

„Už jej můžeme nechat. Jakobych slyšela svatojanský silněji bzučet, jakoby se strojil ke vzrojení. Pst, ticho, poslyš! — Nu ano, já se nemýlím, už to bude, bezpochyby ještě dnes, nezmění-li se povětrnost. Jak vy sudujete, hospodáři: bouřka dnes nepřijde?"

„Dnes to vydrží."

„Jak to vydrží, svatojanský se vzrojí. Já nevidím: řekni, Jene, je jich na česle plno?"

„Plničko. Česla jsou obalena, až chumáče visí."

„A před úlem? Jak je před úlem? Nepozoruješ, že je před svatojanským včaliček tuze husto?"

„Husto, babičko, až se mračí."

Do babičky jakoby rtuť byla vjela.

„Zaveď mne, chlapče, za svatojanský. Ještě ze zadu jej musíme prozkoumati."

Když ji syn postavil za něj, babička na úl položila ucho.

„Pst! Slyšíš, jak to bzučí, zvučí a hučí? Již je všechno ke vzrojení připraveno. Za poledních hodin, až bude nejtepleji, jistě se to stane. Kde je Kašpar?"

„Jel s obilím do do mlýna."

„A kdy se vrátí?"

„Každou chvíli může tu být."

„Jen kdyby už přijel! Jiného muzského v stavení nemáš?"

„Ne, ani toho Bartoně není doma, je ve škole."

„Ach, můj Bartoníček! Ten by ti nepomohl úl vysadit na strom, ale škoda, že nebude při tom! Ten už by všechno pochopil a si zapamatoval. A což ten Kašpar, kdy přece přijede ze mlýna?"

„Každou minutu ho čekám."

„Kašpare, Kašpare! — Což ho volám, bláhová, když ho není? A nebude-li ho do poledne, neručím za nic! Potom si roj hledejte, najdete-li! Pst! Hospodáři, pojďte blíž! Dejte taky ucho na úl. Slyšíte? Staré mladým dávají poslední ponaučení, posledně každá mladinka se nasnídá při hojném stole v materském domě. Tu je řečí, toť se ví! V minutě se to neodbude, pro minutu by nebylo zle, ale dvě hodiny,

a kdo je bude honit? To musím říci, to by mne tuze mrzelo, kdybych zrovna svatojanský provartovala! — Slyšíte, hospodáři? Nyní jdou pro mladou královnu. Než ji vyvedou, než mladá královna se rozloučí se starou, než od ní přijme napomenutí a požehnání, než se kolem ní seřadí komonstvo a celý průvod, než ustoupí stráže ve branách česel, než branami všechno vyjde, než se branou protlačí mladá královna, než ji komonstvo vezme na ramena a vznese, ujdou ještě dvě tři hodiny. Kdyby úl byl nahoře, mohli bychom trpělivě čekat. Ale kdo posadí úl na strom, když není doma Kašpara? Nepomohla by ti Kačenka? Kačenka by jistě pomohla, ta je ke každé práci, ochotná, obratná, lepší ženy nemohl jsi dostat v celém království."

„Kačenka strojí oběd, nemůže se hnout od plotny."

„Ať hrnce odstaví a oheň ulije, rozdělá se zas, a uletí-li roj, nevrátí se nikdy. Ale ne, nech ji tam! Ženská není k té práci. Prázdný úl není tíha, ale je tlustý a nemotorný, a ruce ženské drobné. Pojď, přece počkáme na Kašpara. Nezdá se ti, že se dnes tuze pářá? Pravda, z mlýnice se nikdy pacholkům nechtělo, někdy se tam i hospodáři rádi pozdrželi. Řekni mi to jistě, Jene: brzy ten Kašpar přijede a můžeme čekat, anebo se musíme poohlednout po rychlé pomoci?"

„Dyť, maminko, ani mně by nebylo milé, aby nám roj odletěl a vy abyste marně byly hlídaly a se staraly. Ručíte-li, že vzrojení počká ještě nějakou chvíli, že nebude už nyní, co my tu spolu stojíme a hovoříme, ručím já zase za Kašpara, že již již se vrátí ze mlýna."

„Ty za Kašpara, já za včaličky. A pojďme se podívat, jak Matějček hlídá babiččinu stoličku, a já ti zatím dopovím o Žejdlové."

Matějček dobře hlídal a stoličku uhlídal: včaličky ji neodnesly. Dlouho jej tatínek a babička nechali samotného, nejednou po nich volal, ale od stoličky, od své povinnosti se nehnul.

„Zlaté dítě," pochválila ho babička, berouc jej na klín. „Štěstí, že Matějček nehlídal u božího hrobu! Sedněte si přece u nás, hospodáři!"

Kojan si zase sedl do trávy.

„Tedy ti dopovím o té stařence Žejdlové. Stará lípa pod jejich chaloupkou v létě bývala plna drobounkého listí a zelenala se jako mladice. Ale kmen její byl tak vyžraný, že v něm bezmála dřeva nebylo. Nic víc ho nebylo, než co bylo nutno třeba k zachycení lýka a kůry. Já tam uvnitř také byla. I tlusté větve, co se rozbíhaly z kmenu, byly tak vyžrány a k tomu děravy. Jednou jsem tam byla za poledne. Chtělo se mi ve chládku zdřímnout a napadlo mi, že nemůže být příjemnějšího chladu, než v lípě. Vklouzla jsem tam, a ono tam všechno čisťounko a umeteno jako v komůrce, a šero, skoro tma. Koš koruny rozkládal se ti tak široko, že celé Křtětice mohly jsme si pod ní odpočinout, a krajní větve padaly nízko k zemi. A tma ti tam bylo, až nahoře děravými větvemi bylo viděti hvězdy, jako z hluboké studny. A před lipou bublala voda, vytékající ze studánky, a studánka byla pečlivě otarasená bílým kamením. Byla to studánka mělounká jako dlaň a čistá jako oko, ale bystrá, vody hojnost.

Napadlo mi: což jestli ti kořínkářouc přece nečarují a poctivými jen se dělají, aby se jich lidé nevarovali a snáze si dali ublížit? Ale upokojila

jsem se, když jsem si vzpomněla, že nad lipou je Matka boží skočická, ta mne jistě ochrání, kdyby mi hrozilo nějaké zlo. Požehnala jsem se sv. křížem a pomodlila se zdrávas k Matce boží skočické. A taková najednou na mne přišla dřímota, že jsem se s těží domodlila do amen. A jak jsem řekla amen, už jako by mne do vody hodil.

Tu neděli panoušek měli kázání o prvotním hříchu a o ráji. Já si v duchu říkala: Že já nebyla na místě Evině v ráji! Byla bych boží přikázaní zachovala a hada neposlechla — ne, neposlechla! A byla bych spíše kámen vzala a do hlavy jej udeřila, a na světě byl by samý ráj, samé radovánky, všeho hojnost, a nebylo by žádného smutku, starosti a nedostatku. A bůh by chodil mezi námi, nezahaloval by se nám mrakem ani oblakem, ani by se neodíval nádherou slunce, abychom přímo nemohli k němu vzhlednouti, oznamoval by nám svoje rozkazy jako hospodář čeledi a my bychom je snadno mohli plniti, když bychom je stále měli z prvé ruky.

To jsem ti musela povědět, abys měl klíč ke snu, který jsem tenkrát v lípě měla.

Zdálo se mi, že jsem v ráji Evou, ale ne takovou Evou, jak ji neznabozi a hříšníci malují — fuj! Přeceť každý ví, že naši prarodiče byli nazí teprve po pádu, a do pádu nemohli býti nazí. Toť dá rozum! Nahota již byla pokutou za hřích, a dokud se nedopustili hříchu, nemohli být pokutováni. Před spácháním hříchu měli všeho dost, museli tedy mít i šatstva dostatek — jakéž by to bylo? Šaty jsou jednou z největších potřeb lidí. Před pádem Pán bůh se staral o všechny potřeby lidí sám. Když se staral o jejich nasycení, zajisté se postaral taky o jejich přioděni. A po pádu jako bylo pro ně trestem, že se museli chopit motyky a zemi kopat pod obilí, tak taky museli se chopit Adam stavu a Eva jehly, aby si zhotovili oděv. Říkají, že prarodiče teprve po pádu zpozorovali, že by byli nazí a zastyděli se. Tak, to by bylo pěkné! Co pak nejvíce šlechtí ženskou? Stoudnost. Jen nestoudníci mohou vykládat, že Eva před hříchem této nejkrásnější ctnosti ženské neměla. Že naši prarodiče v ráji nebyli nazí, nýbrž od Pána boha ošaceni, ještě jináč dokážu. Stvořitel jim dal všecko sám, co jim sloužilo k potřebě, pohodlí a blaženosti. Říkají, že ráj byl v teplých krajinách, kde není zimy. Dejme tomu, že nepotřebovali kožichu, ale šatů je třeba nejen proti zimě, nýbrž také proti dešti, i proti slunci. Dobrá, ráj byl v teplých krajinách. Ale čím teplejší krajina, tím více musí na ni padati deště, aby se neproměnila v poušť. Taky ráj bez deště byl by se obrátil v pustinu, a když tam pršelo, naši prarodiče musili být opatřeni rouchem, aby se neroznemohli. Oni ale stonat nesměli, neboť kdyby na ně byla v ráji přišla nemoc, nebyl by ráj už rájem, a nemoci také se dostavily až jako následek hříchu. Je možná, aby Pán bůh, jenž každou bylinu a každého živočicha přioděl, jenž dal jedněm peří, druhým srst, třetím šupiny, a jenž dává, aby zvíře na zimu dostávalo hustší srst a z jehož moci i ten rak se převléká, prvním lidem v ráji byl odepřel roucha? Ne, to není možná, v tom nikomu neustoupím, ani žádnému panouškovi! Oni měli šaty, a šaty krásné a bohaté, neboť bez nich ani Pánu bohu by se bylo nepodařilo uvésti lidi do stavu blaženého, v jakém žili v ráji. A nemluvím ani za Adama,

ale za Evu, a že mluvím pravdu, každá mi dosvědčí. Ona tedy, Eva, v ráji musela mít mnoho truhel nejkrásnějšího šatstva na vybranou, tak krásného, že nyní kněžna, královna a císařovna, když se oblekou do zlatohlavu a pod korunou si vykračují, vypadají jako mlatečky proti tomu, jak vypadala Eva v ráji.

To mi tenkrát vězelo v hlavě a jak jsem v lípě zasnula, hned se mi zjevil sen o ráji a já v tom ráji byla Evou. Měla jsem devět sukní a tu nejhořejší z duhového hedvábí. Květovaný hedvábný šátek s dlouhými střápy měla jsem ovázaný křížem přes ňadra a za šněrovačkou mi voněla kytička bazalky.

A tak se tím rájem procházím sama samotinká. O nějakém Adamovi ničeho jsem nevěděla a žebych byla bývala vyrobena z jeho žebra, nic mi povědomo nebylo. Procházím se, zpívám si, nemám práce, nemám starostí, nikdo mne nehoní, nikdo mi nelaje, kolem dokola všechno uděláno, a jak vzorně. Ale nikde nevidět ani ruky, která by tu práci dělala, ani nástroje. Cesty jsou široké, drobným pískem posypané, uhrabané. A vedou mne do doubrav, a tam ti jedny duby vysoké na dvacet sáhů, a druhé tlusté, žeby je deset chlapů neobemklo, a, hospodáři, kdyby ty duby byly vaše, za každý byste 300 zl. stržil, za vysoký jako za tlustý. S duby střídaly se buky, javory, habry, kleny. Pod stromy zelenal se mech, měkký a hustý jako deka. Zkusila jsem na něj stoupnout, a jak jsem stoupla, až jsem zděšením vykřikla, zdálo se mi, že se topím. Hned jsem zas byla na cestě. A doubrava se tmí, tmí, ne večerem, ale hustými korunami stromů.

Jdu a jdu, a kdo tu proti mně nejede, jako zlatý rytíř. Z nějaké pohádky zajel on do mého snu, a tma lesa od jeho brnění se osvěcuje a brnění chřestí a dlouhý meč po straně se houpá. Kopí, že mu ve výšce větve vadily, dal si pod paždí. Koně měl bílého, zlatem šírovaného.

Jak mne ten rytíř uhlídal, zastavil a mně povídal: „Pojď ke mně, panno, do sedla!“

„Moc místa bych vám zasedla.“

A zas děl, hlavu nakloně: „Pojď ke mně, panno, na koně!“

„Váš kůň by oba neunes, klopýtl by a s námi kles, ta herka vaše hubená, čtrnáct dní není krmena!“

A rytíř se ti rozzlobil a div mne kopím neprobil. Já uskočila do dubů a slinu střikla ze zubů: „Fi, pane, fi, vy styďte se, honiti panny po lese!“

Ztratil se rytíř na koni a mne již nikdo nehoní, stopy tu není člověka, jen smrad je cítit česneka.

Přešla jsem lesy dubové, vešla jsem v lesy borové. Byly tam sosny, smrčiny, byly tam jedle, modříny vysoké, rovné jako věž, jalovec, arci, byl tam též, nedřepěl ale na zemi a výš měl hlavu nad všemi. Na stromech ptáci zpívali, pod stromy srnky běhaly, na suku zlatá veverka ze zlaté šišky jadérka drobnými zoubky vybírá, po stole ústa utírá. Hřiby jak mlýnské kameny vyrostly nad mech zelený, nesnědla bych je do roka. Paseka tady široká a jako krví zbrocená — jahodami se červená.

Měl, hospodáři, tam jste být a na to dříví právo mít! Vám borovice jedinká, nevysoká a kratinká, dala by celou sednici, lavici, dvéře, polici!

Kráčím si lesem pod chvojí a srdce mi se nebojí, sama jsem, ale poctivá, kdo není, ten se podívá!

Proti mně jakýs černý pán, klobouček mu je premován, kabátek divně vystřižen a v myšlenky je pohřížen, nevím, je hezký, nehezký — a střevíce má na přezky. Učená celá jeho tvář, a v ruce drží kalamář.

A ten pán, jak mne uviděl, pospíšil ke mně, slovo děl: „Zde inkoust, pero brkové, zapiš mě, panno, v srdce své!"

„Z cesty se, pane, uhněte, z cesty selského děvčete!"

A on mi cestu zakročil, přimkl se ke mně, přitočil, chtěl oblapit mě, obejmout, úst mojich ústy chtěl se tknout, a já mu jednu vyťala, že potočil se bezmála a vyplivla mu před tváří: „Fi a fi, pane písaři! Kliďte se, pane, styďte se honiti panny po lese!"

Hned oheň jeho ochladl a zmizel — snad se propadl. A nikde není člověka, jen smrad je cítit česneka.

Minulo boří, smrčina, přede mnou širá lučina a mlynář v bílém klobouce, kol mlýna chodí po louce. A mlýn mu dělá klapy, klap, pod komínem má hnízdo čáp. Mlýn klape, mlečů nevidět, a pustý je tu celý svět.

A jak mne zočil z daleka, mlynář jde ke mně, nečeká, a točí bílým kloboukem, rousá se lukou, paloukem.

„Vítám tě, panno, pojď jen dál, s tebou žít budu jako král, u mne ti bude všeho dost, dám postavit ti zlatý most, u mne z cizího věrtele zlata se hojně namele."

„Tu máš, zlodějské řemeslo by ještě víc ti vyneslo!"

A takovou jsem po tváři vlepila jednu mlynáři, že zmizel, snad se propadl — a česnekem vzduch zasmradl.

Jdu dál a vejdu do polí, polem je celé okolí, kam nebes báň se rozpíná vše jedno pole, rovina. A na tom poli pšenička se vlní zlatá, zlatičká, i žito, ječmen, ovísek. Kraj žírný je, však bez vísek, a nikde není stavení, ba ani práce znamení. Obilí — rákos veliký a klasy jako roubíky. Mezi obilím pod mezí křepelka chřestí penězi, králíček tiše vrnoží, skřivan se ztrácí do boží oblohy, v jasném blankytu, až zmizel slunce ve třpytu.

Vy, hospodáři, měl jste tam být tenkráte a vidět sám. Snop jeden toho obilí by sotva na vůz vložili a vy byste jen pšenice for na sta měl, ba tisíce.

Však, hospodáři, slyšte dál. Jakoby divem tady stál mládenec jako malinka. Bot leskla se mu holinka, měl spodky žluté z jelena, ret jahodou se červená, na hrudi vesta rozpjata, na hlavě čapka kulatá. Jak jsem ho zhlídla, zočila, od radosti jsem skočila.

Ten mládenec se zastavil a spůsobně mne pozdravil, čepici pěkně posmekl a ostýchavě vyřekl: „Kam se, panenko, ubíráš?"

„Já? Za nosem. A co se ptáš?"

„Mne s sebou vezmi, panno, vem! Já s tebou půjdu za nosem, kamkoli cestu ukáže."

„A máš-li dosti kuráže?"

„Kuraže mám i s tebou jít, kuráže mám i s tebou žít, kuráže mořem s tebou plout, kuráže s tebou zahynout.“

„A nelžeš? Poslyš, šibale: máš-li úmysly nekalé, dlaň moje tobě dokáže, že já mám více kuráže! Pojď tedy! Ale odpověz, proč mi jsi tady v cestu vlez? Proč jsi mi vstoupil na cestu?“

„Jdu hledat sobě nevěstu!“

„Proč jsi si lepší nenašel? Bude ti, počkej, stokrát žel!“

„Já po vůni šel bazalky, šel na nejisto, do dálky, a ty s bazalky kyticí jsi kryta byla pšenicí. Jak jsem tě, panno, uviděl, hlas ve mně ozval se a děl: To ona, tvoje Evička, to voní její dušička!“

„Jak říkají ti?“

„Adame.“

„My dva se spolu oddáme! Kam povedeš mne k oltáři?“

On pohladil mne po tváři, však hospodáři, více nic, a byl by dostal, kdyby víc!

A co dál bylo? Zázraku! Na zlatém s nebes oblaku k nám přišel nebes hospodář, a všecko nebe jedna zář, a tak byl světlý Hospodin, že slunce bylo jako stín. To nebyl Pán bůh bradatý a šedivý a vlasatý! Byl zcela jinší nebes Pán: vlas do kulata ostříhán, na hlavě čapka vydrová, na ní mašlička pantlová, tvář čisťounce je holena a rozsívka mu plátěná plnička visí s ramena. A Hospodin nám požehnal a zase plynul v nebes dál a z rozsívky nám na hlavu vysypal pšenky záplavu, to bylo, pane, obilí, až jsme se oba topili!

Zatím, co babička synovi vyprávěla svůj sen v lípě, dědeček, kutě po dvoře, přišel za zídku sadu, postavil si pod nohy špalek a díval se na babičku. Pokynul synovi, aby ho neprozradil a poslouchal, šelmovsky se usmívaje.

Když babička dokončila o snu, syn se otázal: „Vy jste tenkrát už dědečka znaly?“

„Kde pak! Já na chasníka nikdy ani nepohledla a z daleka se jim vyhybala, jak to být má. Ani na domácího jsem se nepodívala, nadtož na přespolního. Ale to ti mohu svěřit: jak dědeček k nám přišel na námluvy, hned jsem ho poznala, byl to můj známý z ráje, byl to můj Adam, a hned jsem poznala, že mi souzeno, abych byla jeho Evou.“

„Tak jste se ani nezdráhaly?“

„Jak pak bych se nezdráhala? Což pak jsem vyrostla na trní u cesty, aby si mne každý mohl utrhnouti, jak přijde a jak se mu zráčí? Po prvé jsem ho odmítla a že si nevemu, ne a ne, kdyby mne za živa zakopali. Přišli po druhé. A jak vcházeli se svým tatíkem, já ze sednice jako střela a rovnou na zahrádku. Utrhla jsem si kytičku bazalky a dala si ji za šněrovačku. A tu již on byl na zahrádce a pěkně čapku posmekl a na hlavě si ji otočil.

„Co tu pohledáváš?“ já na něj. „Proč se za mnou dereš?“

„Já ne za tebou.“

„A za kým? Nikoho tu není kromě mne.“

„Já za tou bazalkou, co ti je za šněrovačkou. Z ní mi tvoje duše voní, a já se ti ze zahrádky nehnu, dokud mi tu kytičku nedáš!“

„Tu máš ji, tu máš, ale hleď, abys už byl někde jinde! Lidé nás uvidí a bůh ví, co lidské řeči svedou!“

A jak jsem mu kytičku podávala, on mi podal ruku, a já se ti začervenala, tak jsem se začervenala, že se mi zdá, jakoby mi ještě tváře hořely, a jakoby se kolem mne udělala mrákota, jakoby se kolem mne celý svět proměnil, a já ti, hloupá, jeho ruku vzala a od té chvíle nevěděla jsem, co se se mnou děje, až po veselce jsem se vzpamatovala. A on se na zahrádce obrátil a šel do sednice, a já mu na ruce jako tele na provaze, a už jsem na všecko jen hlavou kývala, co se mne vyptávali.

„Pane, zkrotla babička!“ ozval se dědeček za zídkou.

„Zkrotla, ale jen před veselkou. A po veselce jste zkrotl vy!“

Dědeček vzdechl.

„Byl to osud, bylo to neštěstí!“

„A přece jste je padesát let trpělivě nesl, a nesl byste je ještě jednou, kdyby bylo možná!“

„To ne, to ne!“

„Dědečku!“

„Nesl bych je, kdyby se ta padesátka počítala od počátku, od vašeho dvacátého a mého dvacátého a čtvrtého roku.“

„O je, to bych nedržela s vámi!“

„Což pak jsem tenkrát nebyl švarný jonák?“

„I, to jste ještě jakž takž ušel, tanečník jste byl dobrý, podrážka praskla o pouti, podrážka o obžinkách, podrážka o posvícení, ale něco jiného by mi bylo na závadě.“

„Jene, odejdi, babička nemůže všechno povědět před dětmi.“

„I ať to slyší! Rozumu jste neměl.“

„Pravda, ztratil jsem ho tenkrát na vaší zahrádce. To se mi nemělo stát! Holku jsem našel, ale rozum ten tam. Grošíček jsem našel, tolar ztratil.“

„A co vy, dědečku, za zídkou jako mládenec? Pojďte k nám, pomozte nám včály hlídat.“

„Jsem trochu nedoslýchavý: nic nedělat, povídáte? Já mám, holenku, plné ruce práce.“

„Aby vám neupadly! Pojďte, polícíte s hospodářem úl na strom.“

„Chvátá to?“

„Toť se ví, že chvátá. Už to mělo být.“

„Když to chvátá, ať chvátá, já jsem člověk starý, nohama nevládnu, já bych to marně honil. Po druhé, babičko, až to nebude chvátat!“

Pohvizduje si, dědeček odešel od zídky.

„A Kašpar nejede!“ řekla babička. „Kašpar nejede a dědeček nepomůže! Jene, je pravda, že Kašpar jen jel do mlýna a že tu každou chvíli může být?“

„Už je svrchovaný čas.“

„Jsem jako na trní a jen proto dnes tolik mluvím, že netrpělivostí hořím. Jak se rozpovídám, zapomenu na Kašpara.“

„Ještě jste nedopověděly, jak to bylo mezi stařenkou Žejdlovou a starou lipou.“

„Ba právě. Jak jsem tenkrát v lípě usnula, tenkrát, jak se mi zdálo o ráji a dědečkovi, jehož jsem ještě neznala, stařenka Žejdlová přišla ke mně a když jsem se probudila, seděla nade mnou a byla taková hezká, taková milá a veselá!

„Škoda," pravila, „že tvůj spánek netrval aspoň ještě hodinku! Tak mi bylo blaze, když čisté, panenské sny táhly mojí hlavou. Až jsem ani pochopit nemohla — a ty tu! Proč sem nepřicházíš častěji? Vždycky tě tu rády uvidíme."

Jednou mne bolela hlava, myslila jsem, že se mi roztrhne. Pracovati jsem nemohla, chodila jsem jako zmámená, a chodila a chodila, až mne nohy donesly do lípy. Zase jsem usnula, ale sny moje byly strašné, horečku jsem měla. A když jsem procitla, kdo u mne nebyl, jako stařenka Žejdlová, a všecka byla utrápená a hlavu měla zavázanou.

„Děvečko, děvečko," hovořila mdlým hlasem, „tys mi dnes přitížila! Co pak je tobě, srně mladé, když tě hlava zabolí a horečka trochu roztřese! Ale se mnou je jinak, hůř! Mně už je bolení hlavy těžkou nemocí. My jsme stařičké, hned máme duši na jazyku. Prosím tě, dceruško dobrá, až ti zase bude něco scházet, nechoď s tím do lípy, aby se to na nás nepřeneslo! Že mi to uděláš, viď?"

A hladila mi ruce i skráně.

„Do lípy přicházej," pravila ještě, „jen když je ti hodně veselo, jako ptáčeti, a když se cítíš hodně zdravou, jako ryba. To nám uděláš dobrodiní."

Mně bylo podivno, že stařenka říkala „my" a přece mluví jen o sobě. Pověděla jsem to své kamarádce a kmotříněti Verunce Švábové, a ona uhodla, co v tom je.

„To jistě že stařenka Žejdlová má s lipou společnou duši; co lípě, to stařence. Zeptej se jí."

Ale já se ostýchala ptáti se. Verunka, ta mne stále pobízela, ani jí to spáti nedalo, jak byla zvědava.

„Jistě mají společnou duši!" jistívala zas a zas. „Nepozorovala jsi, že na podzim, když stromům listí opadá, stařenka se rozstonává a churaví, až zas na jaře lípa se obalí? Nepozorovala jsi, jak Žejdl studánku pod lipou vždycky pečlivě čistí a opravuje, ale zvláště v zimě úzkostlivě dbá, aby nezamrzla? Povídají, že Žejdl zimního času nejednou v noci vstane, a jde studánce pomoci, aby ji ledy nepojaly a sněhy nezasypaly. Studánka je pramen života lípina. Ona dává vláhu kořenům stařičkého stromu, jehož by bez ní dávno nebylo. Jak studánka zamrzá, Žejdlová má se k umírání. Žejdl skočí, chopí sekyru, pomůže studánce, a stařence Žejdlové se uleví. A když na jaře sněhy a ledy sejdou a lípa dostane mízu, stařenka Žejdlová zase nabude ducha. Jak se na lípě puky ukážou, stařenka může vyjít na sluníčko a již také trochu vládne paličkou ve hmoždíři. Když se lípa zazelená, stařenka pobíhá kolem chaloupky jako slípka; a když lípa kvete, stařenka jakoby o půl století omládla, zpívá si zapomenuté písně a je štěbetavá jako ti ptáci, co hnízdí v koruně lípy."

Já dlouho se s tím nosila, co mi do hlavy nasadila Verunka Švábová. Často jsem si dodávala mysli, že se stařenky zrovna a prostořece optám, a nedá-li ani jasnou odpověď, myslila jsem si, aspoň uvidím, jak

se zatváří. Ale kdykoliv jsem ústa jižjiž otvírala, zalekla jsem se, zahrklo ve mně a otázka se v hrdle zarazila. A jak jsem odešla, kárala jsem se pro bláhovou ostýchavost. Posléze byla má zvědavost jako rozpálená pec: bylo třeba buď žár uhasit anebo ji pecny nakrmit, aby pekla a nepálila.

Jednoho roku — dávno tomu, již ani nespočítám řadu let, od té doby uběhlých — večer před sv. Janem Křtitelem — brzy ho zase budeme mít — zaskočila jsem si k stařence Žejdlové. Mládež šla na vrchy pálit čarodějnice a já se udělala, jakobych také šla, ale nešla jsem a běžela k stařence. Běžím ti, běžím plna dychtivosti, a již jsem ji také ráda měla. A čar mi je plná hlava, mozek mi hoří, jakoby jím čarodějnice na smolných košťatech proletovaly. Ale sama jsem čarovati nechtěla, já se vždycky varovala Pána boha skoumat: raději si zaskočím k stařence na hrátky. A letím, letím jako vystřelená a ničeho nevidím, až jsem u chaloupky. Tu teprve jakoby se mi oči náhle otevřely, jakobych nevidomá prozřela — a co vidím? Před chaloupkou leží staré koště, a kolomazi je na něm, až se do trávy rozlívá. Dovedeš si pomyslit, jak mi bylo, když jsem to koště spatřila. Tak vida, ona přece čaruje, stařenka Žejdlová, již si koště připravila a dnes na něm poletí! A co stařenka? Seděla na lavičce před chaloupkou a usedavě plakala. A já ji tak zapolitovala, že jsem zapomněla na koště i na své leknutí a přiskočila k ní a za ruce chopila, abych jí odkryla obličej a oči.

„Stařenko Žejdlová! Co je vám, co se vám stalo, kdo vás šidí?“

U Buchtelů tehdy sloužil nezvedený výrostek, nebyl z naší osady, až odněkud ze Zátaví. A ten kluk měl rozpustilý nápad, a namočil on koště do kolomazi a přišel je stařence Žejdlové nabídnout; „Babičko, naši vás pozdravujou a posílají vám tadyhle to koště, abyste mohla brzy vyletět a nemusela teprve koště shánět.“

Nad tím stařenka tak hořce plakala.

„Děvečko zlatá, vidíš, tak svět odplácí! My dosud každému pomahali, každému jen dobrého chtěli a přáli, a to mám za to! A nejlítěji mi je, že sám strejček Buchtele mi tak ublížil.“

Snažila jsem se stařenku upokojit a ji ujistit, že to Buchtelův nekáraný pohůnek sám ze své rozpustilosti udělal.

„Neudělal by,“ stařenka smutně hlavou zavrtěla, „kdyby mu řeči starších nebyly k tomu daly pobídku. A proč tak o nás mluví lidé, kteří nás tak drahnou dobu znají a kterým jsme tisíce tisícůkrát hovořili: Věřte lidé, v boha, věřte v jeho moc, která proniká slunce, měsíc i hvězdy a všecko stvoření živé i neživé, ale v moc ďábelskou ani lidskou nevěřte! Díla boží jsou tak mnohá a náramná, že člověk hříchy nezaslepený vždycky bude míti čemu se obdivovat. Nikdy je člověk nespočítá, nikdy rozumem nepostihne. Kdykoli by se domníval, že již jest u konce jejich poznání, objeví se smyslům jeho nové řady skutků božích, které mu dosud byly neznámy. A člověk znova musí začíti práci svou: poznávati boha v dílech jeho. Čím výše člověk vystupuje, tím širší kraj oku jeho se objevuje, tím více vidí měst i městeček, vsí i jednot, lesův i řek. A kdyby hvězdář spočítal všecky hvězdy na nebi našem, nemohl by se pochlubiti: spočítal jsem všecky hvězdy boží, neboť na nebi jiném objevily by se mu jiné

hvězdy. Díla boží jsou člověku skryta, pokud si je neobjevil světlem svého poznání, ale tomu, kdo poznal, jsou otevřenou knihou, a k poznání je každý povolán, každý má jeho možnost. Jen každý nemá stejně bystrý zrak a stejně dobré nohy, aby vystoupil nejvýš na hoře lidského poznání. Vy sedláci zůstáváte u paty té hory, kde je více místa pro naše pole a luka, ale malá výše k poznání. Sedlák hloupý posuzuje byliny, které mu rostou na poli a louce, jen podle toho, mnoho-li vydají spíže pro lidi a píce pro dobytek; ale sedlák moudrý pamatuje, že bůh si vyvolil jeho ruku, aby tím, že orá a kopá, sije a sází, byla pomocnicí ruky jeho a dívá se na obilí jinak, než jako na pouhé zrní, z kterého bude chléb i koláč, a na trávu luční jinak, než jako by byla dobrá jen k nasycení jeho dobytka. Moudrý sedlák v každém zrně, stéble, květu, spatřovati musí veliké dílo boží a celá úroda jeho polí a luk musí se mu zdáti jako svázaná, tlustá kniha o skutcích Hospodinových. Sedlák hloupý myslí, že boží všemohoucnost se vyčerpala tím, co skrze ni vyrostlo na jeho nivě; ale sedlák moudrý pamatuje, že niva jeho je menší pídi naproti prostranstvím, která jsou přioděna bohatěji a pestřeji, než jeho niva, a kde rostou byliny jemu neznámé jménem i podobou, určením i mocí. O to poznání staráme se my, kořínkáři. My neškodíme sedláku, ale prospíváme mu a doplňujeme jeho vědění. A to je k pláči, že za to ani „zaplať Pán bůh“ nemáme!“

Když se dosti vynastěžovala, stařenka se otázala: „Děvečko zlatá, jak pak ve vsi o nás smýšlejí? Co pak si o nás povídají?“

A tu jsem si teprve dodala mysli a řekla: „Jen dobře smýšlejí o vás i dědečkovi. O vaší moudrosti v celé osadě každý mnoho drží. Ale, abych pravdu pověděla a nic nezatajila, o vás, stařenko, jsem slyšela — není to nic zlého, ale divné je to — že máte společnou duši s lipou nad vaší chaloupkou.“

„Kdo ti to řekl?“

„Verunka Švábova.“

„A kdo jí to řekl?“

„Ona sama toho se domakala.“

„A kterak se toho domakala?“

„Tak a tak.“

Věrně jsem vypověděla pozorování Verunčino. Babička chvíli ničeho, potom se zamyslila a při tom se jako do klubíčka stočila, málem ji vidět nebylo, a naposled pozdvihla hlavu a děla vesele a zvučným hlasem jako mladice:

„Verunka dobře pozorovala. A já ti dnes povím, jak se stalo, že mám s lipou duši společnou. Mnoho a mnoho tomu let, těžko jsem se roznemohla úbytěmi. Žejdl mi koření nosil, dával užívat, umýval, ale nic naplat, byla jsem pořád stonavější a hrobu bližší. Žejdl vzdal se naděje, že pro mne najde léku. Co by byl nikdy neudělal pro sebe, udělal pro mne: když bylo nejhůř, došel pro zaříkávačku, aby mne změřila a úbytě zaříkala. Ale moje nemoc se nezlepšila. Tu si Žejdl vzpomněl, že za mladých let slýchal, kterak lidé v nezhojitelné nemoci obracejí se na stromy a prosí je, aby jim půjčily svou duši a své zdraví. A když strom prosbu nemocného vyslyší, duše nemocného jakoby odletěla a v tom

okamžiku vstoupí do něho duše stromu. Člověk se uzdraví, ale strom touž nemocí ochuraví. A žijou společně, až strom buď uchřadne věkem anebo ruka lidská jej skácí.

Lípa Žejdlovu prosbu vyslyšela. Žejdl už myslil, že jsem nebožkou a běžel pro hromici, aby mi ji zapálil, a tu se já posadila a za několik dní mohla jsem zase chodit. Ale ubohá lípa, už tenkrát náramně stará, začala kotlavět, až se to nějak mezi námi vyrovnalo: já trochu zdraví nabyla, ona trochu pozbyla, a v zimě není dobře ani s lipou, ani se mnou. V létě jsme obě plny života a chválíme boha."

Babička se zastavila ve vyprávění.

„O Žejdlouc chaloupce vím," řekl Kojan, „ale lípy nad ní není."

„Lípa zemřela společně se stařenkou. Zemřely jako žily. Mne tenkrát stařenka prosila: „Děvečko zlatá, když nyní znáš tajemství mého života, dávej pozor, prosím tě, aby v zimě studánka pod lipou nezamrzla a sněhem nezapadla, a kdyby Žejdla někdy nebylo doma, pomoz nám, bude ti trojí „zaplať Pán bůh": lípino, studánčino i stařenčino." A já tak dělala, dokud jsem se nevdala. Odkázala jsem lípu Verunce, ale ona myslila na jiné věci: myslila, jak by se sama také co nejdříve provdala, a lípu a stařenku pustila s mysli. V zimě po mých vdavkách Žejdl šel s mastí až někam do Mahouše. Bylo to o masopustě. Před cestou studánku očistil a poprosil Verunku, aby za jeho nepřítomnosti dohlédla na studánku i na stařenku. Verunka byla zrovna v hospodě u tance. Mráz nebyl, ale sníh se sypal jako z peřiny a vítr byl, že krovy nadzdvihoval. Pěkně bylo Verunce v teplé hospodě při veselé muzice s bujnými chasníky! Pořád prý — potom mi pověděla — něco ji nutilo: jdi ke studánce! ale Verunka pořád odkládala: ještě jednou do kola, potom! A najednou vítr vzepřel se o hospodu takovou mocí, jakoby byla stromem a on ji chtěl z kořen vyvrátit. A při tom se zdálo Verunce, že uslyšela prudkou ránu. Jiní té rány neslyšeli. Verunka tak jak byla letěla k lípě. Několik chlapců za ní. Velikými závějemi bylo jim se broditi, a když se dobrodili, co vidí? Lípa je přelomena a těžká koruna padla jí na chaloupku a chaloupka nevydržela. Běželi nazpátek do vsi, bylo po muzice. Oblékli kožichy, vzali lucerny a sekyry a chvátali k chaloupce. Střecha chaloupky byla proražena, zrovna nad ložem stařenčiným. Všecko v chaloupce bylo v nejlepším pořádku, každá otýpečka koření, každý hrníček prášku, semení, mastí na svém místě. A stařenka Žejdlová odpočívala na loži pod sněhem jako v kmentovém rubáši. Když se Žejdl vrátil z cesty, byla již pochována."

Babička dokončila o stařence Žejdlové a lípě, a když dokončila, sama se stočila do klubíčka, jako tehdy večer před sv. Janem stařenka. Kojan babičku nevyrušoval a neopravoval.

Zvýšený bzukot babičku probudil ze vzpomínek.

„Bože, ten Kašpar ještě tu není!"

Lupání biče ozvalo se ze dvora, s ním vrzání vozu, pravidelné tepoty konských kopyt a Kašparovy pokřiky.

Hospodář chopil Matějčka do náruče a chvátal s ním ke Kašparovi. Kašpar už vypřahal. Hospodář postavil se náručnímu k hlavě a Matějček jej popleskal po skráně a pohladil po hřívě. Koně vypřaženi, kráčejí ku

stáji, Matějček sedí na náručním a otec jej přidržuje. Slyšet volání Kojanovo. Volá hospodyni, aby si vzala Matějčka.

Babička si oddechla. Kojan přišel s Kašparem. Vzali připravený úl a vysadili na strom, nejblíže stojící úlu svatojanskému.

Sotva sestoupili, bzukot stal se ještě mocnějším.

„S Pánem bohem a s Matičkou boží!" řekla babička slavně a zazvonila brusem o kosu. Kojan chopil se dymníku, zapálil v něm kuřivo a postavil se s dymníkem tak, aby kouř včelám cestu zahrazoval.

Včely bzučí hlučněji a hlučněji, kosa zvoní zvučněji a zvučněji. Babička se dotazuje syna, jak se včely vznášejí, syn jí popisuje vzroj.

„Tma jich je." — „Nepamatuji tak silného roje." — „Chyba, babičko! Neusednou, přeletí!" — „Řídnou." — „Zase zhoustly — spustily se níž — chvála bohu, jsou nad branou úlu!" — „Ohledávají." — „Ztrácejí se v úlu."

Kojan poodstoupil. Babička pořád zvonila, pořád zvonila... a Frantíkovi nad hlavou radostně se třepalo listí čáslavčino.

Hodná chvíle prošla, co Kojan matce oznámil, že poslední včelka nového roje se usadila, a babička ještě zvonila, ale slaběji a slaběji, pomaleji a pomaleji.

Najednou odhodila do trávy kosu i brus a vztáhla ruce naproti úlu a poručila silným hlasem: „Stůjte, včály, v tomto úle, jako stála voda v Jordáně řece, když sv. Jan Pána Krista křtil ve jméno boha Otce, boha Syna, boha Ducha svatého!"

Úl zůstal na stromě do soumraku, načež jej Kojan s Kašparem opatrně sundali, do úliště postavili. Babička jej poznamenala křížem a řekla: „Pán bůh vás požehnej!" (Dokončení.)

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Pokračování.)

XXX.

Zahalena pláštěm z růžového sukna sestupovala Tereza s Dechartrem po schodech perronu. Přijel ráno do Joinvillu. Tereza pozvala ho do kroužku důvěrných přátel, před počátkem honeb, k nimž, jak obávala se, mohl by býti pozván jako každoročně i Le Ménil. Lehký vánek zářijový vzdouval prsténce jejich kadeří, a zapadající slunce ozařovalo zlaté tečky v hlubokých, šedých jejich zorničkách. Za nimi, na façadě zámku, nad arkádami přízemku, ve výklencích mezi okny stály na vysokých podstavcích poprsí římských císařů. Hlavní budova byla umístěna mezi dvěma vysokými pavillony, zvýšenými ještě množstvím jonických pilířů.

Tereza a Jakub viděli před sebou zahradu, jejíž květiny tvořily obrazce a skupiny, nakreslené Le Nôtrem, dále pak koberce trávníku, bassin; pak jeskyni s pěti arkádami, stíněnou velikými stromy, na něž podzim počal už sypati své zlato a šarlat.

„Tato bující geometrie jest přece krásná," pravil Dechartre.

„Ano," odvětila Tereza, „ale vzpomínám na platan rozkládající se na dvorku, kde tráva pučí mezi kamením. Vystavíme tam pěknou nádržku, viďte? A vysázíme ve dvorku květiny?"

Opírajíc se o jednoho z kamenných lvů, tváře téměř lidské, jenž bděl u schodiště, obrátila se Tereza k zámku a pohlížejíc na jedno okno, nad jehož římsou šklebila se otevřená tlama dračí, pravila:

„Tam jest váš pokoj; šla jsem tam včera večer. V tomtéž poschodí, na druhé straně, úplně na konci, jest pracovna mého otce; stůl z bílého dřeva, mapa na výpočty, láhev na krbu: jeho pokoj z mladých dob. Celé jmění naše odsud vyšlo."

Písčitými pěšinami přišli k zelenému, sestřihanému plotu, vroubícímu park. Přešli kolem oranžerie, a uchýlili se do alleje topolové, táhnoucí se vedle travnatých koberců.

Pod stromy polo opadanými sochy nymf chvěly se ve vlhkém stínu; holub, sedící na rameni jedné z těchto bílých žen, odlétl. Čas od času vánek setřásl suchý list, jenž spadl na zemi, jako lastura z temného zlata, na níž zachytila se krůpěj deště.

Tereza ukázala na nymfu a pravila:

„Viděla mě, když jako dítě přávala jsem si zemříti. Trpěla jsem touhou a strachem. Očekávala jsem vás. Ale vy jste byl tak daleko!"

Allej topolová ústila na prostranství, ozdobeném velikým bassinem, v němž uprostřed pozvedala se skupina tritonů a nereid, foukajících do svých trubek, čímž, spustil-li se vodotrysk, utvořila se tekutá koruna s listovím pěny.

„To jest koruna Joinvillu," pravila Tereza.

Pak ukázala na stezku, jež, táhnouc se od bassinu, ztrácela se v dáli.

„To jest má cesta. Kolikrát jsem se tam smutně procházela! Byla jsem smutná, dokud jsem vás neznala."

Touha po stínu a úkrytu vedla je k nízkému habří, táhnoucímu se za jeskyněmi. Ale hluk kročejů, přicházejících ze skryté alleje, přiměl je, že se na okamžik zastavili.

Skrz listí a větve spatřili pana Montessuy, jenž objímal kolem pasu princeznu Seniavine.

Ubírali se velice klidně k zámku. Jakub a Tereza, ukryti za velikým balvanem, čekali až párek zašel. Pak Tereza pravila k Dechartreovi, jenž mlčky na ni pohlížel:

„To jest přece mnoho. Chápu nyní, proč letos v zimě princezna Seniavine žádala otce mého o radu, když kupovala si koně."

Leč Tereza přece obdivovala se svému otci, že získal si tuto krásnou ženu, jež byla pokládána za nepřístupnou a jež byla bohatá, přes nesnáze, do nichž uváděl ji její bláznivý nepořádek. Tázala se Jakuba, neshledává-li princeznu velice krásnou. Chválil její chůzi a pohyby, ale jinak pro jeho vkus byla příliš massivní. Ovšem, byla krásná. Ale tušil na těchto formách brunety lesk černého basreliefu a šafránové odstíny. Tereza řekla, že jest to možno, ale že přece večer princezna Seniavine zastiňuje všechny ostatní ženy.

Vedla Jakuba schůdky mechem zarostlými, jež stoupaly za jeskyněmi k Gerbe-de-l'Oise, utvořené z chomáče šedého rákosu zasazeného do nádržky z růžového mramoru. Kolem pozvedaly se vysoké stromy, uzavírající perspektivu parku a počínající les. Zašli mezi vysoké kmeny. Mlčeli oba, jen listí šustilo kolem nich. Za nádhernou záclonou jilmů rozkládalo se husté křoví, z něhož zde onde vyčnívaly osyky a břízy, jejichž bledá kůra byla ozářena posledními paprsky zapadajícího slunce.

Jakub sevřel Terezu do náruče a líbal ji na oči. Noc snášela se s oblohy, první hvězdy chvěly se mezi snětmi. Ve vlhké trávě ozývalo se skřehotání žab. Zastavili se.

Když Tereza vracela se pak nocí s Jakubem do zámku, odnášela si na rtech příchuť polibků a máty, a v očích obraz svého přítele, jenž stoje opřen o břízu, vypadal jako faun, zatím co ona, ruce majíc ovinuty kolem jeho šíje, umírala rozkoší v jeho náručí.

Usmívala se pod topoly na nymfy, jež viděly druhdy slzy jejího dětství. Měsíc koupal svůj jemný srpek v bassinu s korunou. Hmyz v trávě cvrlikal a bzučel o lásce.

Při posledním ohybu cesty Tereza a Jakub spatřili černou hmotu zámku a velikými okny v přízemí postřehli v rudém světle pohybující se tvary.

Ozval se zvonek.

Tereza zvolala:

„Mám sotva čas, abych mohla se obléci k obědu.“

A zmizela rychle před kamennými lvy, zůstavujíc svému příteli jen jakousi čarovnou vidinu.

* * *

V saloně po obědě pan Berthier d'Eyzelles četl noviny, a princezna Seniavine u hracího stolku vykládala si karty.

Tereza, majíc oči polozamhouřeny nad knihou, a cítíc na kotníkách píchání trní, jež zachytilo se na ní v křoví, připomínala si s rozechvěním přítele svého, jenž zmocnil se jí v trávě a listí jako faun, hrající si s nymfou.

Princezna se jí tázala, jest-li zábavná kniha, kterou čte.

„Nevím. Četla jsem a snila jsem. Pavel Vence má pravdu. Nalézáme v knihách jen sebe samé.“

Záclonami ve dveřích pronikaly ze síně kulečníkové hlasy hráčů a údery koulí.

„Podaří se!“ zvolala princezna, odhodíc karty.

Vsadila toho dne veliký obnos na koně, jenž toho dne běžel na dostizích v Chantilly.

Tereza pravila, že dostala psaní z Fiesole. Miss Bellová ohlašovala jí svůj příští sňatek s princem Eusebio Albertinellim della Spina.

Princezna dala se do smíchu.

„To jest muž, jenž jí prokáže znamenitou službu!“

„Jakou službu?“ otázala se Tereza.

„Že jí zoškliví všechny muže!“

Montessuy vešel do salonu velice vesel. Vyhrál partii.

Usedl vedle Berthiera d'Eyzelles a vzav noviny ležící na pohovce, pravil: „Ministr financí oznamuje, že po návratu sněmovny předloží svůj návrh zákona o spořitelnách.“

Šlo o to, dovoliti spořitelnám, aby půjčovaly peníze obcím, což bylo by ústavu peněžnímu, jejž spravoval Montessuy, odvedlo nejlepší jeho klienty.

„Berthiere,“ otázal se peněžník, „jste rozhodně proti tomu návrhu?“

Berthier přikývl.

Montessuy, povstav, položil ruku na rameno poslance.

„Můj milý Berthiere, myslím, že ministerstvo padne na počátku nového sněmovního období.“

Přiblížil se k své dceři:

„Dostal jsem podivné psaní od Le Ménila.“

Tereza šla zavříti dveře, dělící salon od hracího pokoje.

Pravila, že se bojí průvanu.

„Podivné psaní,“ pokračoval Montessuy. „Le Ménil nepřijede na hony do Joinville. Koupil si yachtu, Rosebud, mající osmdesát tun. Pluje v Středozemním moři a chce žíti již jen na vodě. Jest to škoda. Nikdo nedovede tak říditi honbu.“

V tom okamžiku Dechartre vešel do salonu s hrabětem Martinem, jenž, poraziv ho při hře na kulečníku, byl jat k němu přátelstvím a vykládal mu nebezpečí daně zakládající se na počtu služebnictva a na vydání té které domácnosti.

XXXI.

Bledé slunce zimní, pronikající mlhami Sekvány, ozařovalo nad dveřmi jídelny psy od Oudry.

Paní Martinová měla po své pravici poslance Garaina, někdejšího opatrovníka státní pečeti, někdejšího předsedu státní rady, a po své levici senatora Loyera. Po pravici hraběte Martina Bellème seděl pan Berthier d'Eyzelles.

Bylo to důvěrné a vážné snídaní úřední.

Jak Montessuy předpověděl, ministerstvo padlo před čtyřmi dny.

Byv povolán téhož rána do Elyseí, Garain přijal úkol utvořiti nový kabinet. Snídaje, připravoval návrh, jenž večer měl předložiti se presidentovi.

Zatím, co on promíchával různá jména, Tereza prožívala v duchu opět štěstí svého intimního života.

Vrátila se do Paříže s hrabětem Martinem, jakmile sněmovna byla zahájena, a od té chvíle žila jako v kouzelném snu.

Jakub ji miloval; miloval ji s rozkošnou směsí vášně a něžnosti, zralé zkušenosti a důmyslné zvědavosti.

Byl nervosní, vznětlivý, neklidný. Ale nestejnost jeho nálady dodávala větší ceny jeho veselosti. Tato veselost umělce, vyšlehující náhle jako plamen, lichotila lásce, neurážejíc ji.

Tento duchaplný smích Jakubův byl Terezinou rozkoší. Nikdy nebyla by se nadála vkusu tak vytříbeného, jaký on vkládal do každého veselého rozmaru i do důvěrných fantasií. V prvních dnech dával jí na jevo jen jednotvárnou a temnou horoucnost. A tím jen si ji podmanil. Ale od té doby objevila v něm duši veselou, kypící a různotvárnou, nesmírnou něžnost v smyslnosti a nadání k lichocení a k uspokojování ducha i těla zároveň.

„Ministerstvo homogení," zvolal Garain, „snadno se to řekne! Nutno však nadchnouti se tendencemi nejrůznějších stran ve sněmovně!"

Byl neklidný. Viděl se obklíčena tolika nástrahami, kolik sám jich nastrojil. I jeho spolupracovníci stávali se mu nepřátelskými.

Hrabě Martin chtěl, aby nové ministerstvo odpovídalo aspiracím nového ducha.

„Vaše listina skládá se z osobností, lišících se podstatně původem a tendencemi," pravil. „Leč možnost, řekl bych nutnost, uvésti jednotu náhledů do vlády Republiky, jest snad činem nejžádoucnějším v dějinách politických za posledních let. To jsou myšlenky, můj drahý Garaine, jež vy sám jste vyjádřil s vzácnou výmluvností."

Pan Berthier d'Eyzelles mlčel.

Senator Loyer hnětl v prstech kuličky z chlebové střídky.

Po dávném zvyku z různých pivnic nalézal své myšlenky, jen když hnětl střídku nebo okrajoval zátky.

Pozvedl svou trudovatou tvář, z níž splývaly špinavé vousy, a pohlednuv na Garaina očima, v nichž míhal se rudý plamínek, pravil:

„Řekl jsem to, a nechtělo se mi věřit. Rozpadnutí se Pravice monarchistické bylo pro náčelníky strany republikánské nenapravitelným neštěstím.

Vládlo se proti ní. Pravou podporou vlády jest opposice. Císařství vládlo proti Orleanovcům a proti nám. Šestnáctý květen vládl proti republikánům. My, jsouce šťastnější, vládli jsme proti Pravici. Pravice! Jaká to byla dobrá opposice: hrozivá, prostosrdečná, malomocná, počestná, nepopulární! Měla se zachovati. Nevědělo se to. A pak, přiznejme se, vše se opotřebuje. Však přece nutno vládnouti vždy proti něčemu. Dnes jen socialisté mohou dáti nám podporu, již Pravice nám poskytovala po patnáct let s tak šlechetnou vytrvalostí! Ale jsou příliš slabí. Nutno sesíliti je, rozmnožiti, udělati z nich politickou stranu. Za nynější doby jest to první povinností ministra vnitra."

Garain, nejsa cynikem, neodpověděl.

„Garaine," otázal se hrabě Martin, „nevíte ještě, převezmete-li s předsednictvím úřad strážce státní pečeti nebo ministra vnitra?"

Garain odvětil, že jeho rozhodnutí závisí od volby, již učiní pan X., jehož přítomnost v kabinetu byla nutná a jenž váhal ještě mezi dvěma portefeuilly. On, Garain, obětoval své osobní choutky vyšším interessům.

Senator Loyer ušklíbl se do svých dlouhých vousů. Měl zálusk na úřad strážce státní pečeti. Tato touha byla už dávno v něm zakořeněná. Hlupáci, po tuctech, vyšplhali se mu na záda. Sestaral v bezvýznamných hodnostech senátu, zanedbal se a sešel mezi sklepnicemi v pivnici, byl chud, líný, prost všech illusí. Ale starý jeho duch jakobinský a jeho opovrhování lidem, upřímné a mocnější než jeho ctižádost, dělali z něho přece člověka způsobilého k vládě.

Tenkrát, proniknuv do listiny Garainovy, domníval se, že zmocní se úřadu ministra spravedlnosti. A když jeho protektor tento úřad mu odpíral, rozhněval se. Ušklíbal se, modeluje při tom ze střídky chlebové malého pudlíka.

Pan Berthier d'Eyzelles, velice klidný, velice vážný, velice zasmušilý, hladil své krásné, bílé licousy:

„Nemyslíte, pane Garaine, že patřilo by se udělati místo v kabinetu mužům, stopujícím od první chvíle politiku, k níž my dnes míříme?"

„To bylo právě jejich chybou," odvětil Garain podrážděně. „Pravý politik nemá předbíhati událostem. Předvídati příliš brzy jest chyba. Politické věci nevyřizují se mysliteli. A pak, mluvme upřímně, přejete-li si ministerstvo z levého středu, řekněte to: ustoupím. Ale upozorňuji vás, že ani sněmovna ani země nebudou s vámi souhlasit."

„Jest zřejmo," pravil hrabě Martin, „že nutno zabezpečit si většinu."

„S mou listinou," pravil Garain, „máme většinu zabezpečenu. Ministerstvo nám nepřátelské podporovala sněmovna. Pánové, dovolávám se vaší obětavosti!"

A pracné rozdělování portefeuillů opět začalo.

Hrabě Martin obdržel nejprve Veřejné Práce, zamítl však tento úřad, necítě se k němu způsobilým; nabídli mu tedy úřad ministra zahraničního, a ten přijal bez námitky.

Ale pan Berthier d'Eyzelles, jemuž Garain nabídl Obchod, vyhradil si lhůtu k rozhodnutí.

Loyer obdržel Kolonie. Zdálo se, že jest velice zaměstnán stavěním na stůl chlebového pudlíka, leč on koutkem oka tajně prohlížel si hra-

běnku Martinovou a shledával ji svůdnou. Tušil neurčitě, že v budoucnosti bude mu možno stýkati se s ní poněkud důvěrněji, a těšil se z toho.

Nestaraje se o Garaina a jeho půtky, zaměstnával se touto hezkou ženou; snažil se uhádnouti její choutky a zvyky, vyptával se jí, má-li ráda divadlo, chodí-li někdy večer se svým manželem do kavárny.

A Tereza počala shledávati ho zajímavějším ostatních, líbily se jí jeho neohrabanost a neznalost světa, jakož i jeho skvostný cynismus.

Garain povstal. Musil ještě mluviti s panem N, s panem X a s panem Y, než mohl listinu předložiti předsedovi republiky.

Hrabě Martin nabídl mu svůj povoz, ale Garain měl povoz svůj.

„Nemyslíte," otázal se hrabě Martin, „že president k některým jménům činiti bude námitky?"

„President," odvětil Garain, „podrobí se nutnosti situace."

Octl se už mezi dveřmi, ale tu náhle se vrátil, uhodiv se do čela: „Zapomněli jsme na ministra vojenství."

„Najdete snadno někoho mezi generály," pravil hrabě Martin.

„Ah," zvolal Garain, „domníváte se, že volba ministra vojenství jest snadná! Jest zřejmo, že jste nebyl, jako já, členem tří kabinetů a že jste nepředsedal radě. V mých ministerstvech a za doby mého předsednictví působil ministr války vždy nejtrapnější obtíže. Generálové jsou všichni stejní. Znáte toho, jehož jsem druhdy vybral do kabinetu. Když byl zvolen, byl v politických věcech úplný nevědomec. Věděl sotva, že jsou dvě sněmovny. Žádal, aby se mu všechna poučení napsala na kousek papíru. Jeho neznalost lidí a věcí budila v nás zděšení . . . Ale už za čtrnáct dní vyznal se v nejjemnějších obratech a úskocích politických, stýkal se se všemi senatory a poslanci, a kul s nimi pikle proti nám. Bez pomoci presidenta Grévyho, jenž měl nedůvěru k vojákům, byl by nás svrhl. A to byl generál velice všední, generál jako ostatní. Oh, nemyslete si, že portefeuille vojenství může dáti se ve spěchu, bez rozmýšlení . . ."

A Garain, připomenuv si svého někdejšího soudruha z boulevardu Saint-Germain, ještě se zachvěl hněvem. Vyšel.

Tereza povstala. Senator Loyer podal jí rámě pěkným, okrouhlým pohybem, jemuž naučil se před čtyřiciti lety. Tereza zůstavila politiky v saloně. Pospíchala k Dechartreovi.

* * *

Drsné mlhy pokrývaly Sekvanu, kamenná nábřeží a sežloutlé platany. Rudé slunce vrhalo po zachmuřené obloze poslední své záblesky.

Tereza, vyjdouc z domu, vdechovala s rozkoší svěží ostrost vzduchu a zmírající lesk dne. Od svého návratu do Paříže radovala se každého jitra z nové změny počasí.

Zdálo se jí, v blaženém sobectví jejím, že jen pro ni vítr fičí v opadaných stromech, nebo jemný dešť skrápí ulice, nebo slunce vláčí se po chladné obloze; vše to bylo jen k vůli ní, aby, vejdouc do domku s platanem, mohla říci: „Jest vítr, prší, počasí jest příjemné," vkládajíc takto moře věcí je obklopujících do důvěrnosti jejich lásky. A každý pro-

bouzející se den byl jí krásným, poněvadž každý den opět ji přiváděl do náruče jejího přítele.

Ubírajíc se do domku s platanem, přemítala o svém neočekávaném, nezměrném štěstí, v něž konečně počínala důvěřovat. Kráčela v posledním záblesku slunce, ovanutého již zimou, a pravila si:

„Miluje mě, myslím, že mě miluje celým srdcem. Milovati jest mu snadnější a přirozenější než jiným mužům. Mívají v životě myšlenky, vyplňující celou bytost jejich, mívají svou víru, své zvyky, své interessy. Věří v Boha, nebo v povinnosti, nebo v sebe samé. On věří jen ve mne. Já jsem jeho náboženstvím, jeho povinností, jeho životem."

Pak uvažovala:

„Ovšem, nepotřebuje nikoho, ani mě. Jeho myšlenka jest nádherný svět, v němž mohl by žíti snadno sám. Ale já nemohu žíti bez něho. Co by se stalo ze mne, kdybych ho již neměla?"

Připomněla si, jak mu kdysi řekla: „Miluješ mě jen láskou smyslnou. Nenaříkám si na to, jest to snad jediná láska pravdivá." A Jakub jí odpověděl: „A jest to také jediná láska veliká a silná. Má svou míru a své zbraně. Jest plna významu a obrazů. Jest prudká a tajemná. Víže se k tělu a k duši těla. Ostatní jest jen illuse a lež."

Byla téměř klidná ve své radosti. Podezření, obavy, vše rozplynulo se jako mraky v létě po bouřce. Nejhorší doba jejich lásky byla, když byli od sebe vzdáleni. Kdož se milují, nemají nikdy od sebe se odlučovat.

Na rohu ulice Marceau vytušila spíše než poznala jakýsi stín, jenž kolem ní se mihl jako dávná upomínka.

Chtěla věřiti, že se klamala. Ten, jehož domnívala se viděti, neexistoval již, nikdy vůbec neexistoval... Byla to vidina z jakéhosi hrozného snu. A kráčela dále, odnášejíc si z tohoto neurčitého setkání ledový, tísnící pocit, jenž sevřel jí srdce.

Proti ní, po ulici, běželi roznašeči novin, držíce v náruči večerní listy, v nichž ohlašovalo se velikými písmenami nové ministerstvo.

Přešla náměstím de l'Étoile; kroky její řídily se šťastnou netrpělivostí touhy. Viděla Jakuba, očekávajícího ji u schodiště, mezi sochami z mramoru a bronzu; cítila, jak vezme ji do náruče a odnese do komnaty, plné stínu a blaha, kde rozkoš dává jí zapomínat, že žije.

Ale v osamělé třídě Mac-Mahonově dřívější stín přiblížil se náhle a vztyčil se před ní s trapnou určitostí.

Poznala Roberta Le Ménila, jenž, stopovav ji od nábřeží Billy, přiblížil se k ní na místě nejklidnějším a nejjistějším.

V jeho vzezření a chování zračil se jasný klid, jenž druhdy Tereze se líbíval. Ve tváři jeho, přirozeně tvrdé, zatemnělé úpalem slunečním, poněkud vpadlé, ale velice klidné, byly stopy hlubokého utrpení.

„Musím s vámi mluviti."

Zrychlila krok. Šel vedle ní.

„Snažil jsem se, abych na vás zapomněl. Po tom, co se mezi námi událo, jest to pochopitelno, viďte? Udělal jsem vše, co bylo možno. Ale nemohl jsem na vás zapomenout. Koupil jsem si tedy loď. Plul jsem po šest měsíců na moři. Snad to víte?"

Pokyvla, že ví.

Pokračoval:

„Koupil jsem krásnou yachtu „Rosebud“. Měl jsem šest mužů s sebou, manévroval jsem s nimi. Byla to jakási zábava.“

Umlkl.

Tereza šla pomalu, zasmušilá, hlavně rozmrzelá. Naslouchati těmto slovům, bylo jí věcí nade vše trapnou a absurdní.

Le Ménil pokračoval:

„Styděl bych se vypravovati vám vše, co jsem vytrpěl na té lodi.“

Cítila, že mluví pravdu, a odvrátila tvář.

„Oh, odpouštím vám to! O samotě jsem mnoho přemýšlel. Trávil jsem dny a noci, leže na divanu, a přemítal jsem v hlavě stále tytéž myšlenky. Myslil jsem v těchto šesti měsících více, než za celý svůj život. Nesmějte se. Nic nerozšíří tak mysl jako bolest. Pochopil jsem, že ztratil-li jsem vás, stalo se tak jen mou vinou. Měl jsem umět si vás upoutati. A leže na divanu, když „Rosebud“ jezdila mořem, řekl jsem si: ‚Byl jsem tak nevědomý! Oh! Kdyby bylo možno počíti znova!‘ Myšlením a utrpením jsem pochopil; pochopil jsem, že nevpravil jsem se dostatečně do vašeho vkusu, do vašich myšlenek. Jste žena vynikající. Nevšiml jsem si toho, poněvadž nebyla to vlastnost, k vůli níž jsem vás miloval. Působil jsem na vás nemilým dojmem, nemaje o tom ani tušení.“

Potřásala hlavou záporně. Le Ménil trval na svém.

„Ano, ano, často jsem vás urazil. Nešetřil jsem dosti váš jemnocit. Byla mezi námi nedorozumění. Vznikala proto, že nemáme stejnou povahu. A pak nedovedl jsem vás baviti. Nenalezl jsem zábavu, jaké vám jest třeba, jakožto ženě tak vysoce intelligentní.“

Byl tak prostý a pravdivý ve své lítosti a bolesti, že Tereza shledávala ho přece sympatickým. Pravila mu jemně:

„Milý příteli, neměla jsem příčiny stýskati si na vás.“

Pokračoval:

„Vše, co jsem vám řekl, jest pravda. Pochopil jsem to až o samotě, na své lodi. Ztrávil jsem tam hodiny, jež bych nepřál svému nejhoršímu nepříteli. Často měl jsem chuť vrhnouti se do vody. Neučinil jsem tak. Co mi v tom bránilo? Mé zásady náboženské a mé city rodinné, nebo jsem snad neměl dosti odvahy? Nevím. Možno, že i v dáli poutala jste mě k životu. Táhlo mě to k vám, a proto jsem zde. Po dva dny na vás číhám. Nechtěl jsem se ukázati u vás. Nebyl bych vás nalezl o samotě. A pak, byla byste bývala nucena mě přijati. Pokládal jsem za vhodnější osloviti vás na ulici. Řekl jsem si: ‚Na ulici vyslechne mě jen, bude-li chtíti, jako před čtyřmi lety v parku v Joinville, víte, pod sochami, blíže bassinu s korunou.‘“

A dodal s těžkým povzdechem:

„Ano, jako v Joinville, poněvadž vše možno začíti znovu. Dva dny na vás číhám. Včera pršelo: vyjela jste v kočáře. Mohl jsem vás stopovat, dovědět se, kam jdete. Neučinil jsem tak. Nechci dělat nic, co by se vám nelíbilo.“

Podala mu ruku:

„Děkuji vám. Věděla jsem dobře, že nebudu musit litovat důvěry, již jsem k vám měla.“

Rozechvělá, rozčilená, pobouřená, bojíc se všeho, co mohl by říci, snažila se ukončiti rozmluvu.

„S bohem! Celý život leží před vámi. Jste šťasten. Vězte to tedy a nemučte se k vůli něčemu, co za to nestojí.“

Ale přerušil ji pohledem. Tvář jeho přijala na se onen výraz rozhodný a prudký, jejž tak dobře znala.

„Řekl jsem vám, že musím s vámi mluvit. Poslyšte jen okamžik.“

Tereza myslila na Jakuba, jenž ji už čekal.

Časem šel někdo kolem nich, pohlížeje na ni. Zastavila se pod černými větvemi jidášníku a čekala se soucitem a se strachem v duši.

Le Ménil pravil:

„Slyšte, odpouštím vám a zapomenu na vše. Vraťte se ke mně. Slibuji vám, že nikdy ani slovem nezavadím o minulost.“

Tereza se zachvěla a ve tváři její zobrazilo se tak přirozené překvapení a zděšení, že se zamlčel.

Pak dodal po krátkém přemítání:

„Co vám nabízím, není obvyklé, vím. Ale promyslil jsem a uvážil jsem vše. Jest to jediná možnost. Rozmyslete si to, Terezo, a ihned mi neodpovídejte.“

„Nebylo by dobře, abych vás klamala. Nemohu, nechci učiniti, co mi navrhujete. Víte, proč nemohu.“

Fiakr jel pomalu kolem nich. Pokynula kočímu. Le Ménil zdržoval ji ještě okamžik.

„Předvídal jsem, co mi řeknete. A proto jsem vám pravil: Neodpovídejte mi ihned!“

Otvírajíc dvířka fiakru, obrátila k němu pohled svých šedých zorniček.

Byl to pro něho okamžik kruté bolesti. Připomínal si čas, kdy vídal tyto zorničky zářiti pod polozamhouřenými víčky. Zadržel vzlyk v prsou a zašeptal tlumeným hlasem:

„Poslyšte, nemohu žíti bez vás. Miluju vás. Teď teprve vás miluju. Dříve jsem toho nedovedl.“

A zatím, co Tereza prohodila ke kočímu nahodilou adressu modistky, Le Ménil vzdaloval se svým pružným a živým krokem, tenkrát poněkud nestejným.

Tereza odnášela si z této rozmluvy pocit nevolnosti a neklidu. Musila-li s ním se sejíti, byla by raději viděla ho drsného a brutálního jako ve Florencii.

Na rohu ulice zvolala na kočího:

„Ulice Demours!“

XXXII.

Byl pátek v Opeře. Opona snesla se nad pracovnou Faustovou. Z pohyblivých hlubin orchestru vztyčila se kukátka, a pohledy pod plameny, ztrácejícími se v nesmírném prostoru, počaly hledati a pátrati v sále, plném šarlatu a zlata.

Z temného rámce loží vynořovaly se zářící hlavy a ramena dam. Zvýšená sedadla nad přízemkem táhla se jako dlouhá guirlanda démantů,

květin, kadeří, líček a šíjí, hedvábí a krajek. V ložích u jeviště bylo viděti choť vyslance Rakouského a vévodkyni z Gladwinu. Na křeslech proti jevišti byly: Berta d'Isigny a Jane Tulle, proslavená od včerejška sebevraždou milence. V ostatních ložích seděly: paní Bérardová z La Malle, majíc oči sklopeny, tak že dlouhé řasy vrhaly stín na čistá její líčka; princezna Seniavine, nádherná, oslňující, skrývající za vějířem nesmírné zívání; paní Meillau, vítězící svou krásou celých třicet let; paní Berthierová d'Eyzelles, vzpřímená, mající šedé kadeře přetíženy démanty. Kukátka se k ní velice horlivě obracela. Zvědělo se, že po zamítnutí listiny Garainovy pan Berthier d'Eyzelles přijal poslání, sestaviti nové ministerstvo. Časopisy uveřejňovaly návrhy, v nichž pan Martin Bellème byl jmenován ministrem financí. A kukátka obracela se marně k prázdné posud loži hraběnky Martinové.

Hukot hlasů plnil síň. Ve třetí řadě orchestru generál Larivière, stoje na svém obvyklém místě, pohovořil s generálem de La Briche.

„Učiním záhy jako ty, můj starý kamaráde, půjdu pěstovati zelí do Touraine."

Měl právě jednu ze svých melancholických chvil, kdy před sebou tušil pouhé nic.

Lichotil se ke Garainovi, a Garain, shledávaje ho příliš bystrým, dal při volbě ministra vojenství přednost krátkozrakému a chimerickému generálu dělostřelectva. Nyní dostalo se Larivièrovi zadostučinění; viděl, jak Garain byl zrazen svými přáteli, Berthierem d'Eyzelles a Martinem Bellème. Smál se tomu všemi vráskami kolem malých svých oček.

Jsa unaven dlouhým životem přetvářky, dopřál si náhle potěšení vysloviti svůj náhled:

„Vidíš, můj milý La Briche, vodí nás za nos se svou armádou civilní, jež stojí mnoho peněz a není k ničemu. Jen malé vojsko jest dobré. To byl náhled Napoleona, jenž jistě tomu rozuměl."

„To je pravda, úplná pravda," povzdychl generál de La Briche, pohnut až k slzám.

Montessuy, ubíraje se k svému křeslu, šel kolem nich. Larivière podal mu ruku.

„Praví se, Montessuy, že jste to byl vy, jenž porazil Garaina. Gratuluji!"

Montessuy bránil se, že nemá žádného vlivu na politiku. Nebyl ani senatorem, ani poslancem, ba ani generálním radou v departementu Oise. A prohlížeje kukátkem sál, pravil:

„Pohleďte, Larivière, zde na pravo jest velice hezká dáma, brunetka, s vlasy, kolem tváře hladce přičesanými."

Usedl klidně na své místo, raduje se z příjemné skutečnosti.

Na chodbách a ve foyeru jména nových ministrů šla od úst k ústům, s výrazem měkké lhostejnosti: Předseda a ministr vnitra: Berthier d'Eyzelles; spravedlnost a osvěta: Loyer; finance: Martin Bellème. Byli známi všichni, kromě ministrů obchodu, vojenství a námořnictví, kteří posud nebyli ohlášeni.

Opona se zvedla. Studující zpívali druhý sbor, když paní Martinová objevila se ve své loži, majíc kadeře svinuty na temeni hlavy, a jsouc

oděna bílým šatem s rukávy, jako křídla širokými. Na živůtku, na levé straně, třpytila se veliká lilie z rubínů.

Miss Bellová usedla vedle ní v šatu ze zeleného aksamitu. Jsouc nevěstou prince Eusebia Albertinelliho, přijela do Paříže, aby objednala si výbavu.

Mezi tancem a zpěvem na jevišti miss Bellová pravila:

„Miláčku, zanechala jste ve Florencii přítele, jenž vroucně chová líbeznou upomínku na vás. Jest to professor Arrighi. Určil pro vás nejvyšší stupeň chvály, říká, že jste bytost hudební. Ale jak by professor Arrighi na vás nevzpomínal, když čilimníky v zahradě na vás nezapomněly? Jejich opadané sněti naříkají, že jste vzdálena. Oh, želí vás, miláčku, opravdu vás želí!“

„Řekněte jim,“ pravila Tereza, „že odnesla jsem si z Fiesole rozkošnou upomínku, z níž chci žíti.“

V pozadí lože pan Martin Bellème tiše vykládal své myšlenky Josefu Springerovi a Duvicquetovi. Pravil: „Podpis Francie jest první na světě!“ A dále: „Nutno umořovati přebytkem, nikoliv daněmi.“ A klonil se k obezřelosti a opatrnosti v otázkách finančních.

Miss Bell hovořila dále:

„Oh, miláčku, řeknu čilimníkům ve Fiesole, že se vám po nich stýská, a že přijdete záhy je navštívit. Ale vídíváte někdy v Paříži pana Dechartrea? Já bych ho ráda často vídala. Mám ho ráda, poněvadž má elegantní duši. Oh, miláčku, duše pana Dechartrea jest plna něžnosti a elegance.“

Tereza odvětila, že pan Dechartre jest nepochybně v divadle a že neopomine přijít pozdraviti miss Bellovou.

Opona padla nad pestrým vírem valčíku. Návštěvníci tísnili se na chodbě: peněžníci, umělci, poslanci v mžiku nahromadili se v salonku, přiléhajícím k loži. Obklopili pana Martina Bellème, šeptali blahopřání, půvabně pokyvovali na něho hlavou a jeden přes druhého tlačil se, aby mu stiskl ruku.

Josef Schmoll, oddychuje a pokašlávaje, hluchý a slepý, udělal si cestu davem a prodral se až k paní Martinové. Ujal ji za ruku a pokryl ji hlučnými polibky.

„Praví se, že váš manžel byl jmenován ministrem. Jest to pravda?“

Věděla, že se tak mluvilo, ale nevěřila, že by to bylo ještě určité. Ostatně, její manžel byl zde. Mohl se ho optati.

Dbaje jen pravd doslovných, Josef Schmoll odvětil:

„Oh! váš manžel není tedy ještě ministrem? Až bude jmenován, požádám vás o krátkou rozmluvu. Jde o věc nesmírně důležitou.“

Pak vyšel zas davem návštěvníků, provázen dutým praskáním klobouků, o které narážel.

Princezna Seniavine, opírajíc se o okraj lože, prohlížela si svou přítelkyni se zvědavostí, již budila v ní krása žen. Pokynula Pavlu Vencovi, jenž byl u ní:

„Neshledáváte, že paní Martinová jest letos neobyčejně krásná?“

Ve foyeru, zářícím zlatem a světlem, generál de La Briche otázal se generála Larivièra:

„Viděl jste mého synovce?“

„Vašeho synovce? Le Ménila?“

„Ano, Roberta. Byl před okamžikem v divadle.“

La Briche zůstal chvíli zamyšlený, pak pravil:

„Přijel letos de Sémanvillu. Shledal jsem ho bizzarním, roztržitým. Jest to hoch sympatický, ryzí jako zlato a intelligentní. Ale měl by mít zaměstnání, nějaký cíl v životě.

Zvonek, ohlašující konec přestávky, ozval se a zas umlkl. V prázdném foyeru procházeli se jen oba starci.

„Nějaký cíl,“ opakoval La Briche, ale jeho soudruh, opět rozveselený, zmizel mu ve vchodu za jeviště.

Markétka předla a zpívala. Když skončila, miss Bellová pravila k paní Martinové.

„Oh, miláčku, pan Choulette mi napsal velice krásné psaní. Sdělil mi, že jest velice slavný. Velice mě to potěšilo. Napsal mi také: ‚Sláva ostatních básníků odpočívá pod myrrhou a voňavinami. Moje sláva krvácí a lká pod deštěm kamení a skořápek ůstřicových.‘ Což Francouzi opravdu kamenují dobrého pana Chouletta?“

Zatím co Tereza upokojovala miss Bellovou o osudu Choulettově, dal si Loyer, pánovitě a poněkud hřmotně, otevříti loži.

Byl celý promoklý a zablácený.

„Přicházím z Elyseí,“ pravil.

Přišel, aby oznámil dvorně nejprve paní Martinové příjemnou zprávu.

„Dekrety jsou podepsány. Váš manžel jest ministrem financí. Jest to hezký portefeuille.“

Pan Martin Bellème se otázal:

„Nenamítal president nic, když se vyslovilo mé jméno?“

„Nikoliv, nenamítal. Berthier upozornil presidenta na dědičnou poctivost rodiny Martinovy, na vaše postavení hmotné, a hlavně na svazky, vížící vás k některým osobnostem světa peněžního, jejichž pomoc vládě může býti užitečna. A president, dle šťastného výroku Garainova, nadchl se nutností situace. Podepsal.“

Přes žlutavou tvář hraběte Martina položily se dvě nebo tři rýhy. Usmál se.

Loyer vrhl se na křeslo. Hltaje očima a chřípěmi ramena paní Martinové, pravil:

„Již se nebude říkati jako za dob mého ubohého přítele Gambetty, že Republika nemá žen. Vy, madame, dáte nám krásné slavnosti v salonech ministerských.“

Markétka, zhlížejíc se v zrcadle, s nákrčníkem a s naušnicemi, zpívala klenotovou arii. (Dokončení.)

Odpovědný redaktor a vydavatel Václav Čech.
Majitel a nakladatel Vladimír Čech. — Tiskem Aloisa Wiesnera.
V PRAZE 1900.

Kniha XLV. PROSINEC. Sešit VI.

Z knihy: „Moderní mistři“.

Překlady Jar. Vrchlického.

Vittoria Aganoor:

List z denníku.

Den jasný a tak smutný . . . Mám v své duši
hlas neobvyklý, který naříká si
zlem neznámým . . . Jsem jako somnambula,
ku nebi dívám se a po krajině,
po mroucím slunci a po schnoucí zemi.
Tak zavírám tu dnešní chvíli žití,
ji zachycuji . . . V dál se smějí pole . . .
však úsměv ten je plný, plný smutku.

Rod nízkých travin a rod malých keřů
jest raněn mrazem jitra a se chýlí
a melancholických něh šeptů plný
se zdá, že šepce ku trávníkům: Konec!
List jeden jakby na nich zavěšen,
již neviděn ve větru kolébá se,
řka k smutné haluzi své jednotvárným
svým hlasem: Nechci, nechci, nechci mříti!

Jak mnoho ku podzimní této chvíli
se rovná moje duše mdlá, kde svítí
mdlý paprsk radosti, to smutné „s Bohem“
slavného slunce, které přemožené
se vzdává zimě . . . Na římsu však jednu
se chytá vášnivě mdlá slední naděj,
jak onen lístek, jenž se chvěje větrem
a vzdoruje — že myslím já též — Konec?!

Vidění.

Znám starý palác; ze zdiva altanu
dchne smutek hrobu bez těchy,
krb starý muších skvrn pln od střechy
se tají v kopřiv zeď a břečťanů.
Tam bába mrzutá v svá zaklubaná roucha
při ohništi, zkad prch plam a dým,
své pověsti tká hlasem dětinským,
zvěst starou, kterou nikdo neposlouchá . . .

—

Při odhalení pomníku G. Zanellovi.

Hymny zní ve sboru,
květiny prší
do změti praporů,
vítr jak duje,
co bílá tvá se socha pozdvihuje
přísně zříc dolů.

Jakým zlým jedem kdys
zpíjela tebe
zbabělá srdce
bez každé příčiny,
dnes potlesk, kadidlo, vavříny
a hossana!

Vás, mrtví, netknou se
pozemské urážky,
hněvy ni potlesky
sotva vás vznítí,
však jistě hluboký soucit vás vznítí,
když zříte k nám!

K nám, kteří v temnotách
zbloudilé oči
vzpínáme lakotně,
chvějem též dlaní
k vám, čekajícím denně, bez ustání
kyn, paprslek!

Ku svátku nepěji
hymny své, ku svátku
s laurem květ nezvedám
v praporů shluce.
jen ku modlitbě vzpínám obě ruce
ku výši hledíc . .

Dím: Ó vy svobodní,
mrtví vy bratři!
žijící v bídě zde,
zlá žízeň hněte
po jediném slově — což je neřeknete?
To slovo?

—

Triumf.

Můj nepříteli! Díky!
Co bylo ve mně mdloby,
co úzkosti, lži podlé, vlčí,
co živila má duše zloby,
teď v zkrušeném mém nitru mlčí.

Já pouze ruce spínám
bez slova, beze vzdechu
jsem klidna, tváře v jasu,
ač srdce zdrané nechce přijmout těchu,
zvuk dál v něm tkví přísného tvého blasu.

Já živou cítím pýchu,
má síla tebe drtí,
jsem větší než tvé srdce zlobou vzňaté,
muk lásko, sestro smrti,
ó bolesti, ty božský kate!

—

Prosinec.

Sem tam se krajinou v dál tyčí vzpřímené
až k nebi haluze křů holých bez mízy
a prší . . . dopadá na valnou pustinu
a jednotvárnou ticho smrti.

Tak rovněž v pustinu tvé duše vyprahlou
též němé padají vše slzy zármutku,
tak lidská ramena se tyčí k obloze
a vyčerpána mlčky prosí . . .

—

Dialog.

My mluvili jsme — ale což vím?
Co myslil jste vy?
Co v pravdě? A vy víte,
co myslila jsem já?

Jdou slova, závoj hebký
úsměvu s nimi,
jak maska často smysl jejich halí.

My mluvili jsme. Hlasu jistě
jiného zvuk jste slyšel,
a jiného já rovněž
jsem cizí ohlas poslouchala:
ejhle — k oběma
dva mluvily to hroby.

A my se smáli také, smáli jsme se
a hlavně, nebo radost
se kmitne bleskem v očích,
jenž na okamžik živ —
leč v které strži srdce,
kdo odkryje z nás, v smíchu
pláč přerušený kterak tryská?

Detlev von Liliencron

Cesta lesem.

Rozložená do podušek
pronajaté staré bryčky
nejkrasší se tulí z dívek,
vedle ní já v blaženosti
do sedadla padám níž.

Na nic nemyslí náš kočí,
z úst mu doutník visí chabě,
(těšitel to z milosti mé)
a on civí tupě, líně
na své tučné, plavé koně
a již klímá povážlivě,
nebo ví, že jeho koně
bez biče a bez volání
znají ho a nesplaší se
nebo dobří chlapi jsou . . .

Zvolna, zvolna dál jde cesta
borovinou, plnou písku,
kolem samota a ticho
prou se, komu patří přednost..

Června žár a třpyty slunce
hrají, plají kolem stromů,
milostivě ty své koše
v baldachýnech stínů klenou
a jak jedem, úžej k sobě
my se tiskneme víc a víc!
Bouřnější je naše touha,
delší polibky jsou naše,
Jorindo! ach! Belsezare!
klesáme již klesajíce,
o světě nic nevíme . . .

Tak jsme ani neviděli,
kolem nás že kolejnice
dráhy právě lesem běží.
V nebi byli jsme a kočí
sladce dřímal, kol nás náhle
kuryrní vlak divě hřměl.
Co tu spatřím? Šátky vzhůru,
z oken klobouky se hrnou,
tleská se a křičí „bravo!“
civí a se pošklebují,
a v sled s vysokého křesla
na nejposlednějším voze
konduktor nám ironicky
posílá své pozdravy.

Milka vzkřikne poděšená,
oba v ráz se rozletíme,
jak pod sprchou cítíme se,
nebo jsme se blámovali,
strašně, děsně blámovali!
Ale jako v mračnu blesk
mžikem zmizel celý vlak,
doblomozil koly všemi
a náš kočí stále klímá,
a my sedíme zas čilí,
jakoby nic nestalo se,
v hloubi bryčky vnořeni . . .

—

Krásné dny červnové.

Půlnoc. Sady naslouchají
šeptům lásky, polibkům,
posud nedozněl ruch slední,
neklеslo vše v náruč dum —
přes řeku z dálky slavík zpívá sem . . .

Sade růží, v slunci svěží,
řeko, která v stínech pláš,
slunný míre jitra, v kvítí,
v stromech který spočíváš! —
přes řeku z dálky slavík zpívá sem . . .

Silnic shon tak v dálce, změti,
bohatec i žebrák s ním,
věnce z myrt a pohřby, sterý
život, který proudí vším —
přes řeku z dálky slavík zpívá sem . . .

Pomalu se večer šeří,
mírným jest již tvrdý svět,
srdce v klid se ukolébá,
muž se stává děckem hned —
přes řeku z dálky slavík zpívá sem . . .

Žitné pole.

Sotva símě vzešlo zemi
a je škádlil jarní vítr,
mnohý tichý, letní večer
ruku v ruce chodili jsme
polemi.

Sotva potkali nás lidé
a nás měli dohoniti,
pustili jsme svoje ruce,
počestně šli vedle sebe,
jak chce mrav . . .

Sotva že ti milí lidé
zmizeli nám za obzorem,
v ráz se našly naše ruce,
znova se též našly rety,
jak to zvyk.

Teď když pole samé klasy
a sta úkrytů by přála
nejpěknějším lásky žertům,
umdlen kráčím svojí cestou
a tak sám!

Loterní los.

Když tahu den byl, zřel vždy úředník,
jenž, aby dohlížel, tam úřadoval,
stát stranou starou, šedou matičku.
I vším si jí a vlídně se jí ptal:
„Což, nevyhrála vy jste nikdy, paní?
Po leta vidím vás při každém tahu
zde trpělivě čekat v sále velkém.“
‚„Ne, nevyhrála jsem a nikdy, pane!“‘ —
„Což, prosím, máte vždycky tentýž los
po každý rok? Vemte si přece jiný,
a snad k vám přece štěstí zabloudí! —“
‚„Los? Prosím, nikdy neměla jsem losu“‘ —
„Pak ale nikdy nemůžete vyhrát!“
Tu starou hlavou babka jemu přímo
v tvář podívala se a usmála se
řkouc ve své víře: ‚„Bohu vše jest možné.“‘

—

Nejvyšší lhostejnost.

Můj starý přítel nikdy necestoval;
když mlád byl, neměl k tomu prostředků,
když muž byl, neměl k tomu poklidu,
když kmet byl, chutě neměl k tomu již.
Leč dlouho týrán, až tím rozmrzelý
se odhodlal a poutnickou vzal hůl
do Florencie, z Marseille v Neapol.
„Nu, šťastný muži, to přec krásné bylo?“ —
— ‚Ne, proti vůli šlo mi všecko tam,
lid ludráci a horko a ta špína!
Zas do vlaku jsem sed a na sever!‘ —
„Do Říma, ovšem chápu, toužil jste
to věčné spatřit město?“ — ‚Ne,‘ on děl,
‚tu zastávku moh uspořit jsem sobě,
neb tímto městem jel jsem právě v noci.‘

—

Stupor.

V kavárně jsem seděl a se nudil,
čet jsem „Über Land und Meer“ — zde „Hausfreund“,
„Daheim“ bylo a zde „Gartenlaube“,
čet jsem v časopisech všech tam — Stupor!

U stolku si povídali v smíchu,
kouříce, kavárny hosté denní,

studenti a komis, assesoři,
dandyové, básníci a strizzi,
krátce mužská promíchaná karta.
Za listy, jež nemohly je zakrýt,
v koutu dva se přeli o Schilleru,
o čemkoliv hlasně hovořili,
jiní skat zas hráli přehorlivě,
byl to děsný pohled na ně
— Stupor!

Stále mnoho k pití přinášely
zvláštní piva druhy sklepnice,
chudinky ty!
— Inu Stupor! Stupor!
Párek milenců též seděl v sále,
oči sobě stále prohlížeje,
křivou hlavu měl a křivou ona.
„Ančko,“ děl on, „sladká, prosím, ukaž
mi svůj profil“
— Stupor! Stupor! Stupor!

V černém svrchníku pán vstoupil naníe
od hlavy až k patám elegantní,
jakýs kandidat as — klidně used
k stolu z mramoru a dal si kognac,
vypil jej a k billiardu hnul se,
vybral queue si velmi vybíravě,
sotva chytil za tenký jej konec
již jím jako palicí, proč? mával.
Tu ó hrůzo! spadlo jemu s těla,
čím byl oděn — a hle Smrť to byla.
A teď opatrně do nás vrazil,
ale silně kývaje svou hlavou
jako stařec. A my v jedné směsi
v tísni, křiku vrhli jsme se k dveřím,
rychlej vždy on rozdával své rány,
pádnější vždy, do toho řval strašně:
S tebou do pekel ty sprostá luzo!
Do kasáren, jež jsou hnízdem nudy,
kam jen všichni patříte svým děsem.

Milenci jen dleli beze zmatku,
nevěděli ani o tom, o něm,
do očí si stále nahlíželi,
s křivou hlavou on i ona s křivou;
a on pravil: „Sladká Ančko, ukaž
mi svůj profil.“ —
Stupor! Stupor! Stupor!

Kostroun vykřik, tyčí mávl kolem,
až ti oba padli poděšeni,
až ten všeho hltoun osamělý
v kavárně stál, kognacu se napil,
jenž zbyl v láhvi, odešel pak rovněž
jako přišel ve svrchníku černém,
elegantní od hlavy až k patám,
a jak ohlas od všech stěn to znělo
prázdnem sálu:
Stupor! Stupor! Stupor!

Vymírající hřbitov.

Romanetto od J. Arbesa.

(Dokončení.)

Stalo se tak po několika vteřinách a panovník zjistil nejen vše, co byl před chvílí postřehl, nýbrž i další jeden a to přímo neuvěřitelný moment: že tři osoby, sedící klidně, ba skoro ztrnule v popředí obrazu — mají místo hlav — — hlávky zelí . . .

A právě tak, jako se byla před několika okamžiky tvář jeho náhle zachmuřila, nyní bleskurychle opět se vyjasnila. Zasmálť se zplna srdce, aniž by byl spustil zraku svého s podivínského obrazu, jenž v něm byl v několika vteřinách vzbudil tak diametralně se rozcházející nálady.

V přítmí poněkud již se vyjasňujícím však doposud nerozeznal na obraze nežli nejmatnější obrysy nejnápadnějších jednotlivostí.

Avšak čím déle a zkoumavěji za opětujícího se intensivnějšího blýskání obraz pozoroval, tím více ustupovala náhle propuknuvší veselá nálada přemítavé opravdovosti.

Přede vším všiml si bedlivěji nizoučkého kulatého stolu s lidskými hlavami a obou polonahých mužů, šukajících kolem něho. Jedna z hlav těch — dle výrazu tváře a dlouhých vlasů hlava ženská — leží na stole jako pohozena . . . Druhá hlava a sice mužská leží na levém spánku a jeden z obou polonahých mužů, jak se zdá, oběma rukama ji hněte . . . Třetí hlava leží na stole obrácena obličejem přímo ku stropu. Muž, stojící před ní, drže v levé ruce nějakou misku, dotýká se nějakým nástrojem buď úst nebo jazyku beztrupé hlavy . . .

Císaři, pozorujícímu obraz vždy napjatěji, neušlo ani to, že na stěně v pozadí jest umístěna prostá police s různotvarými láhvemi a sklenicemi, jako v lékárnách.

A teprve po zjištění tohoto momentu, když si totiž připomenul, že různé láhve a sklenice ty obsahují bez pochyby medikamenty nebo zázračné léky — domníval se rozpoznávati, že nevidí před sebou vyobrazení příšerné mučírny nebo katovny, aniž obraz pouze snad komický, nýbrž nejhumanější laboratoř plnou divů a zázraků, v které se živým lidem po vlastním jich přání hlavy jejich bez bolesti a snad i za pocitů nejslastnějších zázračným způsobem — preparují a za jiné — vyměňují . . .

Přes to vše, že bylo císaři možno pozorovati bizarrní obraz v pouhých intervalech za intensivnějšího blýskání, nebylo proň po tom, co již byl vystihl, žádné pochybnosti, že stojí před jedním z oněch rovněž tak smělých jako tajemných obrazů, jehož původce, vynikaje překypující obrazností, snažil se — pokud obmezené grafické prostředky dovolují — s reelní názorností zobraziti jednu z oněch tajemně sladkých pohádek, jakýmiž si lidstvo za dob naivního svého mládí oslazovalo v duchu nepříjemné a začasté i kruté trudy života, věříc fantasmagorickým přeludům nejen v říši obraznosti, nýbrž i v oblasti chladného, neúprosně přesvědčujícího rozumu.

Komposice vůbec, hlavně pak charakter hlav — staré nizozemské kostymy, obzvláště figur ženských, jakož i kolorit celého obrazu nasvědčoval stáří asi dvou století a nizozemské škole malířské, tak že císař nemohl v prvním okamžiku jinak, nežli usouditi, že bizarrní obraz ten může býti vším právem připsán slavnému Petru Breughlovi, mladšímu.

S počátku císaři vůbec ani nenapadlo pokusiti se o rozluštění tajemného smyslu mystického obrazu; nicméně čím déle se naň za občasného blýskání díval a čím větší počet více méně překvapujících podrobností na něm shledával, tím více budil jeho zájem a dráždil jeho zvědavost.

Pocit odporné neb aspoň nemilé příšernosti, jenž byl panovníka na chvíli opanoval, když na obraze postřehl momenty katanské, ustoupil později pocitu v jisté míře skoro až horečně vzpružujícímu.

Za opětovného blýskání všiml si císař na obraze především všech šesti osob sedících v popředí, o jejichž hlavy dle všeho jde . . .

Obleky jejich nasvědčují, že jsou to muži a ženy různých stavů. Všickni sedí v starofranckých křeslech s tak filosoficky klidnou nebo chceme-li — s tak zbožnou důvěřivostí, nejinak než jako v nejblažším očekávání, že v bezprostředně následujícím okamžiku vyplněno bude nejvroucnější a nejslastnější jejich přání — což odlišuje se a odporuje nápadně celku jevícímu tak hrůznou proceduru, ale harmonuje zase úplně nejen s klidným a důvěřivým vzezřením osob do domnělé katovny právě vstoupivších, jakož i s jistotou a bezpečností, s jakou příšerní polonazí dělníci krvavou i nekrvavou práci svou v tajemné laboratoři vykonávají.

Domnělý katan na pravo v popředí muži před ním sedícímu hlavy jeho však ještě neuseknul, nýbrž pouze — naťal, a právě se rozpřahuje k nové ráně, aby krvavý nebo chceme-li, snad i záslužný výkon svůj dokonal.

Docela na pravo sedí však v křesle také ještě ženština, na kteréž procedura výměny hlavy buď již byla šťastně provedena nebo která s důvěřivým klidem čeká, až přijde na ni řada, by se proceduře té podvolila. Sedíť s pootočenou hlavou, jako by naslouchala muži, jenž, stoje za jejím

křeslem, mešká zde buď za tímže účelem jako ona nebo jako pouhý divák — což oboje možno předpokládati ostatně i o dámě samé.

Neméně zajímavé a překvapující podrobnosti vypozoroval císař Josef v několika dalších minutách na skupení v popředí na levo.

Polonahý dělník, jenž zde stojí za křeslem, v němž sedí bezhlavý muž — (kdežto před křeslem u nohou bezhlavého muže válí se useknutá hlávka zelí) — drží oběma rukama lidskou hlavu za vlasy přímo nad bezhlavým trupem . . .

Ze všeho, zejména z úzkostlivé a přece neobyčejnou zručnost v řemesle prozrazující pozornosti, s jakou si dělník ten počíná, jest zřejmo, že snaží se hlavu tu nasaditi na bezhlavý trup co možná nejsprávněji. Široká páska, visící přes lenoch křesla, patrně jest určena za obvaz, jakmile bude hlava správně nasazena.

Krátce — kdežto na pravo na obraze v popředí jde o první výkon tajemné operace: o utětí hlavy a nasazení připravené hlávky zelí — jde na levo o proceduru závěrečnou: o nasazení preparované nebo nově vyrobené hlavy na bezhlavý lidský trup, jehož zatímná a dočasná náhrada hlavy: zelná hlávka v podobě přílbice byla před chvílí uťata a válí se na zemi.

Vlastní fabrikace nebo-li preparace hlav nalézá se v pozadí na levo. Uprostřed nízkého kulatého stolku, na němž leží tři lidské hlavy, viděti totiž na tlusté tyči trochu nahnutou nádobu v podobě velké mísy, v které se bezpochyby nalézá buď tajemná látka, z které se nové hlavy vyrábějí, nebo zázračná nějaká tekutina, pomocí které se useknuté hlavy omlazují nebo vůbec zdokonalují.

V jaké souvislosti jest procedura na kulatém stole s výhní po straně, t. j. přicházejí-li odeťaté hlavy dříve do výhně a pak teprve k reparatuře na stůl nebo na opak — to jest: vyrábějí-li nebo preparují-li se hlavy dříve na stole a potom teprve ve výhni — buď v pouhém ohni nebo v písčité lázni nebo jakýmkoli jiným způsobem definitivně se dožíhávají a dodělávají — císař Josef z vyobrazení se nedomyslil.

Z celku i jednotlivostí obrazu však bylo zřejmo, že v tajemné laboratoři přes všechnu zdánlivě příšernou proceduru jde o bezbolestnou a snad i slastnou výměnu hlavy a tím i mozku za hlavu a mozek buď naprosto nové neb aspoň po přání vlastníka přiměřeně preparované, bez pochyby, ba najisto zmlazené, zkrášlené a vůbec přiměřeně zdokonalené.

Rovněž tak nemohl císař zcela určitě rozeznati, za jakým účelem dvě z osob, jež byly právě do laboratoře vstoupily, mají v rukou škrabošky. Podrobnost tu vyložil si aspoň přibližně správně v ten smysl, že stydíce se za operaci, které se chtějí podrobiti, přišly k domu a až do dveří ateliéru v škraboškách, aby jich na cestě nikdo nepoznal nebo — že si v škraboškách těch přinášejí jaksi modele, dle kterýchž sobě přejí, aby jim byl obličej preparován.

Celek i podrobnosti vnukly panovníkovi zcela neklamně závěrečný úsudek v ten smysl, že na první pohled příšerný, v pravdě však svrchovaně bizarrní a snad i trpkou satiru tající obraz znázorňuje mystickou operaci, v jaké věříváno v době, kdy pověstný Theophrastus Paracelsus budil spisy svými sensaci, a fantasmagorie všech odrůd slavívala tak často pochybné své triumfy.

Není nižádné pochybnosti, že obraz tak zvláštní a tajemný právě proto, že byl panovníkem pozorován za okolností tak abnormalních, zbudil u něho také ještě jiné a taktéž abnormalní myšlenky a snad i pocity. Ale hrabě Dietrichštein, s kterýmž císař Josef asi po půlhodině o obraze tom rozmlouval, zachoval v paměti jen závěrečnou úvahu a několik reflexí panovníkových, jež zněla v tento smysl:

„Nejsmělejší a zároveň nejsladčí sen, jakého jest člověk vůbec schopen: bezbolestné nebo docela i příjemné obrození vlastní bytosti, — výměna ohyzdného nebo sobě samému se zhnusivšího „já“ za bytost uspokojující — kochání se v možnosti tajemně vábného a nevýslovně slastného omlazujícího, zkrášlujícího a zdokonalujícího procesu může sice snad naivňoučkému dítěti na několik okamžiků zpříjemniti neúprosnou drsnost reelní pravdy; ale kochá-li se v tom všem dospělý muž, činící nároky na bytost rozumnou nebo taková též žena nebo — kochají-li se v tom docela celí národové, nemůže býti pochybnosti, že je to politování hodná degenerace mozkového ústrojí, podmiňujícího myšlenky a city přirozeně zdravé.

A přece, když jsem konečně — jak se mi zdá — vlastní tajemství mystického obrazu vystihl úplně, napadlo mi, že každý z nás lidí nemůže býti šťastným a blaženým, nežli podle receptu vlastní individuality — že tudíž následkem toho nikdo z nás lidí nemá v podstatě práva překážeti komukoli v jeho názorech o štěstí a blaženosti — že nikdo z nás nemá práva nutiti jiného člověka nebo docela celé národy, by volili ku svému štěstí jiných cest a prostředků, než jaké oni sami pokládají za nejvhodnější, byť i byly nejbludnější... Slovem — vystižení tajemství mystického obrazu, ať již správné nebo klamné, otřáslo povážlivě základními zásadami opravných mých plánů... Možná, milý hrabě, že pokusím se odčiniti neb aspoň pozměniti, po případě seslabiti tak mnohé, co po svém nejupřímnějším přesvědčení jako nepředpojatý myslitel a vůbec jako člověk, který má na zřeteli jedině ryzou lidskost, snažil jsem se provésti, abych národy své oblažil — — —“

Avšak i když byl císaři Josefovi šlehl mozkem zárodek právě reprodukovaných reflexí, nezdál se mu býti tajemný smysl mystického obrazu přece ještě rozřešen definitivně. Stálté před obrazem s výrazem dumavé přemítavosti, upíraje zrak svůj neodvratně a bádavě na obraz, aniž by byl spozoroval, že bouře již ochabuje a přítmí v obrazárně mění se znenáhla v jemný přísvit.

Není pochybnosti, že by byl před obrazem postál v zadumání a skoro bez hnutí ještě po několik minut; ale náhodou byl — vyrušen.

Po straně vrzly dveře, vedoucí ze sousední knihovny do obrazárny, a když se císař v tu stranu obrátil, spatřil ve vzdálenosti asi třiceti kroků na práhu státi štíhlou ženskou postavu v bělavém rouše.

V prvním okamžiku se mu zdálo, že jej klame zrak, že to pouhý přelud... Když však hned po té prokmitl protrhávajícím se mrakem první zásvit slunce, poznal panovník — kontessu Terezu — — — —

Co sběhlo se po tomto nahodilém setkání se císaře Josefa s kontessou Terezou z Dietrichšteinu v obrazárně zámku Mikulovského — zůstalo jejich tajemstvím... Ani císař, ani kontessa Tereza nezmínili se nikdy

o jiném, nežli že postáli chvíli před tajemným obrazem, jenž byl upoutal panovníkovu pozornost, a vyměňovali si o něm své náhledy . . .

Když však asi po čtvrt hodině opouštěli ruku v ruce obrazárnu, jevila před tím starostlivá tvář panovníkova neobyčejný klid, kdežto zádumčivá tvář kontesčina zářila nejslastnějším rozechvěním — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Císař Josef pobyl na zámku Mikulovském jen ještě asi hodinu.

Po diner v nejužším kruhu rodinném, při kteréžto příležitosti hovořeno mimo jiné i o mystickém obraze, vystoupil panovník, provázen jen starým hrabětem Dietrichšteinem, ještě jednou na kamenný altán, aby se pokochal rozkošným pohledem do širého kraje po osvěžující bouři.

I on zdál se býti v neobvyklé míře osvěžen; tvář jeho jevila klid a spokojenost skoro normalní, což vše přimělo hraběte Dietrichšteina pokusiti se o provedení myšlenky v příčině spásy kontessy Terezy.

Učinil tak, jak se mu zdálo, v okamžiku nejvhodnějším — právě když mu císař bodrým tonem nejpřátelštější důvěrnosti děkoval za příjemné chvíle na zámku strávené — a zároveň také v nejtaktnější formě diplomatické.

Císař naslouchal s počátku s klidnou pozorností. Když však vyrozuměl, oč jde, tvář jeho nápadně se zachmuřila.

Mávna odmítavě pravou rukou, odvrátil se od hraběte a prudce přešel několikrát po altánu. V tváři jeho jevil se zřejmě krutý duševní boj . . .

Hraběti se zdálo, že smělou žádostí svou panovníka pohněval nebo docela urazil, a již chtěl co nejdevotněji prositi za prominutí, když císař, zastaviv se před ním, dutým hlasem jej oslovil, řka:

„Vznášíte na mne, milý hrabě, žádost rovněž tak neobvyklou jako nesnadnou. Jsa však pamětliv šlechetných i obětavých skutků vašich, slibuji vám, že se pokusím přiměti kontessu Terezu, by po vašem přání podala ruku hraběti Filipu Kinskému . . .“

Hrabě Dietrichštein div nezajásal.

Nenadálť se, že císař Josef, kterýž byl zvyklý každý, byť sebe nepatrnější případ dříve náležitě vyšetřiti, vyhoví jeho žádosti bez dalšího dotazování se. Pronesl tudíž několik slov nejdevotnějších díků s připomenutím, že by se byl nikdy neodvážil panovníka tak delikatní prosbou obtěžovati, kdyby nešlo o blaho bytosti, která jest i panovníkovi s veškerou něhou své něžné duše tak vroucně oddána — jako kontessa Tereza . . .

Císař smyslu slov těch skoro snad ani nepostřehl. Postál jen ještě chvíli zamyšlen, upíraje zrak svůj kamsi do dáli, načež prudce se obrátil k hraběti a skoro drsně pravil:

„Není pomoci! — Povinnost volá . . .“

Zámlklý a zasmušilý sestoupil císař v průvodu hraběte s altanu, by se s členy hraběcí rodiny rozloučil. Shlédnuv kontessu Terezu, pospíšil k ní a s nejněžnější dvorností podal jí mlčky ruku.

Všem, kdož byli prostého výjevu toho očitými svědky, neušlo, že byla kontessa Tereza v hlubinách duše rozechvěna. Zádumčivá tvář její zářila sice nejslastnějším ruměncem; ale čarokrásné oko bylo zamženo slzou.

Rozloučili se mlčky pouhým stisknutím ruky . . .

K odjezdu bylo již vše připraveno.

Starý hrabě Dietrichštein, dvacetiletý jeho syn, v tu dobu nadporučík u genie, kontessa Tereza a hrabě Filip Kinský, který měl s císařem odejeti, doprovodili panovníka až k cestovním povozům.

Zde císař mlčky pokynul hraběti Kinskému, by vstoupil do vozu, načež pronesl po svém zvyku chvatně k přítomným ještě několik srdečných slov, z nichž zapamatován starým hrabětem Dietrichšteinem toliko závěrek tohoto smyslu:

„Lidem, obzvláště panovníkům, kteří chtějí uplatniti svůj vliv na celé národy nebo docela na lidstvo, měl by osud popřáti nepoměrně delší život nežli jiným smrtelníkům. Co však se týče mne — nevím — nevím — — —“

Po té se zarazil, jako by byl násilně potlačil nepříjemnou nějakou myšlenku — pozdravil ještě jednou chvatně a laskavě všechny přítomné, načež ruče vskočil do vozu, v němž nalézal se hrabě Filip Kinský.

Po té všechny tři povozy se hnuly z nádvoří a po několika vteřinách zmizely v první bráně zámecké.

Kontessa Tereza postála na místě, s něhož se všickni dívali za odjíždějícími povozy, se zamženým slzou okem nejdéle. Po té si připomenula, že možno povozy i po odjezdu ze zámku po nějaký čas ještě viděti. Pospíšila tudíž do oné komnaty zámku, z níž byla po rozhodné své odpovědi v příčině svého sňatku s hrabětem Filipem Kinským viděla povozy přijížděti. Nemajíc ani zdání o tom, s jakými pocity panovník opouští zámek Mikulovský, dívala se v slastném rozechvění oknem, až se povozy objeví v městě na úpatí zámku.

Dočkala se toho za několik minut. Spatřila všechny tři povozy, ujíždějící úprkem městem. Rozeznala i povoz, v němž jel císař Josef s hrabětem Kinským, a domnívala se viděti, že se císař nahnul z vozu a díval k zámku, jako by se loučil naposled . . .

Sledovala povozy, obzvláště povoz císařův, když vyjely městskou branou na silnici, vedoucí směrem k Vídni, a neodvrátila zraku, až v dáli na nejzazším obzoru konečně zmizely — — — — — — —

* * *

Kdy a kde se setkal císař Josef s kontessou Terezou poznovu; kdy nebo jakým způsobem vyplnil přání starého hraběte Dietrichšteina, by podala ruku hraběti Filipu Kinskému — nevíme . . . Jisto však jest, že se tak stalo, a že kontessa Tereza, přesvědčivši se, že byl císař nad svým srdcem zvítězil, posléze — svolila. Možno si však pomysliti, po jak hrozném duševním boji a jaké proudy slz rozhodnutí to předcházely i provázely . . .

O dalších osudech nešťastné této lásky nemohl mi stařičký muž, jenž mi byl předeslané vypravoval, pověděti více, nežli že sňatek kontessy Terezy z Dietrichšteinu s hrabětem Filipem Kinským byl v svrchované míře nešťastný. Napověděl mi sice cosi i o samé katastrofě a o některých podrobnostech; ale vše tak neurčitě a nesouvisle, že mi zůstal celek mlhavý a jádro věci nesrozumitelné.

Náhodou podařilo se mi však později vyslíditi staré memoiry, v kterýchž jsem nalezl aspoň lapidarní zmínku právě o tomto momentu. Reprodukuji

z nich tudíž v téže prosté a nelíčené formě, v jaké jsou psány, následující doplněk:

Sňatek kontessy Terezy z Dietrichšteinu s miláčkem císaře Josefa II. hrab. Filipem Kinským odbýván ve Vídni a sice v kapli císařského zámku. K církevnímu výkonu kopulace povolán do Vídně kontesčin strýc, bratr její matky — poslední kníže biskup pasovský Leopold hrabě Thun — (týž, jehož pomník nalézá se v středu „vymírajícího“ hřbitova malostranského).

Císař Josef II. měl býti o sňatku tom svědkem . . .

O sňatku došlo k pohnutlivým scénám, o nichž nebude lze nikdy nabýti úplné jasnosti. Kontessa Tereza dala zcela neklamně na jevo, že byla k osudnému kroku tomu donucena, a že oběť, kterou přinášela, jest nad její síly.

Byl to sňatek provázený zběsilou bouří, která se byla náhodou nad Vídní rozzuřila — sňatek podobný spíše popravě nežli slavnosti. Ubohá kontessa Tereza přistoupila k oltáři polo beze smyslu a když byl obřad ukončen, omdlela, tak že jen stěží a po velkém namahání opět vzkřísena.

V hrdém srdci hraběte Filipa Kinského burácela strašná bouře. Dožiti se tolika a takových pokoření, bylo pro něj přes příliš. V duši jeho vznikly nejstrašnější pochybnosti. Zdá se, že se domníval, že styky kontessy Terezy s císařem Josefem překročily meze dovoleného, že byl zneužit a na své cti uražen a že snad byl i vyhlídnut, aby před světem zakryl plod nějakého provinění.

Přes to musil se podrobiti a podvoliti církevnímu obřadu; neboť odstoupiti nebylo již možno — bez největšího pohoršení . . .

Jakmile však byly trapné slavnosti skončeny, prohlásil hrabě Filip Kinský své manželce, s kterouž byl právě oddán, že láska jeho k ní v ohromném přílivu pokoření uhasla; že ví, že není milován a proto že nemíní s ní žíti — že ji opustí a odebéře se do Říma, by tam zahájil přiměřené kroky — k rozvodu . . .

Události ty sběhly se několik jen dní před tím, nežli císař Josef II. roku 1789 vypravil se do války s Tureckem.

Rozpor hraběte Kinského s císařem byl následkem událostí těch nezbytný, ba již dovršen.

Příšernými pochybnostmi mučen vyžádal si druhdy tak vyznamenávaný milostník propuštění ze všech úřadů a hodností. Císař Josef II. vyřídil žádost hraběte Kinského obvyklým vlastnoručním slovem „Povoleno —“ a připojil k tomu ještě slova: „Mám teď aspoň o jednoho fantastu méně.“

Takovéto vyřízení žádosti hraběte Kinského bylo sice stručné, ale zároveň úplně srozumitelné. Hrabě Kinský mohl nyní přemýšleti i o tom, co váží milost panovníkův. Ale takovým právě byl císař Josef II. Srdečný a laskavý tam, kde miloval, stával se, byl-li podrážděn, velice trpkým a mohl zcela chladnokrevně odmítnouti věci a osoby, jichž si druhdy cenil a vážil.

Hrabě Filip Kinský a jeho choť žili v úplném odloučení. Oba přáli si rozvodu; ale církev činila nemalé nesnáze. Možno, že uznáno v ohledu politickém za vhodné prokázati císaři Josefovi II., kterýž byl vůči papeži a církvi katolické tak příkře vystupoval, právě vůči osobám, stojícím císaři tak blízko — moc církve.

Dle dogmatů katolické církve není manželství pouhou kněžskou kopulací ještě ukončeno, k tak zvanému matrimonium consumptum patří ještě více. Jelikož v tomto případu manžel i manželka bezprostředně po sňatku žili od sebe odloučeni, nebyl sňatek jejich v církevním smyslu právoplatně ukončen.

Přes to vše naskytala se překážka na překážku. Posléze rozhodnuto se využitkovati k dosažení povolení k rozvodu mdloby, která byla nevěstu na stupních oltáře zachvátila. Snaženoť se vysvětliti mdlobu tu jako následek bezměrného strachu, jaký nevěsta pocítila za zběsilé bouře, zuřící právě o církevním výkonu nad sídelním městem.

Kníže biskup pasovský, hrabě Leopold Thun z Hohenšteinu, kterýž kontessu Terezu s hrabětem Filipem Kinským oddával, vydal k tomu cíli svědectví, že v oddavkách hřmění takořka skoro ani neustalo, následkem čehož vůbec ani neslyšel, pronesla-li zpola omdlelá nevěsta svolující své „ano“ čili nic.

Teprve tímto důvodem Řím a stolice papežská se spokojily. Manželství hraběte Filipa Kinského a Terezy z Dietrichšteinu prohlášeno za neplatné a tak konečně neblahý svazek rozloučen právoplatně a trvale.

Císař Josef II. nepřečkal události ty nežli asi rok. Zemřelť, jak známo, v únoru 1790.

S hrabětem Kinským rozvedená Tereza z Dietrichšteinu provdala se později, v únoru roku 1807 za polního podmaršálka a generála jízdy, hraběte Maxe Merveldta, (kterýž byl r. 1797 s Napoleonem uzavřel mír v Campo Formio a roku 1807 meškal v Petrohradě jako vyslanec u dvora ruského).

Rok na to zemřel ve Vídni Terezin otec, starý hrabě Dietrichštein, roku 1815 pak — po osmiletém manželství Tereza ovdověla a po dalších šesti letech dne 16. září 1821 zemřela.

Rok po její smrti rozžehnal se s životem v 82. roce věku svého Ignác Cornova, kterýž byl, jak víme, umožnil, že Tereza Dietrichšteinova poprvé spatřila císaře Josefa II., kdežto po dalších čtyřech letech zesnul na své romantické usedlosti „Cibulka“ u Motola i Terezin strýc, hrabě Leopold Thun z Hohenšteinu.

Hrabě Filip Kinský přečkal všechny; zemřelť v šestém roce po smrti Terezině roku 1827, kdežto bratr její František, poslední očitý svědek návštěvy císaře Josefa II. v zámku Mikulovském, kteréhož jsem byl před půlstoletím viděl na hřbitově malostranském, zemřel v stáří 87 let ve Vídni teprve dne 8. července 1854.

* * *

Od té doby, co mi byly tyto příhody vypravovány, minulo skoro osm roků, prodlením kterýchž nezměnilo se ve vlastním životě mém podstatně takměř pranic — leda že přiblížil jsem se v dobu tu k osudné metě poslední . . .

Před nedávnem navštívil jsem a to opět jen náhodou „vymírající“ hřbitov svého rodiště poznovu — a ani zde nepostřehl jsem žádných nápadných změn, leda že tu a tam ubylo rovů a v květné záhony se

měnící místa namnoze se jen porozšířila a protáhla. Hřbitov „vymírá“ tudíž rovněž tak znenáhla a nepozorovaně jako vymírají v nás starších a nejstarších všeliké ty naděje, kterýmiž jsme se v mládí a namnoze i v bujném věku mužnosti tak často konejšívali.

Nechť bráníme se tomu jakkoli, životní obzor náš znenáhla a nepozorovaně přece se vždy více zamžívá, kdežto perspektiva v labyrint světa v témže způsobu se povyjasňuje.

Myslím, že neodchýlím se příliš od pravdy, dím-li, že nám starším a nejstarším, kterýmž již častěji napadlo, že blíží se doba k vyrovnání účtů s životem — obzvláště pak oněm, kteří se vůbec někdy a to třeba sebe povrchněji nebo sebe opravdověji zabývali také reformními nějakými plány — bývá někdy v osamělých chvílích podobně, jako bylo asi císaři Josefovi II., když za zběsilé bouře stál v obrazárně Mikulovského zámku před mystickým obrazem.

Jako se ztroskotaly skoro všechny opravné plány císaře Josefa II. o skály tradicionelního názoru v svět a o vzdor individuelní právomoci, podobně ztroskotávají se i nepoměrně skromnější plány nás všech, kteří jsme u porovnání s mocí panovníka tak energického, jakým byl císař Josef II., pouhé třtiny, jež může každý prudčí větřík z kořene vyvrátiti.

Nic naplat, že na místě nás vymírajících dostavují se na kolbiště života vždy zase nové generace, tudíž zcela jiné individuality — s novými názory, a novými snahami, po případě i s novými pošetilostmi a zvrácenostmi. Dostavujíť se s podobně růžovými nadějemi, jako jsme se dostavili před časem i my, nyní stárnoucí a vymírající, kterýmž bylo popřáno sledovati matohlavý rej už několika různých generací, jejichž růžové naděje třeba jen v poměrné vítězství lidskosti nad surovou brutalností usvádaly znenáhla před našima očima jako pouvadly naděje naše vlastní . . .

Než dosti!

Myšlenky a city, jež ve mně zbudil „vymírající“ hřbitov mého rodiště po opětné návštěvě, jsou příliš chaotické, abych je mohl dále rozpřádati . . .

Končím prostinkým připomenutím, že vrátil jsem se tentokráte z „vymírajícího“ hřbitova — nikoli truchliv a rozlítostněn jako před lety, nýbrž s klidem resignujícího člověka, který skoro ani nelituje, že bujný druhdy jeho sad nadějí vymřel skoro už úplně; ale který se domnívá, že vidí nyní do víru života lidského nepoměrně jasněji, nežli vidíval, když byl jeho sad nadějí a plánů v plném rozkvětu . . .

F. L. Věk.

Čtvrtá část. Napsal Al. Jirásek.

(Dokončení.)

Pamatují se na mne!" Smál se, ruce podával, ruce tiskl. „Pozdrav pán Bůh!" Věk vedl hosta do bytu a host cestou rychle pokračoval, že je rád, že se zrovna sem dostal na první štaci; divil se, že ho Věk hned poznal, to že jsou dvě leta, co se viděli, tenkráte, když Věk navštívil nebožtíka professora Vydru — Usedli, (Věková potěšená i poctěná návštěvou, přinesla úctu,) vzpomínali na Vydru, na P. Vrbu, a nežli se nadáli, přikradlo se šero. Věk, nedbaje, vstal a sáhl po knize, po „Hlasateli", na okně ležícím a nic neříkaje, hledal, hledal, v prvním svazku, až našel i ukázal na nadpis jednoho z článků: „Rozmlouvání mezi Dyogenem a Alexandrem o marnosti slávy a pozemských statků —" a pak na podpis „J. Z—r."

„Neznají to, velebný pane?" ptal se s úsměvem.

„I znám. Ale taková maličkost, takové cvičení!"

„Ale řeči jadrné; jako z Veleslavína. Mám radost, a vivant sequentes!"

Věková přinesla svíčku. Kaplan chtěl vstát, že už pozdě, ale zůstal a zapomněl na faru, jak se rozhovořili o Praze, když slyšel od Věka, že má Kramerius teď ještě větší pohodlí i s Expedicí i s bytem, co se přestěhoval, a to že prý byla radost, když se vlastenci sešli zase v staré Expedici, jak tam dříve chodívali,*) P. Vrba prý třepal prstem.

„A jistě řekl: Neumřela, neumřela —" doplnil kaplan. „No, pán Bůh dej, aby se mu vyplnilo, a to, co mně prorokoval, taky," přidal vesele.

„Co —"

„Že budu v Chrudimi děkanem." Ziegler vypravoval vděčně a s uznáním, jak před lety když putoval jako chudý student poprvé do Prahy, setkal se s P. Vrbou v Českém Brodě a jak mu pan páter pomohl sám penězi i svou rekomendací, tou že nejvíc, u Krameria, to že mu bylo jako klíč i branka —

*) V Dominikanské ul., nyní v Husově třídě.

„No, kaplanem už jsou, a toho děkanství se mohou také dočkat —"

„Pan páter Vrba mně to zas opakoval, když jsem psal, že budu vysvěcen."

Do příchodu pátera Zieglera Věk se nikdy nestavil na faře. S farářem neměl sice žádných bojů, ale přece jakoby k sobě měli daleko. Farář viděl v něm kus frajmaura, a Věk nezapomněl opočenské příhody, jak bylo s vrchním; také dobře věděl, že není faráři po chuti jako školní dozorce, zvláště co za hovoru jednou před školou nadhodil, že se děti tuze moří učením z paměti, toho že je příliš a že nic z něho není. Farář zčervenal, ucítiv, kam bije a odsekl, že s ouřadem rozum vždycky neroste, že kdo chce mluvit o škole, musí mít zkušenost, to že je hlavní věc, ne něco z knih vyčteného, taková pára —

Pátera Zieglera varoval, když přijel a Věka hned první den navštívil, ať se má na pozoru, ten kupec že je takový frajgajst. Kaplan však Věka hradil, že je správný muž a vlastenec, že ho mají ve vážnosti v Praze i kněží, jako páter Vrba i Faustin Procházka, ředitel gymnasií. S radostí pak vítal Věka, když přišel k němu na faru. Věk, jak vstoupil, ptal se polo žertem, polo vážně, nebude-li panu faráři nemilo, když on sem přichází —

„Ale nechají ho — bručí, bručí, no ať, je ze starého vydání. Prosím jen dál a často, vlastenče, a často. Kdybychom se my neměli snášet! A kdybychom se v něčem nesrovnávali — no, filosofie a theologie nejsou vždycky sestry," usmál se. „Každý podle svého svědomí. S naší strany se také chybovalo, a chyba zas to zapírat. A na leccos už se dnešního dne jinak hledí," kaplan se rozehříval, „obzvláště ohledně naší historie. Tadyhle," došli k velkému regálu plnému knih a knížek, starých, hrubých na mnoze u vepřovici vázaných, i tenkých v modních deskách s červenými štítky na hřbetě, a také ještě nevázaných, „dole to jsou samé staročeské a ty řady výš jsou nové, všecko od začátku, to jest, co vyšlo od konce minulého století až po naše dny. To je má radost —"

„Že to tak sehnali —"

„Něco jsem dostal, ostatek koupil. Nekouřím, nešňupu," kaplanovy trnkové oči se jen smály, „a tak vrazím všecko do knih, hlavně našich —"

„I hebrejských a chaldejských, vím, p. páter Vrba mi vypravoval, a do ruských také —"

„A ještě mám milenky, tadyhle —" ukázal na hodiny, jež visely, dvoje na zdi, jedny u dveří a čtvrté mezi okny.

„Všiml jsem si hned, jak jsem vstoupil —"

„Hodiny jsou má radost; však myslím, že si tu ještě nějaké pořídím, nějaké staré nebo zvláštní; a pak se ještě na něco těším —"

„Nač, velebný pane —"

„Posílají tady ze vsí duchovnímu vůz nebo koně —"

„Víc koně, zvlášť tady do hor —"

„To jsem rád, to já budu chtít všude na pěším koni, já rád jezdím. Až budu tím děkanem," pohladil kudrnatou hlavu a smál se, „pořídím si vraníka —"

„A to až budou děkanem, budou raději sedět na kanapi, budou mít břicho," žertoval Věk —

„Oh, oh,“ kaplan se zasmál jadrným svým smíchem, „nesmím tedy bumbat a papat.“

„Tady ano, tady asi nestloustnou — —“

Hned prvního dne si porozuměli a cítili, že budou přáteli. Rozdíl let nepřekážel ani různá přesvědčení ve věcech náboženských. Mladý kaplan byl kněz svobodomyslný, jemuž výklady na pražské filosofii a styky s muži, nadšenými pro ideu osvěty a pokroku, vyjasnily duševní zrak a nedaly, aby se schmuřil tvrdou nesnášenlivostí nebo ztupl vášnivou, bezohlednou horlivostí.

Co nejmocněji je sblížila láska k poníženému národu, k jeho potlačovanému jazyku. Jí cítili stejné pohnutí pro vše vlastenské, stejnou „citedlnost“; v ní je družilo vědomí, že jsou členy té družiny, která pracuje o zachování a povznesení mateřské řeči. V té lásce byli stejně shovívaví ku všemu domácímu, v ní stejná radost z každé nové knihy, z každého na jejich víru vlastenskou obráceného.

Věk neměl v D... ce do té chvíle nikoho uvědomělejšího a vnímavějšího nad starého Bílka; ale hovory s ním měly nevelký okruh maloměstských politiků. Věk cítíval, že zapadá. Nebylo podnětů, mládí minulo, známosti z pražských studií vybledly, nebyly, leda jen ve vzpomínkách, jako suchý, vyrudlý květ v knize. O Hněvkovském náhodou se lonského roku doslechl, že se před rokem dostal za radního do svého rodiště, do Žebráka a že se tam, už skoro čtyřicetiletý, oženil. O jiných přátelích a kollezích ani nevěděl —

Jindy mu bývalo líto, že všecky svazky z mládí tak povolily i zpřetrhaly se. Teď sám už nikoho nevyhledával a schválně se nepřeptával. Byl jen své rodiny, jí žil, svému hospodářství a obchodu. Poslední dobu ochaboval už i ve vlasteneckém snažení. Malátněl, když vlastní starosti těžko dolehaly a když přicházely chvíle trudných úvah a pochybností, není-li všecko namahání marné.

Co se P. Ziegler dostal do D... ky, Věk se vzpružoval, jako by čerstvější vánek do dusna zavanul. Mladý, veselý kaplan, s nímž mohl o všem pohovořit, vzdělaný, učený, jenž svým studiem a svými vědomostmi imponoval, plný důvěry a síly jako by ho podchytil. Když Věk někdy posteskl, kroutil kaplan kudrnatou hlavou a tmavé oči mu zahořely odhodlaností. Počítal Věkovi, ať se rozpomene, že literatura se přece jen vzmahá a čtenářů že přibývá i uvědomělých v lidu i mezi učenými, i pracovníků. Vyjmenoval všechny po severovýchodních Čechách, počínaje Hradcem Králové, jak tam už svítá, obzvláště v semináři, že tam vzchází semeno Rautenkrancem rozhozené, když tam před pěti lety učil českému jazyku a krasořečnictví.

„Kdyby věděli, jaký je duch mezi alumny, jací jsou mezi nimi vlastenci! Javornického kdyby znali, z Mýta je, a jiné! A ti budou pracovat, úhor kypřit, až přijdou na místa. A už to ti mladí dělají; Devoty kaplan v Bydžově, také Hradečan, je o tři leta starší nežli já. O Rautenkrancovi slyšeli —“

„Vím, byl tady v Jaroměři, teď je v Nových Dvořích —“

„A tady v Častolovicích Rayman farář — Rosteme, rosteme, dělníků přibývá —“

Ziegler sám se také horlivě přičiňoval. Do školní biblioteky dal ze svého, co měl i nejnovější, hlavně Krameriovy spisy, půjčoval knihy do města, do vsí. Sám je tam někdy rozvážel, když jezdil na pěším koni do školy; někdy si však také nějakou přivezl, staročeskou když ji od některého písmáka nebo čtenáře koupil nebo vyměnil.

Jednou, bylo po novém roce 1807 odpoledne, potkal Věk kaplana Zieglera, vracejícího se z vesnice. Jel na koni v modrém límcovém plášti a v beranici, červený od větru, jenž ostře vál a rozvíval sníh, řídko padající. Kaplan hned, jak Věka shlédl, s koně volal:

„Něco si vezu!"

„Nějakou knihu."

„Chyba lávky; kukačku."

„Kukačku! Jakou!"

„Starou, ale zpívá, a je pěkně malovaná."

„Už vím, velebný pane, to zas něco chytli! Přijdu se na ně podívat —"

Věk šel ještě toho dne podvečer. Když vstoupil do kaplánky, příjemně vyhřáté velkými kamny a osvětlené lojovou svíčkou, uvítal ho kukaččin hlas. Šestkrát zavolal plně a zvučně. P. Ziegler, jenž seděl u nějakého hebrejského textu, rychle vstal a s radostnou chloubou vítal:

„Slyšejí, jak zpívá, jak zpívá! Takové hodiny," vzal svíčku a svítil na ně, byly staré, s malovaným pastýřem a pastýřkou nahoře nad ciframi, „neměl jistě ani Karel V. císař, to ne —"

„A ten nebyl také tak spokojený jako oni — Ale můžou spát při tom cvakání a tikání, když každé jinak —"

„A bijou, jedny chřaplavě, druhé vesele, třetí až to proniká," kaplan se smál, „ale to mám rád, ve dne, a v noci to neslyším, to spím jako dudek. — —"

Za těch zimních odpolední navštívil P. Ziegler někdy Věka, ten zas chodil podvečer do kaplanky na toulku. Někdy přišel učitel, zahráli si trio, a když byli sami dva nebo u Věků, vzpomínali na Prahu, na nebožtíka professora Vydru, na známé, na Expedici, na divadlo — Jindy míval Věk z celé D... ky nejvíce novinek a zpráv; nyní si sám pro ně chodil na faru nebo na ně čekal, až přijde pan páter, jenž si psal s celým světem, jak říkal starý Bílek. Nejvíce s Pražany, s mladými, starými; i sám Dobrovský mu poslal list.

S tím Ziegler přiběhl hned, jak ho dostal, pln radosti a jako povznesen. Ukázal jej i dal jej přečíst Věkovi, ohlašuje v tom vzrušení jako věc skoro jistou, že pan abbé sem v tyto končiny přijede, že chce někdy navštíviti Častolovice, jak píše, pan hrabě Šternberk že ho tam na léto zve.

Jindy P. Vrba psal. Stěžoval si na dlouhou zimu, že nikam nemůže, že tak trochu sbírá memorabilia a pere se někdy s těmi dvaatřiceti loupežníky, že prohrává, a že nikoho nemá; „jen ten můj dvorní kuchař Ceypek je mně nejvěrnější, ale ten je také starý, a začíná hodně podřimovat, ale u karet, šelma, vydrží — Náš pan doktor Held taky někdy na mne starce rozpomene, ač má mnoho pacientů a těžké officium u milosrdných — A bojím se, že na jaře sotva už budu moci s knížkami do světa, noby nechtějí dost sloužit — To mne trápí nejvíce —"

Věk i Ziegler dotazovali se písemně v Praze také po Thamovi. Ale tam nevěděli, kde jeho společnost mešká, sám že nikomu nepíše, ani bratrovi a ona, Thamová že také zapadla, nikdo že o ní neví, snad ani stará Butteauová, tu že také není vidět, alespoň u doktora Helda že nebyla.

Do tichých besed v kaplánce nebo ve Věkově světnici za krámem, kamž do kollegia přicházíval i starý Bílek, zapadalo dunění daleké, válečné bouře. Naslouchali mu ne už s hrůzou jako před loni, kdy také jim hrozilo, ale s dychtivou zvědavostí, prohřátou sobeckou libostí, že sami sedí v suchu. Do Prusů bilo, od jenské porážky rána za ranou. Napoleon už i do Berlína vtrhl, a vyhlásil odtud kontinentální systém, jehož účinky Věk jenom tušil; pevnost za pevností se vzdávala Francouzům, už padl i přepevný Magdeburk i Vratislav. D.... ští politikové Pruska nelitovali.

„Teď to má prajský král, opatrník, dřív pořád já nic, já nic, a nepomoh', když měl a moh', až teď —“ rozhorloval se starý Bílek. „Teď vidí, co to je, když cizí bere zemi.“ Při tom však Bílka mrzelo, že Napoleon roste, že jako obr roste, bože, to že všechno pobere a spolkne.

„Jen Rusa ne,“ hájil Věk. Zamrzel se, když Bílek, drže dýmčičku s červenou, hliněnou hlavičkou v ruce, kroutil hlavou a pochyboval, a když nepolevil ani, když se kaplan Rusa ujal, jaká to mocnost. Za to si Bílek zamnul radostně ruce a zaradoval se s Věkem i kaplanem, když četli, že povstalí Srbové proti Turku vyhrali, že opanovali hlavní město Bělehrad, Černý Jiří že zvítězil, ten že všecko vede, sprostný člověk, ale velký hrdina.

K jaru se naplňovalo proroctví Bílkovo, že Napoleon všecko rozšlape a povalí, že i Rusko přemůže a bude panovat celému světu.

„Už i nás z toho zuby brní. Co pak tahle drahota — Láce se neukazuje a neukáže, obilí pořád stejné —“

„A kupecké zboží bude ještě dražší,“ přisvědčoval Věk starostně, „to je z nepřátelství Napoleonova s Englickem. Nic se nesmí přes moře přivézt — Půjde-li tak dál, neprodám ani lot kafe ani cukru. Ani nebudu moct nic koupit. A z pole se také nic nesklidí, nesprchne-li brzo.“

Dne 7. července odpoledne stavil se u Věků z nenadání mladý kupec Patrčka ze Solnice. Jel z Jaroměře, kdež byl za obchodem a zajel si sem, aby si mohl promluvit s Věkem a též aby osobně seznal kaplana Zieglera, jejž dle jména znal hlavně z „Hlasatele“. Jen u Věků vkročil, začal hned s novinou, co se včera v Josefově stalo, to že bylo pozdvižení, generála Macka že odsoudili, ten že se naseděl v inkvisici —

„To jsem ho viděl, když ho přivezli,“ vpadl Věk, „před loni na podzim. A co, jak ho odsoudili —“

„Dost přísně. A už to taky vykonali, včera před hlavní stráží. Generálů, oficírů tam bylo a vojsko v čtverhranu, Mack stál v prostřed, v generálské uniformě, odbubnovali a tu mu vyhlásili, že je zbaven své důstojnosti a řádu Marie Terezie, a šest let do vězení na pevnost — Jak mu ten řád brali a kasírovali generálskou hodnost, to jsem neviděl, pro vojsko nebylo možná — Najednou byl sprostý odsouzenec, a tak ho odvedli do vězení —“

O něm a o té degradaci hovořili u Věků i na faře, kam Věk Patrčku zavedl a kdež na něj vyzradil, že se učí latinsky. Ziegler uvítav mladého vlastence srdečně, spustil na něj víc žertem latinsky; záhy však zvážněl a začal se divit a divil víc a víc, jak Patrčka všecko věděl a když ukázal, jakou má neobyčejnou, zrovna fenomenalní paměť —

Z fary se vracel povznesen novou známostí i pochvalou učeného kaplana a potěšen knihami, jež mu kaplan zapůjčil, Livia a Ovidia. —

Nestalo se, jak Věk a všichni dychtivě očekávali. Nesprchlo. Sucho bylo a přede žněmi uhodila taková parna, že všecko vadlo a prahlo, že lidé sotva mohli pod sluncem pracovati. Obilí schlo valem, trávníky hořely.

V krámě Věkově skoro pořád prázdno. Lidé byli rádi, když sehnali na chléb, na brambory; koření nepotřebovali, kávu si nemohl nikdo koupit, když libra už stála 5 zl. a 30 kr. a libra cukru 3 zl. a 50 kr.

Na jaře odeslal Věk doktoru Heldovi dvě stě zl., které mu Held sám, bez říkání zapůjčil, když byl Věk poprvé po ohni v Praze. Věděl, že Held na ty peníze nečeká, že o ně neřekne, než právě proto se nutil, aby se toho dluhu zbavil, zvláště když Held mu tak dobře poradil a posloužil při obchodu s plátny. Když Věk peníze odeslal, oddechl si a hned také v duchu zatoužil, kdyby tak mohl na Opočen zaplatit.

Těch tisíc zlatých ze sirotčí kasy, jež mu vrchní zapůjčil, ho tížilo. Měl také ještě starého Kosaře na Ohnišově, tři sta zl. mu dluhoval, měl i jiné dluhy, žádný však by tak rád nevyrovnal jako opočenský. Než jak! Obchod uvázl, byl na suchu, nic se neprodalo a hospodářství, jak už bylo vidět, také nic nevydá.

Přicházely těžké chvíle starostí i strachu z budoucnosti. Jak často se Věk starostně zamyšloval a počítal, jak často si povzdechl o samotě. V ty zlé časy živě zase pocítil, že dobrá žena nad zlatý sloup. Věková byla mu silnou oporou. Jak byla šetrná, jak, kde mohla, hradila a sama na sobě šetřila, jak leccos si odepřela při klopotné své práci, trvající od rána do večera a často i do noci. A při tom jak opatrná na muže, aby ho kde možná ušetřila, aby mu ulevila, a když někdy, osaměv s ní, začal chmurně uvažovat, jak ho vyrážela! Pořád měla haluzku naděje, úsměv, pokaždé našla těšivé slovo.

Jí samé bylo v těch starostech útěchou když došlo psaní z Kralík nebo z Litomyšle. Lidušku viděla od podzima jednou, o velkonocích, kdy děvčátko přijelo domů, svěží, jasných očí, rozjařených radostí, když vstupovalo přes práh rodného domu, po kterém se z podzima tolik nastýskalo i tolik slzí vyronilo. O velkonocích byla již klidnější, zvyknuvši v Němcích; ale když odjížděla, zaplakala zase, než přece ne tak hořce jako o sv. Václavu; nyní ji utěšoval počet, že polovička již přešla, že ještě jen půl leta a pak že se vrátí na dobro.

Vašík psával už zmužileji, bez povzdechů a stesku. Liboval si, že se mu ve škole dobře daří, že snad bude praemiantem a když ne tím, tedy alespoň akcesistou; psal také, že tetičky jsou zdrávy, ale „babička“ že není už tak čiperná, že už tak nešuká, že naříká na nohy.

Přede žněmi vypravil se Věk s německým hochem, kterého měli „na handl“, do Kralík, aby si odtud přivezl Lidušku. Když vjížděl do města, vzpomněl, jak bylo před lety, když chtěl odtud prchnouti do světa,

aby ušel krámu a obchodu, aby se mohl oddati muzice, jak se tu tenkráte setkal s Thamem a Butteauovými, jak s ním večeřel starý Butteau, a jak Pavla tenkrát — Rozhlížel se, vzpomínal, a chmurně mu zalehlo do mysli, co je zář a vzlet mládí, co jeho sny a blouznění, a co život, že jen samé trapné se probouzení a prozírání, samé poznávání bludu a mýlek. A Tham ubohý —

Ale v ráz se mu zjasnilo, když zaraziv povoz u domu obchodního přítele, zaslechl radostný výkřik své mladičké dcerky, jež letěla mu vstříc, když pohlédl do její oči radostí a láskou zářících — Když vraceje se, vyjížděl z města, ty tam všechny chmury a stíny; nic se nerozhlížel, nevzpomínal, jen naslouchal a odpovídal v hřejivém rozradování Lidušce po boku mu sedící, těšící se, vesele hovorné, dotazující se na maminku, Vašíka, na všechny a na všechno v domově, jehož se nemohla dočkati.

To bylo před samými žněmi, kdy dusná parna všecko mořila. Po žních přijel Vašík. A ještě nesprchlo; vše vadlo, meze ryšavé jako liška, luka sprahlá, země žízní pukala a tvrdla, tak že radlice nezabrala. V polích smutno, teskno a tím smutněji, jak lány počaly se myšmi jen hemžiti. Tisíce tisíců jich tam hnízdilo a hubilo kde co, nesčíslné díry po nich všude, a směle z nich vyrážela nezmarná hejna i za bílého dne. Vašík je viděl z vozu po celou cestu a chystal se, že bude doma vypravovat, jak u Litomyšle, u Mýta jaký tam zlý host, jak se celá hejna myší černala a honila v polích, a jaká z nich všude škoda. Ale když zajel za Mýto, myší mraky v pravo v levo, i dál, když se k Opočnu blížil, a doma také —

Bylo po žních a hrozné ceny obilí ani se nehnuly. Z lůna země zkáza a pak s nebes přístrach nových škod a strastí. V říjnu měsíci zasvítila v jiskřivém, nekonečném nebes lánu vlasatice. Tiše, tajemně se zjevila, majíc děsivý chvost na západ obrácený. Vycházela zároveň s hvězdami a lid teskně k ní vzhlížel a lekal se nových ran, nového krve prolití.

XX.

Doktor Held se s Lory sejde.

Baronka Skronská vrátila se po svatbě své neteře až na podzim do Prahy, a to ze svého zámečku, kdež léto i větší část jara strávila, nepobyvši u novomanželů příliš dlouho. Přijela zdráva, a tak ji doktor Held za delší čas ani nespatřil. Za celou zimu pořádala jenom dva večírky, o kterých se u ní sešla její stará společnost, až na doktora Blumentritta, který se zas mrzel, že ho baronka teď zve, když tu není rytmistr Hanold.

Held se také rozmýšlel, když ho došlo pozvání. Ale šel, k vůli baronce, jak si řekl; toho si nechtěl dost upřímně přiznati, že více k vůli Lory, aby o ní uslyšel. Do té chvíle byl už klidný. Říkal si, že Lory se smíří a zapomene a již zapomněla v šumném proudu třpytných společností.

Než když vstupoval do barončina domu, nezůstal tak uklidněným. Dlouho tu nebyl, mnoho měsíců, ale vše, nač chtěl zapomenout a co ho

kdys tak vzrušilo, oživovalo. V Heldovi zatrnulo, divná, sladká tesknost přivanula, když uviděl Lořinu harfu v mdle zlatém lesku, opuštěnou, když se mu v tom Lory mihla opřená o klavír naslouchající jemu, když četl z Gessnera. A tam — a tady — Tu ucítil její chvějící se ruku, tady k němu tak vzhlédla. —

Ze sentimentálnosti, náhle vzbuzené, se vytrhl, když baronka jemu i společnosti líčila, jak Lory žije na Votavanech, jak je zámek krásně zařízen; jaký má nádherný, starý park, sic trochu staromodní, ale Lory že se tuze líbí, a vůbec tam, že se jí nechtělo ani do Vídně. Hanold že se jí smál, co by měla na podzim a v zimě v takové poušti, ve Vídni to že je život —

„Lory se nebránila, už k vůli Hanoldovi; ráda mu vyhoví. Píše mi z Vídně, jak je tam hlučno, že je v plném proudu zábav a skvělých společností, až to někdy skoro unavuje."

Held cítil, že baronka ve svém líčení barvy nanáší i tlumí a že na vše hledí jen svýma očima, než jádro všeho bylo přece jen dotvrzením jeho mínění. Je to tak, Lory asi už také upokojená, v bezvětří.

Jen jedno bylo Heldovi už dříve nápadno, že baronka Skronská po svatbě Lořině tak záhy odjela ze zámku Hanoldova. Za hovoru s radou Slívkou, dávným přítelem domu, prohodil to otázkou jako mimochodem. Starý, hovorný pán, co věděl, nestajil domácímu lékaři, jenž baronku vytrhl ze smrtelné nemoci a o němž s takovým uznáním hovořívala.

„Nu, bylo rozumné," vykládal rada Slívka, „že nechala novomanžely sama, rozumné, a pak — já sic nevím nic určitého, jen tak z narážek barončiných, vám jako příteli to mohu svěřit — no, Hanold je prudký, v tom to je, prudký, a snad divoký — Zdá se, že nějaké jeho prudké slovo baronku bodlo — Jak pravím, nic určitého — A baronka, to se ví, k vůli Lory nic, ale zůstati tam, se jí přece nechtělo."

„Ale paní z Hanoldu je šťastná —"

„Nu, je, myslím, je, je, ale —" rada Slívka důvěrně položil dlaň na Heldovu. ruku, „milý doktore, vy to pochopíte nejlíp. Slečna tak v ústraní vychovaná, citlivá, až blouznivá, ušlechtile cítící, jak povídám, a on vášnivý, prudký, snad až divoký, nu voják, pořád jen šturm, ku předu, a žádné ohledy ani v pravo ani v levo, a pořád jen hlučných zábav dychtivý — Básně, hudba nic, kniha nic — Vídeň je pro něj, a ne osamělý zámek a starý park — ten se jen paničce líbí — však mi o něm také psala —"

„Psala!"

„Ano, mně; nu, jsem starý přítel, pamatuju ji takovou —" ukázal rukou, jak maličkou, „a s nebožtíkem její otcem jsem sloužil — Píše mi —" neznělo to bez jisté chlouby, „s plnou důvěrou —"

„Stýská si —" ptal se Held dychtivě.

„Na Vídeň naříká a vzpomíná na venkov, jak jsem řekl a na Prahu, jak se jí stýská po hudebních večerech, že byly tak krásné, tam že nic takového nemá —"

„A on, Hanold —" ptal se Held ne tak jistým hlasem, „slyším, že hraje hazardně —"

„Slyším také, Lory však, t. j. paní mně ani slovíčka o tom. Ale on hraje a prohrává, Vídeň jeho zkáza —"

„Zda-li pak si paní z Hanoldu také posteskne, když píše paní baronce."

„Ne, o ne," znělo to určitě, „to jen mně a ještě mne tolik prosí, abych baronce vše zamlčel, nic, ani slovíčka — Vidíte, to je ušlechtilá dáma, a jak vděčná, ač by si mohla postěžovat, že jí baronka tak domlouvala, takřka nutila, ovšem nepřímo — Ó je to ušlechtilá bytost —"

„A tím více trpí." Held řekl to velmi vážně a jeho pohledem prošel stín starosti. — —

Po novém roce, 1807, dověděl se od rady Slívky, když ho náhodou potkal, že baronka Skronská dostala před nějakým dnem psaní s oznámením, že Hanoldovi přijedou do Prahy a ostanou tu přes masopust. A zrovna toho dne, kdy Held se potkal s radou Slívkou, zastavily v Ječné ulici před barokovým domem baronky Skronské cestovní saně Hanoldových. Baronka se zarazila, když Lory svléknuvši kožich, šál, čepec, stanula před ní v tváři hubenější, pobledlá —

Nedbajíc barončina napomenutí, aby sedla, aby si pohověla po dlouhé a namahavé cestě větrem a sněhem, rozběhla se domem, v němž skoro rok už nebyla, procházela místnosti pohlédnout zas na vše. V salonu se nejdéle zdržela; u opuštěné harfy stanula, pak sedla ku klavíru i do kláves sáhla, ale jako by se lekla, náhle vstala, jako by něčemu utíkala; na verandu vyšla, nedbajíc tichého mrazu, v němž zahrada dole sněhem zahalená tak mrtvě, smutně tichá —

Hanold ji nechal, nešel s ní pro vzpomínky, nehlídal každý její krok, každé její hnutí jako před loni na podzim a ještě loni v zimě, kdy se vrátil z války a přichvátal pln horoucné touhy nejprve sem, za ní — Nyní, v civilním obleku, aristokratický elegant, kvetoucí, zdravě zardělý, sálavých očí, pospíchal, sotva že přijel, z domu, druhy vyhledat.

Baronka Skronská se divila, ale ne před ním, jen před Lory, že má tak na kvap. Ta ho však omluvila a nepovzdechla ani druhého dne, ani třetího, když pořád sám vycházel.

„O nech ho, nic mu neříkej," žádala tetu, „aspoň víc tebe užiju, víc si pobudu tady — Těšila jsem se na trochu klidu."

Baronka mlčela, ale znepokojená, s bodavou výčitkou v nitru — Měla o Lory starost, že je tak změněna, přepadlá a lekla se, když Lory třetího dne náhle ochuravěla. Chtěla jí poslati pro lékaře.

„Kterého teď máš," zašeptla Lory.

„Dosud Helda —"

„Ne, ne!" prudce zamítla Lory, vzplanuvši náhlým ruměncem, „ne, žádného, přejde to za chvíli, bude mně líp, já vím —"

„Ale přec, má milá, pošlu tedy pro jiného —"

„Ne, ne, vždyť —" Rychle přiklonila hořící čelo k barončiným ňadrům.

„Ah!" vzdechla baronka, chápajíc, v radostném úžasu a objala Lory, a v tom se jí optala:

„Ví to Hanold?"

Lory zvedla hlavu. Žádný úsměv, žádná zář štěstí v oku; pobledlá zas, odvětila v náhlém zachmuření, klopíc zrak: „Ví."

Baronka ani neblesla, ale tím vřeleji přitiskla Lory k sobě v náhlém soucitu i v rozhorlení na Hanolda. „A tak tě —“ Nedomluvila, že ji tak zanedbává, a Lory si neposteskla a nežalovala, že tak činí už delší čas, že po prudkém plápolu, když touha jeho skojena, schladl, že hledá zábavu jinde i teď, kdy zvěděl, jaká změna se s ní stala. —

Hanoldovi u baronky nezůstali. Hanold najal prostorný byt v Široké ulici. Lory však meškala většinu dne nahoře, v Ječné ulici, u baronky. Muže svého si nebrala z lásky, ale nebylo jí lhostejno jeho jednání. Věděla, že hraje, že prohrál ve Vídni velké sumy, věděla, že jeho společnost je nevázaná, a tušila, že oheň jeho doma nasycený hoří asi pro jiné, zvláště nyní. Cítila se zahanbenu, pokořenu.

Než před baronkou i na dále mlčela a nestěžovala, z hrdosti i aby jí ušetřila, ač mohla vyčítat. V tichém domě v Ječné ulici ubíhala zvolna zimní odpoledne. Lory sedala s tetou nebo sama, četla, někdy se i prošla zasněženou zahradou, proházenými stezkami pod tichými stromy, na nichž se blýskotaly démanty zmrzlého sněhu. V tiché, teskné soumraky, kdy za stmívajícími se stromy hoříval rudý pruh západu, hrávala na klavír; někdy dlouho, někdy však jen začala, ustala a odešla —

Společnosti měla málo. Nejčastěji vídala starého radu Slívku, jenž věrně přicházel, a rytíře Jeníka z Bratřic. Přinášeli noviny z města, ze světa, mluvili o hudbě, o divadle; od nich někdy zaslechla také o doktoru Heldovi, s kterým se dosud nesetkala. S tajenou dychtivostí o něm naslouchala, někdy i otázkou hovor o něm prodloužila. Toužila ho spatřit; ale když pomyslila, že by pojednou vstoupil, na ni pohlédl, zalekla se, a horkost studu vžehla jí do očí. —

Held zvídal o ní jako ona o něm, nejčastěji od rytíře Jeníka. Rada Slívka mu jako lékaři svěřil její sladké tajemství, jež měl od baronky Skronské. Held sám se tam nestavil a tak za celý masopust Lory ani jednou neuviděl. Za to častěji rytmistra Hanolda, na ulici, jednou v kavárně „u modrého hroznu“, a slýchal o něm, jak hraje, o jak veliké sumy, jak je bujný, že kdyby teď někdo vydal pamflet jako byl ten fingovaného lorda Willoughbi, že by tam von Hanold měl přední místo a to s dámami od divadla a snad i jinými.

S účastenstvím myslíval na jeho paní, ví-li o tom všem. Litoval jí a tím více jí přál, že bude matkou, že najde v dítěti útěchu a že snad i on, Hanold, se zastaví a vzpamatuje. —

Počátkem jara odjel s Lory z Prahy na své panství. V srpnu, za dusného podvečera doslechl se Held od Jeníka, že baronka Skronská vypravila se do Votavan, k paní Hanoldové, že se tam snad vznáší čáp nad zámkem. Za týden to rada Slívka dotvrdil.

„Mladá paní z Hanoldů má dceru;“ oznamoval, „chvála Bohu, všechno zdrávo, a doufám, že ten divoch —“

„Hanold —“

„Ano; teď by se měl vzpamatovat. —“

Baronka Skronská vrátila se z Votavan koncem září, a jen dojela‘ požádala doktora Helda, aby ji navštívil. Přijela churavá, v tváři požloutlá‘ zasmušilá. Stěžovala si, Held vyslýchal, radil, ale na Votavany se nezeptal.

Sama o nich začala, když vykládala o své cestě, ale již nemluvila nadšeně o skvělé partii, za to do mužů si posteskla, jací jsou divní, ach — — Lory že má dcerušku jako poupátko, rozmilou, rozkošnou, radost — ale což — když zeť, Hanold, že si přál a čekal syna — —

Held, divě se v duchu, že baronka tolik se prořekla, viděl, že s Hanoldem nebude, jak se nadál, že tato rodinná událost nebude mít na něj žádaného účinku. Od rady Slívky pak vyzvěděl, jak si baronka stěžovala, jak se Hanold změnil, ach tak že si ho nemyslila, že je to divný, hrozný člověk, když může býti tak bezohledný a neutají své rozmrzelosti a svého sklamání ani před Lory. Chudáček, tak ji baronka litovala, vzpomínajíc s pohnutím, jak toho broučka, malou dcerušku k ňadrům tiskla, jak plačíc, ji líbala, svou útěchu a radost — a tu že baronka Skronská už nemohla déle mlčet, že s Hanoldem promluvila vážné slovo a vytkla mu všecko jeho jednání —

„On beztoho má jiné,“ dodal Slívka rozhorleně.

„Má, to jste neslyšel? Vždyť se o tom mluvilo po Praze —“

„Tak! Ach baronka tuší, nebo se jí něco již doneslo. Ale pro Bůh nic jí neříkejte. Je nemocná. A ono by —“

„Vím, vím, pane rado —“ řekl Held a neusmál se, že jej, lékaře, tak upozorňoval. Baronka koncem října ulehla. Held ji navštěvoval denně, jak si to vyžádala. Měla přes všechno k němu největší důvěru. Byla zase jako bývala nežli došlo k napjetí k vůli Loře. O ní však skoro nikdy nemluvili. Jen jednou, hned jak ulehla, žádala baronka Helda, aby jí upřímně řekl a nic nezatajil, že chce věděti k vůli Lory, kdyžby hrozilo nebezpečenství, že by ji přece ráda ještě viděla a s ní promluvila, jinak však že by jí zatajila svou nemoc —

Held ujistil, že nebezpečenství není a že pevně doufá v pozdravení — Baronka tedy požádala radu Slívku, aby Hanoldové o nemoci nic nepsal, aby úplně o ní pomlčel. —

Za týden jednou odpoledne, když se Held vrátil z nemocnice domů, našel na stolku lístek od Lory. Nechtěl zrakům věřit. Psaníčko nedošlo z Votavan poštou, nýbrž z Prahy, zvláštní posel je přinesl. Lory v Praze! Prosila ho řádky patrně rozčileně nahozenými, aby, možná-li, hned přišel k nim, do domu tetina, že by s ním ráda mluvila, že je v úzkostech, že ho najisto čeká; na konec přidáno nesouvisle, jako by si pojednou vzpomněla pro Heldovo upokojení, že baronce není hůř.

Celý lístek svědčil o velkém vzrušení. Held poslechl, a šel hned. Lory na něj čekala ne u barončina lože, nýbrž v předním pokoji. Přes rok jí neviděl, naposled o plese, pak u hraběnky Dejmové; tenkráte byla kvetoucí, svěží. Teď vkročila mu chvatně vstříc, pohublá, tváře pobledlé. Prudce vstala jak vkročil, tmavé oči, krásné jako dřív, dojímavější v té ubledlosti tváře, tkvěly na něm, když mu ruku podala a vzrušeně ho žádala, aby prominul —

„Snad vám pan rada Slívka psal — Ale nelekejte se, prosím,“ konejšil.

„Ne, rada mi nepsal, nic, to jest o nemoci tetině, já nic nevěděla, že stůně —“

„Co jste řekla paní baronce —“ chvatně se zeptal, zaleknuv se, že se baronka poděsila.

„Já ještě u ní nebyla — před chvílí jsem přijela — Ale prosím vás, pojďte, musím vám vysvětlit, a zeptat se, pojďte —“ ohledla se, jako by jistotu hledala a najednou zvala: „Půjdeme do zahrady, tam bude jisto.“

Sestoupili tam ne verandou, ale dolním vchodem z přízemku. Po vybledlém trávníku leželo spadlé listí po různu i v zahnědlých chomáčích, zlatě, rudě prostříknutých; po keřích, v korunách chvěly se jeho zbytky, zasmušilé v barevných tonech. Nebylo slunečné záře, nebe šedé, zaklopené; listí, jehož dech bylo cítit, šustělo po stezkách do mrtvého ticha.

Heldovi se mihlo, jak před dvěma lety, skoro v tentýž čas, setkal se tu s Lory u verandy a jak pak četl z Gessnera. Tenkráte svěží zardělá, netajíc radostného překvapení, vyběhla po schodech na verandu, usměvavá, s očima zářícíma. Teď tak — Šli mlčky, až když stanuli pod stromy, začala Hanoldová:

„Pan rada mi nepsal, já přijela sama, s dítětem —“ Doktor žasl, cože s malým dítětem v tenhle čas, ale neřekl nic, a Hanoldová pokračovala vzrušeně:

„Já musila — prchám z domova —“ vyrazila prudčeji; v temném její zraku se zatmělo — „Oh, zkusila jsem, a když taková pohana — ne — já nemohla, já nesměla zůstat — ale neptejte se, byla jsem — Ale ne, ne — Hledala jsem útočiště u tety — přijedu a tu slyším, že už delší čas leží, že je vážně nemocná. Nevkročila jsem, abych ji nepolekala, poručila jsem, ať jí nic o mně neříkají — Vzkázala jsem vám — prosím vás — Jak jsem měla k tetě jít a říci jí, že jsem ujela —“

„Ne, ne, to nesmí teď vědět, teď ne!“

„Co jsem jí měla říci, jak se vymluvit — já si nevěděla rady, a ouzkost o tetu mne schvátila — proto jsem —“

„Trnu nad tím, co jste řekla — cítím vaše neštěstí —“ na hlase bylo mu znáti, že je dojat, „ale,“ snažil se mluvit lékařsky určitě — „paní baronku, prosím snažně, i na dále šetřete. Teď nesmí nic slyšet. Štěstí, že jste zachovala tolik rozvahy, divím se vám. Paní baronku na vás připravím, aby nemyslila, že je s ní zle, že jsme vás proto zavolali —“ Na okamžik se zamyslil, co dělat, pak se rozhodl:

„Nezbude přece nic jiného, nežli říci, že rada Slívka se v psaní k vám podřekl a že vy v té neurčitosti polekaná neměla jste pokoje ani stání — O paní tetu netřeba se na tu chvíli lekat — ale vy, co jste zkusila a co zkoušíte! —“ Zraky jejich se setkaly; okamžik mlčeli, ruku v ruce, až Held pojednou se nachýlil a vtiskl na její pravici políbení. Bylo z hlubokého dojmu, v soucitu, i na znamení oddanosti.

„Seč jsem — všecko rád pro vás vykonám — věřte mi jako nejlepšímu příteli.“

„Vím — vím — děkuju vám, a teď pojďme —“ žádala neklidně.

Když vstoupili nahoru a Held chtěl k baronce, zaslechl v pravo z pokoje, jakoby se děcko ozvalo.

„Vaše dceruška — Směl bych —“

Náhlý svit padl do bledé, ustarané tváře mladé paní.

Chůva skonejšila právě rozmilé děcko v bělostné karkulce a peřince. Dětsky neuvědomélé oči, tmavé matčiny oči, upřelo na Helda, jenž usmívaje

se, hovoře u něho stanul, a neviděl, jak se paní Hanoldové v ten okamžik zakalily oči lítostí. —

Pak vešel do barončina pokoje. Vrátil se za chvíli pro paní Hanoldovou.

„Prosím vás, jen odhodlaně," šeptal, „musíme ji šetřit —"

Lory jen přikynula hlavou. Held se pak u baronky již dlouho neomeškal. Vyšel sám a hned vyhledal vůz, aby zajel k radovi Slívkovi, vše mu vysvětlit a požádat ho, aby dle toho jednal. —

Baronka Skronská, když doktor Held všeliký stín znepokojení už napřed zažehnal, byla dojata oddaností své neteře. Sic zabroukala na radu Slívku, že Lory tak poplašil, že si mohla tou cestou ublížit a zvláště malá Jeanetta, (měla jméno po baronce,) ale v duchu mu byla povděčna. Lory ji tak pečlivě a věrně ošetřovala, a měla stále teď společnost její a často i jejího rozmilého dítěte.

Paní Hanoldová se ani povzdechem neprozradila, ani slovem se nepodřekla, proč ujela, proč vlastně je tu. Baronka sama se po Hanoldovi hrubě neptala. Váhala, vědouc, že Lory má o něm málo potěšitelného, bála se, neklidná v svém svědomí, když Lory dřív tak nutila. Když se s obavou zmínila, co Hanold asi řekne, když Lory se tu tak omešká, zalhala Lory, že jí dal úplně na vůli, a že snad přijede sám do Prahy —

Sklopila při tom zrak. V tom zalhání tajilo se i jako zamžené, nevyslovené pomyšlení, přijede-li přec a požádá-li ji, aby se vrátila. Netoužila po tom, odpor ji pojal, když pomyslila na poslední srážku, a zde u tety jí odtrnulo. Neslyšela mužových křiků, jeho klení, jeho divoká vzkypění. Klid tichého domu působil konejšivě. Měla své dítě, jež jen kvetlo, tetě se dařilo líp, nemusila do hlučných společností, do kterých ji muž nutil a které ji tak tížily a duševně znavovaly. Jen hraběnka Deymová přicházela, někdy rytíř Jeník, častěji rada Slívka, denně doktor Held.

Starému radovi nezatajila, co se na Votavanech sběhlo, co ji donutilo, aby prchla i s dítětem. Zvěděla o záletnictví svého muže, jenž hledal změnu a našel ji posléze u mladé, hezké ženy svého zahradníka. V ten čas prohral velikou sumu o honech u sousedního barona. V trapné tísni žádal Lory, aby psala tetě o půjčku. Bylo zrovna v tu chvíli, kdy nabyla jistoty, jak ji klame a ponižuje — Snesla již mnoho a vše tiše, trpitelsky. Ale tentokráte se vztyčila uražená — Hanold se opřel, strhla se vášnivá scena; v tom jí muž také vyčetl, že nic neměla, a zvedl i, zběsile rozlícen, pěsť na ni. To bylo již pozdě na noc. Ráno, ještě za šera odjela.

Doktor Held o tom všem zvěděl od rady Slívky; vyslechl to s účastenstvím, popuzen surovostí rytmistrovou. Tím šetrněji se měl k jeho paní. Vídal se s ní u lože barončina, někdy mluvil s ní v salonu ve společnosti rady Slívky, někdy setkal se s ní sám v pokoji před barončinou ložnicí nebo v saloně; pohovořil s ní na chvilku, na chvíli, když vstupoval k nemocné nebo když od ní odcházel.

Held se na ty chvilky už těšíval a byl sklamán, jestliže se s paní Hanoldovou setkal jen u barončina lože. Minulost jako by jim zapadla. Oba se jí varovali, žádný z nich nebudil ani její stíny ani její krátké

prosvity, jako by nebylo těžkých zápasů, ani těch několik blaženějších chvil. Nemluvili ani o Gessnerovi ani o loučení, ale nevzpomněli také na budoucnost. Ta jako minulost byla rušivým tonem do souladu těch milých chvil přátelského hovoru, v němž bylo blaživé uvolnění, teplo i kouzlo nevysloveného porozumění. Oba je jmenovali přátelstvím; ale tlumeně v něm hořel cit žhavější.

Jen jednou vzpomněl Věk na přešlé dni. Bylo za listopadového odpoledne, kdy krom obyčeje zastavil se u baronky. Těšil se, že promluví s Hanoldovou, ale ani jí neshlédl. Vraceje se, šel zahradou k druhému východu, vedoucímu na Rybníček a k Žitné ulici. Šel tudy, ne aby si nadešel, ale poněvadž se nadál, že tam najde paní Hanoldovou.

Jakési teskno jej sem hnalo. Chvátal, obzíral a nenamířil k brance nejkratší cestou. V ráz pak zabočil na levo, jak postřehl na stezce mezi křovím urostlou postavu paní Hanoldové. Zastavil ji pod javorem, jehož kořeny byly zasypány pestrým listím. V korunách stromů se již zatmívalo.

Paní Hanoldová neměla nic na hlavě učesané à la grecque; krátký spencr z tmavozeleného sukna přiléhal těsně k tělu. Litovala, že se s doktorem nahoře nesetkala. Byla se tu podívat, vypravovala, šla-li již chůva s Jeanettou domů, a sama že chtěla teď projíti zahradou. A v tom ukázala na jedno okno v užší straně domu k nim, do zahrady obrácené. V tom okně v ten okamžik rudě prošlehlo do stínů prvního soumraku.

„Ah, už rozsvítili!“

„To je ve vašem pokoji —“

Pohlédla na Helda, co že takovým tonem, jak se jí zdálo, to řekl.

„Ano —“

„Také jsem jednou hleděl na jeho zář, a dlouho, za tmavého večera —“

Ramena mladé paní se slabě hnula. Viděl překvapení, tázavý, nejistý pohled. Stržen vzpomínkou pověděl, jak před dvěma lety, tenkráte, když byla Praha pobouřena zprávami o blížících se Francouzích, prý už v Táboře plenících, pamatuje-li se, tenkráte před koncertem bratří Pixisů, jel schválně sem, do Ječné ulice, k tomuto domu, povědět jim, varovat jej ale jak viděl tmu v oknech do ulice, že nešel.

„Jen sem, na toto okno jsem hleděl —“ Held ukázal nad stromy, „svítila jste, a hádal jsem, čtete-li —“

Náhlá zima ji roztřásla, ubledlou tváří rozlilo se horko, oči tkvěly na doktorovi. Cítila v jeho slovech více nežli prostou vzpomínku, ale opanovala se.

„Ne, ne, příteli, nevzpomínejte — Vy nevíte, co jsem zkusila — proč tenkrát — ne — teď když —“ Poslední slůvka jako náhlá střela. Ucítil hrot výtky, ač na ni Hanoldová nemyslila.

„Je pravda, milostivá paní, promiňte — Ale o jedno prosím, věřte v ryzost mého citu, v mé přátelství —“ a dodal rychleji: „Kdybych je mohl osvědčit — Spolehejte na mne, ve všem! — —“

Odešel, ale kus dál stanuv, ohlížel se, uvidí-li ji ještě. Nesla se stezkou mezi křovím a stromy, až se mihla na schodech verandy zaplavené psím vínem, jehož rudé plápoly i zlato tlumily se a hasly v měkkém soumraku. —

Nazejtří dopoledne setkal se Held s paní Hanoldovou v pokoji před ložnicí barončinou. V ubledlé její tváři uklidnění, oči jasné, v tváři, v celém výrazu spokojenost, u ní až jako tiché veselí. Helda uvítala úsměvem, oznamovala, že teta dobře spala, že jí dnes značně lépe, že si vyžádala Jeanettu, že ji měla u sebe dlouhou chvíli —

S tou vyjasněnou, hřejivou laskavostí vítala Helda pokaždé. Kouzlo šetrné, diskretní intimnosti prohřívalo jejich klidné hovory. Paní Hanoldová těšila se na ty chvíle, čekávala i vyhlížela, když Held nepřicházel v obvyklý čas, ač sem vždycky spěchal. Za týden však náhlá proměna. Zjevil se ten, kterého se paní Hanoldová lekala, a na kterého i Held nechutě vzpomínal. Jednoho dopoledne, bylo za listopadového, slunečného dne, zastal paní Hanoldovu v předním pokoji vážnou, chmurný stín v očích. Čekala již.

„Stalo se něco, je hůř, či snad Jeanetta —“ ptal se Held, jak jen na mladou paní pohlédl.

„Ne, tady je dobře, ale muž přijel.“

Held se zarazil.

„Přijel pro vás,“ ptal se dychtivě.

Přisvědčila a rychle pokračovala:

„Včera na večer přijel. Vstoupil právě, když jsem byla u tety. Ó, jak jsem se lekla! Jeho, i že poví — ale o tom, co bylo, neřekl ani slova. Že si pro mne jede — a tetička, ubohá, k vůli mně, brala na sebe vinu, že ona mne tak dlouho zdržela — ó —“

Stiskla rty, a tmavé oči plné trpkosti zahleděly se na podlahu.

„A dal vám pan z Hanoldu zadostučinění, milostivá paní?“

„Dnes ráno mne prosil, pokořil se — Pro něj je to pokoření —“

„Co hodláte učinit?“

„Čekám na vás — Prosím vás, je-li teta již tak pozdravena, aby snesla tu pravdu —“

„Vy byste jí chtěla říci — Vy nechcete zpět —“

„Divíte se! Do toho pekla! Ale teta —“

„Ano, a Jeanetta, milostivá paní!“ připomenul Held vážně.

Vzhlédla k němu dlouhým pohledem. Viděl v něm překvapení i váhání.

„Vy mně radíte —“

„Jak rád bych vás ušetřil té cesty,“ hlas mu zněl stísněně, „ale obávám se,“ čelo se mu schmuřilo, „že by paní baronka — a pak, jak jsem řekl —“

„Oh, pouta, pouta!“ zaúpěla tiše, ale hned se rozhodnuvši, podala mu ruku.

„Půjdu — S Bohem, pojďte,“ řekla chvatně, třesoucím se hlasem. Nežli mohl slovo promluviti, vstoupila do barončiny ložnice.

S Hanoldem se nesetkal ani toho dne ani příštího, poněvadž se rytmistr jen málo zdržoval v domě barončině. S paní jeho mluvil Held naposledy nazejtří, den před jejím odjezdem, když odcházel od baronky. Zastal ji v předním pokoji. Když mu děkovala za tetu, chvěl se jí hlas a s těží se bránila slzám. Held jí prosil, aby, když by jí bylo třeba nějaké služby, ať se stane cokoliv, aby měla k němu důvěru.

Stisk ruky, zvlhlý zrak byly mu odpovědí i díkem. Šel se naposledy podívat na malou Jeanettu. Paní Hanoldová jej neprovodila. Jak vykročil ze dveří, rychle se obrátila a šla k oknu, jež se jí najednou zamžilo a za ním venku holé koruny stromů. Oči se jí zalily slzami. —

XXI.

O novém Veleslavínu aneb rozsévači, též o České Expedici osiřelé.

Baronka Skronská se do vánoc pozdravila. Umění doktora Helda jí mnoho pomohlo. Rozplývala se opět chválou a vděčností a jakoby se kajíc, sama někdy začala o paní Hanoldové a pokaždé, když Lory psala, oznámila mu to i její pozdravy. Zdálo se, že se na Votavanech utišilo. Held však nebyl upokojený. Po tom, co slyšel, bylo se obávati nových výbuchů. Za příležitosti ptával se rady Slívky přímo i nepřímo a vyrozuměl ze všeho tolik, že na Votavanech trvá příměří, chladné, neveselé. Po novém roce, oznámil rada Slívka, že rytmistr Hanold odjel do Vídně. Lory zůstala s Jeanettou sama na osamělém zámku, při němž stmíval se starý park do sněhu zapadlý. Zůstala v tichu, ale ne v klidu, jistě v tesknotě a v starostech, co muž, jak asi hýří, jak rozhazuje a ničí jmění svého dítěte a ji dále klame. —

V tento čas chodili stálí hosté do České Expedice v Dominikanské ulici nevesele. Vstupujíce, ohlíželi se po pultu principálově, sedí-li tam. Kramerius se přemahal, pracoval, sedal dole v Expedici, ale nevydržel tam tak dlouho jako jindy, a některý den vynechal vůbec. Od nového roku (1808) začal se nápadně tratit; postonával a nechtělo býti lépe —

P. Vrba nevynechal teď ani jednoho pátku; kromě toho dne přicházel i jindy, jako vždy v svém modrém plášti, v kterém už tak dlouho z Expedice do kraje mezi lid neroznášel, v zimní čepici se štítem, víc už přihrbený a hlavy již celé bílé, opíraje se o hůl, podívat se, přeptat, jak je s panem Krameriem. Oddechl si, když ho zahlédl za pultem nebo u stolu píšícího, a lekal se, když na jeho místě uzřel starého Rulíka, vlastence sice výtečného, „spisoskladatele“, a dávného přítele Krameriova — ale když tam Rulík stál, bylo zřejmo, že je majiteli Expedice a spisovateli vlastenských novin zas hůř.

Někdy, když Rulík, měšťan a zpěvák u sv. Víta nemohl, nebo když mu na hrad, kde bydlel,*) nebylo možná v čas vzkázati, zaskočil za něj mladý Hýbl, jenž pomahal při korrektorství. Byl jako štika v Expedici a s nejstarším synem Krameriovým, patnáctiletým Václavem, odbýval všecko jako starý.

Ten den po Hromnicích přistěhoval se k P. Vrbovi nájemník — starý Ignacius Ceypek. V dosavadním svém bytě výpověď nedostal, a také o nový byt sám se nehlásil; P. Vrba sám ho vybídl, i k vůli sobě i k vůli němu. Zvykl už na starého kuchaře, býval až mrzut, když mu v obvyklou chvíli nepřišel a bez jeho umění kuchařského také již nemohl býti jako

*) V čís. 31. st.

bez jeho útoků v kartách. Ceypek pak těžko sám sháněl živobytí zvláště za té ustavičné drahoty, a proto rád přijal pozvání starého kaplana. Ceypkovy krámy odvezli na vozíčku, sloupkové hodiny, jež hrály starou, vojenskou píseň o princi Eugenovi i dostaveníčko z „Dona Juana“ a před ním ještě laškovný menuet, odnesl si sám.

Tak v bytě o klenutých dvou pokojích, plných zašlých obrazů a sošek ze zrušených klášterů, přebývali zase dva staří. P. Vrba zůstal ve svém, v předním pokoji, v „kaplánce“, jak jej jmenoval, Ceypka pustil do „farářského“ či „na děkanství“, jak žertem říkal pokoji, v němž farář Hejna žil a umřel.

Nový nájemník s cvočkem v uchu neplatil nic a ještě ob čas obral svého domácího o nějaký halíř, když se pustili do dvaatřiceti loupežníků. Za to mu vařil podle chuti, ne draho, ne dle své kuchařské knihy; nebylo možná v ten čas drahoty, kdy všecko tolik platilo jenom ne peníze. V té knize mohl opět jen vyhledávat recepty na vzácné krmě, jen v ní slabikovati, když P. Vrba si vyšel.

Ceypek chodil teď také do Expedice, také v pátek, ale hned ráno, kdy se vydávaly c. k. vlastenské Noviny. Jak číslo přinesl, dal se starý kaplan do čtení (četl dosud bez brejlí,) a skoro pokaždé zavolal svého kuchaře, aby jen poslechl, pro Boha, co zase ten korunovaný Jakubín, ten Bonaparte, vyvádí. —

Poslední dobu, v únoru měsíci, P. Vrba často zavzdychal nad Krameriovými novinami; jednou, kdy venku se sypal sníh, zeptal se znenadání Ceypka, jenž seděl u kamen, to že je čtení, co.

„To se poslouchá, velebný pane, seděl bych —“

„To si myslím, ale to nevědí, jak je to bolestně psáno. To spisuje člověk na smrt nemocný, vědí-li, to pan Kramerius leže říká do pera svému nejstaršímu synkovi. A nejen to — ještě knížky spisuje —“

Vědělť od Hýbla, že Kramerius by rád dokonal nový spis „Mladšího Robinzona“, ten že už skoro hotový, a že ještě vzdychá, kdyby mohl také dokončit „Obnoveného Ezopa“, kterého před rokem začal —

Koncem února vypravil se P. Vrba z přízemí Krameriova domu, z Expedice po úzkých, příkrých schodech nahoru do patra navštívit nemocného. Lekl se. Krameria sotva poznal. Ležel v posteli nápadně vyhublý, čelo měl víc lysé, v tváři zrovna plavý. Naříkal na bolesti, že má život tak opuchlý, že nemůže spát, to že jsou nekonečné noci a v bolestech.

„A kdybych mohl jíst, ale není chuti k jídlu — Já vím, já vím, velebný pane —“ Zamlčel se, zapadlé oči zahleděly se do prázdna — Pak je otočil zase po hosti. „Dole v Expedici, velebný pane, vzpomínají prý — pán Bůh je pozdrav — Kdybych mohl zase tak dolů mezi ně —“

„Budou moci, přijdou zas —“

Kramerius jakoby neslyšel, povzdechl:

„Kdybych mohl zase pracovat, chtěl bych toho — je toho ještě tolik —“

„Budou zas, vlastenče, a dost toho vykonali, budou a dožijí se — Neumřela, neumřela, ale spí!“ těšil z té duše, s celou vroucností a zatřepal prstem. —

Rozlítostněn vzhledem Krameriovým, jeho utrpením, dojat tou oddaností věci vlastenecké, vrátil se domů; vypravoval o své návštěvě Ceypkovi lítostivě vzpomínaje dětí Krameriových, čtyř synků.

„Všichni nedospělí, nejstarší šestnácti let, nejmenší ani ne šestiletý! O kdyby byla tak pomoc!“

Nazejtří zašel k doktoru Heldovi, aby zvěděl, co ten míní.

„Já nevím nic jistého —“ řekl Held, „pan Kramerius má svého dávného lékaře —“

„Ale jdou tam, ať ne jako doktor, ale jako vlastenec — Já bych šel, být na jejich místě.“

Nedlouho po té, bylo v polovici března, navštívil Held P. Vrbu. Bylo v teplý den, kdy venku prudce tálo. P. Vrba vstal dychtivě ze starého, černého křesla, když doktor vstupuje hned u dveří ohlašoval, tak že tedy byl u Krameria —

„Nu a —“

Held zasmušil tvář.

„Je zle, je to rakovina jater, velebný pane. Pomoc žádná, a přijde-li vodnatelnost plic, a ta by mohla, bude rychlý konec —“

„Tedy není pomoci —“ zavzdychl ulekaně P. Vrba.

„Není, bohužel —“

„A co on, chudák —“

„Snáší všecko tuze statečně. Nejvíce ho souží pomyšlení na dětí — A pracuje pořád — To je hrdina větší nežli voják na bojišti. Ten krev prolívá, padne v extasi, na ráz, a tu ten náš rozsévač rozsévá a ouhor zdělává až do posledního vzdechnutí.“

Nazejtří sloužil P. Vrba za nemocného mši, a po mši hned psal do D... ky, svému milému Zieglerovi, jenž byl jeho chloubou, zvláště od té doby, co mladý kaplan uveřejňoval své práce v „Hlasateli“. Oznamoval mu, jak je u Krameriů, kdež on, Ziegler, došel tak přátelského přijetí, když jako chudý študent přibyl do Prahy, a že chlapci, jež on vyučoval, budou, Bohu žel, asi brzo sirotky. —

Za týden potom, bylo koncem března, došlo Zieglera nové psaní. Poznav z adressy, že je opět od Vrby, chvatně je otvíral, tuše smutnou novinu. A přišla. „Včera, dne 22. t. m. zesnul v Pánu náš nový Veleslavín, náš milý Kramerius. Prsní vodnatelnost konec učinila jeho dlouhému trápení. Pan Faustin Procházka, náš učenec a bibliotekář připravil ho, jak si nebožtík sám přál, na pouť do onoho světa. Smutku a pláče je v rodině, to si pomysliti můžou, smutku a zármutku je mezi námi, kteří jsme byli jako rodina v české jeho Expedici. Potkal jsem pana barona Jeníka z Bratřic, a ten nechaje obvyklé veselosti, srdečně litoval a pravil: ‚Zkrátka říct, náš národ na něm nevýmluvně mnoho ztratil.‘ Smutná, bolestná pravda. A jaký jim byl sběh obecného lidu u Expedicí! Sprostný lid cítil, že mu odešel jeho dobrý přítel. Nechť truchlí Čechie, má proč, její obránce a věrný syn, pravý, poctivý starý Čech, odešel. Expedicí osiřela, kdož se jí ujme? O noviny, jak slyším, i nadále se bude starati přítel zesnulého, pan Rulík.“

P. Vrba dále vypisoval poslední okamžiky Krameriovy, a že zítra t. j. 24. t. m. bude pohřben na hřbitově Volšanském. Ziegler nechav

všeho, chvátal k Věkovi. Toho jako Zieglera, třeba že se mohli takové zprávy nadíti, pojal hluboký smutek, a Věk bezděky opakoval, co napsal P. Vrba: „Expedice osiřela. Kdo se jí ujme, kdo jeho díla!“

„A kdo dovede tak lidu psát, tak mu rozumět, čeho mu potřeba, tak k němu promluvit! — —“

Když dva dni po té sloužil Ziegler zádušní mši za zesnulého, byly v kostele děti školní, jimž ve škole vyložil, že zemřelý byl i jejich přítel; na mši byl Věk s ženou i s dcerkou, byl i starý Bílek. Toho si Věk pozval druhého dne na nové, právě došlé číslo vlastenských novin. Tentokráte nechal zpráv vyplňujících skoro celé číslo, jak je v Italii a v Němcích, v Petrohradě, co Napoleon, jak je v Portugalsku i Španělích, jež oboje Bonaparte právě uchvacoval, a hned noviny obrátiv, četl zprávičku na samém konci listu:

„V Praze 22. března. V ten den skonal v padesátém třetím roce náš milý vlastenec, výborný Čech, Václav Krameryus, který psal tyto noviny dvacet let.“

Věk maně ustal, a Bílek pokýval soucitně i uznale šedou hlavou, nedýmaje, drže dýmčičku v dlani —

„Noviny však nezhynou;“ pokračoval Věk vážně, „zvolila sobě k nim osiřelá vdova s čtyřmi nedospělými syny takového Čecha, kterému je v Češtině málo kdo roveň. Má tedy naději, že ji ani Čechové ani jiní Slované, kteří nebožtíkovy noviny milovali, neopustí. —“

„Ba tak, ba tak,“ přisvědčoval Bílek.

„Neopustí, ale kdyby také duch nebožtíkův v nich zůstal!“

Osiřelou Expedici uviděl Věk až na podzim toho roku. Před začátkem školního roku, koncem října vydal se na cestu jako za posledních let s Vašíkem. Ten už se chystal do Litomyšle po páté, do páté a poslední třídy tehdejšího gymnasia. Ze všeho obleku poslední rok vyrostl, plášť mu byl krátký, i kabát, střevíce nestačily. Věková povzdechovala jak ten hoch roste, zvláště ten poslední rok, ale povzdechovala bez zármutku, v srdci majíc radost, jaký z Vašíka už student, jak mu to sluší.

Věk jel tentokráte s ním až na místo, hlavně k vůli staré tetě, když o ní už před tím Vašík psal a o prázdninách také Máli sestřenice, že silně schází.

Stará Jetmarová uvítala Věka a Vašíka s radostí jakož i dcery a zrovna okřála. Hned zase do kuchyně šukavým krokem, ač poslední dobou ji tam musila Baruška zastávat, a hned zase zpátky podívat se na Vašíčka, kterého i Baruška otáčela, jak vyrostl, na moutě, a to že už mu dlouho nebudou říkat „Vašíku“, no jak dlouho, nejdéle rok, na přes rok, až bude panem filosofem, až bude nosit hůl, španihelku, to že by je hnal. —

„To tě maminka krmila,“ prohlížela Baruška dál, „je to vidět, ale u nás pane, letos, kafíčko nic, jen úkrop bude, zelovka. Pan drahota bude s námi ostávat.“

„Ten ostává všude,“ přisvědčoval Věk, „a nejhůř je teď s kupectvím.“ Vyložil příbuzným, co Napoleonův zákaz způsobil, jak Terst spustl, všechen handl že nadobro uvázl a co je bankerottů všude, v Terstu, ve Vídni, v Praze, on že kávu ani neprodává a kdo by kupoval, tolik zlatých za

libru, ceny že ještě stoupají, a s bavlnou že ještě hůř; dříve že byl cent za 80 zl., teď že se za něj platí pět set!

„A vojna snad zas bude," povzdechovala Máli. Stará Jetmarová, jež úzkostně naslouchala, pohybujíc ustavičně vysedlou, zvadlou bradou, upřela oči na Věka.

„Z Vídně píšou, že ne, že nic nebude," vykládal, „ale myslím, že se na ni chystají. Napoleon je ve Španělích jako ve skřipci a tu si ve Vídni myslí, teď že by byla chvíle —"

„Ten landvér je už asi na to —"

„I myslím také; ta obrana země nebude na obranu, nýbrž na Francouze, a na — nás, na naše kapsy. V Praze sešel se sněm a páni povolí obraně země všecko na mundur, na zbraň. To zase půjde do milionů, a na koho to padne —"

Mluvili o zemské obraně, která se dle patentu v červnu vydaného zřizovala, prapory dle krajů království.

„Tady Vašíček by, myslím, taky šel k té obraně," škádlila Baruška.

„Šel, ale k studentskému legionu. V Praze mají takový legion," přisvědčoval s jasnýma očima, plný chuti, „a zpívají vojenské, a taky po česku —"

„Ó to bys ty! —" usmála se Baruška s úštěpkem. „Neseš-li pak si zase české knížky. To se za ním táhnou," obrátila se k Věkovi, „to za ním studenti chodí, aby jim půjčil, a on sám ještě shání, ale samé české; tuhle si přines' od starého Voseckého takovou učouděnou, tlustou knihu, a to by v tom ležel —"

„To je dobře," chválil Věk upřímně. „Rád mu české knihy opatřím, ať se cvičí v mateřském jazyku —"

„A vezu si také knížky od pana pátera Zieglera," schválně se Vašík pochluboval.

„No jen si toho navoz, to se budeš teprve hádat —"

„Ale Baruško —" napomínala stará Jetmarová, „co žaluješ —"

„Musím. Vašík se rád hádá s Němci —"

„S Čechy také," přiznával horlivě, „když haní českou řeč —"

Věk položil mu ruku na rameno.

„To je dobře, a vždycky se hlas a braň —"

„No tak, no tak," durdila se Baruška, „to mám pomoc! Ale až dostane primu z mravů nebo karcer —"

Ještě stranou, před Máli, broukala, jak to bratranec hocha vede; Máli přisvědčovala a že přece každý, kdo je gebildet a páni, od ouřadů a kněží, že všecko německy —

Věk se vydal druhého dne ráno do Prahy. Vašík ho vyprovodil až za Babku na mýtskou silnici. Smutně se tu rozloučil; dlouho hleděl za vozem tratícím se na nekonečné silnici, ale neplakal tak hořce a neklesl žalem přemožen pod planou hrušku, jež ve břehu dosud šustila svým prořídlým, zbarveným listím. Na zpáteční cestě vykonal první návštěvu u Kamberských. Především se stavil dole v klenuté officině u starého Cardy, jejž měl v úctě ne tak proto, že uměl znamenitě pouštět sedlákům žilou, nýbrž proto, že byl leta na vojně felčarem a věděl z ní tolik divných příběhů. Od Cardy šel nahoru, síní kolem dveří vedoucích do

klenuté komory s mandlem, v jehož zásuvce pořád ještě nehodně odpočíval Emánek. Šel kolem bez strachu a sotva si na kostlivce vzpomněl, jakož i před prázdninami celý rok nebyl se na něj s Karlíčkem Kamberských podívat. —

Starého pána chirurga potkal nahoře nad schody, jako vždy hladce oholeného i za té drahoty plného, svěže zardělého, bílý šátek na krku, v tmavém šosatém kabátě, úzké nohavice v nízkých holínkách, hůl s třapečkem v ruce. Hned spustil na Vašíka latinsky, vesele ho vítaje, a Vašík se nezačervenal v rozpacích, nezajíkal se, nýbrž hbitě již odpověděl týmže jazykem, jak se na to směle a ne bez úspěchu odvažoval už poslední rok — —

Paní chirurgová v bílém čepečku, také červená, kulatá, v pantoflích, v modré zástěře, vstoupila do světnice za Vašíkem s mísou rudých šípků, jež chystala na hečepeče, svá nejznamenitější povidla. Vašíka jen uvítala a již se otočila a přinesla talíř jablek krásně červených zrovna v ten okamžik, kdy její Karlíček, zaslechnuv, že přijel kamarád, vrazil bouřlivě do světnice.

První jeho novina byla, že u Sobotků je zase Václav, že se vrátil o vagacích z vandru. Na tu zprávu neměl Vašík dlouhého stání. Zamířil do sousedství, do truhlářské dílny, kam tak rád chodíval. Dobrácký tovaryš, jenž domov nade vše miloval, byl hubenější, vážnější; dobré jeho oči, mírná tvář se vyjasnily radostí, když Vašík přiběhl a tak upřímně se k němu hlásil. Uslyšel už té chvíle, kde všude tovaryš vandrem chodil, ještě šíře pak za večerů, když zasedli spolu v šustících pentlích hoblovaček u kamínek, i to, jak se Václavu stýskalo, co se navzpomínal na domov, a na všechny —

Václav před tím, nežli ho to neštěstí stihlo, chodíval v sobotu, v neděli domů do vsi, k matce a za milou. Vašík se teď těšil, že když Václavova matka zemřela a milou mu vdali za jiného, že bude v ten čas doma bývat — Ale Václav nebýval, nýbrž chodíval na Špitálský plácek do Sokolova domu, do toho, kde ležel, maje zlomenou nohu a kde ho soused Sokol skrýval, aby ho nelapli a neodvedli na vojnu.

Vašík si jednou postěžoval Karlíkovi Kamberskému, že Václav teď bývá málo doma, že chodí k Sokolům.

„To se ví, ty hloupý; chodí tam za holkou.“

Vašík se vyjeveně na něj podíval a pak řekl:

„Za Sokolovou?“

Vašík vzpomněl na to mladé děvče, které v komoře u Sokolů zahlédl tenkráte večer, když ho tam zavedl Karlíčkův pantáta. Přineslo tenkráte Václavovi vody a ptalo se ho, chce-li ještě něco jíst —

Nějak zvláště ho ta novina zajímala, jakož poslední čas zprávy a hovory o milostných poměrech starších studentů vůbec. Věděl, kdo z filosofů i z gymnasistů má milou a kterou, býval i důvěrníkem kamarádům, kteří se již také odvážili na psaníčka nebo štamblaty. O sobě však choval v nejhlubším tajemství, proč chodí na horní podsíň, proč tam obchází Havelkův krám, proč do něho po očku, dychtivě nahlíží: aby uviděl Havelkovu pannu Márinku. Byla sic jistě o tři, o čtyři leta starší nežli on, ale on nepočítal.

Líbila se mu, tolik se mu líbila černooká, zahnutého nosu, urostlá, s posvátnou úctou na ni hledíval a červenal se, když ji měl potkati. —

* * *

Věk dojev do Prahy, ubytoval se jak obyčejně u „zlatého bažanta". Hned nazejtří dopoledne vypravil se do České Expedice v Dominikanské ulici. Bylo mu, jako by ani nebylo pravda, že se tam udála taková změna. Maně se zastavil, když docházeje, uviděl před sebou na rohu prostý, patrový dům, jenž byl vlastencům jako hradem, kdež se scházeli, radili, potěšovali, kam přicházeli věrní z široka daleka, z celých Čech, kdež se starala a pracovala do únavy ta milá hlava a bilo srdce národu nejvěrnější, duše všeho snažení. A odešla —

Věk bral nejistě za kliku a hned jak práh překročil, obrátil zraky k pultu, u něhož Kramerius sedával. Prázdno, nikdo tam — — V krámě se na oko nic nezměnilo, všecko jak bývalo, lavice, regály, stohy knížek a knih. Z pozadí vyšel výrostek, student, vítaje Věka a tázaje se, čeho si přeje.

Cizí ho vítal a sám tu také cizí. Pozdravil Krameriova syna, dal se s ním do hovoru, vyptávaje se na nebožtíka otce. V tom vešel z vedlejších dveří asi dvaadvacetiletý muž, v kamizole, po domácku, nic na hlavě, s šustícími pruhy kartáčových otisků v ruce, zardělých, plných tváří, bledě modrých očí. Hýbl. Přicházel z tiskárny vedle.

„Ah, pan Věk!" zvolal, sotva že se podíval. „Pěkně vítám, vlastenče od hor!"

Věk se s ním zahovořil a víc od něho uslyšel nežli od nezkušeného, ostýchavého studenta. Nejprve, že Hýbl nechal škol a inženýrského studia, že se věnoval jen literatuře.

„Nebyl jsem nikde celý, a tak jsem se rozhodl. Budeš se oháněť perem a tím snad víc posloužíš vlastenské věci nežli kružitkem a sáhem."

„No a jak —"

„Živobytí, myslejí. Á v tom jsem ostal studentem," vykládal vesele, „někdy je, někdy není, někdy bene, jindy půst. Jsem korrektorem, opravuju, překládám, dobře spím, dlouho bývám vzhůru —"

„Mnoho práce —" ptal se Věk s úsměvem.

„Ano, na Staré rychtě. Tam se už nějaká ta švanda smele, ale i tam nezapomínáme — náš vlastenský stůl — A stavějí se tam —"

Věk slíbil.

„A tady," obracel Hýbl vážně, „tady byla s počátku velká potíž a starost, a je — Kdo nahradí pana Krameria! Co lidí přicházelo, hlavně z venkova, je-li pravda, že umřel. Ani tomu věřit nechtěli jako sedláci o císaři Josefovi. Formani s cedulkami chodili, abysme to potvrdili, že mají doma, v horách, dát jistou vědomost, a jak bude s novinami a knihami —"

„A myslejí —"

„Půjde to dál, ano; bude to sic kříž, zvláště teď za té drahoty a kdyby měla nastat zase vojna — Pan professor Nejedlý také naříká —"

„Co! —" ptal se Věk chvatně.

„Bude-li vojna, přestane vydávat „Hlasatele“ —“

„Oh! To by byla zas rána! —“

Odpoledne, když si Věk zařídil své hlavní obchodní záležitosti, a když nezastal Helda doma, vypravil se za Koňskou bránu a polem do Volšan. Byl chmurný, listopadový den. Na hřbitově se vyptával na Krameriův hrob. Hrobník mu ochotně ukázal a jak s ním kousek šel, hovorně vykládal, to že jich tu již bylo, každý že jen k hrobu pana Krameria, páni i sprostní, toho že měli lidé jistě moc rádi. —

Věk stanul u prostého hrobu drnem obloženého, dosud bez pomníku. Navlhlé, zhnědlé i žluté listí leželo na rovu a kolem, šedo po nebi, vzduch kalný — Věk se zadumal. Vzbuzoval si nebožtíka před duševní zrak, jak ho znal z poslední doby, i jak jej viděl před lety, za soumraku, jak k nim v Expedici shromážděným mluvil s takovou důvěrou do budoucnosti, jak ukázal na Slovanský nejvíce rozšířený národ, jak jej samého povznesl a všechnu pochybnost rozplašil. Bude-li tak, splní-li se, več šlechetný vlastenec doufal, čím se těšil —

Ještě jeden tak pevně věřil a již tu také odpočívá. Věk hledal v teskné, rozcitlivělé náladě jeho hrob, až jej našel. Stanislav Vydra! „Dimidium animae, gaudium meum, moji miláčkové!“ zaslechl Věk v duchu, a nové dojmy, nové vzpomínky prochvívaly myslí. Na svého učitele myslil, a vlastní mladost stanula s ním u tichého hrobu, přes všechno bloudění, přes všechny hlouposti a chyby tak milá a půvabná, až pro ni srdce zatrnulo —

Z té sentimentálnosti se nedostal ani zpáteční cestou, zvláště když šel kolem Kanálské zahrady a zadíval se v mrak jejího stromoví v mlhavu již splývající a rozpomínal se na Hněvkovského a na studentské časy. —

Hlučný ruch ve bráně a dál, jak šel Koňským trhem dolů, vytrhl ho do skutečnosti. Od Prašné brány kdesi zařinčela turecká muzika. Lidé chvátali k starým alejím a Věk, když zaslechl, že „landvér“ táhne z cvičení, přidal také do kroku. Chtěl uvidět pražský „patalion obrany země“. Širokou ulicí v nehnuté hradbě diváků v pravo v levo pohybovalo se vojenské těleso v tmavých pláštích, v hrncových čákách nahoře širších, pušky na rameně, pravidelným, pádným krokem a tím jako rozhoupané. Sem tam vynikal z té šumotné massy důstojník na koni.

Když hudba docházela, věděl už Věk, že to není obyčejný landvér, že je to studentský legion, který byl na cvičení za invalidovnou. Viděl samé mladé, mladičké inteligentní tváře, hladké, vesele se olbížející a kynoucí za sympathické pozdravy, jimiž je z obecenstva vítali, zvláště dámy. Věk hleděl vážně po řadách kolem šumně postupujících — Jakých obětí ještě válka pohltí! Co by zmařila v těch tu řadách práce a ducha, co obětí a nadějí!

Večer se dostal zase do války, na Staré rychtě, „u vlastenského stolu“, kdež se stavil, jak Hýblovi slíbil. Stůl byl tichý a svorný, útok přišel ze sousedství od malého stolku, kdež seděl doktor Srnka v široké kravatě skoro přes bradu, dost už rozcuchaný a zardělý.

U stolu mluvili o Napoleonu, o válce, o landvéru, to že nebude jen náhrada či reserva pravidelného vojska, ale vojsko samo to že bude národ ve zbrani.

„Ale bez zbraně a bez munice," pošklíbl se u stolku doktor a nazvedl svou poloplnou pintu.

Ohlédli se po něm, ale hovořili dál. Vychrtlý Lumenda učitel pochvaloval si přisládlým hlasem, že teď bude zřizování těch zeměhajičů rychlejší, když páni stavové povolili tolik peněz, milion pětkrát stotisíc a k tomu čtyři miliony z domestikálního jmění na potřebnost oděvu a rystunk zemskočeské obrany, to že jsou sumy, z toho že se už dá něco —

„Miliony! Miliony!" zabručel před sebe doktor Srnka.

Lumenda jako v odpověď rozkládal důrazněji:

„Páni stavové se o peníze rychle postarají —"

„A kdo to zaplatí? —" ozvalo se od malého stolku.

Nedbali toho, jen Věk se tam obracel a nezačernil tak mrzutě jako prve Lumenda. Doktor ho zajímal, začínal na něj jinak hledět nežli ostatní.

„Ve Vídni," pokračoval Lumenda, „rádi o tom uslyšeli, i to, že páni stavové spojenými hlasy prohlásili, že i krev a život chtějí — —"

„Á — á — á —" bručivě hlubokým hlasem přerušoval doktor Srnka, ukláněje se na prázdno. „Und die Belohnung, der Dank —" mluvil, křivě ústa úsměškem; zajel prsty za širokou svou kravattu, jezdil tam okamžik, až pojednou se obrátiv přímo k „vlastenskému" stolu, se zeptal: „A vědí-li, už to mají —"

„Kdo!"

„Co!" ptali se zvědavě, Věk s úsměvem, čekaje nějakou podivnou odpověď.

„Páni stavové —"

„Co tedy —"

„Už je to tu — už to přišlo — veliké privilegium!" Vyvalil oči, roztáhl prsty své pravice.

„Ah, ah! —" Lumenda vstával, pan starý Hamous se obrátil celý k Srnkovi, z něhož nikdo nespouštěl očí, a jenž seděl proti nim, se usmívaje, jako by se pásl na jejich zvědavosti.

„Velké právo, velké privilegium!" začal s líčenou vážností. „Obzvláštní milost: červené fraky! Páni stavové mají —" slova sázel zvolna, s důrazem jakoby hlásil událost nad míru důležitou, „mají od včerejška svou uniformu, vědí-li, červený frak —"

Věk nevěděl, mluví-li žertem, Lumenda vyvaloval oči, poslouchaje s napjetím, pan starý Hamous se nedůvěřivě usmíval jako Hýbl —

„Na ja, glauben sie mir!" ujišťoval doktor Srnka, „červené fraky, prächtige Uniform — wird anderthalb Millionen kosten — Co to je, pakatel — Jenže je v tom chlup! Chlup! K červenému fraku bílé kalhoty, nun aber, jakou portu na ně, jak širokou, verstehen sie, s tou portou nejsou páni stavové spokojeni — Hören sie," zvolal mocnějším hlasem a mávnuv pravicí, mluvil patheticky: „Kanonendonner — Evropa erbebt und bei uns — portičky —" Doktor Srnka brunatněl, oči mu blýskaly. „Die Herren Stände, mein Gott, je to k smíchu a k pláči — und wir — miserable Nation —"

Najednou vstal, ne pružně a nestál zcela jistě a začal deklamovat:

Sahen nicht mit weltbekanntem Ruhme
unsere Stände einst so stolz empor,
als wie in des Schlosses Heiligthume
wirkten für des Böhmerlandes Flor —

Düsterer Stern!*) Du Grab des Čechen-Ruhmes.
Sarg, der unseren Namen selbst begräbt — —

U stolů kolem šum a hluk odstrkovaných židlí. Vstávali, přistupovali, aby se podívali a poslechli. Doktor Srnka se odmlčel, rozhlédl se, ušklíbl a pokloniv se půlkruhu tlačících se posluchačů, optal se s impertinentní zdvořilostí:

„Poroučej' Suppe mit Ulmer-Gerstel,
Rindfleisch mit Kremser Senf,
Austerlitzer Wachteln,
česky koláče? — — — Wird wieder aufgewärmt und aufgetischt, jen strpení, meine Herren — wird schon kommen —" Sáhl na hřebík, vrazil ošumělý kastor na rozcuchanou hlavu a strčiv hůl pod paždí, odcházel dost divadelně, ač ne zrovna po šňůře, hostmi, z nichž někteří se mu smáli, jiní tleskali.

Věk tleskal také. Když se obrátil zase ke stolu, viděl, že se Lumenda ztratil. Zmizel strachy a nevrátil se. Hýbl nějak zvážněl a když pak Věka na kus vyprovázel, do půlnoci mnoho nescházelo, začal o Srnkovi a řekl:

„Já vždycky myslil, že to takový frajgajst bez citu —"

„A jak cítí — všecko, a —"

„Ale víry nemá —"

„Proto je mu hůř nežli nám; ale prosím jich, řeknou mu o tu báseň na Hvězdu, na Bílou Horu, rád bych ji znal celou. Četli ji? —"

„Nečetl, řeknu mu o ni a pošlu ji, t. j. půjčí-li mně ji; je dost smělý, ale zase po čertech opatrný, a to dnešního dne musí být —"

„Bohužel. Za Josefa bylo jinak. —"

Druhého dne navštívil P. Vrbu. Zastal ho u černého stolu s mřížkou píšícího. Věk se v duchu zarazil, že starý kaplan za krátkou dobu, co ho neviděl, dost sešel. Věka jen uvítal, a hned huboval na zlé časy, že nemůže nic dělat, t. j. do světa s knížkami, když panuje pořád taková drahota, kapitálku že mu ubývá —

„A nic neplýtvám, to vědí, knížky kupuju jenom pro sebe a noviny, rozdávat nemůžu skoro nic. A všeho toho příčina ten jakubínský zplozenec, Bonapart, ten Antikrist — A pan Kramerius, ten nám to taky vyved', že umřel, vědí —" Vzpomínal, litoval, až se starý Ceypek ukázal. Z kuchyně přišel, přihrbený, s cvočkem v uchu, s černou mašlí dosud v týle, i copánek měl, v bílé zástěře přišel jako kuchař.

„Tak vidějí," starý kaplan se pochechtával, „jaká to pýcha! Zástěru musí mít, a kdybysme brambory vařili — a my je míváme, v munduru, vědí, a jde to; nestačilo by jinak na knížky a na noviny. Ale jak povídám, zástěra jako sníh a kuchařská kniha, ta taky, to v ní študyruje — Ale já bych se měl hůř bez něho, on to všecko tak pěkně rovná s tím jídlem v té drahotě, a — a — muziku teď také máme!" vzpomněl P. Vrba.

*) Hvězda u Bílé Hory.

Šel do druhého pokoje, ale hned se vrátil. Jen vstoupil zase k Věkovi, zavanuly z „děkanství" lahodné, kovové zvuky. Staré sloupkové hodiny zahrály píseň o Eugenu Savojském —

P. Vrba přikloniv hlavu, hleděl s úsměvem na Věka. „Slyšejí? Pěkný kousek, co, a ještě dva to hraje. A baronská muzika, po baronovi jsou ty hodiny, po českém vladyce Maternovi z Květnice! —"

Měl z nich radost a Věkovi v duchu připadlo, jak staroušek je už dětina, ale hodný, dobrý, jenž si od úst utrhuje, aby si mohl pořídit, co českého vyjde tiskem. —

Věk tohoto dne Helda doma zastal. Za řeči se mu zmínil o jeho skladbě, o písni v „Hlasateli" a co žena doma řekla. Heldovi se však do žertu nechtělo. Usmál se jen a zamluvil. O Thamovi neměl zprávy pražádné, nepochyboval však, že živoří jako dřív u společnosti a Thamová jistě také, jenže jinde. „Ale je-li s ní ten klacek, ten Amling, to snese všecko — Ale až ho zmrzí! —"

Zabrali se pak do veřejných záležitostí a Věk si odnesl některé zajímavé zprávy, jmenovitě že se schyluje k válce, jak Held zaslechl u svých známostí, jmenovitě od rytíře Jeníka, jenž měl pramen v kruzích šlechtických a také na purkrabství. —

Toho dne, kterého Věk se rozloučil, zahlédl na večer doktor Held zemského radu Slívku v nových alejích. Pospíšil si za ním, neboť už delší čas s ním nemluvil. Baronka Skronská meškala dosud na svém panstvíčku, a tak nedopídil se Held žádných zpráv o Votavanech za kolik měsíců.

Starý rada měl noviny a zajímavé. Paní z Hanoldů mu psala, tu ty dni, že si stýská, že pokoj s mužem dlouho netrval, že nastaly zase dřívější nesnáze i spory, že se obávala již nejhoršího, ale katastrofa že odvrácena: Hanold odjel na vojnu, do služby ku svému pluku.

„To je vojna! To je vidět —" doložil rada Slívka.

„Paní z Hanoldů přijede asi do Prahy k paní baronce," prohodil Held, jako by o vojně ani neslyšel.

„Myslím ne. Píše, že hodlá zůstat celou zimu na Votavanech, je prý mnoho rovnání v hospodářství, že je s tím mnoho starostí."

„Usteskla by si, píše, ale malá Jeanetta je jí outěchou; a myslím jedinou její radostí. —"

Když Held šel sám, zapomněl na hluk a šum ulice. V mysli viděl zámek, při něm starý, rozlehlý park žloutnoucí, a pod jeho klenbami, na osamělých stezkách paní Hanoldovou s malou Jeanettou, v tichém zákoutí na lavičce pod pestrým baldachynem zbarvené koruny, prozářeným podzimním sluncem. Jindy za svobodna a volná, Sterbegedanken voll, teď musí mysliti na život, žít svému dítěti — A vzpomene-li také — —

XXII.

O divném shledání, ale nejvíc o škole a vojně.

Tajemná vlasatice se nadarmo nezjevovala. Čeho se lidé báli, nebáli se. Mělo se k vojně. V Litomyšli při hlavní silnici z Moravy do Čech záhy to poznali. Hned v únoru (1809) zdvihalo se kde jaké oddělení

vojska po vsích rozložené a pryč. Pak táhly městem vojenské průvody z Moravy, pěchota, jízdní, zastavovaly se na chvíli nebo zůstávaly na noc. Vojáci nevěděli, kam je vedou, ale byla jedna řeč, že k bavorským hranicím, že vytrhnou zase do Němec a na Francouze —

V březnu uhodila nová zima. Mrzlo a chumelilo se. Vašík chodíval v ten čas k Sobotkům do dílny za Václavem tovaryšem. Jednou, počátkem března, za soumraku, kdy sníh padal jako peří z cejchy, zastal v dílně jen mistra Sobotku a učedníka.

„Kde je Václav?“

„Odběhl, dlouho nebude.“

Vašík čekal do tmy, ale Václava se nedočkal; druhého dne uslyšel, že je pryč, že zmizel. Kam, nikdo nevěděl. Jen tušili a hádali, že asi pro vojnu, že mu dal někdo znamení. Vašík se domníval, že snad zase Kamberský chirurg, jenž zvěděl o rekrutyrce. Trhla pak za dva dni a velká. Odváděli šmahem, brali, chytali kde koho, domácí, přespolní, cizí, i vandrovní, kteří se namanuli, nechť měli pas nebo ne.

Vašík byl rád, že Václav zase šťastně ušel, než přece ho hnětlo, že mu nic nevzkázal. Ale snad nemohl, snad musil najednou. U Sokolů by asi věděli, Anežka Sokolova, té dal jistě vědomost, když za ní chodil. Vašík šel schválně kolikrát špitálským pláckem kolem Sokolova domu; mínil se tam i přeptat, než neodvážil se. Ale zvěděl přec. Jednou, jak šel kolem, stála Anežka, nyní už panna vykvetlá, pěkná, milého pohledu, a ta tiše zavolala:

„Pane Věk!“

Začervenal se, byl v rozpacích, když ustoupila do síně. Váhal, pak vstoupil a tu Anežka opatrně se ohlédnuvši, tlumeně mu vyřizovala:

„Václav jich vzkazuje pozdravovat, mám to vyřídit —“

„Je tu! —“

„Není, ale byl. Dva dni byl u nás v komoře jako tenkrát, ale pantáta povídal, že tentokrát není tak jisto a vyvedl ho v noci, když se chumelilo jen prášilo, z města —“

„Domů, do Pazuchy —“

„Ne, Václav je v nějaké chalupě v Kozlovských lesích —“

„To ono je mu smutno —“

„Je —“ děvče povzdechlo; neřeklo, že jemu také, a na útěchu dodalo: „Jen když tomu ušel.“

„Kdo mu dal vědět, pan doktor?“

Anežka přisvědčila.

Vašíka ta důvěra těšila, a tím tvrději mlčel; ani u Kamberských nenapověděl, že o Václavovi ví.

Jen o vojně bylo slyšet; všude se o ní mluvilo a hlásily ji neklid a vzrušení všech, nejistota v obchodech, nové kontribuce, transporty, nucené přípřeže, rostoucí drahota. Na rozích vyskytlo se provolání arciknížete Karla, aby se zřizovaly dobrovolnické sbory na ochranu země, z Prahy se doneslo, že tam verbují a dávají dobrovolníkům patnáct zl. na ruku, že studentská legie i pražský prapor zemské obrany obdržely prapory a že zeměbranci vytrhli z Prahy k bavorským hranicím, přes

které prý již hlavní armáda přešla proti Francouzům hrnoucím se přes Rýn na východ.

Vašík Věkův naslouchal blížícímu se dunění s větší pozorností nežli před čtyřmi lety. Bylo mu vzrušením ne nepříjemným; obav neměl žádných ani starostí, dělal hrdinu a těšil doma „babičku“ a tety, zvláště tetu Máli, když s úzkostí mluvily o vojně a lekaly se, že to tak dopadne jako před čtyřmi lety, kdy Francouze měli takřka za vraty.

Máli při tom vzpomínala na Strážnici. Těšila se, že se páter Kornel odtud dostane do Benešova, že se cestou staví v Litomyšli. Nesplnilo se; provinciál jinak rozhodl. P. Kornel zůstal tam, kde byl. Co mu Máli napsala v prvním listu, jenž tenkrát náhodou se dostal do Věkových rukou: ‚Těšej se Pánem Bohem, my na ně nezapomeneme‘, to splnila a plnila. Sušší teď, pořád čistě, jako svátečně oděná, s bílým šátkem na kříž přes ňadra, vzpomínala, hledíc do bělostných květů na rámu, jež její umělá jehla vykouzlovala, vzpomínala při té práci i na modlitbách v kostele, kdež dlouho se zdržovala v neděli odpoledne, kdy stichl a v stolicích bylo skoro prázdno, i na modlitbách doma, i za hovoru, kdy došlo na studenty, které mívali na bytu.

Vašík nyní jasně rozuměl, proč teta Máli nejvíc a nejraději povídala o P. Kornelovi, jenž po celé studie u nich ostával; chápal sám a za ten čas zaslechl také leccos v sousedství. Aby se jí zavděčil a zalichotil, poslouchal pozorně a ještě se dotazoval a hned se přitočil, když teta někdy přerovnávala škatulku s psaníčky, z níž tak vanulo jako z uschlých květů, a v níž chovala také své štamblaty. Vždycky ho zajímaly, vždycky se rád na ně podíval, tetě k vůli, a vždycky se mu líbil, tetě k vůli, ten s andělíčky a s oltářem pod stromy, na němž bylo napsáno: „Der Liebe“, a jež byl drahou památkou po P. Kornelovi.

Teta Máli, vadnouc, tiše tesknila, a plnila, co napsala. Bylo jí svátkem, když došlo psaní ze Strážnice. Jenže čím dále tím méně měla těch svátků v svém kalendáři. A P. Kornel už tak nenaříkal jako v prvním listu, leckdy už zažertoval i o pivečku i o tabáčku. Před čtyřmi roky, kdy Francouzové opanovali Moravu, nedostala Máli psaní od pátera Kornela přes půl leta, a víc. Teď opět strašili, že by Francouzové mohli vrazit na Moravu —

Baruška pořád jen o tom, jako by jí naschvál, jako by si toho přála, a že uvidějí, že Francouz zas, a tentokráte že ho budou mít. Máli se až durdívala a kárala, cože maminku zbytečně straší — Vašík jí spíše zahudl do noty svou kuráží, svými zprávami, tentokráte že bude jinak, naši že v Němcích postupují, pořád dál a Tyrolové že jsou vzhůru, tam že už bouchají a teče krev —

Máli už nepůjčovala Vašíkovi modlitbičky, aby si je opsal. Nezdálo se jí dávati mu české, když měl latinské a latinský zpěvník, za to však pamatovala, že dospívá, a jak se jen událo, připomenula ho, aby se měl na pozoru a dbal o čistotu duše, aby se nedal sváděti příležitostí. Tetka Baruška ho také napomínala, ale jinak, zkrátka, jako po vojansku, bez pentlí a obalu, a ne jako Máli v soukromí, obyčejně v pokojíčku vedle u prádelníku, na němž stála ustrojená soška Mariánská pod růžovým obloukem mezi bělostnými svíčkami v třpytných svícnech.

Tu stávala před ním, říkajíc napomenutí vybranými slovy podle čtení nějakého zvolna, tlumeným hlasem, majíc oči sklopeny; Vašík naslouchal s hlavou pochýlenou jako v zpovědnici, jako by dojat, ale víc v rozpacích, a co dělat, co říci, a jak potom odstoupit — Máli mu věřila a byla přesvědčena, že je pobožný, že to zbožně vyslýchá, a že ho tak udrží až na konec studií. Netušila, proč se poslední čas zajímá tak o štamblaty, co si je tak prohlíží a proč si z nich nápisy opsal. Neměla zdání, že v tajnosti, v sedničce si kreslí a maluje štamblat, že ho skládá a kombinuje z těch, kteréž viděl a že při něm blouzní, kdyby jej mohl dáti Márince Havelkově a co by bylo, kdyby jí ho poslal a jak, ale jak —

Než i při tom, jak tak s citem maloval a o Márince blouznil, těšil se na nedělní odpoledne nebo soumraky, až si u kamaráda v sousedství, měl sestru, k níž kamarádky v ten čas chodívaly, zahrají na kucibábu nebo na fanty. —

Koncem března začalo tát a po ulicích ležel mokrý, špinavý sníh rozšlapaný, rozjetý, více bláto nežli sníh. Jednou pozdě odpoledne, bylo vlhko a sychravo, vyběhl Vašík před dům na vysoký chodník nad ulicí, podívat se, nejde-li Karlík Kamberských, na kterého čekal. Neviděl ho a již se chtěl otočit, v tom shlédl povoz pod plachtou blížící se s hora, od moravské strany, od Svitav. Před vozem šel nějaký muž nevelký, v ošumělém kožiše, v zimní čepici se štítem, hladce oholený, dlouhých vlasů, a vedle něho zmořený, patrně zoudaný, černý pudl hubený a ucouraný. Na voze několik beden, v předu dvě ženské, po stranách stočená, pomalovaná plátna.

Vašík se zadíval a čekal, až dojdou, dojedou, v tom na prahu za ním teta Baruška:

„Co tu mrzneš! K vůli těm komediantům?! Ti jich tu nahrabou!" Řekla to dost s opovržením a nevyčkavši, otočila se a zašla. Vašík ostal. Vůz přejel, a když zajížděl k nedaleké bráně, postřehl, že za tou příležitostí přicházejí ještě dva mužští, jeden malý, jen v kabátu, v punčochách a v střevících, s ženským šátkem kolem krku, s rukama v kapsách, druhý větší, urostlý, ale přihrbený, v kaputu s límcem a v kloboucku, červený, hůl pod paždí, ošumělý jako jeho druh. Šli špinavým, mokrým sněhem, blátem, mlčky; ten menší se ohlížel, ten větší k bráně pohleděl, a zase šel netečně. — —

Vašík se za nimi díval, až zašli. Tušil, že jistě patří k tomu vozu, že jsou herci, o kterých doma slýchal, když otec vypravoval o Praze, o Boudě na Koňském trhu, a také někdy mezi kamarády. A vždycky rád; četl doma už kolik českých kusů, tady poslední čas několik německých. Líbily se mu, jak ho zaváděly do starých hradů, do tajných sklepení, na souboje, do pustých lesů za bouře, mezi ušlechtilé panny rytířské. Dávno si přál uvidět to vše jako živé, opravdivé, na jevišti, při světlech v dekoracích, v lesklých šatech, jak o tom slýchal. A ti tu ty poklady a kouzlo vezli. Celý večer na ně myslil a také ještě toho večera přilichotil se k „babičce", aby řekla tetě Barušce, aby zítra směl —

Druhého dne dopoledne přiběhl ze školy všechen vzrušen; jen knihy položil, a již hlásil, že herci budou dnes hrát „u černého orla" —

„Snad bys nechtěl, na takovou bandu!" zarážela Baruška.

„Ale je u nich Tham —“

„Jaký Tham!“

„Spisovatel, pantáta o něm kolikrát vypravoval, a pan páter Ziegler půjčil mně divadla od něho —“

Pomohla „babička“ a i teta Máli, a povolení konečně vymoženo. Vašík se těšil na večer nesmírně, na divadlo, na kus, a byl žádostiv na Thama. Znal ho jen jako spisovatele a herce, a že s ním otec byl dobře znám; nic nevěděl, že pantáta učil Thamovu ženu, když byla svobodná, a co pro ni zkusil, neznal detaily Thamova osudu, než tolik z hovorů doma vyrozuměl, že je nešťastný, že ho rodiče litovali. —

Večer byl Vašík „u černého orla“ nejprvnější a chvíli čekal sám v úzké, studené chodbě bídně osvětlené lojovou svíčkou. Táhlo tu, ale vydržel, až přišel Karlík Kamberských a kollegové. U kasy seděl direktor Vio v bačkorách, v zimní čepici se štítem, zval je hlubokým hlasem patheticky, aby vstoupili, říkaje jim „meine Herren“ jako filosofům. Vešli a dlouho pak čekali v „sále“, v němž se jim od úst kouřilo a v němž v pozadí stál stánek Thalie s odřenou oponou.

Když se vyhrnula před prázdnou skoro místností, objevily se dekorace rovněž schátralé a v nich herci v oblecích ne o mnoho lepších. Hráli, jak se samo sebou rozumělo, německy. Vašík už všemu rozuměl a naslouchal jako v kostele. A pořád čekal Thama. Nemohl ho poznati, když ho jen jednou viděl zběžně na ulici, a nevěděl, že se již chvíli na něj dívá, a jemu se směje, že ten dědek, jejž všichni v té veselohře zlobili, a jenž se Vašíkovi zdál jako opilý, je Tham. Až se pak v pause domluvil a doptal. Kollegové na něj hubovali, nelíbil se jim, a Vašík nechtěl ani uvěřit. Jinak si ho myslil, jinak jej čekal, tak nějak jako „Frydrycha Rakouského“, jejž četl doma. Nebylo mu příjemno a cítil sklamání —

Druhý den teta Baruška přisolila, ti akteři, to že je taková banda, někteří že nemají ani kus poctivého prádla, div že nechodí prosit, že to slyšela z kolika stran a ten Tham, to že je čistý; opilec, že pije a pořád, i na tyátr že leze opilý, ať se ho Vašík chrání, ať si ani nepomýšlí —

Než Vašík neposlechl a pomýšlel. Chodil kolem příbytku, o němž zvěděl, že tam Tham ostává. Ale pokaždé šel nadarmo. Až pátého dne jej zahlédl nahoře u piaristské kolleje. Karlík Kamberských, jenž s Vašíkem šel, hlásil, tamhle že jde ten, co hraje dědky a takové k smíchu role, Tham. Šel proti nim, ne tak starý, jak jej Vašík viděl na prknech, ale ošumělý, sešlý, v tváři zardělý, ohlížeje se po oknech dlouhé, jednotvárné kolleje. V tom Vašík před ním smekl.

Tham překvapen, ohlédl se a stanul, jak viděl, že student se k němu obrací. Vašík se na ráz rozhodl a červenaje se, řekl Thamovi:

„Já jsem Věkův z Do . . . ky, tatínek —“

Čekal uvítání a uviděl, že Tham se zarazil a upřel na něj zapadlé, kalné oči, jako by se rozpomínal, až promluvil drsným hlasem, jenž zněl křapavě jako na jevišti:

„Pantáta je kupec —“

Když Vašík přisvědčil, Tham se ani neusmál. Vyptával se, plaše a nejistě, zda-li tu Vašík studuje, co dělají doma a když uslyšel, řekl, jako by měl na spěch:

„Až budou psát, pozdravují pantátu — my spolu —“ V očích, v tváři jako by se na mžik projasnilo, „byl vždycky hodný, a kmotroval mému synáčku; povídal? Ó ten by už byl — kdepak — No tak pozdravují doma, a snad se v tu stranu taky stočíme. A prosím, pane Věk, tady —“ ukázal na kollej, „kteří pak páni tradyrují na filosofii?“

Vašík je vyjmenoval.

„So, so — tak, gratias, to tam půjdu — Tak mají se dobře —“ Zatočil k vratům kolleje, chvilku tam něco vyjednával se starým Plockem mrzutým, až vklouzl do vnitř. Vašík s Kamberským, stoje u zámecké zahrady, se za ním díval, s dojmem smíšeným. I tak bez líčení, bez malování, bez paruky nevypadal, jak si ho představoval — A líto mu ho bylo, a zas, proč se víc neptal, co tak pospíchal, jakoby se styděl. Až poví doma tatínkovi, a co pan páter, ten se podiví —

„Co chce asi v kolleji,“ prohodil Vašík —

„Prosit, to víš — na děkanství už byl, pantáta to povídal doma. Ale že se ptal jen po professořích filosofie —“

To jim oběma zůstalo záhadou, poněvadž nevěděli, že Tham je mistr filosofie, a že proto —

Vašík doma ani nehlesl, ač to setkání mu nešlo z mysli. Pořád viděl Thama, jak vypadal, a jaký býval, dle toho, co tatínek vypravoval, když Tham hrával první role; a prosit šel, chudák, a dostanou-li se opravdu k nim na Opočensko —

Víc už s Thamem pak nemluvil. Do divadla nešel, tetka Baruška ostře domlouvala, a on sám už tak netoužil — Ještě jednou Thama zahlédl, přes náměstí na druhé podsíni, jak se tam táhl jako stín, hlavu v ramenou — Za chvíli pak se o něm mezi kamarády doslechl, že včera ho musili před představením hledat, že jej přivedli opilého a že nestál na jevišti na pevných nohou a mluvil těžkým jazykem — Den na to společnost zmizela. To již šla zpráva o ní, vlastně o Thamovi, do D . . . ky. Vašík psal domů hned po tom setkání před piaristskou kollejí.

Společnost odjela a nikdo nedbal ani nevzdechl. Byl zlý čas, a z válečného jeviště docházely zprávy o jiných výjevech. Po horách, v údolích Tyrolských všude divý boj, Tyrolané všichni ve zbrani, Bavoři a Francouzové tam na ústupu, v Němcích se císařské vojsko srazilo již s Francouzi, Massena, Davoust dostali bití, ustupují a pak pojednou — Eckmühl, krvavá porážka u Eckmühla — Napoleona nebylo možná přemoci! Noviny přinesly, že v Praze se konalo slavné processí z Týnského kostela na hrad za požehnání ve válce, a z pošty se rozlétlo, co cestující přinesli, že začínají opevňovat Prahu, aby byla jistá před náhlým přepadnutím; na půlnoc a na západu města že kopají příkopy, nahazují valy, zarážejí palisady, kolik tisíc lidí že o tom pracuje —

Staré Jetmarové se potřásala brada, jak o tom mluvili, a tiše úpěla, aby jí Bůh nedal se dočkat těch Francouzů, to že bude boží dopuštění. Máli ji těšila, ač sama trnula, a jak je na Moravě, jak pan páter Kornel —

Bouřka se točila do Čech. Arcikníže Karel ustoupil až do Budějovic, a povídali si, že se chystá odtud do Rakous proti Francouzům. Strach rostl, když všecka zemská obrana musila k hranicím, když i studentská legie vytrhla z Prahy nejprve do Plzně; odtud ji poslali do Budějovic,

kamž byl povolán nejvyšší komandující hrabě Kolovrat. To pošta přivážela i diligence i to, že hrob sv. Jana Nep. je zase rozebrán a v bednách, aby každý okamžik mohl být odvezen.

To již svítilo májové slunce. Krásný čas, veselo v polích, v kvetoucích lukách, v omladlé zeleni lesa. Ale do té radosti božího světa trud lidských vášní, do jasu stíny zlých zpráv. Vídeň zase dobyta, Francouz postupuje, chystá se na Moravu, a pojednou koncem měsíce — — Vašík se přihnal z gymnasia jako divý, že byl u nich praefect a oznamoval, že arcikníže Karel dobyl slavného vítězství u Asprů, nedaleko Vídně, Napoleon nepřemožený a nepřemožitelný že je přemožen, zítra že bude slavné Te Deum a žádná škola!

Radost a nadšení všude, strach se rozplýval jako dým. Nepřítel na postupu zaražen a vojna bohdá se brzo skončí. Ale uviděli její hrůzy dřív nežli se nadáli. Nedlouho po tom Te Deum a slavnostním vyzvánění přišel Vašík ze školy s novinou, že vojenští páni, kteří ráno jeli kolem nich od Svitav, byli v zámku i u nich v gymnasiu, oficíři a vojanští doktoři že všecko prohlíželi, přivezou prý sem raněné z té bitvy u Asprů, že jich nemají kam dát — Druhého dne přišel s jistotou, ale sklamán v naději, která včera jemu a kollegům pojednou zableskla.

„Škola bude,“ hlásil, „nás vystěhují. První dvě třídy budou v kolleji, v oratoři a na chodbě, filosofové v kapli sv. Kateřiny na děkanství —“

„A ty —“ ptala se teta Baruška.

„My v hospodě! Na Karlově, to se těším!“

„To bude učení!“

„To se těším, a povídá se, že to tak nepůjde, že nás přece jen dříve pustí domů —“

„A proč?“

„No, my bysme rádi —“

„I, bylo by skoro líp,“ broukala tetka Baruška, „jaké učení! Samá roztržitost, samý nepokoj! —“

Bylo vzrušení, trapné vzrušení, když kolem Jetmarových k Horní bráně jela řada vozů s vojenským průvodem. Na vozech samí ranění — Leželi jako bez sebe, bledí, podvázaní, seděli, krčili se v různých uniformách, v bílých, zelených, hnědých fráčkách i bez nich, v attilách, v šedých, v bílých pláštích volně přehozených — — Přejeli, v městě je složili, v gymnasiu, v zámku i po domech. A zase řada vozů, zase s raněnými, zase průvod tak smutný a skormucující — — Přes sedm set jich přivezli.

Vzrušení vzrostlo, když z nenadání doneseny zprávy na zámek, že Napoleon se od Dunaje hnul, že došlo k bitvě u Vagramu, arcikníže Karel že musil ustoupit a ustupuje.

Vašík strachu neměl. Nevážil dosah všeho a v duchu sílil z těch novin naději jako kollegové, že by se takto opravdu mohli dostati dříve domů. Než hatilo se jim, když se zjistilo, že je smluveno příměří — Tišilo se v městě, na ráz však se všechno zase plašilo, když z nenadání přiharcovalo oddělení jezdců, ubytovatelé, ohlašující, že přibude sem hlavní stan a část armády.

Jaká škola, jaké učení! Studenti tak rozestrkáni, pak za těch parných dnů červencových, a ustavičný příval novin a poplašných zpráv, hovory o raněných, o jejich utrpení, pohřby některých, a pak vojsko —

Jízda napřed, pak generálové v bílých fráčcích, v rudých nohavicích a vysokých botách, klobouky dvourohé napříč, s zeleným, vlajícím peřím, a zase jízda, kyrysníci v černých pancířích, husaři, pěší i dělostřelectvo. Po vesnicích je rozložili, u města, ve městě, na zámku, kde jen bylo místečka. I u Jetmarů měli kolik vojáků pěších; všude strakatina uniforem, bílých, zelených, modrých, všude babylon, Češi, Němci, Chorvati, Uhři — A vozů plno na špitalském plácku, na náměstí, a děla, před městem jich řady a koní.

Jaké učení, jaké studium!

Professoři ne tak přísní, studenti ne tak pilní, roztržití, zkoušky snazší, a konec dřív, bez obvyklého, slavného „klassenvorlesunku“ — Jako hejno ptactva se rozstříkli, a rozjeli. Vašík chutě, rád skládal do truhlice a sháněl povoz, jen aby hned už mohl vyjeti. Ale když „babičce“, sedící v starém křeslu, (nemohla už dobře na nohy,) dával s Bohem, když ho chytila a k sobě přitiskla a když třesoucím se hlasem, urvanými slovy mu žehnala, však že ho beztoho víc neuvidí, zalily se mu oči slzami. Hluboce dojat odcházel z domu; ale za městem, v širém poli, na zářivém slunci vznesla se mladá mysl náhle jako skřivan radostí, že domů, domů! —

XXIII.

P. Ziegler se do hor dostane.

Sestra Liduška shlédla Vašíka nejdřív. Tři dny chodila mu za město naproti, až se ho přece dočkala. Vykřikla radostí, panenka patnáctiletá, jako proutek urostlá, svěží, jasného pohledu. Vašík seskočil rozradován s vozu, a šel do města pěšky s Liduškou, ale jak na rynku docházeli, nechal jí, a rozběhl se k jejich podsíní, kdež zahlédl panímámu, také již vyhlížející. Pak otec vyšel, vážný, a Vašíkovi se zdálo, že přepadlejší a jakoby starší. Věk, jak syn si oddechl, hned se na Thama vyptával, a pověděl, že ta společnost jinam se dala, tady že nebyla ani na okolí.

Nebylo konce vypravování o „babičce“, o tetách, o vojně, o raněných, o vojsku, o generálích. Na Emánka si Lidka už nevzpomněla ani na komoru, jak ji Vašík jindy strašlivě vyličoval. Ale na Václava tovaryše došlo, poněvadž jej u Věků znali z dřívějšího vypravování. Uslyšeli, jak na novo utekl před assentem, jak se skrýval v lesích u Kozlova, že tam dosud je a čeká, až bude pokoj prohlášen, to že ho u Sobotků na jisto čekají, a snad, jak tam slyšel, že si snad vezme tu Sokolovu dceru, když za ní chodil, tu, co ho tak ošetřovala, jak u nich ležel se zlomenou nohou. Ale o Márince Vašík nic neřekl, zvláště ne, že jí maloval a chystal štamblat, ale že jí ho přece neposlal ze strachu a ostýchavosti, a že ten den před odjezdem šel třikráte kolem Havelkových a že Márinka jen jednou zahlédl.

Ještě ten den zašel na faru k páteru Zieglerovi. Těšil se na něj, a veselý kaplan ho přijal jako mladšího přítele. O školách mluvili, o professořích, o lektuře, a ještě ten den si přinesl Vašík dvě knihy. Brzo je zas vrátil a nové také tak; četl a četl, doma v sedničce, na zahradě pod starou hruší, četl česky, německy, nejvíce Schillera, který mu srdce nejednou uchvátil —

Než do toho pokladu kaplanova dlouho nechodil. V polovici prázdnin došlo Zieglera oznámení, že má nastoupiti nové místo, v Meziříčí. Byla to velká ves dobrou míli na západ, už v kraji, zámožná a kaplanovi jen polepšeno, než Věkovy ta novina hrubě zalekla. Nejtíž ji nesli otec a syn. Vašík byl poslední dny kaplanova pobytu skoro pořád na faře. Pomahal mu knihy skládat, i hodiny mu směl podávat, ale ne ukládat. Své miláčky opatřoval kaplan do beden sám.

Odpoledne před odjezdem přišel P. Ziegler dát u Věků s Bohem. Mluvili o nové jeho štaci, kaplan vzpomněl, že se s Vašíčkem za rok sejde již jako s filosofem; v tom starý Bílek vkročil o holi, rovnou z cesty, vraceje se z Josefova. Nemohl jíti kolem, aby neudal noviny, co slyšel v Josefově, že se ve Vídni nemohou dohodnout o mír, Napoleon že chce ke všemu, co mu na zemích postupují také české království nebo císařovu dceru —

P. Ziegler se bezděky zasmál, až se staroch zadurdil:

„No, velebný pane, je to Napoleon! —“

„Ale vždyť je ženatý!“

„To nic — to mu právě vadí — on císař — takřka pán světa a panička jen tak, jenerálka. Teď on by chtěl něco vyššího — Já nevím, já při tom nebyl, ale je to Napoleon! —“

Druhý den vyprovázela D . . . ka svého kaplana. Všichni se s ním upřímně loučili, protože si ho za ta tři leta, co tu působil, upřímně oblíbili. Věk dal zapřáhnout a vyprovodil s Vašíčkem Zieglera až do Meziříčí. Když se tam s ním v kaplance loučil, povzdechl:

„Budu zas sám, velebný pane —“

„Já budu také vzpomínat, vlastenče; ale povážejí, oni tam jsou na svém místě, dva jsme nemusili být, a tady snad zas kousek nové půdy dobudu. A Vašíček už jim bude teď pomocníkem. —“

Když se Věkové vrátili, čekalo na ně psaní z Litomyšle, a smutné. Máli oznamovala, že maminka umřela, ta že chudáček dobře tušila, když se s Vašíčkem loučila. Ale umřela tak pěkně a tiše! Předevčírem bylo jí tak slabo, že si dala kněze zavolat. Pak se jí uvolnilo, třetí den po tom že i ke stolu, k obědu s nimi zasedla; trochu pojedla, pak ji dovedly zase do lenošky, o tu že hlavu opřela a usnula. Dřímala jako jindy po obědě, Máli seděla vedle a vyšívala. Najednou slyší, že se maminka hnula, že jí v hrdle zachrčelo . . . Přiskočila k ní, volala ji, mluvila na ni, ale mutrle že jen vyvzdechla a byla v Pánu.

Vašík ani nedočetl. Slzy se mu hrnuly do očí, hlas se třásl . . . Věková i Lidka zaplakaly, ač staré Jetmarové osobně neznaly. Ale Vašík vždycky tolik o ní vypravoval, jako by o vlastní babičce —

Na pohřeb jeti bylo již pozdě, poněvadž, nežli list došel, odnesli starou Jetmarovou již k sv. Anně. Tam, na hřbitově, u „babiččina“ hrobu

stanuli oba Věkové za čtrnácte dní, kdy mladý přijel do filosofie. Tety ho přijaly zase do bytu, ač se na všem přidražilo. Baruška to řekla na plno, ale ne ve zlém, a hned dodala, že je Vašíček už jako jejich, když si ho již vzaly na starost, a pak také k vůli nebožce mamince, ta že by ho nepustila, a kdyby měla jíst bramborové šlupky.

„A kafíčko zase nic, Václave," začala mu tak říkat, jako panu filosofovi, jenž směl už s holí chodit.

„To jsem doma taky neměl —"

„Já ho nemám skoro ani v krámě," přidal Věk, „pomalu abych krám zavřel. Nic nejde, nic se neprodá, a pole co dá, to víte samy — —"

Vašík se mu již cestou nabídl, poněvadž už si všímal domácnosti a viděl starosti a nesnáze otcovy, aby mu tolik neposílal jako jindy, že si najde kondice, a že si sám něco přivydělá, teď, když je ve filosofii, že nějakou hodinu přece dostane, pan doktor Kamberský že mu bude jistě nápomocen. Věk to přijal a těšilo ho to, ne tak pro tu úlevu, ale že syn měl uznání a účastenství s rodiči. Přijal to i z toho důvodu, aby se syn tužil a zvykal sám na sebe spolehati.

Z té cesty přivezl Věk novinu, že ve Vídni konečně smluvili mír. Když to starému Bílkovi oznamoval, doložil:

„Napoleon dostane dost, až hrůza, mnoho zemí, ale Čechy přece ne a — císařskou princeznu taky ne, jak jste povídal —"

„No, no — ale — ale," opakoval Bílek, zvyšuje hlas, „je to Napoleon, a já za to nic nedám —" a strčiv dýmčičku červené hliněné hlavičky do zapadlých, bezzubých úst, prudce zabafal. — —

Věkovi P. Ziegler tuze scházel; cítil se bez něho osamělým, zdálo se mu, že je tišeji, mrtvo. Než mimo nadání se s ním brzo uviděl. V druhé polovici prosince oznámil P. Ziegler, že obdržel lokalli v Dobřanech nahoře v kopcích, (za D... kou), a že tam na vánoce již musí být. Dva dny pak před štědrým dnem přijely do D... ky dvoje těžké saně, které odvážely Zieglerův nábytek a biblioteku do horské fary, a den po té dopoledne přibyl Ziegler sám. Na faře se stavil, pak Věka navštívil. Ten mu přál štěstí a žertem připomenul proroctví P. Vrby, dobřanská fara že je první stupeň k tomu děkanství.

„Stupínek, stupínek, vlastenče, a posedím si na něm. Budu jako v exiliu, jako ze světa — no ale knihy a práce mne neopustí. A kdy oni se ke mně podívají?"

„Až toho sněhu bude míň, pane faráři, tady je ho dost a tam jako v Sibirii. —"

Ziegler jel za chvíli dále v celých dřevěných saních květy pomalovaných, v kožichu, v beranici s ušima, nohy v seně. Byl mrazivý den, nebe šedivě zaklopeno a sníh poletoval. Vše bílo, svahy a břehy v závějích i cesta, i příbytky ucpaných okének i ploty, pole, černé lesy, vše v sněhu zapadlé. A nade vším hluboké, mrtvé ticho. Cesta stoupala, točila se svahem a zase nahoru, plání v bílých polích, zasypaným lesem, vzhůru přes Bačetín k Bystrému vsi. Farář Ziegler sotva se obrátil, nechtěje se pro mráz ani hnouti. Jen před se hleděl; někdy se ozval, kočího v květovaném kožichu se dotazuje, co tam to, a co to... V promženém vzduchu

shlédl na levo Frymburk, rozvalený hrad s pozadím zachumelených vrchů a lesů, poblíže Hrádek městečko, a před sebou temný hřbet Vrchmezí.

Za Bystrým na rozcestí v pravo dolů úzkou cestou ve svahu pod lesem nad oupadem v pravo, a hloub a hloub až na dol k potoku mezi černými olšemi, kolem osamělého mlýna s pilou; mlčela voda, mlčelo kolo zamrzlé v ledu, v bílých, lesklých rampouších. Neviděl nic než zaváté svahy a stráně kolem a šedé nebe nad sebou; po různu, sem tam krčila se ubohá chaloupka, dřívím zarovnaná, s „besídkou“ chránící dveře před zavátím, každá zachumelená, jako zakletá —

Ticho všude, ani vrány, ticho a teskno; a to teskno zavívalo až do srdce, až svěží, odhodlaná mysl mladého faráře začínala se lekat — — A zase výš, ze zapadlého dolu cestou ve stráni, v bílé celině, a nad tou na levo nad bělostným její sněhem proskočila špička věže. Tam! Ziegler nespouštěl s ní zraků — Rostla — už viděl věž slušné báně, kostel v tmavém, holém stromoví, a kolem vesnička jako stádce, všecka roubená, doškových střech, všecka v sněhu. Cos před ní se začernalo, jakási postava, otočila se, zmizela, a v tom, s vysoka dunivý zvuk, zvonu hlas, za ním druhý — — do kalného mrazivého vzduchu, do nehnutého ticha rozlil se proud kovových tonů. Vyzváněli, vítali nového pastýře. Vážný hlahol ulevil faráři, zažehnal mlhu tesknoty, jež mu začala padati na duši. Zbystřil zrak, dychtivě hleděl před se.

Mezi staveními dlouho nejeli; hned byli u kostela. Ah, těch lip! — Tam ty poblíže svatyně, ohromné, věkovité, ta tu na hřbitově u samého kostela vysoká rozložitá — Až na jaře — až v létě! A za nimi kousek dál! Dřevěný, přízemní příbytek šindelové, velké střechy s malou, zachumelenou zahrádkou v čele, se záspí pro sníh krytou bedněnou chodbou — To je fara! Koně zarazili... Ze stavení pospíchala stará žena, od kostela přichvátal kostelník, ze stavení kolem vyšlo několik mužských —

Farář Ziegler všiml si nejprve zahrádky v sněhu a závějí v ní, jak je metelice navála až do polovice oken. Krytou chodbou, jež také studni chránila, do síně, ze síně do malinkého pokojíčka, z toho do druhého; vedle toho třetí něco větší. A ve všech šero od sněhových závějí. A ticho, pusté ticho, jež faráře nejtíže zaráželo. Sám tu bude a ostane v té chudé vesničce, sám od světa, tak daleko! Sepjal ruce, z hluboka povzdechl...

Venku hlasy, oklepávání bot, kroky — Shodil kožich a rychlým krokem šel ven pozdravit a pozvat ty, kteří ho přišli uvítat, a na něj se podívat. Jejich je, a oni jeho, jsou mu svěřeni. Vyšel, usmívaje se vesele, a zval vlídně a srdečně, tak aby šli dál, jen dál. — — —

Po vánocích, za husté vějavky přihrnul se Věkovi do krámu pantáta ve vysoké beranici, v krátkém kožichu, o holi, s košem na zádech, v tváři od sněhu a větru do ruda ošlehaný. Přicházel s hora, z Dobřan a prostomyslně vyřizuje pozdravení od jejich jemnostpána, vytáhl z pod kožichu balíček papírů, samých psaní. Vrchní bylo adressováno Věkovi. Farář Ziegler mu vypisoval, jak se dostal na nové působiště, jak ho upřímně přijali, jak tam je.

„Řekli,“ psal, „že tu je jako v Sibirii a věru jsem tu jako za Tobolskem. Nikdy jsem ještě neokusil toho počasí jako tady. Vánice až se dech tají, tma egyptská, sněhu po pás, pěkná to promenada. V králov-

ských lesích na hranicích je sněhu až na dva sáhy, jelení pruského krále odtud utíkají. Za to ve světnici, až na to šero, je milo. Topím, dříví dost, fara má les, a pole dost, koníčky si opatřím, krávy mám zatím dvě. Venku věje, tempestas infernalis! Sedím u kamen a píšu a píšu. Ta psaníčka vlastencům, prosím, opatřejí dle adressy. Budu psát na všechny strany a u nich si, s dovolením, zařídím poštu. Ten můj posel, spolehlivý člověk, chalupník Zeman, zná jich, bude mým kurýrem. Nese také seznam, co má u nich ještě koupit. Zatím se tu těším Horácem, chci něco z něho přeložit a také Telemacha od Fenelona, louskám hebrejštinu, chci srovnávat texty svatých písem a chystat se na — doktorát. Jak vidějí, plánů dost na tu samotu při duchovní službě a práci ve škole. Ta je tu ubohá jako všude. Lid dobrý, ale zatemnělý. Práce tedy dost, na stýskání nezbude času."

V P. S. připsáno: „Smutné ticho již zažehnáno. Hodiny jsou po pokojíčkách rozvěšeny, vesele tikají a bijí a kukačka o vánocích kukala a kuká za těch vánic jako v zeleném háji máje měsíce — —"

Věk přehlížel adressy listů. Byly do Častolovic faráři Raymanovi, do Solnice Patrčkovi, faráři Devotymu v Malíně, Rautenkranzovi do Nových Dvorů, do Hradce Králové prof. Ant. Hájkovi, do Prahy abbéovi Dobrovskému a P. Vrbovi. Věk vše rád a ochotně opatřil, poslovi naložil a psaníčko mu dal. Projevil v něm radost, že je pan farář tak dobré mysli, a oznámil mu zároveň, že posílá Krameriovy noviny a „Nový hospodářský kalendář", bohužel že to není jako Krameriův býval; ještě více litoval, že nemůže zaslati „Hlasatele", kterého ta nešťastná vojna zmařila a jenž asi tak hned se nevzkřísí za těch zlých časů, když všecko tak draho a ještě se zdražuje, pokoj že žádané změny nepřivodil. —

Nový rok (1810) počínal se starému Bílkovi triumfem. Doneslyť noviny, že se Napoleon dal s manželkou svou Josefinou rozvésti.

„Vidíte to, vidíte, Františku, co jsem povídal, že jsem to říkal! A teď se ožení po druhé, a uvidíte, jak jsem řekl s císařskou princeznou. Vždyť to už bylo dávno ujednáno, hned jak se jednalo o pokoj. Buďto české království nebo princeznu!"

„To snad přece ne, to nebylo napřed ujednáno."

Než starý Bílek zůstal na svém, zvláště pak, když v únoru Věk sám mu z novin ohlásil, že se Napoleon zasnoubil s arcikněžnou Marií Ludovikou.

V ten čas psal Vašík filosof z Litomyšle schválně, k vůli Václavovi tovaryši, jenž se o vánocích vrátil z úkrytu na své místo u Sobotků, že se Václav bude ženit, že si vezme Sokola měšťana dceru, povolení od vrchnosti že má, pan doktor Kamberský že mu v tom silně pomahal u pana vrchního, svatba že bude teď koncem masopustu a on, Vašík, že má býti za mládence, že to odříci nemohl, ale frak že nemá; z kondic že si nějaký zlatý ušetřil, než to že nestačí a tak aby pantáta byl tak mnoho laskavý — Teta Baruška sice broukala, že to výloha, ale tetička Máli ta zase že míní, že fraku teď, jako filosof, bude často potřebovat —

O svatbě a fraku psal Vašík nejvíc, o sobě samém nejmíň, jmenovitě o důležitých pro něj událostech, že u kollegy v sousedství, kam chodíval hrát si na kucibabu a na zástavy, kamž přicházely kamarádky kollegovy sestry, mladičké dcerky sousedské, mívá produkci i nové studium. Této zimy zařídila se tam jako sama sebou domácí taneční škola. Vašík brával

na housle, na nichž se na radu otcovu nepřestal cvičiti, hrával kollegům a mladým tanečnicím v prostých šatech krátkých životů a úzkých rukávů, bez rukavic a šperků, ale plným svěžesti, rozjařeným i mile stydlivým, hrával menuet, „šotiš“, valčík i domácí rejdovák a sousedskou, a pak, když housle předal jinému, zkoušel se sám v kole a to hbitě, obratně.

To také domů nenapsal, že v ten čas, kdy se mu ve společnosti těch svěžích panen sousedských v tanci rozehřávala krev a rozjiskřovaly oči a kdy se mu pak o těch tancích a panenkách zdálo, vybledla i hasla zář, v níž Márinku vídal; a také mu míjela před ní posvátná bázeň. Štamblat, který ji maloval a tak dlouho chystal, dal Toničce Zemanově, s níž nejčastěji v sousedství tancoval. S Márinkou Havelkovou nikdy nemluvil, s Toničkou však často. Rád slýchal její smích, její hlas a s ní tancoval, nejčastěji i jezdil.

Někdy se totiž ta malá společnost studentů a dívek podvečer rozběhla zadem do zasněženého pole a stezkou šourem k ohebu silnice, jenž byl na výšině a po té spouštěli se za hlaholu a smíchu a výkřiků děvčat na saňkách dolů až na kraj k předměstí, k roubeným stodolám vedle cesty.

Vašík přicházíval domů zardělý, veselý, hladový a sedával pak roztržitý nad knihou, vraceje se v mysli do tance nebo na opuštěnou silnici, a nejčastěji k Toničce, a slyšel její smích, jak vykřikla, když se saňky nachýlily, jak se ho maně chytla . . . A v to zas jak hráli na zástavy, jak při nich jí musil dáti přede všemi hubičku, po niti, jak ji do úst soukali každý z jednoho konce, Tonička a on, až se rty dotkli, oba červení jako mák, Tonička s očima sklopenýma . . .

Tyto kudrlinky a žerty mu někdy mysli převanuly i u prádelníka se sochou P. Marie pod růžovým obloukem, když ho tam teta Máli zastavila, a odříkávala mu vážně napomenutí mládenci z nějaké knížky čerpané, aby se varoval příležitostí k hříchu a zachoval si čisté srdce, květ své duše. —

Ale pro frak byla a když Věk z D . . . ky oznámil, že pošle peníze, ač je o ně zle, nemohla se Vašíka dočkat, až přijde z přednášky. Také mu pak pomahala ve všech přípravách na svatbu Václava Vytlačila, jenž odbyv si mistrovský kus, (stůl to byl krásně vykládaný,) a přijat byv do cechu za mistra, chtěl začíti pro sebe v domě Sokolově. A radost měla, když mladý filosof v novém, modrém fraku, v přiléhavých nohavicích, v bělostném šátku na krku, s vlasy napřed mírně nakadeřenými, zardělý vystoupil z pokojíčka ukázat se jí, když se jí vesele poklonil a stanul před ní jako mladý strom urostlý.

A pak si teprve vykročil a hlavu bezděky povznesl, když s družičkou, mladší sestrou nevěstinou, vstupuje do kostela, zahlédl v lavici Toničku, jež se přišla s děvčaty podívat na nevěstu a ještě více na něj. Pozarděl se, když kráčel kolem a byl by se zapálil, jako planý mák, kdyby byl věděl, jak děvčata šeptají Toničce: „To mu to sluší!“ a jak Tonička v nitru rozradována se čepejřila a v milém zmatku se bránila, nač jí to říkají. —

Tenkráte měl starý Věk velkou starost. Starý Kosař Ohnišovský umřel, ten, jenž po ohni Věkovi sám peníze na půjčku přinesl, a pořád čekal až do smrti. Ale jen zavřel oči, přišel jeho syn a dědic, a žádal,

aby mu Věk vyplatil těch tři sta zl., že jich nezbytně potřebuje. Věk je s potíží sehnal, a vyhnal klín klínem, t. j. zase vypůjčil, neboť ani z obchodu ani z hospodářství nemohl nic utrhnout na splacení dluhů.

Nedlouho po té musil dvakráte na Opočen. Poprvé byla těžká chůze, poněvadž musil k vrchnímu a prosit.

Dostalť výpověď z kapitálu, měl zaplatit tisíc zlatých, které mu opočenský důchodní po ohni sám půjčkou nabídl. Do té chvíle z nich neuplatil Věk ani halíře; někdy až s těží ouroky sháněl, když těch tisíc zlatých nebyly jeho jediným dluhem. Musil tedy na zámek v Opočně požádat, aby ještě počkali. Důchodní krčil rameny, že by rád, ale pan vrchní, ten že tentokráte nepoleví.

Věk byl popuzen, že vrchní si vyčíhal chvíli největší nesnáze. Vzpomněl, jak jej tenkráte žena varovala a jak on vrchního hájil, až i na ženu se zamrzel. Teď se vrchní objevil, jaký je, když Věk vstoupiv k němu do kanceláře, žádal ho za prodloužení. Dlouhý, vychrtlý, nyní už bez vlásenky a copu, víc pobledlý a vrasčitý, upřev bystré oči na Věka, začal na jeho české oslovení hned německy, že jsou zlé časy, ukrutné poměry, a všecko že je z těch revolučních dob, i slavný Žan Žak, mluvil ironicky, že by strnul, co spáchal a jak lidem mozky popletl, doma i v cizině, také v cizině, (to znělo důrazně) a že je teď vidět, dříve samá práva lidská, etc. etc., ale prakticky samá loupež, vojna, a to že se mstí —

Věk vstoupil do kanceláře už vzrušen; nyní popuzen vpadl vrchnímu do řeči, připomínaje, proč přišel.

„Ale vždyť jim na to odpovídám —“ odvětil vrchní kousavě.

„Mají-li to svědomí, chtějí-li mne zničit —“

Vrchní pokrčil rameny, a že mu je líto — —

Věk se vrátil s trapnou starostí. Nesežene-li peníze, dá mu vrchní hospodářství do prodeje. Bezohledný je, mstivý — Ale nedal, ač Věk peněz nepřinesl. Třetího dne po tomto jednání uslyšel na radnici, že opočenský vrchní dnes v noci zemřel, šlak že ho trefil. Za týden vypravil se Věk na Opočen po druhé, k důchodnímu, a pořídil. Peněz nebylo nutno. Vrátil se s jistotou, že mu ouřad ještě nějaký čas počká; vrátil se jako u vidění. Zhoubný příval, jenž se na něj už už hrnul, zaražen jako zázrakem.

Na Dobřany se vypravil mimo nadání dost pozdě. Sníh už stál, suchý vítr vysušil cesty; dech jara bylo již znát i nahoře v kopcích. Staré lípy u kostela se probouzely, na farské zahrádce u plotu plno fialek, trávníky skropeny chudobičkami a v dřevěných pokojíčkách pěkně vybílených proud zlaté záře. Již na síni uvítal Věka tikot hodin, rovněž v prvním pokojíku plném knih, i v druhém a tam také veselé vykřiknutí mladého faráře v podvlikáči, ve vysokých lesklých botách. Ziegler vyskočiv od tlusté, staré knihy, chvátal Věkovi vstříc. Srdečně jej uvítal, uctil, pak, nežli byl oběd, farou provedl, ukázal mu koně, jež si už pořídil, celé hospodářství a Věk, znalý zdejší chudé půdy, jež rodila jen oves a jeřici, mohl jako zkušený hospodář poskytnouti nejednu dobrou radu.

Po obědě zůstali v pokoji a pak už jen při knihách a v „důležitostech vlasteneckých“. Když mluvili o Praze, vzpomněl farář Ziegler na

P. Vrbu, že psal a jak stýská na drahotu, že se mu kapitál seschne, půjde-li tak i na dále.

„A také aby věděli, vlastenče, tajemství!“ obracel farář vesele. „Pan Patrčka u mne byl, navštívil mne — —“

„Přišel si pro latinské knihy.“

„Ano, a přinesl mi verše!“

„Ah!“

„Ano, veršovník je, tajný veršovník, ale vyzpovídal se mi, a o radu žádal, co mínim —“

„A co —“ ptal se Věk dychtivě.

„Ku podivu na autodidakta — Samouk je, ale musa ho miluje. Myslím, žeť od něho lahodných veršů se smíme nadíti —“

„To ho povzbudili a poradili mu —“

„Trochu jen cestu ukázal. Měl jsem radost. Zase nový dělník na vlastenské roli, a myslím, že zdárný —“

Věk vrátil se domů osvěžen. Do Dobřan pak si vyšel ještě dvakráte, přede žněmi, kdy se obilí pěkně podobalo a po žních; to se tam setkal také s mladým Patrčkou ze Solnice a P. Devotym, lokalistou z Malína. Byl o něco starší nežli Ziegler, nevelký jako on, ale jinak pravý jeho opak: Dobřanský farář jako rtuť, malínský volný, flegmatický. Usmíval se, mnoho nemluvil, jmenovitě když byla řeč o obecné tísni, o bankocedulích, když Věk vykládal, že jich je jistě přes devět set milionů, ne-li tisíc, v oběhu, a že nespraví-li to kommisse do Vídně svolaná, že bude zle, ó zle, že musí všechno zhynout, obzvlášť obchod, a co pak, to že si žádný nemůže ani pomyslit —

„No a ta kommisse,“ prohodil Devoty suše, ironicky, „ta taky ne, ani snad pan hrabě Wallis, třeba že ho udělali z českého purkrabí ministrem.“

„Tenkráte v tom prohlášení,“ připomenul mladý Patrčka, „s chloubou se hlásil, že je taky Čech —“

„A to na nás nezapomene,“ doplnil Devoty zase tak sušo, flegmaticky. Ale pak se spokojeně, v tiché blaženosti usmíval, když mluvili o vlastenských věcech, o nových knihách, když Ziegler vypravoval dle listu z Prahy, že litoměřický professor Jungmann konečně bude moci svůj překlad Miltonova „Ztraceného ráje“ vydati, že už začne tisknout, když mu moravský vlastenec Karafiát poslal dvě stě zl. na praenumeraci a ještě prý nějaký vlastenec na to půjčí rovněž dvě stě zl. a ostatek, asi šest set zl. že obětuje sám překladatel, prof. Jungmann.

O těch záležitostech mluvili v třetím, největším pokojíku při obědě, kdy farář Ziegler ustavičně pobízel: „Jedli! Papali! Bumbali!“ Po obědě si zašli pod faru polem na lesnatý ostroh na pusté, zarostlé hradiště. Chlad je ovíval v mlází a pod vysokými jedlemi, na mechu, ve stínu skrovných ostatků starého hradu, o němž nebylo ani známo, jak se jmenoval. Ale byl to pamětník lepší minulosti, kdy mateřský jazyk hlaholil všude volně, na trůnu i mezi panstvem i na sněmích.

Vzpomenuli na to, musili do těch časů dávno minulých. Ziegler je zas vedl, a tu nemohl minouti svého miláčka, Jiříka z Poděbrad. Oči se

mladému faráři rozhořely, když se o něm rozhovořil, když dokazoval, to že je v mnohém způsobu český Napoleon.

„Oba revoluce zrodila, oba z ní vyšli. Jiřík z husitské, z vůle lidu, národa —“

„Jenže nebyl takovým válečníkem —“

„No, takový násilník ne, to ne, ale což jeho vítězství nad Němci, nad Uhry, když zajal Matiáše krále — to ani Napoleon nezajal žádného potentáta — Oh, a jak český jazyk tenkráte kvetl!“

„A jak je dnes!“ povzdechl Věk. „A hůř, že nám jeho obránci a pěstounové vymírají. Pelcl, Kramerius, Procházka —“

„Věčná jich škoda,“ vpadl Ziegler horlivě, „ale národ tu ostal a snad, bohdá, narodí se zas jiní k zvelebení vlasti. A smrt těch výborných mužů nás pamatuje, že na nás dochází, že je naší povinností pokračovat. To je jako když starý hospodář usne, mladý musí hledět k domácnosti. Že nemá té zkušenosti, co na tom! Učme se, dobývejme jí. Na nás je teď pořad, každý z nás musí pracovat, abychom dochovali lepší vlasti potomkům, nežli nám ji předkové zůstavili. Dokud budeme stát a pracovat, nezhyne. Připomenou si, co pan páter Vrba říká: Neumřela, ale spí!“

Les mlčel, jako by s ostatními naslouchal mladému faráři, nad jehož kudrnatou hlavou po omšeném kmeni prošlehl zlatý svit. Patrčka sedě, vzhlížel k Zieglerovi jako u vytržení, Devoty vedle v mechu se tiše usmíval a přikyvoval hlavou. Věkovi o buk opřenému bylo jako před lety v České Expedici, kdy tma pochybností padala mu na duši a kdy Kramerius pln důvěry a odhodlanosti mu ji zaplašil. — —

XXIV.

O černém dni.

Jaro r. 1811 záhy se otvíralo. Již v únoru byly zářivé dni, nebe jasné, modré, ale v myslích všude jako těžký stín. Také P. Vrba i starý Ignacius Ceypek ho cítili. Sedávali mlčky a zasmušilí jako staří vejři. Jen v pátek, když Ceypek přinesl noviny, obživl P. Vrba; četl a rozčiloval se, zvláště když byla zmínka o Napoleonovi a jeho ženitbě, a horlil, to že je, bože, on kdyby měl dceru, že by jí takovému jakubínu nedal — tohle — no —

Někdy mluvíval tlumeně sám s sebou, zvláště když osaměv, otevřel zásuvku černého stolu a přebíral balíček bankocedulí, přebíral a počítal, tu svou studánku, jež se mu poslední dobou nápadně sesýchala. Horlil při tom i na jakubíny i na ministry, a horlil, kdykoliv Ceypek, jda do trhu, říkal o peníze a broukal hned zas, když se Ceypek vrátil, co že to přinesl, takové hříšné peníze a nic v koši.

Ceypek se vždycky oháněl nekřesťanskými cenami, jaké jsou ukrutné, jak je mouka drahá, bodejť, když je korec pšenice za 26 zl. a všecko tak drahé, ať si pomyslí, nač chce, i ženské střevíce, toho že není pamětníka, takové šlupky podle mody potvorné, sotva že na nohou drží

a pár za 5 zl. a mužské boty za 18, za 20 až i za 30 zl.! Tak co má v koši přinést nežli brambory a trošek mouky a chlebíček, že vždycky sběhá celý trh, kde by co dostal levněji a že smlouvá jako koňský handlíř, a ještě pak, ať si jde velebný pán a zkusí, no, a že by si přece mohl spíš popřát a neutrhovat si na jídle i na pivě, že by nemusil pít jen holbu nebo žejdlík místo bývalého mázu, ale když tu noviny, tu kniha a zas nějaká — Tu on starému kaplanu sázel a ten zas, a co, a co on, on že tomu rozumí, to že by nemohla ani jediná knížka vyjít na světlo, a noviny že by musily pojít, kdyby tak každý smýšlel jako on, Ceypek —

Ten těžký stín, který všude a všechny i P. Vrbu lekal, padal z kommisse loňského léta do Vídně svolané na správu financí, co učinit se záplavou bankocedulí, jejichž cena ustavičně klesala. P. Vrba se obával o svůj kapitálek, aby něco netrhlo. Od doktora Helda, jenž ho časem navštívil, zvěděl, že je největší strach z hraběte Wallisa, však že o něm slýchal, když tu byl nejvyšším purkrabím, jaký to paša, jak týral ouřednictvo, ten že udělá asi ryc a řízne do toho, z toho že je všude strach —

„A prý také zakáže zlatnické řemeslo, že prý —“ bělovlasý, přihrbený kaplan upíral dychtivě oči na Helda, „že prý dá všecko zlato a stříbro zlatníkům pobrat, aby lidé zlato ani neviděli a měli dost na bankocedulích, na papíru, na těch hadrách —“

„Kdo jim to povídal, velebný pane?!“ Doktor se usmíval.

„I Ceypek to přinesl —“

„To je povídání, ale nedají se strašit; ostatek, už to dlouho nebude trvat, patent nějaký prý už přijde, ale jaký, žádný neví. Ve Vídni to chovají v největším tajemství, i tiskaře prý zavírají —“

„Tak!“ vyhrkl ulekaně starý kaplan. „A nevědí —“

„Zaklepal jsem tu tam, ale nikde nic. Baron Jeník má urozené příbuzenstvo, vědí, a neví nic, a žádný, ani nejvyšší purkrabí — No, ale už jsme asi nejdéle na skřipci —“

Když se Held vrátil do svého nového bytu na Spálené ulici, kdež byl od podzimu loňského roku a kdež měl, jak si vždycky přával, okna v přízemí do zahrady s košatými stromy, zastal u dveří kloučka asi jedenáctiletého, osmahlého, hubeného, černých, chytrých očí. Kluk, chudě oděný, ale jako jiskra, vyřizoval, že se babička pěkně poroučí a posílá tuhle psaníčko.

„Či jsi —“

„Jean Butteau,“ odvětil hoch určitě, s jakousi okázalostí.

„Ah!“

Held se zrovna nezaradoval, chlapce však neodbyl. Vešed do pokoje, přečetl psaní. Paní Butteauová prosila o podporu na cestu, že chce z Prahy, že musí odtud. Víc nevyložila. Held nevěře tomu, okamžik váhal, má-li chlapce pustit s prázdnou, než přece zabalil dvě bankocedule.

„A co ty,“ zeptal se chlapce, drže peníze v ruce.

„Já pojedu s babičkou k divadlu —“

„Kam —“

„Co je teta —“

„Aha! A co maminka —“

„Ta je ve Vídni —“

„Kde ostáváte?"

„Na Františku," a hned i číslo udal.

Druhý den vzpomněl si Held, když šel z nemocnice milosrdných, že Butteauová neostává daleko, že by se měl přece přesvědčit. Šel, a když pak vstoupil do chudého, bídného obydlí, shledal, že stará paní je opravdu na odchodu. Všecko již sklizeno, dva uzle, jeden větší, druhý menší, připraveny, stará škatule, kdys bledě zelená u toho. Helda uvítala překvapená, i pohnutě, ach, že si přece ráčil vzpomenout, že, ach — ty děti — jaké starosti pořád, teď, na stará kolena, ale když — bože — Pavlinka je stonavá —

„Kde —"

„V Ausiku prosím —"

„Ten pan Amling už s ní není —"

„Je, je, ach je, ale odjel —"

„Aj —"

„Byl pořád s ní, do teďka, a teď, jak Pavli píše, jel shánět lepší místo —"

„A nechal stonavou — to je kavalír —"

Stará Butteauová mlčela, jen rozčileně přitahovala uzel na balíku.

„A proč nejede raději sem —" zeptal se Held. Nejmenoval, ale Butteauová porozuměla.

„Ach, co by tu dělala! A pak čeká, chce čekat na něj —"

„Oh, to se načeká. A vnoučka vezmou s sebou."

„Komu bych ho tu nechala!"

„Když matka o něj nedbá —"

„O prosím, Bettyna mi posílá, jak může, a když taky nemá právě teď dobrý engagement — to ráčejí znát, intriky — A Jean, prosím, rozený herec. To jim je, pane doktor, klučina, kdyby ráčili slyšet, jak deklamiruje a viděli, jak umí po lidech —" stará se rozehřívala — „Ein Talent — Je to v krvi, všechny naše děti —"

„O Thamovi nevědí —"

„Ne, ale Pavli psala, že slyšela, jak to je mezi aktéry, ti vědí, kde která Gesellschaft, a tak, prosím, už není u Via, ale u pana Kronesa; snad jsou teď ve Slezsku —"

Held pak už rázem ukončil hovor a pospíchal odtud. Staré nelitoval. Všechno marno u ní, jinak nedá, jiná nebude. Jen na čiperného „Jeana" vzpomněl, toho že je škoda, ten že v té bídě hmotné a mravní musí utonout.

Toho dne doslechl se od rytíře Jeníka, s nímž setkal se v kavárně „u modrého hroznu", že Hanold, nyní major, vrátil se z vojny na Votavany.

„To bylo asi chladné shledání —" mínil Jeník.

„Snad si jsou teď vzácnější," zkoumavě podotkl Held.

„On své paní?! Může to být? Ne, a ona jemu je odhozená hračka, po které se dřív bláznivě sháněl. Jeho vášeň vždycky jen na čas, jako sláma, a hned zase žádá něco nového —"

Když vyšli z kavárny, byl už podvečer, stály skupiny lidí u divadla, ale dál po ulicích také, a divný jakýs vzruch všude a všude o jednom živý až rozčilený hovor: Patent z Vídně došel, rozeslali ho do všech království a zemí, 15. t. m. bude všude vyhlášen a všude v stejnou

hodinu. Ale co v tom patentu, nikdo nevěděl, jen samé domněnky o tom a kombinace až podivné, nemožné.

Od té chvíle nikde nic nežli samý patent. Bylo již ouzko pro zoufalé poměry peněžní, cítili, že se všechno zhroutí, že musí přikvačit pohroma, potopa, neučiní-li vláda přítrž. A patent ji nesl; bude tou hrází, byl arcanum, nadějí, než i postrachem. Tak dlouho se o něm ve Vídni radili, tak se tají, tak divné bude s jeho prohlášením, všude v celém mocnářství v jeden den, v jednu hodinu! V domácnostech, na ulicích, v komptoirech, v diligencích, v poštovních vozech, po hospodách, v řemeslnických dílnách, všude, všude jen, co ten patent, co v něm, co přinese. Nic nebylo, že Napoleonovu vojsku se ve Španělích bídně daří, ale doma že čeká císaře rodinná událost, nic nebylo, že Rusové opanovali srbský Bělehrad — Jen patent, patent! Vzruch, rozčilení rostlo, jak se blížil patnáctý den března, jejž čekali už v horečném napjetí jako zprávu z bojiště o rozhodné bitvě —

Rytíř Jeník huboval, co s tím takové komedie, P. Vrba se modlil, zvláště na večer čtrnáctého, když Ceypek přinesl, jaké je všude rojení jako o sv. Janě, co se povídá, a že se umlouvají, že půjdou už za tmy čekat, když má o páté býti balík rozpečetěn a o šesté ta vyhláška — Pověděl, co věděl a P. Vrba se pořád ještě vyptával, až se Ceypek v duchu zamrzel, co o to tak stojí, co se bojí, že to je na něm vidět, a co, když na živobytí má, na do smrti, on že má míň, bože, co ty jeho dvě stovky, a neleká se tak — Při tom však už byl rozhodnut, že si přivstane, že půjde ven, aby mohl velebnému pánu hned oznámit —

Vstal za šera, ale, jak z „děkanství" šel kaplanovým pokojem, po špičkách, lekl se: postel prázdná, šatstvo ze židle pryč. Spěchal ku skříni; i plášť ten tam. Pan páter sám už odešel! Hodiv na se starý svůj plášť, spěchal ven, kdyby ho snad dohonil — Svitalo, vál studený ranní vítr, až Ceypkovi oči oslzely. Chvátal dobytčím trhem dolů k novoméstské radnici. Jindy v ten čas tu pusto prázdno, teď jako o trhu. Z domů vycházeli lidé, prostranstvím chvátali, tu tam houfek a dole u radnice jich černý mrak.

Už za tmy sem přišli, aby byli první, aby se dostali na dobré místo. Tlačili se tam, mnozí na rychlo oblečení, v pláštích, v kabátech i v kožiších, nevyspalí, v tom jitřním přísvitu bledší, měšťané, řemeslníci, kupci, i ženy v šátkách, v čepcích, všichni v tom chladu přikrčení, až i třesoucí se. Ve všech očích, v každé tváři neklid, dychtivost. Šum pohnutého hovoru nesl se ranním tichem, šum, sem tam volání, debatta. Na hodinky a hodiny netrpělivě se dívali, tu tam se přeli, co bude, budou-li ten patent číst, nebo ho přilepí a že ho budou také rozdávat, že ho přišel veliký balík. Mrak lidí, nad nějž trčela v ranním šeru novoměstská věž, rostl, šířil se a hýbal, v konturách se měnil, jak se strkali, když dorazil nový příliv — Pořád ještě přicházeli, s hora, od Vyšehradu, ze Spálené, ze Široké ulice a ti oznamovali, jaká spousta lidstva je na Staroměstském rynku —

Ignacius Ceypek, vetchý, vrasčitý, v chatrném plášti, v třírohém klobouku, s mašlí v týle, jako z jiného světa, stál na okraji zástupu a nemohl se dostati dál. Huboval, co ti lidé, a oblížel se po P. Vrbovi, pomýšleje s úzkostí, je-li tam v té mačkanici. Ptal se po něm a také ho

volal — Ale hluk davu pohltil stařecký hlas — Pojednou se ten hluk prudčeji rozšuměl, a zástup jako příboj — V prvních řadách u radnice náhlé pohnutí, jak se otevřely dveře, jak vyšli sluhové s balíkem patentů — Přední se k nim hnali, a hned všechen houf. Ti v čele lokty, zády zadržovali, o paty se opírali, a křik! Pak náhlé utišení; plakat se zabělal na rohu, někdo začal číst: „Unausgesetzt mit der Wohlfahrt —"

Ceypek naslouchal, ale nerozuměl. Byl daleko, kolem, v zadu šum; ale pak jakoby dělový výstřel zahřměl do zástupu, když seznali co patent... Náhlá hrůza padla na všechny. Zmatek, nová tlačenice a boj o výtisky patentu — Příboj hnal se k radnici, odkudž jednotlivci, už zvěděvše, proráželi zástupem, lokty, prsoma, rudí, zpocení... Proud proti je srážel, jiní, kteří ještě jasně neviděli, tahali je a křičeli na ně, ať povědí, ať ukážou —

Chumel se zmítal, uvolňoval, roztékal se v menší houfce, jednotlivci utíkali, jiní prudce rokovali. Ceypek rozhlížel se u vyjevení. Slyšel zoufalé výkřiky, hrůzu, už i škytavý pláč, viděl, že ten onen odchází jako zmatený... A kleli kolem, láli, viděl i zaťaté pěstě hrozící směrem k úřední budově — Pak prohlédl a začal chápat i on. Sic ptal se již chvíli a chytal lidi, ale každý se mu vytrhl, až jeden, řemeslník jakýs, vyvaluje oči, rozhazuje rukama, mu vyložil:

„Zlatka už neplatí zlatku, jen dvanáct krejcarů, kdo měl včera večer 50 zl., má teď 10 zl., kdo měl šest tisíc, nemá ani dva —"

„A — kdo — kdo měl," koktavě se ptal ulekaný staroch, „kdo má dvě stě zl. —"

„Ten jich už dnes nemá, ten má jen čtyřicet zl. —"

Ceypek nechápal, jak by to mohlo být, ale to vyděšení všech, ta hrůza, přesvědčovaly jej, že to je pravda. Ani půl sta mu nezůstane ze dvou, jež tak klopotně za tolik, tolik let nastřádal! — Stošedesát zlatých mu na ráz vzali — a — Lekl se — Velebný pán! Ten — Nechal sebe, ohlížel se a hledal, ale marně — Ceypek se obrátil, ale domů hned nedošel. Na hromadě klád v pravo v tu stranu jejich chodníka sedí někdo v modrém plášti, v zimní čepici, bělovlasý, přihrbený —

P. Vrba tam sklesl a odpočíval, nemoha dojíti. Tam u radnice jak ucítil tu ránu, začaly se mu nohy třást, a dál již vypověděly. Seděl, třásl se, hleděl do země, až se před ním ozvalo chvějícím se hlasem, soucitně i ve strachu:

„Velebný pane!"

Vrba povznesl tvář. Ceypek před ním zkormoucený, s bázní na něj hledící — Ruce kaplanovy o hůl opřené se zatřásly, v prsou, v hrdle prudké sevření, že nemohl hned promluvit, až pak vyrazil:

„Vědí už! Jsme žebráci, jsme žebráci!"

Kolem se hnali lidé, bledí, vzrušení, němí leknutím nebo křičící. Šla žena a hlasem plačíc, lomila rukama. Nikdo si nevšiml obou starců, jak vedle sebe seděli, jak se pak zdvihali a jak šli, jak ten s černou mašlí v týle vedl toho v modrém, límcovém plášti a v zimní čepici — Doma sklesl P. Vrba do starého, černého křesla. Seděl nehnutě, mlčky, nenaříkal — Přes noc přišel o kolik tisíc; z celého kapitálu zůstalo mu jen málo, jen na skrovné živobytí, ale přece na živobytí. Než jaký jen

počet! Tolik tisíc pryč, na ráz pryč — — Nemluvil, sotva jen povzdechl, seděl jako strnulý —

Ceypek obcházel tiše, jako by se bál, pak začal se lekat, že velebný pán nic nebrouká, že se nezlobí. Ptal se ho co k obědu, a nedostal odpovědi. Uvařil dle svého, přinesl polévku; P. Vrba pojedl sotva nějakou lžičku, masa však, které Ceypek schválně a ze svého koupil, se ani netkl. Starý kuchař pomyslil, no že bude jíst až na večer. Ale když jídlo přinesl, optal se P. Vrba, jak to koupil, jak to mohl koupit, on že nemůže; teď maso, jak by vystačil! Ceypek odnesl se stolu jídlo skoro tak jak je tam postavil.

* * *

Doktora Helda nestihla ta pohroma tak hlubokou ranou. Na hotovosti mnoho neměl, ale také ne dluhů, jmenovitě starších, které se teď dle skály patentem ustanovené musily platit a tím vzrůstaly na sumy až i pateronásobné, poněvadž hodnota bankocedulí tak hrozně poklesla. Ale všude, kam přišel, ve všech rodinách, vídal tu potlučeninu jako po hrozném krupobití, spoustu osudného dne, jenž rozhodl o osudu milionů lidí. Slyšel nářky i kletby, vídal zoufalství těch, kteří večer ulehnuvše jako lidé zámožní, vstali bez jmění, učiněni žebráci, slyšel o bídě řemeslníků a pracovního lidu, jenž přišel o groš těžce nastřádaný, o staré děvečce, která za leta uschránila si padesát zl., aby měla na pohřeb; a nezůstalo jí ani na ten —

Rytíř Jeník z Bratřic, jenž žil z kapitálu, pozbyl mnoho tisíc. Klel a resonoval na ministry, na všecko, zlobil se, teď aby člověk žil jako poustevník — —

Held vzpomněl také na barouku Skronskou. Sic kořínek nevole k ní v něm zůstal od těch dob, jak se ho chtěla zbavit, ale od posledního pobytu Lořina u ní, časem ji přece navštívil i když byla zdráva; to Loře k vůli. Za těch návštěv někdy o ní uslyšel, ne však mnoho. Po té pohromě šel k baronce až čtvrtého dne. Zastal ji sklíčenou, tváře požloutlé. Stěžovala si, že jí není dobře —

„To leknutí! — Sic mne to tak nestihlo, ale přec — Ráda bych na venkov, směla bych? —"

„Při tom neobyčejně krásném počasí, ano, paní baronko. Poslouží to zajisté —"

„A paní z Hanoldů chce přijet ke mně na statek —"

„S Jeanettou — To potěšení! —"

„Oh, to zlaté dítě, ano, ale jinak —" zarazila se — „ach, vždyť jste jistě již slyšel, že na Votavanech není, jak by mělo být —"

„Pan z Hanoldů se vrátil z vojny —"

„Ano, ale žádné radosti z toho — Ach, kdož by si byl pomyslil, kdož by řekl! Dřív takový — a teď —"

Held mohl triumfovat, mohl baronce naslouchat se zadostučiněním ... Myslil však na Lory a tušil, že je zle, zle, když barouka se tak vyznává. „Sem, do Prahy, paní z Hanoldů nechtěla?" zeptal se jako letmo.

„Ne, zvala jsem ji, ale odepsala, že je to příliš daleko, ke mně na statek že je to příležitější —"

Held jako by o něco zavadil; ta slova se ho dotkla, tušil z nich, že se Lory vyhýbá Praze; než tvář se mu nezměnila a zas horlivě pobídl baronku, aby jela a brzo, když tak krásně, že jí to poslouží a paní z Hanoldů že se uvolní, že se utěší. —

Odpoledne toho dne přišel k němu Ceypek všechen ustaraný. „Pro Boha!" lekal se Held, „snad se velebnému pánu něco stalo. Chtěl jsem k němu už jít — Vzpomněl jsem na chudáka, že ho to také chytlo."

„Chytlo, chytlo, jemnostpane! S počátku, no to ještě, to to s ním ještě šlo — ale teď! Nic nejí, ne že by mu netrávilo, ale nechce. Leží už v posteli, včera si už musil lehnout — Ani mu o peníze neříkám, nic, všecko zaplatím, a přec pořád stýská a naříká, když mu jídlo přinesu, jak to zaplatí, že nemůže, že nic nemá, z čeho to zaplatí. Už jsem se s ním, jemnostpane doktor, trochu huboval, však že nemusí platit, co by se staral. To neříkal nic, jídlo vzal, ale — jemnostpane, on to nesněd, já to našel dnes všecko zastrčené. Když jsem na to přišel a tady mu to povídám, pro Boha co si myslí, to zas to staré, že nemůže platit, a knížky taky, vědí, ty —" chtěl něco ostrého o nich říci, ale zalekl se a skončil lítostným: „Chudák stará!"

Held naslouchal čím dál tím vážněji. Zjišťoval si ze všeho, že je zle, že nastala u starce melancholie. Vypravil se k němu bez meškání. P. Vrba vyhublý, přepadlý, byl dojat, když doktor stanul u jeho lože; mluvil slabším hlasem, že brabenci nic, tentokrát ne, ale slyšel-li, co ho stihlo.

Held jej těšil, ať se nestara, o živobytí že má postaráno, ať jen jí, že musí jíst, že se to opatří, zaplatí, ať se jen nestará —

„Ano, ano, ale knížky, kdo knížky — víc si už nebudu smět ani knížku koupit, natož jiným, a noviny — jak bych to vytkl, já to nemůžu platit —"

I stran knih jej Held těšil, že teď beztoho nic nevychází, překlad pana professora Jungmanna že vyjde až v létě, jak slyšel, a kdo ví, vyjde-li teď už —

„Ach to je to, ach Bože, to nás Bůh trestá, to je rána na mladé osení —"

Held hledal slova nové útěchy, pak domlouval, především aby velebný pán jedl, o zaplacení aby se nestaral, a na knížky že také zbude — Vracel se znepokojen, vida, že jeho obavy nebyly bez podstaty. Přišel druhého dne a nebylo líp, ani třetího. Starý kaplan jídla se sotva dotekl a nápadně se tratil. Held k němu docházel až dvakráte denně. Sedmého dne z rána přichvátal pro něj Ceypek bez dechu, vyjevený, sám už požloutlý, jak ve dne v noci kaplana opatroval, a zajíkavě oznamoval, že se mu zdá, že se mu — bože — že velebný pán chce kněze, že pro něj jde —

„Jdou, jdou jen, já přijdu hned."

Když přišel, viděl, že je zle. Mrákoty obcházely P. Vrbu, byl úplně vysílen. Když Held zastavil se i odpoledne u něho, zastal jej v bezvědomí, v agonii. Ceypek klečel u postele, bílou hlavu na peřině v dlaních a plakal, až se mu v týle černá mašle třásla.

* * *

Toho dne 15. měsíce března byla Věková jako na trní. Muž odešel ráno do radnice vyslechnout s ostatními patent, před tím už došlý a jako hrozné tajemství pod pečetí chovaný; vzrušoval tiché zákoutí venkovské jako královské město. Čekali tu spásu v palčivé toužebnosti jako tam. Věková neměla nikde stání; lekala se a jakoby neslyšela konejšení své sedmnáctileté dcerky, milé a svěží jako květ.

„Ach dítě, ach dítě, kdybys věděla! Pantáta — se obává — ty nevíš, ty nevíš, chudák, s jakou přijde!“

Stál s ostatními v radní jizbě v napjetí a z hluboka si povzdechl, když úřadující zkoušený radní vytáhl ze zásuvky dobře zamčené balík, když jej pozdvihl a ukazoval, že pečeti jsou jak náleží, celé, neporušené... Pak pukaly, vosk odletoval, tuhý papír obalu šustil a v rukou radního zabělal se tištěný arch —

V tu chvíli Věkovou doma všechno dusilo. Vyšla ven, na dvůr, do krámu, na podsíň vyhlédnout přes náměstí k radnici. Houf lidí tam dole i na schodech vedoucích ku dveřím — a v tom — Někdo z nich vyšel; Lidka, stojíc za matkou, volala, že to pan rada; lidé ustupovali a on jal se čísti — pak —

„Pantáta!“ zvolala Lidka, „s Bílkem jdou.“

Věková se lekla. Šel zvolna a jak docházel, viděla mu na tváři, že se něco stalo. Vyběhla z podsíně, vzala muže za ruku, tázajíc se v starostné nedočkavosti, co, jak tedy — Zaslechla, že Bílek mluví zostra, ale nedbala —

„Pojď, až doma —“ řekl Věk stísněně, ale promluvil už, jak vstoupili do krámu:

„Milá ženo, je zle — připrav se —“

V jizbě usedl na židli jako zmožený. Věková s dcerou nad ním, a pro Boha, co se stalo, ať mluví. Pověděl, jak bylo na radnici, co v patentu, jak bankocedule na ráz klesly, že ze zlatky je dvanáct krejcarů. Nechápala hned a namítla, že když peněz nemají —

Věk sténavě zavzdychav, otevřel zásuvku a vytáhl z ní balíček bankocedulí.

„To jsem chystal do Prahy, to mělo uhradit největší můj dluh u Stojespala. Kdybych to byl tyto dni poslal, měl bych uplaceno dvanáct set. Včera to platilo tisíc dvě stě, dnes jenom dvě stě čtyřicet zlatých! Dluh ostane skoro celý. A staré dluhy se musí platit dle nové normy a tím vzrostou. Jsme na Opočeu dlužni tisíc zlatých a jak jsem z hruba vypočetl, musím teď zaplatit přes tři tisíce sedm set. A teď počítej ostatní dluhy na domě —“

„Jezus Maria!“ zaúpěla Věková, „to jsme na mizině! —“

„Jsme,“ povzdechl Věk, „a je hůř nežli po ohni. Tenkrát nebylo žádných dluhů, a teď — o —“ a chytil se za čelo. Lidce, jež trnouc, ač všecku pohromu jasně nechápala, zajel ten bolestný povzdech do srdce jako nůž. Bylo jí otce nesmírně líto; sklesla u jeho nohou, objala ho, volajíc něžně, hlasem, jenž se chvěl pláčem:

„Pantáto, můj zlatý pantáto!“

* * *

Koncem dubna t. r. stěhoval se Ignacius Ceypek z bytu nebožtíka P. Vrby do malé světničky přes dvůr v zadním domě; mívala ji stará paní Marková, které nebožtík tak často, živě a rozhorleně vykládal o francouzských Jakubínech. Z těch čtyřiceti zlatých, které mu patent ze dvou set nechal, vydal kolik zlatých za zemřelého kaplana; náhrada se však našla v zásuvce černého stolu v poslední vůli, nebožtíkem již loni sepsané. Tou odkázal Ceypkovi všechen nábytek, šatstvo i dvaatřicet loupežníků, ale také i pět set zlatých, které ovšem teď platily jenom sto. Ale byla to přece pomoc. Všecko mu do nového bytu odnesli, ale sám vzal na levou ruku koš, s nímž chodíval do trhu, a v němž té chvíle měl uloženu svou starou kuchařskou knihu psanou, a pravou přitiskl sloupkové hodiny, jež uměly tři pěkné kousky. Vzpomněl, když je bral, jak nebožtík velebný pán je rád poslouchal, jak si někdy sám zatáhl za šňůrku —

Ceypek povzdechl a jak se ohlédl prázdným bytem, zamíhala se mu víčka, při krajích náhle do krve zrudnuvší. —

XXV.

Jako adagio.

Jaro bylo jako léto. Parna uhodila, zvláště v červnu měsíci, tak že obilí nezrálo, ale schlo a hořelo. Již koncem toho měsíce nastaly hlavní žně. V ten čas, jednou za dusného večera, našel Held, vrátiv se do svého bytu, na stole psaní od paní Hanoldové. Psala ne z Votavan, nýbrž z tetina zámečku, kdež se od jara zdržovala, oznamujíc, že teta upadla zase do své nemoci a že již leží přes čtrnácte dní. Oznamovala, že se nemoc nelepší, že teta si už kolikrát povzdechla, kdyby tu byl doktor Held, ten že by jí pomohl jistě, jako již dvakráte.

„Dojata její touhou a sama plná ouzkostí těšila jsem ji, že vám budu, vážený příteli, psát a vy že nás jistě neoslyšíte. Vím, že žádám příliš, vím, jak jste přetížen svou povinností, ale nezazlívejte mně. Běží o mou dobroditelku a kdyby odešla, kdož mi zůstane? Budu opuštěna se svým dítětem, nebo doma — Ach, tam se nic nezměnilo a návrat můj — Žila jsem za války sama v trudné samotě, ale přece v klidu. Teď co nastává? Lekám se již — Nezazlívejte mi, že o tom mluvím — ale teskno mi. Pište, prosím vás, smím-li tetě slíbit, a ji potěšit, že přijedete. Přisvědčíte-li, bude má radost dvojnásobná. Jeanetta vyrostla, je jako motýlek, roztomile žvatlá —“

Doktor Held položil list na klavír a zahleděl se do tmící se zahrady. Byl dojat Lořiným tichým steskem. Ještě toho večera napsal jí list, že ochotně přijede, jakmile si tu opatří zástupce; za den, nejdéle za dva že se vydá na cestu a že bude pospíchat. Odhodlal se hned na tu cestu dost dalekou k vůli Loře. Uvidí ji zas — Náhlé zatoužení vzplanulo, těšil se — Ráno poslal psaní na poštu, a když nazejtří odpoledne se chystal na cestu, přinesl posel psaní a zase od paní Hanoldové. Neklidně je rozpečetil. Pozdě — — Prudký záchvat zmohl barounku Skrouskou,

druhý den po tom, co Lory odeslala Heldovi psaní. Lory psala krátce, několik řádek, ale z těch cítil Held, jak je žalem skrušena.

Za chvíli přichvátal rada Slívka povědět, jakou novinu mu oznamuje paní z Hanoldů.

„O pohřbu nepíše?“ ptal se Held. „Mně se o tom nezmiňuje.“

„Na ten je pozdě; dnes je. Ale jel bych tam přec,“ rada Slívka hleděl před se velmi starostně, „rád bych s mladou paní promluvil, potřebuje útěchy, ale píše, že po pohřbu pojede hned na Votavany — Snad bych jí už ani nestihl, jel bych nadarmo —“

„A na Votavany?“

Rada sebou trhl.

„Co vás napadá, tam! Ten divoch by ještě — ne — ne — Ale ubohá Lóry!“

Held v duchu litoval ještě vřeleji. Vzpomněl, co psala v prvním listu, jaký bude její návrat a další život se surovým důstojníkem. Kdy ji zas uvidí! Cesta zmařena; konejšil se nadějí, že paní Hanoldová bude ještě psát. Než list nepřišel ani ze zámečku barončina ani pak z Votavan. Tížilo jej to a starostně pomýšlel, že Lory sama snad stůně, nebo co se děje —

* * *

Paní z Hanoldů odjela po pohřbu baronky Skronské do Votavan. Za tu dobu, co u tety meškala, nepřijel Hanold jich navštívit, ani se písemně nezeptal své ženy, kdy se vrátí. Zpáteční cesta byla trudná. Paní Hanoldová odjížděla se zármutkem i s tajným strachem z toho, co bude, i s odporem. Když za parného odpoledne dojela k Votavanskému rozlehlému parku, jehož spousta starých korun vábila z úmorného vedra do chladivých stínů na stinné stezky, vystoupila paní Hanoldová a dala se s Jeanettou a její vychovatelkou pěšky parkem. U nového, empirového pavillonu pod starými duby a javory, kdež tak ráda sedávala, prokmitla se mladá dáma, urostlá, bujné krásy. Mezi stromy přišedši, sotva si příchozích všimla a stoupala po schodech k otevřené gallerii, mezi jejímiž sloupy zmizela.

Paní Hanoldové se zarazil dech. Jako uštknutá stanula, hledíc k pavillonu, ale hned zase vykročila a chvatem brala se do zámku. Stezky prázdny, až na konci u omšené sochy s houštím čilimníkovým v pozadí potkala zahradníka. Zastavila ho, poslavši vychovatelku s Jeanettou napřed. Zaražen, s bázní pověděl na naléhavou otázku, na rozkaz panin, že ta dáma v pavillonu teď bydlí, že z Vídně přijela, že již tu je dobrých čtrnácte dní, pan baron že ji pozval, že jí byl také naproti — Víc se neptala. Popuzena chvátala dál ale ne daleko; na pobočné stezce její manžel. Šel proti ní, ale ne jí naproti; jistě do pavillonu. S planoucíma očima, chvějícími se rty optala se po té dámě. S úsměchem pověděl, že ji pozval, že to je přítelkyně —

„Ale musí ještě dnes, a teď, hned z domu, mám-li vkročiti do zámku —“

Sálavé oči Hanoldovy zableskly a ne bez posměšku utkvěly na pobledlé, pohublé paní v černých smutečných šatech.

„Zde já poroučím,“ odbyl ji brutálně, „už jsem vám řekl... Má přítelkyně tu zůstane!“

„Ta —“

„Dost — sice!“ Hanold zbrunátněv, mávl prudce rukou. Okamžik tak stáli proti sobě, pak paní uhnuvši z stezky, chvátala k zámku. Ale ani tam nevkročila. Na nádvoří poručila, aby připřáhli do vozu, v kterém přijela, čerstvé koně, dala zavolat dcerku s vychovatelkou, a za chvíli vyjížděla ze zámku. Hanold meškal tou dobou v pavillonu. —

* * *

Za čtrnácte dní přijela ze zámečku nebožky tety, kamž se nejprve uchýlila, do Prahy k hraběnce Deymové. Psala jí před tím, co se stalo, oznámila jí, že zadala doktorem Blumentrittem o rozvod, a prosila ji, aby jí dala v Praze byt vyhledat a najmout. Hraběnka učinila vše ochotně neteři nebožky své přítelkyně, a když paní Hanoldová přijela do Prahy, měla byt už přichystaný.

„Je na Spálené ulici, tichý, pohodlný, se zahradou. V tom domě bydlí také doktor Held —“

Paní Hanoldová se opanovala; lekla se, ale na její ubledlé tváři ani záchvěv pohnutí. A nemohla odříci, nesměla a nemohla nic říci. Pozdě odpoledne vydala se s hraběnkou do svého bytu. Ani u hraběnky, ani tu se neoptala, kde doktor Held bydlí, v kterém patře. Ale jak vstoupily, maně se ohlédla a jak šly po schodech, zachvěla se v srdci pomyšlením, kdyby ho potkala, kdyby šel tak proti nim — S povzdechem vstoupila do svého bytu; připadlo jí, že se tak vrací do Prahy, po které se tolik natoužila, v smutkovém rouše, se smutkem v srdci, pohaněná —

Smrákalo se, když hraběnka Deymová odešla. Jeanetta s vychovatelkou byly ve svém pokoji. Lory osaměla. Přistoupivši k otevřenému oknu, zahleděla se do červencového soumraku, dolů do zahrady, do korun rozložitých kaštanů. Dvě lípy stály poblíže domu a kývaly haluzemi skoro do samých oken. Byly v plném rozkvětu a dýchaly sladkou, těžkou vůní do šera, jež houstlo v zahradě obklopené zdí i starými domy zašlých, prejzových střech.

A paní Hanoldová, jak byla v černých šatech, splývala v tmavém křeslu, do něhož u okna usedla, s šerem. I její antický účes tmavých vlasů tratil konturu; jen přibledlý, jemný obličej a bílé ruce, jak je, volně do zadu nachýlená, zlehka položila na opěradla, prosvitovaly jímavě jako z temna starého obrazu. Myslila na Helda, je-li doma, ví-li už; a ví-li, co si pomyslí — Ach ví, že hraběnka byt vyhledala, a že ona —

Líbezná prška tonů z dola, z přízemí se rozšuměla a řinula otevřeným oknem do zahrady, do korun lip a nesla se dál do starých kaštanů, pod nimiž se tmělo. Jaká odpověď! Náhle jí připadlo, co tenkráte v tetině zahradě, na verandě doktor řekl, že by si přál míti byt s okny do zahrady, aby tony milé mu skladby nepadaly do hlučné, lhostejné ulice, nýbrž do zmlklých korun stromů. Padají tam, řinou, a do srdce, do srdce —

Naslouchala, tajíc dech, ne jako tenkráte, když před lety hrál, kdy se otřásla v blaživém těšení, čekajíc v rozkošně vzrušující dychtivosti — Teď teskně, elegicky s duší zraněnou. Seděla nehnutě s očima rozšířenýma, vnímajíc ohlasy Čarovné flétny, jeho zamilované skladby, i jí tak milé. Utišení z ní vanulo, skonejšení a když šerem prosyceným vůní lip zakvílela arie Paminy, zarosily se jí oči slzami. Ale nepálily.

XXVI.

O skladbách doktora Srnky.

Za dusného večera počátkem srpna seděla na Staré rychtě u „vlastenského stolu“ obvyklá společnost až na učitele Lumendu, jenž za té drahoty, kdy i pivu naskočilo, přestal chodit do hospody. Starý pan Hamous pil také míň, ale proto přece rozpínal knoflíky u vesty. Toho večera přišel k nim také doktor Srnka. Přišel v širokém, ale volnějším nákrčníku, v hnědém fraku a střízlivý.

„Herr Hýbl,“ začal jen sedl a vytáhnuv z kapsy dvě malé knížky zánovní. „Tu vracím Miltona, das heist die Übersetzung.“

„Už přečetli!“ divil se Hýbl. „No, a —“

„Myslil jsem si, když s tou knížkou přiběhli a chlubili se, to že je něco, abych se podíval, že to je zas tak — vlastenské — no — Ale mea culpa! Znám original, ich hab' es verglichen — myslil jsem si, no naše řeč, kam pak — Ale jak jsem začal —“ mluvil čím dále tím živěji — „Ten státní bankrott je velká rána, všude to mají v těle, a dlouho, dlouho se to bude kuryrovat — ale tohle —“ klepl prsty na knížky na stole ležící, „to je trefa, to je velká výhra! A ten pán, co to přesadil, ten pan Jungmann, oh, oh!“ ukazovák doktorův stoupal do výše — „To je znalec mateřské řeči, a víc — o mehr! Was Weleslawin — was das —“ mávl zamítavě rukou — „aber das da — to je něco! Der hat den Genius der Čechensprache geweckt — Alles verjüngt, ein kühner Flug — Já si myslil — ah co — ale tady to —“ chytl knížku, rozevřel a začal deklamovat:

— — — teď blahosti
ztráta trápí jej a muky pověčné.
Kolem obrací své oči tesklivé,
jeví zděšení a touhu, smísené
s pejchou zavilou a záštím hlubokým — —

Deklamoval dál a všichni naslouchali v úžasu. Hýbl zčervenav radostí, vrtěl sebou, nemoha dočkati, až doktor dočte. Pak mu podal ruku prudce, srdečně volaje:

„To máme radost, pane doktor! Vidějí, že to půjde!“

Toho večera zůstal doktor Srnka u „vlastenského stolu“, jejž pan starý Hamous rozjařen častoval pivem. Když pak doktor, zrudlý zas a rozcuchaný měl se k odchodu, zavolal si Hýbla do koutka a vytáhnuv z náprsní kapsy složený papír důvěrně mu oznamoval, že mu také něco přinesl, ne v české řeči, no ale —

„Aber mlčet, mlčet!“ napomínal tlumeně. „A pozor! —“

Hýbl už dlouho nevydržel. Když přišel do svého pokojíčku „u zlatého slunce“ v Bartolomějské ulici, kdež nyní bydlil sám, rozbalil papír a četl při lojové svíčce:

CONCERT

zum Besten der am 15. März l. J. Verunglückten.

Vorkommende Stücke:

1. Der berühmte Fenstersturz! Ouverture zum 30jährigen Kriege executirt von der böhmischen Nationalkraft.

2. Kaiser Sigismund u. der Papst. Andante aus dem Consilium zu Konstanz für die Posauner des Weltgerichtes; vorgetragen von Johann Hus.

3. Der Ruf aus der Unterwelt oder das Finanzpatent. Duet für 2 Basstimmen mit Begleitung einer Herzzerreissenden Pratsche. Text vom Grafen Wallis, gesungen vom Ministerio — — —

Der Anfang ist praecise um diese Zeit, wenn der Böhme fühlen wird, dass er noch Gehirn im Schädel u. Mork in den Knochen hat — —“

„Prach milionská Srnka,“ pomýšlel Hýbl, když četl, „ta je smělá — ten by —“ Zahleděl se na list. „Co by chtěl, co myslí! V tom to vře. Řeč ne česká, ale cítí, a jak cítí!“

XXVII.

Skončí se slzavě.

Patnáctého září na večer přednesla teta Máli mladému Věkovi poslední napomenutí v pokojíčku u prádelníka se soškou P. Marie pod věncem. To již stál před ní mládenec osmnáctiletý, ale jako jindy s pochýlenou hlavou a neusmíval se v duchu jako někdy poslední dobou. Byl vážný ne pro to napomínání, aby se varoval pokušení, ale protože tu stál naposled, protože měl zítra odjeti, na dobro se rozloučit s tetami. U hrobu „babičky“ Jetmarovy už byl, s kamarády se rozžehnal i v sousedství, a tam také na zahradě s Toničkou Zemanovou, jak se tam „náhodou“ přičiněním kamarádovy sestry sešli.

Přišel pozdě k večeři, teta Baruška hubovala, ráno však stírala slzy, když Vašík jim za všechno srdečně, sám dojat, děkoval a s pánem Bohem dával. Otec pro něj nepřijel, aby ušetřil; oznámil synu písemně, jak je, jak je patentem skoro zničen, jak druhá rána přišla z neúrody, sucho že zmařilo žeň a jaká teď hrozná drahota, a jaká tíž dluhů!

O drahotě nemusil Věk nic dokládat, syn ji poznal i tu, když platil korec žita 60 zl. a pšenice 100 zl., když bylo vejce za 12 kr. a máz piva za 48 kr., když teta Baruška prodala husu za 25 zl., ale když musila dát za pár střevíců 12 zl. a za podšití bot když švec počítal zlatých dvacet!

Mladý Věk smutně odjížděl z Litomyšle a se strachem se blížil k domovu. Rozuměl, oč běží, co zkouší otec, co matka, jaký jejich zápas a podaří-li se jim udržet zděděný majetek. Jak by pak s nimi bylo a jak s Liduškou, a on jak by dostudoval! — V skličujícím napjetí pohleděl na otcovský dům, když vstoupil na náměstí. Nic nespozoroval, vše jako

jindy, i okna plná květin. Ten pohled mu na okamžik uvolnil a potěšil ho. Nenechali jich uschnout v těžkých starostech, ještě snad —

Věková se rozplakala, když vstoupil, Věk ho vítal vážně, mlčky ale pohnutě. Syn se lekl, že je tak ustaraný, přepadlý. Ale za otcem jako křepelka, jako májové sluníčko rozmilá Lidka, s úsměvem na rtech, s láskou v očích; cítil, jak na něj starostně pohlédla, jak on — Nikdo první chvíle nezasteskl, jen mu snášeli, aby si pohověl. Věkovi se rozlil svit tiché radosti, když mu Vašík podal vysvědčení a když v něm zahlédl samý eminens — Usmál se, pokýval hlavou, zadíval se na Václava, náhle však odvrátil hlavu. Oči ho pálily, cítil, že by mu slzy vyhrkly. Dolehla mu na duši těžká starost, jak dál, že nemá na syna ani groše, a bude-li i ten pilný hodný hoch musit trpěti, bude-li musit ze studií —

Ale ani nehlesl. Vyšel ven za prací a vyšel do krámu i po večeři, psal a počítal. Když se vrátil, byla Věková sama ve světnici. Věk se ptal po dětech.

„Liduška stele na sedničce Václavovi a Václav odskočil k starému Bílkovi. Povídal, těší se, že se hned zítra rozběhne na Dobřany k panu faráři —“

„Ubohý hoch! Tak studuje, a kdyby teď měl přestat —“

Věková postavila prudce na polic džbán, jejž omyla.

„Mariáno —“ začal Věk šetrně, „musím ti říct, co tajím už kolik dní — Z Opočna psali, že nebudou čekat, že musím zaplatit —“ Usedl u stolu.

„Tisíc zl. —“ Věková polekaná přistoupila volným krokem.

„Ne, přes tři tisíce a sedm set; a Stojespal udělal bankrot, advokát psal za věřitele, ať vyrovnám dluh — To musí být brzo, nebudou čekat — A ostatní dluhy —“

Věková byla jako pěna, dech se jí úzkostí tajil; jako obžalovanec tušila hrozný rozsudek — Zrak její tkvěl na muži, jenž mluvil s bolestnou odhodlaností. Bylo jí ho z té duše líto a hrůza ji obcházela.

„Mariáno, dělal jsem, co jsem mohl, bránili jsme se — ale už se neubráníme. Neudržíme — ani pole — ani dům —“ vyrazil temně ze sevřených prsou.

Věková zaúpěla. Věk seděl mlčky, s pochýlenou hlavou. Okamžik úzkostného ticha; až Věková se ozvala slzavým hlasem:

„A co si počneme — Děti — můj bože!“

„Však to je to nejsmutnější. Už jsem o všem uvažoval, přemítal sem tam; nezbude nežli —“

Uvázl, nemohl dál.

„Co —“ vydechla Věková.

„Mariáno, já vím — ty za všechno lopocení — teď tohle — já vím, pro tebe to bude nejtěžší —“ hlas se mu zachvěl, „ale jiné pomoci nebude — nežli — odtud —“

„Odtud!“

„Do Prahy —“

Věková zbledla. Věk vstal.

„Všecko jsem uvážil a rozpočítal. Přijdeme-li o majetek, co tady — tam se spíš uchytíme — —“

„Ne, ne! —“ Zaplakala.

„Co tady, má zlatá, a pak, ostaneme-li tu, musí Vašík ze studií —“ Věková vzhlédla k muži, jenž přerývaně pokračoval:

„Také bych těžko odcházel, ó — ale zkazit Vašíkovi studie a snad život —“

„Ne, to ne! Děj se vůle Boží!“

Vypukla v pláč a jako sesláblá opřela se o muže; ten ji k sobě přitiskl a konejšil třesoucím se hlasem. — —

Pisa.

Cestovní črta. Napsal Frant. Klement.

bezpečuji laskavého čtenáře, že krutě zápasím s přibývajícím stářím a že se s nevšední houževnatostí namáhám, dokázati světu, jak přes svou devětačtyřicítku jsem svěže mlád, schopen těžkých cestovních útrap, nebezpečných podniků a všelikých jiných věcí, o nichž se na těchto místech podrobněji zmiňovati nemohu. Ubezpečuji také laskavého čtenáře, že bych se byl k tomuto odvážnému boji proti dekadentnímu a přirozenému stavu své „vzácné“ bytosti ani neodhodlal, avšak památné výroky bodrých a „starých“ přátel: Svatopluka Čecha a Serváce Hellera, mne k tomuto zápasu — vzbouřivše ve mně hada ješitnosti — přinutili. Svatopluk Čech mi pravil roku 1894: „Kamaráde, stárnem!“ a Servác Heller o dvě léta později: „Hochu, už sbírají naše rukopisy — stárnem!“ Tyto dva přátelské a, pokud o autory jde, zajisté také pravdivé výroky — tu to máte — zanechaly přece jen v mém nitru osten s jedovatým nádechem, a tento osten jest mi vzpruhou, abych sám sobě a jiným činy dokázal, že vskutku ještě nestárnu. Sám laskavý čtenář to milerád potvrdí, až si přečte tuto črtu, v níž mu prozradím, na jaký způsob jsem se posledně do Italie vypravil a kromě mnoha jiných měst též slavnou Pisu navštívil.

Tak často cestoval jsem již slunným Vlašskem, že jsem už ani chuti neměl zabrousiti do niv za alpskými velikány; ale jednoho dne loňského roku přistoupila ke mně svůdná Eva, takto moje choť, a pravila: „Nechtěl bys do Italie? Vypravme se tam — na kole!“ Dlouho trvalo, než jsem se po vyslechnutí tohoto překvapujícího návrhu vzpamatoval, ale pak, pochopiv dalekosáhlý význam této proposice, zajásal jsem z plného hrdla: „Ano, vzhůru do Italie — na kole!“ Dále jsem pak rozumoval asi takto: V železničním voze lenošiti, v kyprém sedadle, to se, mladíku, pro tebe nehodí, to dovede každý; ale na ocelovém oři vlastní silou a v potu tváři zasloužiti si rozhled po nivách italských, pokochati se prohlídkou slavných měst a uměleckých pokladů, k tomu náleží svěžest mladistvé

otužilosti a vytrvalost. Kromě toho, a to je hlavní — dokážeš tím také „starým“ přátelům, že přes neodvolatelnou řadu svých let přece jen jsi mlád a mlád a ještě jednou mlád.

Tedy krátce a dobře: Po vydatném, denně několikahodinném cviku vypravili jsme se dne 18. srpna 1899 na cestu a po překročení černožlutých šraňků octli jsme se u břehů Adiže, dále za Bussolengem na nepřehledné rovině Lombardie a s větrem o závod letěli jsme ku staré Veroně. „Jak se tu máte?“ tázal jsem se bělovlasého majitele hostince. „Inu, s posádkou pěti tisíců našeho vojska živoříme, kdežto — popříti se to nedá — dřívějších pětadvacet tisíc Rakušanů šlo nám jak náleží k duhu.“ Po návštěvě význačnějších památek, k nimž v přední řadě překrásná starořímská Arena náleží, opouštěli jsme město Dětřicha z Bernu, rodiště Catullovo, Cornelia Nepota, Pliniovo a domovinu Romeovu, jehož Julii prý do zahrady — nyní zelinářské — kláštera Františkánů ku věčnému odpočinku uložili. Ukazují tam dosud „středověký“ sarkofag, v němž asi sličná dceř Capuletova nikdy neležela.

Krajina mezi Veronou a Mantovou až k Luzzaru je domovinou kruté zimnice, tak že příruční vůdce „Touring Clubu Ciclistico Italiano“, k jehož členstvu přináležíme, varovně uvádí, abychom se zachovávali přísně hygienicky, an bychom si jinak v době letní lehce uloviti mohli „un' infezione di malaria“. Přeskvostně upravená, široká a jako mlat upěchovaná silnice v rovině řeky Po poskytuje možnost jízdy až zuřivé a tak mihotají se kolem nás přečetné morušové sady, od stromu ku stromu táhnoucí se festóny rév a nepřehledné lány pšeničných polností, jejichž žeň dávno minula, a kukuřicových, jichž v krátké době započne. Po stu a jednom kilometru staneme v tiché Modeně a po noclehu a prohlídce města zbývá nám 40 kilometrů do Bologni, kteréžto město zasluhuje delšího pobytu. Veronu nazývali ve středověku „důstojnou“ a Bologni „učenou“ nebo-li také „tučnou“. Žilo se tam a dosud žije poměrně levně, tak že neměl pravdu Napoleon I., když tvrdil, že je Bologna drahá k žití a laciná k zemření, neboť hrobky jsou prý tam z celé Italie nejlevnější. Kdybych si měl ku stálému pobytu vybrati město italské, nevěděl bych věru, mám-li dáti přednost snivým Benátkám anebo tučné Bologni, kde se z celé Italie nejlépe vaří a kde vyrábějí znamenité uzeniny, zejména nejlepší mortadellu. Na dalším postupu z města šikmých věží věděli jsme již z nabytých zkušeností, že se dá pod blankytem italského nebe na kole i v létě jak náleží dobře cestovati, když se denní jízda výhodně za časného jitra a za pozdního odpoledne vykonává. Od pěti do devíti z rána bývá vzduch téměř vždy dostatečně svěží, tak že náleží jízda k požitkům vskutku rozkošným, a k večeru, je-li nutno, možno vykonati pohodlně ještě jízdu dvouhodinnou a kochati se pohledem na malebné zbarvení krajin při západu slunce, který bývá krásný téměř vždy. Věnuje-li pak velocipedista v celku tři hodiny denně na prohlížení zajímavostí v menších městech a za největšího vedra pět hodin na odpočinek a sedm hodin spánku, může bravě a bez obzvláštní únavy konati cestu po Italii i v době letní. Silnice jsou namnoze ve stavu výborném, jen tu a tam tvoří se značnější množství prachu a jen v končinách silně zalidněných a blíže větších měst bývají koleje značně vyjety, prohloubeny a dráha hrbolatá. Vůči veloci-

Dóm v Pise.

pedistům chová se obyvatelstvo velmi ochotně, většina vozků vyhýbá se již na delší vzdálenosti, ba značný počet tahounů mění beze všeho povelu svého vůdce směr cesty. Dle výroku mé choti náležejí tamní soumarové ku „vzdělané a galantní“ domácí zvěřeně. Ve styku s obyvatelstvem napomáhá vydatná znalost řeči jak náleží, a přívětivost velocipedistů, žertovné slovo v čas, nenucený rozhovor při zastávkách, zdvořilost a bezvadné chování zpříjemňují tento způsob cestování nejlépe. Jak často uspořádali jsme s majiteli lehkých, dvoukolových vozíků s neobyčejně rychlými koníky silniční závody, při nichž dali jsme se s počátku k nemalé radosti vozatajů několikráte předstihnouti, na konec přece jen dokázavše, že je oř z ocele při hbitém nožním pohonu na delší vzdálenosti rychlejší koně z nejlepšího plemene v Emilii. Za frenetického jásotu a ohlušující pochvaly uvítána byla vesničany moje choť, když mne při malých závodech, jim pro zábavu uspořádaných, „hravě“ předstihla. V četných končinách severní a zejména střední Italie náleží dáma na kole dosud k řídkým zjevům a v mnohých horských vesnicích středních Appennin působil zjev mé družky na kole až sensačně, a krásné pohlaví mohlo si oči vykoukati na jejím praktickém dressu.

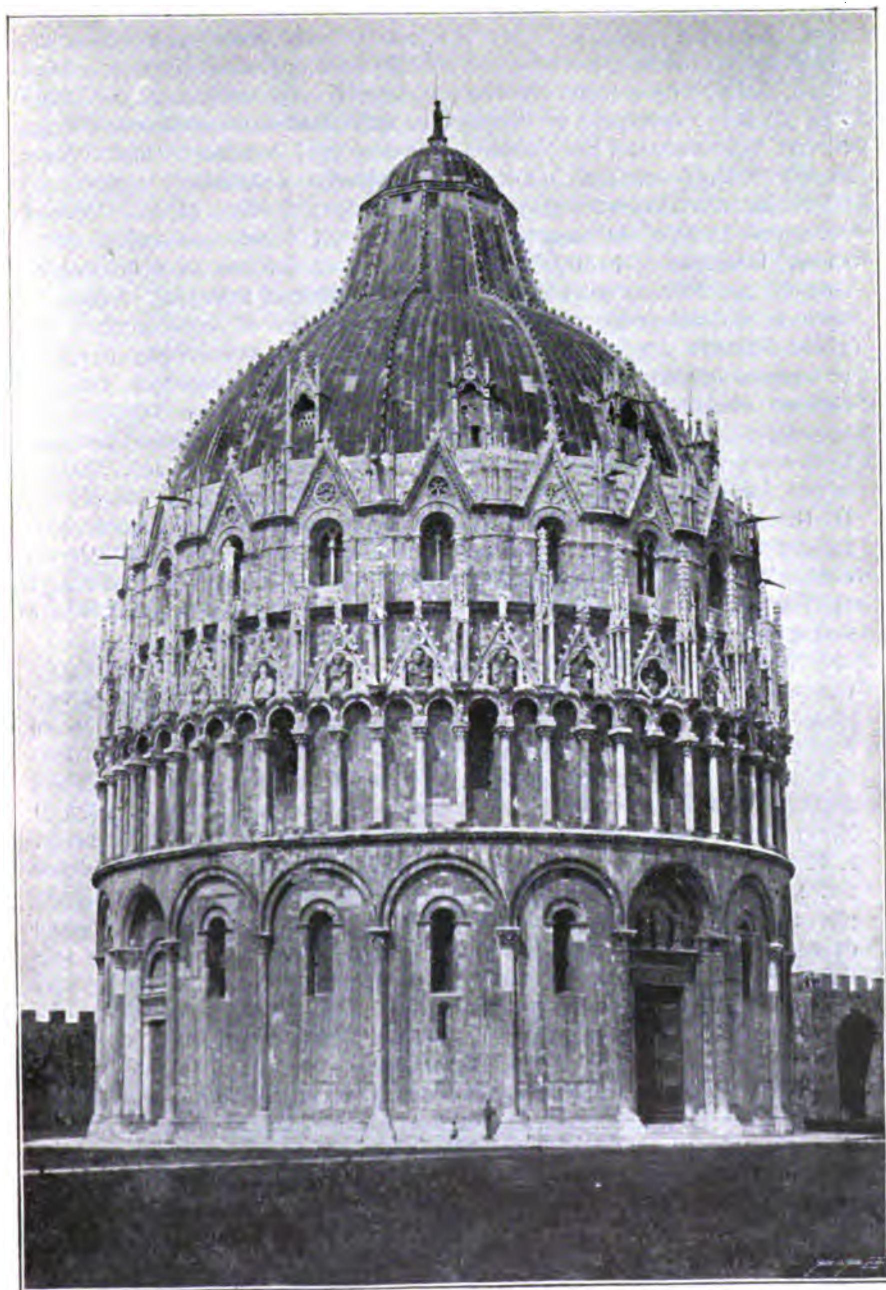
Z Bologni ujížděli jsme dále na rovné, nedohledné silnici přes Imolu, Faenzu, Forli, Cesenu do Rimini, kde jsme se — a dále denně na cestě při pobřeží — vždy v mořských lázních jak náleží občerstvili. Na spěch jsme neměli, a tak věnován celodenní pobyt Pesaru, Fanu, Sinigallii a třídenní Anconě, odkud konali jsme pouť do slavného Loreta. Potom nastala nám namáhavější cesta horami v končině „le Marche“, vedoucí přes Severino, Camerino do Foligna s výletní odbočkou do slavné Perugie, prastarého Gubbia, Umbertidy, pak to šlo dále z Foligna jižním směrem přes památné Spoleto k vodopádům nedaleko Terni, přes Narni k řece Tibeře a podél této únavnou cestou až do věčného Říma. Celý týden věnovali jsme prohlížení nejvýznačnějších památek římských a okolních a pak nastoupena zpáteční cesta podél břehů Tibery, přes Orte do Orvieta, Chiusi, kolem Trasimenského jezera směrem ke Cortoně a Arezzem přes S. Giovanni do kvetoucí Francie. Cestovní naše kola původu amerického, známky „Cleveland“, osvědčila se znamenitě, v průběhu šestinedělní cesty nevázla na důkladných strojích ani jediná součást, ba ani perčovina obalu a pneumatiky neutrpěla, a to bývá obyčejnou nehodou na italských silnicích, posetých hřebíky z obuvi. Dobře míněná a v průvodci velocipedistů zhusta se opakující výstraha „pozor na hřebíky a trny“ je málo platna, ba jest i poněkud naivní, neboť rychle uhánějící velocipedista těmto špičatým úrazům ubrániti se nemůže.

Namnoze mizerná a namáhavá cesta vede z Florencie průsmykovou úžinou Gonfolina podél břehů řeky Arno přes Montelupo, Empoli, Fucecchio do Pisy, kamž jsme za stálého zápasu s dešťovými přeháňkami poněkud „na mokro“ s tím předsevzetím dojeli, že si v městě s šikmou věží jak náleží odpočineme a se na další cestu co nejdůkladněji posilníme. V Toskánsku tvrdívají o Pise, že prý tam člověk nejlépe promokne, a o pravdě tohoto rčení sám jsem se dvakráte přesvědčil. Východně a severovýchodně v dálavě vystupující Monti Pisani — s nejvyšší, 918 m. měřící horou Serra — vždy viděl jsem temnými mraky zastřeny a jednou

i toho jsem byl svědkem, jak od nich na Pisu notná sněhová chumelenice přikvačila.

Od polovice měsíce října až do 15. prosince oživeno je toto jinak poměrně mrtvé město značným počtem více méně čivními nebo plicními neduhy neb asthmou stížených cizinců, jimž prý se ve vlhkém ponebí pisanském značně ulehčuje, k čemuž především dosti stejnoměrná teplota přispívá. Podél břehů řeky Arna rozložená Pisa náleží k městům, v jejichž ovzduší nezdolná tíha nudy vane, a to i pro ten druh cizinců, jimž na zábavách a rozptýlení myšlenek nezáleží, neboť Colonia Julia Pisana postrádá vábného půvabu, jímž se přečetná jiná, méně slavná italská města honosí. Sláva Pisanců a rozkvět republiky pominuly již pradávno, a poměrně krátká doba jejich válečné veleslávy, jež soupeřila s Janovem a Benátkami, sáhá jen od podrobení Sardinie — 1025 — až do vítězství Janovanů u Livorna — 1284 — a zničení válečného loďstva Pisanců. Doba trvání pisanské moci a slávy kryje se téměř na vlas s leskem zářivé hvězdy umění, jež tehda Pise vzešla. Za stoupajícího rozkvětu města a přibývající zámožnosti občanstva věnován stavbám památných budov značný zájem, čehož následkem Pisa, velící Středozemnímu moři, v oborech stavitelství, sochařství a malířství přední místo zaujímala a tím určitým, byť i ne dlouhotrvajícím vlivem na počátek rozvoje italského umění působila. Základním kamenem ku slavnému dómu položen r. 1063 také základ k umění pisanskému, a po vysvěcení památného hřbitova (Campo Santo) r. 1278 nastal tam úpadek v oborech umělecké tvorby, tak že Pisanci nuceni byli z rozvíjející se Florencie povolati celou řadu věhlasných mistrů, aby památné stavby zakončili a část scházejících výzdob provedli. Nejvýznačnější budovy pisanské, sestaveny dle dob v nichž založeny byly, jsou tyto: S. Niccola — 1010 — S. Michele in Borgo — 1020 — Dóm — 1063 — S. Sisto — 1089 — S. Sepolcro — 1150 — Baptisterium — 1153 — Campanile — 1174 — Campo Santo — 1203 — Santa Maria della Spina — 1230 — S. Caterina — 1253 — a S. Paolo a ripa d'Arno — 1270. Jak nahoře již uvedeno, trvala moc Pisanců od roku 1025 až do roku 1284, a jak z uvedených stavebních dat vidno, spadá též budování památních staveb do tohoto období, kdežto pozdější, z časů znovuzrození umění pocházející paláce a některé chrámy značku sterých jiných italských budov mají a více méně šablonovitě provedeny jsou.

Nejskvostnější stavby zbudovali Pisanci ve skupině neobyčejně účinné a tak výhodně umístěné, že neznám i sebe blaseovanějšího touristu, jemuž by se architektonický soulad a svéráznost těchto stavitelských básní nezamlouvaly. Již to klidné, živějšího ruchu vzdálené, na nejzazším cípu města ležící místo, na němž dóm, Baptisterium, Campanile a Campo Santo stojí, bylo bez odporu s uměleckou vypočítavostí zvoleno, a po zbudování dómu umístěny ostatní stavby tak výhodně, že při vší nesouměrnosti stanoviska souladný celek tvoří, při čemž nepravidelná vzdálenost povšechný pohled vydatně podporuje a mohutný dojem zvyšuje. Těsně za vyústěním ulice Solferino, poněkud v levo k Porta Nuova před klinickým ústavem nalézá se vhodný bod, odkud je pohled na tyto památky stavitelského umění nejkrásnější. Slunečné ozáření a blankyt nebes

Battistério v Pise.

nahoře, po dešti svěže zelený pažit dole a z něho vystupující mramorové, dokonale umělecky sestavené massy tvoří malebný a těžko zapomenutelný obraz. Architektonicky neobyčejně působivě sladěné průčelí dómu, jehož bílé mramorové plochy různobarevnými vložkami pruhovitě jsou zdobeny, vystupuje se sloupcovými galleriemi k mohutné výši a kryje 32 m. širokou a 95 m. dlouhou budovu, jejíž střed r. 1595 ohněm napolo zničený koncem roku 1604 v původní dokonalosti opětně byl zbudován. Z východní strany vstupuje se do pětilodní, na příč třílodně rozdělené basiliky branou, jejíž bronzové, 24 reliefů obsahující dveře slavný Bonannus r. 1180 zhotovil, a pak obdivujeme se řadě 68 starých sloupů, jež Pisanci v dobách křižáckých válek z antických budov na východě zabrali a hlavním budovatelům Busketovi a Rainaldimu k vyzdobení tohoto dómu odevzdali, dále bohatému okrášlení četných oltářů v hlavním oddílu, v postranních lodích a v chóru, mnohým sochám, četným obrazům, svítilnám, nádherným reliefům, krásně vyřezávaným křeslům a lavicím, mosaikám, řadě náhrobních pomníků, bohatě zdobenému stropu a tepaným předmětům. Slavná jména jsou tu zastoupena. Michelangelo, Andrea del Sarto, Salimbeni, Lomi, Beccafumi, Mosca, Allori, D. Ghirlandajo, škola Giov. Pisana, Cimabue a četná jiná jména, přináležející zejména době znovuzrození umění a době pozdější. Oproti dokonale provedenému zevnějšku a architektonicky bezvadně rozčleněnému vnitřku zdá se nám seřadění výzdobných předmětů poněkud příliš bohatě seskupeno, čímž se soulad celku částečně maří a zmírňuje.

Popisem zevnějšku křestní kaple — Battistéro — a zvonice — Campanile — nemusím se namáhati, neboť přiložené obrázky znázorňují jasně architektonickou krásu těchto stavebních památek, téměř zcela z bílého mramoru zbudovaných. Uvnitř je Battistéro pilíři a sloupy rozdělen, na nichž okružná gallerie a výše opětně stejný počet sloupů a pilířů spočívá. Překrásná, volně stojící kazatelna zhotovena r. 1260 N. Pisanem, křtitelnici pod středem kupole vypracoval Quido Bigarelli r. 1246, a stavba Battistéra sama, provedená dle plánu mistra Diotisalvi z r. 1153, dokončena koncem roku 1278. V průběhu naší návštěvy odbyto přítomným knězem patero křtin, načež nám sakristán popěvkem krásnou ozvěnu demonstroval. Před lety učinil na mne přednes čtverozpěvu v nejjemnějším pianissimu dojem pro vždy nezapomenutelný, a je-li to pravda, že andělé v nebeském království krásně zpívají, pak jejich hlasy tam nahoře jistě tak báječně sféricky nezní, jako hlasy pisanských pěvců pod kupolí 54 metrů vysokého Battistéra.

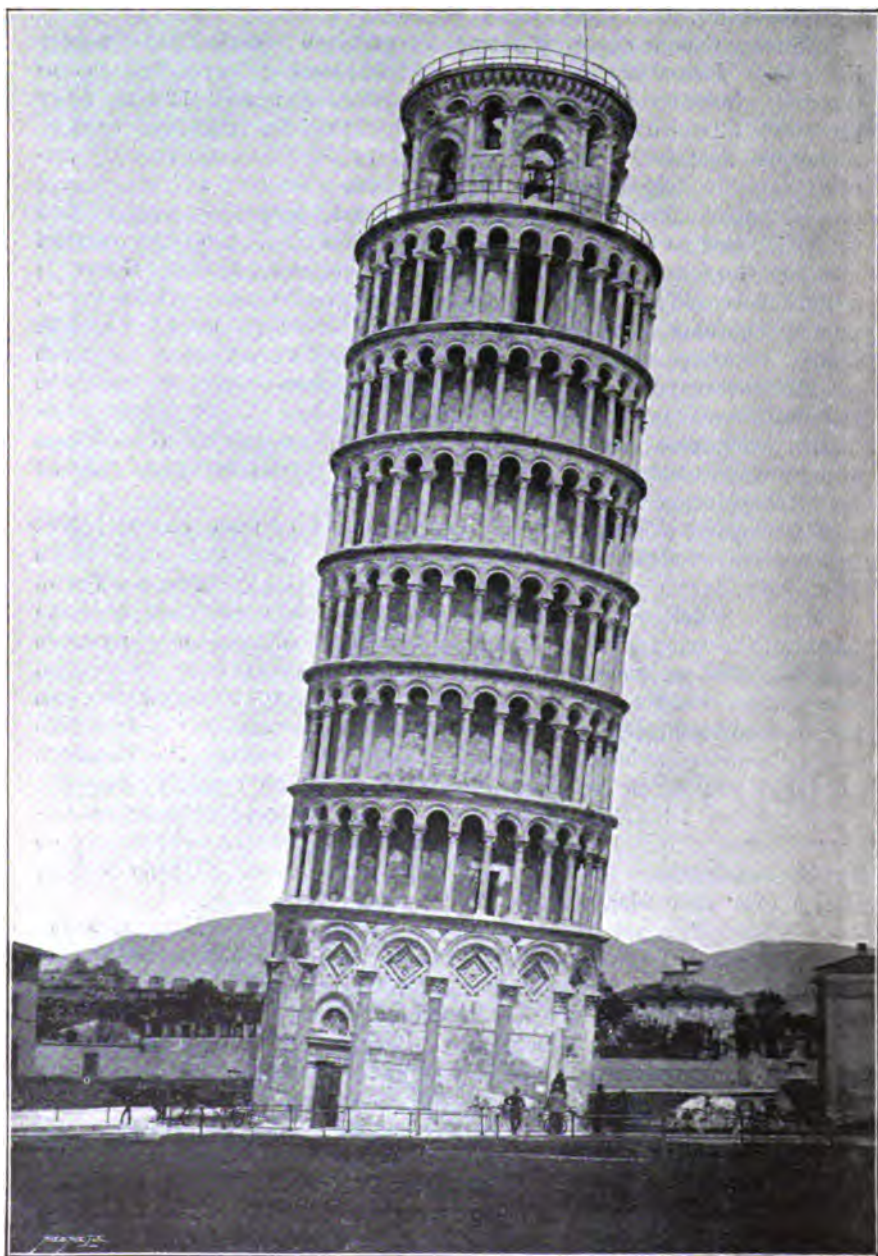
Náklon Campanile obnáší přesně 4 m. 32 cm., a otázka, zda šikmost této zvonice v průběhu stavby vznikla, aneb zda tak úmyslně mistry budovateli Bonannem z Pisy a Vilémem z Inšbruku provedena byla, náleží dosud k otázkám nerozhodnutým. Vystoupení na nejvyšší bod věže neodporučuji nervósním aneb na závrať trpícím turistům, neboť pocit za výstupu (po 294 jak náleží pohodlných schodech) nenáleží ku příjemným. Vystupujícímu zdá se, že jej jakás neviditelná moc na stranu náklonu věže táhne, a při pohledu z tarasu, z něhož Galilei — mistr na vysokém učení pisanském — pokusy o zákonu pádu konal, a odkud je na město a okolní končiny pěkná vyhlídka, chápe se každý milerád

železného zábradlí. Většině návštěvníků zdá se, že zde nevyhnutelně s věže musí spadnouti.

Slavný Campo Santo, k němuž dle zaručené zprávy Pisanci z hory Kalvarie v Jerusalemě 53 lodních nákladů země přivezli, leží za popsanými právě budovami těsně při hradební zdi a měří 126 m. délky při šířce 52metrové. Ohraničen je zdí s plochými arkádami a pilíři, zdobenými figurálně, a vysvěcen byl roku 1278. Travinami porostlý, nepříliš rozsáhlý dvůr obklopuje 15 m. vysoká, rozměrná a krytá, krásně provedenou okenitou kružbou zdobená dvorana, jejíž stěny pokryty jsou četnými, valně poškozenými a z části nedovedně restaurovanými freskami mistrů: Gozzoli, Lorenzetti, Traini, da Volterra, Pisano, Giotto (?) a Buffalmacco. Tři menší kaple souvisí s touto dvoranou. Četné sochy, poprsí, náhrobní pomníky, krásné římské sarkofagy, mosaiky, antické oltáře, .popelnice a egyptské starožitnosti rozestaveny jsou na všech stranách dvorany a tvoří při celkově nesouladném seskupení malebnou směsici, kteráž se u návštěvníků nemine účinkem a při jasném svitu měsíce neobyčejně mocně působí. Uspokojeni opouštíme dílo Giov. Pisana a pak náměstí dómu, na jehož stavitelských památkách jasný paprsek nesmrtelnosti spočívá.

Obchůzkou městem sezná turista ještě mnohé zajímavé stavby, jejichž jména jsem předem uvedl, dále se rozhlédne po hlavní tepně života pisanského, jež zove se Lungarno a tvoří široká, mosty: Ponte di Ferro, di Mezzo, Solferino a alla Fortezza spojená nábřeží, při nichž se četné hostince, kavárny, paláce, chrámy a pomníky, Mazzini-ho z mramoru a Garibaldi-ho z bronzu, nalézají. Na Lungarně prochází se večer „celá Pisa“, a ze šesti set studentů, navštěvujících zdejší universitu, flirtuje jich zde v době studijní valná část, a mnohá Pisanka nalezne v řadách této mladé Italie svého budoucího chotě. Po návštěvě náměstí Dei Cavalieri, na jehož prostorách se dříve forum staré pisanské republiky nalézalo, jež v průběhu 16. a 17. století původního svého rázu pozbylo, a po shlédnutí rodného domu slavného Galilea, označeného deskou, ubíráme se do našeho nepatrného, v klikatinách uliček starého města ukrytého hostince Cervia (Via Tavolaria), kde se levně a znamenitě hoduje.

Pobyt v Pise zakončen výletem do obchodně čilého Livorna, a pak to šlo dále rovinou k Viareggiu, přes Pietrasanta a Massa do Spezzie a železnicí horskou krajinou při pobřeží, kolem téměř nesjízdnou, do Janova, načež velocipedem do Turina a Milana, kde jsme se náhodou s p. prof. Thomayerem, hotelierem p. Benešem s chotí a se spisovatelem p. Ruthem před arkadami Gallerie Vittoria Emanuela setkali. Udiveně a pohledem vzácného diagnostika pohlížel pan profesor na naše uondané a nepříliš salonně vypadající postavy, a když jsme mu o našem turistickém putování zprávu podali, kmitnul se mu zvláštní záblesk ve zřítelnici. Zdálo se mi, že vyvrcholily myšlenky jeho asi následovně: „K tomu patří značná dávka hysteronproteronu čili zvrácenosti!“ — Cesta na kole zakončena šťastně a beze všeho úrazu v Bolzaně. Provedl jsem jí opětně důkaz „nevšední otužilosti a mladistvé svěžesti“ a mohu tudíž velectěným přátelům svým směle dáti na vědomí, že přece ještě — nestárnu.

Šikmá věž v Pise.

Rok na vsi.

Únor.

Kronika moravské dědiny. Napsal Al. Mrštík.

Noční pobožnost.

a den sv. Romana.

Už pátou si poručili kmucháček Sékora a než ji Rybář přinesl, začali si vesele pohvizdovat. — To všecko znamenalo, že kmucháček domů už nepůjdou. — — — —

Málokdy kmucháčka ďábel svedl, ale když svedl, — „nic na polovic a všecko — dle vůle Boží". — Vína míval až do velkonoc. Šetře ho jako zlato, čtvrt roku pil denně skleničku, v neděli dvě — ale pak najednou, jako když bouřka se strhne — víno se ztrácelo v něm jak v bezedné propasti. Konec byl, až sám řekl: „dost, pane Bože, dost". Pak vstal, udělal několik všesvětových kroků a vydal se na cestu z hospody domů. Roh hospody, nárožní kámen školy a járek v cestě — to byly jediné záhady, které se mu stavěly ještě do cesty k lůžku. A kopeček. Před tím vždycky věky stojí a věky rozmýšlí. Údy se mu rozlízají, hlavou jakoby mu někdo houpal vysoko, dolů — vysoko, dolů — pak postojí, dokonale ještě změří těžce vypracovaný plán a pojednou — někdy zpříma, někdy po čtyřech zas — jak kdy — — Nahoru se vždycky dostane — dole nezůstal nikdy.

Žena, která už od několika let nemá spaní, buď na něho čeká ve dveřích nebo pošle dceru — pomohou mu z kožichu i z bot a jakoby se nic nebylo stalo, jdou klidně spat.

Ne tak kmucháček. Ten s kropenky ještě sundá růženec, usedne na kraji postele a dá se do nejvroucnějšího modlení. S růžencem se vyvrátí i na znak a usne jak Noe. — — — — — — — — — — —
— —

Včera přišel kmucháček do hospody už ráno. Šel od kováře s nastaveným řetězem a zabočil jen tak — — —

Už kolik neděl tu nebyl.

Mladé Lípovské víno každým douškem jakoby z něho nového člověka dělalo — Dal si druhou, čekal na třetí — a jen se po prsou hladil, jakoby tam choval něco obzvláště milého a krásného. Od práce doběhl také majstr Pštros, přišel ten, odešel onen, na chvíli se zastavil i Dóbek ze záhumení — a kmucháček pořád ještě seděli, pořád něco hladili — a když k polednímu na svou sklenku došel i kmucháčkův vrstevník Straka — pili kmucháček už šestou. V tu chvíli už pořádali celou Habrůvku od „z dolního konca“ až po horní — klášter, zámek, školu, faru — a v obci, to že „takovéch zlodějů ešče nebelo a tak hunem nebode“.

„Víš te, kamarade, co stál mostek u panský zahrade?“

„No — a?“

„Še-de-sát renskéch, šedesát! A dřeva je v něm za pět novéch. — Deť se v tem poctivé člověk nevezná. Na takový hóčte patří vod zemskýho véboru revident a ten — taky se v tem nevezná. Protože nemože. V žádnéch školách nikdo neveštudýruje a v celým světě se nikdo nedobádá — — jak te hóčte tady decke zmuchlajó. — —“

Na konec vyčetl i panu farářovi, že je „moc dobré a bázlivé“.

Petruša mu nalila už sedmou, když v poledne uhodil zvon.

Červený v tváři, s očima plnýma jasu a záře kmucháček vstal, položil beranici na pokapaný stůl a ve svém ohromném kožichu stoje jak kněz — pomodlil se Anděl Páně nahlas — s důrazem na každém slově.

Modlitbou nějak zkrotlý zalezl pak jaksi do sebe —

Byl v hospodě sám.

Rybář odešel, Rybářka s děvčaty prala, děti vytratily se do školy.

Prázdnou šenkovnou tikaly hodiny, v koutech leželo milounké jakési ticho polojarního dne.

Na kmucháčka nalehla pojednou hrozná jakási lítosť. Smutno mu bylo v té samotě liduprázdné hospody — hanba jej bylo i před těmi mrtvými stoly a rozházenými po šenkovně židlemi. Vzpomněl si na churavou ženu Rozárku, vzpomněl i na děti a už tak ta prsa nehladil — Hořkost se tam rozlévala, místo vína cítil v hrdle pelyněk.

A pojednou mu bylo do zpěvu. —

Než skončil krátký den, vystřídali kmucháček už všecky písničky, co jich našedlá jejich hlava nosila — — a ještě v ní hledal jakousi, na kterou si nemohl a nemohl vzpomenout.

A kdyby si byl i vzpomněl, už by ji byl nezazpíval. Sedě schlípen u stolu, věsil hlavu jak rozbitý a jen pomrkával sesláblýma očima po přišlých hostech.

V tom vešel Rybář.

„Rebářu — jednu. Ešče jednu,“ hrabal se dvěma prsty pod kožichem v kapse u vesty. Z opatrnosti platíval hned.

„Kmucháčku, už nemám. Došlo už poslední.“

„Co že?“

„No, nemám, kmucháčku. Poslední víno ste mně vepili. — Spodek vám přeci nedám!“

„Spodek ti taky nebodo pít — spodek si nech sám! — — Dež nemáš, nemáš — — — Pudu. Šak mám duma sám.“

Vstával. — A tu pojednou pohled jeho zavadil o hajného Křížka z Louček. — — Usmál se naň plným obličejem a tak mu byl rád.

„Hale — Křížku — menovče — — doveď mě k nám! Tadyk Martin ti pomůže a tak s přispěním Božím přeci vás nějak vepravím hore!"

Martin byl kovářský tovaryš — a černý jak satanáš vycenil bílé své zuby.

„Poďte chlapci! Dám vám masa — vína — ešče mám tý habrůvský keseliny dost — — poďte vobá! — —"

Křížek zastříhal ušima — Rybář mrknul okem — Martin nakoukl stranou na kmucháčka. Sékora jakoby jej litoval.

„No, co nám na tem sejde —" pravil k hajnému, „zaveďme jé."

Hajný zavěsil hůl na loket.

„Počkéte —" pravil, „huž dem."

Vzali kmucháčka andělíčkem a — spjatí do trojice — nesli se s ním do síně.

Ani s ním neměli mnoho práce. Tvrdý, noční vzduch naslopaný jeho kožuch nějak profoukl. Přes kopeček šel skoro sám.

Kmotřenka už čekala s úsměvem ve dveřích a svítila kmucháčkovi na těžké nohy. Kmucháček před ženou vzpřímil se jako nepoddajný, větrem sem tam zmítaný, ale přece jenom pevný, dobře v půdě založený dub. Zdvihnul hlavu a pravil:

„Vedu ti hostě."

Křížek byl vzdáleným vlastníkem*) kmotřenčiným.

„Vítám vás!" usmála se šibalsky kmotřenka.

Vešli tmavou síní do jizby čpící těžkým zápachem starých kožichů. Na lavici u kamen seděla polosvlečená šestnáctiletá dcera Hanyša a přebírala fazoli. Na peci chystaly se děti rozverně na lůžko.

Ale ani Hanyša nezdála se nijak překvapena. Jakoby se to rozumělo samo sebou. Jak do hospody když se vejde; čekala jen, až co poroučet budou kmucháček.

„No tak, kmucháčku —" pustil hajný Sékorovo rameno — „huž ste duma, svlečte se a dite spat. Me zas pudem."

„Tadyk zvostanete!" ukázali kmucháček na lavici a pohnuli rukou k Hanyši. „Hanyšo, dones nám, co máš k večeři. Mosíme huctít hostě."

A jistým pohybem, jakoby rázem nadobro vystřízlivěli, sáhli kmucháček do kouta lavice pro džbán. Byla to velká „latuša" s dvěma ušima. Také určitě a pevně pokročili ku dveřím, sáhli na hřebík pro klíče a rovno vyšli do sklepa. Jen v síni bylo slyšet, jak se kožich o zeď tře. U dveří domovních rachotil klíč. Kmucháček zamykal barák.

„Co nás zamykáte?" ptal se do síně Křížek.

„Habeste nehuteкli — — Hanyšo, pospěš!"

Hosté usedli. Tetička oblečená položila se do lůžka a vyptávala se Křížka, co u nich nového. Hanyša hrkala v kuchyni nádobím, děti na peci tahaly se s kotaty. Martin rozhlížel se po jizbě. Po stěnách rozvěšeny zčernalé obrazy svatých, na polici řada malovaných talířů a hrnků s bílým, baňatým džbánkem. Se stropu na niti visela papírová holubička

*) Příbuzný, z rodiny.

s utrženou hlavou. Na dubovém stole ležel sedraný kancionál a rozevřený slabikář nejmladší Rozárky.

„Tož tak. Tetku Béňovó včerá pochovali. Dé hjí Pánbu lehký vodpočinutí — za mlada sme bévale kamarádke. No — já huž tade taky dlóho nepředržím," dodala kmotřenka s povzdechem a zahleděla se vstříc vcházející Hanyšce s mískou uzeného masa a chlebem v lokti.

„Berte si, berte —" pobízela tetička. „Ešli pak's dala prorůstlý? — Ešče nehjíte? Krájejte si! Hanyšo, podé hjim přeci! Jen si berte po našem!"

Do jizby vešel kmucháček s plnou latušou mladého vína. S ním přihnal se černý Vořech a rejdil pod stolem jak had. Kmucháček nalil nazelenalého vína. Mísku přistrčil jim až pod samé nosy.

„Jezte a pite bez dlóhéch řečí," pravil a postavil latušu s ušima, které trčely s obou stran jak silné, nadité boky ženy.

I kmucháček si vzal, ale nekrájel. V zamaštěných prstech držel pevně, jak železo obrůstlé žebro a silnými, zdravými zuby trhal šťavnaté maso po kuse kus.

Zapíjeli a obdivovali kmucháčkovu sviňu. Přes sedmdesát mázů sádla dala a čtyry polty slaniny do komína mohli zavěsit — — „Takové svině v Habrůvce ešče nebelo."

Děti na peci daly se do smíchu.

Hanyša, zívajíc, krčila nahé, červené lokty a chystala se patrně na dlouhé sezení. To všecko jí bylo tak všední a známé — až i Křížkovi byl nápadným ten zažilý způsob, jakým se to všecko dělo. Vořech pod stolem nahryzoval kosť, kocour lichotivě třel se o kovářovu ruku.

Kmucháček naléval.

„Pi a nepohrdé!" domlouval zas ledva kdo co upil.

Než se najedli, byla latuša prázdná.

A zas plápolal kožuch s latušou do sklepa a latuša s kožuchem zase zpět.

Hostům začalo se líbit.

„Mosíme se posilnit," pravil kmucháček, nalévaje čerstvého. „Najedli sme se, napijeme se a potem si zazpíváme."

Toto jakoby se rozumělo samo sebou. — Na peci bylo živěji.

„Hola, děvčata, vstávéte! Bodeme zpívat. — — — —"

Zatím co kmucháček pohlíželi na pec — obrátil se Křížek k Martinovi a Martin ke Křížkovi — — Hanyša se dala do smíchu.

„Co to?" bylo možno číst v očích Martinových i Křížkových.

„Nevzpíré se a hunem dolů! — — Do práce!" utíral kožuchem kmucháček roh stolu a z útrob mu vylítlo cosi jak z bouchačky stlačený vzduch.

Děti už seskákaly s pece, zalezly po lavici za stůl, skrčily kolínka k prsoum a přetáhly košilkou. — — Jako když se hotoví k něčemu, co dávno už uměly a musely umět. Nejveseleji hleděla Rozárka. Černýma očkama jak malými achatky sjížděla s kmucháčka na hosty, s hostů na Hanyšu — Pojednou se schovala za zády Maryšky a dala se do neudržitelného řehotu. I Hanyša musela přisednout a přisedla, jako když se má něco konat, co už jí ani nepřipadalo jako nové.

Kmucháček podstrčili hostům rozevřený kancionál.

„A věil spusťte!“

Zase se ohlédl Křížek po Martinovi a Martin po Křížkovi. Bylo jim do smíchu a nebylo jim do smíchu. — — Děti za stolem chytly se kolem krku. — — Až Křížek se vpravil do celé nálady a řekl:

„No tak — kmucháčku — začnite — — já až po vás.“

Kmucháček vysokým hlasem hledal tón.

„No tak — —“

„Tak teda — —“

„No tož, tatínku, začnite!“ nahnula se bělolící Terezka.

„Slavná Matko Spasitele — —“ začal kmucháček z hluboka a děti sborem spustily s ním. A ne žertem — docela vážně. Křížek s Martinem vyvalovali na sebe oči.

„No, zpívéte! Co čučíte? — — — Všecko dle vůle Boží a nic na polovic. Najedli ste se, napili ste se — včil zpívéte! — Slavná Matko Spasitele — — —“

Rozárka zajela svým hláskem jak jehla do roztřískaného bassu tatínkova a už zpívali všeci: i děti i Hanyša — — i Křížek — — jen Martin, blbě se usmívaje, nuceně zpíval přes zuby a jen na půl slova. — Kmucháček stoje v rozevřeném kožuchu nade všemi, řídil zpěv jak pan rechtor na kruchtě — — Z jizby rozléhal se zpěv jak z kaple posvátné.

Když dozpívali, Křížek rozjařen už — spustil: „Zkázala mně má milá — — —“

Kmucháček zařval.

„Co je to?! Je to tadyk putyka, či co? Takový si zakazuju v mým baráku! — — Tadyk se zpívajó jen svatý — — Terezko, začni, keró chceš — — —“

„Tatínku, tu vašu némiléší,“ rozřehtala se Rozárka a zase se schovala za zády Terezky.

Hosté hleděli na sebe jak u vidění.

„Jak Jakub nespustím se Tebe — —“ zařvali kmucháček s Rozárkou a ohlédl se po Hanyši, zpívá-li sebou. Zpívali všichni — i Křížek i Hanyša — jen kovář otvíral ústa a žádného hlasu nebylo slyšet z nich. Kmucháček vzal kancional a přistrčiv jej kováři pod nos, tlustým prstem ukazoval na místo, které právě zpíval.

Jizba zvučela sborem osmi hrdel.

V tom ztišili hlas — zbystřili uši.

Pod okny stála celá hospoda a hlasitě se smála rozkřídlenému kmucháčkovi, jehož postava hrozně plápolala za bílou záclonkou.

Hajný Křížek už vstával.

„Počké, menovče, ešče jednu,“ stáhl kmucháček jmenovce na lavici zpět. „Tisíckrát pozdravujeme Tebe — —“ načal novou.

Děti hlasitě zpívaly, Hanyša přizvukovala s dětinnou oddaností, přivírajíc dlouhořasé své oči. Jen kmotřenka na posteli hubovala, že se to nepatří. Kmucháček byli veliký ve svém náboženském rozvášnění. Zmítali rukama a jak veliké balvany vyhazovali z prsou těžké rány svého hlasu. Z vepřovic vystavená kuť třásla se od základu celá.

Křížek už seděl jak na trní.

„Tak, strééku —“ pokusil se o slušnost — „děkujeme vám pěkně za zavdánó — — Neměte za zlý — mě duma taky čeká žena a děti — Hodinu do Lóčke v tý tmě je co hjít.“

„Milé Josífku — menovče a vlastníku můj, všecko dle vůle Boží a nic na polovic — —“ pravil kmucháček a přitiskl hajného ještě dále na lavici až za stůl — — „Mlč!“ rozkřikl se na něho a zvedl pěsť.

„Přeci nebodem' — —“

„Povídám, mlč! — — Každé svý — — Najedl se's, napil se's — co Božího, dé Bohu — — Děti na kolena! Ve jmenu Boha se včil mosíme pomodlit — —“ dodal kmucháček a sepjav ruce a pozdvihnuv oči ku stropu, kde se točila holubička s ulomenou hlavičkou — — začal: „Zdrávas královno — — —“

Kovářovi na čele vyvstal pot — hajný hleděl oknem do tmy.

Mezi modlitbou sáhl kmucháček na kropenku u dveří a v rukou jeho zachřestil i růženec s blýskavým, plechovým křížkem.

Kovář očima hledal beranici.

Ale kmucháček mžikem schoval obě pod kožich.

„Nedržte nás, nebo — —“ vstal už kovář zprudka.

„Nic, nic — —“ chopil se kmucháček latuše a chřestě růžencem o džbán, plápolal ven.

„Hutečte, než přinde.“

„Bez beranic? A je zamčíno.“

Před okny sborem se řehtala dědina.

„Dvorem.“

Vyhrnuli se v síň.

Tam na zemi ležely kmucháčkem upuštěné beranice.

V tom ve dveřích ode dvora objevil se kmucháček.

„Kam deš?“ chopil se Křížka.

„Jen tak — vochladit se.“

„Je zima — tady se vochlaď.“

„Já huž nechcu.“

Třemi skoky přehoupnul Křížek dvůr a vyšvihl se na prkenný plot.

„Dobró noc, kmucháčku, děkuju vám!“

„Tak! Naslopat se a modlit ne? — — A te seš taky takové póstevník,“ obrátil se k Martinovi hledajícímu ve tmě beranici. „Poď — ešče hlt.“

„Déte mně pokoj! Já nechcu.“

„Co nechcu?“ postavil kmucháček latušu do kouta.

„Pít nechcu.“

„Pít nechceš a modlit taky ne?! Tak si di!“ chytal kmucháček Martina do náručí a šnejdroval s ním k otevřeným dveřím. — — „Te freimauře bez Boha a bez — —“

A kovář v kožené zástěře černý letěl do černé tmy.

„Spat!“ poručil kmocháček, vrátiv se udýchán.

Děti už dávno zalezly na pec, odkud jak veverky vyhlížely dolů, co se díti bude dál. — Nic už se nedělo.

Kmucháček bruče a drže se celé chalupy, vyzouval se z bot.

Aqua vitae.

**Kořalka posílí rosum, haji smysl, haji řeč.
Ve vodě velká síla — — Mašíne žene, mlény votáčí,
haji šífy nosí, halo síly člověku nedodá.**

Strýček Šedata.

Na den 29. února roku přestupného.

Dobrotivý velebníček obce Habrůvky odhodlal se k velkému, u něho dosud neslýchanému činu. Dlouholetého sluhu chrámu Páně propustil na hodinu ze služby a ihned „dosadil“ kostelníka jiného.

„Už to bylo proti Pánu Bohu. Ráno opilý mě obléká, v poledne opilý zvoní a opilý večer leze na věž. Pořád jsem shovíval, kdy přece bude lepší, rozpomene-li se na svůj stav a když pořád jsem čekal nadarmo, tak — inu což — — jaká pomoc!? Nechť si poradí teď sám i se ženou. Pije jeden víc než druhý.“

V neděli četl pan farář seznamy těch, kteří dali na otčenášky a při nejlepší vůli nemohl. Každou chvíli zůstal vězet až hlavou zakroutil, usmál se před celým shromážděním a rozhorlen pohodil seznamem na stranu, kde ležel ohromný jeho šátek.

A nikdo se tomu ani nedivil, že „pan falář nemuhle číst“. Vždyť zapisoval kostelník a to i taková jména, jakých v Habrůvce nikdy ani nebylo. — — — — —

„Chlapci, kdo to zvonil dnes v poledně?“

„Kostelnica.“

„Já meslil, že šturmujó.“

„No ja! To měla kostelnica šturm v hlavě. — — —“

Jindy rozžehoval kostelník svíčky v kostele a nijak nemohl plamínkem najít knot. Prý „má zákal ve vočách a nevidí na to“. — — —

Při posledním sezení obecního výboru, kdy schvaloval a zároveň i s ostatními podepisoval účty — — schvaloval a podpisoval je ještě celý druhý den — — On v hospodě, doma ona — pili ten den oba. K večeru už vyspávali.

Bylo tak po jedenácté hodině v noci — — Habrůvka pohřížena byla v nejkrásnější spánek, když tu se kostelník probudil a rozžehnuv sirku, podíval se na hodiny.

Ručičky ukazovaly na šestou.

„Zvonila's klekání?“ ptal se ženy, zacláněje si oči před rozžehnutým světlem.

„Ešče ne,“ odpověděla ještě v dřímotách.

Kostelník vzal klíče a šel zvonit.

Těžkými hlaholy rozlíval se zvonu hlas nad tvrdě snící dědinou.

V tom ke kostelnici vletí od naproti kovářka.

„Pro Boha, lidi, co děláte? Kdo to zvoní?“

„No, Matýs! Deť je šest hodin!“

„A lí-í-í-di!“ zasmála se kovářka. „Hu nich je šest hodin! Půlnoc je!“

Kostelnice v ráně oblečená vypotácela se ven.

Kostelník už končil křížky.

Celá Habrůvka se probudila a na posteli se smála dlouho přes půlnoc. Nikdo se už ani neptal, co se stalo. Už se vědělo, co je.

Kostelníkovi bojovali pak spolu až do rána. — — — —

Tak pili den jak den. Třetinu pili svorně — druhou třetinu pil muž, aby nevěděla žena — třetí třetinu žena, aby nevěděl muž. — — —

„Ach, to mě bolí žalódek!“ naříkala kostelnice, když se napila a s putýnkou přes půl hodiny potácela se od chalupy ke studni a od studně zas k chalupě.

„Co pak dnes dobytku posluhuješ te?“ ptal se Rybář zas už jeho, když jej viděl, jak přináší dobytku vody.

„Hale — panička má zas to strašný bolení v žalódku. Tak křičí! Nachesté mně pro ňu trochu slívke; haž dobetek popravím, přindu si pro ňu.“

Přišel a hned slivovice upil s polovic — ostatní nesl nemocné paničce. — — — —

Jindy zas večeřeli, a lidé stáli venku u nezastřeného okna.

Kostelnice strkala lžíci mimo ústa. Viděl to i muž.

„Zas pila's? Hani hjest nemožeš!“

„Toliž ne, co te. Deš ráno zvonit klekání, vepiješ za štere. Deš vod zvonění, vepiješ za šest. Než deš do kostela, vepiješ zas za šest — a dež voblečeš panáčka, běžíš zas za štere. A donďa z kostela, piješ zas. Kolikrát hani nevíš, co děláš. Že ti Pánbu v tem kostele trpí! Ťfí!“

„A kolikrát te neseš tú baňu pod zástěró? Já hu žida — te k Rebářovi — já hu Rebářa, te k židovi.“

„A nekdy se sendem vobá — —“ zcela klidně dodala kostelnice a položila lžíci. „Kdo hjiné mě temu nahučil, než te? Včil židovi sme dlužni, Rebářovi sme dlužni, za kráve sme dlužni a foršus — — ço máme z foršusu? Celé je v tobě!“ — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Což — dosud bylo zač: křtiny, úvodky, pohřby — krejcar po krejcaru kapal a s krejcary i kořalka. Ba i ze sebraných krejcarů na kostelní světlo byl prý leckterý každou neděli obětován židovi. Ale co teď?

Domlouvali kostelníkovi bratři, domlouval švakr. —

Naposled si ho do kláštera zavolala i sestra představená.

„Co tam — to tam, velebná paní sestřičko,“ zlomeně pravil kostelník. „Dež nesmím bét kostelníkem, tož bodo včil chodit na kór. A kópím si knížke a bodo chodit na póti —“

„Pouti a vy! To musíte taky nechat pití! Podívejte se: Matula se proto na vás hněvá, Franěk švakr se vám na potkání vyhne, bratři s vámi nemluví — kde kdo je, mluví o vás zle — Nemůžete té kořalky nechat?“

„To já, velebná paní sestřičko, nemožu. Debech muhl pít ráno kafé jako hjiní lidi — ešče — — Hale to já nemožu. Všeci lidi vijó a slešijó, jak kašlu decke ráno, dež du zvonit klekání a napiju se kořalke. A debech se nenapil — nekašlu. Zvostane to tam a dusí mě to. Hani déchat nemožu. A teprvá, dež se napiju, tož to vodlehne, spustí se to, vekašlu se a je zas dobře celé deň.“

„Kašlete z kořalky.“

„Hale — to je k dobrýmu! Debech nekašlal — nic po mně.“

„Kdybyste se aspoň neopíjel — ať už si zavdáte, když vám to tak slouží — ale vy se opíjíte!“

„To je, velebná paní sestřičko, tak —" šňupl si kostelník. „Nekdy to hned nevodlehne — třeba celé deň to trvá — než se mně poleví a mosím proto pít víc. A potem to stópne haji k hlavě."

Sestřička už nevěděla, dělá-li si to z ní dobrý den, nebo opravdu tak myslí.

„A co ta vaše žena? Ta taky kašle? Celá Habrůvka už ji má k dobrému."

„To je pravda, velebná paní sestřičko — — — Ženská pít nemá a kerá pije, néni ženská. Pořád hjí to povídám, hale zas na žalódek si naříká a než bech ju poslóchal, jak křičí a rukama se chetá za břuch — radši hjí dám — — — A je ticho. Jak děcko, dež se maku napije. Spí potem a nic hjí néni." — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Aqua vitae!

Středověcí latináři nemohli vymyslit jména případnějšího pro strašný tento živel svých lékáren, než když mu takto přezděli.

Voda života!

Šestatřicet věder do měsíce se jí mine v Habrůvce — sladký likér a slivovice se ani nečítá.

„Já když budu mět v Habrůvce jen Kocmánky, Bébara a Pazderky — dobře budu živ," pravil bývalý hostinský a — nic nelhal. Přišel do vsi s prázdnou rukou a když odcházel — byl z něho člověk zámožný.

Totéž tvrdili nyní židé s Rybářem o majstru Pštrosovi, Šimkovi, kostelníkovi a j. — Kocmánci, Bébar a Pazderci už jsou s majetkem hotovi.

„Mluv k nim andělsky, kaž jim jako prorok, ukazuj jim na příklady nejčernější — — přikyvnou, po chvíli však ještě ten den válí se na zemi jako hovádka," byla vlastní slova jejich faráře.

Číňan opium, Francouz absinth — morfium Paříž, grog Angličan, whisky Američan, vodku Rus — kořalku člověk náš.

„Velebné pane faláři, su hříšník, já vím," pravil jednou Anyáš — „Hale, šak mně to Pánbu nevodpustí — nemeslijó, že to mám jen tak zadarmo. Co meslijó, vodpustí mně to? Nevodpustí, protože nemože. Zle se za to bodem' jednó mět, protože sme věděli, jak sme nepraví a přeci to děláme a dělat bodeme. Vod tebo huž, pane falář, rozhřešení néni. — —"

„Nehodni sme, nic po nás, velebné náš pane falář —" pravil zas Ryšánek — — „Nač je jejich kázání? Nač je jejich řeč? Na nic. Protože po nás nic néni," dodal a odvrátiv se, pil kořalku ze „samečka" pravým koutkem úst dál. — — — — — — — —

„Huž su zas v tým pekedlným stavě, velebné pane faláři," za vina se dával zas stréček Švásta. — — „Zas. Žida debe nebelo, pane faláři, všeci besme beli hjinačí. Žid je naše neščestí."

„Udělejte kříž, když jdete okolo žida."

„Hale — deť šak dělám. Dokaváď su rovné — dělám. Hale, člověk, co je? Sklo. Nic, než křehký sklo. Dobře ste to v nedělu povídal — — Ešče víc. Škoda každý rány, kerá padne mimo. Radši na temto světe be nás Pánbiček měl potrestat a ne haž po smrti, dež huž vo ničem nevíme."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

To byli opilci kvartalní. S těmi ještě byla porada. Vystřízlivěli a upřímně litovali svého hříchu a ne ze žertu před židem smekali a dělávali kříž.

Ale jsou a byli, kteří pili den jak den a mnohou noc a pili moc a měli ještě zač. Čtvrtlán za čtvrtlánem, chalupa za chalupou letí — — vytlučená okna zejí z vyprázdněných příbytků. Hospodář na vlastním svém poli kdysi — kope nyní za denní plat. — Ty nečeká už než ta nádennická motyka.

Kostelník se ženou denně za osmdesát krejcarů spotřebují kořalky. Ostatní — nikdo ani neví, co propijí. Pijí tajně a neopijí se; při zavřených dveřích slaví v skrytu denní svoje orgie. Ví o tom jen hospodský a žid. A konečně i takoví jsou, kteří nemají už ani zač pít, ale jakmile mají — žena peníze z ruky jim vydřít musí — — ne-li — o hladě žije sama i s dětmi — až zas dojde k výplaté.

Šestatřicet věder měsíčně prožene se Habrůvkou strašného toho elixíru, a na jiných dědinách — snad ani nečítají.

Aqua vitae!

„Kvit“ jmenuje lid moravský děsnou tuto sílu, která zničila Indiany a ničí i krásnou, křepkou Moravu.

Těžko vyhnout se zjevům, které před očima z kořene ji hrozí vyvrátit. Tak se zdá, jakoby jen nad Habrůvkou ležely mraky nejtmavší a jiných jakoby ani nebylo na očích, než právě ty.

Není Habrůvka nejhorší. Jsou dědiny, které si svou nemoc odbyly nebo do ní padnou, pozdraví se a zase padnou. Měly a budou mít nebo mají své dluhy a soudy, Rybáře a Vrbčeny, Pštrosy, Kocmánky, Marečky a Filipky — mají i své Studýnky a černé i bílé macechy — dobrý lid i zlý — kořalku a střídmost, ctnost i pekla zplození — — —: vlní se ten život jejich jak v celém světě nahoru i dolů a zase nahoru — — Jen o to tu jde, jakým směrem pohybují se ty vlny — vrší-li se stále k větší a větší dokonalosti nebo klesají stále v hlubší a hlubší propasti — Věřím ještě v dobrou hvězdu Habrůvky. Snad zasvitne jednou i čistějším leskem, ale kde je jaká záruka, že nepadne zas a ještě hloub?

Starý věk měl své orgie, středověk své kostky, víno a frej.

Pivo, víno, absinth, opium, grog i morfium, kořalka — jedna řada, jeden uzavřený svět. Pálenka není posledním článkem řetězu, kterým na hrdle se trestá lidstvo. Slivovice nebo cognac, chartreuse nebo punch, vodka nebo „kvit“; — pila by Habrůvka i šampaňské, kdyby šampaňské měla a nepohrdla by ani bowlí ananasovou. Kde je tu jaká povýšenost vnitřní člověka nad člověkem? Jsou „vzdělanci“, kteří se opíjejí den jak den, řvou až do zblbnutí nejnesmyslnější odrhovačky, mluví nejprázdnější řeči do dvou, do tří hodin z rána — a říkají, že se výtečně „bavili“. — — Ale opije-li se habrůvský Pštros pálenkou, zazpívá si a ve své zbujnosti ze sebe vychrlí celou Odysseu vojenského tažení od ruských hranic až po Milán — odvrací se od něho ušlechtilá tvář a prohlásí jej za — ochlastu. I dvanáct sklenic piva vypije tak mnohý vzdělanec a neopije se. Jen chudákovi stačí dva, tři „samečky za pět“ a mluví a rámusí, že neví ani co. — — — —

Bývaly časy, kdy i zámožná kdysi Habrůvka pila jenom víno — — Dnes chudobna polyká jenom kořalku.

Ne chudoba je následkem kořalky, ale kořalka spíš následkem chudoby.

Bývaly časy, kdy Habrůvka byla jako jednou dobrou a ctnostnou rodinou.

Ale rozkvetlo řepařství — založili v Silůvce cukrovar — a bedlivým okem střežená kdysi ctnost rázem ocitla se v náruči podnapilých „cukrářů“. Padl sice cukrovar — padl i blahobyt, ale zvyk zůstal a ten v rukou židů nemilosrdnými důtkami zmrskal a do dneška mrská všechen habrůvský lid. Nevymaní se už z nich celé nynější pokolení a kdož ví, co ještě čeká pokolení příští. Hory nestačí, aby zastavily divoký ten úprk hlavou o překot stále hloub a hloub se řítícího úpadku — — a snad se hlava pozvedne až bude v ssutinách. — — — —

Židovský a polopanský vkus zahnízdiv se dříve v městech, přešel jako mor i na lid venkovský. Naučili jej pohrdat jeho prostotou, vedli jej k nenávisti k ponižující jeho selskosti, strhali s něho kroj, zničili domácí zřízení, obrali jej o písně, zvyky, všechnu poesii a ušlechtilé způsoby života a když tak zpřetrhali tu sta a staletou jeho tradici, když jej tak dokonale byli zhanobili, jedem své uštěpačnosti a špatným příkladem zkazili ho tak, že se už ani neodváží na krásnou svou minulost pohlednout jinak, než tímtéž pohrdlivým způsobem, prstem na něho pak ukazují a bijí na poplach: ejhle, jak nemravný, surový a sprostý je náš lid! — — Jaké bratrství! Městská rozmařilost, militarismus, nevěstky, továrny, sešlost moralky, tupá indolence i k otroctví — — — jednoho snad vlivu není, aby nedorážel v lidu i tu poslední víru v něco, co je lepšího a světějšího nad strašné jeho okolí. — — A není krutější moci, než dostane-li se tento rab a sluha sebe i lidí k vládě nad svými. — Není větších tyranů, než jsou ti, kteří z nicky dostali se na číslo. — — První koho cikán pověsí — stane-li se králem — je jistě jeho táta.

Sám stát pak, který bonifikuje lihovary, podporuje lotterii, trpí kartelly, vytápí bursu a pod míru svou vede nejkrásnější svoje synky — nemá a nemůže mít ani jinaký lid, než jakého zasluhuje a s jakým sám jednou vezme za své. — —

Bývalý písař obce po čtyřicet let učil všecky ty Kocmánky a Marečky „muchlat“ obecní jmění.

Vrbčena vychována na klínu bývalého fořta Gryce — nebyla jenom sama. Co jich bylo s ní! A všechny ve zdech Silůveckých kanceláří i s nevinností prodávaly z lesa fialky.

Příruči oekonomií, dozorci továren namnoze neznají větší rozkoše, než když naslouchat mohou i nejnestydatějším řečím „bosé“ mládeže.

Krevní choroby nosí do Habrůvky vojáci, nemanželské děti ze židovských služeb děvčata, neztrávené a až k pláči zpitomělé ideje nosí z Brna dělníci a tak zvaná židovská moralka všemu tomu dodává teprv křenu. Jásá Izrael. Vždyť v mravním úpadku lidu odjakživa spočívala i vítězná síla jeho raçy. Ba ani dobrým jeho vlastnostem nemůže lid přivykat. I kdyby povahou svou byl k tomu nakloněn, cítí, že učit by se musel i týmž prostředkům, jakými Izrael úspěchů svých dobývá. A tomu příčí

se ještě celá jeho úsoba — — Ale jsou už i Rybáři a s Rybáři celé historie jeho hříchů.

Kořalka s šidbou odjakživa byla účinným a takřka jediným židů prostředkem. Tím začali, tím i skončí. Za málo peněz má tentýž účinek jako za mnoho peněz vzácné marky vín. Ne nadarmo podlomili dřív sílu Číny opiem, než se na ni vrhli. Nemůže být vinen opilec jako člověk slabomyslný, ale prodavač jako člověk plně hříchu vědomý. — —

Kdo jsi bez viny — hoď po Habrůvce kamenem!

Ztracení.

Drama o 5 jednáních. Napsal M. A. Šimáček.

(Dokončení.)

Jednání IV.

Hostinský pokoj v zájezdní hospodě většího okresního města. V prostřed dveře na chodbu; proti nim skleněné dveře do osvětlené taneční síně, v níž vidět tancující vojáky, služky, švadleny, dělníky. V pravo dveře do vedlejšího pokoje, v levo okno. V pravém koutě kamna, v levém pohovka. Uprostřed stůl se čtyřmi židlemi, nad ním dva plynové plameny. V pravo u zdi prádelník a jarmara. V levo u okna oleandr. Hudba sem zaléhá. Po vyzdvižení opony je jeviště chvíli prázdné; dveře prostřední otevřeny, tak že viděti v tanečním sále tanec, slyšeti hudbu. Právě se končí polka; zaléhá sem potlesk.

1. výstup.

Lůďa. Anda.

(Oba rozpáleni tancem vejdou na jeviště. Dveře za sebou nechají nedovřeny. Prudce oddychují, usednou ke stolu, nalejí si z láhví pivo a pijí.)

Lůďa

(divoce rozpálen a napilý). Dnes naposled orgie a od zítřka dobrota — Rest!

Anda

(mladá rusovláska ve světlé halence; kožený pás, vlněnou tmavou sukni, na hlavě jen tak přehozený bílý hedvábný šátek). A proč dobrota?

Lůďa.

Tak! Dobrota je velká věc. Větší, než si, děvče, myslíš. Dobrota je klid, takový báječný klid. Ale dnes ještě ne — až zítra. Kolik je hodin? (podívá se na hodinky). Půl dvanácté — ale u mne končí den až ráno.

Anda

(spíš kladně než tázavě). Vy nejste zdejší —

Lúďa.

Ne, co ti na tom záleží! Pij a jez, nač máš chuť, a seď tady jen se mnou a tanči jen se mnou. Abys na mne v dobrém vzpomínala. (Zavře dveře a vrací se k ní.) Dnes jsi má a jen pro mne, viď?

Anda

(přihne se k němu).

Lúďa.

Dnes jsi moje, viď, řekni mi to, já to chci slyšet!

Anda

(polo v nesnázích, polo koketně). Dnes jsem vaše.

Lúďa.

Ano ‚vaše' — tak to musíš říkat. Dnes jsem tvůj pán a ty má ‚milá'. Děvče, jež jsem si vzal na vybranou. Čím jsi, řekni mi?

Anda.

Co jsem? Nač to potřebujete vědět?

Lúďa.

Chci to vědět — Když řekneš pravdu, tohle dám (vytáhne z kapsy pětku). Ale přesvědčím se.

Anda.

Šteperka rukavic.

Lúďa.

Ukaž své ruce — máš je příliš tvrdé na šteperku.

Anda.

A co doma nedělám nic?

Lúďa.

A víš, Ando, čím jsem já? — Na vezmi si (dává jí peníze). Já jsem hrabě, Ando. Sedělas už někdy s hrabětem?

Anda

(zasměje se, ale nejistě). Kde pak.

Lúďa.

Tak ty jsi pro mne ‚ty' a já jsem pro tebe hrabě. Ty jsi ‚ty', které bude celou noc se mnou. Tančit se mnou, pít se mnou. Ty jsi to dráždivé, usmrcující ‚ty', jemuž se říká žena. A já nejsem hrabě, abys věděla, já jsem kníže proti tobě, ale já ti dávám ráno právo — říkat mně taky ty. Ale až ráno, až k posledu — až na konec. Teď jsem ještě pán a ty moje ‚ty', ne já tvoje. Neboť já si mohu vybrat jiné ‚ty', v jiném šátku a v jiné sukni. Co jsem tvůj, Ando?

Anda

(s nejistým smíchem). Milostpán ... Kníže ... (Hudba začne hrát kvapík, basové zvuky doléhají na jeviště.)

Lúďa.

Snad se v duchu směješ, ale ty nevíš, jak je to pravda. Tvým pánem je tvůj život, a za živobytí uděláš všecko, ale svého života pánem jsem já. Tvůj život je tvým despotou a ty jeho otrokyní, a můj je červem, a já jeho pán, který jej zašlápne. Ne kníže, já jsem **král** proti tobě. (Napije se a vychrstne zbytek piva na podlahu; mírněji a měkčeji.) Pojď sem, Ando, tobě je to jedno, řeč se mluví a pivo se pije — jez

a pij, ať pamatuješ — a miluj mě, co můžeš. (Přitiskne ji k sobě.) Tak to chci — a kdybys mne mohla stisknout tak, až bych život vypustil, stiskni — a stiskni víc... smrtelný anděl můj — (pohlédne na ni; krátký divoký smích — pak ji odstrčí). Musel bych vychrstnout celou minulost sám na sebe, ty abys jím byla! — Jdi zas tančit, Andulo, a nech mě zde samotného.

Anda

(pozoruje jej). Vy jste moc pil dnes, viďte?

Lůďa.

Jdi tančit, Andulo — co je ti po tom!

Anda.

Vám není dobře. Počkejte, přinesu vám sodovku — nebo čaj —

Lůďa.

Nic nepřineseš! Jdi do sálu a tanči do rána!

Anda

(sedne k němu a ovine mu ruku kolem krku). Proč máte najednou tak smutné oči?

Lůďa

(vyvine se jí). Nech mě a jdi! (Pohrdavě.) Ty — vyžle naivní!... (Podívá se na ni, pak mírněji.) Co chceš?

Anda

(lichotivě). Zůstanu tady. Vy jste řek', že jsem dnes vaše — tak mě nevyháňějte. A tančit budu jen s vámi.

Lůďa

(usměje se). Dětino! — Kolik je ti let?

Anda.

Sedmnáct mi bylo v dubnu. — Buďte zas tak vesel, jako jste byl v sále a nemluvte takové divné věci.

Lůďa

(chladně). Co je ti po mně? — já ti zaplatil. Jdi! Je ti sedmnáct let, a nebudeš tu sedět se mnou.

Anda.

Budu. Nepustím vás... Jste takový smutný... Co je vám?

Lůďa

(výsměšně). Máš taky záchvaty zachraňovací? Jsem zmožen, holka! Půjdu spat!

Anda.

A já nechci, abyste šel. Co mi do všech! Vy se mi líbíte. (Ovine mu ruku opět kolem krku.)

Lůďa

(odstrčí ji; drsně). Kdybys necítila peníze, ani bys si mne nevšimla. Vezmi tohle všecko (vysype drobné peníze z tobolky) a už ať jsi odsud.

Anda

(zavrtí hlavou; odstrčí peníze). Už jste mi dal dost... Já se vám nelíbím, viďte. (Jde váhavě ku dveřím, u nichž se zastaví; lítostivě.) A opravdu už sem nesmím?

Lúďa

(pohlédne na ni a usměje se). Počkej! Smíš. (Stoupne k ní a chopí ji za ruku.) Obejmi mě — (zadrží ji a pevně se na ni dívá). Sedmnáct let . . . tvář polo dětská. Vnadné tělo. — Duše vedlejší se zas ozývají. Počkej, — zůstaň zde ještě. A neposlouchej, co říkám. Pojď, shoď ten šátek a spusť vlasy . . . Je to už jedno! — — V náručí tvém! . . . — —

Anda.

Tak to mám ráda. Zas veselý! — A objednejte ještě pivo. (Shodí šátek a rozepne copy.)

Lúďa

(mezi tím zazvonil. Přišel sklepník a Lúďa mu dal rozkazy. Sklepník se vrací se dvěma lahvemi vína, otvírá je a nalévá do přinesených skleniček).

Sklepník.

Budete ještě něco poroučet?

Lúďa

(dává mu zpropitné). Už nic, jděte. (Sklepník odejde. Lúďa pozdvihne sklenici a pozoruje ji proti plamenu.) Kdybych měl kamaráda . . . Ale nač pak pathos — Takhle to bude nejlíp. (Napije se vína a stáhne plyn.)

Anda.

Ne, neshášejte, já se bojím.

Lúďa.

Čeho se bojíš?

Anda.

Nechte rozsvíceno (vytáhne opět plamen). Pojďte, budem ještě sedět.

Lúďa

(hledí chvíli na ni). Neboj se, Ando, ničeho; ani vlásek se ti nezkřiví. Je to hloupost všechno, co jsem mluvil. Ale nejhloupější je tahle situace. Ando, sviň si zas copy, jdi do sálu a jako bys se mnou nebyla mluvila. Já jsem lump, Ando, já jsem dokonalý lump. A nemám už peníze a nemám už nic. Jen poslední napití. Pro dobré spaní. Vidíš, tady je. (Vezme s prádelníku malou láhev, v jaké se prodává mělnické víno.) Z té bude lok poslední. — A už je zaplacen! Ty jdi tančit, já budu dobře spát. (Postaví zas láhev na předešlé místo.) Bav se . . . Je jich tam plný sál.

Anda.

Ale žádný není tak smutný. Pojďte ke mně (obejme ho), vy nejste šťasten. Mějte mě rád, co chcete vám udělám; pojďte, — odpočiňte si, a já budu u vás sedět.

Lúďa.

Stará píseň, milá Andulo. Staré ženské léky. My jsme nad ně vyrostli, anebo k nim nedorostli. Myslíš, že ženská mě zachrání? Že ženská mě vrátí k životu —? U mne žena jen zrodila představu smrti a tu představu změnila v touhu. Jedem mého života byla žena, a proto chci toho jedu jen větší dávku, aby život můj nezkomíral, aby bylo dřív konec. (Náhle divoce uchvátí Andu.) Ando, pojď, poslední noc. (Naleje jí i sobě z láhve na stole, chopí ji kolem pasu, přitukne s ní prudce a oba pijí. V tom vejde středem Lóna.)

2. výstup.

Předešlí. Lóna.

Lúďa

(spatří Lónu, na okamžik se zarazí, pak se dá do smíchu. Ale hned zmlkne a ptá se drsně). Co tu chceš?

Lóna.

Co ty tu děláš? — A kdo je ta —? Proč jsi se mi ztratil?

Lúďa.

Moc najednou. Posaď se.

Anda

(si spěšně zaplétá copy; je vidět, že chce odejít).

Lúďa.

Ando, zůstaň zde!

Lóna.

Ať jde, Lúďo, musím s tebou mluvit.

Lúďa.

Proč ještě scény. Otázka Hamletova je pro mne vyřízena. Odpověď dopadla. Jaké ještě řeči?!

Lóna.

Lúďo, což já nemám žádné právo?

Lúďa

(vypne se). Ne!

Anda

(použivši okamžiku, nepozorovaně zmizí).

3. výstup.

Lúďa. Lóna.

Lóna

(obejme Lúďu v pasu a sveze se na kolena). A jak bych neměla, když tě mám ráda!

Lúďa.

Proč mě máš ráda —? Co mě máš ráda —? Jsem moriturus. Šílenství, mít ráda umírajícího. Proč jsi se vracela? — Nechtěl jsem tě zde mít. Jsem ztracený tvor. Jdi ode mne. Miluj jiného, v němž je život.

Lóna.

Čím jsem v tvých očích, že tak mluvíš, čím bych musila být, abych to udělala? Tvor bez paměti, bez srdce, hodný jen sliny a zašlápnutí.

Lúďa.

Romantistko! — Ach — (Máchne rukou, přejde pokoj.) Odlož — nebo ne, neodlož. Jdi, budu brutální, neodejdeš-li. (Mírněji.) Měla's vidět a cítit ten záchvat, když jsem sem přišel. Hrůza šílenství a vleklého umírání ve mně vyvstala. A ty záchvaty se teď opakují. I řek' jsem si: dost! Všecko, co ještě zovu svým, je tvé. Zde jsem to napsal, ještě chladný a střízliv. (Podává jí list v obálce.) Zde to máš, a jdi, a nech

mě být. (Rozkřikne se.) Já žít už nechci! A nikým si nedám bránit! Není myšlenky, není představy, která by mě zadržela. Každý už dech je mi bolestí, poněvadž se zalkávám vědomím: nic už nevykonám, nic nového nepocítím, nic nepromyslím, poněvadž jsem u začátku débaclu, paralyse. Je to konstatováno autoritativně a cítím to sám. S tebou byly poslední záblesky, teď už jen progresse úpadku. A to je mé poslední vítězství, že nedopřeju vítězství dravcovité brutalitě přírody. Vyrvu jí metlu za tak zvané hříchy — tomu pedantskému školometu, tomu komisnímu kaprálu, jehož reglementům kněží tak zvané vědy dali název zdravověda. Já pil až do deliria, a ne co ona mi kázala, já miloval až do umrtvení, a ne co ona mi kázala, a trestat se tomu zotročujícímu, šosákům příznivému a je vychovávajícímu hygienismu nedám. Fouknu mu do tváře, hlupci nivelisujícímu, a nedám na sebe sáhnout policajtskou jeho brutalitou, — shasnu se sám! Ze své vůle, ze své vzpoury proti jeho školnímu řádu... Já hřešil ostatně vždy proti němu se zálibou, ba s vášní. A také se zadostučiněním. Neboť nikdy se mi neotvíralo nebe nových myšlenek a sensací, jako při prohřešeních proti jeho paragrafům. Rosť jsem požitky, rosť jsem opojením, dionysmem, — ale konci Nietzscheho předejdu. Lóno, všechna šlechetnost, všechno odříkání, všechna oběť, jsou obilím slabosti, — všecka síla a velkost kvete ze vzpoury proti nim. A po nabytém tom poznání, bez vůle kapitulace, jediným odchodem z těch obmezovatelských systémů je cyankali do krve, revolver na spánek, provaz nebo voda. Suď z kvality těch konců vzpoury na kvalitu těch zákonů! Nic velkého, tím méně božského. — Víš, co by bylo božské? — Požitkem každým růst síla, opojením každým se šířit rozhled. Trvale, ne na moment, ne bez reakce, ne bez trestu — a že tomu tak není, pliji na požitek a pliji na život, a jdu z něho — a rád a s hrdostí. Užil jsem, planul jsem, ale teď se shasím sám na ráz bez kostelníků a svíčkových bab.

Lóna.

A mě jsi už nechtěl vidět? A poslední v tvé náruči měla být tam ta...?

Lůďa.

Ano.

Lóna.

Lůďo, tak málo's mne miloval?

Lůďa.

Ne, já se tě bál — a pak, Lóno, tak nenávidím svůj život... ale nač to všecko... zbřidělý život! — Neměls přijít — Daremné teď řeči — (zasměje se). Mě postihl nejsmutnější osud pijáků, já pozbyl žízně na život. Ba víc. Mně se hnusí tak, že nechtěl bych se jím opít, byť i náhle v nejprudší jed se proměnil. A kdybych věděl, že den života mne usmrtí, přec dal bych přednost strychninu neb morfiu, jež to dokáží dnes. (Pije.)

Lóna.

Nepij už, Lůďo.

Lůďa.

Proč nepít. Pij taky! (Naleje jí z láhve na stole a sám opět pije.)

Lóna.

Lúďo, kdybych tě neznala, kdybych neznala tvé šílené chvíle —

Lúďa

(skočí jí do řeči). Ano, šílené. Docela máš pravdu. Zapij ji.

Lóna.

— Kdybych neměla lítost s tebou —

Lúďa

(ironicky). Nač lítost, Lóno?

Lóna.

Odpusť — to nebylo to pravé slovo... Ačkoliv i lítost v tom byla... neboť, dovol, zavést mne v cizím městě do prvního hotelu, večeřet se mnou, najmout pokoj a pak mi zmizet najednou —

Lúďa.

Všecko bylo zaplaceno.

Lóna.

A tys myslil, že tě nebudu hledat? — Přes hodinu tě hledám, inspektor stráže mě provází, všude se na tebe ptám, hanba mi bylo, a konečně tě naleznu — zde — a jak! Lúďo, to bylo ošklivé, — fuj! Tos neudělal nikdy!

Lúďa.

Tys měla jít spat a říc, že přijdu.

Lóna.

Tak's ty myslil, že to udělám?! Byl to tvůj plán, než jsme sem jeli?!

Lúďa.

Aspoň jeden z mých plánů. Ale teď nezpovídej — a pij!

Lóna.

A co ta, Lúďo, co ta, co zde byla? Tu jsi si přived'?

Lúďa.

Tancovala tam.

Lóna.

A ty sis ji vybral? — Ta měla tady s tebou být —?

Lúďa.

Nezpovídej! (Pije; pak s ironisujícím úsměvem.) Thema: smrt zhýralce. To nebyla špatná komposice s tou Andou. Naopak. Žádná romantika, jako Mussetův Rolla. Něco naopak tak čistě česky malopoměrného. Šteperka rukavic, sedmnáct let — no, ono je jí osmnáct — útrata celkem desítka...

Lóna.

Lúďo, Lúďo, nebuď cynický, nebuď sprostý! Ty tak jemnocitný, tak všechno pronikající, s takovou zkušeností — a on si pozve takovou holku ledajakou z ulice.

Lúďa

(vztekle). Má mládí, Lóno, a ty ho nemáš.

Lóna.

Ach tak... Tuhle výčitku jsem jednou čekala.

Lúďa.

Ne, ne, odpusť, to bylo brutální. (Přitáhne Lónu k sobě.) Vždyť ty víš, to nebylo to — či vlastně, nebylo to jen to mládí. Ty víš, že já

nemiloval nikdy neporušené krásy. Ty víš, když jsem líbal tvé oči, že jsem líbal i tu síť jemňoučkých vrásek kolem nich a již i ty nástiny příštích. Nebyl by se mi líbil jejich žár a jejich mluva tak, jako v tomto zavroubení. Vypravovaly mi o zápasech, vášních, probdělých nocích v slzách neb rozkoši — Já mám rád to podmalování krásy hříchem. Nikdy neměla krása účinnější folie a nikdy mi nebyla žádoucnější, než smíšena se hříchem. Gloriola cnosti byla mi vždy mdlým kompotem ke krmi lásky, kterou já rád požíval s vlašským salátem a kaviárem. Ostré chuti, bizarrní chuti a šampaňské na to. Vše, co čpělo měšťáckou kuchyní, bylo mi fádní kaší. Extrémy mne dráždily. Žena v největší své nízkosti, v největší své zvrhlosti neb v nejvyšším vypjetí své ženské podstaty. Nesnesl jsem rovnosti ženské, ale otročení ženě mě dráždilo. Ušlapávání ženy, nebo ušlapávání ženou, ale nikdy rovnost, — při té mizí vášeň a rozum se naparuje. Lineálový filosof a sociolog sklízí applaus. Ne spořádané domácí obědy a večeře lásky, ale buď nádherný hod, nebo nízká pitka. A taková nízká pitka měla být koncem mých bývalých hodů. Anda mi při ní měla být nápojem, a to celé okolí má poslední krčma. (Pije a doleje; láhev je prázdna, otvírá druhou.)

Lóna.

Ludvíku, pojďme odsud.

Lúďa.

A proč? Počkej ještě. Nemáme dopito. Tady je ještě láhev a tamhle poslední doušek na noc. (Ukáže k prádelníku.) A já vždycky ještě v životě dopil. (Nalévá z nové láhve sobě i Lóně.) Ostatně, Lóno, ty nejsi beze smyslu pro vůni takového ovzduší. Někdy schválně jsme ho vyhledávali. Restaurace s odpoledními tanečními zábavami služek a dělnic, s rozlitým po stolech pivem a s vřískavou hudbou. Byly to drsné verše naší divoké písně života. Dráždivý pách nízkosti. Jistá zděděná ingredience naší krve ho žádala. Aspoň mé. Byla to pěna processu zhouby. Výš nemohu, udržet se nemohu, tedy níž, ochutnat spodinu. I tebe to k ní někdy táhlo. Nepůjdem odtud, Lóno, budem tančit. Sundej klobouk a žaket a pojď. — Tam mezi ně. Divokou!

Lóna.

Ne, Lúďo, půjdem odsud. Vrátíme se do hotelu, kde jsme večeřeli.

Lúďa.

Já nepůjdu. Dáme si zahrát. Sem musejí muzikanti a budem zpívat a pít. Já se odsud nehnu.

Lóna.

Lúďo — prosím tě, Lúďo, udělej mi to k vůli a pojď. Hleď vždycky jsem tě ještě uprosila . . . Lúďo, mám takový strach a tak tě miluji (sveze se před ním na kolena a obejme jeho nohy). Čím víc tě miluji, tím víc se o tebe bojím.

Lúďa.

Ne, tyhle tóny ne. Já sladké víno nerad. Šampaňské nebo cognac. A ještě líp cognac, protože je po hostině, Lóno . . . V hospodě jsem byl obyčejně poslední, ale ze života odejdu jeden z prvních, protože život je hospoda pro šosáky, hospoda s otrubovým pivem a vegeteriánskou stravou.

Lóna

(vztýčí se a dlouze se naň podívá). Lúďo — ty chceš tedy stůj co stůj?!

Lúďa

(pevně). Už jsem řek'.

Lóna.

Pak já s tebou!

Lúďa.

To má být ten cognac?

Lóna.

Nerouhej se! Já moha žít buď jen s tebou a pro tebe, nebo nežít. Tvůj život je i mým životem, na to pamatuj, a vezmeš mi ho, zavraždíš jej, sáhneš-li na sebe.

Lúďa

(chvíli mlčí a hledí na Lónu, pak jako by psal něco po stole, hledí na svou ruku, na Lónu se usmívá a sedě potřásá nohou). Lóno — ty hledíš jen na cit, a jaksi šíleně hledíš na cit — cit je tvá čest i tvůj rozum. To stanovisko nechápu. Snad je to pohlavně nižší, ženské stanovisko — ale já ti říkám, vidíš-li v tom čest, nedbej jí — vidíš-li v tom rozum, nedbej ho, je to falešné, je to proti všem principům životním. Nechtěj být hluboká až k nemilým pro mne rozpakům nebo dokonce tragice.

Lóna

(velice vážně). Lúďo, já teď opravdu nevím, zda-li ty ústrky, zda-li ta zraňování všech těch ostatních, co jsem zkusila za všechna ta leta, byly víc ponižující, než tahle tvá slova... Že hledím tak, jak ty říkáš na všechno, to že je nižší stanovisko? — Lúďo, chtěj žít, a já ti udržím život, abych ti dokázala —

Lúďa

(přeruší ji). A jak mi chceš udržet život proti ortelu přírody, jenž mě odsoudil k smrti?

Lóna.

Lúďo, nejsi odsouzen, nevěřím ti.

Lúďa

(ledově). Mýlíš se. Ale i kdyby tomu tak nebylo, pro jaký účel bych měl žít, pro jakou myšlenku?

Lóna.

Pro mou lásku k tobě! Ty pořád jsi ji ještě nepoznal, ty pořád nevěříš, že jsi mi vším, a čeho je má láska schopna. I jak prahne má duše, aby ti to dokázala. Nevěř, že to dosavadní bylo vše, co bylo možno prožít.

Lúďa.

V šantánech budou nové kuplety, ve Variété noví akrobati —

Lóna.

Budem žít jinak, než jsme žili.

Lúďa.

Hygienicky?

Lóna.

Na jih musíš, Lúďo! Ptala jsem se lékaře. A neměj starost — co mám, postačí.

Lůďa.

Uzdravění pro ty, kdo nosí na své duši normální prádlo. Nech toho, Lóno. (S ranivou ironií.) Víš, co tohle všecko vlastně je? Velmi primitivní ženská lest. A víc. Podvod je to, Lóno. Tys byla má, ale já nikdy nebyl tvůj a nebudu. Já si tě podrobil, a víc, já si tě koupil a udržoval, a rozmáčk' bych svůj život radš v pěsti, jak prázdný ořech, než abych byl udržován tebou. Celé mužství mé se před tou představou otřásá, poněvadž muž musí býti darujícím a žena přijímající, muž zachraňujícím a žena zachraňovanou, muž opouštějící a žena opouštěnou.

Lóna.

A víš, co tohle je, Lůďo? — Brutalita!

Lůďa.

Ano, ale musí se říci. Chceš mi namluvit větší obětavost, větší šlechetnost ženy než muže? Nemůže být většího jedu pro mužstvo, než tohle přesvědčení. Nejsem věřícím, ale to chápu, proč se učí, že žena z muže utvořena jest a ne naopak. A utvořena jen z obav tvůrce, aby stromy mužů nerostly do nebes. Budu-li chtít, dám Andě prožít ještě týdny nového života, rozechvěju ji novými pocity, zvednu ji a vyvýším — ještě dnes to říkám — ale koho ty zvedneš a vyvýšíš? Až budu hladovět, slibuješ mě nasytit, živořícímu chceš prodloužit život — ale co dáš mladému a silnému? — Jen oslabením mu budeš, jako žena každá.

Lóna.

I tobě jsem jím byla?

Lůďa.

I mně! (Těžce dýchá.) To není výčitka, to je váš úděl. (Jde k oknu a rozevře je.)

Lóna

(s pláčem). Lůďo — a tohle všecko je pravda? — tohle zbylo ze všech našich šťastných dnů, ze všech našich radostí — tenhle popel, tohle smetí? Není to pravda, nemůže to být pravda, Lůďo! To je kopnutí, jen abych šla. Musela bych být zbavena paměti na všecko, co jsme spolu žili, paměti na všecko, co jsem před tím vytrpěla, a paměti na rozdíl toho obojího, aby tohle mohlo býti pravda. Nepoveď' se ti, Lůďo, tvůj úskok. Kopl jsi do mé lásky, ale ta jak věrný pes zůstane přec u tebe.

Lůďa.

A co u mne? Žij, Lóno, pravím. Co bylo mé, je tvoje, a representuje to vždycky ještě dobrých pět tisíc —

Lóna.

Chceš zaplatit?

Lůďa.

I zaplatit chci. K smíchu, chtít jít se mnou — ty, plna sil . . .

Lóna.

Je mi dvaatřicet let, Lůďo. O dvě leta jsem starší tebe. Kdo líbal by, ještě jako ty, mé oči s tou spletí vrásek kolem nich . . .?

Lůďa.

Ach, dost jich ještě najdeš, Lóno!

Lóna

(s hořkostí, prudce). Máš-li mne za děvku, Lúďo — pak jsem jen tvoje! A už jí zůstanu. Kam bych se vrátila — ke komu? — Domů? — Do hospody nebo do vinárny? Mám hrůzu před těmi úsměvy, před těma očima, před těma rukama, před těmi řečmi všemi. Jednoho chci být, s jedním chci žít — léta jsem po tom toužila, jako po spáse. A teď jsem toho dosáhla — (Prudce.) Než návrat, smrt! Když zhrdáš mou láskou, Lúďo, věř aspoň na příchylnost stárnoucí maitressy. Vždycky jsem s tebou šla a půjdu i za tu černou bránu s tebou na nocleh.

Lúďa.

Jest-li tě vezmu! (Chce si nalít z láhve, je prázdna. Vstane a jde k prádelníku, přinese odtud malou láhev, z níž vytáhne zátku.) Odejdi, Lóno, dám tě zavést.

Lóna.

Nehnu se od tebe.

Lúďa.

Nebuď bloud. Máš ještě život před sebou. Nech mě být. (Zachvěje se a dopadne na židli.)

Lóna

(polekaně). Co je ti, Lúďo?

Lúďa.

Nic — to je z pití. (Náhle se vztýčí.) Víš, Lóno, co? Zahrát si dám. Zahrát (ukáže na láhev, z níž si nalévá) k tomu — k tomu (usměje se) napití na noc. (Vyvrávorá ven.)

Lóna

(chvátá za ním, ale pak se vrátí; v horečném chvatu prohledává kapsy Lúďova svrchníku, nenalézá nic, i roztrhne obálku listu, kterýž jí dal. Nahlédne a čte polohlasně a trhaně). Má vůle poslední. Vše, co je moje, odkazuji Leontině Carminové . . . (výkřik; otevře dvířka u kamen a hodí do nich list). Nešťastník, nešťastník! — on jde na smrt . . . ale já přece ještě — (chce vyrazit ven).

Lúďa

(se potácivě vrací se čtyřmi muzikanty, kteří zůstanou v otevřených dveřích, a hrajou „Kde najdu cestičku, kde najdu stezičku . . .“ Lúďa trhaně zpívá, pak si jde pro nalitou sklenici, dopadne na židli, vytáhne náprsní tobolku, hodí ji na stůl a obrátí se k Lóně). Víš . . . tu jsem vždycky říkal, že si dám zahrát na finis — a taky dám. — Lóno, pojď! — sedni si ke mně, tak . . . Lóno zpívej . . . (pozvedne skleničku). Lóno, ať žije smrt! (Chce pít.)

(Lóna prudkým pohybem vyrazí mu sklenici, že tato padne na zem. Lúďa se krátce zasměje a učiní pohyb po láhvi. Ale současně Lóna, která v nejvyšším napjetí každé jeho hnutí pozoruje.)

Lóna

(výkřik). Nesmíš, Lúďo! (Uchvátila láhev dřív, odstrčí jej vší silou a metne lahví z okna.)

Lúďa

(vztekle se hnal za Lónou, křečovitě ji chyt kol krku, zalomcoval jí a srazil k zemi. Hudebníci přestali hrát. Lúďa nad sraženou Lónou zařve). Krást mi smrt? Ty?! (Pozvedne ruku k ráně)

Lóna

(vymrští se a vzkřikne naň). Opilý! (K hudebníkům.) Pryč odsud! (Hudebníci odcházejí.)

Lůďa

(hrozivě proti Lóně, vztekle). Zlodějko smrti! Ty myslíš — (zhrdavý, ranivý smích).

Lóna

(velice vážně a pevně). Já ti ji vrátím. Ale ne zde! Půjdeš k ní, ale bez postrku opojení. (Zavěsí se mu na krk.) Půjdem' spolu, ale volni, nevrávoravým krokem . . .

Lůďa

(odstrčí ji). Žvanění! Odklad! Zbabělost!

Lóna

(postaví se před něj a chopí jej za obě ruce; pevně). Věř, Lůďo, ne! Přímo odsud k ní. Jen zde ne. Pojď, Lůďo, — — se mnou, — Lůďo — spolu jednou cestou! (Odvádí jej ke dveřím.)

Lůďa

(trhne sebou, křičí). Lež je to, klam je to! Strach máš!

Lóna

(obejme jej pevně). Poznáš to, Lůďo — zda-li mám strach já!

Opona.

Jednání V.

Scéna II. jednání. Ponurý den podzimní, 9 hodin ráno. Jeviště chvíli prázdné, pak zarachotí klíč v zámku a vstoupí Lůďa s Lónou, tak jak byli v jednání předešlém. Lůďa bled, unaven, ale vystřízlivělý, také Lóna přibledlá, ale v pohybech i v hlase klid odhodlanosti. Lůďa zemdlen usedne a položí hlavu do dlaní.

1. výstup.

Lůďa. Lóna.

Lóna

(zavře dveře, pohlíží chvíli mlčky na Lůďu. Pak pevně praví.) Zde, Lůďo, doma!

Lůďa

(zemdleně). Všude! . . . Nač bylo třeba ještě jednoho probuzení? — Už jsem moh' spat. Srdce ani mozek už by nemučily. (Zachvěje se zimou, přitiskne klouby sevřených pěstí k jektajícím zubům.) Mrazí mě až do kostí!

Lóna

(pohladí jej, pak rychle odkládá svrchní šat). Hned bude vedle teplo. (Odchází tam.)

Lůďa

(za ní). Víno přines, nebo cognac.

Lóna

(vrací se po chvíli). Ne, Lůďo, víno už ne, ani cognac. — Už tam hoří.

Lůďa

(zasměje se). Teplo domácího krbu . . . Myslíš, že to —?

Lóna.

Ne, nevyjdem už odsud — jsem odhodlána, jak jsem řekla! (Ukáže v levo.) Tam bude poslední doušek!

Lúďa.

Sprošťuji tě slibu.

Lóna

(vstane a uhladí si šaty). I kdybych nebyla slíbila, šla bych s tebou. (Usedá k Lúďovi.) Poznala jsem, že jen *to* zbývá. Nebudu tebe ani sebe zdržovat už jediným slovem. Zavřely se opravdu všechny jiné cesty — jen ta do hrobu zbývá.

Lúďa.

A jak's to poznala?

Lóna

(pausa). Zdřím jsi přemožen, hlavu na mém klíně. Sama rozčilením jsem nespala. Lampa osvětlovala ti obličej a já na něj hleděla. Zbled' jsi k smrti, sesinavěl ... a ten neklidný spánek ... Mluvils ze dřímoty — ne se mnou ... ale s tou, s kterou jsi tam byl. Rozřezávalo mi to srdce ... (v bolesti) Nemáš mě rád, Lúďo ... neměls ... Včerejšek mi řek' všecko.

Lúďa.

Zas už jen sebe máš na očích — a já už nic, než smrt. Umřely všecky síly —

Lóna.

I láska — to já vím. A proto je skončeno. Kdybys mě miloval, doved bys dožít — pod mou láskou.

Lúďa

(učiní odporující pohyb, chce mluvit).

Lóna.

Nic neříkej, nech mě domluvit. Pochopila jsem dnešní noc, že ani co tě ke mně přimklo, nebyla vlastně láska, třeba se to bylo zdálo mně i tobě. Já byla pro tebe jen jiná dráždivá žena pro poslední síly tvé vášně, jen poslední dodávkou vína na poslední hodokvas. Uměls okoušet ženu, budit v ní i sobě nové pocity, líbat ji a objímat, ale milovat pravou, obětavou láskou schopen jsi nebyl. Jsi vůbec nevěrec v lásku. Ani v mou jsi nevěřil, na ženu mě nepovýšil.

Lúďa

(vpadne). Sňatek?

Lóna.

Ne. Co mně znamená sňatek?! — Ale když jsi trpěl, posílals mě pryč, když jsi chtěl umřít, ztratil jsi se mi — a k smrti tě měla dovést jiná. V ženu ve mně jsi nevěřil, v ženu vůbec, v její sílu a vůli ...

Lúďa

(učiní pohyb a chce mluvit).

Lóna.

Ne, nech mě ještě. Tys řek' včera, že jen oslabením byla ti vždy žena. Ale kdys ty u ženy hledal kdy posily? A taky to tě vedlo k pádu. I já jsem ti nebyla než dobrou společnicí do šantánů, do Variété a do toho našeho bytu zde, a nic víc. To vím také po včerejšku.

Lúďa.

Ne, Lóno — tebe jsem měl rád jinak.

Lóna.

Já vím — líbil se ti můj temperament, dráždilo tě to střídání nálad, jak tomu říkáš — Chtěls mě zaopatřit — ale zadržet se mne, ne! Nevěříš v ženu. Vypínáš se v pýše nad ni — „muž musí být dárcem, žena přijímající, muž opouštějící, žena opouštěnou" — říkáš — hle, to není pravda, Lúďo, i o tom jsem přemýšlela. Žena je láska a láska je žena — a obě jsou neopouštějící — Kdo chce nad druhého se vypnout, nemiluje. Má snad rád, hladí, laská, jako psíka, kterého máme rádi, divíme se jeho nápadům — ale láska k ženě musí být jiná — v ženě se nesmí vidět Anda, v ženě se nesmí vidět jen tvor pro kratochvíli a pak opuštění . . . To vědomí ty jsi ve mně rozsvítil, v sklepnici Lóně — rozsvítil poznáním toho rozdílu, jak miluji tě já a čím jsem vlastně byla tobě. Já ti nejsem sourodá, vím — ty stojíš nade mnou duševně a ve mně's viděl milé stvoření, u kterého jsi objevil nějaký temperament, chutnání vášně, talent ji zvyšovat a dát jí nové barvy a vůně — ale, Lúďo, nic víc! Zaplatit za zábavu's chtěl a odejít pyšně s jiným psíčkem. Ale ve mně je láska, Lúďo, neopouštějící, silná neopouštět, a to ti dokážu. (Chopí jej za ruku a pokyne ke dveřím v levo.) Pojď, Lúďo, nastala chvíle!

Lúďa.

Ze zásoby pociťované síly jdou tyhle tvé myšlenky, jdou ta tvá slova. Ale trp tak dlouho, jak já, snášej ta muka — každý den teď už, každou hodinu! Dříve přec jen byly chvíle oddechu, posily, síla resistence — ale v posledních týdnech jen úzkost a úzkost a ochablost k smrti — pouze ve chvílích spití bylo uvolnění s tím mučivějším však vystřízlivěním. Spánek bez opojení už nebyl, však to víš . . . A bylo by stále hůř — a síly obratu není — a vůbec je již pozdě naň! — A v takovém stavu schválně pak snížíš všecko, výsměchem vzepřeš se proti všemu a na pás nevěry ve všecko uvážeš meč sebezáhuby. Vypneš v sobě do krajnosti touhu zemřít, a vášnivě nastoupíš cestu. Revoltou proti všemu maskuješ právě neschopnost v tom všem žít. Zhrdáním zakreješ svou nemoc, svou slabost, své neštěstí. Myslíš, že v mém sebeničení byla radost? Že jsem za sklenicí, již jsem obracel dnem, neviděl kostnatou ruku smrti, která mi ji podává? Že jsem neviděl za tvářemi žen, jež jsem líbal, prázdné důlky její lebky? A stále níž — že teď už dívám se jen do nich. I když tebe líbám, Lóno . . . A všecko je marno, i přemýšlení nad sebou, i pláč nad životem i zkoumání viny . . . Střízliv a kliden skončím. Včera by to bývala zbabělost, mělas pravdu, Lóno! Ale bylo by bývalo i šílenství, ty jít se mnou. I kdybych měl sílu snášet svoje domírání, rozešel bych se s tebou, poněvadž by se moje pýcha vzpírala oběti nějakého ošetřovatelství, nějakého dosluhování. Nikoliv ty, cizí placená osoba by to musela být. I třeba domů bych se vrátil domřít. Co se stalo včera, co jsme si přiznali dnes, stálo by mezi námi. Já bych nesnesl pohled na tebe a od tebe. Ale nejen to. I kdyby byla naděje v život, rozešli bychom se. Poněvadž jest pravda, co jsi řekla! Neopouštějící, obětavé lásky byl jsem vždy neschopen. Sílu k ní ubilo hýřivé mládí. Nemoh'

bych být věren vadnoucí ženě. Opustil bych tě, Lóno. Zaplatil a opustil. A proto by bylo romantikou, ano šílenstvím, jít se mnou.

Lóna.

Řekla jsem ti včera, co mě čeká. Návrat do života, odkud's mě vzal. A nepřijde druhý Lúďa, tak milý, tak trpící... Nepřijde, kdo by mě pochopil, kdo by tak vycítil a tak mi osvětlil duši, a kdo by na konec byl tak rozumějící sobě i mně a tak poctivý, tak odhodlaný to říci, jako ty. Není druhého Lúdi — a jen s tebou byl můj život a s koncem tvým je můj. (Zavěsí se mu na krk.) Lúďo, Lúďo, můj nešťastný, ztracený, ale nekonečně milovaný Lúďo! (Zaštká a líbá jej.)

Lúďa.

A chceš, abych odešel s vědomím, že serval jsem s sebou i jiný život?

Lóna.

Ne, ale žes dokončil se svým i jiný život, který po tvém by byl úpadkem, kdežto tak — když s tebou — bude to radostí a vítězstvím mé lásky... Nech mě — nevzpírej se... bude tobě snáz se mnou a mně s tebou...

Lúďa

(prudce ji obejme a dívá se na ni dlouze). Lóno — ty duše má milosrdná — tak milosrdná, že na mé umírání padá svit z dlouhé tmy se rodící víry v ženu a lásku — —

Lóna

(vroucně, v těsném objetí). Pokus se tedy ještě žít, ať rozbřeskne se v den.

Lúďa

(v náhlé opět únavě). Nesnesu její světlo... Oči se mi zavírají... Je k ránu — jako u mne vždycky. Svítá víra, a já — já půjdu spat. Já nežil ve dnech, já žil v nocích, před světlem... Jsem vyčerpán. Chceš-li ještě půl dne života, přines víno a cognac... (Všechna resistence povolí. Ruce mu klesly, poskytuje obraz nejvyšší zmalátnělosti; zavřel oči, pohybuje bez hlesu rty, pak hluboce vzdychne. Potom blábolivě, jako z polo dřímoty:) Světýlka dokonávají... slyšíš, jak jim hrajou „cestičku“...? — v křeči se zmítají... zhasni je, Lóno... (Sáhne si k srdci, položí hlavu na stůl a těžce oddychuje.)

Lóna

(ve velikém slitování). Můj ubohý, ztracený Lúďo! (Klepe se.)

(Lóna učiní prudký pohyb, vyprostí Lúďu z objetí a kvapí ke dveřím.)

Lúďa

(vzpamatuje se poněkud a znaven zašeptá). Zavři... nikoho nepouštěj... (Lóna u dveří, vchází Klára.)

2. výstup.

Předešlí. Klára.

(Lúďa rozechvěn povstává s patrnou námahou.)

Klára

(chvatně). Jen seď, Lúďo, jen seď. Jak se máš? (Podává mu ruku. Lúďa se smutně usměje. Klára s pohledem na Lónu.) Nic se nezarážejte, nepřináším nic nepřátelského, naopak! — Dovolíte, že si sednu...

Lóna

(kyne na pohovku). Prosím, slečno.

Klára.

Děkuji, sednu si sem k Lúďovi. (Usedne na židli, na které dřív seděla Lóna.)

Lóna

Chcete-li mezi čtyřma očima s Lúďou . . .?

Klára.

Ne, jsem povděčna, že jste doma . . . Lúďo, prosím tě, uklidni se . . . Jsi rozčilen, chápu to — Ale jen jedno slovo ti řeknu: otec obrátil. Uznal, jak chyboval, a chce napravit. Chce smír s tebou, touží po něm! Jako by vyměnil srdce a duši tím rozhodnutím, začít znova a sám u sebe nový život.

Lúďa

(znaveně). On může . . . má sílu . . . mě ať už nechá . . .

Klára.

O tebe zrovna nejvíc . . . Smír s tebou, tvůj návrat bude upokojením jeho svědomí . . . Ty nevíš, jak večer před dědečkem plakal, provinilcem na svých a zvlášť na tobě se nazýval, ale provinilcem, který všecko chce napravit.

Lúďa.

U mne napravovat je pozdě.

Klára.

Jenom chtít — jen si nemyslet, že je to nemožnost, Lúďo — jen se trochu opanovat . . . (k Lóně) Jsem ráda, že jste přítomna, taky jsem proto přišla tuhle hodinu. Lúďo, byla jsem při tom, když dědeček s tatínkem mluvil, o tobě a pro tebe . . . ty nevíš, jak tě má rád! — Lúďo, a vy, slečno — tatínek se už nestaví v cestu, abyste byli svoji. To jsem oprávněna říci, tatínek ví, že jsem sem šla, a přijde sám, když řekneš ano, když trochu přijdeš vstříc. Lúďo, posílíš jej a víš, co to u něho znamená —

Lúďa.

A co tvůj doktor?

Klára.

Václav už má místo.

Lúďa.

A otec? —

Klára.

Nabízí se mu nájem jeho dřívějšího restaurantu. — Lúďo, snaž se vyhovět . . . slečno, přimluvte se . . . nepodlomte tatínkův obrat, jeho dobré odhodlání. Abyste věděli, jak se o tom všem opravdově jednalo, tedy vám povím, že tatínek sám říkal, že — až byste byli svoji, slečna by mohla pomáhat v řízení závodu —

Lúďa.

Ach, tedy tak . . . Praktický byl vždy.

Klára.

Ne, podmínkou to není. To bys byl na omylu. I prostý smír stačí.

Lúďa.

Ale na to přec taky vzpomněl, jako na takové možné plus . .

Ó, já jej znám. Vážné slovo, Kláro: (Pausa.) Tys mluvila se svým doktorem, jsi poučena o mně — Kláro, podívej se na mne, je možno u mne napravovat, je možný obrat?

Klára.

Ulehčíš otcovu svědomí.

Lúďa.

Klidné svědomí je hezká věc. Já ho nemám. — Řekni otci, aby na večer sem přišel. Bude mít odpověď. — A kde má tvůj doktor místo, Kláro?

Klára.

V Podubanech.

Lúďa.

Návrat do prarodiště. Člen nové generace, stupeň výš. Úspěch! Dost na něm. — Kláro, řekni otci v šest hodin zde.

Klára.

Přijde, jistě přijde — (srdečně) slečno Lóno, domluvte Lúďovi. Pro něj budete mít ve mně upřímnou příbuznou, věřte to! (Podává jí ruku.)

Lóna.

Děkuju vám z celé duše, slečno, za to podání ruky. Ale to vám pravím: Lúďa je volný. Ani slovem nedotknu se jeho rozhodnutí. Vůbec jsem se nikdy netkla jeho svobody. Já nenalezla jeho, on nalez' mne, a on nenáležel mně, já náležela jemu. A náležím tělem i duší. On mě zved, já ho nestáhla. Půjdu dál za ním bez odmluvy, kam bude chtít.

Klára.

To je ženské. I já náležím Václavu. Děkuji Vám, že máte Lúďu tak ráda.

Lúďa

(unaven). Už konec! . . . Otec ať sem přijde.

Klára.

Řeknu, Lúďo . . . a mohu-li tě prosit, buď přístupen k smíru.

Lúďa.

Bude všechno nejlíp, Kláro.

Klára.

Dej Bůh, Lúďo (podává mu ruku, pak Lóně).

Lúďa.

Buď šťastna! (Lóna vyprovází Kláru ke dveřím, pak se vrací.)

3. výstup.

Lóna. Lúďa.

Lúďa

(krátký smích, pak unaveným, lámavým hlasem). Chce mít klidné svědomí —

Lóna

(klekla k Lúďovi a vzhlíží k němu, tiše a resignovaně). Nemá ho mít!

Lúďa

(uchopí její hlavu a shlíží k ní upjatě). K oltáři půjdem' . . . já ještě dojdu . . .

Lóna

Nekleknem' tam nikdy...

Lúďa.

Mé jméno budeš mít a vdovou po mně budeš — u něho — (pozvednutým hlasem) s ním!

Lóna

(pozvednutým hlasem). Lúďo, pojď už, pospěš! (Přivine se k němu.) Tvá jsem byla, jsem a budu.

Lúďa

(obejme ji kolem krku; hlasem zdržovaným pláčem se lámajícím). Má zlatá — má drahá — — má věrná — — má milosrdná — — (zavzlyká, pak se opanuje a povstane).

Lóna

(povstane též a oba chvíli na se hledí se smutným úsměvem, pak znova se obejmou a pustí). Pojď, Lúďo! (Ukáže ke dveřím v levo.)

Lúďa.

Lóno, Lóno...

Lóna

(táhne jej, v divoké touze). Pojď!

Lúďa

(stane). A nevěříš v nesmrtelnost duší?

Lóna.

Tu víru oba ztratili jsme dávno. Pojď!

Lúďa.

Ani v soud?

Lóna.

Kdo nás může soudit, Lúďo?

Lúďa.

Tedy pojď!

Lóna.

Jen zde bylo všecko! (Odcházejí v levo.)

Opona.*)

---

*) Drama „Ztracení" zadal jsem 5. března t. r. Národnímu divadlu. Z dopisu, jímž jsem je provázel, uvádím: „Jsem si úplně vědom choulostivosti jeho látky vzhledem k našemu divadelnímu obecenstvu i křehkosti její vzhledem k provedení... Nečiním nároků na provedení a zadávám svou hru jen, cítě tu povinnost oproti Nár. divadlu i veřejnosti. Upozorňuje výslovně na choulostivost látky své hry a na křehkost její, nepřejímám zodpovědnosti za účin provedení na našem jevišti, nýbrž přenechávám ji cele slavné správě Národního divadla." — Měsíc po zadání oznámil mi p. dramaturg Lier, že Národní divadlo hru mou s díky akceptuje, má-li však převzíti plnou zodpovědnost, přeje si stažení dvou posledních aktů v jeden, eventuelně tří posledních aktů ve dva.

Nenalezl jsem dosud cesty pro provedení toho návrhu a chtěje zachovati hru v původním znění, podal jsem ji vlídným prostřednictvím „Květů" veřejnosti. Nová správa ohlásila novinami provozování mé hry v této sezóně.

V Praze, 22. listopadu 1900. *M. A. Š.*

Z básní F. X. Svobody.

Stařec na jaře.

Pod stromem sedí stařec v máji.
Proč se tak v dálku zadíval?
Měl mladosti své vzdušnou báji,
miloval, tančil, rád se smál.
Jak ptáče mládí jeho bylo,
jež létlo s větve na větev.
Kam staré srdce zatoužilo?
Ptáčete toho slyší zpěv?

Dávno již ptáče pocítilo
hluboký rozloučení vzdor,
vzneslo se v mračna všecko bílo
nad spoustu temnobokých hor,
a ulétlo a zapadlo mu
za obzor někam v marnou dál,
přes chladný život lidských domů
v neznámý, nedostižný val.

Sen.

Ač schýlen v práci, šel jsem lánem země,
ač sklem jsem dral se místo měkkým květem,
přece jsem žil a zpíval jsem si světem.

Mráz zavanul-li někdy řádky mými,
stesk zavzněl-li, neb mih' se úsměv dlouhý,
neřek' jsem více, než svůj život pouhý.

Kéž potomci jak tažní ptáci sletí
a rojem sednou kolem písně mojí
a napojí se v čistém její zdroji.

Ať letí potom po širokém kraji,
v jich hrdélku ať zperlí se mé sloky
a ve zpěvu jich věčné žijí roky!

Neznámé sestře.

Daleko v parku chladném
přešla jsi cestu mou.
Chvíli jen, pouhou chvíli
hleděl jsem za tebou.

Bol stejný jak by zrýval
našeho žití lán,
jak klid náš stejným vichrem
by zběsile byl štván.

Poprvé — naposledy
tam sloučil se náš zrak,
jako když přes pěšinu
přelétne tichý pták.

A přešla léta mnohá . . .
Na tebe vzpomínám,
otázky naléhavé
k tvé duši nyní mám.

Kde jsi dnes? Bloudíš? Živ-li
jsem ještě v duši tvé?
Do dálky pátrají-li
tvé oči dumavé?

Vzešlo ti utrpení?
Tíží tě lidský smích?
Jaký as román zkvétá
dnes ve šlépějích tvých?

Zda ve tvé hrudi stejně
památka hoří nám?
Ze živých barev, stesku
tvůj obraz v duši mám.

Vypálen bílým světlem
v hlubině její tkví.
Dívám se na něj dlouze —
zdá se, že promluví.

Odpověď na vše čekám,
šeptnutí, úsměv, dech.
Nic. Dálky tajemství
spí na sevřených rtech.

—

Na procházce.

Byl večer přítulný
dechem i slovem.
Travou jsem chodil
na malém pahorku
tam za hřbitovem.

V tichém tom loudání
hleděl jsem v kvítí.
Vzpomněl jsem na smrt,
že budu loučit se
s divadlem žití.

Duší mou proniklo,
že všecko zmizí:
stromy i měsíc
i lidé, co jich je,
známí i cizí.

Na touhy vzpomněl jsem
i na přítele.
Lítost mne jala
pro vše, co miluju
z duše své celé.

A bolest vykřikla
v živoucí větě.
V mém srdci zněla,
na zemi, na nebi,
na celém světě.

Boleslav II. a medvěd.

Z Alešových kreseb k národním pohádkám a pověstem.

Boleslav II. a medvěd.

(K Alešově illustraci.)

oleslav, chtěje svým Služebníkům, neb Dvořenínům Kratochvil učiniti, jel na Lov do Lesa, kterýž slove Šárka, a roztáhše Služebníci Tenata, Volavce zavedli, aby Zvěř hnali, jimž se Boleslav díval, stoje na jednom Vrchu s jedním toliko Služebníkem. I ukázal se velmi veliký Nedvěd a přímo k Knížeti pospíchal, jehož uzřev Služebník, napomenul Pána svého, aby utíkal. Ale Kníže, znamenav se Znamením Sv. Kříže, stál nepohnutedlně, tu Naději maje, že pro Znamení Sv. Kříže nic jemu to strašlivé Zvíře nebude mocti uškoditi. Když Nedvěd již blízko k Knížeti přišel, a Strach také proměnil Tvář jeho, ukázal se mu jeden Člověk jako Svaté Postavy, stoje před ním, a maje Hůl dlouhou, udeřil to Zvíře, které y hned pryč se obrátilo a odešlo. I řekl Kníže: děkuji tobě, Muži dobrý, z toho, že jsy mne od Smrti vysvobodil. Muž odpovédél: Tato Šelma Pekelná, kteráž se tobě ukázala v tohoto strašlivého Zvířete Postavě, chtěla tebe z toho Místa odehnati: neboť ona při těchto Hrobích, na nichž ty stojíš, již svou zvláštní Rozkoš má nad Těly Mrtvích Lidí ve Jméno Svaté Trojice nepokřtěných. Otázal se Kníže: Čí jsou tito Hrobové? odpověděl Muž: Těch, jenž jsou Kouzedlný Nápoj pili, a ti byli Služebníci Ctirada Syna Prošova od Divčích Rukou zmordováni, a tomu jest dnes, jakž se to stalo, dvě Stě dvadceti a devět Let. Kterak ty to víš, an Osoba tvého Věku ukazuje, žes ty toho času na Světě nebyl? Všecky Věcý, odpověděl Muž, které se na Světě toho času, y před tím dály, též také které se nýni dějí, mně jsou známe; neboť já jsem Služebník y Apoštol Ježiše Krysta Jménem Matěj. To pověděv, od Knížete odstoupil, v jasnou Světlost se proměnil a zmizel. Kníže obrátiv se k svému Služebníku, tázal se ho, řka: Viděllí jsi toho Muže? Služebník odpověděl: Viděl jsem, ale vzdálil jsem se od něho, neboť jsem pro veliký Blesk Tváře jeho naň patřiti nemohl. Když se pak Kníže Domu navrátil, Vidění to svému Biskupu vyjevil, k němuž Biskup řekl: Synu můj, vzdej Chválu Pánu Bohu, a na tom Místě postaviti rozkaž Modlitebnicí ve Jménu téhož Sv. Apoštola Matěje, a on tvůj zvláštní Přímluvce před Pánem Bohem bude. Kníže bez Meškání povolav Dělniky, na to Místo odšel, na něm svou Rukou Kostel založil, který, když dokonán byl, od Pražského Biskupa pod Vzýváním Sv. Matěje se posvětil a dosavád stojí.

(Z Beckovského: Poselkyně starých příběhů českých.)

Červená lilie.

Napsal Anatole France. Přeložil Pavel Horák.

(Dokončení.)

ude nutno," pravil hrabě Martin, „vyhotoviti deklaraci. Myslil jsem na to. Co se týče mého odboru, myslím, že jsem nalezl heslo: ‚Umořovati přebytkem, nikoliv daněmi.'"

Loyer pokrčil ramony:

„Můj drahý Martine, nemůžeme nic podstatného měniti na deklaraci kabinetu minulého. Situace zůstala vlastně tatáž."

Uhodil se do čela.

„U ďábla! Zapomněl jsem. Pro vojenství jsme určili vašeho přítele, starého Larivièra, neptavše se ho ani dříve. Bylo mi uloženo, abych ho o tom zpravil."

Myslil, že najde ho v kavárně na boulevardu, kam chodí vojsko. Ale hrabě Martin věděl, že generál jest zde v divadle.

„Nutno ho tedy vyhledat," pravil Loyer.

„Dovolíte, hraběnko, abych odvedl vašeho manžela?"

Když odcházeli, vešel do lože právě Jakub Dechartre a Pavel Vence.

„Gratuluji vám, madame," pravil Pavel Vence.

Ale Tereza se obrátila k Dechartreovi:

„Doufám, že vy nepřicházíte mi gratulovat?"

Pavel Vence se jí tázal, přesídlí-li do obydlí ministerského.

Tereza se ohražovala:

„Oh, nikoliv! Děkuji pěkně!"

„Aspoň, madame," pokračoval Pavel Vence, „budete chodit na plesy v Elyseích a na plesy u ministrů, a budeme moci obdivovati se, jak i tam uchováte si své tajemné kouzlo, a zůstanete tou, o níž se sní."

„Změna ministerstva," pravila paní Martinová, „vnukla vám, pane Vence, úvahy velice frivolní."

„Madame," pokračoval Pavel Vence, „nepravím jako Renan, můj drahý učitel: ‚Co to znamená na Siriu?' Poněvadž by se mi rozumně odpovědělo: ‚Co jest malé Zemi do velikého Siria?' Ale jsem vždy poněkud překvapen, vidím-li, jak osoby dospělé a i staré dávají se klamati illusí moci, jako by hlad, láska a smrt, všechny nízké i vznešené nutnosti života, neměly již nad lidmi vládu příliš neobmeznou, než aby pánům smrtelným nezůstavovaly jen vládu papíru a slov. A nejdivnější jest, že lid domnívá se také, že má jiné pány nad sebou, než svou bídu, své žádosti a svou zpozdilost. Moudrý byl, kdo řekl: Dejme lidem za svědky a za soudce Ironii a Soucit."

„Ale, pane Vence," pravila paní Martinová s úsměvem, „vždyť vy jste to byl, jenž napsal tento výrok. Čtu vás."

Leč oba ministři marně hledali generála v sále a v couloirech. Na radu biletářek vešli za jeviště, a mezi kulisami, zvedajícími se a klesajícími, mezi davem mladých Němkyň v červených suknicích, čarodějnic, ďáblů, antických kurtisan, prošli k tanečnímu foyeru. Rozlehlá síň, ozdobená allegorickými obrazy, byla téměř prázdná. Dvě tanečnice stály zasmušile stranou, majíce jednu nohu pozvednutou na zábradlí, táhnoucím se podél zdi. Zde onde muži v černém šatu a ženy v krátkých načechraných sukénkách tvořili skupiny skoro mlčelivé.

Loyer a Martin Bellème sňali klobouky. V pozadí síně zpozorovali Larivièra s hezkou dívkou, jejíž růžová tunika stažena byla zlatým pasem. V ruce držela pohár z pozlaceného tlustého papíru.

Blížíce se, slyšeli, jak pravila ke generálovi:

„Vy jste starý, ale jsem jista, že dokážete ještě aspoň tolik jako on.“

A ukázala opovržlivě nahou rukou na mladíka, s květem gardenie v knoflíkové dírce, jenž vedle nich se chechtal.

Loyer pokynul generálovi. Přitlačil ho k zábradlí a pravil:

„Jest mi potěšením, že mohu vám oznámiti, že jste jmenován ministrem vojenství.“

Larivière, nedůvěřivý, neodpovídal. Tento člověk s dlouhými vlasy, v zaprášeném, ošumělém šatu, vnukoval mu tak malou důvěru, že obával se nástrahy a třeba také špatného žertu.

„Pan Loyer, strážce státní pečeti,“ pravil hrabě Martin.

Loyer počal naléhati na generála:

„Generále, nemůžete se tomu vyhnouti. Ručil jsem za váš souhlas. Váháním podporujete výbojný návrat Garaina, jenž jest zrádce.“

„Milý kollego, přepínáte,“ pravil hrabě Martin. „Ale Garainovi schází snad trochu upřímnosti. Však svolení generálovo jest nutností.“

„Vlast nade vše,“ odvětil Larivière, polykaje slova z rozčilení.

„Rozumíte, milý generále,“ pokračoval Loyer; „zákonů posavad platných užívati s neoblomnou mírností. Toho stanoviska neopouštějte.“

Provázel očima dvě tanečnice, opírající o zábradlí své svalnaté nožky.

Larivière šeptal:

„Duch ve vojsku znamenitý . . . Dobrá vůle náčelníků na výši okolností nejkritičtějších . . .“

Loyer poklepal mu na rameno:

„Milý kollego, veliké armády mají své dobré stránky.“

„Jsem úplně vašeho náhledu,“ odvětil Larivière, „nynější armáda odpovídá nutnostem národní obrany.“

„Veliké armády mají to dobré do sebe,“ pokračoval Loyer, „že dělají válku nemožnou. Člověk by musil být blázen, aby hnal do války tyto nezměrné síly, jejichž ovládání přesahuje všelikou schopnost lidskou. To jest zajisté vaše mínění, viďte, generále?“

Generál Larivière mrkal očima.

„Situace,“ pravil, „vyžaduje velikou opatrnost. Stojíme před hrozivým neznámem.“

Tu pravil Loyer, pohlížeje na svého kollegu s cynickým a jemným opovržením:

„Nemyslíte, generále, že v pravdě nepodobném případu války pravými generály by byli přednostové stanic?“

Tři ministři vyšli společně po schodech, určených pro divadelní správu. Předseda očekával je ve svém bytu.

Počalo poslední jednání; paní Martinová měla u sebe v loži již jen miss Bellovou a Dechartrea.

Miss Bellová pravila:

„Těším se, miláčku — jak říká se to francouzsky? . . . jsem u vytržení, že nosíte na srdci červenou lilii z Florencie. A pan Dechartre, jenž má duši uměleckou, jest zajisté také potěšen, vida na vašem živůtku ten roztomilý skvost. Oh, znala bych ráda klenotníka, jenž ho dělal. Tato lilie jest štíhlá a útlá jako květ kosatce. Oh, ten jest elegantní, nádherný a krutý. Všimla jste si, miláčku, že krásné klenoty mají vzezření skvělé krutosti?“

„Můj klenotník jest zde,“ pravila Tereza, „a vy jste ho sama jmenovala: Jest to pan Dechartre, jenž laskavě nakreslil mi tento skvost.“

Lože se otevřela. Tereza obrátila napolo hlavu a spatřila ve stínu Le Ménila, jenž ji pozdravil se svou uhlazenou rázností.

„Račte vysloviti, madame, mé blahopřání svému manželi.“

Gratuloval jí trochu chladně k jejímu zdravému vzezření. Pak pronesl k miss Bellové několik slov, vybroušených a dvorných.

Tereza naslouchala s úzkostí, ústa majíc pootevřena, a namáhala se bolestně, aby odpovídala bezvýznamné věci. Otázal se jí, ztrávila-li příjemnou saisonu v Joinvillu. Byl by tam rád zajel v době honu. Ale nemohl. Plul v Středozemním moři, pak honil v Sémauvillu.

„Oh, pane Le Ménile,“ pravila miss Bellová, „jezdil jste po modrém moři! Viděl jste sireny?“

Nikoliv, nesešel se se sirenami; ale po tři dny plul delfín za jeho yachtou.

Miss Bellová se ho otázala, miloval-li ten delfín hudbu.

Le Ménil o tom pochyboval.

„Delfíni,“ pravil, „jsou prostě malí vorvaňové, jež námořníci nazývají mořskými husami pro tvar jich hlavy.“

Ale miss Bellová nechtěla tomu věřit, že tvor, jenž nesl mořem básníka Ariona, měl by husí hlavu.

„Pane Le Ménile, přijde-li budoucího roku opět delfín k vaší lodi a bude-li ji sledovat, zahrajte mu na flétnu hymnu na Apollona delfického. Máte rád moře, pane Le Ménile?“

„Dávám přednost lesům.“

Ovládaje se, hovořil prostě a klidně.

„Oh, pane Le Ménile, vím, že máte velice rád lesy a paseky, kde zajíčkové tančí při svitu měsíce.“

Dechartre, velice bledý, povstal a vyšel.

Na jevišti byl právě výstup před kostelem. Markéta, klečíc, lomila rukama, a hlava klesala jí pod tíží dlouhých rusých pletenců. A hlas varhan a sboru hlásal slova posledního soudu.

Ale Tereza neposlouchala. Její duše odešla také dvířkami lože.

V salonku ozval se hluk křesel o sebe narážejících. Schmoll se vrátil. Zvěděl, že pan Martin-Bellème byl jmenován ministrem. Ihned žádal kříž čestné legie a větší byt v Institutu. Jeho obydlí bylo temné, těsné, nedostatečné pro jeho ženu a jeho pět dcer. Musil svou pracovnu přenésti na půdu. Vedl dlouhé nářky a neměl se k odchodu, až když paní Martinová ujistila ho, že se za něho přimluví.

„Pane Le Ménile," otázala se miss Bellová, „budete příští léto opět trávit na moři?"

Le Ménil myslil, že nikoliv. Neměl v úmyslu podržeti si yachtu. Moře jest smutné.

A klidně, energicky, tvrdošíjně pohlížel na Terezu.

Na jevišti, ve vězení Markéty, Mefisto zpíval: „Vzešel den", a orchest napodoboval hrozivý trysk koní.

Tereza šeptala:

„Bolí mě hlava, jest zde k zalknutí."

Le Ménil šel pootevříti dveře.

Jasný zpěv Markéty, vzývající anděle, vznášel se jako bílá záře.

„Miláčku," pravila miss Bellová, „tato ubohá Markéta nechce býti spasena svým tělem a proto jest spasena v duchu a v pravdě. Věřím něčemu, miláčku, věřím pevně, že všichni jednou budeme spaseni. Oh, ano, věřím na konečné očistění hříšníků!"

Tereza povstala, vysoká a bílá, majíc na srdci krvavý květ. Miss Bellová nepohnutě naslouchala hudbě. Le Ménil v saloně vzal plášť paní Martinové. A co jej držel rozprostřený, Tereza prošla loží, salonem a zastavila se před zrcadlem blíže polootevřených dveří. Le Ménil položil na její nahá ramena, dotknuv se jich prsty, veliký plášť z červeného aksamitu, protkaného zlatem a podšitého hermelínem, a pravil tiše, hlasem tlumeným, ale určitým:

„Terezo, miluji vás. Připomeňte si, oč jsem vás žádal předevčírem. Budu každý den, každý den od tří hodin odpoledne v našem bytu v ulici Spontiniho."

V tom okamžiku, kdy učinila pohyb hlavou, aby přijala svůj plášť, spatřila Dechartrea, držícího kliku dveří. Slyšel vše. Pohlížel na ni, a v očích jeho bylo shrnuto vše, co bolestného a vyčítavého mohou vyjádřit. Pak zmizel na chodbě.

Tereza cítila, jak železná kladiva buší jí do prsou, a zůstala nepohnutě státi na prahu.

„Očekávala jsi mě?" pravil Montessuy, jenž pro ni přišel. „Jsi dnes velice opuštěná; doprovodím vás, tebe a miss Bellovou."

XXXIII.

V kočáře i ve své komnatě, stále viděla pohled svého přítele, ten pohled krutý a bolestný.

Věděla, jak náchylen jest k zoufalství, a jak potom nechce již nic věděti, nic viděti ani slyšeti.

Neměla však nechat ho odejít tak němě a zoufale; měla si něco vymysliti, něco mu říci. Ale byla příliš překvapena a zdrcena. Stalo se to tak náhle, bylo to tak absurdní. Cítila vůči Le Ménilovi ten prostý hněv, jaký budí v nás škodlivé věci, na př. kámen, o nějž jsme si hlavu rozbili. Dělala si trpké výčitky, že nechala odejíti svého přítele bez jediného slova, bez jediného pohledu, do něhož by byla vložila svou duši.

Paulina čekala, aby ji svlékla, ale Tereza procházela se netrpělivě po komnatě. Pak náhle se zastavila.

Kde asi nyní je? Co říkal si ve své samotě? Bylo pro ni mukou, že nemohla spěchati k němu a ihned ho spatřiti.

Tiskla dlouho ruce k srdci, dusila se.

Paulina slabě vykřikla. Spatřila na živůtku své paní kapky krve. Tereza poranila si ruku o tyčinky červené lilie. Nevšímla si toho.

Odepjala ten emblematický skvost, jejž přede všemi měla na prsou, jako zářivé tajemství svého srdce, a držíc ho mezi prsty, dlouho si ho prohlížela.

Spatřila v duchu uplynulé dny florencké, se vším jejich čistým, opojným štěstím.

Oh, vše to nemohl býti jen stín minulosti. Byla to přítomná skutečnost její lásky. A jediné slovo, zpozdile pronesené cizím člověkem, mohlo by vše to zničiti? Na štěstí to nebylo možno! Její láska, její milenec nejsou odvislí od takové žalostné malichernosti.

Kdyby jenom mohla k němu běžeti, tak jak zde jest polo svlečená, tou tmavou nocí; kdyby mohla vejíti do jeho komnaty! Našla by ho u krbu, smutného, s hlavou opřenou o ruce. Hladila by mu vlasy, přinutila by ho, aby pozvedl hlavu, aby pohleděl, jak ho miluje, jak mu náleží, jak jest jeho pokladem radosti a lásky.

Propustila svou komornou. Ležíc v posteli a majíc vedle sebe rozžatou lampu, přemítala v duchu jedinou myšlenku.

Byla to absurdní náhoda. Pochopí přece, že jejich láska nemá s tou zpozdilou věcí nic společného. Jaké šílenství! On aby se znepokojoval k vůli někomu jinému! Jako by vůbec byl na světě někdo mimo něho!

Pan Martin-Bellème pootevřel dveře pokoje. Spatřiv ještě světlo, vešel.

„Nespíte, Terezo?"

Měl právě schůzi u Berthiera d'Eyzelles se svými kollegy. Chtěl poraditi se stran některých věcí se svou ženou, o jejíž intelligenci byl přesvědčen. Především potřeboval upřímná slova.

„Ujednáno," pravil. „Budete mi nápomocna, drahá přítelkyně, v této velice záviděné, však také velice nebezpečné situaci, za niž částečně i vám děkuji, poněvadž hlavní podporou při tom byl mi mocný vliv vašeho otce."

Radil se s ní o volbě ředitele kabinetu.

Radila mu, jak nejlépe dovedla. Shledávala ho rozumným a klidným.

Pan Martin zahloubal se v úvahy:

„Musím hájiti před senátem budget tak, jak byl odhlasován sněmovnou. Tento budget obsahuje změny, jež neschvaluji. Jako poslanec jsem proti nim bojoval. Jako ministr budu je podporovat. Viděl jsem vše jen zvenčí. Stojíme-li uvnitř, věci mění svou tvářnost. A pak, nejsem již volný."

Povzdychl si:

„Oh, kdyby se vědělo, jak málo můžeme, když jsme u kormidla vlády!“

Sdělil jí své dojmy. Berthier byl příliš uzavřený. Ostatní byli neproniknutelní. Jediný Loyer jevil se nesmírně autoritářským.

Tereza naslouchala bez pozornosti a bez netrpělivosti. Tato tvář a ten bezbarvý hlas označovaly jí jako orloj minuty, jež pomalu míjely.

Hrabě Martin jí připomenul, že bude musit jíti do světa, jenž nebyl světem jejím a jenž urazí ji asi svou všedností. Ale postavení jejich vyžadovalo, aby nikým neopovrhovali. Ostatně spoléhal na její takt a obětavost.

Pohlížela na něho poněkud polekaně.

„Nic nekvapí, milý příteli. Uvidíme později . . .“

Pan Martin byl unaven, stísněn. Přál jí dobré noci a radil jí, aby spala. Zničila by své zdraví, kdyby takto celé noci četla. Opustil ji.

Slyšela jeho kroky, které byly trochu těžší než obvykle; procházel pracovnou, přeplněnou modrými knihami a žurnály, aby vešel do své ložnice, kde snad bude spáti. Pak ucítila na sobě tíhu nočního ticha. Pohlédla na hodiny. Bylo půl druhé.

Řekla si:

„On trpí také... Pohlédl na mne s takovým zoufáním a hněvem!“

Měla opět všechnu svou odvahu a horoucnost. Jedině ji pobuřovalo, že takto musí zde čekati jako zajatá. Až nastane den, a ona bude zase volna, poběhne k němu a vysvětlí mu vše. Bylo to tak jasné! V bolestné jednotvárnosti své myšlenky naslouchala hrčení vozů, přejíždějících ve velikých přestávkách nábřežím. Tento hluk, jenž dělal jakési mezníky v čase, zaměstnával ji a skoro interessoval. Když hrčení v dálce doznělo, upadla zase ve své myšlenky.

Pochopí přece, že ho miluje, že nikdy nemilovala nikoho druhého. Neštěstí bylo, že noc tak pomalu ubíhala! Neodvažovala se už pohlížeti na hodinky, bojíc se nehybné ztrnulosti času.

Povstala, šla k oknu a pozvedla záclonu. Bledé světlo šířilo se zasmušilou oblohou. Domnívala se, že svítá. Pohlédla na hodinky. Bylo půl čtvrté.

Vrátila se zase k oknu. Pohled na tento zasmušilý obraz ji lákal. Patřila ven. Chodník leskl se pod plameny plynovými. Neviditelný a němý dešť padal s kalné oblohy. Náhle ozval se tichem hlas, ostrý, pronikavý a pak vážný. Zdálo se, jako by se skládal z několika hlasů sobě odpovídajících. Byl to opilec, jenž vrávoraje po dláždění a narážeje na stromy, vedl dlouhé hádky s osobami svého snu, dávaje jim šlechetně mluviti a potýkaje se potom s nimi velikými gesty a velitelskými slovy. Tereza zaslechla některá slova, stále se vracející: „Ano, to řeknu vládě, to jim řeknu.“

Jata zimou, vrátila se Tereza na lože. Zmocnila se jí úzkost. Uvažovala:

„Jest žárliv, šíleně žárliv. To jest věc nervů a krve. Ale také jeho láska jest věc nervů a krve. Jeho láska a jeho žárlivost, toť totéž. Jiný by pochopil. Stačilo by uspokojiti jeho samolibost. Ale on byl žárliv celou svou nejhlubší bytostí.“

Tereza věděla, že žárlivost jest mu fysickou mukou, otevřenou ranou, stále obnovovanou všemi pokušeními obraznosti.

Připomínala si jeho dušené stesky, jeho náhlý smutek, později, po dlouhých polibcích, a připomínala si bolestnou tajemnost slov, jež stále opakoval: „Musím u tebe na tebe zapomenouti.“

Cítila, že rána, náhodou zasazená, padla právě na nejcitlivější místo. Ale nepozbývala odvahy. Řekne mu vše, vyzná se ze všeho, a z každého slova jejího bude zníti: „Miluji tě, nemilovala jsem nikdy nikoho jen tebe!“ Neoklamala ho. Neřekne mu přece nic, co by nebyl už sám vytušil. Lhala tak málo, co možno nejméně, a jen proto, aby nezpůsobila mu bolest. Jak by to nepochopil? Lépe když zví vše, poněvadž to vše nebylo nic. Představovala si stále tytéž myšlenky, opakovala tatáž slova.

Lampa její vrhala již jen začazený svit. Rozžala svíčky.

Bylo půl sedmé. Zpozorovala, že dřímala. Běžela k oknu. Nebe bylo černé a mísilo se se zemí v chaosu husté temnoty. Tu vznikla v ní zvědavost, chtěla přesně zvěděti, v kolik hodin slunce vychází. Neměla o tom ani ponětí. Myslila si jen, že noci v prosinci jsou velice dlouhé. Však nenapadlo ji, aby pohlédla do kalendáře, ležícího na stole. Myšlenky se jí pletly a byly neurčité. Pak těžké kroky dělníků a hluk povozů zazněly jí do sluchu jako dobrá zvěst. Zachvěla se při tomto prvním procitnutí města.

XXXIV.

V devět hodin našla Tereza ve dvorku s platanem pana Fuselliera, jenž metl, pokuřuje si z dýmky. Paní Fusellierová vyšla z domku. Vypadali oba polekaně. Paní Fusellierová první počala mluviti:

„Pan Jakub není doma.“

A když Tereza zůstala mlčky a nepohnutě státi, Fusellier se přiblížil s koštětem v jedné ruce, a v druhé ruce s dýmkou, již ukrýval za zády:

„Pan Jakub ještě se nevrátil.“

„Počkám na něho,“ pravila Tereza.

Paní Fusellierová uvedla ji do salonu, kde rozdělala oheň. A když dříví doutnalo a neplápolalo, naklonila se nad ním, opírajíc se rukama o boky.

„To dešť sráží tak kouř,“ pravila.

Paní Martinová zašeptala, že nestojí to za to, aby dělala oheň, že jí není zima.

Spatřila se v zrcadle.

Byla zsinalá, s rudými skvrnami na tvářích. Tu teprve všimla si, že mrznou jí nohy. Přiblížila se k ohni. Paní Fusselierová, vidouc ji neklidnou, hledala slova útěchy.

„Pan Jakub jistě brzy přijde. Madame se zatím tady ohřeje.“

Smutný den padal s deštěm na okna. Tereza opakovala si slova: „Nevrátil se ještě.“ A opakujíc je, ztrácela jejich smysl. Oči ji pálily; upírala je neodvratně ke dveřím.

Zůstala tak bez pohnutí, bez myšlenky po nějakou dobu, jejíž trvání neznala: možno, že to bylo asi půl hodiny. Ozvaly se kroky, dveře se otevřely. Jakub vešel. Viděla, že jest smočen deštěm a blátem a zmítán horečkou.

Tereza upřela na něho pohled tak upřímný a přímý, že se zarazil. Ale téměř okamžitě připomněl si své celé utrpení.

Pravil:

„Co mi ještě chcete? Způsobila jste mi tolik bolesti, kolik jen bylo možno.“

Únava dodávala mu mírnosti. Tereza byla tím dojata.

„Jakube, slyšte mě . . .“

Pokynul jí odmítavě.

„Jakube, poslyšte! Neklamala jsem vás. Oh, nikoliv, neklamala jsem vás! Což by to bylo možno? Což by . . .“

Přerušil ji:

„Mějte se mnou soucit. Nedělejte mi větší bolest. Nechte mě, zapřísahám vás. Kdybyste věděla, jakou noc jsem strávil, neměla byste odvahu takto mě mučit.“

Sklesl na pohovku, kde před šesti měsíci dával jí polibky pod závoj.

Chodil celou noc, kam ho oči vedly, ubíral se podle Sekvány až k místům, kde jest vroubena vrbami a topoly. Aby příliš netrpěl, vymýšlel si zábavu. Na nábřeží Bercy pohlížel, jak měsíc probíhá mezi mraky. Po celou hodinu díval se, jak mizel a zase se vynořoval. Pak jal se počítati okna s přesnou pečlivostí. Počalo pršeti. Zašel do hostince, kde pil kořalku. Velice tlustá dívka se šilhavýma očima mu pravila: „Nekoukáš ale šťastně!“ Pak zdříml na koženém sedadle. To byl dobrý okamžik.

Obrazy této bolestné noci přecházely mu myslí. Pravil:

„Vzpomněl jsem si na noc u Arna. Zkazila jste mi všechnu radost a všechnu krásu světa.“

Prosil ji, aby ho nechala o samotě. Ve své únavě měl nesmírný soucit se sebou samým. Byl by chtěl spáti; zemříti ne — děsil se smrti. Ale spáti a nikdy se neprobudit.

Leč viděl ji přece před sebou, tak svůdnou a rozkošnou jako druhdy, přes bledost jejích lící a trapnou ztrnulost suchých očí. A byla záhadnější, tajemnější než kdy dříve.

Viděl ji. Jeho hněv oživl s jeho utrpením. Zlým pohledem hledal na ní upomínku polibků a objetí, jež pocházely od někoho jiného, než od něho.

Rozepjala proti němu náruč:

„Vyslyšte mě, Jakube!“

Posunem jí odpověděl, že jest zbytečno, aby mluvila.

Však přece měl touhu slyšeti ji a již chtivě naslouchal. Opovrhoval vším, co mohla říci, a již předem to zavrhoval, však přece to byla jediná věc, jež na celém světě ho zajímala.

Tereza pravila:

„Mohl jste se domnívat, že jsem vás klamala, že jsem nežila jedině pro vás a k vůli vám? Nechápete tedy nic? Nevidíte, kdyby ten muž byl mým milencem, že nebyl by musil mluviti se mnou jen v divadle, v oné loži? Byl by měl přec tisíc jiných příležitostí, aby mi dal dostaveníčko! Oh, nikoliv, ujišťuji vás, od té doby, co jsem byla tak šťastná — ještě dnes ve svém utrpení a zoufání pravím: šťastná — že poznala jsem vás, od té doby náležela jsem jedině vám. Což bych byla mohla patřiti

někomu jinému? Ta domněnka jest přece ohavná! Ale vždyť tě miluji, vždyť tě miluji! Miluji jen tebe! Nemilovala jsem nikdy nikoho jen tebe!"

Odpověděl pomalu, s krutou důrazností:

„‚Budu každý den od tří hodin v našem bytu v ulici Spontiniho'. To nebyl váš milenec, jenž vám to pravil? Nikoliv! To byl člověk cizí, neznámý."

Tereza se vztyčila a s bolestnou vážností pravila:

„Ano, náležela jsem mu druhdy. Věděl jste to dobře. Zapřela jsem ho, lhala jsem, abych vás nezarmoutila, nepobouřila. Viděla jsem, že jste neklidný, zasmušilý. Ale lhala jsem tak málo a tak špatně! Věděl jsi to. Nevyčítej mi to. Věděl jsi to, často jsi mluvil se mnou o minulosti a pak slyšel jsi přece kdysi sám, v hostinci... Však představuješ si více, než kdy bylo. Lhala jsem, ale neklamala jsem tě. Kdybys věděl, jak málo to znamenalo v mém životě! Nevěděla jsem, že přijdeš ty. Nudila jsem se."

Klesla na kolena.

„Jednala jsem špatně. Měla jsem na tebe čekati. Kdybys věděl, jak dávno to vše neexistuje, jak to vůbec ani neexistovalo!"

A s něžným lkáním pravila:

„Proč jsi nepřišel dříve? Proč?"

Vlékla se až k němu, chtěla ujati ho za ruku, obejmouti jeho kolena. Odstrčil ji.

„Byl jsem zpozdilý. Nevěřil jsem tomu, nevěděl jsem to. Nechtěl jsem nic vědět."

Povstal a s výbuchem hněvu dodal:

„Nechtěl jsem, nechtěl jsem, aby to byl právě on!"

Tereza usedla na místo, s něhož Jakub povstal, a jala se žalostným, tichým hlasem líčiti minulost.

V oné době byla vržena sama do světa děsně banálního. Povolila. Ale ihned toho želela. Oh, kdyby znal temný smutek jejího života, nebyl by žárliv, litoval by ji!

Tereza sklopila hlavu a patříc na něho rozpuštěnými kadeřemi, jež splývaly jí po tváři, pokračovala:

„Ale vypravuji ti o jiné ženě. Nemám s ní nic společného. Já existuji teprve od té doby, co tě znám, co ti náležím."

Jakub jal se divoce přecházeti pokojem. Pak se dal do bolestného smíchu:

„Ano, ale v době, kdy jsi mě milovala, co dělala ta druhá žena, která byla ti cizí?"

Pohlédla na něho uraženě:

„Mohl bys domnívati se..."

„Nesetkala jste se s ním ve Florencii, nevyprovázela jste ho na nádraží?"

Jala se mu vypravovati, jak přijel za ní do Florencie, jak se s ním sešla, jak udělala všemu konec, jak odjel v hněvu a jak od té doby snažil se opět ji získati, ale jak ona nevěnovala tomu ani nejmenší pozornosti.

„Milý příteli, neznám na světě nic než tebe."

Potřásal hlavou.

„Nevěřím tomu."

Pobouřilo ji to:

„Řekla jsem vám vše. Obviňujte mě, odsuzujte mě, ale neurážejte mě v mé lásce k vám. Zakazuji vám to.“

Potřásal stále hlavou:

„Nechte mě. Způsobila jste mi příliš velikou bolest. Tolik jsem vás miloval, že všechny bolesti, jež byla byste mohla mi dáti, byl bych rád přijal a byl bych je také miloval; ale tato bolest jest ohyzdná. Nenávidím ji. Nechte mě, trpím příliš. S bohem.“

Stojíc vzpřímena, opírajíc se nožkami pevně o koberec, Tereza pravila:

„Přišla jsem. Hájím zde své štěstí, svůj život. Jsem houževnatá, znáte mě. Neodejdu.“

A opakovala vše, co už byla řekla. Vášnivě a upřímně, jsouc jista sebou samou, vysvětlovala Tereza, jak přerušila volný poměr, jenž ji tísnil a nudil; jak ode dne, kdy dala se Jakubovi v pavillonu v ulici Alfieriho, náležela mu úplně, bez lítosti, bez jediné tajné myšlenky, tělem i duší. Ale mluvíc mu o druhém muži, pobuřovala ho. Vykřikl:

„Nevěřím vám!“

Tu jala se opět opakovati, co už tolikrát řekla.

Pak náhle bezděky pohlédla na hodinky:

„Můj Bože, jest poledne!“

Jak často zvolala tato slova poplašná, když překvapila je hodina loučení. A Jakub zachvěl se, uslyšev tento výrok důvěrný, nyní tak bolestný a zoufalý.

Tereza ještě několik minut pronášela horoucí slova mezi slzami. Pak musila odejíti. Nezískala nic.

* * *

Doma našla v předpokoji ženy z tržnice, očekávající ji, aby daly jí kytici. Vzpomněla si, že její manžel jest ministrem. Obdržela celé balíky telegramů, lístků, dopisů, gratulací, žádostí.

Vešla do jídelny a sklesla vysílena na stolici. Pan Martin-Bellème dokončoval snídaní. Byl očekáván současně k poradě kabinetu a u předešlého ministra financí, jemuž byl povinován návštěvou.

„Nezapomeňte, má drahá,“ pravil, „navštíviti paní Berthierovou d'Eyzelles. Víte, že jest v těch věcech citlivá.“

Neodpověděla. Smáčeje v nádobě s vodou své žluté prsty, pozvedl pan Martin hlavu a spatřil ji tak skleslou a zničenou, že neodvážil se již nic říci.

Octl se před tajemstvím, jež nechtěl znáti, před vnitřní bolestí, jež jediným slovem mohla vybuchnouti. Zmocnil se ho neklid, strach a jakási úcta.

Odhodil ubrousek:

„Omluvte mě, drahá přítelkyně.“

A odešel.

Tereza pokoušela se jísti. Nemohla nic pozříti. Vše se jí hnusilo. Kolem druhé hodiny vrátila se do domku s platanem.

Nalezla Jakuba v jeho komnatě. Kouřil z dřevěné dýmky. Na stole stál téměř prázdný koflík s černou kávou.

Pohlédl na ni tak tvrdě, že se zachvěla.

Neodvážila se mluviti, cítíc, že vše, co by řekla, by ho urazilo a pobouřilo, však zároveň že mlčením také podráždí jeho hněv.

Věděl, že přijde; očekával ji s netrpělivostí zášti, se srdcem tak úzkostným jako druhdy v pavillonku ve Florencii.

Tereza náhle vytušila, že nejednala moudře svým příchodem. Vzdálenou byl by snad toužebně si přál a volal. Ale již bylo pozdě. A pak, nesnažila se jednati chytře.

Pravila mu:

„Přišla jsem zas, nemohla jsem jinak. A pak, jest to zcela přirozeno, poněvadž tě miluji. A ty to víš."

Jakub se jí otázal, říkala-li to také v ulici Spontiniho.

Pohlédla na něho s hlubokým smutkem:

„Jakube, řekl jste mi několikrát, že chováte ke mně mnoho nenávisti a hněvu. Působíte mi rád bolest. Vidím to dobře."

S horoucí trpělivostí, pomalu, líčila mu opět svůj celý život, jeho prázdnotu, smutek, a jak od té doby, co jemu se dala, žije jen jím a pro něho.

Slova její byla čistá jako její pohled. Usedla vedle něho. Dotýkala se ho chvílemi svými prsty, jež staly se bojácnými, a svým příliš vřelým dechem. Poslouchal s ošklivou lačností. Jsa krutým k sobě samému, chtěl vše zvěděti; vyptával se na poslední jejich dostaveníčka, na jejich roztržku. Vypravovala mu věrně, co se stalo v hotelu ve Florencii, jedině přenesla scénu ven, do alleje skryté, ze strachu, aby obraz jejich smutného setkání se v zavřeném pokoji ještě více jejího přítele nepobouřil. Pak vysvětlila dostaveníčko na nádraží. Nechtěla přivésti do zoufání prudkého muže, jenž trpěl. Od té doby nevěděla o něm nic až do dne, kdy oslovil ji na ulici Mac-Mahonově. Opakovala, co mu tehdy řekla tam pod stromem. Za dva dny na to uviděla ho v opeře, ve své loži. Nepobídla ho zajisté, aby přišel! To bylo vše.

Byla to pravda. Ale starý jed, pomalu v něm nastřádaný, pálil v jeho nitru. Minulost, nesmazatelnou minulost Tereza předváděla mu před zraky svým vyznáním. Viděl před sebou obrazy, jež ho mučily. Pravil k ní:

„Nevěřím vám."

A dodal:

„Kdybych vám i uvěřil, nemohl bych již dívati se na vás, maje na mysli, že jste náležela tomu člověku. Řekl jsem vám to, napsal jsem vám to: Nechtěl jsem, aby to byl právě on. A pak . . ."

Umlkl. Tereza pravila:

„Víte dobře, že pak nebylo už nic."

Dlouho seděli mlčky. Konečně pravila udiveně a žalostně:

„Ale, milý příteli, měl byste přece považiti, že tak, jaká jsem, a jak jsem byla provdána . . . Vidíme denně ženy, jež milenci svému přinášejí temnější minulost, než jest minulost má, a přece jsou milovány! Oh, má minulost! Kdybyste věděl, jak málo to znamenalo!"

„Vím, co dáváte. Vám nemůže se odpustiti, co odpustilo by se ženě jiné."

„Ale, milý příteli, jsem jako jiné ženy."

„Nikoliv, nejste jako jiné. Vám nemůže se nic odpustiti."

Hovořil hněvivě, maje ústa sevřená. Jeho oči, ty oči, jež znala veliké, plné sladkého žáru, byly nyní suché, tvrdé, se svislými víčky a patřily na ni cizím pohledem. Bála se ho.

Usedla do pozadí komnaty na stolici, a tam zůstala dlouho seděti ustrašena, s očima poděšenýma, polykajíc slzy jako dítě. Pak se dala do pláče.

Povzdychl:

„Proč jsem vás poznal?"

Odpověděla slzami:

„Já nelituji, že jsem vás poznala. Zmírám proto bolestí a nelituji. Milovala jsem."

Liboval si tvrdošijně ve své ukrutnosti. Cítil, že jedná ohavně, však nemohl jinak:

„Ostatně možno jest, že také mne jste milovala."

Tereza odvětila s mírnou trpkostí:

„Nemilovala jsem nikoho, jen vás. A proto mě trestáte. Oh, mohl byste se domnívati, že s někým jiným jsem byla tak jako s vámi!"

„Proč byste nebyla?"

Pohlédla na něho bojácně, ochable:

„Rcete, opravdu mi nevěříte?"

A dodala:

„Věřil byste mi, kdybych se usmrtila?"

„Nikoliv, nevěřil bych vám."

Osušila si tváře šátkem, pak pozvednouc oči, třpytící se skrz slzy, pravila:

„Tak jest všemu konec!"

Povstala, ohlédla se pokojem po všech předmětech, s nimiž žila ve veselé a rozkošné důvěrnosti, jež pokládala za své vlastní, a jež pohlížely na ni náhle jako na cizinku a nepřítelkyni. Viděla sošku nahé ženy, viděla basreliefy florentinské, připomínající jí Fiesole a čarovné hodiny ztrávené v Italii; viděla profil, pracovaný Jakubem, hlavu veselé dívčiny, usmívající se ve své půvabné hubenosti. Zastavila se na okamžik se sympatií před touto malou prodavačkou novin, jež také sem přišla a opět zmizela, unášena jsouc děsným vírem života.

Opakovala:

„Jest tedy všemu konec?"

Mlčel.

Šero kladlo se již na vše kolem nich.

Tereza pravila:

„Co se ze mne stane!"

Odvětil:

„A co stane se ze mne?"

Pohlíželi na sebe se soucitem, poněvadž každý cítil lítost se sebou samým. Tereza ještě pravila:

„A já jsem se bála sestárnutí, k vůli vám, k vůli sobě, k vůli tomu, aby naše krásná láska neskončila! Lépe kdybych nikdy nebyla se narodila. Ano, mnohem lépe by bylo! Jaké tušení jsem měla, když zcela maličká, pod topoly v Joinville, před nymfami mramorovými, přála jsem si zemříti!"

Sepjavši ruce, pozvedla oči; vlhký pohled její zazářil v stínu.

„A není žádná možnost, jak bych vám dokázala, že vám říkám pravdu, že nikdy, od té doby, co vám náležím, nikdy . . . Ale jak bych byla mohla? Pouhá myšlenka na to jeví se mi hroznou, absurdní . . . Znáte mě tedy tak málo?"

Smutně potřásal hlavou:

„Nikoliv, neznám vás."

Obrátila se ještě jednou tázavým pohledem ke všem předmětům v pokoji, jež viděly jejich lásku.

„Ale potom bylo marno vše, čím byli jsme jeden druhému . . . Dvě bytosti o sebe se jen tříští, nespojují se . . ."

Bouřila se proti tomu. Nebylo možno, aby necítil, čím jí byl.

A v horoucnosti své lásky zoufalé vrhla se na něho, zasypala ho polibky, slzami, výkřiky, vášnivými objetími.

Jakub zapomněl na vše; zlomenou, vysílenou, šťastnou Terezu vzal do své náruče a objal ji se zasmušilou zuřivostí touhy.

Majíc hlavu položenu na zad na polštáři divanu, usmívala se na něho skrze slzy. Však tu Jakub prudce od ní se odtrhl.

„Nevidím vás již samotnu. Vidím toho druhého stále vedle vás."

Tereza pohlížela na něho němě, pobouřená, zoufalá.

Povstala, urovnala si kadeře a šat s neznámým pocitem hanby.

Pak, cítíc, že všemu jest konec, pohlédla kolem sebe udiveným pohledem svých očí, jež přestaly vidět a rozeznávat, a pomalu opustila pokoj.

Frantík a Bartoň.

Z nevyšlé dosud části „Našich“ Josefa Holečka.

(Dokončení.)

o Frantík viděl na sadě Kojanouc, když se včely rojily, působilo naň dojmem velkolepé slavnosti. On byl už ve Vodňanech na slavnosti Božího Těla i u jesliček. Rojení a usazování včel u Kojanů řadilo se v jeho mysli k těmto dvěma velikým slavnostem. Ano možno říci, že rojení včel ještě mocněji se ho dotklo, o to mocněji, oč úže souviselo se vším životem, Frantíka obklopujícím. Dnem i nocí zabýval se včelami; za dne na ně myslil, v noci se mu o nich zdávalo. Mezi Frantíkem a včelami nebylo již nepřátelství. Včeličky věrně zachovávaly sjednaný smír a Frantík je nehonil a nešidil. Ale to již Frantíkovi nedostačovalo: chtělo se mu se včelami uzavříti tuhé přátelství a býti s nimi aspoň tak, jako ten kluk Bartoň. Mnilo se mu, až to bude, že se Bartoňovi ve všem vyrovná kromě let. Ani silou za ním nezůstane. Třeba byl menší, vezme Bartoně vejpůlky a lupne jím, až země zaduní, jako tenkrát pod strejčkem Kojanem, když na sadě padli do trávy a Frantík myslil, že pod ním někdo třese čáslavkou. U nich doma, u Skobů, Frantíkovi přestávalo se líbiti, srdce jeho neustále se přenášelo za zídku jejich sadu ke Kojanovům.

Minulo zase několik dní. Dni náramně narostly a noci se scvrkly. Doma všichni jen o tom mluvili, jak dni rostou, a mluvili o tom tak radostně, že Frantík už proto měl rostoucí dni rád. Nejednou si pevně umínil, že nepůjde spat a podívá se na rostoucí do noci den, ale jakoby měl uděláno: jak bylo po večeři, hlava mu počala padat jak omámena a jedva stačil odstrojiti se a pomodliti. A jak si lehl, usnul a ve snách nevídal ničeho jiného kromě včel. A ráno spával jako sedmispáč, déle než menšíAnčička. Štěstí, že tatínek nebývali už doma, když Frantík vstával! Maminka mu přála, aby si poležel, však prý nic neprozahálí a nepromešká, ale tatínek kdyby naň byli přišli, no, ti by ho byli bez hevera zdvihli!

Když se probouzel, maminka s dětmi bývaly samy doma. Všichni ostatní už pracovali na lukách. Frantík dávno, ale jen podle doslechu

věděl, že nejdříve na luka odcházejí sekáči, aby na trávě zastali rosu. Děvečky odcházely pokosenou trávu rozhrabovat, když poklidily krávy. A maminka samy chystaly pro sekáče snídaní. Snídaní bylo den co den jednaké: polívka z kyselé smetany, veliká mísa vařbuchet a láhev perlové. Když den povyrostl, malá děvečka vracela se z louky pro snídaní, jež si naložila do nové nůše a přikryla čistým ubrusem. Frantík s ní odcházíval na luka a tam snídával s dělníky.

Jaké to bývaly procházky! Frantík už nikdy v životě neužil krásnějších, jiż po roce, kdy musel místo na luka capávati do školy, byly mu jen blahou vzpomínkou. Všecko kolem něho kypělo a lichvilo vzrůstajícím životem, všecko bylo plno krásy a vůně, všecko tučných barev, zde jednotvárných a klidných, tam pestrých a bujných, všecko plno světla, tepla a radosti. Vzduch ozýval se přerozmanitými zvuky, ztlumenými, tichounkými, ale ostře slyšitelnými. Malá děvečka si vesele prozpěvovala. Na úvozové cestě povrzával vůz, povrzával tak smutně, tak žalostně úpěl, aby ho namazali, ale nářek jeho nebudil ve Frantíkovi soustrasť, nýbrž veselosť. Až se mu z plna hrdla zasmál.

Malá děvečka se pozastavila.

„Frantíku, mám nějakou chybu na šatech?“

„I ne!“

„Co se mi tedy směješ?“

„I to já ne tobě, já tomu vrzavému Žlábkouc vozu. Což neslyšíš, co vrže?“

„Že vrže, slyším, ale co vrže, nerozumím.“

„Poslouchej pilně, porozumíš. — Strejčku Žlábku, brzy-brzy, sem z hospody brzy-brzy, přineste mi taky kapku, plaču žízní, strejčku Žlábku!“

A do toho ptáci a brouci, šumění lesův i polí. A každinký zvuk byl plně slyšen v tom velkém souzvuku všech. Celé pole šumělo vlajíc; ale některá stébla praskala, a praskala tak jasně, že možno bylo ukázati, které. Celé pole šumělo vlajíc; ale v tom šumu společném Frantíkovo ucho rozeznávalo zvláštní šum jednotlivých stébel, prohýbajících se pod brouky, šplhajícími se na zelený, nedávno se vymetavší klas. Frantíkovi se zdálo, že rozeznává i šelest peroutky motýla a šídla. A z pozdálečí zvonil sekáč brouse kosu.

A když přišel na louku a jak se sluší a patří pozdravil, jaká česť pro Frantíka! Sekáči ho pozvali ke stolu, ovšem s podmínkou, že jim pomůže. Frantík pomoci neodpíral. Však prý proto přišel, aby pomohl. Myslil do opravdu, že žádná důležitá a těžká práce na jejich živnosti by se nevykonala, kdyby on k ní ruky nepřiložil.

Hrabačky zabodaly hrábě, odhrnuly si šátky, které si byly stáhly do obličeje, aby je stínily, a šly připravovat tabuli. Frantíkův otec při každé společné práci byl vůdcem. Kosil pořád, ani se neohledl, jen se zticha a spokojeně zasmál, když k němu přistoupil Frantík, aby ho zvlášť pozdravil: „Pomahej vám Pán bůh, tatínku!“ A ostatní sekáči museli se činit, aby nepozůstali daleko za hospodářem a neutržili si hany jeho a posměchu ženských.

Ženské zatím prostřely ubrus na pokosenou časť louky, vylily polívku do mísy, rozundaly lžice. A tu již i hospodář ustal od práce a kosu

pozorně položil na zem. Obstoupili tabuli a otec jako doma odříkal modlitbu před jídlem. Odříkav položil se k míse na břicho a prvý se chopil lžíce, aby i zde předcházel dobrým příkladem. Vařbuchty z pšeničné mouky byly jídlem, kterým obyčej předepsal častovati sekáče, kosící v letě sena a na podzim otavy. Že byly jako obřadným jídlem, dělalo je dělníkům ještě sladšími, a Frantíkovi byly nade všecko. Frantík co dělal, všemi smysly dělal, a tak i vařbuchty na louce nejedl jen ústy, nýbrž i očima, a oči se dychtivě pásly na každé krůpěji másla, která s vařbuchet stékala a zlatem se třpytila na slunci. Octl se na rozpacích, která krůpěj je krásnější: rosná-li na trávě nepokosené, masná-li na vařbuchtě z bílé mouky. Poetičtí čtenáři s opovržením se odvrátí od prosaického kluka, který krůpěj másla na vařbuchtě kladl hned vedle krůpěje rosy na trávě, a snad ještě výše cenil onu, jež mu zlatem svítila, nad tu, kterou i básníci jen stříbru přirovnávají. Ale kdož pak může za kluka!

Když dojedli vařbuchty, dřepli každý na svém místě a hospodář chopil se láhve perlové, podržel ji proti slunci, je-li nápoj čistý, a zavdal dělníkům, pustiv několik kapek na jazyk.

„Strejček jako nevěsta,“ podotkl sekáč Hucek.

„Milí lidé,“ řekl hospodář jaře, „já jsem tak dosti silen, chvála bohu; proč bych zbůhdarma na sebe pouštěl někoho silnějšího?“

„Ale dyť to žádnou sílu nemá,“ děl sekáč Rokůsek, ošklíbaje se po napití a podávaje láhev sousedu. „Za starých dob sekáči líp se tu mívali. Ve Vodňanech nikdo kořalku nepálil ani neprodával, ale v Prachaticích pálili samožitnou, víno a křen, povídám. Pro celý širý kraj pálili. A to, když se blížilo leto, naši hospodáři každý zapřáhl do vozíka a na vozík naložil několik pytlů obilí, co ještě mohl odprodati, a jel do Prachatic na trh. Tam bývala sháňka po naší pšenici! Rozumíme, tam se pšenice nevede. Pšenici znají jen jako zrno a ne klas. Jednou se stalo, že jeden prachatický měšťan za městem našel pšeničný klas. Jak se tam dostal, Pán bůh vládne, ale byl vám to pšeničný klas; aspoň tak povídají. A milý měšťánek nohy na ramena a běží do města a volá: Had, had! A půl města se sběhlo, každý řemeslníček se svým nástrojem, jak jej právě držel, a ženou se na hada. A šťastně jej ubili, že po něm ani památky nezůstalo. Ale za to prachatické žito od jakživa bylo chlapík a samožitná z něho — no, víno a křen, povídám. V celém kraji jináč jí neříkali, než „matička prachatická“. Každý hospodář koupil jí soudek a dělníci měli posilněnou až do otav. Byla ve veliké vážnosti a zasluhovala jí. Hospodáři, pravda, počítali každou kapku, ale za to dělníci zůstávali pořád při chuti. Na každé živnosti ten večer, co hospodář matičku prachatickou přivezl, všichni po večeři zůstali za stolem, a hospodyně přinesla mělký talíř, a na talíři bylo nalito trochu vzácného nápoje, a potom k samožitné přistrčila planoucí třísku, a samožitná již byla v jednom plamenu! A plamen byl takový divný! Modravý, lehounký, plápolavý. Tu se plazil po talíři, jakoby něco hledal, tu vzplápolal vysoko, jakoby chtěl vzletět ke stropu, a nejposléz se roztřásl jakoby jím zimnice lomcovala a v tom prsk! — a bylo po něm.“

„To nečistá moc tak hořela,“ podotkl sekáč Hucek.

„Arciže nečistá moc,“ dosvědčil Rokůsek. „Však právě proto vždycky trošku prachatické pálili, aby zničili nečistou moc v ní. Nečistou moc upálili, a síla zůstala. A jaká síla! Mně postačil náprstek a celé tělo se občerstvilo, každá kapka krve ve mně jen hrála, a do díla jsem se hnal jako divý, a veselo mi bylo, jen se mi zpívat a výskat chtělo. A když nyní piju tuhle bramborovou vodičku od vodňanského Klimpery, veselo mi není nic a síly mi dodává jen vzpomínka na slavnou matičku prachatickou.“

Láhev obešla po dělnících kolem, až se zas dostala do rukou hospodáři. Hospodář již ani neokusil a dal ji dál.

„Strejček už taky lidem pohrdají,“ řekl pacholek.

Hospodář se bránil: „Zavdal jsem vám a dost. Dávám dělníkům co náleží a nedělím se s nimi o to. Kdybych se dělil, bral bych jim nazpět, co jest už jejich.“

Dělníci ho znali, že s ním není možno ani žertovat, ani s jednou věcí k němu dvakrát přicházet. Odmlčeli se. Ukrajovali si bílého chleba, jehož pecen hospodyně se snídaním poslala na zajídku, sousta namáčeli do slaměnky se solí, a láhev perlové zatím kolovala dál.

Hospodář povstal, a jak povstal otec, nezůstal seděti synek. Dělníci, považujíce to za znamení, že se mají znova dáti do práce, pospíchali, aby dosnídali.

„Jen si pohovte,“ řekl jim hospodář. „Všecko má svůj čas: i dílo, i jídlo. Kdo se v pohodlí nají, v pohodlí i těžkou práci vykoná. A já jen proto vstávám, abych se taky napil.“

„Já doběhnu, strejčku,“ nabídla se třeťačka a již se chápala hliněné, nepolívané bandasky s vodou, jež stála vedle tabule zahrnuta vadnoucí travou.

Děvečky byly sice bosy, neboť do práce v rose a mokřinách nejkrásnější obuv by se nehodila, ale ostatně byly oblečeny polosvátečně, jako i v děla a otavy. Velká jako malá děvečka skvěly se jako luční květy. I ta podruhyně vzala na louku čistě vypranou a vymandlovanou kanafasku. Jen třeťačka neměla a ještě si nevydělala, co by kloudného na sebe hodila. Měla jedinou kasaničku a z té vyrůstala. Obě děvečky po ní mrkly, když se shýbala pro bandasku, a hned zas jako svatouškové oči odvrátily a jako v stydlivých rozpacích máčely si chléb do soli.

Hospodář rousal se travou k nedaleké studánce. Synek za ním, a měl co dělat, neboť jen hlavou vyčníval nad vysokou, bohatou, hustou trávu. U studánky Skoba se zastavil. Rozhledl se koldokola, aby viděl, jak kterému sousedu práce pokračuje. Tráva většinou ještě byla neposečena a prostírala a pestřila se širokými a dalekými lány. Kde přestávala luka, střídaly se s nimi ještě obšírnější lány obilí, a kde přestávala luka i pole, začínal lem temnomodrých lesů. Oko vnímalo nádhernou a klidnou krásu obrazu, ale mysl nerozbírala jednotlivosti této krásy, nýbrž obrácena byla jen k povolání hospodářovu a jeho sousedů, celé vsi. Právě tak žádná jednotlivost této krásy, ani louka, ani pole, ani les, ani na louce kohoutek a toten, ani na poli pšenice a žito, ani v lese sosna a smrčina nestaraly se o krásu ani svou, ani svého okolí, nýbrž o to, aby z půdy, vzduchu, tepla, světla, vláhy vystřebaly náplň té divo-

tvorné síly, která dává život i zdraví, veselost i krásu. Zkušené oko hospodářovo skoumalo oblohu i slunce na ní, aby ukázaly, vydrží-li čas, a dole po zemském povrchu odhadovalo, který soused nejvíce sena usuší, který s prací pospíchá a který se loudá. Oko skoumalo, ale mysl neuvažovala; obraz nejbližší krajiny, pokud byla stálým zájmem hospodářovým, odrážel se v duši jeho jako v tiché, rovné hladině rybníka: odrážel se cele, jasně, určitě, ale hladinu nezvlňoval. Skobovi tak tu všecko bylo zvyklé, že všemu, co se mu jevilo, rozuměl bez nejmenšího napjetí duševného. Duše si tu hověla jako tamta žabka, vyhřívající se na slunci, jako tamta koroptev, zabíhající do jetele, jako tamten čáp, důstojně si vykračující na bažině a hlavou kývající. A v těle mu hrál každý sval a každý nerv, každá kapka krve v něm plesala a pospíchala, aby s celým tělem sdělila svou blaženosť. Hospodář tu stál uprostřed svých luk a polí, jakoby sám byl plodinou té rodné půdy, jež mu dala vznik a dává vzrůst i zdar. Ničeho v tu chvíli nemyslil, jen cítil, cítil jako příroda kolem a v ní jako louka, pole, les příboj života, a to je pocit všeho radostnější. Paže, jedva od práce ustavší, prochvívalo sladké trnutí, jež nutkalo muže, aby dlouho neotálel a vrátil se tam, kde tak příjemný stav možno si opatřiti. Lahodný větřík ovíval mu rozhalenou, silnou hruď.

„V letě dobře je i Bětě,“ řekl Skoba jakoby pro sebe a vyjádřil tím vše, co cítil, co v něm žilo, vířilo, chvělo se a kolovalo. A položiv se na břicho ke studánce, lokal plnými doušky čerstvou její vodu. Když povstal, přistoupil Frantík a nabral vody do kašketu jako do měděnce a ze stříšky pil jako hubičkou. Nešlo mu o nějakou kapku, a voda ne kapkami, ale potůčkem crčela mu za ňadra, a tekla nejen mimo stříšku, nýbrž i suknem kašketu, dávno ne nového. Když se napil, co hrdlo ráčilo, Frantík kašket otřepal o koleno a nasadil na hlavu. Kapky mu pršely do týla i do obličeje. Až si poskočil, jak se mu udělalo.

„Zdravá voda,“ pronesl moudře Frantík, brodě se opět vysokou travou za otcem, jenž se vracel k dělníkům.

„Zdravému není nápoje zdravějšího,“ doložil otec.

„A což až budeme stonat?“ optal se Frantík.

„Až budeme stonat, maminka nám budou vařit heřmánek, zeměžluč, pelunku a jalovčinky.“

„A když pijete pivo, tatínku, to pijete, abyste zdrávi nebyli?“

„I ty kluku všetečná! Všecko má svůj čas a své místo. Kdo je pořádný sedlák a dbá na sebe, pije pivo o pouti, obžinkách, posvícení, o hodech, svatbách a masopustních ostatcích, o jarmarcích litkup a také po trhu smí si přihnout, když dobře platí; to se zas nehodí voda. Za práce pivo pijeme jen v pšeničná děla a při dovazné.“

Dělníci se sbírali.

„Myslím, že nám to vydrží,“ pravil pacholek.

„Letos se nám seno suší jako koření,“ ozval se Hucek.

„Až ho bude škoda tomu božímu dobytečku,“ pozvedl se Rokůsek. „Sedláci by je měli do hapatyky prodávat pro pány.“

Chopili se kos, skoušeli palcem jejich ostří, sahali do toulce pro brousek a přibrušovali. Hospodář uznal za dobré kosu poklepat. Podali

mu klepačku a kladivo, hospodář ji obkročil, kosu položil na babku, a synek za ním držel kosiště, aby kosa nemusela býti sundána.

Dělníci čekali na hospodáře, vojínové čekali na svého vojvodu, aby se před ně postavil a vedl. Byla ještě minutka času.

„Pán bůh nám letos dává,“ liboval si hospodář.

„Ze sedmi let jen jedno bývá tak hojné, jako letošek,“ řekl Rokůsek.

„Ještě Pán bůh neděl poslední slovo,“ rozvážně, ale spokojeně pronesl hospodář.

Dělníci mu rozuměli; také on počítal, že letošní rok už tak skončí, jak počal — hojnou úrodou všeho.

„Rok jako člověk,“ pravil podruh, „jak vykročí, tak dokročí. Jaké byly minulé vánoce? Obloha čistá a hvězdná. To znamená, že příští rok bude úrodný. A jak ten rok nakročil, už bylo vidět, že vykročil levou nohou, jak se patří, aby bylo šťastně. Byly mrazy, ale nevelké, sníh padal, ale po sněhu jasnilo se zas a odměku nebylo po celou dobu. Když jsme srovnali leden s prosincem, mohli jsme vidět, že nás očekává nejen úroda, ale také pěkné a trvalé počasí, ne suché, ne vlhké, ne velká parna.“

„A únor nezůstal za lednem,“ pokračoval Hucek. „Únor bílý pole sílí. V únoru nám sněhu napadalo na loket, ale skoro celý měsíc nebylo mrazů. Ani zima nebylo, ani teplo, krásná sanice. Teprve k Matěji nastala obleva, ale netrvalo dlouho a v březnu byly mrazíky při jasném počasí. Sili jsme do prachu, a březnový prach zlatý. Jaký únor, takový květen, jaký březen, takový červen, a jaký červen, takové září. To se dá vypočítat jako na prstech. Příznivé počasí tohoto měsíce a předešlého není novinkou tomu, kdo počasí rozumí. Sedláci mohli si už o vánocích výskat.“

„Nechval dne před večerem,“ řekl hospodář, aby líčenými pochybami zastřel své potěšení, že vše letos tak výborně se daří, a naději, že tak už bude do konce prací na polích a lukách. „A vlastně ani nebylo dosud takové počasí, abychom si mohli mnoho počítat. Pravdu řekl podruh: i vánoce, i leden, i únor, i březen byly příkladné, ale duben nebyl, a ani máj nebyl nejlepší. Říkávají: březen suchý, duben mokrý, máj studený, to rok bude vydařený. A duben letos nebyl mokrý a máj nebyl studený.“

„Duben hrubě na váhu nepadá,“ odporoval podruh. „Duben je článek mezi jarem a letem a podle mé skušenosti pro hospodáře nejlepší je, má-li duben půl dobré vlastnosti března a půl dobré vlastnosti máje: je-li do poloviny suchý s mrazíky, a od poloviny mokrý a studený. Jak začne v dubnu pršet, přestanou mrazíky a nastanou studena, a do Jiří vrána do oziminy se schová. Studena kolem sv. Jiří vydrží do sv. Jana Nepomuckého a přenesou hospodáře přes kopí ledových mužů. A po sv. Janě Nepomuckém ať je s Pánem bohem teplo a pořád tepleji až do Markyty. I sucho se již snese, a líp aby bylo celé léto sucho, než aby na Medarda pršelo, neboť potom prší čtyrycet dní a sedlák ať čepici na nose nosí.“

Rokůsek přisvědčil podruhovi: „Dobře věc vyložil podruh. Říkávají: březen suchý, mokrý máj, žito bude jaho háj. Tu se o dubnu nic nepraví. A dobře podruh nezapomněl na Medarda. Do Medarda hospodář je v právu

říkati jako strejček říkají: Nechval dne před večerem! — ale Medard je šťastně za námi, a kdo šťastně dorazil k Janu Křtiteli, od něho dolů má již cestu pohodlnou."

„Který pak den bude Jana Křtitele?" otázal se hospodář.

„Příští sobotu."

„No, je vidět, že se blíží, dni si už ruce podávají."

Po těch slovech hospodář povstal a nesa kosu v ruce šel na svůj řad, aby dále kosil. A za ním ostatní sekáči podle stáří a důstojenství: nejprve podruh, potom pacholek, potom dva najatí sekáči, Rokůsek a Hucek. Pohůnek ještě nebyl uznán za hodna kosy; se ženskými posečenou trávu rozhrabával, stoje jako mužská hlava v jejich čele.

I Frantík se chopil svých hrabiček a začal pomahat, ale práce mu nešla od ruky. Do mysli mu zalehlo poslední slovo otcovo: že je doba, kdy si dni ruce podávají. Všecko v jeho očích a pojímání bylo živo a mluvilo, i stromy a kamení. A tak si začal i představovati, kterak si dni ruce podávají a kde. Usedl do rozhrabané trávy, znechtělo se mu pracovati rukama, neboť notnou práci dostal duch. Kdo jste kdy viděli, kterak si dni ruce podávají, běžte na Skobouc luka a povězte Frantíkovi, nebo se mu hlava rozlomí! Kdo jste kdy slyšeli, kde si dni ruce podávají, spěšte na Skobouc luka a povězte Frantíkovi, nebo se mu mysl umyslí!

Slýchal o dnech dlouhých a krátkých; slýchal, kolik je dní roka, věděl to číslo, ale nedovedl si představiti, co obnáší; slýchal o bílých dnech a černých nocích. A již mu fantasie počala budovati z těchto drobtů celou báj. Den je bílý anděl; tvář jeho je bílá, roucho bílé, vlasy bílé. Ráno je malý jako děťátko, které sotva vrána přinesla, ale roste před očima a v poledne je nejsilnější, a co je slunce, to je karafiát, jejž den drží v zubech. (Frantík viděl minulou neděli Víta Tenderova, jak šel s děvčaty do kostela a držel v zubech karafiát. Nemožná vypovědět, jak se mu to zalíbilo. Až bude chasníkem, jinak chodit nebude, než-li s karafiátem v zubech.)

Odpoledne den jest unaven, ale roste pořád. Karafiát v jeho ústech vadne. Den se večera ani dočkati nemůže, aby se odebral na lože. Spát chodí za Lána. Jak tam den zajde, karafiiát v jeho zubech posledně se nad krajinou zatřpytí, a den už se natahuje jak široký tak dlouhý ke svým druhům. A noc číhá, jak den jasně oči zavře a ústa otevře a karafiát pustí, že jej uchvátí a zmaří. Až se jí to podaří, lidé budou bez slunce a od Skočic až po Bílou Hůrku bude jen noc a noc, dnem i nocí noc. Aby se taková bída nestala, číhá za černou sukní noci malý den, košilatý, bílý andělíček, a jak může přiskočí, přijme od usínajícího dne karafiát, vstrčí si jej mezi zuby a hupky hupky; aby ho černá noc, Ježibaba šeredná, nedostala ani za okraj košilky, ani za lněnou kučeru, ani za bílou peroutku. Kdež pak, aby ho baba dohonila! Ona za ním o berličce a jej nese i hbitá noha, i rychlé křídlo — a již je na nebi, nad Bílou Hůrkou! A jak tu je, roste, roste, roste! Všecko na něm jedna zář: i košile, i peruti, i tvář, i vlasy, i ten karafiát. Hledíš-li naň, klopiti musíš oči, takové světlo od něho vychází. A peruti jeho prostírají se od Hluboké do Protivína, prostírají se nad Strpí, nad Hvožďany, Libějici,

Újezdem, Chelčici, Stožici, nad Vodňany, Račici, Křtětici, Čaviní, Čičenici, nad Zahořím a Těšínovem, prostírají se nad poli, lukami, lesy, rybníky, nad sedláky, nad měšťáky, nad myslivci i porybnými, usmívá se na ně a vztahuje po nich ruce, jakoby je chtěl všechny obejmout a napomíná: „Pospěšte si, sedláčkové, popilte si, pastouškové, trávu koste, dokud roste, usušenou domů vozte, orejte a paste stáda, dokud trvá moje vláda!“

Takovou báj Frantík si spředl o tom, jak se střídají dni a noci, a jak ji spředl, už pevně v ni věřil. A v duši jeho probudila se prudká touha, podívati se tam za Lány, kde dni, dokonavší svou práci, podávají ruku dním, ku práci povolaným, a v té ruce je karafiát, který si vyňaly z úst.

Přemýšlel, jak by se tam dostal. A dlouho netrvalo, povšiml si dvou velkých, zelených kobylek, vysoko vyskakujících, jakoby ani neskákaly, ale lítaly. A ještě ani neuvážil, k čemu takové kobylky jsou a co s nimi počne, a již obě byly pod kašketem. Kašket byl ještě mokrý a těžký, sám se tlačil k zemi a bránil kobylkám proklouznouti.

Co s kobylkami? Kdo jste lidé dobří a víte, co s kobylkami, běžte na Skobouc luka a povězte Frantíkovi, co s kobylkami, zvláště jsou-li již pod kašketem!

Frantík upřeně se dívá na kašket, upřeně se dívá, ani okem nemrká. A kašket už není kašketem, ale velikánskou maštalí, jako má kníže pán, a v té maštali pár urostlých, krásných koní, takových už nikdo nemá. A ten pár koní najednou tak se rozplemenil, že je jich tam celé stádo, hřebci, valaši, kobyly i hříbata; kdo jsi nevychodil aspoň čtyry třídy, ani je nespočítáš. Frantík je pánem všech. Přicházejí kupci Bavoráci, přicházejí kupci Rakušáci, každý odepíná bachoratý opasek a třesk, peníze na dřevo — za nejpozdnější hříbě letůšně nabízí celé to bohatství. Frantík neprodá, za nic neprodá, ani za miliony není nejpozdnější hříbě letůšně. Všecky si nechá na plemeno, pořád na plemeno, až bude mít koní jako strejček Kojan včel. Podívá se ten kluk Bartoň! A koní bude takové vojsko, že půjde od nich, jak poběhnou, přenáramný vítr, a padati budou stromy i domy, a ten kluk Bartoň poletí povětřím jako pírko. To se, kluku, podíváš na roj! U Frantíka Skobouc ne včely, ale kobyly rojiti se budou! Tu máš!

No, to jsou koně! Ani vraní, ani mrazi, ani hnědí, ani ryzí, ani bílí — zelení jsou! Na celé osadě nikdo nikdy takových koní neměl. Vousy mají jako raci, a kdo se mu přiblíží a není mu milý, nekopne ho kopytem, ale uhodí knírem, a má na pamétnou! Oči mají jako opálky — a křídla mají! Čí kůň na osadě má křídla? Křídla jsou jistě bytelná, jakoby je zeleným plechem pobil. Koně Frantíkovi nejsou dobří jen v běhu, ale také v letu. Laštovička se nevyrovná koni Frantíkovu.

A milý Frantík už jede na křídlatém koni a jeda druhého takového koně drží na otěži. Jede jede, podkovičky nezvoní, země se nedotýkajíce. Oba koně široká křídla rozestřeli, a křídla se lesknou na slunci jako hladina zeleného rybníka Ligrovky. A Frantík jede výš a pořád výš, až je tak vysoko, že se nesmí dolů k zemi podívat, aby se mu nezatočila hlava. Dívá se jen na koně a na sebe a věru pochopiti nemůže, jaká

změna se s ním stala: je veliký a statný, ne takový popelválek v sukni, jakým byl ještě toho rána. Oblečen je jako dragoun (dragouni nedávno leželi ve vsi, táhnouce do talijanské vojny), kalhoty má široké a červené jako krev a na hlavě zlatou helmici. Nevidí si na ni, ale mní se mu, že paprsky z ní šlehají kolem do kola a že snad ani slunce — karafiát v ústech dne — takovou záři nevydává. A taky má plášť, bílý a dlouhý, tak dlouhý, že koni celý zadek přikrývá a ještě dolů splývá.

Jede a jede, a najednou podkovy zazvonily. Kůň doletěl na nebeskou báň a ta je z modrého skla (Frantík takovou báň, ale malou, viděl na vlastní oči u libějického zámku, když ho maminka vedly na lomeckou pouť). Pane, to musí být jezdec, kdo chce jezdit po nebeské báni! Podkovky tam hezky dělají cinky cinky, ale dej pozor, abys neudělal harapác, a to je snadno, když po skle jedeš, ještě snažší, než kdybys jel po náledí. S náledí bysi vstal, ale se skleněné báně bysi se válel někam hluboko do propasti — nejspíš do propasti pekelné.

Hrůza Frantíka obešla. Jen trochu se mu zrak svezl dolů, a kolem té modré báně, kde jede, je jako širokánský, nepřehledný příkop, a ten příkop je plný ne vody, ale plamenů, a z plamenů vyskakují černí čerti s podávkami a zas do nich nazpět padají. Jezdec musel všech pět sebrati, aby dobře držel uzdu i otěž a nepřivedl se do neštěstí. Nabyl zase duševné rovnováhy a pevně si umínil, že se již po druhé dolů nepodívá, děj se co děj.

Jede a jede, koně zdržuje, koně poslouchají a drobí krok, ale neradi, ojej, neradi! Vzpouzejí se, huby jsou v pěně jako v čepcích, a zlostně frkají. Na takové spřežení, brachu, je třeba pevné ruky, anebo je zle a zle! Frantík na štěstí takovou ruku má.

Jede a jede a dělá andělu dne forejtara. (S provoda ženil se Bakulouc Prokop a Tendereuc Vít dělal mu o svatbě forejtara také na páru koní.) Jede — a bůh ví, jakou již ujel dálku! Plameny pekelné zůstaly za ním, a před ním cosi se bělá. Co je to?

Hospodář Skoba byl na jaře pro dříví v knížecích lesích na bavorovské straně a Frantíka vzal s sebou. „Co je tamto?“ otázal se Frantík. — „To je vysoká hora Boubín.“ — „Co je tamto?“ — „To je pustý hrad Helfenburk.“ Frantík viděl věnec hor a uprostřed nich ničehož, co by prozrazovalo přítomnosť člověka. Sídla lidská i lidé sami byli zahaleni bílou mlhou, jakobysi po celé kotlině plátno prostřel anebo husího puchu tam nasypal. Frantíkovi ani nenapadlo, žeby to byla mlha, již vídal dosud vždycky jen kolem sebe a ne pod sebou. Tenkrát se již otce po ničem netázal. Mnilo se mu, že to, co vidí, nepotřebuje žádného vysvětlení: že došel s otcem na kraj tohoto světa a tam na bavorovské straně že už je zcela jiný svět, pustý a bezlidný. Ta představa se mu nyní v mysli vynořila a jemu jakoby se rozbřesklo. Již ví, co se to tam bělalo na bavorovské straně! Tam se dnové ukládají k odpočinku po denní lopotě. Tři sta šedesát pět jich leží vedle sebe a spí.

Ten obraz nyní Frantíkovi se zjevil, když na svých komoních dojel za Šverpán. Koně sami se v běhu zarazili, nohama se vzepřeli, křídla přivinuli. Není pochyby, že tam začíná jiný svět, tam se asi jezdí na jiných koních.

Frantík jen se dívá. Zcela zřetelně vidí lože zapadlých dní. Každý je zahalen bílými křídly, jeden leží těsně vedle druhého, nejbližší jsou nejdelší a čím dál do zadu, k Boubínu, tím jsou menší. Zcela zřetelně vidí, jak ti nejbližší ve spánku oddychují, a pohyb jejich bílých košil a perutí, jež mají tak nějak složeny jako ruce, dělá vlnu, u nejbližšího největší a potom pořád menší a pořád menší, až tam daleko u Boubína se ztrácí. Zrovna tak dělají vlny na rybníce, hodíš-li do něho kámen.

„Kdyby tak některý umřel!" pomyslil si Frantík a polekal se. „Anebo dokonce všichni!"

Bláhové obavy! Ne, oni neumrou, ani jeden, ani všichni! Frantík pozoruje na nich ještě jiné známky života. Tomu největšímu, nejkrajnějšímu začervenaly se tváře, a s ruměncem děje se totéž, co dříve s vlnou od dechu: ukazuje se na bílých tvářích všech po řadě, až tam daleko, daleko ... jakoby červená pantle s cívečky se rozvinula a dosahovala až k Boubínu. A nyní ten největší a nejbližší pootevřel oči, a zase je řadou pootevřeli všichni až k těm nejmenším pod Boubínem.

Frantík zdržuje koně a hladí je po šijích, aby byli zticha a nebudili spících. Sám i dech zdržuje. A najednou — ach žel, co se tehdy stalo najednou! Zmizelo spanilé zardění s tváře nejbližšího, zmizelo po řadě, ale rychleji než letem, rychlostí myšlenky, s tváří všech až po Boubín k tomu nejmenšímu, tváře zmodraly a se scvrkly, nosy se protáhly a na špičkách dostaly barvu jako z jara kukačky, ztratila se andělská křídla, vlasy nebyly bílé jako len, ale jako sníh, a na hlavách objevily se bílé čepice se střapečkem ... Můj bože, totě starý Čondl (Frantík viděl starého Čondla v rakvi, byl to prvý nebožtík, co viděl), ale jaký veliký, jaký hrozitánský! Sahal z jednoho konce světa — toho světa, jejž Frantík domníval se viděti na bavorovské straně — na druhý, a není tu sám jediný Čondl, je jich tu co dní do roka, a jeden jako druhý podobou, jen velikostí se liší. Ten poslední pod Boubínem je ze všech nejmenší.

Frantík nevěděl si rady. Dále jeti nemůže, a jak na skleničné báni obrátí? Ne, dále jistě nemůže! Tři sta šedesát pět Čondlů! Kdož by se podivil, že Frantík dostal čemu říkáme strach? Co mu dělat?

„A, to nám přišel pěkný pomocník!" ozval se hlas otcův, jenž přivedl dělníky na nový řad.

Frantík hleděl, jakoby s nebe spadl. Ani se vzpamatovati nemohl, kde je a čí je. Popatřil na čepici, a ona mu navrátila vědomí a vládu nad sebou. Dýnko a strana ke slunci obrácená již byly suché. Tam jsou! Hoja, tam jsou! Jen je nesplašit! Nedbaje otce, neodpovídaje mu jde opatrně ke kašketu. Ve svrchovaný čas přišel — jeden z koní se již dobýval z maštale. Frantík maštal obratným pohybem ruky sebral, a přes to, že ji zvrátil vzhůru nohama, nestalo se žádné neštěstí a oba koně zůstali v ní.

„Tatínku, já tady hned zas budu," řekl otci konejšivě, aby mu aspoň dobrým slovem a útěchou dal náhradu za své statečné paže. Pevně drže zavřený kašket pospíchal domů.

„Šťastný věk!" řekl otec.

„Škoda, že plyne jako voda," dodali sekáči.

Ale Frantík neslyší pochval svého věku a peláší, až mu se sukně odhazuje.

Ach, řekne se „šťastný věk“, a také on má své trápení a sklamání, jež nejsou menší proto, že je srdce malé. Naopak dětské srdce právě proto, že je malé, nedospělé, dojmy za mnohá leta neotrlé, zkušenostmi neobrněné, jest otevřeno každému pocitu, jenž je tísní, souží, probodává i tehdy, kdy srdci člověka vzrostlého ani škrabinu by nespůsobil. Teprve rozpomínky na dětský věk jsou sladké a tím sladší, čím vzdálenější je ten „šťastný věk“.

Frantík běží. Oči i tváře mu planou. Neví, co se s ním děje. Těžký je návrat od nebožtíků starých Čondlů k smělé jízdě po nebeské báni. Obrazotvornost Frantíkova nechce se poddati vůli chlapcově. Taková jest ona hlavatá: dělá si co chce a žádná vůle ji nepřinutí. Frantík nese svůj sen o koních v čepici a čepice mu dražší všech pokladů světa. Cesta ho vede kolem louky Kojanouc. I na ní pracují sekáči a hrabačky a Kojan je vede jako Frantíkův otec. Tytam jsou doby, kdy s čáslavky pohlížel na strejčka Kojana s obdivem, jakého neměl ani pro svého otce. On nenávidí všechno Kojanouc, a zvláště toho kluka Bartoně! Neví proč, ale nenávidí, myslí, že nenávidí. Kéž by mohl všechny utopit na lžíci vody! Jest-li se mu nepodaří plán o koních, jen oni budou vinni! Ne a ne, aby mu dopřáli, aby měl také něco lepšího, než oni mají, něčeho, čeho oni míti nemohou!

Ouve, již je veta po krásném, slunném snu o koních! Frantík vidí po louce Kojanouc poskakovati zrovna takové kobylky, tak zelené, s takovými křídly. Srdce mu to rvalo jako tehdy, když se probudil z luzného sna o čtyráku a čtyráku v hrsti nebylo. Ale Frantík tentokrát nedal se pro sklamání do beku. Ne! Spurně kobylky z kašketu vyhodil na louku Kojanouc.

„Abyste měli ještě víc!“ zvolal obrácen k pracovníkům.

„Strejček Kojan to mohli dobře slyšet. To jsem jim dal!“ Frantík si furiantsky kašket narazil až se mu pod ním uši odchlípily.

A zase zdvihl paty. Kdykoli byl během unaven a musel jíti krokem, aby nabral dechu, říkal si nahlas: „Bartoňovi namelu!“ A když mu se zdálo, že hlas jeho zní dosti strašně, dokládal ještě strašněji: „Kde ho potkám, namelu!“

Doběhl domova. Na maminku si vzpomněl, ale přáním, aby ho nezahlédla. Skrčený šoural se podle sadového plotu na sad. Tu se vzpřímil a rozhledl.

Několik dní na sadě nebyl. Co měl tolik práce s děláním sena, zapomínal na sad. Ne z nevěry, ale neměl kdy. A jak na sad vkročil, pocítil, že je tu něco nového. Neklidná mysl nebyla s to hned uhodnouti, co by to bylo. Frantík dlouhým a rychlým krokem dal se do obchůzky po sadě, skoumá zrakem, sluchem i čichem, co tu nového. Sluchem počítá, kteří ptáci z kterého hnízda se vyvedli, ale hnízda neprohlíží, má jiné starosti. Oko na výslunných místech pozoruje zarávající jahody a trávnice. Utrhl jich několik, ale jazykem nezpytoval jejich chuť, nedal jejímu smyslu, aby si poliboval na drobném ovoci, na které se tolik natěšil. Prostě je spolkl jako dravý vlk. Třešně jsou náčervené, dozrají za

několik dní. Frantík učísl několik, co mohl výskokem dosáhnouti, a poslal je za jahodami. Jablka a hrušky byly ještě jako kulky a šalvostr. Vyplivl, ošklíbl se, zahodil.

A pořád určitěji pociťoval přítomnosť něčeho nového. Již se divil. Zmírnil krok, zastavil se — hoja, už ví, co je to! A jásavě vykřikl.

Po sadě rozvoněla se stolistá růže. Byl to jediný růžový keř v celé vsi. Všude na sadech a zahrádkách měli vrátičku, balšám, melisu, pantličky, brothán, i pivoňky a karafiáty, ale růži stolistou měli jen u Skobů. Jak si to Frantík uvědomil, a zvláště jak si připamatoval, že stolistá růže je něco, čeho nemají ani Kojanouc, náramná pýcha naplnila jeho duši.

„Ať se ukáže, kdo se může pochlubiti takovou růží," pomyslil si, „ať se ukáže ten kluk Bartoň a se mnou se rovná, co se růže tejčí!"

Růžový keř stál při zdi, která Skobovu živnosť oddělovala od Kojanovy, na místě, kde Frantík nejčastěji se pokoušíval vyškrabati se na zídku, aby viděl na Kojanouc včely. Když tu byl posledně, na keři byla teprve poupata, jež Frantíkovi nestála hrubě za povšimnutí. A nyní taková krása!

Frantík po špičkách, jakoby byl v kostele, kradl se ku keři, opíraje se prsty rukou o zídku. Ano, v kostele! Ale což to platno, že šel v kostele po špičkách, když jeho srdce bylo plno zloby, zášti, nenávisti, plno černých plánů pomsty na tom, kdo mu stéblo v cestu nepoložil? A to byl Bartoň!

Čím blíže byl keři, tím více se loudal, tím více byl okouzlen jeho krásou a vůní. Keř byl ještě mladý, rozložitý a růžemi a poupaty byl jak osypán, tak že se podobal veliké růžové kytici. Na Frantíka účinkoval novostí; loni tu ten keř také byl, růže měl a voněl, ale což bylo platno, že růže se rozvily, když nebyly ještě rozvity Frantíkovy smysly! Jinak je letos. Frantík letošní opovrhuje Frantíkem loňským, jejž pamatuje, jak růže necitelně rozškubával a rozdupával, jakoby mu byly něco udělaly.

Současně s druhé strany zdi šel za vůní růžového keře Bartoň Kojan. Jej ta vůně již loni a předloni naplňovala takovou rozkoší, jako žádná jiná, ani lipina. Lízal tajně na zídku — po růžích pokukoval. Jednou již již vztahoval po růži ruku, ale v tom se ozval za ním hlas: „Netrhej, však jsi nesázel!" A Bartoň honem ruku odtáhl a seskočil. To tatínek ho tak napomenuli, hlas keřův to nebyl, a přece v duši Bartoňově zůstalo něco jako podezření, že ten růžový keř na sadě Skobouc umí mluvit a okřikne ho sám, kdyby zas po růži sahal a tatínka při tom nebylo. I když si pomyslil, keř by třeba se neobořil, ale pronesl slova „Netrhej, však jsi nesázel!" jen tak slabounce slaboulince, jako kdyby vánek letěl a keřem zaševelil, měl strach, tajemný strach z něčeho nepozemského. Ani z důtek neměl takového strachu, jako z pomyšlení, žeby Skobouc růžový keř byť jen vzdechem promluvil, až by mu sahal po květu, aby jej odcizil.

Se strachem zápolila v srdci jeho mocná, nepřemožitelná touha po růži. Bartoň ještě nikdy majitelem růže nebyl, utrženou v ruce neměl, přímo k ní nepřivoněl, vždycky jenom na vzdálenosť vůni její si liboval. Celým tělem mu projížděl pocit blaženosti, pomyslil-li si, žeby růži měl a ona byla jeho, žeby si její květ dával k nosu, ke tváři, k čelu,

i k uchu, aby se přesvědčil, když už je tak spanilá vzhledem i vůní a tak hedbávná na ohmat, není-li v ní zavřena ještě nějaká líbezná písnička, teninká jako zašustění dvou žitných suchých stebel.

Strach a touha válčily spolu v Bartoňovi několik dní. Mezitím jak mohl byl na zídce a růžový keř opatrně pozoroval. Nutno říci, že se bál také strejčka Skoby, jemuž nevěřil. Kdyby ho strejček u růží viděli, ojej, ti by asi zahřměli a zahřešili! A což kdyby ho polapili s utrženou růží v ruce!

Ale i strach ze strejčka Skoby ustupoval touze, jež konečně byla tak silná, že Bartoně jako za obě uši táhla. Marně se vzpěčoval, musel pod zídku, na zídku, ale nad zídku hlavy nevystrčil. Keř měl zevrubně obhlednutý, věděl kam sáhnout, aby některou růži uchvátil.

Když Bartoňova ruka počala po růži hmatati, Frantík právě se dokradl k růžovému keři, ostražitě vstoupil na hrbol, jejž zedník ve zdi jako schválně pro Frantíka nechal, a pevně chopil malou ruku ze sousedství.

Oba hoši stanuli v tváří v tvář, stojíce na stěně zídky. Frantík Skoba v kašketu s hohoutím perem, Bartoň Kojan v klobouce svislé střechy, jenž po mnohém prožitém trápení znenáhla nabyl zas nejprvnějšího tvaru, jaký mu mistr kloboučník dal, když byl kus plsti po prvé narazil na formu. Jaké byl barvy? Duhové. Kdyby totiž někdo vzal všechny barvy duhové, smíchal je v jednu a přidal koptu, nabyl by asi té barvy, kterou měl klobouk Bartoně Kojana.

Bartoň byl na svůj věk vysoký, ale teninký jako proutek. Krček měl jako house, a na něm byla velká hlava, jež neustále se pohupovala jako makůvka. Vypadalo to, jakoby stále svědčil. Přední zuby dal lišce a ona mu za kostěné ještě dlužna byla železné. Rozumí se, že Bartoň jako školák nosil kalhoty, ale teta Kojanka nemohla žádnou mocí dosáhnout, aby Bartoňovy domácí kalhoty měly více než dva klofníky křížem; dva klofníky, jedna šle. Klofník na kalhotách Bartoni všude vadil a netěšil; ale když po dlouhém a marném sebepřemahání jej uřízl a stopil v kapse, bývalo mu, jakoby byl získal veliký poklad.

Tak proti sobě stáli Frantík a Bartoň na zídce. Frantík Bartoně pevně držel za ruku a propichoval jej zlostnými pohledy litého nepřátelství. Bartoň pociťoval, že je v chybě a že již již byl by býval i v hříchu. Bílá, trochu pihami skropená tvář zarděla se studem a rozpaky, jež mu dokořán otevřely kolozubá ústa. Ústa jakoby ke všemu se usmívala a hlava přikyvovala. Pohledu Frantíkova polapený Bartoň nesnesl. Frantíkovi dodáno tím vědomí převahy a déle neotáleje přistoupil k výpovědi války.

Vyplázl na Bartoně jazyk.

Bartoň jakoby se usmíval a přikyvoval.

Zakoulel očima a zařval.

Bartoň se usmíval a přikyvoval.

To vše ještě více dráždilo vztek Frantíkův. Hledal pro Bartoně jméno, které by jej do samé duše urazilo, aby se přestal usmívat.

„Kuliferdo!“

Bartoň se usmíval a přikyvoval.

„Chlupe oselský!“

Bartoň se usmíval a přikyvoval.

„Kluku zlodějská!“

Bartoň se již neusmíval. Ústa se mu zavřela, tvář zbledla, hlava ještě se kývala, prsa počala hluboce a rychle oddechovati, nos funěti. Stala se mu strašná urážka pro nic za nic a s urážkou křivda. On sice po růži sahal, ale neodcizil, a kdyby! Tu je toho, o jednu růži!

Bartoňovi bylo těžce ublíženo, a ten pocit naklonil mírku mravné převahy na stranu jeho.

„Tohle by žádný z Kojanů neudělal!“ řekl vážně.

„A co byste udělali, co?“

„Kdybychom my měli takový růžový keř a růže jeho tak pěkně Skobovům voněly, pozvali bychom je: Natrhejte si, načichejte se. A kdyby je měl Skobouc Frantík tak rád jako já, já bych každého dne u zídky ho čekal a řekl mu: Která se ti zdá nejkrásnější, tu ti utrhnu.“

„Myslíš, že my, Skobové, vás neznáme, Kojany? Lež jste, přetvářka jste! To věřím, žebys mne u keře čekal, žebys mne i nechal růži utrhnout, ale za růži bys mi čepici vzal a parádil se v ní před celou vsí: Tu čepici s krásným hohoutím perem vzal jsem Frantíkovi Skobouc, když nám kradl růže.“

„Není pravda,“ bránil se Bartoň, „já bych ti ještě jednu přidal.“

„A co Skoba potřebuje, aby mu Kojan přidával? Počkej, já tobě přidám!“

Nepustě ruku Bartoňovu vyhoupl se na zídku a srazil Bartoňovi klobouk.

„Tu máš!“

Hlava Bartoňova byla neobyčejně ježatá, jako vochlice, kdyby měla hřebíků husto jako zajíc chlupů.

„Ježku!“

Frantík rozehnal se i po té pokrývce hlavy Bartoňovy, ale Bartoň se uhnul nazpět a Frantík vezma pocháb spadl do zahrady Kojanovy.

„Zle je se mnou,“ pomyslil si, „Bartoň si na mne zavolá včály, včály mne obsypou jako kožich, žahadel dají nesčíslných, oteku jako kadečka, ani mne tatínek a maminka nepoznají — a ten kluk Bartoň, ten se mi navysměje, ten šumichrast!“

Ale Bartoň včel nevolal. Ústa se mu zas dokořán otevřela a hlava rozkývala.

„Už se mi směje,“ pomyslil si Frantík leže na zemi. Bál se včel a tolik už o nich věděl, kdyby sebou zmítal, žeby se naň tím spíše narojily. Zachovával tedy nucený klid i vyčkával, co začne Bartoň. Frantík byl srdce hrdinského a Bartoni ustoupiti nehodlal ani po nehodě, která ho potkala.

A co Bartoň?

Bartoň sáhl do kapsy a vyndal tuze krásný pakfonový, vypouklý klofník s ouškem, jenž někdy jeho otci dobrou službu konával, dokud jej Bartoň tajně neodpáral. Maminka na jeho místo přišila jiný a klofník zůstal v držení Bartoňově. (Vidno, že i Bartoň byl nádoba hříchu.)